

Surgeon General's Office

LIBRARY.

Section, *Folios A*

No. *69858.*

438
full 7/2 dark
dout ent

382

382

(Sylvius. Petrus / Öfundament der Medicinen
ende Chyrurgien, een boeck vanden vunen
 ende andere tekenen der siechten. Die crachten
 vanden cruyden, haer wateren totter medicinen,
 die olien, die Syropen, die Clisterien, Die Pillen, Die
 Electuarien, Die Plaesteren ende Saluen der Medi-
 cinen en chyrurgien etc. etc. — Gheprent: Thant-
 werpen in den Gulden Eenthoorn, by my Willem
 Voesterman, 1540, in-fol. caract. goth. à 2 Colom.,
 nomb. - figg. velin. dem. rel. 100

Ouvrage excessivement rare, inconnu à
 H. Broeckx. Le prologue se termine ainsi: Petrus
Sylvius Antverpianus etc. et puis un calendrier;
 les gravures sont curieuses et quelques unes
 sont très bien exécutées.

2048

Fundament der Medicinen ende
 Chyrurgien/ Een boeck banden vri-
 nen / ende andere teekenen der siekten / Dye crachten banden cruyden/
 haer wateren totter Medicinen/ Die Olien/ Die Syropen/ Die Cliste-
 rien/ Die Pillen/ Die Electuarien/ Die Plaesteren ende Saluen der
 Medicinen ende Chyrurgien/ Van der vrouwe siecte/ Die Boe-
 ken/ Der kinderen Passien: en een boeck van die Pestilentie/
 Een practikelike chyrurgie door de experte goet be-
 vonden/ Waer af hier omme dye tafel belecht.

Ecclesiastici. xxxviii.

Thomas Medicus sc. deinceps/ Qui delinquit in conspectu eius incidet in manus Medici.

Cum gratia et privilegio,

Die Tafel van desen boeche.

Deſe ſtucken ſuldp aldus deen
na den anderen vol-
ghende vinden.

¶ Ten eerſten die Prologhe verclarende dit boeck.
Daer na de Walengier dienende tot de tijt des ſaers
Een Tafel van den loop des ſaers.

¶ Een Almanach van .xxij. ſaren.

¶ Om alrijt Daefſchen te vinden.

¶ Om die jodaechs letter en egulde getal .xc. te vindē.

¶ Van die Mane en de plinge des ſaers.

¶ Van huſpen der planeten.

¶ Der planeten ghenegentheit.

¶ Hoemen die .xij. teekenen en die planeten figureert.

¶ Die kenniſſe vanden bloede.

¶ Die verclaringe vanden .xij. teekenen.

¶ Van die .iiij. coplexie ſang. colc. ſleg. en melancoli.

¶ Ven tijt en vren des regiments der planeten.

¶ Van ter adre ſelaten.

¶ Een water der ſuecht en duecht.

¶ Die figuren vanden gebuerten der menſchen.

¶ Een boeck van den Urinen metten vinalen.

¶ Van ſommige andere teekenen der ſecten.

¶ Van ſweten van ſweten in den ſecten.

¶ Vanden teekenen diemen byden pupſten neemt.

¶ Hoemen alle euelen noemt int latijn en dypſich.

¶ Een Tafel die der medicinen toebehoort.

¶ Te begin des oprichte fundaments der medicinen.

¶ Een Tafel der apoteken.

¶ Die gewichten der medicinen naerder konſt.

¶ Van tghene daermen in die medicinie mede werct.

¶ Die namen en ſterete der crupden.

¶ Noch een kenniſſe vanden crupden.

¶ Die cracht vā alderhande crupde waer toe dat goet
is die wortel en dat crupt.

¶ Een Tractaet vande boomen/krupden ende van
haerder generatie en cracht.

¶ Van den wateren der medicinen.

¶ Die olien der Medicinen.

¶ Vanden ſropen der Medicinen.

¶ Vanden cluſterien en pillen der Medicinen.

¶ Vanden Electuarien.

¶ Vanden Saluen.

¶ Op die figuren der crupden.

¶ Die figuren der crupden na malcanderen volgedē
met die verclaringhen van haeren crachten voor ee-
nen Herbarius.

¶ Een ſonderlinck Tractaet hoemen die waterē di-
ſtilleren ſal / in menigerley manieren vande crupde
en haer crachten coſtelijck verclaert.

¶ Teghen alle ſecten des menſchen lichaem vande
hoofde totten voeten / om dat geſont te makē / en ge-
ſont te houden door die wateren.

¶ Een Tractaet van der vrouwen ſecte ende die me-
dicine daer toe nut.

¶ Een boeck vanden Doeken en haer toeuallen

¶ Om een vrow der vruchtbaerheyt bequaem te makē.

¶ Der kinderē paſſien en euelen die ind wlegē ligge

¶ Een boeck Tracteerende van die peſtilentie mette
remedien en preſeruarien goet beuonden.

¶ Noch ſommige crachten vanden wateren / en van
haer ſapen.

¶ Een practikelike Chyrurgie / door vele en men-
gerhande practiſinē der ſchuer kunſt beproeft en int
huytteren goet beuonden / daer die Tafel om der ſel-

Die Tafel.

uer kunſt der chyrurgien ſtucken te vinden / hier na
malcanderen inder ordine volghet.

¶ Die ancthomie van des menſchen leden.

¶ Een generale deſcriptie van allen ſimplen leden des
menſche lichaem / en eerſt vā de har / zenuwē / mups /
beenderen / hoorden peſen tſas / twel vleſch / vanden
ledē van ſperma gewaſſche / vande tſame geuoech
den leden. ¶ Een ſerlinge van die anathomie vā em-
brio. ¶ Van den kinde. ¶ Van een tytlike dracht. ¶ Van
den tijt der dracht. ¶ Van den planeten. ¶ Der planetē
werck. ¶ Van den tijt der gebuerte. ¶ Van die beenderē
int genieyn. ¶ Van cartilago vanden zenuwē. ¶ Vanden
arterien / haeren oorspronck.

¶ Dye figuren der anathomien der menſchen. En
ſijn ſonderlinge deſcriptie der leden.

¶ Een ſerlinge vande wonden oft ſweerlingen.

¶ Vanden wonden int vleſch en haer kuere.

¶ Van die wonden in die zenuwen en haer kuere.

¶ Van die wonden in die beenen en haer kuere.

¶ Van die kuere der wonden met ſorteringen.

¶ Van wondē met apoſtuenien / en quade magcringe.

¶ Vā verwoede honto beſe en ſengnde dierē en haer
kuere. ¶ Vā de wōden der ghebrokē beene en ontſet-
tinge. ¶ Om d'bloet wten wōden loppende te ſlepe.
¶ Den ghewonden liſt rocht.

¶ Van open ghaten en haer kuere.

¶ Van den fiſtulen en haer kuere.

¶ Vanden geulereerden hancher.

¶ Van afdoen des conſolidatijs belet en kuere

¶ Van den crām op die wonden / en die kuere.

¶ Wat tweede boeck tracteerende vā elck let by ſon-
en die wonden die daer op comen muegen. ¶ Eerſt vā
thoofte. ¶ Van die quetſinge des hoofts. ¶ Die inſtrumē-
ten om in thoofte mede te wercken en dye maniere.
¶ Van die wonden des aenſichts / En die naepingē.

¶ Van den halſe anatomie en kuere. ¶ Van den ſchou-
der beene haer anatomie en die kuere. ¶ Vā die borſt
hert / longer / leuere wondē en haer kuere. ¶ Van den
wondē des rugbeens. ¶ Van der magē / darmē / ana-
thomien en kuere. ¶ Van der leueren Milte / ſperē
ſlaſe. ¶ Salle anathomie wondē en kuere. ¶ Vā die
wondē in die kulle / en moeder ſtede / hulpe en kuere.
¶ Der ſiden / der hupen / hanchen / knipen anat homie
ende kuere.

¶ Wat derde tractaet vā de euelen en ſecten des mē-
ſchen vanden hoofde tot den voeten toe.

¶ Hoe alle ſchorſtheit coſt en die kuere veruolgedē
als impetigo / lazarie / hancher en meer andere.

¶ Vanden apoſtuenien in elck ledē / elck jūn kuere.

¶ Van die ſecten der borſt. ¶ Vanden gemechten.

¶ Vanden ſteen in nyeren en in de blaſe / en de kuere.

¶ Want water. ¶ Vā ſicus en hācher in ſmans roede

¶ Vande ſpenen. ¶ Van alle manieren van laten.

¶ Vanden cauterien en inſtrumēten.

¶ Van alle brucken en beenen oft ribben.

¶ Een tractaet om die paerden te meesteren.

¶ Een tractaet vā die kuere der wondē der ſchiplup-
den en der krighers / tū met buſſen oft anderſins.

¶ Hier na volcht den Antidotarius des boecs.

¶ Die excellenſte beproefde medicinen naerder konſt
geoordeent / ſoo dat blijcken ſal.

¶ Pocras en Salienus leeringhen der medicinen.

¶ Wat capittel vanden ſtede. Teghen tmenſoen coſt-
ſen en andere ſecten. ¶ Van dat voereuel.

¶ Hier epinde die tafel der medicinie en chyrurgie.

Allen Medicinen / Chyrurginen en Apo-
techers. N. Petrus Plinius sinen gewil-
lighen dienst.

In zijn gout verberget soot hem
belieft / die misbruyct zijn goet-
eens anderē ghoeit en hāndelt hi
niet / niemant en verongelijct hi
maer so wpe conste en boecken
verberget / verongelijct alle man
hi en verberget niet alleen sūne-
maer hi ontrect / dat des anders
so wel so moetē si dan vare die conste lief hebbē / en
die te zaepē gheenē arbeyt en sparē / Wāt wi werē /
dat si door Gods ingeuen coēt / oft door leeringe / en
dat al door den heyligē geest / Daerō sal ic ooc minē
diēst en arbeyt in die lichamelike medicīne betoelē
tortē ghemeynē nut profite en bate / wāt achteer-
weerdige mannē / dat theste werē te wesen / dī hē ald
meest wtcrect en velen nut profitelijc en goet is / ge-
līc als alle dienste officiē die der gemeyntē aengaen
So heb ic nu dese voorē cōste der medicīnē vā Gode
geprezen / voorgenomē wat te roerē / aengaēde haer
fundamentē / diemē grōdelijc in dit boeck sal vinden
verclaert / so tselue blijct / dat die slectē die crācheit d
menscē aldaer oorsprōckelijc bekēt / geremedieert / bi
gods hulpe gepresecueret daer vore gewacht wordē
sal / so die in die slectē valt / so daer gescreuē staet Quis
delinquit in conspectu eius qui fecit eū / incidet in ma-
nus medici / dat is / Die / int aēschouwē des ghenē die
hē gemaect heeft sondichē / sal in des medicīnus hant
vallē / Siet die conste d medicīnē een ghaue des heyl-
ligē gheestes / vā gode geprezen / Die selue goetdieren
Godt heeft dē dierē gegeuē eē salich lot / dat si ouer
seer voorzichtigē sijn in des lichaē en des lēfs leuē
regulē / gelijc als die Wācēt wēt boec vā d natuerē
der dinge / so voert dpe Wācēt sijn ionghē met sinē
schouderē op / dī hīse tot vliegē dweckē soude / leert
hē bloet leckē / in die sonne sē / dpe crancke verworpt
hi als bastaerdē / hi heeft ooc dē steen Echicē in sinē
nest / die als vruchtbaer heeft eenē iongē binnē / eenē
elvenē genelēdē steē / en desen steē tegē die natuerli-
ke hitte / die welcke die Wācēt vā natuerē heeft he-
uet hi in sinē nest / op dī die eyerē vā dpe groote hit-
te niet bradē en soudē en vergaē / die hitte des vīser-
en mach desen steene niet hinderē / Die swaluwe ver-
rōdicht dē dach / si wecket dpe slapdē / en vermaēte
tot des sceppers lof / des wīters crect si op dī hooch-
ste bergē / aldaer vīnt mēse naect en sonē pluymē / ha-
rē tocoēst vwaert dē tijt / en daer mede coēt tbegin-
vādē lēntē voort / die sommige drage in de leuere eenē
steē Celidoniē / die tot veel dinge nutte is / Deser swa-
luwē iongē kē mē daer bi / ist dat si vōor / i. reche des
vredes bech aē bech gekeert sīten / En Plinius seyt
dī die swaluwē gethoōt hebbē / dat recupt celidonte
geheetē / de beste medicīne is tottē gesichte / als haer
iōgē oogē mī dōf gequetit sijn / genelen sijn met celo-
nie. De haē verrōdicht ooc dē morgē / dē middach dē
midnachte tot allē tijde. Huicē. seyt dat Pāthea ende
Parduo als si senijn gegeret hebbē / des menscē drec-
sorchē en etē / en also verloft wordē. Des ghelijcē die
Wācēt / als hi eenige slecte geuoelt / en rust hi niet / hi
en vīndt nepte / en die hōt gras. En die Wācēt als hi
geuoelt dī hi te vet wort / so crijcht hi veronickā / dat s

ereenbrich / en wort magerō skouter en bet gemoedt
als hi begint sieck te worde eede hi miere en wort ge-
sont / daer na neēt hi der so vele dat hīse niet verdou-
wē en mach met sijn natuerē / dat hi dīc wils beswē
met wort / en neēt wē eerēlich / waer af hi dē buye
loop chrijcht / en wort gesont. Die voorzichtigheit en
medicīne in die and dierē al gemeyne / waer dō te lā-
ge te vertellē / dwelcke indē menscē nī en schijnt / Ist
dat alle and dierē alsulcke natuerlike medicīne heb-
bē / en voorzichtig sijn / die nochtā sonē redene sijn /
waerō en sal de mēsche dā niet voorzichtig sijn ende
naerlich om wt desen boec sijn weluact te hulpe
te comē / en onse redene totter redelicheit begeuē / en
ind salicheyt des lichaē en dē sielē naerlich wesen /
dwelcke ons Godt geue. Al ist dat ic ooc nu bouē mī
verstāt sal schijnē gedaē te hebbē / dat ic mī alsulcken
periculosen dīnck ondwondē heb te doē / dat niemāt
hem en heeft wille ondwīdē / die sake is kēlijc / wāt
nu die waerheyt nīdt baert / so en sal ic dī vōor / gheē
periculose dīnck achtē / daer tgemeyne profijt in ge-
legē is / al ist ooc dī ic wete / dattet vādē somigē niet
onbenijdt en sal blidē / die sijn sūllē sūllēt wel open-
bare / als si hē sūllē latē dūnckē / dī tgemeyne profijt
vōor / haet luydē benauthēyt is / waer door si dā sūl-
lē beginnē hīer op te spreke / en dat werck te lachtere
in alle maniere / soot hē belieuē sal / deene / dī dē volc-
ke eē sweert in die hāt gegēuē is / om hē seluē te ver-
moordē als si die medicīnē die receptē selue sūllē wil-
lē beproeue / die misbruyckēde / niet verstaende dī in
dit boeck gescreuē is / siecht al waerē tgemeyn volc
dē kinderē gelijc / en niet so veel en wīstē / dī sijn hē dē
expertē en besochte medicīnē / chirurginē oft dīpote-
kers / des vā noode wesen sal / waerō dat ic dit boeck
gemaect hebbe / en cōdē beuragē / waer door de vōor-
screuē medicīnē en haer conste geerē / geacht en aen-
gesocht sūllē wordē / diemē nu ongemoept laet / wāt
si en haer const onbekēt sijn / en daerom onghereet /
wāt uwer cōste en wēt en is nī / ten si dattet eenē an-
dere opēbaer is. Dandere / die oock meesters sullen
willē wesen / sūllē willen bybrengē / dat si dese manie-
re niet en soudē gehoudē hebbē en dat men in deser
maniere niet en behoorde die medicīnē wt te gheue
maer eē boeck te makē / en die doctorē der medicīnē
daer op eē latē disputere / oft mē een beter maniere
daer op machte vīndē / en daer af hen dan latē cōclu-
dere / daer nēmermeer wat af comē en souden dē
kende / Quod experientia dī reuē magistra / dat is /
dat die besochteyt meester is vā allē dinge heb-
ben si die maniere vā dōē / een andere heeft een and
maniere int lēuere / weret God door hē en die me-
dicīnē cruidē of receptē / dat gelijcē weret hi ooc vōor
ons en andere met desen / Daerō en sal dī wēt vā
mī niet ongedaē bliuē / ofte icse hīer door eenich sijn
mochte verweckē / dī werck te verbeterē / aengesien
dat sijn straffen sullen / oft te vermerderē aengesien /
dat si meer dī deser const sijn / op dī in alle maniere
deene des ands last dīge / deene met sinē gauen des
anders gebreke helpēde / waer toe dat si ons gegeuē
sijn vā Gode dē heere / So laet ons hē dāchē vā tge-
ne dat hi ons heeft gegeuē / en gēbruyckē daer toe dī
hīer ons heeft gegeuē / te wēt sijn gāuē / dat wi daer
mede malcāderē sūllē dienē / al tot sijn eere en heer-
licheyt / dwelcke hi ons wil gunnē ind ewichē legē
Amē. Comēde nu tottē beginne mijns boecs / sal ic
vā dē tijt en loop des saers stellē / dat niet alleen tot

desen boeck dienē en sal maer ooc in andere sake/en
bisond om dē loop des iaers te kennē/waer door die
mēsche wel gestelt oft ongestelt wort nazij cōplexie
daerō sal ic die cōplexie claerē dā die sonne indē mid
dach vertellē om die voorf. welgestelde oft ongestel/
der cōplexie/waer wt alle siecte oorsprōc neēt te recht
kennē ond scheydē/waer toe ic ooc sal stellē vād ma
nē/vandē planetē die. xij. tekenē en ter ader latē/en
stellē ooc eē water der iuecht en duecht wiēs cracht
ghi bi experiētē muercht beuindē. Maer die figuerē
die ic stellē sal vandē gebuertē der mensche binne dē
geheelē iare/sullē dē sommigē eē swaer hooft makē
om dā si schinē den planetē te veel toe te geuē/dwelc
ke die prologe die daer vorē sal staē/blichten sal/wil
lē jht gelouē/en sal ooc v wel leere v seluē kennen/
by welcke ongeual dat vele mensche in menigerlep
siecte vallē. En voort sal ic vā die medicine roerē/de
welcke God voortijts in menigerlep manieren/ge
bruyct heeft/als door dē prophēt Esaias des conincs
Zedechias been genas/met eenē clōp vīgē/int boec
d contin. Die God wilt sparē is haest geholpē/dz Ec
clesiasti. in jhm. xlvij. ca. vermaect. En in jhm. xxxvij.
ca. Gert dē medicijn. &c. En dpe int aenschouwē des
ghenē die hē gemaect heeft sondicht/sal in des medi
cijn hāt vallē/en Ecclesiasti. xij. ca. Melior est. &c.
dz is die salicheyt der sielē en eē gesont lichaē is be
ter/dā alle gout en siluer/dā stallikē scat/wāt daer
en is gheenē schat/bouē dē schat der gesontheyt des
lichaē. En wat sal ic seggē vā d herte/leuere en galle
vandē vissche/dpe de iōge Tobias vīnck by dē engel
welcke engel leerde/dz een stuck vandē herte op die
holē gelept. dattet aldēp dupuclē veriaechde/tā vā
man oft vā vrouwe. so dz si daer na niet wē en keer
dē/en dat die galle goet is om dpe oogē mede te be
smeerē daer witte vlerckē op jhm/en sullen genesen/
en die leuere aēgestekē bīaecht ooc dē dupucl (maer
ic swige darr af dē geestelike sinne) en meer andere
medicine int oude testamēt ontallijk/door Godts
woort beuechticht/Jc swige vandē medicijn en euan
gelist S. Lucas int nieuwe testamēt en vā S. Pau
wels die sinē discipel Thimothēu leerde/dz hi hē sel
uē supuer houdē soude/en en drinckē niet meer wa
ter/maer besigē een luttel wyne/om jhm magē wil
le/en siecte die hi dicwils hadde/Siet dz die medicine
alle goddelijc jh. En hoe dat God der apotekers cō
ste gedachtich is/int boec Leviti. en ooc int boec Peu
tro. seggēde. Ghī sult mīn ruckwerc naer d apote
kers const makē Dpe vvoorf. wilt exponere oft wt
leggē/die schiltōr dē marmoskeē/So wil ic nu hier
by latē bliuē en mīn boec verclarē/So sal ic stellen
een boeck vandē vrinē/dat ic achte sal dē text metter
glosen/vandē tekenē der siecte/wāt ghi daer nē al
leen die siecte en leert kennē/wtē vrinē mē harē ppo
stas en verwē oft andere gesteltenissen/maer oock
door die leeringē en experte stuckē daer op gepracti
seert/dwelcke al daer blichē sal/ Ma dit boec vvoorf.
sal ic sommige tekenē ter kennissen vandē siecte nut
telijk stellē/als veel oft luttel sweet/en pypstē in dē
siecte/En bisond die namē vā allē cūelē in dupsche
en latijn. En wat d medicine met rechte toebehoort
sal ic int corte vtellē/Daer na sal ic wt vpo. trechte
fundamēt d medicine stellē/En een tafelē vā darmē
in dapoteke gemeynlyc vint/dz wi gebuyckē/soot
al daer blichē sal. Daer na die gewichtē d medicine
diemē in die Receptē vindt/om die ghene te ondwij

sen die des behoeuē sullē/Daer na de namē vā t gene
daermē in die medicine mede werct/als mulsa/mag
daltō/Opiarē/Strictoriē &c. Dā die namē en crach
ten der crupdē/en veel andere/alt int boeck blichē
sal en dpe Tafelē vvoor verclaert. Noch een tractaet
van die groote martelie der Pocken/en alle haer toe
vallen mettē leintē te genesen. Om die vrouwē der
vruchtbaerheyt bequaē te makē. En hoemē dē kin
deren in dpe wiege ligghende haer euelen en passiē
genesen sal. Daer na een boeck van dpe grouwelijc
ke siecte der Pestilentien. Noch daer na van vele vze
de dingen. Maer ten alder laetsten sal ich erne prac
tikelike Chyrurgie stellen/door vele practicanē goet
bewondē/waer af die lesere hē wel verwonderen sal/
in die vrede en wondlike goede leeringē/nut totter
seluer Chyrurgie en bysond/om die leeringē vā dpe
Anathomie die wt Salie. leeringe beuechticht wort/
te wetē/die bescriuinge vā Embrio/ totter kennissen
des mensche generatie en daer door totter kennissen
der natuerē vā elckē lede te comē/en als dan der sel
uer natuerē der ledē te hulpe te comē/welcke bescri
uinge die onsupuere vvoor eē onsupuere leeringe sul
lē achtē/niet wetende/dat die scriuere selue doet/
als Job. x. Nōne sicut lac mulasti me & sicut caseū co
gulasti &c. en die selue Homo nat? &c. Quis potest
facere mūdā de immūdo cōceptū semini/nōne tu q
solus es &c. Daerō en soude dā eē Chyrurgijn niet
esluē mogē vtellē/op dat hi mochte den crācken te
hulpe comē En dē tractaet vā vrouwē siecte/waer
om en soudemē ooc also/dat onbekende nyet vclarē
daermē geē onbekēde quaet en kan gemidē/waert
darmēt meer soude/en die sommige Moyses zedē
en wettē vā die supueringe aēgemect hadden/si en
soudē sommige siecte nē gehacht hebbe/dwelcke den
pockigē/en diet besocht hebbe/wel kēlijc is. Die mē
sche is vā coter tijt/so. S. Job. int. xij. ca. leyt/Ho
mo natus de muliere breui viuēs tēpore &c. Daerō
en soude hi dā niet dē seluē tijt tot jhm gesontheyt
en tot Gods eere regere/en daer op lēte/en achten
al ist dat die mensche een redelijc vernuftich dper is/
nochtās soomē gemeynlyc leyt/soo en is niemāt in
jhm sels sake wijs en vroet/daer nochtās die ande
re dierē voorzichtig jhm/so vvoorf. is/so sal ic ooc dē
boek met eē excellente experte Medicine beslupte
dwelcke hē seluē verclarē sal. Dit te doe heeft mī die
liefde bedwongē/die mī heeft doe hebbe medelijden
den gebreke en armheyt der ghenē dpe niet vā stade
en jhm/om mettē Medicine en Apotekers/en Chy
rurginē te ouercomen/by ghelts gebreke/wāt si nu
mogen bidē vvoorf. door cleyne cost/ remedie en op
rechte medicine vereringē/en ist vā noode den exp
sten medicine/des vā noode wesen sal/hen dit boeck
doe verclarē/en ist vā noode te verbeteren/Ende ic
hebbe dit boeck wt deser en dier gelijcke boeckē/als
Alicenna/Avicenna/Salernus/Vincentius/Sera
pion/Platearius/Plinius/Diascorides/Pandecta
Joannes Mesue/Paladius/Constantinus/Alma
nazar/Taichfranch/Joannes de Vigo/en meer an
dere tōsen tyde groot van name niet mīn gheleert
die experientie geleert heeft gemaect/Allen gebre
kelike tot hulpe/ende Gode den almachtigen hee
re ter eeren/dat si waer.

Loumaent. Capricornus.

BL Januarius heeft. xxi. daghen.
Die mane. xxx.

viij	xi	A	Ons heeren beknidenisse	A
vi	viij	b	Octaue sinte steuens	b
		c	Octaue sinte ians.	c
ij	vi	d	Octaue alder kinderen	d
ro	v	e	Symon confessor	e
		f	Drie coninghen dach.	f
liij	riij	g	Phidorus bisschop	g
xxliij	ij	A	Luciaen marte. Eerhaert	h
		b	Peraert bisschop	i
xiij	f	c	Pauwels heremijt	k
		d	Sabijn martelaer	l
ix	xxviij	e	Jan paus	m
xxij	vij	f	Octaue derthiendach.	n
		g	Dontiaen martelaer Felix	o
xxviij	ro	A	Maurus abt	p
vi	liij	b	Macellus paus en marte.	q
		c	Anthony abt	r
vi	xiij	d	Pulca ioncfrouwe	s
vi	i	e	Marie ende marthe	t
		f	Sebastiaen martelaer	v
xiij	ix	g	Agneet ioncfrouwe	x
		A	Vincentius martelaer	y
xxviij	xxviij	b	Emerentiana ioncfrouwe	z
vij	vi	c	Timotheus discipel	1
		d	Pauwels bekeeringhe	2
i	xxliij	e	Poliscarpus bisschop	3
xxij	liij	f	Jan guldemont	4
		g	Octaue agneet. Karel coninc	5
f	xi	A	Valerius bisschop	6
		b	Wdegont ioncfrouwe.	7
vi	xiij	c	Ignacius bisschop Julius	8

Spothelle. Aquarius.

BL Februarus heeft. xxviij. daghen
Die mane. xxx.

ix	vij	d	Sigide ioncfrouwe	e
		e	Onser vrouwen lichtmisse.	f
xiij	vi	f	Blasius bisschop	g
xiij	v	g	Pelius bisschop	h
		A	Nechte ioncfrouwe	i
xxviij	xiij	b	Vedastus confessor. Doroth.	k
xiij	ij	c	Mugulius bisschop	l
		d	Helena keyserinne	m
i	f	e	Hypolonia ioncfrouwe	n
		f	Scholastica ioncfrouwe	o
xxviij	xxviij	g	Desiderius bisschop	p
f	vij	A	Dorothea ioncfrouwe	q
		b	Steuens bisschop	r
vi	ro	c	Valentijn martelaer	s
xiij	liij	d	Faustine ioncfrouwe	t
		e	Juliana ioncfrouwe	v
xxviij	xiij	f	Poliscarpus bisschop	x
liij	i	g	Symon bisschop. Concordi	y
		A	Sabijn paus.	z
xxviij	ix	b	Eucharisius bisschop. Corone.	1
		c	Lxxviij. martelaren	2
xiij	xxviij	d	Dieter apostel.	3
i	vi	e	Wigilia.	4
		f	Marthys apostol	5
xxviij	xxviij	g	Walburch ioncfrouwe.	6
f	ij	A	Alexander bisschop	7
		b	Leander bisschop. leo paus.	8
xxviij	xi	c	Romaen bisschop	9

Maerte. Vries.

BL Maerte heeft. xxi. daghen.
Die mane dertich.

xiij	xiij	d	Wijn bisschop. Simplicij.	10
vij	vij	e	Luchus bisschop lodewijck	11
		f	Celidonius martelaer	12
liij	vi	g	Wriaen martelaer	13
xxviij	v	A	Focas martelaer	14
		b	Victor ende Quirijn	15
ij	xiij	c	Thomas va aqui. Perpetua	16
i	ij	d	Philomen mar. Cipriaen.	17
		e	Deertich martelaren	18
xxviij	f	f	Claudius marte. Alexander	19
		g	Matronne ioncfrouwe	20
f	xxviij	A	Gregorius paus	21
xiij	vij	b	Leo paus	22
		c	Innocentius paus	23
vij	ro	d	Longinus martelaer	24
xxi	liij	e	herenbrecht bisschop	25
		f	Sheertrupt ioncfrouwe	26
xxviij	xiij	g	Alexander bisschop	27
v	i	A	Jan heremijt	28
		b	Hubertus bisschop	29
xxviij	ix	c	Benedictus abt	30
		d	Pauwels bisschop	31
xxviij	xxviij	e	Victoriaen martelaer	32
vij	vi	f	Pigmenius priester	33
		g	Onser vrouwen bootschap.	34
ij	xxviij	A	Ludgerus bisschop	35
xxviij	ij	b	Keyser henricus.	36
		c	Gontranus confessor	37
xi	xi	d	Eustachius abt.	38
		e	Quintijn martelaer	39
vij	xiij	f	Sabina ioncfrouwe.	40

April. Aries.

BL April heeft. xxi. daghen.
Die mane. xxx.

xxi	vij	g	Theodora ioncfrouwe	41
		A	Nicasius bisschop	42
xxviij	vi	b	Theodora ioncfrouwe	43
v	v	c	Ambrosius bisschop	44
		d	Claudiaen martelaer.	45
xxviij	xiij	e	Firminus mart. Eufemia.	46
xxviij	ij	f	Pellicius prie. Tiburci. Vale.	47
		g	Celestin paus.	48
ij	f	A	Maria van egypten	49
		b	Hypolonia priester	50
xxviij	xxviij	c	Leo paus. Valerius mar.	51
xiij	vij	d	Senon martelaer	52
		e	Eufemia ioncfrouwe	53
vij	xiij	f	Tybartius en Valeriaen	54
xx	liij	g	Olimpiadis martelaer.	55
		A	Calixtus paus	56
liij	xiij	b	Pieter confessor	57
v	i	c	Eleutherus bisschop.	58
		d	Thimon diaken	59
xxviij	ix	e	Mamertijn priester	60
		f	Marcellus bisschop	61
xxviij	xxviij	g	Savus paus	62
ij	vi	A	Ionis martelaer.	63
		b	Pellucius confessor	64
vi	xiij	c	Marcus evangelist.	65
xiij	ij	d	Cletus paus.	66
		e	Muchius martelaer	67
xxviij	xi	f	Vitalis martelaer.	68
xiij	xiij	g	Pieter martelaer.	69
ix	vij	A	Quirijn martelaer.	70

Mepe. Taurus.

BL Mayus heeft. xxi. daghen.
Die mane. xxx.

b	Philippus en Jacob.	m
ro	Anastafius. Callius.	n
ro	Heplichs cruys vindinge.	o
ro	Floriana martelaer	p
ro	Sothart bisschop.	q
ro	Joannes voor de gulde poorte	r
ro	Juuenalis martelaer	s
ro	Wiero bisschop	t
ro	Pelgrim bisschop	u
ro	Niclaes vheffin. Gordia mar.	v
ro	Amertijn bisschop	w
ro	Dancraes martelaer	x
ro	Seruaes bisschop	y
ro	Victor ende victoijn	z
ro	Padorus bis. Sophie ioncke.	
ro	Pelgrim bisschop	
ro	Spus martelaer.	
ro	Marcus martelaer	
ro	Potenciana ioncfrouwe	
ro	Saskia ioncfrouwe.	
ro	Valeriaen priester	
ro	Callus mart. Iulse martel.	
ro	Desiderius bisschop	
ro	Donatia mar.	
ro	Dirbaen paus	
ro	Hugultijn bisschop	
ro	Seda priester.	
ro	Ja paus. Germae bis. liborij.	
ro	Marimijn bisschop.	
ro	Felix paus	
ro	Petronelle ioncfrouwe.	

Wedemaent. Gemini.

BL Junius heeft. xxi. daghen.
Die mane. xxx.

ro	Dicomedis martelaer.	q
ro	Marcellijn martelaer	r
ro	Erasmus martelaer	s
ro	Quirijn martelaer.	t
ro	Bonifaces bisschop	u
ro	Wittent ende benigne.	v
ro	Pauwels bisschop	w
ro	Medardus confessor	x
ro	Primus ende feliciaen	y
ro	Hogatus martelaer	z
ro	Sarnabas discipel	
ro	Odolphus confessor	
ro	Anthonijs minrebroeder	
ro	Valerius martelaer	
ro	Witus ende modestus.	
ro	Saskius bisschop	
ro	Alerius confessor	
ro	Marcus en marcellaen	
ro	Seruaes ende prothaes.	
ro	Regina ioncfrouwe	
ro	Albanus martelaer	
ro	Die thien dupsent martel.	
ro	Vigilia.	
ro	S. Jan Baptisten geboorte.	
ro	Lebuius confessor.	
ro	Jan ende Pauwels	
ro	Die seuen slapers	
ro	Vigilia.	
ro	Pieter ende Pauwels.	
ro	S. Pauwels ghedenckenisse	

Hoepmaent. Cancer.

BL Julius heeft. xxi. daghen.
Die mane. xxx.

ro	Ewaldus confessor	s
ro	Onser vrouwen visitacie.	t
ro	Thomas verheffinghe	u
ro	Martin bis. Driech bis.	v
ro	Nicofratus martelaer	w
ro	Octaue. f. pieter en pau.	x
ro	Willibaldus bisschop.	y
ro	Kiliaen bisschop.	z
ro	Octaue onser vrouwen.	
ro	Die seuen broeders	
ro	Benedictus abt	
ro	Haemagorus bisschop	
ro	Margriete ioncfrouwe	
ro	Focas bisschop.	
ro	Die schepdinghe der apollo.	
ro	Hyplaricus paus	
ro	Alerius confessor	
ro	Fredericus marte. Menolph.	
ro	Arsenius confessor.	
ro	Sabin martelaer	
ro	Praxedis ioncfrouwe.	
ro	Maria magdalene.	
ro	Appollinaris martelaer	
ro	Cristine ionck. Vigilie.	
ro	Jacob apostel.	
ro	Anna onser vrouwe moeder	
ro	Ernolaus prie. Karel co.	
ro	Pantalcon martelaer	
ro	Felix en Simplicius	
ro	Abdon ende senne	
ro	Sermaen bisschop.	

Postmaent. Leo.

BL Augustus heeft. xxi. daghen.
Die mane. xxx.

ro	Sinte pieter in die banden.	p
ro	Steuin paus martelaer	z
ro	Sinte steuens vindinghe	
ro	Justinus martelaer	
ro	Dnicus con. Oswalt coninck	
ro	Sircus paus martelaer	
ro	Transfiguracie Christi.	
ro	Ciriacus martelaer.	
ro	Romaen mar. Vigilie.	
ro	Laurentius martelaer.	
ro	Tyburcius martelaer	
ro	Clara ioncfrouwe.	
ro	Politus en zijn ghesellen	
ro	Appollinaris Vigilie.	
ro	Onser vrouwen hemelvaert	
ro	Menulphus bisschop	
ro	Sinte Ieroen martelaer	
ro	Agapitus martelaer.	
ro	Magnus martelaer	
ro	Bernaert abt	
ro	Pratuus bisschop	
ro	Octaue onser vrouwen.	
ro	Appollinaris Vigilie.	
ro	Bartholomeus apostel	
ro	Gregorius bis. Toduwijck	
ro	Anastafius martelaer	
ro	Aufus martelaer.	
ro	Hugultijn bisschop.	
ro	Jan baptiste onthoofdinghe	
ro	Felix ende audactus	
ro	Paulinus bisschop.	

Heristmaent. Virgo.

KL September heeft. xxx. daghen.
Die mane. xxix.

vi	h	f	Stelis abt.	p
		g	Anthonus martelaer	o
xix	f	A	Remacius bis. Marcel. bis.	a
		b	Marcellus confessor	b
xviii	rois	c	Herculien martelaer	c
xv	vi	d	Magnus martelaer.	d
		e	Regina ioncfrouwe	e
xiiii	ro	f	Onser vrouwen gheboorte	f
xiii	vi	g	Sorgonius martelaer.	g
		A	Hylarius paus	h
xii	ro	b	Prothus ende iacinctus	i
		c	Marcellijn bisschop.	j
xi	vi	d	Philips bisschop martelaer	k
		e	Heplichs crups verheffinge	l
x	ro	f	Octave onser vrouwen	m
		g	Eufemia ioncfrouwe	n
xix	vi	A	Lambrecht bisschop.	o
		b	Cybertus bisschop	p
xviii	rois	c	Januarius martelaer	q
xv	vi	d	Dionisius/ Vigilia	r
		e	Mattheus apostel.	s
xiiii	ro	f	Mauricius en zijn ghesellen	t
		g	Tecla ioncfrouwe	u
xiii	vi	A	Robertus bisschop.	v
		b	Pieter bisschop	w
xii	ro	c	Cypriaen martelaer	x
		d	Colinas ende Damiaan	y
xi	vi	e	Wenselap coninc	z
		f	Michael archangel.	a
xix	rois	g	Hieronymus priester	b

Wijnmaent. Libra.

KL October heeft. xxxi. daghen.
Die mane. xxx.

xix	h	A	Remigius ende Sauo.	a
		b	Leodegar bisschop	b
xviii	ro	c	Twee ewalden	c
		d	Franciscus confessor	d
xvii	vi	e	Hippollinaer bisschop	e
		f	Romaen bisschop	f
xvi	rois	g	Marcus paus.	g
		A	Ontcommen coninghinne	h
xv	vi	b	Dionisius bisschop	i
		c	Nicor en zijn ghesellen.	j
xiiii	ro	d	Honestia ioncfrouwe	k
		e	Cypriaen ende Felix	l
xiii	vi	f	Theophilus bisschop	m
		g	Calixtus paus	n
xii	ro	A	CC. en. lxxij. martelaren	o
		b	Gallus confessor	p
xi	vi	c	Marimijn martelaer.	q
		d	Lucas euangelist.	r
xix	rois	e	Januarius martelaer	s
		f	Quirijn martelaer	t
xviii	vi	g	Elf duplent maechden	u
		A	Seuerus bisschop	v
xvii	ro	b	Seuerijn bisschop	w
		c	Columbaen martelaer	x
xvi	vi	d	Crispijn en Crispiaen	y
		e	Amandus bisschop	z
xv	ro	f	Maniaen mar. Vigilia.	a
		g	Symon ende Judas	b
xiiii	rois	A	Marcellus.	c
		b	Eusebius Marcel. mar.	d
xiii	vi	c	Quintijn mar. Vigilia:	e

Wintermaent. Scorpio.

KL November heeft. xxx. daghen.
Die mane. xxix.

xix	f	d	Alder heylighen dach.	e
		e	Alder zielen dach.	f
xviii	rois	f	Hubrecht bisschop	g
		g	Amandus confessor	h
xvii	vi	A	Felix priester	i
		b	Leopoldus diaken	j
xvi	ro	c	Willebroort bisschop.	k
		d	Die vier ghecroonde.	l
xv	vi	e	Theodorus martelaer	m
		f	Marlijn paus	n
xiiii	ro	g	Marlijn bisschop	o
		A	Lebwin bisschop	p
xiii	vi	b	Brictius bisschop	q
		c	Serapion martelaer	r
xii	ro	d	Secundus martelaer	s
		e	Thymaer bisschop	t
xix	rois	f	Amundus bis. Florijs bis.	u
		g	Octave sinte martijn.	v
xviii	vi	A	Elizabeth weduwe.	w
		b	Ponciae paus/ Serwart bis.	x
xvii	ro	c	Maurus martelaer	y
		d	Cecilia ioncfrou/ presentatio	z
xvi	vi	e	Clemens paus.	a
		f	Grilgonus martelaer	b
xv	ro	g	Ratherina ioncfrouwe.	c
		A	Tinus paus	d
xiiii	rois	b	Vitalis ende Agricola	e
		c	Theodosius confessor.	f
xiii	vi	d	Vigilia.	g
		e	Andries apostel.	h

Slachmaent. Sagittarius.

KL December heeft. xxxi. daghen.
Die mane. xxx.

xix	h	f	Top bisschop/ Candida ioncf.	g
		g	Longinus martelaer	h
xviii	ro	A	Claudiaen martelaer	i
		b	Barbara ioncfrouwe	j
xvii	vi	c	Julius martelaer.	k
		d	Niclaes bisschop	l
xvi	rois	e	Octave sinte andries	m
		f	Onser vrouwen ontfanche.	n
xv	vi	g	Pieter martelaer	o
		A	Eulalia ioncfrouwe	p
xiiii	ro	b	Damasius paus.	q
		c	Valerius confessor	r
xiii	vi	d	Lucia ioncfrouwe	s
		e	Picatus bisschop	t
xii	ro	f	Octave onser vrouwen	u
		g	Die drie kinderen	v
xix	rois	A	Ignacius bisschop	w
		b	Winibaldus bisschop	x
xviii	vi	c	Quiriacus mar. Ruffi mar.	y
		d	Anastafius bis. Vigilia.	z
xvii	ro	e	Thomas apostel	a
		f	Duplent en. xxix. martelaren	b
xvi	vi	g	Pictoriaen ioncfrouwe	c
		A	Vigilia.	d
xv	ro	b	Ons heeren gheboorte.	e
		c	Steyen die eerste martelaer	f
xiiii	rois	d	Sint Jan euangelist.	g
		e	Alder onnoosel kinderen	h
xiii	vi	f	Thomas van Cantelberch.	i
		g	David Coninc.	j
xii	ro	A	Silvester paus.	k

Een tafel bandē loop des iaers.
In dese naeuolghende tafel /wordt
bewesen / op elcke iaer / hoe veel we-
ken / ende daghen / datter tusschen Ker-
stlaunt ende papenuaftenauont / sijn / ende
oock dat Schrickel Jaer / dye Sondaechs
lettere / T gulden ghetal / Dar soomsche
ghetal / Ende der Sonnen Circhel / ende
tghetal der Jaren sint Christus ghebuer-
te / Soo dat in die nauolghende Tafelken
voor ooghen blijft / met dat gheteckende
schrift.

Almanack van .xxij. iaren.

Tgetal der iaer	Paelsche.	Tgulde ghetal	De sondaechs letteren.
m.d.xxix.	xxviij. meerte	x	C
m.d.xxx.	xxij. aprilis	xi	B
m.d.xxxi.	ix. aprilis	xij	A
m.d.xxxij.	xxxi. meerte	xiii	F
m.d.xxxij.	xij. aprilis	xiiii	E
m.d.xxxiiij.	v. aprilis	xv	D
m.d.xxv.	xxviij. meerte	xvi	C
m.d.xxvi.	xvi. aprilis	xvij	B
m.d.xxviij.	i. aprilis	xviii	A
m.d.xxviij.	xxi. aprilis	xix	F
m.d.xxix.	vi. aprilis	i	E
m.d.xl.	xix. meerte	ii	D
m.d.xli.	xxij. aprilis	iii	C
m.d.xliij.	ix. aprilis	iiii	B
m.d.xliij.	ix. aprilis	v	A
m.d.xliij.	xxv. meerte	vi	F
m.d.xlv.	v. aprilis	vii	E
m.d.xlv.	xxv. aprilis	viii	D
m.d.xlvij.	x. aprilis	ix	C
m.d.xlvij.	i. aprilis	x	B
m.d.xlix.	xxi. aprilis	xi	A
m.d.l.	vi. aprilis	xii	F

Dat iaer heeft .xij. maenden. liij. weken
en eenen dach. en heeft .ccc. xvj.
daghen / en .vi. vren.

(2)

De sonne cirkel	Die jndictio.	Tgulden getal.	Sondaechs letter	Schrickel iaer.	De quetsing de daghen	De liden	Tgetal der ia- ren sint Chris- tus ghebuerde.
17	1	10	C		6	1529	
18	2	11	B		7	1530	
19	3	12	A		8	1531	
20	4	13	F		9	1532	
21	5	14	E		10	1533	
22	6	15	D		11	1534	
23	7	16	C		12	1535	
24	8	17	B		13	1536	
25	9	18	A		14	1537	
26	10	19	F		15	1538	
27	11	20	E		16	1539	
28	12	21	D		17	1540	
29	13	22	C		18	1541	
30	14	23	B		19	1542	
31	15	24	A		20	1543	
32	16	25	F		21	1544	
33	17	26	E		22	1545	
34	18	27	D		23	1546	
35	19	28	C		24	1547	
36	20	29	B		25	1548	
37	21	30	A		26	1549	
38	22	31	F		27	1550	
39	23	1	E		28	1551	
40	24	2	D		29	1552	
41	25	3	C		30	1553	
42	26	4	B		31	1554	
43	27	5	A		1	1555	
44	28	6	F		2	1556	
45	29	7	E		3	1557	
46	30	8	D		4	1558	
47	31	9	C		5	1559	
48	1	10	B		6	1560	
49	2	11	A		7	1561	
50	3	12	F		8	1562	
51	4	13	E		9	1563	
52	5	14	D		10	1564	
53	6	15	C		11	1565	
54	7	16	B		12	1566	
55	8	17	A		13	1567	
56	9	18	F		14	1568	
57	10	19	E		15	1569	
58	11	20	D		16	1570	
59	12	21	C		17	1571	
60	13	22	B		18	1572	
61	14	23	A		19	1573	
62	15	24	F		20	1574	
63	16	25	E		21	1575	
64	17	26	D		22	1576	
65	18	27	C		23	1577	
66	19	28	B		24	1578	
67	20	29	A		25	1579	
68	21	30	F		26		
69	22	31	E		27		
70	23	1	D		28		

Om altyt Daelschen te vinden.

Die eerwylt wylt Daelschen vinden die soecke in dese navolghende tafele / dwe sondaechs lettere vanden iare / daer by den Daelschdach / af weten wylt Daer na soeket oockter yden vander seluer tafele / dat ghulden ghetal des seluen Jaers / Dit aldus ghedaen sijnde / soo besiet ooc wat gesal / ende wat maent gheteekent staen / inden teghel / daer dat ghulden ghetal des iaers voor staet / recht onder die sondaechs leettere vanden seluen iare so vindy dan in wat maent ende den hoemenscheyden dach / dat Daelschen comet alle iare / eerwylch duerende.

A	B	C	D	E	G
april	april	april	april	april	april
ix	ix	ix	ix	ix	ix
meerte	meerte	meerte	meerte	meerte	meerte
xxvi	xxvi	xxvi	xxix	xxxi	i
april	april	april	april	april	april
xvi	xvi	xvi	xix	xxi	xv
april	april	april	april	april	april
ix	ix	ix	v	vi	vii
meerte	meerte	meerte	meerte	meerte	meerte
xxvi	xxvi	xxvi	xxix	xxxi	xv
april	april	april	april	april	april
xvi	xvi	xi	xix	xxi	xv
april	april	april	april	april	april
ix	ix	ix	v	vi	i
april	april	april	april	april	april
xxix	xxix	xv	xix	xxi	xxii
april	april	april	april	april	april
ix	ix	ix	ix	ix	ix
april	april	april	april	april	april
ix	ix	ix	ix	ix	ix
april	april	april	april	april	april
xxvi	xxvi	xxvi	xxix	xxxi	i
meerte	meerte	meerte	meerte	meerte	meerte
ix	ix	ix	v	vi	vii
meerte	meerte	meerte	meerte	meerte	meerte
xxvi	xxvi	xxvi	xxix	xxxi	xv
april	april	april	april	april	april
xvi	xvi	xvi	xix	xxi	xv
april	april	april	april	april	april
ix	ix	ix	v	vi	vii
meerte	meerte	meerte	meerte	meerte	meerte
xxvi	xxvi	xxvi	xxix	xxxi	xv
april	april	april	april	april	april
xvi	xvi	xi	xix	xxi	xx
april	april	april	april	april	april
ix	ix	ix	v	vi	i
april	april	april	april	april	april
xxix	xxix	xxix	xxix	xxxi	xxii

Om dwe sondaechs lettere en t gulden ghetal te vinden.

Wilp altyt dwe sondaechs lettere des Jaers / vinden / soo telt dwe letteren / die hier besiden indē rinck staen / beghinnende / aen dat crups / so langhe dat ghi coemt / tot den ghetales oft datum des iaers dat men schijft / exemple / Wilp weten welch de sondaechs lettere is / vanden teghenwoordighen iare / Sooke ghint te tellen / aent crups / tot .xxix. ende ghi vindt dat is die sondaechs lettere / want men schijft .xxix. aldus doet alle iare.

Wilp altyt dwe sondaechs lettere des Jaers / vinden / soo doet ghelijck vanden sondaechs letteren.

Om dat teeken der Nianen te vinden.

Wilt wy weten in wat teeken dat die Name is/soe liet inden Kalcengier / wat letter
int eynde vanden reghel staet / vanden daghe den welken ghy weren wilt/dan
soecht in dese nauolghende tafel die selue Letter inden reghel dye welke reghelrechte
neder daelt onder dat gulden ghetal vanden seluen iare / in dat selue teeken ist nyenwe
Name/dat daer recht onder staet.

[illegible]

daechs lettere.
bluende daghen.

[illegible]

E ghulden gheral.

Wries	ghoet
Wries	ghoet
Taurus	quaet
Taurus	quaet
Gemini	quaet
Gemini	quaet
Cancer middelbaer	
Cancer middelbaer	
Cancer middelbaer	
Leo	quaet
Leo	quaet
Virgo	quaet
Virgo	quaet
Libra	ghoet
Libra	ghoet
Scorpio middelbaer	
Scorpio middelbaer	
Scorpio middelbaer	
Sagittarius ghoet	
Sagittarius ghoet	
Capricornus quaet	
Capricornus quaet	
Aquarius ghoet	
Aquarius ghoet	
Pisces middelbaer	
Pisces middelbaer	
Pisces middelbaer	

Van de mane en deplinghe des iaers.

Dye mane doorghaet / dwe twelf tekenen een-
weert ter maent / Ende si duert in elcke teken / son-
derlinghe twee daghen ende acht wilen ende sessen-
dertich minuten / daer die viertich al een vze maken.
Item vier tijden zijnder vanden iare / als de tinten
ende begint te halfsprockelle / en duert / tot half mey
ende is gecomplexioneert / vander lucht / die welcke
verweert tbloet en alle dingen die lau en weech zijn /
En die somer duert tot half oost / en in gecomplexio-
neert vande vier / in welcke is verweert die colere en
alle dinghen die heet ende drooghe zijn.
Ende dwe herfst duert / tot half nouember / Ende is
gecomplexioneert / vander eerden cout ende drooge
Ende dwe winter is gecomplexioneert / vade water
en duert tot half spokelle / en verweert die slupmen
ende alle dinghen die cout ende versch zijn.

Item ghelijck / den vier tijden / zijnder oock vier
outheden en ouderdommen / Wintshede / Ionchede
Manhede / ende Outhede.

Die Wintshede is vader complexien der lucht / heet
ende versch / in die welcke lichaem waest / ende meer
dert tot vuentwintich oft dertich iaren.

Item die ionchede beghint in die dertich iaren / ende
zijn van complexien des vlers / heet ende drooge / en
houdt dat leue also tot .xxv. oft veertich iaren.

Item die Manhede die comt tot .xl. iaren / en slacht
der eerden / cout en drooge tot .lv. oft .lx. iaren.

Item die Outhede comt tot tseftich iaren / en slacht
den water / cout en versch / in die welcke si maect een
vergadringe va slupmen / en is toecomede der doot.

Van die hupsen der planeten.

Mries	Mars hups.
Scorpio	
Taurus	Venus hups.
Libra	
Gemini	Mercurius hups.
Virgo	
Cancer	Luna hups.
Leo	Sol hups.
Sagittarius.	Jupiters hups.
Pisces.	
Capricornus.	Saturnus hups.
Aquarius.	

Der planeten ghenepghenthept.

Mries.	
Sagittarius	vierich heet drooge / Colericū.
Leo.	
Taurus	
Virgo	eerbtich cout drooge / Melancolicū
Capricornus	
Gemini	
Libra	luchtich heet vocht / Sanguinen
Aquarius	
Cancer	
Scorpio	waterachtich cout vocht / Flegmaticū.
Pisces.	

Om tbloet te kennen.

Mries		Saturnus
Taurus		Jupiter
Gemini		Mars
Cancer		Sol
Leo		Venus
Virgo		Mercurius
Libra		Luna
Scorpio		
Sagittarius		
Capricornus		
Aquarius		
Pisces		

Die kennisse des bloets.

Om der latinge wille / die tot der menscheit
gesonthept somtijts nootlic is / so sal ic vo-
ren die wtlegginge der twelf tekenen / dwe
welcke tekenen men wacht moet / in die latinge een
kenisse bāden bloede stellen / door die selue / die siec-
ten kennē. **O**m tbloet des menschen te kennē / So
suldy weten / dattet bloet dat schupmet / beteekent
quaethept in die borst.

Item ist blau oft groe beteekēt / quaet ontrēt therē
Item ist gheel beteekent / quaet ter leueren.

Itē ist hart ende swart / soo ist te langhe ghedraghen
Item ist root ende heeft eenen ommerinch / soo is die
mensche tot lazariē genepcht om lazariē te wordē

Item ist swart en drijft daer water op soo is hi ghe-
stelt ter corten / maer drijft daer water op met bloe-
de ghenenghet / soo is hi ghetelt dwater te laden.

Item ist bloet root / ende drincht daer luttel waters
op en is dat water claer / so is dat bloet ghoet.

Item is tbloet waterachtich / en nyet haestelijck
bestaet / na dattet ghelaten is / soo is dat een teken
van groen humoren / dwe de mensche int lijf heeft.

Itē ist alst bestaen is / dat veel waters daer op vloep-
et dats een teke vā couden humoren en vochtchept.

Item ist bloet swarter dan rooder / so ist melancolie
Item ist dat oueruloedelijc schupmet / so is dat van
oueruloedichept der humoren.

Item ist dattet bloet haestelijck bestaet / ten waere
dattet coude stonde / dat is quaet bloet.

Item is op tbloet luttel waters / oft ist al drooghe /
dat is een teken / dat de natuerlike hitte al steert is

Itē goet bloet / sal ghoet claer en root welen / maer
waert ongelijc vā verwē beteekēt ongelike humore

Itē bloet bouē water als blau seepsop / bet. pocken.
Item wie bloet heeft als seep / sal laten / tot dat zijn
bloet beter wort. Item die swaer bloet laet / salt latē

tot dattet verandert ende dunne wort.
Itē ist bloet root en drooget daer na / beteekēt groo-
te drooghept / En is coleric / en dat latē is hē onnut.

Itē ist al te zwart en drooge / beteekēt verberthep
des bloets / en melancolicus / En hi mach latē als hi
wilt / en beteekent ooc siecte der leuerē en longhere.

Itē bleech bloet / beteekent siecte der longhere.
Itē bloet sonder water beteekent / siecte der herte en
al dat lichaem en nae den rede. En schupmet in bloet
beteekēt oueruloedige quade humore. En bloet dat
langhe staet sonder bestaen / beteekent / alst cout-
hept inden lichame.

Hier volcht vanden teekenen

Aries.

Aries de ram / is een teekē heet en drooge / en heeft hooft / ende die ooghen / Daer in ist ghoet laten aent hooft. Ende this goet iaghen / visschen / tis quaet hupfrouwen nemē / en quaet starcke timmeringe te beghinnen / als borzen ende hercken / en ten is niet zeer goet medecijn in te nemen / het pleech gheern bouen weder wt te ghaen. Doc en salme den hoofde gheen medecine aen doen noch scheeren / oft met coppē latē / het is goet nieuwe cleederen aen te doen ende snyden / soo verre de maneniet in de aencominghe oft vol si / oft in leone / Wie gewont wort / en heylt niet gheerne. Dat hint dat gebozē wort / wort vreedtsaem ende duechdelijc.

Taurus is dat tweede teeken

Taurus de stier / is eē teekē hout en drooge melancolicū. En heeft dē hals en dē crop. Daer in en ist niet goet latē / quaet iagē en tis ghoet dat eertlijch bouwen / boomen poten ende setten. Ende tis ghoet alle dinck te beghinnē dat lā ghe dueren sal / als vrouwen trouwen / coopen ende cloosters timmerē ende stichten / ende tot hups trecken / in gheselschap ghaen / het ten is niet goet wat nieuws aen te doen. Die tijt wort doncker. Dat hint dat dan ghebozen wort / wort minsaem / ende rijcht de vrouwen gheern lief.

Gemini is dat derde teeken.

Gemini die tweelīgē / dat is een teekē heet ende vocht sanguineū / ende heeft dpe oren / ende dpe armē ende die handē. Daer in en ist niet ghoet laten aenden armen / want het misraet gheern / ende dat bloet en wil nyet gheern wten men en sal den armen noch den handen gheen medecijn aendoen / met nagelen te besniden / noch met coppen laten / oft oock badē. Alle stadelijc dinck is goet te beghinnen. Ende tis ghoet te dingen met vorstē ende heeren. Het is ghoet medecijn te nemē. En tis ghoet te wandelen doort lant. Het is ghoet vruchede maken / byslapen / this ghoet houwelijck maken / ende niet / dat hint wort schoone.

Cancer is dat vierde teeken.

Cancer de kreeft / is een teekē cout en vocht fleumaticū. Ende heeft die vorst ribbē ende de milte. Daer in ist goet doen / wat mettē watere toe ghaet / als muelen timmeren / en des gheslijch. Ende tis goet medecijn in te nemen / wāt men ghaet ghemeynlijc daer af te stoelē / sonder schaden. Ende tis ghoet baden / ghoet nyewe cleederen aen te doen. En ionge luden ten hupscade te setten / en goet ter marcē te varen. Dat hint dat gebozē wort / dat wort salich.

Leo is dat vijfte teeken.

Leo die leuwe / is een teekē heet ende drooge / colericū. Ende heeft dat herte / die sidē de mage ende den rugge. Daer in ist quaet medecijn in nemen / ende den brudeghom te ghaen. Het en is niet ghoet met coppen te laten / noch te baden / oft nyewe cleederen aen te doe noch te snyden want het waer ongeluchlich daer in watme begōste / het is ghoet te spreken met schoonen vrouwen te dinghen met coninghen vorsten / en grooten hee-

ren ende andere ghevelidige / het is ghoet te boene / wat metten viere gheschiet / ende langhe dueren sal. Dat hint dat gebozen wort / dat wort starck ende schoone.

Virgo is dat sesste teeken.

Virgo die maecht / dat is een teekē cout en drooghe melancolicū / en heeft de milte longe ende dingewade. Daer in en ist niet ghoet laten oft medecine in te nemen / het is ghoet met houen / met boomen te poten / cruyt te setten om te ghane / wijngaerden te maken / ende wat metter eerden gheschiet / en het is quaetmaechdē te nemen / want si worden onuruchtbaer / het is goet we duwen te nemen / ende twee te samen te ghelouen / ende alle cleyu werck te beghinnen.

Libra is dat seuenste teeken.

Libra die waghe / dat is een teeken heet en vocht sanguineū / ende heeft die nperen dē navel en wat daer om is. Daer in ist goet laten / baden / ende oock met coppen / voghelen vangen ende alle dinck ghoet te doen dat terstont eynd sal / ende het is ghoet te schimp te varen / scoonē vrouwen cleyuheit te gheuen. Ende this quaet verren wech te beghinnen te ghaen / Ende by dit teekē wort die tijt doncker. Dit hint dat ter gebozen wort wort weder spanich in veel dinghen.

Scorpio is dat achtste teeken.

Scorpio is een teekē cout en vocht fleumaticū ende heeft de schamelheit / die blase. Ende tis ghoet medecine in te nemen / en niet ghoet laten / ende in gheender maniere / yet te beghinnen / th iagen oft nieuwe cleederen / te snydē oft aen te doen / noch twee te samen legghen / maer wat hem tot quaden dinghen voecht / als verraden ende ander quade dinghen te beghinnen / ten is niet ghoet ouer velt te wandelē / noch ouer twater te varen. Dat hint dat dan ghebozen wordt / dat worde nydich.

Sagittarius is negenste teekē

Sagittarius die schutter dz is eē teekē heet ende drooge / colericū. En heeft die hupē dgyen ende lendenen. Daer in ist goet latē ende ooc met coppē / scheren / badē vrientschap maken / houwelijck maken / ende / this alle dinck goet te beghinnen / ende besonderlinge wat van swaerder natuer is als yser / stael / tis goet na coomenfchap varen goet hagen / boomen poten / en tis goet medecine in te nemē / hinderē tot den hantwere te settē / en te speenen. Wie dan ghebozē wort / wort oncupē en coene.

Capricornus is dat tiende teekē

Capricornus die steynbock / is eē teekē cout ende drooghe melancolicū / en heeft dpe knyen daer in en ist nyet goet laten / noch medecijn in te nemen. Tis goet boomen te planten / jaepen / nieuwe cleederen te snydē / aen te doen / goet te wandelen / te water en te lande. Ten is niet ghoet den vrouwen te ghelouen / noch te houwelijck te nemen. En tis quaet strijt te beghinnen / dpe tijt wort doncker. Dat hint dat dan ghebozen wort / dat wort rijch / ende eenen veggelijcken wel behaghen.

Aquarius is dat elfste teeken.

Van die teekenen der planeten.

A Quarius die watermā / is een teekē heet ende vocht Sanguine / en heeft die schenkelbeenen tot aenden enkel / Daer in ist ghoet laten / medecijn in te nemen / jaghen / visschen voghelen / ende t'his ghoet te verkieren met voeten ende heeren ende gheweldighe. Ende tis goet vrouwen ten houwelike te nemen / ende alle starcke dinc te beginnen / als borzen timmeren / verren wech beginnen te ghaen / ende dinghen diemen ghern ten ghoeiden eynde heeft. Wie in dat teekē geboze wort die wort ghemepnigh een fantast / ende en achtet niet op dat sine.

X Ducus is dat twaelfste teeken.

Pleis de vissch / is een teeken cout en vocht fleumaticum / ende heeft dwe voeten / Daer in ist ghoet laten / met coppen / ende baden medecijne in te nemē / men en sal aenden voeten niet laten noch gheen medecijn aendoen. Het is ghoet al derhande coomenschap te hanteren / muellen / schepen te timmeren / Ende want mē metten watere gebruycken sal / Ende het is oock met allen seer ghoet tot gheselschap varen / ende verhuengen. Dwe tijt wort doncker. Die in dat teeken ghebozen wort / die wort bequaem ende sal den luden wel behagen. &c.

Chier na bindi die vier complexie Sanguinus / Colericus / Fleumaticus / ende melancolicus.

Sanguinus.

Mijn natuere is heet ende vocht / ic ben bet locht gelijc mijn har is bruyn / root / mijn aengesicht bleech / van allen leden schoon van ghoeder wandelinghe / daer toe oock subijst vā sinnen / vrouwen lief hebben / singhen / springhen / dansen / dat is alle mijn natuere / occident comende.

Die vrine root ende dicke.

Colericus.

Mijn natuere is heet ende drooghe / gelijck den viere / ter stont vertoent / en ter stont versocht / hoene en stont mijn har is gheel als ghout / cleyn leden / mijn aengesicht magher / en root / ende ben van een lichten moede / oriet waert.

Die vrine is root ende dunne.

Fleumaticus.

Mijn natuere is ghelijc den watere / cout en vocht Sijmpel ende plomp / lip traghe in allen dinghen / vet / ende wit van aenghesichte / noortwaerts.

Die vrine is wit ende dicke.

Melancolicus.

Mijn natuere / is ghelijc der aerde drooghe ende cout / als een doode mensche / vā verwen / met veel fantasien ben ich beswaert / tot alder tijt / nijdich ende bloode / mijn har is swaert met cleyn leden / lip ende daer toe vol traecheyts / Zuytwaerts.

Die vrine is wit ende dunne.

Den tijt des regimēts der planetē

Des Sondaechs / ter eerster vze / regneert Sol. In die tweester vze / Venus. Ter derder vze / Mercurius. In dwe vierder vze

Vanden vzen der planeten.

Luna. Ter vijfster vze / Saturnus. Ter sefter vze / Jupiter. Ter seuester vze / Mars. Ter achtster vze / Sol. Ter neghenster vze / Venus. Ter thienster vze / Mercurius. Ter elfster vze / Luna. Ter tweelfster Saturnus. Ter dertienster vze / Jupiter. Ter vierthienster vze / Mars. Ter vijfthienster vze / Sol. Ter sechthienster vze / Venus. Ter seuenthienster vze / Mercurius. Ter achtthienster vze / Luna. Ter neghentienster vze / Saturnus. Ter twintichster vze / Jupiter. Ter eenentwintichster vze / Mars. Ter twee ende twintichster vze / Sol. Ter drientwintichster vze / Venus. Ter vier ende twintichster vze / Mercurius.

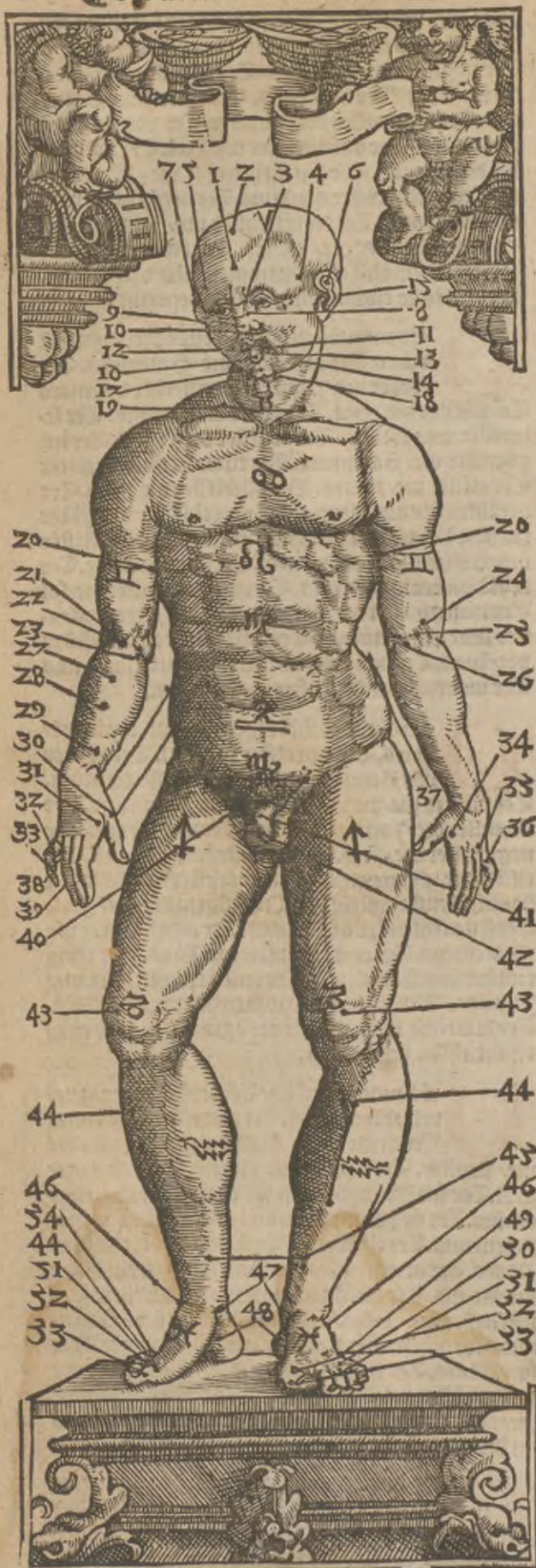
Des maendaechs / ter eerster vze / regneert Luna. Ter tweester vze / Saturnus. Ter derder vze / Jupiter. Ter vierder vze / Mars. Ter vijfster vze / Sol. Ter sefter vze / Venus. Ter seuenster vze / Mars. Ter achtster vze / Luna. Ter neghenster vze / Saturnus. Ter thienster vze / Jupiter. Ter elfster vze / Mars. Ter tweelfster vze / Sol. Ter derthienster vze / Venus. Ter veerthienster vze / Mercurius. Ter vijfthienster vze / Luna. Ter sechthienster vze / Saturnus. Ter seuenthienster vze / Jupiter. Ter achtthienster vze / Venus. Ter neghentienster vze / Sol. Ter twintichster vze / Venus. Ter een ende twintichster vze / Mercurius. Ter twee ende twintichster vze / Luna. Ter drie ende twintichster vze / Saturnus. Ter vier ende twintichster vze / Jupiter.

Des dinstdaechs / ter eerster vze / regneert Mars. Ter tweester vze / Sol. Ter derder vze / Venus. Ter vierder vze / Mercurius. Ter vijfster vze / Luna. Ter sefter vze / Saturnus. Ter seuenster vze / Jupiter. Ter achtster vze / Mars. Ter neghenster vze / Sol. Ter thienster vze / Venus. Ter elfster vze / Mercurius. Ter tweelfster vze / Luna. In die vijfthienster vze / Mars. Ter sechthienster vze / Sol. Ter seuenthienster vze / Venus. Ter achtthienster vze / Mercurius. Ter negentienster vze / Luna. Ter twintichster vze / Saturnus. Ter eenen twintichster vze / Jupiter. Ter twee ende twintichster vze / Mars. Ter drie ende twintichster vze / Sol. Ter vier ende twintichster vze / Venus.

Des woondaechs / Ter eerster vze / regneert Mercurius. Ter tweester vze / Luna. Ter derder vze / Saturnus. Ter vierder vze / Jupiter. Ter vijfster vze / Mars. Ter sefter vze / Sol. Ter seuester vze / Venus. Ter achtster vze / Mercurius. Ter neghenster vze / Luna. Ter thienster vze / Saturnus. Ter elfster vze / Jupiter. Ter tweelfster Mars. Ter derthienster vze / Sol. Ter veerthienster vze / Venus. Ter vijfthienster vze / Mercurius. Ter sechthienster vze / Luna. Ter seuentienster vze / Saturnus. Ter achtienster vze / Jupiter. Ter negentienster vze / Mars. Ter twintichster vze / Sol. Ter een ende twintichster vze / Venus. Ter twee ende twintichster vze / Mercurius. Ter drie ende twintichster vze / Mars. In die vier ende twintichster vze / Luna.

Des dōderdaechs / ter eerster vze regneert Jupiter. In die tweester vze / Mars. In die derde / Sol. Ter vierder / Venus. Ter vijfster Mercurius. Ter vi. vze / Luna. Ter vij. Saturnus. Ter achtster / Jupiter. Ter neghenster / Mars. Ter thienster / Sol. Ter elfster / Venus. Ter tweelfster / Mercurius. Ter dertienster / Luna. Ter veerthienster Saturnus. Ter vijfthienster / Jupiter. Ter sechthienster

De aderen inden leuenden.

ster/mars. Ter seuentienster / Sol. Ter achtenster
Venus. Ter neghentienster/ marcurius. Ter twintichster / luna. Ter een en twintichster / Saturnus.
Ter twee ende twintichster / Jupiter. Ter drie ende

Vanden vren des regiments.

twintichster/mars. Ter vierentwintichster / Sol.
DEs vridaechs/ter eerster vren/regneert De
nus. Ter tweestker vren/marcusius. Ter
derder/luna.Ter vierder/Saturnus.Ter
vijfster / Jupiter. Ter sefter / Mars. Ter seuenster.
Sol.Ter achtster/Venus.Ter negenster/ Marcuri-
us.Ter thienster/luna.Ter elfster/Saturnus. Ter
tweelfster/Jupiter.Ter dertiester/Mars. Ter vier-
tienster/Sol.Ter vijftienster/Venus.Ter seftienster
Mars.Ter seuentienster/luna.Ter achtiester/Sa-
turnus.Ter neghentienster/Jupiter.Ter twintich-
ster/Mars.Ter een en twintichster/ Sol.Ter twee
ende twintichster/Venus. Ter drie en twintichster
Marcurius.Ter vier en twintichster/luna.

DEs laterdaechs Ter eerster vren/regneet
Saturnus.Ter tweester Jupiter.Ter derd
mars.Ter vierder/sol.Ter vijfster Venus
Ter sefter/Marcurius.Ter seuester/luna.Ter acht
ster Saturnus. Ter neghenster/ Jupiter. Ter tien-
ster/Mars.Ter elfster/Sol.Ter tweelfster/Venus
Ter dertienster/Marcurius.Ter viertienster/luna
Ter vijftienster/ Saturnus.Ter seftienster/Jupiter
In die seuentieste/Mars.Ter achtenster/Sol.Ter
negentiester/Venus.Ter twintichster/ Marcurius
In die eenentwintichster / luna. In die tweentwin-
tichster/Saturnus. In die drie en twintichster/Jupi-
ter. In die vierende twintichster/Mars.

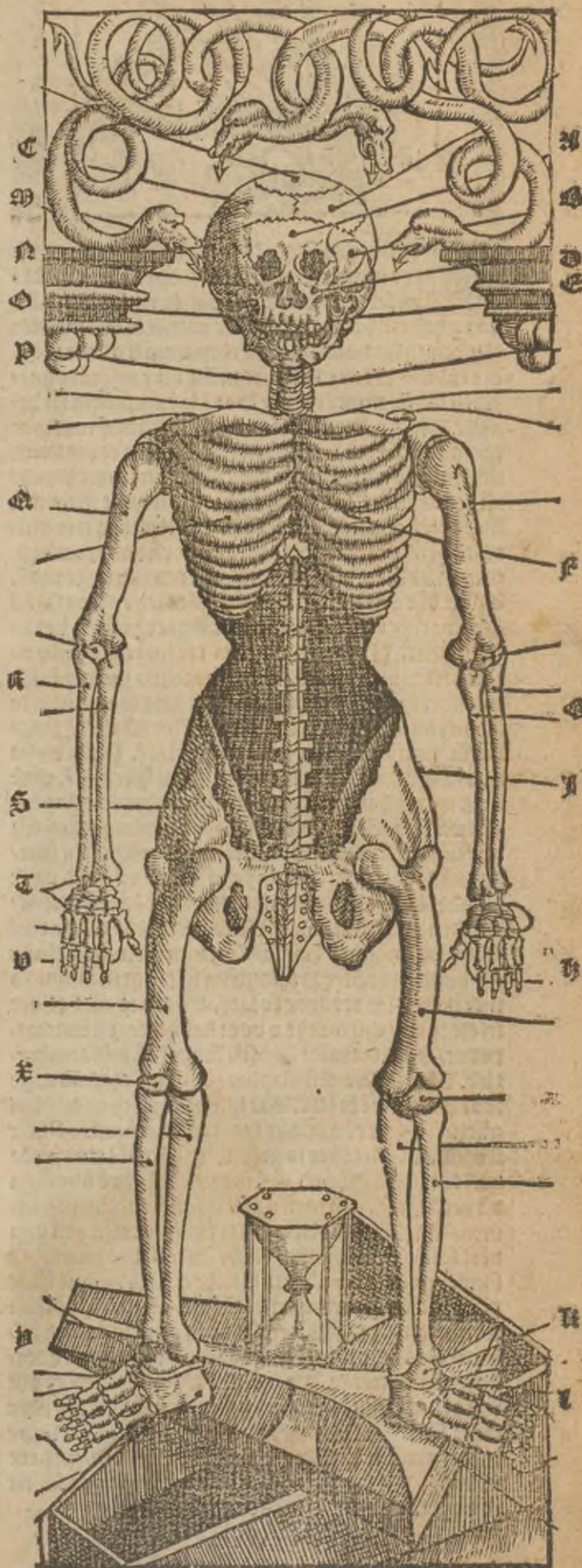
Warm ende vocht/ Saturnus siet tot die milte.
Kout ende vocht/Jupiter siet tot die leuere.
Cheet ende drooghe/ Mars siet tot die longhere.
Cheet en drooghe/ Sol siet tot die maghe en herte.
Kout ende drooghe/Venus siet tot die nieren.
Kout by kout/warm by warm/ Marcurius siet
tot die leuere ende die longhere.
Kout en vocht/ luna siet thoofthorst ende milte.
Die aderen inden leuende mensche vin-
dy/ in dese voorgaende figure/en ooc tgetal der sel-
uer aderen / zeer bequamelijc geordineert / de ghe-
nen diese sal moeten soecken/door eenige hoofsake.

Van ter aderen te laten.

MEn mach merckē ooc in dese nauolgēde fi-
guere/tgetal der adere in mensche lichaē
en de plaetsen daermen dpe bindē sal/om
cbloet te late. En tot gheender ander plaetsen en sal
men tbloet late/Al waert goet late/ oft al en waert
npeu mane / volle mane/oft quartier vander mane.
In die middelt vant voochooft/is een ader die-
men laten sal/ teghē de sechedē en pijnē des hoofts
En teghen cortlen en siederijn. **S**ichter dpe
ooren bouen staen twee aderen/diemē laten sal/ om
goet verstant te crighen/om wel te hooren/ teghē den
stinchenden adem/en vooz lazariē. **I**nde sla-
pen vaden hooftē/ijn twee aderen/diemē laten sal
om die groote oueruloedicheit des bloets/dat in de
herstelen is/dwelc den hooftē en de oogē ooc letten
mochte/ En is ooc goet eegē meer accidentē die in
hooft comen. **O**nder die tōge/ijn twee ade-
ren/diemē late sal teghē een siecke geheetē Pylenciē
en tegen apostuēienē en geswil der heelen/ teghē die
Squancie dwelche siecke men haetelijc bestcruen
moeste sonder sulche latinge. **I**ndē hals/ijn
twee aderen/diemē noemt originale/wat si de gehe-
len loop des bloets hebbe/ dat mensche lichaē rege-
ret/en besonder thoofte/Mach men en mach daer in
gheen bloet laten / sond der medecijn meester s raet

F Die hert ader inden arm gelatē/ is goet/ om die humoren en tquaet bloet te purgerē/ dat der cameren des hertē letten mochte/ en is zeer goet ghe-latē/ den genē die bloet spouwē/ oft die cozt van adē zyn. **G** Die leuer ader inden arm ghelaten/ verdrift die groote hitten des lichaems/ en houdt dē mē-sche gesont/ Dese latinge is goet/ tegē de gheelsuchtē/ tegen apostenen der leueren/ en ooc tegē de siec-te/ geheetē Pieuressis/ waer af een mensche wel ster-uen mochte/ by faute vā sulche latinge. **H** Tusschen den ghoutuinger en den laetsten vinger/ laet-men tegen die pine der magen en yden/ gelijck but-sen en apostuenē/ met meer accidenten/ die in dese plaetse comen mueghen/ door oueruloedicheyt des bloets en humorē. **I** In die rechte yde tusschē den buick en de dgye/ ist goet gelaten/ tegen die siec-te geheeten Pdroposie/ en in die sincke side ghelatē is goet/ tegē de pine der miltē/ maer men moet sul-che latinge doen/ bī rade der mederijn meesters. **K** In elke voet zyn drie aderen/ daer af de eerste ghe-heeten wort Sophena/ en leet onder dē knoefel bin-nen des voets/ die welcke goet is gelaten/ om te ver-driuen alle quade humorē/ ende is den vrouwen zeer goet gelatē/ tegē veel siectē. **L** Tusschen dē hals des voets en den grooten teen/ is een ader diemē la-ten sal/ tegē veel siecten/ gelijc Epidimie/ die haeste-lijck coemt vā oueruloedicheyt der humorē/ En de-se latinghe moet geschiedē binne. xxiij. vren na dat die siectē dē mensche aen gecomē is/ eer die siectē ee-nighe cortzen heeft. **M** In de hoerckens vande ooghen/ zyn twee adere/ diemē laet teghē die roode vogen en tranende ooghen/ en tegen meer ander siec-ten/ die comē muegē vā oueruloedicheit des bloets en humorē. **N** Op t slophen vande nuse/ laetmē tegē roode opdragende purvstachtige nusen/ en aen-siet een ander quade infectie der hertē/ die van ouer-uloedicheit des bloets oft humorē comē. **O** bin-nen den mont in die lippē/ zyn vier adere/ twee bene-den/ en twee bouen/ diemen laet teghen verhitheyt Cancker/ en tegen den tantzweer. **P** Tusschen den lippen en de kinne/ is een ader/ diemē laet/ tegē den stinckendē adem. **Q** In elke arm zyn vier aderen/ Waer af die hooft ader/ de hoochste is/ Van-dere daer naest is die hert ader/ Die derde de leuer a-der/ En die vierde de ader vanden miltē. **R** Die hooft ader/ is goet ghelaten inden arm teghens die oueruloedicheyt des bloets/ dwelch den hooftē den vogen/ den hertre lettē mochte/ Dese latinge/ is ooc zeer goet teghen verhitte geswollen aensichtē. **S** Die ader der milten/ anders geheetē/ die neder ader salmen laten/ tegen alderhande cortzen/ tertianen/ en quarteynē/ Dese ader moet inē breeder open sijn/ den/ en ondieper dan eenighe andere/ op dat si wel wint vate en van sorzge eender zenuwen/ die onder dese ader leet/ diemē vaeckē mochte/ waert datmen dieper snede. **T** In elke hāt zyn drie adere/ vā den welken/ die bouen den duym is/ is goet te latē tegen die groote hitte des aensichts/ en om die gro-uicheyt der humorē en des bloets te ydriuen/ die int hooft zyn/ Dese ader ydelt meer/ dan die inden arm coemt. **V** Tusschē dē cleynē vinger en dē gout vinger laetmen/ teghen alle cortzen/ tertianen/ ende quarteynē/ en tegē meer ander gebreke. **X** In elke knye/ is een ander diemē laet tegen de pine en geswil der zenuwē/ en om te verdriue/ die quade hu-

moren. **Y** Die ader onder dē knoefel buytē dē beens laetmen teghens/ die pine der dgyen/ om dye humoren te doen schepdē/ die daer vergaderē moch-ten/ Ende tis daer ghōet ghelaten/ den vrouwē/ dye haer stonden/ te zeer comen.

Een Water der duecht ende der duecht.

En eersten suldy nemen/breede Sauie
dye achter cleyn oorkens heeft aenden
steel/ ende breekt die topkens bouen af.
Item witten ghenber/ragelen/ mul-
caten/ elcs vier loot. Item Parijs core-
te/ muscaet bloeme/ elcs twee loot/ zeem/ wit zupher
elchs vier loot/ zcueraet / langhe peper/ elchs twee
loot/ Ruytte/ Miffene/ elcs een loot. En neemt daer
toe eenen goeden rypen crups appel. Item doet dat
al te samen/ en doet daer ouer twee potten franschē
wijn/ oft anders den alder besten varwe behouden
de wijn/ ende doet dat in een steenen wel geglast vat
oft in een tennen vat / ende vermaket bouen dichte
toe/ dat gheen lucht daer toe en mach comen. Ende
wanneer dat cruyt. xxx. natuerlijke daghen / inden
wijn ghelegen heeft / so doet dat cruyt weder wt dē
vate/ ende legghet in eenen mortier/ en stootet recht
wel / en legghet dan onder een goede tennen cloche/
ende brandet als ander water/ maer die materie die
daer wt druypt/ dye moet ghi verwaren aendē tuyt
der clocken/ dat gheen waessem daer wt en mach/ en
oock salmen dat van saechten colen vyer af branden
en alst af ghebrant is/ so neemt van die voor genoemt
de Sauie/ vier loot/ en legtse in dat water/ ende ver-
waert dat vat wel met was/ dat gheē lucht daer toe
en come. So cruyghet dye cracht/ als hier na volcht.
Maer wil dy dattet ghoede natuerlijke balsame
worde/ So neemt van desen cruyde af metten ghe-
wichte/ also vele als vore/ ende legtse in dat ghebrāt
water. xiiij. daghen/ stootet weder/ ende brandet we-
der/ als vore/ soo wordet natuerlijke balsame/ ende
soo ghijc dicker doet / hoe starker ende beter dattet
wort/ maer soo dick als ghijc brandet/ alsoo dick sul-
dy die vier loot Sauien/ altemael daer in doen.

Merct zijn duecht.

Et maect allen wijn schoone. En this goet
gedroncken voor alle quade siecke en cranc-
heyt des lichaems / en wtwendich ghestre-
ken. Het keert alle quae vanden ooghen/ diese wep-
nich daer in doet. Het verdrift wat een mensche / in
zijn inghewande heeft/ diese drinct. Oock heplet al-
le ghequertste/ zeer/ het si gheslaghen/ gheualen/ oft
buplen die hem daer mede bestryct. Ich segghe dat
tet oock goet is/ voor den droppe die daer comet vā
der vloet der hersenē/ wiet drincket. Oock voor ver-
ghiffenis/ voor swater wiet drinct/ voor onuerdout
welijken kost / Voor den stinckenken adem / voor
weedom der tandē/ diet drinct. Ooc voor die swine
linghede des hoofts ende der aderen des hoofts ende
der hersenen wiese drinct/ ende dat hooft daer mede
saluet. Oock voor dye smackende naelsghaten/ wiet
daer in druypt. Voor beuāghinge om dat herte. Het
maecht ghoede memorie/ wiese drinct. Het maect dē
mensche iueghentlijke ghedaente/ wiese alle daghe
drinct/ ende dat aengesichte daer mede saluet. Voor
alle schooftheyt/ rappicheyt/ bladerē / oft andere ee-
nighe smetten/ wie hem daer mede salft / Voor laza-
rie/ als si haer alder eerst verheft. Het schepdet siluer
van koper/ Ende oock ghout/ maer mē moetet tem-
peren met quic siluer. Het is ghoet tot allen veer-
schen wonden.

Alistoteles sept / datmen in Januario mach
ter ader late/ alst noot is/ opten duyn/ Mē
en sal gheenē camerghanc makē. Een hint
dan ghebozen/ wort vā couder natuere. Die meester
Huicenna sept/ die maent februiarius si ghoet ter a-
der te late/ Men en sal niet makē ter camerē te gae/
Men sal electuare nemē. Dat hint wort arm en be-
noot. Die meester Ptolomeus sept/ datmē in Maer-
te/ mach ter ader late. Men en sal gheen roerdianck
innemē/ Een heet bat is goet/ Dat hint wort bloode
en vreesende/ Tis traech en luyde en wort gichtich.
Die meester Ruerris sept/ dat in April is zeer nut-
telijc en alder beste ter ader te late/ en oock met cop-
pen/ en badet niet te dickmale/ en ten is niet te radē.
Thint dat geboze wort/ is ongestadich / Men sal hē
die leuer ader late. Die meester Pocras sept/ dat in
die maent. Mepe goet late is ter medianē/ ende en
laet niet te vele bloets/ Shp muecht v purgerē. En
nut hoel spise en nut Mfene/ Dat hint wort ootmoe-
dich/ reyn/ en geweldich. Die meester Galien? sept/
dat in Junio/ niet seer goet en is te late. Men en sal
niet lange vastē/ Men mach wel rou speck etē. Soc
en is warm badē niet gesont. En nydet vele slapē/
En neet gheen roerdianck. Dat kindt wort luyfch
en reyn/ en schamel. Dye meester Dascalides sept/
datmē in Julio sal veel slapens midē / en oock nyet
ter ader late. En hoet v voor hoelē en alle heet eten/
hoedt v voor veel badē/ en voor vrouwe te hanterē
Drinct dicmale vā Sauie/ Coriander/ Ruytte/ Wijs
Eppe. Die meester Ptolomeus seft/ dat in Augusto
niet goet en is ter ader te late. En ten is niet ghoet
hoel te etē/ En wacht v voor dat heete/ en nut aue-
roone/ Dat hint wort luyfch simpel en onbarmer-
tich. Die meester Esculapius/ dat in September ge-
sont is ter ader te late. Dat hint is matich in alle din-
ghen/ en wort cē oprecht rechter. Die meester Plac
sept/ dat in October is gesont ter ader te laten. ende
veel te badē si gesont. En men en sal gheē hoofden
vā beestē eten. En men en sal gheenē roerdianck ne-
men/ Dat hint sal een onnute tonghe crige / en van
veel spratē. Die meester Rasis sept/ dz in Nouember
sonder noot is ter ader te laten / En tis gesont melc
te eten/ daer af meerder dat bloet/ en maect dē men-
sche betamelijc / Men en sal oock gheenē dianck ne-
men/ Dat hint wort een gode medecijn en een voor-
sichtich verkeerde. Die meester Egidijs sept/ dz alst
noot is in die maent December / machmen ter ader
laten (en neemt gheenen roerdianck) besonderlinge
bloet vanden hoofde / En nut spise dye ghepeper
is/ ende oock muscate/ Dat hint wort geweldich en
een oprecht rechter/ ende een onkupsche.

Wanden ghebuerten des iaers.

Alle perikel te schouwen/ datmē da ghelijc siet/ dat die mensche by quaden regimēte/ en quade wachte/ in ontallike siectē/ cranche en cuelē vallen/ en op dat een peggelijc ghewaerschoot si/ voor: zijn inclinatie/ het si tot cranche/ oft onmatelike weelde/ traecheyt/ oncracht/ oft eenighe andere ghenepchthede/ de welcke ick thoonē en bewisen sal by eender oordine als een figure/ haer influentien van bouē te hebbene/ dat die bouenste influentien tot ten onderste ghenepcht zijn/ dwelcke dye ghene dye der wiser schijfte met een clær verstant ghesien hebben/ sien/ want niemant en is een goet rechter/ want ghene dat hy nyet en weet/ soo Cristoteles sept. iij. Metaphysice/ Ten is niet mueghelijc/ eenen bant te ontbindē/ den onwetendē/ Daerō alle onwetende alteraers achtergestelt/ sal ick voorgenomē/ oordelike stellen/ alle die gebuerten/ die binne den ghehele iare vallen moghē roerde. Waer af een peggelijc/ zijn eyghē cōplexie onderkennēde/ sal die waerheyt hier af onderuindē/ en dan selue ghelouē/ Wāt so kinte Ambrosius sept. Dar alle waerheyt/ van wyen dat si oock gheseyt wort/ vandē heylighē gheest is. Want alle medicine/ en cracht der cruyde/ en die kēnisse der seluer/ is van Godt in ghegeue/ soo Salomon sept/ des ghelijc alle andere constē en ghauē (wee hē die se misbruyet) En om dat alle ghauen en waerheyt vandē heylighē gheest is/ so voorseyt is/ daerom vercondicht een mensche ooc warachtighe dinghen/ al ist dat hi warachtighe dinghen/ door die cracht zijnder eyghender natuerē voorseyt. Waer wt oock die winders der constē/ veel warachtighe dinghē/ in dye consten voorseyt hebben/ niet dan vanden heylighē gheest gheleert/ die een gheest is van alle waerheyt. Nu sal ick hier stellen dye voorgehoemde figuren van die gebuerten der mensche die binnen den gheheelen iare vallen.

Tusschen kinte Gregorius/ ende Tpburtij/ zijn dese gheboeren/ en die Sonne is in den stam/ ende tis den tijt inden Aprille.

Aries hinderen zijn heet ende drooghe/ colericum/ Ende tis Mars huys/ hi is ruptersch en laet gheertelont/ hi is terstont gram/ terstont versoent/ ende heeft somtijts gheluck/ huyden ghelt moighē gheen

Wandē ghebuertē des mensche. So se

In bruynder en schimmel verwen heeft hi gheluck/ hi sal alle dinck opten dinstdach beghinnē/ so heeft hi dan gheluck/ in sedicheyt te leuen ende oock gheluck in dese maent.

Capricornus die steenbock/ is cout/ drooghe melancolicum. **V**enus huys/ zijn ghewin teeken in roodet verwen/ gheluck vā vrouwe/ rijck in hoepen en offten daer in is zijn gheluck. **I**n vaele verwen heeft hi gheluck. **H**y sal alle dinck op eenen vrisach beghinnen/ dat is zijn gheluck in dese maent.

Semini dye tweelinc/ heet/ vocht/ sanguin zijn broeder. **M**ercurius huys/ een schrijver oft een hāt wercker/ dat hem verdriet/ aen zijn handē sal hi lijde en met vrieuen ongheluck/ grauwe verwe gemengde en witte verwe is hē ongheluck/ en heeft den woonsdach. **W**at ghi mer uwen vriendē/ broeder/ suiker hādelt/ daer toe hebdt gheluck.

Cancer die kreeft/ cout/ vocht/ flegmaticum/ zijn vaders. **L**una huys/ hy heeft gheluck teghen den opganch der Sonnen met roomanchap/ oft anders hi sal alle dinck opten maendach beghinnē. **I**n grauwe oft blau verwe/ in blauwe verwe is zijn geluyck.

Leo die leuwe heet ende drooghe/ colericum zijn hint. **D**er Sonnē huys/ hoouetdich/ schoon hoene/ en rijck. **H**y heeft gheluck by wereltlike heeren/ teghen der Sonnē op ghanck/ daer vint hi ghenade tot alle dinghē/ gheel verwe/ vael verwe is zijn gheluck/ opten Sondach sal hi alle dinck beghinnē veel hinderē/ maer si steruen ghemeynlyck terstont.

Virgo die maechte/ zijn cranche/ cout/ drooghe melancolicum. **M**ercurius huys/ van maechden ende meylens ongheluck ende schade/ onuruchtbaer/ van hantwerck ghemeynlyck ongheluck/ colicōpasio/ berrende moeder/ met vrieuen en te rechte te gaene ongheluck/ schimmel grauwe ghemengt wit/ en heeft den woonsdach.

Libra die waghe/ zijn huysvrouwe/ heet/ vocht/ sanguin. **V**enus huys/ zijn gheluck is met weduwe/ si maken hem rijck/ wat metter waghe toegact/ dat is zijn ghewin/ in vael/ roode verwe is zijn gheluck/ hi beghinne alle dinck opten vridach/ deen wijf sterft deser moet hi die hebben.

Scorpio zijn doot/ cout/ vocht/ flegmaticum.

Mars huys/ in poten/ grauen/ en in ontualen vā swinen verkenē ongheluck/ inder blasen/ smertte/ steen inden lendenē/ moed er cranch van herstenē en aen ghelouten visch en gae niet/ wee van swimelighen te steruē/ alle bruyden verwe/ den dinstdach.

Sagittarius die schutter/ zijn wandel teeken/ heet ende drooghe/ colericum. **J**upiter huys. **H**i gaet gheen met gheschutte om/ en is gheneycht tot gheestelicheyt/ doctoor/ rechter/ want hi is oprecht goet/ en hi heeft bi gheesteliken heeren ghenade/ doncker schimmel/ groen verwe is zijn gheluck/ hi beghinne alle dinck opten donderdach.

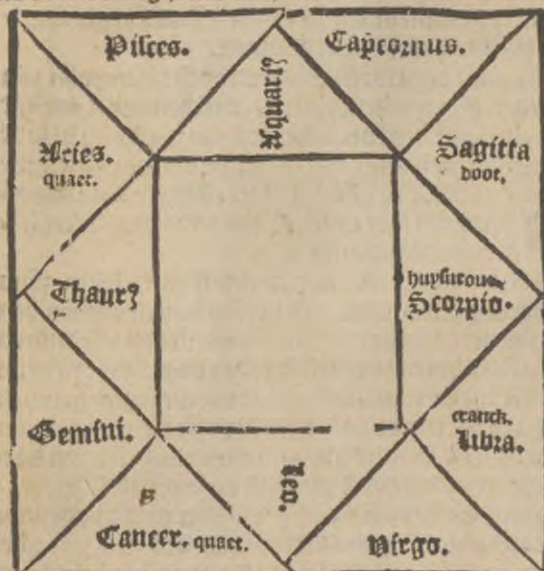
Capricornus die steenbock/ drooghe/ cout melancolicum. **S**aturnus huys/ hi denct alrijt op ghoet/ hy gaet gheen met deernen om/ in wouden ende in berghē vint hi ghenade/ met berchwerck heeft hi gheluck/ **I**n alle swarte verwe is zijn gheluck/ hi sal alle dinck des Saterdaechs beghinnen.

Aquarius die waterman/ heet en vocht/ sanguin. **S**aturnus huys/ zijn gheluck coemt hem van ouden goeden langhe onder der eerden gewest/ oft wt die lucht wort hi rijck van ghelt. **I**n alle swarte verwe

Vanden ghebuerten des menschen.

we ende opten Saterdach alle dinck te beghinne is zyn gheluck.

Pisces de visch/cout/vocht/flegmaticum. **Jupiters** hups/zijn heymelike vriende int water verdinc hen/voeteuel aenden voeten en ander gheswil/ver/achtet van doctoren rechteren en van ioden ongheluc/hy gheesteliken heeren ongheluc. In doncker schijn mel verwe ongheluc/en heeft den Donderdach.

Tusschen S. Epburcius dach ende Sinte Pan-
cras dach zijn dese ghebozen/ ende dpe Sonne is in
Tauro. Ende tis den tijt inden Meye.

Taurus hint/cout/drooghe/melancolicum.

Venus hups/maect den luyden v. uechde/ende en
is hē selue niet nutte/en doet veel verlorens diensls/
met hoepen/ossen/ende in vruchten vint hi ghenade
In vaele/ende in roode verwe is zyn gheluck. hi be-
ghinne opten vrydach.

Gemini is zyn gewin teekē/heet/vocht/sanguijn.

Mercurius hups/schriuen/hantwerck dat is zyn
aentuerre/ van desen heeft hy sonderlijck gheluck/
In grauwer/ghemengde/ende in witter verwen is
zyn gheluck. hi beghinne alle dinc optē woonf dach.

Cancer zyn broeder/cout/vocht/flegmaticū. **Vu-
nas** hups/apostuenen/littekenen/bladeren/swee-
ren herte ende boest we/ende int water noot/wacht
voor appel grauwe/blaer verwe/en heeft den maen-
dach.

Leo zyn vader. **Solis** hups/heet drooghe/coleri-
cum/houcedich/schoone/rich en hoene/hy heeft
sonderlinck gheluck met wereltliken heerē teghen
den opghanch der Sonne/en oock na coemanschap
In vaele/ende gheelder verwe is zyn gheluck hi be-
ghinne opten Sondach.

Virgo zyn hint/cout/drooghe/melancolicum.

Mercurius hups/van meylens oft maechden ghe-
luck/ende vruchtbaer van hantwerck/schriuen/van
briuen ende rechten gheluck. In grauwe en witte
verwe. Ende beghint opten woonf dach/niet te vele
kinderen/si zijn wijslich.

Libra heet/vocht/sanguijn. **Venus** hups/zijn
cranchept van wiuen ende van coopluyde ongheluc
roode mensoen/ twallende euel/ leden brekē/ senijn
eten/wacht v voor vaele verwe ende roode verwe/
ende heeft den vrydach.

Scorpio zyn hupfuron/cout/vocht/flegmaticum.

Mars hups/op roouen/branden/ende seyt altyt

Vanden ghebuerten des iaers.

van crighen. hy soozent en slaet gheern/hy is rich
wāt hi is gierich op dat goet. In castaepngie bruyt
en in bruynder verwen is zyn gheluck. hi beghinne
opten dinstdach/ hi sal twee wijs hebben.

Sagittarius zyn doot/heet drooghe/colericum.

Jupiters hups/met gheschutte gelemt/der lende-
nen wee/en vā die gicht lam/van gheesteliken heerē
en vā anderē gheestelike ongeual/In doncker schijn
melende in groender verwe ongheluck/en heeft den
donderdach.

Capricornus zyn wandel teeken/heet/cout droo-
ghe melancolicum. **Saturnus** hups/in woudē/ber-
ghen heeft hi gheluck met dieren ende met wiltbraet
omghaen is zyn natuere/ met berchwerck gheluck/
In alle swartte verwe is zyn gheluck/opten Sater-
dach sal hi alle dinck beghinnen.

Aquarius heet/vocht/sanguijn. **Saturnus** hups
zyn gheluck is met ouden goede dat lange onder der
eerden verborghen gheweest is/oft hi wort rick van
ghelt wter lucht. In alle swartte verwe/ende begin-
ne alle dinck opten Saterdach.

Pisces cout/vocht/flegmaticū. **Jupiters** hups
hy gheesteliken heeren heeft hy gheluck/en is oock
selue tot gheestelijcheit geneycht/aldermeest teghē
den opghanch der Sonne/bi grooten waterē/hy
beghinne alle dinck optē donderdach. In schymmel
ende in groender verwen is zyn gheluck.

Mars heet drooghe colericum. **Mars** hups/ten
wee der ooghen/wee der ooren/smeerte/dooft/dpe
swimel siecte/en Mars mettē swaerde/wonden int
hooft. En beghint niet opten dinstdach/en wacht
v voor castaepngie bruyt en voor alle bruyt verwe/
het is uwe ongheluck.

Tusschen Sinte Pancras ende S. Vitus zyn dese
ghebozen/en die Sonne in Gemini/ende tis in Ju-
nio den tijt vanden iare.

Gemini heet vocht sanguijn. **Mercurius** hups
zyn aentuerre is met hantwerck/schriue oft anders
en heeft gheluck vande schriuer/notariē/voor sprae-
keren en hantwerckeren/beghint alle uwe saken op
eenen woonf dach. In grauwe en ghemengde grau-
we witte verwe is zyn gheluck. **Cancer** zyn ghe-
win teeken/cout vocht flegmaticum.

Tuna hups/zijn gheluck opten watere nae coomā-
schap/om te verweruen/bifondere teghen dat landt
proortwaerts. hy sal alle dinck op den Maendach

Vanden ghebuerten des menschen.

beginnen/so heeft hi gheluck/in appel grauwe/en in blauwe verwen.

Leo heet/drooghe/colericum. **Solis** hups/wee der maghen/cortsen/vier/letfel van dieren/letfel vā ghewelt der heere in onghenade/van goude verlies die maelheete. En beghint niet opten sondach/dat is gheluck/in vaele ende gheelu verwe.

Virgo zyn vader cout/drooge/Melancolicum/

Mercurius hups/vā meylens oft maechde rijck/van hantwercker goet gheluc/en beghint alle dinc met rechte en met brieuen gheluck/ook met grauwen en ghemengde en met witte verwe gheluck.

Libra zyn hint/heet vocht sanguin. **Venus** hups hi cricht van vrouwe gheluck/ende wort rijck met coomāschap die metter waghe toe gaet/elder meest teghe der sonnē opghanc. In vaele en roode verwe/en sal een wijf hebbe/die sal twee kindere tot eender replen draghen/en in rooder verwen is zyn gheluc.

Beghint alle uwe saken opten vridach.

Scorpio zyn cranchept/cout/vocht/feematicum

Mars hups/op roouen/branven/toornich/ende laet gheerne. hi wort gheerne rijck/wat hi is ghierich na goet goet onder ooghe met schoone reden.

Beghint alle dinc opten dinstdach/niet in castacpnigie buyne en in buynder verwen.

Sagittarius zyn hupsurouwe/heet/drooghe/colericum. **Jupiters** hups/met bussen/boghen en gheschut om te ghaen is zyn natuere/goet gheluck met gheestelicken heere/en onghenual van andere gheestelicken doctoren rechteren. hi beghinne alle dinc opten donderdach. In grauwe ende doncker schimmel ende groene verwe gheluck.

Capricornus zyn doot/cout/drooge/Melancolicum. **Saturnus** hups/in wouden en in bergē heeft hi ongheluc met wilebaet iaghē onghenual/met dieren om te ghaen is hē wel/en met berchwerck heeft hi ongheluck. En en beghint uwe dinc niet op eenen saterdach. In alle swarter verwen gheluck.

Aquarius zyn vader/heet vocht/sanguin. **Saturnus** hups/wat vrouwe aengaet dat is uwe gheluck/hi maken hem rijck/en goet gheluck met coomāschap inder lucht/beghint uwe dinc opten saterdach. In alle swarter verwen gheluck.

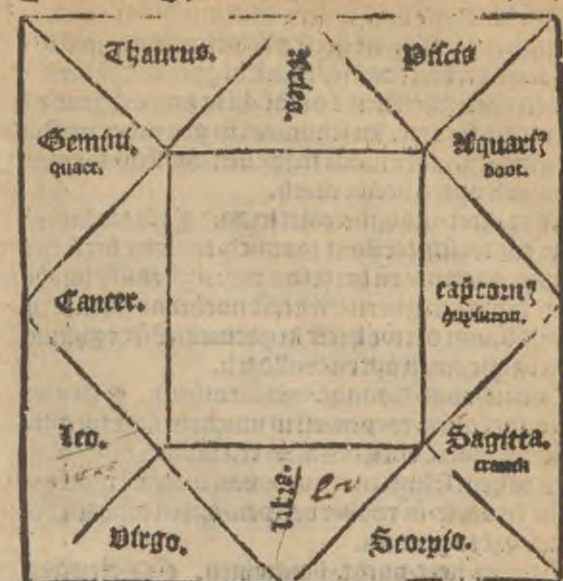
Pisces cout/vocht/feematicum. **Jupiters** hups hi vint onghenade by gheestelike heere/ende heeft oock ongheluck inden gheestelicken staet en sonder gonste vā alleen gheestelike doctore rechterē alder meest teghen den opganc der sonnen/by groote wateren ongheluc ongelonde voete/verrecken/ongheluck van ioden. En begint nyet opten donderdach. In schymmel en groene verwe is zyn ongheluck.

Aries/heet/drooge/colericum. **Mars** hups/hi is ruyters/terstont toornich en laet gheerne/en heeft somwyl gheluck/hupden ghelt/morghen gheen/en roch aen neeringhe gheen ghebreck/op den dinstdach. In alle buyn verwe is zyn gheluck.

Taurus/cout/drooge/Melancolicum. **Venus** hups/hi maect den lypde vruechde/ende en is hem seluen nyet nutte/met coepen en met offen en met vruchten vint hi ghenade. In vaele en roode verwe opten vridach.

Gemini/heet vocht/sanguin. **Mercurius** hups vanden schrueren hantwerckeren ongheluck/arm schouderē int vier vallē/gicht/pestilētie. De woonf-dach/Wacht v voor grau/gemēgde en witte verwe

Vanden ghebuerten des laers. For.

Tussen S. vitus ende S. Margristen dach zyn dese gheboeren. En die sonne is in cancro/en dpe tijt is in die huymaent.

Cancer hint/cout/vocht/feematicum. **Tuna** hups/zyn gheluck is bi grooten waterē te hanteren teghen der sonnen opghanc/naer coomāschap.

En de alle dinc opten maendach te beghinnen. In appel grauwe ende in blaer verwe.

Leo zyn ghewin teken/heet/drooge/colericum.

Solis hups/hoouerdich/schoone/hoene/en rijck hi heeft sonderlike ghenade/by wereltliken heeren aldermeest teghen der sonnē opghanc. In vaele in gheelder verwen. Beghint alle dinc optē sondach.

Virgo zyn broeder/cout/drooge/melancolicum/

Mercurius hups/van meechden ende van hantwerckeren onghenual/onuruchtbaer/der darmē siecke/bernēde moeder/vā brieuē onghenual/mettē rechte ongheluck. Wacht v voor gemengde grauwe en witte verwe/ende grauwe verwe den woonf-dach.

Libra zyn vader/heet vocht/sanguin. **Venus** hups/hi heeft gheluck van vrouwen/die makē hem rijck/en wat metter waghen toe ghaet daer al wort hy rijck. In vaele verwen/in rooder verwen gheluck/Beghint alle dinc opten vridach.

Scorpio zyn hint/cout/vocht/feematicum. **Mars** hups/hi is rijck/want hi is ghierich ende vreck opt goet/en den lypde goet/onder den ooghen/en quaet achter den rugghe. In alle buyn verwe/beghint opten dinstdach. hi sal veel kinderen hebben.

Sagittarius zyn cranchept/heet/drooge/colericum. **Jupiters** hups/lenden wee/met boghen en bussen ghelemt/van die gicht/en van gheschut lam van gheestelicken heeren doctoren ende rechteren en gheluck/Wacht v voor doncker schymmel en groene verwe/en heeft den donderdach.

Capricornus zyn hupsurouwe/cout/drooge/melancolicum. **Saturnus** hups/in woude en in bergē gheluck/met iaghen ende met dperen om te ghaen/is hem wel/met berchwerck gheluck. In alle swarte verwe is zyn gheluck. Beghint alle dinc opten saterdach. hi sal twee wiuen hebben/die eerste arm/die andere rijck.

Aquarius zyn doot/heet vocht/sanguin. **Saturnus** hups/van vallen/smerre/beenen te bichen/wonden aende beenē/pestilētie/oft gehangē inder lucht. Wacht v voor alle swarte verwe/dē saterdach

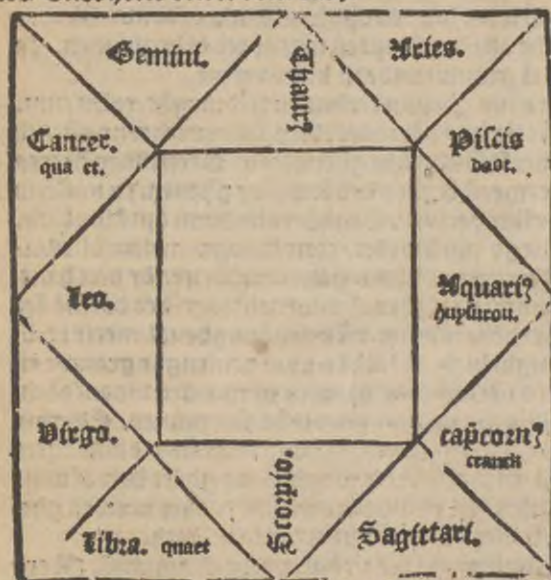
Vanden ghebuerten des menschen.

Pisces/cont/vocht/fleumaticum/hupfrouwe/
Jupiters hups. hi heeft gheluck inden gheesteliken staet/en heeft oock gheluck bi gheestelike heerē/en van allen gheestelike lypdē/hi is oprecht goet en een rechte rechter. In schimmel in groender verwe zyn gheluck/alder meest teghē den Doflen/Begint alle dinc opten donderdach.

Aries/heet/drooghe/colericum. **Mars** hups/hi is ruptersche/terstont toornich/terstont versoent hy laet gheerne/en heeft somwilen gheluck/hyde ghelt morghen gheen/en heeft nochtans ghenoech In alle bruyt verwe heeft hi gheluck. En beghinne oock so alle dinc opten dinstdach.

Taurus/cout/drooghe/melancolicum. **Venus** hups/met ossen/coepen/en in vruchten vint hy ghenade/hy maect oock den anderen lypden vruchde/en en is hem seluen niet nutte/van vrouwe wort hy rijk. In vaele in rooder verwen/opten vrydach beghint/dat is gheluck.

Gemini/heet/vocht/sanguynen. **Mercurius** hups/schriuen/notariē/voorsprakerē/hantwerckeren/daer af gheschiet hem verdriet/arm en schouderen veruallen/en die gicht daer in/en die pestilentie. Wacht v voor grauwe en ghemengde en witte verwe/Ende heeft den woonsdach.

Tussen. S. Margrieten ende Onser vrouwe hemels vaerts dach zyn dese gheboeren/en die sonne is in Leone/en tis den tijt inden Dof.

Leo/des leuwen kindt/heet/drooghe/colericum. **Solis** hups/hoouaerdich/schaone/rijk en koene hi heeft ghenade by den wereltlike heerē te handelen/teghent Dof. In vaele oft grauwe/en in gheel der verwe/Beghinne alle dinc op eenen sondach.

Virgo/zyn ghewin teekē/cout drooghe/melancolicum. **Mercurius** hups. hy is manerlich/ende heeft gheluck van ioncfrouwē/die maken hem rijk. In grauwe verwe/ende in ghemengde en in witter verwen is zyn gheluck/Beghinne alle uwe dinghen opten woonsdach.

Libra/zyns broeders hups/vocht/sanguyn. **Venus** hups/van wijuen ende van cooplupden ongheluck/troode mensoen/vā vallen/dē nauel siecke/wōden oft ander schaden/in den lendenē wee/en verijnt te eten. Wacht v voor vaele verwe/en roode verwe/ende heeft den vrydach.

Scorpio/zyns vaders hups/cout/vocht/flema-

Vanden ghebuerten des laers.

Mars hups/in swijnen/drooghen visch en in vruchten vint hy ghenade/by grooten wateren. In kastaengie bruyt en in bruynder verwe zyn gheluck/Beghinne opten dinstdach.

Sagittarius zyn hint/heet/drooghe/colericum. **Jupiters** hups/zyn natuere is gheerne met gheschutte omghaen/en byden gheestelike vint hy ghenade en die gheestelike staet is zyn gheluck. In schimmel verwe/groen verwe is zyn gheluck. hy beghint opten donderdach. hi en sal niet veel kinderen hebben.

Capricornus/zyn cranchept/cout/drooghe/melancolicum. **Saturnus** hups/inden beenē den cramp die knipelschijne te veruallē vande honden en dperen letsel/vandē peerde gheslagen/vandē wiltbraet crac in woude en in berghē ongheluck/met berchwerck ongheluck/en wacht v voor alle swartte verwe. En beghint opten saterdach.

Aquarius zyn hupfrouwe/heet/vocht/sanguyn. **Saturnus** hups/zyn gheluck in oude goeden langhe verborghē gewest/oft hi wort rijk vā ghelt wt der lucht/met weduwe heeft hi gheluck/hi beghinne alle dinc opten saterdach/ in alle swartte verwe/so hebby gheluck/hi sal tot eenē goeden eynde comen.

Pisces/zyn doot/cout/vocht/fleumaticum. **Jupiters** hups/int water verdrinckē/twoet euel/twoet gheswil/verachtet vā gheestelike/doctore recht crē en van iode ongheluck/ongeluck by gheestelike heerē. Wacht v voor schimmel verwe/en voor groen verwe. En beghint oock niet opten donderdach.

Aries/heet/drooghe/colericum. **Mars** hups/hi is ruptersche/terstont toornich/en laet gheerne/hi heeft hyden ghelt morghē gheen/en nochtans genoech/Beghinne alle dinc optē dinstdach/int bruyt geluck.

Taurus/cout/drooghe/melancolicum. **Venus** hups/van vrouwe gheluck/vā coepen/ossen en in vruchtē vint hi ghenade/en wort daer mede rijk. Begint alle dinc optē vrydach. In vael en root zyn gheluck.

Gemini/vocht/heet/sanguyn. **Mercurius** hups/zyn gheluck is met hantwerckē/schriuen oft anders/en heeft ooc ghenade vandē hantwerckerē/scriuerē/en consteneeren/Begint alle dinc optē woonsdach. In grau/gemengde/en in witte verwe v beste geluck.

Cancer/cout/vocht/fleumaticum. **Luna** hups/apostuenē/lōgerwee/wee aen de borst/malacts/bladeren/sweere/hertwee/en int water noot. Wacht v voor appelgrau/en blaer veru. Niet optē maendach.

Vanden ghebuerten des iaers.

Tusschen Onser vrouwen hemeluaerts dach en des heylighen crups dach zijn dese gheboeren en die Sonne is in Virgine en den tijt is in Septembri.

Virgo kint/cout drooghe melancolicum. **M**ercurius hups. hy cricht gheluck van ioncfrouwen/hi is zedich van wesen/gheluck van hantwerckeren grauwe verwe/ghemengde en witte verwe. En beghint alle dinc opten woonsdach/en wat uwe ghesontheit aengaet doet in dese maent.

Libra zijn ghewins teeken/heet vocht sanguinē Venus hups. hi wort rijk van weduwen/ende coomanfchap die metten ghewichte toeghaet dat is zijn geluck. Beghint alle dinc opten vridach. In vaele roode verwe heeft hi geluck. Wat ghi in desen maent beghint dat der neeringhe aenghaet dat is gheluck.

Scorpio zijn broeder/cout vocht fleumaticum. **M**ars hups/in putten grauen en int is vallen/vā swemmē ongheluck/inder blasen/smette/dē steen inden lendenen wee/int ghemachte wee/die moeder stede cranch/van heerinck en ghesoutē vifschwerck cranch/vā solpher baden te steruē. En beghint niet opten dinstdach/Wacht v voor brupne peerde en brupne verwe/wat hi metten sinen te handelē heeft in dese maent/daer toe heeft hi gheluck.

Sagittarius zijn vader/heet drooghe/colericum. **J**upiters hups. hi gaet gheerne met gheschutte om by gheestelike heere vint hy ghenade/en heeft oock gheluck in den gheesteliken staet ende ghenade/van allen gheestelike. Beghint alle dinc opten donderdach/in doncker schimmele en in ghemengde en in witte verwe is zijn gheluck/wat ghi met uwen kinderen wilt maken/dat doet in dese maent.

Capricornus/ zijn kint cout drooghe melancolicū Saturnus hups/in wouden en in berghē ende met berchwerck heeft hi gheluck/met iaghen/en met dieren is hē wel. Beghint opten saterdach/in swartte verwe heeft hi gheluck.

Aquarius zijn crancheit heet vocht sanguinen. Saturnus hups/van vallen/sinertten/beenbreken/pestilencie/ghelangē inder lucht/wondē aendē beenen/wacht v voor swartte peerde ende cleedre. hy heeft dē saterdach/plecht v gesontheit in dese maent.

Pisces cout vocht fleumaticū. **J**upiters hups/ zijn hupsrouwe/bi gheestelike heeren vint hi ghenade en heeft ghunkte inden gheestelike staet en van anderen gheestelike luden/en gheluck by grootē wateren/naer coomanfchap. Begint in doncker/schim mel/in groene verwe alle dinc opten donderdach/wiuen te nemen/ende wat ghi met hen te handelen hebt/dat is in dese maent goet.

Aries/heet/drooghe/colericum/ zijn doot/ **M**ars hups/der tanden wee/der ooghe wee/smette/doof raserie/swimelsierce. **M**ars metten sweerde/won dē int hooft. Wacht v voor kastaeyngi en voor brupne verwe/hi heeft dē dinstdach/en begint niet in die maent daer verlanghe aen leet/en wacht v voor vael

Taurus zijn wandel hups/cout drooge melancolicum. Venus hups/met olsen/coepē/en met vruchtten is zijn ghewin. In vaelen ende rooder verwen is zijn geluck. En beghint alle dinc opten vridach/alle uwe saken/wt te wandelen/naer goet te staen/in dese maent is uwe gheluck.

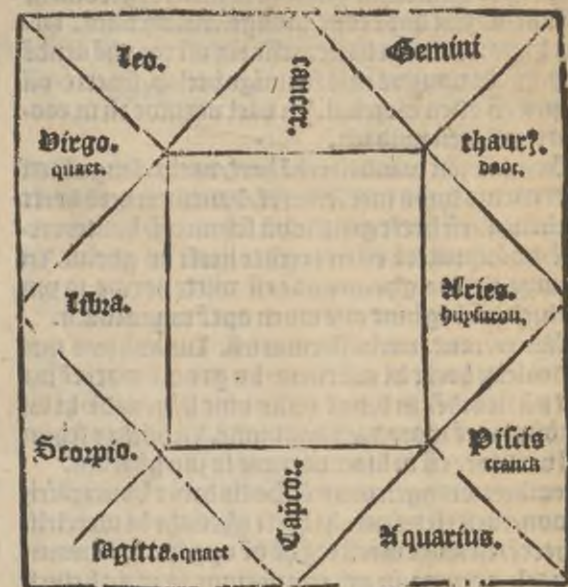
Gemini/heet/vocht/sanguin. **M**ercurius hups met hantwerck/schruuen is zijn gheluck/ende heeft vanden hantwerckeren/en scriueren ghenade ende

Vandē ghebuertē des mensche. Fo.ri.

gheluck. In grauwe/gemengde/en witte verwe is zijn geluck/en heeft den woonsdach/en heeft geluck met herren/en vorsten te handelē in dese maent wat hi met hen te doen heeft.

Cancer/cout vocht fleumaticū. **V**enus hups/met coomanfchap bi grooten wateren heeft hi gheluck/bisonder int lant van noorden daer vint hi ghenade/hi sal oock alle dinc op eenen maendach beghinnen. In appel grauwe verwe/in blaer verwe/is zijn gheluck/wanneer hi half gheleest heeft/sal hi eerst rijk worden.

Leo heet drooghe colericum. **S**olis hups/der maghen wee/letfel des viers/gemenct van dperen/van der heeren ghevalt in ongenade van goude verlies der malsierce. Wacht v voor vael verwe/ende voor gheel verwe/en heeft den sondach/en wacht v voor verraderie/tis v noot/en beghint niet in dese maent want si is v gheheel contrarie.

Tusschen des heylighen crups dach ende Sinte Gallus dach zijn dese gheboeren. En die Sonne is in Libra/ende tis den tijt in die herft maent.

Libra heet vocht sanguinen. Venus hups. hi heeft gheluck met weduwen/en hi wort rijk met coomanfchap die metter waghē toe gaet. In vaele verwe/int rooder verwen. Beghint alle dinc opten vridach.

Scorpio zijn ghewins teeken/cout drooghe/vocht fleumaticum. **M**ars hups/hy wort rijk woerkeren/vroet op dat goet/en is afgunlich/goedertieren onder der ooghen ende niet inder herte/kastactie brupn verwe/en alle brupn verwe is zijn gheluck den dinstdach.

Sagittarius/ zijn broeders hups/heet drooghe/colericum/ **J**upiters hups/lenden wee/met boghen busfchen gheschut ghelemt/vander gicht lam/van gheesteliken luden en gheluck van gheestelike heeren onghenade/ In schimnel verwe/in groene verwe/ongheluck/den donderdach.

Capricornus/ zijn vaders hups/cout/drooghe/melancolicum/ Saturnus hups/met berchwerck geluck/met dperen om te gaen daer nede is hem wel/met wiltbraet en in wouden en in bergen is zijn gheluck/met berchwerck gheluck. In swartte verwe in alle swartte verwe behaghen/den Saterdach.

Vanden ghebuerten des iaers.

Aquarius / zijn kint heet / vocht / sanguinē. Saturnus hups / hi heeft gheluc vā oudē goedē die verborghē zijn / oft hi wort rijk vā ghelē wter lucht. In alle swertte verwe heeft hi gheluck / beghint alle dinc optē saterdach / zijn kinderē sullen hem nut zijn.

Pisces / zijn cranchheit / cout / vocht / fleumaticum. Jupiters hups / podisgra voeteuē / tghelwil aenden voete / verrecken / int water verdrinckē / vandē gheesteliken heerē onghenade / en vandē anderē gheesteliken doctoren / rechterē ongheluck / vandē iode ongheluc. Wacht v voor schimmel peerdē voor grauwe verwe / den donderdach.

Vries / zijn hupsrouwe heet / drooghe / colericum. Mars hups / hi vint ghenade by wereltlike heeren / zijn gheluck is somwijl hupdē ghelt morghē gheene ende des daechs een eynde / hi is ruiter / terstont toornich en slaet gheerne. In alle bruyen veruwe is zijn gheluck / en wort vā vrouwē rijk. Beghint alle dinc optē dinstdach / zijn wijf is hem toegecomen.

Taurus / zijn doot cout / drooghe / melancolicū. Venus hups / der kelen siecke / gesweer oft wondē aendē hals / quade vrouwē met feminige beclap / smerte vā hoepen en ossen ongeual. In vael veruwe en in roode veruwe / den vrydach.

Gemini / zijn wandelsteekē heet / vocht / sanguinen. Mercurius hups met scriuerē / hantwerckerē heeft hi gheluck / en heeft genade vā schriuerē / hantwerckerē / voorsprakerē en in trechte heeft hy gheluc. In grauwe verwe ghemengde en witte verwe is zijn gheluck / en beghint alle dinc optē woonsdach.

Cancer / cout / vocht fleumaticū. Lunas hups met comenscap heeft hi auētuere / by grootē waterē int lant vā noordē / in droogē vissce vint hi genade / hi sal alle dinc optē maendach beghinnē. In dochter schimmel veruwe / en in blaer veruwe is zijn gheluck.

Leo / heet / drooghe / colericū. Solis hups houerdich / schoon / rijk en koene / hi heeft ghenade bi wereltlike heerē / en alder meest teghē dē opganc der sonnen. In vaele veruwe / in geheele veruwe is zijn gheluck. Beghint alle dinc optē sondach / dat is v gheluck.

Virgo / cout / drooghe / melancolicum. Mercurius hups / ongheluck vā meechdē / en onuruchtbaer / vā hantwerckerē ongheluc / der darmē siecke colica / barenende moeder / met brieuē ende rechte ongheluc. In grauwe veruwe / in ghemengde en in witte veruwe ongheluck / en heeft den woonsdach.

Vanden ghebuerten des iaers.

Tussen / S. Gallus en Martijns dach zijn dese aldus gheboorē / en die sonne is in Scorpione / en dpe tijt in Nouembri.

Scorpio / cout / vocht / fleumaticū. Mars hups / hi wort gheern rijk / hy woekert ende is ghierich opt goet / en wort welsprekēde sticht hindere optē rughe. In alle bruyen veruwe is zijn gheluc. Beghint alle dinc opten dinstdach.

Sagittarius / zijn ghewin teekē heet / drooghe / colericum. Jupiters hups / zijn natuere is met gheschut om te gaen / met bussen / boghen / bi gheestelike heeren vint hi ghenade / en indē geestelike staet geluck / en van allen gheestelike gheluck. In grauwe verwe in groen verwe zijn gheluc / begint optē donderdach.

Capricornus / zijn broeder / cout / drooghe / melancolicum. Saturnus hups / knieschiue te vergaē daer in gewont / vā hondē ghebetē / vā peerdē ghellaghē / vā wiltbraet cranc / in berghē en woudē ongheluc / met berchwerck ongheluc. In alle swarte veruwe ongeual en heeft den saterdach.

Aquarius / zijn vaders hups heet / vocht / sanguinē. Saturnus hups / hi heeft gheluc met berchwerck vā ouden goeden wort hi rijk die inder aerde verborghē zijn / oft van ghelt wt der lucht / in berghē en in wouden / met wiltbraet is hē wel. In alle swarte verwe is zijn gheluck. Hy beghinne alle dinc op eenen saterdach.

Pisces / zijn kint / cout / vocht / fleumaticum. Jupiters hups. Hy heeft sonderlinck gheluc indē geesteliken staet / en hi vint ghenade bidē gheestelike heerē van allen gheestelike lypdē / aldermeest teghē dē opganc der sonnen. In doncker / schimmel verwe / in groene veruwe is zijn gheluck / den donderdach hy sal veel kinderen hebben.

Vries / zijn cranchheit heet / drooghe / colericū. Mars hups / der tandē wec / oogē / voren / smerte / doofhepe / raserge / swimlinge / siecke / en mars mettrē sweerde wondē int hooft. In alle bruyen verwe is zijn ongheluck / en heeft den dinstdach.

Taurus / zijn hupsrouwe cout / drooghe / melancolicum. Venus hups / hi wort rijk met vrouwen / met coepen / ossen en met vruchtē vint hi genade. In alle roode veruwe heeft hi gheluck den vrydach.

Gemini / zijn doot heet / vocht / sanguinē. Mercurius hups / van notarien / scriueren / voorsprakeren / en hantwerckeren heeft hi ongheluck / armen en schouderen te verghaen / die ghicht daer in. Wacht v voor grauwe veruwe en witte veruwe. En hy heuet den woonsdach.

Cancer / cout / vocht / fleumaticū. Lunas hups. Hy vint genade bi grootē waterē int lant vā noordē na comenscap / met heerinc en droogē vischwerck / en beghint alle dinc optē maendach / by wereltlike heerē vint hi ghenade. In doncker schimmel in blaer veruwe gheluc / hi heeft zijn huwelic vercreghen.

Leo / heet / drooghe / colericū. Solis hups houerdich / schoon / rijk en koene / hi vint ooc genade bi wereltlike herē teghē dē opganc der sonnē. In vael veruwe en in gheel verwe is zijn gheluck / den sondach.

Virgo / cout / drooghe / melancolicum. Mercurius hups. Hi heeft gheluc vā machdē die makē hē rijk. Hi is vā manierlike wesen / en heeft vā hantwerckeren gheluck. In grauwe verwe / in ghemengde verwe / en witte veruwe gheluck. Beghint alle dinc op eenen woonsdach.

Vanden ghebuerten des iaers.

Tusschen Sinte Martijns dach en S. Lucie dach
zijn dese ghebooren. En dyc Sonne is in Sagittario
en den tijt vanden iaer is in dyc Slachmaent.

Sagittari? heet drooghe colericu/ Jupiters hups
hi gaet gheern met geschutte om/ boghe/ bussen. hi
vindt ghenade by gheestelike heeren/ en heeft gheluck
vande gheestelike/ rechteren/ doctoren/ en inden
gheestelike staet wort hi verheue/ doncker schimmel
groen verwe is zijn gheluck/ den donderdach.

Capricornus zijn ghewin teken/ cout drooghe me
lancolicu/ Saturnus hups/ hi heeft geluck met berch
werck/ en met verborghen goeden/ oft hi wort rijck
vā ghelt wter lucht/ in berghen/ woude heeft hi ghe
luck/ met wilbraet en dierē gaet hi gheern om/ in
alle swartte verwe heeft hy geluck/ den Saterdach.

Aquarius zijn broeder/ heet vocht sanguinen/ Sa
turnus hups/ van vallen/ smertte/ beenbrekē/ pesti
lencie/ ghehangē inder lucht ongheluck/ in swartte
verwe/ den saterdach.

Pisces zijn vader/ cout vocht fleemeticu. Jupiters
hups/ inde gheestelike staet wort hi groot/ en hi vint
ghenade by den gheestelike heeren/ en heeft gheluck
vande gheestelike luyden/ gheluck/ met coomāschap/
teghē den opghanc der sonnē/ In appel grauwe ver
we/ groen verwe is zijn gheluck/ den donderdach.

Aries zijn kint/ heet drooghe colericu/ Mars hups
hi is ruyterich/ terstont toornich/ en staet gheern/ en
heeft somwyl gheluck/ hupde ghelt/ morghē gheene/
en nochtans gheen gebre van ghelude/ In alle bruy
verwe geluck/ de dinstdach/ hi sal veel kinderē hebbe.

Taurus zijn cranckeyt cout drooghe melancolicu.
Venus hups der keelen wee/ gelwil en wonden aen
den hals/ quade vrouwe met feninich gheclap/ on
gheluck vā coepen en ossen/ In vacl verwe en roode
verwe is hem ongheluck/ en heeft den vridach.

Gemini zijn hupfuron/ heet vocht sanguinen.
Mercuri? hups/ zijn neeringhe met hantwerck/ scri
uen/ en van hantwerck gheluck/ van vrouwen rijck.
In grauwe verwe/ in ghemengde/ grauwe en witte
verwe gheluck/ beghint alle dinck opten woonsoach
zijn wijf coemt hem wil by.

Cancer zijn doot/ cout vocht fleemeticu/ Lunas
hups/ apoklucien/ der longhefste/ kicchen/ litte
ken/ bladeren/ sweeren/ herts en bo/ twee/ int water
noot lijde. Wacht v voor appelgrauwe verwe/ voor
blaer verwe/ hi heeft den maendach.

Vandē ghebuertē des mensche. f. 3. r. j.

Leo/ zijn vander teken/ heet/ drooghe/ colericum
Solis hups/ houerdich/ schoone/ rijck en koene/ bi
wereltlike heerē vint hi genade/ hē is wel niet gout
hi heeft des oock genoech. In vaele verwe/ in gheele
verwe is zijn gheluck/ beghint alle dinck optē sondach

Virgo/ cout/ drooghe melancolicu. Mercurius
hups/ hi is vā manierlike ghebare/ en heeft gheluck
met maechde die maken hem rijck/ In grauwe ver
we/ in ghemengde en in witte verwe is zijn gheluck/
beghint alle dinck opten woonsoach.

Libra/ heet/ vocht/ sanguinē/ Venus hups/ wedu
wen maken hem rijck/ en hi vint ghenade in coomā
schap die metter waghe toeghaet/ dat is zijn gewin/
In vaele verwe/ in roode verwe is zijn gheluck. Be
ghint alle dinck op eenen vridach.

Scorpio/ cout/ vocht/ fleemeticu/ Mars hups
van messen sal hi noot lijden/ smertte/ inder blasen/
den steen/ inden aderen/ aen zijn manlicheit/ steruen
en int water noot lijden. In bruyne verwe/ en vaele
verwe ongheluck/ en heeft den dinstdach.

Tusschen Sinte Lucien dach/ ende den achtiende
dach zijn dese ghebooren/ en die sonne is in Capricor
no/ ende den tijt in Januario.

Capricornus kint/ drooghe/ melancolicu/ Satur
nus hups/ hi heeft gheluck met berchwerck/ en gaet
gheerne niet dperē en met wilbraet om/ en hy wort
rijck van verborghen goeden/ oft hy wort rijck van
ghelt wter lucht/ in berghen en woude heeft hi ghe
luck/ in swartte verwe is zijn gheluck. Beghint alle
dinck opten sondach.

Aquarius zijn ghewin teken/ heet/ vocht/ sangui
nen/ Saturnus hups/ hi wort rijck van oude goede
die langhe onder der eerdē verborghē gheweest zijn
oft hi wort rijck van ghelt wter lucht/ swartte peer
den/ swartte cleederē zijn/ zijn gheluck. En beghint
alle dinck op eenen Saterdach.

Pisces/ zijn broeder/ cout/ vocht/ fleemeticu. Jupi
ters hups/ tyoeteuel/ ghelwil aendē voeten/ verrec
ken/ verdinckē int water/ ongheluck vā gheestelike
heeren/ en van allen gheestelike ongheluck. In don
cker schimmel verwe/ in groene verwe ongheluck/ hy
heeft den donderdach.

Aries/ zijn vader/ heet/ drooghe/ colericum/ Mars
hups/ hy is ruyters/ terstont toornich/ ende staet
gheern/ en heeft somwyl gheluck/ wāt hupde is zijn
ghelt wech/ morghē heeft hi ander/ en heeft alrijt ge
noech/ bruyne verwe is zijn gheluck/ des dinstdaechs

Wanden ghebuerten des iaers.

Taurus zijn kint/cout/drooghe melancolicum. **Venus** hups/in vruchten coepen ende often vint hi ghenade/van vrouwe wort hi rijck/vael verwe/roode verwe is zijn gheluck. **Beghint alle dinck opten vridach**/hi sal een goet deel kinderen hebben.

Gemini zijn crancheit/heet vocht sanguinen. **Mercurius** hups/van schriueren/hantwerckeren/notarien/voorspraken/rechters ongheluck/arm ende schouderē te vergaen/gicht/pestilencie/daer in grauwe verwe gemengde verwe/grauwe/wite verwe is zijn gheluck/den woonsdach.

Cancer zijn hupsurouwe/cout/vocht fleumaticum. **Juno** hups/weduwen maken hē rijc/teghent lant voortwaert vint hi genade met comanschap. hi sal alle dinck opten maendach beghinnen dat is zijn geluck. In doncker schimmel en in blaer verwe geluck. hi sal twee wijfs hebben/deene sal een weduwe zijn.

Leo zijn doot/heet drooghe colericum. **Solis** hups inder magenwee/des viers letsel/van dyeren letsel/die costle/van heeren gewalt in ongenaden/vā goude verlies/vā de maelsecte. In vael verwe/in gheel verwe ongheluck/en den sondacht.

Virgo zijn wandelstecken/cout/drooghe melancolicum. **Mercurius** hups. Van maechden gheluc en si maken hem rijck/schrijver/notarius dat is zijn auentuere/coomanschap is hem oock nuttelijck soo verre hi alle dinck beghint opten woonsdach/alder meest teghen den opghanch der Sonnen. In grauwe verwe/in ghemengde/ende in witter verwen is zijn gheluck.

Libra heet vocht sanguinen. **Venus** hups. hi sal weduwen nemen/die maken hem rijck/en met comanschap die metter waghe toe gaet/is zijn gewin vael/en roode verwe is zijn geluck. **Begint alle dinck opten vridach**/dat is uwe gheluck.

Scorpio cout/vocht fleumaticum. **Mars** hups hi wort gheerne rijck/hi woekert ende is ghierich naer goet/wel sprekende dē lypdē voor den oogen ende sticht hinder/alle bruyen verwe is zijn gheluck: **beghint opten dinstdach**.

Sagittarius heet drooghe colericum. **Jupiter** hups/die gicht inden lenden/van gelschut lam/wonden vanden geesteliken heeren ongenade/vandē anderen geesteliken ongeual/doncker schimmel ende groen verwe is hē ongeual/en heeft dē donderdach.

Wanden ghebuerten des iaers.

Cusschen den. vij. ende. **S. Appolonien** dach/ zijn dese geboren/en die sonne is in Aquario/en dye tijt in sprokelle.

Aquarius heet vocht sanguinē. **Saturnus** hups hi heeft geluck vā ouden goeden die verborgen zijn oft wort rijck van ghele water lucht/oock auentuere met coomenschap/vp groeten waterē. In swartter verwe zijn geluck. **Beghint opten saterdach**.

Piscis zijns ghewins teken/cout/vocht fleumaticum. **Jupiter** hups/inden geesteliken staet wort hi voor getrocken ende groot geacht/ende vint ghenade/vp gheestlike heeren/ende heeft gheluck van allen geesteliken/doncker/schymmel ende groene verwe is zijn gheluck/hi beghinne alle dinck opten donderdach.

Aries zijn broeder heet/drooghe/colericū. **Mars** hups/der tanden/der oogen wee/smeette/der ooren doofheit/raserie/die swimel siecte/wondē int hooft **Mars** metten swaerde. In alle bruyen verwe zijn geluck/en heeft den dinstdach.

Taurus zijn vader/cout/drooghe/melancolicum. **Venus** hups/van weduwen wort hi rijck/van coepen/often/ende in vruchten vint hi ghenade/vael/roode verwe is zijn gheluck. **Beghint alle dinck opten vridach**.

Gemini zijn kint/heet vocht sanguinen. **Mercurius** hups/met hantwerckeren/scriueren/ghenade en gheluc van hantwerckeren/scriueren/grauwe verwe/gemengde/grauwe verwe veel hinderē en wist zijn gheluc. **Begint alle dinck opten woonsdach**.

Cancer zijn crancheit/cout/vocht fleumaticum. **Juno** hups/apostuienten/lunger wee/kiecken/lijstecken/bladerē/sweerē/hert en borst wee/int water noot/lijden/appelgrau verwe/blau verwe is hē gelucklaem/den maendach.

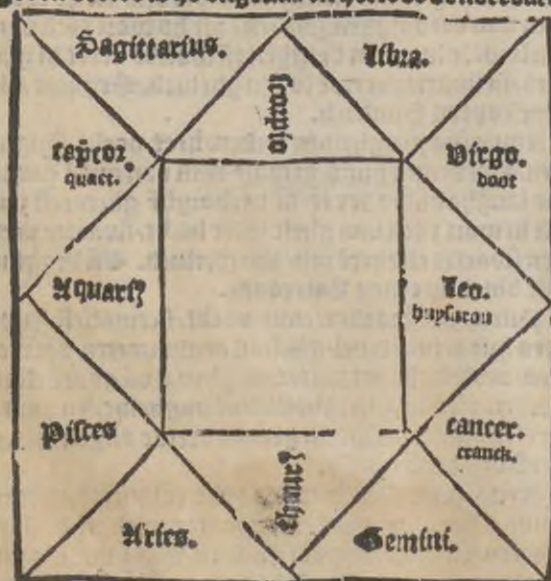
Leo zijn hupsurouwe:heet drooghe colericū. **Solis** hups/houterdich/schoon/rijck/en koene/en oinde genade bi wereliken heeren/tegen den opganc der Sonnen. In vael verwe/in gheele verwe is geluck **Beghint alle dinck opten sondach**.

Virgo zijn doot/cout drooghe melancolicū. **Mercurius** hups/van meechdē onghewal onvruchtbaer ende vandē hantwerckeren ongeluc/der darmē siecte colica/bernende moeder/metten rechte ende brieuen ongeluck. In schymmel verwe/in ghemengde/ende in witte verwe ongheluck/en beghint nyet opten woonsdach.

Libra zijn wandel teken/heet vocht sanguinen. **Venus** hups/van weduwen heeft hi gheluck ende si maken hem rijck. hi vint oock ghenade in comanschap/als metten ghewichte toe gaet/vael/roode verwe is zijn gheluck/beghint alle dinck opten vridach.

Scorpio cout/vocht fleumaticum. **Mars** hups hi wort rijc/want hi is ghierich opt goet met woekere/en auentuerich/wel sprekende voor den oogen en sticht hinder/hi vint ghenade/vp den heerē/alder meest/byden wereliken heeren. In alle bruyen verwe is zijn gheluck/beghint opten dinstdach.

Sagittarius heet/drooghe/colericum. **Jupiter** hups/hi gaet geerne met gelschut om. In dē gheesteliken staet wort hi verheuen/ende heeft geluck met allen gheesteliken te handelen. In doncker/schymmel verwe/ende groene verwe is zijn geluck. hi beghinne alle dinck opten donderdach.

Vanden ghebuerten des menschen.

Capricornus / cout / drooghe melancolicum. Saturnus huys / den cramp inden knyen / knepeschiuente veruallen / wondē inden knyen / vā hondē ghebete / van peerden gheslaghen / vā berchwerck onghewal / in wondē en berghen ongheluck. In alle swerteverwe ongheluck / en heeft den saterdach.

Miel en **S. Appoloniē** ende **S. Gregorius** dach / zijn dese also gheboze / En die sonne is in Pisces En tis den tūt in die Meerte.

Pisces / cout / ende vocht / fleumaticum / Jupiters huys / hy heeft gheluck inden gheesteliken staet / en daer in voor ghetrocken / en vint ghenade by gheesteliken heeren / en heeft gheluck van allen gheesteliken / hi vint ooc ghenade teghen den opghanch der sonnen met coomāschap / doncker schimmel / groen verwe zijn gheluck / Beghint alle dinck opten donderdach.

Vries zijn ghewin teken / heet / drooghe / colericum / Mars huys / hy heeft somwijle gheluck / want al en heeft hy huden gheen ghelt / soe heeft hy morghen ghenoech / also en heeft hy nemmermeer ghebreck / hy vint oock ghenade bi den gheesteliken heere / hi is ruyters en is terstont toornich / en laet gheerne / alle bruyn verwe is zijn gheluck. Beghint alle dinck opten dinstdach.

Taurus / zijn broeder / cout / drooghe / melancolicum / Venus huys / der kelen siecte ghelwil quaet / vrouwen met feninich beclap / smette vā coepē en offen / met vaele verwe / met rooder verwen onghewal / en heeft den vrijdach.

Gemini zijn vader / heet / vocht / sanguinen / Mercurius huys / met een hantwerck / schriuen zijn hant ringhe / en heeft gheluck van hantwerckeren / schriuere / notarien / grauwe verwe / ghemengde verwe grauwe / en witte verwe is zijn gheluck / Beghint alle uwe saken opten woonsdach.

Cancer / zijn kint / cout / vocht / fleumaticum. Tunnas huys / hi wort een coopman / ende tbeste gheluck is hē teghen dat lant van doorden / daer vint hi ghenade / Maer hi sal alle dinck opten maendach beginnen / so heeft hi gheluck. hy sal bescheydelike kinderen hebben / en oock appel grau / in blaer verwe zijn gheluck en zijn ghewin.

Leo / zijn cranchept / heet / drooghe / colericum / Solis huys / wee der maghen / letsel des viers / ende van dicke letsel / die cortle / en der heeren ghewelt in on

Vanden ghebuerte des iaers. f. o. r. i. f.

ghenaden / van goude verles / vander mael suchte / In vaele verwe / in gheele verwe ongheluck / den son dach.

Virgo / cout / drooghe / melancolicum. Mercurius huys / van ionefrouwen wort hi rijck / hi is sedich vā wesen / gheen weduwe en is hem goet / met coomāschap gheluck / hy sal alle dinck op eenen woonsdach beghinnen / grauwe verwe / ghemengde grauwe en witte verwe is zijn gheluck verwe / hy mach wel wijuen / hy sie dat si hem niet contrarie en zijn.

Libra / zijn kint / heet / vocht / sanguinen / zijn doot / Venus huys / hy heeft ongheluck met coomāschap / van wiuen / coopluuden / ongheluck / leden te breken / troode menisoen / en venijn te eten / In alle roode verwe ongheluck / den vridach.

Scorpio / zijn wandel teken / cout / vocht / fleumaticum / Mars huys / hy wort rijck / wāt hy is vroet en vreck opt goet / woekeren / wel sprekē voor den oogen / en quaet opten rugge. In castaenye bruyn verwe is zijn gheluck. hy beghinne alle dinck op eenen dinstdach.

Sagittarius / heet / drooghe / colericum / Jupiters huys. hy gaet gheerne met gheschutte om / hi heeft gheluck inden gheesteliken staet / daer in wort hi voor ghetrockē / en vint ghenade by den gheesteliken heeren / en heeft gheluck by den anderen gheesteliken luden. In doncker verwe / en in groene verwe heeft hy gheluck hi sal alle dinck opten donderdach beghinnen / dat is zijn gheluck.

Capricornus / cout / drooghe / melancolicum. Saturnus huys / hi heeft gheluck met berchwerck / dat maect hem rijck / in wouden / berghē heeft hi gheluck met wiltbraet en dieren gaet hi gheerne om. In alle swertte verwe is zijn gheluck. hi sal alle dinck opte saterdach beghinnen.

Aquarius / heet / vocht / sanguin / Saturnus huys / van vallen / smierte beenen te brekē / pestilencie ofte ghehanghen inder lucht / In alle swartte / verwe onghewal / en heeft den saterdach.

Hier eyndt die verclaringhe der voorghenoemde figuren / waer inne ghi vinden muecht / die gebuerten der menschen / die binnē den gheheelen iare ghebozen mueghen worden / so dat wel ghenoech verclaert is / ghelijc blijft / ende een peggelijc zijns selfs complexie ende fortune soecken de / beuinden sal.

*

Hier volcht een seer nuttelijck boeck vanden Urinen / allen medicinen tot dienste merckelijc ghemaect.

¶ Hier beghint een
nuttelijck boeck vanden Urinen wt
Galenus en Auicenna ende
meer anderē der bester en
ouster erpeertster me-
dicyn boecken.

Vanden Urinen hebben vele vanden on-
den medicinē beghinnē te scrīuē/ van-
den welckē/ dīe eerste vā allē Pocras
thous/ Na desen Galen? een wonder-
lic medicyn/ heeft begonnē en ghescre-
nē/ Hier na: na dē desen eē groot medicyn een sophist
Dese mannē/ des lofs weerdich/ want si hebbē neer
sich geweest/ te vīdē/ watter orbaerlic is indē leuē
Nochtans niemāt vā hen en heeft/ een volcomē lee-
ringe gemaect/ wāt Pocras/ vandē Urinē expone-
rende/ en anders elders duylster/ daer af tekenē der
ghesteltenissen bouen natuerē/ inden ghelonden lic-
hamē/ en indē scherpe herten/ een onvolcomē leerin-
ghe heeft na ghelate/ en des ghelics naden desen so-
miche andere. So moet ick dan/ die vanden Urinen
scriuen sal/ byder hulpen Gods/ eerst scriuen/ wat
Urine is/ daer af een kennisse stellende/ waer af dat si
eerst haren oorspronck neemt/ te wetene/ vā die ver-

douwīnghe digestie der spysen en des drāncs/ waer
wt des menschen ghesteltenisse blyct.

Die siet: crāthede en onghesteltenissen
wordē merckelijck wtē urinen bekent
so Porphyrius seyt. Die urine ontfaet
die ghesontheit/ daer om ist vā noode/
die selue condit te maken/ en van haren
oorspronck te beghinnen.

In die maghe coemt/ al datmē eedt en drīnct
en daer siet en verdouwet/ en als spysē en
drānc wel tsmē gecooct sijn/ so treet die ma-
ghe aen/ haer behoef en dat haerder natuerē gelict.
En dat ander duwt si vā haer/ in eenē anderē darm
die der maghe alder naest leyt. En dese darm is also
wīt/ als die nederste poort vander maghe/ en is. rj.
vingerē lanc/ na dat elck mēsche groot is. En desen
darm leet oppgericht aen dē rugge/ en treet ooc aen
hē sijn behoef. En leyndet dan in eenē anderē darm/
die hē alder naest leyt en luyket hē dan toe/ so hi te vo-
ren was. En als dese spysē in desen darm coemt/ so
ontreect hē die leuer alle de vochticheit en alle dat sap
vāder spysen/ ghelijck die Zeylske een naelde tot hē
treect. En dā verstedt die leuer dat sap/ en maect daer
bloet af/ en leyndet tot den anderē en tot alle den le-
den/ en en behoudt niet meer dā haer behoef. En wt
desen bloede/ treet elck ledt/ dat hē becoemt/ en sijn
der natuerē ghelijck/ en sinder substantie.

Item die galle treect aen haer/ dat alder eerste/ ende boedet haer daer mede. Ende vander ouertollicheit/ maect si colera. Itē die milte treect aen haer die drooc heyt en grofheyt en maect melancolie. Itē die longer treect aen haer/ den schuyt en maect daer af flupmē. Itē dat herte treect aen hē dat alder beste vande bloede en dat zijnder natuerē ghelijc: en maect hitte: wāt dat herte is tfundamēt der natuerliker hitte. Ende dat der herte ouerblijft/ dat sendet tot allen den anderen leden/ om die te stercken.

Itē dat den leden ouerblijft/ pijnē si wt te douwen eerst totten ooghen/ dan worden si leepende etteren. En ten ooren/ ende maken oorlmeer. En ten nusen en ten monde en zijn flupmen. En datter noch ouerblijft/ steect die natuerē wt ten sweet ghatē/ wāt dyc mensche is vol sweet gaten/ daer die rooke doorgaet want vanden rooke wasschet dat haer.

Itē dat der leuerē ouerblijft/ sendt si tot alle dē ledē. Daer af treect aen hem/ elck ledē/ dat hē ghelijc is/ en maect inden vleesche vleesch/ den aderen/ aderen/ dē beenen beenderē/ ghelijc wi sien dat die dauwe en dē roghen/ hout en bloesem en vruchten.

Itē ist sake dat die dorre verteeringshe verduwinghe oft digestie/ so cranc is/ dat si haer ouertollicheit niet wt en mach douwē noch ten monde/ noch met sweeten/ oft met rooke/ oft met anderē saken/ so keeren si den seluen wech/ dien si quamen ter leueren. En dan sepudet/ die leuer der blasen inder vrinē. En dat zijn die ouertolliche humozē/ die wi inden vrinael inden bodem vinden. En daer om seft Salienus/ dat ghesonde luyden/ gheen ypostafis oft luttel maken/ al ist sake dat dyc vrine langhe blijft staen. Want si lossen dyc ouertollicheyt wel met sweetē ende met rookē. Ende die derde verduwinghe is so stark ende douwet wel wt.

Ypostafis is vander derde verduwinghe/ die eerste is in dyc maghe/ die ander in dyc leuerē/ die derde in alle die leden.

Item by wilen gheualt/ dat die ouertollicheit bluet tusschē vey en vleesch/ als hitte oft coude verwonnē hebben. Wāt ist dat hi hitte binnē heeft/ so wort die vrine root/ Maer heeft hi ter maten hitte/ so is dyc vrine schoon clare gheel.

Itē ist dat hy coude binnen heeft/ soo wort die vrine bleek en wit/ Hierom roode vrine en dicke en luttel wit/ beteekent vele flupmen/ Maer is si wit en dunne/ beteekent vele melancolien.

Itē die ouertollicheyt vā bloede/ salmen beterē/ met laten ter aderen/ Maer die andere humozē/ sal men purgeren met medicinen.

Item die humozē die opten bodem zijn/ zijn si wit en gheel/ dat is een goet teken van ghesonde.

Item roode vrine in dyc daghelijche cortse/ ist sake dat die cortse niet en verandert/ dat is een teken vā langhe siecken.

Item dyc vrine wilt besien/ moet. iij. dinghen merckē. Ten eerste die verwe. Ten tweeden die substantie. Tderde/ dat daer in vliet oft ghesitte. Tvierde/ ofter vele oft luttel is.

Item vander verwen salmen besien/ oft si bleek oft root is/ Is si bleek/ so salmē segghen/ dat dyc siecke vercout is/ want dan is die natuerē op ghetrockē int hooft/ daer by blijft si bleek.

Item dat ander punct is/ oft si dunne oft dicke is/ Is si dicke oft clare/ soo heeft hi die borst drooge. Oft hi

is verstoppt aen die leuer en milte/ dat zijns vreesē is/ vanden watere.

Itē is die vrine wel dicke/ so purgeren si hē dyc quade humozē/ metter vrine/ dat is verkeert/ vā die quade lucht/ En dan en salmen gheen oordeel gheuen/ voor si verwermt en is ouer dat vier/ ende weder tot haer seluen ghecomen.

Item dat derde punct is datmē mercke/ wat int water vliedt datmē heet ypostafis. En is ypostafis wel wit/ int eynde der siecheden/ dan segt den siecken te genesen. Mer indē beghinne/ lāghe siechede. Swarte ypostafis/ is altoos quaet/ en sweeren/ en siecken/ beteekent/ si altijt die doot.

Item dat vierde punct is/ dat men sal mercken oft daer vele oft luttel vrinen is. Iffer vele/ beteekent bekeeren int eynde der sieckē/ wāt de natuerē purgeert haer. Vele vrine/ int beghinsele der sieckē beteekent/ dat lijf ende vleesch smiltet en tmeert/ en dicke coemt daer af die doot.

Item luttel vrinen sonder siecken/ beteekent dē steen oft olanceuel/ en coude pisse en andere siecke.

Item dyc verwen zijn menigherhande
soo ich dat sal bewijzen.

Swarte vrine eender vrouwen/ beteekent dat dyc menstrua hē purgeren. Swarte vrine in quarteyne beteekent boete der quarteynen. Swarte vrine in sieckē beteekent verberinghe der humozen. Swarte vrine en wit en luttel/ beteekent die doot. Maer sonder siecken beteekent si eenen sweer in die blase/ oft in die nierē. Item vrine die een swarte wolcke heeft in eenen sieckē/ en den sieckē zijn hooft sweert beteekent bekeeren met bloeden der nusen/ heeft hi andere goede tekenen daer by.

Itē dit zijn goede tekenen in siecken. Wel rusten. Wel slapen. Wel sien. Ende vele voordachticheyt te hebben. Shenadelijc spijs te nemen met begheertē. En contrarie van desen/ zijn quaet.

Item valuwe vrine beteekent/ dat si in die siecken vercouden ende verkeeren. Vrine die valuwe is als dese siecke saechtē met cortsen/ tgroot euel/ root water/ coude pisse/ vrouwen siecke/ een lichaem/ een quade borst vā reyma. Item dit zijn die tekenē van elcke sonderlinge valu vrine bouē en luttel onder gedaen als olie in siecken/ beteekent dyc doot. Item valuwe bouen met vele granen/ beteekent reuma en die quade borst en artike. Itē bouen valuwe en luttel te gader daer vele resolution in vlieten/ beteekent den lichaem. Itē vrine wit en dunne/ beteekent vele siechedē als den koeck/ dwoitte water/ gheelsucht/ lanc euel/ frenesie/ raserne/ artike/ melancolie/ hooftweere vercoude leuer/ in siechede dyc doot. In ouden luyden couchede. In ionghē luydē/ die gheelsucht/ den vierden dach rede. Itē ewildp niet zijn bedwooghē van witter vrinen/ vonnist den sieckē/ sieck te zijn vā vercouthede/ want wit water beteekent vele siecheden. Item witte vrine dick als melch int beghinsele der siecken/ beteekent die doot/ ist sake dat dyc voor gaende goede tekenē daer niet en zijn/ al veel rustē. Item witte vrine int beghinsele als melch beteekent ghenesen/ want dyc materie purgeert haer metter vrinen. Maer witte vrine voor bekeeren beteekent frenesie. Item verstaet dat wat bouē in die vrine is/ dat iudiceert vande hooftē. Int middele/ int midden vanden lichaem/ alsoo vanden lichaem/ alsoo van der borst/ maghe/ longhere ende leuere.

Item wylte vrine ende dicke/beteekent/taferuie/En na witte oft gheluwe comt bleecke/dat is een tecke/dat die nature beghint te becomen.

Item in een traghe siecke/vrine bleec ende dunne/en clare/beteekent eenen toecomende sweert/in die rechter side/in dien dat daer mede zijn die voorlepe tekenen bleecke vrine schuytmachtich/bet afschachtich ende luttel te ghader ghemact/beteekent te sine die doot oft den lichten lichaem.

Item gheluwe vrine/eenen ionghelinc/beteekent tertiaen. In een kint/een suchte. In een ouden/dubbel tertiaen/ist sake dat si langhe en ghelu ghedueret ende dunne beteeckent/dat die leuer oft milte is verstoppt. Ist die leuer/so is die vrine vael. Gest die milte soo schijnt si schakende.

Gheluwe vrine ende dunne met veel granen/beteekent een drooghe borst.

Item ghuldē vrine/beteekent altyt ghanche ende ghesonde ende die leden wel te passe.

Item roode vrine ende dunne in een kint/beteekent een siecke. In eenen ionghelinc tertiaen. In eenen ouden/dubbel tertiaen.

Item roode vrine int beghinsel/daghelijche cortse. Doch roode dicke/daghelijche cortse.

Item roode vrine langhe duerende/beteekent die leuer verhidt/oft een quarteyn.

Item noch rooder vrine dunne ende clare/beteekent dubbel tertiaen en die leuer verhidt/roode vrine en dicke beteeckent een siecke van bloede.

Item na die roode coemt Ops/ende is ghelijc bina/als bloet in een siecke/is dootlicke/Sonder siecken/beteekent si die leuer en die nieren verhidt/Inden ghesonden liue/beteekent een ader ghebroke inden liue. In vrouwen/beteekent dat he menstrua purgeert/Item groene vrine in siecke/is dootlicke/Sonder siecken/beteekent si starcke gheelsucht oft cramp.

Item te weten watter in vliet.

Item een ommerinc bouen/ampulla/blasen/grane wolcken/schuytm/etther/bethede/bloet/zandt/haerhens/grups/schellen/sperma/asschen/ppostasis &c. Item die ommerinc bouen in die vrine als hi dicke is beteeckent den hooftswert. Ampulla in dpe vrine langhe duerende/beteekent traghe siecke.

Item granen zijn altyt een warachtich teken van Reuma. En ist dat si hen bouen houdē/so zijn si int hooft. Zijn si in die vrine/so zijn si op die borst. Ende zijn si benedē/so zijn si beneden gheualen. Itē gheluwe wolckhē/beteekent dpe verhitte leuer. Gheluwe schuytm en subtyl/beteekent den hooftswert. Etter in die vrine/beteekent sweeringhe in die blase oft in die nieren. Ist dat men siecke heeft in die side/so coemt dat Etter vander leuere.

Item verhide als olye beteeckent dattet lijf smilt en verteert/ende dat is ten eynde die doot. Maer sonder siecke/beteekent dattet vet smilt vande lendenē.

Item bloet in die vrine/coemt vader leueren/vader blasen/vanden nieren/oft als een ader is ghebroken.

Item comet vander leuere/so heeft die siecke groote siecke aen die rechter side/ende dan is dbloet clare.

Item comet vander blasen/so heeft die siecke groote siecke ende is in rucken ghelijc bloet/en dan sin ketten bodem en stincket. Item coemt vanden nieren/so ist oock clare.

Item is dat bloet clare/beteekent daer een ader binnen in twee te wesen.

Item zandt in die vrine beteeckent den steen. Ende ist wit/so is die steen in die blase. Ist root/so is hi in die nieren.

Item haerhens in dpe vrine in corten/beteekent/dattet lijf is verteert. Sonder siecken/beteekent quade lendenen.

Item schellen ende grups/beteekent quade lendenē oft het beteeckent dattet lijf al verteert wort. En daer af coemt die doot.

Item asschen in die vrine en neder sinckende/beteekent die nederste leden al sieck/als dpe moederstede/tghemechte oft daer omtrent.

Item Postasis is datter gheseten is/so witter/hoe beter. Swartte ppostasis/is quact/maer root niet soo quact.

Item in die vrine stemen granen/dat is te segghen/cozenen/die bi wijlen vlieten/dat si schijnen als cozenen/die aendē rinch vlieten. En beteeckent altyt ghebreck van reuma int hooft/dats den siok. Wa desen reuma comen dicwil vele siecken/wat het pleech bi willen neder te dalen ten lendenen/ende meerder dien mensche zijn siecheden daer hi crancste is. Ende daelt dese materie ter nusen/so suuert hi vele siots wter nusen. Maer vloet die materie ten ooghen/so wordē si sieck. Coemt si ten ooren/so heeftmen ruy schinghe in die oore. Coemt si in die kele/so heeftmē dē huych. Coemt si ter aderen int tantolecs/so heeftmen den tantswert. Comet ter loosen soo heeftmen hullen en bullen. Comet in die darmen/so crichtmē dat Menisoen. Ende coemt si in die maghe/so heft haer die maghe/en en laet den mēsche niet verduwē. Op alle dese vrine stemen cozen druen.

Item een vrine als sap vanden crupde oft koolen/met eenen swarten rinch oft eenen rinch naden rooden oft naden groenen/ende dpe ppostasis oock leelick als ghelu oft vael/beteekent die cortse van binnen die quact is/daer af coemt die doot. En dese vrine beteeckent groote hitte van binne vā verberntheyt der leuerē/te wetene die gheelsucht. Doch beteeckent onderwijle die blase ghequert. En als in die vrine een scherpe cortse is/beteekent si die doot. En bouen al/aldufanige vrine beteeckent altyt langhe siecke. En vrine ghelijc als loot/oft ghelijc een leelijche schaelgie met eenen circkel naden groenen ende een cortse/daer mede wordet beteeckent Epilentia. Als in dese vrine vlieten dinghen oft haerhens warē/beteekent pine in dpe nieren. Ende in wat vrine haerhens vlieten/beteekent altyt pyne in die nieren oft lendenē. Ende als in dese vrine vlieten dinghen/oft gheskof ware oft zemelen oft van vele harē/beteekent die eerste der ander die derde specie Ethice/dat is/al dat lijf staet op een drooghen. En beteeckent dicwil die doot ende langhe siecke.

En vrine swart als kolen oft inct met eenen gheelē swartten rinch/ende dpe ppostasis swart/beteekent die doot. En dese vrine inden vierden dach der cortsen beteeckent dicwil een beghinnende ghesontheyt. En dese swarte vrine beteeckent dicwil dat die moeder haer purgeert/in die vrouwen/van quader materie. Als dese vrine stinct/ende is den rinch bouē vā lū ghelu oft groen oft swart/ende die ppostasis vā der seluer verwen/beteekent sekerlijc die doot.

En dese vrine beteeckent dat die natuerlike humoren van binnen verbernen. Ende is dpe vrine bouen vā ende die ppostasis swart/die schuytm ghelu oft valur

oft swart/betekent die doot.

Item Wine ghedaen als water/betekent groote over-
tollicheyt inden lichaem/en pleech te beteecken dat
pemanant zijn water nyet ghemaken oft onthoudē en
kan. En dese Wine ghelijck claer water en dunne/in
een scharpe cortse/betekent frenesie valarische. En als
dese Wine is salfachtich/betekent si alle daghe dpe
cortse. En als die Wine heeft cleyn ampullekens/be-
teekent si siechede in alle die ledē. En dese selue Wine
pleech te beteecken den hoeck. Onder wilen/dat
witte water te laden/pyne in die lanchenē/pyne int
hoofd/aetike/melancolie/hoofd sweer/vercoude le-
uer/vercoude borst. Ende dicwils dpe doot in oude
lyuden. En in ionghe lyuden vercoutheyt.

Item als dese Wine eenen rinc bouen als loot heeft/
betekent tvallende euel. En is dese wine vet bouē/
betekent dat lijf al verteert.

Item Wine als rou hase wep/betekent dpe cortse/
En dese Wine als si noch dicker blijft comende van
den viere/betekent die eenen sweer comende in die
rechtter side/ ofte pyne daer omtrent. Ende als dese
Wine is met schupme en vet/en afschachtich/en lut-
tel te mael ghemaect/betekent dat lijf al verteert en
betekent onderwijle dat buyceuel/en namaels den
doot. En dese Wine/betekent/somtijts die maghe
vercout/den appetijt verloren. Ende dese Wine be-
teekent onderwijle die blase ghequetst. En als si eenen
brunnen rinch heeft/betekent si een quade maghe/
en niet te mueghen verteeren/en onderwijle hoofd-
sweer daer mede.

Item Wine ghedaen als eenen horen van een lanter-
ne/betekent dicwil/beladentheyt omtrent die borst.
En als dese wine luttel ghemaect wort en blijft seer
dunne/betekent dat dpe maghe seer qualic verdu-
wet. En als dese Wine seer licht en dunne als water
is/betekent verstoptheyt der leueren. En als dese
Wine seer schupmachtich is bouen den rinch betee-
kent die milte verstoppt. En is dese wine seer schup-
machtich/betekent si scharpe cortsen van binnen. En
als dese Wine eenen doncheren dicken rinch bouen
ghelijck loot/en vā verwe solphacachtich/heeft betee-
kent dicwil die doot. En als dese wine brun ppos-
tasis siende nadē roode/heeft/en die ppos-
tasis root is/betekent een quade tocomede siecke/die noch niet
ghecomen en is/maer beghint te openbare. Item
Wine ghelijck een stroo dat rijp is/ oft stroo van een
vigenconne/en vet als olye/dpe ppos-
tasis brun/betekent dicwil die doot. Ende dese Wine by haer
seluen/betekent vele quade siechedē/als coude pisse
en die humors vercoude/inden mensche/en dat root
water te laden. Item is die Wine luttel/en die ppo-
stasis swart/ oft brun/en in die wine wat drijft/als
draphens/betekent eenē lichtē lichaem/ En als in
dese wine wat drijft/ oft grof sandt ware betekent
dat graueel oft den brekenden steen.

Item als in dese Wine oft ander Wine wat vliet oft
snort ware/en aenblijft hanghen ende des vele ware
en dat dicmael ghebuert/betekent dat die mensche
zijn water met grooter pinen maect/en dat die crop
vā die blase gequetst is/oft eē sweeringe in die blase
Item Wine als vleschtich sop half ghesode. Ende is de-
se Wine luttel te mael ghemaect/ende die ppos-
tasis luttel/ende dpe rinc bouen als fonteyne/betekent/
dat witte water te laden. Ende pleech oock te betee-

kenen/dat al dat lijf brun en seelich wort.

Item dese Wine pleech oock te beteecken/ qv
se
suer supmen sonder cortsen/in dpe maghe. En als
dese Wine eenen rinc heeft schupmachtich/ende dpe
ppos-
tasis brun en cleyn is/betekent quade humo-
ren in die maghe/die lange verhoudē zijn gheweest.
Item wine als vleschtich sop in sinen eertse sode/ met een
nen waterachtighē ringe ghedaē nadē groenē claer/
betekent lichte herstenē/en haest toornich. En dese
wine met tē teekenen voorsēt/pleech te beteecken
een quade cortse van binnē/en dicwyl eenē drooghē
mont. En betekent/ een quade verhouden materie
inden lijue/rijp zijnde van binnē. En als in dese Wine
coemt materie oft swaer sandt dat lichtelijc siact
en luttel grootachtich/betekent den steen in de bla-
se. En heeft die Wine eenen vaelen rinch/die ppos-
tasis swart/brun/betekent die doot.

Item Wine ghelijck doberen van eperen oft Auede-
appelen seer rijp/betekent quade coleren indē lijue/
met droochedē/heeft dese Wine eenen rooden rinch
bouen/en dpe ppos-
tasis root/betekent/ een daghe-
lijcsche cortse van supmen. Dese wine plach oock te
beteecken den vierden dach een cortse.

Item als dese Wine luttel is/en dicke met vetheiden
bouen/en den rinc brun root/betekent dat roode
watere/ ofte gheel watere. Als in dat watere cleyn
grypnkens oft cozenkens drifuen/betekent drooge
borst/en dicwyl hoest daer by.

Item Wine als dodere en wit van eperen flamē ghe-
clopt/betekent menigherhande siechedē/ als droo-
ghe borst/ cortse met hoofdsweer/den mondt quaet/
den appetijt verlore/pyne omtrent der leueren/en die-
wil die milte verstoppt.

Item als dpe Wine seer dunne is/en die rinch gheel
root/en die ppos-
tasis luttel oft bicants niet/betekent
een dubbel tertien. Ende betekent dicwil in vrou-
wen/dat haer stonden opgheslaghen zijn/en niet en
bloeden als si souden. Als dese wine luttel thoont na
den bleckē ghelyc oft vleschtich sop ware/betekent/
quade melancolie/ materie van binnen/ende dicwil
die doot.

Item Wine als gout/en den rinch bouē schoone/en
claer/ gelijc sijn ducaet gout/betekent gesontheyt/
Dese wine betee-
kent die doot/als pemaer in een schar-
pe cortse leyt/en dpe wine aldus ghemaect wort/en
ooc als een siecke leet/met hitte van binnen/ende hē
dan dunct dat hy verbernen sal van binnen. En ooc
waert dat hi een pestilētie hadde/so en ist gheen twi-
fel/die siecke en moet steruē. Dese wine mach schoo-
ne en goet openbaren in eenen ghequetstē mensche/
en heeft dpe ghequetste een scharpe cortse/ende dpe
Wine aldus ware/so moeste die ghequetste van die
quetstere steruen.

Item een wine ghelijck bleck gout/betekent/rede-
like ghesontheyt/ist dat den rinch bouē claer en gul-
denachtich siet. En die ppos-
tasis wit ende niet lym-
achtich. Maer ist dat dese Wine eenen doncheren en
lootachtighē rinc heeft/betekent quade verwor-
comē
de wt ghesoncken supmen/ende die borst verstoppt/
ende dan pleech te comen een cortse langhe duerēde.
Item witte Wine als een dicke vlamme van opere/
betekent dicwil/scharpe cortse en verberntheit der
natuerliker vochticheyt vāden lijue. Dese Wine met
eenen rooden ringhe/ betekent/den appetijt al ver-
lozen/En die borst drooghē ende die leuer seer heet

Die kennisse vanden Vinnen.

Dese vrine beteekent/ dattet bloet al verbernt is/ en grooten dorst/ en die tonghe swart oft bruyn/ achter inden mont/ die lippen drooghe/ den slaep verloren/ dicwil rasarhe int hooft met pinen/ en die camer gheloten. En wt dese comt dicwil die doot. Ten si datmen dat ghehele lichaem met medicine vercoele/ en int beghinsele bloet late.

Item vrine ghelijc een dunne blecke vlame vā vlesete/ plach te beteekenen/ groot ghebreck in die leuere/ inder milten/ als een verstopheyt daer ontrent/ oft droogheyt/ inde plaetsen vorsept. En dese vrine beteekent een apostuente inder leuere oft daer ontrent. Ende wt dese plach te come die doot. Ende si plach oock groot gebreck inder vrouwen moeder/ te beteekenen. Sy plach te beteekenen/ dwater te laden/ als daer een cortse mede is. En coemt met desen watere die buych bloet sonder verlichtens des lichaems beteekent ommer die doot.

Item een vrine als roode roosen/ die den bloede gheleijt/ beteekent ghemeynlich cortse vā ouertollichen bloede. Ist een ionghe mēsche/ desen moetmen laten. En dese vrine ghedaen met eenē ringhe naden sanguin en dpe ypostasis root/ beteekent dpe borst verstoppt/ ende die leuere/ ende droogheyt met dorste inde mont en inder kelen. En dicwil daer mede dpe cortse/ vā binnen.

Item is dese vrine seer dick/ en een cortse daer mede/ ende dien rinck bouen root/ en dpe vrine dicwil luttel ghemact/ plach te beteekenen/ troode water te laden. En dese begheeren vele te drincken/ en luttel te slapen. En dit is by na in allen die dwater laden/ wit/ root/ ghelu oft swart.

Item een vrine als bleck bloet/ pleck te beteekene in veel luyden/ quade verwe vā colera comende/ en den mont bitter/ cortse vā binnē. Dese vrine plach oock te beteekene/ ouertollich bloet in ionghe menschen/ en die borst drooghe en qualic te mogen slapen.

Item dese vrine albus ghemact/ ende den rinck naden valuwē/ en die ypostasis lootachtich/ seelie bleck pleck dicwil te beteekenen/ groote sware siecte/ in alle leden/ en ten laetsten die doot. Oock een quade onrijpe verhouden materie in die maghe in die borst met pinen/ die welcke men rijpen sal met eenen Julex/ en napurgen.

Item een vrine als dickē wijn/ seer root/ nadē swaeten/ ghelijc tinctuere/ lakē verwers verwe/ plach te beteekenen/ een materie vā binnen met cortse/ daer namaels dicwil af comt een apostuente. Ende beteekent/ pinner grooten brant vā hiffen vā binnen/ en die borst seer drooghe/ en die camer geheel ghesloten. En luttel vrinen teenen male te maken.

Item heeft dese vrine eenen barnenden rooden rine en is die ypostasis swart/ so beteekent die vrine cort die doot. Maer tghelichet onderwiltē/ dat dese vrine beteekent ghenelen vā dē vierdē dach cortse. Ende in die vrouwen/ haer stonden.

Item een vrine als bloet verrot/ beteekent verbernt/ heyt vā binnen en vele verrotte materie/ vā binnen den liue/ en die natuere seer gecorrupteert/ dat is gequet. Als dese vrine eenen swartē rinck heeft en die ypostasis oock swart/ beteekent een verbrande siecte/ en namaels die doot. Oock plach si te beteekenen/ tswart oft root water en binnē windē blesosen. Item heeft dese vrine/ eenen groenē rinck en dpe ypostasis root is/ beteekent die ghelu siecte. Ende

Die kennisse vanden Vinnen.

heeft dese vrine swartten schuyin/ soo beteekent si noch quader verwe/ te roeten ptericiam nigram. Item vrine als doncker valū daermen niet door en siet/ beteekent een swaer lichaem/ en cranch/ en vā quade humorē verladen. Item als in dese vrine vlietē cleptu corinkens/ beteekent/ reuma in die borst.

En is dese vrine seer schuymachtich/ en dpe schuyin groen is oft vael oft ghelu oft root oft swart/ beteekent/ sekerlijc den doot. En dat is wt cortlen vā binnen ghecomen. Item dese vrine seer luttel ghemact/ beteekent/ dwater/ en die longhere quade materie/ by haer ghenomen/ en hier afcoemt die doot.

Van heete en coude verwe inde vrine
Ist sake dat die mensche hitte binnen heeft/ so wort die vrine root/ Maer heeft hysse te mate/ so wort si schoone. En heeft die mensche binnen coude/ so wort die vrine bleck oft wit/ hier om roode vrine en dicke/ luttel vet/ beteekent vele fleuma. Maer is si wit en dunne/ beteekent vele melancolien.

Item die ouertollicher t vā bloede/ en machme neegheut mede beteren/ so wel als metter aderen te laten/ maer die andere dpe bloeden/ moetmen purgeren met medicinen.

Item vrine gheurvet als dick bier/ beteekent vercontheyt der maghen/ en al der leden/ en siecte voortheyt/ men sal hē dranch die verwermet/ en die conduten ontsloopt/ gheuen/ en wat ghesoden vā venschel en Supatorij met griseu en bernagie met venschel sac en angs ende vleesch.

Item heet en coude verwe. Ist sake dat die mensche hitte binnen heeft/ so wort die vrine root/ maer heeft hysse te mate/ so wort si schoone.

En heeft die mensche coude binnen/ so wort die vrine bleck oft wit. Hier om roode vrine en dicke luttel vet/ beteekent veel fleuma.

Item is si wit en dunne/ beteekent veel melancolien. Item roode humorē in een daghelijche cortse/ ist dat die cortse niet en verandert/ beteekent langhe siecte.

Item alle vrine dpe bleck is/ heeten dpe meesters witte vrine. En hoe dpe vrine naerder der blecheyt is ghedaen/ hoe dpe maghe min verduwet/ en hoe si langher siecte beteekent. En hoe die vrine dunder is hoe die maghe min verduwet. En also langhe als si dunne blijft/ beteekent si lancheyt der siecten. En so wanneer die tekenē der verduwinghe hen openbaren in eenigher tijt/ dpe zijn goet en loslijc in allen siectē/ als Ruicenna seyt.

Item vander vrine dpe langhe oft cortse siecte beteekenen. Vrine dunne en wit. iij. daghē int beghin der siecten duerde/ beteekent sonder twijfel/ langhe siecte. En so wanneer binnen den vierdē dach der siecten/ int beghin die vrine/ haer settet ter verduwinge dat si root wort en dicke/ en si wolcket/ so sal die siecte cort wesen.

Vander Vinnen duncheyt ende dicheyt. Vrine dunne in allen verwen/ beteekent/ dat dpe maghe nyet en verduwet/ noch niet en ontbijt vā den humoren die si wt driuet metter vrinen/ ende beteekent soch.

Ruicenna seyt/ dat vrine wit en dūne in heete siecte/ beteekent/ dat die natuere opwaert gaet/ ende raserie oft dpe doot. Dit zijn tekenen der vrinen by der veruven. Vrine wit/ is een ouerste teken der onuerduwinge. Salien? seyt/ vrine wit/ en dier vele

ghemaect met weeheden/ is een teeken/ dat die ma-
ge niet en verduwet/ en die natuere oploopt sonder
onthouden.

Urine bleek en ghelut/ ter ghelueht/ beteeckent the
ghin der verduwinge/ urine middelbaer niet te dun-
ne noch te dicke/ is goet/ wāt si beteeckēt middelbaer
verduwinge. urine grof en dicke/ als Galienus seyt
beteeckent/ onuerduwelicheyt/ als gebuert/ dat dpe
natuere die humoren ont hīnt/ nochtans en schept
niet dat suptijl vanden grouen humoren.

Urine grof en slijcachtich/ beteeckēt groote grofheit
van humoren met besloten winden inden lichame/
en die urine in heete siecke/ is seer aertelijc/ en betee-
kent teghenwoordighen hoofstweer.

Urine rootachtich/ en nyet al te root/ beteeckent vol
brachte verduwinghe inder hitten.

Urine root als bloet/ beteeckent hitte bouē natueren

Urine root en dunne/ beteeckent daghelijcsche rede.

Urine wit en dicke/ met eenen rooden ringhe/ betee-
kent/ dē rede tertiae/ en is ooc eē teekē vā quarteyn

Urine root en grof/ inden heete rede/ die den siecken
lancsom maect/ met quade lucht/ beteeckent/ dē doot

en gebrec inder natuerē. En als die siecke puer bloet
pisset/ dan is hi doot. Itē als die siecke in heeter siec-
ten/ luitel pisset met weedomme/ is een quact teekē

en hi teghen sinen wille pisset/ beteeckēt quetsinghe
der hersenen/ en dat die adere ghecracht en hebbe

Itē groue urine beteeckēt/ middelbaer verduwinge.

Itē swartte urine schijnende als rauens vederen/ be-
teeckent/ volbrachte verberntheyt der natueren.

Item swarte urine/ hoe datter min is/ hoe quader/

En die subtyl en dunne is met een swartte wolche/

beteeckent die hoofstweer/ ende een bloedinghe des
bloets met scharpe siedinghe der herte. En daer de-
se urine in baert dpe mēsche heeft begheert te eten/

als hi sal steruen. Item swartte urine met doncker-
heden/ beteeckent den doot.

Item der mannē urine zijn altyt clarder/ dan der
vrouwen/ en schoonder van goutverwē/ want indē

mannen meerder hitte is/ dan inden vrouwen.

Item urine daer schuyt op drijft/ als die schuyt co-
met van dien dat men hardelijc pisset/ indē vrinael/

so en ist gheen teeken/ Maer als die schuyt comt
van hitten/ en is subtyl ende wit/ beteeckent simpele

opstiedinghe der leuerē vā hite/ maer als die schuyt
suptijl is en de root/ beteeckent dpe ghedaenten der

gheelsietten/ maer die schuyt grof en groote drup-
pen gheeft/ en die vast bliuen staen/ beteeckenē Cor-
toen wringhinghe/ inden lichaem besloten.

Alle schuyt indē Urine/ is oorcode tortioē indē li-
chaem besloten. Galienus seyt/ Urine die ringen he-
uet beteeckent altyt hoofstweer/ en den hals vander

maghe veruult. En is die Urine root/ so ist vā hite

En is die rinck wit oft groen/ so ist van couden.

Item Urine daer cozenkens in drijven/ beteeckent dat
die materie vol is vā reuma.

Item Reuma dat is
een coude onuerduwende vochticheyt dpe onder dē

lichaē is. En drijven die cozenkens bouē om dē rinc/
beteeckent dat die Reuma/ bouē indē lichaem is/ als

inden hals/ in die doghen oft in die borst/ Of driuē
si beneden inden groen/ beteeckent den Reuma be-
neden inden lichaem/ dat is een goet teeken.

Itē Urine daer clepne dinghen in drijven/ ghelijc oft
schauelinghe al om in die Urine warē/ beteeckēt gro-
ue humoren/ beteeckent ooc in vrouwen oft in man-

nen/ artike. En drijven die schauelinghe in vrouwen
Urine opten gront/ dat is dat eerste teeken/ dat vrou-
wen hint dragen.

En is die schauelinghe root/ so ist
een knechtke.

En ist wit/ so ist een machdeken.

Itē is die schauelinghe als semelen/ so ist een teeken/
dat die leuer quact is. En zijn dpe semelen root/ so

ist vā hite. Is si wit/ so ist vā coudē. Itē Urine daer
dinck in drijft oft haertkens warē/ dat comt vā hu-
moren die verhit en verkaept zijn/ in die senuwen en

aderen/ en daer nae ontbondē/ en wtghedreue wor-
den metter Urinen/ En die haertkens comē van ver-
droochder hitte van binne den aderen/ en dan zijn si

root/ En als si root zijn/ so beteeckenē si malaetheyt

En als si wit zijn/ en windē omtrent der Urine/ dan
beteeckenē si schuddinghe der lendenen.

Itē urine daer bloet in drijft/ beteeckent datter adere
inder blasen gheschueret zijn/ en dā drijuet met roode

stuckē/ en dā heeft die siecke seerlicheyt indē liesche/

En somwile comet/ wt schueringe der zenuwē dan
heeft die siecke weedomme in den lendenē. En som-

wijlen wt die adere die door trugghe heen gaet so is
dbloet grof en drooue/ en die siecke heeft weedom in

den rugghe/ al van bouē nederwaert. En somwile
comet vander leuer/ so ist puer root bloet/ dat metter

urine wtgaet/ en die siecke heeft weedom in die side

Item somwilen comet dat die milte verstoppt is/ en
nyet en mach vander leuerē treckē/ dat quact bloet/

so ghaet metter Urinen grof en quact bloet wt/ en
soo heeft dpe siecke weedom/ onder zijn cortte ribbe

inder milten. Itē somwilen comet vāden steen/ met
wtstortinghe van sandekē/ en dan heeft die siecke dē

weedom in zijn lendenē en inder blasen en dpe steen
doet ooc v Urine menghen met ettere.

Item Mucēna seyt/ dat als in heete siecke/ in die Ur-
ne gheclottet bloet drijft/ dattet een quact teekē des

doors is. En Urine daer etter in drijft/ beteeckēt per-
sen van den nehouden steen/ inder blasen. En dan

heeft dpe siecke weedom inder blasen en lanchenen.

Item van dinghen die inder Urinen drijven.

Itē Urinen daer vetheyt op drijft/ beteeckent dat dpe
vetheyt vanden schenen ontbondē is/ ist dat die siec-

ke gheene rede en heeft/ en is vetheyt op dpe Urine
dūne/ als spinne webbe/ en met rede/ beteeckēt ptific.

Item als dpe vetheyt ghedaen is als olie in dicheyt
en verwe/ beteeckēt die eerste/ die ander en derde ghe-

daente van ptific/ Mucēna seyt/ dat Urine met ee-
nen oli vliete ouertrockē naest der swartte verwē/

is een dat alder quactste teeken.

Item dat oly vliet dat alder quactste teeken/ so ons
kuffus oorcondet/ int begin der heeter siecke/ moet

dpe siecke besteruen/ des derdens/ des vierdens/ oft
des sesten daechs/ sonder twifele. Item Urine daer

ghesloft in drijft/ recht oft affschen waren/ beteeckent/
oueruloedicheyt vā grouē bloede/ ende beteeckent in

vrouwen/ dat haer menstruum wederhoudē is/ Itē
die alche beteeckēt ooc verbernt bloet.

Itē men sal ooc merckē die complexie indē men-
sche/ tū drooghe/ oft coct. En is hi heet oft drooghe

Menket sinen ouderdom/ den tijt vande iare/ en dat
lant/ En oft die mensche vocht oft cout is/ Menket/

soo voorschreuen is/ den ouderdom/ den tijt/ en tre-
giment/ En wt desen salmen nemen/ alle staten van
siecheden. En alle siechede comt den menschen/ dpe
vet en groot/ stark van lichaem zijn/ die moeten by
natueren lange siec welen/ Maer in mager lichaem

Van sommighe teekenen der Urinen.

en morwe vleesch/ is die siecke by natueren cort/ soo Galienus seyt.

Sommighe sekere teekenen der urine.

Item in vier stucken kentmen dyc siecken der menschen/ byder urine/ te weten/ aent hooft/ leuer/ buyc ende blase.

Item als die urine smorghens vroech voor den eten root is/ en naden eten wit/ dan is die goet.

Urine vet en doncker/ is goet.

Urine vet en wit/ als die by natueren versich is/ betee- kent si den vierden dach cortse nakende.

Urine bloetachtich/ beteeckent dat die blase ghequetst is/ van verscheden die daer binnen zijn.

Urine daer cleyne ringhekens bouen vlieten/ betee- kent langhe siechede.

Der vrouwe urine is bleech/ claer indē vrinnael als siluer/ en beteeckent kint draghen.

Der vrouwen urine/ als si verstoort siet als bedwon- ghen/ so salmen segghen/ dat dyc moederstede vol is/ so verre si gheen scharpe cortsen en heeft/ om die dic- kelijmachticheyt/ staet te segghen/ eenen swaren last omtrent die vroulicheyt te wesen/ om die veroerte/ die aldaer gheweest is/ ende om die vaporen die op- waerts slaen/ walghet haer maghe en die om te kee- ren/ en om die wee totten rugghe en nierē en dypen. Ende is der vrouwe urine groenachtich/ oft boode verwe ouer al/ ende die pposkasis lootachtich/ betee- kent dat menstruum verhouden.

Witte urine/ beteeckent langhe siecke.

Witte urine en verandert in groene/ beteeckent een siecke/ en en verandert si nyet binnen neghe daghen soo valt die siecke in langhe siecke.

Groen urine beteecken siecken.

Pech swarte urine en gheeluwē/ beteeckent sekerlijc den doot/ inden derden daghe.

Witte en blecke urine/ lader dat witte water.

Koode urine en onder dicke/ met eenen bruynen rin- ghe/ dat is een teeken van eender quader leuere/ en breefe van troode water te laden.

Koode urine en dicke inden vrinnael ouer al/ met een donckerē ringhe/ dat is een teeken vā een groo- te siecke in alle die leden/ en schier die doot/ ten si dat hi sweete.

Urine in die middelwaert root/ is een teeken vā bin- nen neghen daghen die doot.

Item urine die bleck is en onder broeue/ is een tee- ken van vercoutheyt in alle die leden.

Groue urine medeluyt/ is een teeken/ van sweet in alle die leden.

Urine gulden root/ beteeckent ghebreck vā tminnen spel te hanteren.

Blecke urine en onder broeue met eenen bruynen ringhe/ is een teeken van een quade maghe en heeft gheerne hooft sweer.

Urine daer wie gheslof in is/ beteeckent tfladercijn.

Item urine claer inden vate met neuue/ is dootlijck.

Item urine met heffen/ is te mate goet.

Itē urine smorghens wit ende naden eten claer/ is een goet teeken.

Item urine claer en dyc te mate dicke/ beteeckent een quade longhere.

Itē urine root en claer/ beteeckent bernende cortse/

Vanden teekenen der Urinen.

Item clare urine met eenen donckerē ringhe/ betee- kent toecomende pestike.

Buune urine en root met eenen claren ringhe/ be- teekent een quade maghe.

Een cort begriip der teekenen inder Urinen.

Want een Medicijn/ een gheuselijc con- stenaer is/ metten vyf sinne werckende door die ghawe des heylighen gheests tot dienste den sheppere Gode bouen al sinen creatueren dienende/ door zijn creatuerē/ op datmē dan door die teekenē/ tot die sa- ken der siecken come/ soo ist van noode/ dat hy meest tot dyc meeste principaelste der teekenen/ toe hoore/ en daer op achte/ die welcke vande Medicinē/ vier- derley ghenamen worden/ soomen dat in Galienus Summa in Tegni colligeert/ Vanden welckē deer- ste/ vande gheswillē ghenomē wort. Die tweede/ vā den weedommen. Die derde/ vanden werckingen. Dyc vierde vanden oueruloedighē ouertollicheiden. Want die teekenen die vanden ouertollichen ouer- uloedicheden ghenomē worden/ meer onsen sinnen openbaer zijn/ en meer gheudelijck heeten/ en want oock die urine onder allen die principaelste is/ so heb- ick voo: ghenomen/ nu van die urine wat claerdere te roeten/ en wten woordē der autozen der Medicinē/ naer mijn beste vermueghen/ dat te vergaderen. Niet dat ick wat nyens meyn te doene/ maer op dat ick enen pghelijckē minen ghewillighen dienst be- wisen soude/ Want die ghedaente der urine/ behoe- uen een subtyle kennisse/ Want (soomen seyt) si wor- den in die selue stucken bedrooghen. Dyc dinghē so ick best kan sal ick by brenghē. Ten eersten eenighe regulen/ die een medicijn heeft voo: hem te nemen/ eer hi eenich vonnisse oordeel/ gheue/ vanden urine. Ten tweeden die regulen ghenomē vanden verwen. Ten derde/ die regulen ghenomē van tghene datter in is/ dat menigherhade gheskeltenisse heeft. Waer af ghi ses regulen sult mercken. Deerste wt Aulcē- na en Placch. Dat een medicijn/ eer hy vanden uri- nen vet doe/ dat hysse in een ront ghelas/ dat eender blasen ghelijck si/ doe doen/ dwelcke men eenen vrin- nael noemt/ op datmē te beter soude mueghē onder- scheidē/ tghene dat daer inne is. Wāt so Placch/ int- 11ij. vande Urinen seyt/ so is sulcke vat/ der natuerlij- ker plaetse der urine/ ghelijck gheproportioniert en matelijc nagedeylt/ So en machmē dan wt gheenē dringlase en dier ghelijc/ die ghelijcheyt/ die onghel- ijcheyt/ die afschepdinghē der pposkasis ghekennē. Wāt die gheskeltenis der plaetsen dat belettet. Dyc tweede wt Placch vande Urinen/ en wt Aulcēna/ int- tweede der tweecker. Dat die urine staende int voo: seyde vat/ niet aengesien en mach wordē/ in een krael- achtighe locht/ noch oock in een seer doncker lucht/ Maer in een bequame plaetse gheleghē der stralen- der locht teghenouer/ want die stralen totten glase comende/ beletten dat volcomen ghesichte/ een lake der verstroingen des ghesichts/ en alsoo is dan/ dat cleyne dat daer in is/ onbekent. Item vande stralen die doorgaen tot indē vrinnael/ verandert die plaetse en tgheseten vā tghene datter in is/ dat welcke som- tijts te seer subtyl ende licht is/ dwelcke blijcken sal

Die kennisse vanden Urinen.

Tweede deel van desen regule. Waert dat hysse besa-
ghe in een dunster plaetse/so en soude hy gheen vast
volcomen vonnisse van die verwen hebben/noch vā
datter inne is/noch van dpe substantie. Tderde deel
want aenkennde/in een plaetse gheleghē teghē ouer
der stralender lucht/en isser gheē bedroch/maer een
oprechte vonnisse vant voorseyde. En dit is die sac-
ke waer om dat die practiseerders/ een cleedt onder
den Urinael doen/ en meest/ om dat die witheyt/ tge-
sichte verstroyt. En also is die redene vant swarte/
bruyne/ en also bekentmen doch best en aenketmen
dpe deelen ghemenghet der substantie der Urinen/
hier omme moet nu een medicijn nae deerste reyse/
dpe vrine roeren alleynkens/om datment te beter
bekenne. En so en machmen dpe vrine niet te rech-
te van verre bekennen/want die verwe/ die substan-
cie is hen te verre/ en bysondere tghene datter inne
is/wāt hoemēt naerder brenghet/hoet dicker schijnt/
hoe verder/hoe claerder en dunder. Daer en mach
men se bider heerffen niet besien. Dpe derde regule/
Een medicijn moet die vrine doen houden/des mo-
ghens/als die digelste verdwinghe gheschiet is/ en
gheslaen langhe ghenoech/meer dan die sominghe
legghē een vre oft twee. Die vierde regule. Een me-
dicijn moet se terstont aenken/als si ghepist is/en ter-
stont ghedect wordē met eenen doeck/dat si niet ver-
andert en wordē van die lucht van buypen/ En nae
een vre weder aenken. Een vrine vā verre gebrocht
en mach een medicijn niet oprechtelich bekennē/so
dat hier na bliken sal/want wt die lucht wort si ver-
andert van dpe lancheyt des tijts. Ten derden/van
die roeringhe. En des ghelijcs van dpe verwernde
int vier oft water/om dat dpe verwe en substantie
veradert. Die vyfste regule/ Die medicijn moet den
ouderdom vande siecken aenken/wāt eens sooghe-
lincs vrine is melkich. Der kinderen vrinen mocten
dicke zyn/en nyet so wit/wāt theete natuerlic wort
verdreuen/van die oueruele vochticheden. In eenen
Jongelinc moet si subtyl zyn/Wāt die hitte subtyl
In eenen ouden moet si wit en subtyl zyn/want dpe
natuerliche hitte is gemindert/bi die verdwinghe
En in eenen afgaenden/sullen noch witter en dun-
der/byder voorseyder redene/welc. Soo bliket
dan/dat een medicijn douderdome moet weten. In en
nen Colerico/moet die vrine dunne wesen. In eenen
fleumatico/bleeck en dicke. In eenen Melancolico/
gheel ende dunne. In eenen Sanguinen/root ende
middelbaer. Die sesste regule/wt Auicenna/Een me-
dicijn moet verlekert worden/van des siecken regi-
ment/aen die onnatuerlike dinghe/er hy een von-
nis sal makē/want naer die inneminghe/verandert
dpe vrine/als naer Softraen/Cassia/soo Auicenna
sept/en des ghelijc vā groen moes/en den wijn naer
zyn verwe/verandert die vrine/So sal dpe medicijn
hem laten condighē/des siecken spijse liffneeringhe
dies daechs der vrinen/want daer nae verandert die
vrine. Ende oock van die grootheyt der spijse ende
soo oock vanden hongher ende vasten/Item van die
vermoetheyt/gramschap/oft vrees/oft wakingshe/
eer hi pet vonnisse/want hier af wort si root. En die
medicijn/sal oock waer nemen/ofter een badt voren
gheweest is/oft gelpou/oft ydelmakinghe/oft saluin-
ghe aendē rugge/ghabadet in solphewater/oft in
zeewater/daer die nieren naer veranderen. Soet wa-

Die kennisse vanden Urinen. Fo. roff.

ter/arbeydelich ghespon/oft ydelmakinghe/veran-
deren/oft pet heets aen die niere ghesalt/oft venus
gemeynscap/waer door si verdickt en vergroft wort/
dat ich dat so legghē/van sieubarbe oft dies ghelijc
verandert de vrine. Egidius/Douderdom/Patuere
Tgemechte/Arbeyt/Gramschap/Lifstroch/Sorge
Honger/Seroerte/Wasschinghe/Spise/Saluinghe
Drauck/moetmen met sekere redene mercken/wil-
dy een wijs rechter der vrinen wesen. Nu ik dpe ge-
nerael regule/gestelt hebbe/die een medicijn te vore
moet weten/er hi eenich ordeel vonnisse maecte/
van die vrine/so sal ich nu legghen/van dpe regulen
ghenomen/vā die verwe der vrinen. Ten eerste/dat
die verwe/van die gheseltenisse comt. Daer om leg-
ghen daer wt die medicinen/dpe complexie/cout en
heet. So sal ich nu hier stellen/die Urinalen/elck met
zijnder vrinen verwe colueren/substantien/Posta-
sis/soo si in esse int wesen gethoont en ooghen co-
men mueghen/dwelck een toevlucht sal wesen/den
aencomēden/totter voorseyder eerwerdigher con-
ste/daer wt merckelich die gheseltenissen der vrine/
te comen iudiceren/en daer wt die siecke te kennen/
en daer toedie medicinē/accepten apteren en bequa-
melich te ordineren.

Van die Vrine citrina int latijn.

Een Vrine isser dpe Citrina heet int latijn/en dpe
is als een granaet appel schelle gheselt/wanneer si
bouen veel schuyms heeft/so beduyt si in eenen ion-
ghen mensche/een siecke in die borst/en een toecomē-
de docheyt des lichaems/maer si is dunne en men-
gherhande dat beduyt een siecke der milte/maer en
heeft si gheen schuyms en isser vele/ dat beduyt/dat
die mensche hart inden liue is/en beduyt een cranc-
heyt der leueren. Maer is si ghedaen ghelijc si teit
eersten in eene siecke/dat beduyt seere eenen siecken
dach/ende tis somtijts te vreesen/dat een zyn sinnet
verliesen soude/inder siecke.

Van die roode Vrine.

Chi sult merckē/oft die Vrine root is als een gout

Die kennisse vanden Vrinen.

en is noch te dunne noch te dicke/ dat beduyt eenen ghesonden mensche. Is die vrine root/ en is dier vele in een siette dats goet/ maer isser luttel/ en zijn daer swarte wolcken in dpe vrine/ dat is dootlijch/ en alder meest als die rootheyt swart ende verbrandt is. Maer isser luttel vrinen ende root/ in een water siette/ dat beduyt/ den doot. Ist sake dat een mēsche grote hitte/ als dat hi saecht vā hitten/ en die vrine oock dicke is/ en bouen lootachtich/ ende materie daer in varen als ghesooten crupt/ corenkens/ dat beduyt/ een siette die onmueghelijck te helpen is.

Vanden circkel op dpe Vrine.

Ghy sult vler dinghē in die vrine merckē/ somtijts bouen aenden circkel/ watmē daer in merckē mach/ Egidius seyt/ vanden circkel den rinck/ die bouen in die vrine openbaert/ Ist dat die rinck/ root ende dicke is/ dat beduyt een siette voren int voorhoofd/ van oueruloedighen bloede. Maer is dpe rinck breet/ en dicke ende wateruerwich/ dat beduyt een siette achter int hooft/ van couden/ en van vochticheyt/ Maer is hi root ende cleyn/ dat beduyt een siette in die rechte side des hoofts/ van hitten en van droochte/ maer is dpe rinck wit ende cleyn/ dat beduyt een siette/ in dpe sincke side des hoofts/ van couden/ ende van droochte/ Maer is die rinck lootachtich en swart/ dat beduyt een siette der herstenen/ ende jhns is alreijst te sorghen voor die doot/ maer keert sy van dpe lootachtighe verwe/ in een roode lichte verwe/ soo weet dat dpe mensche ghenesen is/ maer wort si van dpe lichticheyt ende rootheyt/ swart/ soo is jhns te vreesen/ Maer wort dpe rine groene/ als gras in ee/ der siette/ soo is des menschen te vreesen/ dat hy jhns sinnen verliesen sal.

Van een Vrine daer ampulle op drijft.

Siedy een ampulle bouen in dpe vrine driuen/ oft openbaert als wanneer int water regent/ ende dat niet terstont toeghaert/ dat beduyt een siette der lendenen/ ende die langhe dueren wilt/ ende eenen qua-

Die kennisse vanden Vrinen.

den wint in den liue/ en cranch hooft/ openbaert een schuyt in den rinck alsoo cleyn als een comijnken/ dat beduyt een vloet des hoofts/ die daer gaet op die borst/ oft op die longhere/ soo heeft hi in die sincke side/ vloedet op die borst/ so heeft hi vore aen de borst wee. Openbaert een wolcke op dpe vrine/ als een spinnen webbe/ dat beduyt een crancheit der borst/ ende der longhere. Is daer alreijst veel schuyms op die vrine/ dat beduyt een crancheit der borst/ ende een hitte der leueren/ ende brekinghe des darms/ Ist dat tet schuyt gheel is/ als Sofferaen/ dat beduyt dpe gheelsiet. Siet ghy wat onder inden glase/ dat beduyt een crancheit der lendenen/ oft der blasen/ soo sal die vrine sincken/ ende hy heeft onder den nauel veel ween/ Comet vander leuere/ soo en sincket niet ende heeft in dpe rechter side weedom/ Waerter veel droefs dincs bouen in dpe vrine/ dat beduyt een siette in dpe borst/ maer ist midden in dpe vrine/ ende en sincket niet te gronde/ dat beduyt een siette der lendenen ende der blasen.

Van dpe Vrine daer bloet in is.

Sietmen bloet in die vrine/ dat comt somwijlen van die leuere/ so is dat bloet supere/ en dpe siecke heeft in die rechter side weedom/ Somwijlen comet van der blasen/ Ist vander blasen/ soo leedt dat bloet indē bodem/ ende sinct seere/ Maer comet vanden anderen/ wten rugghe/ soe is daer veel bloets/ en tis supere/ ende dpe siecke heeft inden rugghe weedom en inden lendenen.

Van die Vrine daer sandt in is.

Ghy sult mercken/ ist dat ghi sandt in die vrine onder inden gronde siet ligghe/ Dat beduyt somwijlen den steen/ die inden lendenen is. Maer is hi inder blasen so is dat sandt wit/ als al hadtment in hande ghevrouwen/ en is hart/ en dpe vrine is melcuerwich/ ende droeue/ Somwijlen comet van ouertolligher hitte/ ende vander aderen/ dat een mensche scharpe medicine heeft ghenomen/ die den menschen inden liue

Die kennisse vanden Vrinen.

verfoort en ghebroke oft gheschuet heeft/ oft dat hi hem met vrouwen oft met anderen dinghen inde liue gheschuet heeft/ soo is dat sandt weech alsmēt inden handen wijst/ oft men sal den mensche vragē oft van vrouwen/ oft van medicinen/ oft van hitten ghecomen si.

Van dpe Vrīne daer clien in openbaren.

Ghi sult merken/ oft ghi in die vrīne moecht ghekenne/ wat gheselt als oft clien semelen grups ware/ oft cleyn stipkens/ dat coemt somwijlen van een ghesweere vander blasen/ so doet hē den buick voo- ren binnen wee/ Somwijlen coemet van quader hit- ten/ en van eender dorheit/ en verdwininghe des lic- haems en so is hē ommoghelijck te helpen/ want hy heeft alstijt quade hitte aen allen sinē liue/ en die hit- te verdwijnt hem die natuere.

Van een Vrīne daer stipkens in zijn.

Ghi sult oock merckē/ oft ghi inder vrinen beken- cleyn cozenkens/ oft wter maten cleyn stipkens/ dat coemt van drie dinghē/ Somnighe vā crimpin ghe oft bloedē inden liue/ so sal die vrīne droeue zijn. Somwijle coemet van dat een vrouwe hint draghet. Zijn sonen oft dochterē/ Sijn dan die stipkens root/ soo draecht si enen soone/ Sijn si wit/ soo draghet si een dochter/ so is die vrīne supuer/ en si soude gheer- ne dpe aderen laten menigherlepe/ haer borstkens worden harr.*

Van dpe Vrīne wit/ root/ dun/ oft dicke.

Die kennisse vanden Vrinen. Fo. xviij.

Ghi sult merken/ dat die vrīne somwijle dich/ dun- ne/ root/ oft bleec oft wit is. Is die vrīne dicke/ root en droeue/ dat hi cranch is/ die is van heeter en voch- ter natueren. Ist dat die vrīne wit ende dunne is/ so is die mensche van couder ende droogher natueren. Ist dat die vrīne root ende dunne is/ dat is vā droo- gher ende heeter natuerē. Is die vrīne wit en dicke/ soo heeft hi wee van couden ende vochter natueren/ Maer is die vrīne als voren staet/ noch te root/ noch te wit/ te dicke oft te dunne/ dat beduyt eenē gheson- den mensche. Ghi sult oock merken/ dat die vrīne somwijle root wort/ als van grooter hitten/ als van die bernde moederstede/ oft vā crimpen inden liue/ en nochtans gheen hitte beduydet/ so staet die polst lancsaem/ ende die mensche en dorstet niet seer/ ende die hitte is matich. Ghy sult oock merken/ oft dpe vrīne stincket/ so coemt dat somwijle vā dat die mē- sche stinckende dinck ghegheten heeft/ Maer en ist dat niet/ en die vrīne stincket nochtans alstijt/ dat be- duyt/ dat dpe vochticheyt en dat bloet des mensche verrottet inden liue/ en dat hy corts een cortse/ ofte een groote siecte crighen sal.

Der kinderen Vrīne sal vele zijn.

Ghy sult merken/ dat der Jonghē kinderen Vrīne die van vochter natuere zijn/ dier Vrīne vele is/ wāt si niet en eten noch en drinckē/ daer na/ ouer. xv. iaer zijn si heeter/ Soo sal dan dpe vrīne schoone ende een gout verwe hebben. En der ouder luden vrīne/ sal wit zijn. Want dpe zijn cout/ daer af blijft dpe vrīne ongedaen/ dat eten verdaent oock dpe vrīne/ wāneer die mēsche warme spise etet/ en drincket coudē dranc als water/ so wort die vrīne wit/ en oock van couder spijlen/ van baden/ wort dpe vrīne des te rooder/ en van te toomen/ en oock van wtwendigher hitte/ als inden somer als een mensche arbeijt oft gaet. Ist dat yemant te vele etet ende drincket te vele/ so blijft die vrīne onuerdouwet/ en is root ende verheert meest het si van crancheyt der natueren/ ende men en cart des menschen natuere niet wel in die vrīne gheken- nen/ ende is bedrogghen.

Vā die Vrīne daer bouen spinneweb is

Ist sake dat des menschen Vrīne wit is/ ende een

Die kennisse vanden Urinen.

neuel daer op is/ gheslĳck wesende/ den webbe der spinnen/ soo coemt dat/ daer af/ dat het vette der nie ren smiltet/ en dat si verdorren/ so heeft dye mensche diens vrine dattet is/ gheen groote hitte/ dat beduyt een afnemen ende verdwinghe al zyns lijfs/ ende een groote crancheit des mensche/ ouer al crĳcht die mensche groote onreynne hitte aen alle zyn lijf/ Ende als die vrine vanden mensche ghaet/ so en schijnt die vet richheit ende die neuel niet/ tot dat die vrine/ een goe de wijle staet/ Maer coemt si vanden lendenen/ soo openbaert die vettscheit/ als die vrine vanden mensche ghaet.

Die kennisse vanden Urinen.

Ist dat die vrine swart ende dicke is en slijcket/ dat beduyt den doot/ ende alder meest in een siecte/ alsoo verre alst niet vader blasen en coemt/ Ist vander blasen/ so heeft die mensche vozen inden buich wee/ en die mensche en heeft niet veel hitte/ Sontijts beduyt een crancheit der moederstede/ soo sal dye vrine bouen droeue wordē en onder/ Sontijts beduyt dat die moeder haer reynicht/ ende dat die siecte vanden mensche wijket/ alder meest alst is van die cortse des vierden daechs/ So is zyn vrine vele en dunne/ En hem doet dat hooft wee/ en soo wilt dat verkeren met bloede wter niesen.

Van die wateruerwighe Vrine.

Sontijts is des mensche vrine wateruerwich/ somtijts/ dunne/ dick/ en droeue. Is dye vrine te waterachtich/ oft te dūne oft te dicke/ dat beduyt een goede natuere. Is die vrine te waterachtich/ dat beduyt dat die mensche hē te vol gheghetē en ghedroncken heeft dat die mensche niet en mach verdurwē/ Maer coemet vā siecke daghen/ dat coemt daer af/ dat dye mensche een cranche leuere heeft/ en dat si/ dat dicke van crancheit weghen der natueren niet van haer brengen en mach/ daer af coemen hem weedomme inder rechter siden/ ende hē coemt somwijle een onnatuerlijke hitte/ als een cortse liggende/ in eenen mensche oft in eenighe siecte/ dat dye vrine wit ende waterachtich is/ dat beduyt een langhe siecte vā couden/ Mer ist aen die veranderinge/ dat si niet droeue is/ oft roeret aenden bodem/ aen een veranderinghe der vrinen/ dat beduyt/ dat die mensche/ anderwerf in die cranche wilt vallē/ ende die siecte is daer na by hem ghebleuen/ die met die droefheit der vrinen vā hem comen soude zyn/ so ist dien mensche te breezen van langhe siecte ende crancheit.

Van een witte en supuer Vrine.

Ghy sult merckē/ ist dat die vrine wit en supuer is/ als een water/ dat beduyt eenen siecken dach der milten/ soo sal hy wee hebben in dye slijcke side/ het beduyt oock/ dat die vrine niet wel verdurwet en is/ en een coude natuere des menschen/ Maer is si wit en ghemenghet met swarte/ en bouen lootachtich/ dat beduyt dat water te laden/ Maer is die vrine wit en dunne/ dat beduyt dat vallende suel/ soo ist bouen lootachtich/ en ghemenghet metten swarte/ Ist dat die vrine wit ende dunne is/ dat beduyt een siecte der lendenen/ Ist dat die vrine wit en dunne is/ ende dat daer vele plekens zyn aenden bodem/ als sandt/ dat beduyt een crancheit der blasen/ ende dat dye mensche zyn vrine niet ghehoudē en can/ Is die vrine wit en dunne/ dat beduyt een langhe siecte vā coudē/ des menschen is te breezen.

Van een swarte Vrine.

Van die Vrine Tuisda ghehaemt.

En vrine isser dye Tuisda het/ ende dye is gheslĳck loot/ en si en is niet volle swart/ Die berekent somwijlen/ dat die mensche die cortse heeft/ die hē aende berden daghe/ van couden ende van hitten comet/

Die kennisse vanden Urinen.

en dye roudē is inden liue/ si beduyt oock den loop ende dan is die luttel/ want dye vrine gaet door den camerghanch wech/maer heeft hy beuinghe/so is si luttel vā hittē die dē fleckē indē liue verdwijnt. Die vrine wort somwilen lootachtich van dye longhere ses daghen/dat gheschiet somwile van die vloet des hoofts/die op de longer valt/dat si daer af veruuyt oft veel te vocht is. Dat suldy also bekennen/dat die vrine bouen scupmachtich is/en hi heeft in die sinder side weedom/Comet dat hem vander leuere/so is die vrine lootachtich en dicke/en heeft in die rechter side weedom. Is si lootachtich vanden darmen/so heeft hi onder den nael weedom/en is amachtich en crint inne/dan is die vrine droeue en root/Somwilen comet vandē meekdarm/dan en mach hy niet wel te stoel gaen. Somwilen is si lootachtich/en beduyt den doot/en dan en sal die vrine bouē niet supuer zyn en al droeue/Maer sal die mensche ghenesen so sal die vrine bouen supuer worden/Somwilen is si lootachtich/Wanneer een vrouwe haer te vele oft te weynich heeft/so sal daer veel dincs optē bodē zyn.

Van die melcuerwighe Urine.

Is die vrine melcuerwich in een fleete/dat beduyt den doot/somtijts als wanneer hy niet en slaep/en zyn sinne niet en heeft/en dē adem onsaechte swicht en slaep hi rasch oft wel/en is bi sinne sinne/en adē saecht/dat en beduyt niet den doot/want het is een toewerficht te genesen. Is die vrine melcuerwich/en dicke/en veel zandts inden gronde is/dat beduyt dē steen/Maer is die vrine also ghedaen/en gheen sant inden bodem/dat beduyt een fleete/die Colica heet/dat is een fleete inden onderstē darm/Dat is eenich ghesweer/Dat suldi also bekennen/het is gheswollen/Maer comet vanden steen/so en ist niet seer gheswollen/en die vrine doet hem wee/Somtijts is die vrine melcuerwich van die purgacie/soo is si luttel/ende droeue. Is die vrine bleech en melcuerwich/en bouen lootachtich/ende veel zants daer in vliet/dat beduyt een sweeringhe indē liue/ende ooc somtijts dat water te laden.

En sal ick hier sommighe verwen der vrinen/met hueren ypostasis/materie/en ghedaente na stellen/waer af hier vorē/int lange breet ghenoech gheseyt is/Om die selue vrinen lichtelijck te kunnen onderscheyden/en daer af te kennen een oprecht vonnisse ende oordeel te gheuen/so suldi die vrinen/waer af hier die vinalen mettē ghedaenten volghen/contempleren ende aensien teghē en hy dye Urine die v voren comen mach/en doende dat inder manieren/so dat ghenoech int begriyp der teekenen inder Vrinen claerlijck gheleert is/om die Vrinen te onderscheyden/ende daer wt dye fleete te kennen/en die complexen der fleete/daer na dye remedies/curen/en medicinē/bequamelijc ordineren.

Die kennisse vanden Urinen. Fortc.

Hier eyndt dat boeck vandē Vrinen wt Ppocras/Galienus/Auicenna Theophilus/en meer andere schryuers der medicinen ende der Vrinen.

Van sommige teekenen der siecken

Van spouwen inder verdwinghe.

Als die mensche drooghe hoeft en niet tot en wort pet/ dat is een dat alder ouerste teeken dat dye maghe nyet en verdumet/ Maer wort die siecke spouwie dat tap is met bloede/ dat is een teeken der heymelijcker verdwinghe.

Van sweeten.

Item dat sweet comt in ghesondē menschen. Ende als die ghesonde mensche wel sweet/ in sine slaep/ dat is een teeken dat die mensche is vervult wordē van spijlen die hi heeft in ghenomen/ oft van humoren/ die hi langhe heeft ghedraghen en vergadert. Want slapende is die hitte inden lichaem. En als die hitte die spijle nyet verwinnen en mach/ soo maect si vele vochticheyt/ die si sterckelijc wt drijft om der verdwinghe te helpen. En hier teghē seyt Huicenna een cure/ als goet regiment/ subtile diete. En diete heetmē spise diemē bi eenē daghe neemt. Maer van dien verhouden humore/ salmē den lichaem purgeren/ met laxatijf. Item middelbaer sweet/ beteeket dat die natuerē natuerlijc verkeert. Tuttel te sweetē oft niet te sweeten/ beteekent dat die natuerē gheen macht en heeft/ die vochticheyt wt te driuen/ oft dat dye sweetghaethens gheslopt zyn.

Van sweeten inder siecken.

Item als die siecke al te seer sweet/ dat comt vā al te groote vochticheyt die hi heeft van natuerē/ oft dat die materie sterck is/ dat si die verhouden vochticheyt verdrijft. Itē als dye siecke luttel sweet/ dat comt van droogheyt van materien/ oft raepheyt vā materien/ dat si die humore niet wt ghedriue en can. Item als dat sweet tap is/ dat is een teeken/ dat dye materie al vertapē is/ Maer dunne sweet in alle siecken/ is een goet teekē. Item als dat sweet heet is in hem seluen/ dat beteekent verberntheyt der materien/ maer ten is gheen alte quade teeken. Item als dat sweet cout is met couden reden/ is een goet teeken/ maer het is een twijfelich teekē/ ten si dat daer goede teekenen van vrinen en materien bi zyn.

Item als dat sweet cout is/ in heetē reden/ dats dat alder sekerste teeken des doots. En die reden is dese. Want waer cout sweet openbaert in heeten sieckē dat is een teeken dat die natuerlijke cracht wt ghegaen is/ want als dat onghemac heet is als een vier en dat sweet cout is/ dat is een quaet teeken.

Item als die siecke int beghin der siecken veel sweet vallen tijden/ en niet verlicht en wort/ noch die materie haer niet en reynicht/ en onuerduruet blijft/ ende die siecke vast verstaert en wasset/ dat is een teeken des doots. Maer verdumet haer dye materie mettē sweetē/ dat is een goet loslijck teekē. Huicenna seyt dat int beghin vande siecken/ al te vele ghesweet/ is een quaet teeken. Maer comt dat sweet/ vā vochte siecken/ en reghenachtich/ so ist te minder anxtē.

Item als dat sweet ouer al den lichaem wt comt/ so is dat een goet teeken/ Maer comt si ergent sonder linghe inden lichaem/ dat is daer die quade materie is/ oft weedom/ dat is een quaet teeken.

Item comt dat sweet/ in dē hals oft int hooft/ ende en is daer gheen weedom/ so is dat een onloslijck teeken/ Maer comt dat op die stede/ daer die weedom is/ dat is een goet teeken. Item als die siecke veel sweet en daer vele mede op rupsent quade scherpe humore.

Van diennamen der Euelen.

dat is quaet teekē/ en beteekent/ dattet sweet die humoren niet en reynicht.

Itē vele rechte der ledē/ doet dat sweet wt brekē.

Vanden teekenen diemen neemt biden pupste. Huicenna seyt dat wanneer swartte pupste Epilera rijset in heeter siecken tot eeniger stede in den lichaem/ so sterft die mensche des anderē daechs. Item wanneer een swartte pupste/ op des sieckē kinne rijset/ also groot als een windeke/ en daer al omtrent root is/ so moet die siecke steruē. En duert die blader eenē dach/ so sterft hi schier. Pporas seyt dat in so war siecken dat teeken comt/ dat die indē seuesten dach steruet. Item Huicenna en Pporas segghen/ dat so wanneer dit teekē voorsept/ comet aenden zenuwen vanden hals/ dat die siecke sal steruen ten twintichstē daghe. Pporas seyt ten vijftichsten daghe. Item coemt op eenighē vande vingheren van beyden handen/ een gheswil/ dat den sieckē seer steet/ so moet die siecke steruē. Huicenna seyt/ ten veertichsten daghe. Pporas des anderen daghes. En dese teekenen setten Pporas en Huicenna/ in huer boeckē vande bladeren en pupsten.

Hier beghinnen alle Euelen hoemensē noemt int latijn en in duytsh.

Effimera dat is een rede van binne onghetepert **Vitargia** dats een gheswil achter aende oore gerefen **Catarra** dats als de nuelen loopē vā versloetheyt. Item **Hyopleria** dat is een versloetheit alle der ledē/ binne den buick en der herstenen.

Item **Epilencia** dat is een groot onghemack.

Item **Teranopcon** dat is der herstenen onghemack.

Mania is raserije/ die voren wten hooftē comt.

Melancolia dat is een passie der middelster cellen vanden hooftē.

Itē **Huucula** dat is den buick.

Item **Squinancia** dat is een gheswil in die kele.

Alma is aenborsticheyt. Item **Peripulmonia** dats een gheswil aen die longhere. En heeft de siecke dit teeken/ als die heete rede met aenborsticheyt/ swaerte hoestē/ steecte bi dat sincke mammeke/ en steecte bi die sincke schouder/ rootheyt in die wanghē met gheelheyt der oogghen/ die vrine root.

Item **Pleuris** is een gheswil onder die corte ribbē int dunne vanden buicke. En dit zyn dye teekenen hier af/ als aenborsticheyt mettē hoestē inde longhere/ veel groote steecten in die side. En als dye siecke hoest/ so steet hē die side seer. Somwylē die rechte/ somwylē die sincke. Daer is oock mede die heete rede. Die vrine is seer root/ en dicachtich.

Empisina is eē passie/ dat die siecke etter wtwopt. Item **Prius** is een verteerighe des lichaems met een gheswil op die longher.

Itē **Emopthoica** is een siecke datmē bloet spouwet. Item **Falidii stomachi** dat is een siecke/ der maghē altijt sonder appetijt. En selden machmē den colerij/ en daer af g...elen. **Holism** is een onnatuerlijc appetijt. Item **Icolica passio** dat is een steecte in die side/ en heet dat lanch euel.

Item **Colica passio** is een steecte omtrent dē navel. Itē **Opacenteria** is een buick euel/ dat doorghaet/ met schavinghe der darmen/ met bloedighen doorghanghe. Want die darmen worden gheschaeft.

Item **Vicenteria** dats is een buickeuel/ dat de maghe lichtelijc die spijse en den dancch doorseynt.

Van fundament der medicinen.

Item Dyanasimon tenasimon dat is een perse inden lichaem met groote pijn.
 Item Emorides dat is een passie dat den mensche schoon bloet beneden af gaet.
 Item Pectoria dat is die gheel siecke.
 Item Phropose dat is als men dat water ladet.
 Item Phaberte dat is als men piss sonder weten.
 Item Phapuc dat is als veman hē slapende bepijst.
 Item Satiria dat is dat die manlychheit al tijt staen wilt.
 Item Tetetica passio is dat vemanden handen ende voeten swillen vander Siecke.
 Item Ophalma dat is een gheswil op dye ooghen.
 Item noctilupa dat is als vemandē die ooghe toegact nader noenen.
 Item Polip is een passie van reuma oft pierwormen.
 Item Eructatio is een opworpinge der maghen en comt somwilen van hitten en somwilen van coudē.
 Item Stranguria is die coude pisse.
 Item Dysuria is dat vemat jyn urine niet makē kan.
 Item Somorpha dat is dat veman jyn natuer onthoudt.
 Daer teghen sal mē orbozen dinghen die in der natueren onthoudē als Phacodron suker ros.
 Item comt Somorpha die passie van trancheden der onthoudinghē.
 So neemt Wieroc Mastice Men te soosen Sandalen Violetten te samen een goet deel en conficeret met Bredewege sap en met wel rieken de wijn maect daer af een plaester legte op die lendenen omtrent dat ghemachte.
 Item Secundina dat is veelch dat comt eerst wter moeder vant laet des mans en der vrouwe daer die vrucht in leet als si inde moeder blijft dats anst.
 Item Gutta die comt wten hupen nederwaert inde dgen in die voeten.
 Item Sciatica passio dat is dat voet eucl.
 Item Polimietangere is een gheswil dat bouen rijst en gaet ouer al den lichaem.
 Item Nutrax is eē gheswil vā coleraffuma melacolie.
 Item Crispula is een gheswil van bernde helen.
 Item Cancer is een gheswil. Item Glandule jyn clierē.
 Item Gutta rosacea dats als vemandē dē nusele op loopt met rooden poechen.
 Item Mophea is oploopinghe der huyt sonder vlees.

Hier beghint een tasele van tghene dat der medicinen met rechte toebehooren mach.

Inden eersten die complexen te kennen.
 Ten tweede die siecken te kennen wt die verdwinge.
 Ten derden die Urinen te kennen om die dispositien.
 Ten vierde wt swaighe teken als sweetē en puyse.
 Ten vyften die namen eygenheden der siecken.
 Ten seften die remedie curen en speciale medicinen.
 Ten seuensten die behoortlike Surgie.
 Die pestilencie en die ghelike.
 Item die cruwde vande medicinen namen en macht.
 Item die wateren van medicinen.
 En die olien van medicinen.
 Die Syropen van medicinen.
 Die elixieren en pillen.
 Die heete Electuarien en die coude Electuarien.
 Die vnguenten saluen heet en coude.
 Die passien der kinderen in die wieghe.
 Wat die heete humoren vertereert en vercoelt.
 Wat coleram purgeert.
 Vanden lichamen te onderscheyden.

Van fundament der medicinē. Forr.

Hier beghint dat rechte fundament der Medicinen.

So menschen leuen is cort. Maer dye conste is te lanch. Den tyt is te nauwe die besochtheit is te sochlielch. Te oordeelen is te swaer. Soo ist van noode niet allene hē seluen te bide tot tghene dat van noode is te doene. Maer dye cranche en die tegenwoordich jyn en tghene dat ooc vā hupen is. En daerom sal ich die nootlike en die ghereetlike medicinen voor eenen hantstock nemen.

Met dye beroerten des buycs en spouwinghen dye al willems gheschieden soo sullen si ghesuyuert worden soo dat betaemt totter ghesontheit en wel naert. Oft anders soo moet dye ydelmakinghe ghedaen worden soo dat betaemt totter ghesontheit en weluact. Oft anders ooc so moet dat ter contrarie wesen. So moeten vānt contempleren en aenlien den tyt en vre ende slantschap den ouderdom dye crancheit van wat complexie waer toe dat mē moet soeghen oft upet. En dit merckende inden eersten also neemt alle siecke ende crancheit tot die voorsep den haeren staet.

Alle sieckede coemt den menschen toe dye bet jyn en groot van lichamen ende vol vleesch soo dat si staet hen langhe by te bliuen en dat by natueren. Maer dye maghere lichamen hebben ende morwe vleesch daer moet die siecke cort wesen bi natueren. Ende met manierlike betamelike spise lichaem te onderhouden oft te voedē ist van noode. Want dye ouders moghen twassen lichtelijcker draghe die son ghelingen nu noch min die kinderen alderminste die sooghelingen want si meest wassen so hebbet si meest hitten hen in gebore daerom so behoouen si meer voetsels oft anders soo wt dat lichaem vertereert. Maer inden ouders is elen hite daerom behooue si luttel voetsels. Want van veel spisen wort die hite verdurct. Hierom krenct die cortse lichaem

Watmen in die apoteke vindi.

Hier beghint een tafel/ van tghene
Watmen ghemeynlyck inder Apote-
teke vindi/ dat wy ghebruycke. Ende dat
nader oordine vanden. H. S. En ten eersten die har-
de electuarien oft puluer.

Aromaticum rosatum
Aromaticum muscatum
Aromaticum electum
Aromaticum gabriels gariofilatum

puluer.
puluis.
puluis.
puluis.

Opamargariton

Oparodon abbatis
Opaturbith
Opacozallus
Opaciminum
Opavris Salomonis
Opapendion
Opagalanga
Opacapparis
Opalacca
Opacurcuma
Opapapauer
Opadragagantum
Opanthos
Opanifum
Opapeperion
Opacubarbaris

puluis.
puluis.
puluis.
puluis.
puluis.
puluis.
puluis.
puluis.
puluis.
puluis.
puluis.
puluis.
puluis.
puluis.
puluis.

Electuarium ducis

Electuarium regium
Electuarium de succo rosarum
Electuarium cantharidis
Electuarium litontripon
Manus. r. cum perlis
Manus. r. sine perlis
Puluis artoticon
Stomachum confortantes

puluis.
puluis.
puluis.
puluis.
puluis.
puluis.
puluis.
puluis.
pulueres.

Hier volcht dat puluer der Electuarien.

Puluis
Puluis
Puluis
Puluis
Puluis
Puluis
Puluis

Rosate nouelle.
Opantoniton.
Hierapigre Salien.
Hierapigre almanis.
Citrinus preferuatiuus.
Opacinamomi.
Electuarij resumptiui.

Vochte Electuarien.

Anthidotum emaggon.
Benedicta laxatiua.
Confectio hamech.
Opasene.
Opacatholicon.
Opasfinicon.
Opacarthami.
Opaprunus laxatiuus.
Electuarium mirum.
Electuarium de baccis.
Electuarium triacale.
Pilonium.
Mictura. Requies Nicolai
Tyriaca fina. Trifera magna.

+

+

+

Watmen in die apoteke vindi.

Hieralogodion.
Hierapigre Salient.

Toch.

Toch Sanum et expertum.
Toch papaueris.
Toch de pino.

+

Kob.

Kob de sibes.
Kob de cerasis.

+

Conserue.

Conserue anchos.
Conserue abanthij.
Conserue boraginis.
Conserue buglosse.

+

Conserue corticum citri
Conserue capillorum veneris.
Conserue opaprunus simplex.
Conserue opacitoniton.
Conserue Malue.
Conserue Remifaris.
Conserue rosarum.
Conserue violarum.

+

De conditis.

Conditum Hcori.
Conditum Citri.
Conditum Cucurbite.
Conditum pringi.
Conditum pynones.
Conditum Pastinace.
Conditum Simphiti.
Conditum Salirionis.

Wanden dropen.

Syrupus Abanthij.
Syrupus acetosus cor?
Syrup? acetosus simplex
Syrupus arthemise.
Syrupus de agresta.
Syrupus Boraginis.
Syrupus Buglosse.
Syrupus de hyssopis.

Syrupus Opamor. Opamicum.

Syrupus Eupatorij. Epithimi.
Syrupus Endiuie.
Syrupus capillorum veneris. Cicomorum.
Syrupus calamiti.
Syrupus granatorum dulcissimum.
Syrupus Granatorum acetosorum.
Syrupus Plopi. Liqueriscie. Matillozum.
Syrupus mina cicomorum. Mel rosarum.
Syrupus Remifaris. Orizaccarum simplex.
Syrupus Orizaccarata conpo. Orimel simplex.
Syrupus Orimel squilliticum. Papaueris.
Syrupus Rosari. Scicadus. Scolopendrie. Violari.

De succis.

Succus Abanthij. Cicomoru. Endiuie. Fumi terre
Granatorum. Iupuli. Mente. Mercurialis.
Pomorum. Rosarum.

Hier volcht tghedistilleert water.

Abanthij. Acetose. Apj. Alchengi. Agarmone.
Capillorum veneris. Cicore. Caprifoli. Calaminti
Celidoni. Cicomoru. Cortici fabarum. Cucurbite.
Culcute. Consolide maioris. Cerasorum.
Endiuie. Eupatorij. Enule campane.
Fumi terre. Fenculi. Fiora lambuci.

Van datmen in die Apoteken vindt.

Die ghedistilleerde wateren.

Graminis. Seueste. Psopi. laueudule.
Lactuce. Lupuli. Maiozaen. Malue.
Mellissie. mente. Melliloti. Matercarie
Morus dyaboli. Nemifaris. Plantaginis
Portulace. Petroceline. Rosarum
Roris marini. Roris solis. Rure.
Saluie. Scariolc. Scolopendrie.
Solarri. Scabiose. Tormentille.
Violarum. Virge pastoris. Verbene. Vite.

Hier volghen dpe massen der pillen.

Oile Murce. Alephangine. Aggregatine.
Alageret. De Aloe rosato. De Agarico.
Benedicta. Cochie. Coes huc pestilenciales.
De Euforbio. Fetide. De fumo terre.
De humo Dactul. Pndi. Vera simplicis et galleni
Misereon. De fleubarbaro. De Serapino.
Sine quibus esse nolo.

Hier volghen die Troisici.

Trocisci de ligna Aloe. De Abinthio. De Agarico.
De Alkekengi. De Camphora. Diarodon. Diani.
De Capparibus. Demitra. De fleubarbaro.
De Spodio. Terre sigillate.

Hier volghen dpe saluen.

Dpe salue Agrippe. Aragon. Cerule. Comitisse.
Opaltea. Seueste. Infrigidantis gall.
Clauinum. Lapid calamaru. Marciaton.
Nemifaris citrini. Operatio Psopi. Populionis.
Propulsibus. Pectorale. Sandalinu. Stomaticale.

Hier volcht vanden Olien.

Olie van soete Amandelen. Sitteren Amandelen.
Aneti. Abinthij. Camomille. Cinamomi.
Citomorum. Castorij. Seueste. Uliozum.
Laurium. Mirtilloznum. Masticis. Mandragore
Ostuarum. Nemifaris. Petroleum. Rute.
Scorpionum. Spice vel de spica. Terbentine.
Violarum. Vulpinum.

Hier epnder die Tasele.

Mer sal ick nu die ghewichte der

medicinē diemē inden Recepten vindt/
stellen te onderwisen die ghene die des
behoerē sullen/soe sal ick eerst segghen
wat Dosis is/wat si noemē Dosis indē
boeckhen der medicinen ouer al. So is Dosis een op-
rechte mate oft ghelijcheit der medicinen.
Item Ana an. indē Receptē is een Arabisch woort/
en het betrekent soe vele als ghelijc oft al euen vele.
Item soe sal ick voort vā Scrupulus segghē/wiens
figure dese is ϵ . opwaerts ghaende tot een pont toe
dwelch is. rij. $\frac{1}{2}$. dat geheel gemaect wort. Maer laet
ons eerst sien vanden greynen/daer wt dpe scrupuli
ende Drachma ende andere ghemaect worden.

Ende daer om sijn die ponden der medicinen/by na-
tuerliken terwen hoer greynen ghemaect/op dat die
medicinen ende apothekers/door die andere ghewich-
ten niet bedroghen en soudē worden. Al waert ooc
dat gheen metalen/looden/ghewichten en waren/so

Die ghewichten der Medicinen.

mochtme alijt in deser manieren/weder andere/ ghe-
liken en maken/maer want dpe tarwen coen grep-
nen onghelijc sijn/naer die versheyde landē meer-
der ende minder/So moeten die medicinē en apote-
kers/om dpe ghewichten te maken/ middelbare ne-
men ende daer na vā stael/loot/oft metael/haer pont
den maken. Soe is scrupulus ϵ een derdendeel van
een drachma/ende tis een ghewichte van. xx. terwen
coen greynen.

Item Drachma is een ghewichte van tseftich grep-
nen terwē vā welcke. Drachma die figure is dese. ζ .
Item Eragium is een ghewichte vā een. ζ . drachma
en een halue/en so ist van tneghentich greynen ter-
wen. En ses Eragien maken een once.

Item Solidum doet soo vele als Eragium.

Item Murcus is oock een ghewichte vā eenē drach-
ma en eenen haluen/en tis soe vele als Eragium en
Solidum.

Item ses Eragien maken een once.

Item. ix. drachma maken een once/ende dat is tghe-
meynlijcke/ende naer den Salernitanen. Maer die
doctoren van padua/makē een once van acht drach-
ma/maer dpe Neapolsche/maken een once van thien
drachma.

Een once wort also ghefigureert. $\frac{1}{2}$. Ende soo is die
Paduaensche once minder/dan dpe Salernitansche
once/Want die is van acht drachma/dese vā neghen
En die ghemeyne vā neghē is minder/dan die Nea-
polsche van thien drachma.

So heeft nu een once houdende den ghemeynē loop
neghen drachma. Ende elck/heeft tseftich greynen/
soo volcht daer wt/dat een. $\frac{1}{2}$. once heeft. ccccxl. grep-
nen ghewichts.

Een pont heeft twelf oncen/cviiij. $\frac{1}{2}$. maken een pont
En. vi. m. cccclxxx. greynē maken een gheheel pont
Ende een Sextariū inder medicinen is een gewich-
te van twee pont en een halue. Alsinen in die Recep-
ten vindt/ een sextarium wijs oft olijs oft aijns e-
dics/dat inden medicinen comt/verstaetmen vā een
pont. ij. $\frac{1}{2}$.

Cotula is soo vele als een sextarium/want tis een
ghewichte vā een pont. ij. $\frac{1}{2}$. so sextariū/maer somige
makē een onderschilt/ tusschē cotila en Cotula/wat
Cotula is een ghewichte van een pont. ij. $\frac{1}{2}$. so voor-
sept is/maer Cotila/ is een gewichte vā neghē oncé
Item Obulus is een ghewichte van een halue scrup-
pel/oft so die somighe segghē/ tis een vijfte deel vā
een drachma.

Item Vist is een ghewichte vā een pont en een half
Virat is vier greynen.

Item Emina is een ghewichte van eenen ponde en
drie oncen.

Item calculus/ is een ghewichte van twee greynen
rijs/ende twierendeel van Obulus/soo maken vier.
Calculen/eenen Obulū en twee Obuli makē eenen
scropulum.

Item inden. R. recepten/daermen. ij. greynen oft. v.
greynen in vint/ Daer suldy terwē greynen by ver-
staen/ Ten ware/ dattet anders wt ghelept werde-
door den medicijn die de. R. dispenseert/ als hier. v.
ghersten greynen.

Item Manipulus inden Recepten/ wordt verstaen
alsoo vele/alsinen metter hant ghegripē mach/ ghe-
lijc/aldus segghende. M. Camomille. M. i. dat wort
verstaē/ also vele alsine met eender hant gripē mach
 ϵ . i.

Die ghewichten der Medicinen.

Item Pugillus/ is alsoo vele/ als men met een cleyne hantvolleken gripen mach.
Item Satis/ is een ghewichte van twee. Sextarien.
Item Virat/ is een ghewichte van drie greynen.
Item Stamich/ is een ghewichte van ses Virat.
Item Carmes/ is een ghewichte vā een greyn gersten
Item Danich/ is een ghewichte vā ses greynē gersten
En soo die somighe segghen/ ist een ghewichte/ van drie greynen ghersten.
Item Saccharat/ is een ghewichte van eenen Mureū ende eenen haluen.
Item Anula sach/ is een gewichte disen ghelyc/ so die somighe segghen/ maer ick en gheloofs nyet/ want ick heb anders gheuonden.
Item Arsinum/ is een ghewichte van 3.6
Item Decamech/ is een ghewichte van 3.6.
Item Sarchiminum/ is een ghewichte van 3.6.
Item Sachrath/ is een ghewichte van neghen greynen gharsten.
Item Siliqua/ is een gewichte vā. iij. greynē gherstē.
Item Raficij/ is een ghewichte van. 6. i. f.

Voort blijde/ wat ick dichren sal.

Diermael vine greynen voor een Scropel telt.
Sadert met terwē greynē der medicinē gewichtē al
In een drachma/ eenen scropul diermael telt
Wildi solidum weten/ drie drachmas deyle
Mureus/ Eragium/ solidum worden gheleken.
Eragium en solidum inden naem alleen seylt
Diermael drie soliden oft drachmē een once/ stekē.
Een once/ is van een pont dat tweelfste deel
Cotula en sextarius/ schillen inden naem alleen.
Twee sextarien en een half/ is een pont gheheel
Twee sextarien/ houdt Emnias deen
Obulus/ is een half scropulus net.
Want dandere namen der maten zyn verliert.
Soo laetse wter sozghen wesen gheset
Daerom houdse als vertiert.

Die namen van rghene daermen in die medicinen mede werct.

Mulla/ is dat ghelodē is vā seem/ en. viij. deel born.
Item Magdalione/ is datmen in die hant walcket.
Item Opiaen/ zyn conserien die supuerē en droogē die subtilē humoren.
Item Strictorien/ zyn dinghen die seer dwinghen/ en crimpē/ als wit vande epe/ Mastic/ Draken bloet wieroock/ en plaesteren tot ghebroken beenen.
En verbereren is/ dat humoren met sweete wtslaen ten ghate.
En violent is/ dat een specie ofte een medicine sterckhet oft vreeselijet oft alte seer wercket.
En Pessaria heet/ al datmen in die matrice van onder steect.
En diuerticum oft diuertica/ is eenen naem die veel specien toe behoort/ en dit zyn die crachten daer af.
Sy digereren alle coude humoren/ en rijpen en gheleyden te vloeyen/ en wt te vleyen en wt te looppen/ als men purgacien daer toe heeft.
En dpe wegghen vander miltē/ en vander leueren en vander maghen/ vander blasen/ vander matrice/ dpe verstoppt zyn/ ontkoppen si vander couder flegma/ En trecken die vrine na hen ter nyere. En dit zyn sy venckelsaet en wortel/ Apium wortel en saet/ Petroselin wortel en saet/ En dat saet meer dan dpe wortel/ en die wortel meer dan dat cruyt. En dese behoog

Die namen en crachten der cruyden.

ren oock daer toe/ Anijs/ Comijn/ Lauelschen saet/ Sermonteyne/ doe schepde den wint/ Pasternaken saet/ Saruwe oft saet/ Clauer/ S. ians cruyt/ En de se zyn ooc diuertica/ en mē vinderse somtijts/ als spargus/ bruscus/ valeriane/ spica/ azarū/ ameos/ geniuer carui/ policaria/ calamētū/ kerse/ baucia/ capillus veneris/ grisorie/ polioen/ wilde saue/ roode muelde die wortel vander langher aristologien/ sauina/ fencium. En sulcke zynder die met haer droocheyt ende subtile substantie/ die groue dicke humore/ doen schepden/ en ontkoppen die verstopte wegghen/ als carullī saet/ meloen/ cutauerū/ en curchbite saet.

Ope namen ende stercke der cruyden.

Abanthium allen/ heet inden eersten/ en drooghe in den tweeden graet. Anoglossa weghebreede is cout en drooghe inden tweeden graet. Aristologia is tweederhade/ langhe en ronde/ heet inden eerste en drooghe inden tweeden graet. Murum gout. Argentum siluer is ghetempert en cout. Abrotanū aueroone drooghe inde eersten en heet in den tweeden graet. Anetum dille heet en drooghe inden tweeden graet. Acetum zyn edick cout ende drooghe inden tweeden graet. Achorus tam listch. Apium epe heet en drooghe inden derden graet. Allium loock heet inde middel tweeden graet. Arthemisia binuet heet ende drooghe inden tweede graet het doet menstrui vloeyen. Acetosa surchel cout en drooghe inden eersten graet. Agarmontia heet en drooghe inden eersten graet. Alarabacha wilde garifolen heet en drooghe inde. ij. Alilupa hockocloock heet inde. i. en drooghe inde. ij. Anata wilde sofferaen heet en drooghe inden. i. Agariofora roetse vā perle cout en drooghe inde. ij. Agerincus witte dorenen cout ende drooghe inde. i. Ager kernoelboom cout ende drooghe inden. ij. Acolle aculepen heet inden. i. middel en. ij. drooghe. Alabastrū steē cout en dro. inde. ij. Amidū cout dro.

Buglossa offentonghe cout en drooghe inde eersten Bernix oft casa is een grūne heet en drooghe inde. ij. Beruia oft breuia haechbesien cout en droo. inde. ij. Balsamita bruyneheplighe heet en drooghe inden. ij. Bombar katoen heet ende drooghe inden eersten. Bolus roode eerde cout ende drooghe inden eersten. Borago bernagie heet ende vocht inden eersten. Buglossa wilde bernagie heet en vocht inde eersten Sedegare gelentier cout inde eerste/ en middel dro. ende vocht. Balsamus een boom zyn bladerē heeten filobalsamū ende dat hout/ corperbalsamū die vrucht en opobalsamū is die vrucht heet en droo. in. i. Betonia heet ende drooghe inden. i. bugla. branca beeren wortel heet en vocht.

Camomilla heet ende droo. inde. i. Cassifistulē zyn ghetepert tusschen heet en cout. Cubebe verbliden drooghe en heet. Cipressus he. inden. i. en cout inde. ij. Ciperus heet ende drooghe inden tweeden. Corallus cout ende droo. inde. ij. Cerula spaens roft cout ende dro. inden. ij. Centaurea is tweederley/ die groote en cleyne heet en drooghe inde. ij. Consolida dpe cleyne heylsanie vande somigē wort si beuenelle gheheeten heet en drooghe. Canabus kemp heet en drooghe. Cyminum comijn heet en drooghe inde. ij. Cicuta cocte heet en drooghe inden derden. Catapucia spruyt wort oft ruercruyt heet en dro. in

Die namen en crachtē der crupden.

dē derde. Caprifoliū wewijnde heet en droo. indē. ij.
Crassula smeertwortel si is tweederhande groote en
clepne/ die clepne heet bladeloofse cout en drooghe.
Colofonia peck heet en drooghe inden tweeden.
Castorium beuerlijū heet en drooghe.
Celidonia scheelwortel heet en drooghe.
Calcū vīua leuende calck heet en drooghe.
Cruciana crups wortel heet en vocht inden tweedē.
Cerefa herfen/ cout en vocht inden tweeden.
Ciceren heet en vocht inden tweeden
Castaneum castanpen.
Cuscuta bodet crupr.
Cucumerus flesschen saet cout en drooghe inden. ij.
Citrullus rjjs cout en law inden achtsten graet.
Cucurbita kaw gorden cout en vocht inden tweedē.
Catabrium terwen semelen cout en vocht indē. ij.
Cera was cout ende drooghe inden eersten.
Cinamomum heet ende drooghe inden tweeden
Crispula heet ende drooghe inden tweeden.
Cauda equina peerts steert heet en law indē tweedē.
Cero marina cout en drooghe inden derden.
Cepera ghepte.
Cineres clauelati weestfchen.
Campher aplompen cout en law inden tweeden.
Costus heet ende drooghe inden eersten.
Caulis roode hool cout ende drooghe inden eersten.
Carabiani kabuyfcoolen cout ende drooghe indē. ij.
Carui clep saet heet law inden eersten.
Calimabina hinnen kerse heet en drooghe inden. ij.
Cardo fullonis kaerden heet ende drooghe inden. ij.

Dragantea serpentijn heet inden derden.
Dpadragāsi is vierderlepe cout indē. ij. law indē. v.
Dampni lauwerboom/ heet en drooge indē derden.
Dampni oleum/ olie vā bay heet en drooge indē. iij.
Dyagredii heet en drooghe inden derden.
Daur? crett? wilt pasternaet heet indē. iij. en droo. ij.
Dyonisia bloemen vā supcheren cout en dro. indē. i.
Dentale roetle cout ende drooghe inden derden.
Delphin meer swijn cout en law inden derden.
Dolū dolcke die int cozen wakt cout en dro. indē. iij.
Dactilus dadelen heet ende vocht inden tweeden.

Endiue cout ende drooghe inden eersten.
Eruca wit mostaert saet.
Empatorii wilde lause heet inden. i. en dro. inden. ij.
Ebulus adich heet inden tweeden.
Esostum puluer van cooper.
Eufragia heet ende drooghe inden eersten.
Ebur puor.
Epatica senigroē leuer crupt cout en drooge indē. i.
Erisimus is crupt met blauwē bloemē ghelijck hi.
modactilus heet ende drooghe inden derden.
Ebrum edelsaue heet ende drooghe inden derden.

Hum? terre dupuenkeruel heet en drooge indē. iij.
Fu. baleriane tis so vele als spica nardi heet inden. i.
ende drooghe inden tweeden.
Foliū bladeren vā groffels naghelē/ heet en drooghe
inden tweeden. Flos eris spaens groen heet en droo.
inden vierden. Ferrum yser en geysert water is ghe
temper. Fraxinus elschē boom heet en drooghe.
Fermentum besdech.
Fruementum terwe.
Fragra eertheffen cout ende drooghe inden eersten.

Die namen en crachtē der crupden.

Fetida kausoen heet ende drooghe inden tweeden.
Filix varen.
Fenigrecum griecr hop heet inden derden graet.
Fenicul? venchel heet en vocht int midde des eerste.
Ficus heet en vocht inden eersten.
Faba cout en drooghe inden eersten.
Fabia oft faberia groote platte boonen.
Febriifuga oft materaria mater heet en vo. int mid.
Fledicos oft dupuen voet/ heet en drooghe inden. i.
Fisticus heet ende vocht inden derden.

Gariofilata heet inden tweeden.
Gariofoli naghel heet ende drooghe inden tweeden.
Genetta vren heet en drooghe inden tweeden
Galla galnoten cout inden tweeden en droo. indē. i.
Gallange galigaen/ heet ende drooge inden derden.
Gūmi crisomoli gūme vā crieckē cout en law indē. i.
Gummi cerusi cout en drooghe inden tweeden.
Gallus een haen heet en law inden tweeden.
Gramen gras heet en law inden eersten.
Grana paradisi greyn heet en drooge inden derden.
Granata daermen laken mede verwet.
Grana solis gremel heet en drooghe inden eersten.
Gagates ghetten heet en drooghe inden eersten.
Gilpus een maniere vā herffenē heet en dro. indē. i.
Glandes eekelen cout ende drooghe inden tweeden
Graciola alba heet en drooghe inden tweeden.

Hermiodactuli witte ronde wortelen he. en dro. iij.
Herba paralif. is crupt dat gheelu bloemen draecht
heet en drooghe inden tweeden.
Herba violarum cout inden eersten en law inden. ij.
Herba roberti cranēbec oft ornael/ heet en dro. indē. ij.
Herba galceri crupt ghelijck claueren
Herba aluna oft alua alecrupt.
Herba sancti spiritus.

Iacea nigra tremorthe dupuels bete/ totten wonden
Iris purpureus is crupt dat inden houen wakt/ en
heeft purpur roode bloemen en langhe bladeren.
Iusquiamus billen tweederhāde/ witte en swarte.
Ipiricus. S. ians crupt heet en drooghe indē derden
Juniperus geniuer heet en drooghe inden tweeden.
Iacinctus van drie manieren.
Iopos plope heet en drooghe inden derden.
Iaspis een steen en stelpet bloet der niesen.
Ipia maior roode muer heet en drooghe indē eerste.
Inautum die bloeme van brusius.
Ione? zjn twee maniere vā biesen/ de clepne de beste
Inule oft asrolondes schaloengien heet en drooghe.
Iebuli heet ende drooghe inden eersten.

Karaba cout en drooghe inden eersten.
Kalandula heet en drooghe inden eersten.

Laureola heet ende drooghe int eynde vanden. ij.
Linochites oft mercuriael
Liqueri is heet en law ende soete.
Lingua canis heet en vocht inden eersten
Lignū aloes is driederhande heet en drooghe indē. ij.
Litargirium int middel cout en he.
Laurus bakelacr boom
Lolium dolke.
Lapis lasuli heet en drooghe inden tweeden.
Lcusticum lauesche heet en drooghe inden derden.
E. ij.

Die namen en crachten der cruyden.

Vinaria wist vlas heet en drooghe inden eersten.
Tappa in uersa dochebladerē heet en drooghe indē. i.
Lactuca/ cout.
Tapacium acutum partick heet en dro. indē tweeden
Tanceola honts ribbe.
Tabrum ueneris/ onf. vrouwē distel/ heet en droo. iij.
Tapulus/ een manier van breemen sonder doorn/ ende
 draecht roode besien ghelijc haechbesē/ cout en dro. i.
Tepozina een cruyt gelijc satirioē/ en heeft kullehē's
 heet en vocht inden tweeden.
Tapdanum een ghūme die wel riecket/ heet en dro. iij.
Ticium/ sap vander wewijnde ende comt vā ouer zee
 heet inden eersten en drooghe inden tweeden.
Tilium album/ lilium conuallium/ heet ende dro. iij.
Tabuscus heet ende vocht inden eersten.
Tibanioides/ ros marijn bloemen heet en dro. indē. ij
Tia droesem/ van wijn/ heet en droo. inden tweeden.

Mettus/ cout indē eerstē en drooghe inden tweedē
Mastic/ gūme/ heet en drooghe inden tweeden.
Mact. heet en drooghe inden tweeden.
Menta heet en drooghe inden tweeden.
Mieria.
Malue/ cout inden tweeden vocht inden derden.
Millefolium gharwe/ heet en drooghe indē tweedē
Milium solis.
Magnes sepiſteen/ heet ende drooghe inden derden
Mel huenich/ heet en drooghe inden tweeden
Mulcus eenighe olie in Indien.
Mespula cout en drooghe inden tweeden
Mali granate cout en vocht inden vierden
Mertilli/ cout en drooghe inden eersten.
Miriacil/ oft geneſſa.
Mora/ moetbesien cout ende vocht inden tweeden.
Mellilotum/ heet ende vocht inden eersten.

Nur muscata/ heet ende drooghe inden tweeden.
Nemisa bloemē die opt water wassen/ cout en vocht
 inden derden.
Nasturtium/ kerſſe/ heet en drooghe inden vierden.
Nur auelana een hasehnote.
Nur indica.
Napis oft sinapis mostaert saet.
Nucia pſicorū perſickē ſteen/ cout en dro. indē eerstē.

Ordeum gherſte/ cout ende drooghe.
Organum/ heet inden derden
Opoponar heet ende drooghe inden tweeden
Os de corde ceruſ.
Olibanum/ heet en drooghe inden tweeden.
Osmunda/ heet en vocht int middel vant eerſte.
Olijacio/ dats olie diemen laet van carmillen/ en is
 beter dan die bladeren.

Pencedauſa verchens keruel.
Piretrum/ heet ende vocht inden vierden
Policaria/ heet ende drooghe inden derden
Papauer mancop/ cout ende drooghe inden tweedē
Perla/ cout ende drooghe.
Polipodium
Pionia/ heet en drooghe inden tweeden.
Pſillium/ cout ende vocht inden derden.
Piper/ heet ende drooghe inden derden.
Porus
Particularia roetſele.

Die namen en crachten der cruyden.

Pulegium pelley.
Polium berch pley.
Primula ueris heeft die selue cracht die cruyt palif.
Plumbum loot/ cout inden tweeden.
Praſſia witte marubie heet inden. ij. en dro. indē. iij.
Pruma wit/ ſwarre/ roode/ cout en vocht inden. ij.
Perſeca cout en vocht inden derden.
Populus een populierboom/ cout en droo. inden. ij.
Penicul/ oft ſpargia/ heet en drooghe.

Rosa roole/ cout inden eersten en droo. indē tweeden
Rubea roode mede heet ende droo. int voorſte des. i.
Rostrum parciū melckdiſtel/ cout
Rapa/ ſi zyn heet en nat/ meer heet dan nat
Rapum citrullus rjs.

Sarcocolla is eenighe gūme/ heet en drooghe.
Sticados arabicum.
Storax is tweederhāde en beyde heet indē. i. droo. ij.
Sponſa ſolis gout bloemen.
Sumac/ cout inden eersten/ drooghe inden derden.
Seuē/ heet ende drooghe.
Sambucus heet en drooghe int middel des eersten.
Sandali zyn drierley/ en zyn cout int mid. des. iij.
Sauſtucus is heet en drooghe int middel des derden
Sicleos ſermontane eenderhāde ſaet/ heet en vocht
 int middel des tweeden.
Solatriū cout en drooghe int middel des tweeden.
Sauina ſauelboom/ heet en drooghe int mid. des. iij.
Staſilagria/ heet en drooghe int middel des derden
Squinantum/ heet en drooghe int middel des derden
Semp uia donderbaert cout indē tweedē en droo. i.
Sanguis draconis/ en is van eenen boom in Indien
 cout en drooghe min dan inden derden.
Satirion/ dat is cruyt met twee cullē/ heet en vocht
 ſal ſout.
Salarmoniacū/ ſal gēme/ ſal napiū is heet en droo.
Scamonia oft dragredū ſchomonepe/ heet indē. iij.
Semen lini heet ende vocht.
Spergule ſperge/ heet ende drooghe.
Sarifrage beuenelle/ heet en drooghe inden tweedē
Seniculus ſenicule/ heet ende cout.

Terra ſigillata.
Tartariū wijn ghif/ heet en drooghe inden tweeden
Terpentine een gūme/ heet en drooghe indē tweeden
Tamarifcus/ heet ende drooghe inden tweeden.
Tanaſetum tente/ heet ende drooghe inden tweeden
Tribulus een diſtel/ heet en drooghe inden tweeden.
Tapſus barbatus wulle/ heet en drooghe.
Tormentilla oft de cleyne tremorſie/ heet en droo. ij.

Tinum album wiften wijn/ ende rooden.
Verbena vſer hart/ heet en drooghe inden tweeden.
Vitica netelen cleyne en groote/ in. i. heet en droo. ij.
Vſcus quarcinus.
Vitica greca heeren netelen/ heet en dro. inden derdē
Vua paſſa wijnduypen/ heet en drooge inden derdē

Zinzber ghengheber.
Zeduwariū zeduwat/ heet indē. iij. en vocht inden. i.
Zuſcharum/ heet inden eersten.

Hier volghen ſommighe namen
der cruyden verduptſicht.

Die namen der crupden.

Abſinthium alſenewermoeſe. Arthemifia bluort.
Abrótanum aueroone. Apium eppe. Anetum dille.
Aſtologia hoolwortel. Atriplex melde. Anijū anjſ
Agaricea aelruyn. Alumen aluyn. Megilla leem.
Altera biſmalua biſmalua malua viſcus.
Antantum ſaet van netelen. Arthenaſia reyn vaene.
Achana ſop van ſleen. Anagalliſci conſolida maior.
Arnogloſſa Plantago maior weghebreede. Planta
 go minor honts ribbe. Vappa maior inuerſa docke.
Acramentū groen en wit clamijn. Herbar biuoet.
Amozacia lamnozalla. Allā oft panis cuculi hoec-
 hoers loock beuenelle. Agreſta vriwe. Acedula
 acetola ſurkel. Allii loock. Cenicū reynuane.
Acorus gladiē. Atenaſia mater.
Bugloſſa oſſentonghe. Burnella beuenelle.
Baſſamus baſſame. Bombac kattoen.
Balaufſia eenen boom van die pruyrn vā garnaten.
Beuris veruix verniſſe. Borago bernagie.
Braſſica caulis een koole. Benedicta gorſilate.
Borago ſcharlepe.
Cenagloſſa honts tonghe. Ceraſum kriecke.
Cortices ſchoſſe pruyrn van granaten.
Caſtancum caſtanie. Cerifolum keruel.
Coluberna waterwortel. Cyrapus medebloemen.
Camphra campher. Carica ficus vighen.
Cartamē ſofferaē vā hier te lāde. Caſturciū Cenacio
 Cardimoniū waterkerſſe. Capifolium wewijnde.
Coctie papauer albi wit oelſaet. Cētaurea ſantorie.
Caſtorijū beuers cullen. Cynamomū kaſeel.
Canabus kemp. Cyminiū comijn. Cepa apuyn.
Cornicerū herts horē. Caput monachi papē cruyt.
Celidonia ſcheel wortel. Cotidaſetida honts bloemē
 Cētonia wozmcruyt. Cineris clauelari weedafſchē.
Calamus arundo riet. Calendula goubloemen.
Cancus trectitus wit paſternake.
Diptan? coſtus peperwortel. Dragonciā ſerpentijn.
Dampni oleū olie van haeren.
Edra terreſtris de reſerua ghout verwe.
Edra malis eertwilt. Eleborus meeſecruyt.
Eruca wit moſtaertſaet. Ebur oft bari ſerpentijn.
Eſcula miſpiē. Eupatoriū wilde ſauie. Emulſa alāt
Ferrugo pferroek. Fumus terre griſeconte.
Fuligo ſelpenſum bitter. Fufur ſemelen grups.
Fenicul? venckel. Fabaria boon. Febrifuga mater.
Foliū muſcaet bloem.
Gariſer garifelis naghel. Geneſta brem.
Galanga galigaen. Garioſilata auancia munda
 pes leporinus alleens garioſilate.
Herba canicularis bilſe.
Herba roſerti arūmales cranenbeck.
Hpiriton. S. Ians cruyt. Heris gladiē.
Hingus haſen kool.
Linum vlag. Liquericea liqueriſſe.
Lilium lelie. Liqueſcum laueſſche. Lolium crocke.
Mirica heyde. Menta munte. Magarita perlen.
Macis bloemen van muſcaten.
Morſus galline vel ppia maior mente.
Malua dyadema popel.
Olibanum cleyn wierooch. Orpiū craſſula orpijn.
Pinpenella pinpenelle. Papirus groote bieſen.
 Plantago weghebreede.
Parcitura cutigo roetſe. Papauer pipio mācop.
Pelluli roſijnen ſonder ſteen. Polipodiū varē die op
 die boomē waſt. permēta wintwortel. pulegiū polep
Penthaſilus vyfblad. Potentilla griſing.

Die namen en crachtē der crupden.

Panpinus wijngaert blat.
Rubus braem. Raprinus ſekeldorn.
Raphanus radijs.
Sturciū wilde cool. Stringumē ſolatrū nachtſcade
 Semper vīua herba iouis hupſloock donderbaert.
Sicer wijn van appelen.
Sarifraga beuenelle.
Serucio bruynerſſe.
Sauina ſauelboom.
Sucarum zupher.
Sponſa ſolis Elitropia Citozea ſol ſequium ſecuba
Dionifia ghout bloemen.
Solſequium matelſeuen.
Sepillum veltcoole.
Saturegva hoſtroolen.
Salix een wilghe.
Triſoliſci clauer oft keruel
Tilia een līnde
Tartarum wijſſſſen.
Tapſus barbatuſ doſpelcruyt.
Zifania crocke.
Zeduuarium jedewaer.

Hier beghint die cracht vande crupden.

Abſinthē dats alſen/ heet inden eerſte en drooge
 inden anderen. Item alſene gheſtooten met wijn/ en
 opghetrockē in die nuelen/ reynicht en hoet van reu-
 ma. En. iij. daghē ghedroncken is ghoet teghen die
 gheele/ ſi opent die leuer/ en beneemt luxurie/ ſi ghe-
 nelet/ wellē dat onē die tonge leet/ met zē gemēget
Arnogloſſa weghebreede cout en drooghe inden an-
 deren graet. Die wortel in een ghelodē/ en dē mont
 daer mede ghewaſſchen/ is teghē den tantſweer/ die
 van heeten humoren comt. Item water daer af ghe-
 brant/ is goet teghen troode menſden. Item tſap
 heylt wondē/ En een blat daer op ghelekt/ behoetſe
 van vier.
Aſtologia longa/ is ſarazjns cruyt/ Ende bandere
 heet **A**ſtologia rotunda/ en heet hoelwortel/ ſi zyn
 beyde heet inden eerſten graet en drooghe.
Agariceus/ is campernoelin/ en zyn tweederhande/
 man en wijf/ en ſtaen by malcanderen/ dat wijf is die
 beſte. Item dpe man is ront en binne root/ Dat wijf
 wit en licht. En is goet ghedronckē teghē dē hooft-
 ſweer. Aloe is een cruyt/ en is tweederhande/ een is
 gheelu als ſoffraen/ en breekt licht/ en tbeſte. Dander
 is ghelijck der leuerē/ en heet aloe epaticū/ en dat or-
 baertmen in die ſurgien. Dat derde heet caballinum
 en dat is quaet inder medicinen.
Acorus dat is liſ/ en men heetet gladiē/ en is heet en
 drooghe inden anderen graet/ en het draecht gheelu
 bloemē/ en tſaet hangt als boon polen/ Tſap vander
 wortel/ is dē ooghē goet/ En ghelept in bier oft wijn
 eenen nacht lanch/ maect goeden camerghanch.
Anetum dats dille/ heet ende drooghe indē anderen
 graet/ Tſaet/ die wortel/ dat cruyt is goet ter medi-
 cinen/ en men ſelt inden herſt winnen.
 Item dille in wijn gheloden/ en op die blaſe gheplae-
 ſtert/ doet vrine maken/ En doet den vrouwen haer
 ſtonden hebben/ ghelept tuſſchen den nauel en buyc
 Item groenen dranch daer af/ doet vrine maken.
 Item met olie gheloden/ opent die huyt/ ende breekt
 apoſtuenien/ En heylt apoſtuenien in die kullen.
Anetum dats azijn/ cout ende drooghe/ indē anderen
 E. iij.

Die crachten vanden crupden.

het breekt den steen/ en weder slaet alle hitten/ ghetēpert met olie rooſaet.

Item aſijn is goet ghetempert met ghetſten meel/ en met alle plaecſten dpe hitten weder ſlaen/ en met Criſpula.

Amigdalum/ dat is amandel/ heet en drooghe inden anderen graet/ ſi openen die verſtoptheit der milten en leueren/ en ſupueren die borſt.

Ameos/ is heet en drooghe inden. iij. graet ghetempert met ſein/ verwermt die maghe/ en maket ſchoone verwe/ en ghedronckē met wermen boorne gheneſet die cortſe die van ſcuma comt.

Aſa fet/ da/ is een gumme heet en drooghe inden. iij. graet/ ſi opent en ſceet den wint wten lichaem/ Seſoden met wijn en ſupher/ is teghen den tantſweer/ Anſum/ dats anijs/ heet en drooghe inden. iij. graet/ Sy opent en ſceet wint wten lichaem/ Sy gheneeſt die daghelijſche cortſe en quarteyn/ En doet wel vrine maken/ en wel ſweeten/ En den ruelch indē nuele/ beneemt reuma/ en is goet teghen den tantſweer.

Agnus caſtus/ is heet en drooghe inden. iij. graet/ het verbernt en doot luxurie/ En gheloden met venchel ſade/ en ghedroncken/ verdrift dat witte water/ ende met anderen crupden ſalment drincken/ teghen fiſtellen/ En ſlap alleene/ is goet teghen den hoofſweer/ Apium/ dats Eppre/ ſlaet is ſtercker dā crupt/ Apium ſop en venchel/ verdrifuen dpe cortſe/ En tis goet alle coude humore te rijpen. Eppen ſaet en terwe bloemē dat ſupuert en drooghet hanckeren en fiſtule En het is quaet den vrouwe die kinderen draghen.

Itē heruel met ſein gedronckē/ doet wel vrine makē Arcenis/ dats opment/ en tis van. ij. manieren/ root en gheelu/ en ſi zyn heet en drooghe indē vierde graet dat root ghemenget met alluyn en ſein/ is goet teghen den hancker inden mont.

Item Alluyn met ſein ghemenghet/ is goet in allen vuple ghaten/ en in tantolees dat ſwillet/ en het ſclpet bloet.

Allium dats loock en tis quaet ten ghenen dpe van heeter natueren zyn/ als colericis/ maer tis goet den ſlegmatic/ het drooghet luxurie/ en doet vrine makē maer tis quaet den ooghen.

Agremonia ſupuert die ooghen. En den ouden luyden dieſe eten/ ſterct ſi die ooghen/ Si is goet in wonden dranch/ En verdrift die ſchorſtheden/ die hoofde daer mede ghewaffchen.

Item byuoet is goet in couden/ ghedaen teghen vercoude ſecten.

Solus armenicus/ dats roode eerde van Armenien en is ghoet teghen dat menſoen/ En op ſpenen dpe van bloede vloeden/ En tis ooc goet teghē dpe bloet ſiecte/ Maer ſi en helpe niet dan met wijn gedronckē Sugloſſa dats wilde bernagie/ ſi is goet indē wonden dranch/ Si ſterct therte van melancolien.

Sedegar/ dat is Eghelentier/ hi ſterct die maghe en ſaecht die daghelijſche cortſe/ Dpe wortel is goet teghen tbloet des lichaems/ En in water gheloden/ en dpe tanden daer mede ghewaffchen/ ſaecht den tantſweer/ Item die bladeren met aſijn gheſkooten is goet op pupſten/ Item die ſchorſſe gheſkooten met wijn/ gheneeſt die humoren van ſcuma.

Salauſtia zyn bloemen van gharnaten/ Het ſtopt den lichaem/ Tis ghoet teghen tmenſoen met bloede ghetempert/ Item die ſchorſſen vanden garnaten als ſi rijp zyn/ doen dat ſelue dat Salauſtia doet/ en

Vanden crachten der crupden.

op wonden ghelept/ gheneeſt/ Item dranch daer af ghemaect/ en den mont daer mede ghewaffchē/ gheneeſt die quade humoren/ die vā dat tantblees comen Item Salauſtia en Solus armenicus/ heplen wonden ouer ſeere/ met wijn ghetempert.

Situmen Indapum/ is eenderhāde peck/ heet ende drooghe inden. iij. graet/ en heylt wondē ouer ſeere. Soray/ is heet en drooghe inden vierden graet.

Setonſca/ dat is betoule/ heet en drooghe indē eerſten Simalua/ dat is heems/ heet en vocht inden eenen graet/ men orbaert dat ſap/ bladeren ende wortelen/ Si rijpet apoſtuenien die niet en willen ſchepdē/ Tis ghoet teghen drooghen hoek en drooghe lippen.

Sugla dat is doorghinghe/ ſi heylt wonden vā buyſten en binnen/ en is ghoet in wonden dranch.

Szanca vſina/ dat is beeren wortel/ ſi is vocht inden tweeden graet ſi rijpet ſweeren die van couder natueren zyn/ En is goet teghē alle hinder vander borſt.

Sirona dats carpentaes oft onderapē/ heet en drooghe inden tweeden graet/ ſi ſupuert ſproeten int aenſicht/ En met aſijn ghemenghet/ is goet teghen pupſten/ En ſupuert die buyt van vuylheden.

Tuſcra ofte doder cruyt/ dats doder ſaet/ tis bitter en heet inden eenen graet/ het waſt gheerne in blas/ het purgeert limighe humore wter maghen die van ſcuma comen/ ghelodē in wijn oft water/ Sepluct metten bloemen/ verdrift dat lanck cuel.

Camomilla/ is heet en drooghe inden eenen graet/ ſi morwet/ die wortel/ bloeme/ ende bladeren zyn van ghelijcher crachten/ ghedronckē oft ghelodē in borne/ Ende een vrouwe daer in gheſetē/ doet menſtrua hebben/ en ſaecht ſwaren arbeyt/ En verdrift den ſteen/ dranch daer af ghemaect/ en ghelodē met ſein is ghoet teghen apoſtuenien/ Olie daer af ghemaect ſaecht gheſwillen oft ſweeren.

Caſſiaſtula/ is ghetempert tuſſchen heet ende cout/ Si maect cōnerghanch/ men beſichtſe met warmen borne/ oft met anderen medicinen by haer ſeluen.

Cardamomum/ is tweederhande groote en clepne. Arcemt dat cruyt Tuſcra en ſiedet in wijn ende olpe en maket een plaecſter/ en legtſe op die lendenen ofte op ten lichaem/ het doet die ſeericheit vergaen/ ende breekt den ſteen.

Capillus veneris/ is ghetempert tuſſchē heet en cout/ Tis goet ghedroncken teghen coude piſſe/ Ende het breekt den ſteen met wijn ghedroncken.

Cubeben/ zyn heet en cout/ Si verblidē den ſin/ ende gheuen goeden ruelch/ ſi ontkoppen die lendenen/ en dpe leden van binnen/ en doen vrine maken/ en brekē den ſteen.

Cypis/ is heet en drooghe inden anderen graet/ Het breekt den ſteen/ het doet vrine makē/ en ſterct de maghe/ En theylt quade pupſten inden mont.

Conſolida maior/ dat is die groote conſilie/ Somige ſegghē dat ſi heet en drooghe is inden anderen graet/ Si ſtopt den lichaem/ en is ghoet teghen quetſinghe van binnen.

Conſolida minor/ dats brunelle/ Si is heet en drooghe/ en ſi is ghoet ghedronckē teghē quetſinghe vā binnen en die gheſchuert is/ Oock is ſi ghoet teghē een coude leuere. Die groote conſilie gepulueriſceert in wonden/ ſtolpt tbloet.

Canabus/ dats hemp heet en drooghe/ dat cruyt doet vrine maken.

Caules zyn roode koolē/ cout en drooghe inden eer-

Die crachten vanden crupden.

ken graet/ Sy zijn ghoet gheplaect op heete apostuemen/ want si weder slaen alle hitte/ Doch zijn si goet in wonden branch en wonden.

Cuminum dat is comijn/ heet en drooghe inden twee den gaet/ en si cheyt den wint vander maghen/ ende doet vrine make. Item gheuijst ende in aijn gedaen en opten lichaem ghelept/ drooghet die vuple natte humoren die wttem lichaem der moeder vloepen.

Caprifolium dats wedewijnde/ heet en drooghe indē anderen graet/ dat crupt alleen gheskooten treect beuen wter wonden.

Crassula is van twee manieren/ en dat is orpijn/ en is groot en cleyn/ die groote heetmē croon crupt oft smeerwortel/ En die cleyn heet bladeloof/ Sy zijn beyde cout en drooghe/ en weder slaen alle hitte/ en si stoppen alle ghaten vander huyt/ En is ghoet gheplaect/ opt voorhoofd en aenden slaep/ gemenghet met ghersten meel/ teghen heeten hooftsweer en heete leuere.

Colofonie dat is griecx peck/ heet en drooghe inden tweeden graet/ Tis ghūme dpe wel riet/ en stoppet tbloet der wonden.

Calosium dat is Scuerlijn/ heet ende drooghe/ Tis goet teghen sweren die van fleuma comē/ en teghen alle vercoude siecheden der senwen/ en teghen dpe pine der maghen/ die van fleuma comt.

Calamentum is van dpe manieren/ deene wast op berghē/ en heet petrosūm/ Vander wast in effen lant en heet Terrestre/ En dat derde heet Aquosum/ ende wast int watere.

Calamia dat is clamijn/ ende is van twee manieren/ Die ene root/ groen en wit/ Item dpe witte stempt tbloet. Item die witte met seim ghemenghet/ ghene set den hancher inden mont/ en supuert dpe tanden van quaden tantolees.

Calviua dat is leude halch daer noyt water op en quam/ ghemenghet met wasse/ is ghoet op apostuemen/ Calch gheneset vuple wondē/ ghemenghet met draken bloet en mastick/ elcs euen vele.

Dracontea dat is serpentijn/ heet en drooghe inden eenen graet/ haer sap ghemenghet met olien/ en in die ooren ghedrupt/ is teghen die sweeren. Item ghemenghet met aijn/ int aensichte/ doet proetē af. Itē dpe bladeren zijn ghoet op versche wonden/ in wijn ghesoden/ Item dpe wortel gherouen met swijnen smoute/ is ghoet op ghebroken beenen.

Dampijn olie dat is olie van bay/ si gheneest droopē/ pufken/ wormē in die huyt/ lusen/ schelle opt hooft.

Diptanum dat is peper wortel/ heet en drooghe indē derde graet/ ghesckē inder moeder buych/ doet doode kint losen/ Item men besighet dpe wortel in heete medicinen/ en die niet ghaetachtich en is/ die is die beste/ Dat crupt op wondē daer senijn in is/ salt dat wt trecken/ het verdrift oock die gheefte.

Endiua dat is Endiue/ si is cout en drooghe inden eenen graet/ si sterct die maghe/ haer sop ghesoden/ en gheschuyt en ghedroncken met Exisacra/ gheneset die daghelijche cortse.

Eupatorium wilde saue/ dpe bladeren gheskooten met swijnen smout/ is goet in quaden wonden/ En si gheneest den rebe quotidiana.

Edra terrestris is ghout vare/ heet ende drooghe in den tweeste graet/ en si is goet teghē den hooftsweer.

Eula is een specie van Tintumallus/ hooftwortel en

Die crachten der crupden.

is gelijck Linaria wilt blas/ en heeft roode schellen/ ende is van twee manieren/ groot en cleyn/ en maken beyde cameranch/ En men neemt dpe schoffe met anderen medicinen/ wāt men scharpt die andere medicinen daer mede.

Sy supuert die limighe humoren in die maghe ende in darmen/ maer men moet gheuen/ om dpe humore te rijpen/ eermen Eula gheeft/ die meeste is die beste. **Eufragia** is een crupt/ seer cleyn/ en draghet witte bloemen/ en tis ghoet ghedaen in die ooghen met anderen crupden/ men maect daer water af in clocken/ en het vercoelt die ooghe/ en tis ghoet op heete apostuemen/ En teghen die gheefte/ teghen heete maghe en heete leuere ghedronckē/ En ghenomē met Endiue water ter nusen en monde ghenomen/ be-neemt reu na int hooft.

Flammula dat is seelkate/ heet en drooghe indē vierden graet/ Si staet in verschen dijcken.

Felix dats Varen.

Fenigricea dats griecx hop/ en is heet en vocht/ Tis ghoet ghelept in warmē borne/ en op lippen ghelept/ die cliuen/ En oock ist ghoet op coude gheswille en Arthre/ want het saecht die weede indē lichaem/ En het doet harde agostuemen rijpen/ En het doet wel ettere/ En opt hooft ghesmeect/ doet wel haer wassen.

Feniculus dat is Venckel heet en vocht indē middelken graet/ en drooghe inden tweeste graet/ dat saet is beter dan terupt/ het sterct die maghe. Top ghesoden en wel gheschuyt/ is goet teghē die daghelijche cortse/ En doet vrine maken/ en breekt den steen/ En verclaert donckere ooghen.

Gloziolate is heet en drooghe inden tweeste graet/ Si doet groue spise verteeren/ en heytet die vercoude maghe/ Si is goet in wonden branch/ si ontflopt die herstenen en die nusen.

Galla zijn vruchten van eenen boome/ cout inden. si graet/ en drooghe inden eenen graet/ En si zijn van twee maniere/ als die groote en die cleynē Die groote zijn rijp/ en hebben ghaten/ die cleynē niet ende zijn sonder ghaten.

Galienus seft Gallen ghesoden in born/ en ghedaen in die moeder die wtghaet/ doctse weder in keeren/ En dpe eyndeldarm die wtghaet/ doet dien weder in keeren/ Tis oock ghoet teghen tmenisoen/ Tskelpt oock bloet in wonden/ En si genesen gheclouē lippe. **Ganciane** dats ganciam/ heet en drooghe indē derden graet/ ghedroncken/ doet vrine maken en menstrua hebben.

Galbanū is een grūme die wel riet/ heet en drooghe inden derde graet/ gedaen in die moeder oft int vier gheworpen/ en die locht van onder ontfanghē/ doet menstrua hebben/ En verdrift dat doode kint wter moeder lichaem/ En ghedroncken met wijn/ verlichtet den arbeet/ en tis goet tot den tant sweer.

Galanga dat is Chalighaen/ heet ende drooghe in den derden graet/ het sterct die maghe/ En doet vertereeren/ en doet wint scheyden/ En gencest tancuel/ en pijnē in dpe side/ en nieren/ En het werct seere in die kele.

Enula campana het is heet inden derden graet/ en de vocht inden eersten graet/ si gheneest sweeren dpe

Vanden crachten der crupden.

van couden inden leden comen/ Dranch daer af ghesode met seem geneest grootē hoest/ en cort tē adem. En ghestooten/ op vuple ghat en gheueest.

Electorium is ghemengt van eenen crupde/ en heet cucumerus agreffis/ die wortel en bladerē doen schijten/ men leet inden oest/ dā ist rijp/ en dan perstmen dat sap wt/ en drooghet ter sonnē. En men formieret als koeken/ en heet **Electorium**/ en het doet spouwē opwaert/ en schijten nederwaert/ En soo wie dattet neemt/ en sal daer op niet slapen/ want het waer vrees/ Item tlof ghemenghet met azijn/ is goet teghen alle sinetten aent lijf.

Es vltum ghebrant metael/ het is heet en drooge inden vierde graet/ het supuert wondē/ en het verdrijft bloedighe vles in wonden/ en tverclaert donckere ooghen in Colieren ghemenghet.

Valeriane heet die selue natuere dye spikanardi heuet/ het supuert wonden/ En tis heet en drooghe inden tweeden graet/ en is goet ter borst/ en in wonden dranch.

Fumus terre dats griscū/ heet inden eersten graet/ en drooghe inden tweeden graet/ si sterct die maghe/ En gheeft lust van eten/ En dicwil ghedroncken/ supuert den lichaem van allen verrotten humoren/ ende verrotten bloede.

Folium oft maris/ dat zijn bloemen van musceten/ heet en drooghe inden tweede graet/ si sterct die maghe/ en die leuere/ en maket vrine/ en scheydet windt/ **Fulful** is ghesformeert als musceten/ en waest in Indien/ en is cout en drooghe/ somighe segghen dattet die vrucht van eyken is/ ende doet dat selue dat galla doet/ het sterct ghebroken beenen.

Ferrum dats pfer/ gheloeperde pfer dich ghelept in waer oft in wijn/ is goet teghen wonden die in dye darmen zijn/ die van humoren comen/ en teghen apostuenien inde milte.

Fraxinus dats eenē bercken boom/ cout drooghe inden tweeden graet/ Die bladerē ghestootē met azijn ghenesen wonden/ ende supuert die vuytheit in dye huyt/ en heylt ghebroken beenen/ die schoetse geneest segmen.

Fruementum dats tarwe/ ghesoden tarwe stercket die leden en ghebroken beenen/ si supuert wondē en quade ghaten. Tarwen meel met borne ghesoden/ en luttel boter/ rijpt alle apostuenien/ en brenghet dat bloet tot ertere.

Fragra dat zijn eertbesien/ het cruyt is cout en drooghe inden eerste graet/ en het coelt op alle heete stede met ghersten meel gheplaestert.

Fetida is ghoet op vercoude leden/ en is ghoet ghesoden/ en den roock ontfanghen inden nucken/ en inden monde voor reuma.

Herba violaria dats violetten cruyt/ cout inden eersten graet en vocht inden tweeden graet/ het is goet gheplaestert/ teghē den hooft sweer. En goet teghē alle heete steden/ Violetten bloemen met supker ontfoppen die leuer/ En ghenesen oock heete coleren in die maghe/ si morwen den lichaem.

Siroep van Violetten rijpt die humoren die van hiten/ colera/ en hoest comen. En men maect oock oly van violetten/ En si saecht den lichaem/ en geneest den hooft sweer/ en doet slapen in heeten siecken.

Siroep van violetten is goet teghen alle droochheit vander helen en vāder borst/ en supker violaet mede **Jaceamgra** dats martabellione/ si zijn van twee ma-

Die crachten vanden crupden.

nieren wit en swart/ somighe heeten tremoers ofte dupuels bete/ si heplen beyde wondē buyten en binnen. En si zijn ghoet ghedroncken/ den gheschuerdē En den kinderen opten nauēle oft den vrouwē indē lichaem oft in die liefche.

Jecos is tam tis en het draecht perste bloemen/ dye wortel doet menstrua hebben. En ontkopt die milte en die leuere.

Jpiritum dats. S. ians cruyt heet en drooghe inden derde graet/ en theylt wondē ter spoet/ en tis ghoet in wonden dranch/ en doet vrine maken/ en saecht dē hooft sweer. Item dat cruyt ghedronckē met wijn en laet den lichaem niet verheffen. En is goet der leuere/ ghedroncken met wijn.

Juperus ghaest/ heet en drooghe inden tweede graet en helpt der maghen/ en doet den wint scheyden/ en doet vrine maken/ en tis ghoet teghen alle siecke dye van fleuma comt.

Jacincti zijn van. liif. manieren.

Jlopus dat is plope/ heet en drooghe inden derden graet/ mē salse winnē/ als si bloemt/ Itē gedroochde plope/ vighē/ rupte/ zee gesode en ghedrochē/ is goet teghen apostuenien in die longher/ en teghen swarē adem. In water ghesoden/ supuert groue humoren/ en doot die wormen/ Ghesode met azijn en den mont daer mede ghewassche/ saecht den tanzweer/ en dye lucht ontfanghen in die ooren.

Jebuli waest in Indien/ tis cout en drooghe inden. i. graet/ ende purgeert melancolien.

Jauicola zijn saet heet cocomedijū/ en si hebbē beyde eene macht/ maer dat saet dye meeste/ het purgeert fleuma van limighen humoren wten iunctuerē daer om soo gheeftment teghen die Artike/ dye bladeren ghestooten met seem/ supuert vuple wonden/ Ende allinen ver purgeren wilt/ so gheeftment met andere medicinen.

Jupijn zijn heet ende drooghe inden tweeden graet/ het zijn een maniere van boomen/ si zijn goet teghen dye pijn in die leuere/ Dat sap vanden crupde/ doet schijten/ het geneest dye gheele/ het veruerscht den lichaem/ En ghemenghet met olierooslaet/ vercoelt alle heete steden.

Jitargitum is schuyt van siluer/ en het werct beter ghewasschen dan onghewasschen.

Japis sabul.

Jinistia dats lauefche/ heet en drooghe inden twee den graet/ si doet de spile verteere/ en opent de leuer vanden couden humoren/ en saecht dye pijn in der maghen.

Jinaria dats wilt vlas/ heet en drooghe inden tweeden graet/ Gheplaestert met azijn/ ist ghoet teghen Artike/ en doet vrine makē/ En teghē die gheelsiecke Lactuwe/ is cout/ en is goet ghenomē teghen heete sieckē/ wā si vercoelt den lichaem/ en is goet op heete apostuenien/ Doch opten slaep gheplaestert/ teghē herten hooft sweer/ want si vercoelt alle heete stede En dat saet is ghoet ghedronckē/ den ghenē die zijn vrine niet houden en mach.

Jirabolam.

Glanna is een gumme van eenen boom/ sy lareert/ Item si verlicht brandēde cortsen/ si veruerscht die borst.

Mastic is een gūme heet en drooghe inden tweeden graet/ si purgeert fleuma en heptet die mage/ en verweert den appetijt/ Ende si is ghoet den ghenen dye

Die crachten vanden cruyden.

bloet spouwen.

Item si sterct die maghe met couden borre en si ghe-
neest tmenisoen.

Macis dats dpe schoorle van rijen va noten musca-
ten/ si sterct die leuer/ milte en maghe.

Malua malue pappel/ cout inden tweeden graet/ en
versch inden eerste graet ghelode in wijn en geplae-
stert/ op eliere/ en op vrouwe borsten die swillen. En
breect de steen. En ghelode/ en den mont daer mede
ghewassche/ gheneest den tantsweer.

Magnes/ dats een zepsteen/ hi is heet en drooghe in
den derden graet.

Mel dat is huenich seem/ heet en drooghe inden .ij.
Oude dat is gherste/ cout en drooghe/ ghetempert
si is ghoet op Crispula/ en op heete apostuenien/ en
hitte des hoofts en lendenen. Gherste in born ghelo-
den/ is ghoet teghen alle coorse.

Oppoponat/ is heet en drooghe inden tweede graet
en gheneest Artike in hande en voete. En met seem
gedronck/ doet menstrua hebbē/ en verdrift doode
kinderen in die moeder.

Olibanum dat is wierook/ heet en drooghe inden .ij.
graet/ het claert die oogē/ het stempt bloedige oogē
Piratri ghelode in wijn/ en in die kels ghegozghelt/
schuert den hupch die van flegma comt.

Papauer dats oelcruyt/ cout en drooghe inden twee-
den graet. Sijn sap gemengt met olio martino ma-
ket swart haer. Die wortel geknouwet purgeert die
humoren ter nusen.

Pionia dat is pionen/ heet en drooghe inden tweede
graet. Si doet menstrua hebbē/ en claert die ooghe
en stoppt tmenisoen met wijn ghedroncken.

Petrocelium dats peterceli/ heet en drooghe inden .ij.
graet/ si is ghoet teghen coude leuer/ coude milte/
coude blase/ coude moeder/ en teghen dat graueel/
en tsaet doet dat selue.

Quingue folii/ is heet en drooghe/ si ontkopt die nie-
ren/ en die blase/ si breect den steen/ si is goet in won-
den dranch/ si supuert die borst/ si verdrift bloet wter
wonden.

Quercus een eykenboom. Item bladeren gheloden
en een vrouwe daer in gheseten/ stempt menstrua/
En die bladeren gheloden met azijn/ weder slaen alle
hitten.

Item eekelen die op eyken wassen/ ghelode en intwee
ghelooten/ en daer op gheseten/ doet pemande zijn
eynde weder inghaen.

Item die schoorle vande eyke/ ghemalen en ghemeng-
ghet met witte vanden eye/ op een ghebroken been
gheleect/ gheneset.

Rooften stoppen/ en si zijn ghoet der maghe/ si saech-
ten den hooftsweer/ die van colera comt. Rooften vo-
ren die nusen ghehouden/ stelpen tmenisoen/ rooften
ghelooten met azijn/ opt hooft/ gheneest den sweer
th van binnen oft buyten/ rooften in born gheloden
en ghedroncken/ gheest tmenisoen.

Olie van rooften ghemenghet metten witte vanden
eye/ is ghoet teghen alderhande hitten.

Rupte is heet en drooghe inden tweeden graet/ Sy
schept grooue rupmen En rupte met venckel sop in
die ooghen/ En si doet dpe vrine make/ en menstrua
hebbē. En met dille gheloden/ werct si seer wel.

Spica nardi sterct dpe milte/ En weder slaet dpe hu-
moren/ die vanden hoofde neder comen totter borst.
En sacche den wint in die maghe.

Vanden crachten der cruyden.

Sarcocolla/ is witte ghume/ heet en drooghe/ si ghe-
neest wonden.

Sponsa solis dat is gout bloeme/ si sterct die maghe
En ghemenghet met miera/ en in dpe moeder ghe-
daen/ doet menstrum hebbē.

Sandali/ is van dpe maniere/ wit/ swart/ en gheelu
ghetempert met witte vanden eye/ aenden slaep/ is
ghoet teghe grootē swaren hooft sweer. En mettē
witte vanden eye/ en met Sarcocolla/ weder slaet die
humoren/ die ten ooghen vloeyen.

Sauina dat is een sauelboom/ heet en drooghe inden
derden graet/ doet menstrua hebbē/ en vrine make
Stassogra/ wierook en mastich/ ghekouwet tus-
schen dpe tanden/ doet fleuma wten monde comen/
en verlicht die tonghe van swaerhedē. Ghelode met
wijn en den mont langhe tijt daer mede gespoelt sup-
uert dat tantvlesch/ en die tandē van vuylnisse. Se-
rapinum/ is heet en drooghe inden derden graet het
supuert den steen. En supuert linighe humore het
gheneest tanc ruel/ En het treect dpe coutheyt wter
moeder/ het gheneest dat gheluwe water.

Item Serapinum appoponat/ galbanum/ zijn alle
eens.

Salices/ zijn willighen/ die bladerē ghelode/ en daer
in ghebaeyt/ saecht alle die leden. Item die bladeren
gheloden/ en op die side oft op die lendenen/ verdrift
die steecten/ Item tlay van die roode wilghē oock en
dat vader schoorlen/ wat het claertse/ Item tlay van
den blade en vanden appelen die niet ryp en zijn/ ghe-
droncken/ stolpt tbloet.

Item neemt den bast en brandt dien tot puluer/ ende
drincket met wijn/ is goet tegē dē sweer indē lichaē.
Ende dit puluer ghemenghet met azijn/ verdrift die
wzatten en rudicheyt.

Sambucus dat is blicder/ heet en drooghe indē twee-
den graet/ die wortel/ die bloemen/ en bladeren doen
schepden en ontkoppen die gheelsucht. En schepdet
die grouc humoren. En verdriven den daghelijche
rede/ des derden daechts/ des vierdedaechts/ En men
sal vander schoorlen ende wortel/ een half eydop vol/
oft min/ so datment drinckē mach met wijn/ die bla-
deren gheloden/ is goet op sweeren oft ghelwit/ dat
van couden comt. Baden vanden bladerē ghemaect
is goet teghen dwater/ Een half eydop vande blade-
ren ofte vruchte/ doet keeren/ men gheuet met wijn
daer spica in gheloden is.

Sileos/ dats sermonteyne/ dats een saet/ dat dpe
cruydenieren hebbē/ heet en drooghe inden anderē
graet/ het doet verteeren en vrine maken/ het saecht
cozzten adem/ ghedroncken met wijn/ doet menstrua
hebbē.

Solatri/ dats nachtschade/ cout ende drooghe indē
tweeden graet/ Groen ghedroncken en nyet ghelo-
den/ gheneest apostuenien aen dpe maghe en leuere
aen dpe darmen en op dpe milte/ en op andere plaet-
sen binnen inden lichame/ Item by hem seluen ghe-
plaectert op dpe maghe/ vercoeltse/ en alle heete ste-
den/ En stelpet tbloet ter nusen/ om thooft ghewon-
den.

Saturioen oft testiculi saturionis/ is een cruyt dat .ij.
kullekens heeft/ tis ghoet ghedronckē den ghenē die
den hals verkeert hebbē.

Sulphur/ dat is swael solpher/ neemt zijn puluer
en olie en azijn/ en tsaemē ghemaect/ smeert daer mo-
de/ die rudicheyt/ en si sal vergaen.

Vanden crachten der crupden.

Sal dat is sout/ het es van vele manieren/ als ghemeyn sout/ sal gemme/ sal indicū/ sal nepticiū/ sal peter/ sal amoniacum.

Sagimen vitri/ is smout vā glasen/ het supuert ende verteert vupl vleesch in wode/ het claert die ooghen in Collirie ghedaen.

Semen lini/ dats lijnsaet ghepulueriseert en in borne een langhe wijle ghesoden/ en dan getempert met tarwen meel/ met boren en boter/ en al heet gheleyt/ doet rijpen heete apostuenien.

Item lijnsaet gheleyt in boren/ die boren verschet den drooghen mont/ en doet dat salue dat fenigric doet.

Salua/ dats saue/ si is heet en drooghe/ si sterct dpe senuwen/ en is goet teghen artike/ teghen den hooft sweert die van couden comt/ het doet vrine maken en heylet wondē. Itē de wortel ghestootē en met warmē wijn ghedronckē oft bier met mylscher botere/ ghe-
neest die ghespleten is.

Semen croci/ dats sofferaen saet ofte soffraen salue/ si gheneest srecte die van rooder colera comt/ ghewreuen en ghedaen in sop daer een hinne in ghesoden is/ si maect goeden lichaem.

Item sofferaen ghepulueriseert met eenen doder vā eenen epe ghemenghet/ en roode ooghen daer mede ghesalt.

Item sofferaen vele ghegheten/ maket quade verwe Terra sigillata/ si drooghet oude vuple wonden/ Sy is goet gedronckē/ tegē venijnde wormē indē lichaem/ Si is goet op heete apostueniē/ gheteimpert met oly roosaet en azijn/ si sckelpt tbloet int menschen/ in spenen/ inden nuele/ in die moeder/ en die bloetpissen.

Vinum album dats witten wijn/ heet en drooghe en doorghaende/ want het supuert wonden. Ende men drinctē met wlope die ter wonden ghaen.

Item wijn ghesodē met seem/ en laet dien door eenen doech loopen/ dat hi claert/ dien dranch is ghoet om wonden mede tesupueren en te heylen.

Item die groote netelen/ zijn goet teghen coude leuere/ en teghen die gheel srecte.

Item die cleyn netelen ghestooten en gheroect met soute en azijn/ en des auonts en des morghens gheghetē/ doodet alle cleyn wormē in des mensche liue/ Zeduwae/ is heet inden vierden graet/ en drooge in den eenen/ tis ghoet teghen den bete vanden wormē het scheidet den wint/ en sterct die mage/ en verweert den appetijt. En het is ghoet teghen thoelst. Ende het doet vele srecten wt die maghe.

Ghingheber/ is heet inden derden graet/ ende verschet inden eenen graet/ het supuert en opent dpe humoren vander couder leuere/ met wijn ghedroncken.

Item met comijn ghesodē/ scheidet den grouē wint in die maghe. Item ghedroncken. ij. s. oft. iij. met supker en warmen boren supuert limighe humoren.

Item supker en ghengheber ghesoden/ ende daer in ghemenghet zinzbras/ vermeerdert luxurie/ en verbidt die maghe/ en verteert die spise.

Zupker is heet inden eersten graet/ het supuert ende veruerschet den lichaem/ sonder bijten/ het saecht die maghe. Item men en salt niet gheuen in heeter coleren/ Ende supker veruerschet die borst. Item het teert aen hem alle humoren des hoofts ende vercreetle.

Item supker is ouer seer bequaem totten syropen en oock totten anderen confectionen.

Chier na volcht een cleyn kennisse vande crupden

Die crachten vanden crupden.

Die is een cleyn kennisse vanden crupden.

Violetten gegeten en ghesoden/ maect goet bloet/ Si zijn goet teghen bernende maghe en hooft sweert violetten ghestooten is goet teghen rudicheyt.

Item tsaet van dpe mirradike doot den cancker/ Sy gheneest die srecten vande lendenē/ Oock met azijn ghedronckē doet walghen/ het ruynt dpe maghe en verteert sweeren vander milten. Het verdrift oock senijn.

Item tsaet van miradich/ dat is pepercrup/ is goet ten spogere int aensichte/ Ende tsaet in die ooren ghegoten/ bencemt die ruyschinghe der ooren/ En water daer af ghebrant/ is goet den ghenen die dwater hebben. En het is goet alle den ghenen dpe van coudē der natuerē zijn/ Oock ist goet teghē die gheel srecte Item petercelie/ doet spijse wel becomen/ si verteert den wint/ en slant den lichaem/ en is goet den ghenen dyet water hebben/ het doet vrine maken/ het breekt den steen.

Item die wortel ende tsaet vander esschē/ zijn teghen den hoest.

Item lactuwe ghesoden in wijn met sofferaen/ ontslopt die leuere en die milte/ en doet wel slapen/ Lactuwe is oock goet/ op heete sweeren int beghin.

Tsaet vander eppen/ doet wel vrine maken/ en helpt den steen breken/ en ontslopt leuere en milte. Ende oock teghen die gheel/ en dwitte water/ en daghelijche coztse/ Eppe verteert den wint en heffinghe des lichaems/ Si doet swerten/ en is der maghen/ en den hooft goet Maer si is quaet den ghenē die tquaet euel hebben/ Oock den vrouwen/ dpe kindt draghen/ oft kindt zooghen.

Wenckel ghegheten oft ghedronckē/ ontslopt leuere/ milte lendenen/ en blase/ Ende si doet wel vrine maken/ en helpt den steen breken/ En is goet teghē zee-richeyt vander magē/ die vā vercouthede oft windē comt/ het doet spijse verdurwē/ en tegē dwitte water Pserue/ doet wel vrine makē/ alsmēle siedt met wijn oft ghestampt/ en op die blase gheleyt. Ende si helpt den steen breken/ en der borst/ ende die gheelsrecte der leuere en den ooghe. En tsaet ghehoudē inden mont gheneest dat mont euel/ dpe wondē vanden monde/ ende supuert die beenen van dpe verscheden.

Sauie sterct dpe senuwen/ bouen alle crupden/ ghe-lijck die castorie/ bouē alle specien/ daer om is si goet teghen alle pchtichede/ ist datmenle in wijn siedt en drincte/ Daer toe is haer puluer ghoet ghenomen in spijse/ men siedtse in wijn en men leetse opt euel.

Sauie in sauce ghedaen/ doet wel eten/ Ende si supuert die moeder/ ende ontcommetse vander bloemē Inden wijn ghesoden/ gheneest si quaden hoest ende weedom vander siden. Sy gheneest die perse vander vrinen. Ghestampt en gheleyt op wondē daer bloet wt loopt/ slopt dat bloet.

Item blauet/ is goet den vrouwen die vele kinderen moghen draghen/ om die groote verschept de welck si hebben ist datmenle drinct/ met wijn oft met anderen dinghen/ Blauet/ doet vele vrine makē/ en breekt den steen.

Vanden crachten der crupden.

Milne is goet teghen verstoppe leuere en milte/ en teghen die gheelheete. Si is goet die moeder te supueren/ ist dat men se met byuoet menghet. Si is goet teghen den hooftweere. Sy is oec goet ghedronckē met born en supcher ghesodē/ tegē de quade maghe. Sy supuert die seerichheit vander blasen en maghen. Clap ghedrūpt in die ooghen/ geneeckse vander root hede en verschede. Alsen in olie ghesoden/ is goet te ghē dē coeck. Clap in doore gedrupt/ doot de wormē. Item **Tellie** is goet op coude sweere/ om dpe te doen ripen/ ist dat men se siedt in smout ofte met olie. En teghen den coecke. Ende teghen alle harde sweeren/ Item **Tellien** ghestampt/ en vande sope genomē. viij. lepelen/ en. ij. lepel seems/ en twee lepelen azyjn te salmen ghesoden droocht en heylt wonden.

Serpentin is goet teghē senijn van serpentē. Tpuluer van serpentijn ghemengt met seepē/ en dat der deendeel van leuende calch salmē nemen en temperēt met azyjn/ en daer af maken een coeyken/ en backēt in een scharf opt vier/ daer af salmen puluer maken/ en stroepent opten cancker.

Hier beghinnen die crachten van alder hande crupde waer toe dat goet zyn/ wortel ende crupt.

Anetum dille.

Dille is heet ende drooghe inden derden graet/ saet wortel/ en crupt/ is goet ter medicinē. Men sal tsaet en crupt plucken/ inden herfst/ drie iaer houdement goet. Item teghen dpe coude pisse/ en verstoppe vrine/ ghesoden in wijn en ghedroncken. En vande seluen also ghesodē/ maket een plaester/ in wijn en olve ghesodē/ en opt gemechte gelept. En de selue plaester gelept dē vrouwe in die liesse/ en nael al warm/ verdrift die coude vochticheit/ en doet menstrui vloeuen/ en secundine. Item secundine/ dat is dpe humoor die inder moeder blijft/ als die vrouwe vā kinde gheueft. Itē neet. v. vige/ en legte eenen nacht in dille sap des morges/ doet daer wijn toe/ derdē deel/ en siedt en clinfet door eenen doech/ dat ghedroncken verdrift den hoest van coude saken. Ende ghesoden in wijn/ sterct die maghe en herstellen.

Item ghesoden in olie saechtēt alle gheswilt/ daer op ghelept als een plaester.

Arnoglossa/ dat is wegebzeede.

Wegebzeede is coude en drooghe indē anderē graet/ om wonden te drooghen en te reynighen en te verdriven haer ioecten/ En het verdrift dat vier wten wonden/ alsmen dat sap in dpe wonden doet/ en een blat daer op leyt. En teghen dat buych euel/ befighē haer water. En teghē den tantsweer/ siedt wegebzeede langhe in water/ en neemt dat water en wasschet uwen mont dicwilt daer mede. En als den vrouwen/ haer stonde te seer vloepē/ sullē si dat water befighē.

Abrotanum Auerue.

Auerue is heet inden anderengraet/ en helpt den vrouwen in haeren euele. Reemt auerue en siedtse in wijn/ en dan ghedroncken/ doet den vrouwen verhouden menstruum vloeuen. Si reynicht diz secundine/ en doet voortcomen doode kinderen. Ende soe wie den vrouwen helpen wilt/ om menstrui te doen vloeuen/ alst te langhe verhoudē heeft gheweest/ die sal hēdaer toe pīnen/ te helpē in dien tijde/ alst placht vloeue byder manen oudt oft ionck.

Item haer sap alle en supet ende heylt oude wonden/

Die crachten vanden crupden.

en gheneest loopende sweere/ en wachtse van doode vlees. En haer sap ghedronckē doot den pierworm.

Epium dats eppe oft merck.

Eppe is heet inden derden graet en drooghe inden anderen. En teghen verstoppe menstruum. Reemt eppe en siedtse in huenich/ en dat tweede deel water/ en het derdendeel huenich/ en alst ghesodē is/ so clinfet en drincket/ soo doet dat menstruum vloeuen. Item teghē torcioen. Reemt eppen sap/ en siedet dat met wijn/ dat ghedronckē verdrift torcioen/ oft eppe ghesodē in wijn/ en dan ghedronckē/ oft een plaester op den buych ghelept. En eppen saet seer ghesodē in wijn/ breekt den steen/ het ontslopt die leuer/ en breekt die winden binne den lichaem/ en teghen tortioen.

Uchorus tam līs dat lēlien draecht.

Het is drooghe inden anderen graet. Int eerste van den somer salmen winnen dpe wortele/ en siuden se bi stucken/ en doen alle die vlietkens af/ en reynighen se met een messe/ en drooghē inder sonnē/ so mach men se drie iaer houden in haer crachte.

Item om te makē natuerliken camerghanch/ neemt die wortel groen/ oft dorre en legte eenen nacht ofte twee in wijn/ dan stoot die wortel in eenen mortier/ en clinfet metten seluen bier/ en dat gheeft te drincken/ auont ende morghe/ dat maect goeden camerghanch/ en sal den lichaem binnen supueren.

Item een exempel/ teghen die leuere en milte die verstoppt zyn. Reemt een pont vander wortel groen ofte dorre/ en legte vier daghen in wijn azyjn een luttel ghebrouken/ dan siedt dien wijn azyjn/ op die helft/ dā clinfet. En dā doet daer toe/ dat derdendeel honichs en siedet dā anderwerf/ tot dat die wijn azyjn die supuerheyt verliest. En dat gheeft alle morghe warmt sal die verharde of verstoppe leuer en milte genesen.

Guglossa wilde bernagie.

Dat cruyt heeft scharpe bladeren. En die meeste en daer vele putkens op zyn/ dats die beste/ si is ghetemperert/ en si lareert. Item teghē eenē gheswollē mont/ neemt haer sap/ en houdt dat in uwen mont/ en redt se al nuchteren/ al waer hy gheswollen van senijne/ het soude verghaen.

Item om te saechten dpe borst die seer is/ salmen nemen dat cruyt/ en siedt in wijn en supcher/ en drincket datte.

Item die wijn/ daer dat cruyt in leet/ ofte ghesoden is/ sterct seere dat herte dat beuet oft droeuet vā melancolien.

Item dat cruyt in vermoes ghesodē/ maect dat herte sonderlinghe blide/ en purgeert roode coler/ ende lareert.

Item dien wijn ghedronckē daer dat cruyt in is ghesoden/ maect vasse memorie/ ende is si ghestort/ so coemt si weder.

Cuscuta dats dodet cruyt.

Het is heet inden eersten graet ende drooghe inden anderen graet/ ende si wast gheerne int vlas/ en men salt twee iaer houdē. Item dat ghesodē in water oft wijn ontslopt die coude blase/ en doet veel binne maken. Item dat cruyt ghesoden in wijn/ purgeert den mensche vā melancolien van fluymen/ ende grouen bloede. Itē siedet dat cruyt in wijn en olie en maket een plaester/ ende legte op die leidenen het doet dpe weedom verghaen/ ende blanch euel/ ende doet den steen breken.

Centaurea auyrine.

Die crachten vanden crupden.

Centaurea aurine.

Centaurea is heet en drooghe inden derden graet/ en is al te bitter/ en is tweederhande. Die meeste heuet die meeste cracht. Item si vertoert quade humoren/ si verduwet midis haerder bitterheyt/ sy crijcht aen haer/ der maghen onreynicheyt. En mach een iaer dueren/ ghewonnen inden herse metter wortel. Item teghē verharde leuere/ milte en vercoude maghe/ en verstopte senue/ neet Centaurea/ en siedtse met al die wortel in wijn/ langhe ghenoech/ en doet daer supcker toe en marcke sap/ en Petercelie wortelen/ dien wijn drinct/ smorghes en tlaumonts/ hi sal sonder linghe den lichaem repnighē. Itē clape van centaurea ghedaē in die ooren/ doot die wormē/ en ghedronckē doot die pterwormen inden lichaem.

Item om dpe ooghen te claren/ neemt tlap vanden wortelen van Centaurea/ en menghet met rooswater/ en dat doet in die ooghen/ het claertse ouer seere. Item sweeren te heylen/ neemt die wortel ende legtse daer op dat heylt ouer seere.

Castorij/ dats Seuerlij.

Item hy heeft macht te verteeren quade humoren/ en te ontbinden swillinghen en dpe te verlaen. En Seuerlij en Sautē stercken die senue/ bouen alle crupden/ en oock die steetē die wten senurwen gaen. Item teghen die Sicht al des lichaems/ neemt Seuerlij/ wijn saue en suppe/ en siedtse een wile/ ende drinct dan des/ maer niet te vele/ ende wyft die gichtighe leden/ metten wijn/ want hi ghenect coode leden. Item teghen die passie vande hooftē vā coudetaken/ oft siecken/ neemt den wijn alle inghesoden in Seuerlij en saue/ drincten/ ende wyft uwe hooft daer mede.

Cubeben.

Cubeben/ zyn heet en drooghe/ en .x. iaer houtmen/ se goet/ en men sal kiesē die middelbaer scharp zyn in haerē sīaer met wat soetichedē en wel rieckende. Item voor luyden die vele bestwimen/ neemt Cubeben puluer/ ende gheeftse hem te drinckē met wijn/ dat benemet als alst coemt/ van verstopheyt. Itē teghen een vercoude maghe/ en alst hooft sweert/ puluer van Cubeben. Item Cubeben gheknouwet sterct seere/ dpe herstenen. Item dat puluer ghenomen in spijse/ maect goede berwe/ ende helpt der maghen/ van koudheden.

Cynamomum Vaneel.

Vaneel die subtyl is/ die is den besten. Item ghegheten verhidt hi vie maghe die verrout is. Itē Vaneel ghenomen nae die spijse/ verduwet hy die spijse. Itē Vaneel ghenomen met warmen wijn/ ontslopt den vrouwen haer verhoudē vloet. Item oock ghepuluerisert en ghedroncken met warmen wijn/ ontvint dentoortoen inden lichaem.

Camomilla.

Camille is warm indē eerste graet/ si saecht en ontvint/ alle ghelwille en sweeren. Itē tot hooft swere Vamille ghelodē in water/ en dien aelem ontfanghē inden nuelen/ dat verdryft den hooftswere en sterct die herstenen.

Carui.

Carui/ dat is cleyn sadeken/ dat machmē houden. v. iaer/ ghelodē in wijn en ghedronckē/ is goet der verstoppter blasen. Item haer puluer ghedaen in spijse/ sterct die verduwinghe/ en verdryft die windē/ ende het maect goeden appetijt.

Vanden crachten der crupden.

Crocus sofferaen.

Sofferaen/ is heet en drooghe inden eersten graet/ teghē vercoude en cranche maghe en swijn. Neemt een heete tichele ofte scharf/ en legt daer soffraen op en latet drooghen en maket tot puluer/ en menghet dat puluer met wijn oft vleesch soppe oft azijn/ ende drinct dat/ maer niet te dicke. Item teghen roode ooghen van etter oft blecken/ neemt dat selue puluer/ en mengt/ met dodere vā eperē/ en maect boomwolle/ daer in nat/ ende legt die op die ooghen/ het sal die roothēyt verdryuen. Item men en sal sofferaen nyet te vele besighen.

Cantabrum/ dat zyn terwen semelen.

Neemt cantabrum en siedtse met subtylē wittē wijn alsoo dattet niet te dunne en si en siedtse een langhe stonde maect daer in nat enen witten wullen doek en legt dien warm op uwe leden oft op uwe gemachte/ dat verdryft die koude pisse/ en ontslopt die blase en doet den steen afghaen. Item dat selue op die seerighe maghe van coudē/ oft van winde/ legghen/ ende legghet opten hals vander maghen. Itē teghē couden dorre hoest/ neemt semelē en siedtse/ met gherstē water/ en gheeft dat den siecken te drincken.

Celidonia/ dats scheel wortel.

Celidonia/ is heet en drooghe inden vierden graet/ men machse/ vier iaer houden/ si heeft cracht geswilt te ontbinden/ die humoren te verteeren/ en aen haer te trecken. Item teghē dē tantsweer. Neemt die wortel/ en breectse een luttel/ ende houdtse tusschen uwe tanden/ een langhe wile. Item teghen den hupch/ en hooftswere. Neemt wortel en breectse wel/ en siedtse wel in wijn/ en legt dat warm omtrēt uwen hals/ en op uwe bloot hooft/ tsal v verghaē. Item den vrouwen haer stonden te doen vloeden/ en dpe moeder te repnighen/ neemt dat cruyt met die groene wortel oft droochtse/ en siedtse in water/ en doet den vrouwen daer ouer sitten/ dat haer die hitte beneden/ int lijf lae. Item inden monde neemt puluer van deser wortel/ metten puluer eris vst/ en mengt met azijn en siedt te maten dunne/ als mostaert/ ende sūceret daer die cancker is/ hy sal ghenesen. Item tot fistulē/ neemt tpuluer vander wortelen te samē/ met capitulo/ en maect daer afeen wicke/ en steectse in die fistule/ si sal drooghen en ghenesen. Itē totten lanck euele breect die wortel ghelodē in wijn/ en legget daer op/ het sal te hant verghaen.

Cpmijum dats comijn.

Comijn/ is heet en drooghe/ inden anderen graet/ .x. iaer maecht dueren/ het heeft macht te verduwē/ en groue winden te subtylen. Item comijn ghenomen in spijse oft in drinck/ sterct die maghe in verduwinghe. Item comijn ghelodē in wijn met venchel saet/ sterct die seericheyt in die maghe/ ende den torcioen/ en supuert die maghe van weedom. Ende dpe wijn warm nuchteren ghedronckē. Item teghen couden hoest. Neemt comijn en vighen/ en siedtse in wijn/ en dien wijn drinct. Itē tot torcion en winden/ seet een plaester ghemaect van comijn ende gherstē meel legt die daer op.

Itē puluer vā comijn gheblasen in dpe nuelen/ slopt dat bloet ter nuelen.

Item totten tantsweer. Neemt comijn en vighē/ en siedtse langhe in wijn/ ende daer afeen plaester ghe/ maect/ verdryft den tantsweer en drintinghe vande tantsweer.

Die crachten vanden cruyden.

Item tot coudē reuma/ neemt comijn ende bakelaer
en pulueriseret tamen/ en mengtse met wijn/ ende
doetse in een sarken en legghet opt hooft.

Item tot coudere pissen en blasen/ en tot anderen zee
richeden in sicken/ in lanchē/ siet comijn in wijn/ en
legghet daer op.

Item tot bloedighe ooghe/ neemt comijn poeder en
den doder vande eye/ ghebaken op een tychel/ legdt
dat dicke op uwe ooghen.

Item tot blauwen ooghen/ neemt dat puluer sub-
til/ en menghet met wasse byden vvere/ en legt daer
af een plaesterken warm daer op/ tsal verghaen.

Caucus een Dystel.

Item men sal dat cruyt metten bloemē sonder wor-
tel winnen/ en sulste drooghe buyten der sonne/ het
heeft crachte tgheswil te wederlaen/ dve humozē te
verteeren en te dunnen.

Item teghen aenbozlicheyt/ siet dystelen met vj-
ghen in wijn/ en drinct dien wijn.

Item tot couden reuma/ Doet dat puluer in een sark-
ken/ en legghet opt hooft.

Item tot der maghen weedom van winden/ En tot
den lanc eucl. neemt distel/ Steenbreke/ en sietse in
wijn/ en drinct dat.

Item tot een verstopte leuere en milte/ En tot den
watere/ neemt des cruyts een goet deel/ en legt dat
ij. daghe in wijn en olie/ en ten. x. daghe siet dat in
wijn int selue/ en maect een sirope/ en doet daer vne-
kel saet toe/ oft tlap daer af/ en gheeft dat den siecke
te drincken.

Diptanus een Peperraep.

Diptanus is heet en drooghe inden derden graet/ si
wast aldermeest in heete steden oft steenighe steden/
Men orbaert die wortel in die medicinē. Men mach
se twee iaer houdē/ die niet gatisch en is/ is de beste/
Si heeft cracht die humozē te ontbindē en te vertee-
ren/ en sijn aen haer te trecken.

Item teghen ghebeten wondē vā sijn/ neemt dat
cruyt en legghet daer op/ dat sijn sal daer in treckē
Item dat sap met dien cruyde met wijn ghedronckē
oft dat puluer van dier wortelen/ in wijn gheloden/
doet seer vrine maken/ en reynicht die blase seere.

Item tot den couden bozstighē hoest/ neemt vjghē
en sietse in wijn/ clinsēt/ ende doet daer toe. ij. oft. iij.
vncen puluers vander wortel/ dat gheeft den siecke
te drincken.

Item om een doot kint oft menstruum oft secundū
ne oft quade humoren wt die moeder te doen vloeyē
neemt tpuluer vander wortel metten sipe vanden
cruyde oft vā byuoet/ doet dat in die moeder/ te we-
tene/ maect daer af een pille/ en steectse inder pooiten
vander moeder.

Item teghen squade euele/ neemt tpuluer vā beuer
ijn en dat sap van wijn ruyt/ en gheuet den siecken
te drincken/ en ghietet hem in die nusen.

Item tot den rede/ drinct die wortel met azijn.

Item dve wortel verdrijft die gheel siecke/ en subtile
quade humoren.

Endiua.

Endiua is cout en drooghe indē eersten graet/ haer
saet en blader en sijn goet inder medicinen.

Item ter leuere/ ter milten/ en hertē saken/ ter gheel
sieckē/ ten simplen oft dubbelen terciāen/ en ter leu-
ren die verhart is/ salmen dve bladeren rou eten/ oft
men sal tlap drincken met lauwen watere.

Die crachten der cruyden.

Item tot desen voorseyden siecken/ en tot die verhar-
de leuere/ en sonderlinghe ter gheelder sieckē/ salme
alleene/ die bladeren die sap in hebbe/ aldus doen/ en
alle andere. Men sal tlap wdouwe/ en siet dā
een wijle/ en latent dan staen claerē/ en die heffen sul-
len dan inden gront vallen/ en clinsēt dat claere bouē
af sonder persen/ en doet tot dyen sipe supchere/ en
siet op/ en dat is een goede sirope/ sonderlinghet-
ghen die gheel siecke en verstopte leuere.

Item wildy dese sirope/ laratijf maken/ so doet daer-
toe/ alst byna ghelode is/ ten laetsten/ wat seuberbe

Item teghen den couden rede van heeten saken/ sal-
men dese sirope/ ten derde/ ten vierde oft ten vijftien
daghe/ gheuen naerder verduwinghen.

Item dese selue sirope/ salmen gheue indē rede met
gheswillen/ om te purgeren dve aderen/ en doe daer
toe Triferam Sartarceca met lauwen watere.

Item tot de heete leuere/ tot heete ghelwillē/ neemt
die bladeren ghewreue/ en legghet daer op met eenē
doech/ Weet ooc/ dat oft ghi die bladerē niet en heb-
bet/ soe neemt dat saet wel gheloden in water/ want
men mach dat nemen voor die bladeren.

Epatica leuer sirope.

Epatica is cout en drooghe indē eersten graet/ het
wast gheerne in waterachtighe stedē en in steenach-
tighe stedē/ en heeft cleyn bladeren hanghede aende
eerde/ En die de meeste bladeren heeft is die beste/ en
het heeft macht die leuer die verhidt is te vercoelē/
Item dit cruyt in water gheloden/ verdrijft dve hit-
te vander leuere/ en ontslopt die verstopte milte/ en
verdrijft die gheelsiecke.

Item een sirope ghemact vande water daer dit cruyt
in is gheloden/ en daer toe ghebaen ten laetsten alst
byna geynoeg is/ poeuer vā kleubarvera/ verdrijft
sonderlinghe die gheelsiecke.

Es vltum ghebrant koper.

Es vltū/ dat puluer hier af/ is goet den ghenen dve
quade verwe geert. En men sal hem. x. oft. xij. mael
wasschen/ en dā salment nemen met tlap vā venchel

Eruca wit mostaert saet.

Eruca is heet en drooghe inden derde graet/ beyde
saet en cruyt/ het heeft macht die humozē te vertee-
ren en wellusticheyt te maken.

Item dit saet met vleesche gheloden/ is goet teghen
die coudē pisse.

Item neemt dat cruyt en siet in wijn/ en maect daer
af een plaester/ en legte op uwe lendenen.

Fraxinus een Eschen boom.

Fraxinus is cout en drooghe inden anderen graet/
Item tot rasscheyt inden lichaē/ neemt den bast en
badet den siecken daer in/ Of wjst den siecken met
ten watere aenden lichaem. Item den puluer vande
bast ghedronckē met teghenwater/ verdrijft/ die car-
ringhe dve van crancher maghen comt. Item siet
den bast in wijn azijn/ en legt eenen nartē doech daer
in/ op die maghe. Item neemt die looueren vande esse
boom/ en breecke metten azijn/ en legte op puyken
Item de bast/ doet ghebroke beenen terstont heplen

Fumus terre dats Griseconte.

Griseconte is heet en drooghe inden anderen graet
En heeft machte/ humoren te verteeren/ Dat cruyt
orbaert men totter medicinen. Item teghen den re-
de van coudere saken/ neemt dat sipe ende drincket
met wijn. Item dat cruyt inden wijn ghelode/ ende
warm ghedroncken/ sterct die maghe/ en ontpluyet

Die crachten vanden crupden.

die senuen en aderen/ het maect goede verduwinge en het repnicht die maghe vā colera/ en supuert die lenden binnen.

Salanga galigaen.

Saligaen is heet en drooghe inden derden graet/ en heeft crachte die humoren te verduwen. Die bleecie en morwe en doech niet. hi heeft cracht dat bloet te stercken/ en dien natuer te ontbinden.

Item om die verduwinghe te stercken/ en te verduwen die stercken die in die maghe van couden oft van winden zijn. Neemt Saligaen/ en siede dien in wijn en drinck dien wijn/ dat is der maghe een grote hulpe/ en teghe torcioen.

Item die herstenen te stercken/ Neemt tpuluer/ ende doet dat in die niesen.

Item teghen tswimen/ Neemt dat puluer/ ghedronck met bernagie sap. Item Saligaen sterct die maghe van swimen/ hi ontbint die groue winden. hi sterct die verduwinghe. hi doet/ de mont wel rieche hi verdrift dat lanc euel. hi heet die senuen ende aderen. hi doet lanturie crachtich wesen.

Grana solis.

Si zijn heet en drooghe inden derden graet.

Item neemt dat saet/ in uwe spijse oft siede in wijn. Is goet teghen dat lanc euel/ en breekt den steen.

Periton. S. Jans cruyt.

Het is heet en drooghe inden derden graet. Item dat cruyt ghesoden in wijn/ en ghedronck verdrift die coude pisse/ en doet menstruum vloeyen/ en doet vele vrine maken. Itē dat cruyt met leuer cruyt in wijn ghesoden/ ende ghedroncken supuert dpe leuer ende repnicht alle die adere/ en doet die stercken inde dge verghaen. Itē dat cruyt op wondē gheleet/ heyltse haestelijck. Itē een plaester van dien cruyde/ is goet op verbernt zeer. Item dat cruyt ghedroncken met wijne/ en laet den lichaem niet vercouden.

Plopus plope.

Plope/ is heet inden derden graet/ tlaet/ tcruyt ende bloemen orbaertmen in die medicinen. Als bloeit salment winnen/ en buyten der sonnen drooghē/ het heeft macht die quade humoren te verteeren/ en aen hem te trecken. Item tot couden hoest. Neemt dat cruyt en siede in wijn met vighē. En tot dien selue/ neemt Electuarien/ dpeinen daer af maect/ en heet Dypaplopus.

Item haer saet ghesoden in wijn verdrift die stercke inder maghen/ binnen wt alden lichaem.

Itē neemt Plope en siede in water en laet een vrouwe daer in sitten/ dat repnicht die moeder van ouerbloedighe humore. Item tottē seluen maect een pilule van haeren puluer en olie/ en doet dat in die moeder/ dat sal seer repnighen.

Itē totten hooft sweer/ neemt dit cruyt/ ghewarmt met water in een panne/ en daer af een plaester opt hooft gheleet/ verdrift die coude loopinge wtē niesen/ en den hupch.

Item Plope in wijn ghesode/ en daer een plaester af ghemaect/ verdrift dpe stercke inde lichaē/ inde maghe vā winde oft torcioē/ warm daer op gheleet.

Item tot allen dinghē is Plope goet gheorbaert in wermoes oft vlees/ maer luttel te male.

Jusquianus billen saet.

Jusquianus is cout inden derden graet/ en drooghe inden anderen graet. Dat saet is drierhande/ tis wit/ swert en root. Dat witte en roode besichtmē in

Vanden crachten der crupden.

die medicinen.

Item om den siecken te doen slapen in heeter siecke/ so neemt dat cruyt en saet/ en siede in water wruet den siecken zijn voothoof daer mede en wasschet hē handen en voeten.

Item totten seluen/ neemt dat saet ghesupuert/ en dat witte vanden eye/ vrouwe melch en luttel azijns/ maect daer af een plaester/ en legghet dat opt voothoof/ en slape.

Item neemt die selue plaester/ en doet daer wietrooe toe/ dat doot die bloeyende tranen.

Item om heete gheswillē te verduwen/ so neemt die bladeren vande cruyde oft tlaet in roose olie/ maect daer af een plaester/ en legte daer op.

Item legt dat saet oft die bladeren in water en ontfaent dien roock beneden/ driewerf oft vierwerf/ om vrine te maken.

Item tot den tantsweer van condē saken/ dat cruyt ghewreuen en daer op gheleet. En totten selue/ dat cruyt ghewreuen/ en tusschen die tanden ghehoude/ En totten seluen neemt dat saet en worpet op die colen/ en ontfaent den roock in urwen mont/ dan wasschet urwen mont met heeten water e.

En totten selue/ doet dat saet in was/ en legghet op diet anden/ en tlaet mach. ix. iac. dueren.

Item die olie sacchet zere den ghichtighē daer mede ghesmeert.

Uilium een lēlie.

En lēlie is heet en vocht/ die witte lēlie is die beste/ en om gheswillē te rijpen/ Neemt dat cruyt en wruet in swinen smout oft siede met olie/ en legghet daer een plaester af/ En ter leuere/ en ter milten dpe verhidt is/ Neemt die wortel vander lēlen/ met beeren clauwen en die wortel vā Salant en wolle/ steect en legghet in olie en wijn en supuert daer mede die side dat sal die leuer en milte doen groeyen.

Uuochites mercuriael.

Mercuriael is heet en vocht inder matē/ en laxert/ Ende om den lichaem te laxerē/ en die tape humore wtē lichaem te druen/ so maect vet wermoes vā Mercuriael/ van violetten en bernagie/ en pappel/ dat sal laxeren/ en tape humore wdruen. En tlap van mercuriael oft dat water daer si in ghesoden is met olve en heemlich en sout/ maect daer af een clistere/ dat sal alle die verhouden tape humore wten lichaeme druen.

Laurus een babelae boom.

Laurus is heet en drooghe inden anderen graet/ En die bladeren ghesoden in wijn en een plaester daer af ghemaect/ op die lanchenen/ dat verdrift dat lanc euel. En dat selue is tot die vercoude maghe ghoet. Ende dien wijn ghedroncken/ is goet teghen carrin ghe van couder saken.

Item neemt bekelaer/ en breekt en siede een langhe wijle in olie en clinfet/ tis seer goet want het verhit die coude maghe/ en verdrift de stercke in de Netike

Tolium dolcke.

Tolium is heet en drooghe inden derden graet. Sy subrijt groue humoren. En de dat cruyt ghesode in wijn/ verdrift dat water/ tsaunto en tsmorghens ghedroncken/ en verdrift die gheelsiecke/ alsoo ghedroncken.

Malua pappel maluwe.

Malua is cout inden eersten graet en vocht inden anderen graet/ si is vā tweederhande mansere/ hup

Die crachten der cruyden.

pappel en groote pappel diemen heemſch heet. Ende die cleyne is die ſubtylſte en die beſte. En om heete gheſwillen te verduien. Neemt ſwijn ſmeer en wruet met pappel bladeren/legt dat al om daer op. Item water daer pappel in gheſoden is/ ghe wrenen/ onder hande en voete/ in heeter ſiecken/ doet ſlapen en vercoelt den lichaem. Item wermoes daer af ghegheten/ ontbint die winden en laxeert.

Item dpe wortel mo:we gheſoden/ op ſweeren gheleert rypſe. Item pappel bladeren gheſoden in wijn en ghedronckē is goet teghen den drooghē hofte en Priſicke. Item in heeter ſiecken/ hande en voete ghe ſhouet in heete water daer pappel ende matelieuen metter wortel/ in geſode zyn/ dat laet die hitte ouer al dat lijf.

Menta alle mente. Mente is heet en drooghe inden anderen graet. En hi is menigherhande. Gene iſſer diemen hof mente heet/ en die ſterck die natuerlike crachtē. Een ander dpeimen Auermente heet/ dpe is wilt ende grof inde crachten. Een andere en heeft ſcharpe bladeren en heet ſoomſce mente. Een ander en heeft bladeren/ ghelijck Polepe/ en heet Steen mente/ en heeft dpe natuerlycke cracht.

Item hofmente/ is die gemeynſte/ beyde die groene en drooghe/ behooren in die medicijne. Men ſallet tot alder tijt winne/ ende droghenſe buypen der ſonnen. Item hi heeft cracht te wederlaen/ te ontbinden/ qua de humoren te verteeren/ en dpe natuer te ſtercken. Item teghen eenen ſtinckenden mont/ luidy puluer van mente nemen/ en ſiedent in aijn/ en ſtroeyt dat puluer opt tant vlees.

Item om den appetijt te ſtercken/ als hi belet is van couden humoren/ die bouen in die maghe zyn/ maect een ſauce/ van mente/ Caneel peper en aijn/ dpe ſal den appetijt gheuen.

Item tot karinghe die vā couthert oft van cranche/ de der maghen comt/ ſiedt mente in water en aijn/ en maect daer in eenen doech nat/ en legt dien op die maghe heet/ oft etet mente in uwe wermoes.

Item teghen ſwiminge oft caringhe van eenigher ſake. Neemt mēte en ſtoofte met aijn en wijn/ maer heeft die ſiecke de rede/ ſo ſtoot et met aijn/ en drinct dat ſap. En neemt oock corſte vanden broode/ gheherſt/ legghet int ſap/ en houdt den ſiecke voor/ den nuele en mont/ en wruet hē aende lippen en tanden en vindet hem opten puls/ en laet den ſiecken knouwen/ dat ſal hem ſeer ſtercken.

Item om dpe moeder te reynighen/ ſiedet die bladeren vander mente in wijn/ en daer af een plaecter om trent dat ghemechte.

Item teghen tlayc euel. Neemt buſſelkens van mente en gheſoden in wijn/ en op die ſteecte ghelept.

Item wannermen medicijne teghen ſenijn gheuen ſal/ ſoo ſalmen dat met mente gheuen. Want witte mente heeft cracht ſenijn aen haer te trecken. Oft mē ſalle gheuen met water/ daer mente in gheſoden is. Item menten ſap oft wijn daer mente in gheſode is ontſlopt leuer ende milte/ ende dat ghedronckē met huenich.

Item mentē ſap/ alleen ghedronckē/ doodet die pier wormen. En in die ooren ghegoten/ doodet dpe oor wormen. Item teghen den couden hooftſweer/ ſiedet in wijn met vighen. Item puluer van menten/ in ſpiſe ghebaen/ ſterct die verduwinghe/ en verhidet coudē maghe. Item mente in water gheſoden/ die ver-

Die crachten der cruyden. f. o. r. vij.

couwet is ſalmē daer mede wruet. Item dat puluer in een ſacken/ verduijt den coudē reuma wte hooftē Item mente in voghelen gheſteken diemen bradet/ treet in haer alle dat renijn.

Item alle ſpiſe maect ſi verduwelijck/ en men mach die cene vooz die andere beſighē/ ſo Platearius ſeyt

Mellilotū oft ſteen cleuer.

Mellilotū is heet en drooghe inde eerſte graet/ laet reynicht ouer ſeere dat bloet. En dat cruyt gheſode in wijn/ ſterct die maghe ſeere/ het gheeft goede verduwinghe/ en tſchept die groue windē/ het ontſlopt de blaie en adere. Itē laet ghe worpē in ſpiſe/ maect die ſpiſe verduwelijck en van goede ſmake.

Item die ghene die van quader lichten zyn. Nemen tcruyt en ghagels bladeren en wilghen bladeren/ en ſiedt ſe tſamen in ſtercken wijn/ maect een laken daer in nat/ en wijndet dien menſche daer naect inne/ als hi heetſte ghedoochē mach/ en laet hem droogen/ hi ſal altemael ghenelen.

Maſturiū herſte.

Herſte is heet en drooghe inden vierden graet/ haer laet o:baertmen in die medinen/ het heeft macht te ontbinden de ſteecten en weedommen. En teghē de gicht in de tonghe/ die in heeten ſiecken comt vā couden humoren/ ſo ſal die ſiecke tlaet knouwen/ en legghent onder die tonghe/ ende tſal de coudē humorē ontbīndē. Item teghen die gicht inden anderē ledē ſalmen tlaet ſieden/ in wijn/ en legghent in een ſackhen daer op. Ende tcruyt in vlees gheſoden/ is goet teghen die gicht. En oock teghē tlanck euel in die lendenen oft inden buick. Dat laet gheſode in wijn en op die ſteecte ghelept. Ende dat ſelue verduijt die coudē piſſe.

Mur muſcata.

Noten muſchaten mueghē. v. ſaer duere. Men ſalle kielen die ſiecht en ſwaer zyn. Item tēghē vercoude maghen en onuerduwelicheyt en verſeuthert/ alle morghen ghegetē een half muſchate/ tot dat ghy ghenelen zijt. En drinct wijn daer muſcate en gheſoden zyn/ en daer luidi in anijs en comijn ſieden/ wāt het verduijt groue windē wte liue. En om die gheſten van binnen te ſtercken/ drinct wijn daer muſcāten in gheſoden zyn. En den rueck ontfanghē/ ſtercket die herſtenen van binnen. En muſcate ghegeten doen den ghewonden wtwaert bloeden.

Mur vomica dat ſ kernote.

ſy is heet en drooghe. Hi heeft machte doen karen en purgeren die ſtuwē en colere. En alleen gheeft menſe met anrte. Mer men gheeft ſe in deſer manieren. Iſt ſake dat die ſtuwmen bouen inden hals vander maghē zyn/ ſo ſalmen dat puluer van deſer notē nemen/ en ſiedent in water met venckel laet/ en gheuen dit water met oximel en teghen coleren/ met ſiropo acetoso.

Ordium gherſte.

Gherſte is coud en drooghe vander gherſten maect men vele dinghen. Inden eerſten gherſten wellingē als gheerſten meel langhe in water gheſode/ dat mē den ſiecken luyden gheeft/ van heeten reden. Ende gherſte in water gheſoden/ tot dattet water root en dicke wort. En dit water en gherſte wellinghe zyn ouer ſeer goet den menſchen in heeter ſiecken oft die ſwillen. En maect een plaecter vā gherſte water en aijn/ dat wederlaet/ en menghet met doders vande epe/ ſo rijpet. Ende maect een plaecte van gherſten

Die crachten vanden crupden.

meel en vā serpentine en van huenich dat sal rijpen

¶ Papauer mancoplaet.

Is cout en drooghe inden derden graet / dat witte is cout en bocht dat swarte is cout en drooghe / het doet slapen. Item maect een plaester vande sade gheflooten met vrouwen melcke dwitte vanden eyen en inden slaep en aen voorhoofd. Item teghen een verhitte leuere en heete gheswillen. Reemt dat saet oft scrup en maket met roose olie / ende legget daer op. Item teghen pbelheyt in heeten siecten / Reemt dat witte saet en stotet in vpolette olie / ende sineert dat ouer al de rugghe. Itē dat melck daer af gheorbaert met sirope van vpolette is goet den ghenen die drooghe op die borst zijn.

¶ Pencedanum verckens venckel.

Sp is heet en drooghe inden derden graet / dye wortel verdrift die roudde pisse / in wijn ghedaen en doet wel vrine makē en ontslopt die leuere en milte. Item dat crupt ghelode metter wortelen in wijn en olie / en op die lendenen gheplaectert en om dat ghemochte breekt de steen. En gheleet op die milte morwetse seere. Itē dat crupt en wortel in water gheloden / en vrouwe daer mede bestreke tusschen den navel en tghemechte / doet menstruum vloepen.

¶ Polipodii varen die op eyken wass.

Item die wortel ghewonnen en ghedroocht / mach twee iaer dueren. Itē gheloden in wijn en ghedroncken ontbijnt groue winden. Item teghē clanch cuel en bijtinghe omtrent den navel en ghelont te bliue. Reemt die wortel van vpolette en venckel saet ende anijs een goet deel tflamen met een deel vander wortel want si laxert seere / en siet dat in water / ende drinct dat tsmorghens en tlaouonts. Item neemt die wortel alleene met venckel saet en anijs / en sietse / oft men neme die wortel gepulueriseert met anderē specien die wel riecke / dat hout ghesontheit en verdrift dat lanch cuel / en breekt den steen.

¶ Petrocelinū petercelie.

Petercelie is heet en drooghe inden anderen graet / haer saet is goet ter medicinē. Het mach v. iaer dueren / Petercelie in die spise ghelode / helpt der verdurwinghe / en sterct die maghe / en verdrift die windē si doet vrine makē / si breekt den steen / in wijn gheloden. Item warmoes daer af ghemaect / is den ghenē goet die quade leuere en milte hebben.

¶ Pulegium polepe.

Sp is heet en drooghe inden derde graet / als si bloet met salmense winnen / en drooghen se bytē der sonnen. Item teghen coude hoesten / sietet polepe en vj ghen in wijn. Item neemt polepe alleene en warmte sonder nat in een scharf / en legte op uwe hooft / dat verdrift den couden reuma wten hooft. Item wijn daer polepe in gheloden is / verdrift dye steecten wter maghen. Item polepe in water gheloden en die wondē daer mede ghewassche / doet se toe gaen. Ende dit water omtrent dye moeder gedaen / droocht se en reynicht se. Item polepe in azijn ghelode en daer mede ghegozelt / maect niet in te late gaen / verdrift den buych en supuert het tantolees. Itē polepe in die spise ghedaen / maecte verdurwelijc en sterct die maghe / en doet den vrouwen haer oloet hebben.

¶ Pirapeeren.

Item peeren nader spijzen / helpen der maghen verdurwen / en drucken die spise neder / en helpen verdu-

Die namen en stercte der crupden.

wen. Item voor der spijzen ghenomen / stoppen den buych. Itē peeren ghelode in reghen water / en optē hals vander maghe gheleet / verdriven die kerringē van coleren / en gheleet in die liefsche en benede om den buych / verdrift dat lanch cuel.

¶ Plumbum loot.

Loot is cout en bocht inden anderen graet. Item een vat oft visel van loot ghemaect en roose olpe daer in ghedaen / en dat ghewreue so langhe / dattet dicke en swert wort / dat heet loote salue. Si heylt woderlijc / dat verbrant is met vier oft water. En heylt heete gheswillē / en heylt se ghelupuert buyen. En heylt veruulde seerichet bytē ghelupuert.

¶ Polium berchpolepe.

Item men orbaerte in medicinen / si is heet en drooghe / met haerder bloemē salmense winnen / sy mach een iaer dueren. Item teghen coude hoest en coude maghe. Item neemt dit crupt en rosinē daer die steenen wt zijn / en siet se in wijn / dien wijn orbaert. Itē dien wijn daer crupt alleen in gheloden is / drinct te ghen een vercoude maghe / vercoude derme / vā toriden / ter leuceren / ter milte / ten semwen / ter blasen ter coude pisse.

¶ Passula zijn rosinen sonder steen.

Item wijn daer si in ghelode zijn / verdrift de coude hoest. En gheplaectert op dye maghe / verdrift dye steectē wter maghe / en is goet op oude gheswillē. Itē van onripen drupue / maect een puluer / aldus de dop doet af die daer op staet / en droocht dien in die sonne dat ghepulueriseert en ghenomē in spise / is goet te ghen dat buych cuel en caringhe van coleren.

¶ Pponica pponia.

Sp is heet en drooghe inden anderen graet / die wortel orbaert men inde medicinē / Men salte inden wijn ter winnen / en si mach v. iaer dueren / die licht en hol is / en dooch niet. Item teghen dat quade cuel / nemet die wortel oft dat saet / en hant se den siecke / aēden hals / hi sal ghenesen. Item die met grooter pijnē ter camerē gaet / sietet puluer vander wortel oft sade in wijn ende nettet katoen daer inne / ende sitet daer op.

¶ Plantago weghebreede.

Weghebreede is cout en drooghe inden eersten graet / Item teghē tbloeden ter nuelen / maect een plaester van mastic met weghebreede en melc vā vrouwe en legghet in den slaep. Item haer saet suldi inde herfst winnē / het duert een iaer / en orbaert dat voor scrup / En stotet saet met wittē mancop saet / en dat meel / sal die siecke eten en drincken. Item teghen den tant sweer / sietet haer wortel in azijn ende wijn / hout dat in urwen mont / en dye wortel tusschen uwe tanden. Item haer water stopt en coelt die leuer en hout se te samen. En inden rooden buych cuel / ghenomē met subtilen wijn.

¶ Roosen.

Sp zijn cout inden eersten graet en drooghe inde anderen. Item men sal die roosen winnen / als si by nae rijp zijn en die bladeren by na volcomen zijn / en dye rootschtich zijn / zijn die beste. Item almen se wint so salmen se buyten der sonnen drooghen. Item van roosen maect men veel medicinē En drooghe roosen machmē pulueriseren. Itē huenich van roosen maect men aldus. Men sal den huenich sieden / ende schuimen / en doen daer toe roosen bladeren versche / en groene / reyn ghelupuert ende clepne ghescharft

Die crachten der crupden.

en laet siede tot dattet root wort en nae die roosen ricket/ en dan clinsel/ en men macht. v. laer houden. Item om die maghe te repnighen van coude humore en die natuere te stercken/ drinct huenich vā roosen in water ghemenghet/ daer venchel in gheloden is/ en een luttel souts. Itē in. vi. pont huenichs/ doet mē een pont roosen.

Suycker van roosen.

Neemt roosebladeren en skootse en mengtse in suyker/ als in. iij. pont suykers/ sal een pont roosen wesen/ doetet siamē in een glas/ en stoppet en hanghet xxx. daghe in die sonne/ en roeret wel alle daghe om dat suyker machinē drie laer houden. Itē dit suyker orbaert mē in heetē siecten/ tseret en verslaet die hitte. En men sal dit suyker met rooswater nutten oft met ander water/ het skopt den lichaem.

Sirope van roosen.

Neemt claer versche roose bladeren/ ende skootse in twee/ en drinct dat sap wt met schoone watere/ ende siedet tottet dick worde/ het heeft cracht te stercken en te stoppe. Itē teghen dat buyck euel/ drinct sirope vā roosen met roose water oft reghen water.

Olie van roosen.

Neemt versche roosen/ breecse en doctse in olie en in een vat dattet siede en clinsel dā door eenē doech/ Dele olie is goet ter herten/ ter leuere/ op die side/ ghesmeert. En tottē hoofdsweer/ smeert wten slaep.

Claphanus peper wortel.

Sp is heet en drooghe inden anderē graet. Itē men sal die wortel een luttel breyden en legghen. iij. daghe in azijn/ en doet daer toe een derdē deel huenichs/ en siedet te samen/ dat is goet teghen den rede quotidiaen/ En men salt nemē smorghens en tlayonts met warmen watere.

Cieuharbara.

Si is heet en drooghe inden anderē graet. En teghē verstoppe milte en leuere. En teghē die gheelaecte.

Cluta wijnrupte.

Sp is tweederhande/ wilt en tam die wilde heet Pigamus. Item tamme rupte is dye beste beyde crupt en laet. Sp heeft cracht fenijnde humore te verteeren/ Item teghen een vercoude maghe. Neemt beuerzijn en siedet in wijn/ dien wijn suldi drincken. Itē teghē dat laech euel/ neemt. ij. van Clula/ en siedtse met huenich/ en doet daer tlap van rupten toe.

Item tot een verstoppe milte en leuere en coude pisse/ En tot verstoppe vrine/ neemt rupte gesodē in wijn/ en die wortel van venchel oft dat puluer van rupte/ met wijn gheloden. Item rupte ghelodē in olie/ en pheplaectert om tgemeenē verdrift die coude pisse en doet vrine makē. En teghen dye spenē oft perisse van couder sake/ Neemt rupte/ en siedtse in wijn en ghaet dicwyl daer ouer sitten en dat heet/ en ist van heeter saken/ siedet rupte in wijn azijn. En tot menstruum/ totten doode kinde/ en moeder/ en secundine doen vloepen/ Neemt Seuen boom en rupte/ oft rupte alleene/ ende haer sap met wijn ghedroncken. En teghen ghequetste seericheyt van binne oft buypen/ rupte al drooghe ghewarmt in een panne.

En tot roode lopende ooghen/ Neemt rupten sap/ maket slamen met puluer van comijn/ ende legghet daer op. En hebbyd fenijn ghedronckē/ drinct rupten sap. En teghen beten van fenijnde dieren/ wrijft rupte/ en legtse daer op.

Salix een wilghe.

Die crachten der crupden.

Sp zijn cout inden anderen graet en drooghe inden seluen. Den bast bladerē en bloemē zijn goet in medecinen/ tlap ghemaect van haren bloemen/ verdrift den heeten rede. En teghen sweeren indē lichaē binnen/ Neemt dē bast en berret dien te puluer/ en drinct dien met wijn oft bier. Ende tselue puluer met azijn heylt oude sweeren/ En verdrift wertten en rouen/ En die voet daer in ghebadt/ vercoelt alle leden.

Sambucus vlieder.

Hy is heet en drooghe inden anderen graet/ hi heeft cracht aen haer te trecken supmen ende te purgeren/ En teghen den rede quotidiaen oft tertiaen/ Neemt den middelste bast en liet dien in wijn ende drinct dat voor dye comst. En een ander/ den vlieder besighen en die wortel suldy langhe skootē met wijn en drinct dat eert v aen comt/ en doe. daer toe. i. j. puluers van anijs. En vlieder in wijn ghelodē/ ontskopt die leuere en milte. En tlap in die ooren die etter daghe gheghoten/ skopt. En vlieder bladerē en die bast in water gheloden/ en ghelwollē leden daer mede ghewoene. En ghebadet in vlieder bloemē oft besien/ laecht alle ghelwollē leden vandē water/ en doet menstruum vloepen. Ende neemt die bloemen groen oft doore/ en orbaertse in medicinen/ si doen coude supmen doorzaen/ en maken goeden camerghanch. En wilby doen karen schaect den bast opwaert/ en tottē camerghanch schaect nederwaert.

Semper uiua hupflooch.

Tis cout en vocht inden derden graet. Ende ghenet doechē in tlap en wijn azijn/ dat doet vercoelen wter maten seere die verhitte leuer. En dat sap ghemenghet met wijn azijn en vrouwen melch/ daer salmen mede wriue handē en voetē en den slaep/ tdoet slapē En tot brande van vier oft water/ maect een plaester van desen water oft sappe/ roose olie en wit was smeert den brant daer mede.

Item totten bloeden ter nuelen van hitten/ Neemt eenē doech gheest dien mettē natte vā Semperuiua en roose water/ dat eene op die leuere/ dat ander opt voorhoofd en slaep/ tlat terstont helpen. Item tlap van hupflooch/ sal mē besighen in winter en somer in heeten siecten/ besmeert den slaep vandē hoofde/ voorhoofd/ handē ende voeten.

Sulphur swael solffer.

Item neemt puluer van solffer/ olie en azijn tslamen ghemaect/ daer mede smeert dat schozt is.

Sponsa solis sukreye oft weghewise.

Sp is cout en vocht inden anderē graet/ ende heeft groote cracht.

Itē dat crupt ghegheten/ verdrift tfenijn wten lichaem. Item in wijn ghelodē en ghedronckē ontskopt die verstoppe leuere van heeter saken/ ende verdrift die hitte vāder leuere/ en dat ghequetste/ verslaemt desen dranch.

Item dat sap van desen crupde met anijs gheloden in wijn/ dien wijn ghedronckē/ breekt den steen/ ende repnicht die zenuwen/ ende doet vrine maken.

Synapis mostaert laet.

Itē teghen dye gicht vander tonghe/ kinouwet dat laet/ ende houdt onder die tonghe.

Item teghen een verstoppe milte/ doet daer huenich toe/ en laet dat door eenen doech/ dat drinct.

Item die bladeren ghewreue met swinen smout/ en dan gheleet op een verharde milte/ dat ontpluyt en mouwet.

Die crachten vanden cruyden.

Item neemt dat cruyt en siet in wijn en olie/ ende maect daer af een plaester/ en legt se om die lendenen en liessche/ dat doet menstruum vloepen/ en verdrift die coude pisse.

Item dat cruyt in wijn gheloden/ en dien wijn gheghozghelt in die kele/ droocht den huych/ en supuert die herstenen van vochticheyt.

Sarcocolla witte ghumme.

Witte ghumme een plaester daer af ghemaect ende om den slaep gheleet met dwitte vande eye/ dat stel pet bloet ter niesen en dat ter stont.

Saxifraga steenbreke.

Sp is heet en drooghe inden derden graet/ wortel en cruyt zijn goet der medicinen.

Item dat cruyt in wijn ghelode oft dye wortel/ dien wijn is goet teghen den breken den steen ghedronckē ende teghen die coude pisse.

Item dat puluer ghenomen met morwe eper/ oft in spise ghestroeyt/ breekt den steen en dryft dien wt/ en supuert die senuwen.

Item dye wortel mach. v. laer dueren/ ende verdrift van tlanck euel.

Sal sout.

Is heet en drooghe inden derden graet.

Item van soute azijn en olie/ mach men een karinge maken/ dat ghedroncken/ en den vingher in die kele ghesleken.

Item sout heet ghemaect/ en heet op Tortioen gheleet/ doet saechten. Item van soute ende huenich maect men pillen.

Salvia dats saue.

Saue is heet inden eersten graet en drooghe inden anderen graet. Die bladeren orbaertmē in die medicinen/ een laer mach men se houden. Itē saue in wijn gheloden/ en met dien wijn die leden ghesmeert/ dat saecht die Sichte/ Ende neemt dan die bladeren in wijn gheloden/ en legt se op die leden.

Item Saue in water ghelode/ en dan om die lancken/ liesschen ende tghemechte gheplaestert/ verdrift die coude pisse/ en het doet wel vrine maken. En het reynicht der vrouwen moeder.

Item wijn ghedroncken daer Saue in leet/ doet wel verduwen.

Item Saue ghedroocht en ghepuluerseert/ en in alle spise ghedaen/ gheeft goeden appetijt/ Ende heert melactischap/ wat si subtylt dan groyt bloet.

Serpillum serpentijn.

Sp is heet en drooghe. Ende si is tweederhande/ dye eenewalt in die hoven/ die andere op die boomen.

Item die in die hoven walt is die beste.

Item teghen coude reuma/ neemt dat cruyt/ en verwermet in een panne/ en doet dat in een saken/ dat verdrift den reuma.

Item teghen den hoest/ neemt dat cruyt en siet in wijn met liquerissen hout.

Item teghen dye coude pisse en verstoppe vrine siet dat cruyt in water/ ende maect daer af een plaester en legt die om tghemechte.

Item teghen die steecten in die maghe/ dit cruyt gheloden in azijn/ verdrift die steecten der maghen van winde ende Tortioen.

Item dat cruyt nuchteren ghegheten/ verdrift dat bresom.

Item dat cruyt in water gheloden/ ende die vrouwe daer in ghebadet.

Die crachten der cruyden.

Item cruyt gheleet op ghequetste senynde betē ghe-neckse.

Turbie een wortel.

Item men vint dese wortel ouer zee/ men mach se. v. laer houden.

Item teghen dat lanc euel/ voet euel/ oft hant euel/ in wat confectie dat men doet/ sal men hier af nemen viere/ want het lareert seere/ ende men sal daer luttel olien van roosen toe doen/ zijn quaetheyt daer mede te bedwingen.

Item om doot vlees te verdriften/ neemt dit puluer met ghumme Arabicum/ en een luttel huenichs.

Viola violetten.

Item men mach dye bloemen en bladeren twee laer houden.

Ende van groenen violetten ende supher/ maect men supher violaet/ Maet sirope van violettē/ maect men van groenen en boren vpolettē/ die groene zijn die beste.

Ende sirope van vpolettē maectmē aldus/ Re- met violetten/ ende siet se in water/ ende haer laet se eenen nacht in staen. Ende dan clinsiet en doet daer supher toe/ Of neemt roosen sap en supher/ dat is goede sirope.

Ende men maect aldus olie van violetten/ Reet versche violetten/ en breeke se/ en doet se in olie/ siet se in een vare hanghende in eenen ketel vol waters/ en alst wel ghelode is/ dan clinsiet door eenen doech/ Of als die olie gheloden is metten violettē/ so laet se. xx. daghen staen. Ende doet daer versche violettē toe/ tot drie stonde/ en dan clinsiet/ dats die beste.

Item een pont violen/ tot. ij. pont olien.

Item eenich van desen supher violaet oft van siropē oft van olien in heete siecten ghenuttet/ verdrift en verlaet alle die hitten des lichaems.

Item die olie van buyten op dye siden ghesmeert verdrift die hitte vander leueren/ en saecht den sieckē in dye side en coelt alle dat lichaem natuerlik.

Item dese olie voor dat vochooft en den slaep ghesmeert/ verdrift den hoofswere/ en doet den sieckē slapen. Ende dese olie lareert/ si saecht/ si vicht/ ende vercoelt.

Item violetten ghewoene al groen/ en int eerste gheleet op dye heete ghelwillen/ doet se verlaen.

Item violetten bladeren gheloden in water/ en dye handē en voeten daer inne ghebadet/ dat saecht en vercoelt den siecken/ en doet hem slapen.

Item men sal die sirope van violettē/ langher sieden dan van roosen/ want het corruppeert eer.

Item sirope van violetten ende van roosen zijn al vā eender cracht/ sonder dat violetten lareeren/ en roosen stoppen.

Item violetten stadelijck ghenomen in weemoes/ houdt den lichaem vocht/ en vercoelt die leuere

Witcella heemlich wortel.

Sp is heet en drooghe.

Item ter milten en leueren/ neemt dese wortel/ en wijfse al in twee/ en mengte met swinen smoute/ en waemt dat byden viere/ en clinsiet ende doet daer meel van lijnsade toe en olie van deser confectie dat is goet teghen die verstoppe leuere/ en milte/ op dye zijde gheplaestert. En dese selue plaesteren saechten en rijpen ghelwillen.

Item dese wortel ghebraden int vier/ ende dat sap dat daer wt loopt ontfangen/ daer mede daglicht

Die crachten der crupden.

belmeert/salt root worden.
Item pillen ghemaect van deser wortel/ doen men
struum vloeyen.

Zeduarium sedemaer.

Is heet inden derden graet en drooghe inden twee-
den graet. Is een wortel van eenen crupde. Men
mach se. x. iaer houden.

Item teghen den couden hoest/ en der maghe sterctē
neemt dat crupt en kaneel/ ende siedet in wijn dyen
wijn drinct.

En dit crupt in sauce ghedaen/ sterct dye maghe/ en
maect den appetijt.

Wicke ghemaect van desen crupde en seuen boom
en in dye moeder ghedaen/ verwermtse en repnichtse

Zinaber ghengheber.

Is heet inden derden graet en vocht inden eerste
graet.

Is een wortel van eenen crupde/ dat wast ouer zee
op hooghe berghen.

En teghen den verouden hoest en vercout lichaem
van binnen/ neemt dat crupt met vijghen en rosinen
daermen die steekens wt sal doen/ ghesode in wijn
dien wijn suldt drincken.

En braet vijghen en doet daer puluer van ghinghe-
ber in.

En boomwolle in dien wijn ghedaen/ ende daer op
gheseten/ verdrift die spenen.

En den ghengheber is tweederhande/ als wilt en
tam. Die wilde ghengheber is harde en dicht ende

broosch in sinen breken/ ende en is den besten nyet.

Maer dye tam is/ is binnen wit/ en morwe in sinen
breken/ en hanghet te samen met vele beskens dat is
den beste en mach twee iaer dueren.

Suyker.

Suyker is heet en vocht inden eersten graet.

Ende inden reden in siropen ende drinck te gheuen
heeft suyker cracht/ dye coude ende heete humoren
te laxeren.

Ende suyker helpt ouer seere/ den hoestende luyden
ghenomen/ want het verdrift den dorst.

En die luyden die verteerer en verdrooghen/ sullen
veel suykers orbaren/ ende die aenboestich zijn.

Item versche boter onghesouten/ opten
bupch wt ghesmeert/ ende alsoo

opten rugghe ghelegghen/
verdrift den grouen

wint/ ende doet

camer/

ghinck

hebben

Item Salaut ghedroncken/ ende Wijn ghegheten
versterct den grouen wint.

**Hier volcht een Tractaet vanden boomen
crupden/ ende van haerder
generacie ende cracht.**

Die crachten der crupden.

**Dit is een seer schoon Tractaet vanden
boomen/ crupden/ ende van
haerder generacie
ende cracht.**

Toes lignum dat is dat hout Aloes.

Dat hout is van heeter ende vā droogher
complexien inden anderē graet. Dit hout
vindtmen in die groote vloet vā Babilo-
nien/ ende bloeyt wtē paradijsē/ ende daer om seg-
ghen dye meesters/ dat Aloes wtē Paradijsē comt.
En dit hout vanghen die luyden die daer by woonē
met haren netten. En dat swaerste/ is dat beste ende
dat knoopachtich ende oneffen is ende het rieft wel/
het heeft eenen bitteren smaeck. Ende dat noch wel
swart noch wel root en is/ en alsment knouwet/ dat
dan wel rieft.

Item lignum Aloes sterct die maghe/ ende het doet
wel verduwen/ ende het sterct die herstenen en thert
Ende het doet den vrouwen haer saken comen. En
tis ghoet tot allen siecken dye van couden comen.

Item ghesoden in wijn/ doet wel verduwen/ en het
verwarmt die coude maghe. En ist sake dattet te bit-
ter is/ so salment ouer nacht in wijn laten ligghē/ en
des morghens salmē dien wijn drincken.

Item lignum Aloes ende groffels naghelen ende
Maestich ghesoden in wijn/ doet wel verduwen ende
sterct die maghe.

Item gheleet op colen/ en den roock ontfanghen be-
neden door enen trechter/ doet den vrouwen haer
verhouden saken comen. En den roock ontfanghen
in dye nuelghatē/ verwermt die herstenen/ ende het
sterct alle die leden.

Aloes is sap van eenen crupde ende het is van heeter
ende droogher complexien inden anderen graet.

Item Aloes tweederhande/ als Epaticum oft Ci,

f. iij.

Die crachten vanden crupden.

rotinum/ en is ghelijc eender leuren/ dander heet men Caballinum/ dat en helpt noch en deert.

Item Moë supuert van slupmen ende groue humoren wter maghen/ ende heeft machte dpe herstellen van ouertollighen humoren/ ende die aderē te supueren. En tis goet teghen grooten domp int hooft/ het comt wter maghen/ Maer men moet wachten/ dat die tijt niet te heet noch te cout en si.

Item almen pemant Moë gheeft/ salmen Mastick ghumme van Arabien en venckel laet daer toe doen om te verduwen zyn selheyt.

Item tis goet een druppel teghen ooghen die tranē. En het doet goet vlees wassen/ in wonden alment daer op stroeyt.

Item dat puluer van Moë met roose water ghemenghet/ teghē den Drope/ als die sake van hitte/ ende met wijn/ als die sake cout is/ Ende die ooghen daer mede bestrecken.

Murum dats gout.

Ala fetida/ heet en drooghe inden vierden graet/ het is een ghumme die seer stinct/ Sp heeft cracht te ontbinden en te trecken en te scheyden quade humoren en die alder meest stinct/ is die beste.

Item. v. pillen ghemaect van Ala fetida/ en gheswolghen in een moru ey des auonts/ is goet den ghenen dpe qualiken verademen mueghen/ oft men macht gheuen met sirope violae.

Item teghen dpe quarteyn oft daghelijfche costse/ Reemt. v. s. Ale/ en siedt in luttel wijns/ in eenen eerdappel die hol is/ dan salment siedē/ en doen daer seem oft supher toe/ En men salt gheue voor die aencomste/ maer men moet den siecken eerst purgeren. Argentum viuum dats quichluer/ tis heet en vocht inden vierden graet/ Teghen die lupsen/ Reemt sicbonen dat zyn lupinen/ en siedt in scarcken azijne/ tot dattet dicke wort/ en doet daer toe. 3. oft een halue quichluer/ en menghet wel te sanē/ en besmeert dat hooft daer mede.

Magnus castus.

Item het doot luxurie en haer begheeren/ want tuer droocht indē mensche zyn natuerlijcheyt/ ist dat mē tlap drinet. Item leer hier in gheroet/ is teghē So morrian/ dat is/ een vloet des saets onghewillich.

Alum/ dats aluyn/ drooghe inden vierde graet/ den wistten/ is den besten.

Item teghen den cancker/ salment auyn seer pulueriseeren/ en seer wel menghen met maden die in vetter eerden zyn/ dat is goet opten cancker gheleet en ghebonden.

Teghen die fistel salmen een wieke maken/ ende dat selue voorseyde menghe/ en dā int gat des fistels stekē/ Oft mē mach die wieke in seem nettē/ en gemalē aluyn daer op stroepē/ maer mē moet dpe fistel eerst met azijn wasschē. En tis goet op quaer tantolees. Apium/ dats marke/ heet en drooghe inden derden graet/ Dat laet heeft die meeste cracht/ daer nae dpe wortel.

Item men sal veel saps nemen/ ende men sal daer in ghemalē steenbreke/ grumil/ lapis lincis doen/ men salt nuchteren gheuen in laurwe water/ teghen der milten weedom.

Itē teghen die gheel siecte en teghent water/ neemt die wortel vander merken en vanden venckel/ ende siedt in sap van griseum/ en doet daer supher toe/ ende maect daer een sirope af.

Die crachten der crupden.

Item het zyn drierhande Apium/ als apium rarinū/ als apium emorropdarū/ apium rufus/ Apium rufus en apium rarinū gheloden in olve/ en gheplaectert op die lendenen/ is goet den lendenen/ en doet wel vrue maken.

Amidon dats ameldone/ tis heet ende vocht/ Aldus machment maken/ Men sal terwe int water legghē eenen nacht en eenen dach/ en men salt dicke roeren/ tot dat beghint te rotten dan salment wel supueren vanden water/ en seer stampen/ en dat selue sap salmen door een cleedt ijghen/ En dan salment in dpe heete sonne settē/ en latent drooghē/ en alst drooghe is/ salmen daer water op ghietē/ en latent staen sicken/ giet dat water af/ later dan drooghen in die sonne. Item Ameldone/ is den gheesteliken leden goet/ dats voor crancke borst/ der longher en der herten/ als in ghersten water/ ameldonck en penijden.

Antimonium/ is heet en drooghe inden vierden graet/ tis een ader vander eerden/ den metale ghelijck

Item aldus suldp een fistel dooden. Reemt antimonium/ cleyn ghepulueriseert/ menghet met seepē/ en nettet daer in een wieke/ en steeckē in dpe fistel/ En dit puluer bijt oock den cancker wt. En tis oock dē mensche goet als hem vlees wter nusen wast/ ende heet Polipus/ men salt met appostolicū menghe en stekent in die nusen.

Item op die vlesche in die ooghe/ salmen een druppel van dat puluer antimonium/ herse en keruel nemen/ hier toe salmen roose water en Cuthie doen/ cleyn ghemalen. Dit salmen door een cleet wzinghen/ ende druppent in die ooghen.

Item teghen spenen/ Reemt Antimonij puluer met Catoen daer op gheleet.

Acasia is cout en drooghe inden derden graet/ Acasia/ dats sap van leen prupmē. Men maectet aldus eer si rijp zyn stampmentse/ ende men wzinghet tlap door een cleet/ en latet in die sonne drooghen/ theest macht te stremmen en te conforteren.

Item teghen walghinghe van colera/ van crancker maghe/ Reemt Acasia ghepulueriseert en ghumme van Arabien/ temperet metten witte vanden epe/ en maect daer een plaecter af/ en legt die opten crop vander maghen.

Itē men salt met roose water/ teghē tmenisoen drincken/ Itē teghen der vrouwe vloet/ Reemt Acasia/ lapidem Emathidē/ Bpolsquidōs/ dit salmē met roose water oft met reghen water menghen/ en gheue den vrouwen te drincken.

Garicus campernoelien/ Teghē die fistelen/ neemt ghebrant sout ende Cantarides en Campernoelien/ dit salmen cleyn pulueriseeren/ ende menghent met seem/ hier in salmē een wieke/ in wallen/ en stekent int ghat/ dit treect quaden beenderen en quade vlees wt/ en droocht die fistelen.

Teghen die spenen/ Reemt Garicum/ ende pulueriseret cleyn/ en menghet metten sappe vanden eerdappel/ wruet byde viere/ en nettet daer Catoen inne ende legghet daer op.

Ametum dille/ byde tlaet en truyt is heet en drooghe inden derden graet/ Men salt verghaderen indē Tenten/ ende drooghent. Het verdrijft heffinghe ende knaghinghe inden bnyck ende darmen. Ende tis goet teghen alle walghinghe/ gheloden in olie ende opt hooft gheleet/ doet slapen/ ende het morwet ende rijpt harde sweren.

Die crachten vanden crupden.

Itē die bloemen vander Dille ghesoden in wijn/zijn goet teghen den hoofstweer. En dille ghedroncken den ghenen die pijn heeft in sinen lichaem.

Item ist dat die speuen van buyten openbaren/ende niet en bloeden/soo neemt ghesloten dillen saet/en dat witte vanden epe en seem/menghet dat te salmē/en bindet dat daer op. Item tdooch om de steen inde blase te behinderen/en douer gheuen en swilginghe. *Mfodilli* oft *centum capita* dats bislooch. En men vint wat aen zijn wortel als kullekens. Teghē dwa tre/ neemt tlap vander wortele van *Adic*/ ende tlap vander middelster schoffen vande vlieder/ende van een crupt dat *Philipēdula* heet/ ana. iij. 3. dit salmē sieden in een. 3. *Mfodilli* laps/ dat gheestmē teghen dwitte watere. En die qualiken zijn vrine ghemakē can/ oft bloet siecke. *Reemt*. iij. 3. *Mfodilli* daer toe. 3. steen breke/en. 3. *millisoli*/latet te ghader siede/ tot dattet derden deel versoden si/ gheuet te drinckē met supkere. Teghen die vlecken op die ooghen/ en alle siecheden in die ooghe. *Reemt*. iij. 3. *Soffraens*/en doet dat siede in een. 3. pinte roots wijns/ en in. ij. 3. laps *Mfodilli*/en latet totter helft sieden/ dan salmē besteden tot dat ment behoef.

Alilium dats loock/ris tweederhande/ tam en wilt/ Itē loock ghestampt en ghedronckē/ verdrift senjn Itē teghen loock in die darmen ende buyck/ *Reemt* loock/peper en sap van muntē en azijn/ vande desen maect een sauce/ die sal de siecke tot al zijn spile nuttē Item die die aderen vander leuere ten nauwe heuet sal die selue sauce nemen en maken te met wijn/ende met sape van anderen crupden die wel verduwen/ als venckel/ *peterceli*/ en men salse den siecken gheue te nutten. Item die al druppende pist/ *Stampe* loock en siede in een luttel oliē/maect daer af een plaester legt die bouen tghemechte. Item loock den luydē gheten die van heeter naturen zijn/maect se lafers. *Mchorus* is een wortel van gladiē/en is heet en drooghe inden anderē graet/en men salt int beghin vanden somer winnen/ En die wortel salmē in vier stucken sniden/en datmen daer binne vint salmen wech worpen/ Itē het helpt die cranche borst en lener/ mē salt in wijn sieden/en drinckē/ tsupuert roode oogē Itē teghē een vel op die oogē/ *Reemt* tlap vā *Mchori* en tlap van venckel. en dat salmen in een vaechten ter sonnē doen/ dat zijn wacheyt verdrooge/ daer na salmē daer toe ghemalē *Mloe* doen/en latent een luttel te gader sieden/ daer salmē siede/en doent in een coperen vaechē/ en alliment orbaert/so doet dat in de ooghen met eender veren.

Armoniācin is heet en drooghe inde vierdē graet/ en is een gumme van eenē boom/ die witte en supuert is die beste. Itē men sal *Armoniācin* en *Myrre* te en was/ en maken daer af een sauce/ en saluen die clieren daer mede. Itē *Armoniācin* en *Msaferida* op colen/ doet den vrouwen menstruum hebben.

Wnys is heet en drooghe inde derden graet. Itē het doet winden scheyden en die seer rupsenē/ en dat in wijn ghelodē met venckel sade/ met mastice en *Petercelie* sade. Itē die in dpe ooghen gheslaghe is/ dat al swart is/ sal *Comijn* malē en *Wnys*/ en berrent met nieuwe was/ en legghent daer op. *Wnys* ghedaen in spijsē oft rou ghegheten/ doet veel sochs gheuen.

Atriplex oft *garloiscanna* is vocht inden anderē graet/ ende het is een maluwe dyemen int vermoes maect.

Die crachten der crupden. Fo. xxi.

Item *garloiscanna* op eenē sweer gheleet/ vercoelt seere/ en tsaet supuert/ ende daer om ist goet teghen die gheele/ die vā heeter leuer comt Itē die wter maghen ghelu verrotte drinck wilt spouwen/ dpe neme vā desen sade. iij. 3. en menghent met luttel seems en waters/ dit salmē smorghens drinckē/ en sal totten middaghe vasten.

Item *Amarusca* hontscibbe
Athanasia * reynuane.
Umbellium bionie
Abrothannum aueroone.
Abinthium allene/ si is heet inden eersten graet en drooghe inden tweeden.

Item int waterste vanden herfst/ salmen se vergaderē en een iaer machmen se houden.

Item haer sap bi hem seluē oft met wijne gedronckē is tot vele dinghen goet.

Teghen die verstoptheyt der lendenē/ der leuerē en der milten is si goet.

Teghen den weedom des hoofts tot die bochticheit Teghen die *Apoplexie*/ allinen daer voor socht.

Teghē rupstchinghe en snidinge in die oore/ *Reemt* tlap vander *Wlsene*/ en die galle vā eenē stier/ maket lauwe/ en ghietet den sieckē in die ooren.

Item teghē die gheele/ *Reemt* tlap van allene/ ende van *Scarleye*/ en maect daer af een sirop.

Item teghē dronckenschap/ menghet tlap met zeem en warm water/ gheeft hem dat te drincken.

Teghen die wormē in die ooren/ salmē tlap ghieten. Ende dicke ghedronckē claert die ooghe. En in die ooghe ghedaen/ doet dat vel af/ en verdrift dpe roodicheit.

Anacordi is een vrucht die op boome walt/ in Indīe en is heet inden vierdē graet/ die die vetste zijn ende seer weghen zijn die beste.

Item *Anacordi* zijn goet teghē dziederhande onghemake.

Teghen *Serpigo*/ en is een seer met clepne sweeren en wilt altijt ghecrayuet zijn/ en dan loopt daer waterke wt/ en maect dan schelle/ Dander heet *Petigo* En dat derde *Morphea*.

Item teghen dese onghemaken/ *Reemt* *Sperment* en temperet metten sape van *Anacordi*/ en wasschet eerst dpe sieckē/ met warmen watere/ ende dan legt die plaester opt seer/ en en latet niet langhe ligghen/ het soude te seere inne biter/ daerom salmē die plaester dicke afdoen/ en wasschent met warmen watere/ en die plaester weder op legghen/ soo langhe tot dat tet ghenesen is.

Amandelen zijn tweederhande/ soete en bittere. Itē amandele melch is goet/ voor die ghene die heete costen hebbē/ wāt si vercoelt en stercken.

Itē *Migdalagrip*/ heet so vele als een lange note Item men sal bitter amandele stampē/ en legghen se tuschen twee hool bladerē/ en tuschē twee heete colen in heete asche/ en dan salmē die olie wtperffen en doen se in die ooren/ die qualich hoorē/ en al lauwe.

Wristologia is tweederhande/ als lanch en ront/ *Wristologia* rotunda/ dats hool wortel/ beyde zijn si heet en drooghe/ Men sal se vergaderen te winter/ eer hē die bladeren ontuallen.

Item men sal se in wijn siede/ en die vrouwe sal bene den die lucht ontfaen/ so sal tdoode hint wt comen. Teghē senjn de beten/ salmen se stooten/ en geuen se metten sape vander menten.

Die crachten vanden crupden.

Ambra is heet en drooghe inden tweeden graet/mē sept/dat Ambra laet vande waluisch is/dat grauwe is dat beste.

Item teghe smidnghe des hoofts/maect aldus pillē Reemt. 13. Aloe ligni. i. 3. Mimmers/ en. i. 3. van herts beenderen/dit salmē temperē met roose water/mahet daer pillen af/en gheestse den siecken.

Orthemisia dats biuoet/hi is heet en drooghe inden viergen graet. Dat crupt vanden biuoet is beter dā die wortelen/beter groen dan drooghe.

Biuoet is goet den vrouwen die gheen kinderen en mueghen draghen/van coutheden.

Item den vrouwe die gheen hint en mueghē draghē Reet byuoet/bistorta/ notē miscact gepulueriseert/ menghet met seem/oft men macht drinckē met simpele sirope/oft men macht smorghens en des auōts met wijn daer biuoet in ghelodē is/nemen.

Item die begeerte heeft/ter camerē te gaen/en niet en can/Reeme Colofonie/ende legtse op colen/en die siecke sal daer op sitten. *

Teghe elieren/Reemt biuoet/heet oft cout/stampē en legt dien op die elieren/si sullen vergaen.

En hi is oock goet ghelode in wijn/en ghedroncken teghe den hooftweer. **Azijn** is cout en droge indē. ij. graet/en heeft cracht te scheyden quade humoren.

Teghen walginge en tmenisoen/ salmē die worstele vā Miradie/ gallē/ roosen en camerinde in azijn sie den/en daer in salmē een spongie oft wolle in nettē/en legghet op die maghe daert walghet/En ist tme nisoen/so legghet opten nauel en op die lenden.

Item te verduuen de quade materien in heeten cort sen/salmen smorghens/azijn met water gheuen.

* **Item** aldus maectmen sirope van azijn/ menghet tsiroper met azijn en wijn/ende siedet tot dat aen een mes cleeft.

Item een sauce die wel doet eten/Reemt Saue/Pe tercelle/Peper ende munte/te gader gheskampet met azijn.

Item een wonderlijcke cracht vande azijne/Daer hy die maghe vint veruuyt/maect hise ydel en morw. En daer hi die mage ydel vint/daer maect hi dē lich aen vasse.

Item verquolen luydē die veerancet zyn/en nyet en mueghen eten/Reemt goeden scherpe azijn/en legt daer inne gheroost broot/en met den broode salmen wriuen omtrent den monde en nuelghaten.

Item Serapini helpt wt zjnder cracht den weedom van colica en des wints des ingewants/en weedom des Steertheens/des dgen en Drapen/en luyuert die lūmige humoren/En haer dosis is/van. 3. f. tot een. 3. Ende men salse kiesen die binne alder naest vā verwen den roode zyn/En van buyten den witte.

Item Sedellij/met anderē laxatiuen medicinen genomen/belet die ontuellinghe des ingewants/Sp hem seluen neemtmen hem een. 3. Metten anderen medicinen. 9. 3.

Sarcocolla beulelecht en cleedt die sweere met velle

Item men en sal gheen ghumme alleen nemen/mer altyt met anderen medicinen/te wetene/Urmonia en Apoponati/Serapini/maer si werden met siob ghenomen.

Cassia fistula luyuert wt haerder cracht de verbrādē colere/en luyuert tbiot/en neemt zj grofheyt wech En haer dosis is/van. ij. 3. tot. x. 3.

Item Manna morwet wt zjnder cracht dingewāt

Die namen en stercke der crupden.

en saecht et se met een cleyne versaechtinghe/En zyn Dosis is van. x. aureus/tot. xx. aureus.

Item Scruet wt zjnd cracht luyuert die groue humore En sterct de wee der dgien en lendenen.

Centaurea luyuert wt haerder cracht dpe lūmige flegma en colerā/en die weedommē inden dgen en lendenē en huepen/alsmen haer water drinct/en clisteriseert. En die pocio van haren watere/is. ij. 3. en in die clisterien. ij. 3. met oleo Sisamio.

Item Polipodiū luyuert wt zjnder cracht flegma/en melacoliām sonder deere en swaernisse/en men salt soo bereyden/diet alleene nemen wilt/en kohent in gherstē watere oft in huenich watere ghecooct. En diet besighē wilt/en moet anders niet bereyde/mer tmoet wel ghewreue worden en gheschapt/en met medicinen ghemenget/Sijn Dosis is/vā. i. 3. tot. ij. 3.

Item witte Elleborus luyuert flegma/door een ghespouwe. En men salse alsoo nemē/datmē lichtespijse ete eermense neemt. En daer na/salmense nemen wel ghebrokē met een pappe ghemact van gherstē meel. En haer dosis is van. 3. f. tot. ij. 3. toe.

Item die swarte Elleborus luyuert flegma en melan colie/En haer cracht is stercker dan die witte Elleborus. Ende haer Dosis is een ghewichte van een. 3. tot. ij. 3.

Item Euforbium luyuert wt zjnder cracht die lūmige flegma/dwelcke indē dgen/inden lendenen en int inghewāt is/maer het maect crāchept en droochept des inghewants/Ende die oprechtinge is/dat tet niet seer ghewreue en worde/en datmē daer mede menghe Sedellium oft vocht sap/oft vande crupde als vā spica Cinamomi en cassia En mē moet in goe de olie van roosen ghieten. En haer Dosis is van. vi. greppen. oft. xij. greppen.

Item Turbit luyuert flegma/maer tmaect Sincopin en tortioen/En alsoo salmen bereyde/men salt wriuen ende bedauwen met olie van soeten amandelen oft botere oft gemeyne olie/wāt tbehindert een deel zjnder quaetheyt. En seer wit is si beste en dat een lichte schorsse hebbe/en tbinnenste hout subtyl en op haer hoofde ghumme. Ende zyn Dosis dat si versich si/en tghewichte van een. 3. tot. ij. 3. en dat seer wel bewaert. En van die oude meer/en men en salt nyimmermeer alleen gheue/want altyt gheeftment met. 3. anders. En alst ghenomē is/so neemtmē een vette biernbroot.

Coloquintida luyuert wt zjnder cracht die lūmige flegma en die grone humoren/ende luyuert coleram si haer si maect weedommen en tortioen. En haer op rechtinghe daer haer quaetheyt mede belet wort/ist datmense alleen sifet en breket en daer toe doe/also vele als twierē deel des puluers/oft twijfste van Dragaganti/en maect daer af trociscen/en verwaertse te besighē/En sommighe legghē voor Dragaganto Arabicum/maer ten is niet so goet/want Dragagantum helpt tot die laxeringhe.

Item alsmense met Dragaganto menghet/so ist vā noode/datmē Dragagantum breke ende int watere ontdoe/en clinfet ende maket met Coloquintida/ tot dattet al te male een dinck worde/en maect dat alsoo Trociscen.

Item tis vā noode datment niet seere en breke/wāt het soude aen dat inghewant cleuen/en soudet ontuelen/Sommighe vallender metter tanghen inne/en doet door eenen treemt gaen.

Die crachten vanden cruyden.

Ende tis van noode datmē Coloquintida hiesē dpe daer van buypen vā verwen Subcitrine si en sacche te te falken/niet scharp/en vā binnen dat witte/niet citrin verwich licht van ghewichte/ponciachtich/want dit sijn tekenen van rijpheit.

En men en behoortse niet te besighen dan in pappe maer men sal die grepen en schoffen wech worpen En haer Dosis gelijckewichte/ sal alleen van eenen ghewichte van eenen achten deele vā eenen Aureus totten viersten deele van eenen Aureus wesen.

En Gula oft Sebrān/ septimē/ dat si der leuere hinderlijck is. Sy supuert dat Citrinich watere. Ende so salmens bereyden/ Men salse. xxiij. vren in melc legghen/en daer na drooghen/en sommighe legghē se so veel vren in azijn. En men ghenet inden dranch met huenich watere oft drupue sap. En haer Dosis is een ghewichte van. vi. oft. xij. grepen.

En Bicos/ supuert wt zijnder cracht/ dat Citrinich water/en die groue lymachtighe humoer/en opent die verstoptheit der leuere. En het moet ghenomē werden met anderē medicinē. En men moet t indē dranc met water en huenich tlamē ghecoct gheuen. En haer Dosis is een pont. ij. tot. iij. oft. iij. oft men drincke daer af een ghewichte van een. 3. tot. ij. toe met huenich ghecoct.

Alchasia is cout ende vocht inden. iij. graet. Sy is goet teghen theeren. Reemt Alchasia/ Mastie en Dragantū/ en wit vande epe/ maect daer af een plaester/en legt die op die borst/ teghent ouerghē. Itē teghent bloedē/ maect een wiecke van Alchasia ende sanguinariū/ en steertse daer in. En teghen heete apostuenien/ Reemt tlap van weghereede met Alchasia daer op gheleet.

Item Algaricus sijn Campernoelen/ Dat mannekē is ront en binnē root. Sy sijn heet indē eerste graet/ en drooghe inden anderen/ Salenus seyt/ dat si alle dielenden binnen supuert/en is goet teghē die geelen van coudē. Dascalorides seyt/ het gheneest alle sweren inden lichaem.

Item affodillus/ biest loock/ dpe wortel orbaertmen meest/ theeft macht te teeren/ te trecken/ te dissolueren. En tis goet tot allen dinghen/ daer Anetū dats Dille goet toe is.

Item Agnus castus dats gods gracie/ tis heet ende drooghe indē. iij. graet het beneemt luxurie/ ist dat ment drinct oft daer op slaep. En is goet teghē die verstoppte leuere. Ende teghen dwater van coudē humoren. En ghebroncken doet menstrua hebbē/ het is goet teghen tledercyn/ ghestampt en teghē toter ghestreken.

Item Metimsia dats byuoet/ hy is heet en drooghe inden. iij. graet. Dat cruyt behoort meer inden medicinen/ dan die wortel. Als beter groen dā drooghe.

Item men sal dat lesen als tlaet rijp is/ want het is goet den vrouwen/ die van vochticheden gheen kint en draghen/ En comet van droocheden/ so is haer dē byuoet quaet. Hi ontflopt die lendenen/ en doet dē vrouwen haer stonden hebben. En is goet teghē de coude siekten en Metike daer mede gheschoeft. En op elieren al heet ghelept/ doetse vergaen. En tis oock teghen den hooft sweer van couden.

Item Nuctum dille is cout inden derde graet/ Tlaet daer af cō. anij. Het is goet in medicinen/ Tis goet teghen den hoest en totter borst. Item neemt oock een pont vighē en le gtse in dillen sap/ eenē nacht en

Die crachten der cruyden.

sinorghens doet daer toe een luttel wijns/ en siedet te samen.

Item teghen die spenen/ Reemt tpuluer van dille en van netelen te gader ghedaē met seem/ en men salse daer mede bestriken.

Teghen keeren en hoestē/ Reemt puluer vā dille en mastie/ en siedet met watre en drincket/ het sterct de maghe en die herstentē/ en tis goet teghen Tortioen Dille in olle gheloden/ en den slaep daer mede bestriken/ doet slapen. En het sacchet apostuenien/ Dpe bloemen gheghetē/ sijn goet teghen den hooft sweer inden lichaem.

Alucera saet van roosen.

Item Alucera is goet teghē den lichaem/ En teghē keeren/ Ende dat puluer daer af is goet op gheclouē lippen.

Allium loock.

Item loock is heet en versich inden vierde graet. En is tweederhande/ dat eene wast in die hoven/ en dan der wast opt velt/ en heet Sordium/ Item het gheueest verijnde beten/ daer op gheplacert/ Tgeneest tseter en quade puyken.

Item venckel/ peterceli en marche/ verduwen wel. Item die al druppende pist en met pinen/ Reeme looc en stampet en siedet met luttel olien/ en maect daer af een plaester en legghet op sijn ghemachte en daer al omtrent.

Item Dascalorides seyt dat loock veel gheghetē/ dē luyden die van heeter complexien sijn/ maect lalacie en tvallende euel.

Alpium eppē vrou merck.

Item tlaet van Alpium heeft die meeste macht ende daer na die wortel/ en daer na tlap vanden cruyde/ het opent die verstoptheit der milten/ En doet dē vrouwen haer stonden hebben/ en vele vrine makē. Tlap van eppē is goet alle coude humoren mede te doen rijpen.

Item eppen saet en terwen bloemen ende seem/ dese goede plaester supuert en sachtet alle fistulen/ apostuenien en kanckerē. Item die t groot euel heeft en sal gheen Eppē besighen noch riecken/ En si deert dē vrouwē die kint draghen/ wāt si breekt dpe bende daer thint in leet.

Terisfolium keruel en anderling ist eppē.

Item keruel met luttel seems/ ghedroncken/ doet dē vrouwen haer stonden hebbē/ en doet veel vrinē maken/ Sy sachtet die lendenen en blase die van groote winde comt.

Item noch istter een ander eppē diemē peterceli heet en is goet gheplacert op Drope oft schoffthede en tseter/ en op bladeren en puykē. Tlaet doet dē vrouwen haer stonden hebben/ En sacchet die pine van der blasen/ En schept den wint en opblasinghe des lichaems/ het schept dat lanc euel in die moeder/ en leydet t doode kint wt ten lichaem.

Alchorus heet gladiē oft lis.

Item Alchorus wast in waterighe steden en draghet gheele bloemen/ theeft saet als boonē die wortel is root als menle snijdt/ Men salt ghaderen int beghin vanden somere/ Die wortel salmen in stucken snidē en datmē daer in vint salmē wech worpen/ dander salmen wech hanghen met draden/ En heeft macht te verduwen.

En tlap vander wortel claert die ooghen.

Betonica dats betonic.

Die crachten vanden crupden.

Setonica is heet en drooghe inden eersten graet/ **Setonia** ghedronckē/ claert dpe ooghe en supuertse vā humoren/ **Sp** is ghoet teghen den hooft sweet/ **Sp** is goet in wonden/ en saluen die wonden te heylen/ **Si** verlaecht dpe hofse/ ende is goet teghen clanc kuel. Dat puluer van **Setonia**/ doet spouwen.

Item een plaester ghemaect van **betonia**/ is goet op een ghesoncken moeder/ en doet die stonde comē/ en is den ghenē die gheschueret zijn/ goet inden dranche en in plaesterē. En is oock goet den ghenē die bloet spouwen/ met sope van steen. En is goet teghen corsten adem. **Setonia** verlaecht doncker verwe/ en ghele fecte. Item **Setonia** drooghet water/ en supuert die moeder/ ist dat men se daer mede wasscet met water daer si in ghesodē is. En dan in dranch ghedaen/ En si breekt den steen.

Sernagie.

Sernagie is goet den ghenē dpe ondercomē zijn vā siecheden/ en die cranth van herte zijn/ en die melancolicus zijn/ en rudich en lasarich zijn/ want si maect goet bloet. Item haer bladerē doet mē in medicinen/ al groen/ en si helpt seere teghen die ghele fecte.

Solus armenicus eerde van armenien.

Solus is cout en drooghe inden eersten graet/ Ende heeft macht te stelpen/ Oock teghen tmeulsoen/ En is goet op spenen die vloeyen en bloedē/ En is oock goet teghen ghebroken beenen/ En het saecht dat verbeent is/ in water oft in bier/ En tmo: wet oock ghemechte die hart zijn/ En ist dat pē māt wtē nuelen bloet/ dpe neme een luttel **solus** van armenien/ en stroeyt dat op catoen/ en dat sal mē in dpe nuelen gaten steken.

Sugla dats doorghinghe.

Item **Sugla** heylt wonden buyten en binnen.

Seronia.

Seronia carpenta oft brionie/ si is goet teghen den drope oft sproeten sut aensichte/ Met aijn ghemenghet is goet teghen Teter en teghen die angule en schoorthe in alle die huyt.

Saucea dat is pasteraken.

Saucea meerderet luxurie/ si is beter totten spijlen/ dan inder medicinen.

Sauca vrcina.

Sauca beeren wortel/ is goet om sweeren te rijpen die vā couder materie zijn/ Men sal **sauca** met verschen smeere stampen/ en lengghent daer op.

Sachi edra wewinde.

Sacce edre is van couder natueren/ dese bladeren/ leytmē op brandt.

Sorago bernagie.

Item **sorago** purgeert coleram/ **Sp** helpt den ghenen die t groot euel hebben van melancolien/ **bernagie** ghemenget met wijn en ghedroncken/ verblidet herte/ dranch daer af ghemaect met seem en supker is goet teghen drooghe borst. Ende teghen die longhet en houde milte.

Suscute.

Item **suscute**/ is ghelijc den vasse/ en wast opt velt metten vasse/ Men sal vergaderen metten bloemē **Tlaet** purgeert limighe humoren in die dermen en in die maghe/ en dpe verstoptheden der leueren en milten/ en vander maghen en vāder ghalle/ opent si

Capillus veneris ghelijc varen.

Capillus veneris staet aen oude muere/ is heet en cout/ **Tis** goet ghedroncken/ teghen die ghele fecte

Vanden crachten der crupden.

en harte milte/ En teghen dpe coude pisse/ en breekt den steen/ En wederlaet quade humoren die vander maghen vloeyen/ En met wijn ghedronckē/ doet dē vrouwen haer stonden hebben/ en saecht die borst/ en vander leuere en longere/ En supuert tboet/ En sommighe segghē/ dattet heete colere doet wter maghen en darmen/ Item si is op clieren goet gheplaeftert.

Centaurea Sanctorie.

Sanctorie is heet en drooghe indē. **ij. si** is tweederhande groote en cleyne/ Die grote is dpe beste/ en heeft gelu bloemē/ Men salse vergaderē/ als si beghint te bloemen/ En waermen se vint bescreuen/ salmen die groote nemen/ Si heeft macht te verdurven die quade humore/ si is der milten en leueren goet/ gemale/ **Ghesoden** in olie en wijn/ en gheleert benede den nuel/ doet veel vrine maken/ **Die** wormen in wijn maghe heeft/ salse malen en stroepen se op jūn spijse oft menghen se in dranch met seem/ **Sp** helpt dē ghenen die alstijt hoelken/ en steret die lendenen. Item die wortel vander cleynder **Sanctorie** is de o:baerlijcke en helpt meest.

Consolida maior confilie.

Item **Consolida maior** is heet en drooghe indē tweeden graet/ **Si** is goet teghen die vercoude leuere/ en ontsuopt den lichaem/ **Sp** is goet ghedroncken/ teghen quersueren van binnen en van buyten.

Consolida minor brunelle seelcheyle.

Consolida minor ghedroncken/ heylt van binnē dpe quetsueren en gheschuertheden/ **Sp** is goet in wonden dranch/ **Sp** is goet gheplaeftert op gheschuerthē.

Canabus kemp.

Canabus is heet en drooghe ende is goet in fistulen/ En tlaet doet tselue dattet cruyt doet.

Caulis een koole.

Item dpe koolen zijn grootelijc cout en drooghe indē eersten graet/ **Sp** maken quae bloet/ en vele melancolien/ **Tlap** morwet den lichaem/ en doet vele vrine maken/ maer dat cruyt is cout en drooghe/ **Canales** zijn roode koolen/ en jūn goet geplaeftert op apostu nien en op heete manlijcheden.

Cicuta is scheelich/ hi is seijn daerom. **vc.**

Catapucia spuere.

Catapucia is heet en drooghe inden tweeden graet/ Item men maect daer af olie/ aldus/ Men sal veel spuieren stampē/ en dan salmen se tusschē twee kool bladeren doe/ en laten se wel onder die aschen bradē/ En als si wel ghebraden zijn/ dan sal mē dpe olie wtperssen/ en verwarensē.

Caprifolium wewinde.

Item **Caprifolium** supuert/ opent ende trecht/ Dat cruyt met allene ghesootē en gheplaeftert/ supuert en drooch kancker en fistel/ en ghencest alle apostu nien/ Item men perstet tlap/ en later drooghē in dpe sonne/ tsupuert sproetē int aensichte/ en pupstē indē mont/ het supuert dat tant vles/ tclaert dooghen. **Calamentum** oft **acri mentum** oft neppita alle acrimente/ heet en drooghe inden tweeden graet. **Acrimente** als si bloemet/ salmen se vergaderen/ **Sp** heeft macht die humoren te verteren.

Item teghen die coude maghe/ sal dpe siecke in jūn spijse acrimente nutten.

Item teghen quae tantvles/ salmen mente siedē in aijn/ en daer mede wasschen/ Men doet se oock in sauce/ want si maect goeden appetijt.

Die crachten vandē crupden.

Item men sal acrimente hebben ghesoden met roosen/ ende daer mede salmen ghozghelen. En dan salmen hebben ghemalen mente en roosen/ dat salmē opten huych legghen.

Cerifolium dats keruel.

Clap van keruel met lauwen wijn/ doet vrine maken/ supuert die moeder en slaecht die swaerheyt der leueren.

Item gheplaciert/ slaecht die crimpinghe vā den verhouden wint. Sy slopt die leuere/ en ontslopt de milte/ ende verteert den wint vandē lichaem.

Keruel ghedroncken met azijn/ doodet dpe wormē ende beneemt spouwe/ en slopt lichten lichaem.

Ende heeft yemant weedom in dpe side/ soe sal hijt daer op binden/ het sal slaechten/ oft slop ghedronckē

Item het doet den vrouwen haer stonden hebben.

Cynamomū dat is Kaneel.

Kaneel is heet ende drooghe/ Men sal kiesen den subtylen en die wel riecker en root is/ sy steret dpe herstenen en die cranche maghe dpe vercout is.

Ende Kaneel cleyn ghemalen/ verteert doode vlees in wonden.

Item Kaneel ghepuluerseert en ghemenghet met azijn/ is goet teghen rudicheyt.

Ende Kaneel en Comijn op spijse ghestroeyt/ doet wel verteeren.

En teghen verrot tantvrees.

Camomilla.

Sy is heet ende drooghe inden eenen graet. Sy ontbint en slaecht dpe wortel bloemen en cruyt. Si moerwt ende scheydet.

En Camomilla ghesodē in water/ en ghedronckē/ doet den vrouwe haer stonde hebben. Sy breekt den steen. Sy doet dpe opblasinghe en wint scheyden in die lanchenen. Si gheneest die gheesterte ende pine in die leuere.

Item dianchi daer af ghemaect ende in seem ghesoden/ is goet teghen die apostuuenien in die zijde ende leuere.

Gheknouwet inden mont/ gheneest si den kanker inden mont.

Cpminum dats Comijn.

Comijn is heet en drooghe inden derden graet/ het doet den wint scheyden en die opblasinghen. Het is goet omtrent den couden lichaem gheleyt. Het drooghet vuple verscheden dpe wten lichaem ter moederen vallen.

Celidonia scheelwortel.

Tis heet en drooghe inden derden graet/ Men vindt van twee manieren/ dat eene heet indicum ende heeft een gheel wortel. Dandere ointmē in vele steden/ en ten is niet so goet. Alment inden recepten vint beschreuen so salmē die wortel nemen/ en drooghen in dpe schaduwē. Sy heeft machte te verteeren ende te ontbinden/ Men sal dpe wortel slooten ende legghen op sweerende tanden. Ende dpe thoof veruult heeft van quaden humoren/ dven salmen die wortel slootē ende siedense in eenen pot wijns/ dan sal dpe siecke sinen mont ouer den pot houden/ en ontfanghē die lucht in zijn keel. En scheelwortel ghesoden/ en dpe vrouwen daer ouer gheseten/ doet haer stonden comen.

Calx vna leuende calck onghebluff.

Tis heet drooghe inden vierde graet. Tis goet met alle en was gheplaciert op puppen en apostuuenien

Die crachten der crupden.

33

Kalck gheneest nyeuwe wonden/ ghemenghet met mastich en draken bloede/ elc enen vele.

Calamia dats clemijn steen.

Ende men vindten in die zee in Indien/ en heet ripa maris/ ende is wit. Enen anderen/ ende die heet ceruus maris/ die is groen ende heeft ghatē. Enen anderen vindten in Africa/ dpe is root/ ende men maect daer cooper mede gheelu/ datmen heet latoen

Ende den groenen ende gheelen orbaertmē in eerslaterien. Dit witte is beter en helpt tbloet met zijn der hitten.

En het doodet den canker inden mont/ die tanden daer mede ghewasschen.

Ghesoden in seem/ gheset die tanden vā versche humore die wten tanden bloeden.

Het supuert kanker ende fistulen/ dpe wonden van quaden vleesche. En het is goet op Drope/ op puppen/ op schoft ende op alle droope dpe van couden comen.

Cubeben.

Cubeben zijn vruchten vā boomen die ouer zee waslen. Sy zijn teghen die pijnen vandē hooft en swymelinghe.

Cubeben in spijse ghegheten/ doen verduwen. Sy verbijde den sin ende makē goeden ruecke. Sy breken den steen.

Cerula spaens wit.

Cerula is drooghe inden tweeden graet/ het heyt wonden en maect goet vlees/ en het verdijft vloedende vleesch.

En ghemenghet met olie vā roosen ist goet op puppen en heete wonden die sweeren.

Ende ghemenghet met Colliriū/ gheneest vleecken op die ooghen.

Crassula oft orpijn dats sneer wortel.

Sy is van twee manieren/ groote ende cleynē/ Dpe groote is sneer wortel/ dpe cleynē heetmē bladelosse. Sy wederstaen beyde hitten en stoppen die ghaten vander huyt. Ende si zijn goet op alle heete apostuuenien/ en op tverbrande. Ende tis goet aent voor hooft oft slaep voor den hooftwee gheplaciert. Sy is goet in alle coude salue als Poplioen en deser ghelijcke.

Camfer.

Het heeft machte te stelpen ende te coelen/ Men sal kiesen dat wit en claer is. Men salt in lijnsade houden. En den ghenen die de leuer verhidē hebben/ salmen camfer placieren metten soppe van nachtschade/ en maken een plaester en legghen op dpe leuer. Ende die ter nusen bloeden/ sullen Camfer metten sappe vā netelen menghe/ en makē pillen/ en doen se in die nusen/ men moeste int sap van hinnen kerse nerte. En mē sal cāfer met roole water en met benehel water menghen in eer cooperen vat/ beneemt die vleeke op die ooghen.

En Camfer ghemenghet met olie/ en in dpe nusen ghestreken met eender veren/ doet niesen.

Crocus soffraen.

Tis heet en drooghe inden eenen graet. Het is van twee manieren. Dene heet orcentis/ en wast in der luyden houen/ en dit doetmen inden medicinē daer men af walghet. Dander heet orientael/ heeft groote cracht te conforteren. Tis goet der crancher magē

Item den soffraen salmen aldus besighē/ Men salt in een warm scharf legghen/ en latent drooghen/ en

Die crachten der crupden.

Dan salmēt pulueriseren/en dan so in vleeschlop oft in wijn doen.

Item teghen roode ooghen oft bloet waere/salmen sofferaen cleyn malen en menghent met dwitte van den eyde dat wel gheslaghen is/daer in salmē catoen netten/en legghen dien tlaouonts op die ooghen.

Item tsoftraen houdt den lichaem wel ghetempert
Item teghen clancū euel/salmen plaesteren vā sofferaen maken.

¶ Tera was.

Tis van vochter natueren/tusschen heet ende cout/
Theeft cracht te morwē en wack te maken/Men sal hiesen was dat supuer en wit is/Men macht. v. i. a. er goet houden.

¶ Colofonie griecr peck.

Tis een gumme vā eender hande boomen/men sal se hiesen die binne claer en supuer is. Si heeft macht te veruermen en te heplen.

Item teghen die bloet siecte salment op kolen leggē en die siecke sal den roock beneden ontfacen.

Item den roock in die moeder ontfacen/doet den vrouwen haer skonden hebben. Sy is goet tot allen plaesteren die tot wonden ghaen.

¶ Daucus.

Daucus is tweederhande/Deene heet daucus ceticus/om dattet in critighe landē wack/en tis beste. Dandere vindt men ouer al ghenoech aendē grachten/Men mach deene wel voor dander nemen.

Item Daucus heeft groote cracht int cruyt en luttel in dye wortel/het heeft macht te verteerē en te ontbinden die humore die te vele zijn en te verdurwē

Item tis goet teghen een coude maghe vā winden.

Item die de vrine met pijnē maken/en knaghinghe in die darmen hebben.

Item men sal Daucus vele nemen en sieden in wijn en olue/en alst langhe ghesode is soe salmē daer een plaester af makē/en legghēle op de weede. Item wijn daer daucus in gesode is/sal die sine vrine niet makē en mach/drinckē. En doet menskruū hebbe/Ende tgheneest apostuenē die vā scumawassen/ende tis goet teghen dat water. Diptanus peperwortel. Si heeft langhe witte wortelē en lange groene bladeren. Dit ghesode/en op dye moeder gheplaestert oft tlop ghedroncken/doet menskrua hebben.

¶ Dupuen voet.

Dat cruyt wack int cooren/theylt wter maten seere wonden/Tis goet teghen dwilt vier/gheskooten en daer op ghelept. Ock teghen veroude seer/daer op ghelept/darmē die singule heet. Item het hept wonden/hacker/fistulen en apostuenien.

¶ Dragonta columbinus oft serpentine.

Tis heet en drooghe inden derden graet/en men vint ter van twee manieren/deene wack inder luyden houen. Item int sap wolle ghenet en in die nusen ghet/verduyft Polipus dat is vlees dat daer in wack. Item Dragrediū scomonie ghecorrigeert oft bereypt. Item met seem ghemenghet en in die nuse gedaen betert den clancū vander nusen/Die wortel ghemē ghet met seem en eerst ghepulueriseert/gheneest de kancker. Doc die wortel gewerue met swinē smout gheneest ghebroken beenen.

Dragagantiū is gūme ouer zee wt eenē boom.

Item si is vierderhande/deene is wit als sout/ende comt wt Indien/Dander comt wt Affrikē/dat ghepulueriseert/is ghely/het derde comt wt pranchē

Die crachten vande crupden.

riich. Tweerde comt wt Cipers/dat is die beste.

En men sal hiesen die wit en claer is. Si heeft mach te te koelen en te veruerrischen/te supueren en te heplen/Sy zijn goet in colierien.

En tis goet teghen die ooghen/den hoest en teghen drooghe kelen/en tclaert drooghe stemmen.

Item tis goet teghen steecten vande niere en vāder blasen/die van wondē oft humore oft drope oft van scharpē dranch die de darmen wondet comen.

¶ Edra terrestris gout varen.

Si is goet teghē den hoofstweer en dwater/Si ontflopt die leuere en milte/En doet den vrouwen haer skonden hebben.

¶ Emula cāpana galant wortel.

Die wortel vergadert men int beghin vande somer/Sy heeft macht te stercken/te verteerē en te supueren en te saechtē/daer om is si hen die de ader vercroppen hebben/daert van couden comt/goet.

Item teghen couden hoest/salmen wijn daer galant in ghesoden is/ghenē dit morwet den lichaem en tis goet teghen alle siecte vander borst die van couden is. Item teghen den hoest en corten adem.

Item teghen tbloet spouwē en gheschuerde senurwē

En die wortel is goet teghen clancū euel/en teghent die sweerende lende. En ghesode in wijn en olie/verlicht die vrine vā verstopheyt. En die wortel ghesoden en ghesapt/daer na met swinē smeer en een luttel solphers en quicksiluers/tis een goede salue tot allen dropen dye hen vrouwen en schinen oft si lazaris waren.

En neemt azijn en siedet in Emula/dan suldy dien sieken doen baden/en dan suldy dyen sieken daer mede bescrikē/en dan suldy dien sieken met couden watere begietē/en dect hē en laet hē ligghē/dit selue machmen doen met swinen smout en Emula te gader gheskooten/dit doet al dat selue dat Elleborum album doet.

¶ Enduia.

Sy is cout en drooghe die bladeren doet men in dye medirinen/si hebben macht te verteerē en te sterckē.

En teghen die leuer en teghen die gheelsiecke.

En dit cruyt salmen vele skooten ende siedent in water/en maken daer een sirope af.

En si is goet teghen den rede/dye tlop bronche met warmē water/en geplaestert saechtē de hoofstweer

En ghemenghet met ghersten meel en met olie van roosen/gheneest apostuenien en meest in dye ooghē en veriaecht den sweer die vander artike comt ende van hitten.

¶ Eupatoriū wilde sauie boelkens cruyt.

Men sal. i. j. castorie en. iij. j. wilder sauie/en siedent inden sope van rooden koolen/en dat salmē drinckē.

Oft men sal pillen makē en legghen se onder die tonghe/Salenus sept/dat si daghelijche cortse ghene

set/en doet wel vrine maken/En is teghē die artike

¶ Esula dats padden.

Die wortel is medicinael/het heeft den steel root/en is van twee manieren/cleynē en groote/beyde doen si schiten en zijn lapatijf.

En men neemt dye schorze vander wortel/en men oibaert se met anderen medirinen/En men scharprer andere medirine mede met een loot dat schiten doet.

Item esula doet lichtelijck purgeren als scamonie/si purgeert supmen en lūnighe humore wten darmē en in die mage meest.

Men gheeft se teghen die siecte in die side/teghē tclancū euel en cortse/en teghē alle siectē die vā supmē comen.

Die crachten der crupden.

Item men sal die humoren rijpen/ eer dat men se gheuen sal.

Cebulus dats adicht.

Adicht heeft die selue macht die vlieder doet/ sonder dat niet seer en doet schiten.

Tsap vander wortel supuert den lichaem/ maer hy sal eerst hebbē een bereytsel/ als orimel/ en men gheuet teghen die pijn in die lanchenē en sīde en cortse. Item die dwitire water ladet/ sal mettē bladerē sco- uen in een kuppe daer heete sichelen op ghelept/ soe langhe dat die siecke wel sweete.

Item men gheuet oock/ teghē die verstoptheit der leuere en die gheelsiecke.

Item baden ghemaect van die bladerē/ zyn goet teghen die leden die ghequet sijn/ teghē tbeue/ en die voeten die swillen van siechedē. Aldus so gheeftmēt eenen haluen eydop vol/ gheloden met eenē tueghe wijns/ men gheeft daer mede Sbellium en mastick/ om zyn felle natuere mede te verslaechten.

Cufosbiū is een ghūme.

Sp is heet en drooghe inden vierdē graet/ men sal se kiesen die versch is/ dat is die beste/ si purgeert stuen en limghe humore in dpe darmē en maghe/ en supuert wt alle leden.

Item men moet se met andere medicinen gheuen/ want si is seer sel bi haer seluen/ dat is met een. 3. oft twee serpentinen ofte andere Medicinen dpe doen schiten.

Sp is goet in colieren/ si claert dat sien vanden ooghen. En ghetempert met olie/ en in dpe ooren ghedaen/ saecht die sweerē in die ooren. En om dat si so sel is/ sal men se dwinghē met Sbelliū/ met mastick oft ghumme van Meabien.

Item al blume en salment niet gheuen.

Item teghen die fistel dpe gherechte boete. Men sal euforbiū cleyn puluerizerē/ en menghet met seepen onder een/ daer sal mē een wiecke in windē/ en sieckē in die fistel. En den anderē dach sal mē een wiecke in botere wentelē en met dwitire vandē epe. En aldus sal mē wisselen deene om die ander/ al totter tijt toe/ dat die fistel ghenesen is.

Cesvkum oft calcutemon.

Tis heet en drooghe indē vierdē graet/ Men vīndet in die apoteken/ het supuert wonden. En het vdrjft vloepende vlees in wonden/ en het claert donckere ooghen in colierē ghedaen/ En het maect den mensche walghinghe.

Calderiane oft amātale oft epotentille en ooc wit zedwaer oft weghewijse reyn vane.

Inden somer vergadert mē die wortel/ en mē gheeft se hen/ die met pijn haer water maken/ men sal hē gheuen wijn daer Valeriane in gheloden is. Sp is der leuere en der milten goet. Sp doet den vrouwe haer stonden hebben. Sp is goet teghen apostueniē die binnen in die zijde wasschen. Sp is goet in allen wonden dranch.

Cumms terre dupuen keruel.

Sp drooghet die maghe/ en gheuet lūst totten eten. Sp ontfopt die leuer/ dat sop dicwijls ghedronckē supuert den lichaē van alderhande rude en pupsten en dropē. En purgeert roode verbrande coleren en meest op dat men se neemt met Mirabolā.

Item si is goet in alle drop salue/ en in alle rudichede. En het supuert den lichaem van allen verschen humoren/ en doet den vrouwen haer stonden hebben.

Die crachten vandē crupden.

En teghē dwitire water. Reemt tsap vā desen crupde/ doet daer toe. ij. 3. esulen/ met warmen water/ en gheuet den sieckē te drinckē. Tis goet ghedroncken teghen dwatir/ der leuere en der milten.

En het supuert colera die verbernt is en melancolie en stuymen en alle quade humoren.

Cfoliū dat zyn bladerē vā groffels naghelen.

Sp zyn heet en drooghe inden anderen graet/ si stercken die maghe/ en die leuere/ si doen den wiat schepden en wine maken/ si zyn goet op apostuenien inde ooghen gheplaectert.

Cfulul is gheformeert als een muscaete.

Gallen hebben groote cracht te stelpē/ Teghen dpe bloet siecke en tmenisden.

En men sal gallen pulueriseren/ en menghen se metten witte vanden epe/ en legghē daer af beneden den nauel een plaester/ si stelpet tbloeden ter nuelen.

Cflos eris spaens groen.

Het supuert vloepende vlees/ en tsnijdt vlees dat in die nuelen wakt. En met wijn oft zeem gemenghet/ genect den kancher indē mont/ en dē huych en supuert fistulen en ghaten dpe quaet zyn. En het stelpet tbloet in wonden.

Cferrum dats gheloeyt pser.

Pser in water oft in wijn gheblust/ is goet teghē die wondē in die darmē die van humore comen. En tis goet ghenomen teghen apostueniē in dpe milte oft in die maghe.

Cfrumentum dats tarwe.

Tarwe gheloden/ sterct die beenen. Die bloemē supueren wondē en quade ghaten. Tarwen meel gheloden in water met een luttel boonē/ dat rijpt alle heete apostuenien/ en hoe heeter ghelept/ hoe beter.

Cfeci dats consoen.

Tis goet ghelodē/ en den waellem in die nuelen ontsaen ende inden mont teghen den reuma int hooft. Ghemenget met Hueroone/ doet menstrua hebbē. Tis oock goet op vuple gharen gheplaectert.

Cflammula dats selfheete.

Flammula ghesampt met olien/ en ghelept op haerde sweeren die gherijpt zyn/ doet se wtbreken.

Cfeniculum dats venckel.

Tis heet en vocht inden middelen graet/ en drooghe inden tweedē graet/ Tlaet heetmē Mastriū/ Tcruyt machmē Mararū heeten en tis heeter dan tcruyt. Het conforteert die maghe/ en het ontfopt die nyeren en blase/ en tdoet wine maken. Ende dat water daer af claert die ooghen.

En tlaet ontfopt die aderen vander leuere/ vanden niere/ en vander blasen. En het weert den wint en opblasinghe en tbreect den steen.

En men sal die wortel in wijn sieden/ en dat is goet teghen die siecken der milten/ en teghē den steen/ die van couder materien comt.

Cfenigrecū dats griets hop.

Men sal nemen meel van fenigrecū/ en temperent met doderen van eperen/ en makē daer af een plaester/ en legghen se daer op/ dat rijpt en trect. En dat meel ghemenget met terpetijne/ so breket die apostuenien. En in heet water ghelept/ met desen watere heylt mē gheclouē lippen. Het saecht die weedommē inden leden. Het doet die wondē wel etterē.

Cfulce is een maniere van eerden.

Tis goet in salue/ teghē die lypsen. Tis goet in vele saken teghē den coxten adem en cranche borst/ dese

Die crachten der crupden.

Als nutten een scrupule met eenen morwen ey/tis goet tegh alle rudicheyt in salue ghemenghet/ her rijpt dye borst/ Tis goet ghelimeert op Drope. Item met azijn gherempert/ doet haer houden in al len steden.

Essen boom.

Fraxinus heet die boom. Die schofften vandē boom en die campernoelien die daer op wassen stelpen dye bloet sietten/ met reghenwater ghemenghet/ oft bene den ghestoof. En aldus/ men salt siebē in eenē pot dan salmen daer ouer sitten/ en den damp wel stoppen/ dat hi niet en ontgaet/ sonder onder die cleederē. Itē die bladerē met azijn ghestooten/ gheneest wonden en droope en morfaen sietter en singule/ en supuert alle dinck in die huyt. Itē ghedronckē/ ist goet teghen alle ghebreken der milten.

Fraxaria dat is eertbesien cruyt.

Ecoelt met gherstē meel gheplaectert op herte stedē

Faba boonen.

Item die seere ooghen oft ooghen die tranen/ hebbē salmen boonen cleyn malē/ en men sal daer toe doen roosen ghepuluerizeert en ghemalen wieroock. Dit salmen met dwitte vanden eyte menghen/ en maken daer af een plaecter/ en legghen se opten slaep. Ende die eenen sweert heeft aen zyn hullen/ oft dat si gheswollē zyn/ sal boonen in wijn sieden/ en plaectereuse daer mede die gheswollen zyn.

Filipendia oft valida.

Tis een cruyt dat van polie comt. Het doet dē vrouwen haer stonde hebbē. Verdrijft knaginghe in die darmen.

Vighen.

Sp voede bet dan andere vruchtē. Itē teghen eliere/ salmen vighen wel siebē en plaectereuse daer op. Itē vighen ghestamp/ met seem gheplaectert op eenen honts bete. Itē vighē doen sweeren wtbreken.

Gariofilate.

Die wortelē hebbē meer cracht groen/ dan drooghe. Sp heeft macht te schepdē/ en te verteerē die humoren. Itē dye een tranche maghe hebben vā lymach/ sicheyt/ sullen die wortel in wijn sieden. En die vrouwen die de moeder willen supuerē/ sullen se met wijn sieden/ en wassen se daer mede/ also verre als si kunnen ghereyke. En den ruck ontkopt die herstenen.

Senesta brem.

Itē dye den vrouwen haer saken wilt stelpen/ neme die bloemen en siebte in reghenwater/ en legghet se also heet als mē ghedoooghē mach/ benedē den nauel/ en dit sal mē dicke verwermen/ en weder legghē t sal sonder twifel stelpen.

Galla galnoi en.

Het zyn vruchtē. En zyn vā twee maniere/ die groote zyn rijp/ en hebbē ghatē. Maer die clepne en hebben gheene en zyn onrijpē. Itē gallen in een sarken ghesoden/ ende daer op ghesetē/ doet den meltoarm weder in gaen. Itē gallen gepuluerizeert en gebrāt is teghē troode menisoē goet/ en het stelpet t bloet in wondē. En die bloet pisset/ en indē nuele gheblasen.

Ganciaen.

Sp verteeren en trecken die humoren. Itē ghesodē en den doem ontfanen/ doet menstrua hebben.

Gladie dats lis.

Tis hen goet die verstoppt zyn aen die leuere/ aen die milte en aen die lendenen/ en blase. Haer wortel ghesoden in wijn/ is goet tot allen desen onghemaken. Die wortel ghedronckē met gheytē melck oft warm bier/ maect eenen rasschen lichaem.

Die crachten vandē crupden.

Salbanū is een ghūme die seer riekt.

Men sal se kiesen die wit is/ Sp heeft cracht te losse/ ne/ te verteeren/ te saechten en te rijpen. Tis goet teghen den hoest en swaren adem. En den ruck ontfanen is goet teghent groot euel/ en teghē verknachte hede vander moeder.

Herba roberti.

Dat is cranenbec/ het drooghet/ t supuert/ en heylt/ En het drooghet wonden/ fistulen en cancker/ en alle ghatē die leken/ Tis goet die wondē huytē daer mede te wasschen.

Violetten cruyt.

Tis goet teghen den heeten hooftsweer. Vpoletten zyn goet teghen onghetemperde hitte der leuere vā apostueniē vā binne/ diemē pleuresis heet. Die olie daer af ghemaect/ is goet totten hoofde dat vā hitte sweert/ den slaep/ voorhoofst daer mede bestreken.

Stolopendia herts tonghe.

Tis goet teghen die gheslechte. En breekt den steen in dye nieren oft inde blase/ Sp is goet der borsten met recollissen ghesodē. Iulianus bilssen cruyt Dit saet is drierde hande/ wit/ root/ en swart. En vā den swarten sal mē wachtē/ wāt het brengt die doot aene. En dander twee doet men in die medicinē/ dat saet is beter dan treuvt. Itē men sal die bladeren in water sieden/ en plaecterent opt voorhoofst. Itē dat cruyt ghesootē en ghelept opten tant sweert. Oft dat saet ghelept op die colen/ en den roock inden mont ontfanghē. Itē ghemenghet met colieren/ gheneest apostueniē in die ooghen en gheswil van hitten.

Ipericus. S. Jans cruyt.

Tis heet en drooghe indē derde graet/ Theylt ouer seere haestelijck wonden/ en tis goet in wondē dranc/ t supuert die leuer ader/ en het ontkopt die milte en nieren/ En het doet den vrouwē haer stonde hebbē.

Marta fullonis Jacea nigra dupuels bete.

Sp is van twee maniere/ wit en swart/ Sp heplen wondē huytē en binne/ en tis goet in wondē drack/ Sp zyn goet ghedronckē den gheschuerdē en die die darmen wt schieten inden hulbalch. En kinderē indē nael.

Ircos.

Tis goet voor die veel hoesten. En vercoude leuere.

Lingua canis honts tonghe

Tis een cleyn cruydekē en heeft langhe scharpe bladeren/ en een starcke wortel lanch. Het sterct den lichaem om morwe te maken.

Lactucalactuwe.

Dat saet is couder dan treuvt/ Sp vercoelen dē lichaem/ en tis nuttelijck in herte sietten. En tis goet teghen heete apostuenien/ en opten lichaem teghen heeten hooftsweer/ en inden slaep en opt voorhoofst. Itē dit cruyt gheghetē maect goet bloet/ en dē vrouwen vele melck. Itē rouwe gegetē met azijn/ schepet den rede/ en is goet der milten en der leueren.

En maect een plaecter vā lactuwe/ vā droitte vanden eyte en vrouwē melck ende azijn/ legt dat opten slaep. En lactuwe ghesoden met soffraen/ ontkopt die leuere en milte.

Millefolii garwe.

Sp is heet en drooghe inden tweeden graet/ si heylt wonden/ en is goet in wondē dranch/ ende ontkopt die leuere. En t stelpet t bloet/ En doet coude humoren rijpen.

Mastick.

Tis heet en drooghe inden tweeden graet. Tis een ghūme en vloeyt wt eenē boome in Grieken. En mastick gheknouwet/ purgeert die tanden. Het verhidt die maghe/ en maect appetijt/ ende verdrijft den wint in die maghe en indē lichaē ghedroncken met coude watere/ is dē bloet seouwendē goet.

Die crachten der crupden.

En also ghedroncken steret die maghe.

Myra.

Sp is heet en drooghe. Tis een ghume ende vloepdt wt den boome in Indien. Men salse kiesen die gelu is oft te maten root/ si is goet teghent borst euel/ en corten adem. Men sal wijn te drincken gheuen daer myra in gheloden is. Teghen verrotte tanvleesch/ salmen dpe tanden wriuen met ghume vā Arabien. En myre ghetempert met Colofonie/ heylt wonden aen des mans pede/ En tis oock goet teghe alle manieren van wormen in des mensche lichaem si stel pet vloepende ooghen.

Rasturciū kerste.

Itē tlaet in wijn gheloden/ op die lendenen ghelept is goet teghent lanck euel/ al heet.

Muscaten.

Muscaten opt vier ghebraden en gheghetē/ is goet om die maghe te sterckē/ en maect een schoone ghe-daente. Itē wijn daer muscatē in ghelodē zyn/ anis en comijn/ steret die maghe en leuer. En tis ooc den ghenen goet die langhe sieck zyn gheweest. En noten voor die nuele ghehoudē. steret die herstennen.

Rigella crock.

Dat crupt in sterckē azijn gheloden/ en daer toe ghedaen olve van nooten/ en salue daer af ghemaect/ is seer goet teghen rudicheyt.

Remifar.

Die bloemen ghelodē in wāter/ en daer toe ghedaen supher/ is goet teghe die verhitte leuer ghedronckē en teghen heete siecken en heeten hooftweer.

Erubri vitsen.

Den bast afghedaen/ en die bloemen ghelodē in wijn morwen den lichaem seere. En doen den vrouwe haer stonden hebben.

Opium.

Opium is cout inden vierden graet/ inden somer als den witten mancop riep is/ so sijdtmen die bolle af en dat wten stelen loopt heetmē opium. Dit plaectert men opten slaep also groot als een vitsē.

Opponat is sap vā eenen crupde.

Men salt kiesen dat claer is/ het heeft machte te verteeren te scheyden die humozē. En tgheneest die Artike in die handen en voeten. En gedronckē met wijne gheneest dē sweer inden lichaem/ en torcien en coude pisse.

Piretri pertri oft peltreck.

Piretri in wijn en olve ghelodē/ supuert die artike en tvoet euel. En teghe die borst en milte. Tis ghoet teghen alderhande siecke. Ghetempert met wijn en ghegorgelt in die kele/ gheneest den hupch Setempert met olve van baye/ is goet ghelmeert aen alle siecke leden vander gicht oft artike. En teghe zenuwen die ligghen en trecken.

Piper peper.

Peper salmen met rooswater menghe/ en in die ooghen druppen.

Itē merto dats lanck peper/ dat is der maghe goet

Portuleyne.

Portuleyne is cout en vocht. Het coudt/ verschet/ en saechtē/ si is goet dē ghenen die den rede hebben Teghen den vassen lichaem/ salmen Portuleyne siēden en pruwme vā damas in water/ dat crupt salmē eten en dwater drincken.

Pir dats peck.

Tis goet op seer/ op wonden/ ghemenget met seem

Die crachten vande crupden.

tgheneest wonden en supuertsē.

Papaur oel.

Colerien daer af gemaect/ verdrift die Perle op die ooghe. Die wortel gheknouwt tusschē die tanden/ supuert dpe humozē ter nuelen. En tlap ghedroncken/ gheneest morse en mēstrua. En met wijn gheloden/ ist goet op die ooghen gheplaectert.

Pponia proene.

Sp is heet en drooghe indē tweedē graet. Die wortel en tlaet zyn goet in die medicinē/ en heeft machte te ontbinden en te verteeren.

Pes colūbinus.

Pes colūbinus dupuē voet. Het heylt wonden wter maten seere. Gheskooten/ en ghelept opt wilt vier salt verdrue/ het heyt cancker apostueniē/ fistulen.

Planta leonis.

Sp is van twee manieren/ groot ende cleyn/ Sp is goet op dpe bloeme. Tis goet ghedronckē den ghenen die bloet spouwen. Tis goet met roose olve teghen die spenen.

Pvra peeren.

Peeren gheloden in reghenwater en gheskooten en gheplaectert opten crop vander maghen/ beneemt t spouwen/ seetmen die plaecter beneden den nauels so stelp si dat menisoen.

Serpini vzielwoude.

Siet dat crupt in water/ en gheuet den gheschuerdē te drincken. Ghebrouken beenen heyltmē daer mede

Anta.

Aupte is tweederhande/ tam en die wasset inder luyden houen/ si scheyden beyde grooue humozen. Sp heeft machte te verduwē dē hooftweer. Wijn daer Aupte in gheloden is/ stercket die herstennen/ en verdrift die kumpen. En in wijn gheloden/ opten tantsweer ghelept. Teghen quetsinghe vā slaen oft gheswil/ salmen Aupte warm maken met ongesouten botere/ ende daer een cleet op ghebonden dat in cout water ghenet is en wt gheduwet/ dat salt wt doen slaen in witten galen/ Aupte is der couder maghen goet en allen leden die vercont zyn. En Aupte ghedroncken met beuerlijn/ ontskopt die leuer en milte/ ende lendenen en blase.

Saxifraga beuenelle.

Beuenelle in wijn gheloden/ doet vrine makē/ ende is goet teghen die knaghinghe in die darmen. Item men sal dpe wortel stampen en sieden in wijn. Item dpe wortel ghepulueriseert/ in een morwe eyē ghebesicht/ is goet teghen den steen. Het ontskopt leuere milte en nieren.

Santonica.

Sp is ghelijck Alfen/ si ontskopt die leuer/ si is goet teghen alle manieren van wormen inden lichaem/ si is goet gheplaectert op den drope.

Senicle.

Sp heylt wonden/ ende is goet in wonden dranch. En heylt alle gaten die swaer zyn/ en quetsinge om trent den lichaem.

Semper vna donderbaert.

Het heeft machte te vercoelen. Men sal donderbaert skooten/ en nemen tlap oan rooswater/ en legghen se opten slaep en byder kelen. En dit gheplaectert/ gheneest quade puyken. Het gheneest apostuenien in die ooghen. Het droocht die humozen die in de secundine vloepen. Tis goet op wonden/ op fistulen/ op canckeren. Het vercoelt by hem seluen.

Die crachten vande crupden.

Smout van glazen.

Het supuert en verteert vloeyende vles in wondē/ in fistulen in cankerē/ Het claert die ooghen in co- kerien ghedaen.

Salvia dats saule.

Die bladeren ghaen inde medicinen/ Item ghelodē in water en daer in gebadet/ supuert die moeder en doet den vrouwen haer stonde hebben/ Sy sterct die zeinwen bouen alle crupden/ als die castorie bouen alle werien/ dat puluer is goet in spijse.

En in wijn gheloden/ ghenet hoef/ dyc perste van vrine te maken/ Sy stelpet tbloet in wondē/ daer op ghelept/ Wilde saule is goet in wonden dranch ghe daen.

Sauina dat is sauelboom.

Die bladeren jyn goet teghen sieche de der maghen/ der dermen/ en breeet den steen/ en doet vrine makē en tot allen desen is dyc wijn goet daer sauelboom in gheloden is.

En gheloden en ghebroucken/ doet de vrouwe haer stonden hebben.

Chinimum.

Sy verdrift die wormen inden lichaem/ en doet den vrouwen haer stonden hebben/ en tsupuert vloeyen de supmen wter borst.

Tamaricus dats parijs.

Tis goet teghen die verstoppe leuer en milte/ en het breeet den steen in dyc blase/ dyet in den wijn siedet/ oft men mach die schorsse malen/ en doen se in spijse.

Ucie.

Het supuert oueruloedighe vleesch/ en het gheneekt die humore die in die ooghe vloeyen/ in coliere ghe- daen/ het helpt den ghewille in wonden/ en fistulen

Urtica netelen.

Sy jyn goet teghen die coude leuer/ teghe die gheel siecke. Sy ontkopt die nieren/ Laet heet schantum Tis goet teghen snidighe inden lichaem/ ghenien- ghet met seem en ghegheten.

Item teghen den couden hoef/ salmē wijn daer ne- telen in gheloden jyn/ gheuen.

Item Appelen jyn quaet gheghetē den ghenen die een coude maghe heeft/ maer die heet jyn.

Onrype appelen jyn quaet/ si en waren soete.

Die Peeren wel soet en rijp/ jyn te maten heet/ en cout/ si jyn den ghenen goet die de maghe cout ende brooghe hebben.

Item die mispelen jyn cout ende drooghe inden eenen graet/ si kappen den lichaem/ beter jyn si nuchteren dan opten dach.

Die Kersten en prupmen jyn van eender natuerē cout en nat/ die soete en wel rype/ ontlatē den lichaē en jyn ganse dan die suere.

Die amandelen jyn goet en wel ghetempert van hieten/ si helpen den ghenen die in die borst sieck jyn oft in die leuer/ oft in de milte.

Item Ruten nuchtere ghetē met suppe/ en mach dien dach niet vergheuen worden.

En Vighen jyn heet inden eersten graet/ si makē biecker bloet/ dan eenighe andere oeff.

En Vighen in water gheloden/ en een plaester daer af ghemaect ende ghebonde op den aenbepe/ doet se vergheuen/ Ra vighen salmen amandelen eten.

Item wijnbesen/ men sal dyc basten en steenen wt- spouwe. Item ledoren/ jyn teghe thuyck euel goet.

Hier volcht vanden wateren der medicinen.

Vanden Wateren.

Vanden Wateren der Medicinen.

Vanden wateren/ vanden Syropen/ vanden clisterien/ vanden Passarien ter Medicinē/ Meester Salienus leerlinghe.

Water totten loopenden ooghen.

Neemt een cloche doet daer in Aggermonie/ Ver- bena/ Venckel/ Wijnruyte/ Koolen/ Mente en Tub- sieke/ en besprenghet dat met witten wijn.

En dit water heeft crachte loopende ooghen te ghe- nesen van couder saken/ die tranen en vleecken te ver- driuen.

En wildy dat dit water/ die schelle en vleecke stercke lijck breke/ soe doet daer toe wijnruyte metter bloe- men en schelwortel.

En neemt venckel metter wortel/ en siedt se in eenen eerdenen pot/ en stelt een becken daer ouer/ dat wa- ter dat daer af druypt vandē damp/ neemt dat des morghens en des auonts een druppel in elckē hoef vander ooghe/ dat is goet ter voorseyder saken.

En neemt die bloemē vā witten doren/ en wit wil- ghen water/ maect daer een water af.

En dit water heeft macht/ die schindinghe en seec- te ber ooghen te verdriuen/ en die roocheit vā hee- ter saken te verlaen.

Wijn gaert water.

Men sal dit water winnen/ als men den wijngaert sijndt/ want dat water dat daer wt druypt/ salmē ont- faen/ het heeft macht die smerttinghe en seerte van der ooghen te verdriue vā heeter saken/ vā verdonc- herden ooghen te verclaren/ en des salmē een drup- pel in elck eynde vanden ooghen nemen.

Van roosewater.

Neemt versche roosen/ en maect daer water af. Item roose water heeft crachte sonderlinge in hee- te siecken.

En roosewater ghelmeert om toozhoofst en de sla- pe/ ghelmeert den pols ader/ handen en voeten/ ver- drift die hitte/ en doet den siecken slapen.

En dit water ghelmeert byden nuse/ sterct die her- senen/ en vermeerderet dyc gheesten van binnen.

En dit water ghebroucken stelpet thuyck euel.

En dit selue doet vpoletten water/ maer het laxert en roosewater stopet.

Vanden Wateren.

Rooswater/keret dat sien/ en saecht te zeere ooghe van heeten snertten/ en keret alle dinghe van quetsinghe.

Eufasien water.

Item dyt water maect men van versche Eufasien bladeren en roosen bladeren en ruyte bladeren. En alst al in die cloche is/ so spreyt daer wijn ouer. Ende dit water maect die huyt dunne en claer.

Item dit water heeft macht/ die tranen wten ooghen te verdriuen. Heeft oock machte verdonckerde ooghen te claeren.

Item het breekt schellen en vlocken in die ooghe.

Van boonen water.

Neemt die bladeren vanden boonen en die bloemen en maect daer water af/ en wasschet uwe leden daer mede/ wat theeft sonderlinge cracht die ledē te witten.

Water ter gheesten siecken van binnen/ en der crancher reumen.

Neemt plope/ sukreye/ Lubsteke/ Polepe mettē bloemen/ Confilie/ Salant en mellilote.

Dit water heeft sonderlinghe cracht dē lichame vā binnen te helpen. En heeft crachte dpe humoren en fluymen van binnen te ontbinden. En heeft crachte dat spouwen te subtylen/ en doet lichtelijc wt worpē. En alle fluymen wten lichaem verduwen.

Water teghen die gheesten van binnen.

Maect water van breedeweghe/ tozmētille/ roelooe en van rooßen dit water heeft cracht alment drinet met warmen wijn/ dat druct ende verdijft wten lichaem die gheesten vā binnen en veruandelt die haelschick. En is inden lichaem vet ghebroken vā hite dat heylt dat water en saecht.

Item water teghen dpe vercoude gheesten vā binnen. Neemt wite almente bladeren/ maect daer water af. Dat water heeft sondlinghe crachte/ met wijn ghedroncken/ quade/ onplexie van couden humoren der gheesten van binnen te verdriue en haestelijc te veruandelen/ en toertert die fluyne die binne den lichaem vergadert sijn. En heylt die wonden en quetsinghe die de coude inden lichaem ghemaect heeft.

Water tot vercoutheit des hoofts/ der maghen/ der verduwinghe en buych euel van couden.

Mellilote/ Betonie oft almente voor/ Salsente/ Sukkeroye/ Saue/ Serpentine/ Polepe/ Confilie. Dit water van desen crupde/ heeft macht die verduwinghe te stercken/ oft si van couden belet is.

Item dat buych euel van couden saken natuerlijc/ en haestelijc te stempen met wijn.

Vlier water.

Neemt vlier bladeren en bloemē/ maect daer water af/ het heeft sulcke cracht/ dattet van rechter naturen die fluymen dpe inden lichaem verhoude sijn en diedarmē te ontbindē en wt te driue door den buych nederwaerts/ En men salt altoos nederwaerts breken/ so salt nederwaerts werken.

Van water dat lareert en vercoelt en is goet der verhitter maghe/ der leuer en gheelsiecke.

Item neemt Pappelbladeren/ siolen. Endruie/ leuer crupt maect hier af een water/ Dit water heeft menig gherhande hulpe.

Item in heeter siecken/ ghewreue en ghelmeert den siecken aen dat voorhoofd/ slaep/ handen en voeten/ dat doet die hitten veruandelen en verghaen.

Dit water ghedroncken/ doet die siecken der magen

Vanden Wateren.

36

en der siden verghaen/ in heeten siecken.

Dpe yde met desen watere ghelmeert oft een plaester van desen water ghemaect en van ghersten meel op die side gelect/ coelt die leuer/ en verdijft die quade hitte wt met gherwel.

Item men sal dat water metten wiste vanden epe plaesteren op die side en regioen vander leueren.

Item men salt drinckē met supcher/ teghen die gheelsiecke.

Item dit water doet veel vlinen maken.

Item als dpe siecke in heeter siecken verstoppt is/ so lalmē den sieckē dit water/ gheue te drinckē met luttel Reubarbaren/ en het sal hem natuerlijc laxeren en purgeren van verhouden humoren.

Water teghen die verstopte leuer/ milte moeder en steen.

Item nemet Liquerille/ Centaurea/ leuercrupt/ petercelie/ Merke/ Lubsteke/ Distel/ onser vrouwe wieghestroo/ Steenbricke/ Helmente/ Sorbloet/ witten wijn aijn. Cangel en Metelsaet.

Item alle dese crupden salmē doen in een eerdē canne/ die eenen breeden bodem heeft/ en eenen enghen mont/ dien mont salmen dichte toe leymen met goeden leeme/ en byden mont salmen een ghat maken/ en in dat ghat salmen een pype van loot steken dpe langhe ghenoech nederwaert gaet/ en lijmense vast omtrent dpe kanne. En aen dat ander eynde suldy eenen pot setten/ en dien bouen toe leymē omtrent die pype. En dan maect onder die kanne een traech vier/ alsoo dat die aijn niet sieken en mach al bouen totten halse toe/ maer dpe roock en aijn en asem op trecke bouen/ en druppen mach door dpe pype indert anderen pot. Ende dan suldy inden anderen pot een watere seer subtyl en claer vinden/ dat salmen in een flesche houden.

Item dit water heeft menig gherhade cracht. Het ontfopt die verstopte leuer en milte vā couder saken en het ontfopt die verstopte moeder van couden. Het breekt den steen in die blase en in die lendenen.

Item dit water salmen met warmen water drinckē/ teghen alle onghemach/ het is oock goet teghē dat laich euel.

Centozie water.

Men maket aldus/ Neemt Sanciaen en tweeweruen so vele Centozien/ Stampse beyde te gader/ en legte. v. daghen in rijnsche wijn/ En dan distilleert die vochticheit wt/ met eenen cleynen viere.

Item dit water nuchteren ghedroncken/ behoet den mensche voor alle siecke/ en tgheneest den mensche vā alle manieren van apostuenie inden lichaem. En het ydelt die veruilde maghe.

Item het breekt den steen die in die nieren is.

Item het doet die verhartheit der leueren ende des milten schepden.

Item het doet dpe veruilde moeder van quaden humoren schepden/ Ende verdijft harde Coleren/

En claert donc/

her ooghen/

En het saecht te

nijnde beten.

*

Hier volcht vanden Olyen der Medicinen.

S. liij.

Vanden Olpen.

Ope Olpen vanden. Medicinen.

Ier beghinne die Olpen vande medicinen.

Olye van roosen.

Itē somighe Olpen zijn heet. somighe cout somighe lapatijf/ en somighe stoppende. Item men maect Olpe/ van bloem en/ van houtē vā sade/ van vruchten/ van coren/ van doderen van eyeren.

En inden eersten vā coude Olpe/ roose olpe maectmen soo voorzichreuen staet. En heeft sonderlinghe cracht/ almen den siecken in heeten reden/ daer mede bestryct dat voorhoofd/ den slape/ handen/ voeten die pols aderen. Itē neemt doderen van eyeren en mengtse met roose olpe/ en maect daer af een plaester/ dat verdrift bernende ghelwillen/ en saecht dpe siecken. Item een plaester van dodere van eyeren ghemact/ en roose olpe en sostraen daer toe ghe daen/ en een halve once mercken/ dpe plaester saecht/ et seer die Artike.

Olye van siolen.

Men maectse als roose olpe/ en heeft alle die macht die roose olpe heeft/ sonder dat roose olie stopt/ ende siolen olpe lareert.

Olie vā nemifar dat is vā meer bollen.

Neemt dpe bloemen en maect olpe daer af/ soomen olie van roosen maect. Dese olie is sonderlinge der leuere goet. En neemt dese olie in heeter siecken/ en smeertse omtrent der siden en regioen der leuere dat sal die leuere temperē en coelen/ en die hitte wter leuere driuen.

Olye van mandragora.

Olpe van mandragora is sonderlinge goet/ teghen den hoofstweer en frenesie. Die olpe ghelmeert om voorhoofd en opt hooft dat gheschorē is/ en om den slaep. En dese olpe verdrift die steete ende weedom van thant euel en voert euel/ daer omme ghelmeert saecht die pijn. * Dese olpe maectmē aldus/ Neet slap van mandragora/ ende doet daer in billen saet/ en mancop saet/ laet dat te gader siecken in eenē dubbelē vate/ also langhe dattet slap versoden is/ en dā doet daer olpe in/ en clinslet. Itē een ander/ Neemt de appelen vā mandragora/ ende snijdtse in sakierkens en siedtse langhe in eenen dubbelen vate. Ende weet

Vanden Olpen.

datinē ouer alle mandragore appelen ouer al mach bilfen saet nemen. En olpe van billen saet/ heeft alle die macht de dese olpe heeft. En weet dat billen olie die gicht saecht/ en doet oock dpe gichtighe leden weder comen/ des winters ghelmeert byden viere/ en des somers byder sonnen.

Oleū martinū dats olie vā gaghel.

Neemt die bladeren en vruchten vanden Shaghel/ siedtse in olie langhe ghenoech/ dan clinslet dese olpe Dese olpe verdrift dat stinkende sweet.

Item dpe natuerlijck een harde lucht hebben/ sullen haer leden daer mede besmeren. Dese olpe om den buich ghestreken/ stelpt dat buich euel.

Olye van lelien.

Men maectse aldus/ Neemt die bloemen van lelien breefse wel en legte in wijn en olie/ dat tweededeel olie/ doetse in een glas/ hangtse. xi. daghen in die sonne/ en dan siedtse in een dubbelen vate/ also langhe dat die wijn versoden is/ dan so clinslet die olpe/ en houtse in een ghestopt vate.

Item lelie olpe heeft sonderlinghe cracht alle seer te saechten en te coelen. Dese olpe ghelmeert omtrent den buich en maghe/ verdrift die hitte wter maghe en wt den lichaem.

Dese olie ghelmeert op dat voorhoofd en slaep/ verdrift den hoofstweer van hitten oft heeten reden.

Dese olpe saecht seerichheit en smerte van rudic/ heyt/ daer op ghelmeert.

Olye van Epiloue oft wewijnde.

Dese olpe heeft al die selue cracht die de lelie heeft en men maectse ghelijck lelie olpe.

Oleū popoleon.

Neemt die knoppen vanden popelier boō als si eerst wtvotten/ en siedtse met olpe een langhe wijle/ ende clinslet dpe olpe/ si is cout van natueren. Men salse in heeten siecke besighen/ en wriuen daer mede handen en voeten/ dat vercoelt/ die leuer/ daer mede ghesmeert.

Van heeten olpen/ Oleū Taurinum.

Dat is bakeleers olpe/ men maectse aldus. Neemt bakeleer en stoot dyen in twee/ en siedt dyen langhe met olpe/ clinslet dat soetelijck.

En als die maghe vercout is/ so smeertse hier mede so sal si verhitten.

Dese olpe verdrift die coude gicht.

Dese olpe ghelmeert om die artike/ saecht de artike

Olye van kuyten.

Olpe van kuyten maectmen aldus/ men sal die bladeren van kuyten nemen/ en laten se by hen seluen lig/ ghen weyken. viij. daghen/ ende siedtse dan in olpe langhe ghenoech in eenen dubbelen vate/ en clinslet dat soetelijck.

Dese olpe verdrift die coude gicht.

Dese olpe verdrift dat quade euel/ ghelmeert om de maghe en ghenut in stercken wijn.

Dese olpe verdrift alle coude saken ouer dpe leden.

Dese olpe verdrift dat lanch euel/ ghelmeert op dpe steete.

Olye van poleyen.

Aldus maectmen se/ Neemt die ouerste bloeme vander Poleyen en bladeren/ ende siedtse met olie in een dubbelen vate/ dan clinslet.

Dese olpe heeft sonderlinghe mach/ in coude saken ende verdrift die verhouden coude/ waer dat men se smeert.

Vanden Syropen.

ytē dese olie ghesuyuert/ op dat regioen vāder maghen/ leueren/ en omtrent die moeder dat sterct die leuer en moeder van vercoutheden/ en drooghet die coude vochte humoren die daer in vergadert sijn/ en maect die moeder bereet te ontfanghen.

Oleū Castorei.

Dat is olie van beuerzjn/ Die maect men aldus/ neemt een once van beuerzjn/ ende doetse in een pont olien/ en latet sieden dat derdendeel in.

Dese olie heeft sonderlinge cracht/ teghen dat groot eucl/ ghesmeert om thooft.

Ende dese olie verdrjft dat lanc eucl/ en die stercken inden buych/ daer omtrent ghesmeert.

En als een man niet met vrouwe en mach wesen/ sal hi al sijn ghemechte daer mede smeert/ en een vrouwe des ghelijck. Oleū masticis.

Neemt een once van mastic/ en een once wieroocs/ en doetse in een pont olien/ en sietse een lange wile/ en dan elinset.

Dese olie heeft cracht/ cranche leden te sterckē/ daer men se smeert.

Dese olie is behulpelijck den verteerden luyden van Pitsike/ van ouderdom.

Dese olie sterct die maghe van couden saken.

Dese olie sterct die moeder van couden/ daer om ghesmeert/ en doet die moeder ontfacen.

Hier volcht vanden syropen.

Hier beghinnen dpe Syropen.

In allen ghemeynen Syropen/ Somighe is cout/ en somighe is heet/ somighe seldt/ somighe laxert/ Somighe van bloemē/ somighe van vruchten/ somighe van specien/ somighe van wortelen.

En coude Syrope dpe stoppt/ dpe maect men albus/ neemt roose bladerē een pont/ en doetse in. iij. pont waters/ en laetse sieden dat derdendeel in/ also langhe tot dat dpe roosen opten gront sinckē/ en dat water beghint te dickē/ elinset dat/ en doet daer toe een pōt supkers/ ende als dat supker ghesmolte is/ laet dat eerst door eenen doech soetelijck.

Ende om alle syrope te claeren/ so en suldy ander weruen metten supker niet elinsen/ maer als dat supker ghesmolten is/ settet vanden viere/ en latet couden/ en dan doet daer in drie witten van dpe eperen/ en breektse wel daer in/ en dan sedtse weder opt vier en roeret stadelijck tot datter heet si/ so sal dwitte brouwen driuen en alder ouerste. Ende die syrope sal door

Vanden Syropen.

bat witte vandē everē sieden/ so latet sieden supuerlijck/ met hoelen viere/ tot dattet ghenoech si. En dan suldyt op uwen naghel proeuen/ bliuet op uwe naghel ont ghedrupt/ so ist ghenoech/ dan elinset soetelijck door een doech/ so dattet witte vanden epe niet doos en ghae. Aldus wort die syrope sijn en claer/ En also mach men alle syropen sijn en claeren.

En die syrope heeft cracht te hoelen in heeten siecten in heeten reden/ in terriacē/ en verdrjft de hernende hitte/ en doet wel slapen/ maer is den sieckē dat lichaem verstoppt/ so en salment hem niet gheuen/ maer men sal hem syrope vā fioletten gheue/ dpe laxert/ En die syrope mach die siecke stoutelijck besighen sonder sorghe tot allen stonden.

Syrope van violetten.

Men maect syrope van fioletten als syrope van roosen/ maer want dpe syrope laxert/ so en salmen dpe bloemen en bladerē niet langhe sieden/ dan tot dat si sincken.

En dese syrope heeft crachte die hitte te wederstaen/ en heeft alle die cracht die de syrope van roosen heeft sonder dat dese laxert/ En dese syrope sal dpe siecke orbaren tot alder tijt sonder vreeke.

Syropus acetosus.

Men maectse aldus/ neemt dat vierendeel supker/ met dat duededel wijns/ veel granatē/ en siet dat ghenoech/ Doech maect men dese syrope ander wijs/ En dese syrope heeft macht in heeten reden dpe materie te verduwen en dpe ripe materie te ontbinden en wt te leyden.

En dese syrope ghedroncken/ verdrjft die coude sluy men wter maghen/ want si verduwet beyde sleuma en colera als sise vint so grof in die maghe.

Oxifakra.

Men maectse aldus/ als dese Syrope acetose/ maer oxifaker is dicker en heeft alle die selue cracht die syrope acetose heeft. En weet datmē oxifaker niet al tijt den siecken gheuen en sal/ maer men sal oxifaker des moighens gheuen en des auonts met heetē water ghemenghet tot eenen lepel oxifakere. ij. lepelen waters/ want oxifaker en acetose wercken een deel met ghewelde/ en dorn die hitten inden siecken haestelinghe wandelen.

Syrope van roosen.

Neet versche roode roosen ont nagheltse/ en sietse in een vaethe alleene/ en siet soet water/ en ghietet al sieden de op die roosen/ en stoppet vaethe dat den waestem niet en ontghae/ en als dwater cout is/ soe druct die roosen wt wortse wech. Daer na als tselue water beghint te sieden/ so ghiet in tselue vat ande re des ghelike roosen/ en stoppet vat/ daer na veranderē die roosen/ so doende tot dat al dwater root wort. Daer na doet in. iij. pont des waters. iij. pōt wit supkers/ daer na salmēt syropē. Een druppel op tē nagel bliuē staende/ is de proeuinge/ duert. i. iace

Die syrope vā fioletten maectmē des ghelijck/ en is goet teghen scharpe cozzen/ pitisc tllapt dē buych.

Syropus nemesarius.

Si heeft cracht in allen rede/ die hitte te veranderē/ En heeft sonderlinghe macht die hitte vander leuere te veranderen en te verdriven.

Syropus fumi terre.

Dese syrope is larysch/ en hoe datmen die maect so si cout/ Dese syrope heeft starke macht alle senignde humoren/ heet oft cout wten lichaem te driuen ende te verteeren.

Vanden Syrope.

En dese syrope subtylt/ opgheloopen en ghespanne hypr. En dese syrope heeft macht alle ghedaente vā malaetsheyt te purgeren.

Syrope van Calamento.

Calamentū dats steen mente/ en men maectse aldus. Reemt die bloemē en den ouersten top/ en siedtse langhe in water/ dan clinsēt dat water/ en doet daer toe tot een pont waters drie pont supkers. En dese Syrope heeft sonderlinghe cracht/ te subtylē en te verdryuen dyc groue winden en torcioen der maghen lichaem.

Sy ontskopt die moeder en driuet die groue humoren wt/ en oock wter maghen en den lichaem.

Dese Syrope reynicht die maghe van quadē humoren beyde vā hitten en vā coudē. Sy doodet die pier wormen/ en verdryft den hoest die in die maghe veroudet is.

Syrope van Wilsene.

Dese maectmen aldus/ Reemt Wilsen/ breecse ende siedtse in water langhe ghenoech/ clinsēt dat water doet daer supker toe/ en maect alsoo een syrope.

Ende aldus suldi wijn vā alssen maken. Stootet die Wilsen/ ende maectse wt met wijn/ en maect dat al claer/ Ofte neemt een repn vat vol alssen/ en ghiet daer wijn op/ en laet dat slaen/ dien wijn heeft die sel uē cracht die de Syrope van Wilsen heeft.

Itē dese Syrope verdryft den rede terciaen/ en sterct die maghe/ en verduwet alle quade humoren die in den lichaem zyn. Sy ontskopt die verstoppe milte en leuer. Sy verdryft die wormen inden lichaem en die supmen.

Syropus prassij oft marubij.

Reemt den ouerste top vander marubien/ siedtse en clinsēt/ en doet daer supker toe/ ofte neemt daer toe de wortel vā galant/ liquerissen hout/ elcs. i. j. breecse en siedtse in huenich dat in dat water ghebooken is/ en alst wel ghesode is/ so clinsēt en doet daer toe een vperendeel huenichs dat root is ende wel gheschuymt/ en maect daer af een Syrope.

Dese syrope ontskopt die leuer en milte die van eenigher saken verstoppt zyn/ si verdryft ooc den torcioen van grouen winden wter maghen.

Itē syrope vā bernagie verteert dyc groue materien van melancolien verbrant en gherunnē/ bysondere int hooft. So ist goet met alle dinc ghemenghet/ en alle diemē van bloemē maect/ maectmē des gelycs.

Syrope vā liquerissen bedwinct dē oude hoest/ supuert den pulk en de borst. Syrope vā psoe dwinct Wilsa/ dē hoest/ die borst en die siden. Syrope vā Venus haer/ is goet om die scrimēde/ groue/ limige humoren die inde borst zyn.

Syrope vā skolopendra/ is goet teghen die verstoppe milte/ leuere/ nieren en blase/ si breec den steen/ en die gheelscecte verdryft si.

Syrope van menten/ sterct die coudē maghe/ en verdryft die walghinghe en ghespou/ en de buyc vloet.

Syrope vā eupatorio/ verdryft oude cortzen en dat de maghe verderft/ ontskopt de leuere/ en si sterct de couthēyt en sacchtheyt en opblasinge ende tbeghin vanden watere.

Syrope vā pflancij/ totter verstoptheyt der cortzen/ en colerikē cortzen en steumatiken dieniet licht te verdryuē en zyn/ en die gheele. Syrope vā Mchoro lis/ is goet teghē die passien des hoofts/ teghē apoplexia/ epilecia/ paralisis/ spalin/ en der koten van coudē. Syrope vā epitithimo die verteert en sacchtelic wtbringt de groue/ melancolike/ verbrante/ gherunnen materien.

Hier volghen die clisteren en pillen.

Vanden Clisteren en pillen.

Hier beghinnen dyc clisteren ende pillen.

Hier beghinnen dyc clisteren en pillen. Die Clistere mozt dyc materie inden lichaem. En men maectse aldus/ Reemt papelen wortel en bladeren beren clau/ fiolen/ siedt in water langhen tijt/ dan clinsēt/ en doet daer terwen semelen in/ ende wortst die daer langhen tijt tusschen uwe handen/ dan clinsēt weder/ en tot dier clinsinge doet olve van fioletten en versche boter/ van beydē een pont/ ende settet dese clistere.

Dese clistere heeft macht alden lichaem binnen te slapen/ ende verharde materie te moruwē in alle reden. Maer men en sal dese clister nyet setten opten dach als die secte rijt/ op den welken die siecke zyn stonden heeft.

Bytende clisteren.

Dyc bytende clister maectmē aldus/ Reemt Wilsen/ Hueroone/ Organū/ en Mercuriael/ breecse ende siedtse in sout watere/ ende clinsēt/ en doet daer toe iij. j. huenichs/ ende doet daer toe ziolies ende. iij. j. souts/ ende dan settet die clister.

Dese clister heeft cracht als die materie gemoruwet is metter eerster/ en dese altoos daer na. En men en salt niet nemen als die siecke zyn stonden heeft.

Die supuerende clister.

Die maectmen aldus/ Reemt water daer gherste en lenlen in ghesode zyn/ en siedet daer in terwē semelen/ clinsēt dat/ ende doet dat in een pont teenē male in een clistere/ ende men settetse.

Item een andere/ Ofte men neme in dat voorseyde water root huenich een pont/ ende men settet.

Dese clister heeft cracht int buyck euel/ die sweerin/ ghe en schauinghe van binnen te reynigē en stoppē. Itē dese clister eenen manne/ ghedaē in sinen schachte/ reynicht die fiskele inden hals vanden schachte.

Clister die stift.

Dat is een clister die van binnen heylt/ Reemt doderen vande cye/ olie van roosen/ breeket wel te samen. En wil di oock Reemt boce ruet/ smiltet ende settet als een clister.

Itē clisteren hebben macht int buyck euel te breken/ en te slaen en die sweerē daer te heplen. En die schauinghen te reynighen en dat etter af te doen/ en een subtylē huyt te maken.

Vanden Clisteren en Pillen.

Clisteren laxatijf.

Item somighe clisteren laxeren in heete saken/ ende sommighe in coude saken.

Item dye in heeter saken laxere/ maectmen aldus. Reemt huenich/ sielen cruyt/ Braucam vicinam/ Alfen/ Mercuriael/ dese cruyde salmen breken ende siedense in water met tarwen semelen/ dan suldyse clinsen. En in die clinsinghe doet. ij. j. olien van vpo letten/ en. ij. j. souts. En. ij. j. saps van roosen oft Orimellis/ Ende doet een pont teenen mael in een clistere.

Item die clister salme in simplē oft dubbelē tertiaen oft quotidiaen van colere nemen.

Item in couden saken maectmēt aldus/ Reemt Rue rone/ steen mente oft witte mente/ Origanum ende Mercuriael/ Dese cruyden salmen in water siedent met slap van Alfen en met terwen semelen/ en clinsēt/ en ghi sult in die clinsinghe. ij. j. olien en. ij. j. huenichs/ en. i. j. souts en. ij. j. verapigre oft benedictē doen/ oft dye natuere sterck ghenoech is/ gheeft een clistere.

Item dese clister heeft macht/ alle die humoren van buymen wt te driuen en te vertere binnen wt al dē lichaem.

Item dese clister ghenomen/ ontbynt dat lanch euēl En het ontbynt oock die stercke inden buyck.

Van Pillen.

Sommighe pillen zijn sachte/ sommighe swaer/ sommighe zijn middelbaer.

Item die swaere Pillen maectmen aldus/ Reet hart speck wt des verkens rugghe/ en sijndte als pillen/ legtse in coude water/ en smeert die pillē met olie vā sielen en met boom olie.

Item dese pillen machmen gheue inden rede quotidiaen oft tertiaen en opten dach als die stercke rijt.

Item een ander/ Reemt huenich in een scharf en siedet also langhe dattet beghint te swarte/ en dan settet vande viere/ en doet daer toe vierēdeel sout ghepulueriseert/ en worpet uit coude water/ ende maket pillen als keerskes/ en smeertse met huenich oft olie/ en gheeftse so voorseyt is.

Item die middelbaere maectmen aldus/ Reet spaen sche seepe/ en maect daer pillen af/ ende smeertse met olie van sielen/ ende si hebben cracht ter voorseyder siecken.

Item die sachte pillen maectmē aldus/ Reemt vera pigra en benedicta/ en maect pillen daer af.

Item een ander/ Reet die galle van eenē stier/ droochtse/ en dan maect pillen daer af/ en smeertse met olve oft versche boter/ oft met verscher gallen.

Item men sal dye pillen met huenich en soute en met vander oncen scauenige en. iij. aloē. i. j. en men salse met olie smeeren en settense.

Item weet dat men dye starcke pillen niet gheuen en sal hen die cleyn ghedaemte hebben/ want si soudē meer vertere dan helpen

Item so waer

mē dese ge-

stercke

pillen gheuen

sal/ daer moet eerst

een clistere die morwet wesen.

Hier volcht hoemen dye Electuarien menghet.

Vanden Electuarien.

Hier beghint hoe dye Electuarien ghemenghet sijn.

Item Cymnica. En Margaritō. En Dyalanga. En Dyaciminū. En Dyanthum. Dyarema. En Dyazinibris. En Dyama stier/ en Dyacamentū. En Dyaprassium. En Dyamarum. En Dyacastoriū. En Dyapicrotrum. Ende Dyardon. En Dyalene. En Dyastictorion. En dyasparmaton. En Dyaisopiū. En Dyacitoniten. Ende Dyancos En Electuariū ducis. En gariofilatū. En iustiniū. En Ieticia Galieni. En stomaticum colidum. En jinzibris conditum.

Dit sijn alle die Electuarien.

Item Dyarodion abbatīs. En Dyapenidion. Ende Dyaceratios. En Dyamorū. En Dyaprunus. En Dragagummi fratum. En Dyabutriū. En Dyacaparīs. En Dyapapauer.

Item die Electuarien om die vochticheit te betere. Item Electuarie patris mei. En electuarie ptisicorū. En electuarie calculosorum. En electuarie splenetorum. Item orumel simplex. Item rosata nouella. En electuarie frigide. En cansandali. En supher violaet En supher rosaet.

Van aurea Alexandrina.

Item dese electuarie heeft crachte/ si verdrift weedom der ooghen/ si verdrift die tranen. Sy gheneest den tant sweer/ ghemenghet met olie en sap vā menten/ gheplaestert op die tanden buyten ghelept. Item si verdrift den hoest/ den ptisiken luyde te stercken/ en tot gichtighen luyden/ ten lanc euēl/ ten leddenen/ si breekt den steen/ si doet menstrua vloepen. En tot alle dese saken/ salmen doen slap van mente en daer mede nemen.

Van Benedicta.

Benedicta/ is een laxatiue medecine/ Si is goet den ghenen die vercout sijn in die maghe/ en die een vercoude leuere hebbē/ si is goet den hooftsweer vā couden saken/ si is goet den sendenen/ en der blasen van couden/ teghen thant euēl en voert euēl vā couder saken/ men salse alleē tot allen desen saken orbaren.

Van Dyamargariton.

¶ Vanden Electuarien.

Dyamargariton is een Electuarie die tot alle cracht der herten vā coudere saken goet is. Si is goet teghen die vercoude maghe. Sy sterct die natuerlike hitte ende crachten in langhen siecken/ en indē re de quotidiana oft quartaen/ si sterct die natueren/ En si doet vercoude gheesten/ weder comen/ Men salse orbaren met goeden stercken wijn die met roosewater ghemenghet is.

¶ Van Dyasinzibris.

Dyasinzibris en ghegeber gheconfut is alleens en is een ouer seere goede Electuarie. Si verdrift den dorst ende die herringhe wter maghe daermenle orbaert met wijn daer venckel in ghesoden is. Si verdrift den dorren coudē hoeft/ ghenomē met wijne.

¶ Van Dyaciminū.

Dyaciminū is goet teghen vercoutheit vander maghen. Sy verdrift veroude coudē. Sy verdrift dwecedom van serighē ooghen. Si gheeft goede verduwinghe ghenomen met wijn daer anijs in ghesoden is. Sy is goet der verstopper milten en leueren ghenomen met wijn daer venckelsaet in ghesodē is en Mercken saet en Peterceli. Si verdrift dē hoeft van couden saken.

¶ Van Dyaprunus.

Dyaprunus is een Electuarie die oock by tijden laxert/ als men daer scamonie toe doet. sommighe meesters conficerent met sirope/ somighe met huenich/ Maer als men met sirope conficeert/ so salmēt met violetten water gheuen/ si is goet den Colericis die heet ende drooghe zijn/ inden somer ghenomen/ in heeten lantschapē. si is goet den ghenen die den rede hebben/ smorghens en des middachs met couden water om den dorst te verdriven en dwe hitte te verlaen. Als dat laxatijf ghemaect is/ machment gheuen den ghenē die den heeten rede hebbē/ om te laxeren. Ende inden winter/ salment met huenich men ghen ende dan gheuen/ om dwe fluxmen te purgeren maer inden heeten rede/ en gheeft ment niet/ om des huenichs wille.

¶ Van Dyacostum.

Dyacostum is den splenetikē goet/ si is goet der milten van melancolien inden redden met hitten/ en dat met wijn daer camarisi in gesodē is/ si is goet tegē die stercken der maghen van tortioen/ ghenomē met warmen water daer cansandali in is oft trifara salafenica/ Ofte ist vā coudē/ ghenomē met wijn daer musceten in ghesoden zijn. Itē maect oock een plaester van puluer van menten en was en olien Agripa en Dyacostum/ legghet op die maghe/ stercke vā couden saken.

¶ Van Dyasene.

Dyasene is een Electuarie die sonderlinghe goet is den ghenen dwe van melancolien zijn/ Men sal dese Electuarie smorghens nuchtere met goede wijn nemen so verdrift si die melancolie. En ist dat een mensche sonder memorie is/ so sterct die/ en doet se weder comen.

¶ Van Dyacastoreū.

Dyacastoreū is ghemaect van beuersijn/ en is goet den hoofde/ den senijnde/ den verresende ooghen/ dē quaden euel. Is goet der verstopper milten en leueren ende senuwē en der coudere pissen/ Men sal des morghens nuchtere ende des auonts als men slapen ghaet nemen.

¶ Dyapragantū.

¶ Vanden Electuarien.

Is goet der borst/ en der longhere/ ende maect een clare stemme/ maer als dese passie van couden is/ so en salmenle niet gheuen/ en zijn si van hitten en doorheyt/ so salmenle gheuen/ men salt onder die tonghe houdē/ en latent ouerlant inghaē. Ofte men salt met ghersten water daer in ghebrokē/ gheuen.

¶ Van Dyaprazillum dats marubium.

Dyaprazillum is een Electuarie die den hoofstweerdie van coutheit wter maghen comt/ gheneest. Sy verdrift die heete loopinghe wten ooghen van couheden/ daermenle met wijn besicht. Ende verdrift/ den tantsweerd van coudere saken/ gebesicht met warmen wijn. Ende reynicht die borst en longhere/ met warmen wijn/ ghenomē/ si sterct die maghe ende leuere/ ghenomen met wijn daer seem in ghesoden is van coudere saken/ si reynicht al dat lichaem vā binnen/ ghenomen met wijn/ si breekt den steen/ en verdrift die coudere pisse/ ghenomen met wijn daer steenbreke in ghesoden is. En doet menstruum vloepen metten seluen.

¶ Van Dyacodion.

Dyacodion is van mancop saet ghemaect/ des neets/ men daer veel toe. Ende dese Electuarie is tweederhande. Ende deene maectmē teghē buych euel. Een andere dwe maectmen teghen den Reuma/ daer af spreke ick hier/ si is goet ghenomē/ in frenesien/ daer si met huenich ghemaect is/ ende ghenomē met couden watere.

Item maect een plaester van Dyacodion ende van swarten mancop saet met vrouwen melc/ gheclinslet oft in roosewater/ dat legt opt voorhoofd en den slapē/ dat is goet teghē dē heete rede/ dwe niet verstoppen en zijn/ En hebbē si dat buych euel/ so gheeft hen dese Electuarie met reghēwater/ oft met roosewater/ so sullen si stoppen.

¶ Van Dyacitonon.

Is een Electuarie dwe ouer seere orbaerlich is den ghenen die ouden vercoude hoeft hebben/ ghenomē met wijn daer liquerissen hout in ghesoden is. Dwe Electuarie is goet den Priske/ den sieckē lypdē van reuma/ met ghersten water ghenomē/ si verdrift de karinghe van couden saken. Verduwet die spijse/ ghenomen naden eten/ Verdrift den tortioen/ ghenomen met wijn daer venckelsaet in ghesoden is/ si gheeft goede natuerlike hitte.

¶ Electuarium van roosen sap.

Is goet teghen leden opghelopen van hitten/ die euel dat die leden by tijden drinten en oplopen ende maken in die ledē groote stercken/ dat comt by tijde van heeter saken/ by tijden van coudere saken. Ende so en is dese Electuarie nyet goet daer toe/ alst van coudere saken comt/ Maer alst van heeter saken comt/ so is dese Electuarie goet/ wāt die scromē die hier in is/ purgeert die colere/ en tlap vande roosen verbiet dē coleren/ en dwinghet zijn bloet onder die leden niet te loopen.

Item si is goet der borst/ teghent lanck euel/ teghen dwe artike van heeter saken. Ende men mach se den sanguinen en coleriken gheuen/ om haer materie te verhoeden/ Maer men sal altijt te voren. iij. daghen Oximel nemen/ so verdrift si die quade humoren in den lichaem vā hitten/ die langhe tijt ghehoudē zijn maer neemse sonder bigelst/ wāt dat anxt is/ wāt si reynicht alte seere.

¶ Electuarium ducis.

Het is ghenoecht vanden hertoghe diese maecte/ oft dat si tot des hertoghe behoef gemaect was/ Sy is goet ten lanc enel dat vanden steen coemt/ Maer comet dat lanc eucl van colera oft fleuma/ soo en salmen dese Electuarie niet gheuen/ Maer comet van de steen/ so salme dese electuarie met wijn daer steen breke in gheloden is/ gheuen oft alleen met goeden wijn/ Sy is goet teghen die steecten vander magen oft torcioen van couder sahen/ Sy doet herde zeer vrine maken/ Sy breekt den steen wonderlike zeere/ Sy reynicht die zenuwen en ontpluyet al die adere.

¶ Van plaesteren.

Men maect in die apoteken plaesteren/ En van een der plaester die Teronum heet/ daer af wil ich hier spreken/ Dese plaester is teghen dyc steecten in dyc schouderen die van couden humoren comen oft groene winden/ daer op gelept/ En die stede salme eerst smeren met bakelaers olve/ soo sullen dyc steecten zeer verghaen.

Item als in dyc leuer oft in die milte eenighe steecte coemt van couder sahen/ soe suldy die stede. viij. oft ix. daghen smeren met Boteren en Dealtea te samen/ en morwe die hartheit/ en dese sal alle dingen dyc heften besighen/ en dan legt daer na dese plaester daer op.

Item een wiecke ghemaect van dese plaester/ treect dat etter wt en macete reyn. Item dese plaester verbrijft alle ghedaente van water/ op den buyc geleet/ Maer. x. daghen te voren gesluyert met Opaltea ende boter.

Dese plaester is oec goet teghen dat lanc eucl en ter hystinghen inden buyc ter couder sahen oft torcioen dyc stede eerst ghesmeert met Orogon salue/ en dan daer op ghelept.

Item dese plaester verbrijft dyc steecten wten lendenen/ wten ghemechte ende wter blasen/ Ende zijn si oock ghedronten/ van couder sahen/ Sy sachtent en sterct die moeder.

¶ Van die plaester apostolic.

Apostolicon heet een ouerste vorst plaester/ onder alle plaesteren/ Sy heeft crachte alle zeericheden van zenuwen te verdriven/ En die salme aldus besighen/ Reemt sout en comijn/ en pulueriseret samen/ ende doet dat in een saccken/ en legt dat warm daer op/ Ende daer na dan legt daer op dese plaester/ dat is een goede hulpe en remedie/ en verbrijft dyc steecten en weedomme wten zenuwen en zaechtet die gicht. Item teghen senijnde beten/ legt ten eerste die plaester daer op/ met Tylaca. En vā deser plaester wieken ghemaect/ en in wonden ghesleken/ doet dat geslutter wten wonden gaen/ ist dat si in de beene niet en zijn/ en die splinter wt comen.

En die selue wieken heplen fistulen/ daer in ghesleken/ en trecken die etteren acn hen/ ende reynighen ouer zeere/ En men sal dese plaester op dyc fistulen legghen/ want waren daer gebroken beenen in/ het troefte wt. ¶ Van electuario Iustino.

Iustijn is ee medicine/ die heet ende sterck is/ En is zeer goet den steecten in die lendenen van couder sahen/ ghenomen met warmen wijn/ oft met couden wijn nuchteren/ En reynicht die humoren door dyc vrine/ si breekt den steen machtelijck/ en drijft he wt metter vrinen/ met wijn daer Steenbreke in gheloden is/ En is goet ter couder pissen.

¶ Van Stomatic.

Stomaticum dat is dat der maghen behoort/ Men maket laxatijf/ met Scomonie/ men maket stercken de/ met Saligae/ canel en heete crupden/ men maket oock cout/ met couden crupden/ die oock coelen. ¶ Stomatici laxatijf/ reynicht die mage/ En Stomatici confortatijf/ sterct die mage en verduwinge. En Stomaticum frigidum dat is cout/ dat verdrijft den dorst die van crancheden coemt/ en van grooter hitten wter maghen.

¶ Van Orimel Fuleant. Dit Orimel is laxatijf/ en is ouer zeer goet den ghenen die de Metike hebben/ en troet eucl van couden sahen En men salt aldus nemen/ Reemt heete vingen te/ en smeert daer mede de zeerighe leden/ En die sieke sal oock. v. oft. viij. daghen Orimel duretici besighen/ Daer na sal hi een middelbaer laxatijf nemen als bñdicta/ Dā inder nacht sal hy orimel laxatijf/ nemen/ dat sal he reynigē vā allen quaden vekten humore die de Metike in heeft. ¶ Van Orimel duretici Orimel duretici is heet en verduwet wonderlike zeere/ en sterct alle die natuerre van binnen/ en morwet quade harde humore.

¶ Van requies. Requies is een medicine dyc doet rusten en slapen/ En is coelder dan die andere medicinen/ mē gheefte in den rede quotidiaen/ oft tertiaen/ oft quartaen Item dese medicine salmen den stecken aldus gheuen/ Men sal eerst die materie moruwen met Orimel duretici/ en dan den stecken een luttel laxeren/ so salmen Requies met warmē water gheue vanden toeganch vanden rede.

En Requies is oock harde zeer goet gegeue/ in heeten stecken.

¶ Een plaester om te doen slapen.

Maect een plaester van wit manrop zaet ende billen zaet en van lactu/ wit ghellaghen met siolen water oft met vrouwe loch/ Ende doet daer toe dat witte vanden eye/ en legt dyc plaester den siecke voor/ zijn voorhoofd/ dat doet slapen in heeten rede.

¶ Ende Electuarium van tlap van roosen/ zupuert machtelijck/ haer dos is. i. f. oft. iij. j.

Electuarium dulce duplitaū dat is een dubbele soete electuariū/ dat is der boere medicine/ haer dos is. i. f. Electuariū vā bakelaer om die winden te verdriven en te ontbinden/ en wort haer niet geleke dos is als een castanie met wijne.

¶ Om roosen te drooghen.

Men moet die roosen droogen/ om den reuck ende de verwe te behoudene/ so moetmen se verghaderen als si noch in haer camerē zijn/ en men moet se eenē dach in die schaduwe droogen/ wel wtgesprept eenē dach lanc/ en daer na gheheel wel in de sonne drooghen/ En als si wel ghedroocht zijn/ so treect die bladeren wt haeren camerē/ en legte in een eerde vat en wel gestopt/ en settet in een drooghe plaetse.

En die fiolette vergadert mē als si bina goet en ryp zijn/ en inden seluen dach datmen se verghadert sal men se in die sonne spreiden.

¶ Die wortelen ghelijck Eppen wortelen venckelen/ men sal die eerde af wasschen/ en mē sal dmerch wt pellen/ en dan ter sonnen legghen/ en en machmen se also niet drooghen/ om de winter/ so legte byden o. u. En als si drooge zijn/ so keere se dicke ter sonne. En wil dy dat si ter stont drooghe zijn/ so legte in een heete pāne/ en voert se dic metter hant/ En men moet die wortelen vergaderē/ als de bladeren beginnē te vallen. ¶ Hier volcht vanden vngentē saluen.

¶ Vanden Saluen der Medicinen.

Hier beginnē die vnguentē saluē heet en cout
Populeon saluē.

Populeon is een saluē diemen maect van
den botten die inden lēten eerst wten Popelstebō
comen

Item dese saluē is goet ten heetē rede/ men salse met
wijn menghen met aijn en sal den siecken daer me-
de smeeren jijn voorhoofd/ den slaep/ handen en voe-
ten/ dat verlaet den heeten rede seere.

Item dese saluē alleen gesmeert om voorhoofd/ en
en den slaep/ doet den siecken slapen/ in heeter saken

Item dese saluē getempert met roose olie oft kolen
olue/ en gesmeert op die sīde/ verdrift die hitte wter
leueren.

En weet datmen den cleynmachtighen luden dpe
luchten vande vnguentē saluen benemē sal met pul-
uer van Camphera daer in ghesloeyt.

Item de vnguentē ghemenghet met olue van Camil-
le/ verdrift die hitte en siecke wter leuerē/ en wt al-
len dē ledē/ men mach dese vngente een iac houden.

¶ Vngentū Martion.

Dit is een heete saluē/ en is gheuonden byden groo-
ten meester Martion van medicinē en philosophiē
Dese meester seyt/ dat si goet is voor dē hoofstweer
en ter borsten die vercout jijn ter couder maghe/ en
vercoude milte en leueren/ ghesmeert byder sonnen
oft byden viere.

Item dese saluē saechtē die Wrtike in handē en voe-
ten/ en verdrift die gichte.

En si helpt machtelich tot allen weedommen van
dringinghen/ en verdrift die siecken.

Saluē Opaltea.

En Opaltea is een heete saluē. Sy is properlic goet
ter borsten seerichēpt/ daer op gheleyt en ghemē-
ghet met Sakelaers olue/ Sy is goet ter siecken in
die milte/ daer op ghesmeert.

Si is sonblige goet ter quetsinge tusscē vel en vlees
Sy verduwet en wederlaet dpe coude humoren/ en
verhitte coude/ zenuwen en coude aderen.

¶ Saluē Wrogon.

Tis een heete saluē/ Si is goet ter Wrtiken ende tot
alle gutten/ *Sutta is een euē/ als die leden oploo-
pen en drinten met grooten siecken van couden hu-
more/ Sy is goet reghe alle passien die vā alle coude
flumē comē/ teghe alle coude humore/ ghesmeert

byden viere oft bider sonnen

Sy is goet teghen perflinghe benedē inden lichaem
en ter siecken om den nael.

Sy is goet teghen die perflinghe int middel vande
rugge tottē epnde toe benedē. ¶ Saluē Agrippa.
Dese saluē is een heete saluē/ en was gheuonden by
den coninc Agrippē/ en is goet ter verduwinghen
van binnen te stercken/ gesmeert omtrent die mage
Sy verdrift dringinghe en siecken al des lichaems
van couder saken.

En weet dat wannermen/ dese saluē te gader men
ghet/ dat si al te sterck is tot eicker siecken in haer ef-
fectie.

¶ Saluē laxatiff

Dit is een saluē die den lichaem laxeert/ wannemē
den lichaem daer mede smeert omtrent den buych/
Si is goet den ghenen die den steen hebben en claue
euē/ ghesmeert omtrent den buych/ ter liefschen/ en
ten lendenen.

¶ Schulden saluē.

Dat is een gulden saluē/ om haerder hoocheyt wille
Dese saluē heeft proper crachte ten steē. Die dē steen
hebben in die zenuwen/ die saluen met deser saluē
smeeren/ omtrent den lendenen en ter liefschen/ Sy
laxeert en moruēt den steen/ en opent dpe weghe
vanden zenuwē/ dat dpe steen lichtelijcher sīdē ghac
heeft/ dat hi wt loopt ist van couder saken.

¶ Van vera pigra.

Verapigra is een medicinē/ en repnicht zeere/ en is
proper tot veel saken/ des auonts genomē met goe-
den wijn.

En tot een siecke en veruullinghe/ menghet verapī-
gra met olue van Camillen en myrten ende doet dat
warm in die oore.

Ende met wijn ghenomen/ helpt der maghen seere.

Item met wijn ghenomen daer verckelsaet in gheso-
den is/ daer steen biche in ghesode is/ dat breekt den
steen/ en repnicht die zenuwē en die blase sonderlin-
ghe zeere. Itē ghenomē met roose olue en tsap van
bpuet te samen/ en gheleet omtrent die moeder en
om tghemechte/ dat repnicht de moeder van couden
en siecke seere.

¶ Wentreckende saluē.

Vngentū attractiū van sieke/ seemt was/ refine
olue en termentine. an. viij. f. maect dat een saluē.

¶ Een beschermente saluē/ seemt bolus vā Arme-
niē. ij. f. terre sigillate/ ceruse/ quicquid. an. i. f. olie
van roosen. r. f. wits was. f. f. starcken aijns/ ghe-
noech om voor dē puluer in te drincken/ sīdē inden
mortier dat ghebrokē/ en doet daer toe olue met ge-
smolten was/ en latent couden/ en een saluē maken.

¶ Een saluē om die maghe te sterckē. Reet tsap van
mente/ Witten sap/ sap vā cironien. ana. iij. f. olie vā
sardus/ olie vā mastix/ olue myrtinū. ana. iij. f. sie-
det al tsamē met een traech vier/ tot dattet sap verfo-
den is. Daer na doet daer toe. ij. f. was/ mastix pul-
uer/ cynamomi/ Sariofilozū. ana. f. f. een saluē.

¶ Een saluē van sandaline/ te verlaen dpe heete apo-
stuenien die in die milte en mage jijn. seemt roode
roosen. rj. z. witte/ roode/ citrine sandale. ana. vi. z.
bolus vā armenien. ij. spodij. z. iij. z. Camphore. ij. z.
wit was. xxx. z. olue van roosen een pont/ een saluē.

¶ Een saluē voor die borst/ Reet olie vā camille olue
van leiven/ olie van amandel. an. i. f. olie van violet-
ten. ij. f. vochte ylopē. i. f. f. smouts vander hinnen
ij. z. marchs vande haluē. ij. f. musfillaginis/ līnsaet
griecx hōp/ semen altes. an. vi. z. was. i. f. luttel aijn
een saluē. ¶ Hier volge dpe figuren der crupden.

Die Prologhe op die crupden.

Engesien dat Godt almachtich/ des derden daechs van
zijnder scheppinge/ zijn werck aensach/ en sach dattet goet
was So sprac hi/ die eerde bringe voort groen groepede
crup dat saet brengt vruchtbare boomē vrucht brengen
de nae haerder aert/ wiēs saet si bi hē seluē op der eerde. En tgeschie
de also/ En die eerde bracht voort groen groepende crup saet bren-
ghende naer zijnder aert/ en boomē vrucht brenghende en hebbende
elch zijn saet naer zijn aert. En Godt sach/ dat goet was. En twert
auont en morghē den derden dach. En ghast des seften daechs den
mensche tot sinē ghebruycke. En godt sprac. Siet/ ick hebbe u luy-
den ghegheue alle crup dat saet voort brenghet opter eerde/ en alle
boomē die in hen seluen saet haers aeris hebbē/ dat si u tot spise zijn/
en allen dyceren des aertrijcs/ en alle den gheuoghelte des hemels/
en al den ghenē dat hē opter aerden roert/ en allen daer een leuende
siele in is/ dat si moghē teeten hebbē. En tgeschiede also. En Godt

sach al dat hi ghemaect hadde/ en twas al seer goet. En twert auont en morghen die sefte dach. En aenghe-
sien oock dat die almachtighe ewige Godt der geheelder natuerē schepper/ zijn wonderlike werckē/ van
teghin der scheppinge des hemels en werelts en verciēringē der seluer/ met claerheyt/ en cracht en macht
wt niet ghemaect heeft/ te wetene. Twier heet en drooge. De locht heet en vocht. Twater cout en vocht. De
eerde/ cout en drooghe. Elckē zijn natuerē gheuende. En dat hi ooc/ die opperste constenaer en meester sel-
ue/ den crupde/ den ghesteentē/ met crachte en schoone ghedaentē verciert heeft/ en den mensche bouen alle
creatuēren/ eelder ghemaect heeft/ en al onder den hemel te leuen ghestelt heeft. En dat vander voorb. vier
elementē natuerē/ hitte/ coutheyt/ vochtēyt/ droogheyt/ soudē inden crupde/ gheesteentē/ ghemengēt zijn.
En oock in des mensche lichaem byder maten naer smensche leuen bequaemheyt/ ende daer naer des men-
schen ghesontheyt. En dat ghebrokē wesende/ so dat die hitte dādere al verdrue wilt/ oft die hitte die cout-
heyt te niet doen/ oft als die mensche met onghetēperde humozē veruuld wt/ oft dat hi van die natuerli-
ke vochticheyt by ghebreke wijet/ dat hy dan terstont in groote siectē valt/ naer bi der doot. Die redene hier
af is/ der natuerē ontbindinghe/ Int welcke des mensche leuen/ is gheleghē. Want nu zijnder oock heyme-
like feninighe des menschen influēciē der natuerē contrarie. Dan oock des lochts onreynicheyt/ oft on-
bequame spise/ onghemanierden arbeit. En sommighe andere dinghē den mensche vander ghesontheyt
treckende/ en meer ontallike periculen die den mensche aenhanghē/ zijnder ghesontheyt contrarie/ dat nau-
we/ eenighen ooghenblich daer sonder en is. Ende dat des scheppers wijsheyt daer teghen den menschen
daer voor/ voorzien heeft remedie/ te wetene/ die crupden/ dieren/ en andere creatuerē/ den welken hy oock
crachte inghestort heeft/ dat si die ontbondē natuerē totter behoorlijcher gesteltenissen gheschictheyt bren-
ghen soudē. Want deene crup verwermt. Vandere vercoelt/ elch naer den graet zijnder complexiē en na-
tuere. En also vandere creatueren/ en int water oft opter eerden wesende/ zijn nut tot smensche hulpe/ soo
voorb. is/ so die schepper der natuerē dat beschiet. Op dat die machteloosē en crachteloosē mensche door die
cracht der crupde en der andere dinghē/ tot der gheheelder oprechter ghesontheyt keere mach/ Soe sal ick
hier/ die crupde/ merckelijck met huere figuren/ so si int wesen/ in velden/ beemdē/ bosschen/ houen/ ende
andere plaetsen staen en wassche/ stellen/ so dat ghi hier die ghedaentē ghesteltenissen/ crachte der crupden
kennē muecht sonder eenighē herbarius oft andere des ghelijcke boecken/ wt tghene dat vanden crupden
int langhe ghelept is/ en hier oock volcht en volghen sal/ Door Godt.

Hier beghinnen dpe figuren der crupden.

Abinthii Wissen.

Abrotani Hueroone.

Ope figueren der cruyden.

Abanthion griex/Arabisch Saricon/Alten/Si is tweederley/witteroomsche en heeft witte saechte en effene bladeren/Int eynde vande Tentē bergaderen en se/under schaduwē ghedroocht/duert een iaer/ende groē/si is hec.indē.i.en dzo.indē.ij.si is vorē geroert.
Abroranū griex/Arabisch hēsur/Muerone/Salieuus.vi.sim.sa.ca.i. Muerone deene is een māneken en eene dwijfhe/en haer substācie is eerds die welcke die hitte versubtijlt/en bitter vā smake/en heet in den .ijj. en dzo.indē.ij. daer is oock voren af gheseyt.

Altea Witten heems.

Altea is wilde maluwe oft maluauscus heems/Si is heet met ghelijcheit/daer is voren af gheseyt.
 Alcorus geheel leuen is bloemen.

Alcorus venerea oft affrodisia en heet oock gladio lus/Muicenna int.ij.canone/Alcorus is een wortel vā eender plante/daer knopen op zijn ope witachtich zijn/daer eenē grouweliken rueck in is/luttel goets ruecks/en tīs heet en scharp/tīs heet en drooghe int beghin des.ij.totter middelt/daer is vorē af gheseyt.

Ope figueren der cruyden.

Acetosa Sulcher.

Acetosa griex Oxilapatum/Arabisch Hu-mad/Sulcher/Muicenna int.ij.ca.vā acetosa/noe met Lappaciū/ acutū/ Acetosa/leggēde/Acetosa deene is wilde/en dandere tā/Soe is oprechte acetosa tamme. Lappaciū daer soerheit in is/wāt wilde acetosa ofte wilde lappaciū en is nyet soer/Sy is cout inden tweedē/en tsaet cout inden eerstē drooghe indē tweeden Muicenna/Die wortele van sulcher met azijne is den sweerachtighe scharpte bequaem/en der ontnagelinge des nagels En alimēle mē wijn cooct/ist een goe, de plaester tot scharpte

heyt als Albras en Impetigo/Alimē den mont met tlap met wijne wasscher/ist goet teghen die apostuenen die onder die oorē zijn/En bisondere die groote en haer laet stift/Serapio. Opasco. Alimen sulcher bladeren etet/stiuen si den buych/En tsaet oock met wijn en water ghedronckē/En des ghelijck die bloeme/is goet teghen die sweeringe des inghewandts en den oude vloet/en tfeijn.

Agriemonia clepne Ferraria.

Agriemonia Opascorides/Tis een cruyt al gheheel den wilden mancop ghelijck oft den cruyde Animonī. Maer dit is donderschilt/dattet thoofte bouē heuet breeder en bloemt wreedelijcker/noch en maecht oock so gheelen bloeme niet/maer een sofferanighe/theest een ronde wortel nederwaerts/waer wt dat si die soffraē verwe laet/si heeft sap vā scharper crachte/dat den neuelachtighe ooghem bequaē is/Twass inden veldē oft teghē die tupnē/Tis heet en drooge.

Die figueren der cruyden.

Alleu Toock.

Alleu Toock / Mulsenna int. ij. canone.
Toock is tweederley / tam / en wilt looc / dat bitter en sterc is / daer is ooc Toock dat Porrey loock heet / Ende tis van ghemengder cracht vā looc en porrey / Een ander dat Serpente loock heet En looc is een cruyt dat verwarmt en verdoocht inden derden tot inden vierde / ende dwille meer dan dandere / Rabinopfes ca. vanden Toocke / en ca. van Scordeon / dat is wilt loock en tis heet en drooghe tot inden vierden graet / Plini⁹ indē. xx. boeck Toock

heeft groote cracht / teghen die veranderinghe der waterē en der andere plaetsen. Den ruck veriaecht die serpente en schorpioene. En tgheneest de slaghe van allen beesten / ooc bysonder teghe die spene / met wijn ghesmeert / Teghe die honts beten / in die wonden met huenich ghedaen / Men gheuet ghecoort den cort van ademe / dve somighe row / dve somighe ghewreuen in melch / Teghen troomenisoen / met wijn ghemenghet / Teghen den tantsweer.

Alkekengi kriecken van ouer zee.

Alkekengi oft Nictagengi kriecken van ouer zee oft boberellen / tis de tweede maniere van nachtschape / en zyn cout en drooghe omtrent den tweeden graet / Serapion libra aggre. Alkekengi is ee maniere vā nachtschape dat Nictagengi heet en heeft bladerē der nachtschape gelijck wat breeder / en heeft een vrucht teront der blafen gelijck / en die vrucht daer af zj rood / de granē als wijnbesen / diemē Nictagium heet.

Die figueren der cruyden.

Athonasia repnuane.

Athonasia repnuane / men heetet Tanacetū / men heetet Ameos / maer ameos is wat anders / Aepnuane is een cruyt / daermen tsaet af inde medicinē ghebruyct / en tis heet en drooghe inden derder graet te ghen pñe inden buych wt windē / en om te doen pilsen / oock om den vrouwe haer skonden te doen heben / siede Aepnuane in wijn / alst vā couder saken is / in water alst van heeter saken is. Tlap vā repnuane met huenich ghemenghet / doodet die woemen.

Anctum Dille.

Anetum dille / tis hof cruyt rieckende / Platearius Dillen zaet bifondere ist der medicinen bequaē / dve wortel ten tweede / scruyt ten derde / Palladi⁹ / Mē zaeyt Dille in die maēt Februaris in coude plaetsen het ljdē allen staet des hemels / maer men stellet int lauffe / Men salt vochtighen ist dattet niet en regent Dine salmēt zaeyen / Serapion li. aggre. ca. Dvbet / dats Dille tis heet int eynde des. iij. dro. int be. des. ij.

Die figueren der crupden.

Apium Eppe.

Fenouil marc

Apium Eppe oft ionffrou marc/ *Päborus* in libro *ethimologiariū* *Apium* comt vā aper dats so vele als een hooft/om dat der ouders hooft daer mede plach gecroont te wordē. Dit crupt droech *Hercules* eerst opt hooft/ *Aucenna* Deene is berch *Eppe*/ dandere wilde/ dandere tamme/ en dādere die int water wast minder dan die tamme/ en heeft der tammen cracht. En een andere die *Sumurion* heet minder dan dpe tāmē theeft een croum been witachtich/ dpe roōsche berchshe is die stercke/ heet indē. i. droo. inden. ij.

Arthemisia byuoet.

Arthemisia byuoet/ *Plodorus*/ *Arthemisia* is een crupt *Dyane* gheheylt vanden heydenē/ waer af si *Dyane* heetet/ *Dyane* heet int griec *arthemis*/ *Plinius* indē. xrv. boeck/ *Arthemisia* dpe voortijts *arthemis* hiet vā *Arthemide* ghenāet/ oock om dat des conins *Mauseoli* wijf/ so hiet/ diese so naemde/ om dat byuoet der vrouwē heymelijc quaet geneest.

Die figueren der crupden.

Aristológia longa hoolwortel.

Aristológia longa hoolwortel/ *Spalcorides* ca. vā *Aristológia*/ *Aristológia* heet vanden grieken *fetologos* en *apiston*/ Sy is drierleye/ langhe/ ronde/ en *clematicis*. Die lange is dmanneken die oordact lis heet/ en heeft langworpige bladerē/ en dūne gardekens twee palmen lanc/ en brenge een purpure bloeme/ Theeft een wortel enen vinger groot van goeden ruct. Die ronde is dwyfkē/ en heeft een ronde wortel/ en heeft bladerē gelijc wewijnde rucachtich met lymicheyt lancachtich en saecht veel garde kens/ een witte ronde bloeme/ int middel een sofranige bloeme maer onnut/ Die *clematicis* heeft dūne garde kens/ ronde bladeren/ bloemen gelijc kuyte.

Aristológia rotunda ronde hool wortel.

Aristológia rotunda ronde hoolwortel/ *Päborus* *Aristológia* heetet om dattet den bevruchten vrouwen goet gepresen wort/ wāt na die baringhe/ daer op gheseten juyert si dpe moeder door dē waessent.

Die figueren der crupden.

Alarum wilde nardus.

Alarum wilde nardus / *Phidorus* / *Alarum* waft op
ichaduachtighe berghen / *tis* een crupt vā bloemen
der *Cassia* ghelijck / theeft een purpur bloeme aen
die wortel daer der druue jaet gelijc in is / met veel
wortelen en dūne en wel riecken / en *tis* crachtich ge
lijc *nardus*. *Dyscorides* / *Alarus* ist die de somighe
wilde *nardus* noemē / theeft bladerē ghelijc wewijn
de ronde en dūne / die bloeme onder die bladerē / aen
dye wortel purpur verwich / gelijc *Lusquiami* tsaet
ghelijc den druuen / theeft ooc veel knoopachtighe
dūne wortelen gelijc *agrestis* dats gras soet vā ruc
ke / die tonghe heetelijc ghenoech bijtende.

Atriplex milde.

Atriplex milde / *Serapion* li. aggreg. ca.
aral / *Dyscorides* / *Atriplex* is
eē moes / *tis* tweeder
lep / hofs en wilt / mer
het tamme is couder
dau dwilte / *Salien* ?
vi. *simplicium* *farma*
corii *capitulo* *andria*
frasis oft *Atriplex* oft
crisolocanna / *tis* cout
en vocht van cracht
vocht inden tweeden
vander middelst des
eersten / diemen lauw
heet / datmē onsen ro
sen toe gheeft / dan si
niet en stijft / maer *tis*
waterachtich en niet
eerdtich gelijc *malue*
maer lances den buye
gaet si lichtelijcher do
re / om die sijnicheit / Dye hoeftche soo wel maluwe
als *atrada* viel vochter ende couder dā die wilde
Dyal. *Andrafrasis* dats *atriplex* gheplaestert ende
rou geneest den hooftweer / den oochtsweer.

Die figueren der crupden.

Arion pape cullchens halfs voet.

42

Arion oft *arc* / *calfs*
voet oft *papecullchens*
oft *barba Arion* / *tis*
heet en drooghe inden
eersten graet / Theeft
machte te ontbinden /
te laxeren / te dīnen en
af te drooghen / Mer
dat sap van halfs voet
met *Landanū* en *Mir*
re maectmē een *Pessa*
rium inde moeder om
die stonden te doen co
men / Een plaester vā
halfs voet en *Comijn*
in wijn ghesoden ende
ghemeyn olve is goet
op die opblasinghe en
opheffinghe der oore.
Teghen die spenen / is
halfs voet *Nihel* / dat
crupt en *Wolle* crupt
in wijn en water ghe

soden / daer in gheseten / *tis* oock goet teghen die *st*
cus / dat is harte sweeringhe aen dē eers. Dat crupt
is goet ghesooten met out sīneer ghemenghet heet
daer op geleyt teghē coude apostueniē / teghē *Scro*
fulas / dat ijn manieren vā harde buylchens oft clic
ren waren / en verharde apostuēten / Reemt teruyt
met *Squilla* en out beeren sīneer / menget te gader
en legghet daer op / Om daensicht sehoone te makē
en die huyt te claeren / so maect cleyen poeder vā dye
ghedroochde wortel en vā Os sepie dat is een been
van eenē vissche / menghet met *Cerule* en roosewa
ter / daer mede wasschet uwe aensicht. Dyal. Int saet
wortel en bladerē met ossen mest gemeuget / geplac
kert / gheueest tīclercijn.

Muricula muris *Mups* ooren.

Muricula muris oft *pilocella* / *Mucenna* / *Mupseri*
oore is een crupt der cracht des truyts daermē tge
las mede afdrooghet ghelijc / Sap helpt dē ooghe.

Die figueren der crupden.
Arnoglossa Weggebrede.

Die figueren der crupden.
Aspidillus wilde Tellen.

Arnoglossa de groote plantago/ oft vijf zenuwen
 oft rams tonghe/ griec *arnoglossa*/ *Arabisch* Tifen
althamcl/ *Pandecta*, cl^{ij}. *Arnoglossa*/ dats/ *Weghe*
breede/ is drierley. Deene is dwijfhe/ en heeft blee-
 de bladeren/ int breke als zenukens/ Dandere heeft
 nauwe bladeren/ die *Lanceola* heet/ dat is dman-
 he/ en heeft zenukens int breke/ daer o heet vijf zenu-
 we/ int midde eenē ster vol zaets/ cout en dro. indē. ij.
Ambrosia Wilde saue.

Aspidillus? wilde tellē oft hondert hooft *Albucius*
 Ju. li. cty. xvij. sept. dat *Aspidillus* een crupt is dat
 die latinen vander hitten *Albucius* heet/ dat *Aspi-*
dillus is een crupt dat bladeren heeft gelijc *Porus*
porreus/ een lichte roede/ daert swart saet op heeft/
 langworpige wortelen en ront gelijc *Salinus*/ Die
 wortel is heet van crachte en limich/ Het doet vrine
 maken/ beneemt menstreu/ den weedom der siden
 vā verschuddinghen/ de hoest verdriuet gedronche.
Agnus castus Water wilghe.

Ambrosia oft *Ambra* si is woelt van name/ *Plini-*
us. xvij. *Ambrosia* omtrent dandere crupt driuen-
 de heeft een spruyte dicke/ van tarchens diene/ by drie
 palmen lanc/ tderdendeel de wortel cortter/ ruyt bla-
 deren/ omtrent opperste des steels is wijnbesien jaet
 hanghende met wijnachtighen rucke/ daer o heetēt
 sommighe *Drupue* dandere *Arthemisia*/ Die vā *Ca-*
padocien croontmen daer mede/ *Salinus*. vi. *Am-*
far. ca. vā *Ambrosia* oft wildecpe styt en wedlaet.

Agnus castus waterwilghe/ *Platarius* indē boec
 vande simplen medicinē int capittel vā *Agus* castus
 water wilghe. *Tis* een spruyte inden vierden heet en
 drooghe. *Alstij* vintment groen/ en meest in water-
 achtighe plaetsen/ min in die drooghe/ Die bladeren
 sijn der medicinē bequaem/ dye wortel nyet/ maer
 die bloemen meer/ die bloeme heet *accarium*/ Dye
 spruyten heeten die sommighe zee wilghe. Die bloe-
 men vergadertmen indē Tenten tot der medicinen.

Die figueren der cruyden.

Horago bernagie.

Horago bernagie / si is heet ende vocht indē eersten graet / Platea. Horago heeft scharpe bladerē en zyn groen / si zyn bysondere der medicinē bequaem ghe- droocht niet tweemaal gesaet / Sy heeft cracht / goe- de humoren te genereren / Plaac / Horago in wijn te drinckē ghegeuē / gheeft blischap / en stercket therte / En oock met water ghecooct / ende met huenich oft supchere te drinckē ghegeuē / supuert die weghē der milten en kelen / daer is oock voren af geraert.

Buglossa Ossen tonghe.

Buglossa ossen tonghe so is si vanden griekē ghe- naemt / om dat si seer scharpe bladeren ghelijck een ossen tonge heeft / Plinius indē .xxv. boec / Buglossa heeft bladeren opter eerden ghespreyt der ossen ton- ghē ghelijc en scharp en groot en cleyn / Muicē. Ossen tonghe heeft breede bladerē / ende haer rypet is effen / wiens rackē zyn ghelijc der sprinchanē voete / en met wijn ghenomē / meerdert den wellust / tis heet en nat

Die figueren der cruyden.

Betonica betonie.

Betonica Betonie / Galien? .viij. sim. far. ca. Tescru oft tescron griet Betonie / theeft een snijbende crachte so die bitter smaec dat toot / si is heet en droo- ghe indē eerste graet / wiens bladeren bison dere groene zyn / der medicinen bequaem / ghedroocht / zyn si ooc van grooter crachte / Alsmen se indē recep- ten vindt / salmen dpe bladerē nemē / Sera. li. aggre. ca. Sastare / Dyal. Sastarem dat is Betonie / Tis een cruyt dat alle iaer op wasset / theeft ee subtel le roede eenē arm lach oft meer ende is mer- cant / ende theeft sach-

te bladerē en lanch / den eycken bladerē in zyn sietēs ghelijc / van goeden ruecke / die bladerē naest der eer den zyn meerder dan die andere / opt topken is tsaet ghelijc den cozen aren. Teghē den hoofstweer van coudē sahen / salmen se ghelodē ghozelen ghecooct met stafisagria in azijn / is tgebrek bider maghē met wijn ghecooct / daer is ooc voren af gheroert.

Branca vrsina beren clauwe.

Branca vrsina beren clauwe is een cruyt met groo- te bladerē ghelijc hool bladerē / maer ghesneden ghe- lijck den beren clauwe / indē midde spruyt eenē steck op zyn hooft veel doornachtighe bloemē ghesloten / tis heet en vocht indē tweede graet. Theeft e? cracht te morwen en te rijpen en te saechten / Teghē dotheyt der ledē en ghebrek der miltē / salmen daer een salue af makē en ghewreue langhe in olve en ghesoden sal- men daer was toe doe / teghē de wint in die moeder.

Dye figueren der crupden.

Beta Beete.

Beta ofc Bleta/ si is cout en vocht/ si is tweederley als witte en swarte oft roode en wilde/ Galien?. vi. sim. far. cap. bletu. Beete is een etelick moes cout en va vochter complexie/ in seba mansioe a tpata abstacia dat is/ inde. ij. gaet. En Galienus ooc va die spisen/ inden. ij. boeck ca. die beta. Clap van beete droocht af middelbarsch/ en verweert de buych en wtduwinghe en sijt weynich die maghe/ diese weeck hebben/ daer om ist der maghen oueruloedich quaet.

Bursa pastozis teskens cruyt.

Bursa pastozis teskens cruyt oft sanguinaria/ si is cout van complexien en heeft een stoppende cracht/ si is tweederley/ deene heeft bladeren in maniere va teskens/ die andere heet centinodia/ en tcruypt lancx der eerden/ en heeft bladeren ghelijck ruyte/ en saet omtrent die bladeren/ en heet oock musschen tonghe. Dese crupden zijn seer goet teghen heete apostuenie. Ma Teskens cruyt met azijn gestootē daer op gheleyt

Dye figueren der crupden.

Berberis Amiberberis.

Berberis/ Aulcenna/ inden. ij. boeck van berberis/ Dye somighe is ront en root veltachtich/ dander is swart lancx sandtachtich oft berchtachtich en is sterc cout en drooghe int eynde des derde graets/ en verdriest seere dye colere/ Galien?. viij. sim. far. ca. oxio cantu. Dese boom is ghelijc der cracht en gedaente des booms Nrehandi/ dat is wilde perē. Dye vrucht sijnde subtilijc/ als men se drinct oft eet/ sijdt si de ouden vloet en oude vochticheden vander moeder.

Basilikon Ozimū.

Basilikon oft ozimū/ si is tweederley/ deen is gariofiolata/ wāt si eenē rueck van groffels niaghelē heeft/ si is heet indē eerstē/ en drooghe int eynde des tweeden graets/ dese is va meerder macht en is root geelachtich cleyn va bladerē/ die steel viercantich/ In die maent Julio vergadert men se. In de. R. en electuarien/ slaet. In de saluē/ plaesteren/ tcruyt. Basilikon gar. helpt der maghe/ der leuere/ herte/ herstenen.

Die figueren der crupden.

Buonia.

Buonia wildē witten wijngaert/ Tis onsen wijn
gaerde ghelijck/ al tcrupt is heet en drooghe/ maer
de bladeren vruchten en wortelen/ hebben macht af
te droogen/ cleyne te maken en te ontbindē/ daerom
sijn si goet tegē de hertheit der miltē/ alsinē haer en
heems wortel met vigen in water zledet/ en dā met
swinen sineer gemenget en een plaester daer af op.
Die wortel geskooten met griet hov en vitsen/ aijn
gemēget/ bestreke/ suuert dupster huyl/ Wijn daer
mede dit sap gesodē/ tegē de popelsie de vallende sicc
te/ Die mare van nemen sal. ij. j. z. z. z.

Cicorepe.

Cicoreia hemele Quetel cicorepe/ si is cout en vocht
inden twerden graet/ ende drooghe indē eersten ende
si is tweederley/ die int velt wast/ ende in die houen
bese vercoelt meer/ Tlap is goet tegē de heete leuer

Die figueren der crupden.

Calamentū.

Calamentū steen mente catten mente catten crupē
men heetet oock wilde polepe/ Sy is hert en drooge
inden derden graet/ si is driederley/ te wetene/ eene
die in haeren ruc h en bladeren gelijc is onser vrou
wen wiechstroo dat is polepe/ dan dat ope bladeren
meerder sijn/ theet ooc wilde polepe/ nepita/ die der
de is der wilder menten gelijc/ dā dat die bladers lā
ger dā der mentē sijn/ Calamente is voren geroert.

Centaurea.

Centaurea centorie/ men heetet ooc eert galle/ Sy
is heet en drooghe inden derden graet/ si is tweeder
ley/ groote ende cleyne/ die groote centorie doet ver
sieden vlees aendē heert weder aen een loopē/ Ope
cleyne centorie gesodē en gedronckē/ verdoet die co
lere en die vette humoren/ tlap met huenich gemē
get/ claert donckere ooghe/ voren is daer af ghesect.

Die figueren der crupden.

Carthamus.

Carthamus is twee-
derley/ wilt sofrae en
tam/ tlaet is dat beste
vande crupde/ mē hee-
tet oock papagaplaet/
en dat is dat tamme.
Daer na de bloeme/en
dat witte laet/ en plat
grof en vol/ dmerch is
vet salfachtich/ en dwe-
schorisse dunne/ En die
bloeme is beter die de
soffraen hare gelijck
is. De cōplexie en pro-
prieteit. Is heet inde
eerste graet/ en drooge
inden tweede die bloe-
me en is niet soo heet/
en dat wilde is heeter
en drooger/ theeft een
slappe machte des sup-
uels. Het opent ende
edroecht af tverstoort

en doet walghen/ spouwe/ schiten/ tvoetsel is arch/
en der maghen seer schadelijc/ men seyt oock dattet
melck doet tot hase loope inde mannen/ en maghe
ghen maket oprecht/ teghen tletete dattet der ma-
ghen doet/ menghende dat met Wijn/ beter Sal-
gaen/ mastice Folie/ en des ghelijc/ En dattet den in-
ghewande lettet/ betertme met Shengebeer perle
sout/ broot sout/ en des gelijc/ Presue seyt oock tlaet
met luttel geschuynt huenichs gemenget en luttel
Saligaens supuert den lichaem/ die bloeme gewreue
met aijn ghemenget verdijft quaet vlees/ rupheyt
des vels als impetigo/ daer op ghescreken.

Cynoglossa.

Cynoglossa lingua
canis hondts tonghe
van cmos dat is een
hont/ en glossos dat
eē tonge/ en dit crupt
is der wegebrede ge-
lijc/ dan dattet ribbe-
kens heeft op die bla-
derkens/ maer licht ge-
noech/ en men siet die
Mē geneest daer me-
de die mont sweeren/
en ander bedriegelike
sweere van couder en
drooger cōplexie tlap
ghemenghet met sap
vā preos en wat hui-
nicks tlamē tegen Al-
colā dat jh abstuente
inde mōt. Hons ton-
ge met Wegebrede
en tchē crupt gese-
den/ daer in ghebadet
is goet teghē gomoz-

reā/ Wilt ghebadet is/ soo doet in tgheloden Water
willen/ mer wat Seuerzjns en aijn in een spongie
en teghē warm op themechte. En water wilge/ rup-
te/ inagetene/ Recumēte/ comjē/ dille vdrooge dat

Die figueren der crupden.

laet en lincschē gheeste/ Dranc daer honts tonghe
in ghelode is met huenich water gemenget/ is goet
tege de slupmachtige oft vette mage/ en tete lōger.

Camille.

Camomilla camille/ is heet en drooghe inde eer-
sten graet/ si heeft machte te moruwen en te onthū-
den/ van haerder macht/ olve/ watter/ plaesteren op
de ooghe/ oochschelē jeericheyt en herstennen gheleet
geneeste/ daer af is vorē gesept. **Camepitheos.**

Camepitheos griec/ heet de cleyne pinboom/ om
dat al sinen ruer heeft. Ende heeft een cracht en com-
plexie die Camedreos heeft/ en jh heet en drooghe
inden eersten graet. In dranch supuert/ opent en
reynicht die binnenste ledē/ de blase/ nierē/ en windē

(Die figuren der cruyden.
Capillus Venereis Steen ruyte.

Capillus Venereis Venushar / om dattet thart te vallen belet / oft om dattet swartte lichte gardedes heeft den har gelijck / theet ooc Steen ruyte / Twaelt in waterachtige plaetsen / Platearius inden boeck van die simple medicinen / Capillus venereis venus har is cout en drooge / nochtan geynept / versck wt crachtich / daer is oock vooren al geroert.

(Cepa Kypyn.

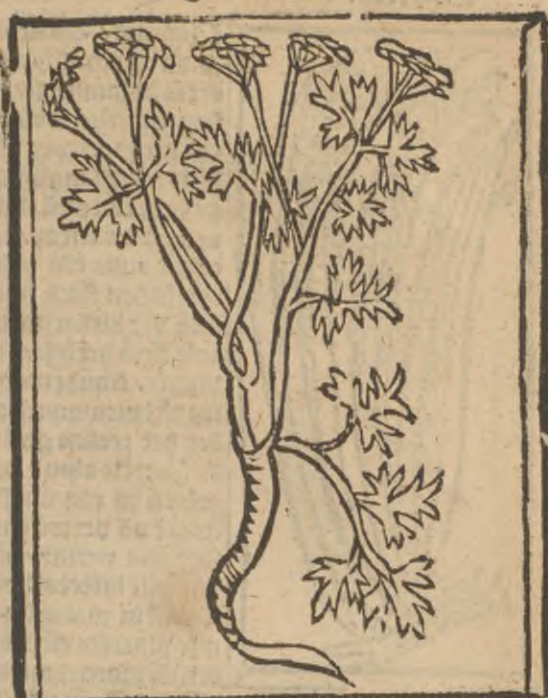

Cepa Kypyn skollz Dyalcorides ca. Gulb? / dats Kypyn en is tweederley / Deene is die rootachtighe bolten heeft / dye goet is wt een vettachtich lāt verghadert is der maghen goet / Een ander manvere van bollen / noch beter der maghe want alle Kypyn bollen zijn heet ende lāttachtich / Plinius int cap. van Kypyn / Kypyn heeft een insnydende cracht / ende die langwoepighe / zijn scarper dan die ronde ende die rootachtighe beter dan dye witte / Die drooghe zijn līmachtigher dā die groe-

ne / en rouwe / En die rouwe līmachtigher dan dye gecoocte / Galenus. vij. sim. far. ca. de cepa / Cepa is inden vierde graet heet / die substantie is eens deels grof / Dyalcorides Kypyn bollen ghehet oerheffra die tonche en kinnebachē verschapen si / de maghe blasen si op / Sheplactert / den slappinge en dē weedomme der kotte / en dē siederche doen si een groot stuch / Dat int lichaem ghesteken is / treckē si wt / al leene met huenich daer op ghedaent doen si dat / Sy verdrūen tghelwil des waters / daer op gheleest.

(Die figuren der cruyden.
Coriander.

45

Coriander / Palladius li. iij. Coriander jaeytmen vā die maet meerte aen / tot in october toe / si spruyt in mager eerde / en heeft de vette lief / en dourste jaet houdt / nen voor theste / vocht met alle moes wasset Dyalcorides corion / dat is coriander / tis kenlijc / jon cracht is cout gewreuen en gheplactert met by / en tarwen broot gemenget en daer in gedaē / doe theplighe over wt / Thet met wat soets gedronckē / doet die lenden wormen / en mindert des mans jaet / Winder leet Eronocrates / dat is dat een vrouwe / een graenken jaets op eenen dach drincket / dat si so vele graenen / so vele daghen menskrua ophouden sal Serapi. Coreandri in de ooge gedruyt met vrawe melck / helpt dē weede / Thout thyer sonder jueren.

(Cuscuta dodder cruyt.

Cuscuta dodder cruyt sibe oft wranghe opt vlas douruels naghare / Men Meluan / Cuscuta is een cruyt dat mē int vlas viert en hangt daer ane / vort.

Die figueren der cruyden.

Cyperus.

Cyperus / **Dyscori.**
ca. vā cypero / **Cyperus**
oft so de sommige / cri
sceperon / heeft blade
ren der porrepen ghe
lyck / maer langwoopi
ge ende teere / en clint
vander eerden op / een
cubijt ende een halue
theeft den steck hoe
lich der biesen ghelijc
dese steck heeft zaet op
thooft / stonde wor
ten en lancwoypich on
der der eerden ghelijc
de swarte olyue dpe
uele en by een wassen
swart vā verwē ende
soet van ruede / van
smaechte bitterachtich
Twast in waterachtig
he plaetsen en in beē
den en broeck lant. vā

dese wortelen is die swaerste en hardste die edelste
en niet bruesch / maer dpe scherpste / en vol van ruede
ke by ghetijden / alsulcke teeken heeft die van Cilien
oft van Syrien / heeft macht heet te maken en af
te drooghen sonder byten / **Dysc.** Sahade / dat is / **Ci**
perus / **Aben mesuap** / this heet en drooghe inden .ij.
tovermeerdert den sin / en sterct de maghe / **Tbetert**
de verwe / **Tmaect** den monde eenē goeden ruede.

Celidonia Scheelwortel.

Celidonia Scheelwortel oft gilwortel / **Plinius** in
den .xv. boech / Die dperen hebben die cruyden ghe
uonden / ten eersten de scheelwortel / Want met dese
gheuen die swaluwen inden nest den ionghen tge
sichte / so die sommige dat willē al waren si ooc wte.
So is tweederhāde / die groote heeft eenen vrucht
barighen steel / bladerē der wilder pastinake ghelijck
meerder .ij. cubitē hooge / eē witachtige bloem / vorē

Die figueren der cruyden.

Catapucia roer cruyt.

Catapucia roer cruyt
schijt cruyt oft sporie
zaet / **Serapion** li. ag.
ca. cathua / dats cata
pucia / **Dias.** Die groo
te **Catapucia** dpe **Ca**
thua / tis eē boom bla
derē hebbēde so groot
als vighen bladeren /
gelijc **Dulb** / dā si groo
ter saechter en swart
ter zyn stecken en tae
ken zyn hol ghelijc een
rpet / en heeft zaet ala
indē tache scharp / en
alsmen tsaet ontuel /
so ist gelijc **Virat** / en
mē druct daer olpe vā
Verua wt / Die clepne
is een plante dweelc
he sommige onder de
melchighen rekenē / en
heeft eenen steck eenē
arm lanch en hol eenē

vingher dicke / opt opperste des stecks der tachen
zyn clepne tarchens / ende vāden bladeren sommige
zyn op den steck / en sommige op die tarchens / maer
die bladeren die op den steck zyn / zyn langher gelijc
den **Amādel** bladeren / dā dat si breeder zyn en saech
te / maer die bladeren die op de opperste tarchens zyn
minder dan dpe bladeren des stecks en zyn der lan
gher **aristologien** ghelijc / Toecht af sterckelijc /
Die olpe van die vrucht is heet en subtylder.

Cucumer Cocommeren.

Cucumer co:ommerē / **cucurbita** couwoorden / **Ci**
trull citrullen / **melones** meloenen / dese .iij. zyn dpe
iij. coude zaepen / ende dese .iij. segghen. **Gal.** **Ysaac**
Aben mesuap / cout en vocht inden .iij. g. te wesen /
by na vā eender cracht / si blussche alle vier dpe hitte
ende coleram. Tsaet der cocommerē is beter dan die
citrullē / **Cocōmer** saechtet dē hupck en doet pissen.

Die figueren der cruyden.

Calamus agrestis wilt gras.

Calamus agrestis ofte *aquaticus* wilt oft watergras/tis een maniere vā gras/zijn macht is te subtilieren cleyne te maken en te sterckē wt sinen goeden ruc/*Calamus agrestis* doet pissen/en dē vrouwen haer stonde hebbē/alsinē dē wijn daert in ghesonde is/claunto en smorgens een half gelas drinet *Calamus aromaticus*/Idorus in li. ety. *Dya*. *Calamus aromaticus* wast in Indien en die rosch is/is dye beste met dicke knoopen/en alsinē hē breekt schijnt hy snijdelijck sandtachtich/soet vā sinake vael.

Canapis Kemp.

Campis oft *canabū kemp*/Plinius indē. xix. boeck *Kemp* is den seelen nuttelijck/men saepet van suptwesten/hoet dicker hoe vaster/laet alst rijp is/soo breekt men af inden herfst als dye nachtē euen lanc zijn/in dye Sonne/oft wint ofte rooch droochment/*En kemp* pelt men naden wijn oost en men supueret. *Pli. li. xxi.* Men seyt dat *kemp* laet die mans otmannet/laet daer af verdoet wat in die oore loopt/

Die figueren der cruyden.

Daucus voghelnest.

Daucus voghelnest/Plinius li. xxv. *Dauc?* is twee derlepe/*Dye* beste is in Chreten daer nae in *Wchapē* en allesins in drooge plaetsen wast si den venchel gelijc met witterder bladerē en minder harachtich eenē rechtē steel eenē voer lanch/*dye* wortel van ruc en sinac seer soete/dese wast in steachtige suptwaerts *Die* andere wassche ouer al in eerdighe hueuelhē en paelē/niet dā in vette eerde. *Die* bladerē ghelijc coriander/den steel vā een cubitus/ronde hoofde/laet oock den comijne ghelijc/des eersten *Milio* wit en wreet/heet vā rucche/tis heet en drooghe inden. *ij.* Teghen alle ghebreck der borst/ghedroncken.

Diptanus.

Diptanus /*Dyal*. *Diptanum* oft *Diptānum*/sommighe segghen dattet wilde pollepe is oft bathin/tis een cruyt snijdende/ende meer dā secretische bytende/theuet bladerē ghelijc pollepe gestelt en op al die spruyte is wat ofte wolle ware/maer ten heeft bloem noch saet. *Theeft* soe groote crachte als pollepe/mer wat seerper/*En* andere maniere/*Diptan?* dat bladerē heeft *Silambrio* gelijc mer een meerde swarte en saechte roede/*Dye* bloemē hebbē dē ruc vā *Silambrio*/*Diptānus* verwarmt saechtelijc en stijft/*Tiptānus* is vā sulcker cracht/dattet yser vanden lichaem wdrijft/en tgheschutte wslact waer doze dat de dieren daer af etende/gheschoten wesende/tgheschutte wten lichaem worpen/*Pla*, *Tverdrijft* tfeijn.

Die Figueren der cruyden.

Esula minor cleyu spozie.

Esula minor cleyu spozie / si is heet en drooghe inde derden graet / die wortel is der medicijn bequaem Si heeft machte principelijck dyc fluyt te supueren en die melancolie / teghen dyc daghelijckche corts teghen die pijn der functueren / als dat siederich / in voeten en handen / teghen die Sichte / teghen tlanck euel / ende die water siecke wt couder saken / preemt dyc wortel vā cleyu spozie / vā petercelie / van adich en die wortel van acorus / elcx. i. ʒ. venchel saet / saet van Eppe en van anijs / elcx. ʒ. mastic / caneel / elcx. i. ʒ. siedet tlammen in .ʒ. pont waters / door eenē doech gecleert met supher / een sirope / die salmen nemen.

Endiuie.

Endiuie / Muscenna. Endiuie is wilt en tā / Deene heeft brede bladeren / dander nauwe bladeren / si ghaen beyde de lactuwe te bouen int openen / slaac inden daghelijckche lustocht / Endiuie is tam / ende wilt / die tamme is van verscheider cracht / si heeft hartheit en sonder smaech / ende is weder tweederley / En is winterse / en somerse Endiuie / Die winterse is sonder smaech om die bitterheit oock om dyc coude des tijts si is coud int eynde des ʒ. Sommighe segghen dat si vocht is / dat nyet en bliet / wāt die droogheit bliet om die bitterheit.

Die somerse is bitterder / en niet so coud wāt si is coud inde .i. ende drooghe int midden es tweeden Daer is voren oock af gheroert.

Die Figueren der cruyden.

Eupatorii Soelkens cruyt.

Eupatorii / Dyalco. Van Eupatorio boelkens cruyt / is een spruyte laechtachtich hebbende eenē rechtē en houtachtighe dunne / swaerten / scharpen / steck / eenen cubitus lanc oft meer / Dye bladeren zijn ront omme ghedeelt gelijk Pentafilon oft kemp / wpens bladeren optē top ghedeelt gheleijc een saghe / tsaet vā tmidde des stecks is scharp en onder wijcket daer af / wuicn. ʒ. .ʒ. ca. van eupa. Eupatorium is vanden salt cruyden / ende heeft bladeren den kemp bladeren gelijk / Die bloeme gelijc Penusar / en dat ist datmen gheeft.

Clap is heet inden eersten / drooghe inden tweeden Dyalco. Eupatorii is goet teghen tgebrek der leuer / Die bladeren drooge / out swine smout breekt woude.

Enula Mant.

Enula Mant. Die wortel is der medicijn bequaem / en is heet en drooghe inden tweeden graet / en heeft eenigherhande vochticheit / daerom en verwermt si dat lichaem terstont nyet / alst hē aen oft teghen comt si is goet teghen alle letselen ende coude pijnen / oock teghen die opblasende wintachticheden / ende teghen pijn die vā bletsinghe oft stootinghe aen der knoche vergheringhe der senuwen coemt / een plaester aldus ghemaect / preemt die wortel van Mant / van preos en van witten heems ana. ghestooten en dan gemen ghet met olye van linsae / een plaester daer af ghemaect op die ledē / tegē tselue wt coude / drinct vā geslode wāt wortel / preos en anijs / gescrupnt huenich.

Diefigueren der cruyden.

Spatica leuer cruyt.

Spatica leuer cruyt / Platearius / Spatica is een cruyt dat in waterachtighe en steenachtighe plaetsen wast / theest cleyn bladeren / men heet dat Sent groen / En theet leuer cruyt / om dattet besondere der leuere helpt / 'tis indē eerste .g. cout en drooge En d; de meeste bladeren heeft es theest / theest crachte te vercoelen en wt die subtylheit jinder substaen te stercken / Spatica is goet tegen de verstoptheit der milten en leuere en vander materie. En tegē alle siecke der heeter leuere / 'tis vorē gheroert.

Elleborus albus wit nyes cruyt.

Elleborus alb? wit nyes cruyt. Dial. ca. van elleborus / Ellebor? dpe witte heeft bladeren gelijc die arnoglossa dats wegebreeide oft wilde beet / maer coeter ende swarter en wat root achtich eenen ster. j. palmē en rimpelachtich / en tplach te verflenzen eert beghint te droogen / en gelijc veel hars comē si wt eē wortele gelijc gardēen / twaelt i berchachtige plaetsen / die wortel moet mē graue indē tijt des oolts de witte en gebreide is nut en die bruesce en die biesachtige de welcke als ghise bre

het roock wort / en die witte vā binnē met heetē smaech / te vele genomen doot den mensch / Johā. Mesue seet datmen witten elleborus schouwen sal Hypocreas het supuert allet lichaem van die ouerbloedicheden der verdozēder materie / en met ontbindinge brēget lichtelijc de mede gemēgde colere.

Diefigueren der cruyden.

Elleborus niger swart nyes cruyt.

Ellebor? niger swart nyes cruyt oft des heilichs kerst cruyt / om dattet optē kerstnacht bloet / Nutcenna li. j. vā elleborus / Dpe swarte elleborus is in stuchē snidēde / en si is scherper dan die witte / en diese vergaderen worden bewaert etende looch en drinckēde wijn / Ioan. Mesue ca. vā elleborus / si is wit / en swart / die swarte is crancher / Waerō dat die witte dē aēual der vreesen en beuēs brēgt. Die swarte iuecht en weluaren / Spasco. Dpe wortele vā swarte elleborus genomen supuert flegma en colera lang dē buyc / Die somige mengen. i. j. scamonie en souts / Sy geuet gehoor / 'tis teghen malaetheyt / schorft.

Abulus Adick.

Abulus adic vlieder / hy is heet en drooge / toleest.

Die figueren der crinden.

Edera terrestris ouderhaue.

Edera terrestris ouderhaue. Gal. viij. sim far. ca. Fissos ofte edera terrestris eerdtsee edera. Dese wort wt cōtrariū crachte wāt theest een scharpe lustatie die welke eerdtlich hout be welse is. maer theest ooc wat hartheits/ die heet bewelen is/ so dat die smaech be tuyghet / dpe derde substantie hier af is waterachtich / law alst groen is. Sy is o medicinē bequaē. Groen die bladeren met wijn gesodē / dy geneest groote wōden. Wondē vandē vvere sweerde met azine die bladerē ge-

toden / helpt die Aegmatike waer door dattet den snof reuma geneest / en douwet oude sweerde door den musle en oore / maer schiner te hart / so sal mēt met soete olve menghē. Die bloemē met wine gedronchē / gheuelet die Dissenterien / en die crāchepden des buyer en die reumata en vochtigheden.

Edera arborea Deluwe.

Edera arborea Deluwe cliften ewijde / vido. Theet clif / om dattet aen die boomē cruppēde cleest. Dpe Philiskē leggen dat si een teeken van een coude eerde / h. Dyalco ca. cissos / Edera is drieberley / witte / swarte en Elir. Die witte heeft wit zaet / die swarte / swart oft sofferanich / die welke sommige Dionisiam heetē / Maer Elir en heeft gheen zaet / maer cleyn bladerkens dicke hartich / Die swarte vā bacho die ooc dyoniss / hiet heet si dyonissia / In eenē hōlen tant tlap gedaē / verdryft den weedom.

Die figueren der crinden.

Fumus terre gesticū dypuen keruel.

Fumus terre dypue keruel. Gal. haerē smaech is bitter en scarp / heet en drooge inde. h. g. Dyal. Tweecht de verdonckert heet der oogē af / het doet tranen / Treupt gegheer oft gedronchē / maect cole ram door die vrine te comen / Blate. Hoe si groender is / hoe beter / drooge is si onnut. Tegē die scorst heet / gheestmen tlap. daer toe supchere met coude water / driemaal ter wekē / en tlapuert te rechte die humoer dpe rchpift maect / Tlap een srope daer af ghemact / is goet teghen Dwater.

Feniculus Venckel.

Feniculus venckel / Dulcenna li. h. ca. vā vēckele hof venckel is heet inden. h. Het opent de verstopthēdē / Tscartpt tgesichte / en besundere haer gūme en thelpt int begin vādē watere en by haerē afgac

Die figueren der cruyden.

Fragaria eerdtbesien cruyt.

Fragaria eerdtbesien cruyt / Platea. Tis cout en
wocht van complexien indē eersten graet / Teghen
dat menstreu dat te zeer vloeyt / tlap van eerdtbe-
sien cruyt met tlap van wegebreede helpt. T steret
alle wondē met tlap vā eerdtbesien cruyt gesmeert
Tlap met homijne ghenomen is goet tegē dē stinc-
kende mōt / Dwater daert mede gesodē is / is goet
teghen dē hooftwee. Die vrucht verdryft den dorst
¶ Fraxinus esschen.

Fraxinus een esschen boom / Serapion li. aggre-
ca. dierdan / dats / Fraxinus esschen / so heet mē hem
int griec int oostē / die arabische heetē hē dē boom
Chimici / en in dērsie heetē si hē zuzach. hi coelt en
doocht indē tweeden graet / Sera. Sijn cracht is
al versch te versamen en verslaemt die wonden en
die wortel is daer ooc goet toe allinē dwater daert
in gesodē is op die beenderē woijt diemē wilt ver-
samen / Die scorisse versch / op die wondē gebondē
sterctse / De scorisse gedroocht / geneest tuerheuen ēvel

Die figueren der cruyden.

Grana solis witte steenbreke.

Grana solis oft miliū solis witte steenbreke / Dyal
Culb. arabi. dats miliū solis / Tis een cruyt dat bla-
deren heeft der olpuen ghelijc dan si meerder sijn /
en slechter en breeder / twaest in scharpe en hooghe
plaetsen / Dyal. Sijn cracht is te doe pissen / en sijn
zaet met wittē wijn gedroncken / breekt dē steen en
doet vrine makē / Oli. tlaet heet astorcos / drect mē
so breekt dē steen en doet vrine makē. Pan. ca. Ca-
lebi dats / granū solis / tlaet doet vrine makē en mē
strua / en tis heet en drooge inden derden graet.

¶ Gallitricum hanen cam.

Gallitricū oft centū galli hanen cā / Platea. Tis
een cruyt dat bladerē heeft dē cycken gelijc / maer
breeder / eenē scharpen smaech / tis heet en drooge
indē iij. g. Xui. theet ooc Pollitricū / eē saer houdt
ment / Theeft crachte te verteeren / te ververmen /
en te veranderen / die bladerē en tlaet indē medice-
nē / Int gesodē water / gestooft / drijft ddoode kine
¶ iij.

Die figueren der crupden.

Garioflata gario fel crupt oft halen voet.

Garioflata halen-voet. **Dyalco.** Tis eē crupt gelijc **Agrimo-**nie wiens wortel dē groffels nagelen gelijc van rucke is/ vande sonighen geheetē **Sanamunda-**ende **Enancia** en halen voet/ halen ooge Tis heet en drooge i dē tweedē graet/ D3 crupt gewreue/ ende tlap in diesē istulē ge daen/ geneestse Des ghelijc doeter indē mont genomē/ Om menstrua te doen comē/ salmen stouē in water daert in gesodē is/ Teghē **Colicā** en die verdwinghe te stercken / salmen wijn gheuē daert in

gesoden is/ **Salienus.** vl. am. far. ca. **Lapagū** datē halen ooghe oft **Garioflata** / This drooghe van cracht so dat die den **Reuma** heeft/ stelpet.

Sentiana **Sentiaen.**

Sentiaen **Plinius** lib. xrv. **Senti?** dpe eē conine in **Aleicu** was / heeft dpe **Sentiane** gheuonden/ die ouer al in **Africa** wies nochtas macht costelijc **Elchens** bladerē/ Maer vā der lactuwen groote eenē teeren steel/ eenē dym dicke hol en vdel/ met onder scheytsele ghebladerē drie cubiten hooge dē val die wortel traech bruyt oft waterachtigē ruc **Onder** d3 **Alypinisch** geberchte walt si vele. Mē gebruyet die wortel ende tlap/ **Pla.** **Sentiana** is een heet en drooge crupt/ des wortel besundere der medecinē bequaē is niet scrupt/ Si heeft macht tontbinden/ aen te trecken/ te verteeren/ en te openen.

Die figueren der crupden.

Genestra **Brem.**

Genestra **brem** / **Joan.** **Mesue** ca. vā **genestra** / en op den steck walt eenē dicke hoop wilsen zeer ront en als inen se vout en brekē si niet/ Waer wt dat mē die boomen daer mede bindt/ en brenghen bloemē van der manen figuree zeer gheel/ in indende van macht/ en heeft haukens en tlaet geijc vilsen/ **Dyalco.** tis heet en vā drooger complexiē indē. **h.** **Dyal.** tlaet vā **brem** en de bloeme gedronckē met mede/ supuert de humore met gelpow. **Sal.** **h.** **stec-** kē sap en vrucht lareet zeere/ **Joā.** **mesue** / lanx dē buyt en gelpow die flegma en stercket die materie der iuctuerē/ En supuert de niere vā alle oueruloe dichz/ doet pissen/ tbreect dē steē in niere en blase.

Gramen **Gars.**

Gars / **Platearius** / tis cout en drooge int beghin des eerste graets/ **Muicn.** indē. **h.** **boec.** ca. vā **gars** het steret dpe bloedige wondē/ en gecooct trecket den steen wt/ en tlaet doet pissen en het stijft.

Die figueren der crupden.

Digitus hermetis titeloofe.

Hermodactylus oft digitus hermetis/ Jo. Mesue.
Hermodactylus is een wortele van een berch crupt/
Een andere eenen vingher lanch/ Een ander ronde/
maer dpe ronde is dpe beste/ Een andere dpe wit is/
Een andere die root is/ Een andere die swart is. Die
beste is binne en buytē recht wit/ en is dicke en mid-
delbaer haet/ Galienus Die wortele vā hermodacti-
lus die buytē en binne wit is/ heeft macht te slappen
Dwater daert in ghelode is/ is der maghēquaet En
is den weedom der senuwē/ goet/ en den voet euele.

Iusquiamus Bilsen.

Iusquiamus bilsen/ so heet si vande griekē/ maer
int duyts bilsen/ om dat sy bellekēs als granaet ap-
pelen draecht/ waer af die mōt sacchtachtich is hebbē
de saet ghelijc mancop saet/ Dial. Clap is nut/ teghē
des mans saet onwillich/ Met Collirin ghemengt/
dwinger den linighē en heetē reuma/ Der oorzwee.

Die figueren der crupden.

Ilope.

Ilope/ Pla. Ilope is heet en drooghe inden derden
graet. Die bloemen en bladerē hebbē cracht maer de
wortelen niet. Inden somer als si bloemt vergadert
men in die schaduwe niet indē roock droochtmen-
se/ men besicht dpe bloemē/ bladeren inde medicinen
sonder den steck/ een iaer houdtmen se/ si heeft cracht
te stercken/ tontkinden/ aen te trecken/ te verteeren/
Ist. Ilope is bequaem die milte te supuerē/ Nui. Ilo-
pe/ beene is berch/ hoefsch heet ende drooghe inden
derden/ Varen draech maect goede hitte/ V aer gum-
mer a doet die teekenē des aensichts af.

Ireos.

Ireos oft Iris zijn van bladeren ghelijc/ maer on-
ghelijc van bloemen/ Iris heeft purpure ofte root.
achtighe bloemen/ Ireos heeft witte bloemen/ Gla-
diolus heeft gheel bloemē/ maer Spatula se. geene.

Die Figueren der crupden.

Juniperus Geneuer.

Juniperus geneuer / *Libanus* / *Juniperus* is soo int griet ghenamē / om dat hi vā twiide int nauwe eyndet / oft om dat hi vier dat hi ontfanghē heeft lange houdt / so dat die kolen daer af met asschen ghedect / tot een iaer mueghen comē / *Piro griet* is vier / *Geneuer* is cleyne en groote / *Plinius* li. xij. *Peper griet* ne / waer af den boom in *Italien* wast / valscht wonderlijcke die cracht dpe die *Geneuer* besien trecken / *Dyal*. *Juniperus* is groot / en cleyne / ende beyde vā scharpe cracht. *Auer*. *Juniper*? die *Abel* heet / is heet en drooghe indē. ij. *Yau*. Sijn gumme is vernis.

Tringus Crups distel.

Tringus is heet en vocht inden eersten graet / maer die vochticheyt is meerder dā die hitte / Des crupts wortel met huenich gemaect / vmeerdert seere sperma en vmeerdert venus wert / en gheeft goet voetsel

Die Figueren der crupden.

Lilium lelle.

Lilium lelpe / *Palladius* li. iij. In *Februario* salmē die bollen setten / en die vorighe lelpen verscheydē en die cleyne bollekē aen die wortel splijten / want also vander moeder ghetrockē / makē nyeuwe lelpen verstelt. *Sera*. li. ag. ca. *Ansea* dats *lelie* / *Sp* is heet ende drooghe indē. ij. en is wilt / en tam / *Hui*. Die witte tāmē lelpe is heet inden. ij. Daer in is eertsheyt subtyl crighende bitterheyt / en waterachticheyt van ghelijcher cōplexien. *Sp* helpt den laken en den sproeten meest dpe wortel / en supuert daensicht en zyn vercrepenheyt / dpe olve ghedroncken oft ghesalt saecht die moeder. Door tverbrande van water.

Lupulus Hoppen crupt.

Lupulus Joannes Mesue ca. van volubuli / seyt dat *lupulus* een maniere van volubilis is / En daer isser meer / *Eene* die boom seel heet / haer bloeme is wit ghelijc een trōpette en heeft melch / en heet groote volubilis / Een andere ende cruppt opter eerden.

Die figueren der cruyden.

Clapacium Partike.

Clapacium Partike / tis heet en drooghe inden. iij. graet / Clapacium is tweedeley acutum / want het scharpe bladeren heeft / en rotunda / wantet ronde bladeren heeft / Als men Clapaciu / sonder meer in dye medicinen vint / so salmen rotundū / dats docke bladeren verstaen / Partick is heet en drooghe inde. iij. g. Tis goet teghen schorckheyt / teghen de rudicheit des vels / en tegh Serpiginē / dats cruppente schorck

Clactuca Lactuwe.

Lactuca Lactuwe / Adorus / Theet Lactuwe / om dattet van melcke oueruloeit / oft om dattet dye kinder sooghende vrouwen / van melcke vullet / En inde mans bedwingt si Venus ghebruyck / Platearius / Lactuwe is der spysen bequaem tsaet der medicinē / dat tcoutste is. Tcruyt oordeelen die auctoers vā allen cruyde / tghetempertste / Palladius inde tweeden boeck / In de maent Ianuarius salmen de Lactuwe zaepē of in Decembri / datmē dye plante in Februarius versette / Item in Februarius zaeytmen se / datmēse inde April

mach versetten / Wette wel gheboude eerde heeft si lief / Alscenna Lactuwe is drierdeley / Deene is wilde die de griecke Sacalliam heet / en tis een maniere van Scharleue / Een andere dye Ezels lactuwe heet. Een dye tamme heet. Salienes. vi. sin. far. ca. van tamme lactuwe / dat si vercoelt en vochtet ge lict put water oft staede water oft fonteyne / en si ghereceert goet bloet. De wilde heeft meerder stek.

Die figueren der cruyden.

Leusticum leuesche.

Leusticu leuesche / Platearius / Leusticum is heet en drooghe inde. iij. g. Tsaet heet des ghelike / En in den medicinē stelmē tsaet / Theet crachte te openen dats diureticam en te mīdere / Pla. De wijn oft oode water daert in ghelode is / is goet tegh die verstoppe milte / longhere en leuere en tegh die opblāngē en der maghe weedom en des ingewandes vā wīn de / Tpuluer ooc met canel poeder / is daer goet toe.

Clauendula Lauendre.

Lauender is een cruyt van heeter en droogher complexiō. Pan. Si en heeft gheen zaet / Die bloemē sijn der medicinē bequaem / en hebbe soeten goede ruel / luttel saps / die wortel en is der medicinē niet bequaem / Haer crachte is dat si verandert en sterckit / So doet slapen / en gheplaestert voo / toodoorhoofte verduise / dam / En gheloden gedroncken / is den sielten heeste / nen bequaem / Tegh Apoplexiā / dats / vstoptheit alle der leden binnen den buych en der herstenen.

Die figueren der cruyden.
Mezeron taureola die eerste leu.

Melue/ Mezeron oft taureola die leu der eerden
 dyne Perlen heetent Remende kluen / ende van en
 sommighen Mahende weduwen / vanden meesten
 leu der eerden / ende het is en plante wyens stek
 waft by twee cubitus bouen der eerden / en jyn bla
 deren jyn den bladeren der oliue ghelijc maer meer
 der / trengt swarte granen vander grootten des
 Shaghels vrucht is / en tis een vanden meesten plā
 ten der melchigē / en tis menigeler Deene is groot
 en heeft subtile bladeren / Een elepne en heeft blade
 ren als olif bladeren / Een dicke en heeft ghecroide
 scharpe bladeren / Eene dat heeft groene bladeren /
 Een andere dat swartachtighe der pauwen verwe.

Mellisa oft melissa.

Mellissa of melissa. Van. ca. rc. Mellissa is prassio
 ghelijc / theest nochtans den rucch van Citri / This
 heet en drooghe inden tweeden graet.

Die figueren der cruyden.
Millefolium garwe.

Millefolium garwe/ Plinius li. xxiij. Millefolium
 minus filon heet / Theest eenen teeren stock den vanc
 le ghelijc / met vele bladeren / waer af dattet dē naē
 heeft. Twalt int broec lāt / Dioscorides / Sy versact
 die wonden en verwaerle sonder ghelwil / Indētāt
 swer / met botere voor een plaester daer op gheleet /
 Salie. vij. sim. far. Garwe drooghet / so zeere dat si
 die wonden sterct / si is voren gheroert.

Malua maluwe eerd pappel.

Malua maluwe eerd pappel/ Sy heet malua / om
 dat si de crachede natuere te sacchten mollend om
 te onthinden / Pal. indē. ii. Indē maent Febua. sal
 men maluwe jaepen / die weder douwen sal die lanc
 heyt des winters / vette plaetse en vichte vernint si
 Die planten salmen versetten / als si beghinnē vser
 bladerē te hebbe oft vuer ten minsten / Naac / Mal
 ua is heet indē. i. g. vocht indē. ii. si is voren gheroert.

Die figueren der crupden.

Menta mente oft munte.

Die figueren der crupden.

Matercaria mater moeder crupt.

Mater matercaria moeder crupt oft bfuot. Van Spuoet daer is voren al ge seet. Matricaria mater en is vā die selue cracht dat bruset is. Om een hint te ontsaene. Neemt na die supueringhe der moeder poeder van mater van Melissen/ ende schauelinghe van puoren drincket tamen met wijne. Doch testiculos Saffronis dat hālen hulckens in wijn gesoden en op die moeder gheplacert oft den ruelck daer af beneden ontsaen/ totten seluen.

Maiozana Magelepyne.

Maiozana magelepyne en heet oock Samfuc? heet en drooghe inden derden/ de bloemen en bladeren zijn der medt cinen bequaem. Daer om salmen se inden somer metten bloemen vergaderen in een schaduachtige plaetsedroogde en een laer houtmenle. Gal. viij. sim. ca. van samfuc. Si is van subtilen deelen/ si drooget en verwarmt indē derden graet. Serapion. Men mesuay Alinen met haer sap op die buulen des dōdē vlees striet/ neet sile wech/ en daerō sneert nientle op die stramen en op gepupide listckenē.

En men supueret chooft daer inede den melācoliken ende dē wintachtighen herffenē en verstoppe herffenen openet. Daerō helper der Epulencie en Paralisis/ daer de mensche zijn hooft achterwaerts in neycht/ en die andere paralisis/ en treckinghe des monts en emigrancee wāt het treet die quade vachticheden wten herffen/ en de olve is tottē seluē goet

Menta munte Platearius. Mente is menighetley/ Deene tamme oft hoeks oft gemeyne oft ruelckighe/ en dese verwermt en steret. Een andere een wilde die mentalken heet. Een andere die langer en scherper bladeren heeft/ en dese heet Romische oft Sarraceensche mente. Een andere die water mente heet/ en men heetle Sissimbriū oft Balsamita. Een andere niet ruelckich/ en dat is Calamentū. Pan. ca. vā mente. Mente is heet en drooghe inden. iij. g. Die kame is der medicinē bequaem groen en drooge. Te ghē dē stinckendē mōt en tanvlees en tandē met aijn gecooct/ en dē mont gewalce/ tis vorē geroert.

Mellilotum mallote.

Mellilotū mallote. Pla. Mellilo en is heet en drooghe inden eersten/ laet heet des gelscht/ en wāt een forme van eenen haluen cirkel heeft/ heetet oock koninc croone. Laet metten schellen doctmē indē medictnen/ en een laer houdment voor dē oochsweer/ ters sweer des gemechts sweer der heeter sweren.

Die figueren der crupden.

Marubium maelroule.

Marubium oft prassium maelroule / Serapion li. aggra. ca. Farasid / dats / Prassium
Tis een crup dat veel tackens heeft comende van eender wortele daer op wat rouheyt
Des verwe is wit / en dpe gardchens zijn vlee kant / die bladeren zijn eenē dupra lanc / ront
achtich rimpelachtich oft scharp / daer rouheit op is / En zijn jaet ende bladeren zijn ghe deylt door dpe tacken
en zijn jaet is ront ter scherpheyt waerdtis / het wolt inden velden en daken der hupen
tis heet inden. is. ende drooge inden. g. gaet

Serapion seet dattet de verstoptheit der milten en leucen opent / en juyvert de longhere en dpe boort / en doet menskrua comen / alment drinct / en alme bukten op leet / so drooget af / ende verandert / maet slap der bladeren alst inder sonnen ghedroocht is / veraderet met huenich / en men geuet om egesichte te scherpen / En men maect een nysinge den gheel seetighen / om te juyveren die verdome veruor / en men gheuet metten medicinen die instrumente des gehoors openen / en geuet slap hen die sensuige medicinē ghenomē hebbē / maer siet der nyetē en blase
Moraceli moerbessen / Morabacci haechbessen.

Moraceli moerbessen / Mucenna inden. g. baet int capittel vanden moerbessen / Morol zijn tweeberley / Derne is alst sedu die soete is / en loopt lang dē we ghe des vscbbooms int rypē / maer vā argher voet tel / de soete zijn heet en nat / en de soere zijn kouder en natter. **Morabacci haech** oft braembesē / Pal-ladi li. x. Om **Spamora** te makē / suldy slap siede.

Die figueren der crupden.

Mercurialis Smeer wortel.

Mercuriael oft lino-solkis Smeer wortel / Si is heet en drooghe inden eersten graet / Sy is tweederhande / man en vrouwe / Dpe vrouwe is de meeste / Die man is die minste en heeft rōde jaephens pā. tw. Huertōts int boech vā mercuriael. Alle beyde die mercuriaelen in spysen ghesoden / druen die wa terachtighe humoren nederwaert ter camerē en morwet dē lich aem / men maect oock aldus een clister / neke mercuriael / Seeten / Violette bladerē / malurwe elc een hant vol seuen bladeren boom varen / elc. i. z. siebele

esamen in. i. i. pont water s / dat vīna rōde dendeel s / soden si / alst gheleert is door eenen doech menghet tot een. z. caliss. fil. die versch wt ghetrocken si / bene dicte laratus. i. i. i. z. olte van violetten / olie vā dille elc. i. i. z. salts gemme. i. z. menghet dit esamen en maect daer af een clister / Galienus. vij. sim. int ca. vā lino solkida / dats mercuriael / datmen gebauwt om ter camerē te ghaene / wijn daert in gesodē is.

Mandragora eerdt appel doelwortel.

Mandragora eē eerdt appel doelwortel / Si is twee berhande / een manneken / en een wijf ken / Dpe seor sen vander wortele gheestmen in wijn te drincken den luyden diemen wat vanden lichaē saghen moet om te doen slapen / Dmannen heeft bladeren ghe lre heet bladerē / Plinius li. xrv. Dmannen is wit Die swarte houdtmen voor dwijfken / Mucē. man dragora is cout totten. iij. g. en vochē / en die wortele des menschen figure gelyc / Gesodē met puore. vi. nje morwet / dwijfhe is sond steel / loctuwe bladeren

Die figueren der crupden.

Nasturcium domesticū hof kerse.

Nasturcium kerse.
Dyscorides int ca.
Cardamus / dat is /
Nasturcium kerse de-
ne is tain / en dander
wilt. Serap. li. ag. ca.
Torsalbathe se. dat
tamme kerse / theet
babilonische / staet is
macht heet / het is der
maghen quaet / ther
stoort de huyt / Daer
is oock Deckers kerse
se / en oock oostersche
kerse. Deckers kerse
se is een plāte dyen-
ge bladerē heeft twee
vingherē lanc / bouen
scharp en gesnede en
vet / en sterct haer op
ter eerden / en heeft te
middē een subtile roe-
de / twee palmē lanc
luttel tache / daer haer

op is dicke / si walt indē wege en muerē der huyten
Dooftersche kerse / is eē plāte. ij. armē lāc / veel sub-
tile tache / op de topkē heuet hoofdekē / de geme-
ne kerse is de beste Salenus / Kersten jaet is heet
en drooghe / gelijck tmoestaert jaet / en sluyt stanche-
lijck / tbrādt en tskilt des hoofts weedo / en om te ver-
wormen alme crac is / salme de medicinē met kerse
jaet mengē wāt tverbrāt de groue humore.

Nasturcium aquaticū waterkerse.

Nasturcium aquaticū oft senation oft cardamus
agrestis / Sera. li. ag. cap. herochachy griser / dat
waterkerse / oft eruca aque / of pillula aque / tis heet
en droo. si is de verhitte bequaē / rooswater daer op
gespreyt / met soute / olye en water / de lende weedo.
waterkerse in wijn geloden / tot Stranguriam en
Disuriam / en geplaeft tot tselue / staet rou ghe-
gheten / doet urine maken / ende tskelt tmenstruum

Die figueren der crupden.

Nigella niel oft balsen.

Nigella niel sommige heetent balsen / en si is heet
en drooge indē derden graet haer macht is int jaet
theeft een bytēde cracht wt zinder bitterheyt / te ot
binden en te verteeren Tegen dye wormen der kin-
derē / legt op den nauel een plaester / oft daer omtrē
gemaect vanden meele dees jaets / somwilen neemē
men balsen jaet metten sap vā allen ghemenghe
Tegen de schorftheyt ziedet veel poeders vā balsen
jaet / solpher / in stanche asijn / tot dattet dīc is en olie

Nenufar plompen water roosen.

Nenufar aplomen plompē oft water roosen oft le-
lien / Salenus noemtē water koole / tis een cruyt
hout indē. ij. graet en vocht / theeft breede bladeren /
het walt in waterachtige plaetsen / in houde en heet
plaetsen / Itē si zyn tweederhande / deene brengt een
purpur bloeme voort en dye is beter / Dandere een
gheele bloeme / en en is niet soo goet / Die bloeme is
der medicinē bequaē / De beste is indē heete plaetsen

Die figueren der crupden.

Origanum wilde magheleyn.

Origanū wilde magheleyn / en is tweederhande wilde en tamme / alle beyde heet en drooge indē derden graet / die wilde is heeter / Pla. wilde Origanū heeft breeder bladeren / en werct stercker. En die tāmme vindt men alleſins in de hoven / te wetē / in beemden en heeft cleyn bladeren / en werct soeter die mē in de medicinē doet / Als si bloemt ogadert menſe metten bloemē / in de ſchaduwe hantmenſe en droochtſe / een iaer houdt menſe / ſonder de ſteckē met tē bloemē doetſe in de medicinē / si ontbindt / trect / ſlappet / en verteert. Itē si waſt onder de doornē int geboude.

Piretrum oft Heetram.

Piretrum Heetram tant cruyt / arabisch achirarabisch oft achiracharaba / Tis een plante der wylde Daucus oft maratei / een croone heuet ghelijc anis ende heeft een wortel eenē vinger dic / die wortel doet men meest in de medicinē / Het ſceet die tonghe indē ſmaet en trect ſlegmana hē / en daerō met aijn gecooct en dē mōt ſoe mede gewaſſē / den tātzwert.

Die figueren der crupden.

Peonia pponie poniaes.

Peonia pponie / arabisch / tgrif Jenterebon oft pentaborā oft pernta of glikifide. Wiltē. li. ij. ca. peonia een mannekē / en heeft witte wortelen eenē vinger dic / dwijſ ken heeft wortelen in velen getelt en tacken si is ſeer heet en drooghe / Het doet menſtrua comen met huenich gedroncken / die verſtopte leuer milte en den buyc ontkopper / met wine gedronckē geneſet dingewādōt / Die wortel een haelsnoot grooe helpt der nyeren en blaſen wee.

Petroceliniū petercelie.

Petrocelinum petercelie / Iſaac Petercelie is heet en drooge int beghin des derde graets / het doet vinnē makē en menſtrua comen / en si ontbint den wint en opblaſingen / Der nieren en blaſen weedom ſaecht si / want si opent des lichaems zweetghaten / ende die weghē veſlicht si en humoren dunnet si met drec en vrine worpt zijt wt / Die leuer en de wonden zup / uert si / en dier verſtoptheit opent si.

Die figueren der crupden.

Polipodium boom varen.

Polipodium boom varen wilde varen / tgricr dip teris / arabisch *Bilberg* oft *biske* oft *felicica*. Polipo diſi is een plante dpe in ſteenroetsen en op vochtige oude mueren en ſtacken / en by de wortelen vā ouden boomen meest bi die eycken boomen / een palm is si lanch / en is dē crupde thiē *varacos* gelijc / en daerop niet subtyl hooghe ghelijc *Saracos* / en theeft wortelen daer op haer tacken wt comen / en die wortele is eenē vinger groot / en is groen wtachtich / soet van ſmake en dat is dpe in de medicine coemt / *Joā. Melue filix arboris boom varen* / si maect walghin ghe / die op de *Eckē* walt is de best / de groue / vasse / de cnoopachtige / die wat swartachtich / rootachtich is.

Paritaria Paridiane vitriola.

Paritaria Paridiane vitriola / tgricr *Almen* oft *partemon* oft *perditio* oft *sideritis* oft *Eractia* oft wilde *quiasiri* oft *libatiam* oft *poliominū* / ara. tu. gregaria / groen sijn de bladerē he. en dro. inden. iij.

Die figueren der crupden.

Portulaca Porcelepne.

Portulaca porcelepne / si is cout inden derde graet en vocht inden tweedē / si heeft macht te saechtē oft morwet den camerghanch / vochticht en vercoelt / si is zeer goede spise teghen de cortse van colera / roys oft gesoden / gegheten is si zeer goet teghen de hitte inden lichaem / teghen de verstoptheit des buycks / sremt water daer porcelepne / lachtike pruwme en rosinen in gesoden sijn / Dit selue is ooc goet / om de hitte der cortsen te vercoelē / ooc tegē de coude pisse en de *Disturie* / maer dā stoppet dē buyc.

Pulegium pulepe onser vrouwen wieschstroo.

Pulegium Pulepe onser vrouwe wieschstroo / het is een crup d; wel rpect. *Pla. pulepe* is heet en dro. in den. iij. graet en heeft sijn macht in de blade ren en bloemē. Men salt verghaderen alsk bloemt. Sy is tweed hādē / tamme en wil. de / ende is beyde inde medicine bequaem / Si heeft macht te ont bindē / te verteerē / te verstercken / oock den couden reuma te bedwigene te droogene die moed te zupkeren en te benaueē / si he uet ooc macht de ston den te doen comē / dē steen te doen breken /

die maghe te stercken / den appetijt te doē wercken / en die windē te minderen / haer cracht is wonderlijc om die binnen inden daemē te saechtē / *Plinius* seet dat huer crachte veel doet om te ontfangene / tegen den couden reuma / soomen die ho oft sacken maect.

It iij.

Die figueren der crupden.
Porrum bies loock oft poer loock.

Porrum bies loock oft poer loock oft porrepe looc arabisch Curat / Serapion li. ag. ca. Curat / dat is porrepe loock / Deene is tam / en een spaensche en een is nabats / ende een berchsch / een wijngaerts loock / en wilt porrepe looc / en een middelbaet tusschen porrepe en loock. En des crachte is voren by loock ver telt / Dyalco. Tame porrepe verweert wellusticheyt en alsment menget met huenich en men maect daer Tohoc af / en is den wee der boest goet ende den swee ren der longheren goet / en alsment eedt / zupueret de pipe der longeren / en alsment gewoonlic eedt / maket dupster gesichte / en is der maghe quaet / En alsment menget met Olibano / asijn en melc en olte van roo sen en in doore gedrupt / is haere weedo ghoet en de twytinge die daer in coet. **Petaphilon** vijf blat.

Pentaphylon vijf blat oft vijf vinger / li. libro. r. Ethy. vijf blat is so gheheel zupuer / also zupueren crupt / dat de heydes totter zupuermakinghe en aen de slaep des hoofts plegē te doene / gecoot optē tāt.

Die figueren der crupden.
Pimpinella heuenelle.

Pimpinella heuenelle / Pan. Tis een crupt Sarcifrage / dats steenbreke seer gelijc / Pimpinella heeft har / Sarcifraga gheene / tis waer. De haerder crachten vaecht / sterct en supuert si de leuer en nperē / ala si verstoppt zijn / Als de vrouwe dye niet wel ghezupuert en zijn nae dat si ghebaert hebben / van haerder wortelen een Mandel groot etē zupuertse door mēstrua / Alsment met wijn drinct / soo ist der wee indē buye goet der gheezucht en den nperē / Pimpinelle wortelen geknouwet / behoet door Sode / voor dye pestilencie / Si vaecht af de zwarte tekenē int vel / Si is de voet euel goet / ende doet vrine maken.

Papauer mancop zaet oel zaet.

Papauer mancop zaet oel zaet / sint griecx Mone oft meconiu / int arabisch charchar / cachiu oft chachafi / Pandecta ca. clvi. Die crachte vā tāmē mancop zaet is verroudende sterckelijc / tcomt meest inde medicinē alst daer staet / This coue inden. iij. graet

Die figueren der cruyden.

Populus een populierboom oft vibenboom.

Populus een populierboō oft viben boō
zijn cōplexie is tāmē
waterachtige en eert-
dighe ghedaente. En
is teghen Sciaticam
dats pine aen de hū-
pe lang neder waerts
en teghen de druppen
de pisse. Reemdt wijn
daer de schorste in ge-
soden is. Dese schorste
behindert een vrucht
te ontfanghen / tselue
doē de bladerē / als mē
daer af drinct / als dye
moeder gepurueert is
van haer stonden. Te-
gen de pine der ooren
doet mē dat sap vā po-
pelbladerē in de oore.
Van desen boom coēt
herk oft Aefina / dye

welcke is stoppende dat bloeyen / en bedwinget dye
andere loopinge / van die topkens eer si bladerē ma-
ketmen salue / die die hitte saecht / populier salue.

Pastina oft Daucus siluestris wilde pasternake.

Pastina oft **Daucus siluestris** wylde Pasternake
oft **Daucus alminus** / si verwermet / si drooghet af /
si doet vrine maken ende die stonde comen / dit doet
al cruyt / maer sonderlinghe staet en dye wortelen /
Als men een plaester van haer bladeren maect / op de
knaghende zweeren oft die beghinnē te hīten inne-
waerts met wegebreeke / so helpt dat si niet en ver-
breeden. Om die stonde te doē comen / doet een spon-
gie in wijn daer wilde pasternake en byuoet in geso-
dē is / en legt se soo dicke op dye moederstede / dā als
de moeder gepurgeert is / so drinct wijn daer wilde
pasternake in gesoden is met schauelinge van vuo-
ren / want thelpt te ontfangē / Tegen de coude pisse.

Die figueren der cruyden.

Pastinaca domestica tamme pasternake.

Pastinaca domestica tāmē pasternake oft hof pas-
ternake oft baucia / si is heet int middē vande twee-
den graet en vocht int beghin vande. si en is bequae-
mer in spise dan in die medicīne. Si maect veel goet
bloets en maket dicke / daerom vermeerderet de on-
cupscheit. Den genen die vā siectē zijn op gestaē oft
den melācoliusen is si goet / row oft gesoden / heet
en groen is si van meerder macht / dan si drooge is.
Men maect daer af een conditum ghelijc van prin-
gus dat zijn cruys distelen / om dat minnen te ver-
weckē die wortel gebesicht / maect goet bloet / en ver-
meerderet sperma.

Rosa roosen.

Rosa een roose / si is cou in den eersten graet ende
drooghe indē. si graet. Si is bequae in medicīnen.
Die roode roosen sal mē tot der medicīnē verkielen
die versche heet groē roosen / daer is vorē af geseet

Die figueren der crupden.

Raphanus Radix.

Raphanus radix / Iſidorus Raphanus griex / wy
heetent radix / om dattet geheel nederwaerts poort /
daer alle ander moes opwaerts ſprinct / magheren-
de zyn zaet / Pal. li. iij. in de Meerte jaeytmen den
radix / diemen te ſomer gebuyct. Des Radix hout
is heet en vocht indē. i. tlaet inden. iij. tlaet is ſtar-
ker / daer na de ſchorle / daer na de bladeren / daer na
dē radix / Die wortel vā eenen nuechterē gegheten
oft gedronchē / is een groote hulpe der geſontheit /
en beſchermenisse des lichaens. hi ſupuert de ſuyne
der borst / Tlaet met huenich gewreuen en genomē
ſaechtmetmē den adem ruech. Den hoel bedwinctmē
alleene met ſoute genomen / doodet die buyt wormē
het ſteect dē buyt / twerct de vrine / dē bevruchte chri-
get oueruloedich melc. Shee dinc en othint ſtercker
ſlap in de oore gebuyct / teghē tſwaerlijck hoozen.
Radix wortel.

Radix wortel / Iſaac ſi is he. indē. iij. en dro. indē. ij.
mīn bāde rape voedet. Tis bequaē allē vrouweſteetē

Die figueren der crupden.

Ruta Rupte.

Ruta rupte int griex en latijn / maer int arabijſch ra-
deb oft allelep. Deene is wilt / en tam / de wilde is de
heetſte en ſcharper / en die by de cocōmerē ſpruyt / is
bequame ſpiſe. Daer is een andere die in macedoniē
waſt / die boigens heetent Mollī. Een andere / die ſi
Armolā heeten / Tis een ſpruyte hebbende veel gar-
den / breeder bladerē / dā die tāmē / maer ſaechter en
eenen ſwarē ruc hebbende en een witte bloeme en
meerdere hoofden dan de tāmē / en in drie deelen ge-
deelt. Dit heeft rootachtich zaet / bitter zaet / deſe ver-
gadertmen als ſi out is / Salienus. vij. ſim. far. ca.
moli / dats Rupte / de ſomige heettēle wilde rupte / de
ſomige armolā / haer cracht is ſubtyl en he. indē. iij.
graet / waer wt dattet de groue en limighe humorē
ſijdt / en ſi doet vrine makē. Dye wilde rupte is vā
den vierdē graet heet en drooge / maer dye tāmē wt
dē derden. En ſi is tottē ſpeetſele bequaē / tot venus
tot ſenijn.

Ruthos oft Ros marinus.

Ros marinus An-
thos rooſen marijn /
Serapio li. ag. ca. Va-
lier almarie / dats an-
thos / Tis een zee boō
en tis alpinſalac en ra-
cola / Dyalco:ides Ro-
ſe marijne is drier-
ley / Deene heeft zaet
dz ſachi heet / en heeft
bladeren / den bladerē
Martre gelijc / dā dat
ſi breeder luttel gro-
uere / en ſteect hem op
der aerden / goet van
ruecke / en dye lengde
des ſtecks eenen arm
en meer / en heeft veel
tackens / op dye top-
kens hoofdekē daer
wt zaet in is / der plā-
ten die ſpodillon heet
gelijc / Roſenmarijn is
goet tegē ſincopin.

Rapun. *It.* Dye Rapse is breeder van wortele dan rapus / soeter van smake ende dunne vā blade / Pal. liij. Out kool zaet verandert in Rapen / De selueli. viij. Ende maect Julio salmen derapen zaen / in vochtighe velden / Rapus in hooge drooge sauelach sighe wakt si best / Si verstoort lichaē ende iaget op Men gheuet zaet tegen tseijn in dranc / Te dicmael rapē gegetē saecht de maghe op / Si meerdert tsaet in den mensche / Isaac si is heet in dē. ij. gra. vocht in dē. i. Si maect saecht opgeblasen vlees / en daerō verweet si tsaet / meerdert Regma / Sy is zeer nut tweemaal / beyde dwater wech / met vet vlees ghesoden.

Cribes Helbesien.

Ribes aelbesien. Pandecta. d. viij. Ribes is cour en drooghe men maect daer rob af / Serap. het stelp den dorst die vā hitte des lichaems / en den bloet den hupco / spouwē / maect appetijt / en der magē vel.

Meedt granatincton in latijn en coecus meecrapen daermen mede verwet / tis heet en drooge in den ij. Meedt is tweederley / tāmē en wilde / die tamme heeft de meeste cracht / en steret wt haer scharpheyt ende opent den wech der vinnē wt haer bitterheyt / Teghen de crancheyt der maghen en der leueren wt die slapinge / wijn daer meedt met mastic in gheloden is / maect ooc een plaester op die maghe vā tpoe der der wortelen vā meedt / vā tpoe der vā galigaē / vā mastic met olpe en was / om de stonden te doe comē die doode vrucht en die moederstede / Meedcrapen met warmē byer / teghē de quetsuerē vā binnen

Solatrium nachtschaden.

Solatrium nachtschade / Pandecta ca. cccxv. vā mes ara oft hupue / phatahalep / tgeier strignū oft morella / vollen besien Salenus / tis cout in dē. ij. en niet vocht maer tusscē beyde gemēgt / Tlap int oore gedrupt tegē haerē weeddō / tot tsehoft / de bladē

Die figueren der crupden.

Spinachia Spinagie.

Spinachia Spinagie / Pandecta ca. dclij. Spina-
chia int latijn / in griex Alpenach / Sera. li. aggre.
ca. Alpenach / Spinagie is hout int eynde des eerste
graets. Sere. Spinach Spinagie laecht de buych
en is goet den weedom inder borst en der longere /
dis van colere en bloet is / haer voetsel is goet.

Sisileos wilt comijn.

Sisileos wilt comijn platocimum oft der boeren
comijn oft siler montanū tis heet en drooge indē. ij.
graet. Tlaet is der medicinē bequaē / en men houdt
die iaer / Tbijs en tōrbindē en tverteert / Pan. ca. d.
cli. Sisileos arabisch oft ascegeleos / griex sili. Dy
also. het heeft bladeren gelijc venchel / maer langere
en grouere / theeft eenē lange stec bouē daer op een
croone / daer lanc jaet en bree / gecant en grof / sterc
vā ruer en scharp vā smaec / theeft een wel rpecken-
de wortel / met wine genomē / ist dē ingewāde goet.

Die figueren der crupden.

Sinapis Mostaert jaet.

Sinapis mostaert jaet Pan. ca. c. xlvij. Chardel a-
rabisch / egriex en latijn sinapis mostaert jaet. En
tis tweederhande / Deen jaet is buytē buyn / binnē
wit / Wandere binnē en buytē wit / dwitte is ticharp
ste / En tis heet en droo. int midden des. iij. g. Sera.
Die cracht der bladerē is heet / Alsmense wijft ende
menget met Enula / en eē vre op eenē sweer / helpt
Tlaet is heet vā crachte / en tsubtjlt en treect na hē
al smēt knouwet / Segorgelt / voor der tōgē sweerē.

Squinantum der kemelen stroo.

Squinantum der kemelen stroo hoy en kaf / Pan.
ca. xvij. Adcher arabisch / egriex squinū / dats / der ke-
melen kaf / dat de kemelē eten / Tis heet ende drooge
indē. i. graet. en mē vindet in Afrika en in Apulij
thien iaer houtment / dwitachtichste salmen hiesen
Isaac / squinantū is kafachtich cruyt / theeft cleyne
subtile harde taphens / daer bouē harachtige harnē
dat jyn sine bloemē / goet vā ruecke / bitter vā smake

Die figueren der crupden.

Serpentaria serpentine.

Serpentaria serpentine / oft **Dragontea** die meeste oft luf de meerder. **Sp** is heet en drooghe inde eersten graet seet **Salienus**. **Tis** een crupt waer af de wortel der medicinē bequaē is. **Dragontea** is twee-derley als dye meerder die serpentine heet / want si gelijc een serpent walt / oft want si der serpente se-rijn veriaecht. **Dandere** heet die mindere. **Gal. li. vi. in. far. ca.** **Waron** oft **Serpentaria** die mindere. **De** se comt wt heeter eerdseher substantien. **En** daerō drooghe si al nochtans niet gelijc **Dragontea** / maer si wermt en droocht inden. **I. g.** de wortel is nutter.

Satirion hase culleken.

Satirion hase culle-
kens. **Pandectara. cl.**
Chasialkel Arabisch
Int griex **Oxhis** oft
afrodisia oft **priapis-**
mō. **Int** dupts vosse
kulleken oft hase kul-
lehe **satirion** / **Serap.**
li. aggre. ca. **Chasial-**
kel oft **Chasialtel** dē
is **satirio**. **En** is twee-
derhade. **Deene** heeft
een wortel oft witte
kullekens waren / en
heet **Chasialkel**. **Deer-**
ste heet **hōscullekens**
en heet **kinosethis** /
en heeft ee plante die
bladeren heeft opter
eerdē gestrect bi haer
en tspanwt wt die wor-
tel van eenen stelte /
en zijn bladerē zijn ge-
lijc der olyuen blade

ren dan dat si subtyl der en lang her zijn opter eerdē gestrect en die lengde bina eerder palinē / en een pne pur bloeme. **Galien?** Die wortel is soete ende dye crachte heet / dā dat in haer wochtheyt oueruloedige opblasinghe / ende verweert den wellust ende venus / en dat doet die wortel. **Eedt** een man een groot deel daer af / wint een knechtē / min een meyl ken.

Die figueren der crupden.

Sticados citrinum mottē crupt.

Sticados citrinum
winter bloemē / **Sera-**
li. aggre. ca. lichea **See**
ha / dats **sticados citri-**
nū / en **tis** **abfinthium**
marinū mottē crupt
theeft cleyne zaet ge-
lijc der aueroone niet
so bitter / tcrupt gelijc
Alsen en eenen swa-
ren ruckt / **Tis** van fi-
gueren gelijc **Alsen**
en van sinake gelijc
allene / dā dat so hart
niet en is / en het ver-
wermt meer dā **alsten**
en **this** bitterder wat
soutachtich ende **this**
heet en drooghe inde
ij. graet / **Sera.** **het**
doodet dye wormen
meer dā die **allene** in
den buych / **almenē**

daer in oft op leet / des nachts let si ter maghen / het maect doch die beesten het als zijt eeten.

Sticados arabicum **sticados** van arabien.

Sticados arabicum / **Pan. ca. lroij.** **Alscubos** ara-
bisch / **Griex** **sahadis** / **int** latijn **sticados** / en **tis** heet
en drooghe inde. **ij.** graet / **Joan.** **Mesue** **ca.** van **stica-**
dos / **Sticados** dat die medicinen prisen / dat is **hara-**
bische / en **tis** een plante dā subtilen langhe bladerē /
en heeft eenē subtilen aschachtigē steel bouē der eer-
den eenen cubitus / en heeft bloemē den rogghen a-
ren ghelijc / maer si zijn coetter sonder zaet / en **this**
heet inden eersten graet / en drooghe inden tweeden
het steret therte de herstenen / zenuwen ende leden /
men salt den ghenen die coletam in dye maghe heba-
ben / verbieden. **En** die doch een heete en drooghe co-
plexie hebben / **En** zijn oip steret die herstenen ende
leden en verwarmte en maecte se leuende / **Almen**
sticados heeft vint / so verstaet men dat citrinum.

Die figuren der crupden.

Spargus.

Spargus is heet en drooghe/ heeft macht die ver-
stoppinghe der leuer/der milten/ en nyere te openen
Laet oft die wortele verdrooghet slaet/ Teghen de
coude pisse/ die gheelsiet/ en de pine lanc die hupen
nederwaert/ Preint den wijn daer die wortel in ghe-
soden is/ Teghen den tantsweer/ wasschet die tanden
met wijn daer dese wortel met betram in ghesoden
is/ De wortel eenē wal gesoden/ gegete slapt de hupen

Sauina Sauelboom.

Die figuren der crupden.

Semper vnaa donderbaert.

Semper vnaa barba Iouis donderbaert hupflooc
Pado. li. ethy Barba iouis dats semper vnaa/ Pla/
Donderbaert is hout inden derden graet/ drooge in
den. h. Groen ist der medicinen bequaem/ toercoele
en toerandert/ Teghen toerbrande van wateren en
vper/ een salve van dat sap en Roose olve ende was.

Squilla apyn van ouer zee.

Squilla oft cepe muris apyn vā ouer zee oft myn-
sen apyn oft doot / om dattet die mynsen doot/
tis vā grooter sechaphent/ Tsnide/ toersweert het
verbrande verwandelende / ende dye materie wt-
waert treckende die verlaechte. Men brydet ende
breydet met aijn / en eerst ghebraden oft ghesoden
gebraden tusschen die colen oft in deech oft in asse
wonden/ en so inden hoven tot dattet gebraden is/
Squilla ghesoden in aijn sterct die verdouwinghe
en is oock goet teghen die popelsie/ en teghe die val-
lende stecken/ Tbreect oock den steen in die blase.

Sauina sauel boom/ Pandecta ca. viij. Abhel Bra-
busch/ Grier Brachi een Sauelboom/ Tis el crupt
wiens bladeren de Tamarisco gelijc/ en meer doorn
achtigher/ Theeft eenen goeden ruck/ desen boom
wast meer in breeet dan int langhe/ En is heet van
complexien en drooghe inden. li. g. Serapion li. ag.
ca. Abhel dats Sauelboō/ En is tweedeleij Deene
wiens bladeren den Cipresse gelijc zyn/ en doornach-
tigher dan dandere/ dats/ Sneuerboom Dande-
re is de Sauelboō/ Teghe de honden snof geplaeckert.

Die figueren der crupden.

Sambucus Vlieder.

Sambucus Vlieder Pande. ca. ecc. lxxij. So salme weten dat actis Sambucus is vlieder/ Viameactis heet Ebulus/ en zijn beyde kenslic/ Huicenna Sambucus alba/ dats witte vlieder is heeter dā die viupre oft vaet/ En is ghemeelic heet indē derde gract en drooge/ En subtiliceert de vochtichede/ Dē oude is haer olie goet/ en den houden sietten der zenuwē vercoelt doe dat newe ontske/ En des honts beten met polenta met saechten bladeren gesmeert slap vercoelt der hersten vergaderinghen daer in ghegoten. Die minste besien verwe thap/ Den vlie der aijn ghedronckē/maect vrine/ Die minste is dye bequaemste/ Die wortel gesodē en gedronckē ydele de watersuchtighe/ Die bladerē doode vlieghe.

Salix een wilghe.

Salix een wilghe/ Sera. li. ag. ca. Culef/ dats wilghe Die bladerē bloemē en roosen drooge sonder stekē. Die schoffe gelske andere schoffen zijn drooger/ ho- mer?/ tlaet d wilgē tegē des wijs onuruchtbaerh.

Die figueren der crupden.

Saxifraga Steenbreke.

Saxifraga Steenbreke/ Pandecta/ Steenbreke is ghelick Pimpenelle/ dā pimpenelle is harachtich/ Steenbreke gheene/ Steenbreke is heet en drooghe indē. lxx. Tegē dē Steen en Stranguriam en der len denē wee/ daer is voren af ghelept.

Scolopendria herts tonghe.

Scolopendria herts tonghe/ lxx. Si heet herts tonghe om dat si der herten tonghe gelske si/ Twast op vochtige steenē/ Ten heeft noch stek noch saet noch bloeme/ die bladerē zijn bouē groene rosachtich en roode pleckhens/ Die selue lxx. Tgheneest die milte/ waer af dat milten crupt heet si in Almansore/ Saculufundicion/ dats herts tonghe si is heet. Die groue milte en Strangurie en dē steene is remedie/ Huicē. herts tonghe is heet indē. i. en drooge indē. ii. Subtylic ontbindet/ Tis der gheelsuchte/ Singul- tui/ dē Steene/ nieren/ der blasen helpende/ Tis een crupt dat aen die fonteynen wast.

Ope figueren der crupden.

Scabiosa haers ooren.

Scabiosa haers ooren/ int latijn Stibes oft Stibeos Dial. ca. Stibes tis een cruyt des saet stijft en drooghet. Den qualic pissende/ en den druppenden ooren daer in ghedruct geneeske/ en in groote en bloepede wondt/ veltichste en droochste met swartte skarchen wijn ghesodt. Het droocht al dat tegt natueren vocht is. Die bladeren groen ghewreue en gheplaestert in achterste deel ghedaen/ verdrift de speene/ dooghē ghebreeck Sinkisim ghenaemt daer onder gheleet/ helpt/ Si is heet en drooghe inden tweeden graet.

Salvia Saue.

Salvia saue/ int arabisch geliffagos/ int griec e. liffagus/ Hera. li. ag. ca. geliffagos/ dato/ Saue/ Si wakt in scharpe plaetsen/ Gal. vi. sim. far. ca. eliffagus. De coxlerie van desen cruyde is heet met open haerliche hitte en ghenoechsaem en luttel stekende Den wijn daer si in ghesodt is/ is den gichtige goet/ den hoest/ den buyc/ der sidt weedo slap met wijn.

Ope figueren der crupden.

Spica nardi.

Spica nardi oft nardus / Jfi. li. etymo. Nardus is een haarnatich cruyt / Wardostacos ghenaemt/ Deene hier af wort Indische/ dandere Sprische gheheeten/ om dat de berch daermenste op vint/ aen deen side Indien/ aen dander side Syrie aenschouwet/ Si is heet indē eersten graet en drooghe indē tweeden Men salse kiesē die sfoetste riecht die scharp inden smaet is/ wat bitterachtich binewaerts rosachtich Pla. Teghen sincopim en cardiacā passionē/ Teghē crancheit van herstenē aen den naele ghehouden.

Spica celtica roomse spica.

Spica celtica roomse spica/ Pan. ca. eliff. int griec Celtica arabisch symbol romana. Dyal. ca. Celtica Sy wakt in Africo alsoo ghenaemt/ in Syrien en in Italien hebbende vruchte opter eerden cortte en dieke/ Dyal. huer eerste vrucht is bittende/ Si is bleueren gelwille goet en der geelsucht met dat roode me nisoē/ de gestwollē mage met water der gesodt alken

Die Figueren der crupden.

Serpillum onser vrouwen bedstroo.

Serpillū onser vrouwe bedstroo. *Palla. lib. iij.* Inde maent Meerte salmen die plante Serpillū met wat saets saepen/maer doube is tbeste/en sal beter bladeren/maer aē eenē viuer oft cant vā eenē put oft poel salment saepen/dat rāme spreyt zjn tachen opter aee den/Die wilde walt lanch en hooghe. *Pan. ca. d. lxxi* Rumir arabis oft mēstratie miseri/ int griecx Serpillum oft herpillum/Daer is een wilde die ragis heet en walt seer hooghe/en heeft bladerē ghelijck ruyte/dan si langher en clepnder en harter is/ Sy walt in steefachtige plaetsen/en is heeter dan die samme mē mengtse met medicinē/Sera. Serpillū doet mēstrua comē en vrine makē allinēle indē dranch neemt voie die wringhinghē des buycs.

Capfus barbatus wolle crupt.

Capfus barbat/ oft Capfus barbatus wolle cruit int griex stōmos/ arabisch Suluri/ Deene is omanneke en is wit/ dander een wijkē/ en is swart/ Oual. De wortelē met wijne gegeuē/ strijct dē buyc/ gelsodē en ghedronckē teghē die pine der sīdē en hoest.

Die Figueren der crupden. Fo. Iviij.

Tormentilla tormentille

Tormentilla tormentille oft cathaphilon/ oft potē tilla in griex/ int arabisch Sul ke/ int latyn bistorta/ Tormentille is een crupt Pentaphilon ghelijck/ dan dat seue bladerē allezins harachtich/ en daer o heetet eptaphilō/ zjn wortele is root en ghewrongē ghelijck Saligaen/maer ten heeft gheē scarphept Deen bloe me is roosachtich/ en si wort cout en drooge indē. iij. graet geordeelt. Tormētille heeft cracht te vestighen en te treckē den ontfanck/ Teghē disturia/ dat is/ als yemant zjn vrine niet ghemaken en can/ sal mē tpuluer van tormentilla met tlap van weghebrēde geuē Om te bedwingē t mēstruū gekoest. Tegē t spouwē vā cranchept/ tpoeder mettē witte vanden ey op een tichel ghecroot/ en den cranchen ghegheuen.

Viola Violetten.

Viola Violetten/ arabisch Feneclig oft Fenecligi/ int griex Leucis/ Si is drierderlepe die purpursche comt alleene inder medicinē. Dat crupt is cout en vocht Salie. Dat crupt is goet ceghē cout Regma. Seraph. Haer cracht sachtet heete apostuften.

Die distilacien der wateren.**Virga pastoris Wilde haerden.**

Virga pastoris wilde caerden. Pandecta. ca. cc. xviii.
 Diplexis int griex. Arabisch Perleuda oft Diplacos
 oft Harharbay oft Hyblacos. dat is volders caerde of
 wilde caerde. int latijn virga pastoris schaepers roe-
 de. Deene is een wijfke. dādere een mannekē. Dpal.
 Virga pastoris is dmannekē. en die wortel drooghet
 inde. ij. graet. en veecht af. die in wijn gecooct en ghe-
 stootē. en gelijc een cerotū daer in gedaē. oft dachter-
 deel daer mede geplaeftert gheneest die clouē. die spe-
 nen. die fistulē en die wrattē daer binne. Sera. Virga
 pastoris dwijfke. haer cracht wederlaet en vleeschet
 en helpt der brandinge des monts der magē vā buy-
 ten daer aē ghedaē. so si is als si gewreū is goet tegē
 Crispila. dat is een vierige colerike apostuenie en te-
 ghen oude apostuenien.

Urtica Retel.

Urtica netel. groote en cleyne netelen. Pan. ccclv.
 Huire oft variklatū oft sarich arabisch. int griex in
 guidalis en califer. Galie. Die netelē genesen puppē
 en sweere. met wijn ghedronckē teghē menisoen.

Die distilacien der wateren.**Valeriana valeriane.**

Valeriana arabisch Fu. int griex Lichinis herba gat-
 te. herba benedicta. amantilla. genicularis. antilla.
 fistar. valeriana. serpillū maius. Dial. Fu is een wil-
 de spica oft nardus. Si doet vrine makē. en is heet in
 den. ij. en droge int beghin des. ij. en is heet vā crach-
 te. Teghē tgebreck in die borst met wijn ghelodē. en
 der magē wt couder sake. die wortel vā preos. calissi
 hout en dragagantū en valeriana in wijn gelodē. die
 quade groue tape humoren wt te drijuen.

Ulna Mos op die boomen.

Ulna mos op die boomen als eycken. nootboomē
 en op die steenē wassende. Pandecta ca. lxxi. Mynch
 oft alusne arabisch. int griex brion oft brium oft lice-
 na. dwitste is dbeste. Tis laurwe vā crachte. tōtbindt
 en saechtē. Dpal. Mynch mos vā eykē is goet tegē
 den weedom der moederstede. alliment siedet. en dpe
 vrouwe opt ghecoocte sitten.

Hier nae volcht vande distilacien der
 wateren.

**Hier beghint een sonderlinck Tractaet/
hoemen water distilleren sal ende
haer virtuyten crachten seer
constelijck door derpeer
te verclaert.**

I heb ick voren van die wateren der medi-
cinē int cortte geroert / nochtā sal ic hier
een schoon constelijc tractaet van die distil-
latien en crachtē der wateren stellen / Om
dat tghedistilleerde water wt den crupden subtylde
so den leechen luyden / en onbekeder / dan die crupde
oft andere dinghen / en om dat die meesters dpe mee-
ste macht wt ailen crupden distilleren / ende werken
daer mede / En wat sy daer mede werken / dat blijft
den leechen luyden / best onbekent verborghen ende
verholē. Daer om sal ick in dit teghewoordich trac-
taet / die wateren leeren distilleren / en van elcken wa-
tere zyn cracht beschryuen / so mi dat beste muegelijck
wesen sal.

Hoemen die water cloche maken sal.

Die cloche daer mē dit water in distillere sal / moet
wesen looten oft eerden verloot / van twee stucken /
deene ghelijc een schotele / en daer leetmen dat crupt
inne / ghescherft oft ghesampt / dander stuck is ghe-
lijck een cleyn torren / en dat setmen ouer die scho-

tel. Dit ouerste stuck heeft een piype / daer moetmen
een steenen potken onder stellen / om dat water daer
in te loopen / dat door die piype coemt. En dese voor-
schreuen cloche salmen op een cleyn hounken daer
toe dienende / setten. Dan salmen int hounken een
goet vier sonder roock make / tot dat den houē en die
cloche verwermt zyn / maer men moet somtijts fastē
oft den appel vander clochen heet wort / want dan
moetmen twee minderen / oft dat water soude ver-
branden / en zyn crachte vierliessen / ende root worde
Als dan dwater ghedistilleert is / soe salment in een
glasen viole oft flesse doen / en settent also vijf oft ses
weken vast toe ghesloopt in dpe sonne metter violen
oft flesse.

Die tafel om die wateren verclaert te vinden.

Inden eersten die proeue en dpe crachten vanden le-
uende watere dat ghemaect wort van wijne oft van
den droefeme.

Ten tweeden

Ten derden

Ten vierden

Ten vijften

Ten seften

Ten seuensten

Ten achten

Ten neghensten

Ten thiensten

Ten elfsten

Ten twaelfsten

Ten derthiensten

Ten vierthiensten

Ten vijfthiensten

Aqua vite composita.

Dillen water.

Scheel wortel oft celidonie water.

Dragagantie water.

Centorien water.

Water van kempe.

Spuerie water.

Water van wewijnde.

Water van dreesene.

Water van wilde pasternaken.

Water van baerene.

Wdich water.

Wier water.

Donderbaert water.

Die distilacien der wateren.

Ten sestiēsten	Nachtschaden water
Ten seuenthiēsten	roode koolen water
Ten achtiensten	water van Enula campana
Ten neghenthiēsten	water van quincquefolium
Ten twintichsten	Porceleyn water
Ten eenen twintichsten	Eghelentier water
Ten twee twintichsten	Water van dupuen voet
Ten drientwintichsten	Melliloten water
Ten vierē twintichsten	Eufragie oft cleer ooge water
Ten vijfē twintichsten	Water van Sindauwe
Ten sestiē twintichsten	Water vā griffici
Ten seuentwintichsten	Kuyt water
Ten achtentwintichsten	Saule water
Ten neghen entwintichsten	Roch Sauien water
Ten dertichsten	Water vā wilde Saule.
Ten eenendertichsten	Camillen water
Ten tweendertichsten	Scabiosen water
Ten driendertichsten	Materfilonen water
Ten vierendertichsten	Sionien water
Ten vyfendertichsten	Verbenen water
Ten sestiē dertichsten	Pimperellen water
Ten seuentertichsten	Agrimoniē water
Ten achtendertichsten	Sucorepe water
Ten neghendertichsten	Heuernellen water
Ten vertichsten	Elchen water
Ten eenen veertichsten	Sanciaen water
Ten twee en veertichsten	water vā eertbesē cruyt
Ten drie en veertichsten	Glorifilaet water
Ten viereenveertichsten	Sinhue water
Ten vijf en veertichsten	water van groote Polepe
Ten sestiē veertichsten	cleyn Polepe water
Ten leuen en veertichsten	Pilocelle water
Ten achtenveertichsten	Plopen oft hyspen water
Ten neghen en veertichsten	Water vā Baleariane
Ten vyftichsten	Cleyn dupuels beet water
Ten eenen vyftichsten	Bernagien water
Ten tweenvyftichsten	Ylompē water
Ten drienvyftichsten	Water van sint Jans cruyt
Ten viereenvyftichsten	Surckel water
Ten vijf en vyftichsten	water vā roode Macobie
Ten sestiē vyftichsten	water vā somorie oft lucide
Ten seuen en vyftichsten	water vā pape cruyt
Ten achten vyftichsten	water vā palma Christi
Ten neghen en vyftichsten	Cochien water
Ten neghen en vyftichsten	Koot matelieuē water
Ten sestiēsten	Onser vrouwen seghel water
Ten eenen sestiēsten	Koot water
Ten tweensestiēsten	ontghe wijnbesē water
Ten driensestiēsten	Soon water
Ten vier en sestiēsten	Setonien water
Ten vijf en sestiēsten	Koode pardich water
Ten sestiēsten	Meradich water
Ten seuen en sestiēsten	Peterceli water
Ten achten sestiēsten	Wenckel water
Ten neghen en sestiēsten	Wecchbre water
Ten tseuentichsten	Kueroonen water
Ten eenen tseuentichsten	Wissen water
Ten twee en tseuentichsten	Wilghen water
Ten driē tseuentichsten	Keyn vaen water
Ten viereen tseuentichsten	Water van materne
Ten vijf en tseuentichsten	Serpentijn water
Ten sestiē tseuentichsten	water vā catten cruyt
Ten seuen tseuentichsten	Genst oft brēbloē water
Ten achten tseuentichsten	Sugelbloem water.
Ten neghe en tseuentichsten	Onser vrouwen distel

Die distilacien der wateren.

Int achtichste	Lauender water
Int. lxxxi	water van lancia Christi
Int. lxxxiij	Kooswater
Int. lxxxiij	water van heeren netelen
Int. lxxxiij	water ten ooghen
Int. lxxxiij	wit tomen en wilgen bladeren water.
Int. lxxxiij	Sonderlinghe ooch water.
Int. lxxxiij	Sen ander ooch water
Int. lxxxiij	Pestilencie water
Int. lxxxiij	Costelijck water
Int. xc	Water van ghepten melck
Int. xci	Water van damast en olie
Int. xcij	Water van noten
Int. xcij	Water teghen die wormen
Int. xcij	Wonderlick water
Int. xcvi	Aqua dulcedinis
Int. xcvi	Aqua Petralis
Int. xcvi	Aqua vundinea
Int. xcix	Aqua lasida
Int. xcix	Aqua de albatium
Int. xcix	Aqua duplicatum
Int. xcix	Water van copetose
Int. c. iij	Aqua clamentorum
Int. c. iij	water dat pleckē wren cleederen doet

Chier eyndet die tafel der wateren.

**Hier beghint een sonderlinck Tractaet
hoemen water distilleren sal / ende
haer virtuyten crachten seer
constelijck door derpeer-
te verclaert.**

**Inden dersten dpe cracht vanden leuenden
water / dwelck ghemaect wort vanden
wijne oft vanden droeseme.**

Wdy proeuen oft bleuende water goet ende
oprechte is / so nettet een lūē doerckē in dit
water / en houdt in dpe vlamme vā eender
kersten / Ist dat dwater dan af bernet soo ist
goet / maer en bernet niet / soo en is dwater niet goet
noch oprecht / en heeft luttel crachts.

Bleesch oft vīsch in dit water gesodē machmē lan-
ghe houdē sonder bederuen oft stincken / En soo wat
in desen water gheleghe heeft / en sullen dpe woumē
niet eten.

Leuende water heet ghemeynlijck vrouwe van al-
le medicinen / want het gheneest siecheden dpe van
couden comen. Het verlonct den mensche / ende doet
hem hebbē goede memorie. Het supuert dē mensche
zijn vijf sinnen van melancolien en van allen onsup-
uerheden / alsment drinct bi maten / te weten ses ofte
seuen druppelen tē daechs nuchterē / met eenen lepel
vol wijns / Gheen quane humoren noch verthevde
en moghen den mensche letten / en tveriaecht se wt si-
nen aderen / alsment drinct. Het vermeerderet ende
sterct die natuerlijche hitte dpe inden mensche is. Het
versterct dat herte en maect den mensche blijde / Het
gheeft den mensche goede verwe. Het gheeneest nieu-
we en oude seericheyt des hoofts die van couden co-

De Distillation der wateren.

men zijn/ als mē thooff daer mede dwaet en een luttel houdt inden mont oft drinct/ Alsinent drinct en thooff daer mede dwaet. xx. daghen lanck/ soe ghe-
neest pylencie/ Ofte alsinent nuchteren drinct met een luttel driakelen/ het doet veel haers hebben/ en doot luylen en vloeyen/ het gheeneest reuma vanden hoofde/ als mē den slaep ende tooorhooff daer mede wrijft en eenen lepel vol houdt inden mont/ het ghe-
neest litargie en alle quade humoren vande hoofde/ het gheeneest die rose int aensichte ende alderhande pupsten/ als inent daer mede dwaet/ het gheeneest al-
le seer ooghen ende stercket tghesichte als mē beyde die slapen vanden hoofde en dye wijnbrauwen daer mede dwaet/ het gheeneest den fistel/ als inent in dye fistel doet metten sape van scheelwortelen/ Cathoen ghenet in dit water en een luttel wt ghedouwet/ en alsoo in dye ooren ghesteken des auonts als inen sla-
pen gaet/ en een luttel daer af ghedronckē/ verdrjft alderhande doofheyt/ het gheeneest den tantsweer als inent langhe inden mont houdt/ ende het maect goeden adem en gheeneest verrotte tanden/ het ghe-
neest den cancker vanden tanden inden mont in dye lippen/ oft in die tonghe/ als inent langhe indē mont houdt/ het maect die swaer tonge licht en wel spre-
kende/ het gheeneest den corten adem als inent drinct met watere daer vighen in ghelodē hebbē gheweeft en doet te niere alle stupmē. Het doet wel verteceren en maect goedē appetijt om eten/ en beneet dat rup-
senen/ het verdrjft die winden die indē lichaem zijn en tis goet teghen die quade maghe/ het gheeneest die flauheyt der herte die pijnē der miltē/ die gheelsucht die dwater laden/ die quade lenoenē/ tfladercijn in de handen en in die voeten/ dye siecheyt in dye borsten als si gheswollen zijn/ alle siecheden der blasen/ ende breekt in spise oken. Het veriaget tkenijn dat mē ghenut heeft in spise oft in dranche/ als inen een luttel driake-
len daer toe doet. Het gheeneest dat lanck euēl en al-
le siechedē dye van couden comen. Het gheeneest den brant vande lichame en van alle leden/ als inent acht daghē lanck daer mede wrijft bidē viere. Het is goet teghen die haestighe doot ghedronckē. Het gheeneest alle seerichē des lichaems/ en alle coudt ghelwil/ als inent daer mede dicwils dwaet en oock een luttel drinct. Het gheeneest alle gherompē senuwē en doet se ontcrimpē. Het gheeneest den derde dach corts en dye quaertheyn/ als inens drinct een vte te vooren/ eer die siecheyt coemt. Het gheeneest alle senjnde beten en der rasender honden beten dyemē daer mede dwaet. Het gheeneest alle stinckende wonden als mē-
se daer mede wasschet.

Qua vite composita. ff.

Dit water maectmen somtijts van wijne met spe-
rien alleene/ Somtijts maectment met wijn en wor-
telen van crupden/ Somtijts maectment met crup-
den/ Somtijts maectment met wortelen der crupdē
en met crupde/ Maer alijt moeder sterckē wijn toe
zijn sonder droesem oft heffen.

Alsinent maken wilt met specien/ soe salmen ne-
men roten musceten/ Groffels naghelen/ Grepne
vande paradijsē/ Shumber en Canel/ elc enen vele
wel ghepulueriseert/ Dit salmen al te samen inden
wijn laten staen eenen dach en eenen nacht. Dan sal-
men den claren wijn bouen af ghieten/ en distileren
dye wijn met een cloche daer men roofwater mede
distileert/ Dit watere ghenut is goet den hersenen/

De Distillation der wateren.

Dit water met wijn edich en met ruwtē ghelept ach-
ter op thooff gheeneest litargie/ dats een apostuenie
binnen achter thooff/ dat een mensche nyet en weet
wat hi doet/ ende heeft somtijts sinen sinne verlorē
soms tijts vallende ende slaep vele/ het gheeneest dyc
gichte der tonghen/ het gheeneest die pocken int aen-
sicht als inent mengher met quic siluer ende swijnen
smeer/ het gheeneest schofte hoofden als inent dic-
wils daer mede wasschet/ Dit water met wijn edich
ghemenghet gheeneest die pupsten int aensichte. Dit
water ghemenghet met looghen/ seem ende gersten
bloeme luyuert alle onsupuerheyt vande velle des
mensche/ Dit water met heylighē ghemenghet ghe-
neest alle siechedē der dermen. Het gheeneest die apo-
stuenien vander longhē met schabiosen/ Dit water
ghenut met zedeware sterct dye maghe/ Die water
gheeneest die schite/ die coupisse/ en alle hite der bla-
sen. Dit water met weeghebreede helpt den bloemē
der vrouwē. Dit water ghemenghet met rosinen en
ghestooten comijn gheeneest die siecheyt en die ghe-
swellen der cullen. Dit water gemenget mettē sa-
pe van pareplooche gheeneest die beten vande serpe-
ten. Het gheeneest tfladercijn vande beenen. Het ghe-
neest alle coude wonden/ en alle maniere vā cortlen/
die van couden comē/ en het maect goedē wijn. Dit
water en salmen niec alleen nutten/ maer met ande-
ren spjzen oft dranche.

Water van dillen. iij.

Neemt die tloppen vā dillen als si bloeyen en legt
die vier daghen en vier nachten in witten wijn azijn
dā stampse en distileert daer water wte. Dit water
nuchtere gedronckē beneet die terciāne en bedwinct
die walghinge der spjzen dye in die maghe vloeyt/
het droocht alle loopēde gaten die van coudē comē.
Dit water tlaunts ghedronckē beneet die luyric.
Maer het crancket ghesichte.

Scheelwortel water. iij.

Neemt dat cruyt metten bloemē en wortelen ende
cappet dan distileert daer water wte Dit water ster-
ket tghesichte en luyuert die ooghē van alderhande
vuplicheyt en maectse drooge en tgeneest die schellē
op die ooghen. Het is goet op schoftheden die van
couden comē/ Dit water nuchtere ghedronckē ont-
stopt die leuere/ die niere/ de blase/ en die matrice vā
vuphede en van haerder vercoutheyt. Het gheeneest
alle wondē nieuwe en oude. Ende doet alle die selue
wercken die pipernelle doet.

Dragancie water. v.

Stampt dye wortelē en dat cruyt met olpe vā ol-
ue en latet soe drie daghen staen/ dan doeter toe een
biereindeel wijns en latet so noch twee daghen staen
Daer na distileert daer water wte en doeget in een
steen cruytken en decket wel. Dit water is goet
teghē alle serpents beten/ teghen verwoede houtē
beten/ en teghen deuēl gheheten polipus/ dwelc in-
den nuese wasset/ op datmen deuēl dwaet/ Dit wa-
ter in die oore ghedaen verdrjft terstont die sweer in
ghe ende dye rupschinghe der ooren. Den canckere
oft fistel daer mede gheueecht/ luyertse en droochtse.
Dit water nuchteren ghedroncken/ verdrjft alle
senjnen. En die daer af nuchteren drinct en mach bin-
nen dien daghe nyet vergheuen worden. Des men-
schen aensichte daer mede ghewasschē luyert plec-
ken en sproetē binne vijf dagē. Tis goet gedronckē
teghen toison/ lanck euēl/ en teghen alle gheswil.

Die Distillatien der wateren

Centorie water. vi.

Neemt centorie en half soo veel gatlanten en legte op dag in wijn/da distilleert daer water wte. Dit water gedronck behoet den mensche van alle sieckheden/het gheneest alle maniere van apostuenie in den lichaem/het maect ydel die veruulde maghe. En breekt den steen/het doet siechde alle herchen den vader milte en die verstoptheit der leuere. Dit water. ix. morgenstonden gedronck gheneest menstrua en doet siechde die vuylhedē vander moeder/en purgeert heete coleren/het gheneest wonden in den lichame/en verclaert die doncker oogē. En het is goet teghen veroude siecheden.

Water van kempē. vii.

Stampt die bladerē vā kempē met rijnchen wijne en latet twee daghen staē/dan distilleert daer water wte. Dit water purgeert melancolie natuerlijck en onnatuerlijck/daer na colere/en daer na fleuma/het verdijft die groote humoren/en ontkopt die leuere/die moeder stede/ende gheneest die ghechucht ende dpe quaterne binnen neghen daghe. Alse dit water drinckē wilt/so moetmē daer in doe bedellium/oft een luttel supchers en also drincken. Maer allee ne en gheuet nyemāt/want het soude te pijnlich zijn om nutten eerten inne soude krijghen.

Water van spuerien. viii.

Dit water nuechteren ghedroncken/ purgeert opwaert. Maer men sal die humoren doen rijpen eement gheeft/want het purgeert sonderlinghe wel flupmen en lijnighe humoren in die maghe/het is goet tegen blanch euel/teghen arteken/ende tegen die daghelijche cortse die vā groote flupmē coemt oft dier ghelijche.

Water van wewinden. ix.

Stamt die bloemē en distilleert die. Dit water vercoelt alle heete steden en gheneest den ghenē die ontsteken/verbrant/oft verscut is vā viere oft vā wateren/het gheneest ooc serpengo en impengo op dat mēt daer mede wasschet en plaectert/het doot canker/fistele/ende mormael/het verdijft dpe plecken ende sproeten wten aensichte ende maket claer/het gheneest den canker inden mont/het supuert dat tant vleesch en verdrinet tmont euel/ende verclaert die ooghen/het heylt ende verdijft weedom in die wonden/Ende het is sonderlinge goet tot veel sake in die medicinen.

Water van breezenen. x.

Dit water is goet den ghenen dpe den hooftweer hebben/wāt het doet die sweeringhe ter stont cesserē/het is goet ghedronckē tegen dwater/het ontkopt die leuere/die milte/en menstrua/het is goet teghen spenen en artcke/het gheneest die crauwagie en verliche dropen binne drie daghen.

Water van wilde pastenaken. xi.

Stampt die wortelē en bladeren met goeden wijn/en distilleertse. Dit water supuert alle manieren vā apostuenien en vā quade gaten/als canker/fistele/en mormael/het doet wel vane make/en gheneest alle bete van quade wormē. Ist datment vijftiē daghen nuechteren drinck/so openet dpe verstoptheit vander leuere/vader milten/en vander moeder stede. En het doet breken den graueel inder blasen ende daer bukten.

Water van varene. xii.

Pluct Varen op Ant Jans auont indt midden van

Die Distillatien der wateren

den somer/en laetse in aijn liggē negē daghe lanch Dan distilleert daer water wte. Dit water gheneest alle manieren van scorfthede en rappichede/en morseam wit en swert.

Water van adiche. xiii.

Stampt de wortelen en die bladerē vande adich en distilleert daer water wte. Dit water purgeert alle treckede flumen opwaert en nederwaert/en het gheneest die daghelijche cortse/het is goet teghen die verstoptheit der leuere en teghe pallie inde side/en het purgeert twater. Dit water vā bupte ghebreke verbetert tledercijn/die artijcke/en gheswollen leden/op dat van couden coemt.

Vlier water. xiiii.

Clappet die bladerē van vliere en vlierwerk soo vele vande bloemē/Dan distilleert daer water wte. Dit water vercoelt alle verhitte stede/en blust die steden die ontske zijn vā viere oft vā misselijckē euel/het is goet ghedronckē teghen alle maniere van water/het ontkopt die leuere/die milte/die niere. En purgeert al nederwaert sonder groote pijnē oft sonder eenighe breefe/en het verlicht des mensche lichaem. Dit water ghesodē met castorie en ghesbreke opt ledersijn/verlaecht/en gheneest wondē van bukten en van binnen.

Donderbaert water. xv.

Water van Donrebaert ghedistilleert/blust alle hitte en alle die leden die verhitte zijn vā eenighe viere vā lanten oft anders/alliment daer op leghet/oft alliment drinck.

Nachtschade water. xvi.

Pluct Nachtschade cruydt mette beke tussche onser vrouwe dach te half Oost en onser vrouwe dach in Septembri/en distilleert daer water wte. Dit water bluschet den brant/en verlaet dat gheswilt ontrent die wondē/en verlaet senijn/het is goet ghedronckē teghe die verstoptheit der milten/en vander leuere/en het doet laxere/het opet die verstoptheit vader blasen. En men besiget vele in medicinē die ten ooghen dienen.

Groot coolen water. xvii.

Dit water is goet op alle heete stede/ende op heete apostuenie/wāt tuerlaetse en doetse dicwils dgaen en gheneestse bupte en binne/het is ooc goet dicwils ghedronckē teghent roode menisoen.

Water van Enula campana. xviii.

Neemt die wortelen van Enula campana/plope/lauendre/angis/rinckel wortelen/saet van beuernelle/ende ricolissie hout/ elc euen vele. Ende legghet drie dagen in aijn/dan stampet al te gader. Dit water is goet ghedroncken den ghenen dpe een quade borst hebben en dpe hooftweer hebben/het helpt den ghenen die verdroocht zijn/op dat zij drincken neghen morghestonden nuechterē. En ofter hē dat hooft af sweert/so en lates hem niet drinckē. Maer maect een plaester van wercke in dit water ghenedt en legget die op die borste. Dit water op morphē gestreken/oft op ypotigo/oft op interpigo/oft cedren oft op fluma salium/doetse al schoon ghenesen met drooghen gronde.

Water van quinquefolium. xix.

Dit water is consolatie/doorgaede/en het laxert/het drincket ander medicinen/so dat si selue laxeren moeten/het bluschet seer alle manieren van brande/het gheneest en verdijft alle manieren van ghe

Die distillatien der wateren

swille/het gheueest wonden nieuwe ende oude/het supuert alle apostuuenien ende heelt alle manieren van seeren. Het doet alle versche wonden heelen ende drooghen.

Dorcelen water xx.

Dit water is seer scharp. Dit water nuchtere ghedroncken veertien daghen lanch verlicht den mensche van allen costen/ en rijpt dpe materien binnen ende doet se schepden van binnen nederwaert. Ende men macht besighen in cyrope.

Eglentier water xxi.

Pluct inden mey eglentier ende stampē met azijne dan distilleert daer water wte. Dit water nuchteren ghedroncken/ sterct dpe maghe en gheueest die dachlijche costen. Het seldt menisoen/ ende heelt wondē van buyten. Het gheueest scorste hoofden ende beten van sijnende wormen.

Water van dupuen doet xxij.

Water vā dupuē doet oft pes colubina gheueest alle maniere van versche quetsinghen buytē en binnen. Het is goet op alle dinghen dpe ontsleken zijn. Het heelt seer ooghen/canker/fistel en alle quade gaten/op dat si ghesupuert zijn vā hare quade gronde. Het heelt seer apostuuenie indē lichaē en opent den ganch der natueren/so dat alle humoren ripen ende doerse claerlijck schepden. En men maect niet vele dropen daer en is van desen water inne.

Meliloten water xxij. *mel*

Stāpt melilote met azijne en distilleert daer water wte. Op dien dach dat zijt nuchtere drinckē die quaden adem hebbē/so en sal die quade locht van haeren adem niet hinderē noch openbare binnē dien daghe/maer wel rieckē als een fiolette. En dede mē dit water in eenighe onnutte spise/si soude volmaectelijck goet worde. Alsinē dit water eenē ghewondē mensche te drincken gheeft so comet ter wandē wte/het is goet den ooghe en den ghenē dpe cranck vā sinne zijn/wāt het supuert den sin van melancolien.

Eufacie oft cleer ooghe water xxij.

Dit water is goet op alle heete onghemaken vande ooghen/wāt het coeltse/droochte/en supuertse het is goet ter leueren die verhit is.

Water van findaue xxv.

Leest findaue voor der sonnen opganch en stāpt se/vā distilleert daer water wte. Die dit water drinct hem lust terstont der munnē spel/ het dient seer wel den ghenē die drooghen in die borst en inder natueren/op dat si hē wachten dies speels/het is seer goet ten ooghen/der maghe/en leuerē der miltē/der nieren/en der blasen/het dient den ouden lypdē en den verouden seer wel.

Water van grisen xxvi.

Dit water nuchtere ghedronckē is goet teghen alle maniere vā dropen. Wāt het doet dpe vuylicheyt dpe tusschen vel en vleesch leyt wt slaen en daer nae gheueest die mensche. Dronckē een pinte vā desen water/het soude doe purgerē flumē witte en groene/het purgeert natuerlijche en onnatuerlijche melancolien. Het is sonderlinghe goet den ghenen dpe in frenesien zijn/Wāt het supuert die seeringhe die in die herlenen zijn/vanden welken dpe frenesie comt/het veruert en verlicht sterckelijck dpe natueren. Mē en salt den ghesondē niet gheuen. Wāt het soude hē so werm en sel makē dat hi hem nauweliken in ghesonden soude connen ghehouden.

Die distillatien der wateren

Water van ruyten xxvij.

Sōmighe auctoren segghē/waert dat een mēsche al le daghe nuchteren ruytwater dronckē/ zijn gesichte soude also clare worde/ dat hi die sterre sien soude by daghe/also wel als des auonts. Doet men dit water in die ooghe/het coeltse ende supuertse van haerder limicheyt/het gheueest beten van sijnende wormen ende men macht ter noot orbozen in die stede vā drishele/het is goet ghedronckē den ghenen dpe quelen oft langhe ghequolen hebben. Ende die cortelijcken stomme worden is/ ende gheerne spreken soude dpe doet indē mont ruyt water oft sap van ruyten/hi sal ter stont spreken. Een auctor maect ons bekent/dat die boole gheesten vliedē en haten dit water ghelijck dat wwater.

Sauien water. xxvij.

Cap den sop/dpe bloemē en die bladerē vander saue en distilleert daer water wte. Dit water des morgens nuchtere ghedronckē en laet den mensche binnen dien daghe gheen coude hebben aen den lichaē. En arteke/ledercijn/noch verchte die vā coude coemt en mach hē binnē dien daghe schade noch hinderen. Ist dat mē dpe voorsayde euclē daer mede strijct ende dat mens drinct si sulle daer mede beterē/ ist dat si vā couder natuerē zijn. Dit doet die wercken dat dat water van wilde saue doet.

Sen ander sauen water xxix.

Stāpt polay en saue elc euē vele en distilleert daer water wte. Dit water nuchtere ghedronckē gheueest die gheelsucht/die seerichelt vāder moeder alle seerichedē binnē den lichaē/alle droopen en rappichedē/het maect goet bloet en goede veruē int aensichte/het gheueest den hoest alsment alle daghe drinct/en het veruert die veruorfen zijn.

Water van wilde saue xxx.

Dit water is goet ghenut teghē die swaerheyt van der leueren/en doet schrypde haer hertheden en opent haer verstoptheyt/het gheueest alle wondē oude en nieuwe/het seldt bloet wt wat steden dattet coemt ende het gheueest die quarteyne/het is goet teghen artcken/ledercijn/en teghen quetsinghe van binnen den lichaem.

Camomillen water xxxi.

Water ghe distilleert vanden bloemen en bladeren van camomillen is goet ghedroncken den ghenē die crancke herlenen hebben. Het verdrift opblasinghe vander nieren ende die gheelsucht/ en gheueest quetsinghe alsment daer op leyt.

Scabiosen water xxxij.

Neemt scabiose ende dupuels bete elc vā dē bladeren euen vele/en distilleert daer water wte. Dit water neghen daghen nuchteren ghedronckē gheueest wondē van buyten ende van binnen/ende het coemt ten wonden wt ghelooopen/en het gheueest die gheelsucht. Hadde een mensche apostuuenien binnen ofte eenighe rappicheyt/en hi dit water nuchtere dronckē neghen morgenstonden/die apostuuenie ende rappicheden soudē wt slaen/wt reken ende dan ghenesen. Hadde een mensche eenich gheswilt tusschen vel ende vleesch/ende hi dit water dronckē/dat gheswilt soude wtwaert gaen. Hadde een mensche zijn manlijcheyt seer oft gheswollen/dronckē hy dit water ende behielt inne/het soude ghenesen/hoe seer dat ware al waert ontsleken.

Water filonen water. xxxij.

Die distillation der wateren

Neemt also veel materfilonē alst v belieft/ en twee-
rendel also veel papēcruyt en distilleert daer water
wte/ Dit water gedronckē verdrift alle gheswil des
lichaems. Het gheneest equinancie in dyc kele/ het
gheneest die orgeluele en apostueniē inden lichaem
het gheneest alle onghemakē die ontskenen sijn van
erisipila/ het gheneest mania/ dats verner ofte ver-
woethede van hersenē/ so seer dat dyc siecke maet en
bijtet/ hē ghelatende ghelijck een verwoet hont. En
het doet alle die selue werckē aen seere manlijgheden
dat scabiosen water doet/ maer veel meesters verbie-
dent te nuttē den ghenē dies niet van doen en heeft/
wāt ypocras seft/ soe wyse dat medicinē nut sonder
noot/ dyc cranct dyc natuere daer mede in eenigher
manierē. En tis goet gedronckē teghē die geelsucht.

Bioni water rxiij.

Neemt die bladerē mettē wortelē vā bioniē en di-
stilleert daer water wte. Dit water nuchterē gedron-
cken doet laxeren en purgerē die flupmē/ en gheneest
die cortse. Het beneet equinacie in die kele/ die orghe-
luele/ en mormael. En alle manierē vā quade gaten
daer mede ghewasschē/ doetsē ghenelen.

Verbenen water xxv.

Dit water gheneest den hoofstweer. Het beneemt
bloet pissen/ en stelpt bloet in alle stedē des lichaems
vā waer dat coēt/ het doet wel vrine makē/ en helpt
der leuerē/ der longherē/ der milte/ en der nieren. Het
gheneest wondē van buytē en van binnē/ apostueniē
seer ooghe/ cancher/ fistel/ mormael/ teterē/ clieren/
clapoozen/ seer ghemechtē en brant van diere oft vā
watere verlichout.

Dimperellen water xxvi.

Dit water is den ooghen goet wāt het supuert en
purgeert die ooghe vā droope/ vandē wittē en bruy-
nen scellen/ het gheneest alle wondē oude en nieuwe
waer si sijn/ en het coemt ten wonden wte/ het ghe-
neest scorfthede die nieuwe sijn.

Agrimonie water xxvij.

Stampt agrimonie met goeden azijne en distilleert
daer water wte. Dit water is goet aen blinde ooghe
daer vel op ghewassen is/ want het supuert vā be-
dructheden/ verrothede/ en van alle belemmerthede
Dit water gheplaeft op wondē die te ras gheslo-
ten sijn en qualijckē gheheelt/ opēse weder/ en heelt
se volmaectelijck/ aen alle quade gaten/ cancher/ fistel
ende mormael.

Sucroze water xxviij.

Dit water nuchterē ghedronckē doet schepden alle
melquamē dyc der leuerē hinderē moghē. Het ghe-
neest die gheelsucht en die cortse/ het conforteret die
maghe en alle die ledē. En het doet al die selue wer-
ken die Endiuie Water doet.

Beuervellen water xxix.

Neet beuervellen bladerē en wortelē ende distilleert
daer water wte. In dien dage als die mēsche dit wa-
ter nuchterē drinct/ en sal hē gheen siecheit toe mo-
ghen comē. Het beneet walghinghe der herten.

Aischen water. xl.

Stampt eische bladerē met azijne/ en distilleert daer
water wte. Dit water op morphea/ op fistel/ op dro-
pe en op pupstē gheplaeft doet se heplen/ en theelt
gebrokē beenē. Het verdrift melacolie en kluhepde
vander herten.

Water van eertbesien cruyt xli.

Stapt die bladerē van eertbesien cruyt met goeden

Die distillation der wateren

azijn/ en distilleert daer water wte. Dit water is goet
op alle stedē dyc verhit sijn/ het stelpt menisoen/ ende
het rijpt alle heete sweren daerment op leyt.

Ganciaen water xliij.

Neemt die wortelē van ganciaen en distilleert daer
water wte. Dit water nuchterē ghedronckē verlengt
den mensche sijn leue/ het doet die vrouwe bloepen/
en het bewaert voor senijn.

Gariofelaet water xliij.

Dit water nuchterē ghedronckē purgeert de flumē
het doet alle groue spise verteerē en helpt der vcon-
der maghe/ het verlicht die hersenē/ en tis goet der
leuerē/ en teghe dat hert euel dat van coudē flupmē
coēt. Het heelt wondē/ apostueniē/ cacher/ fistel/ mor-
mael/ en het coemt ten gaten wt gheloopen.

Sinsue water xliij.

Dit water is goet op heete stedē gheplaeftert en het
doet eenē sweer lichtelijck wt breken oft verdwinē/
het gheneest wondē en apostuenien binnē den lich-
aem en buytē/ en doetsē van binnē wtwaert breken/
En ghaue men dit watere eender vrouwe te drin-
cken die hint droeghe/ si soude ter stont breken/ maer
en droech si gheen hint/ so en soudet haer niet hinde-
ren noch deren.

Water van groote poley xlv.

Dit water is seer goet in die ooghen ghedaen Wāt
het supuertse van allen vuplen dinghē/ en so doettet
oock den lichaem.

Oleyn poleye oft onser vrouwen wiecheruyt water xlv.

Dit water nuchterē ghedronckē verdrift den hoofst-
weer en verwermt alle die ledē en sterct die maghe/
het scherpt dat ghesichte/ en tgeneest dat menisoen.

Dilocelle water xlvij.

Dit water neghē daghen nuchterē ghedronckē ver-
licht en gheneest den mensche vandē wittē water/ en
doet dyc humoer nederwaert scheydē het gheneest
lichtelijckē wondē/ binnē en buyten/ en het coemt
ten wonden wte.

Flouen oft sjsen water xlvij.

Pluct plope als si bloemet en distilleert daer water
wt/ Dit water nuchterē ghedronckē neghen daghē
lanck supuert die boest van alle flupmē ende van alle
droochede. Het claert en supuert die ooghe en confor-
teret die maghe. Het sterct dat herte en opent die we-
ghen der leuerē/ der milte/ der nieren/ en doet vergaē
opitacle van desen gheestelijckē lypdē. Het opent die
weghen der vrine/ en doet dat graueel scheydē/ ende
heelt wonden in die leuere.

Water van valeriane xlix.

Neemt valeriane metter wortelē met allen/ en di-
stilleert daer water wte/ Dit water neghē dagē nuch-
teren ghedronckē doet dyc selue werckē die Flouen
water doet. Het heelt wondē in de longhe en het doet
wel bi vrouwen sijn.

Oleyn dupuels bete water l.

Neemt die wortelē/ bladerē/ ende bloemē vā dup-
uels bete dat die bloemē gheel heeft en stampse/ dā
distilleert daer water wte. Dit water neghē daghē
nuchteren ghedroncken gheneest dat wittē dat bruy-
ne/ en dat roode water/ den heyrbrant op die ooghen
en claret tghesichte bouen alle watere/ het verlicht
den lichaem van menigherhade saken/ en stelpt dat
roode menisoen. Het gheneest die quaerteyne/ dē an-
deren dach cortse/ en die daghelijcke cortse/ op dat

ment. xl. daghen nuchteren drinct. Dit water ghe-
dronckē gheneest wondē binnē en buytē ende coemt
ten wondē wt gheloope. Het gheneest cancker/ fi-
stel/ mormael/ ceteren/ apostuuenien/ seer borsten/ seer
manlichede/ si arteken/ dpe niet vercout en zijn ende
ipenē. Het conforsteert en sterct die maghe/ die borst/
die leuere/ die milte/ en die niere/ het ontsloopt die co-
durten vander vrinen en haere opsilacien. En het ver-
licht den mensche vā sinen melquame/ ghelijck een
mēsche die verlast is/ en hē een ander te hulpe coemt
dien ontslast.

Bernagien water li.

Bernagien water vanden bloemē ghedistilleert is
dbeste mochtmer gheneest gherrighē. Dit water is
goet ghedronckē den ghenē die niet en piegē ter ade-
ren te latē wāt het supuert dē lichaem vā quade ver-
rottē bloede/ en het maect het bloet goet dat quaet is
het supuert en verhit dat bioet dat vercout is/ het
conforsteert die adere en doet seer nederwaert/ laperē
En het is goet teghen melancolien.

Amplompen water li.

Met desen water ghewassē en geplaeft/ geneest
alderhāde quade gaten/ Ghelijck cancker/ fistel mor-
mael/ morphea en het verdriest plecken sint aensichte.

Water vā sint Jans cruyt/ oft herba per-
forata oft ppericon. liij.

Dit water heelt wondē/ het ontsloopt die adere vā
der leuere/ en ontsloopt die leuere/ die milte/ die niere/
en doet wel vrine makē/ het doet die vrouwe bloep-
en/ en het is goet teghē beten vā gheseijnde dieren/
en verwoorde honts betē het verdriest seijn ghelijck
triakel/ ende dpe dupuel vlietter af ghelijck vā den
wijwatere.

Surchel water liij.

Stamp surchel met azijne en distilleert daer water
wte/ Dit water nuchteren ghedronckē doet die wor-
men steruen die in des menschen dermē zjn/ Dit wa-
ter nuchtere ghedronckē doet den mensche lossen dat
brupne water en dat roode/ het gheneest alle heete
apostuuenie binnē en buytē/ En het gheneest ooc die
cortse die vā hitten coemt.

Water vā roode marobie lv.

Dit water nuchtere ghedronckē conforsteert de ma-
ghe/ die borst/ die longhe/ die leuere/ die milte/ die nie-
rē/ dpe blase/ en het verdriest ghelwel wten ledē. Het
gheneest dropē en het verlicht den mēsche vā buytē
en vā binnen.

Water vā somozie oft lucide lv.

Pluct die cruyt voor der sonnen opganch en distil-
leert daer water wte. Dit water gheneest alle seeric-
hedē vā ooghe dat witte en dat brupne/ dē herbrant/
en roode blakende ooghe. Het gheneest wondē en a-
postuuenie indē lichaem/ het purgeert root watere/ en
verlenghet leuen.

Water vā pape cruyt lvij.

Dit water gheneest tishke. Het verweret lurrue/ het
vmeerdert die natuere en doet wel met vrouwe zjn
het geneest die geluhede/ en conforsteert die maghe.

Water vā palma Christi lvij.

Dit water nuchtere ghedronckē gheneest alle ma-
nieren vā ghelwille/ buytē en binnen/ het confor-
steert die leden/ dpe senuwen/ en dpe arterien/ het is
goet teghē artēkē/ siederijne/ ende alle manieren vā
pechten/ het sterct die natuere/ en gheneest wonden
oude ende nieuwe.

Oechtien water. lix.

Dit water is goet ghedronckē alle dage tegē t groot
onghemack En vā buytē die stede daer woormen in
zjn ghewassē met dit water doet die woormē steruē
Tis goet ghedronckē teghē dpe opsilacie der milten/
der niere/ en teghē die pijnē alsinē vrine maect/ En
werctemē in dit water terwe twee daghē ende twee
nachtē/ en leydemē voor die voghelen/ en alle die vo-
ghelē diese aten loundē soe dronckē wordē dat men-
setten handē soude moghen vanghen.

Roode matclieuen water lix.

Dit water geneest alle wondē oude en nieuwe buy-
ten en binnē/ het heelt ghebroke beenē en alderhāde
seer. Het aensicht daer mede ghewassē verdriest al-
le roode pleckē/ sproetē/ teters en droppen.

Onser vrouwen seghel water lx

Neemt dpe wortelē en bladerē vā onser vrouwen
seghel en distilleert daer water wte/ Waer een seicht
oft pser in des mensche lijf/ so diep dat mens niet ghe-
sien en conde/ dronckē hi vā desen watere ende met
werck op die wōde leyde dat in dit water ghenet wa-
re/ dat pser oft ander dinc soue ter wondē wtcomē
op dat weder gheheere conde. Dit water gheneest al-
derhande wondē oude en nieuwe/ buytē en binnen/
het doet stelpē alderhāde onghemack/ als cācker fi-
stel/ en mormael/ het verdriest alderhāde geswil buy-
ten en binnē/ het maect goede borst bouē alle wate-
ren/ en het vermeerderet der minnē spel. Het vwermt
die ledē die tishke zjn en veruerschet dē lichaem vā
alle droochte en stelpet dat roode menisoen/ En ware
een vrouwe in arbeide en si niet ghebaren en conde/
dronck si vā desen water/ sy soude des te beter heb-
ben/ Des menschen aensicht met desen watere ghe-
wassē verdriest sproeten.

Root water lxi.

Neemt eenē stoop ofte twee vrinen en doetle sieben
ouer vier een luttel/ Dan neemt dese cruyden sceel-
wortel/ affraie/ roosen/ sonne weruel/ en alssen. Dese
cruyde stamp al te gader/ daer nae doetle totter vri-
nen en distilleert daer water wte/ Dit water des mor-
ghes en t lauōts in die sterthē vā dē oogē met een
vederkē gheleekē geneest dwitte/ dbrupne/ troode/
tsademael/ scellen/ dropēde oogē/ en leeppe ooghen/
En ist datmē daer eenighe loopende stede mede was-
schet het supuertse/ droochtsel en gheneestse/

Onrijpe wijnbesien water lxij.

Stamp onrijpe witte wijnbesien als si beghinnē te
rypē/ en distilleert daer water wte/ Dit water is goet
om seer ooghe en quade gaten mede te wassen/ Als
cancker/ fistel mormael/ den wolf en den sijt/ het is
sonderlinge goet ter quader vuider maghe der nie-
ren/ en der hōst. Het supuert die weghē der condup-
ten/ en doet die humore schepden sonder eenighe an-
der purgacie.

Boon water lxij.

Distilleert vanden boon bloemen water Dit water
nuchtere ghedronckē doet steruen alle maniere vā
woormen in die maghe/ en in dpe dermē/ oft si comen
bouen oft onder leuende wt. Het conforsteert die ma-
ghe/ die lendenen/ die leuere/ die milte/ en die niere/
het opent die weghen vander vrinen/ en doet schep-
den grooten wint.

Betonien water. lxij.

Neet betonie als si bloemet en distilleert daer wa-
ter wt/ Die vā desen water nuchtere drinct en mach

Die distillactien der wateren

binnen dien daghe niet dronckē worden/ soo seer confortere die herfenen. Het sterct die maghe ende supuertse van alle vuythede/ en tverlicht alle des menschen leden. Dat voorhooff daer mede ghestreckē gheueest den hooftsweer. Dit water in die ooghen ghedaen supuertse en gheueestse vā vzeemde mesquamē/ Het heelt wondē oude en nieuwe/ buyten en binne/ en coemt ter wondē wte/ Het coelt oock alle manieren van costen.

Rode paridick water lxx.

Stamp die wortele van roode paridick met goedē azijne en distilleert daer water wte. Dit water nuchteren ghedronckē doet ghenen alle maniere vā droppen en doet wtwaert slaen. Het is goet gedronckē en gheplaeckert op apostuenien/ ceteren/ chingusen/ mormael/ clieren/ morseam wit en swert.

Meradick water lxxi.

Neemt die wortelē mettē bladerē inden mey en distilleert daer water wte. Dit water nuchteren ghedronckē purgeert dye flumē wter maghē en supuertse van haet der veruulthede. Het doet rijpē en schepden alle heete humore. Het doet steruē alle manieren vā wormē indē lichaem en daer buyten/ Het verdrift knagtinghe indē lichaem en keert dat senijn. Het gheueest den ghenē die eenē corten adem heeft/ en sterct die borst/ die leuere/ die niere/ die milte en therte. Het gheueest morseam/ ceteren/ en beten vā senijnde dieren op datmēt daer mede wasschet.

Petereelle water. lxxij.

Dit water nuchtere ghedronckē doet wel eten/ wel spijse verteren/ en doet wint schepdē wter maghē/ en het is goet teghen dat graueel. Dit water met suker ghelodē is goet ghedronckē teghen den hoest en teghen die quade borst.

Benckel water. lxxij.

Neemt die wortelē metten bladerē van benckel/ en distilleert daer water wte. Dit water is des morgens goet den seeren ooghen/ Het is goet ghedronckē om die quade humore te doen rijpē/ van apostueniē ende bladerē die indē lichaem wassen. En het vercoelt seere den ghenen die in grooter siecken sijn.

Weechbree water. lxx.

Neemt weechbree wortelē metten bladerē en wasschetse schone dā sietse met goedē azijne en distilleert daer water wte. Dit water supuert en droocht oude wondē en nieuwe. Het is goet op alle verhitte stede/ op datse verbernt sijn. Tis goet ghedronckē tegē alle maniere vā mensoen. Het confortere die leuere/ het gheueest die wondē indē longhe. Tis goet teghē beten vā senijnde dierē en supuert die moeder.

Auerone water. lxx.

Stamp auerone met azijn en distilleert daer water wte. Dit water alle daghe nuchtere ghedronckē doet alle siecken vlien/ en tis goet teghē vercoutē hede/ Het gheueest die coupisse/ ende verlaet apostuenien. Het breekt den steen/ en doet mensrua hebbe blumen. xv. daghen en ontslyp die gheslote moeder/ en het doot alle maniere vā wormē. Tlap oft dat water vā auerone met castorē ghelodē is goet teghē dye pechte.

Allen water. lxxi.

Pluct allene inden mey ende stampse met een luttel azijns/ ende laetse slaen eenen dach ende eenen nacht/ dā distilleert daer water wte. Dit water doet schepdē die humoren die in die inctueren sijn/ ende purgeert dye heete maghe. Het ontsoppet dye le-

Die distillactien der wateren.

uer en gheueest die geelsucht. Het doet wel verteren en doet wel vrine makē/ In dye ooghē gedaen claertse vā mischelijckē mesquamē en het sterctse/ Quade seeren en pupstē daer mede gewasschē gheueest/ Het doot alle manieren van wormē inden lichaem/ en demement eenē in sijn oore dier wormē in hadde/ si sou den wt comē leuende oft doot. En het gheueest gheswel in die kele.

Wilghen water lxxij.

Neemt bloemen vander wilghen/ witte touwen/ en benckel/ elc enuen vele en distilleert daer water wte/ Dit water is goet teghen brant ende alle verhitthede van seeren ooghen.

Reynuaen water lxxij.

Pluct reynuaen als hi bloeyet/ en distillert daer water wte. Dit water doet steruē alle maniere van wormen in die maghe en in die dermen oft si comen bouē en onder wte/ Het confortere die maghe die lendenē/ die leuere/ die milte/ en die niere/ Het opēt die weghē der vrinen/ en doet schepdē grooten wint.

Water van materne lxxij.

So wie dit water nuchtere drinct alle daghe die verlanget sijn leuen en is verscheret vander gedoot/ Het is der veruulder maghen goet/ en het beneest die swel linghe der herten/ Het confortere dye herfenen en maect goedē sin/ Het scherpet dat ghesichte en maect goeden adem/ en het gheueest die geelsucht. Het stillet die oprijfinghe vander moeder. Het beneemt dye sweeringhen der lendenen en het gheueest dat lanch cuel.

Serpentijn water lxx.

Stamp scrupen die wortelē ontwee met olien en later alsofstaen vier daghē dan distilleert daer water wte/ en veruaret in een tinnen vat wel ghedect/ Het is goet teghē alle senijnde beten/ en teghen polipus/ inden nuele daer mede dicwils ghewasschen. In dye ooren ghedaen gheueest dye rupplinghe en sweeringhe. Den cancker ende fikel daer mede ghewasschen doetse supuere en drooghen. Het verdrift alle senijn alliment nuchtere drinct/ en die mensche en mach binnen dven daghe niet vergheue wordē. Dat aensichte daer mede ghewasschen supuert pleckē ende sproetē binnen vijf daghē. En het is goet ghedronckē teghē dat lanch cuel.

Water van cattē cruyt lxxi.

Neemt die bladeren metten bloemē van cattē cruyt en distilleert daer water wte. Dit water doet steruē die wormē dye indē buyck sijn/ en worpt senijn wten buycke datmē ghenut heeft met spisen oft met dranc he/ Het is goet teghē besect hede en vdruet die smeten dye den vrouwen bliuen in haere kinder bedde/ Het doet steruen die wormē die in dye ooren sijn alliment daer inne druypt. Quade gaten en wondē daer mede ghewasschen en gheplaeckert doetse ghenen. Het supuert die quade humore vander borst en verwermt die coude senuwen.

Ghent oft brem bloemen water lxxij.

Dit water is goet ghedronckē dē ghene die dwater ladē oft wt drooghē/ ende het breekt dat graueel Tis goet ghedronckē teghē den dorst/ en so wie dat smorghens een half maluelepe ghelaef hē drincket en sal binnen dien daghe ghenen dorst hebben.

Sughemammekens bloem water lxxij.

Dit water vercoelt alle heete stede dye ontschē sijn van binne/ tū verbrant oft verschopt vā vier oft van

Die distillation der wateren

water/het doot den cancker/fistel en monnael. Het gheueft seere manicheit/serpengo/en inpenge/op datmēt daer mede wasschet en daer op plaectert het treet verrotte beenē wten wondē/het verdrijft plecken en sproetē int aensichte en maket claer. Het gheueft den cancker inden mont en dat mont euel ende supuert dat tantvlesch. Het verclaert die ooghe en het verdrijft dat weedom in dpe wonden/en tis goet tot veel saken in medicinen.

Onser vrouwen distel water lxxx.

Dit water is goet teghen den hertuanch/en teghe perle in dpe side/en teghen dat lauch euel/het sterct die maghe ende breect den steen.

Lauender water. lxxx.

Dit water conforteert seer die senurwen en alle ledē die vercrumpe sijn/het doet alle die selue werckē die slop water doet/maer dit water verhidt meer. Het is superlatijf en excellent bouen alle waterē/olie/salue/oft ander substancien teghen die gheualē sijn vā der popelcien ghebronckē/en den mēsche daer mede ghenet en verlich ghemaect alle sijn leden.

Water van lancia Christi. lxxx.

Neemt lancia cristi/ materne/rupte/mente/heylighe/balleme/en alsme/hier af distilleert water. Dit water is goet teghe alderhāde siecheit die vā coude coēt/en claert die ooghe bouen alle dinghe. Het verclaert gheswel/het is goet teghe die veruulde mage/en veronlijct den mēsche/dpe dit water drinct is behoet dat sijn gesichte gheen corruptie ontfāen en sal. Het gheueft lauch euel en vchticheit/en het vtaecht die cortse wt wat sake dat si coemt/Dit water alle da ghe ghebronckē behoet dē lichaē/het sterct die natue te het maect goedē adem/het verclaert dat ghesichte en ten laet nyet een let aendē sieckē ten doorgaget al. En het is goet teghe alle siecheit die daer toecomen mach/om die te beletten en te niet te doen.

Rosen water. lxxx.

Dit water coelt en stoppt den lichaem/het gheueft heete hoofstwerē als mēt lauue maect en twoochooft en dē slaep vande hoofde dicwils daer mede gheplae sterct en het doet alle die leden wel rusten. Den nuele binne daer mede ghenet sterct die herlenē. Gedroncken verdrijft en stoppt dat buych euel/het vercoelt dē verhitte voeten en ander leden.

Water vā heeren netelen lxxx.

Neemt heeren netelen mettē sade en mettē wortelē en peper poeder/ende distilleert daer wte/Dit water verwermt luruie. En die sijn handen en voeten des morghens daer mede wasschet en sal in dpen daghe daer aen gheen coude hebben.

Water totten ooghen lxxx.

Legt in eē cloche daer mē rooswater in bernet agrimonie/verbena/vinckel/wijnrupte/roosen bladerē/mente/en lubestike. En spreyt daer ouer goedē sterc ken claren wittē wijn/dan distilleert daer water wte. Dit water heeft sonderlinghe cracht loopēde ooghe te ghenesen van coude saken/dpe loopende ooghe te drooghen/die tranen te verdriuen/dpe vlekken ende schellen te breken.

Item neemt venckel wortelē en bladeren en siedetse in eenen aerden pot/dien pot dect met eenen becken/en den asen die aent becken coemt hanghē/ontfact in een viole/Dit water des auonts en des morghens ghedaen in die hoeken vande ooghen/doet dat selue dat voorsept is.

Die distillation der wateren

Wit doomen en wilghē bladerē water lxxxv.
Dit water heeft cracht screydinghe en steecten dē ooghe te verdrijue comende van hitten. Het verclaert die roothet van hitten comende/het verdrijft oock die schellen en vlekken die van hitten comen.

Sonderlinghe ooghen water lxxxvi.

Neemt eppe/rupte/verbena/vinckel/benedicta/en fragia/agrimonie/glozifolaet/campethion/pimpernelle/celidonie/sauie/yperricon/rooden muere/en betonic/elc euen vele/Dit scoot te gader/daer nae doeter in wine van eenē knecht seue iaer oudt sijnde/seuen greynen pepers en seuen greynen van granaet appelen/Dan douwet door enen doech en latet claren/daer na doeghet in een gelas/Dit water dicwils in dpe ooghe ghedaen verclaert dat ghesichte en het gheueft alle sinerten vanden ooghen. Al hadde een mensche een iaer blint gheweest/hi soude binne veertich daghen weder siende worden. En die wilt mach van alle desen crupde water distilleren/ghelijck mē rooswater distilleert.

En ander ooghewater lxxxvii.

Neet ghelmoitē allupn/sinout van glasen calmin/ elc eue vele/rooswater/betonic/celidonie water/agrimonie water en rupt water. Dese substācien siet al tlamen en seerster cāfer in. Dan claret schoone en doeghet in een ghelas/en druppel in die ooghen.

Rooswater coelt die ooghen

Betonic water droocht die ooghen

Celidonie sterct

Agrimonie heelt wel

Rupte scherpet dat ghesichte

Calmin verdrijft dat puecel en blydt

Sinout van glasen vertect dat vel vande ooghen.

Destilencie water lxxxviii.

Neemt dyptamon/pimpernelle/tormentille ende scabiose/Distilleert wt elck cruyt bysondere water/ende alst ghedistilleert is dan menghet onder een alle die waterē van elc euen vele/Dit is dat alder edelste water datmen vindet/en dat sekerste teghen dpe pestilencie.

Ostelsch water lxxxix.

Neemt vilinghe van psere/van copere/van teinē/van loote/van latoene/van gout/en vilinghe vā siluer/elc euen vele/alle dese vilinghe legt eenē dach en eenen nacht in werm kints wine dat maghet is. Dan eenen dach en eenē nacht in werm wittē wijn. Dan legghet eenē dach en eenē nacht in vinckel sap. Dan legghet eenē dach en eenē nacht int wittē vanden ey. Dan legghet eenen dach ende eenē nacht in vrouwen melch die een knechtken luyghet. Dan legghet eenen dach en eenen nacht in rooden wijn. Dan legghet int wittē van seue eperen. Daer nae mengt alle dese dinghen daer die voorschreuen vilinghen in ghelegghen hebbe al te samen/en doetse int vat daer ghi water in maect ende solueret met cleyen viere. En dat daer wt coemt/suldp in een silueren vat verwaren/Dit water gheueft ende maect ghesont laesche luyden/het doet te nyette natuerlyche lassarle/ende het wasschet af alle quaetheit. Het maect iuecht ende maect schoone clare ooghen/het welcke gheproeft is. Maer ick swighe die cracht van desen water/want dpe sijn crachten bekenen/worden hoer uerdich.

Water van gheuten melch xc.

In eenen pot gheuten melch doet een once supelk

Die distillatien der wateren

Carthago/daucus ghestooten/seem/bloemen van blie-
der/roosbladerē/ en terwen broot ghebroet. Dan di-
stilleert daer water wte. Dit water is bouen maten
goet confortatijf/ en dient seer wel den ghenē die wt
dooghē. Het sterct die memorie. Het suet en supuert
dye borst. En het brenghet alle siechedē te passe van
wat naturen die zijn.

Water van damast en olve xxi.

Neemt rosemarine/laue die mettē bloemen/thij-
mus/cipresse/elc een hant vol/ Lauwer bladerē een
half hant volle heylighe/magheleynē/ onser vrouwē
wiech stroo mettē bloemē/nootbladerē eē hant vol.
Dese crupde suldy al tsmē ontwee stooten in eenen
mortier/ Daer nae stellet in een schoon supuer vat/
Dan ghiet daer op een pinte rooswaters en eenē pot
romenien/ Stoppet dat vat wel vast toe/ ende latet
staen drie oft vier daghen/ Dit albus langhe gheskē
hebbende/ soo doeget al tsmen in een clocke en di-
stilleert daer water wte/ Dan ghiet dat ghedistilleert
water wederom in dye clocke op dye voorsēde sub-
stancie ende rueret wel onder een/ en distilleert daer
wederomme water wte/ Dan ghiet dat ghedistilleer-
de water wederomme in dye clocke op die selue crup-
den/ En stroyt daer op dese nae volghende poederen
Te weten groffels naghelen/caneel elc een half on-
ce/ prios een once/ een luttel solfen/ noten muscāten
een half once/ een luttel sofferaens/ muscus/ spica
nardi/ ambien/ en dye somnighe doen daer in cam-
fer om dat die materialen so heet zijn/ Die onderreue-
ret al tsmen wel en distilleert dat water af/ tot dat
ter beghint wt te comen vetticheyt ghelijck olve/
Dan doet dat water wech en bewaret wel/ Daer nae
maect sterck vier en en distilleert de olie al en ontfaet
dye in een ghelafen viole/ Dese olve riekt bouen alle
ander olien/ En dies een druppel op zijn hant drup-
te/ si soude daer door drinckē/ Si is bouen matē goet
tot veel siecheden.

Water van noten xxiij.

Pluct noten drie oft vier daghen voor oft nae sinte
Jans dach/ Dese noten stoot in eenen mortier/ Dan
doetse in eenē nieuwe pot met wijn azijn/ ende laetse
daer in staen al vast toe ghestopt drie daghē lanc/ Dā
distilleert daer water wte en verwaert dat wel.

Item pluct noten als si eerste keeren beghinnen
te hebben/ Dese suldy stooten/ ende distilleren daer
water af sonder yet toe te doene/ Dit water houdt
oock alleene.

Item neemt noch noten als si rijp zijn metten boef-
terenschalen ende kernen/ Dese stoot al ontwee en-
de legtse in wijn azijn/ soe voorgegeschreuen is/ en di-
stilleert daer water wte/ Nu doet alle dye dese wa-
teren te samen in een clocke ende distilleert daer wa-
ter wte/ Dit is een ghebenedijst water in alle siecten
en wort gheheeten (lac virginis). Dit water is goet
totten ooghen/ ende teghen den hoofswere op den
laep vanden hoofde ghelept. Het is goet ghedron-
ken teghen alle siecten des lichaems ende teghen die
pestilencie/ Dan desen watere in claren wijn gedaen
doet den wijn terstont wit worden ghelijck melcke/
Het doet af alle vlekken int aenlichte ende maect een
witte huyt.

Water teghen die wormen. xxiij.

Neemt weechbree/ repnuaen/ allene/ petercelle/ en
saelboom/ Dan al desen crupden te samen distilleert
water/ Dit water salmen nuchteren drincken/ maer

Die distillatien der wateren.

den vrouwē die hint draghen ist verboden.

Wonderlijk water xxiij.

Neemt schauelinghen van vuore twee oncen/ tlap
van herba roberti thien pondt/ beuenelle vier pont/
dye bladerē van weewinde neghen pont/ sal gemme
een half pont/ sal van poten twee oncen/ Dese blade-
ren salmē stooten ende doen daer dat sap toe/ en dye
ander dinghen salmen poederen/ ende doet dan al
ouer een ende doeter toe twee pont azijn/ Dan doe-
ghet al te samen in een coperen vat/ ende latet alsoo
staen wel vast toe ghestopt thien daghen lanc. Naē
die thien daghen doeget in die clocken/ ende doeter
een once spaens gruen in/ ende distilleert daer water
wte/ Met desen water ghewasschen en gheplaestert
gheneest den fistel/ mormael/ cancker/ den wolf/ clie-
ren/ noli me tangere/ ceteren/ spenen/ morfea en alle
andere dier ghelijcke. Het doet wt vallen alle manie-
ren van quaden vleesche/ beyde in wonden en ande-
ren seeren.

Nota Aqua ducedinis xxiij.

Neet ruyte/ agrimonie/ celidonie/ supcher/ calmyñ
en madagera elcs euen vele/ Dit stampt al te samen
ende distilleert daer water wte/ Dit water heeft so
grooten cracht dat gheenderhande euel soo quact en
is dat den dooghē hinderē mach ten ghenefet/ op dat
ment ghenefen mach/ Dit water nuchterē ghedron-
ken veriaecht alle fenijne wten lichame/ en al hadde
yemandt fenijn ghegheten oft ghedroncken/ het sou-
de ten wonden wt comen. Dit water supuert dat
lichaem ende dye maghe van allen quaden humoren
het verdrift dat witte water ende dat roode/ op dat
ment nuchterē drinct. In dit water een plaester ghe-
net ende ghelept daer ontsteken is vanden helsen
viere/ doeget blusschen binnen den derden daghe/
op dat dat seere is vā swarter veruē alomme blau-
we ende in die middelt hardt/ Maer is dat seer alom-
me root/ soo en salmens daer op niet doen. Dit wa-
ter met gallen ghemēghet en een plaestere van were-
ke daer in ghenet/ en den cācker daer mede vermaect
doodet den cancker.

Aqua petralis. xxiij.

Neet Seuernelle saet/ Zenep saet/ Petercelie saet/
glorifilaten saet/ clissen saet/ en mastic elc euen vee-
le/ Dit stampt al ontwee/ dā menghet met boec bloe-
de ende met een luttel azijn/ daer na distilleert daer
water wte/ Dit water ghedroncken alle daghe breekt
alderhande steen/ ende doeten vanden mensche schep-
den/ ghelijck oft graueel ware/ en het is die gherech-
te medicīne teghen alderhande graueel/ Die met de-
sen waterē eens des daechs een schofft hooft wiesse
het soude genesen/ en daer soude weder haer op was-
sen/ Dit water verdrift alle rappicheyt diemen daer
mede wasschet/ Het maect goet bloet en schoon ver-
we alment nuchterē drinct/ dit water met castorien
ghemenghet en tweerwē des daechs ghedroncken/
verdrift vechte wten mensche/ in dyen dat nyet ver-
storuē en is/ het conforteert die senuwē/ en temper-
se bouen alle specien/ Want het veriaecht alderhan-
de ghellachte der pecht/ en sonderlinge dat euel daer
men af valt.

Aqua prundinea xxiij.

Longhe swaluwen te puluer ghebrant ende met ca-
storien ghemenghet ende met een luttel azijn/ daer
wt salmē water distilleren/ dit water nuchteren ghe-
droncken is een gherechte medicīne/ teghen dat val-

Die distillation der wateren

lende euel van wat natuerē dat si **M** haddet een mensche een iaer lanch ghedraghē bronckie hy alle daghe van desen watere veertich daghen lanch/ dat euel en schade hē nēmermeer/ die in tische laghe bronckie hy van desen water nucht erē veertich daghē veruolghē de hi soude ghenesen. Het verdrijs dat vrees oft ghebeten indē mensche/ het maect bouē al goede herlenen/ het supuert die maghe en saecht die borste/ ende conforteert die senuwē/ het greuet alle dpe wortelē vander pecht wte/ ende verhitet die vercoudt is/ dit water nuchterē ghedronckē met pslope verdrijs dat witte water en die daghelijfche cortse/ Maer mē en salt gheenē vrouwē gheue dpe kint draghē/ dit water nuchteren met psopen ghedronckē verdrijs alle hoofesweere het doet wel slapen/ wel en/ wel spise verduwen/ wel vrine makē/ wel ter cē erē gaen/ en de daerment wijsht/ doet haer af gaen/ at iemmer meer en wasschet.

Aqua lasida rxiij.

Neemt sauelboom/ gladie auercoone/ elcs euen veel/ doet dit al te samen in een clothe ouer twee en distilleert daer water wte. Eens des daechs van desen water ghenut verdrijs alderhāde hoofesweer en dpe cortse/ oft si heet is oft cout. Het verdrijs dat witte water ende dat roode/ op datment nuchteren drinct. Twee werf des daech ghedronckē/ stoppet dat roode menisgen en dwitte/ en het is een goede medicīne teghen die bloetsucht/ dit water dpeverf ghedronckē doet dpe vrouwē bloepen die verdroocht sijn/ Maer het is den vrouwē verboden dpe kint draghē/ het is goet teghē alle buych euel nuchterē ghedronckē en supuert dpe maghe van quade humozē dpele binnen heeft/ het doot oock alderhāde wormē dpe die mensche binne heeft/ so wie dat des morghes drinct/ dien houdt ghelont vā liue/ dit water met castorie gheloden en ghedronckē verdrijs alderhāde flederijne binnen drie daghē maer men moetet so heet drinckē als men can.

Aqua de albacium rxiij.

Verbant eenen leuendē mol in eenen aerden pot te puluer/ dit puluer stoet met celidonie in eenen mortier en distilleert daer water wte/ die met desen watere swerte beeste wiesche neghē daghē achter een die beeste soude wit worden als sneeu/ dit water met wasse en olven ghemenghet is goet teghen alderhāde dropen bestreke daer mede. Het verdrijs oock/ no li me tangere/ een plaester daer af ghemaect en dace op ghelept. Het gheneset schorste hoofden diese daer mede strijket en saluē/ dit water met olien en met calmijn steen ghemenghet en een plaester daer af op den wolk ghelept verlichtet/ en doeten ghenesen/ Maer men moet alle daghe tweerwerf vermakē en metten seluē water wassche dit water is seer nut tot alle saken van buytē te werckē/ maer int lijf ist quaet ende onorbaertelijck.

Aqua duplicatum. C.

Stampet eppen saet/ oellaet/ suucker/ en caneel/ elcs euen vele in eenē mortier al ontwee/ en distilleert daer water wte/ dit water nuchterē ghedronckē/ doet wel slapen en ontcommert den mensche van allen quade humozē/ dit water met castorien ghelodē en al heete ghedronckē/ is een goede medicīne teghē dat vallen/ de euel/ en doet alderhande pecht ghenesen die in die senuwē nyet verstoruē en is. Het saecht en verlicht des mensche leden van allen flederijne/ en van allen

Die distillation der wateren

84

quaden humozen/ het conforteert dat herte ende die herlenen.

Water van coperoose. Cij.

Neemt een once alluyn/ een halue once coperoose/ ende twee oncen smouts van glazen/ dit pulueriseert alle te samen/ dan doeget in een panne met watere ouer dat vier/ en latet sieden omtrent so lanphe datmen eenē magnificat lesen soude/ en ruert altijt wel daer nae doeget af ende latet staen claren. Als wel gheclaert is soo doeget in een vyole/ dit water een ghelas vol ghedroncken/ doet terstont ter keelen wte keeren ghelu en gruen supmē. Het gheneset die cortse dpe vā veruulthent coemt/ en het ydelt dpe veruulde maghe/ cancker/ fistel/ mormael/ oft den wolk daer mede ghewasschen doeget dat quaet vleesche tot eenen stucke wt vallen en doet dat seer drooghen ende alle manieren van puppen/ Jnden mont ghehouden gheneset dat mont euel/ Maer nyemat en sal dit water nutten dan die grof van leden ende sterck vā complexien is.

Aqua clamentorum Cij.

Dit water ghedronckē doet heerē alle fenijn al hadet een mensche eenen dach en eenen nacht in sijn lijf ghehad/ Dit water neghē morghē skonde nuchterē ghedronckē/ gheneset dpe ghene die ligghē in heeter sucht sonder cortse dpe van melancolien coemt/ het is goet teghen lasarie/ en teghē pleckē dpe den vrouwen bliuē in haer kinder bedde/ Dit water in die ooren ghedroopen doet die wormen steruē Smorghes nuchterē ghedronckē dwinct en supuert alle quade humozen vander borst ende het verwermt dpe nierzē die vercoudt sijn. Het is goet teghen tgrauwe water/ het conforteert dpe maghe dat ghesicht en alle dpe leden.

Water dat pleckē wtē cleederē doet. Cij.

Neemt dpe pinten waters ende doet daer in een half pondt pot aschen. Dit laet aldus vier daghen lanch staen/ maer ghi moetet alle daghe drie oft vier werf onderruerē/ daer nae ghiet dat claer water van den aschē ende doeter een runts galle in/ so ist groene/ oft wildijt swert hebben/ soo legghet een luttel soets te weycke in schon water ende doeter dan dat swert water inne/ hier mede wasschet smout plecken ende andere plecken si sullen supuere/ en schoon wtgaen.

Hier nae volghen dpe vstuyten vanden rosemarine.

Gen sal nemē bloemē van rosemarine en bindtse in een linnen doecke en sietse in water tot dat half versoden is/ en drincket dat water teghen alle siectē in den lichaem.

Item siedet sijn bladeren in witten wijn hier mede wasschet v aensichte wijnbrauwen ende baert/ ghy sult alte schoonē aensicht hebbē/ ende daer haer wt gheuallen is/ het sal wasschē op datment daer mede wasschet.

Item droocht sijn bloemē en dan pulueriseertse ende bindtse in eenen doec op uwen rechte arme het sal v maken frisch en blijde oft draghetse in uwe rechter hant.

Item maect colen oft aschen van sinen houte/ ende bindtse in een grof cleet/ wijsht mede vanden die wormen sullen steruen ende uwe tanden sullen be-

Die distillatien der wateren

hoedet zijn van alder siecheden.

Item maect roock van sinen scorssen ende ontfaet den roock in uwen nuele dit is goet teghen truyen oft die snoffe.

Item die wortele in azijn ghesoden/wasschet v voeten daer mede/ghy sulst hebben vaste voeten ende si en sullen gheen perste hebben.

Item etet nuchter poeder van sinen bloemē met seeme ende met ruggen broot v en sullē gheen quade buhlen rissen.

Item legghet zijn bladeren onder v bedde/het sal v behoeden van quaden droome.

Item maect daer af een stoue oft bat/het sal v verionghelijcken ghelijck den aerne/en sal v vastmaken van alle uwen leden.

Item wermt zijn bladerē en legte op den cancker/het sal den mensche salueren.

Ite maect lepelen van sinen houte/al dat ghi daer mede redt het sal v goet zijn en profijtelijck/en het en sal v niet hinderen.

Item legdy daer af in die duere vā uwen hupse ghi en derft gheen scorpien noch serpent ontsien/het en sal v niet hinderen.

Item legt vande bladeren in uwen wijn/si sullē hē behoeden van alle archeden/en vercooptien ghi sulst goede vente hebben/en sullen beware van sueren en van allen anderen quaden smaken.

Ite doet makē van sinen houte een bareel om den wijn in te doe/en drinct dien die daer een paerle in is so en derfdy v niet ontsien voor eenighe apostuenien oft van andere siecheden.

Item comdy by onghetemperde sweete tot grooter cranchede/siedet die bladerē in water en wasschet daer mede v hooft/oft men sal daer inne baden met alle dē lye/ghi wort daer mede gesalueert vā sweete ende oock vā dorste/Ende is oock goet teghen die hoeste.

Item ist dat ghi dien plant in uwen acker oft in uwen wijngaert/hi sal groote vruchten wt worpen

Ite hebby den appetijt verloren/siedet die bladerē in fonteyn water/en temper hier mede uwen wijn en maetter soppen in en eedte/ter stont sal v den appetijt aen comen.

Item hebby onghetemperd bloet inden lichaē/siedet die bladerē in herde stercke azijn en bindet al heet op uwen buych/dat bloet sal stelpen.

Ite ist dat v dve beene swillen vande siederich siecket die die bladerē in water en bindte al werm in een lijnen cleet/en legghet op v been/en legter cathoen in tusschen beyde.

Ite is een mensche buuten sinne ofte sot/siedet zijn bladeren met menichten/ende bapdet daer den siecken inne.

Item is een serpent in een gat/maect roock vande rosemarine byde gate/het sal wt comē al waert inde lichaen van eenen mensche/also saen alst den roock vernomen heeft.

Item ist dat uwe voeten oploopen/het si van droopen oft van andere seeren/soe neemt die bladeren en siedetse in schoon water/dan neemt wolle en siectse int water/en legt die wolle al werm op die seer voeten/het sal ghenesen.

Item rosemarine ghesoden in water en dve voeten daer inne ghewasschen al werm is goet den ooghen den hersenen ende alle den leden. En oock alle

Die distillacien der wateren.

conduyten vanden hoofde.

Item teghē die gheelvrouwe/oft datmen heet die quade vrouwe/so dat die lipden also gelu zijn als soferaeen/so neemt veel bladerē en bloemē van roosemarine/en siedet die in water/ende den siecken voorsiet baert daer inne drie daghen/hi sal ghesont wordē bider gracen Gods.

Item dve bloemē ghedroocht met venckel en ghepulueriseert is goet ghegheten teghen spouwē ende ouer gheuen oft den ghenen die niet inne ghehoudē en connen.

Item rosemarine die bladerē en dve bloemē ghesoden in water en dat ghedronde met wijne van appelen van granatē/verdryft den dorst die coemt wt hiten vander maghen.

Item die sieck is van grooten hoesten oft wt eenighe andere saken die hem toe comē zijn vander locht oft van couden oft van veruorssenheyt oft vā winde die makē vier van roosemarijn ende backen broot in dve colen dat sal hi eten ende hy sal ghenesen byder gracen Gods.

Item teghen die motten in die cleederen oft in eenich ander dinck/ist datmen roosemarine legghet in een bisse/oft cleeder scapprape daermen cleederē oft doecken oft eenigherhande dinck in legghet daer en sullen gheen motten in comen.

Item oft yemandt ghequetst oft gheslaghen ware aen zijn ooghen dat sy gheswollen waren ofte daer gheslopt bloet oft poeder inne ware/hy neme dat witte vanden eyde/ende cloppet al in stuckē met bloemen van roosemarine/ende latet te ghader doen tla-uonts als men slapen gaet op eenen līnē doeck daer inne nat ghemaect ende bestrijct v ooghen daer mede omme gaens/legt dan daer op den natten doeck wel vaste/ende vernieuwet dan twee oft drie auont stonden/het sal supuer worden ende ghenesen. Dit is waer beuonden.

Ithoemen distilleren sal door den vilt ghe-noemt per filtrum distillatio.

Alle sap oft ander warachtige vocht heyt te distilleren door den vilt ghelijc watere/wijn/oft ander sap/datmē van sinen droeue toerbele/ ofte onsupuere substancie begheert te schepden/want men gheen herte dinghē ouermits haerder hertheit ghelijck cruyden/wortelen/ ofte vruchten/door den vilt niet distilleren en mach/soe moetmē hebben thien oft twaelue/schoone supuere witte driekante viltē/ onderhalf vierendeel eender ellen lanch zijnde/en bo uen een vierdeleel vā eender ellen breed. En die vochticheyt oft dat sap salmē doen in een aerden verloodde panne/en die panne salmē setten op eenen hooghen trap oft graet/Wie panne sal neyghende oft hellende staen/en in de panne sal dat breedte eynde vande vilt ligghen/en dat scherpe oft smaeltse eynde sal wter pannē hanghē in een ghelas oft in een ander panne/die optē naeltē trap nederwaerts staen sal/In die selue nederste panne sal oock eenen vilt gheleyt wordē/ghelijck in dat eerste/altijt dve panne neyghende en den vilt mettē scherpe oft smalen eynde in een ander panne hanghende/en also voortg doende met soe vele viltē als ghi hebt oft nae dat ghy wilt. Ende den vilt die verstop oft verstopst/mids dve onsupuer-

Die distillacien der wateren

heyt die daer inne ghetrockē is/ dyen suldy wassche in schoon clær water tot dat hi wel supuer is/ Dan suldy dien wel drooghē ende wederomme in die part ne legghen daer hi eerste in lach. In deser manieren moechdy thien ofte twaelfwerf op eenen dach distilleren/ ende dat al met eenen arbeyt/ soo dicwils tot dat van jinder onsupuerheyt oft tourbelheyt gheclært ende ghesupuert is/ Ende dit dient sonderlinghe den ghebranden waterē alsinen dye anderwerf rectificeren oft inder sonnen rechtuaerdighen wilst. En dit is dye eerste maniere om sonder vier te distilleren.

Thoemen distilleert inder sonnen/ghenoemt per solis distillationem.

Oie tweede maniere sonder vier te distillerē/ mach gheschiedē inder sonnē sonder eenighē cost/ aldus Ghy sult nemē een gelas dat bouē en onder bi naal euē wijt is/ gheuoet een orinael/ Dit gelas suldi die twee deele vullen met bloetsele oft bloemen als roosen/ violetten/ linden bloetsele/ oft dper ghelijcke. Dan suldi op dat gelas een crups vā houtkens makē en sperrē dat selue met een houtē crups liē indē muyl des ghelas. Dan keert dat opperste vā dat ghelas nederwaerts op een ander ghelas/ als dat den muyl des anderē ghelas indē muyle vandē seluē gelase come. Dan verlutet die twee ghelassen te samē/ als datter gheen lucht wt en come/ Dan hanghet die ghelassen int heetste vander sonnē/ soe dat het ghelas daer die bloemē in jijn bouē oft opperste hanghe. So distilleert door die hitte der sonnē wten ouerste ghelase in dat onderste.

Wanden distilleer houens te maken/ en te setten/ die den potbackere wel behent jijn.

Aden eerste maect den heyt also breekt ende alsoo lanch als ghi wilt. Op dyen heyt worde gheset den voet en dat onderste deel des houens/ daer inne dat de affchen vallē sulken/ en dat sal twee ligghende steenē hooch jijn/ als dat den voet in die middel hol bliue. Ouer die hollicheyt des voets salmē legghen ronde ofte viercante pseren gaerden/ elcke gaerde eenen dupm dicke zijnde/ alsoo dat elck pseren eenen grootē dupm van malcanderē ligghen/ oft eenē roostre daer ouer ghelept. En om den roostre salmē den houen op makē/ lanch soo wijder/ onderhalf vierendeel van eender ellen hooghe/ inwēdich bestreckē mettē leeme die daer toe bereyt is metten soutwater voorsept. Op dat ouerste deel salmē legghē twee stercke pseren gharden een vierendeel van eender ellen van malcanderen/ wel bestrecken met goedē leem. En op dye gaerden salmen legghen een starcke pseren plate/ dye in dye middel een gat hebbe om dye colen door te worpē. Onder die plate sullē vier locht gaten inden houen ghemaect jijn/ om den rooch wt selaten/ en die plate sal wel bestrecken jijn mettē leeme voorschreue/ en bouen die plate worde den houen ghehoocht seer by eenē haluen steen dicke/ en in dye middel des houens een gat ghelaten/ alsoo dat dat gat recht bouen dat gat der platen come/ om dye colen door te worpen/ op dat gat sal een deksel jijn/ en met affchen ghedect. In dye ander helen oft ghaten

Die distillacien der wateren

salmē doen ghesfete affchen oft sant twee vingheren dicke/ In die affchen oft sant salmē setten pannē aerden/ roperē oft looden/ Maer die lootē pannē en moghen dat vier niet wel verdraghē sonder smelten/ oft men moctē met seer cleyn vier heeten. En op sulckē ghenoeuēde pannen worden gheset helmen oft roosen hoet. En in een vegelijck rooc gat wort eenē tap ghemaect/ om dat vier mede te regerē/ groot oft cleyn na dijne behoeften.

Noch een ander maniere van distilleer houens te maken.

As ghi wilt hebbē eenē distilleer houē/ so maket eerst den heyt. Dan legt op den heyt v. steenē ghelijck eenē rinck. Den seste steen suldi in twee stukke deplē/ en legghē deen helft/ so blijft dat mont gat. Dan legget op die eerste laghe ses steenen/ alsoo dat deen voeghe op dander niet en come/ Dan bestrijctse wel inwendich en wtwendich en legter den roostre op. Daer op legt wederom ses steenē en op die selue ses steenē legt vijf steenē en eenen haluen/ soo blijft dan dat mont gat om die colen daer in te doene. En den houen altijt wel bestrecken/ Op dye vijf ende eenē haluē steen/ legt ses gheheel steenē om dat mont gat te sluytē/ So hebby dat onderste ghat om dye affchen wt te trecken/ en dat ouerste om dye colen in te worpene. Daer nae legt op die selue laghe wederomme ses ghcheele steenen/ altijt wel bestrijckende/ ghelijck voze. Daer op legt een ront pseren ghelijck eenen drieuoet/ en dat pseren sal wel bestreckē jijn met leeme. Op den drieuoet oft treest suldy setten een aerden cappelle/ wel bestreckē met leeme. Dan salmen den houen telken maele met ses steenen int ron de hooghen/ soe langhe tot dat hy soo hooghe is als dye cappelle. Also dat hy hebbe vier lochtgaten ofte rooch gaten/ bouen neffens der cappellen ghemaect met vier aerden tappen/ om dat vier te regeren. In dye cappellē salmen affchen oft sant doen/ en daer in set v ghelas/ alsoo dat altijt die affchen oft dat sant een half vierendeel van eender ellen dicke ligghen onder dat ghelas.

Begheerdy eenen anderen houen te hebben Salneum Maer ghenoemt. Soe neemt voor dye aerden cappelle een coperen cappelle oft ketele met een copere piype wel bestrecken/ en dat dye piype voor ouer den houen come op auontuere oft dat water siede de worde/ als dat ouer lopē wilde/ so salt door die piype wt loopen sonder den houen te bederuenē/ In sodanighen coperen ketele oft cappelle en sal gheen affchen oft sandt ghedaen worden/ wāt het verbrant haeste/ Maer mē mach daer in doen paertsteerten om te distilleren in ventre equino.

Oen maect eenen anderen houen met een langhe hooghe buyse ofte piype in dye middele rontomme met dye oft vier cappellen. Also dat onder in die langhe piype eenen roostre is/ bouen dat mont gat daer men die affchen wt treect en heeft gaten onder veghe lijk cappelle die eenen bysonderen houen hebbe ghelijck aen dye buyse oft piype. En veghelijcke cappel heeft een rooch ghat/ om twier daer door locht te gheuenē/ en die hitte onder dye cappelle te treckene tot sinen registre/ als datmen elcke capelle bysondere oft alle te samen heyten mach. Dye langhe buyse oft piype in die middel staende salmē met colē bullē en bouen wel stoppē datter gheen locht wt en mach/ soo bernt/ dat vier alleen op den roostre/ ende nyet

Die distillacien der wateren

hoogher. Dese pyppe oft buyse moechdy hooghe oft nedere make/na dat u belieft/ en dat vier houdē met verstoppinge der lochtgaten onder en bouē met derthien oft veertien tappen.

Choemen in balneo marie distilleren sal/ghenoemt per balneum marie/ oft in duplo vase.

Ese maniere van distilleren gheschiedet aldus. Dat dat ghelas gheset wort in warm water/ dat in een coperē cappelle oft kettele is met een coperē pipe/ dat den houē niet nat en worde/ oft dat watere ouer siebē wilde oft ouer loopē. En die distillacie gheschiet aldus/ neemt een ghelas datmē cucurbit noemt. Dat gelas vult dpe twee deelen met sap/ met crupde/ met bloemē/ met bladeren/ oft met vruchte/ oft wat dat si cleyn phecapt. Dan sedt dat ghelas op eenē lootē rinck/ Houen om dat ghelas doet eenē linen lakenē bant dse vinghere breet zijnde/ Men dpen bant doet vier ander inoerē oft bandē Die selue siore ten doet door die vier ooren vanden voorschreue looten rinck/ ende bindet dpe wel vaste daer aen/ Dan set dat gelas metten loode int water soe blijfē dat recht staen sonder eenich sins te hellen oft te vallē ter eender ofte ter anderen siden midts dpe swaerheyt des loots/ Dan set den alembich oft dat ghelas/ en verlu teerten. Dan maect vier inden houen/ dat dat water warm worde/ maer dat nyet warmer en worde dan ghi uwe vingher daer inue lijde moechr. En hebt alstijt warm water om den kettele weder omme te vullen/ als dat water daer wte vertoert oft versoden is/ wāt ghenaecke dē gelase een dropelkē couts waters/ het soude splijte en in stukken springhē. Ghi sult ooc weten/ alst nyet meer en druppt/ soe ist wt ghebrant/ Dan moet ghi dat ghelas eenē nacht laten staen coelen/ want troet ghi dat ghelas so heet daer wte/ het soude splijte en in stukken springhē. Ghi behoefte ooc te hebbe een ront bert dat in die middelst ront wt ghesnede ende van een ghecloue si/ om alstijt ront om dat ghelas te ligghene/ op dat dat watere dies te langhere warm bliue/ Men sal ooc weten dat alle waterē dpe alsoo ghedistilleert worden/ den ruck der crupden houdē daer si af ghedistilleert worden/ daer omme si seere gheprezen wordē. En noch vele beter zijn dpe wateren alsinen dpe crupden ofte bloemē in een ghelas doet/ ende in paerden mes grauet vijf oft ses weken om te verrotte/ ende dan deen metten anderē ghedistilleert in balneo marie/ ghelijck ick vore gheschreuen hebbe.

Choemen die wateren rectificeren ende rechtuaerdighen sal/ na dat si ghebrant oft ghedistilleert zijn.

Is nu die waterē gebrant oft gedistilleert zijn so ist noot dat si gherectificeert oft gherechtuaerdicht wordē/ op dat hē den brant wt ghetogē worde/ en die flegmatijche nature en complexie gherectificeert wordē/ oock dat si des te langher duere moghē sonder bederue/ Het welke gheschiet door die hitte der sonnē/ als die waterē ghe daen wordē in een ghelas/ dat tweede deel des gelas gheuult en wel ghestopt en de verbonden met eenen ledere/ Dat derde deel des gelas int sant gheset om trent ses weken in die sonne/ in dpe honts daghen/ ofte daer nae dat weder is/ Want dat sant wort seer heet om dpe wateren van haerder oueruloedigher

Die distilacien der wateren.

vochticheyt te rectificeren. Des ghelijcke dse wateren van eender vierigher nature/ die ghebrandt zijn van specerien/ ende eerst gheweypt in aqua vite/ ofte aqua ardentī/ ghebranden wijn/ is noot hē oueruloedigher vierighe complexie der colera te tempereren/ Want door te veel hitten en droochte des menschen complexie verdozen wort/ door daenhanghinghe van sommighe ghichticheyt. Dpe selue wateren worden aldus gherectificeert. Datmē dat ghelas vast toe stoppe/ en inder voorsyder maniere die twee deelen in nat ofte vocht sandt gheset in eenen heldere cene maent oft langhere/ daer na dat die hitte des waters is/ Ofte datment graue inden gront van eenē vachten heldere ouer die twee deelen ende daer inne laten staen/ Want daer mede dpe vochte hittighe complexie merckelijckē ghemindert wort/ Het ghebuert dicwils alsinen twee wateren met malcanderē minghen wilt/ dat die terstont wit ende torbele wordē/ ghelijck melck. Ghelijck alsinen ierich water met nyetwen waterē minghen wilt/ Daeromme salmen in dpe twee ofte dpe pont waters ses ofte acht druppelen goeden witten azijns doen/ soo treect dpe torbelicheyt op den bodem/ ende wort schoone supuere ende clær.

Choe ende waer die ghedistilleerde wateren men houden sal.

Enen peghelijckē is noot en profijtelijck te wetē hoe en waer men die ghedistilleerde waterē houdē sal/ op dat si des te langere goet bliuē mogē en haere verderfenis verachtet wordē/ het welke in veel maniere geschiedē mach. Ten eerste als dpe waterē gheozant betere ghedistilleert zijn/ en gherectificeert ghelijck voorschreuen is/ So ist noot dat si wordē ghedaen in crupche ofte in supuere gelasen met eenē enghē muyle/ wel ghewaschen/ bisondere met gedroocht poedere vā een crupt paritaria gheheertē/ wel ghemenghet met water oft asche van dat selue crupt/ en alsoo schoon ghemaect ghelijck oft nieuwe ware. Dat ghelas alstijt wel verstoppt met eenen houten tap/ oft tappen ghemaect vā die twee deele was/ een deel herst/ termentijn/ tichelsteen cleyn gepuluert/ elcx onder half deel/ onder malcanderē ghesmolten sonder sieden op cleyn vier/ dpe crupche oft ghelassen daer mede ghestopt/ daer ouer salmē leder bindē/ op dat dē watere zijn natuerlijcke cracht niet en ontgae. Dan salmē daer aen hangē met eenē coperē drapt een looten plaethe daer in ghescreuen met een griffie den naem des waters/ en den tijt dat ghedistilleert oft ghebrant was. Dan salmē dpe crupche oft dat ghelas metten water in eenē helder stellen/ op dat niet en veruriele. Wāt als eenich water verurolen is ofte verurolen heeft gheweest/ soe is zijn bederfenis nakeende ende verandert zijn nature daer omme salment wt ghiet en. Des ghelijcks als eenich water in een heete stoue staet des winters soo wordet root van veruolen/ ende zijn cracht wort hem vermindert. Daer omme salment stellen in een bequame plaetse dpe nyet te veel heet/ coudt/ noch vocht en is/ op dat des te langhere goet bliue sonder bederuen.

CWanneer een ghedistilleerde water verdozen is.

Die distillation der wateren

En eersten byden rucke/ als kooftwater
Muynt water: Melissen water: Meybloem
men water/ Camille bloem water/ Vloep
water/ Lauender water/ Kosemarijn water
Magleyn water/ Venchel water ende der ghelijcke
waterē/ ist dat si in balneo marie gedistilleert zijn/ oft
met seer cleyn colen vier ghebrant zijn/ ende wel ver-
skopt ghehoude so hebbe si haeren ruck/ Als dan ha-
ren ruck merckelick mindert vergaet ofte ghehee-
lijck verlopen is/ so zijn si na by verdoouē/ en men sal-
se wtgieten.

Ten anderen/ ofte die cruyde daer dye wateren wt
ghebrant oft ghedistilleert zijn gheenē ruck en heb-
ben/ so salme dat water vā hooghe ghietē en spinet
dan ghelijck eenen draet so salment wtghieten/ want
bedruuen is.

Ten derden/ salmen een druppe opten naghel des
druyts laten vallen/ en loopet daer niet lichtelijck af/ so
salment wt ghieten.

Ten vierde als ondere int ghelas wolckē drieuen/
die hen ghespreyt hebben ghelijck vlocken/ so salme
wtghieten.

Ten vijften/ als dat water root verwich drijft/ oft
qualijck riet/ so salme dat ter stont wtghieten.

Hoe langhe dat die wateren te houden zijn.

Den eersten/ Een peghelijck water is
een iaer te houde/ alst so ghehouden/ en
ghebrant wort/ ghelijck ich dat geleert
hebbe/ Mer als dat water niet oprecht
gheskopt en wort/ so salment voor dat
iaer wt ghietē Des ghelijcs alle wateren van dverē/
want die nauwelijck een iaer dueren en moghē/ Ten
anderen alle wateren van bloemē/ Als Malue bloe-
men/ Bernagie bloemē/ Slau lelien/ Soon bloemē/
Slau violette/ Meybloemē/ Wit lelien water/ Als
dye recht ghehoude zijn/ duerē van een iaer in dan-
der. En wordē si int ander iaer gherectificeert inder
sonnen/ ende eerst ghidistilleert per filtrum/ oft door
den wullen sack ghegoten/ so dueren si tot int eynde
des tweedē iaers/ maer dan salme wtgiētē/ Maer
root roolwater duert tot int eynde des derdē iaers/
alst anders recht ghehoude wort/ ende alle iare ghe-
rectificeert/ Maer int derde iaer ist meer confor-
tende dan coelende ofte slijptica/ wāt in die coelē en
tanghericheyt wordet ghemindert. Wit roolwater
en mach maer twee iaer duerē/ alst anders wel ghe-
houden en gherectificeert is. Wilt roolen watere
duert twee iaer in groote werkinghe te coelen alst
recht ghehoude is/ Maer int derde iaer is hem zyn
vercoelinghe ghemindert en is goet om te confor-
tere/ daer omē en ist ouer dat derde iaer nyet te hou-
den/ en het moet alle iaer gherectificeert wordē/ ghe-
lijck ich ghelept hebbe/ Des ghelijcke oock die wate-
ren vande zeebloemē inder coelinghe die moghē due-
ren tot int vierde iaer. Dat eerste iaer buyten op te
legghē/ Wāt dat half fenijn is door zyn groote cout-
heyt oft stupefactuum/ Dat tweede iaer mach in-
den lijue ghebruyt worden om te vercoelen. Int der-
de iaer wort hē zyn vercoelinghe ghetepereert. En
int eynde des derdē iaers salment wtgiētē/ maer het
moet alle iare gherectificeert zijn/ Des ghelijcke is
root corē rosen en oelsaet bloemen water.

Ten anderen alle bloemen wateren van heete cruy-

Die distillation der wateren

den/ als Camille bloemen/ Centori bloemen/ Doof-
netel bloemē/ Dille bloetsele/ Sheel violette/ Shen-
serich bloemē/ Lauender bloemē/ Kosemarijn bloe-
men/ Maioleyn bloemen/ Sauie bloemē/ Sint Jans
cruyt bloemē/ Dese waterē te houde zyn tot int eynde
derden des iaers/ als srecht ghehoude wordē en alle
iare gherectificeert zijn/ Maer die waterē die nyet so
heet en zijn/ die zyn te houden tot int eynde des twee-
den iaers/ Als Duplboom bloetsele/ Que bloemē/ Lin-
den bloetsele/ Persich bloemē/ Slec bloemē/ Wit leli-
en water/ Dese wateren salme int eynde des tweedē
iaers wtghieten.

Van loofwater.

Ten derden die waterē dye ghebrant wordē vā loof
oft bladerē der boomē/ als Berckē loof water. Dupl-
boom loof/ Succen loof/ Eycken loof/ Peuen loof
water/ Esschen loof/ Eilen loof/ Wijnagert loof/
Spindelboom loof/ Saelboō loof/ Tamarischē loof
En een pegelijck loof water machme houde tot int
beginsele des derdē iaers/ alst recht ghebrant/ ghedi-
stilleert gherectificeert en wel gheskopt in een bequa-
me stede ghehouden wort.

Water van vruchten.

Ten vierde die waterē die gebrant wordē vā vruch-
ten oft oefte/ als Afolter besien water vande wilde
Braefbesien/ Soonen/ Soondhyusen/ Groot wech-
brede saet/ Eertbesē/ Prupmē/ Lauwoorde/ Swert-
te en roode kerse/ Merlinsen/ Mourbesien/ Milloe-
nen/ Okernoten/ Inoesteren/ Campernoelen/ Sleen/
Wilde en tamme appelen/ wilde peren/ En gemeyn-
lijck alle waterē van vruchtē machme houde vā een
iaer tot int dandere als sy oprecht ghebrant/ gherec-
tificeert ende ghehouden zijn/ ghelijck ich voore ghe-
sept hebbe.

Wateren van ghemeynder hitten.

Ten vijften vanden cruyde dye niet te cout noch te
vocht en zijn/ noch niet seer heet noch niet te seer droo-
ghe en zyn/ als Sulcher water/ Endiuie water/ Soon-
stēle/ Bernagie/ Drupnellē water kerse/ Boerbaert
Spuoet/ Clebruyt/ Claueren/ Cals cruyt/ Crups
wortele/ Grisecon/ Valeriaen/ Eghel cruyt/ Eppe/
Dreclam cruyt/ Onser vrouwe distille/ Wyf vinghe-
re oft vijf blat/ Vanchēle/ Gods ghenē/ Garwe/ On-
derhaue/ Gulden gunsele/ Leuer cruyt/ Caerde/ Ker-
nelle/ Paertsteert/ Lactuwe/ Lubstikele/ Mepfchen
dauwe/ Nachtschade/ Petercelie/ Pastenakē/ Pape-
cruyt/ Papecruyt stelen/ Keynuaen/ Sluctel cruyt/
Steenbreck/ Schabiose/ Celidonie/ Sinte Peeters
cruyt/ wechdret/ Soubloemē/ Die waterē van desen
cruyde duerē van een iaer tot int eynde des anderē
iaers/ als si in allen dinghen ghehoude zijn ghelijck
voor gheseyt is.

Van vercoelende wateren.

En seken vanden wateren ber cruyden/ dye
seer cout zyn/ als Mandragorē/ Silfen cruyt
Porcelepyne/ Donderbaert/ Merlisen/ Cel-
cruyt/ Muerpere/ Wintlerlinch/ Dese wateren en de-
ser ghelijcke moghē ghehoude wordē van int eerste
iaer tot int eynde des derdē iaers/ als si in alle dinghē
ghehoude worden ghelijck voorseyt is/ maer buytē
op te legghen duerē si twee iaer in groote werkin-
ghe der couden/ want int eerste iaer zyn si stupefacti-
na die sijnnelicheyt oft gheuoelinghe te benemene/ Int
tweede iaer zyn si middelmatich oft ghetempeert
int vercoelen. Daer omme en sullen si in dat eerste

Die distillatien der wateren

nôch int tweede iaer inden lue niet ghebruyt worden en sommighe nemmermeer bi hen seluē/dan alleene van buyten op te legghen.

Heete ende drooghe crupden van natueren.

Ten seuensten dpe waterē vandē crupden dpe heet ende drooghe van natuerē zyn/Als Andoren water/Plant/Agrimonien/Acolepen/Aron/Beuenellen/Polepen/Bachmuynte/Sasillen/Cardo benedicta/Centorien/Camillen/Dooknetelen/Dille/Heete netelen/Erenbrich/Samander/Senferich/Hafelwortel/Hoppe/Heertkonge/Heyde/Hecruyt/Hoppe/Laue-dre/Mageleynne/mellissen/muynte/Eppe/Sauie/Osterlucie/Onser vrouwe bedstroot/Aupte/Koose/marine/Sey cruyt/Wilde clauere/Sint ias cruyt/Sindauwe/Sanichele/wintergroen/En deser ghelijche waterē machmē houden tot int eynde des.ij. iaers/als si ghehoudē wordē in alle maniere ghelijck voorē.

Wateren van vochte natueren.

Ten achten/die waterē vanden wortelen dpe grof oft vocht oft slimich van natuerē zyn/als Bernagie wortel water/Soru wortel/Pasteuake wortel Vinc kel wortel/Petercelie wortele/Tijteloose wortelen/Adaggs/Kapen/walwortele/Witte lelien wortelen/Salomons seghe wortel/die waterē vā desen wortelen en deser ghelijche machmen houden van deen iaer tot int ander/als si ghehouden worden ghelijck voorē gheschreuen is.

Wortel wateren heet van natueren.

Ten neghensten dpe waterē vanden wortelen ghebrant dpe heet oft drooghe van natueren zyn/Als/Plant wortel water/Angelica wortele/Suernelle wortel/Blau lelien wortele/Valeriane wortele/geel lelien wortele/Metel wortele/Spargē wortele/Cristiaen wortele/En dier ghelijche wateren machmen houdē van deen iaer tot int eynde des anderē iaers/Als si in alle manieren ghehouden worden ghelijck voorē gheschreuen is.

Van wateren van dieren.

Ten thiensten die wateren vanden dieren/als Ex-tren water/Epntvoghel bloet/Dassen bloet/Socx bloet/Efels bloet/Ever doderen/Ever wit/Mierē eperen/Dorschen/Hinnen/Hoender maghē/Capoe nē/Coedreck/Coepen sane ofte room/Calks bloet/Wlieghen/Menschen bloet/Menschen drech/Ossen bloet/Swinen bloet/Opeuars/Slecken/Dese wa-teren en deser ghelijche moghen ghehoudē worden van deen iaer tot int dander/als si ghehoudē wordē in alder maniere ghelijck ick dat gheleert hebbe/wt ghenomē huenich watere/dat mach vijf oft ses iaer ghehouden worden/alst alle iaer inder sonnen ghe-rectificeert wort.

No wil ick voorts schryuen met corten woorden/ int ghemeyne van een peghelijck water/ het si van crupden/wortelen/bloemen/vruchten/loueren/ ofte van dieren/ hoe langhe dat dpe wateren dueren ofte ghehouden moghen worden/ op dat dpe ghene dpe dit lesen des te bat/ende te verstandelijcker mercken moghen dat ghene dat ick hier nyet al gheskelt en hebbe/Daer omme salmen weten /dat alle crupden van eender couder oft vochtigher oft slimigher dic-ker substantien/ ofte vetter dicker substantien/du-eren moghen van deen iaer totten anderen /wtghe- nomen dpe ghene dpe seer coude zyn tot inden vier- den graet/die worden langhere ghehoudē/Des ghe-

Die distillatien der wateren

lijcke alle bloemen vet slimich ofte vocht/ ende dicke van substantien/zyn oock alsoo te houden/ Ten an- deren alle bloetse dat dunne/subtijl/drooghe ofte heet van substantien is/machmen houden van deen iaer totten eynde des anderen iaers/Maer alle crup- den wateren die heet van complexien zyn/hem ney- ghende tot een bitterheyt/met dorren dunnen subti- len stelen en bladeren ende dorren bloemē/die mach- men houdē van deen iaer tot int beghinsele des der- den iaers/Alle vette slimighe der vochter wortelen/ die van een coude groue substantie zyn/machmē hou- den van deen iaer tot den anderen nae by den eynde/Alle wateren der wortelē/heet drooghe/subtijl/en dunne van substantien/machmen houdē van deerste iaer tot int beghinsele des derden iaers/Alle waterē van dieren/cout en vocht van natuerē/ ofte grof en vet van substantien/ machmē houden van deen iaer totten anderen/ Maer wateren der bloeden totten eynde des eersten iaers/Alle wateren van vruchten zyn cout/vochtich en slimich van substantie met een suetheyt oft suetheyt ghemenghet/machmen van deen iaer tot in dat ander houden/ Maer alle heete vruchten wateren van eender cleynder dunder sub- stancien/hem neyghende tot een dorre en bitter com- plexie/machmē houden van deen iaer tot int eynde des tweeden iaers/Maer alle manieren van crupde/ bloemen/wortelen/saden/ oft vruchten/dpe in wijn gheweyct zyn/en daer mede ghebrant ofte ghedistil- leert gherectificeert/wel ghestopt/en ghehoudē in een bequame stede/mach tweewerf oft driewerf soe langhe dueren oft wat langhere/Als ghi dan die wa- teren alsoo langhe ghehoudē hebt/en v dunct datse bederue willen/mocht ghi die aldus vernieuwē In- den naesten iaer eer si bederuen/ neemt eens peghe- lijcs water/van wat wanierē dat is/ dat derdendeel also vele des seluē crupts/wortelē/bloemē/oft vruch- ten/dat versich en groen is/ghelstootē en metten wa- tere gheweyct in balneo marie drie oft vierwerf wel ghestopt in eenē blinden helm daer gheen piype aen en is/ ofte in een ghelas circulatorium ghenaeint/ oft in paerden mes dpe ofte vier daghen. Daer nae ghebrant oft ghedistilleert ende dan ghe- rectificeert inder sonnen/ghelijck ick voo- re gheleert hebbe/soo dueret wederom me sinen tijt/Ende dan macht also tweewerf gheschieden/maer niet daer ouere/in dwelc- ke ick groote cracht gheuonden hebbe.

Chier eynden die Distillatien der wateren.

Teghen alle siecten
des menschen lichaē banden hoof-
de totten voeten om dat ghesont te
maken ende ghesont te houden
door dye wateren so hier na
volghet.

Water tot goeden sin.

En eersten van een water dat
den mensche goede memorie en
de ghedachtenisse maect is En
diue water die bladerē af ghe-
stroopt vanden stelen ghecap
ende ghebrant int eynde vandē
Mepe. Een once ghedroncken
maect goeden sin en helpt oock
vanden vrouwen dicwils ghedroncken
En Bernagie water dat gheheele crupt metter wor-
tel ghecap ghestooten en ghebrant alst bloemen dra-
ghet des auonts en des morghe's ghedronckē sterct
dye hersenen en het gheeft cracht der memorie ende
der verstandnisse. Hieruel crupt watere dat crupt
den steel en dye wortele al te samen ghecap en ghe-
brant midden inden Mepe met dat water dat hooft
bestreken en van selfs laten drooghen is den hooft
goet ende sterct die sinnen.

Dat herte te stercken.

Bernagie bloemen als dat crupt bloemt dat voor
te gaffelken daer dye bloeme aen hanghet te samen
af ghebroken ghecap ende in Balneo marie ghedi-
stilleert. Bernagie bloemen watere drie oft vier we-
ken ghedroncken maect dat herte vrolich het ver-
huccht den moet ende truericheit ende frenesie en
de het is dat beste water teghen melancolie. Crups
basilien watere int latijn basilicon gariofilata ghe-
naemt den steel en bladeren onder een ghecap ende
ghedistilleert in balneo marie ende dat in die braech-
maent. Crups basilicon water ghedroncken twee

ofte drie oncen als eenen worm in des menschen lij-
ghewassche is en ghesloten so moet hi vanden men-
sche ghaen sonder schade. Dat water is een principa-
le conforteringhe ende verblidinghe der herten des
daechs een once ghedronckē en den branc daer me-
de ghemenghet en doecken daer inne ghenectet en
lauwe opt herte ghelept.

Teghen sware droomen.

Steen varen oft boom varen water die wortel van
die steen varen die op eyckē walt ghecap sonder dat
crupt en ghebrant tusschen die twee oncen vrouwen
daghe. Van dit water alle daghe ghedroncken alsinē
slapen ghaet onderhalf once ghedroncken is goet
teghen sware droomen. Herts tonghen watere scho-
lopendia int latijn Dye bladeren van herts tonghe
inden Mepe ghedistilleert Dit water is goet teghe
sware vreeseliche droomē die dicwils van quaetheit
der milten comen dicwils ghedroncken teken on-
derhalf once.

Teghen dronckenschap.

Betoni water twee oncen ghedroncken behoedt
ende beschermt dat men des seluen daechs niet dron-
ken en wort.

Teghen quaet ghedrochte.

Rupt water wijnrupte Die bladeren der wijnrup-
ten af ghestroopt vanden stelen en ghebrant int mid-
den vanden Mepe Dit water yadet alle quaet ghe-
drochte. Sint Jans crupt water int latijn Scopiare-
gia of ppericon oft herba perforata die bladeren en
bloemen vanden stelen ghestroopt en ghebrant int
eynde der braechmaet met desen water dat huys be-
spract teghen dat quaet ghelups.

Teghen versichtheit.

Nachtschade water Solatrum nachtschade wa-
ter vna vulpis der wollen drupue Dye bladerē van
den steel ghestroopt alst groen beken heeft ghedistil-
leert. Driewerf des daechs vā desen water ghedron-
cken telckē een once is den ghenen goet dye hen des
daechs versichtheit so en dreit hen die versichtheit
nyet.

Teghen swaermoedicheit.

Bernagie bloem water Bernagie bloem watere
drie oft vier weken ghedroncken maect dat herte
vrolich het verhuccht den moet ende truericheit
ende frenesie het is dat beste teghen melancolie. Po-
ley water Tgheheel crupt vergadert ende ghecap
alst bloemen draecht ende ghebrant Die vrouwe die
beurucht zyn sullenit schouwen Polepe water nuch-
teren ghedroncken ende des auonts alsinē slapen
wilt telcken een once oft onderhalf once maect die
dicke slimicheit der borst dunne ende int selue wa-
ter doeckē ghenectet ende een weplich wt ghedrukt
ende ouer die maghe gheleert En nae dye voorzich-
uen manieren ghedronckē verdriest dye swerte cole-
re dat is dye melancolieuse droechheit dye nyet en
weet waer af datter is.

Hoemen dat hooft en die hersenen
stercken sal.

Snula campana plant crupt Dye wortel ende dat
caupt met malcanderen ghecap ende ghebrant int
eynde vanden Mepe Maer dat water alleene van
der wortele is veel beter Dit water des morghe's
ende des auonts ghedroncken telcken omterent een
eperschale vol vijf oft ses daghen en dat hooft daer
mede bestreken ende van selfs laten drooghen sterct

Die wateren tot des

dat hooft/ Inder voorszreuen manieren ghedroncken verdrinet graueel/ Ende inder voorszreuen maniere ghedronckē/ en den dranch daer mede ghemenghet/ is goet den ghenen dye inden liue gheschueret zyn. Sernagie dye wortel en dat cruyt met alle zyn der sustancien ghecapt en gheskooten en ghebrandt alst bloemē draecht/ des morghens en des auonts ghe droncken/ sterct die hersen en het gheest crachte der memorien en verstandnisse/ teghen Mania/ wtkin nicheyt en melancolie/ teghe den heeten rede/ en het verblidet herte.

Teghen pijnē des hoofts van hitten.

Surchel watere acetosa int latijn/ Surchel watere te drinckel ghegheuen den ghenen die in heeten siec ten leyt en sinen dranc daer mede ghemenghet. En het is goet teghen die heete coortsen/ teghē die gheelsucht/ En het verdrift die hitte vader leuere/ alsmēt drinct ses ofte acht daghen des morghens des noemens/ en des auonts/ en met eenen vier dobbelē doech oft met hempen werck daer inne gheuet/ en een luttel wt gedouwet/ en buyten op dye leuere gheleyt op die rechte side/ en alst drooghe wort weder inne ghenettē/ en daer op gheleyt des daechs twee oft dye repfen. Mandragoren water/ dat cruyt en wortel gheskooten en int eynde des meyes ghebrant/ dat hooft ende noozhoest en den slap des hoofts/ des morghens en des auonts/ twee oft drie daghen ghestrecken met desen watere/ is goet teghen dye pijnē des hoofts dye van hitten roemt.

Teghen pijnē des hoofts so waer si is.

Betonie watere/ van dye bladeren en stelen van dye ghene dye bruyt bloemen draecht int eynde vanden meye ghebrandt/ teghen pijnē des hoofts van coudē en eenen vicruoudighē doech daer in ghenettē ende een luttel wt ghedouwet/ en also om thooft gheleyt/ so menichmael tot dat die pijnē vergeet. Camille water. Dat cruyt en die bloemen met malcanderen ghecapt en ghebrant in die Brachment/ ende een coude hooft daer mede ghewreuen/ verwermt dat seer natuerlyck/ ende des daechs een once des ghedroncken saecht die pijnē des hoofts.

Teghē langhe duerende pijnē des hoofts.

Doley watere/ dat gheheel cruyt vergadert en ghecapt alst bloemen draecht ghebrandt/ des morghens en des auonts onderhalf once telckē ghedronckē is goet teghen coude vochticheyt/ teghen den snofte en verdrift dye oude siecte des hoofts. En betonie water soe in dat voorsit stuch voorszreue is/ teghen die langhe pijnē des hoofts.

Teghen swimelinghe des hoofts.

Cardo benedictus/ born wortel water/ Die bladerē ghecapt ende ghebrandt int eynde vanden meye. Dit water alle morghen nuchteren ghedronckē ende des auonts/ telcken onderhalf once/ twee ofte drie maenden/ verdrift dye swimelinghe des hoofts/ en maect goede memorie/ ende sterct die ghedeuckenisse. Flos tanacetis agrestis ganlerichs bloemen watere/ Dese bloemen salinen distilleren door Alembicum dat is een ghelaten helm met een langhe pijs/ oft eenē con den helm met een langhe pipe/ als si rijp zyn. Dit water is dat alder beste bouen alle andere wateren/ teghen die swimelinghe des hoofts ende der hersenen des morghens ende des auonts ghedroncken telckē een once/ ende dat hooft daer mede bestrecken eenen tijt lanch.

menschen ghelouthept.

Teghen dye pijnē des hoofts Hemiranea ghenaemt/ ende heet den hooft naghel ende coemt bouen dye ooghe int noozhoest.

Cardo benedictus/ born wortel water/ Dit watere thien oft twaef daghen des morghens en des auonts ghedroncken/ telcken een once/ is sonderlinghe goet teghen die pijnē die bouen die ooghe coemt hemiranea ghenaemt/ dat is als yemanden dunct/ datmen eenen naghel laet door zyn hooft.

Teghen apostuenien oft ghelwil int hooft.

Betonie watere des daechs tweewerf ghedroncken telcken een half once/ verdrift den hooftweert. Herba paralisis/ hemels stuctel/ dye bladeren en bloemē met alle zyn der substancien/ ghecapt en ghebrant int beghinsele vanden lenten/ Dit water dye ofte vier daghen een once ghedroncken/ verdrift den hooftweert.

Teghē Epilentia/ dats die vallende siecte.

Blauwe violetten/ alleene dye bloemen en niet dat cruyt ghedistilleert in die meerte door Alembicum/ En dat cruyt inden meye/ door eenen helm wiltmē. Blauwe violetten water ghedronckē des morghens en des auonts/ telcken een once/ is den mensche goet dye die vallende siecte hebben/ en bysondere den ionghen kinderen. Betonie watere veertich daghen ghedroncken/ alle morghen en auont/ telcken onderhalf once/ is seer goet teghen die vallende siecte/ Epilentia ghenaemt.

Teghen die Popelie paralisis ghenaemt.

Groot basilie watere basilicon. Die bladeren en den steel alst bloemen draecht ghebrant en dan cruyt eenen cubitus lanch. Des morghens en des auonts dit water ghedronckē/ is goet teghen paralisis/ En dye verlenide leden/ des morghens/ en des noemens/ ende des auonts daer mede ghestrecken/ maect se weder waer/ Cancer Crefst watere/ dye distillacie der leuender crefsten is/ alst volle mane is/ gheskooten en ghebrant. Dit watere tweewerf des daechs ghenuttē/ telcken een once/ is goet teghen die popelie. Caprifolium ghepyten blat watere/ Dit water altyt des morghens ghedronckē telckē onderhalf once/ en die leden daer mede ghewreuen/ is goet den ghenen dyen die popelie gheraect heeft.

Teghen beuingshe des hoofts/ het si van popelie oft anders.

Citraria ofte Melissa/ morder cruyt/ Dat cruyt ghecapt alleene/ ende ghebrandt int eynde vanden meye/ Dit water is den mensche goet/ ist dat hen die Popelie gheraect heeft/ dat hen die handen ende dat hooft/ ofte dye voeten beelden/ dat hi alle daghe een half once van desen watere met drie oncen wijns ghemenghet drincke/ soe sal hi ghenesen/ ende die leden daer mede ghewreuen ende van selfs laten drooghen. Tilium conuallium/ Mepbloemen ofte perckbloemen/ Dye bloemkens alleene ghebrant int midden vanden meye/ Den ghenen dyen zyn hooft ofte andere leden beuen salinen aldus helpen/ Als hy wilt gaen slapen/ soe sal hy zyn handen wel schoone wasschen met ghemeynen watere/ dan sal hy zyn handen wel nat maken met meybloemen watere/ ende ghaen slapen sonder die te drooghene/ dies ghe lijcke doet oock mede des morghens. Ende dyen dat hooft beeft salinen den slape des morghens ende oock des auonts bestrecken/ soe sal dat oock son-

der twijfel verghaen/alsment daghelijcs doet.

Teghen die popelcie.

Bernagie vloemē watere/dye oft vierwerf ter weken ghedronckē tsaounts/is goet teghē die popelcie. *Lactuca domestica lactuwa*/dat cruyt ghebrant int eynde vanden meye. Dye leden met desen water bestreken en ghewreuen weert den slach der popelcie.

Teghē melancolie/dats als een mensche weteloos of veel vreemde ghedachte oft droocheit int hooft heeft. Bernagie bloemen watere/die oft vier weken ghedroncken/maect therre vrolijck/verhuccht de moer truericheit en frenesie/daer om ist tbeste water teghen melancolie. *Quercula minor*/caucebren watere/allezijn substantie ghecapt int midden vanden meye ghebrant/dit water eenighe daghē gedronckē/sinorghens/tsauonts/telcken een once oft onderhalf once verduyft melancolie.

Teghen mania/dats als yemant buytē sinen sinne ghecomen is.

Bernagien water sinorghens en tsaounts gedroncken/is goet teghē mania wt annicheyt en melancolie. Theiri gheel violettē watere/die tlophens/als si vol comelike rijp zijn/dat is na bi den eynde vande meye dit water sinorghens en tsaounts ghedronckē telcken een once/is den ghenē goet die zijn sinne verlore heeft/tkercke en brengele weder.

Teghen frenesie/dats/dulheyt der herstenen van een sweeringhe voren oft achter aent hooft.

Semper vna barba/Jouis donderbaert watere/die cleyne bladeren ghecapt en int eynde vanden meye ghebrant. Doeckē in dit water ghenettē en dicwils opt hooft gheleet oft ghebonden/is goet teghē frenesie. *Virga pastoris*/Varden watere/die bloemē vanden steel ghestroopt en int midden vande meye ghebrant/*Alme*/dit watere dicwils met wercke oft met doecken opt voorhoofd leet ghelijck een *Epithima*/beneemt dat die verwoetheyt oft frenesie den herstenen gheen stede en grijpt.

Teghen die hooft siecke/dat hi niet en weet wat hy doet/en crijfelt metten tanden.

Betonie watere/sinorghens en tsaounts ghedroncken/telcken onderhalf once/is den ghenen goet/dye metten tanden crijfelen.

Teghē verstoptheit des hoofts/oft den snofte/oft den nuelen vloet.

Mentastrum menta rubea hac munte/Dat ouerste deel en bladerē onder malcanderē gecapt/en int midden vande meye ghebrant. Dit water in die nuelgate ghedaen/supuert thoof vā quade vochticheit. *S. los tanacetis* agrestis/Sanlerich bloemē watere. Dit water inden nuele ghedaen oft ghetrockē oft gheghoten en ghedroncken/is den ghenen goet die den snof hebben vande hooft. Soe vloeyet ter nuelen wte.

Teghen een bloedich hooft.

Bernagie bloemen water ghedronckē alle auonde telcken een once/teghen alle bloet die vanden hooftde comt. *Serpillum* onser vrouwen bedstroot/cruyt/steel en wortel met alle zijnder substantie ghecapt en ghebrant int eynde vander brachmaet. Des sinorghens/des noenens en tsaounts vā desen watere telcken onder half once gedronckē/en thoof daer mede ghewasschen/is goet teghē die vochticheyt/en oock andere quade vochticheit des hooft/en verteert oock den vloet des hoofts *Rheuma* ghenamt.

Teghen die siecke/als een mensche dach noch nacht

niet gheslappen en can.

Andragora/dat cruyt en die wortele/ghestootē en int eynde des meys ghebrant. Dat voorhoofd en dye slapen daer mede bestreken/oft een luttel daer af ghedroncken doet den mensche slapen. *Jusquiamus* bilzen cruyt watere/tis tweederhande. Deene draecht witte sadē/dander swart saet/dye swarte ghebruyt men inder medicinē. Dat cruyt wortelē en bloemen/onder een ghecapt gestootē en omtrent. *S. Jans* baptisten dach ghebrant. Dit water is goet den ghenen die onnatuerlike ruste hebben/inwendich en totwēdich haers lichaens en haers hoofts/somtijts dicwils daer mede bestreken en doecken daer in ghenettē en ouer den slaep des hoofts gheleet/so wordet die mensche natuerlijck rustende.

Teghen die slapende siecke *Vitargia* ghenamt.

Wenckel/tānen wenckel/dat cruyt int eynde vande meye daer water af ghedistilleert/Maer van de wortel int eynde vanden honte daghen/Wenckel watere sinorghens en tsaounts ghedronckē/telckē onderhalf once/teghē die slapende siecke *Vitargia* genaemt.

Teghē die schoftheit des hooft.

Wilgen bloemē watere. Den tijt haerder distillatien is by den tijt der appelbloemē en persichbloemen gestelt. Dit water geneest die schoftheit des hoofts thoof dicwils daer mede ghewasschē/en van selfs laten drooghe worden/en dat ghedaen tot dat gencest

Teghē der kinderē bladerē opt hooft.

Quercuba kauwoorden water. Dye vrucht alleene als si volcomelijck rijp is/ghebrant metten hernē en alle dinck datter in is. In dit water doecken genettē en op der kinderen hooft ghelept/vercoelt dye heete apostuenie en bladeren der kinderen.

Teghen die schellen des hoofts.

Blau violettē watere verduyft die schelle des hoofts dicwils daer mede bestreke en van selfs late droogē.

Om gheeluwe haer te maken.

Mel huenich watere. Den beste huenich is den witsten huenich van byen/en dye byen verre vander zee en op onreynne plaetsen woonē. En alsment distillerē wilt/salment met reyn supuer wit ghewasschē sandt dat weder ghedroocht is/menghē gelijck een pappe/en dat vier sal metten eerste seer saechte zijn/Thoof met desen wateren ghewasschē en ghewreuen/maect seer schoon lanch haer. *Wilgen* bloemē watere maect schoon haer/thoof dicwils daer mede ghewasschē en eenen kam oft borstel daer in genettē/en tweewerf oft driewerf eldaechs daer mede ghecāmet oft geborstelt/en van selfs drooge laten worden.

Tegen caluheit/als thaer wt geuallen is.

Wortel watere vanden lisse mettē blauwē bloemen Dye wortele vanden lisse cleyne ghecapt en ghebrant in die Meerte omtrent. *S. Seertruyde* dach/Thoof met desen watere ghewasschē/doet thaer wassen. *Sensation*. *Rasturtiu aquaticum* oft *cardamus agrestis* water herse/dat ouerste deel opten steel/en die bladeren bouen omtrent een spanne lanch af ghebroken/ghcapt/en ghebrant int eynde vanden meye. Met desen watere dat hooft genettē/behoebet dat water dattet haer niet wt en vallet.

Om thaer van eenigher plaetsen te verduene.

Peterceli watere. Die wortelen ende dat cruyt met alle zijnder substantie onder malcanderen ghecapt/ende ghebrant in dat beghinsele der eerster maent/

waermen dit water sterft/daer gaet dat haer af.

Teghen die meluwen die dat haer eten.

Arthemisia bivoet water. Die bladerē af gestroopt vander rooden bivoet/en ghebrant int eynde vandē meye. Dat haer dicwils met desen water gewasschē is goet teghen die meluwen.

Om tgrauwe haer te belettē en swart te maken **Moedercrup** **Millissa** oft **Sitraria**/dit water en laet den mēsche niet grēss wordē van hare/des daechs tweevef gedronckē/telckē eē once/en dat haer daer mede ghenettē/en vā selfs te laten drooghē. **Salua** **Sauie**/dat crupt gebrant alst bloemē draecht/en dit is die groote saue metten breedē bladerē. Met desen watere dat root oft grauwe haer dicwils gewasschē met desen watere/maket swart.

Om den baert te doen wasschen.

Arthemisia. Sivoet bivoet watere/Almen met desen watere dat aensicht wasschet/so doet dat dē baert wasschen.

Om alle lupsen ronde langhe oft platte te verdriue.

Hermodactulus/Tyteloozen wortele watere. Dye wortele ghecap en ghebrant alst broemē draecht en dat crupt en is niet goet Twee oft driewerf met desen watere des daechs ghewasschē verdriift en doot dye platlupsen so verre als thaer te vorē is af ghelichorē. **Mitea** hooch maluwe water. Dye wortele ghestootē en ghebrant tusschē die twee onser vrouwē daghen/Thooft met desen watere ghewasschē is goet teghē die lupsen en doet se af vallen.

Om die ooghen te stercken.

Dolepe water. Dit water supuert dye ooghen/het verdriift die hitte en pīne/en het sterct dat ghesichte daer inne ghedaen des auonts een vze voor den slaep en des morgghens nuchteren ghedroncken onderhalf once/en om die ooghen ghestrecken/en doecken daer in ghenettē/en daer ouer ghelept. **Blauwe violettē** watere in dye ooghen ghedaen/brenghet dat verlorē ghesichte weder.

Om die witte oft swerte vlekken der ooghen te verdriuen.

Lis metten blauwē bloemen. Dit water in dye ooghen ghedaen/doet die vlekken en die schellen der ooghen af. Dat witte vā hoenderē eperē watere. Graet hoender eperen hert. Dan doet den doder wech en di stikeert dat witte/ghelijcken in balneo marie distilleert/dattet water niet heeter en worde/dan datmen daer eenē vingher in lijde mach. En men sal dē helm oft dat ghelas wel vast stoppē/oft anders soude dat water stincken en quaet van ruercke zijn. En wordet stinckende door dat langhe distillere/so salment noch in een versch ghelas distillere. Men macht oock brāden in enen ghemeynē helm oft alcinbeck daermen roosen in brandt. Dit water sommighe daghē in die ooghē ghedaen/is den ghenē goet dye een vel op die ooghen hebben oft waft ende den ghenē dye langhe cranck van ooghen hebben gheweest.

Teghen blintheit als die mēsche den schijn verlozen heeft.

Blauwe violetten watere. in die ooghen ghedaen/brenghet dat verlorē ghesichte weder. **Benckel** watere in die ooghen die gheheel blint worden wille/en dat oock ghedroncken/sommighe daghē daghelijcs helpt hen.

Teghen pīne der ooghen.

Valeriane/ **Marcella** oft **herba benedicta**/ ofte **Amantilla** ofte **Valentina**/ ofte **Serpillum maius**. Dye wortele dat crupt en den steel te samen ghecap int eynde vandē meye ghedistilleert. Dit water niet wijn ghemenghet en ghedroncken/verdriift en belet tet veel siecten der ooghen. Want het is een principale medicine der ooghen/alsinen dat oock in die ooghen doet. **Clappel** roosen ofte roode cozen roosen/ **Floros** **papaueris** **rubei**. Dye bladeren vanden bloemen ghebrant int beghinsele vander **Saechmaent**/ Een doerckē in dit water ghenettē en aen de ooghē ghedroncken/verdriift die pīne der ooghen en trecket die hitte daer wte.

Teghen den couden vloet der ooghen.

Dolepe watere/dit water is goet in die ooghē ghedaen/teghen alle siecten der ooghen ende teghen tranende ooghen/in dye ooghen ghedaen/en daer ouer ghelept. **Maorana** maghelcpe/die bladeren af ghestroopt vanden stelen/en ghebrant int eynde vanden meye/dit water des auonts een vze voor der middernacht in die ooghen ghedaen/en daer omme ghestrecken/acht oft thien daghen lanck alle daghe eens/dat is goet teghē den couden weedom der ooghen.

Teghen tranende ooghen.

Boonbloemē watere/als dye bloemē volcomelijck rijp zijn/er si beghinnet te rottē/oft swart te worden/gebrant in balneo marie/dit water drooget vloep ende tranende ooghen/alsmē daer af des auonts een vze voor der middernacht in die ooghē doet. **Blauwe violetten** watere in die ooghē ghedaen/en daer ouer ghestreckē/beneemt die pīne der ooghē/en selpet den vloet der ooghen van hitten.

Teghen die roode hitte/steete/en sweeringhe der ooghen

Surckel watere in dye ooghen ghedaen des daechs eens/eē vze voor der middernacht/claert en supuert die ooghē/het bluschet die hitte/en het verdriift die rootheit der ooghē die vā hitte coemt. **Blauwe corē** bloemē water/int eynde der **Saechmaent** salmensē distilleren/dit water is den oogen goet dye root zijn en vastelijck sweeren die salmen daer mede wasschen so worden si schoone.

Teghen rootheit der ooghen.

Carbo benedictus bonnwortel watere. Dit water is goet den ooghē/daer mede gewasschē die oogē eens des daechs/Elmorgghens en des auonts ghedronckē telckē een once verdriift die rootheit der ooghen/en also ghenuttet/verdriift oock dat biten en ioeckē der ooghen. **Eertbesen** crupt water int midden vander maent meye ghebrandt. Dit water is goet des morgghens en des auonts in roode ooghē ghedaen/ende het ghenestle.

Teghē schoifte/roode/oft leepe ooghen.

Boon bloemen watere/is seer goet teghen die ioecte en seer roode leepe ooghē/die oft vier daghē/des auonts een vze voor der nacht daer inne ghedaen hoender maghē watere/Men sal dat binnenste gheel vlekken vander hoender maghē af stroopen/Ende dat salmen dan distilleren door een **Alcinbeck** in balneo marie. Dat water is seer goet teghen roode/oft leepe ooghen/alsinen daer mede bestryket des auonts ende oock des morgghens/en op die leepicheit oock/also langhe tot dat die leepicheit verghaet en ghenest.

Teghen roode gheswollen ooghen.

Die wateren tot des

menschen ghesontheijt.

Met Poleye water die ooghen bestrecken/ *Valeriane water*/ eenen doech in dit water ghenettet/ en op dye ooghen gheleyt/ die vanden roocke ende vander hitten root ende gheswoillē zijn/ maectse weder claer ende licht/ *Witte lēpē watere*/ als si volcomē tjdich zijn/ alleene die witte bladeren vanden bloemen ghebroken/ ende ghebrandt int eynde der braechmaent/ Dit water een vze voor der nacht in die ooghen ghedaen/ en daer omme ghestreke/ treect die vochticheyt ende hitte daer wt/ dat si supuer wordē ende nyet en sweeren/ dat hen vanden roocke ende vander hitten ghecomen is.

Teghen toeghebacken ooghen.
Donderbaert/ dye cleyn bladeren ghecapt ende ghebrant int eynde vanden *Mepe*. Dit watere is dē ghen goet/ dien dye ooghen des morghens van ettere oft bromme te samen ghebackē zijn/ Dat mē dye niet wel open doen en mach/ dye selue ooghen brauwen doctmē haest open / als si met desen watere bestreke worden.

Teghen ioekinghe der ooghen.
Cardo benedictus horn wortel water Dit water is den ooghen goet/ eens des daechs dye ooghen daer mede ghewasschen Des morghens en des auōts ghebronckē/ telckē een once/ verdrjft dat ioerlele der ooghen/ dat bijten en die rootheyt.

Teghen dye bladerkens in die ooghen.
Boon bloemen water is seer goet teghē die bladerkens/ teghen die ioecte ends seer roode binnen in die ooghen/ Die oft vier daghen des auōts een vze voor der nacht daer inne ghedaen *Sanserichs water*/ oft *portencilla*/ oft *tanacetū agreste*/ Dit watere dicwils in dye ooghen ghedaen/ verdrjft dye bladeren der ooghen.

Teghen den naghel die in dye ooghē wasset.
Dit watere vander wortelen andē *lisse mettē blauwen bloemen*/ Dit water in die ooghen ghedaē doet dye vlekken af/ ende dye schellen der ooghen. *Miranā* ratten cruyt watere/ Dit cruyt wass int coeren met *purpure bloembens*/ dat cruyt met alle zijn der substācien ghebrant int eynde vande *Mepe*/ Dit water een vze voor der nacht in die ooghen ghedaen/ drie oft vier wekē lanch/ is goet teghē den naghel in der ooghen/ hoe sorgghelijck dat hi is.

Teghen die ooghen brauwen dye in die ooghen steken.

Portencilla oft *tanacetum agreste* *Sanserich water*/ Dit water is goet teghen die ooghenbrauwe die crommende in dye ooghē steken/ dicwils daer mede ghewasschen/ so vergaet datte.

Teghen doofheyt/ oft die niet wel en hoozen.

Surchel watere lauwe in dye ooren ghedruppt/ verdrjft dat ghesweer der ooren en maectse hoozende. *Myperen eperen water*/ Die beste maniere die eperen te vergaderē/ is dat men houten schotelē sette in drie oft vier myperē hoopē als si eperen hebbē/ en die schotelen met looueren ghedeet So draghen si dan haer eperen in die schotelen/ En als ghi dye eperen nemē wilt/ soo doet dat loof vanden schotelen en ontdeckse Dan laet terkoust met een cleyn stercken op die schotelen/ soo loopen si in dits veruærtheyt wten schote en laten die eperen ligghen wt vreesen. Dese eperen distilleert door een *Alembicum* in *balneo marie*. Drie oft vier druppelen van desen watere/ in dye dooue

ooren ghedaen/ en daer in ghelaten/ doctse wederom me hoozen/ en het is oock goet teghen dat *tuplē* oft *supsen* der ooren.

Teghen dat supsen oft singhen der ooren.
Bernagien water is goet den ghenen die die ooren tupten eenen doech daer inne ghenettet als dwatere lauwe is/ ende ouer die oorē en den hals gheleyt een wepnich dicke soe vergaet die pijnē. *Blauwe violetten watere* verdrjft dat singhen en *ruppschen* der ooren/ eenen doech daer in ghenettet/ en ouer die ooren gheleyt.

Teghen die pijnē in die ooren.
Betonie water lauwe in die oorē ghedruppt/ saecht die pijnē der oorē. *Groot weechbreede water plātago maior*/ Dye wortel ende dat cruyt met alle zijn substācie ghecapt int eynde vanden *Mepe* gebrant Dit water lauwe in dye ooren ghedaen/ gheneest die pijnē der ooren.

Teghen die seericheyt ende sweeren inden ooren.

Poley water in die ooren ghedaen/ teghen die coude vochticheyt der oorē *siaphanus maior mirradick* Die wortele alleene ghecapt en ghebrant in die *hop*/ maent/ als die sonne inden leeuwe is/ en die maen in den *scam*/ so is zijn werckinghe wōderlijck wtzuēde die oueruloedicheden.

Teghē dat gheswil der ooren oft als daer onreypne wormen inne zijn.

Galua maluwe oft pappelen/ Die wortele ende den steel als si caelkens hebbē/ ende bloemē draecht/ ghewasschen/ ghecapt en ghebrant/ Dit water verdrjft dat gheswil der ooren/ als ment lauwe daer inne doet en daer ouer leyt. *Wenckel watere* in dye ooren ghedrupt/ doot die wormen die daer in zijn.

Om dat aensichte schoone ende bequaem te makene.

Pimpernelle/ Deene heeft eenē cleynē steel omtrēt eenen cubitus hooghe met een cleyn wit bloemken/ en een wortele scherp van smake/ En dandere wordt gheheetē grote *pimpernelle*/ Die cleynē die die schape wortel heeft int smake/ Dat cruyt en wortele met alle zjnder substācien onder een ghetapt en ghestoten en ghebrant int eynde vanden *mepe*/ bysondere die in drooghe stedē oft gheberchte wasset. Dat aensichte en dye handē met desen watere sommighe daghen ghewasschen des morghens en des auōts/ en van selfs te laten drooghē maect dat aensichte en die handē schone. *Boon* bloemē water/ Legt boon bloemen eenen nacht lanch in goedē stercken wijn/ Dan douwet een luttel wt dan brandt daer water af/ ende stellet in een ghelas ter sonnē. Dit water maect een schoon aensichte en verwe den ghenen dye hen daer mede bestrijken.

Teghen bleecheyt des aensichts.

Polipodium filix arborum boom varen/ steen varen/ Dye wortele vanden ghenen die op eycken wass ghecapt sonder dat cruyt/ ende ghebrant tusschē dye twee onser vrouwē daghē. Dit water des morghens ende des auōts ghedroncken telcken een onsche/ is goet teghē dye quade verwe/ Want het supuert dat bloet. *Millefolium*/ gerwe/ Dat cruyt metten stelen ghecapt ende ghebrandt int eynde vanden *Mepe*/ Twee oft drie weken van desen watere ghedroncken des morghens ende des auōts/ telcken een once/ en de den dranch daer mede ghemenghet/ is seer goet/

Die wateren tot des

als een mensche zijn verwe verloren heeft van te vele bloeyens.

Teghen dpe ruytsele ende rimpelen des aensichts.

Witte leuen watere/daensicht dicwils daer mede ghewasschen bespreeft/dye huylt met ghetemperder rootheyt/ende verdriefft dpe rimpelen des aensichts witte leuen wortelē/ *Cepe liliorū alborū*/Met desen watere dat aensicht dicwils ghewasschen en van selfs drooghe laten worden/verdriefft die rimpelē des aensichts.

Om hitte te blusschen.

Wiber/bercken loof/middē indē meye die alder ionckste bladeren ghecapt/ghesootē ende ghebrant. Des morghens en des auonts ghedronckē telckē.ij. teghen dat graueel in die lendenen/Ende dat water is oock goet om alle hittighe euelen te blusschen bison dree aen die roede des mans/doecken daer inne ghenettet ende daer op ghelept/twee ofte driewerf des daechs/Bercken sap/Men sal indē meye een gat in eenē beechē boom booren/en stelt daer een ghelas on der/so bloeyt dan daer een water wte/dat distilleert door eenen Alembick/Dit water drooghet alle open gaten als mensche daer mede wasschet/en doecken met desen watere ghenettet daer op ghelept.

Teghen een opdraghende pupstachtich aensicht/Surtarosea ghenaeamt.

Grisecom fumus terre/Dat cruyt en den steel met allezijnder substācien onder een ghecapt en gebrent int eynde vanden meye/dit water vier ofte vijf weken alle morghē en alle auont ghedronckē telckē.ij. oncen/is goet teghē leelicheit des aensichts/en maect dat schoon en bleek verwich.

Teghen vleden in des menschen aensichte.

Fumus terre.Grisecom water.Dit water is goet teghen die droppen oft vloet des aensichts/twee werf des daechs daer mede gewasschen.Frarinus Elckē loof watere/Jck en meyne nyet den steen elcke/dye een vruchte draecht/ghelijck voghels tonghē/ Den tijt des loofs distilleringhe/is middē inden meye/die knoopē met zijn ghesooten/en vijf ofte ses daghen met malcanderē getoepet/en dan ghedistilleert/Dit water verdriefft onreyn vleckē en mafen morfea ghenaeamt/Doeckē daer inne ghenettet/en op dpe vleden ghelept des morghens en des auonts drie ofte vier weken lanch/oft nae dat des van noode is.

Teghen roode vleden des aensichts/het si vander sonnen oft van hitten verbrande.

Kerffen waters/Huenuich met dit watere ghemenget/ende eenē doech daer inne ghenettet/vieruoudich op versche bladerē ghelept/ende alst drooghe is weder ghenettet/dat treet die roode vleden daer wt/Ende staen die bladerē aen die beenen/soo bloetlaet die knogele/ende druct des morghens ende des auonts van desen watere met ghebrant eertbesien watere/en wachtet o van alle hittighe spise/vā leutsen/ende leuer wortelen/Dese kerffe dat cruyt metten stele ghebrant int eynde vanden meye. Meyschen dauwe/int midden vanden meye als dpe mane walsende is en nae by vol/ghaet in eenen claren lichten schoonen morghenstont ter dpe sonne op is/en dat des auonts noch des morghens nyet ghereghent en heeft/dan slepft ende treet een schoon wit linen lakē

menschen ghesontheit.

ouer eenen schoone beemt oft weyde daer veel edele boomen staen/en hoe dpe plaetse vorder vande wtere is/en naerder den berghen hoe betere/dan druct den dauwe wt in een ghelas/dat doet so dicwils tot dat ghē des dauwes ghenoech hebt/dan sichtet dan dauwe door eenen schoonen lijnen doech/en doeghet hem in een ghelas/en distilleerten door Alembicum in balneo marie/Dit water verdriefft guttam roseam die van hitten coemt oft van heetē bloede en vander leueren die verhidet int aensichte/datmē daer afroode vleckē cruyt/ghelijck oft mē besiet ware/Chinorghens en des auonts daer mede ghewasschen/en vā selfs laten drooghen.

Teghen die gheele vleden des aensichts.

Raphanus radix/ghemeyn radix/die wortele int beghin der eerster vander herfstmaent cleyn ghecapt en ghebrant. Dit water verdriefft dpe gheeluwe vleden des aensichts/en die gheelsucht eens veghelijcs lidt/dicwils daer mede bestreckē/ende van selfs laten drooghen.

Teghen die roose des aensichts.

Ghepten melck van ghepte die op hooghe berghē woenen is dat beste/daer nae die in goede weyde en beemden ghaen daer veel bloemen staen/dat midden inden meye des morghens ghemolcken is/dat ghebrant/Chinorghens en des auonts dat aensichte met desen watere bestreckē/ende van selfs laten drooghe/is goet teghen dpe roose des aensichts. Wijnagaert sap water/dat vergadert wort int beghin van den April in een ghelas als men dē wijngaert sijdt ende ghedistilleert door balneum marie/en dan veertich daghen inder sonnē gheset/en gherectificeert dat sal gheschieden vanden alder edelsten wijngaert dyemē hebbē mach/Dit water is goet teghen die roose int aensichte.

Teghen dat bloeyen wten nusele.

Groot weechbrede saet watere/indē tijde dat rijp is salmen dat saet metten stelen branden/Dit water stelpet dat bloet in wondē en ter nusen/ghedronckē telckē.ij. oft.ij. en doeckē int selue watere ghenettet op die wondē ghelept/En een wiecke van boom wolle daer in ghenettet indē nusele ghesstekē en doeken daer in ghenettet opt voorhoofd ghelept. Vijf blat/dat cruyt steel en wortel met allezijnder substācien ghecapt en ghebrant int midden vanden meye/Dit water op dat voorhoofd ghesstekē en eenen vier uoudighē doech daer inne ghenettet opt voorhoofd ghelept/stelpet dat bloeyen ter nusen.

Teghen stinckende vleesch dat aen polipum den nusele waft.

Rupt watere/dpe bladeren der wijnruypen af ghescoopt vanden stelen en ghebrant int middē vande meye.Dit water gheneest Polipum nati/dat is vupl vleesch indē nusele/Chinorghens en des auonts daer mede ghewasschen/en een wiecke daer in ghenettet inden nusele ghessteken.

Teghen die siecke inden nusele/noli me tangere ghenaeamt/dats een etende siecke in den nusele en seericheyt.

Okernoten loof watere/Door bladeren af ghescoopt vanden voorsten telgheren des nootbooms ghecapt en ghebrant int eynde vanden meye. Dit is een principael watere/om mede te doen drooghen seeren en ghenen als die ghelijck der huylt zijn/Wat het doet die huylt daer ouer wassen/des morghens ende

Die wateren tot des

menschen ghesontheit.

des auonts daer mede ghewasschen/ en een boercken daer in ghenerttet en daer ouer gheleyt.

Teghen etinghe oft vuple inden mont
Aluns Elfen loof watere/ dat ionghe loof int beghinsele vanden meye ghebrandt/ Dit water is seer goet teghen dat eten inden mont/ tsmorghes/ tsmoenens/ ende tsaumonts daer mede ghewasschen. Sauie water is goet teghen die vuple inden mont. ij. ofte. iij. werf des daechs den mont daer mede ghewasschen moeten ghenelen.

Teghe die vuple en etinghe int tantuleesch.
Wijnrupe water/ den mont tweerwerf des daechs met desen watere ghewasschen is goet den ghenen dye rotte tanden heeft/ en als dat tantuleesche rottē wilt.

Teghen die seericheyt en schoortfeyt inden mont kele/ oft inden hals.

Mozabacci/ braembesien/ als si volcomelijcken rijp zijn/ nochtan niet plat/ afgheplukt en ghewasschen en dat water wederomme af gheleken en ghebrandt dit water is goet tsaechs/ vier ofte vijfwerf werm ghegozghelt teghen gheswoer en alle seericheyt in der kelen.

Teghen alle sweeringhe en bladeren des monts.

Groot weechbrede water ghenest alle sweeringe en bladeren des monts/ alme dat dicwils inde mont houdt/ en telken een langhe wijle.

Teghe den cancker en clouen aent tantvleesch oft lippen/ oft seronden.

Rosemarijn/ Die bladeren en die knoopen mette bloemen af ghestroopt oandē steel inden tijt als hi bloeyt/ en gedistilleert/ En dat mach tweerwerf des iaers gheschiede/ maer dat beste is inden meye Met desen watere den mont dicwils ghewasschen/ rechtuaclicheit dye tanden en dat tantvleesch/ en het ghenest den Canckere en den fistel daer aen.

Teghe ghelwollē tantvleesch vol vupl bloets oft als den mont oft den hals ghelwollē is.

Groot weechbrede water/ Alme dit water lange inden mont houdt/ soe verdriuet dat ghelwil en ander siecken des tantvleeschs/ dat vol bloets is.

Teghe dat ghelwil der tonghen van hitten
Porceleyn/ dat cruyt de steel en bladeren tsaen ghecapt gebrant int eynde vande meye/ In een once porceleyn watere eenē nacht lanch geweyt thien ghesken kornen swaer/ Pallen saden/ en met een sponge die oft vierwerf des daechs/ op dye tonghe ghescreken/ helpt den ghenē dien de tonghe sweert in heeter siecken.

Teghe den stanck des adems oft monts.

Mentastrium roode munte/ den mont dicwils met desen watere ghewassche is goet teghen quade stinkende tanden. Buglossa often tonghe/ dat cruyt/ stelen/ en bloemen ghecapt onder malcanderen en ghebrandt int beghinsele der Braechmaent als si aldermeest bloemen heeft/ Ruchterē van desen watere. ij. ghedroncken metten alder besten wijn dyemen hebben mach/ ende den mont daer mede ghewasschen is goet teghe den stanck des monts/ ende stercket oock alle die leden.

Als pemaent zijn sprake verloren heeft eenichsins.

Mey bloemen/ lilia/ conuallium/ dit water dicwils op die tonghe ghescreken/ doet dye verloren sprake wedercomen. Witten water/ Dye bladeren en tsoffe

vanden kele ghestroopt en ghebrandt int eynde vanden meye/ Dit water maect een goede sprake/ want het heyt die vochticheyt vander tonghe/ en het doet bequamelijck spreken/ Witten lelien watere des morghens ende des auonts van desen watere ghedronckē telken een once/ is goet teghen die verlore sprake/ en het doet die weder comen.

Telcke die pijn der tanden.

Mortel water vanden lische mette blauwe bloemē
Dit water lange inde mont ghehoude/ is goet teghe de tantweert. Plope water alleen dye bladeren af ghestroopt ghebrant inden tijt alst blauwe bloemkens draecht in Augusto/ Dit water inden mont ghehouden/ so vergaet die pijn der tanden. Celidonia scheelwortele oft goutwortele/ dat cruyt ende die wortele met alle zijnder substantien ghecapt en ghebrant int middē vande meye/ Dit watere langhe inden mont ghehoude/ is goet teghen die pijn der tanden.

Teghen wanchelende tanden.

Porceleyn water dicwils inden mont ghehouden doet dye tanden vast staen. Koode roosen water/ den mont daer mede ghewassche/ maect dat tantuleesche sterck en vaste/ en den mont wel gheuerwet.

Groue saue water is goet teghe die verrottinghe/ oft moruheit des tantuleeschs teghe die pine der tanden/ alme dicwils des daechs inde mont hout.

Teghen den huych vnala/ gheheeten dat rapken/ als die tonghe row is/ oft als dat blat gheswollen is oft vout.

Scolopendria herts tonghen/ Dye bladeren inden meye ghedistilleert/ dit water dicwils inder kele ghegozghelt/ teghen die rudicheyt der kelen/ teghen dye pijn der kelen/ oft den huych in der kelen/ doet dat ter stont verghaen. Witten water is goet teghen den huych.

Teghe dye ghelwollē kele vander longher.

Suckerepe water/ dat cruyt en dye wortele onder een ghecapt en ghebrant middē inden meye/ Dit water is goet der longheredye in die kele walt/ dicwils ghedroncken telken onder half once.

Om die stemme hel en claer te maken.

Benckel watere maect den mensche een goede stemmen/ des morghens en des auonts ghedronckē/ telken een once ofte onder half once/ ruymt dye borste oock. Plopen watere des morghens ende des auonts ghedroncken telken onder half once/ is den ghenen goet dye eenen kicheden heeschen adem hebbe. Wat het is goet teghe die heescheyt der stemme/ en maecte claer.

Teghen die heescheicheyt.

Blau violette water/ dit water des morghens des noemens en des auonts telckē. ij. oncen ghedronckē is den ghenen goet die seer heesche zijn/ bysondere de ionghe luyden. Plopen water des morghens en des auonts ghedronckē/ telckē onder half once/ is de ghenen goet dye heesche van stemme en adem en eenen kicheden adem heeft/ en maect dien claer.

Teghen swaren adem oft dempicheyt.

Bernagien watere/ des morghens en des auonts ghedronckē sommighe daghe/ telckē een once/ oft onder half once/ is den mensche goet dye onsaechten adem oft kicheren alme ghenaeemt/ hebben.

Teghe kichen oft dempicheyt van couden.

Camomilla camille watere/ Dit cruyt en dye bloe-
p. iij.

Die wateren tot des

men met malcanderen ghecapt ende ghebrant in die
Sraechmaet. Dit watere tweerwerf des daechs ghe-
droncken/ telcken onderhalf once/ is goet teghē dem
picheyt/ asma ghenaeint.

Teghen kichen oft dempicheyt van hitten.
Bernagien watere/ des morghens ende des auonts
ghedronckē sommighe daghen/ telcken een once/ oft
onder half once/ is den menschen goet die onsaechte
ademē oft kichen asma ghenaeint.

Teghen den hick singultus ghenaeint int latijn.
Scolopendria herts tonghen watere/ Dit watere
des morghens en des auonts ghedroncken/ telcken
onderhalf once/ is goet teghē den hick/ singultus int
latijn ghenaeint.

Om die borst te conforteren en te stercken.
Watere van Angelica/ Die wortele int eynde des
tweeden iaers inden herfst ghecapt ghestooten ende
ghebrant/ Dit watere des morghens en des auonts
ghedronckē/ telckē een once/ is wter maten seer goet
der siecker borst/ het si van enghicheit oft van slimic-
heyt/ en maect die wijf. Siwoet watere des morghens
en des auonts ghedronckē/ onderhalf once/ sterct die
borst en die coude maghe.

Teghen die enghicheyt der borst/ ende
aen dat herte ghespan.

Anula campana/ Alant wortel watere/ alleene van
der wortelen/ die wortele ghestootē/ dan water daer
af ghebrant/ en sonderlinghe door Alembicum ghe-
brant/ Dit water des morghens en des auonts ghe-
dronckē telcken een once/ en den wijn daer mede ghe-
mengt/ maect die enghie borst wijf ende saecht dpe
borst.

Teghen dempicheyt der borst.
Groene okernoten watere/ pur visualis int latijn/
omtrent sint Jans bapristen dach/ alsoo groen ghe-
stooten en ghebrant/ Eenē doech in dit watere ghe-
nettē/ en op die borste/ teghē dempicheyt/ en op die
swarte bladerē oock ghelept/ oft op Antrap/ so waer
dat si aenden liue zijn/ verdriyft die hitte ende dat om-
gaens eten.

Teghen die sweeringhe der borst.
Groot weechbrede water/ Des morghens en des
auonts ghedroncken/ telckē onderhalf once/ is goet
teghen dpe sweeringhe der borst. Jacea nigra. Dup-
uels bete/ dat cruyt/ die bloemē/ die stekē/ ende dpe
wortelen/ te samen ghecapt/ ghestootē en ghebrant/
Dit watere des daechs twee oft driewerf ghedron-
cken telcken onderhalf once/ is goet teghen sweerin-
ghe omtrent dat herte/ omtrent die leuere/ omtrent
die borste.

Om die borst saechte en wijf te maken.
Wortel watere vanden lisse metten blauwen bloe-
men/ Dit water des morghens/ des noenens en des
auonts ghedroncken/ telckē onderhalf loot/ verwer-
met drooghet en maect die borst weech gheteimpert-
lijck. Setonie water des morghens en tsaonts ghe-
droncken/ telcken twee oncen/ saecht ende repnighet
die borst ende die longhere.

Teghen die slimicheyt der borst.
Plopen watere des morghens en des auonts tel-
cken twee oncen ghedroncken neghen daghen veruol
ghende/ het maect weech die tape slimighe sleginati-
ke materie der borst.

Teghen dat gheswilt der borst en den
weedom onder die ribben.

menschen ghesontheyt.

Nachtshade/ Salacrum oft Vna vulpis/ die blade-
ren vanden steel ghestroopt en ghebrant alst groene
besien heeft/ Dit water is goet teghen pijnē in dpe
borst van hitten/ doeckē daer inne ghenettē/ en lau-
we ouer die borst ghelept.

Van der vrouwen borsten sal ick hier
na/ by der vrouwen siecken stellen

Om dat herte te stercken en te conforteren.
Bernagien watere/ van alle zijnder substantie ghe-
distillert/ des morghens en des auonts ghedronckē
sterct en conforteert dat herte wonderlijck.

Teghen slauheyt/ als een mensche crach-
teloos en hittich omtrent der herten
is/ oft dat hi beswijmt/ Sincō-
pis gheheeten.

Brumelle water/ Dit cruyt en den steel metter bloe-
men ghecapt/ en ghebrant int eynde vanden Mepe/
Tweerwerf des daechs van desen watere ghedronckē
telcken een once/ is goet teghen onmachticheyt oft
slauheyt der herten.

Teghen vercoutheyt aent herte.
Citratia oft Mellissa int latijn/ moeder cruyt wa-
tere/ vā desen watere twee ofte driewerf des daechs
ghedronckē/ telcken een once/ en den dranch daer me-
de ghenenghet/ is dien goet dien zijn herte van cou-
den sieck is/ Wāt het verwermt dat herte weder na-
tuerlijck.

Teghen amechticheyt van qualen on-
machtich van herten/ en als hi aen
den liue af neemt.

Cardo benedictus/ born wortel watere/ Dit watere
twee oft dpe weken alle daghe tweerwerf ghedron-
cken/ telckē een once/ is den ghenen goet dpe af nemē
en wort daer mede vander siecken ontslaghen/

Teghen die beuuinghe der herten
en als therte clopt.

Linden bloetsel watere/ alleene dat bloetsle ghe-
brant alst volcomelijck rijp is/ Des morghens en des
auonts van desen watere ghedronckē/ telckē een on-
ce/ is goet teghen die beuuinghe der herten.

Teghen des herten ghespan/ oft
gheswilt aent herte.

Labrum veneris/ Cardo marie/ onser vrouwen dij-
stel watere/ Die bladeren af ghebroken/ en int eynde
vanden mepe ghebrant/ Dit water maecthet wijf om
die borst en om dat herte des morghens en des auonts
ghedroncken/ telcken een once/ en inden dranch ghe-
menghet vijf oft ses daghen.

Teghen die siecken en pinen der herten.
Sndiuie watere/ Die bladerē af ghestroopt vanden
stelen ghecapt/ en ghebrant int eynde des meys/ Dit
watere dicwils ghedronckē/ telcken onderhalf once/
is seer goet teghen die siecken/ bysondere teghē die
siecken aent herte het si van oueruloedighen bloede
oft van heete vochticheyt/ oft dat een mensche alsoo
gheuallen ware.

Om dpe maghe te confortere
ende te sterckene.

Anula campana/ Alant cruyt ende wortel watere/
Dpe wortel en dat cruyt met malcanderen ghecapt
ende ghebrant int eynde vande Mepe/ Dat watere
vander wortele alleene is veel betere. Des morghens
en des auonts van desen watere ghedroncken tel-

Die wateren tot des

ken een once oft onderhalf once sterct die maghe. **Betonie** watere ghedronckē dīle oft vier wekē/alle daghe des morghens en des auonts/ telken onderhalf once oft twee oncen is den ghenen goet die vol vochticheit is/ en het beneemt menighe pijnē der maghe. **Wāt** het sterct die maghe en het helpt der verdurwinghen/ het doet een schoone blōsēde veruue hebben den bleek verwoighen.

Om dye maghe te supueren/ ende te purgeren.

Tenckel cruyt watere/ des morghens en tsaonts ghedronckē/ telckē onderhalf once oft twee oncen ses oft seuen daghē veruolghēde/ supuert die maghe/ en stillēt die hitte der maghen. **Capillus veneris.** Cleyn steen varen watere. Dye gheheel substantie ghecapēt en ghebrant int midden vandē meye/ Tweewerf des daechs van desen watere ghedronckē/ telken onderhalf once/ supuert dye maghe en die dermen van dye colerike oueruloedicheden.

Teghen die veel heete maghe

Blauwe violette watere/ des morghens en des auonts telken een once ghedronckē/ is goet der heeter maghen/ en het blusschet den dorst.

Teghen een vercoude maghe.

Mentastrum/ menta rubra/ bach/ pūte watere Dit water ghedronckē des morghens en des auonts/ telken onderhalf once oft twee oncen/ verwermt die coude maghe.

Teghen die onuerduwende maghe.

Surchel watere des daechs drie oft vier werf telckē een once ghedroncken/ maect een goede verdurwinghe ende appetijt.

Om te doen braken.

Ghemeynen radīs watere/ vijf oft ses daghen twee werf des daechs van desen watere ghedroncken/ telken onderhalf once oft twee oncen supuert dye maghe van alle slimighe vochticheit/ en al dat der maghen hinderē mach aen die verdurwinghe/ en het vertert quade spijse inder maghen.

Teghē onuerterde spijse inder maghen.

Sana munda oft **gariofilata.** Dye wortele ende dat cruyt ghewasschē/ ende onder een ghecapēt ende ghebrandt int eynde vander Meere/ dit water des morghens en des auonts ghedroncken telken twee oncen vier oft vijf daghen/ vertert onuerduwende spijse die inder maghen leet/ ende tis oock goet der couder maghen.

Teghē dat walghē braken en ouergeuen

Betonie watere/ des morghens en des auonts ghedroncken/ telken twee oncen/ verdrijft dye walghinghe ende spouwen ende onreynicheit inden mont/ en maghe.

Om die spijse inder maghen te doen behouden.

Menter watere. Dat cruyt ghecapēt en ghebrant int midden vanden Meye. Dit water des morghens en des auonts ghedroncken/ telken onderhalf once/ en die maghe wtwendich daer mede ghelmeert en van selts laten drooghen/ helpt den ghenen dye die spijse niet binnen behouden en can.

Teghen dat oprupfen ende opworpen der maghen

Centauria centone watere. Den steel/ dye bladeren en bloemen onder een ghecapēt en ghebrandt int eynde vander Bracchmaent. Des morghens nuchteren

menschen ghesontheit

lauwe ghedronckē/ en des auonts allinen slapen gaet telcken twee oncen/ is goet teghen dat oprupfen/ en het maect goeden appetijt.

Teghē dat seer spouwen en ouergeuen.

Antetum dille water/ dat cruyt ghebrant int eynde vandē meye/ die seer braect oft walget oft spuwet oft ouergeeft/ die drinke tweewerf des daechs dille water/ telken een once/ en het sal verghaen.

Teghen dat bloet spouwen.

Porcelayne water ghedronckē des morghens en des auonts dye oft vier daghen telken een once oft onderhalf once/ is hē goet dye bloet spuwet. **Betonie** water des morghens en des auonts ghedronckē telken onderhalf once/ is goet teghen dat bloet en etter spouwen vander borst en longhere.

Teghen die slimicheit der maghen.

Dimpernelle/ Deene heeft eenē cleynē steel omtrēf eenen cubitus hooghe met een cleyn wit bloemken/ en een wortel scharp van sinake. En die andere wort gheheerē groote pimpernelle/ Die cleynē die wortel scharp heeft int sinakē/ dat cruyt met die wortel met alle zinder substantie onder een ghecapēt en ghestooten en ghebrant int eynde vandē meye/ bisondere die ghene die daer wasschet int drooghe gheberchte. Dit water des morghens en des auonts sonmitighe daghē ghedroncken/ ontlaet den lichaem van die quade vochticheden/ en het doet vrine makē daer om gaet si met die vrine wten lichame.

Teghē die opgeblasen en verstoppte mage

Camille water/ tweewerf des daechs/ acht oft thien daghen ghedroncken/ telken een once/ sterct die maghe/ en laecht dat gheswil der maghen.

Om den dorst te blusschen.

Andiue water/ dye bladeren af gheskroopt vanden stelen ghecapēt en ghebrant int eynde vanden Meye/ Dit water is goet ghedronckē teghē den dorst twee oncen oft twee oncen en een halue is goet ghedroncken teghen den dorst allinen onghemanierden dorst heeft ghelijck dat gheschiet in pestilēcie en scharpe heete coetsen.

Om die leuere te sterckē en te conforteren.

Gariofilat watere ghedroncken des morghens en des auonts telken twee oncen vier oft vijf daghen/ is goet ter stercken der leueren dye van heeten slime coemt. **Camille** water driewerf des daechs ghedroncken/ telken een once/ helpt den ghenen die hen beclagen van dye leuere.

Teghen die verstoptheit der leueren.

Camille watere tweewerf des daechs ghedronckē telken een once/ opent die verstoptheit der leueren en der milten. **Betonie** water des morghens des noens en des auonts ghedroncken/ telken onderhalf once/ beneemt die verstoptheit der leueren.

Om dye leuere te purgerē en te supueren.

Fris/ blauwe lis bloemē watere/ dat is lis met blauwen purperen schoonen bloemen/ int eynde vanden Meye/ als dye bloemen volcomelijck rijp sijn/ noch tans niet tot af vallen gheneycht sijnde/ die bloemen alleene ghebrant in balneo marie/ en nyet dat lis oft cruyt. Ses oft acht daghen dit water des morghens en des auonts ghedroncken/ telken onderhalf once is den ghenen goet die leuersuchtich sijn. **Senacion** oft **nasturcium aquaticum/** oft **Cardamus agrestis** Water kerse water. Dit water des morghens ende des auonts ghedroncken/ telken een once/ is goet te

Die wateren tot des

ghen die sieche leuere.

Teghen verdorren leuere.

Spatia leuerruyt water. Die bladeren schoon verlesen en ghebrandt int eynde vanden meye/ en int beghinsele vander Saechmaent/ Dit water is seer goet/ als een man der minnen spel te seer vele heeft ghespect/ dat hem die leuer verberft ende verdorret/ des morghens en des auonts/ ses oft acht daghe veruolghende ghedroncken/ telcken onderhalf once oft twee oncen. **Capillus veneris**/ oft coriandrum putei oft **Capillus porcinus**/ muer ruyte ofte steen ruyte/ Dat gheheel cruyt met alle zinder substantien ghebrant int midden vanden meye/ oft tussche dwe twee onser vrouwen daghen. Dit water des morghens en des auonts gedronckē/ telckē onderhalf once/ tegen die verrotte leuere.

Teghen die heete ontfleken leuere.

Endiuie water. Een plaester ghemaect van kempē werck een vierendeel breeft/ in Endiuie water wel ghenettē een luttel wt ghedruet/ en op dwe rechte si- de also vocht ghelept/ blusschet alle hitte der leueren het si in heete corten oft heete sieten/ oft andersins hoe dat si/ als dwe plaester dicwijls weder ghenettē wort so helpt dat.

Teghen eenighe gheswil oft apo-
stuenien omtrent die leuere.

Clauwoorden water/ onderhalf once van desen wa-
tere ghemenghet met een half loot supchens/ en twee-
werk des daechs ghedronckē/ is goet teghē den hoest
die van hitten coemt/ ofte eenighe gheswil ofte apo-
stuenien omtrent dwe leuere. **Captharus maior** mira-
dich water. Des morghens ende des auonts van
desen water ghedroncken/ telcken onderhalf once/
gheneest die apostuenien der leueren/ ende sterct dwe
leuere.

Teghen die coude leuere.

Srolopendria herts tonghe water. Van desen wa-
tere dicwijls ghedronckē/ telcken onderhalf once/ is
goet teghen sware vreeseliche en vœuacliche droo-
men/ die dicwijls van die quaetheyt der quader miltē
comen en couder leueren comen.

Teghen die gheslucht.

Agrimonien water/ **Ferraria minor**/ **Agrimonie**
water int eynde vanden lenten ghebrandt. Dit wa-
ter des morghens/ des noenens en des auonts lau-
we ghedronckē/ telcken een eyersche vol is goet te-
ghen die gheslucht. **Aquileia** Mholeven water/ dat
cruyt en die stelen onder een gecapt/ alst bloemt. Dit
water is goet des morghens en des auonts ghedron-
cken/ telcken een once/ teghen die gheslucht der ma-
ghen. **Endiuie** water des morghens en des auonts
ghedroncken/ telcken onderhalf once/ is goet teghen
die gheslucht.

Teghen die watersucht.

Betonie water/ des morghens/ des noenens/ ende
des auonts ghedroncken twee oncen/ is goet teghen
die watersucht. **S**iuoet water/ dit water veertich
daghen/ des morghens des noenens ende des auonts
ghedroncken/ telcken onderhalf once oft twee oncen
is goet teghen die watersucht. **B**lauwe lisse bloemen
met purpuren schoonen bloemen water/ twee ofte
drie weken des morghens ende des auonts ghedron-
cken/ telcken onderhalf once oft twee oncen/ is ghoet
teghen die roode watersucht. Dwe wortelen vanden
lisse metten blauwen purpuren bloemen water. Dit

menschen ghesontheit.

water twee ofte driewerf des daechs ghedroncken/
telcken onderhalf once/ is goet teghē die watersucht
ende lost dat gheele water. **B**enckel water met wijn
ghemenghet en ghedronckē/ telckē een once/ ofte on-
derhalf once/ verdrift die watersucht.

Teghen die crude watersucht.

Slopen water. Die oft vier weken alle morghen oft
auont van desen water ghedroncken/ telcken onder-
half once ofte twee oncen/ is goet teghen dwe water
sucht van couder materien. **C**itraria ofte melissa/
Moeder cruyt/ Tweewerf des daechs van desen wa-
tere ghedroncken/ telcken onderhalf once/ is goet te-
ghen die watersucht/ dwe van couden en van vochten
gheswil coemt.

Om die longhere te conforteren
ende te stercken.

Cardo marie/ oft **labium veneris**/ Onser vrouwen
distele. Die bladeren af ghebrockē en int eynde vandē
meye ghebrant. Dit water des morghens/ ende des
auonts ghedronckē/ telckē een once/ en inden dracht
ghemenghet vyf oft ses daghen/ is der longere ende
der milten seer goet.

Die verstopte longhere te openen.

Slopen water. Dit water des morghens en des auonts
telcken twee oncen van desen water ghedronckē/ is
goet den ghenen dwe seer hoesten/ dat hen van vocht-
heden coemt/ ende nyet wtworpe en moghen/ dat
gheneest den hoest van alle crancheden/ het si van die
longhere oft des ghelijche.

Teghen die sweeringhe aen die longere.

Camillen water driewerf des daechs ghedroncken
telcken een once/ is goet teghē de sweeringhe der lon-
ghere. **B**enckel water tsmorghens en tsaunts ghe-
droncken/ telcken onderhalf once oft twee oncen ses
oft leuen daghe veruolghende/ supuert die longere/ en
tis oec goet teghē die sweeringhe der longeren.

Teghen de hitte en droochte der longere

Blauwe violetten water driewerf des daechs ghe-
droncken/ telcken onderhalf once/ gheneest die hitte
en droochte der longeren/ dats/ **P**istake en **E**thike.
Sroot weechbrezen water/ seshien oft seuenthiē da-
ghen/ alle daghe driewerf ghedronckē/ telcken twee
oncen/ beneemt **P**istam/ dat is een afevinge der lon-
geren.

Teghen die apostuenien der longeren.

Camillen water is goet driewerf des daechs ghe-
droncken/ telcken een once/ teghen die sweeringhe der
longeren. **F**lores sambuci vlier bloemen water/ dwe
bloemen af ghesroopt vanden stekkens/ als si volco-
melijck rijp sijn en ghebrant. **T**smorghens en tsaunts
ghedroncken van desen water/ telcken een once/ is
goet teghen die apostuenien der longhelen en maect
weech die borst.

Als die longer te vocht is/ om haer te helpen.

Slopen water/ tsmorghens en tsaunts ghedronckē
is goet teghen die sweeringhe der longeren/ comende
vā slimige en flegmatike materie. **W**āf toerwermt/
se/ bysondere ist goet teghen die sweeringhe der lon-
gheren/ oft longhen die siech sijn.

Teghen die siechte der longeren.

Benckel water/ tsmorghens en tsaunts ghedron-
cken/ telcken onderhalf once oft twee oncen/ ses oft
seuen daghe veruolghende/ supuert die longhere/ en
is oock goet teghen sweeringhe der longhere. **T**acty-
wijn water/ tsmorghens en tsaunts van desen wa-

Die wateren tot des

tere ghedroncken telcken onderhalf once/rupmt den wech der longheren.

Teghen den hoest.

Bluoet watere ghedronckē/ telckē onderhalf once/ verdrijft den hoest. Wijnruytē water/ drie oft vier daghen/ alle daghe twee oft driewerf ghedronckē telcken een once/ is goet teghen den hoest.

Teghen den drooghen hoest.

Porcelepne watere. Dit water dicwils ghedroncken/ telcken een once ofte onderhalf once/ verdrijft den heeten en drooghen hoest. Blauwe violettē watere. Dit watere des morghens ende des auonts telcken twee oncen ghedronckē/ is goet teghen die heete drooghe hoesten.

Teghen den oude hoest/ oft een engicheyt mettē hoest/ dat hi niet wtgeworpen en kan.

Betonie watere/ des morghens en des auonts/ telcken onderhalf once ghedronckē verdrijft oude hoestē en enghe hoestē. Vloopen water/ des morghens en des auonts/ telcken twee oncen van desen watere ghedronckē/ is den ghenē goet die seer hoesten/ dat hen van vochtigheden coemt en niet wtwerpen moghē dat gheuect den hoest van alle cranchede/ het si vander longherē oft des ghelijck.

Teghen den couden hoest.

Netelen/ Die ghemeyne netelē/ die bladerē en bloemen vanden stelen ghestroopt en ghebrant omtrent sinte Margrietē dach/ Des morghens/ des noemens en des auonts van desen watere ghedronckē/ is goet teghen den couden hoest.

Om die milte te confortere ende te sterckene.

Onser vrouwen dijsel watere/ Des morghens en des auonts/ telckē een once ghedronckē/ is der longere en milten seer goet/ Scolopendria/ herto tonghē watere/ des morghens en des auonts van desen watere ghedronckē/ telcken een once/ is der milte wter maten goet/ Dye milte wort oock dicwils by inden seer hart daer teghen salment .xl. daghen duncken/ so voorschreuen is en het sal sekerlijck helpē/ En het is oock goet teghen die verstoptheyt der milten.

Teghen dye verstoptheyt der milten.

Camillē watere/ tweewerf des daechs ghedronckē telcken een once opent dye verstoptheyt der leueren en der milten. Venchel watere/ acht ofte thien daghē des morghens ende des auonts telcken een once ghedroncken/ opent die verstoptheyt der milten.

Teghen die hertheit der milten.

Centorien watere/ des daechs driewerf ghedronckē telcken een once/ ofte onderhalf once/ is seer goet teghen die hertheit der milte en leueren. Aristologia langa. Holwortel watere/ Dye wortele en dat cruyt met alle zinder substantien ghecapt en ghebrant in dat midden vande Mepe/ Dit watere des morghens ende des auonts ghedronckē/ verdrijft dye hertheit der milten.

Teghē pijnē en weedom der milten.

Betonie water/ des morghens en des auonts ghedroncken/ telckē twee oncen/ is goet den miltevochtighen/ Want het suuert die milte.

Teghen apostuuenien en onreynicheit der milten.

Radijs watere/ van desen watere driewerf des daechs ghedroncken/ telcken een once/ is goet teghen

menschen ghesontheit.

dat gheswil der milten. Anusaris cacabus veneris oft papauer palestria/ Zeebloemen/ dye witte ende gheele/ Dye witte als si volcomelijckē rijp zijn/ eer si swart en root worden ghebrant. Twee oft driewerf des daechs van desen watere ghedroncken/ telckē een once oft onderhalf once/ is goet teghen dye apostuuenien der milten.

Teghen die stercken der siden.

Valeriaen wortel watere/ is goet teghen den weedom der siden/ die side daer mede gheueue/ en doerken daer op ghelept/ dye int selue watere ghenetter zijn. Voghels tonghen watere/ si walt aen die effchen boomē/ int eynde vande mepe ghebrant dit water is goet teghē die sterckē der siden en meerder sperma/ onderhalf once/ tweewerf des daechs ghedroncken.

Teghen die stercke der ionghen kinderen die si in dye side hebben.

Onser vrouwen dijsel watere/ des morghens/ des noemens en des auonts ghedroncken twee ofte drie daghen/ telcken twee oncen/ oft twee oncen ende een half is seer goet teghen dye stercke inden lijue/ bisondere der ionghen kinderen.

Om den buych ende bingherwan/ de te stercken.

Blauwe violettē watere/ des morghens en des auonts ghedroncken/ telckē een once/ sterck den buych en dat ingherwande. Wijnruytē water/ Tweewerf oft drie werf des daechs ghedronckē/ telckē onderhalf once/ coemt den ingherwande te hulpen.

Teghen die rommelinghe en den wint inden buycke.

Anisum/ Anijs/ Die kloppen/ alst volbloet heeft/ en dat saet bestaet te rijpen/ die croone metten sade af ghebroken ghecapt en ghebrant/ Dit water des daechs driewerf ghedronckē/ telckē onderhalf once oft twee oncen/ is goet teghen dye wonden des buycks. Onser vrouwe bedestroo des morghens en des auonts van desen watere ghedroncken/ verdrijft die rommelinghe des buycks.

Teghen den weedom des buycks.

Camille watere/ des morghens nuchterē ghedroncken/ ende des auonts als men slapen gaet/ telcken een once oft twee oncen/ saecht die pine des buycks. Venchel watere sommighe daghē ghedroncken/ steipt dat buych wee.

Teghen den herten gheswollē buych.

Bernagien watere/ sommighe daghen ghedronckē telckē een once oft onderhalf once/ verdrijft dat schadelijck gheswil des buycks.

Teghen die gicht der dermen.

Kris lis met blauwen purpure schoone bloemē watere/ Dit watere des morghens/ des noemens/ en des auonts lauue ghedronckē/ drie oft vier daghen telcken onderhalf once oft .ii. is goet teghē dat crimpē en teghē die gicht indē buyc en int ghedermt. Māt wortel watere des morghens/ des auonts ghedroncken/ telcken onderhalf once/ is goet teghen die gicht der derme. Sauserich cruyt watere/ des daechs drie werf ghedroncken onderhalf once/ oft twee oncen/ is goet teghen die gicht der dermen.

Teghen dat crimpsele des buycks.

Bernagien watere/ des morghens ende des auonts ghedroncken/ telcken een once ofte onderhalf once/ verdrijft dat crimpsele des buycks. Polep water/ des morghens en des auonts ghedroncken/ telcken on

der half once oft twee oncen verdrift die crimpinge des buycs.

Teghen die sweeringhe der dermen.

Winggaert loof watere/ Dye bladerē vanden fran-
schen oft edelen walschen wingaert/ die op hoochte
en in een goet sonnē schijn wassen/ ghebrant int eynde
vanden meye/ Winggaert water en vanden pamp-
plen ghebrant/ twee oft driewerf des daechs gedron-
ken/ telckē een once oft onderhalf once/ is goet teghē
die sweeringhe in die dermen. Zeebloemen watere/
des morghens ende des auonts telckē een once ghe-
droncken/ is goet teghen die sweeringhe der darmen.

Teghē die wormē in dpe mage en decmen.

Groot weechbreede watere/ onderhalf once/ smor-
gens nuchtere gedronckē/ is goet teghē die spoel-
wormē. Scatum celle/ crups wortele. Terust en den
steel metten bloemē ghecapt en ghebrant int eynde
van die Braechmaent. Van desen watere twee oncen
des morghens nuchtere gedronckē/ is goet teghen
die spoelwormen inden liue.

Teghē den breept worm/ Scarites geheete.

Porceleyn watere/ Dit watere des morghens ende
des auonts den ionghen kinderen ghedroncken/ is
hen goet telcken een once/ teghē hitte ende teghē die
wormen.

Om die onreynne verstopte dermen te
supueren ende te openen.

Terbena ofte herba sacra/ pser cruyt. Dat cruyt
metten blauwen bloemkens met alle zinder substa-
ncien ghecapt en ghebrant ontcent. S. Jans Bap-
sten dach. Des morghens en des auonts van desen
watere ghedroncken telcken onderhalf once/ is goet
teghen die verstoptheit des inghewants der mage
ende des buycs.

Teghen gheschuertheit dat die dermen
inden kulbalch sincken willen.

Enula campana/ Alant cruyt wortel/ Dit watere
des morghens ende des auonts telcken ontcent een
eyerschale vol vijf oft ses daghen ghedroncken ende
den dranch daer mede ghemenghet/ is oen ghenen
goet die inden liue gheschueret zyn. Ses ghelicks der
Alant wortel watere/ telckē onderhalf once gedron-
ken. Menta rubra bacimunte watere/ Dit water na
den bade ghedroncken/ is den ghenen goet dpe ghe-
schuert zyn. Poleye watere/ Twee oncen van desen
watere ghedronckē des morghens ende des auonts/
heylt den nieuwen breeck rupturan ghenaeint. Dit
dauwe watere/ dat is onser vrouwen mantele. Dye
wortele en dat cruyt met alle zinder substantien ghe-
capt en ghebrant int eynde vanden meye/ oft tusschē
die twee onser vrouwen daghen. Des morghens en
des auonts van desen watere ghedroncken/ telcken
onderhalf once/ is den gheschuerden mensche goet.
Wbfinthium Wiffene water/ In dit water eenē doech
ghenettet en op den buych en op die dermē gheleyt/
helpt wel den ghenen dpe gheschueret zyn. Consolida
maior/ Walwortel/ alleene die wortele ghewasschen
en ghecapt en ghebrant midden inden meye/ Vā de-
sen watere des morghens/ des nouens/ en des auonts
ghedroncken/ telcken onderhalf once/ is een princi-
pale medicine teghen dat gheschuerde/ en ghebondē
met eenen bandt/ die daer toe behoort.

Teghen die verstoptheit en hart-
heyt des buycs.

Betonie watere/ des morghens nuchteren ghedroc-

ken telcken twee oncen/ saecht den buych. Blau-
we violetten watere/ des morghens/ des nouens en
des auonts ghedronckē/ telckē onderhalf once/ saech-
tet den lichaem/ en maect den buych weech. Malua
Maluwe/ pappel. Die oncen oft vier oncen en een hal-
ue pappelen watere ghedronckē/ saecht en maect
den buych weech dat men te bat ten stoelē gaet. Ser-
nagie bloemen water driewerf des daechs ghedron-
ken telcken onderhalf once/ layert ende maect den
buych weech.

Teghen die verstoptheit des buycs.

Adick watere/ Sculus int latijn/ Dat cruyt en bla-
deren ghecapt en ghebrant alst beghint te bloeme-
ne/ Van desen watere gedronckē twee oncen/ oft. ij. 3
en een halue maect stoelganck. Witis alba/ Witicella/
Sionia/ Wile seduwaer/ Die wortelē ghecapt ende
ghebrant int eynde vanden meye/ Des morghens
nuchtere als dpe cloche vier slaet/ vier oncen van de-
sen watere ghedronckē/ en daer na gheuastet tot ne-
ghen vren/ maect stoelganck.

Teghen stoelganck.

Porceleyn watere/ ghedroncken des morghens en
des auonts/ dpe ofte vier daghen telcken een once/
oft onderhalf once/ is den ghenē goet die bloet spou-
wen/ oft bloet schijten. Groot weechbreede water/
Plantago maior/ Dit water des morghens ende des
auonts ghedroncken/ telcken twee oncen/ selpt dpe
bloet schijte en alle andere schijte/ Maer bysondere
dpe roode/ als men dat met bolo armenico menghet/
en met lapide ematicis/ telckē een. 3 en des waters
een once onder een ghemenghet en ghedronckē als
vore. Dit water selpt oock den wittē doorloop. Tien-
teria ghenaeint/ en selpt oock die groote oueruloedi-
ghe bochticheit des lijfs/ genut als voren.

Teghen den rooden stoelganck.

Bernagie watere/ des morghens/ des nouens/ en
des auonts ghedroncken/ telckē een once ofte onder-
half once/ is seer goet teghen den bloet vloet. Dissen-
teria ghenaeint. Lactuca domestica/ tamme lactuwe/
alleene dat cruyt ghebrant int midden vanden meye
Dit water dicwils ghedroncken telcken een once oft
meer/ selpt die bloet schijte. Dissenteria ghenaeint/
en ander schijte als men dieze vele heeft.

Teghen die verfoort seerde der-
men nae den stoelganck.

Plantago maior/ groot weechbreede watere/ Dit wa-
ter ghedronckē des morghens ende des auonts tel-
cken onderhalf once oft twee oncen/ en met een spuy-
te oft clisterie infundament ghespuyt/ gheneest den
verteerde derm. Serpillum onser vrouwe bedt stroo
Dye oft vier weken alle daghe twee ofte drywerf
van desen watere ghedroncken/ heylet dpe dermen
inwendich nae den etterighen stoelganck Tienteria
ghenaeint zyn.

Teghen den waenstoelganck
Thenasmus ghenaeint.

Malua maluwe/ pappelē water. Dit water is goet
teghen die pijnē des achter derms ghenaeint Tenas-
mus/ dat is als den mensche dunct/ dat hi wel totten
stoel ghaen soude en nochtans niet en doet/ gedron-
ken en doecken op den buych gheleyt dpe daer inne
ghenetter.

Teghen die hitte der blasen en nieren.

Groot weechbreede watere. Dit water is goet ghe-
droncken acht oft thien daghen/ des morghens ende

des auonts/ telken een once oft onderhalf once/ teghen die siecten der blasen/ en der nieren. *Lactuca do mestica* tamme lactuwen watere/ dize oft viermael van desen watere ghedronckē/ telken onderhalf once/ tempert die hitte der maghen/ der nieren/ en der blasen.

Teghen vercoude nieren.

Nepita menta non odorifera Vatten cruyt/ *Nepite* watere. Dye bladeren vanden stele ghestroopt en ghebrant int eynde der *Saechmaet*/ Alle daghe des morghens en tlaouonts van desen watere ghedroncken/ telken onderhalf once/ verwermt die vercoude nieren. *Petel* watere des morghens nuchtere gedroncken/ en des auonts allinen slapen ghaet/ telken onderhalf once/ verdijft dye siecten der nieren dye van couden comen.

Teghen die sweeringhe der nieren oft blasen.

Alkekengi Viriecken ouer zee water/ Die besien in die tweede maent vanden herfst/ als dye volcomelike rijp zijn/ des daechs tweerwerf ghedronckē/ is seer goet in die sweeringhe der nieren en der blasen/ want het doet die purgerē/ en oock des morghens/ des noenens/ en des auonts ghedronckē teghē dat bloet pissen. *Spendelboos* watere/ *Fulamus*/ Die bladeren en die vrucht onder malcanderē ghecapt als die rijp en root is. Des morghens en des auonts vā desen watere gedronckē/ telckē onderhalf once/ is goet teghē die pupstē en sweerē inder blasen en het supuert ooc die nieren die een heete sweeringhe hebben.

Teghen die pine der lendenen der nieren en der blasen.

Betonie watere ghedronckē/ is seer goet teghen die pine der hupen/ der nieren en der blasen/ des morghens en des auonts/ telken een once. *Abrotanum* *Muroone* watere/ die tamme *Muroone* dye bladeren vanden stelen ghestroopt en ghebrant int beginsele der *Saechmaent*. *Muroone* water/ dize werf des daechs ghedroncken/ telken onderhalf once/ is goet teghen der lendenen siecte. En het is den vrouwen goet/ so wat hē aen haer schamelheyt ghebreect En het supuert hen haer siecte/ daer mede ghewalschen. *Wilghē* loof watere/ Dat loof af ghestroopt vanden witten wilghen vande schuetē dye dat iaer eerst zijn wtgesprotē/ middē indē meye gebrant/ drie werf des daechs ghedronckē/ telken onderhalf once/ is goet teghen den rijssende steen. *Roet* wilghen watere/ twee oncen oft twee oncen en een half nuchteren ghedronckē/ is goet teghē die wormē indē lijue. En oock teghen dat wilt vier.

Teghen onreyn nieren ende blase.

Enula campana *Alant* cruyt en wortel watere des morghens nuchtere ghedronckē/ ende tlaouont allinen slapen ghaet/ ende niet meer eten noch drincken en wilt/ is goet een once teghē den steen in die lendenen en inder blasen/ ende repnicht die nieren en blase. *Pimpernell* watere. Dit watere des morghens en tlaouont telckē onderhalf once oft twee oncen ghedroncken/ is seer goet teghen tgrauel indē lendenen oft inder blasen en supuert die nieren inden rugghe ende lendenen.

Teghen tgrauel in die lendenen oft in dye nieren.

Iber/ *Sercken* boom loof watere/ Dit water des

morghens en tlaouonts/ telckē twee oncen ghedroncken teghē tgrauel in die lendenen. *Saembesien* water tsmorghens en tlaouonts/ telckē een once gedroncken is goet teghē dat grauēl in die lendenen en inder blasen. *Apium domesticum*. Tamme Eppen watere Die wortel en dat cruyt met alle junder substantien ghecapt en gebrant int eynde vande *Mepe*. *Tsmorghens*/ *tmoenens*/ en tlaouonts Eppen watere ghedroncken acht oft thien daghē/ telken onderhalf once/ doet vrine maken/ en het verdijft dat grauēl der lendenen en der blasen.

Teghen den steen/ als hi niet volcomelijc gheuecht en is.

Alant wortel/ *Enula campana* wortel watere/ Dit water is seer goet ghedronckē des morghens en des auonts teghen den steen/ telken onderhalf once oft twee oncen. *Boon* cruyt watere ghedronckē dertich oft veertich daghē des morghens en tlaouonts telken een once/ verdijft den ionghē kinderē den steen. *Gestonie* watere/ des morghens/ des noenens/ ende des auonts ghedronckē telckē onderhalf once is goet teghen den steen die inder blasen is.

Teghen den rijssenden steen.

Sycken loof watere/ inden *Mepe*/ die ionghē bladeren die wat tot roothedē ghenepcht zijn/ die niet weder en wassen op ionghē boomkens nāix vider aerden. Dit water is goet teghen den rijssenden steen en tgrauel in die lendenen/ ghedronckē tsmorghens nuchteren en des auonts allinen slapen gaet/ telken onderhalf once. En ontfact die vrine in een ghelas/ so vindy in dat ghelas staende al waert sandt/ midts den welken ghy sien muecht/ dat den steen vanden mensche gaet. *Cynos batos*/ *honts* besien/ Die besien als die volcomelijc rijp zijn/ ghebrandt. Dit watere des morghens en des auonts ghedroncken/ telken twee oncen/ breeet ende repnicht den rijssenden steen. *Sanfucus*/ *Maiozana*/ *Magheleyn*/ Dye bladeren afgestroopt vanden stele en ghebrant int eynde vanden *Mepe*. Des morghens en des auonts/ telckē een once oft onderhalf once van desen watere ghedroncken/ verdijft den rijssenden steen/ bouen alle andere wateren.

Teghen der ionghen kinderen steen.

Mora bacc/ *Saembesien* watere. Dit water es den iongen kinderen goet ghedronckē tsmorghens en des auonts/ telckē een once teghen den steen. *Alkekengi* Virieckē ouer zee watere/ Dit water tsmorghens/ des noenens en des auonts ghedroncken/ elcoudt mensche/ telken een once ofte twee oncen/ en een ionck hant een half once/ dat is een vande beste watere teghen den steen dat men hebben mach.

Teghen den steen dye dat pissen beletten.

Tanacetum *Scipn* vane watere/ Die bladeren ende die bloemen vanden steel ghestroopt/ alst bloemen draecht/ dat is in die hondt daghen en ghebrandt. Den ghenen die den steen heeft/ en om den steen niet ghepissen en mach/ die sal des morghens en des auonts/ telken onderhalf once van desen watere te drincken gheuen niet een luttel wijns ghemenghet. *Cuscuta* doderruyt/ oft sicruyt ofte filcruyt/ als dye rancke oft draet/ knoopē oft saet draecht. Want het en heeft gheen bladeren ghelijc ander cruyt/ dan ghecapt en ghebrandt/ des morghens/ en des noenens/ ende des auonts van desen watere ghedronckē/ telken onderhalf once/ ofte .ij. is hem goet die den steen heeft/ en

om den steen nyet wel pissen en mach / dyen doetet wel pissen sonder pijn.

Om wel te doen pissen.

Nimpernelle watere / des morghens ende tsaunts sommighe daghen ghedroncken / ontlaet den lichaem van die quade vochticheden / ende doet vrine maken daeromme ghaen si metter vrinen wten lichaem.

Setonien water / des morghens / des noemens / ende des auonts ghedroncken / telcken onderhalf once / is goet den ghenen die met pine pisset. Want het brenghet die vrine voort. **T**amine Eppe / des morghens / des noemens / ende des auonts Eppen watere ghedronckē acht oft thien daghen / telcken onderhalf once / doet vrine maken / en het verdrijft dat graueel der lendenen ende blasen.

Teghen dat pissen met pijnen.

Dillen watere des morghens ende des auonts ghedroncken / telcken onderhalf once / helpt den ghenen die met pinen pissen. **S**erpentina oft **S**ikorta / **A**der wortel oft serpentijn wortel / ende heeft een root verwighe wortele / croom gelijk een slanghe. **D**ie wortele ghecap / gheslooten ende ghebrandt / tusschen die twee onser vrouwen daghen / **T**wee oncen van desen watere ghedroncken / is den ghenen goet die met pinen pisset.

Teghen die coude pisse.

Hueroone watere / des morghens ende des auonts van desen watere ghedroncken / telcken twee oncen helpt den ghenen die die dropelpisse oft dpe coupisse hebben.

Teghen die dropelpisse.

Betonie watere / des morghens / des noemens ende des auonts ghedroncken / telcken onderhalf once / is goet den ghenen die met pijn pissen. Want het brenghet die vrine voort. **V**ilum conuallium / **M**eybloemen / oft perckbloemen watere / twee oft dpe mael des daechs van desen watere ghedroncken / telcken onderhalf once / oft twee oncen / is goet teghen dpe dropelpisse.

Teghen die bloetpisse.

Doleve watere. **D**it watere is goet den ghenen die bloet spouwen pissen / ofte bloet haken / tweerwerf des daechs ghedroncken / telcken een once. **S**ur la pastoris / **L**anguaria herba cancri / telkens crupt. **D**at crupt wortele / ende steel met alle zyn der substancien onder malcanderē ghecapte ende ghebrant int eynde vanden Mepe / oft int beghinsele der Braechmaent des morghens / ende des auonts van desen watere ghedronckē / telcken twee oncen is wfermaten goet teghen alle bloet vloet des buyses / het si vande bloet **D**isenteria ghehaemt / oft die wite schijte **L**ienteria / ofte bloet pissen / dat stelt dit water. **V**riecken ouer zee / **V**an desen watere ghedroncken des morghens / des noemens / ende des auonts is de ghenē seer goet die bloet pissen.

Teghen die vjchwertten totwēdich ofte inwendich.

Scrofularia soghen wortele watere. **D**ie wortel gewasschen / en die bladeren vanden stelen gheskroopt / deen onder dander ghebrant int eynde vanden mepe. **D**ie vjchwertten met desen watere gewasschē / en des morghens ende des auonts / telckē een once ghedroncken / is seer goet. **H**erba roberti / **A**cus muscata / **G**odts ghenaden crupt. **D**ie blaederen ende steel met alle zyn der substancien ghecapte en ghebrant int

eynde vande Mepe / oft int beghinsele vāder braechmaent. **D**it watere is goet tot vjchwertten / tsmorghens en des auonts daer mede ghewasschē / en met doecken daer op ghelept.

Teghen die vjchbladeren.

Blauwe violetten watere. **D**it watere is goet tegē die vjchbladeren / een schoon doechē daer inne ghetet / en daer op gelept / des morghens en des auonts veruerscht. **E**n weet voorwaer / dat in vier daghē die bladerē wertten verteert / ist dat si niet te oudt en zyn. **M**aer zyn die bladerē int fundamēt datmē daer niet toecomen en mach / soo moetmē dat water daer inne spuyten / en die mensche sal. **I**j. oft drie daghē in suliker manieren ligghen / dat dat watere daer inne bliue. **E**n die die selue indē lue heeft / sal dat water drinc ken. **M**arcinella / oft **V**aleriana / oft **H**erba benedicta / oft **A**mantilla / oft **V**alentina / oft **S**erpillū maius / **V**aleriane watere. **D**it watere is goet teghen die vjchbladeren / allinen doecken daer inne nettet / en op die selue bladeren ghelept.

Teghen loopende oft stekende vjchbladeren.

Plantago maior / groot weechbreede watere. **D**it watere is seer goet teghē den vloet der gulde aderen des bloets / dat zyn die vjchblaerē als die bloedē / so salmē boomwolde daer inne netten / en daer op legghen / twee ofte driemaal des daechs.

Teghen dat root vleesch oft den sick aent fundament

Flores papaueris ruber / **C**lapper roosen / roode coren roosen / **D**ie bladerē vande bloemē / ghebrant int beghinsele vander Braechmaent. **D**it water is seer goet teghē die flecte diemē heet dat root vleesch / lissen doechē daer inne ghetet / en daer ouer gelept. **M**ilken watere. **D**it watere is goet teghē spongiachtich vleesch / dat den mans aen dat fundament wass / ende den vrouwē aen haer schamelhept / doechē daer inne ghetet / en daer op ghelept.

Teghen scronden oft clouen aent fundament.

Blauwe violetten watere heylt scronden oft clouē des achterstē darms / alle daghe twee mael daer mede ghewasschen / en doechē dpe daer inne ghetet / zyn daer ouere ghelept.

Teghē den aerf darm die wtgaet.

Snula campana / **M**lant wortel watere. **D**it watere sommighe daghen ghedronckē / telckē onderhalf once / is goet teghen den wtgaenden achterdarm.

Teghen die apostuenien aen die secrete plaetse.

Tenckel watere. **D**oecken daer inne ghetet / en op die apostueniē der secreter plaetsen ghelept doet se ghenesen.

Teghen dat gheswil der secreter plaetsen / ofte oock aen des mans roede.

Snula campana / **M**lant wortele watere / **I**n desen watere werck ofte doecken ghetet / ende al heete op dat quade gheswil der mannelijcker roeden ghelept / dperueren des daechs / verdrijft dat gheswil ende doetet ghenesen. **P**ruinca agrestis / **D**uplboō watere. **D**ie bladeren van desen cruyde af geskroopt vanden schueten / die in dat saer wt ghesproten zyn / ende die selue bladeren inden Mepe ghebrant ende ghedistilleert. **D**it watere is goet teghē gheswil des

mans roede/ werm ghemaect en doecken daer inne ghenettet/ en daeromme ghewondē/ oft daer in ghespudt/ so langhe tot dattet gheneest.

¶ Teghen die gheswollen cullen.

Quauworden watere. Dit watere tweewerf des da ghes thien oft twaelf daghen ghedronckē/ telckē onder half once. Doet vrine makē/ en purgeert dyc blase ende nieren/ ende het is oock goet teghen die gheswollen cullen.

¶ Teghen soekinghe der cullen.

Groue sauen watere. Dit watere is goet teghē die soecte des mans cullē/ dicwils daer mede gewasschē en van selfs te laten drooghen.

¶ Teghen die gharē in die manlike roede.

Alten looft watere is tot dyc ghaten in des mans roede/ dyc roede daer mede ghewasschen/ ende daer inne ghespudt/ en het gheneest. Aristologia longa/ osterluci watere. Die bladeren/ dat cruyt/ die wortelen ende stelen onder een ghecapt/ ende ghebrandt int eynde vanden Meve/ Dit watere gheneest des mans roede/ des morghens en des auonts daer mede ghewasschen. Scabiosen watere/ die ghene mettē clynnen bladerkens/ ghecapt en ghebrant met haerder substancien int eynde vanden Meve. Dit watere is goet teghē die ghaten in des mans roede/ dat water daer inne ghespudt/ ende daer mede ghewasschē des morghens ende des auonts/ soo gheneest sonder twifele.

¶ Teghen die hitte oft ontfunkinghe der manlijcker roeden.

Bercken loof watere is goet om alle hittighe euelen te blusschen/ bysondere aen die roede des mans/ Doecken daer inne ghenettet/ ende daer op ghecleet/ twee oft driewerf des daechs.

¶ Teghē die schooftheit der schamelheyt.

Camille watere/ is goet teghē die seere die die vrouwen en die mans aen haer schamelheyt hebbē tweewerf des daechs daer mede ghewasschen.

¶ Vanden vrouwen ghebreken suldp hier nae vinden.

¶ Om die wtwendighe oft buptenste leden te conforteren en te stercken.

Enula compans/ Alant cruyt en wortel watere. Des morghens/ des noemens/ en altemet gedronckē/ en die leden daer mede ghestrekē/ sterct alle die ledē. Cardo benedictus boom wortel watere. Dit water sterct die cranche ledē/ tweewerf des daechs daer mede ghestrekē/ en van selfs te laten drooghē. Calfs bloet watere. Dat bloet van een swart calf/ en hoe swarter hoe beter/ midde inden meye ghebrant. Dit watere sterct die leden en senuwē/ en brenghet die moede ledē te passe/ alle daghe eens ofte tweewerf daer mede ghestrekē/ en van selfs te laten drooghen.

¶ Om die handē wit en schoone te maken.

Water van hoender eyeren wit. Dit water maect witte handē en verdrift de littekenē der wondē als mēle dicwils daer mede wasscet/ en vā selfs laet drooghen. Papauer oelcruyt/ mancopcruyt watere. Dat cruyt vā dwitte oelcruyt/ daer na vande witten grauwen/ gecapt en gebrant int beginfel der braech maect die handē daer mede dicwils ghewasschē en vā selfs laten drooghen/ maectse wit.

¶ Teghē den worm aen eenigen vinghere.

Crassula minor/ vermicularis/ ruerpere/ alleen dat ghewas ghebrant int eynde vande meye. Dit water doot den worm aendē vinghere/ oft daer hi is als in doecken daer in nettet/ en daer op leyt/ drie oft vierwerf des daechs. Runts galle water. Die beste galle is van eenē swartē osse/ oft swart runt/ als ment hebben mach/ ghedistilleert in die hopymaent/ oft in dyc hontf daghē. Dit watere is goet teghē den worm aen den vingere/ een doerckē daer in ghenettet/ ende daer op ghelept/ twee oft driewerf/ deen na dandere en telckē wederom nat ghemaect/ alst drooghē is en daer op ghelept/ so sterct den worm. En een vre voor den nacht in dyc ooghē ghedaen/ verdrift dat vel en die vlechen in die ooghen.

¶ Teghen exte ooghen oft wratten.

Water van dwater dat in dyc hardē staet/ omtrent den Meve/ als mē dat hebben mach/ in een gelas ghedaen/ en veertich daghē in die sonne geset/ en dan gedistilleert per filtrū. Dit water is goet tegē wrattē daer mede bestreken. En dit water aen die handē oft voete oft op die teenē ghestrekē/ als si eerstwerf met eender naelden een weynich op ghelicht zijn/ en ghebrant hertshozē poeder daer inne ghestroeyt/ en telcken wederom met dit water afghewasschē. Wjngaert sap water dat vergadert wort int beghinsele vande Aprille in een gelas als mē dē wjngaert snijdt en ghe distilleert per balneū marie/ en dā veertich daghē in der sonne geset/ en gherectificeert/ dat sal gheschiedē vande alder edelste wjngaert diemē hebbē mach. Dit water is goet teghē die exteroogē en teghē die wratten/ als mē die daer mede dicwils bestrijct/ en eē doercken oft boomwolle daer in ghenettet en daer op geleyt voort vier ghestrekē. Dit water maect oock een schoon aensichte/ dicwils daer mede ghewasschen.

¶ Teghen beuende handen.

Pentaphilon/ quinqe folium/ vijf blat oft vijf vingher cruyt. Dat cruyt steel en wortel met alle junder substancie ghecapt en ghebrant midden inde Meve. Dit water is goet teghen beuighe der ledē/ en der handen/ als mē se dicwils daer mede bestrijct/ en van selfs laet drooghen. Vlier bloemen watere. Flores Sambuci/ Dyc bloemen vanden vlier boom afgestroopt vanden steelkens/ als si volcomelijcken rijp zijn/ ghebrandt/ Dit water is goet teghen dat beuen der handē/ des morghens ende des auonts daer mede bestreken/ ende van selfs laten drooghen. Tilium conuallium. Meybloemen percbloemē. Alle daghe onder half once van desen watere ghedroncken dyc oft vier weken veruolghende/ ende dyc handen daer mede ghestrekē tot ouer den elleboghe/ is ghoet teghen dat beuen der handen. Goode colen water. Die bladeren vanden stelen ghebrokē/ ghecapt/ ende ghebrandt int eynde vande Meve/ Dyc leden ende tueren dicwils met desen watere ghestrekē/ ende van selfs laten drooghen/ is goet teghen dyc schuddinghe ende beuighe der handen ende der andere leden. Groue sauen watere. Twee ofte driewerf des daechs/ dyc handen met desen watere ghestrekē ende ghewreuen/ ende dat van selfs laten drooghen/ is seer goet teghen die schuddinghe ende beuighe der handen.

¶ Teghen schooftheit oft rappicheyt aen die beenen/ oft onder den arm.

Camille watere/ is goet den mans ende oock den

Die wateren tot des

vrouwen/als si seerich zijn onder die armē oft by dye beenen Doerckens in dit water ghenettet/ en op dat seer ghelept. Want het blusschet die hitte/ slaecht die pijn/ het droocht ende het gheneestse.

¶ Teghen die pijn der hupen.

Wortel watere vanden lisse metten blauwen bloemen. Dit watere met doecken op dye hupen/ ofte dgie ghelept/ teghen Sciaticam/ dat is/ der hupen/ oft dgien wee. Setonie watere is goet ghedroncken des morghens ende des auonts/ telck en een once/ teghen dye pijn der hupen/ oft dgien der nieren/ en der blasen.

¶ Teghen dat gheswil van dat dicke bouen die knipen/ ofte der knipen.

Rosemarijn. Die bladeren/ en die knoppen metten bloemen af ghestroopt vanden stelen inden tijt/ als hy bloemt/ ende ghedistilleert. Ende het mach twee werf des iaers gheschieden/ Maer dat alder beste vā rucke ende tot allen dinghen profijtelijcke/ is inden Meye. Dien zijn schinbeen oft knipelschijue gheswollen is vanden slach oft ghelweere/ dye nette een wit linen doercken in rosenmarijn watere/ ende legt dat op dat gheswil/ ende doet dat drie oft vier weken/ so wort hi ghesont. Nueroon watere/ is goet teghē die siecke sciatis ghehechten/ dat is een gheswollen dgve/ die salmen dicwils daer mede wriuen/ ende van selfs laten drooghen.

¶ Teghen die verdwijnende leden.

Calfs bloet watere is goet teghen die verdwijnende leden/ des morghens ende des auonts daer mede ghewriuen. Het sterct oock en verwerint ooc die popelciachtighe leden. Weel en warm daer mede ghewriuen des morghens en des auonts/ en doecken in dat selue water ghenettet en daer op ghelept. Calfs bloet en calflonghere watere/ die longhere ende dat bloet van eenen swarten calue onder een gemenghet ende ghedistilleert per Alembicū. Dit water is goet teghen verdwijnende leden/ des morghens ende des auonts daer mede ghewriuen/ ende telcken vā selfs te laten drooghen. Maer ist dattet lijf verdwijnt/ so salment drincken ende den drauck daer mede menghen/ en dat lijf daer mede wriuen/ het is gheproeft en warachtich bewonden. Ghepen blat watere. Caprifolium int latijn/ Die eerste bloemē int beghinsele der Graechmaent ghedistilleert/ Dien die ledē verdroocht zijn/ verlemē zijn/ ende verdorren/ dye sal hē met desen watere/ twee werf alle daghe wasschen/ en wriuen/ ende van selfs laten drooghen.

¶ Teghen die moetheyt ende swaetmoedicheyt der leden.

Arthemisia blauet watere. Dit watere is seer goet teghē alle moetheyt der leden/ als een mensche moede ghegaen is/ die ledē twee oft driewerf des daechs daer mede ghewriue en van selfs te laten drooghen. Camille watere twee oft drie werf des daechs ghedronckē en die moede leden daer mede ghewriue/ en van selfs te laten drooghen.

¶ Teghen ontslapende leden die onghewoelich zijn.

Edel saue. Die edel saue bladeren af ghestroopt en be ghebrant/ als si bloemen heeft. Dit watere is goet den slapenden leden/ dicwils daer mede ghewriuen ende des morghens ende des auonts onderhalf once ghedroncken. Lauender watere/ dat cruyt ende dye bloemen met makanderen ghecapt ende ghebrandt

menschen ghesontheyt

in die Graechmaent. Dit watere is goet teghen quade siecken teghē die popelcie/ en tot slapende ledē twee oft drie werf alle daghe twee oft driewerf ghedroncken/ telckē een once/ en alle daghe die leden daer mede ghewriuen/ en van selfs laten drooghen.

¶ Teghen den weedom ende pijn der leden.

Valeriaen watere. Dit watere is goet teghē die pijn der leden van vercouthede/ daer mede ghewriuen des morghens en des auonts en van selfs laten drooghen. Wijnruypen watere. Dit watere is goet teghē crancheit oft weedom der leden. Doecken daer inne ghenettet/ en daer op ghelept/ des morghens en des auonts.

¶ Teghen die vloet der leden ofte iunctueren.

Blauwe lis bloemen watere. Dit water is tsmorghens en des auonts goet ghedronckē/ telckē onderhalf once teghē die heete vloet in die leden en die rudich zijn. Papecruyt watere/ Dens leonis/ Rostrum porcinum/ Van desen cruyde sullen alleen die pijpen ghebrant wordē midden inden meye/ twee oft driewerf des daechs van desen watere ghedronckē/ telcken onderhalf once/ is goet teghē den vloet die indē leden en iunctueren vloeyt/ en doeckē daer inne ghenettet ende daer op ghelept.

¶ Teghen lamme leden.

Dastinaca domestica/ Tamme pasternaken/ Dye wortel/ niet dat cruyt/ ghecapt ende ghebrandt int eynde van die Meerte. Dit watere ghedronckē des morghens ende des auonts telcken onderhalf once/ ende dye leden daer mede ghestreken is goet teghen alle verlemde leden/ Ende drie oncen van desen watere ghedroncken als men slapen ghaet/ prouocat coitum et multiplicat sperma. Lauender water is goet den ghenen dien die leden lam zijn datmen die leden daer mede altoos wriue ende wassche ende van selfs laten drooghē. Want soude eenich dinck die ledē wederomme tot zijnder cracht brenghē/ dat sal dit water doen.

¶ Teghen die lammicheyt van Paralisis/ oft vander popelcie.

Basilicon groot Basilien watere/ Die bladeren ende den steel alst bloemen draecht/ ghebrandt/ ende dat cruyt is eenen cubitus lanch/ Basilicon watere is goet ghedronckē des morghens ende des auonts teghen paralisis. Ende verlemde leden daer mede ghewriuen/ des morghens/ des noenens/ en des auonts maectse weder omme wakere. Magheleyn watere twee werf des daechs van desen watere ghedronckē/ telckē onderhalf once/ ende die leden daer mede ghewriuen/ ende van selfs laten drooghē/ is goet teghē die popelcie.

¶ Teghen dat podegra tvoet euel.

Betonie watere/ Dit watere is goet teghen Podegra der voeten siecke/ dicwils daer mede ghewriuen ende doercken daer inne ghenettet/ en daer ouer ghelept. Polepe watere/ Dit watere versluet ende slaecht dat flederijn ende podegram/ een siecke der voeten/ daer mede ghewriuen/ ende daer ouer ghelept. Edel saulen watere/ Dit watere is seer goet teghen den crampe/ des morghens en oock des auonts ghedroncken/ telcker repfen twee oncen/ oft twee oncen en een halue/ en oock dye lammighe leden daer mede

ghewreuen.

Teghen podegram van hitten.

Blauwe violetten watere is goet teghen podegra/doecken daer inne ghenettet/ en om die voeten ghe-wonden/ en als dien drooghe is/ so salmēt wederom netten/ en daer ouerlaen tot dat die pijn stilt. Cau-woorden watere/ in dit watere doechē ghenettet/ en op dat podegra ghelept/ dat van hitten coemt/ ver-suct dat selue.

Teghen dat Apostemende podegra.

Hetel wortelē watere. Die wortelen vande grootē netelen int eynde vanden hontsdaghen/ schoen ghe-wasschē en ghebrant. Dit water is goet dē podegra met apostuētē/ doechē daer inne ghenettet daer op ghelept des morghens en des auonts.

Om die senuwen te stercken.

Consolida media gulden guntfelwater. Dat cruyt die bloemen/ en den steel met alle zyn substantie ghe-brant midde indē Mepe. Dit water is goet den moe-den leden en senuwen/ somtijts daer mede ghewreue en van selfs laten drooghen. Mora celsi/ Moerbessē watere. Dye besien als si volcomelijck rijp zyn/ ende niet na biden afvallen. Dit water maect dye senuwē sachte/ diuyls daer mede ghewreuen en van selfs laten drooghen.

Teghen die verstopte aderen en der binnenster leden.

Bernagie bloemen watere. twee oft drie daghē ghe-droncken alle daghe driewerf/ telckē onderhalf once opent die aderen/ en alle die ledē. Vloeyen watere. Alle morghē en auonde van desen watere ghedroncken/ telcken en once/ opent die aderen.

Teghen die pijn der senuwen.

Ruyten watere is goet teghen die pijn der senuwē diuyls daer mede ghewreuen/ en eenen linen doech daer in ghenettet tweewerf des daechs daer op ghe-lept.

Teghen den cramp der senuwen.

Dille watere verdrift den cramp/ des morghē en des auonts/ telcken een once ghedronckē/ en die ledē daer mede ghewreuen. Lauender watere/ met desen watere bestrecken en van selfs te laten drooghē/ ende alle auonde een once ghedroncken veerthien oft ses ehien daghen lanch/ is goet teghen den cramp. Edel saulen watere. Dit water is goet teghen den cramp des morghens en des auonts ghedroncken. ij. oncen oft. ij. oncen en een half/ en die leden daer mede ghe-wreuen.

Teghen dat fledercijn.

Alkekengi/ Vriecken ouer zee. Dit watere des mor-ghens ende des auonts/ telcken onderhalf once ghe-droncken/ is goet teghen dat fledercijn. Silosella au-ricula muris/ Mupsen ooren/ Die bladeren ende die stelen met alle zijnder substantien/ ghecapt ende ghe-brandt int eynde vanden Mepe/ Dit watere is goet teghen dat fledercijn eenen linen doech daer in ghe-nettet/ ende daer op ghelept/ dat verdrift dye stee-ten ende die pijnen/ het is oock goet teghen dye qua-de hitte daer op ghelept. Ossen bloet watere/ Dat bloet van eenen swarten osse dye in een goede wep-de ghact/ daer veel bloemen wassen/ ghebrant inden Mepe. Dit watere is goet teghen dat fledercijn en-de teghen weedom/ het si van couden ofte van hitten waer dat is/ Daer op ghelept/ ende huelschelijckē daer acngewreuen/ des morghens/ des noenens/

en des auonts/ neghen daghen lanch/ veruolghende en doet dat watere den mensche wec/ so salt hē helpē Fungus oft Boietus piperlinck/ Campernoellen/ Die beste om te distilleren zyn die ghene die in supue re plaetsen wassen/ ghebdistilleert als si volcomelijck rijp zyn. Dit water is goet teghen dat fledercijn/ des morghens en des auonts daer mede ghelimeert/ ende vā selfs laten drooghē. Ciconia oft Jbis/ Opeuaerts watere/ Men sal dye ionghe dyenaers verworghen pluckē/ cleyn sijndē en cappē en dat vette wech doen en dan ghebrandt. Met desen watere salmēt twee oft driewerf des daechs die stede bestriken/ daermen dat fledercijn heest/ en eenen doech daer inne netten/ en daer op legghen/ soo gheneestmē dat ter stont/ ende dat is waer beuonden. Wilghen bloemē water. Dit water is goet teghen dat fledercijn/ doecken daer in-ne ghenettet/ ende daer op ghelept/ des morghens/ des noenens/ ende des auonts/ dye oft vier daghen tot dat dye pijn verghaet. Acker vorsschen watere/ anderwerf ghebrant/ en dat fledercijn daer mede ghe-wreuen/ en vā selfs laten drooghen/ is dat beste wa-tere teghen fledercijn.

Teghen cout fledercijn.

Met Lauender watere ghelept/ en van selfs laten drooghen. en alle auonde een once ghedronckē veer-thien oft seshien daghē lanch/ is goet teghē dat cou-de fledercijn. Edel saulen watere/ tsmorghens en des auonts ghedronckē twee oncen/ oft. ij. oncen en een halue/ en die leden daer mede ghewreuen/ is goet te-ghen dat coude fledercijn.

Teghen dat heete fledercijn.

Onderbaert watere/ Dit water is goet teghen dat fledercijn bysondere den mans/ eenē lijnē doech twee ofte drie dobbele daer inne ghenettet/ ende een luttel wtghedruet. daer op ghelept. Nachtschadē water/ is goet teghen dat fledercijn/ doechē daer inne ghenet-tet/ ende daer op ghelept. ij. oft drie daghen des mor-ghens/ des noenens/ en des auonts. Wijnruytē wate-re. Dit watere is goet teghē dat heete fledercijn/ des morghē en des auonts daer mede ghewasschē/ doe-ken daer inne ghenettet/ en daer op ghelept.

Teghen dat fledercijn der functuren.

Dolen watere/ is goet teghen dat fledercijn der fun-cturen/ een wit doechken in dit water ghenettet/ en-de daer omme ghewonden/ ende alst drooghe wdt/ weder ghenettet/ ende wederomme op dat gheswil ghelept.

Teghen die gicht.

Adick water/ Ebulus/ Adick water is goet teghē die gicht/ als mē die leden daer mede wrijft/ die des be-houuen. Pimpernelle water ghesoden met castorio/ dat is beuers eullen/ en neghē daghen alle daghe een once ghedroncken verdrift die gicht.

Teghen die heete gicht.

Consolida maior. Walwortele watere/ Des mor-ghens/ des noenens/ ende des auonts van desen wa-tere ghedroncken onderhalf once/ ende die leden diuyls daer mede ghewreue/ ende linnen doecken daer inne ghenettet/ en daer op ghelept/ verdrift die hee-te gicht. Tapsus barbatus/ Wulle cruyt/ tamme en wilde/ Maer ich sal hier van dye tamme/ dat is dat manneken dat dye gheele bloemen draecht/ Die bla-deren en oock die bloemen vanden stele gheskroopt/ als die volcomelijcken rijp zyn/ ende ghebrant. Des

Die wateren tot des

morghens en des auonts van desen watere ghebdrōcken/ telken onderhalf once/ is goet teghen die heete gicht. Vitella/ oft vitis alba brionia. Wilt sedurwaer wortel watere. Dit water is goet teghē dpe loopēde gicht/ teghen dat gheswil/ ende teghen dat fiederēijn doecken daer inne ghenettet/ en daer op ghelept.

¶ Teghen die gicht der hinderen.

Uria minor/ hoender derm ofte muer/ alleene dat cruyt int eynde vanden meye ghebrant. Als een hēsehe sieck is/ so ist goet/ datmen hē van desen watere te drinckē gheue/ telken een once/ oft onderhalf once op dat hē gheen gicht aen en come ofte heeft hēse ghehad/ en dat hy vā desen watere drinct/ so en coēt hem dieniet meer.

¶ Teghen die heete popelcie.

Fulquianus/ bilfen cruyt watere. Dit watere/ is goet teghē een hirtich liddē die leden dicwils daer mede ghewreuen/ soo saechtē alle onnatuerlike hitte. Winterlinck watere. Cicuta int latijn. Dat cruyt vā den steel ghestroopt en int eynde vanden meye ghebrant. Dit watere is goet teghen den hirtighē slach dien stillet wonderlijcken/ die oft vier dubbele doecken daer inne ghenettet/ en ouer die selue leden gheslaghen.

¶ Teghen die onsupuerheyt des bloets.

Agrimonia/ ofte ferraria minor/ Agrimonie/ Dit watere des auonts en des morghens ghebdrōcken/ telken omtrent onderhalf once/ is goet teghē quaet verstoppt bloet. Bernagie bloemen watere. Dit watere ghebdrōcken dertich ofte veertich daghen/ des morghens ende des auonts telken een once/ maect goet ende supuer bloet. Chieri gheel vpoletten. Des morghens en des auonts van desen watere gedrōcken/ telken onderhalf once twaelf oft veerthien daghen/ supuert en sterct dat verdouen bloet/ het verwemt dat merck der beenen/ en het drijft die coude vloet wte.

¶ Teghen te veel bloets.

Bernagie bloemen watere is goet ghebdrōckē den ghenē die niet en pleghē te bloet laten/ Wāt het supuert den lichaem van dat veruulde bloet. Chieri gheel violetten watere. Des auonts en des morghens ghebdrōckē/ telckē een once/ verblift dat bloet. Ende het maect oock een clær wit aensicht. Flores prunellorum agrestis/ sleetbloemē ghelijc die appel bloemē ghebrant/ een once van desen watere ghebdrōckē/ is goet teghē oueruloedicheyt des bloets.

¶ Teghen hirtich bloet.

Tamme lactuwe watere/ Dit watere des morghens des noenens/ en des auonts ghebdrōckē/ vercoelt dat bloet dat te heet en ontfunct is.

¶ Om een witte huyt te maken.

Fumus terre/ Grifcom watere/ Dit watere maect den ghenen schoone die hem daer mede wasschet en diet dicwils drinct en van selfs laet drooghē. Fimus bouinus/ Goedreck/ midden inden Meye van coepen dpe in beemden ghaen ofte in een weye daer veel bloemen staen/ den coepenschit oft goedreck vergadert/ en een weynich inder sonnen oft dier ghelijc ghebdrōcht datmen hem handelen mach en daer water af branden. Als dat ghebrant is/ so riecket een weynich qualijck/ daerom worpter amandelen ofte persick kernen inne ende laet die daer in ligghen/ soo vergaet hem den quaden reuck/ oft distillerer anderwerf per Alembicum/ en daer na ist goet. Dit water

menschen ghesonthept.

is goet als men wter baetstoue coemt en wel drooge is/ soo salmen met eenen schonen doeck ofte met een spongie waer betere/ dat aensicht wasschē/ en als men slapen ghaet/ en des morghens als men opstaet/ dat maect een seer witte huyt/ maer men moet hē voor die sonne wachten.

¶ Om die huyt saechte te maken.

Fumus terre grifcom watere. Dit watere maect den gheenen schoone dpe hem daer mede wasschet en diet dicwils drinct/ en van selfs laet drooghē. Hoorn cruyt watere/ Die bladerē metten stocken ghebrant int eynde vanden meye. Als men dat aensicht en dpe handen met dit watere wasschet/ so wordē si daer af saechte.

¶ Teghen die onreynne maschē vleden oft sprenckelen op die huyt/ dwelck al van onreyn bloet coemt.

Ungula caballina peerts hoef watere/ Peerts hoef watere is goet teghen alderhande maesschen en vleden aenden liue/ wāt het maect die huyt wit/ als men dicwils daer mede wasschet en vā selfs laet drooghē. Hoornbloemē watere/ die huyt met desen water ghe-
wassen ende bestreken/ verdrijft alle vleden ende maect die huyt saechte. Malua maluwe ofte pappelen watere. Dit verdrijft dpe pleckē des lijfs/ als men dpe dicwils daer mede wasschet/ ende van selfs laet drooghē.

¶ Teghen die vleden aen die huyt die van onnatuerlijcker hitten comen/ ofte vleden/ gelijk oft lasarie ware

Flores papaueris rubei/ cappel roosen ofte roode coeren roosen watere. Dit watere is goet teghē alderhande vleden der lasarien/ daer mede bestreke ende daer ouer gelept. Phenofaris oft cacabus veneris oft papauer palustre/ Zeebloemen water/ Dit water is goet teghen alle vleckē en maesschē der huyt die van hitten comen/ dicwils daer mede ghewreue en ghe-
wassen en van selfs te laten drooghē.

¶ Teghen mormalen.

Sana munda ofte gariofilae watere/ Dit watere verdrijft dat mormal/ langhen tijt des morghens en des auonts daer mede ghewasschē. Caprifolij ghepten blat watere/ dit water verdrijft dpe moedere oft ammael/ dmoedermael/ daer mede ghewasschē ende doeckē daer inne genettet/ daer op ghelept. Dit water gheueest ooc die etinge in dat wit vleesche/ bison-
dere als daer een luttel alluyns in is/ des morghens en des auonts daer mede ghewasschen.

¶ Een ghemeyn regule van allen cruyden ende bloemen/ Shy sult weten/ datmen tot allen wtwendighen opene seeren oft schaden dpe cruyde metten bloemē bernien mach/ so wort dat water des te sterckere/ Want dpe bloemen zijn stercker dan dat cruyt daer af een peghelijck water gedistilleert wort. Daer omme dat selue water alleene ghebruyct inden liue/ en dat andere buyten.

¶ Teghen die schortheyt oft rudicheyt.

Blauwe lis bloemen watere/ Dit watere is tsmorghens/ en des auonts goet ghebdrōcken/ telken onderhalf once/ teghen die heete vloet/ in dpe lendenen die rudich zijn. Malua maluwe oft pappelen watere. Dit watere verdrijft crauwagie daer mede ghewassen en doeckē daer inne genettet/ daer op ghelept/ des daechs tweerwerf. Fumus terre/ grifcom watere/ Dit watere droocht en gheueest alle crauwa

gie en rudicheyt/bisondere alimen neemt een luttel
drakken en eenen goeden dronck waters/so sweet.
men alle die quade fenninghe vochticheyt wte/all-
men badet. En tweerwerf des daechs ghedroncken/
telcken een once oft onderhalf once/ is oock goet te-
ghen dpe schorfticheyt/Want het laxert coleram/en
dat bloet/en supuert die vander verbrander materiē
Seert besien crupt watere. Des morghens nuchtere
en des auonts alimē slapen gaet/ is dit watere goet
ghedronckē teghen rudicheyt/ende lasarie. Moeder
crupt watere. Dit watere is goet teghen dpe rudic-
heyt/pupsten/en andere sweeringhen aenden lijue/
daer mede ghewieuē en ghewasschen en met doechē
daer op ghelept/en het doetse wtbreken. Tapacium
acutum groot clissen watere/ Dat crupt en wortele
onder malcanderē ghecapt en ghebrāt int eynde vā
die Braechmaet. Wngaert sap watere Met desen
watere gebaeydt/oft tweerwerf des daechs ghewa-
schen en van selfs laten drooghen. is goet teghen al-
le rudicheyt. Ruwt watere. Tweerwerf ofte dpe-
werf des daechs van desen watere ghedronckē tel-
cken een once oft onderhalf once verdrjft dpe rudic-
heyt. Scabiosen watere/ Tweerwerf des daechs vā
desen watere ghedroncken/ telcken een once/als ee-
nighe sweeringhe inden lijue comen wilt en eer dpe
sweeringhe waft/doet dpe sweeringhe vergaen. Ce-
lidonia/ scheelwortele oft gout wortele watere. Dit
watere tweerwerf des daechs ghedronckē/ telckē een
once/en die rudicheyt die van couden coemt/wtven-
dich daer mede ghewasschē/doetse ghenesen. Alfen
watere/ daghelijcs des morghens en des auonts vā
desen watere ghedronckē/ telcken een once ende den
dranck daer mede ghemeget is goet teghē die rudic-
heyt. Taplus barbatus/ wulle crupt/ Dit watere is
goet teghē een bistende rudicheyt/ doechē daer inne
ghenettet/en daer op ghelept/des morghens des noe-
nens/en des auonts.

**Teghen die drooghe schorftē/ Im-
petigines ghenaeft.**

Aetosa/ surckel/ Surckel watere verdrjft die Im-
petigines/alimen eenen lijnen doech oft werck daer
inne nettet en daer op leyt/ oft alimen dat seer daer
mede wasschet. Fraxinus/ Eschen loof watere. Dit
water gheneest drooghe schorfticheyt/des morghens
en des auonts dicwils daer mede ghestreken. Capti-
folium ghepten blat watere/ Dit watere verdrjft/
serpignes/ dat is drooghe crauwagie ende vlekken
daer mede ghewasschen/en doechē daer inne ghenet-
tet en daer op ghelept. Catapucia sprinckel wortele
watere. Die stelen en bladeren ghebrant int beghin-
sele zijnder volcomender wallinghen/ Dit water sup-
uert/ smilt/en purgeert colerā en die waterachtighe
flegma oft warachtighe oueruloedighe vochticheit
en het gheneest Serpigo en Impetigo/ dicwils daer
mede ghewasschen. Radix watere ghemeypnē radix
Dit watere is werm en drooghe vā natuerē/ subtyl
makēde/ openēde en reynighēde/ daeromme ist goet
teghē impetigo en serpigo/ alimen dat alle morghē/
en alle auonde daer mede wasschet/ en van selfs laet
drooghe worden.

**Teghen ioecsel der huyt oft impetigi-
nes/ oft dropende/ tranende seer/
ghelijck als megher.**

Raphanus maior/ miradick watere/ Dit watere is
goet teghen seeren die tranen en ioecken ghelijck als

**Meger/ twee werf des daechs daer mede gewasschē/
en het is goet beuonden.**

Teghen die sorghe der lasarien.

Bernagiebloemen watere/ alle daghe ghedroncken
beschermt den mēsche voor die lasarie. Bissen crupt
watere/ Julquiamus watere. Dit watere verbercht
dpe ghedaente der lasarien des aensichts/ ende wort
claer als ment dicwils daer mede wasschet. Scrofula-
ria soghewortel watere/ Dit watere is goet teghen
die roode aensichtē en die schijnen oft si malaets wa-
ren met desen watere ghewasschen. Eert besien wa-
tere/ des morghens en des auonts ghedronckē/ tel-
cken twee oncen/ is goet teghen die lasarie/ Wāt het
supuert dat bloet met wijn ghedroncken/ ofte met
broot ghegheten.

Teghē verbrantheyt der sonnen.

Papauer oelcrupt oft mancop watere. Dit watere
is goet/ als een mēsche vāder sonnē verbrant is eenē
doech daer inne ghenettet ende alle daghe/ driewerf
daer op ghelept/ dat treet dē brant wte. Tindē bloet-
sel watere/ is goet als een mēsche vander sonnē ver-
brant is/ daer mede bestreken.

Om versche wonden te ghenesen.

Betonie watere heelt wonden/ buyten/ en binnen/
oudt en ionck/ en vloeyet ter wonden wte/ alimē dat
des morghens nuchteren en des auonts alimen sla-
pen gaet/ drinct. Sana munda/ gariofilaet watere/
heylt wondē des morghens en des auonts ghedron-
cken onderhalf once oft twee oncen/ en die wonde daer
mede ghewasschen. Brunellen watere/ dat crupt en
den steel metten bloemen ghecapt/ en ghebrant int
eynde vanden meye. Dit watere is goet tot wonden
tweewerf des daechs daer mede ghewasschen/ tmo-
ghens ende des auonts/ en doecken in dat selue wa-
ter ghenettet en daer op ghelept. Centaurea/ Cento-
rie water gheneest versche wonden/ alimen dpe des
morghens en des auonts daer mede wasschet/ ende
doecken daer op leyt dpe in dat selue water ghenet-
tet zjn/ En den ghenē ist goet ghedroncken dpe een
been inden liue ghebroken heeft/ lauwe ghedronckē/
des morghens en des auonts/ telckē twee oncen/ en
heelt dat wederomme aen een/ Twee ofte dpe werf
centorie water ghedroncken/ telcken. ij. oft dpe on-
cen. Drjft dat doode kint vander moedere. Veronica
Cerenbrich watere. Cerenbrich in dat beghinsele vā
der braechmaent ghecapt en ghebrant met alle zjn/
der substancien/ het is beter eerst in goedē wijn ghe-
wept eenen dach en eenen nacht en dan gedistilleert
in balneo marie/ Dit water heylt met allen seer vers-
sche wonden/ die ghehouwen oft ghesteken zjn/ all-
men dat dē ghewonde tweewerf des daechs te drin-
cken gheeft/ telcken. ij. oncen/ so sweetet ter wonden
wte/ ghelijck als olie vanden liue/ en die wondē daer
mede ghewasschen des morghens ende des auonts
ende eenen linen doech daer inne ghenettet en vocht
ghemaect/ op die wonden gheleet/ gheneestse schoo-
ne sonder eenich litteeken. Sen halsfoot allwyns in
een pont des waters gheresolueert/ en een weynich
werm ghemaect/ verdrjft alle vlekken in doechē/ die
daer inne ghenettet worden. Nuchteren van desen
watere ghedroncken des morghens/ telcken twee on-
ce/ vier oft ses weken maghet den mēsche. Tmo-
ghens en des auonts van desen watere ghedronckē
telcken een once/ is goet tot die memorie/ ghedachte-
nisse dat hoofft van buytē daer mede bestreken/ ende

Die wateren tot des

van selfs laten drooghē / dat sterct dat hooft / die her-
senen: het verlicht die tonge: en het supuert dat bloet
Mette puluere ghemaect vande ghedroochde crup-
de / Eccebrich een drachma mette selue watere ghe-
droncken / doet mē dat blasen der longhere neder sin-
ken. Jnder seluer maniere van desen watere ghedroc-
ken / maect die vrouwen vruchtbaer. Dit cruyt ende
water maect den mensche stout en ghehertich / Men
mach dit cruyt chien saer houden in zijnder cracht /
Albus maect mē dat puluer. Men ugadert dat cruyt
int beghinsele der braechmaent ende hanghet in dye
locht te drooghen / en dan ghepulueriseert.

Om wonden te ghenesen.

Betonie water heylt wonden bupten en binnē / out
en ionck en vloepet ter wonden wt / almen dat des
morgens nuchteren drinct / en des auonts almen
slapen ghaet. Valeriane water oft serpillum maius
Valeriaen watere ghedroncken / telcken twee oncen /
gheneest oude en nieuwe wonden en vloeyt ten won-
den wte. Scabiosen watere / twee werf des daechs vā
desen watere ghedroncken / telcken een once geneest
wonden binnen en bupten / en het loopt ten wondē
wte. Doecken daer inne ghenettet / ende wtwendich
daer op ghelept.

Teghen die ouerhouwen aderen.

Psculi Lumbri terre / pierwormē oft regenwormē
Een doercken in dit watere ghenettet ende in dye
wonde ghelept / des morgens en des auonts / heylt
die ouerhouwen aderen inden wonden.

Om dat bloet in die wonden te skelpen

Blauwe violetten water / skelpt den bloet vloet der
wondē / doecken daer inne ghenettet en daer op ghe-
lept. Groot weechbreede watere / boom wolle in dit
watere ghenettet / en op een bloeyende wonde ghe-
lept / skelpt dat bloet.

Om dat seeuere oft lidt watere te skelpen.

Lumbri terre / psculi / pierwormē watere / Dit wa-
tere weem met boom wolle in die wondē gelept / des
morgens en des auonts skelpt dat lidt watere ofte
seeuere. Celidonia scheelwortel watere. Dit watere
des morgens des noenens en des auonts ghedron-
cken / telcken twee oncen / almen socht dat den ghe-
wonden mēsche dat lidt watere oft seeuere ontgaen
sal / dien salmen die wonde drie ofte vier werf met de
sen watere wasschen / en soo ismen seker dattet nyet
gheschieden en sal.

Teghen die wontsucht en die
sweeren daer toe.

Groot weechbreede water. Een twee oft drie dob-
belen doeck in dit water ghenettet / en ouer die pla-
kere op die wonde ghelept / drie oft vier twee-
gheren breeder dan dye plaester is / en dat twee ofte
driemaal des daechs ghedaen twee oft drie dagē lāch
bewaert die wondē datter gheen sweeringhe gheen
gheswil / noch gheen apostuētie toe en slaet. Groen
okernootē watere / omtrent. S. Jans baptisten dach
also groen gheskooten en ghebrant. Dit watere een-
nen ghewondē mensche te drincken ghegheue / twee
oft driewerf des daechs / is goet als een wonde ont-
funct is / en eenen doeck daer inne ghenettet en daer
op ghelept. Centūnodia wechdriet watere / dat cruyt
en wortele met alle zijnder substancien ghecapt ende
ghebrant midden inden meye / Dit water is goet te-
ghen alle pine indē wondē / als dye wontsucht tottē
wonden slaet / een doercken daer in ghenettet / ende

menschen ghesontheyt.

dye wonde daer mede ghewasschen / en daer op ghe-
lept / tis seer goet en het doet die ghenesen.

Teghen een gheswollen wonde.

Finus bouinus / coedreck watere / Dit watere is
goet teghen dat gheswil der wondē / doeckē daer in-
ne ghenettet / en daer ouer ghelept des morgens en
des auonts.

Teghen dye vochte wonden op datter
gheen fistel inne en come.

Groot weechbreede watere. Des morgens en des
auonts / natte vochte wondē daer mede ghewasschē
en eenē linen doeck int selue water genettet daer op
ghelept / doet die wondē heylen. Wilsen watere. Dye
wondē met desen watere ghewasschē beschermt die
voor fistel en den vloet / daer om en mach daer gheen
quaet vleesch wassen.

Teghen diepe en hoole wonden
daer vleesch ghebreect.

Galua malurwe oft eerdtappel water / Dit water
vult die hole wonden wederomme met vleesche. Die
wonden metten seluen watere law twee werf / tsmor-
ghens en des auonts ghewasschē / en doeckē daer op
gelept / die in dat selue water genettet zijn. Huēich
water doet dat vleesch in die wondē wassen / dicwils
daer mede ghewasschen / en met doeckē daer op ghe-
lept. Caulis romanorū roynsche coolē watere / Dye
bladerē af gheskroopt vande stelen / ghecapt en ghe-
brant in die Braechmaect. Dit watere is goet teghē
oude seeren / twee oft driewerf des daechs daer mede
ghewasschē / en doeckē daer inne ghenettet / en daer
op ghelept / so gheneest dat.

Om quade wonden te supueren /
ende dat quaet vleesche
te wachten.

Camille watere / stinckende wondē met desen wa-
tere ghewasschē / supuert en verdrift den quade ruck
Caprifolium ghepte blat watere / Dit watere is goet
tot ouden wondē / des morgens en des auonts daer
mede ghewasschen en ghedronckē. Metel wortel wa-
ter. Woepste onreynne wondē met desen watere ghe-
wasschen / supuert die van alle onreynicheyt.

Teghen die maeyachtighe wonden.

Agrimonia oft Ferraria minor / Agrimonien wa-
tere is goet teghē die wormē in die wondē / en ande-
re woepste wormschade almen die wondē law daer
mede wasschet twee werf des daechs. Vatten cruyt.
Peppita oft menta nō odorifera / Vattē cruyt watere /
Pepte / Dit watere doot den worm / sonder eenighe
schade / tweemaal des daechs daer mede ghewasschē
en met doecken daer op ghelept. Wilsen watere des
morgens en des auonts daer mede ghewasschē / en
doecken daer in ghenettet daer op ghelept / doot die
wormen in die oude seeren en woelste ghaten.

Teghen dat innewaerts bloeden
der wonden.

Sycken loof watere des morgens des noenens en
des auonts / telcken onderhalf once oft twee oncen
ghedronckē is goet als een mensche ghewont is / en
inwaerts bloeyet. Salvia agreffis / wilde lauie wa-
tere. Die bladeren vanden steel gheskroopt / ghecapt
en ghebrant int midden vanden meye / Dit watere
is goet den gheuen dye gheualen / oft ghewont / oft
ghestekē is / dat hi inwaerts bloeyet / en in hem ghe-
ronnen bloet is / dat doet dat van een schepden / ende
driuet wten lichame.

Tot die doorsteken darmen.

Lumbrixi / Vsculi / pierwormen watere dweywerf des daechs van desen watere ghedroncken / telcken een once / gheneest den ghenen dwe door dwe darmen ghesteken is.

Teghe die littekenen der ouder wonden.

Centaurea centoria watere / met desen watere dwe littekenen en maelschen der ouder wonden / dicwils met desen watere ghewasschen verghaen.

Teghen swarte bladeren die rontsomme root zijn / en groote hitte gheuen

Groot weechbrede watere / Des morghens en des auonts ghedroncken / gheneest dwe bladeren aenden liue die van hitten comen oft daer hitte by is. Eyke loof watere is goet teghen die hitte en rootheit der beenen van die swarte bladeren / doecke oft kempen werck daer inne ghenettet / en daer op ghelept / des daechs twee ofte driewerf / tot dattet gheblusschet is. **Groen okernooten watere /** Eenen doeck daer inne ghenettet / en op die swarte bladeren ghelept / oft op antrax / so waer si aenden liue zijn / verdrijft die hitte en dat omgaens eten / het saecht dwe wee / ende het gheneest.

Teghen die bladeren.

Boon bloemen watere / is goet des morghens ende des auonts op dwe quade bladeren ghelept. **Groot weechbrede watere /** op dwe groote bladeren ghelept doet die ghenelen. **Asaphanus maior / miradich watere /** Dit water is goet teghen die bruyne bladeren des morghens en des auonts doecke daer op ghelept / die in die water ghenettet zijn.

Teghen kinagende en etende zeeren en quade bladeren die wten vallen / **Antrax** ghenaemt / als inden tyt der pestilencien.

Groot weechbrede water / Met desen watere des morghens ende des auonts / eenighe zeerichheit ghewasschen / beneemt hem dat omgaens eten oft byt / Dit water gheneest den wolf die int dicke der beenen coemt / ende het is oock goet teghen zijn eten en kinaghen daer mede ghewasschen / ende doecken daer op gelept die int selue water genettet zijn / met die rechte bindinghe / als daer in ghesoden is. **Saluscie Ruris cipresse / Psilie / Xilo balsami / Mumen succarini /** elc een half loot / Camfer een dragma / ende des waters een pont. Dit water is oock goet tot alle etende seeren / en het doet vleesch wassen in fistulen en dwerghelijcke / als sweeringhen en fistulen / die te vleesch zijn / en andere corisue seericheden / almen die seeren des morghens ende des auonts daer mede wasschet. **Celidonia** scheelwortel watere. Dit water verdrijft **Antracen** / dat zijn pestilencie bladeren / eenen doeck daer in ghenettet / ende dwe oft vierwerf des daechs daer op ghelept.

Teghen apostuerten sweeren oft onreynne woerke seeren.

Marubium oft **prassium** / aendoren oft appel cruyt. Dit cruyt is tweederhande / een mannekē ende een wijfken. Dat wijfken salmen nemē / nochtans zijn si beyde goet ter medicinen. Want dat mannekē wort vanden mans ghebruyt / en dat wijfken wort voor die vrouwen ghebruyt. Die gheheele substancie wort tel / steel / en cruyt onder malcanderen ghecrapt / ende ghedistilleert int eynde vanden Mepe. Dit watere heylt open sweeren / almen dwe des morghens ende

des auonts law daer mede wasschet / en linen doecke daer in ghenettet / daer op ghelept. **Soon water /** die wijle dat die boonen noch groene zijn / in een ghelas ghedaē / en ghedistilleert in ventre equino / dat is ghelijck in balneo marie / maer in dat water suldy paert stoerten doen / wel wachte de dat ter gheen stroo noch hop in en si / en dattet watere so dicke worde vanden paertstoerte / ghelijck een dunne weemoes / ende dicwils daer werin water daer inne doe / wāt haest ver soden is / en dit is heetere dan in balneo marie eenen haluen graet. Met desen boonwatere wasschet die quade seeren / rotte oft vuple beenen / pulueriseert die seces vanden boonen / daer dat water wt ghedistilleert is / en stroeyt dat puluer op die ghate / soe drooghen si / en dit is een seer goede supueringhe en heylinghe tot quaden beenen.

Teghen mischelijcke quade seeren.

Bercken sap watere. Dit watere droocht alle opene ghaten / almen die daer mede wasschet / en doecke daer in vochtet / en op die wonden leet. Eyken loof watere / met desen watere die ghewasschen des morghens en doecke daer op ghelept die int selue water ghenettet zijn / en het coelt alle seere ghaten.

Teghen blepen der beenen oft andersins.

Artica mortua / doof netelen watere / men sal nemē die bloemen en dat ouerste ghastelken en knoophen daer dwe bloemen aen wassen / en distilleren die inden in die Graechmaent / seeren oft pupsten met dese watere des morghens en des auonts ghewasschen / doetse ghenelen. **Netel watere /** watere vanden rooden netelē is seer heylsaem / so waer een mensche een blutse heeft / daer mede ghewasschen en eenen doeck daer inne ghenettet / en een wepnich wtghedruct / en daer op ghelept.

Teghen den fistule.

Blauwe cozen bloemen water in die Graechmaent ghedistilleert. Dit watere is goet teghen den fistule / met desen watere / tweewerf des daechs ghewasschen en een doecke daer ouer ghelept / dat int selue watere ghenettet is. Met desen watere / den cacher twee werf des daechs ghewasschen en doecken in dat selue water ghenettet en daer ouer ghelept / doet heylen **Verbena / psercrupt** / oft **herba sacra** watere. Dit watere gheneest den fistule / almen dwe daer mede wasschet des morghens en des auonts / ende doecke daer inne ghenettet / daer ouer ghelept. **Rosemarijn watere.** Dit fittel met desen watere ghewasschen des morghens / en des auonts / moeten ghenelen.

Teghen den Cancker.

Scolopendria herts tonghen watere. Dit water is goet teghe de cacher / daer mede ghewasschen / en met linen doecke daer op ghelept / dat moeten ghenelen. **Caprifoliū** ghepte blar. Dit water is goet teghe den Cancker des morghens en des auonts met desen watere ghewasschen / en met doecke daer op ghelept / moeten ghenelen. **Rosemarijn water /** heylt gheloute flegma / den fittel / en den cancker / diemē anders niet heylen en mach. **Scheel wortel watere / Celidonia.** Dit water droocht en gheneest den cancker en den fittel / twee ofte driewerf daer mede ghewasschen / en een doeck daer inne ghenettet / en daer op ghelept.

Teghen den Wolf.

Portencilla oft **tanacetum** agreste / **Sanferich** watere / Tweewerf des daechs dit watere ghedroncken

Die wateren tot des

en met doecken op den wolf ghelept/doeten genesen
 Is oock goet teghen dpe siecte inden ruggraet/die-
 wils daer mede ghestreken. *Asaphanus maior/mira-*
dich. Dit water verdrijft den wolf aen dpe beene/als-
 men daer mede wasschet/des morgens en des auents
 en doeckē daer in ghenettet daer op ghelept.

**Teghen sweeringhe ende apostue-
 nien inden liue.**

Aholeye water. Dit water is goet teghē ghesweer
 en apostuenie inden lichame/tsmorghē/des noenē
 en des auents ghedronckē/telcken een once ghedroc-
 ken. *Jacea nigra/Dupuels bete.* Dit cruyt dpe bloe-
 men/ die stelen en die wortelen te samen ghecapt ghe-
 stooten en ghebrandt alst bloemen draecht/ Dit wa-
 ter alle morghē en alle auonde ghedronckē/telckē.ij.
 oncen/ is seer goet teghē ghesweer inden liue. *Fum?*
terre/griscum watere. Dit watere is goet teghē wt-
 wendighe en inwendighe sweeringhe/des morghē
 en des auents telcken onderhalf once oft twee once
 ghedroncken.

**Om die inwendighe sweeringhen
 te breken.**

Malua pappel/ maluwe watere/ Dperwerf des da-
 ghes. Dit water ghedronckē telcken onderhalf once
 gheneest inwendighe apostuenie. Moeder cruyt wa-
 tere. Dit water is goet teghen rudicheyt/ pupstē en
 ander sweeringhē aenden liue/ daer mede ghestreke
 en ghewasschen en met doecken daer op ghelept/ en
 het doetse wtbreken.

**Om die comende sweeringhe
 te doen verdwinen.**

Scabiosen watere/ Tweerwerf des daechs van desen
 watere ghedronckē/telckē een once/ als eenige swee-
 ringhe inden liue comē wilt/ en eer dpe sweeringhe
 wast/doet die sweeringhe verghaen.

**Teghē alle sweeringen en gheswil/ het
 si van couden oft van hitten.**

Consolida media/ gulden gunstl watere. Tsmor-
 ghens/des noenens/ en des auents van desen wate-
 re ghedronckē/telckē.ij. oncen/ en den drack daer me-
 de ghemenghet/ en buyt op dat gheswil ghelept/ is
 goet daer teghen. *Altea/* hooch maluwe water. Dit
 water maect apostuenie en ander heete dingē weech
 en het brengt den wermē dinghē een veranderinghe
 Want het is coudt en vocht. *Asaphanus minor/* ghe-
 meyn radix watere. Dit watere vercoelt dat heete
 gheswil. Want het verandert en resoluert dat/ eenē
 liue doech daer inne ghenettet en law daer op ghe-
 lept. *Consolida minor/* oft *ferraria maior/* *sanicla sa-*
nikel water. Dat cruyt ende die wortel met alle zjn-
 der substacie ghebrant middē indē mepe/ Dit water
 is goet teghē alle ghewil/ doeckē daer inne genettet
 en twee oft driewerf des daechs daer op ghelept.

Om te doen sweeten alinent behoef.

Ungula caballina paertshoeue. Drie oncen van de-
 sen watere ghedronckē/ doet sweeten. Grootweech
 breeden watere/ twee oft dpe oncen van desen wate-
 re ghedroncken/ doet sweeten. *Eerenbrich* water. Dit
 water is goet teghen dpe pestilencie/ want het doet
 sweeten/ alimen den mensche terkont bloet laet/ als
 si hem aencoemt/ dan gheeft hem te drincken onder-
 half once des waters ghemenghet met onderhalf
 dragma des cruyts ghepulueriseert. *Muricula*
muris/ mirtus/ gagel watere/ en heeft roode bloem-
 hens/ dat beste alst bloemt/ den steel/ dat cruyt en die

menschen ghesontheit

bloemen al te samen ghebrandt. Dpe oncen van de-
 sen watere ghedronckē/ en dā wel werm ghedeet ne-
 der gheleghē/ so sweetmē/ en dat is seer goet teghen
 die pestilencie. **En dat manckē van desen cruy-**
 de dient den mans/ en dat wijcken den vrouwen. En
 eens oft twee mael vā desen watere ghedronckē des
 daechs/telcken.ij. oncen. En des morghens ende des
 auents dpe wonden daer mede ghewasschen/ doetse
 ghenesen.

Teghen quaet sweet.

Plope watere/ Alle auonde en morghē van desen wa-
 tere ghedronckē/ telcken een once/ verdrijft dat qua-
 de sweet wten liue.

Teghen te veel sweeten tot onmachticheyt

Rosemarijn watere/ is goet den ghenen/ die te veel
 sweet/ als dat hi daer af onmachtich wort/ en flauwe
 Die sal zjn hooft en borst/ des morghē/des noenē/ en
 des auents daer mede wasschē/ so wort hi vanden
 vuylen sweete en vander flauheyt verlost/ en coemt
 weder tot zjnder cracht. *Herba fortis* heydens wont
 cruyt. Die bladerē af ghestroopt met die wortelen ghe-
 capt en ghebrant int eynde vandē Mepe/ oft tusschē
 die twee onser vrouwē daghen. Dit water is dat al-
 der edelste water totten wondē als dat cruyt in wijn
 gheweyt wort/ en dan ghebrant/ ghedronckē/ en met
 doecken daer op ghelept.

Teghē die quade vuylen vochticheyt.

Centorie watere/ het verwermt en droocht metē-
 der stipticheit/ en opent die verstopthede/ tlijdt het
 deylt/ en het maect dunne die groue humore en het
 purgeert die/ en het drijftse wte En mē clisterijt daer
 mede die podagram hebbe. Wat drijft wte die gro-
 ue colerijcke flegmatijcke humoren/ des morghens
 en des auents ghedroncken/ telcken onderhalf once/
 en dat podagra ofte sciatica daer mede gheclisterijt.
Citraria ofte mellissa/ moeder cruyt watere/ onder-
 half once van desen watere ghedronckē/ nuchteren/
 ses oft acht daghē/ purgeert alle quade vochticheidē
 wten lichame/ en het verdrijft alle apostuenien wten
 lichame. *Asaphanus maior/* *Mirradich* watere. Dit
 watere ghesoutē en een luttel werm ghemaect/ om-
 trent.ij. oncen/ nuchterē ghedronckē en een half vze
 inne ghehoudē/ en een veder in olie ghenettet en in
 die kele ghesteken en ghewronghē/ dat doet wtwor-
 pen die verleghe conde vochticheit/ en die waterach-
 tige colera/ daer die terciāne/ en die quarteyne af co-
 men/ ende het verdrijftse.

**Om quade vloet van couden oft van
 hitten der melancolien wt
 te driuen.**

Chier/ gheel violetten watere. Dit watere tsmor-
 ghens en auents ghedronckē/ telckē onderhalf on-
 ce derthien oft veerthien daghē lanch/ suuert ende
 sterct dat verdoruen bloet/ het verwermt dat merch-
 der beenen/ ende het drijft die coude vloet wte. *Blie-*
bloemen watere. Dit watere des morghē en des a-
 uents ghedroncken/ telcken een once ofte onderhalf
 once/ sommighe daghen veruolghende/ verdrijft den
 verdbendach cote/ ende het purgeert alle vloeden die
 vander melancolien comen.

Teghen die scrofulas aen den liue.

Malua/ pappelen/ maluwen watere/ verdrijft dpe
 scrofulas/ so waer dat dpe aenden liue zjn. Doecken
 daer op ghelept/ die int selue water genettet zjn/ al-
 men dat dicwils doet. Moeder cruyt water. Dit wa-

Die wateren tot des

tere twee oft drie mael/telken onderhalf once/en op die scrofulas ghelept.

⚗ Teghen die oueruloedighe vochticheyt ende stanch des lichaems.

Moeder cruyt watere/ Dit watere is goet teghen den ruck ende teghen dpe oueruloedicheyt des lichaems/ Dat lichaem daer mede ghestreken/en ghe-wasschen/so vergaet dat.

⚗ Teghen die verloren sprake oft een ghe-boghen bekenneel van vallen oft van slaghen.

Blauwe violetten watere/ dien dat bekenneel gheslaghen is/ dat hi zijn sprake daer af verliest en zijnder tonghen niet gheweldich en is/ sal van desen watere drincken/des morghens en des auonts/ telck een once/so wort hi weder spreken. *Vilium conuallium/* Mepbloem oft perbloem watere. Een mensche die gheualen oft gheslaghe is/ dat hi zijn sprake verloren heeft/ vanden val oft slaghe/ drinke twee ofte driemael des daechs van desen watere/so coemt hem zijn sprake weder.

⚗ Teghen blauwe buplen gheslaghen/ ghe-stooten/ ofte gheualen/ ende dat bloet onder die huyt geronnen en ghestolt leyt.

Fumus terre/ Griscrom watere/ Tweemael des daechs van desen watere ghedroncken/ telcken .ij. oncen/ is goet teghen verstorue gheronnen bloet/en te ghen swillinghen die comen/ alsne ghestoot oft gheualen is. *Abstronum/* Alstloock watere/ Die wortelen ghebrant indē Mep/ Dit watere is goet als een mensche gheronne bloet in hē heeft/ doechē daer inne ghenettet/ en op dpe buple oft quetsuere ghelept so vergaet dat bloet. *Herba roberti/ acus muscata/* Gods ghenade cruyt watere. Dit water is goet als men blauwe buplen heeft gheualē oft ghestoot oft gheslaghen/ dpe ofte vierwerf daer op ghelept/ so verdriuet dat gheronne bloet onder die huyt inwendich/ en wort wit en gheneest. *Sigillum salomonis* Salomons seghel/ alleene die wortel ghecapt/ en gebrent int eynde vanden Meye/ Dit watere is goet teghen gheronnen bloet/ dat onder die huyt in gheslaghen is/ eenen doech daer inne gheuettet/ daer op ghelept/ en oock ghedroncken.

⚗ Teghe gheronne bloet vā vallen oft stootē. *Scelopendria* herts tonghe watere. Van desen watere ghedroncken des morghens en des auonts/ telcken .ij. oncen/ verdriuet gheronnen bloet vander herten dat verstoppt is/ van vallen ofte van stooten/ ofte als deene metten anderen ghesteken heeft/ ende dpe ghehele maent inden Meye alle auonde ghedroncken onderhalf once/ purgeert dat quade bloet vande goeden. Dat goet blijft inden liue/ en dat quade wort verteert en wtghedriuen. *Jacea nigra/* Bupuels beten watere. Dit water is goet des daechs dpe mael ghedronckē/ telcken .ij. oncen/ den ghenen die gestooten/ oft gheworpen oft gheualen zijn/ als dat hē dat bloet ronnen wilt/ oft gheronne is. Eyckē loof watere des morghens en des auonts ghedroncken telcken .ij. is goet teghen gheronnen bloet/ als penāt ghedstooten is/ en dat bloet inden liue ronne wilt/ so driuet dat water wte. *Eghel* cruyt watere/ *Centum morbia* int latijn ghenaeint/ int eynde vanden meye ghedistilleert. Dit water is goet ghedroncken teghe gheronne bloet/ als een mensche gheslaghe ghestoot

menschen ghesonthept.

ten/ oft gheualē is/ des daechs driemael ghedronckē telcken onder once.

⚗ Teghe dat ghecleemde ofte gheblutste.

Herba roberti/ acus muscata. Gods ghenaden cruyt watere. Dit water is goet/ als hē een mensche clemmet/ met doechen daer op ghelept/ twee oft drie mael des daechs. *Serpillū* onser vrouwe bedt stroo. Dit watere is een sonderlinghe goet watere/ als hē een mensche gecleemt heeft oft eenich lidt blust. Doechen daer inne ghenettet/ en twee oft driewerf des daechs daer op ghelept.

⚗ Teghen een ghebrokē been oft ribbe.

Usculi/ Lumbrixi terre/ Pierwormē watere. Dit water/ is seer goet/ driewerf des daechs ghedronckē telcken een once. Den ghenē die een ghebrokē been oft ribbe heeft/ en het helpt hē dattet weder te samē heile *Consolida maior/* Walwortele watere/ *Tsinorghens* des noenens/ en des auonts vā desen watere ghedroncken/ telcken onderhalf once/ helpt wter maten wel dien een been ghebrokē is oft ribbe/ en wederomme gheschiet is te heple. *Primula veris* matelieuē cruyt/ Dat cruyt/ wortele/ met alle zijnder substantien ghecapt en ghebrandt midden inden Meye. Des morghens en des auonts van desen watere ghedronckē/ telcken .ij. oncen/ is den ghenē goet dpe een been oft ribbe ghebroken heeft.

⚗ Noemen die hitte verdriuen sal.

Surckel watere is goet tot alle heete dinghe. Wā het coelt en bluscht/ alle dinghen die heet zijn/ si binnen den lichame oft daer buypen/ ghedronckē *Tsinorghens* des noenens/ en des auonts/ telcken een once en wtwedich daer op ghelept. Endiue water. Een plaester van kempen werck ghemaect een vierdeel breeet in Endiuen watere wel ghenettet/ een luttel wtghedruet/ en op die rechte side/ also vocht ghelept bluscht alle hitte der leueren/ het si in heete cortsen/ oft heete siecken/ oft andersins/ hoe dat si/ als die plaester diuils wederomme genettet wort/ so helpt dat Blauwe violetten watere/ tempert die ouertallighe hitte der inwendighen leden/ die te heet en te drooge zijn/ ghedronckē telckē een once/ des morghens ende des auonts en van buypen daer op ghelept.

⚗ Teghen hittich bloet/ om dat te vercoelen.

Scariola distele watere/ Die bladerē en steel onder een ghecapt/ en int eynde vande meye ghedistilleert. Dit water twee oft driemael des daechs ghedronckē telcken onderhalf once/ beneemt die hitte des bloets en den dranch daer mede ghemenget. En het beneest oock den daghelijche cortse den derden dach en den vierde dach cortse. *Lactuca domestica/* Tamme lactuue watere. Dit water des morghens/ des noenens/ en des auonts ghedronckē/ telckē een once/ vercoelt dat bloet dat te heet en ontfunct is.

⚗ Om alle quade hitte buypen en binnen te blusschen.

Surckel watere is goet tot alle heete dinghen/ wā het vercoelt en bluscht alle dinghen dpe heet zijn/ het si binnen den lichame oft daer buypen ghedroncken des morghens/ des noenens/ en des auonts/ telcken een once/ en wtwedich daer op gelept. *Serpentaria minor/* Warons watere. Die wortele en dat cruyt onder een ghecapt en ghebrant int eynde vande Meye/ Dit water des morghens dpe vren voor den inbide ghedroncken/ omtrent onderhalf once/ doorlaft en beylt en schepdt die oude herte slimighe materie die

Die wateren tot des

Inder maghen leyt. *Quinque folium*/ vijfblat water. Dit water lareert ouer zeet/ en dwingt alle medicijne te resoluere/ alliment des morghes en des auents dinct/ en mer doecken daer op leyt. *Scolopendria*/ herts tonghen water/ is goet teghen die hitte/ aen alle leden met doeckē daer op ghelept. ij. oft driemaal des daechs/ en ghedroncken.

Teghen die schoone/ dat is een onnatuerlijke hitte met groote rootheyt ende pijn.

Surckel water ghedronckē en dat hooft daer mede bestreken/ en van selfs late drooghē/ verdrift die hitte des hoofts en hooftwee die van pinen coet en het is oock goet teghen die Schoone/ allinē doeckē daer inne nettet ende daer op leyt/ twee oft driemaal des daechs. Groot weechbreeden water is goet teghē onnatuerlijke hitte/ vlieghe de hitte/ doeckē daer in genettet/ en daer op ghelept. *Saccara*. Wilt nardus water. Die wortel en dat cruyt met alle zijnder substantie onder malcanderē ghecapt en ghebrant/ tuschen dwe twee onser vrouwe daghē. Een doeckē in dit water ghenettet/ en ouer dwe Schoone ghelept des morghens/ des noemens en tsaounts dat helpt. *Merbloemē/ perckbloemē/ Lilium conuallium*. Dit water is goet teghen die Schoone/ eenē doeck daer in ghenettet/ en daer ouer ghelept/ twee oft driemaal des daechs.

Om alle sweeren te coelen.

Donderbaert water. Dit water is seer coudt en wepnich drooghēde/ en is wederlaende in alle dinghen/ en is ooc goet teghē *Erispila* en die heete apostuenien/ die omgaens eten/ en van deen stede tot in dandere trecken met werck ofte met doeckē daer op ghelept. Nachtschade water. Dit water is goet repperussium/ wederlaende. Wat het verdrift alle hitte materie/ en vloet die apostueniere oft sweeren wilt/ allinē doecken daer in nettet en daer op leyt/ tweeweruen des daechs.

Teghen *Erispila* dats clepne heete bladerkens.

Elzies papaueris ruber/ Clapper roosen/ oft roode corē roosen water. Dit water is goet teghē die heete diemen heet. Dat root vleesch. Vinen doecken daer in genettet/ en daer ouer ghelept. Wijngaert sap water/ dit water is goet teghē heete apostuenie *Erispila* ghenamt/ eenē doeck oft werck daer in genettet daer op ghelept twee oft driemaal des daechs.

Teghē dat heplich vier genaemt *Ignis perficus* oft *ignis sacer*. Dat heplich vier. *S. Anthonis* vier/ als eens menschen lidt ontfunct oft ontfekē is.

Surckel water bluscht dat heplich vier datmē. *S. Anthonis* vier naemt/ allinē eenen vieruoudighen doeck ofte werck daer in nettet en daer op leyt/ des daechs drie oft vierwerf/ somwijls twee oft dwe da ghen. Exteren water/ dwe externen als si noch ionck zijn/ en eer si beghinnen te vlieghe wten nest/ ghehaelt/ en verworcht/ ghecapt met alle haerder substantien/ en ghedistilleert in repne gelasen/ Dit water is goet teghen dwe ghene die besmet zijn met dat hepliche vier/ datmē. *S. Anthonis* vier heet/ doeckē daer in ghenette/ en des daechs twee ofte dwe mael/ daer op ghelept/ en reiche van selfs te laten drooghē. ij. oft drie daghen veruolghende/ tot dat ghebluschi is. Groot weechbreede water. Dit water bluscht dat

menschen ghelontheyt.

hepliche vier oft hellsche vier datmen. *S. Anthonis* vier naemt. Doecken daer op ghelept dwe in dit water ghenet tet zijn. Koot wilghen loof water is goet teghen dat wilt vier. *Sucorea* oft *Sponla solis/ solsequium/ Sucorey* water. Dit water ghebnycket/ bluscht dat hepliche vier/ ghedronckē/ en den dranc daer mede ghemenghet/ en eenen kempen doeck oft werck daer in ghenet tet/ op die swarte bladeren ghelept/ alle ses vren eens/ dach en nacht/ so vorē vā dwe Pestilencie ghelept is. Wilt jeduwaer wortel water. Dit water bluscht dat hepliche vier oft dat wilt vier. *Ignis perficus* gheheeten/ eenen dwe ofte vieruoudigē doeck daer in ghenet tet/ en daer op ghelept tot dat bluscht.

Teghen dat verbrande/ het si met heeten water/ olie/ oft vier/ oft waer mede dattet gheschiet si.

Inden bloetsele water. Dit water is goet teghen aldechande brant/ doeckē daer in genette/ en daer op ghelept/ daer trecket den brant wte/ en doetet ghene sen. Witte lelie water. Dit water geneest dē brāt des viers/ des morghes en des auents daer mede gewalschen/ en doeckē daer in ghenet tet/ daer op ghelept.

Teghen den brant der sonnen/ dat ter littekenen oft plecken zijn.

Born wortel water/ dat water geneest alle verbrantheyt/ doeckē daer in ghenet tet/ en des morghes en des auents daer op ghelept.

Om des winters gheen coude aenhandē oft voeten te hebbene.

Oleyn beruende netelen water. Dat cruyt sonder zijn wortel ghecapt en gebrant middē in dwe braechmaent/ en omtrent. *S. Jans Baptiste* dach/ en veerthien daghen in die sonne ghestelt/ en daer mede dwe handē en die voeten/ oft eenighe andere leden bestreken/ beschermē die des winters/ dat si niet en beuiesen/ also langhe als ghy dat met gheen ander water aken wasschet.

Teghen dat vercoude merch.

Camille water/ is goet als vemandē dwe beenē en dat merch vercoude is/ dwe beenen dicwils daer mede ghestreke en ghewassche en van selfs late drooghē. *Rosemarijn* water. Vier oft vyf weken/ alle daghe twee oft driewerf die beenen daer mede ghestreken/ ende van selfs laten drooghē/ vermeerderd en verwermt dat merch. *Sinapis* molkaert cruyt water/ Dat ghemejn molkaert cruyt/ inder tijt alst bloemē heeft ghelijck int beghinsete der braechmaent ghedistilleert/ Met desen water dwe beenen ghestreken/ brengse weder tot haerder ghelontheyt/ en doet dat vleesch wederōme wassche/ en verwermt dat merch inden beenen.

Teghen een verurolen open lidt.

Inden bloetsele water/ is goet den handen en voeten dwe verurolen zijn/ als dat si daer af ghewōt zijn doecken daer in ghenet tet/ en tweewerf des daechs daer op ghelept/ dat treect den vorst wt en geneest dē *Serpentijn* wortel water. Dwe ghene dien zijn voeten verurolen zijn/ die wassche zijn voeten des morghens en des auents met desen water/ soe geneest hi. *Rapen* water/ die ghemejne rapen int cynde der braechment/ dwe wortele oft rape ghecapt en ghebrant/ dit water is goet teghen verurolen leden/ daer mede ghewasschen en ghestreken/ en doeckē daer in

ghenettet / daer op ghelept. ij. oft driewerf tsaechs.
 ¶ Om hem te helpen dye te seer cout
 van naturen is.

¶ **Aleriaen water** / tsmorghens ende tsaounts ghe-
 droncken telcken onderhalf once en dye vercoude le-
 den daer mede ghewreue / doet se veruermen. **Aristo-**
logia longa hoolwortel water / Dit water tsmor-
 ghens en tsaounts ghedronckē / telcken een once / stel
 pet alle vorst inden mensche. **Rosemarijn** water is
 goet tot allen couden siekten / het rechtuaerdicht en
 sterct den gheest en die natuerlike hitte met sine goe-
 den rucke / daer inne die siele haer verhuecht en ver-
 blijdt / midts sine stipticheit / door die welcke die ledē
 hen verlamē / allment tsmorghens en tsaounts dinct
 des een once / met also veel wijns ghemenget. **Stuwt-**
watere. Dit watere verdrijft die onnatuerlike coude
 die ledē daer mede ghewreue / en doeckē daer in ghe-
 nettet / daer op ghelept. **Groue sauien water** / is goet
 in allen siekten der coudere leden / als in **Paralisis** / be-
 uinghe / **Cramp** / **Epilencia** / en dier gheijche / tsmor-
 ghens en tsaounts ghedroncken / telcken onderhalf
 once / en sinen wijn een weynich daer mede ghemē-
 ghet / en die ledē daer mede ghewreue / en van sefs la-
 ten drooghe worden.

¶ **Teghen den couden brant.**

¶ **Tamme appelwater**. Die beste die **Imperste** appe-
 len ghenaeft ghebrant als si rot sijn / en die rotste sijn
 die beste. Dit water is goet teghen den couden brant
 die ommegeens eedt en met stucken wech valt / ofte
 hoedanich dat hi is / daer mede ghewassche / en eenen
 doeck daer in ghenettet / daer op ghelept / tsmorghens
 en tsaounts / tot dat hi gheneeft. Van tamme appelen
 die niet rot en sijn / machmē oock wel water brandē /
 En dat water sal ghebrant wordē / als si volcomelijc
 rijp sijn / eer si morwe wordē / oft af vallen / dit water
 sterct en vercoelt den lichaem en therte. **Appelbloem-**
men. Die beste bloemē sijn van die appelen die **Im-**
perste pippinghe heet / inden tijt als die knopsen
 beghinnē op te ghaen en te ontploeyckē / doeckē on-
 der den boom ghespreyt / en met een roeyken op dye
 tacken ghellaghe / die bladerkens der bloemē die dā
 af vallen vergaert / en in balneo marie ghebrant dit
 water is goet teghē die roothet / en teghē die onge-
 seltheit des aenichts / daer mede ghewassche / en vā
 sefs laten drooghe wordē / en dat salmē drie oft vier
 weken lanch doen / oft tot dat ghenesen is.

¶ **Teghē senijn datmē inghenomen heeft.**

¶ **Surchel watere**. Die oft vierwerf ghedronckē / tel-
 ken onderhalf once / is goet teghen vergiffenisse / dat
 van hittē is. **Acoleye** watere. Dit water is goet ghe-
 dronckē / telckē onderhalf once / oft. ij. oncen / is seer
 goet teghē vergiffenisse. **Pimpernelle** watere alleen
 van die wortele ghebrant / is goet ghedronckē teghē
 senijn oft vergiffenisse. **Boonbloemē** water / is goet
 drie oncen oft drie oncen en een half des waters ghe-
 droncken / teghen senijn dat in des mensche lichaem
 verborghen leyrt. **Booncrup** watere ghedronckē. v.
 oft seuen daghen veruolghende / telcken twee oncen
 oft twee oncen en een half / is goet teghē senijn. **Se-**
tonie watere is goet. xl. daghen ghedronckē alle mor-
 ghen en auont telckē onderhalf once / is seer goet te-
 ghen senijn / en het drijft dat wte. **Stuuet** watere. iij.
 oft ses daghen ghedronckē / des daechs vierwerf tel-
 ken onderhalf once / is goet teghē senijn. **Diptan** on-
 diptan watere. Dit watere is goet teghen dat senijn

drie oncen des waters ghedronckē. Dat cruyt is twee
 derhande / wit en swert. Dat witte salmē distilleren
 tusschen beyde onser vrouwen daghen. **Wenckel wa-**
ter somtijts ghedronckē / telcken een once oft onder-
 half once / is goet teghen senijn. **Roode steenbreken**
water. **Filipendula** / Dat cruyt ende die wortele met
 malcanderē ghecapt int eynde vandē meye ghebrāt.
 Twee oft drie oncen van desen watere ghedronckē is
 goet teghē senijn als een mēsche eenich senijn in ghe-
 nomē heeft. **Verbena** oft **herba sacra** psercrup. Dit
 water is goet ghedronckē teghē senijn / alst een men-
 sche in ghenomē heeft / so gheneeft hi ghedroncken
 inder stadt van **Metridatum** / telckē twee oncen en
 een halue oft drie oncen.

¶ **Teghen die tooverie die een mēsche**
inghenomen heeft.

¶ **Groot wechbreeden watere** is goet teghē die too-
 uerie dye een mēsche int lijf ghenomē heeft / Dese sal
 dat water vier ofte vijf daghen alle daghe driewerf
 drinckē / telcken onderhalf once / en daer na sal hi een
 sterke purgacie nemen. En het is oock goet teghen
 alle schadelijche spijsē.

¶ **Teghen schadelijche medicinen.**

¶ **Betonie watere** / twee oft dwe daghen tsmorghens
 nuchteren ghedronckē / tsmoenens en tsaounts / tel-
 ken twee oncen oft twee oncen en een half / is dē ghe-
 nen goet die schadelijche medicinen ghebruyt heeft /
 want het breekt die / en het brengtse van hē. **Semey-**
nen radijs watere / drie oft vierwerf des daechs ghe-
 droncken van desen watere / telcken onderhalf once /
 oft twee oncen / is goet teghen dootlijche en senijn-
 ghe medicinen / en drijft die wt.

¶ **Teghen een spinne die yemant in**
inghenomen heeft.

¶ **Citraria** oft **Mellissa** / **Moedercrup** / Een mēsche
 die een spinne senijn oft quade materie en onreyni-
 cheit inne ghenomē heeft die drinckē haetelijck twee
 oncen vā desen watere. Wāt dit water en laet gheen
 senijn oft onsuuerheyt inden mensche bliuen.

¶ **Teghen een mugghe die yemant**
in ghelicht heeft.

¶ **Cicuta** / winterline watere / een half once van desen
 watere des morghens nuchteren lauwe ghedronckē
 is goet den ghenē die een mugghe gheswolgē heeft
 so wort die wt ghedreuen.

¶ **Teghen den senijnghen ruck**
des Metaels.

¶ **Als een mēsche vergheuen ofte ghesenijnt is van**
den rucke der metalen / vanden welken den men-
schen die leden inwendich beghinnen te rotten / ghe-
lijck ghi dat wel siet aen die mēschē die hen met un-
guento mercuriali saluen / hoe hen van den rucke
des quicksiluers den mont ende dat tant vleesch rot-
tet en dwe tanden wt vallen / so meyndi dat van hittē
is / dwelcke also niet en gheschiet. Want den Mercuri-
us is coudt ende vocht inden vierden graet / maer
alst ghelublmeert wort / so ist heet en drooghe. No-
ch tās en verderuet des niet te min des mēschē lichaē /
en brengt dien tot eē slimich vleesch. Etimoniū ghe-
naet / met Alfen water salmē hē helpen. Tsmorghens
tsmoenens en tsaounts vā desen water / ghedronckē
telckē onderhalf once / is goet teghē die rottinge der
medicinen / die in die heymelike stede verborghē is / die
verteret en verstroeyet / midts eenighe stipticheit /
daer omme ist af schuerende en sterct dat ledē.

Die wateren tot des

Teghen eenen dat eenen mensche becroepen heeft.

Groot weechbrede watere. Dien een spinne oft eenighen ander worm ghesteken oft becroepen heeft. Die wassche den steek met weechbrede water twee werf des daechs/ en legghē daer doechē op die int selue water ghenettet zyn/ so heylet sonder eenich hinder. *Tilium conuallium/ mepbloemen perckbloemē watere.* Dit water is goet als een spinne oft eenighen becken pemande ontfuyert heeft/ doechē daer inne ghenettet en daer op ghelept.

Teghen eens fenijnde diers bete.

Betonie watere is goet teghen fenijnde diers bete alic daghe twee werf tsmorghens en tsaunts ghebronckē/ telcken onderf once/ en doechē daer in ghenettet en op dē beet ghelept. *Valerian wortel watere/ tusschē beyde onser lieuer vrouwe daghē gedistilleert.* dit watere is goet teghen quade fenijnde diers beten/ als in dat water inden put vander herten oft der maghē mont steyt. *Herba paralisis/ hemels suetele/ die bladeren en die bloemē met alle ynder substaancien/ ghecapt en ghebrant int beghinsele vandē senten.* Dit watere heylet alle fenijnde diers beten/ tsmorghens en tsaunts daer mede ghewasschē/ en met doechē daer op ghelept die int selue watere ghenettet zyn. *Serpiliū Onser vrouwe bedstroo water/ Mette water tsmorghens en tsaunts/ des fenijnde diers beten ghewasschē/ en doechē daer in ghenettet en daer op ghelept/ dat helpt ouer seer.* Groue lauie watere is goet wat eenē mensche ghebetē heeft dat fenijn draecht/ tsmorghens en tsaunts daer mede ghewasschē/ en doechē daer in ghenettet/ daer op ghelept/ dat trecket fenijn wte.

Teghen eenen worm die in eenen mensche ghecroepen is.

Basilicon Sariofilata crups basilicon. Den steel en die bladeren onder een ghecapt en ghedistilleert per balneū marie. Dit water is goet ghedronckē twee of drie oncen als eenē worm in des mensche lijf ghecroepen oft ghewassen is/ so moet hi vandē mēsche gaen sonder schade. *Cardo benedictus/ born wortel watere.* Het lach een man op eenē tijt onder eenē boom en liep/ desen manne liep in zyn kele een slanghe onder half elle lanch/ dien ghafmē vijf ofte ses druppelē vā desen watere in/ doen liep dye slanghe wt/ en si starf. Maer ic rade datmē des waters drincke twee oft. iij. morghens/ sonde nuchtere/ telckē. v. ofte. vi. dragma en oft si haer verdrocke/ so sal hi vasten. iij. daghen/ en gheest hē dan onder half once oft twee oncen van desen watere/ so gheneest hi.

Teghen eenen honts bete/ oft een ander dier dat eenen mensche ghebeten oft ghesteken heeft.

Hepita oft menta non odorifera Watte cruyt watere/ Dit water is goet als een worm pemanden ghesteken heeft/ eens des daechs ghedronckē onder half once/ en doechē daer inne ghenettet baer op ghelept. *Ghemeyn netelen watere.* Des honts bete met desen watere ghewasschen/ en doechen daer inne ghenettet/ en een weynich wighedruet/ en daer op ghelept doerse ghenesen.

Teghen eenen fenijnde beet van eenen worm oft dier/ so dat hi niet ghespreken en kan.

Ghemeynen aluyn watere/ in dat eerste der herff

menschen ghesontheit

marnt ghecapt en ghebrandt/ vier oft vijf werf van desen wate ghedroncken/ telcken een once helpt den ghenē/ dye vā eens diers oft worms bete/ verheescht is/ dat hi niet ghespreken en kan.

Teghen eenen beet oft steek der slanghen. *Polev watere.* Als een slanghe oft ader pemanden ghebeten heeft/ so sal hi alle daghe twee oft drie oncen van desen watere drinckē/ en daer op legghē alle daghe tweemaal/ so salt genesen. *Camille water* gheheest den fenijnde beet der slanghē/ ghedronckē drie werf des daechs/ telckē een once/ ende tweemaal des daechs doechē daer op ghelept die in dit selue water ghenettet zyn. *Wenckel watere* des morghens op dē fenijnighē beet der slanghē ghelept/ en daer mede ghewasschen/ doet den seluen genesen.

Teghen eens dullen oft verwonden honts bete.

Betonie watere treet dat fenijn eens verwonden honts beet wte des daechs twee werf ghedroncken/ telcken onder half once oft. ii. oncen/ en doechē daer inne ghenettet/ daer ouer ghelept/ En het treet also dat ghebroken been wte. Groot weechbrede watere. Als vemand van eenen rasenden hont ghebetē is/ soo ist goet datmē die wonde met desen watere wassche/ en doechē in dat selue water ghenettet/ des morghens en des auonts daer op legghē. *Herba paralisis hemels suetele water/ des morghens en des auonts met desen watere ghewasschē/ en met doechen daer op ghelept/ gheneest des dullen honts bete.* *Tilium conuallium/ mepbloemen oft perckbloemen watere tsmorghens ende des auonts van desen watere ghedroncken/ telcken onder half once/ is den ghenē goet die van eenen dullen hont ghebetē zyn/ den beet daer mede ghewasschē/ en doechē daer in ghenettet daer op ghelept.*

Teghen der spinnen steek.

Bernagien watere is seer goet/ als een mēsche ghesteken is van eender spinne oft eender byen gestraekt eenen dubbelē doech in dat selue water ghenettet/ en op den steek ghelept/ verdrijft die pijn/ en heylet die wonde. *Tilium conuallium/ mepbloemē oft perckbloemen watere/ Dye een horstle ofte wespe/ byen oft spinne ghesteken heeft/ salmen eenē doech in dit watere netten/ en daer op legghē des morghens en des auonts.* *Mueron watere.* Dien een spinne ghestekē heeft/ die sal den steek met desen watere wasschē en eenen doech daer inne nettē en daer op ghelept twee werf des daechs/ en het gheneest.

Teghen dat strāien oft steken der byen horstelen/ ofte wespē.

Tilium conuallium/ mepbloemē oft perckbloemē watere. Dye een bye/ horstle/ oft wespē ghesteken heeft salmē eenē doech in dit water nettē en daer op legghē des morghens en des auonts. *Bernagien watere* is seer goet/ als een mēsche ghestraekt ofte ghesteken is van een bye/ horstle/ ofte wespē/ eenen dubbelen lijnen doech in dat selue watere ghenettet en op den steek ghelept/ verdrijft die pijn/ ende gheheest die wonde.

Teghen eens schorpioens steek.

Ghemeyn radix watere. Dit watere is goet teghē des Schorpioens steek/ des morghens en des auonts daer mede ghewasschen/ en eenen doech in dat selue watere ghenettet telckē daer op ghelept/ en het doet oock den schorpioen.

Die wateren tot des

Om alle cortse te verdrüene.

Blauwe lis bloemē watere/ Dit water tsmorghē en tsaunts ghebrōnckē telken een once/ is goet teghē alle cortsen/ hoedanich dat die oock sijn. Groot weerbreden watere is goet den ghenen die de cortse heeft ghedronckē tsmorghens nuchterē twee oncen/ eer hem die coude aen coemt. Want het gheneelt/ en wederlaet allen cortsen/ bysondere als men dat dype morghenstondē nuchteren drinct/ en God om hulpe bidt. Camille water tweerwerf des daechs ghedroncken/ telken onderhalf once/ en den rugghe daer mede ghelalt/ is goet teghen die cortse. Centaurea centoria water/ is seer goet teghen die cortse/ tsmorghē nuchterē ghedronckē en tsaunts/ telckē twee oncen. Olierbloemē watere. Dit watere tsmorghens/ ende des auonts ghedroncken/ telken een once oft onderhalf once sommighe daghen veruolghede/ verdrift des derdendaechs cortse/ en purgeert alle vloedē dpe van melancolie comen. Roosemarijn watere/ alle morghen nuchterē ghedronckē een once/ is goet teghen die pestilencie metter cortsen. Het drift oock alle feynen wten mensche ghelijck drakelē. j. j. Het is oock goet den vrouwen mede vruchtbaer te maken/ als men een badt maect daer roosemarijn in gesode is. Dit badt is oock een badt des leuens/ een verreckinghe der outheit/ en een vernieuwinghe des menschen/ want het heeft eenighe secrete duechden/ als men een ghelas met roosemarijn bloemen vult ende in sandt grafft ouer dat half deel/ ende een maent ofte meer daer in te laten staen/ tot dat die bloemen water worden. Dit selue water sedt in dpe sonne omtrent veertich daghē/ soo wort dat clac en coemt inder cracht des balsams. Dit water sterct dat herte/ dpe herstenē en dat gheheel lichaem.

Teghen die cortse der ionghen kinderen.

Quisuta dodercrup/ sicrup watere/ ofte sicrup watere/ dat crupt dat int blas wast/ dat watere/ is goet teghen der iongher kinderē cortse die noch supghen/ als men hen daer af te drinckē gheeft/ omtrent een half loot/ en een weynich in haer pappe doet wāt het purgeert coleram.

Teghen die heete oft scherpe cortsen.

Surckel watere is goet teghen die heete oft scherpe cortsen/ diuils ghedronckē/ en sine dranch daer mede ghemenghet/ want het bluscht en verlaet de dorst. Bernagien bloemē watere des daechs driewerf ghebrōnckē is goet teghē die heete cortsen oft sietē telken een once oft onderhalf once. Blauwe poletten watere/ tsmorghens/ tsmoenens en des auonts ghebrōnckē/ telken onderhalf once/ is seer goet in heete cortsen/ ende teghen alle quade hitte. Epatica/ leuer crupt. Die bladerē schoon verlesen ende ghebrāt int eynde vande meye/ en int beghinsele vander braech/ maent. Dit water des morghens/ des noens en des auonts ghedronckē/ telckē onderhalf once oft twee oncen/ is goet teghen die heete cortse.

Teghen den dorst in heete pestilencie oft cortse.

Camme lactuwe. Die oft vierwerf/ van desen watere ghedronckē/ telken onderhalf once/ verlaet de dorst en temperet dpe hitte der leueren. Renusaris/ Zeebloemē watere/ des morghens en tsaunts van desen watere ghedronckē/ telken een once oft onderhalf once ende den dranch daer mede ghemenghet/ verlaet den dorst.

menschen ghesontheyt

Teghen die cortse die om dat herte leyt.

Bernagien watere/ Dat ghediskillert is met alle zinder substāciē/ des morghens en des auonts ghebrōnckē/ is goet teghen den hertrede. Hedera terreftris/ onderhaue/ Dat crupt metten stele ghecap en ghebrāt int beghinsele vander braech/ maent. Dit watere is goet ghedronckē sommighe daghen des morghens en des auonts/ telckē een once/ teghē die cortse die den mensche om dat herte leyt. Buglossa offentonghen watere/ Dit watere des morghens en des auonts ghedronckē/ telken onderhalf once/ is goet teghen dat beuen der herten.

Teghen die daghelijche cortse.

Scariola Dudistile. Die bladeren en den steel onder een ghecap int eynde vanden meye. Dit water verdrift die daghelijche cortse/ des derden daechs cortse/ en des vierdē daechs cortse/ als men twee oft driewerf des daechs drinct/ telken onderhalf once/ den dranch daer mede ghemenghet/ ende wtwendich op gheleyt met eenē lijnē doeck. Serpillum onser vrouwen bedistoo. Dit watere met Alsen water ghemenghet en ghedroncken/ is goet teghen die daghelijche cortse/ en is warachtich beuondē van eenen wel gheleerden doctoer. Consolida rubea Tormentille/ dat crupt en wortele met alle zinder substāciē ghecap en ghebrāt tusschen die twee onser vrouwen daghē. Des morghens en des auonts van desen watere laet ghedroncken/ telken twee oncen/ is goet teghē dpe cortse/ bysondere teghen die daghelijche cortse/ des derden daechs en vierden daechs cortse. Flores persicorum/ Persick bloemē/ als die bloemē eerst beghinnen op te ghaen/ en vergadert ghelijck ic voren hebbe gheseyt vande appel bloemē/ Een once oft onderhalf once van desen watere ghedronckē ende daer op gheuult/ is goet teghen die daghelijche cortse/ ende teghen des derden daechs cortse/ het is beproeft en warachtich beuonden.

Teghen des vierden daechs cortse.

Alsen watere/ des morghens ende des auonts van desen watere ghedronckē/ telckē twee oncen/ is goet teghen des vierden daechs cortse quarteyne genaet. Ferraria minor. Agrimonien watere. Dit water is goet teghen des vierdē daechs cortse/ des morghens en des auonts ghedroncken/ telken omtrent twee oncen. Scolopendria herts tonghē watere. Dit watere ghedronckē/ des morghens en des auonts/ telken twee oncen/ is goet teghen des vierden daechs cortse. Repita klatten crupt oft Reppen watere. Dit water neghen daghen lanch des morghens nuchteren ghedroncken telken onderhalf once/ is goet teghen die cortse/ en des vierden daechs cortse/ comende van melancolien het verdrift oock dat fenijn.

Teghen die waterachtighe colera die verlegghen coude vochticheyt en waterachtighe colera wtghebreuen wort die vanden derden dach oft vierden daghes cortse comē.

Raphanus maior. Stradich watere/ Dit water gesouten en een luttel worm ghemaect/ omtrent twee oncen nuchteren ghedroncken/ en een half dre in gehouden/ en een weder in olie ghenettet/ en in dpe heleghestrecken ende ghewreuen/ dat doet wtwozpe de verlegghen coude vochticheyt/ ende ooc mede die waterachtighe Colera/ daer dpe derden daechs cortse/

Die wateren tot des

en quarteyne af comen/ en het verdrift die Colera. Brunellen watere. Dierwerf des daechs/ dit watere ghedronckē/ telckē twee oncen en een halue/ is goet teghen dat ongheseget/ en teghē dat Dreelam der ouden en der ionghen luyden.

Als een ionck kint oft een oudt mensche die onnatuerlijke hitte heuet Crispila ghenamt.

Pacea oft herba clauellata/ Dreelen cruyt watere/ Dat cruyt mettē stele dat in die houen wast ghebrāt alst bloemē draecht. Dit water is den ionghē kinderen goet/ als hen die onnatuerlijke hitte ouercoemt en hen sieck maect/ dan salmens hen te drincken gheuen/ onderhalf once/ en haerē dranch daer mede men gen. Altea hooch maluwe wortel watere is goet gedroncken/ tsmorghens en tsaunts/ teghē die onnatuerlijke hitte ghenamt Dreelam ofte Crispila. Cauwoorden water/ Rosen olie met desen water gemenghet/ en daer mede dpe lendenē/ en den rugmessen ghelalt/ is seer goet tegen die heete cortsen en tegen dat Dreelam Crispila genaemt. Cauda equina paerts steet. Dat cruyt indē meye ghebrant/ tsmorghens/ tlnocnens en tsaunts van desen water ghedroncken/ telcken twee oncen/ en doechen oft werck daer in ghenettet/ ghelijc een plaestere/ en op die siecke gheleyt Crispila ghenamt/ dat zijn heete brādende bladerkens/ ghelijc dat Dreelam ofte dpe schoone. Moedercruyt watere/ Dit water is den ghenē goet die zijn maghe van couden/ oft van veruultheit beswaert is. Wilde roosen watere/ als si volcomelijcken tijlich zijn/ en eenich sijn beghinnē open te gaen die bladeren af ghebroken en ghebrant. Een once vā desen watere nuchterē ghedroncken/ is goet teghen dat Dreelam.

Teghen den derden daechs cortse.

Aliebloemē water/ Dit tsmorghens en tsaunts ghedronckē/ telcken een once oft onderhalf once/ sommighe daghen veruolghede/ verdrift des derde daechs cortse/ en purgeert alle bloeden die van melancolien comen. Brunellen watere. Dit watere twee oft dierwerf des daechs ghedronckē/ telckē onderhalf once/ is goet teghen dpe daghelijche cortse/ en ooc teghē des derde daechs cortse. Schariola. Dubistele water. Dit water verdrift die daghelijche cortse/ des derden daechs cortse/ en des vierde daechs cortse/ alsinēt twee oft dierwerf t daechs drinct telcken onderhalf once/ den dranch daer mede ghemenghet/ en wtwen dich daer op gheleyt met eenen linen doek.

Teghen die quade locht der pestilencien.

Valeriane water. Een once van desen watere ghedronckē/ tsmorghens eemē wten hupse gaet/ is goet tegen die quade locht der pestilencien. Veronica Serēbrech water. Van desen watere tsmorghens nuchteren een once ghedronckē en een sturckē vā een sponsie daer inne ghenettet/ en in een houtē busken met ghaten ghedaen/ gedragē/ en daer dicwils aen gheroeken/ is een seer goet preferuatijf en bescherminghe voor die pestilencie in der tijt als si regneert/ en handē/ en thooft alomme daer mede bestrecken.

Teghen die Pestilencie.

Surckel water is goet ghedronckē teghen die pestilencie/ telckē onderhalf once. Endiuinen water is den ghenē goet ghedronckē die die pestilencie heeft/ telcken een once ofte onderhalf once. Angelica watere/ Dpe wortel int eynde des tweeden iaers indē herst

menschen ghesontheyt

ghecapt/ ghestootē/ en ghebrandt. Dit water is dat alder edelste water dat men vinden mach/ teghen die pestilencie/ alle morghen nuchteren ghedronckē een half once/ en als yemandē dpe pestilencie aencoemt/ dpe neme des waters twee oncen/ tiriaica een dragma vander wortele ghepulueriseert een halue dragma/ Alzjn een half loot/ dat salmen onder malcanderen menghen/ ende gheue dat den seluen mensche te duncken/ eer hi slaep/ Maer eerst salmen hem laten een goede latinghe/ en als hy dan den ghenomden dranch in ghenomē heeft/ so salmē hē neder legghē/ en latē hem wel sweeten/ want dat sal hē wel helpē. Porceleyn watere/ Des morghens/ des noemens/ en des auonts ghedronckē/ telcken onderhalf once/ verlaet den dorst/ en inder seuer maniere ist ooc goet teghen die pestilencie. Malua/ maluwe pappelen water. Dit water wederstaet den fenijne der pestilencie alment alle morghen nuchteren drinct/ telckē onderhalf once/ inder tijt als die pestilencie regneert/ dā is dat een goet preferuatijf den mensche voor die siecke der pestilencien te beschermen. Pimpernellē watere/ alle auonde en alle morghē/ telcken een once ghedroncken/ is seer goet teghen die pestilencie. Brunellen water/ alle morghen nuchterē ghedronckē inder tijt der pestilencien/ behoet den mensche dat hem die pestilencie niet aen en coemt. Fumus terre/ Grisecon watere twee oncen van desen watere/ twee once des morghens nuchterē ghedronckē/ is seer goet teghen die pestilencie/ bisondere alst ghedistilleert is per Alēbici. Valeriane watere des morghens nuchterē twee oncen ghedroncken eermen wten hupse gaet/ is goet teghen die pestilencie. Diptam watere/ des morghens en des auonts ghedroncken/ telcken onderhalf once is goet teghen die pestilencie. Veronica Serēbrech watere/ Dit watere is goet teghē die pestilencie/ wāt het doet sweeten/ almen den mensche terstont bloet laet/ als si hem aencoemt/ dan gheeftmen hē te drincken onderhalf once van desen watere/ ghemenghet met onderhalf dragma van desen cruyde ghepulueriseert. Filipendula/ Kooode steenbreke watere/ des morghens en des auonts van desen watere ghedroncken/ telcken onderhalf once/ is goet teghen die pestilencie. Shepre melck watere/ des morghens en des auonts twee oncen van desen watere ghedroncken/ is goet teghē die pestilencie. Bistorta/ serpentijn wortel watere/ een once van desen watere/ des morghens nuchteren ghedronckē/ is goet teghen die pestilencie. Kooemarijn water/ alle morghē nuchterē ghedroncken een once/ is goet teghē die pestilencie. Scabiosen water/ alle morghē nuchterē vā desen water ghedronckē onderhalf once/ is goet teghē die pestilencie. Cōsolidida regalis/ ridders spore oft bloemē water/ Cruyt den steel en bloemē met malcanderē ghecapt/ en int beghinsele der draechmaent ghebrant/ Onderhalf once van desen watere des morghens nuchterē ghedroncken/ is goet teghen die pestilencie. Consolida rubra. Tormentille/ Onderhalf once van desen watere/ des morghens nuchteren ghedroncken/ is goet teghen die pestilencie/ ende het is een goet preferuatijf dat is een bescherminghe voor dpe pestilencie/ dat si eenen nyet aencomen en mach/ Ende oft si eenen mensche aenghecomen ware/ so salmen aen dat selue ledt bloet laten/ so dat behoort ende nae dat hy ghelaten is/ salmen hem inne gheuen twee oncen vā desen watere/ en men sal dat watere menghen met

Die wateren tot des

menschen ghesontheit.

een dragma beneetse driakele ende onderhalf loot
zijn. Van salmen hē legghen/ en wriuen hē zjn han
den en voeten met azijn/ ruyte/ en alstene/ en sout/ en
laten hem wel sweren. En des anderdaechs weder
also/ so gheneest hi. Missen water alle daghe driewerf
ghedronckē/ telcken een once/ is goet teghen die loo
se en pestilencie. Cicorey water. Van desen watere
ghedronckē/ telcken een once oft onderhalf once/ is
goet teghē dye pestilencie. Want het beschermē den
mensche daer voze.

**Als een mensche die pestilencie heeft
met wat wateren datmen
hem helpen sal.**

Spina aniba/ Gotte breezen/ als dat loof alder
sterckste vā smake is/ ghelijck int eynde vande meye.
Dye bladeren af ghestroopt en ghebrandt. Dit wa
ter is goet ghedronckē den ghenen die die pestilencie
heeft/ en dat helpt hem wel. Angelica watere is dat
alder beste watere teghen die pestilencie datmen vin
den mach/ so voorgehescreuen is. Groot weechbree
den watere/ is goet ghedronckē teghen die pestilencie
en doecken daer inne ghenettet/ en op die leuere ghe
lept/ op die rechte side/ en dat dicwils gedaen/ so ver
dwijnt si. Cardo benedictus Somwortel water. Dit
water onderhalf once ofte twee oncen ghedroncken/
beschermē den mensche voor dye pestilencie. Dassen
bloet watere in die honts daghen dyes canicularis
ghenaet ghedistilleert/ is goet teghē die pestilencie en
doeckē daer inne ghenettet/ en daer ouer ghelept/ so
gheneest die mensche. Saponaria/ seep cruyt water
Herba fullonum oft cruytswortele. Dat cruyt/ en die
wortel onder malcanderē ghecapt en ghebrandt int
beghinsele der Braechmaent. Dye oncen van desen
watere ghedroncken/ is ghoet teghen die pestilencie
Als vemanden dye pestilencie aencomt. Huenich
waters een once/ Alopaticum/ Rubea tinctorum/
Mirre/ Soffereen van orienten/ elcs twintich ghes
ten coornen swaer/ en een blat puce sijn ghellaghen
ghout/ wijst dat al onder een/ en doet dat in water.
Dit gheeft hē te drinckene. Want het is goet teghē
die pestilencie/ en veelderhande ghebrekē/ Aldus sal
men dit huenich water distilleren. Doet alsoo vele
huenichs als ghy wilt/ in een colnen ghelas. Sropt
dat wel vaster/ en settet verctich daghen in paerden
mes. Maet dat paerden mes moet alle weken eens
vernieuwet worden. Van stelt dat ghelas in aschen
in eenē wint ouen dat is eenen ouen/ daer in die mid
delt vanden ouen eenen vseren treeft staet ghemetst/
metten drie eynden inden muer des ouens/ ende dat
ghelas sal van beneetsechen scheruen ghemaect zijn/
Dat ghelas salmen van buyten/ van bouen tot be
neden eenen dweers en vingher dicke verluterē/ dats
belepmen met potbackers leem met coehaer scheer
haer/ oft paerde stooten gheslaghen met eenen hou
ten roepken tot dattet gheheel ontluyke/ en dat een
haer vande anderen ghescheyden is/ en gheen knod
den ofte clontē daer inne en zijn/ dan salmē dat clep
ne cappē en metten leem menghen/ also dattet des
paerts stoot oft deskerlinghē vanden vasse/ dat der
dendeel soe vele si/ alst leem is/ ende men sal twa
ter soutē/ oft wijn daer voze nemen/ daermen den
leem mede toidet/ dat hy niet en cleue noch en spij
te vanden viere/ ende besckrēckē dat ghelas drie ofte
vierwerf met desen leeme/ en telcken wel laten droo
ghen van selfs inder schaduwen/ Oft wildp dat dye

steenē niet spliten noch vorsten/ noch schuerē en sul
len/ so maect den leem met ghebrāt netel water en
ghedroocht als voze/ Daer nae salmen dat derden
deel van dat ghelas vullen/ en settē in den ouen op
den treeft die oock met goeden leem sal bestreke zijn
Daer na den ouen verpleet/ en eenē allembeck op dat
ghelas gheset en verluterē dats beleet/ dan een vio
le daer voren gheset/ omtrēt dreyzen saecht vier
ghemaect/ en dat so langher so grooter en inden eer
sten salmē die locht oft wintgaten stoppen/ dier vier
sal zijn bouen den roostere teghen die colen/ daer me
de ghi dat vier meerderē oft minderē muecht/ na dat
ghi hē locht gheeft. Want men moet wel gade slaen
en laet dat ghelas van selfs ront wordē ere ghijt wt
nemt. En dien voorscreuē huenich in eenen wint
ouē per Allembicū ghedistilleert/ en als dat druppē
wilt/ so treect des viers een deel wte/ en latet saechte
aengaen/ Deerste watere is claer/ dat doet wech/ en
ontfanget dat gheel watere/ en oerwaert dat is tot
ter pestilencie goet/ so voorgehescreuē is. Oernootē
floesterē oft slupmen watere/ dat zijn die buytenste
groene schorsken vande seluen noten/ en daer en leet
niet aen al zijn si swert/ want swert zijn si betere/ also
verre als si niet rot en zijn/ dan si sullen ghebrāt wor
den in dat beghinsele der Braechmaent. Eenē men
sche dpen die hitte aen comt/ en ghebloet laet heeft
voor dye vier en twintich vzen/ van desen watere te
drinckē ghegheue met dat derdendeel wijn azijn/ het
is besocht en warachtich beuondē teghē die pestil
cie. Sanguis porcinus/ swijnen bloet ofte verckens
bloet watere. Dat bloet van eenen ghesneden berch
alsoo versich ghebrāt/ alst ontfanghen wort. Twee
oncen en een halue/ is den ghenen goet ghedronckē
die die pestilencie heeft. Consolida rubea/ Tornētil
len watere is een goede bescherminghe voor die pe
stilencie/ so dat voorschreuen is.

Om die hitte der pestilencien te blusschen.

Blauwe violetten watere/ is goet ghedronckē en
te den dranch daer mede ghemenghet/ teghen dye
hitte inder pestilencien. Donderbaert watere/ is goet
teghen die hitte inder pestilencie/ met hempē wech
daer op ghelept dat daer in ghenettet is en met een
luttel roosen water ghemenghet/ en die leden daer
mede ghevoeren. Penusaris oft cacabus Veneris/
oft papauer palustris/ Zeebloemen water een once
van desen water ghedroncken/ ende den dranch daer
mede ghemenghet en ghedroncken/ is goet teghen
die hitte der pestilencien.

Omeenen man manachtich te maken.

Pastinaca domestica/ Tamme pastinaken wortel
watere. Die wortele en niet dat cruyt ghecapt ende
ghebrāt int eynde vander Meerte. Dit water ghe
dronckē alle auōde alsmē slapē gaet/ drie oncen maect
die mans mātlicher en menichfuldicht hen dat laet.
Voghels tonghē water en twaet aē die Else boomē
Dit water twee werf si daech ghedronckē/ telckē on
derhalf once/ omeerdert des mans laet. Kesta bouis
hekkel cruyt water/ Die bloemē gedistilleert/ telckē
eenē lepel gedronckē/ doet dē mans haer verlorē na
tuere wedercomē. Sauina lauēboō water. Dat ghe
was gestroopt vande stelē/ en ghebrāt int laetleder
herfstmaet. Dit water is dē kinddragendē quaet/ een
once gedronckē/ brenyt lust tot Venus spel. Auroo
nen watere des daechs driewerf ghedronckē/ telckē
onderhalf once/ is goet teghen der lenden sucht.

Die wateren tot des

Om dat sperma te vermeerderen.

Tringus/Centum capita/Cruys dinstel watere/ alleene die wortel ghecap en ghebrant int eynde van den Mepe/ en niet spader/ Dit water des morghens en des auonts ghedronckē/ telken een once ofte onderhalf once/ vermeerderet dat manlijck saet/ en het verweert Venus spel. Voghels tonghe/ en het wast aen die Estehen boomen/ Hier watere af ghebrant/ en telken onderhalf once tweewerf des daechs ghedroncken/ vermeerderet sperma. *Histologia longa/* Hoolwortele watere/ Dit watere des morghens en des auonts ghedroncken/ telken twee oncen ofte twee oncen en een half maect veel manlijcs saets oft sperma. *Satirion* oft *testiculus vulpus* oft *leporina* *Unabecrupt.* Het is tweederhande/ een manneken en een wijfken/ Des mannekens wortele heeft twee wortelen aen malcanderē hanghende ghelijck twee muslaet noten/ Dat wijfken heeft twee wortelen op malcanderē ligghende ghelijck twee handkens/ en het heet palma Christi *Unaben cruyt/* Dye mannekens wortele ghebrandt int eynde vanden Mepe/ Van desen watere ghedroncken des morghens ende des auonts/ telken onderhalf once brengt groote hitte/ daer omme maket lust tot Venus spel/ en het vermeerderet dat saet.

Om die oncur sheyt te mīnderen.

Dille watere/ Dit water is goet teghen die oncur sheyt en het verdrift/ dit water met aijn ghemenghet en ghebrandt ende twee daghen nuchterē ghedroncken/ des morghens en des auonts/ telken een once. *Benckel watere* sommighe daghen ghedroncken/ telken een once/ en onder anderen dranch ghemenghet/ beneemt ende verdrift oncur sheyt. *Herba sacra/* *Verbena/* *Plercrup/* des daechs twee oft drie werf van desen watere ghedroncken/ telken een once oft onderhalf once/ verdrift dye oncur sheyt met allen seere. *Caprifolium/* *Schertenblat/* dat watere des morghens/ des auonts/ en des auonts van desen watere ghedroncken/ telken een once is goet teghē die oncur sheyt. *Wijnruyte water/* des morghens twee oncen oft twee oncen ende een halue ghedroncken/ verdrift die oncur sheyt. *Remifaris/* Zeebloemen watere/ van desen watere des morghens ende des auonts ghedronckē telken onderhalf once/ verdrift dye oncur sheyt/ het verweert sperma dat saet/ de leden der generacien/ cranchet en het beneemt de machtighe oncur sheyt.

Teghen dye rudicheyt tusschen vel ende vleesch/ van dat verhouden sperma.

Dalacum/ *Kolbesien/* Dit watere is goet als dye natuere by eenen mensche verdoocht ende verdozen is/ twee oft drie werf des daechs ghedronckē/ so gheneest die mensche/ en dye natuere coemt weder/ Ende heeft hi sorghe/ dat hem dye natuere tusschen vel ende vleesch slaen sal/ ende dat hi rudich wort/ so sal hi dit water drincken soe vooren staet/ ende dit en sal niet gheschieden.

Om dye ouerdadich inder oncur sheyt gheweest zijn/ te helpen.

Ohier geheel vpoletten watere/ Twaelf ofte veertien daghen van desen watere ghedroncken/ tsmorghens ende des auonts/ telken onderhalf once/ is goet den ghenen dye te vele ende te seere der minnen spel ghespeelt hebben. *Epatica/* *Leuercruct watere/*

menschen ghesonthept.

Is seer goet als een mensche der minnen spel te vele ghespeelt heeft/ dat hem dye leuere verderft en verdozet/ des morghens en des auonts ses oft acht daghen veruolghende ghedronckē/ telken onderhalf once ofte twee oncen. *Capillus veneris* ofte *coriandru puty/* *capillus porcinus/* *Muerrupte/* oft steenrupte watere/ Van desen watere des morghens ende des auonts ghedroncken/ telken onderhalf once/ is seer goet den ghenen dye der minne spel te vele ghespeelt heeft/ als dat hem daer af die leuere verdozen is. *Groue lauien watere/* Alle daghe van desen watere ghedroncken/ twintich oft dertich daghen/ des morghens ende des auonts/ telken een once/ is den ghenen ghoet/ die der minnen spel te vele ghespeelt hebben/ dat hen die leuere verdozen is/ die stercket/ en brengt se weder omte tot ghesontheit/ en het maect se wel warende.

Teghen dat siederijst.

Sen cruyt dat twee oft drie voete hooghe wast/ en heeft gheel bloemkens met knoppē/ en het heeft bladeren ghelijck wilde lauie/ Dit suldi laten drooghen en ghepulueriseert/ Ende dan siet des siederijns mans vrine op die helft oft min/ en dwaet en wastet lidt daer mede daer hijt heeft/ Maer wildy dat nimmermeer weder en come/ so gheeft hē van dien puluer te drinckē/ en eenen croes malueseyne en oock so muechdyt daer in wasschen.

Teghen dat grauel.

Huych alter/ het wast int cozen/ het heeft scharpe doornen ghelijck stekel doornē/ het is ghelijck wilde crocke/ het wast omtrent twee voeten hooghe/ seet die wortel daer af en siet in witten ouden wijn op die helft oft opt derdendeel/ so doet dat door eenen lijnen doek/ oft latet staen claren/ dan neemt dat clare/ ende gheuet hem te drincken/ een croefken des auonts ende des morghens/ daer op een vze ofte twee gheuast.

Teghen een senjnde wonde.

Neemt *Camille/* knoploock/ en vighen. *an. stootet* oft siet al cleyn/ en siet met ruier watere ofte putwater/ so lange tot dattet dick wort als een pappe/ dat legghet op die wonde.

Teghen een quaet ghemachte.

Neemt spaens groen/ *alluyt/* en broot supchere. *an. pulueriseret* en menghet in root roosen watere tla/ men/ daer mede wasschet hem/ oft oock een clapoore die wtgebroken is/ tot dattet ghesolueert is/ settet te samen op heete aschen.

Om een gheswil wt te doen breken.

Neemt een ghumme gheheeten *albanum/* en legt se op dat gheswil/ so wat si.

Ohier na volghen der vrouwen seere.

Hier beghint een
Tractaet: declarerende van
der Vrouwen siecken/ ende
van dye medicine daer
toe nut zijnde.

In dat die Vrouwē veel cranchere sijn
 dan die mannen van natueren/ En om
 dat die vrouwē in haer drachten men-
 ghen anst en noot lijden/ daer hebben
 si menigherhande siecheden af/ en son-
 derlinghe by die leden die die natueren totter drachte
 heeft gheuoecht. En hē die siecke by tijden in hey me-
 liche leden aencoemt/ dat si van schaemten gheenen
 meester en do:uen ontdekken/ Daer omme heeft mi
 ontfermt haer der schamelheyt/ dat ic ghemact heb-
 be een boeck/ om alle vrouwen mede te helpen/ En
 hebbe die medicine ghetoghe wt der Meesters boec-
 ken/ hoemen den vrouwen helpen mach.

Wat Menstruum is.

Wat in die vrouwe sulche hitte nyet en
 is/ dat si die rouwe ouertollighe humo-
 ren nyet verteerē en can. En oock om
 dat der vrouwē crancheit niet lyde en
 mach/ dat si dye humoren door sweeten
 wt druen soude/ Daer omme heeft die natueren (om

die hitte te houdē staēde) den vrouwē tot allē maen-
 den een repninge beteckēt te hebbe/ bi eender vloet/
 diemen heet menstruum/ oft int ghemeyn Bloemē/
 Want ghelijck dye boomen sonder bloemen gheen
 vruchten voort en brenghē/ also worden die vrouwē
 berooft van haerder drachten/ als si sonder dese rep-
 ninghe sijn/ En altoos als dye natueren beswaert
 en bedruet is/ beyde in mannē en vrouwē van quade
 humoren/ so pinicht haer dye natueren altoos te rep-
 nighen/ en haer vanden arbeit te ontladen.

Hoe oudt dat die vrouwen ghemeynlike
 sijn/ als si dese siecken crighen/ ende
 als si ē niet meer en hebben.

Item dese repninghe crighen die vrouwē eerst/ als
 si veerthien iaer oudt sijn/ luttel min oft meer/ daer
 na dat in haer hitte is oft coude/ En somtijts dueret
 tot vijftich iare oft veertich iaren/ oft tot vijf en der-
 tich iaren den vrouwen die vette sijn.

Die tekenen vanden toeco-
 mende Menstruum.

Item als dat Menstruum den ionghen maechde-
 lens eerst aencoemt/ so coemt hen een swillinghe in
 die liesche/ en voelen daer eenen knobbel met ioecte
 Oft in die vrouwē die dat pleghen te hebben/ als hē
 die repninghe toe coemt/ soo worden si traech ende
 swaer/ en hebben weedom in dye nieren en lendenen
 ende lieschen/ Sp reken haer dicwils/ en gheeuwe
 stadeliker/ die cullen steecken haer/ dat hooft sweert
 haer/ den hals doet haer wee/ Si sijn gheringet om-
 trent die ooghen/ die ooghen ruyten haer/ si hebben

Der Vrouwen siecke.

quaden appetijt/ somtijden caren si/ den buych gaet hen op/ si hebbē hitte int aensicht/ die hōrte gaen op/ die vrouwelicheyt swillet hen en loopt op.

Van die repninghe des vloets.

Item coemt dese repninghe tot haer der rechter tijt so wort dye natuere ontcommert ende gherepicht van vele quader humore/ En ist dat sake dat dese repninghe minder oft meerder comet dan si van naturen pleech/ soe coemt daer menigherhande siecke af. Want een vrouwe verliest den appetijt vā eten ende drinckē. Somtijts coemt walghinghe en caringhe. Somtijts lust der vrouwe om aerde/ coolē en ander dinghē teghē die natuere te etene. Somtijts coemt weechtey achter inden hals/ int hooft en inden rughe. Somtijts coemt die heete rede. Somtijts byttinghe vander herten en dat water en dat buych eucl. En alle dese siecken comen daer af/ als die repninghe te veel oft te luttel coemt.

Hoe dat die repninghe somtijts cesseret.

Item somwijlen cesseret die repninghe eenen langē tijt en somwijlen verliest men se al te male/ daer mede coemt mede dat water/ dat buych eucl/ oft byttinge vander herten. Daer coemt ooc byttinghe oft loopinghe des lichaems van binne/ om die groote couthheit der moeder.

Item meester Aulus spreekt hier af ende seyt/ Een vrouwe die haer natuere met manieren nyet en oefent/ dye daer toe behoort/ dat si alte wel haer menstruum heeft/ sal si ghelondelijc leuē/ Somtijts gebreket den vrouwen/ want haer bloet is verstoppt/ En somtijts gaet haer die vloet wt den anderen ledē als ter nuelen/ ten moude/ oft ten fundamente/ ofte met spouwen.

Item somtijts ghebreket haer van gramtschappen/ oft van rouwen/ oft van anxtē. En duert dit langhe tijt/ so isser groote sorghe van langher siecken/ ist dat men daer gheenē raet toe en soect/ eer dat veroudt.

Vanden verstoppen menstruum.

Itē ist dat sake dat den vrouwen haer sale verstoppt is/ en dat si daer af misquame heeft/ so sal si laten die moeder ader/ des eens daechs onder den eenen voet en des aderen daechs onder den anderen voet. Ende laet bloet nae dat haer natuere verdraghē mach/ wāt in allen siecken sal mē aensien dye cracht des siecken/ en pinner arbeiden/ dat dye siecke zyn crachten behouden mach/ dat si niet crancker en wordē van latē oft van anderen medicinen te nemen/ en nyet bouen haer crachten te doen.

Medicine om te doen vloeyen.

Galienus seyt van eender vrouwe die twintich jaren was sonder menstruum. En hy dedese laten als voorseheue is/ thien daghen des eens daechs onder den eenen voet/ en des anderen daechs onder den anderen voet/ en binnen corten tijt was si ghesont.

Item als een vrouwe haer stonde ghebreect/ so sal si nemen vijf pillen van medicinen redelijc stark/ daer nae sal si laten een ader dye Sophena heet/ daer nae sal si baden/ en naden bade sal si drinckē van calamēte oft mente gheloden in huenich/ en dat seuen ofte acht/ oft thien deel in wijn.

Item si sal anderweruen baden tot elcken laten/ en na dat baden sal si oock drincken Opatefferon/ twee oncen met water.

Item Opatefferon maect men aldus van vier species/ van Mirren/ van Sanciaen/ van hoolwortel/

Der Vrouwen siecke.

en van bakelaer/ Men sal elcks al euen vele nemen/ en conficerent met huenich/ dat sal si drincken als se rapigia.

Itē haer zyn goet alle heete dinghē/ als spike/ marcke/ venckel/ carui/ peterceli/ dese cruyden ghelodē in wijn. Want mē sal altoos met heetē saken die vloet doen comen. En met couden stoppen.

Om menstruum te stoppen alst te seer vloeyt.

Neemt weghebreede saet en herts horen ghescaect en gheuet haer te drincken met wijn/ dye met coole water is ghemenghet.

Item is die vrouwe heet en drooghe en nyet groot van lichaē/ soe gheeft haer trisera saralēica/ rosata nouelle/ dat zyn roolen ghelodē in water en weghebreede watere.

Item si sal eten ghebraden spise ghedroopt met roosewater/ En gheeft haer wijn te drincken met rosen water oft weghebreede water ghemenghet/ En sal nemen alle dinghen die stoppen. Sy sal eten ghebraden quede appelen wten roosewater met wijn. Item si sal baden in water/ daer in gheloden is den bast vā ouden eycken/ die looueren van wittē prupmboom en den bast/ en si gheneect.

Ter vloet van etter.

Sommighe vrouwe hebben een vloet dat wīt etter is. Neemt cruyt van wittē mostaert saet/ dat inden velde wāt siedet in wijn/ en legt daer op alsoo heete als si ghelijden mach. Oft doet poleye ghepulueri/ seert in een saken/ also breeet dattet saken bedecke die schamelhede/ en dat fundamēte/ siedet dit in wijn en legghet daer op wel heet/ en alst cout is so verwer met inden seluen wijn/ en draghet daer op het sal die moeder seer stercken.

Item van pillen als die moeder verstoppt is.

Item dye moeder dye verstoppt is behoeft pillen oft clisterien/ Aldus salmen maken der moeder clisteriē/ Neemt biuoet/ auerute/ saue/ goubloemē/ en siedt se te samē in watere dat derdēdeel inne/ dan doet daer toe ēē once souts/ en olie en versche boter/ en doetet in die moeder vander vrouwe/ en die vrouwe sal ligghen ghelijc mē een clistere settet/ Ende men sal dye vrouwe eerst smerē met olie laurine. En alst in dye moeder is/ sal mē die poorte vast toe houdē met eenē doech/ also dattet daer in bliue/ alsoo langhe als zijt verdraghē mach. En also repnicht haer die moeder/ en alle quade humoren loopen daer wte.

Teghen te seer grooten vloet.

Neemt Hyposquididos die int water wassen/ en den bast van malagranaten en van gallen/ dat wijft en temperet te samen met weghebreede sap dunne/ en doet daer wijn toe/ en doeghet in die moeder/ alsoot voor ghelcreuen is. Item als men dye moeder sal helpen/ dat sal mē doen in dier tijt als si te vloeyē plach/ In dese dinghen te doen/ sullen dye vrouwen te vorē baden.

Om die vrouwen vrolijck te makene.

Palacium/ Holbesen kernen watere/ en niet herueisaet/ Dit watere ghedroncken des daechs onder half once oft twee oncen/ maect die vrouwen vrolijck van moede/ En dit water inder seluer maniere ghedroncken/ is den vrouwen goet/ oft si een ander hint soechde/ en nochtans bevrucht warē/ En twee ofte driewerf des daechs ghedronckē/ brenghet den vrou

Der Vrouwen siecke.

wen haer bloemen.

Om die vrouwen vruchtbaer te maken/
als een vrouwe onvruchtbaer
oft vercout is.

Ohtert gheel violette watere. Van desen watere. lijf.
oft vier weken ghedronckē/ des morghens/ des noe-
nens/ en des auonts/ telcken onderhalf once/ maket
die vrouwen vruchtbaer. Porrum/ Iooch watere/ al-
leen die wortelen ghebrant in die Braechmaet/ Dit
watere is goet den vrouwen die onvruchtbaer zijn/
des morghens en des auonts ghedronckē/ telckē een
once. Moeder cruyt watere/ ses oft acht weken alle
daghe des morghens en des auonts ghedronckē tel-
cken een once/ is den vrouwen goet dye gheerne kint
hadden/ en teghen quade vochte materie indē lijue.
Roosmarijn watere/ twee oft driewerf vā desen wa-
tere ghedronckē/ telckē een half once/ rechtuaerdicht
die moeder. En het is oock goet om dye Vrouwen
vruchtbaer te makene/ alincē een badt maect/ daer si
in ghecoot is.

Sunellen watere is der vrouwe goet/ dye vā kint
te baren ghebrokē wort/ dat si die vrime niet onthou-
den en can. Die vrouwe salinē te drinckē gheuen alle
morghen en auonde Sunellen watere/ Roose wate-
re Zeli watere/ Camille water/ en Vlope water/ on-
der een ghemenghet/ telcken onderhalf once.

Om dye bevruchte vrouwen
te stercken

Marubium ofte prassium/ Andoren oft appelcruyt
Dit watere is goet somtijts ghedronckē vanden be-
vruchten vrouwe/ telckē een once/ wāt het steret en
conforteert dye vrouwe/ en het steret oock haer kint
Endiue water/ dicwils ghedronckē vandē bevruch-
ten vrouwe/ telcken een once/ conforteert se en steret
se. Herba paralisis/ hemels fluctele water tweewerf
des daechs/ telcken een once ghedronckē is den vrou-
wen goet die met kinde beghort zijn.

Teghen den quaden lust der be-
vruchter vrouwen.

Wijngaert loof watere/ en der pampelen watere/
twee oft driewerf des daechs van desen watere/ ghe-
dronckē/ telckē een once/ is den bevruchte vrouwen
goet/ teghē den onnatuerlijcken lust. Dat alswicken
lust den kinde noch der vrouwen gheen schade bren-
ghen en mach.

Wateren die den bevruchten vrouwen
ende haeren kinde schaden.

Poley watere luttel oft vele ghedronckē is den be-
vruchten vrouwen schadelijck/ want het doet se mis-
uallen en ontijdelijck baren. Ende dit schijue ich om
dat die goede vrouwen hen van hindere wachtē sou-
den/ anders hadde ict wel inghelschreuen ghelaten.
Hedrea arbozea/ clif/ peue wewijnde/ die beste ist die
aen die epcken wāst metten besien ende bladerē ghe-
brandt midden inden April/ Enmorghens ende des
auonts van desen watere ghedronckē/ telckē een on-
ce en inden dranch ghemenghet/ repnicht dye blase/
Maer ten is den vrouwen niet goet. Olus pottagie
cruyt watere. Die bladeren ghebrant int beghinsele
vander Braechmaet/ Als een vrouwe in kints noo-
de ofte inhen arbept ghaet/ soomen dat seyt/ enen
doeck in dit water ghenetter/ en voor haeren nuele
ghehouden/ doet haer des te liefelijcker baren. Dit
is beproeft en warachtich benonden. En dit watere
is den bevruchten vrouwen seer quaet dye kint dra-

Der Vrouwen siecke.

ghen/ want oft si dat droncke/ so soude dat kint daer
af steruē/ en soude trestont baren/ en si is in sorghen
haers leuens/ Enmorghens en tsauonts/ telcken on-
derhalf once van desen watere ghedroncken/ selpet
die vloet der vrouwen bloemen/ En alsoo ghedron-
cken helpt den ghenen dye met pijnen pissen/ En des
morghens/ des noemens/ en des auonts vā desen wa-
tere ghedroncken/ telcken onderhalf once/ selpt den
stoel ghanck.

Door vrouwen die kint supghen/ en
nochtans bevrucht zijn.

Palacium/ Iolbesien watere en nyet keruel saet/
Dit watere is goet/ waert dat een vrouwe kint droe-
ghe/ so dat si bevrucht ware/ en nochtans een ander
kint soochde/ so sal si onderhalf once oft. ii. oncen van
desen watere des daechs drinckē/ so en schade den
kinde niet/ dat si draecht/ al soecht si een andere.

Om die vrouwen die in kints baren
zijn lichteliker te ghenesen.

Arthemisia/ Siuot watere. Almen een once van
desen watere/ eender vrouwen te drincken gheeft die
in arbept oft in kints noode is/ so gheneest si des te
eer. Setonie water/ is goet als een vrouwe in kints
arbept ghaet/ dat si des te eer gheneest/ almen haer te
drinckē gheeft drie oft vier oncen van desen water so
gheneest si des te eer. Meye bloemē oft perck bloemē
watere Lilium conuallii/ twee oncen oft twee oncen
en een half van desen water ghedroncken/ helpt den
vrouwen die in kints arbept ghaen. Wijnruytē wa-
tere. Een once van desen watere ghedronckē/ is den
vrouwen goet dye in kints arbept ghaen/ want het
dijft die ghebuerte wte/ daeromme ist den vrouwen
die kint draghen schadelijck/ wāt si soudē barē voor
den rechten tijt.

Teghen dat doode kint in der
moeder lichaem.

Guila campana/ Mant wortel water/ vā desen wa-
tere twee oft driewerf ghedronckē/ telcken twee on-
cen/ dijft dat doode kint vander modere. Spuot
watere. Een vrouwe die een doot kint ouer haer he-
uet/ wort dat ter stont quijte/ als si onderhalf once/
oft twee oncen van desen watere drinck. Camille wa-
tere/ acht daghē/ alle daghe telcken onderhalf once/
dijft dat doode kint wt der moeder lichaem. Porru/
parreplooch watere. Dit water is goet den vrouwe
dien haer schamelheyt naeder ghebuerten verfoort-
seert oft ghebroken is/ dat doet dit watere ghenesen
alsment des morghens en des auonts daer mede was-
chet. Quercula minor/ Camedien/ midden inden
Meye ghecapt met alle zijnder substancien en ghe-
brant twee oncen van desen watere ghedronckē/ ver-
dijft die doode ghebuerte vander modere. Petelen
wortelen watere/ des morghens en des auonts/ tel-
cken een once oft onderhalf once ghedroncken/ en laet
dat doode kint niet langhe inder moeder lichaem blij-
nen. Groue saue/ twee oft driewerf des daechs van
desen watere ghedronckē/ telcken twee oncen/ dijft
dat doode kint wt der moeder lichaem. Granum oft
barce Juniperi oft Ami fructus/ Senerue besie. Int
beghinsele vā eerste der herfstmaent. Die swertte
besien die wel rijp zijn ghebroken en ghebrant/ twee
oncen van desen watere ghedroncken/ dijft wte dye
doode en leuende ghebuerte. Daer omme en sullent
die vrouwen niet drincken die met kinde ghaen/ En
het verdijft senijn wte/ also gedronckē. Witte lelien

Der Vrouwen sierte.

watere des morghens en des auonts ghedroncken/
telcken twee oncen/drijft die doode ghebuerte vāder
moedere. Root wilghen watere/twee oft drie oncen
ghedroncken/drijft die doode ghebuerte wt.

Om Secundina/dats/die tweede ghe-
buerte vanden vrouwen te verdrū-
uene/en te repnighen.

Poley watere/Dit watere drie oncen/is den vrou-
wen goet die verſupmt wordē van dye drie vrouwē
als ſi kint baren/en die naghebuerte/dats Secundi-
na van haer niet ghenoech ghecomē en is/alſo ghan
ſelch als ſi ſoude. Groot weechbreeden watere/twee
oncen oft twee oncen en een half/van deſen watere
ghedronckē/drijft dat vel der naghebuertē/dat Se-
cundina ghenaeint is/wte. Cleyn weechbreedē wate-
re/drie oncen oft drie oncen en een half/verdrift Se-
cundina/dats die ander ghebuerte/en dat vliet hē
daer dat kint inne gheleghen heeft.

Om een vrouwe die niet ghenoech naer
der ghebuerten gherepniicht en is/
te repnighen.

Ohierē gheel violetten watere. Ses oft acht daghē
van deſen watere ghedroncken des morghens/ des
noenens en des auonts/repniicht die vrouwen na die
ghebuerte. En vier weken alſo van deſen water ghe-
droncken/maect die vrouwē vruchtbaer. Arſtologia
longa Oſterlucie/Die bladeren cruyt wortel/en ſke-
len onder een ghecap/ int eynde vandē Meye. Dye
oft vier daghen alle morghē en auonde vā deſen wa-
tere ghedronckē/telcken een once oft onderhalf on-
ce/supuert die vrouwen na die ghebuerte.

Om een vrouwe te helpen die ſeer verfor-
ſeert oft ghebiokē is inder geboortē.

Porum porrey looch watere. Dit water is goet den
vrouwen/dien haer ſchamelheyt na der ghebuerten
verforſeert oft ghebroken is/dat doet dit watere
ghenelen/alſment des morghē en des auonts daer
mede waſſchet.

Om een vrouwe die gheen oft luttel
melcs heeft/haer melch te
doen gheuen.

Anetum/Dille watere/des morghē en des auonts
dille water ghedronckē/telckē twee oncen/gheeft dē
vrouwē veel melcs. Venckel watere.x. oft.xij.daghē
ghedroncken/des morghens en des auonts/telcken
onderhalf once/doet den voeteren en den vrouwen
wel melch hebbē. Lactuca domestica Tamme lactu-
we/Die vrouwē die kint ſupghē en luttel melcs heb-
ben/sullen dit water drincken en haren dranch daer
mede menghē ſo waſt dat melch ende dat bloet daer
melch afcoemt. Uſium conualliu Meye bloemē pere-
bloemē. Des oft acht daghē alle daghe onderhalf on-
ce oft.ij. oncen ghedronckē is der vrouwen goet dye
haer melc vlozē heeft/en doet dat melc wedercomē.

Teghen die ghelwollen borſten/en
van gheronnen melch oft van
ouculodich bloet.

Hcus muſcara/Herba roberti/Godts gena cruyt
watere/dit water is goet/des daechs twee oft dye-
werf met doecken gheleyt op der vrouwen borſten/
als haer die wec doen/en root ghelwollē zyn. Munt
watere. Driewerf des daechs van deſen watere ghe-
droncken telcken onderhalf once/en eenē doer daer
inne ghenettē/en op der vrouwen borſt geleyt doet
dat gheronnen melch in dye borſten ontruimen.

Der Vrouwen sierte.

Als eender maecht die borſten te groot
worden/hocmē haer dat benemē ſal.

Cicuta winterling watere. Dit water is goet eender
maecht/dien haer borſten te groot willen wordē dye
ſalle met deſen watere beſtrycken/en eenē linē doech
daer inne nettē/en laſt om die borſtē ſlaen/ſo en wor-
den ſi niet alſo groot. Pyra ſilueſtris Wilde perē oft
hout peren. Int beghinſele van dat eerſte der herſt-
maent/er ſi beghinnē moruwe te wordene/ghelſoo-
ten en ghebrāt. Dit water is goet als eender maecht
oft vrouwen borſten ſlap wordē/en te groot wordē.
So ſalmē doechē in dit water nettē en op dye borſtē
legghē.ij. oft driewerf des daechs/ſo bliuen ſi des te
cleynere en worden hert.

Om eender maghet oft vrouwen
borſten hert te maken.

Attacium oft prunella ſilueſtris/onſippe ſleen wa-
ter/int eynde van Septembri ghelſootē en ghebrāt.
Dit watere dicwils op der vrouwen borſten gheleyt
met eenen doech/doet die morwe borſtē hert wordē.
Wilde peren watere. Dit watere is goet als eender
maecht oft vrouwē die borſtē ſlap wordē en te groot
worden/ſo ſalmē doechē in dit water nettē/en op die
borſten legghē twee oft driewerf des daechs/ſo blij-
uen ſi des te cleynere/en worden hert.

Om eender vrouwē te helpen/dier haer
bloeme menſtruū ghenaeft verſtopt is.

Annula campana. Alant wortel watere/des auonts
een once oft onderhalf once ghedroncken/brenghet
den vrouwen haer ſtonden menſtruū ghenaeft/
Wortel watere vandē liſſe mettē blauwē bloemen.
Dit watere driewerf des daechs ghedronckē/telcken
onderhalf once doet den vrouwen haer ſtondē comē.
Pimperellen watere/drie oft vier daghen des mor-
ghens en des auonts ghedronckē/brengt den vrou-
wen haer bloemē. Setonie watere/des morghē en
des auonts ghedronckē/telckē twee oncen/supuert
en doet den vrouwē haer bloemē voort comē. Poley
watere ghedroncken twee oft drie daghen tweewerf
des daechs/telcken onderhalf once/brengt den vrou-
wen haer bloemen/ſo verre alſt inden tijt is dat ſiſe
hebben ſouden. Artheimiſia biuoet watere. Dit wa-
ter ghedroncken des morghens en des auonts/tel-
cken twee oncen/doet den vrouwen haer bloemē co-
men. Het helpt oock datmen dat liſt van die ghordel-
ſtad nederwaerts/daer mede ſalue en ſtrijct. Camil-
le watere/tweewerf des daechs ghedronckē/telcken
onderhalf once/brengt den vrouwen haer bloemen.
Venckel watere drie oft vier daghē ghedronckē/des
morghens nuchterē/en des auonts/drijft der vrou-
wen bloemē wte. Cera terreſtris onderhaue/twee
oft drie daghē van deſen water ghedronckē/des mor-
ghens en des auonts/telcken onderhalf once/brengt
den vrouwen haer bloemen. Altea hoochmaluwe/
tweewerf des daechs van deſen watere ghedronckē/
telcken een once ofte onderhalf once/doet der vrou-
wen bloemen voorkomen.

Om die vrouwen te repnighen als ſi
haer bloemen hebben.

Betonie watere/des morghens en des auonts ghe-
droncken/telcken twee oncen/supuert en doet voort
comen der vrouwen bloemen. Biuoet water tmo-
ghens en des auonts ghedroncken/ghedronckē tel-
cken twee oncen/supuert en purgeert die ſtonden der
moedere. ſumus terre Griſcom. Dit watere twee

Der Vrouwen siecke.

werf des daechs ghedronckē telckē twee oncen/ sup
uert den vrouwen haer bloemen/ als si dat nutten in
den tijt dat haer bloemen vloeden. Eert besien wate
re/ Dit watere des morghē en des auonts ghedronc
ken telcken twee oncen/ supuert der vrouwe cranc
heyt. Geniaen watere. Die wortele metten cruwde
ghecapt en ghebrāt int eynde vandē mepe/ En noch
betere/ dpe wortele alleene ghecapt en ghebrant int
eynde vanden honts daghen.

Om die vrouwen haer vloet te stelpen
en haer te helpen/ als si die bloem
vloet te langhe heeft/ dat si
daer af cranch ende
flauwe wort.

Boonbloemen watere stelpet den vrouwe haer bloē
vloet/ des morghens en des auonts ghedronckē telc
ken onderhalf once/ ses oft acht daghen veruolghē
de. Groot weechbreeden watere/ Een once ghemen
ghet met bolo armenico en lapide ematicis/ elc een
dragina/ des morgens/ des noens/ en tlaunts ghe
droncken/ stelpet der vrouwen vloet. Eycken loof wa
tere/ des daechs driewerf ghedroncken/ telcken dri e
oncen/ is goet der vrouwe die haer stonden te veel he
uet/ en het stopse. Cornu cerui/ herts hooren watere
Als een middelbarich hert zijn hooren af gheworpē
heeft/ en weder gewassen zijn/ een half eile lanch/ dpe
wyle dat die noch weech yn en morw/ gelijc een car
tilagie/ gecapt en ghebrant/ Een once oft onderhalf
once des daechs ghedronckē/ stelpet der vrouwe bloe
men/ gelijc ic dat selue besocht en warachtich beuon
den hebbe. Plopen watere. Van desen watere tsmor
ghens en des auonts ghedronckē ses oft acht daghē
alle daghe telckē onderhalf once/ is den vrouwe goet
die haer bloemen te vele hebben. Que appelbloemē
watere/ als si volcomelijc rijp zijn/ ghedistilleert. Dit
wate tsmorghens en tlaunts ghedroncken telcken
een once/ mindert den vrouwen haer bloemē. Maer
die que appelen/ als si volcomelijc rijp zijn/ cer si mor
we beginnen te worden/ hoe hertec hoc beter/ ghe
capt ghestooten en ghebrant/ Twee oncen que appel
waters ghemenget met ē once roodē wjns die slip
ticum is rijfende/ en tsmorghens/ tinoenens/ en tla
uonts/ telckē veel ghedronckē/ is seer goet der qua
der maghen/ wāt het sterct die/ het doet haer die spij
ie behoudē/ tis goet teghē dat walghē/ en teghē dat
opwerpen/ teghē dat ouer gheue flausea ghenaeamt
het stelpet ooc alderhande schijteroot en wit. Cauda
equina/ paerts steert. Dat cruyt indē mepe ghebrāt/
Van desen watere tsmorghens ende tlaunts ghe
droncken/ telckē onderhalf once/ stelpet den vloet der
vrouwen bloemen. Flores papauer is rubri/ clappel
roose roode cozen roosen/ eender vrouwe twee oncē
te drinckē ghegeue/ en eenen doech daer inne ghenet
tet tusschē haer borstē ghelept/ stelpet den vloet haer/
der bloemē als si dien te vele heeft. Mer bloemē. U
lrum conualliu/ percbloemē watere/ dpe oft vier da
ghen alle daghe/ tsmorghē/ tinoenens/ en tlaunts
van desen watere ghedronckē/ telcken twee oncē/ en
een halue oft drie oncen/ is den vrouwe goet die haer
bloemē te veel hebben. Ghi sulc weten/ dat so
wanneer gho der vrouwen vloet met eenich van des
sen wateren stelpen wilt/ so suldy dat by tijde begin
nē/ op dat het niet te geringe gestelpen en worde/ noch
ooc niet belet en worde/ en dat om twee saken/ Deer
ste/ want elcke vrouwe/ dat hebben moet/ Want ris

Der Vrouwen siecke.

een supueringhe der vrouwe/ En ten anderen/ want
het treet den vrouwen op int hooft/ en in dielendē
en som tijts swilt hen daer af den buych. Daerom en
salmen dat nemmermeer stelpen/ ten ware dat niet/
midts cranchēdē en sieckē der vrouwe stelpē moeste/
so salmen dat lichtelijc bestaen.

Teghen dat album der vrouwen dat
seer hinderlijc is/ met wat wate
ren dat te helpen/ ende te
verdruiuen is.

Urtica mortua doof netelen watere/ men sal nemē
die bloemē en dat opperste ghastelkē en dpe knoppē
daer die bloemē aen wassen/ en distillere die int mid
den der Graechmaent. Een once ofte onderhalf once
van desen watere ghedronckē tsmorghē en tlaunts
is seer goet teghē dat witte der vrouwe menstruum
album ghenaeamt.

Om dpe moedere te stercken ende
te conforteren.

Groot weechbreedē watere ghedronckē/ coemt der
moedere te hulpē. Maiorana maghelepyne oft sanli
tus in latijn/ van desen watere gedronckē tsmorghē
en tlaunts telcken een once oft onderhalf once/ co
forteert en verwermt die coude moeder. Groue sa
uie/ twee oft driewerf des daechs/ tsmorghē/ tinoe
nens/ en tlaunts vā desen watere ghedronckē/ telc
ken een once/ is goet in saken der maghē en oock der
moedere/ Men macht oock wtwendich daer op leg
ghen met wercke/ oft eenē linē doech daer inne net
ten/ en daer op legghen ghelijc een Epithima/ dat
is een vochte plaestere.

Teghen vercoutheit der moedere/
oft moederstede.

Dimpernelle wortel watere/ tsmorghens en des a
uonts ist goet ghedronckē/ telckē een once oft onder
half once/ den vrouwe die die moeder oft moederste
de vercoutheit hebben. Polep watere is goet den vrou
wen dien dpe moedere ofte moederstede vercou is/
tsmorghē en des auonts ghedronckē/ telckē een on
ce. Maiorana maghelepyne Sanucus in latijn. Van
desen watere tsmorghens en tlaunts ghedronckē/
telckē onderhalf once/ conforteert en verwermt dpe
coude moederstede. Groue sauie watere/ Twee ofte
driewerf des daechs vā desen watere ghedroncken/
telckē een once/ is goet in saken der maghē en oock
der moederstede aengaende. Men macht ooc wtwe
dich daer op legghē met wercke/ oft oock eenē lijnen
doech daer in netten/ en daer op legghē ghelijc een
Epithima dats een vochte plaester. Der grooter ne
telen wortelen watere/ int midden vandē honts da
ghen vergadert/ die wortelen schoone ghewasschen/
ghecapt en ghebrant/ Tsmorghens en tlaunts van
desen watere ghedronckē/ telcken onderhalf once/ is
der moederstede wter maten goet. Sicruyt/ Culu
ta/ Silcruyt oft dodercruyt/ des morghens ende des
noenens en des auonts vā desen watere ghedronc
ken/ telcken onderhalf once/ is goet teghē dpe moe
der stede die vercou is.

Teghen verstophtheit der moedere oft
moederstede/ oft als si slimich is.

Wortel watere vanden lisse metten blauwen bloe
men/ dit water driewerf des daechs gedronckē/ telc
ken onderhalf once/ ende ouer den roock oft alene
daer van ghebaeyt/ is goet teghen die pijnē der moe
derstede ende verstophtheit haers monts. Camille

Der Vrouwen siecke

watere tweerwef des daechs ghedroncken/ telcken een once/ verdrift ende verteert dye slimicheyt der moeder stede. *Munte watere*/ Van desen watere drie wref des daechs ghedronckē/ telckē een once oft onderhalf once/ ende eenen doech daer inne ghenettet/ ende van buyten op die moederstede ghelept/ reynighet die moeder. *Mueroon watere*. Een once vā desen watere ghedroncken/ opent dye moeder en dye moederstede.

¶ Teghen die opstotinghe der moeder oft als haer die moeder breeken wilt oft als si cout is/ oft als si haer om den nauel wee doet.

Maluwe oft pappelen watere/ drie wref des daechs van desen watere ghedronckē/ telcken onderhalf once doet die pijn der moederstede ophouden en cesteren. *Camille watere* tweerwef des daechs van desen watere ghedroncken/ telcken een once/ verdrift dye pijn der moederstede. *Vinden bloetsele watere*/ Den ghenen die die moeder oft moederstede oft die derm ghicht hebben/ salmen een once van desen watere te drincken gheuen/ dat si niet en weten wat is/ so ghenen si. *Mupfen ooren watere*/ Van desen watere drie oft vierwref des daechs lauwe ghedronckē/ telcken twee oncen/ is den vrouwen goet die die moeder opstoot/ ende dat crimpsele omgaens den nauele hebbē. *Pepita* oft *menta nō odorifera* liatten cruyt neppe/ Des morghens/ des noenens/ en des auonts van desen watere ghedronckē/ telcken onderhalf once oft een once/ is den vrouwen goet/ dien die moeder wee doet van hitten oft van coudē. *Ghemepn netelen watere*/ des morghens/ des noenens/ ende des auonts ghedronckē/ telcken onderhalf once/ is goet teghē die vermoeder/ ofte moederstede die opstoot. *Papercruyt* pijpen watere/ *Dens leonis*/ *siotrum porcinum*/ twee oncen des morghens nuchtere alle daghe van desen watere/ is goet ghedronckē/ teghen die moeder. *Mueroonen watere*/ des morghens ende des auonts van desen watere ghedroncken/ is goet teghen die vermoeder oft moederstede. *Celidonia*/ scheelwortel watere/ Des morghens/ des noenens des auonts van desen watere ghedroncken/ telcken twee oncen is goet teghē die vermoeder oft moederstede. *Spargus* spargien cruyt watere. Dat cruyt/ steel ende wortel onder malcanderen ghecapt en ghebrandt inden Meye/ ofte oock inden Iherst/ alst roode besien heeft. Drie oft vierwref des daechs van desen watere ghedroncken/ telcken een once ofte onderhalf once/ is goet teghen die pijn der lendenen ende der nieren/ die van winden ende van flegma comen. *Witte lelien watere*/ ses oft acht daghen/ alle daghe tweemaal van desen watere ghedronckē telcken een once/ is den vrouwen goet dien die moeder wee doet so waer af datter oock comt.

¶ Teghen sweeringhe der moeder/ als een vrouwe sweeringhe oft ette heeft oft dat si rottet/ met welken watere dat dat te verdriven is.

Blauwe violetten watere/ des morghens/ des noenens/ ende des auonts/ telckē een once oft onderhalf once ghedroncken/ en doeken daer in ghenettet/ en van buyten daer op ghelept/ supuert dye moeder/ en verdrift die sweeringhe der moeder. *Sunellen watere*/ so wat vrouwe dien inwendich die moeder rottet ofte sweert of te vol etters is/ dye drinke

Der Vrouwen siecke

twee oft drie wref des daechs van desen watere/ telcken onderhalf once/ so wort si ghelont/ en dat ettere vergaet/ bysondere alsinen des eenen goeden dronck des morghens nuchteren drinct.

¶ Teghen dat gheswil der moeder oft der schamelheyt.

Gnula campana plant wortel watere. Dit watere telcken een once oft onderhalf once ghedroncken/ en doechē daer inne genettet/ en op die gheswollē moeder ghelept/ doet die ontswillen. *Arthemisia* buoet watere verdrift alle ghebreken aen die secrete plaetse der vrouwen/ alsinen dye daer mede wasschet/ het si gheswil ofte andere siecheden. *Aristologia longa*. *Sterlucie*/ des morghens en des auonts van desen watere ghedronckē/ telckē onderhalf once/ beneemt die swillinge en grootheyt des buyses vāder moeder.

¶ Teghen die seerichheyt aen der vrouwen schamelheyt.

Buoet watere verdrift alle ghebreken aen dye secrete plaetse der vrouwe alsinen dye daer mede wasschet/ het si gheswil oft andere siecken. *Camille watere*/ is goet teghen die seeren die die vrouwe ende dye mans aen haer schamelheyt hebben/ tweemaal des daechs daer mede ghewasschen. *Mus muscata*/ herba roberti/ Gods ghenade cruyt watere/ dit watere is goet teghen die etinghe der vrouwe schamelheyt des daechs tweemaal daer mede ghewasschē/ en met doeken daer op ghelept. *Consolida maior* waltwortel watere. Dat ghehele cruyt inder Braechmaent ghedistilleert. Dit watere is goet teghen die etinghe aender vrouwe schamelheyt dicwils daer mede ghewasschen. *Verbena herba sacra*/ yser cruyt watere/ Dit water is goet teghen die etinghe/ en teghen dye ghaten aender vrouwe schamelheyt/ des morghens en des auonts daer mede ghewasschē en een doerckē daer inne ghenettet daer ouer ghelept. *Flores papaueris rubei* clappeloosen oft roode corē roosen. Dit water is goet teghen die etinghe/ seeren/ schoftheit en bladeren aen der vrouwen schamelheyt/ des morghens en des auonts daer mede ghewasschē en met doeken daer op ghelept.

¶ Teghen den grooten buych/ oft sware leden/ oft coude materie inden liue/ oft weedom omtrent den nauele der vrouwen.

Sbera terristris onderhaue watere/ Dit watere/ des morghens/ des noenens en des auonts ghedroncken/ telcken twee oncen/ den vrouwen die swaer ledē oft eenen grooten lichaem hebben/ en vierwref des daechs/ die leden daer mede ghewreue. *Citcaria*/ mel lisa/ moeder cruyt watere/ ses oft acht weken alle daghe/ des morghens en des auonts ghedroncken/ telcken een once/ is den vrouwen seer goet die gheerne hint hadden/ ende teghen quade vochte materie inden liue.

¶ Hier na volcht een tractaet vanden Pocken.

Hier beghint een Boeck vanden Pocken.

Hier beghint meester Joannis de Vigo boeck vanden Pocken / dyemen dpe Fransche siecte noemt / dpe ander de Neapelsche / dpe andere dpe Spaensche Pocken / Van dat quade doode vleesch / van dpe schooftheit / ende der inunctueren / ende der tanden weedom houdende les capittelen.

Dat eerste capittelle van die kuere en ghene-
singhe der Pocken die niet geueficht en zijn
Den tijt der Pocken.

In faer dyf sent vierhondt en vier en
tnegentich in der maet Decbris / int
welcke iaer die doorlichtichste Karo-
lus Coninc vā Branchryk met groo-
ten geselschape nam die reysen na ita-
lien / om dat rijcke van Neapolis wederō te vercri-
ghene / So openbaerde in den seluen iare eenigerhā
de siecte van onbekender natuere.

Die verscheden namen der Pocken.
Die welcke pocken die verschede / en menigher-
ley namen / die verscheden natiē naemē. Die wa-
len naemden se / die neapolsche siecte / want inder sel-
uer tijt / seggen si / dpe siecte wt Neapolis int walsce
lant / in haerder wedercoemste ouergebracht te heb-
bene. Maer die neapolsche wāt int voorscreuē iaer
alle dat lant van Italiē ouere / dese siecte verstroyt

en gheopenbaert is gheweest / om deser saken wille
naemden sise die walsche siecte / hier en bouē de Se-
nuenē / To male de le fauelle noemden sise gemeyn-
lijc. Die Tusschen. To male de le bulle. Dpe Lombard-
den. To male de le brofule. Die Spaengtaerts / La bo-
ues hieten sise / Maer dese verscheden namen / zijn
deser siecten / so elcher natiē / dat beliefde / ingestelt
Nochtans en ist niet te forghen / vanden namen / als
wi die rechte meyning he van te kuere rene hebben.

Dat die Pocken besmettelijc zijn.

So was doen en is ooc nu dese voorschreuen siecte
besmettelijc / bifondere doot bekennen / genooten-
ofte te samen menghingē eender vuylder / vreemder
vrouwen metten manne / en des mans metter vrou-
wen.

Die plaetse der Pocken.

Want der Pocken oorspronck heeft bi na altyt ge-
weest int gemechte / te wetene / den vrouwen in dpe
vrouwelijchheit / en dē mans in dierode / met cleynē
pupstkens.

Die tekenen vanden Pocken.

Somtijts zijn die Pocken vā vaelder weruen / som-
tijts swart / somtijts witachtich ronts o m3 dyfster
heyt. Waerom dat dese pupstkens niet en mochten
bupten en binnē / door den Medicijn / so haest gekue-
reert worden / haer archeyt en omuine tgehele lich-
haē met versweeringe des gemechts / dat swaerlijc
was te ghenelen / en lichtelijc wat ouerbleef / wāt al
waft datmen dese pupstkens af dede / comē si weder
en wederō / en als die genoegh genelen zijn / so comē
daer ter stont kortsachtige pupstken / en somwille met
vleeschachticheit opgeheuē / gelijc eenē waztē / opt
voorhoofd / hals / en daensicht / armē / en schenē / en bi
na ouer alle tlichāc zijn si verstroyt geweest / en toe-
defen dage toe dusdanige siecte / behoudt si noch dpe
oordine.

Den weedom vanden Pocken.

Ende des ghelijck oock somwilen metten voorſere
men pupſkens/ oft ooc na dat ſi ghecomen zijn/ een
maent en ee half ofte daer omtrent/ liden dpe ſiecke
roepende weedommen/ aen dat voorhoofd/ ſchoude-
ren/ ofte knienſchuen/ ende armen/ ende ſomtjts in
die ſchenckelen/ ende braepē/ ende hupen/ Vāden
welcken weedommē/ ſomtjts nae ſeer vele tijts/ te
wetene/ na een iaer rude/ daer ouere quamen daer
ſommighe ſchiroſitates ghelijck den beenderen/ vā
den welcken/ die ſiecke metten roependen weedom-
men ghequelt worden/ biſondere des nachts/ ende
ſaechtēden des daechs/ Om die ſelue te ſaechtēne/ de
Mnodine medicinen vanden doctoren vertelt/ die de
weedommen ſaechten ſouden/ ghegheuen/ en be-
driuen niet in die weedommen/ den ſiecken te ſaech-
ten. Der welcker weedommen eynde/ altyt was dat
been ende dat merck te verderuen/ ende te veragerē
ghelijck in dat gheſwil en opblaſinge des dorens ge-
ſchiet/ Dicwils zijn vā deſen ſeluen weedommē crō-
me leden oft vercrumpene inder erwicheyt gebleuē
En iaer ende een half/ oft daer omtrent ouerghele-
den in deſe verachtelijcke/ vuyple/ en beſchamelijcke
ſiecke/ ſommige huenelachtige buſtachticheden wt-
loopinghen groue materie ende ſclematike ſeer ghe-
wortelt/ inder manieren van eender cleynder caſta-
nie wit van verwen/ hart vā ſubſtantie ghelijck een
hoorde oft jenuweh alſ verrotet wiſſen daer. Der
welcker riſpinghe vander natueren alleene/ ſonder
hulpe van eenigher hulpen der medicinen/ dicwils
lichtelijck wordet ghedaen/ Doen ſi open waren/ ſo
ſcheen daer in alle maniere van ſweeringhe/ noch
tans naer die verſcheyden lichamen/ want in eenen
lichame en waert niet te gelouene/ In verſcheydē
lichamen plegghen verſcheyden ſiecken te ſpruytene/
met deſer ſiecken/ Ende ick derreſegghen/ dat alle
die ſiecken van toe vallender ſaken gheuallende/ van
den welckē die oude ende nieuwe doctbrē inder chi-
rurgien vermaen gemaect hebben/ alle in verſchey-
den lichamen/ moghen voorwaer in deſe verachtelic-
ke beſchaemdelijcke ſiecke gheteelt worden/ En eerſt
vanden ſweeringhen te ſprekene/ alderhande heete
ſweeren hebben wi geſien in deſe ſiecke waſſen/ Wp
hebben oock gheſien een coude te ſamen vouwinge
der materien met hen/ te wetene der ſclematikē en-
de melacoliē/ Ende noch ſo iſt dat met dpe ſclema
dat bloet daer tuſſchen geſtelt inden bloede dat ſcl-
mon Indimidiades heet. Ende alſo ſalmen van elc-
ken byſondere ſegghen/ in deſen valle/ ſoomen dat
wel in dat boeck vāden apoſtuēien ſweeringen en
in zijn capittel wel ſegghen ſal/ Des ghelijcken heb-
ben wi oock gheſien alderhāde coude apoſtuēien/
ende wtwaſſende/ te weten/ clieren/ ſchrophelen/ ge-
lijck talpe ende topenarie/ met corruptiē der beende-
ren des hoofts ende ſondere/ cephiro m3 crāce en
ſonder crancher door zijn teekenen/ Oock alderhā-
de ſweeren wt loopende/ maluen ende carbunchlen
Ende cāce nam ooc en herpetē en eſt ſomenum die
wi ooc ſomtjts met deſer ſiecken hebbē ſien mengē
Vanden ſweeren ooc gheenderhande en vintmē vā
den doctore beſcreuen men ent vint oock deſe ſiecken
niet/ wāt iſt datmē dpe ſweere vā deſer ſiecke wel aē
merct/ na die verſcheydē lichamē/ (ſo bouē geſeyt is)
ſo hebbē die ſommige wat ſomtjts met eenē knagē-
den ſweer/ ſomtjts wat metten verrotte/ alder dic-
wiſſe metten wādelen den canckerachtige/ en can-

reighe ſenijnige arghe/ mirich/ ſmertige/ apoſtoms-
rige/ holige/ fiſtulachtich/ met een verrotte been en
gheſpānen lippen/ deſe voorſchreuen ſweeren ghe-
lijcken dē ſweere diemē alder qualicſte heylen mach
met een eyghentheyt ons verborghen/ En daerom
gheneestmen deſe ſweeren ſwaerlijc/ en comē lich-
lijck weder/ Des gelijcs mach een medicijn alderhā-
de weedom in deſer ſiecken tellen/ te weten/ artetici
wāt wi hebben geſien dattet gheheel lichaem vā de-
ſer ſiecken met weedom gepijnicht/ Dē weedom der
hupē/ voeteuēl/ thāteuēl/ thūneuel heb ic dicwils
met deſer ſiecken beuonden. En ooc alderley ſchorſt-
heyt/ ghelijck als malū mozt uū en Alſaphari/ ia ghe-
lijck als Lazarie hebben wy gheſien in deſer ſiecken
waſſen/ Die ſoute ſlegma in hāden en voete/ Tinea/
Albaras/ Impetigo/ Serpigo/ Gutta roſaria/ zijn
dicwils in deſer ſiecken gheopenbaert/ Ooc verſey-
den ſiecken der ooghe vā deſer ſiecken gewaſſen heb-
ben wi dicwils ghenelen/ biſondere Obſthalmiā/ van
couder materie met dōchterheyt des geſichts/ Ooc
menigherhāde ende menigherley ſiecken comen bo-
uen die bouen ghenoomde die met deſer ſiecke men-
ghen/ die welcke bi namen ſeer lāck waren te vertel-
len/ Ten laetſten/ hebbē wi geſien een cortſke ſpruy-
ten/ die den menſche met dpe voorzenoomde quadē
ghelijck als tot Eticam oft tot ſinen laetſten dage/
bracht. Voorts/ ſo bouen geſeyt is/ is geweeſt altyt
die oōſpronckelijcke ſake vā deſen ſiecken te weten/
te doen te hebbē met een onreyne vrouwe en weder
om die vrouwe met ſulcken māne/ nochtān met zijn
der ſenijntheyt ende ſenijntheyt der pupſkens/ dpe
door dat gendootē inden ſchamelicheden comē wort
deſe ſiecke gheſtroeyt en geſpreyt alle lichaem dore
vā dat bouenſte deel totten laetſten verderuende en
veragerende dat geheel bloet/ daer na brenghende
pupſken en ſchorſte ſmetten en vele rouen/ Die we-
dommen dicwils ooc int voorhoofd/ ſomtjts in die
knienſchue en ſchouder bladerē/ ſomtjts in die ſche-
nen/ braepē/ en armē/ meer buyten die iunuerē/ dā
daer inne plegē ſi te comē/ vāden welckē die menſcē
pleghē tsnachts gequelt te wordē/ en tſaechs ſaech-
teden/ ſo bouen geſeyt is. En ghy ſult ooc wetē/ dat
die hulpe die de weedommē ſaechtēt en ontbindet/ die
vāden ouden en nieuwen doctore vermaent zijn/ de
welcke ſeydē/ dat dpe voorſcreuē hulpen alderhāde
weedommen ſonder bedroch ſaechtēdē/ deſer ſiecke lut-
tel oft nyet deſer ſiecken bateden/ Ja/ metten voor-
ſcreuē hulpe meerderdē die weedommē alle dage/ En
haerō ſo is deſe ſiecke vādē doctore onbekēt/ en noyt
geſe ſo ſi nu is/ Al iſt datmē ee cap. vint beſcreuē vā
Cornelio celſo/ vādē kuere vā de ſiecke Elephātia/ en
vā vgone vā ſenis indē. Iu. raet ſchijnt vā eē deſe ge-
lijck ſiecke te tracterē/ Vā deſer ſeluer ſiecke lach de
liever Auguſtus crāc. ſo Suetonius dz int leuē der
Keiſerē beſcrijft/ Wāt alſo hi vertelt/ ſware pericu-
loſe ſiecke alle zj leuē leet hi/ En daerō ſeyt hi/ daer
hi vādē ſmette des lichaē en crācke ledē vertelt/ dē
beſmette lichaem/ ſeytmē vertroeyt al dpe borſte en
den buyck/ tghemechte met teekenē inder maniere
en ordine en ghetal der ſterren des hemels baer. &c.
Daeromme ſo waſt vā noode/ om deſe ſiecke te ghe-
nelen/ nieuwe hulpen ende pharmaca te onderſoc-
ken. Ende inder waerheyt iſſer yet gheuonden/ om
mede te helpen in deſer voorſchreue ſiecke/ dat heeft
gheweſt meer vanden nieuwen beproefden/ dā vā

den ouden hulpe met redene en auctoriteyt menich
mael in haer schrift gheprobeert. Een crepel vā
der weedom wāt die Mōdine hulpe resolutijf dpe
welcke so dat Sali. en Mucē. betuygē/ hebbē cracht
met eenigherhāde sekerheyt wech te doen alle wee-
dom/te wetē/om te laechte den weedom dpe in dese
siecte coemt/wat si doen en is niet. Jnder seluer ma-
niere segge ic vā die Mōdine olien en saluē/vanden
baden/beroochingē/strouē/cerotis en Mōdine plae-
steren/Rochtās geuallet dicwils wt simpele saluin-
ge met luttel quichluers gekerct die voorē. weedom
men/pupsten tweeringhē en leelich schort binne een
weke die armen vā aenden cubitus/ en schenen van
aen die knien binne sineeren sekerlijch dat icse ge-
nesen hebbe. Op dat wi dā tottē principālē propoo-
ste comen/so segge ic dat dese siecte wt een deel des
tijts en wt een deel der materien/twee kueren heeft
bupten een deels des tijts en der materie tot eenē ia-
re toe hebbē wi een kuere/Wls een iaer gelede is/so
behoeven wi een andere kuere deser siecten.

Ope meyninghe in die eerste kuere.

In die eerste kuere moetē die meyninghen hebbē.
Die eerste is eenē wech te ordineren daer toe een op
rechte ghoede en laechte humozē ghegenerereet wor-
de/en die quade verdienē worde. Die tweede is dpe
voorzgaende materie/te verteerene/en die verteerde
te ydelen/Die derde en laetste die vergaderde mate-
rie wech te doene. Die eerste meyninghe.

Die eerste meyninghe/is dat leuen te ordineren/so
segge ic dat indē eersten dagē/alle tghene dat cracht
heeft oprecht goede saecht bloet/en geslupuer bloet
te generere/in desen val sijn si seer bequaē/En eerst
vanden vleesche te spreken/Hals vleesche/bocken
vleesch/kiecken vleesch/hinne vleesch/patrysen/en
die haerē loop hebben/so wel ghesoden als gebadē
laetmē nut wesen/Des gelijchs vogelen in beemde
en boomē/en vosschen/en hucuelē verkeerde/sijn
noek tot dat voorzichreuen doende/Maer hier tegē
so sijn vleesch vā coepen verkenē/en tāmē hertē ha-
sen en die dien loop loopen/Des gelijchs alle waters
voghelen langhen bech/en hals hebbēde/salmē alge-
heel achter laten/wāt si doe wassen quaet grof tour-
bel bloet/Wls vitsen en wortelen en alderhāde roo-
len/sijn in desen val te latene. So ist dan genoeg in
die sue vā vooz:lepde vleesch borago/lacturue/wit-
te beerte/Spinagie met luttel petercellen/mente en
melisse te kokene. Des gelijchs ooc in de selue sue ofte
meelken ofte grues/of bloemevāden mele grotelijch
gecooct/in desen val ist tot desen propoo:ste. Ert ere
ooc met wat agresten laetmen v:ydelyc toe/Alsum
oock somtijts doen si in die selue sue totten propoo-
ste/En oock alderhāde vitsch/sonder clepne vā voo-
der verwen nochtās luttel ghecooct op een rooster-
ken/salmē achter laten/looch en farrepe ooc apuyen
scharpe/soute/tgepeperde salmē in desen val schou-
wen/want si verbrāden tbloet. Wls vruchtē des ge-
lijchs/wāt lichtelijch corrumpere si in dpe image/en
wāt si ooc quade humozē doen wassen/so salmēse so
vele alst moghelijc is schouwē/sond pupmē geheel
cyp en persken/Somtijts ooc meloene en wilde ker-
sen luttel nochtās machmense in desen val verdra-
gē.Tsupuele en alderhāde caele sijn ooc schadelijch.
Granaet appellē en haerē wijn laetmē nuttelijch toe
Passule sijn oock totten propoo:ste wat doende.
Die tweede meyninghe/die welcke is/de voor:gaende

materie te verduwē en die verduwet te ydelen/so
wordet verult. Jndē eersten metter crachte en den
ouderdom hen daer in voeghende/vison der alst een
langwijn lichaē is/ in dese grouwelike siecte ist nut
tbloet wt die gemeene adere oft die basilica des roch-
ten arms.

Gen Sirope.

Daer na salmen die materie doen verduwē ee we-
ke nemende dese Sirope. R. Sirope vā cleyn kerue-
le. i. j. vā Endiuie sap. vi. j. Endiuie water en Ven?
har/van keruelc. ana. i. j.

Gen purgatie.

Als die sirope genomē is die weke/so salmē den pa-
cient hier mede purgerē. R. Diacaptoliconis ee ver-
lichtede electuarie. ana. vi. j. Reubarbari naerō hō ff
ingegotē met Endiuie water. i. j. mēghet/En met
gesodē bloemē en vruchtē cordialiū salmē eenē cor-
ten dranch makē/doende daer toe sirope vā violettē
i. j. en. f.

Gen meesterlijche Sirope.

Nochtās in dese quade dispositie/ hē ic gewoonlyc
die materie te doen verduwē/en met dese nageschre-
uē meesterlike sirope vā onser bescreuinge geordni-
neert. R. Keruel/ven? har/buglosse/endiuie. ana. i.
m. en. f. gallitrici/pollitrici. ana. m. f. Passularū sebe-
sten. ana. i. j. prupmē vā Damasco. xro. int getal/sue-
re appelen luttel gebro:ke. vi. int getal/wijn vā gra-
natē vā. i. l. pont. f. Endiuie water/keruel watere bu-
glossen watere. i. pont en. f. al salt naerder konst sie-
den tot opt derdendeel/dā salment doorzagen totter
doordoeninge salmē so vele supckers alst genoeg is
doē/en makē een sirope met. ij. j. saps vā keruele en
so veel saps vā Endiuie. an. i. j. saps lupulorū/waer
af die patient indē dagraet nemen sal. i. j. f. met wa-
tere van Venus har/Endiuie en keruele.

Gen purgacie. Als die materie binne. x. oft. xij. da-
gē/na dat die sirope gecomē is/ salmē de paciēt pur-
gerē met deser purgacie. R. Cassie. j. f. diacaptolico-
nis. i. j. electuarie vā roosen. ij. j. oft voo: die electua-
rie ouer ses maedē/met also vele cofect iē vā amech
met gemeynē kokingē salmē eenē cortē drāc makē.
En met desen twee purgacie eerst altyt die materie
doede te vertere/so voo: f. is/gingē wi voort tot ee
iaer toe en daer ouer/vā. ij. tot. ij. maendē altyt wed-
gaede die verduwinge en purgacie voo: f. Dillen.
Somtijts tusscē die purgacie gaf ic pillē die nauolgē
R. pillē vā masticine/pillē vā hiera/te wetē vā acht
dingē pillē vā keruel. an. i. j. en mē sal. v. pillē makē
die welcke ic somtijts voo: dauōtmael/en somtijts
na dauōtmael gaf/nochtās naer der ledē nootlijch
Ge:atinge met coppē. En ic dede ooc doe scrabbū-
ge der schoud bladerē/der billē/d braepē/met vētue-
sen oft wint copen/bisondere als tlichaē quade chi-
mos/dats vochtichedē hadde/en veel scor:frachtige
pupstkes. Die derde meyninghe. Die derde sal-
te laetste wezē/de materie die deser siecte bigenoecht
is/wech te doe/aē veel plaetsen te administrerē/nac
dat dese siecte verscheppde tijde heeft/dz so wort ver-
uult/Jndē eerste comende tot den oorspronc der siec-
te/te wetē tot de pupstkes die aen dpe roede plegē
te vallen/so seg ic dat om dat dese pupstkes (so vo-
uen ge:sept is) niet en comen dan om eer vander eer-
ster saken/sonder enige middelē tijt/en isser gheene
beter medicine/dan ter stont met een scharpe medi-
cine haer archept te doodene/op dz daer af haer arc-
hept haer alle tlichaem ouer nyet en stercke/Maer
het waer anders te doene waert dat dpe vooz:chre-
uen pupstken ghewassen warē wt een voozgaende

saeken waren voren een gemeyn purgatie gedaet die plaetsen die hulpe voor des lichaens purgatie by regule te werchene/en soudemē die niet daer aē doē. **¶** Waerom onse die scharpe medicīnē die supuerē met knaginge sonder weede/ dat oueruloedighe vleesch af te doen/houdt onse puluer douerhāt wāt elc puple en die sweeringē bisonē in die pockē comēde dverknagende supuerle. En dat tbeste is/in deser flectē is die puluer gebruyct/ doot die argheyt t sweers en der puple die veruorē plaetsen/ oft pupstachtige totte vdiessie verduwinge der goet saechter materīē/ en supueringē der plaetsen met purgatie van vele quade materiē brēget. Als de plaetse gelupuert is so vleeschent wāt/ sonstijts m; dpe in vleeschinge vā sarcocolla en mirra dyemē indē Antidotario heuet/ int ca. vande medicīnē dpe vleesce. Daer namet vngente vā minie en wāschinge vā alluon waterē/ heb ic die sweere belegē/ en wāst vā noode dat puluer weē te befigē/ so nam ict weē/ wāt jōtjts genaelen die pupstkes/ en quame en berstedē weē op/ so dy ooc gelept is met arhept des vleeschs/ waer dat nutelic was die kuere diemē te vernieuwē. **¶** En hadt **¶** Wāt na dat die wondē d sweere toewarē/ gelijc als int begin vā desen cap. gelept is/ schoofrige pupstkes en sweeringe/ jōtjts wāttachtige al tlichaē dore vstroepdē/ die voorē. vdelige gedaet/ ordinerde ic dyt na bescreuē badt. R. Uteruel/partich wortelē en jūi bladerē. aij. en bēdelkē gerste/ vitzē/ lupinē. aij. m. wortelē vā Enula/ wortelē vā Ebulus. ana. i. pōt. f. swete elleboos in stuckē gewē. ij. f. huenichs. i. pōt. solphers. iij. j. mē salt al met water daer toe ghe noech sieden/ tot dat tderdē deel veruoden is/ vā sal die patient int badt gae ter stouē om te sweere/ daer na sal mē hē wāstē met tvoorē. f. gecooct/ wāt tvoorē get alle schoot/ en doet ooc wech met afdooginge d welcke badt tweemaal ter wech is te doene. **¶** Een besmeeringe. **¶** Na dat badt sal mē descorfē en pupstachtige plaetsen besmeeren/ met desen nabelcreuen sneere. R. Lauwers olie en masticin. ana. i. f. verchens sneer. hōter. aij. j. gecooct so dat voorē. is. i. pōt/ mē salt al tclame siede tot dattet vofuoden is/ dā sal mē daer clare tementijn toe doē. ij. f. f. floracis li quide. j. wit was. v. f. f. litaritij vā goude en vā siluer. aij. j. aluons roche gebiāt. i. f. f. Miere. iij. j. wiersoers. v. j. ceruse. x. j. caps vā limorē. v. j. mengēt en maket cē smeeringē/ En tot meer dzooghinge/ ist vā roode/ laet daer quicquilluer toedoe wtgedaet met speetel. ij. f. en besiget besmeere de pupstkes en schoort. ij. mael tdaechs/ wāt jō werck is vū in desen val. **¶** Vā de wreetheit deser flecten. **¶** En want dese flectē dē hulpe niet onderdanich en plach te wīlē wesen/ bisonder in dpe weedomē af te doē/ Daerō ist d; dese flecte met de voorē. weedomē en pupstē m; en mogē met de voorē. kuere wech gedaet wordē/ dā sal mē tot voorere remedie gae/ en bisonder tot die saluingē en cerotaria/ daer mē quicquilluer in doet/ vā die welcke men in de nauolgēde tweede kuere vā de sec flectē eē goede redene sullē doē/ En also is die leeringhe van desen capitele voleyndt.

¶ Dat. ij. capit. vā die gheconfirmeerde pocken.

¶ Die voorghaende leeringhe/ is gheseyt en bescreuē dpe kuere d wāstē flectē die noch nyet gecōfirmeert is mettē voozgenōden toeuallen/ In dese tegewoordige redene/ vā die kuere d flectē gecōfirmeert mettē voorē. toeuallē heb ic

voozgenomē te tractere in gemeene kuere vā deser flectē/ ic segge die gemeine/ wāt allē sinē toeuallē/ al der best helpt die voorē. m; betameliker purgatie te vore gedaet en eē goet regimēt des leuē. so dy in die voorē. leeringe gelept is/ Geloofst mī daer en is geen beter medicīnē/ dā dē patient ter stont te smeere met de voorē. smeeringe. **¶** Oft in dese plaetse vā de smeeringe eē cerotij op de armē en schenē te leggē/ eēs oft. ij. mael des daechs/ tot d; betandē beginnē weē te doē dā sal mē af late vā die saluinge. En sal hē werm houden tot dat de vloet der phlegmatikē door tāt vleesch ophoude/ En wāt jōtjts om so vele gelpous vā die saluinge pleech int tātules en in die oliggēde deele eē sweeringē m; stācke niet cleyne te wāstē/ daerō met groter naerckich/ sal mē dese sweeringe hāterē. **¶** Int begin vā deser vloet en sal mē gheen diptica oft herde medicīnē geue/ op d; met haerō hartheyt/ die materie die in becoerte binne is/ verderō gheuoepē en worde/ Daerō vādē dage aē des vloets der voorē. materie/ ist nootlic met gorgelingē vercoelende en sachtēde met eeniger afogingē voozgaēde een wehs lanc/ daer wā binneuoerta af vormanē sullē/ En wāt vēmāt dit werck d voorē. hulpe verdoemē sal/ om datter quicquilluer in coēt/ so sal men antwoorden met Sal. auctoritept. ir. en. r. tēperatie die seyt/ dat de flecte die ny en heeft houē eenē wech totter gezōrheyt/ al ist dat hi strāge is en moepelijc eenē vegelic hē flectē/ nochtā wilt hē/ oft en wilt hi n; so ist vā noode dat hi dōor die ga/ ooc in alle vallē. **¶** Hierō so en moet ic niet/ by wāt redene/ waerō mē d; de medicīns/ int cuere vā deser ald wreet tē flecte/ so seer verdoemē die smeeringē en hulpe in de welcke quicquilluer coēt/ daer nochtā is de kuere vā vele flectē dpe licht te geneesen jū/ en sonē eenich pericule beuondē wordē/ inder onderē en nieuwer gescreftē vele rems die en hulpe met quicquilluer gēte ict/ als in dat cap. vā de kuere en ghenefingē des schoorts/ vā de soute phlegm vā d; serpigō/ impetigō/ en vā den anderē dat vādē seluē doctoie bescreuē was/ **¶** Waerō ist dat int vore daer mīns perikels is in is dat quicquilluer/ Daerō so macht wel daer meer perikels in is/ wel in wesen/ En al ist/ dat jūn wēck schijnt dofficie te hōdē vā te ontouene eē hulpe/ wāt de materie schijnt vāt seluē quicquilluer vā datter bi gebrocht wort/ ten grēde gedreue te worden vā welker wōdflaeninghe die voorē. medicīnē/ driuē tclandamēt nochtā bi hāre ouloue/ en merckē hē niet tē bestē dese maniere van weder te lāē/ die int gebuyckē der hulpe in de welcke quicquilluer coēt/ pleech te gebuerē. **¶** So seggē wā tot haerō twijfelingē ontbindingē/ datter twēblep wederflaeninge is/ **¶** Deene de welcke die materie binne luypt/ en bestotē it ledt hōdē en steynigē/ tot welcke wōdflaeningē/ so **¶** Huicen. seyt int cap. vā die heete a postamate) volcht dattet ledt steenicht/ verderft dpe wredōmen te vermeerderē op dat ledt daer alfulche ontouēde medicīnē vādē medicīne gegenē plegē te wordē. **¶** Maer die ander wederflaeninge is/ wīcs dofficie is/ dpe materie van datter bighebrocht wort ten gronde te beuelene/ met een weldaet nochtāns van veel purgatiē/ te wetene/ der vrimen/ des sweets/ ghespous ende des misdoende bupcs der materien ontbindinghe/ waer wt dat nootlic is te seggene dat dese laetste wederflaeninghe/ is een rechte kuere ende ghenefinghe der voozghenōmder flecten/ als tot jūnder werclunghe plegen te volgen purgatiē

¶ Vanden Pocken.

wt de welcke bi na alle flecten plegē genesen te wor-
den. En want also is te weten dat dit die rechte kue-
re is der voorſere flecten (so ons dat menichmael die
experientie bewelen heeft) gedaē alleen op die ſche-
nē en armen een cerote oft ſaluinge benede bi te tee-
kenē gheen medicinc daer aen gedaē op die genoech
de materie iſt dz daer weedomnē jyn/geheel wech
te doen iſt dattet hieuelingen jyn / wech te doe iſt
hartheit te ſupueren en te ontbindē iſt ſweeringe
ten laetſten hoedanich dat ſi jyn volcomelijc te ſup-
ueren vāden ſelue hulpen en te ghenefene. Daerom
ſo is deſe tweede wederſlaninghe / by die voorſere
uē redenē een warachtighe genefinghe te nemē al iſt
dat ſi die plaetſe vā weder te ſlaene houdt die mate-
rie binnen te weder dwinghene metter hulpen van
der voorſchreuen purgation. **¶ Een ſmeeringhe.**
En op dat wi niet en ſchinē den tijt te vergheefs te
verſliten / ſo ſal ic eerſt die ſcecepten der ſmeeringen
ordineren / die welcke alſulche is onſe beſcriuvinghe.
¶ Een ſmeeringe / ten eerſten vā edelder werckingen
en tis goet in alle tijde vā deſer flectē en alſo maect
ment. **R.** Werckets ſmeer gelmolten. i. pont. olie vā
Camille / Dille olie. an. ij. olie maſticini / laurver. an.
ij. ſtoracis gelmolten. x. j. wortele vā plant / dat is
Enula cāpana / een luttel gewreū / wortel vā Ebu-
lus. ana. iij. j. ſquināti / ſticados ana / luttel Eufor-
bien piſtici / dats fine. j. f. wel rieckendē wijñ. i. pōt /
men ſalt al tſamē laten ſieden / tot dat den wijñ ver-
ſoden is dan ſalment doorziagen der welker doorzi-
gingē mē ſal toedoe Vitargirū vā goude. viij. j. wie-
rooc / maſtick. ana. vi. j. refine plu / dats herſt. i. j. en
f. clare termērijn. i. j. quicſilver gebuſt met ſpee-
ſele. iij. j. wit was. i. j. en. f. met gelmolten olie met
waſſe / dā tſamen gheincorporeert / en een ſalue ghe-
maect. En beſichtſe inder maniere voorſcreuē te we-
ten ſmeerende byde viere metter palme vander hāt
die voorſe plaetſen / daer bouē doede eenē doech heet
met bundelē. **Wāt jyn werckinge is wōderlijc.** En
ſi gheneest binnen een weke ſonder twiſel deſe fran-
ſche flecte met alle ſinē roeualen / vāde welckē int
voorzgaende cap. vermaent is / die voorzgaende mate-
rie en makende ſweeren / weedommen hieuelingen
door den mont den voortgāck oft door veel ſweets
wt bringende. **¶ Een cerotū vā edelder werckinge.**
Itē totter ſelue meyningē is dit na beſcreuē Ceto-
tū vā onſer beſcriuvinge geoordineert / ſeer goet / dat
welc ic duplentmael beproeft hebbe met eerē en or-
baerheyt niet clepne / wiſe ſorme is alſo. **R.** Olie ca-
mo / diſſen vā ſpica / vā lēliē. an. ij. j. olie vā koſtraen.
i. j. verckes ver. i. pōt vāde ſalue. i. pont. f. Eufor-
bū. v. j. wierooc. x. j. laurwers olie. i. j. en. f. pinguedi-
nes vipere. ij. j. en. f. vā leuēde vorſſe ſes it getal / ge-
waſſe lūbricorū met wine. iij. j. en. f. ſaps vā woz-
tel vā Ebulus en Enule. ana. ij. j. ſquināti / ſticados
matricarie. ana. i. m. wel rieckendē wijñ. ij. pōt. Latet
al tſamē ſiedē / tot dz dē wijñ verſode is / daer na ſal-
mēt doordoe / dier doordoeninge ſalmē toedoe Vitae-
giriū vā goude. i. pōt clare termērijn. ij. j. en met wit
was genoech / voor vier ſalmēt en cerotū makē / ge-
lijc eend rapē alſij doede int eynde der ſiedingē ghe-
ſmolte ſtoracis. i. j. en. f. Daer nae ſalmēt vāde vier
nemē mē eenē ſtoc roerde / tot dattet law is wordē
daer na ſalmē daer quicſilver toe doe gebuſcht met
ſpeeſele. iij. j. wēd met eenē ſtock roerde tot dz dat
quicſilver wel geincorporeert worde. Dit cerotū is vā

¶ Vanden Pocken.

edelder en vrier werckinge / dā de ſmeeringē en ooc
lieſtlicher. En in deſen val iſt een medicine groot int
wech te doe dē weedo en tgenoech elcke ſweeringe der
ſcāker flectē in cortex tijt. **¶ Waerō dat daer af is**
ooc te merckē te wetē / dz voor die adminiſtratie vā
deſer Cerotū niet nuttelijc en is / dan dpe ſweerin-
gē vā allē rottē vleesche en alle archept te ſupuerē /
op dattet naemaels een goet en vaster litteckē wor-
de. **Wāt hāterende die ſaluinge bouē aēgemerct / of**
voorſ. cerotū / voor der rechter ſupueringē ſwee-
rē / al iſt dz die ſweerē tottē littekenē comē / namaels
pleghē ſi vā lichter ſakē weder op te worpē. En dat
om gheen and ſakē wille / dā om terācke litteckē dat
ter opt onſupiere vleesch gecomē is / Die ſelue redē
hebbē wi vā eē verrotte been / wāt tē ſi / dat mē eerſt
die corruptie wech en doe met die caſpatoxiē / vdele
en te vergheefs ſout de voorſ. cuere ghedaē welen /
Waerō dat dālo geraſte is eermē dat cerotū hāteert
dat mē dat been ſupiere. **¶ Wat geſodes dat men**
indē mōt houdē ſal. **¶ Voor vāde daghe aen dat**
mē deſe hulpe hāteert / ſo moet dpe patient dat na
geſcreuē gecoocte idē mōt houdē en dē mōt dicwils
daer mede waſſe / tot dat mē dz cerotū wech doe / des
welckē geſodes dit die ſorme is. **R.** Supuer gherſte
i. m. en. f. wortelē vā oſſen tōge. i. m. f. ſeminis cito-
nizū. i. j. en. f. violettē bloemē / paſſulari. ana. m. f.
latet al tſamē ſiedē met waters genoech tot dat dpe
gherſte berſtet / daer na ſalmēt doordoe en met ju-
leb violaet indē voorſ. maniere / beſigheet ſeer dicwils
wāt jyn werckinge is ſeer nuttelijc / ſi vermaect den
mōt / doede de materie eenichſins voortcomē en des
mōts ſchuere belettēde. Itē indē ſelue tijt iſt ooc nut-
telijc indē mōt te houdē eenē goudē rinck / op dz dē
waſſem der verrotter materie wt ghaen mach.
¶ Van een looge. En wāt dicwils des mōts ſwee-
ringe in deſe genefinghe ſeer groot en met hertē aen-
ual pleech te waſſen / daerō iſt nootijc ſomtijts den
vloet der materie dſe ſweeringhē makē ſomtijts te
houdē / En dz hebbē wi eerlijc gedaē / tweemael des
daechs die armē en ſchenē metter nabelcreuē looge
te waſſchē / der welker onſe ordinatie was alſo. **R.**
Camille / allene matricarie / laur / roſemarijn / roſen.
an. ij. m. ſticados / ſquināti / ſanſuci / calamēte / origa-
ni. ana. m. f. nucū cipreſſi luttel gebroē. x. int getal
huenichs. i. pont ſouts. ij. j. alupns roche. x. j. Latet
al tſamē ſiedē / mē ees barbiere looge genoech en lut-
tel wel rieckendē wijns / tot opt derdedeel. En beſigheet
wāt haer werckinge is ſeer nuttelijc / o. ij. ſakē. **¶ Dee-**
ne is / om eenichſins die materie te behoudē / dz ſi ny
op en clinnē tottē bouenſtē deele met eenigher ver-
keeringe. Die andere doet totter ſterckinge der ledē
op dz namaels die voorſ. leden niet en ſouden mue-
ghē ontfangē die voorzgaende materie / dwelcke alſt
ghelchiet is / totter kuerē des ſweers des monts ſal
men ter ſront weder gaen / Die welcke kuerē mettē
nabelcreuē waſſchingē geſchiet. **¶ Een ſorgelinghe.**
Ten eerſten ſo ben ic gewoonlyc die plaetſe dicwij-
len te waſſchen en te ghorgelen met deſen nabelcre-
uē gorgelinghe. **R.** Supuer gharſte / rooſen / ſumach
ana. i. m. aque ferrate. vi. pont. Latet al tſamē ſieden
tot dattet tweededeel verſode is vāde drien / dā ſal-
ment doorziaghē en doe daer toe ſrope rolaet. iij. j.
huenich rolaet. ij. j. allupns roche. x. j. en latet wēd
ſieden luttel / ende beſigheet inder voorſchreuen ma-
nieren dpe oft viermael des daechs.

Gen watere.

Item metter seluer hulpen sal die patient gorgelen ghepen melch/koepen melch oft schaeps melc met Juleb violaet/oft in die plaetse gharstē water tottē laetsten toe gesoden metten seluē Juleb/Weechbree water en violetten/nachtschaden met witten supere luttel gesoden besichtmē nuttelijc totter seluer meyningen. Want dese laetste wasschinghē supueren/wasschen en vermaken die plaetse/en verstoortē die scherphheit der materien/Dat eerste water heeft die cracht te droogene/dye corruptie te beletten dat tantaleesch datter verdozen is/renschins wech te nemen. En merct dat in desen val die corruptie so groot is somtijts/en die verrottighen des tant vleesch en die onligghende deelen/dat nootlijc soude wesen die voorschreuen plaetsen metten vnguent van Egypten te smieren des welken werckinge on der dandere die ouerhant houdt.

Noch een wasschinghe totten litteekenē.

Gen laetsten besegelden wi der sandē vleesch ende die andere deele des mounts sweerde met deser wasschinghe. R. Weechbree watere. i. pont cimarū met rooden bladeren wilde oliuen/paertsteert. ana. m. f. gharsten watere een pont en. f. Ictij twee onces/huenicha rosat. iij. onces/alupus roche. vi. 3. Latet al stamen sieden totter helft/en besighet totter voorschreuen meyningen want het brengt die voorschreuen sweeren wonderlijc totten litteekenē.

Teghen die weder opbrekinghe.

Voort want so oock gheseyt is/pleech dese siecte bi wijlen van iaren en maanden somtijts eenen weder opwoy te doene/Daeromme so ist dā niet nuttelijc ia ooc al sinen gesint gheworden is metter voorschreuer kueren/een ghemeyne purgacie tweemaal des saers te deene/te weten in die lenten en inden herfst nemende die nabescreuen digestijf een weke lanc vā onser beschrijvinghe geordineert/daer ick veel eere mede hebbe verworuen.

Gen sirope.

Des welken siropen ordinacie is dese. R. Mirabolanozorum emblicozorum bellericorum indorum ec. 3. bloemen van violette/buglosse/boragins/cicorepe elce al euen vele. m. f. saps van dupuen heruele. iij. 3. saps van borago/saps vā Endiuie. ana. ij. 3. saps vā buglosse/saps van suere appelen. ana. iij. 3. passilaurum iulubarū/prupmen van damast cebesten. ana. x. 3. Licqueuirsie munde luttel ghestooten. ij. oncen/steen waren die op die eycken wast. i. 3. f. lucte venckel. drie dragma herts tonghe/Venus har/politric/ana. i. m. f. bladerkens van sene en epitimi. ana. 3. f. agarici electi. xviij. 3. swarte ellebozi. xiiij. 3. Endiuie waters/Venus hars water/dupuē heruele/buglosse. ana. iij. pont wijns van granatē een ponts. f. scootende salment in stucken scooten/Daer nae salment sieden tot opt derdendeel/siedēde dit al naerder cōst daer na clinslet/en der clinsingē salmen wit supcher toe doen/so vele alst behoefte/en men sal daer af een sirope maken in goeder formen/doende daer toe sine rebarbere met Endiuie water in ghegotē. vi. 3. f. als int eynde der siedinghe/Dat ouerblijvander rebarbere salmen in een pice lijnwaets doen met eenē draet ghebonde om te sieden/vant beghin des twee de en laetste siedingē tottē eynde toe/en besighet m3 water van venus har/buglosse/venckele en ooc son d water/en haer Dosis is. i. 3. tot. xij. 3. en haer werckinge is in die wassche siecte die gheuesticht is/by

sondere des winters tijts/die groue siegmatische en melancoliche materie verdoouende allent hens die wtbrengende. Een generael regule wt Mesue en Salieno. En daeromme so isser een generael canon en regule in die melancoliche siecte/so Mesue seyt wt der auctoriteyt van Galienus int capit. vā melancolia/Dat wi niet tweemaal oft eens maer bi wijlen sullen ydelmakinghen maken/en also getempertheit hebbēde dat dye natuere die ydelmakinge reguleere/en niet die ydelmakinge die natuere.

Een purgacie.

Da die verduwinghe der materien gedaen een weke lanc en daer ouer/hebben wi gheuonden die na gelchreue purgatie merckelijc goet te zijn. R. Diacaptaliconis. 3. f. Diastiniconis. ij. 3. cōfectionis hamech/electuarij Judi. ana. i. 3. māne electe. 3. f. m3 de coctione der bloemen en vruchten cordialium salmē eenen corten dranch maken. Maer inden tijt des somers ist dat vā noode is een purgacie en digestie ge maect in dat voorgaende capit. in dese kueren machmen se nuttelijc gheuen. Item te nemē somtijts eenen vander lepel voorschreuen siropen sonder watere met vastender maghe/doet vele tottē propoost en dat een weke lanc/Daer na ist nuttelijc te nemē vore dat noemael driakel senē vre een castanie groot.

Pillen.

Des ghelijcs Dese nabescreuen pillen/te wetē. 3. f. somtijts te nemen want haer werckinge is in desen val seer profitelijc. R. Swarte Ellebozus/goede tuebith/ana. ij. 3. driakels Galieni. 3. f. tomentille/Emtiane/bisforte Dypanti. ana. 3. f. diageidij. 3. f. rebarbari. 3. i. f. specien vā tera met agarico. 3. ij. M3 get met sirope van scicados/en maector pillen af/ghelijc cicoris/en haer dosis is. 3. ij. tot ee dragma/somtijts neemt men eenē/somtijts twee/somtijts drie.

Meesteliche pillen.

Item men sal nemē pillen teghen die wassche siecte en haer toeuallen/met onser beschrijvinghe gheordineert/metten welken wi een groot volck ghenesen hebben tamen metten Ceroto en metten voorschreuen hulpen/Der welker dese forme is. R. Mirabolanozorum emblicozorum bellericorum indorum/ana. ij. 3. f. scicados folliculorum sene/epitimi/sofrae/aiij. 3. f. gentiane/anirorum/ana. i. 3. steen varē die op die eycken wast/swarte ellebozus/ana. ij. 3. fine turbith een dragma/diageidij. iij. 3. gheengebers/serapini/haneel/noten mulcaren lignum aloes/tozmentille/bisforte/diptani/cardi benedicti/coloquintide. an. 3. ij. agarici/trociscati/reubarbari/den fijnsten aloes ghewasshen/ana. 3. f. die fijnste driakel Galieni ses 3. met sirope aceto so salmen pillen maken gelijk cicoris/En haer dosis is. i. 3. somtijts neder viue/som tijts drie/somtijts eenē. En merct dat si wonderlike cracht hebbē teghen die pestilencie. Ten laetsten ist te merken/dat namael dat dese siecte gheuesticht is/so ontfanghet si seiden die genesinghe/dā een ghenefinghe byder tijt/Dan haerder cōfirmacie so ons die experientie dicwils geleert heeft en bewesen/een heeftmen gheenen ghebetermineerdē tijt/dā by teekenen/Inden sommighē lichamen wort si geconfermeert binnen ses maanden/al ist dat seide gebuert/Inden sommighen binnen een iaer/En indē sommighen binnen een iaer en een halue wort dese siecte gheconfermeert. En wi noemen dese siecte gheconfermeert/als si inden voortghanch des

voorschreuen tijts beuonden worden met eenigē vā den voorgenoemden toeuallen/ te wetē/ met hueruelinghen/ etterighe/ met die sweeringen/ mīrige/ fenī nighe knaggingen/ mettē verdozue beene/ met wee dommen der iunctueren ofte buyten die iunctueren/ aen die beenen armocatum/ met weedom des voor/ hoofs en andere daer voren af ghelept is. Dese (op dat ick der woorden van desen capittle een eynde make) sijn die toeuallen en tekenen die dese siecte argueren/ gheconfirmēert te wesen/ Ende also byder Godes hulpen is volcynē die leeringhe vā desen capittle wiens naem si ghebenedijt.

Dat derde Capittle/ van dat
Malum mortuum.

Malum mortuum soo dpe auctoors tot deser tijt betuygē/ is een bleecche schorftheit arch ende verdozen/ die haeren oorspronck meestendeel in dpe armen/ schruen ende braepē oprinhaert/ bisondere in die scheuen/ makende roueachtighe puyfthens met ettere onder/ als gelijc lupinus/ En dese siecte noemtmen als smettelijche/ gelijc die Engelsche roofte dat betuycht/ in haer enghē capittel/ somtijts vā een malactische vrouwe/ Somtijts van een tiniose/ Somwilen van een vrouwe dpe nu onlancs dat menstruum ghehadht heeft/ En nae dat dese siecte gheconfirmēert is/ so die voorschreue mā seyt/ dan en ontfanctse niet dan een palliatieue kuere dat is datment bleech makē mach/ Ende dese siecte heet veoroudet/ na dat een iaer ouerleden is/ en een half iaer oft daer omtren/ En daer omme in die tekenen en saken en kuere is si seer ghelijc der walscher siecten/ wāt so wat goets geuonden is/ so wel vanden plaetsen als vniuersale hulpen voor die gheuefinghe van deser walscher siecten/ en geloouet mi als eenen die expert is in sulcken dinghen/ vā Theodorico int capittle van dat malum mortuum/ en vā vānal. de villa noua ca. vā dpe cuere die schorftheyt hebben wij ontfanct/ En daeromme voor die gheuefinghe van deser siecten/ heb ic een boeckken van die walsche siecte ghemaect/ want so wat den eenen van desen siecten helpen mach/ sietmen den anderen ooc helpen/ waerom salmen dese twee capittelen na malcanderen ouerlesen.

Die sake van deser siecte/ vāder voorgaender sake vīdende meestendeel is een verdozen regiment int eten en drincken/ vāhē welken oueruloedicheden en humoren quact/ arch/ en verdozen wassen/ En daeromme so hebben wi somtijts die voorschreuen puyfthens ghesken verargerē en in quact vleesch veranderen. Waeromme dat dese puyfthens sijn een luttel buyten den vleesch verheuen/ metter verwen van moerbessen half ryp/ En daeromme schrabende op dese siecte seer diepe tottē beene toe/ sijn die patient luttel oft niet te geuolene/ Waer wt dy dese siecte dirwils vā Tancraena tot achachflos en effiomenum haeren doorganch maect/ En het sijn groue melancolike en met toemenghinghe vā grouen verdozen bloede/ Der welcker tekenen mē heuet byden puyfthens swartheit/ En wt dese der humoren menghinghe/ wassen dicwils die voorschreue siecten/ Somwilen gheuallet dat ooc met die voorschreuen melancolie mengē onder die groue phlegma en barrachinum daer die puyfthens af wassen oft die schorftheiden van breeder figueren wt van verwen met eenigher dootuerwichheit en met iuele

le niet clepne.

Die gheuefinghe.

Die cuere ende gheuefinghe van deser siecten heuet een dubbel regiment/ een gemeyne en een bisonder/ Dat gemeyne wort veruult met des buycks ontbindinge naeder ettelijcker humore door die scotomia/ en met bloet supghere der emorroidalen aderen/ So salmen van die materie digerere/ ist dat die melancolie met grouē bloede/ en corrupt in der saken is/ met deser nabeschreuen sirope.

En sirope.

Sirope van duyuen keruele van dpe clepne sirope vā Endiuie saps. ana. v. 3. ampel orimel. ij. 3. waters van duyuen keruele/ van Venus har/ Endiuie ana/ een once.

En purgatie.

Als men die sirope een weke genomen heeft/ so salmen dien patient met deser purgatie purgeren. R. Diacaptoliconis. i. 3. confectionis hamech. ij. 3. f. m. 3. die decortie der bladeren en cordiale vruchtē/ doede daer toe varē die op eyckē wass/ herts tonge/ venus har/ galitrici/ polilitrici/ folliculoru sene/ en epitimī/ aā een luttel/ en men sal daer af eenen corten dranch maken/ en doen daer weder toe sirope violaet. i. 3. f. En merct dat want dese materie is seer eerdelich so en ist niet onbetamelich te vernieuwē die digestie der materien/ en die ghedigesteerde met die voorschreuen purgatie te pdeien. Waeromme om die ontwoetelinghe der materien der voorschreuen siecten/ so en suldy niet te vreden sijn met eender pdelinghe/ maer met vele/ byder redene voorschreuen/ Maer ist dat die materie is melancolike met phlegma gemengē/ Haerathini/ so salmen also digereren.

En sirope.

Sirope vā duyuen keruele/ orizachare/ orimellis. ana. 3. f. water van duyuen keruele/ van Venus har. i. 3. f. menghet/ en die patient sal die sirope nemen een weke.

En purgatie.

Als die materie gedigereert is/ datmē merckē sal by die goede verwe der vinen en eenighe haere dieheyt/ met een schijnende goede schepdinghe/ dan salmen dat lichaem purgeren met die nabeschreue purgatie. R. Diacaptoliconis/ Diastiniconis/ ana. iij. 3. confectionis hamech. 3. f. met die voorschreue decortie salmen eenen corten dranch maken/ en doen daer toe sirope violaet. i. 3.

Dillen.

Item pillen van duyuen keruele en aggregatie in die siecte van dpe purgatie voorschreuen gheeftmen nuttelijc/ Die flebothomie ooc oft latinge der aderen/ Alsica/ in desen val is ooc seer behulpelijc/ want si ydelt dat groue bloet van alle dat ghehele bloet/ En die wttreckinge des bloets van die emorroidalen aderen/ door dat bydoen der bloet supghere en cucurbiten ouer al dat lichaem ghefelt/ hebbē wi beuonden seer te helpen.

En bysondere regiment.

En particulare regiment wort veruult int administreren der localien/ So salmen ter eersten weten dat die hulpen die goet sijn int cuereren dat schorftē der walscher siecten/ mēughen ooc bequamelich administreret wordē int cuereren van deser siecten daeromē tot uwer noot so loopt daer toe. Nochtā sal ic ooc vertellen eenighe hulpen dyemē doē sal na die gemeine purgatie/ derwelcke wi menichmael mē eeren en ozaerlijcheyt niet clepne beproeft hebben.

Vanden Doeken.

Sen badt.

Inden eersten/so hebben wi geordineert dit nabescheuren badt seer bequaem / met welcke die schorste plaetsen / men sal tweemaal des daechs wasschen / des welcke forme is also. R. Tapatij acuti / dat is par tick / dupuen keruele / ana. ij. m. i. f. nepte. i. m. gharcken semelen / lupini. ana. i. m. f. violette / malurwe. ana. m. f. swarte elleborus ende wistte. ana. i. j. f. huenichs. ij. j. Tatet al te samen sieden met waters ghe noech tot op dat derden deel.

Sen Unguent.

Na die wasschingen salmen die schorste plaetsen saluen met dese nabescheuren salue. R. Olie masticini lauwers olie. ana. i. j. f. versche botere / verckens smeer ghesmolten. ana. ij. j. f. saps van dupuen keruele / weechbreeden saps / partick sap / te wetē vāder wortele. ana. i. j. swarte elleborus gewreuen. vi. j. ge sublimeert. j. i. Tatet al te samen siede / tot dattet sap versoden is / vā salment clinsen / totter clinsingē salmen litargiriū vā goude en siluere doen. ana. j. ij. f. ceruse. i. j. f. quicfiluers wtgeblust met speetsele. r. j. den dodere van eenen verschen epe / dat sap van limonen. ij. f. ghewreuen souts. i. j. clacken termentijn. i. j. f. storacis ghesmolten. i. j. mengt en maect af een smeer en besighet want cot dat Malū mortuū en alle schorsthēyt / gheloouet mi / ist van wonderlijc ker werckinghe.

En ist dat dat voorschreuen schorft in dat Malo mortuo gheualt te sweere / so wi dicwils ghesien hebbe / en die voorschreue hulpe niet en baten / dan en isser niet nuttelijck in die kuere der voorschreuen / dan dat Unguent vā Minio ofte sparadrapiū beschreuen int voorgaende ca. te geuen. En ist dat die sweeren met eenigher archept zijn / so moet die archept gherectificeert worden / met die administracie van onsen puluer / des oueruloedichs vleeschs wechdoeninghe. En die maniere vā doe is dese / datmen met eenen vinghere int speetsele genet / en int puluere ghedaen / datmen daer mede sonder weedom dpe plaetse der sweeringhen rake wāt een luttelke doet dat werck. Alsmen de archept der sweeringē wechgedaē heeft mettē voorschreuen Te roto en met alupn watere / salmen met betameliker bindinghen voortghaen. Itē in dpe plaetse vā desen ceroto / hebben wi beuonde wonderlijc goet te sine een cruyt ghenamt by Dial. clinenon / dat int looppende watere wast / En het is twee cubitus lanc / en het heeft eenen viercanten steck ghelijck den boonē / en zijn bladeren ghelijc Menoglossa dats weechbree maer wat breeder en lāgher / en vetter / ronts om gesandt ghelijck den netelen / oft der clepnder sage vā cleppen taden / met veel tackens / Dit cruyt vintmē vele in onsen palen bōsondere inden plaetsen aē dat watere / dwelcke is binnen der brugghē sancte Cite loco bisannis vbi vulgariter dicitur alobueratore. En merer dat int cruyt een groote medicīne is in allen sicheen sweeringhen. Die bladeren oock vā Ma trisile nat ghemaect met wijne / en op der schenen sweeringhen ghelept / helpen wonderlijc.

Doort ist / dat Cancrena gebuert te wassen in Malo mortuo / dat wi dicwils ghesien hebbe op die schenen comen / dan salmen voort zijn kuere voortghaen naerder kuere van Cancrene / te weten / ten eersten met een purgatie des buys en flebotomie / latinge der basilike adere en wtreckinghe des bloets / so dat van al bouen ghelept is / in die ordinatie vander eerster purgatie. Daer nae salmen dpe plaetse van dpe

Vanden Doeken.

swert gheworden is / diepe scrappen / en indē omme ghanch der sweter plaetsen salmen doen bloetsupgheren / om dat groue en verdoruen bloet wt te trecken. Ten laetsten salmen die ghescrapte plaetse wasschen / met looghe ghesoden met lupine. Daer na salmen daer op legghen die Unguent van egypten / so te Huicenna beschreuen heeft / oft dat Unguent van Egypten met die additie Arsenici in onsen antidotaris is gheordineert int cap. vanden correctiuen medicinen.

Sen plaetere.

Daer op een plaetere legghende die resoluert / en droocht die materien die ghecorrumpert zijn / Datmen also maect. R. Soone meel / vitzē / orobi. an. i. pont. f. met sirope van surschel genoegh / en wat looghen / en. i. j. saps van alstene / aent vier salmen daer af een vaste plaetere maken.

Sen Defensijf.

Ende daer bouen salmen een defensijf legghen met surschel watere en roosen watere en Solus van Armenten geconficieert. Vanden vander kuere salme kurerē inetter kuere van Cancrene / en die bedriechlijcker sweeren ofte arghe sweeren. En also vnder Gracien Gods is die leeringhe vanden tegenwoordighen capittelle volepdt / wiens naem si gebenedijt

Wat vierde capittelle van die schorft
hept / ende van haerder kuere
ende ghenefinghe.

DMer is te weten / eermē tot die gemepne of te bysondere kuere der schorsthēyt coemt / oft daer dese siecte van coemt vāder eerster ofte van die voorgaende.

Want ist dat tschorfte vā der eerster sake / te wetē vā die besmet hept / wāt die schorsthēyt / so dat eenen pegelijck kenlijck is / is een besmettelijcke siecte Daerom inden eersten daghen om die te ghenefene / als daer alleene een simpele purgacie / baden / en dpe smeeringhen die cotten schorste nut zijn / neemtmē eerlijck dese siecte wech.

Sen badt.

Men maect een badt seer bequaem totter ghenefinghe vā deser schorsthēyt / also. R. Bladeren vā maluwe en violetten / bladeren vā dupuen keruel. an. i. m. gherste supuere / zemelen. an. i. m. nepte. m. f. swarte elleborus gewreuen. i. j. en. i. f. wortelen vā Enule. i. pont. f. appelen een luttel gebroken. r. int getal / ij. limonen seer clepne ghesneden. al te samen met waters ghenoech salment sieden tot opt derden deel Daer na salmen die schorste plaetsen wasschen ende crauwen metten voorschreuen dinghen / Dat ghedaē salmen se met doecken drooghen.

Sen Unguente.

Daer na salmen se smeeren metten nabescheuren smeeringhe. R. Verckens smeer ghesmolten / kalks vet. ana. i. pont. olie masticini / lauwers olie. ana. olie rolaet wel rieckende. ij. j. clacken termentijn. ij. j. f. Paractick wortele. ana. ij. j. f. swarte elleborus. i. j. celidonie / dupuen keruele. ana. i. m. wortel vā affodille. vi. j. men salt al te samen te gader breken / en men salt al te samen een weke laten verclinsen / Dan salmen se latē een luttel siede / en men salt clinsen / ende der clinsinghen salmen toe doen litargiriū van goude en siluere. ana. v. j. ceruse. ij. j. storacis ghesmolten. r. j. quicfiluers met speetsele geblusht. ij. j. En dedemen daer toe terre cameli. ij. j. soo waert tot allen schorste een sonderlinghe medicīne / Want dit Unguent hebben wi dicwils beproeft tegē alder

Vanden Pocken.

hande schoft en tot dat malum mortuum/en puyft
kens te drooghene van die pocken waer dore ich ve-
le eeren en orbaerhepts vercreghen hebbe.

Van schoft vander voorgaender saken.

Al ist dat die schoftheit vander voorgaender sa-
ken schijnt te comene/te wetē/ om den wtghanc vā
eeniger siecke/so dat diewils geschiet in harde en fe-
nijnighe corten en langhe duerende. Van en salme
in dier ghenefinghe niet voortgaen.

En badt.

En also is die kuere bequame tot sulcker schofthz
een badt onse ordineringe. *R.* Maluwe/violetrē/se
melen/venus har/galatrici/politrici/dupue heruele
ana. i. m. en. f. wortelen van Enula/partick wor-
le. an. i. m. suere appeld. r. int ghetal folliculorū sene
en epitimi. ana. j. f. Tatet al te samen sieden/sonder
dat epitimum/en die folliculorum sene/met waters
genoech/tot op dat derde deel/daer nae salmēt we-
derom wat sieden/en mē salse in een badt oft lauwe
stoue wasschen daer die schofte plaetsen zijn/want
haer werkinghe is wonderlijck.

En vnguent.

Daer nae dpe plaetsen met eenen linen doech ghe-
droocht salmen se metten nabeschreuen vngente sal-
uen. *R.* Versche botere/verckes smeer/olie violact
halfs vet/smeer vā endiuie. ana. vi. j. olie rosaet. ij. j.
olie van soete amandelen/hinnen ver. r. j. twoorische-
uen ghecoecte gheclinfet. i. pont. f. sal al te samē si-
den tot dattet volsoden is/daer na salment clinsen/
Van salmen se wasschen driemaal/met dat voor-
schreuen gheclinsde/Deen reple met Endiuie water/dā-
der reple met wechbreede water/Dāder reple met
roosen watere/doende daer toe litargirium vā gou-
de en vā siluere/ana. iij. j. ceruse. ij. j. camphore. i. j.
En wiltmen meer doen drooghē/so salmen totter
voorschreuen saluinge doen kalch dat driemaal ghe-
wasschen is/met reghen watere. i. j. ghelmolten sto-
racis. j. f. en besighet/want haer werkinghe is in de-
sen val goddelijck. Men moet in desen val midē spi-
se die groue bloet en verbrant en colerijcke doer wal-
sen/gelijck als grof vleesch/en ghepeperde spise/ge-
loocte/gemolstaerde/gheloutene spise/en die haeren
loop loopen. Des ghelijcke vighen drooghe/genere-
ren colerijcke en iuechighe humoren/daerom salmen
se miden.

Die latinghe.

Het helpt oock onderwilen/als die cracht/douder-
dom daer toe te laten/dat bloet te laten ter adere va-
slica ghenamē.

Ventuesen.

Het is oock nutte in sulcke val ventuesen te sette
ne op die schouderen/armen/billen/en dgien/bison-
dere als die schoftheit alle dat lichaem ouer is. En
daerom behaechdet Auicenne seer wel dpe vētuesen
met schzappinge op dpe dgpen. Somsijts ooc bloet
supgheren op die emerodiale aderen/om dat groue
bloet wt te treckene dat melancolijck en verbrant is
hebben wi seer bewonden te helpen.

Pillen.

En oock pillen somwilen van ghewasschen Moes/
in desen val/eene alleene tot eender replen te neme-
ne/doetmen oock hier toe. En daeromme worden si
van Auicenna macht seer gheprezen/Maer ich ple-
ghe te gheue dese nabeschreuen pillen. *R.* Moes
gewasschē. i. j. masticine pillē. ij. j. met sap vā scheel
wortele/men sal die pillen makē ghelijck als ciceris.
En haer dāsis sal zijn indē ghesonden. j. f. tot een. ij.

Vanden Pocken.

Item tot meerder ydelmakinghe/waert datmen
somwilen daer toe dede. i. j. pillen van dupuen her-
uele waer dat alder nutste/en dit heeft alreij gewest
onse kuere der schoftheit dpe vander eerster saken
coemt en der voorgaender. En alsoo byder hulpen
Godts is voleyndt dpe redene van desen capittelle/
wiens naem si ghebenedijt.

Dat vijfte Capittelle van die weedommen
der iunctueren/te wetē/ artetico/chiragrico/
podagrico/en gemisgra passie/dat is/dat ghe-
swil vander gicht/in die hant/in den voet/en
in die knien.

Tot den eerwaerdichsten minen heere Sir-
tum der hepligher Roomscher kercken
stadthouder cancellier/des titels
van. S. Peeters banden.

In Artetica passie *E. ij.* (soomē dz in d
oud en nieuwer scriftē vint (ist een ge-
uoelicheit vā buytē der ledē comende
vā die oueruloet der flegmatē en d an-
der heeter humore dpe tot die iunctuerē

loopt/Waer om dz scaet te wetē/ dat gelijck als dz nu
die voorseceue humore tot die verscheptē iunctuerē
der ledē pleghe te bloede/also nemen si verschepten
namen/Waerom ist dat si tot der hāden iunctuerē
loopen/dan maken si Chiragrici/dats thant wee/
Maer ist dat si tot der voeten iunctueren loopen/so
maken si Podagricum/dat is/tvoeteuel/maer tee-
knien/Genugram/dat is thnie eucl/jst dat tot die
hupen oft dgpen iunctueren so maken si ooc eeni-
gherley artetike/die vanden seluen doctore Sciat-
ca ghenamē wort/dat is/die hupewee/Des welckē
weedom door dat been tottē cleyne teen vāden voe-
te street. In podagra/dat is/int voeteuel/openbaert
dat beghin des weedomms omtrent dē grooten teen
Maer in Chiragra omtrent den wijser/dat is den
voortē vinger oft des dupms vinger/thoet haer
die weedom voorwaer die dese passie laden/die leue
een luxurios leuen/en een epicureusch leue met ru-
ssen en sonder hanteringhe haer leuen leydende/En
het zijn oock die meest grof vleesch en melacolijcke
en eenigherley eerten besigen/Vā welcke dinc P-
poras in epidimia vertelt/dat helenes/want si dic-
wils eerte adt/dat daerō hē der voete cfecte raecte.

Men vint oock dese passie inden prelāten/en inden
ghenen die arm geweest zijn en namaels tottē graet
des prinschaps gecomen zijn/waer wt dat si sonder
nethet plegen te sin. En daerom plegē haer iunc-
tueren van menigherhande/en verschepten groue
en limtge humoren/om die quade verdurwinghe die
wils ghequelt te wordene/Daerom salmen een han-
teringhe manierlijck nemen/om dese passie te schou-
wene en te miden is dat alder nutste. Die ledicheit/
doet dat contrarie/nemen de exemple vāden pferen
instrumenten/Want ghelijck die pferen instrumen-
ten met verrookheyt bedect worden/en daer na be-
dozen worden/also inder seluer manieren worden
der menschen lichamen met der seluer ledicheit met
quaden en verschepten humoren veruult. Maer on-
ghemanferden arbeit/byfondere te vele wādelinge
tot die toecomende podagram/dats voeteuel te ver-
werckene niet sonder vzele so oordeeltment/so Me-
naldus de villa noua dat beruycht in eenighen sinen
Amphorilmo/leggēde/dat wt te vele wijs te dinc
kene/wt te vele wandelingen/wt te vele der minne

Spels/en tot die achterlattinghe der ghewoonlijcher purgacien worden onepndelijche der voeten euels lijders. Dese passie heeft men so wuicen houdt/ende vol weedommen. Daerom so Gasus sept/ int eygen cap. der iunctueren somwilen so hart en onueerdzahn lich vndt bisondere die vā heeter materien comen dat si haere siecken/ tot desperacien/ paralysim/apoplexie asma/verstooringhe der sinnen/ende somtijts tot een onuerfichtige doot brengen/ Maer die vā grouer couder/ en limighe materie comen/ zijn seer slappe weedommet/maer nochtans vā gheduerigher eyndinge. Daerom (so Pocras sept) en eynden si somtijts niet in .xl. daghen ¶ Maer als si vā heeter materien comen/ somtijts binnen den .xij. of te twintichsten dach. so wi in heere onsen heere Iulio/ den tweesten minē patroon die voorschreue weedommen hebben dicwils sien eynde. Somwille ooc die Artetike siecke/ soo seer vā groue limighe materie en gislae thincken sinen oorspronck genomē te hebbene/ hebben wi gesien dat die ledē ewelijc bleuen crouen en gheknodt/ En dese maniere vā artetice so Cusidius betuycht/ en ontfaent gheen ghenefinghe dā een bleecmakinghe/ segghende/ Die medicene en kan dye knoopachtige Podagram dats dat voeteucl niet ghenelen/ En en verwondert niet/ (so wi voorschreuen hebben) al ist dat die groote weedommen van die artetike siecke van heeter saken ouercomen/ want Galienus int .x. meemie sept hi/ dat dye materie die daer maect arteticum/ oft podagricum/ oft chitragricum oft sciaticum weedommen matijzerende veruullende begripēde die iunctueren en baren breeft vā bupen wstreckende de zenuwen achtighe lededens nootzakelijc voorsaet si die sterckste weedommen en niet dē cramp/ die welcke weedommen in dese passie inden herfst/ en inden lenten alder dicwilste plegen si te comen/ bisondere omtrent der hāden en voeten iunctueren/ En daerom sept Celsus tot onsen propooste/ om der hāden en voeten leden dicwildere/ langhere ghebreken zijnder/ dā in die podagrachtighe chitagrachtighe pleghen te sine/ wāt die ghebreken quellen selden die ghelubde die besijden/ oft die kinderen voor dat genootē der vrouwe oft vrouwen den welken dat menstruum verduet is. ¶ Voort so ist ooc op dat wy tot onsen propooste comē/ dat vāder materie en haer toecualien dye rechte maniere der siecken altyt ghenomen wort/ Daerom so wi nu gheseyt hebben/ datter eenighe gutta ofte artetica die cout is/ en eenighe heete. Die weedomme comende vā couder materien/ die sommighe zijn roepich/ en die sommighe verdrachelijc/ en dese comen meest vā ghemengder materien/ Des ghelijcs oock die artetike weedommen vā couder materien comē de/ zijn altyt slappe/ Maer lāghere te eynden (so wy bouen gesept hebben) Die plaetse die swillet met de se coude materie/ swillet met swillinghe/ sterckēde ter wicheit/ Dat volcht contrarie/ als dye materie heet is/ wāt die plaetse swillet met eenige rootheyt ¶ Inden eersten daghen blijft daer oock eenighe cortse/ die pleech te eynden als die materie eyndet die zenuachtighe leden ten bupenstē deelen waert comē de. En daerom sept Galienus/ dat opblasinghe der gutten in die passien der cāden en der leden in de artetike siecke/ arguēert een goet teeken/ want het is dat machrichste bewijs dye swillinge in dese passien dat die materie die zenuwen verlatet/ en ghaet doo;

tot dat vleeschachtighe ledt. Voort wāt te rechte mach dese siecke getelt wordē int ghetal der couder apostuenien en der hartter na die aenclouinge der humoren daer si af gheschiet/ en daerom zijn haer saken voorghaende en medegheuoecht/ waer af dat wi int cap. vanden Apostuenien int ghemeyne genoegh vermaent hebben. Maer de leden die ghebot hebbē die groue materie en die coude/ die Artetike siecke makende/ en ghelijc als dye herstellen en die maghe/ aengaende der colere/ en dē bloet/ coemt altyt dese siecke van die besmetter leuren/ Waer af dat wuicen. houdt/ dat doueruloet vā der tweeder en derder verduwinghen is die sake vā deser humorē/ Maer die leden die dese materie ontfanghen/ zijn dye iunctueren/ Nochtā worden dese saken vā wuicen. ghedistingueert in dye manieren Die eerste was in die natuerlijche saken die efficiēte de doende vā hem gheheeten worden/ Die tweede maniere in die instrumentale saken/ dye welcke zijn die weghen en passagien breeft/ metten welken de materie tot dat ghequeste ledt/ oft crācke lichtelijc ouerghesonden wort/ Dye derde maniere inden saken en lyddenden leden/ ghelijc als daer zijn die iunctueren/ natuerlijc ofte by toecualle met crancheit/ Maer natuerlijc/ oft om dat si dropich zijn/ ofte alleene totter drope berept zijn geweest/ Die bi toecualle zijn dye in de iunctueren gheslaghen zijn geweest oft die apostuenien/ oft slaggingen geleden hebben ofte die oock met dye quaetheit des regiments nu voorschreue int beghinsele des capittels/ dicwils gebruycken/ Nu wi die kennisse ghenoech hebbē doot die teekenen en die saken vā alderley ghedaente der Artetike/ so ist tijt voortaan totten principalen propooste te comen.

Die ghenefinghe.

Die ghenefinghe der Artetiker passie wort met .ij. meyninge veruult. Die staet/ te weten int regimēt des leuens/ Die tweede/ in die purgatie der voorgader materien/ Die derde/ in die plaetsen en int wech doen der toecualen. Voort die veruullinghe der eersten meyningē/ Dye materie die daer die artetike maect/ die daer cout en grof is/ voor zijn eten en drinckē/ is nūt dē siecke ete en drinckē/ dat ghene dē supuer en oprecht goet bloet doen wassen/ ghelijc als bockē vleesch/ hoenderen/ kiecken/ kalueren en alle voghelen die op hueuelen en in beemden vye leuen/ En oock ghewaterden wijn ende die moet gheel als een was zijn ¶ En waert dat die patient/ voor die toecostē der siecken huenich water droncke in die plaetse vāden wijn/ dat ware een groote voorwachtinghe/ om dat toecomende voeteucl te vertreckene/ Maer in dye afwijtinghe der siecken/ om te ontbindene en te verteere dye materie dye daer gheuoecht is met dye versterkinghe der zenuwen/ in desen val bequamelijc laetmē toe/ wijn met huedich watere gewatert oft met water ghesoden met kaneel/ En oock oocdektmen verachtelijc te welsene/ alle moes/ wortelē en arweten die onclaeer grof bloet doe wassen/ in deser siecken/ En dat selue salmen segghen des ghelijc vanden grouen vleesche en melancolijc vleesch genererende/ Nochtā laetmen toe vanden moese/ dat moes vā lactuwe/ spinagie/ borago/ petercelie ende die haeren loop loopen/ in die zue van dat voorspeide vleesch ghesoden. Panatella en oock risum/ grue en

gherechten gheamandelt/ en alle gherechten mettē
crupden voorschreuen in die zue / laetmen gemeyn-
lich toe/ Maer vanden vitsen/ oft die zue van roode
cicere gecooct met anthos/ ptercelis/ en maghelepe-
ne een luttel/ hebben wi beuonden macht zeer te hel-
pen/ En daer om vermaet Dgo vander Stadt der Se-
nen/ dpe een man is niet van cleinder autoriteyt in
eenighen raet/ van die artetike siecte van couder ma-
terie comende/ oordineert hi een digestijf met sauien
watere/ rosemarine / gearomatizeert met een luttel
kaneels en noten musceten / en dat tot sterckinge
der zenuwen/ en tot verduwinghe der grouer mate-
rien/ Oock alle ghepeperde en alle ghelouten/ ende
scharpe ghelijck als loock/ apupn/ radijs/ mostaert
crupt/ seer te suet/ vreet/ en die des ghelijcke natue-
ren zyn/ salmen al midē/ Des ghelijcks oock alderlep
coolē en rapen.

Maer waert dat die materie die Meteticam maecht
schijnt heet te sine/ dan salmen wijn en meest ghewa-
tert/ en meest crancken in allen tijden gheuen/ Des
ghelijcke moet oock dat regiment int moes en blees
en andere nootlijcke dingen (op dattet goet oprecht
bloet mach doe wassen) in die heete materie/ subtyl-
der wesen/ riuier en bloetvisch / bisonder palinck/ in
desen val salme gheheel achter late/ Die snoeken en
carpers/ en die hueren loop loopē/ somtijts een lut-
tel machmense lide/ Des ghelijcks alle zeevisch/ be-
haluen die op die hucuelē leue/ en roode verwe heb-
ben/ en cleyn van lichaē/ schouwermeten lichtelijc.

Die tweede meyninge wort veruult met versey-
den purgatiē te hanterene en verduwingē ooc naer
dat verseydē humore in dese passie te samē loopen
mogē/ Want ist dat de materie heet is/ bisonder vā
die heerschappie/ der colere/ soo machmē alsulcken
digestijf hebben.

En sirope.

R. Sirope rosaet wt die inghietinghe ana. vi. z. bu-
glosse water/ lupulorum/ Endiuie. ana. i. z.

En latinghe.

Maer ist dat die materie is vā die heerschappie/ san-
groijn/ soo salder voren ghaen een minderinghe des
bloets vā die adere Saphena ghenamt. Ist dat thāt
euel is/ des arms teghen ouere/ Ist dat voete euel is
soo sal die latinghe wesen van die leuer adere/ oft ge-
meyne des arms der seluer siden/ Ist der hupē wee
oft hant wee/ so salmen die latinghe ten eersten doe
wt dpe ghemeyne adere des teghen ouers arms/
Maer indē staet/ d die materie die tāmē gheuoecht
is/ te pbelen/ soo salmen sniden die adere Saphena
oft Sciatica der seluer siden. B En mercket/ dat
so Celsus seyt int capit. vanden weedommen der le-
dehens/ dat is dat die latinghe int beghin der siecte
ghelichet is/ oft iaerlijcke oft ewighe gesontheit
sijt gheuen.

En sirope.

Om haer verduwinghe/ neemtmen nuttelijck dese
nabelschreuen sirope. R. Sirope van dat sap vā En-
diuie/ sirope vā roosen/ wt die inghietinghe der si-
ropen van duynen keruel die clepne/ ana. i. z. Endi-
uie water/ lupulorum/ duynen keruel. ana. i. z. Oft
maectse also. R. Sirope van bisantijis / sirope van
t sap van Endiuie/ sirope rosaet wt er inghietinghe.
ana. i. z. Endiuie water/ buglosse/ duynen keruel. i. z.
Maer ist dat die materie is ghemenget / te wetene/
met groue en coude materie/ so moet dan dat Dige-

stijf also zyn. R. Sirope vā dat sap van Endiuie/ si-
rope vā die twee wortelē/ sonder zyn/ sirope vā du-
ynen keruel de clepne. ana. i. z. Endiuie watere/ du-
ynen keruel/ venckel. ana. i. z.

En digestijf.

Maer ist dat die materie/ die de artetike passie maect
het/ al gheheel houdt is en grof/ dā soo ist dat alder
bequaemste dit nabelschreuen Digestijf te ordineren
R. En sirope vā die twee wortelen / sonder zyn/
huenich rosaet gheclinsēt/ oximellis. ana. i. z. vechel
water/ saute/ roosemarijn. ana. i. z. en met een luttel
caneels/ en notē musceten/ oock des wintertijts sal-
ment aromatiseren.

En purgacie.

Als men die digestie der colerijcker materien ghe-
houden heeft ses daghē lanch ten minsten/ so salme
dā tot deser purgacien ouerghaen. R. Manne elec-
te. i. z. Electuarie vā dat sap vā roosen. i. z. met dat
gheloden der bloemen en der cordialen vruchten sal-
men eenen corten dranch maken/ oft maket also. R.
Dyaprunis niet solutijf. i. z. Electuarij van dat sap
van roosen / electuarie roosaet. me. ana. i. z. en met
dat vā voorschreuen gecooct salmen eenen corten
dranch maken. Of maket also. R. Die clepne pillen
hermodaculorum. me. i. z. pillē assageret. i. z. met
Endiuie water/ salmen. v. pillen maken/ en men sal-
se nemē een vze voor den daghe/ ses vzen ten minste
vastēde/ En int nemē ter stont een half vze daer tus-
schen en niet meer/ dan nae dpe veruullinghe haers
weres/ Maer naer der noenē/ ist dat die patiēt vā-
den slape beswaert wort/ so mach hi een vze slapē/ se
legghe/ als die vze des noēmaels voor by is.

En medicie.

Des ghelijcks is ooc ist dat die materie langwijn is/
so sal dat pharmaeck dusdanich wesen. Reet diacap-
toliconis/ casie. an. i. z. Electuarie rosaet. me. i. z. met
dat ghemeyne gecoocte salmen eenen corten dranch
maken. Of maectē also. Reet Electuarij rosaet. me
i. z. met supkere salment makē/ bolus dit salmen
voor den dage nemē een vze met die voorwachtige
no bouen voorschreuen.

En purgacie.

Maer ist dat die materie mede ghemenget is/ te we-
ten/ die coude met die heete/ dā om dpe purgacie der
medicinen/ moetmen een ghemengde cracht te pur-
geren hebben/ der welker by exempele mach alsulc
ke ordinatie zyn. Reet Diapiconis/ casie. i. z. electua-
rie roosaet. i. z. met dat gecoocte voorschreue/ salme
eenen corten dranch maken. Of maecten also Reet
Diacaptoliconis/ Diapiconis. ana. i. z. Electuarij
rosaet me sue. i. z. en. i. z. met vechel water/ buglosse en
eppe/ salmen eenē cortē dranch makē/ doēde daer toe
sirope violaet. i. z.

Pillē tot dat voorschreue/ Of maket also. Reet pil-
len der grooter hermodactilen en der mindere. ana.
een half. z. aggarici trociscati. i. z. en met endiuie wa-
tere en venckel salme vijf pillē makē/ die welke die
patient nemē sal een vze voor den daghe/ so voorschre-
uen is.

En purgacie.

Toort ist dat die materie schijnt gheheel hout ende
grof/ so moet die purgacie alsulcke wesen. Reet Dia-
piconis. vi. z. diacaptoliconis. i. z. aggarici trocisca-
ti. i. z. met dat gheloden vā prupmen van bamasco/
venus har/ pollicrici/ gallitrici/ boom varē en cordia-
le bloemen/ salmen eenen corten dranch maken/ doe

de kroep violaet daer toe. i. j. Oft maket also. Reet Pill hermodactilorum die meeste. i. j. met saue wa tere/ en rosemarijn/ salmen. v. pillen makē/ Die welc ke die pacient sal ghebruycken in die vze en maniere voorscheyuen als bouen.

Die derde meyninghe/ die welcke is/ die te samē ge woechde mater ie/ wech te doen/ en die toeuallē te be teren/ veruultmen met administracie van vele plaet sen te hanterene naer die noot sakelijcheit des tijts/ en der siecken. Inden beghinne tottē heetē voet eue le en hanteuele hebben wi beuonden dit nabescreuē goet te wesen. R. Olie rosaet/ onfancini/ olie rosaet geheel wel rieckēde. ana. ij. j. olie violaet. i. j. vā vers che eperen met haerē wittē en dodere/ ses int getal weechbree saps een. j. vrouwen melch. ij. j. ghersten meel dalder subtiylste geest drie. j. men salt al te sa men mengē/ en te samē slaen/ Daer na latet aet vier sieden met eender opstedinghe/ en gebruycket op de plaetse des weedom/ ghelijck als een plaester/ wāt haer werkinghe is goet teghen alle voeteuel en hāt euel dat heet is/ vanden beghinne tot den tijt dat ge heel groot is/ saechtende den weedom met een tam me ontbindinghe en sterckinge der ledchē. Waert oock datmen tot deser medicīne dede olie van camille. ij. j. meel vā boonē. i. j. f. camille en melliloti op dat sijns ghebreuen. ana. m. f. so wel int staen/ als int dalen van deser passie/ gheeftmē voor een nutte lijcke bate/ Item totter seluer meyninge is goet dz merch des broots ghegoten in hoepen oft ghepten melch/ oft in die sue van vleesche van hinnen oft cal ue sonder sout/ Daer na wt ghedruet en ghesooten met vier doderen van eperen en olie van roosen wel rieckēde. iij. j. olie violaet. i. j. soffraens. j. f. en latet aent vier sieden met eenen stoche ruerēde een luttel en ghebruycket op die plaetse/ so dat nu voorscreuē is.

En plaestere.

Itē neet. iij. eperen/ weechbree saps/ lacturwen saps/ nachtschaden saps/ musschen tonghen saps/ ana. i. j. f. olie rosaet/ omphancini/ olie rosaet geheel wel rieckēde/ olie nenufarini/ oft daer vorē violaet/ ana. i. j. vrouwen melch. r. j. men salt al te samē slaen/ en ghe lijck als een smeer met een pice law opt leet legghē want het is goet teghē dat voeteuel en hant euele/ vol weedom gheroeps. Oft also. R. Die spijse van appelen op die helen ghecooct. iij. j. maluwe blade ren/ violette en iusquiami/ ana. ij. m. vā allē met pice ingewentel en genettet met roosen watere/ en gra naet wīne/ onder heete asschenen eerst wel gecooct. Daer na salment al wel snoten/ en men salte siften der welcker siftinghe men sal toe doē olie violaet. i. j. olie rosaet geheel wel rieckēde/ ana. j. f. doderen van. ij. eperen/ vrouwen melch. r. j. soffraens. ij. j. en besighet/ gelijc als een plaester op die plaetse/ want het saechtēt wonderlijc alle hant euel/ voet euel/ dpe materie eenich sīns ontbindēde met des weedomi gen ledts te sterckene. Oft maket also. R. ij. eperē/ flap vā weechbree. vi. j. olie rosaet ofancini. ij. j. olie mirtini. j. f. mengēt al te samē slaēde/ en maket een smere/ dwelcke men besighen sal inden eerste/ twee den en derden daghe/ want zjn werckinge is won derlijc. Si dooghet oock inden seluen tijt/ en in die selue materie (erst gelimeert die weedommige func tuere met olie rosaet/ onfana/ metten wītē vanden epe/ en een luttel saps van weechbree de te samē ghesmeten) daer in te doen die bladerē van Jusquiami

op een panneken/ oft een deslele bedauwet met wī ne van garnaten/ en een luttel gedroocht. Des ghe lijcs ooc die bladerē van lacturwe/ oft atrisplis/ oft violetten/ inder maniere ghelijc als voor ghescre uen is/ ghegeuen/ hebben wi beuondē dattet alder beste geholpen heeft. En oock dat meel van boonē/ vitzē/ en gharste met wīn van granaten geroocht tot dat tet dicke worde en stijf. Daer na daer toe ghe daen genoeg hinnen vet/ en olie rosaet/ onfancini en violaet/ een luttel soffraens/ gelijc eender plaet sere op die plaetse des weedom/ ghelept/ teghen al le weedom des voeteuels/ hanteuels/ en zenuwē/ ist een sonderlinghe medicīne. Item totter seluer meyn inghe is dit na bestreuen Cerotum goet. R. Olie rosaet/ onfancini. ij. j. olie mirtini/ vet van eenē hal ue/ ana. saps van weechbree/ wīn van garnaten/ an. j. f. van allen sandalen/ an. i. j. roode roosen bloemē amandelen machmense vīndē/ ana. m. f. olie violaet r. j. latet al te samen sieden/ toe dattet sap verlodē is Dan salmēt clīsen/ totter clīnsinge salmē wīt was doē. i. j. f. en maket een saechte cerotum/ wīs wec kinghe van dat beghin totten eynde der meerderin ge in alle heete voeteuele/ en hanteuele met die gro te medicīne/ en dedemen tot desen cerote olie van ca mille. ij. j. en. f. anthos. m. f. soffraens. i. j. wel rieckē den wīns. i. pont. f. En weder siedenē tot dat den wīn verlodē is/ en inder manieren nu voorscreuē met witten wasse genoeg/ makende een saechte ce rotum/ allen tijden gheeftment nuttelijc.

En beroockinghe.

Item int staen en int afgaen/ helpt macht seer van onder te beroocken die weedommige plaetse/ met dat gesodene na bescreuē/ die plaetse selue/ met hee ten doecken metten seluen ghecoocte repetimerende R. rosen/ camille/ melliloti/ ana. i. m. allene/ squā ti. ana. een luttel van die wortelen van enula/ een lut tel te samen geslaghen. i. pont. latet al te samē sieden met waters ghenoech/ en een luttel wīns wel rieckēde/ tot op dat derdendeel.

En smeer.

Als die plaetse beroocht is/ dat weedommige ledt salmen met dit na bescreuē smeer saluen. Reet Olie camilli/ dille/ rosaet/ van gheheelen ruecke/ ana. ij. j. anthos/ zaets hypericonis/ rosen/ allene/ camille/ an een luttel olien van spica. i. j. latet al te samē sieden met. iij. j. wīns die wel rieet/ tot dat den wīn verlo den is/ Dan salment clīsen/ en met witten wasse ge noech salmen een saechte smeer maken/ waer mede men voor den noemnael en auontmael een vze son der wee te doene/ die ledchens vanden handen crauwē sal. Oft maket also. R. Mucilaginis/ citonior en pilij gedaen in dve zue van een cleyen hierken. i. pont. f. wīns van granaten. vi. j. olie rosaet/ omphā cini. ij. j. eenen dodere van eenen epe met dat wittē men salt al te samen slagghē/ ende ghebruycket inder manieren voorscreuen/ want sond twifele het saech tet allē weedom. Oft maket also. Reet Mucilagi nes/ pilij/ en citoniorum gedaen in roosen watere/ wīn van granaten een pont/ casie fistule ghesiftet. i. j. mengēt met. i. j. f. vrouwen melch/ en besighet/ wāt haer werckinge is thoonbaer. Item. R. Maluwe bladeren en violetten. ana. ij. m. roosen. m. f. van sup uere gharste. i. m. al te samen in water ghesoden/ sal ment stampen en siften/ en der siftinge salmen toe doen olie rosaet vol van ruecke met olie omphācini

ana.ij. 3. olie violact/nenu farini/ist datmese vinder mach/añ. i. 3. wit was. ij. 3. f. en wederō naerō cōst salment mengen die in dat cerotū en in die plaectere ghehoudē wort/Dwelcke goet is om alle roepighe weerdō wech te doe/en tis een vrye medicīne ¶ En daerō en ist niet voorby te latene die hanteringe der plaecten/dat is/datmen in gheender tijt die ontroouende medicīnen ofte die sarche wederstaēde en geopieert/hanteren en sal Wāt haer gebruyc brenget voort vele materie ende quade vertreckende slegt te seer en maect slegt seer onbequaem der ontbindinge/En daerō vertrecken si den toecōmst der afwijkinge der sietten/Waer wte noot sakelijc dat ledt gecreent wort/waerom alst gecreent is/lichtelic tot hē (gelic als Nucēna sept) die oueruloedicheidē der ander ledē die zijn ghebuereen zijn. En also doe die Medicīnē en Chirurginē qualic/gelijc als ant. gaineri? siel vā vstānde vstelt int eyge cap. Dat doe daer een Jode van eenē die cranc/en mager vant voeteuē lan ghe beswaert/gheroepē wert/ter stont ghinc die so de voort om de sietten des patiēts te ghenescene/gheene vdelmakinge te vorē gaēde vā die weedommige plaectē met piren die met couden watere ghenettet warē/wāt dat daer aengedaē wert/so wies die weedom ghenorch aē/waer wt die Jode qualic aēmercende/geboort wederō die wederstaēde en ontrooude medicīnē op dye plaectē te legghene/Waer door die materie so seer te hoope ghehoopē/ghedict en vā er gheert was/dat binnen de tijt vā .x. vzen al tgehele ledt ghecranchert en ontsteken was ghewordē/en dat also dat die goede man eerwelic van dat voeteuē verlost bleue.

¶ Nu bouē ghesien is vande hulpen die wat doen te ghen die artetike passie vā heeter materie en haren weerdō sachtende/so sact nu te besiene vande reme dien met tē welckē in die ghenescinge der couder artetijche voort te gane is.

Die ghenescinge van couder materien.

¶ Inden eerste so is daer voor gaēde een behoortliche pdelmakinge door des buycr ontbindinge/en door die latinge ist vā noode/so is de plaectē mettē nabescreuē plaectere te besiene. ¶ Tmerch vanden broode/seimelen in gheptē melch/oft hoepen melch ingegoten. ij. pont olven vā camille/dille olve/añ. iij. 3. olie rosaet vol ruer. i. 3. f. de dober vā dese eperē/softraen. 3. f. vā dit al saluē een siue plaectē maken na der const. Itē totter seluer meyninghe is dese nabescreuē remedie goet. ¶ Die wortelen van Enula. i. pont/hooch maluwe. i. pont. f. dit al gecooct in water salmēt stampē en men salt siften/tot der siftinge salmē doe olve vā camille/olpe vā lelien/olpe vā dille/en vā soete amandelē/ana. i. 3. f. herts ruet/ calfs ruet/añ. iij. 3. olven vā roofen wel rieckēde. ij. 3. wit was. 3. f. aent vier salmen daer afeen saechte cerotū makē/doēde daer toe boone meel wel ghesiftet. ij. 3. armodactillozū. i. 3. f. softraen. 3. f. camille mellilot alssene subtylic in stucken gewreue/ des werckinge is een doorluchtige medicīne teghen alle coude materie der iunctuerē. Daerō ghebruyctē. ¶ Of maect se alio. ¶ Olpe vā spica. vā alssene van mirto/añ. ij. 3. olpe roosaet volcomelic. i. 3. en. f. camille/melliloti/sticados/alssene/ana. meyne/muscate/anthos/ana/een luttel herts ruet. iij. 3. wel rieckēde wijns. i. pont. f. latet al tsamen sēde tot dat den wijn versoden is/ Daer na salment clinsen/ totter clinsinge sal

men so vele wits was doen alst behoef/maket daer af een smeer daer mede datmē de ledē/ nae die admīnistratie des ceroti voor perfectelich crauwen sal. ¶ Een andere cerotū nuttelic vā werckinge. ¶ Wortelen vā Enulaebuli/añ. iij. 3. van de wortelen van hooch maluwe. i. pont. f. alst al in water ghesodē is ghesootē en ghesiftet/ Daer nae met wit was gheuoēch en met die nabescreuene te samē makin ge salmen een saechte cerotū makē. ¶ Olie roosaet wel rieckēde/olie vā camille/vā spica/ vā alssene/añ. iij. 3. olie ppericonis. i. 3. olpe van lelien. ij. 3. bloemē vā camille/melliloti/ant hos/sauelbooms/ana/een luttel squināt/alssene/ue/muscate/añ. m. note cipressi in stuckē ghewreue int ghetal. iij. calfs vet/hoenderen/gansen/añ. r. 3. wortelen vā Enula en ebuli/añ. ij. 3. f. leuēde vorsschen int ghetal. iij. latet al sieden met. ij. pont des alderbestē wel rieckēde wijns/ met een saechte vier/tot dat dē wijn versodē is/ Daer na salmēt stijf clinsen/en met die siftinghe voorscreuen salmen een saechte cerotū makē/wiens officie is al len artetike weedom en ouden/dye materie wech te doene wonderlic te ontbindene/dat vercreente ledē te sterckene/en al ist datment in alle tijt met vryheit mach ghegheue wordē/nochtās int staen en afwijkinghe der sietē schijnet meer te helpene

¶ En want somwijlen die weedomē in die knipen ple gē te gebuere/bifondere vāder ghemengder materie/so wi dicwils gesien hebbe indē tijt des herfts oft der lentē Julii den tweeden beswaert gewordē van die voorē weedomē/om der welcker saechtlinge voorwaer int selue subiect des voorē bisschops te gen der iunctuerē weedomē/ bifondere der knipē int den eerste dage/indē tweedē/ derdē/ en vierdē dage tsamē met zijnder heplicheyt der medicīnē raet/met die nabescreuē saluinghe met vryheyt dicwils hebben wijse ghebruyct.

En saluinge tot dat ghemengde voeteuē.

¶ Olie rosaet/omphancini/olie rosaet vol vā ruer he/ana. ij. 3. olie vā camille. i. 3. f. eertwormē gewal schē met wijne. 3. f. wijn vā granatē/vrouwē melck añ. ij. 3. softraen. i. 3. weechbree saps/ saps van die wortelen vā Enula. añ. i. 3. calfs ruet/ en dat merch van sinen beener/ana. vj. 3. latet al te samen sieden tot dat dē wijn en dat sap versoden is/ dan salment clinsen/metten welckē die plaecten drie oft viermale des daechs te veruerfchen is/daer bouen op een pice met dye voorschreuen saluinghe inne ghedronken soetelijc met betameliker bandinge bindende/want in desen val ist een choonbaer medicīne. Dye vierde meyninghe ten laetsten gheledē so ist nusse op al die knipe dit naebeschreuen locale te legghene wiens dese is onse ordinantie. ¶ Soonen meel en arweten/ana. i. pont. f. seimelen ghebroken. ij. m. camille/melliloti ghesooten. ana. i. m. alssene ghebroken/anthos/ana. m. f. roofen. i. 3. van als met versche sapa ghenorch ende een luttel wijns van grana ten aent vier salmen een siue plaectē maken/doende int eynde vander sicinghe daer toe/olie roosaet volcomelijche/dille/ana. i. 3. en. f. olie mirto/camille/ana. ij. 3. gansen vet/calfs vet/añ. thie. 3. wit was een onte en. f.

¶ Ende mercket/ dat dese voorschreuen plaectere wonderlijche goet is/ inc staē ende afghaen ist datmen daer toe doet ghepten dreck ghebroken vijf oncen/wel rieckenden wijns vier oncen/ en besiget

Wanden Pocken.

Op de knye geit als een plaetere wāt dē ghenē die thanteuel hebbe/ oft der knye wec verout/ gheuelet seer wōderlic. En die plaetere ooc bouē vertelt van dat merch des broots met melcke en met eenige andere simple ghenaeft in die saecke van dē weedo te saechten/ machmē hier dienen.

Die ghenefinghe der hupen wec.

Gen laetse tot der hupē weedo/ metter voorgaen der ghemeynder purgatie bouē vertelt daer die materie was vāder coutheyt heerleapende/ so ic inder waerheyt diuills beuondē hebbe dit locale goet te wesenē. R. Shartē meel lupinē/ cicerū/ boonē/ vitfen/ aī. iij. z. ofsen dreck/ en gheptē dreck/ aī. i. pont f. camille/ meililoti/ aī. i. m. semelē wel gedorschet ij. m. stichados/ anthos/ ana. m. f. moedererupt/ allene/ roosen mirtillorū/ nepte/ aī. i. m. i. squinanti/ een luttel corianders/ soete venckels. vi. z. al eerst te laetsten toe wel gedorschet/ aent vier salmēt siēdē met sapā ghenoech tot dattet dich worde en siē/ doende daer toe volcomelike olpe roosaet/ camille/ dille vā spica/ aī. i. z. en. f. olie mirtillini/ lauwers olie/ peterceli/ vā termētijn/ vā gencuerbesē/ aī. vi. z. agrippe dialther/ aī. i. z. wit was. i. z. f. mēget aent vier smiltende was metter olven salmēt alre male by eē brēghen/ en wederō salment met eender opstedinge siēden/ en ghebruycket met een groote pice gelijc een terote op die weedoede plaetse/ wāt haer werchin ghe beuūnt men seer nuttelijch.

Gen cerote.

Itē totter seluer meyninge is dit nabescreuē cerote te goet/ dat welcke een volcomen werkinghe heeft wiens forme is alsulche. R. Wortelē vā Enula ghe sode in water/ en daer na gestampt en gesitret. i. pōt salomons segel/ wortelē vā ebuli/ aī. iij. z. olie mirtini/ camilli/ peterceli/ aī. i. z. olpe vā termētijn. i. z. f. colophonie/ clarē termentijn/ ana. ij. z. olie vulpini vā spica/ van lēlen/ lauwers olie vlieder/ aī. r. z. wit was. i. z. f. en aent vier naeder const salmen daer af een saechte cerotū makē/ doede daer toe meel vā bonen en cicerū/ aī. iij. z. f. floracis ghemolē. v. z. wie roox. iij. z. en ghebruycket in dē manierē voorē/ wāt in desen val ist een groote medicīne. Somighe medicīne prisen datmē die plaetse crauwet/ eemē dat cerotū daer op doet met leuende waters/ welcke wi somwilē alder beste gheuonden hebben te helpene/ wāt met jhder grooter doorghanghinge heuet een cracht te drooghene/ ende die vromde vochticheyt te verteerne/ der welcker twee dingē wi aldermeest in dese ghenefinghe behoeuen.

Wat ghecoots.

Des ghelijc ooc prisen die sommige in die plaetse des brandende waters een stouinge/ en een epitima cie/ dat is/ een vochtige plaetere gelept/ met eē spōgie in dat nabescreuē ghecoote inghegotē. R. Camille/ allene/ rosemarine/ saue/ nepte/ serpilli/ origani/ magelepne/ aī. i. m. en. f. rosen mirtillorū/ stichados/ squinanti/ ana. i. m. vūe/ muscate/ ppericonis/ aī. ij. m. wortelē pancedinis/ diptanū/ aristologia/ centorie/ nallce/ oft poliacris/ ana. m. f. buenichs een pont. f. notē cipresse ghebrokē int getal. xx. groffels naghelē/ notē/ muscate/ miere/ aī. v. z. souts/ alupns roche/ aī. i. z. en. f. semelen ghebrokē. iij. z. datet al te samen siēden met barbiccs looghe ghenoech en wel rieckende wijns/ tot opt derde deel/ en ghebruycket inder manieren nu voorscreuen.

Wanden Pocken.

Gen olpe.

En oock olpe ipericonis tot allen hupen weedom en der knye/ heb ic seer nutte beuondē. Des ghelijc ooc edere bladerē/ teghē alderhande artetike passie en bifondere die coude/ op dweedomige ledt gewendelt is een hulpe der saechtingen te wesenē vā ons beuondē. Daerō hebbe wi ghelept in die derde meyninghe vā dē hulpe die alle weedom saechten/ so ist nu te segghē met wat lokalen datmē voortgaen sal om wech te doen eenighē toenal/ daer die menschen in die artetike siecte mede pleghē ghequeit te worden/ en tis ghelijc als der leden en der artetorum herthept en knoopachticheyt/ om die wech te doene dat cerotum beschreuen in die saecke der zenuwē en der iunctuerē herticheyt int eygē cap. vā dē cerotē in onsen antidotario/ tot deser meyningē laement bequamelijc toe/ wāt om tot uwer noot soo loopt daer toe. Des ghelijc somtijts behalvē dē weedom knoopachticheyt en hartheyt der plaetsen beuuntueren in deser ghesteltenissen/ al ist dat seiden gheualt/ als die apostuemie heet is/ en etterich pleget te versweren/ om dpe te rypene/ te doē verdouwen/ te repnighen/ en te vleeschen/ salmen voortgaen naer de ghenefinghe dier gheleert is/ int cap. van die huer der flegmonis. Daerom als v den noot druct/ sul dy daer toe loopen. En also is veruult byder hulpe Gods dpe leeringhe van desen capittelē/ wiens name si ghebenedijt.

Dat vijfde Capittelle/ Wanden weedom der tanden.

Vnder materie die vā dē catarrē comē/ en by dē ghebrēck der maghē met vercheypdē en vele passien pleghē die tandē ghearghert en ghequeit te wordē/ die welcke tandē nu si tot becieringhe en tot des etens ghebruyck/ om die bequame sprake wt te spreke/ seer nut sijn/ Daerō salmen haer siecten met grooter sochmudicheyt verwaren ende curen.

Die ghedaenten der tanden siecten.

Die welcke siecten van Alias in zijn. ix. redene/ int x. capit. van sinen boeck jhnder theoriken/ byder Coninckliker dispositie/ selderlep manierē vā siecte ghefelt worden/ te weten/ dē weedom/ doorknaghinge veruriefinge/ slapinghe/ kinicheyt/ ofte stanc/ slapinge/ oft beroerte der tandē/ Maer si en lijdē gheapostuē/ maer een dinck den apostuēten ghelijc/ gelijc als Nuice/ betuycht/ inder waerheyt nochtās so en sweerē si niet met rechter apostuēne/ om haer der grooter hartheys wille/ dpe belettet in hen te wordene vermeerderinge/ noch ooc by hen seluē en hebbe si ghegheuoelen/ maer si gheuoelē/ so Alias betuycht in die nu voorscreuē redene/ by redene der zenuwē aen haer wortelē en haer barbelen/ oft tant vleesch vā dē derde pare der zenuwē/ der herffenen comēde. En dese opinie houdt Galie. int. v. van die nutschap der ledelens/ So volcht mettē voorē redenen/ dat si niet en apostumerē/ noch weedo en lijdē dan byder redenen der barbelen ofte tantvleesch en zenuwē die hare ghebuere jh. Die voorē Alias seyt nochtās bi hen seluē si jh onghueuelijc/ waer af het teekē is/ wāt al ist dat vā hen cleyn stucckēs gebrokē wordē die mēsche en wort niet gequeit. En daer om hangt hi daer by seggen. Vā dē weedom der tandē. Dien valt weedom toe/ wt dpe quade complexie die tottē zenuē valt/ oft met eē heete apostue

nie oft roude/waer om onderwijle de weedom eens verrotten tants/ghesaehtet wort/als den tant met ter wortele wtghetrocken wort/om dat die zenuwe haer niet wt en treect/wat die plaetse blijft een luttel verbroet waer door die plaetse is bequaet geworden dat die apostume ontbonden soude worden/Ende daer mede ooc om dat die hulpe lichteliker met haeren doorgange der weedommiger plaetse te hulpe comen mach. Om welcker sake wille Salie. seyt/ dat ist dat de medicijnen der tandē/om haeren weedom te saechtene nyet en baten / dan so ist van noode tot die laetste remedie te ghaen/dat is/tot haer wtwozpinghe metter wortele.

¶ Van die doorknaginghe der tanden

En die doorknaginghe oock/bifondere der muelen tanden oft backtanden/oft winkeltanden (hoe dat menle noemt mach)coemt om der verrothet wille daer wte dat een scarpe vochticheyt ende quaet doorknaginghe ende etenle/als si daer ingehoude wort/ Maer die doetme wech met trectange/vile/scrappere/oft met een andere instrument bequam tot dpe verrottinghe der tanden oft doorknaginghe wech te doen. Daer na om den tant te behoudene/salme dat gat met gout bladeren vervullen.

¶ Van die veruriefinghe der tanden.

Des gelijcs pleech ooc een beuriefinghe indē tanden te comē/en dat vā wtwendigē dingē/oft inwendigē dingē. Maer vandē wtwendigē dingē ghelchledet/ als die mensche wat zoers etet/ Maer vandē inwendigē vā sueren humoren dpe inder mage zyn/en dat selue ghebuert dicwils.

¶ Van die limicheyt der tanden.

Die limicheyt die den tandē pleech te gheschiedene/ is een gheele drocht sleuende aendē tanden en haer wortelē/ghelijc die kalck aen die mueren waer af die sake zyn die groue vapozen die vander mage vclim mē/waer wt dat haer genesinghe wort gedaē met dicwils te crauwene/met raspen en crauwinge/ tandē schueringhe en crauwinghe nabeschreue puluers.

¶ Een puluere.

R. Myns roche gebrāt. ij. 3. sacrocolle/terre sigilla te mirabolam/citrine. i. 3. en. f. en meget tot dat een puluer is/daer mē die tanden mede crauwen sal met een nuchtere mage/te wetē/driemaal ter wekē/wat het witte wonderlic en supuerēde behoeder die barbelē/oock stijuet en stercket den quaden ruech des mōts die vandē barbalen coēt/verbeteret en maket goet.

¶ Tanden slaep der tanden.

Sōwilen pleech ooc eenē slaep in die tandē te wassen vā sommigē dingē inden mont te nemene/ en te houdene/die te seer vercouden/ghelijc als sietw en mach cout watere/en der hulpe gheopiert en des gelijcke. Die welcke mē wech doet met de nabeschreuen hulpe/al law indē mont te houdē. R. wel rieckē dē wijn. i. pōt. f. leuēde water. i. f. rosemarijn/laue/camille. an. m. f. groffels nagelē/notē mulcatē. an. i. f. sandarace. i. 3. f. Tatet al tāmē siedē / tot dat derdēdeel / Dā salmēt clinsē/en gebzupket indē voorē/maniere/wat verdrift alle slapinge d tandē/En leuēde water met boōwolle al law in de tandē/gedaē tegē de slapinge d tandē en beuriefinghe des voorgaēdē pharmake werck pleech te volbrēnghen.

Uā die slappinge oft beroerte d tandē / Des gelijcs die slappinge oft beroerte d tandē geschiet/oft om d barbelē slappinge/oft om dat si onzenuwet zyn van

dē lebekē die de tādē bindē/dwelcke al te male ald meek pleech te geschiedē vādē snof en die vochtich die vādē catarren comē wtē hoofde tot die barbelē/en d tādē wortelē die wt bloeyē/ oft doort gebreck t magē/wat de mage waellemē zōtjts op de rooatige en quade materie wederō tottē barbelē te brēnghen **¶** Wat gesodēs. Om dit te verdrue/so salme met desen nabeschreuen pharmake voortgaen. R. Sirope vā litio. r. 3. alupns roche. iij. 3. wegebreewater. iij. 3. f. wijn vā granatē. ij. 3. huenich rosaet. vi. 3. sacrocolle. i. 3. f. azijns vā squillē. 3. f. bladerē vādē wildē oljē/boō eē luttel gebrōkē. m. f. Tatet al tāmē siedē behal uē dat litii en huenich rosaet tot op dat derdēdeel/ Daer na salmēt clinsē en wederō met huenich roosaet en litio nu voorē salmēt siedē tot dat tweedēdeel vandē drie vōdē is en wijuet daer mede de barbelē/wat haer verrothet afdroogēde strichēt af en sterctē. En ist dat int afdroogē die vochticheyt der barbelē/meerē verdrooginge vā node soude welen tot de vngēte vā Egiptē/so vūic. die bescreue heeft te ghane/wat theeft macht quaet vleesch af te knagē/en tgoede te behoedene.

¶ Nu bouē gesien is/ vā die passie d tandē/ vādē sake en kuere d seluer nu so staet te besien onē een coete leeringe/ met wat hulpe haere siecē wech gedaē moetē wordē/wat (so Salie. seyt) onē dandere onsterfelicke passien daer de mēsc af gequest wort is den weedo d tanden die moepelijcke. Den weedo d tandē/ bouē die sesse sake bouē vertelt/mach den weedo vā die wozmē een oor sake nemē/oft bi redere der apostume der handē d barbelē en haer verderuinge. Maer hoe dat gesiet/sal ic v tot dat werck d practikē brēngē. **¶** So seg ic dat dē weedo oft vā heeter materie coēt/ oft coudere indē tandē wasset/dat mē bekent door dpe lokalen te administreren want heete materie die den weedom der tanden maect pleech met hulpe werckēde/en by der cōplexie coude ghegeue/ oft metten ghenen dpe by na cout zyn pleecht te verbliden/ ende dat weder omme keerende.

Tot alle weedom der tandē te saechtē/ behoefmen die meyningen. Die eerste die in een goet regiment des leuens staet. Die tweede/ int wechdoen der voor gaender materie. Die derde en laetste in die lokalen. **¶** Voor de eerste meyninghe/sal die patient hē pinē te midē in zyn eten alle verrottende gerechten/ghelijc als vīsch/ grof vleesch en gesoutē. Supuel en alderley cacle/en pastey cost/dat soere/soute/ en wiet sal men nuttelijc miden. Doeromme alle dpe gherechten die lichtelijc te verduwen zyn/en dpe goede humoren genereren/zyn totten propooste nut. Dē wijn sal oock van goeden ruecke zyn gewatert vā gemid delbaren wijn/ waerom dattet nyet en is voor by te ghaen te weten/dattet na die maeltijt nuttelijc is/ die tanden van alle wtwendighe materie met eenen tantstrappere te supueren/ dat daer gheene corruptie inne en wasse.

Des gelijcs die tweede meyninghe/ die welcke is/ te pelen dpe oorghaende materie wort soo vervult/ Als die materie heet is/so ghebeden sommighe (als Melue) een latinghe te gheschieden/ van dpe adere die Cephalica heet/ oft daer voor ventuelen te sette ne op dpe schouderen ende den hals. Ende oock dpe scrappinghe der barbelē/oft bloet supgheren daer aen ghedaen in desen val om die weedom te saechtc ne is een thoonbaer remedie en kuere. Maer si pue

Vanden Pocken.

geren die materie dpe den weedom maect. Dat electuarium rosaet Mesue electuarium van pillo/cassa diacaptolicon/pillen vā reubarbare/en pillē alaceth Maer die de groue materie supuerē ende coude zijn als Diasticon/ pillen met iera met agarico/ pillen sonder die welcke en cochie/ maer pillen vā dupuen keruele ende aggregatiue/ supueren die ghemengde materie/ Mesue doet diacaptolicon ende cassa.

Die derde meyninghe en die laetste wort veruult met vele localen te administrerē/ teghē die quade materie die den weedom maken. En eerst tot die heete materie/ wijn van grauātē met weechbreedē watere en een luttel azijn/ ghelodē met sumach/ roosen/ balauſtien en wat lītjen/ neemt den weedo der tanden wech/ die van couden humoren coemt.

Wat ghelodens.

Item totter seluer meyninghe een spoelinghe ghemact met die nabescreuē gecooctē/ geneest wonderlijc. R. De wortelē van tussli barbaci die witte bladerē heeft. i. m. roosen/ ghersten/ sumach. ana. m. f. tormentille ghebrokē/ zaet vā iulquiami ghebrokē. ana. ij. z. sandalen van alderleue. ana. i. z. lactuē. ij. m. cimarī rubz/ bladerē vanden olijboom en mirtilloz ana. i. m. later al tlamen sieden met. iij. pont reghenwaters en een luttel azijn/ een luttel wijns vā granaten/ tot op die helft/ en ghebruycket/ want inden mont ghehoudē/ saecht wonderlijch den weedom. Of maket also. R. Weghebezer bladerē/ lactuē/ musche tonghe sulckere/ nachtschade. ana. m. f. sumach. iij. z. supuer gherst. i. m. later al tlamē sieden tot dat die gharste barstet/ doet daer azijn toe. ij. z. sirope rosaet vander inghetinge/ diamoroni. ana. i. z. en. f. den roef van eenen serpente/ en later wederē sieden/ tot datter half versodē is. Daer na clinslet/ en ghebruycket inder maniere voorsz. wāt het saecht wonderlijch den weedom der tanden van coudersaken comēde. Maer Huicē seyt/ dat de spoelinghe met azijn gecooct metten roue van eenē serpente/ gheeft die saechtlinge des weedom der tandē/ Mesue seyt dat is een edele medicine en saecht den weedo der tanden/ van haerder epgentheyt dpe in haer is. En ic hebt met dien medicine beproeft/ wijn vā grauātē twee deelen/ en tis mi wel verghaen. Eenē voorsz ghelodē met watere en azijn en den mont ghespoelt met dat ghelodene/ (so kassē seyt) dat saecht machte seer den weedom der tanden.

Maer wantet vriendelijch onderwiltē helpt/ in wat materie datter si die plaetse wt te wassen/ op dat die materie/ die dē weedo maect/ tot dē wterstē deele getrockē worde/ verlatende dpe zenuachtighe plaetse/ en hē tot dpe vleeschachtighe oueruere. En daerō seyt Galienus/ dat die swellinghe der wangen in die passien der tanden/ een teckē bi brengt der saechtlinge des weedom/ wāt dan verlatet de materie tledt en maect den doorganch totten vleesche.

En spoelinghe des monts.

Tot welke wasseninge alijt heeft onse ordinatie alsulcke gheweest. R. Sladeren van lactuē/ violetten. ana. m. f. supuer gherste een luttel gebrokē i. m. passulari/ iulubarū. xx. dpe wortelen van ossen tonghe wel supuerē. ij. z. wortelen van liqueris. vij. z. crupmē vā dē broode. i. z. later al tlamē sieden met regenwaters genoech tot dat die tweedeelen vā dē dien versodē zijn. Dā salmēt clinsen/ en totter clinsinge salmē doen sirope violaet. iij. z. daer mede sal-

Vanden Pocken.

mē den mont dicwils spoelē/ wāt na dē voorsz. wech doet dicwils den weedom der tandē ophouden/ te wetē/ oft door dē wech der opblasinge der plaetsen/ oft eenigher materien supueringhe. Ende dede men tot die gelodē vighen/ badelen allment coet/ so laet mē dese hulpe toe bequamelijc totter coudere materien/ totter voorsz. meyninghe. En alsoo teghen den weedom der tanden van heeter materien comende/ is goet dat zaet Iulquiami ghebrokē met een luttel sandarace/ en een luttel corianders/ en een luttelkent opij met azijn/ al te male gheincorporeert nae al zijt maniere van die te administreren/ te weten/ ofte in forme bugatiue/ oft trocisci/ oft sincers/ ist een groote medicine. Vā welcker saken wille/ dat mē de voorsz. dē der genē niet en gelooue/ die seggē dat dē azijn dē tandē schadelijc is/ want soomē heeft int vijfte meamie van Salie. die medicinē der tanden/ ofte si zijn wederstaende oft ontbindende/ moeten si van sterckē doorganghe zijn/ om haerder hertheyts wille. Ende daerō van al den ouden en nieuwē auctoors/ wordē haer medicinē met sterckē azijn ghemact. En daer om houdt Huicē. in vele plaetsen/ dat den azijn een gemeyn medicine is allen materie/ wāt zijn verroudinghe wort van lichter saken ghebrokē/ nochtans blijft haer zijn sijdinge en diepinge die welcke twee wi behoeuē/ met tē medicine der tanden/ om haerder (so wi gheseyt hebbe) groter hartheyt. En daerom Salie. int. v. mīamie byder auctoriteyt van Archiginis verreit hije die eerste en hoochste medicine te zijn/ Daerom azijn met galnoten ghelodē/ in heeter materie/ gheboot hēt te gheue. Item de medicine kassē tot die ghemengde materie. R. Tzaet van porcelepne/ coriander/ sumach/ vitsen ontschelt/ sandale citrin/ roosen/ pīrretri/ alle camphore. ana. in gheijche deelen/ en men sal daer trociscen af maken met tlap vā nachtschadē. En epitimeert dē weedom/ in ghē tant/ mettē trocisco in wijn ontbondē en roosewater. En dese medicine prijs die goede Mesue.

Tot die coude materie des tants weedom.

Nu bouē gesien is/ vā dē medicinē tot die heete en gemengde materie/ nu isser te siene vā dē medicinē die den weedo der tandē saechtē vā coudere materie comende. En indē eersten leuende water met dpe in ghietinghe vā rosemarijne/ pīrretri/ en origani/ den tandē lauue inghedāē aen dē weedo der tandē van coudere materie/ helpt wonderlijchē wel. Mesue doet leuende water en driakele van Salie. Itē Armonia/ en gheloueert met leuende warere/ en een luttel sandarace/ en een luttel mirche/ en op die tandē gelijcē smeert gedaen/ neet sonder twiifel harē weedo wech.

En ghemengde.

Itē tot der voorsz. meyningē is dit nabescreuē ghemengde goet/ tusschē die wortelē der tandē gedāē. R. Peper/ aleferide/ opij/ mirche/ beuers swijn. i. f. men salt al incorporeren met huenich en een luttel wijns vā grauātē/ en ghebruycket inder maniere voorsz. uen. Want zijn werkinghe is wonderlijch.

Daermen den mont mede spoelt.

Itē een afwassinghe oft spoelinghe indē mont/ ghemact vā nabescreuē ghelodē/ tegē allē weedo dē tandē van coudere materie comēde/ is seer hulpslijc. R. Wel rieckendē wijns/ ij. pont water van camille bloenē. i. pont/ lauie water en rosemarijns. ana. i. pont. f. mirche. ij. z. armoniaci. ij. z. f. ende notē muscaten/ wicroocs/ mastitis/ ende groffels naghelen.

¶ Wanden Doeken.

ana. ʒ. ʒ. sandarace. i. ʒ. ʒ. iue muscate/ sauelbooms/ rosemarijns/ squinanti/ origani/ serpili. ana. een lut tel wortelen van liquiritie. vi. ʒ. passularum. x. ʒ. huenichs. ij. ʒ. aijns/ Latet al te samen sieden tot op dye helft/ dan salment cinsen/ En ghebruycket wāt tis een groote medicine/ de welcke ick diereils beproeft hebbe/ wt onser vindinghe met eerē en nuttelicheyt Item Melue seyt/ dat looch ghebroken/ en in de palme vander hant gebonden/ en ghedraghen/ helpt te gen den weedom der tanden. Alexander seyt oock/ dat looch ghesodē met wijne en olivani. ij. ʒ. en. ʒ. en mirre. i. ʒ. tot dat tet dicke wort/ gheijcht huenich/ saechtēt haeste den weedom der tandē/ alsinen dan daer mede die weedomnighe plaetse smeert. Itē tot der seluer meyninghen/ is goet wel rieckenden wijn met roosen ghesoden/ piritrum/ rosemarijns/ sa. ule/ huenich/ serpens roof met een luttel aijns. Itē piritrum ghegoten in aijns ghesoden met opij/ ende iusquiami/ tussē die tandē gedragen/ saechtēt won derlijck den weedom der tanden/ en doodet die wor men. Item dat sap van Mlense en Flueroone op dye tanden ghesmeert/ beneemt den weedom die vande woomen coemt/ dat selue doet driakele met aijns.

¶ Cor tanden die doorknaghet zijn.

Het geuait oock voort/ datter coemt weedom der tanden/ om die doorknaghinghe en doorgatinghe der tandē/ waerom datter binnen in vuylicheyt/ en fenijnicheyt blijft/ waer door dattet totten wortelen der tandē verstroyt wort/ waerom dat die zenuwen en bandē die hen aenleuen/ macht seer van die selue verrotheyt en fenijnicheyt/ door die gheinuytschap ghequetst worden. En doerom liden die tandē noot sakelijck grooten weedom. Om dat te verdrue/ loo comen wi somtijts te hulpen met cauterizatiē met heeter olien daer binnen gedaē met eenen prieme ge wult met boōwolle/ oft met eē cauterizatiē cēs gloey enden piers/ ofte met vngente van Egypten/ soose Muten. beschreue heeft. Onderwilē ooc in die plaet se van dat cauterē hebbē wi beproeft een grāe rup torij vānt hoofdeken/ int ghat des tants ghedaē met een luttel boomwollen/ Dat selue doet die olve van vitriolo/ en het is een vrye medicine.

En ist sake dat dit ten laetsten niet en batet/ dā/ soo bouen gheseyt is/ so salmen totter hantwerchinghe voort ghaen. In der welcker tanden wt trechinge/ isser vā noode/ een wel gheexerceert man/ En daer om hebben die machtichste Medicinen en Chirurgi nen/ dese hantwerchinghe aen der tanden wtrechin ghe/ den experten barbiers/ en den onlooppēde lant tancrēckers te latene/ gheprelen/ Daerom ist goet/ tot der tancrēctinghe metten handen/ totten exper ten te besoeckene/ en haer werchinghe te besien/ en in der ghedachtenisse te hebbene. En also is hyder hul pen Godes dese leeringhe van desen teghenwoordi ghen capittēle veruult/ wiens naem si inder ewic heyt ghebenedijst.

¶ Der Vrouwen vruchtbaerheyt.

¶ Item om een Vrouwe bequaem te maken om vruchtbaer te zijn/ so salmen achtervolghē dit regimēt.

Wilt eē vrouwe door verscheydē sieetē onvruchtbaer wordē mach/ so vorē int lāghe van verscheydē sieeten verclaert is/ sal ick hier eē regimēt tot der vrou wen vruchtbaerheyt stellen.

¶ Item dit salmē op colē legghē en den rooch door eenen trechter ontfanghen omtrent dat slot vander moeder. R. Tapdam thuris nucicupressi/ mastici/ mirre/ galbani/ bdellij/ ligni Aloes. ana. i. ʒ. storacis/ calamite liquide. ana. ij. ʒ. breket ontwee met eenen wermen stamper/ en maectet troscisen af.

¶ Item hier in sal si baden/ in een kuppe totten na uel/ en die voeten buyten der knypen/ want het reu nicht die moeder. R. Calamenti/ pulegij/ regalis/ ma geleyne wilde/ mellissie/ mater carie/ biuoet/ vlieder mercurialis/ mente. ana. maluwe/ camille/ dore in uerse/ met malloten wortelen/ siedet dese crupde al te samen.

¶ Item van desen pillen salmen nemen/ als die ston den sullen comē. R. Oppoponacis pinguis. i. ʒ. en ʒ. serapini mollis. i. ʒ. cassie lignee/ soffraen meecrap pen. ij. ʒ. en. ʒ. met sap van rupte/ maect daer pillē af en maect inden eersten die helft van desen recepte.

¶ Item dit is een beroockinghe/ om die stonden wel te crighen. R. armonij. galbani. castorei. ana. i. ʒ. en ʒ. ale fetide. ij. ʒ. en maect daer een puluer af.

¶ Item om die moeder bequaem te maken/ salmen van desen confijt eten. R. lianeel/ cardamoni/ grof fels naghelen/ soffraen. ana. i. ʒ. en. ʒ. langhenpeper/ galigaen/ noten muscaten. nucis cupressi/ macis/ ci pri/ comijn/ aloes/ cassie lignee/ fiseleos/ cubeborum/ storacis/ calamiti. ana. ij. ʒ. musci/ fini/ ende ammerē genoech/ en maectet een electurium af met dat sap van ossen tonghen en huenich/ en coocket met regē waters ghenoech.

¶ Hier eyndet dat boeck van die Doeken/ en sommighe ander sieeten des seluen Meesters Joannis de vigo Napallige/ ne/ totten loue des oppersten Godes.

¶ Hier na volghen der kinderen passien.

Hier beghinnē der kinderen passien ende euelen die inder wighen ligghen.

Manden eersten salmen sien dat melck dat die kinderen supghen / datmen aldus kennen mach / het sal van naturen wesen wit / ende dicke.

Men salt laten drinpen op eenen spiegel / bliuet te samen soo ist goet / maer scheydet als watere / soo ist cranch melck.

Ende die amme ofte die voesker vrouwe en sal niet gheenē manne te doen hebben.

Item en heeft die amme oft voesker gheen melck / so sal si eten lactuwen zaet / comijn / spise van boonen oft wellinghe van rijse.

Item zijn den kinde zijn lippen gheschoort ofte gheclouen van hitten ofte van herdicheit der vrouwen borsten / neemt dat sap van weghebreeden ende versche botere / ende hoeuenderen sinout / sinteret daer mede der kinderen lippen subtylichen niet eender pluy men ofte vederen.

Item heeft dat kind dat buyscheuel seet / so maket se plasters aldus / neemt tarwen bloemen witte vanden ey / weechbreeden sap / ende doet daer toe oude leem / ende maket daer also een plaester af / en legte op des kints navel.

Item ist dat dat lichaem verstoppt is / soo maket een plaester aldus / neemt ghesken meel .scc.

Medicine totten seluen.

Neemt ende maket een pillegen van huedich ende van soure.

Item ist dat dat kind den rede heeft / so neemt garsten meel / ende menghet met alfenen sap / ende met papelen sap ende met weghebreeden sap / ende donderbaert sap / Ende dit menghet wel onder een / ende dan legghet den kinde opten hals vander maghen.

Item ist dat dat kind erghens versnert is aen zijn lijf / achter die ooren / aenden hals / oft onder dye oren / oft tusschen zijn beenen / So neemt subtyle bloemen van gharsten / ende puluere van roosen / ende so stropet dat daer op.

Item heeft dat kind eenighe pierwormen in sinen buysch / neemt dan dat sap van wissene / ende galle van eenen stier oft verre / ende maket daer een plaester af / ende legte daer die pierwormen byten / ende

si sullen steruen.

Item ist dat dat kind erghens gheswollen is / seet den ouersten lop vanden vlieder / ende sedet dat in wijn / ende dan al heet daer op ghehouden / daert gheswollen is.

Item heeft dat kind gebreck omtrent zijn tantuloeche / neemt weechbreeden sap / ende doetet in sinen mont.

Item heeft dat kind den cancher / so neemt puluere van herts horen / ende den bast van malogranaten / te samen ghebrant / ende daer inne ghesroeyt.

Item ist dat dye amme oft voesker haer melck verliest / so sal si eten ghort van boonen enderijse / Ende lactuwen zaet / supcher en venckel oft dat zaet.

Item is haer melck te grof / so sal si arbeiden / ende men sal haer sirope acetose gheuen.

Ende is dat melck al te dunne / si sal nemen groue spise en sal ooden slaep meerderen.

En plaester tot der mammen ofte der borsten zecchept.

Item subtylen cleven wijn aijn / ende maelie daer af een plaester / ende legghet op de mammen ofte borsten die gheswollen zijn van ouertaldighen melck / of te die den vrouwen stercken.

Teghen gheswollen halsen.

Neemt pappelen / buoet / billen cruyt / alstene / En wryft dit te samen / ende sedet dan met huenich / en legghet daer op al werm / ghelijck een plaester.

Teghen frenesie.

Neet eenē swartē hont oft eenē swartē hane / splitte op / en worpt dat ingewat rot / est legget de hecke al werm op zijn hooft / maer laet inde hont bliue dat herte leuer en longhen.

Da dingen die herte humoren verteeren en coelen Sirope iulian / ite sirope acetose / ite sirope van fioelen orizaker. ite die coude humoren verduyuen / ite oximel simple / oximel direct / oximel squillitic / ite hoe vele sirope men nemē sal van elcke oximel .i. met .i. waters. Na medicinen die colera purgeert.

Diaprumis haer groot. iij. .i. electuarij de succo rosarū haer groot. iij. .i. ite oximel laratuū haer groot iij. .i. ite ierapigra haer groot. iij. .i. ite trifara sarsenica haer groot. iij. .i.

Van medicinen die supmen reynighē en van haerder groochept.

ite blacha. ij. .i. ite benedicta. iij. .i. ite dyacostorū ij. .i. en. i. .i. ite electuarie dulce. iij. .i. ite geraldodifon. ij. .i. ite ierapigra. iij. .i. ite pille fetide. ij. .i. ite pille paulinū. iij. .i. ite pillen van Euforbio. ij. .i. ite pille artithece. iij. .i. ite pillen van mastich en aloes. vi. .i. ite stomaticum laxatiuum. Item theodoricum laxatiuum / Item theodericum superistion / ite theodericum anacordian.

Van medicinen die reynighen melancolien.

Item dese dinghen reynighen ma lancolien / en zijn cout. ite dyasene ite geraldodis ite cartaticū imperiale / ite geraconstantini / ite trifara sarsenica.

Chyfer na volcht een tractaet van die Pestilencie.

Hier begint een boec Tracterende van die Peste.

O Je der Peste raet soekē / sullen den op
perste medicijn God almachtich bouē
al om zyn barmherticheyt bidde ende
sinnen wille begheere dat hi hen dese pe
ste af neme het si door hem seluen / ofte
door der medicinen handen / en zyn creatuerē / en aen
sien de raet en bate / de welcke God ghegeuen heeft
den ghenen die in desen brant zyn geweest / den welc
ken raet / na dat selc dese veranderinghe der tijde sal
stellen / die van diuersche meesters besocht / beproeft
en goort gheuonden en hulpelich zyn gheweest in di
uersche plaetsen der seluer pesten en tijden des brants
so ghi lesen muecht.

Die vander siecken gheschreuen hebben / als Apo
cras / Galienus / en dier ghelycke / hebben den tijt on
erscheppelijck gheueyt / den loope des iaers zyn be
quame deelen toe schickende / int generael ende ghe
meyn / Den winter / den Lentē / den Sommer ende den
Herst / pronosticeren seggende Apo. dat die verande
ringhen der tijden / siecken en trancheden genereren
als groote hitte / oft grote coude / oft yet des ghe
sonder reden. Die natueren der complexien / die som
mige zyn totten somer wel oft qualich ghebozen.
Galie. Die van ghetemperder natueren zyn / hebbē
hen wel / Die roudt en vocht ghetemperē zyn / des so
mers / maer si worden bedwonghen met haere ghe
temperde hitte en drooghte. Maer qualich staen si
die heet en drooge zyn / om dat si met deser ongema
merder temperancien vallen / Des ghelycks en indē
winter die coude en vochte van temperantie / hebbē
hen qualich / Die heet en drooghe wel / en dat naerō
ghebuerten en ontbindinghe / So is hi wel gheboze
ist dat hi wel is ghebozen te ontbindē / als dye heete
siecken / hebben hen wel des somers te ontbindē / om
dat men die contrarie met contrarie geneeft / gelijk
dat vanden cortfagen blijkt. Apo. En na die tijde der
ouddomme en na dat lantschap / en na den loopdes
tijte / en na die ijsrocht staē die sieckē wel oft qualic.

Inden tijden vanden Lenten / alst op eenē dach couē
is / en opten seluen dach hitte / so salmen inden Herst
siecken verwachten / En dat den zyn den wint beswa
ret dat ghehoor / verdupstert dat gesichte / dat hooft
verswaert / Die traghe worden cranch / als dese dye
ouerhart neemt / so moetmen alsulken aenvalle in
de siecken verwachten. Maer ist den Roorden wint
hoest / der helen en kinnebackē sieckē / haet vā buye
ke / Disurie / dats / almen die urine niet ghemake en
can / der blasen siecken / en der borst / als dese winden
douerhant hebben / so moetmen die songhers hier
voze wachten.

Als den Sommer den Lenten gelijck wort / so dat hy
so ghetempert si ghelijck die Lenten / so salmen vele
sweets inden Cortsen verwachten. Inden drooghen
tijden comen scharpe siecken / en ist dat iaer meest al
so is / ghelijck die dispositie ghemaect heeft / als in die
reghenachtighe / alsulke siecken moetmen verwach
ten Galie. Die drooghe gheselt en is des iaers / is ge
sonder dan die natte / min dootlijck. Die siecken inden
reghenachtighen / lange cortsen / Welcke noot sake
lijck volcht / te wetene want wt die vochticheyt der
locht / so vergaderen veel slegmatike humoren inden
lichame. Apo. Inden getemperden tijden / ist dat die
tijden hen ghetijdelijck gheuen van goeuen state / en
soe comen meest siecken van goeder determinatien /
Inden onghemanierden tijden meest die onghema
nierde en swaer determinatien. Galie. Ist dat dye
teekenē inden opganck der sterren / en in haere on
derghanch seer heet openbaren / alsoo dat behoort te
schynen ende inden herst eenighe reghen gheschiet /
maer den winter ghetemperē / noch te heet / noch te
seer couē. Maer inden Lenten reghen couē tot zyn
der tijt / en inden somer des ghelijck / so ist van noo
de dat dat een ghesonde iaer si.

Inden Herst comen die alder scharpste siecken / ende
meest dootlijck / als hi coemt inden reghenachtigen
tijden / maer den Lenten seer wel gesont en niet doot
lijck. Apo. Den herst is hebbende Pstific. dat is ver
stijf.

Van die Pestilentie.

teeringhe des lichaems met gheswil op die longere. En daer is de herft nootdadelijck quaet/want hy is cout en drooghe en ongheschied. **Ppo.** Maer vanden tijden/ghelijck daer is enen drooghen wintere noorderwindich/ Maer den Tentē reghenachtich en supderwindich/ ist van noode des Somers scharpe cortsen/en **Ophthalmia**/ dat is gheswil op die ooghen te comen/ **Dissenteria**/ siecten in dat inghewande/ dat is dat roode menschen/meest den vrouwen ende den couden vochten van naturen. **Salie.** Itē **Ppo.** seyt op dat particule **Epidemie**/ datter sommighe corruptien inden Sommer gheweest zijn in dye Stadt **Cracoe**/ dat daer wiesen eenighe puystkens in des menschen lichaem/die **ignis sacer**/ dat is dat heylige vier/hieten/want so dat inden seluen boeck staet/ so was inder voorschreuen Stadt oueruloedigen regen gheweest/en dat in al den Sommer heet was meesten deel supderwindich al daer gheesthi dye sake en naturen/waerom dat die selue puystkens wiesen wāt die complexie des tijts verandert die gesteltenissen des menschen. **Ppo.** Maer ist dat den winter supderwindich en reghenachtich is/maer die Tenten drooghe en nootdadelijck coudt is/ Die vrouwen die in den Tenten moeten baren/wt alle oorake misuallē si ende misdragen/ Maer ist dat si baren/so sullē si cranch zijn/en siecke kinderē bare/so dat si ter stont sullen steruen/oft teer en sieck wesende sullen leuen. Maer den anderen den minderen **Dissenterien**/ dat is der inghewandē siecten/ tīs heete **flegma** balende totten inghewande/en **Ophthalmia**/ ooghen sweeren/ sijn worden si inden buych/ Maer den ouden **Catarren** snellich doodende. **Salie.** om die crancheit der aderen en verteerighe der seluer/waer door dat si vergaen. **Ppo.** Maer ist dat den Sommer drooghe en nootdadelijck is/maer den herft regenachtich en supderwindich/des hoofts weede comē indē winter hoest/en branci en **Corize**/maer dē sommigē **Pristis** Maer ist dat die Sommer dē herft windich wort en drooghe/so is hi den vochtighen van naturen/en den vrouwen goet/ Den anderen dats den colerike en sangwineen **Ophthalmia**/sullen drooge en scharpe cortsen hebben en cortse langhe duerende. Die gesteltenissen des iaers meest drooge/ zijn gesonder dā die reghenachtighe/ende niet so dootlich. Maer die siecten comen inden reghenachtighen meest/als lange cortsen en des buyses vloet/en verrothet der humoren der vochticheden/en **Epilencie** onghemach/en **Apoplexie**/verstopthet alle der leden binnen dē buych en der herstenen/en **Squantes**/ dat is der humoren inder helen vergaderinghe/maer inden drooghen comen corruptie/**Pristis**/der oogen ontbrekinghe/**Ophthalmia**/der oogen gheswil/**Arterice**/ dat is hant oft voet gheswil vander gicht/**Strangurie**/ die coudē pisse/**Dissuria**/ die gheen vrine en can ghemaeken. **Salie.** Dat zijn sonder twifel die **flegmatici**/ en daerom oueruloeden den desen dese siecke indē vochtighen tijden. **Ppo.** Die constitutien der complexien des daghelijckhe noorden wints stellen die lichaem en maken se stercker/en wel beroerlijck/en wel gheverwet/en wel hoorende/en die buychen droogen si en sijten dye ooghen/en aen dye borste weedom/en isser cer weedom/soo vermeerderden zijt/maer dye supderwindische ontbinden die lichaem en vochteghe/en des hoofts wee/en swaer ghehoor/en **Vertiginen**/dats copdrayinghe maken si in dye ooghen en

Van die Pestilentie.

lichaem swaerlijckhe beroerte/en vochtigende buyken. Die cleyne kinderkes en de ionghelighen/dat is tot twaelf iaren toe/inden tijt der Tentē en des somers beghin/hebben si hen wel en zijn seer wel gheso/maer inden somer ende inden herft eenichsins die oude/die andere inden herft en des winters/die middelbare van ouderdom/des somers. Alle siecten comen tot allen tijden/sommighe meest/maer sommighe comen en worden scharp/en sommighe comē en en worden niet scharp. Inden Tenten comen **Manie** en vele pestilencie/ende bloet vloet/en **Squantes** en **corize** ende branci ende hoest en malactheyt/en **lichines**/en **alphi**/en roode sweeren vele/en puystken/en thant/en voet gheswil. **Salie.** Maer dese lenterische siecten zijn al ghesont/om dat die cranche siecke/in deser tijt/ zijn inwoedichste dat binuenke des lichaems en dat buypenke ghesuyuert worden/en die quade humoren trecken vanden edelsten ende principaelē ledē ten velle waert/waer door dattet vel buypen ontrueller en comen **Alphi**/en **lichines**/en puystken wassen/anders wort dat lichaem oock gesuyuert met roode sweeren/ puystken en hant en voet gheswil/van welcke dinghen al/dye sake is/dese veranderinghe vanden edelen leden totten onedelen. Item den gesonden/sonder twifel/die vloet der quader humoren suyuert die oueruloedicheyt/en neemt die siecten wech die van dier materie wassen soude. Want die Tenten ist dat hi een lichaem ghelijckelijck van humoren ghetempert vindt/inder seluer volcomentheyt sal hij houden en verwaren. Den herft/den somer ende winter doen contrarie/dwelcke blijft/want als si een lichaem vinden/waer dat lichaem alleen ghesuyuert door die siecke/maer die somer doet wassen roode colere/ Die winter **flegma**/ Den herft swerte colere. Dye Tenten doet selue inden lichaem/dat die exercitien schijnen te doene die welcke den lichaem ghesont zijn/ist oock dat si vol **flegma** zijn als si hen exerceren/oft eenighe andere humoren/so wasset in hem **apoplexie**/**Epilencie** wt haerder exercitatie/somtijts berste die aderen in die longhere/ oft daer wassen scharpe cortsen/maer dien dat lichaem ghesuyuert wort met exercitie en die quade humoren wt waerts drue/dien comē puystken int vel en scorfthet/waer wt dat **Ppo.** seyt/dat die exercitien in die onghesuyuerde lichaem puystken doen wassen indē lēten/wāt die hitte der lucht die omuanghet dat lichaem/want die quade ontbondē humoren comen ten velle waerts/ siet alleene dye exercitien salmen inden Tenten simuleren/maer doe die natuerlike werkinghen/want inden tijt der Tenten suyuert se den tijt van dye toecomenden siecten. Maer inden somer comen sommighe van desen siecten en duerende aen een cortsen colerike en **Causon** en tertianen vele/en ghespouwe/en **dyarrhie**/en der ooghen en oore weedom/en des monts sweeringhe/en der schamelheyt verrottinghen/en sweet inghen. **Salie.** Int beghin des somers wassen die lenterische cortsen/so **Ppo.** seyt/wāt ghelijck hi dat beghin des Somers den Tenten ghelijck heeft inder locht/also ghelijck hi hem hier in die siecten te genereren/noch tans seyt hi dese siecten den somere erghe te wesen te weten/continuerende cortsen en **Causon** en tertianen en al dat vā roode colere comt/Des ghespouwe sake is noch tans dat roode colere/dat is/dye vochticheden der rooder colere swemmende indē mensche

Van die Pestilencie.

die die maghe opsieket. Sparre als si nederwaerts willen trecken. Ophthalmia als si ten hooft trecken/ Dandere sonder de dese wassen vā des hoofts vochticheyt oft volheit/ gelijc die weedomme des hoofts en mont sweer. xce. Apo. Inden herfst comen veel der heeter tijden siecke/ corten quarteyn en verande ende/ en der milten verstoptheyt/ en waterlichtige en Pthis en sweeringhe/ en Lienterie/ en sciades en squinantes corten adem tuech/ en vlet/ en pylencie/ en manie/ en ander siecken. Des winters Pleuresis der longer weedom en Asanci/ en hoest der borsten/ der siden/ leden/ hoofts wee drapcoppinghe en die appoplexie. Salie. Pleuresis en peripulmonia/ dat is der long herē siecke/ het zyn euelen van die binnen gheesten. Want nu alle die leden van dpe coude der locht moghen beschermt worden. Hierō en moghē si gheenens in dinstumenten der gheesten metter couthēyt gheschiede/ waer wt der siden den weedom en hoesten comē. Des gheestes dpe humore elimmen ten hooftē makende hooft weedom/ der dgen/ en ribbē/ int ghemeyne alle zenuachtighe leden zyn lidenende wt den hooftē/ die Appoplexie wt des hoofts flegmatijcke volheyt.

Ma dat dafsi die tijden doorsocht hebben/ soo doen si des ghelijcs metten ouderdommen/ en gheuen die siecten naer die hitte inden mēsche. Dwelche ghi by den seluen wel verclaert sult vinden. Ghelijc Apo. seyt dat byden ouderdomme alsulcke siecten vallen als den cleyne ende nieuuelijck ghebozen/ tot dat si tanden crighen/ mont sweer/ ghespou/ hoest/ waekinghen/ gheswillen nauelwee/ longherwee/ en der ooren vochticheyt. Salie. Nu raect Apo. hier die siecten van elcken ouderdom Dpe sweeringhen comen den cleyne kinderhens/ om der teerderheit en saecht heyt des monts en moghen si dat melck niet verdragen want dat melck heeft scharpe ende waterachtighe gheskeltenissen. Dat ghespouwe wt gulsicheit des melcs becomet den kinderen. Dat wake niet natuerlijck want van ghewoonten slapē si alstij maer nochtans ist dat die maghe ghebreck heeft wt gulsicheyt so bederuen haer spijzen/ waer af den rooch tot ten hooftē clint/ ende doet wakinghe en gheswil wassen/ dwelche ick gheproeft hebbe indē ghenē die volcomen van ouderdom zyn/ dpe inden slap ver schrickelijcke dinghen sien/ als si met quader spijzen ghespijst worde/ ende meest ist dat der magen mont cranch is/ nauelwee/ longherwee/ om dat dpe te nae ghesmedē zyn hi seyt der ooren vochticheyt/ met der nuelgaten noch des monts ghehemels/ wāt dat gebuert natuerlijck den meerderen Der ooren vochticheyden wt den natuerlijckē loop zyn si indē ionghē kinderhens wt oueruloet dpe rhoof veruult/ dpe vochticheyt der ooren coemt desen ouderdom allee ne/ dat seyt hi wel. Want alle wassende lichaemē zyn die vochtichste en also dat herenbecken in dpe volcomen ouderdom ist vocht/ inden ionghen kinderhens ist alder vochtichste/ waeromme dat hen vochtichede ten ooren wt vloeden. Apo. Als si tandē crighen/ so ioecken hen die barberen/ hen comē corten cramp/ schueringhe/ en meest als si dpe honts tanden voorzbrenghen/ en den vetsten der kinderen/ en den herden buych hebbēde. Salie. Want die tandē die verbelen doorsiecken/ ende so langhe weedomme liden/ als si siecten/ waer wt si corten/ wakinghen/ waer wt dat den cramp coemt/ ende want dpe spijse

Van die Pestilencie.

van hen nyet verteert en wort want dpe natuere en is noch niet sterck ghenoech/ o die spijse te vertere/ soo moet daer schueringhe comen/ en dat den vetten hinderen ende die herte buychen hebben/ want haer lichaemē zyn vol humoren/ en om der stiuecheyt en comen si niet wt/ ende vallen inden cramp/ en andere manieren van siecten. Apo. Den ghenen die nu ouder ghewordē zyn parithina/ dat is gheswil ofte squinancie/ binne inden hals weedom inden longheren tuech/ dampicheyt/ steenpuystkens/ ronde puywormen benedenwaerts. Ascarides die in dat bouēste wassen/ en wratten/ en exteren blaeyeren/ en andere puystkens. Den ghenen dpe noch ouder/ ende ionghelinghen zyn/ vele des ghelijcks/ en duerende corten en der nasen bloet vloet. Salie. Dpe kinderē van. xij. ofte. xij. iaren die nu harbarich worden/ nae dpe verscheydenheyt der herten worden si harbarich/ dpe heetste zyn derste. Dpe hitte verandertse dicwils/ daerom liden si langhe duerde corten/ dē ghesonden der nasen bloet vloet. Apo. Vele siecke bliuen bi die kintheyt/ die sommighe in. xl. daghen der sommighe in. viij. maenden/ den sommighen in seuen iare/ den sommighē totter ioncheyt/ den sommighen comen si totter outhēyt toe. Den sommigē totter ioncheyt en bliuē ongheneseelsch/ oft dē meylkens tot haer vloet toe. Den ionghelinghē bloet gespouwe/ Pthis/ scharpe corten. Epilēcie/ en ander siecten/ meest die voorseyde. Souē desen ouderdom Almata/ pleuritides/ peripulmonie/ litargie/ frenesie/ Caulon/ Diarrie/ duerende colere/ Dissenterie/ Lienterie/ Emoropde. Maer den ouders Dipnie/ Catarren/ Dissenterien/ ende hoest/ strangurie. Disfurie/ der honten wee/ Refrenesie/ drapcoppinge/ appoplexie. Cachetie/ sochel ouer alle dat lichaem/ veel wakens/ des buys vochticheyt/ buyster ghesichte/ blincheyt/ swaer int hoozen.

Siet met wat neerstichede dat die phylsophē den oorspronck der siecten ghesocht hebben/ by redenē den tijt en loep des iaers deplende elckē zyn siecten toelchriuende/ ende des ghelijcs/ die ouderdommen des menschen/ soo voorschieuen is/ maer nu sal ick der expeerten sentencien vande oorspronck der siecten/ en gods hulpe hen in diuersche plaecten der siecten verleent/ en bysonder der grouwelijcker siecten ten eersten stellen/ te wetene/ die Peste.

Jnannes van Bourgondien Tractat van die Pestilencie.

Watmen dpe astrologie wēten moet/ om dpe oorsaken der siecten te kennen. Ende die oorsake van desen tractate/ ende des seluen tractaets nutelijcheyt.

Ma dat alle die benedēste/ so wel de Elemenēten/ als die gheelemēteerde/ vande bouēsten geregeert worde/ so dz mesehallat/ int boeck der wtlegghingē seit Men geloofst dat die bouēste lichaemē allen den ghenē dpe onder haeren cirkel/ en omme rinc zyn dwelen/ die natuere/ die substātie/ groeyngē en dē doot toe te brengene/ Waer wt dz wter inuloē inghe der bouenker hemelscher lichaemē oorsake/

Van die Pestilencie.

en effecte die locht verdozen is en pestilenciael ghe worden. Niet dat die locht in haerder substantie ver dozen wort want het is een simpel enckel lichaem maer by redene der quader ghemengder waessem / ende vochticheden wort si verdozen. Waer wt dat die Epidemie dat is die haestighe siecke in veel eynden en hoeken gheuolcht is en noch in veele plaetsen zijn haer voetschappen ouergebleuen ghelijck als dat blijft want vele zijnder af ghestoruen en bysondere die veruulde die pectorici oft cacumici. Noch tans en is niet alleene der locht verderffnisse de oor sake der sterften maer inden steruenden / dve ouer uloedicheyt der verdozen vochticheden so dat Galienus seyt in dat boeck van den corten / pteuwers afen sal dat lichaem lijden eenighe verderffnisse tē si dat des lichaems materie bereypt en si en inder ma nieren der verderffelijcker saken onderwozen wāt ghelijck dat vier niet en brandt dan verbrandelijcke materie also noch die Pestilencie noch oock de locht en lettet den lichame nyet / ten si dat si materie vuydet der verderffelijckheyt bereypt. Waerom dat dve supere lichamen en inder purgatiē niet verghete bliuen si ghesont. Des ghelijcs oock bliuen die ghe sont der welcker complexie contrarie is der cōplexie der veranderder locht. Wāt ands so waer dat dve locht verdozen werde / soude si alle cranch wordē ende steruē ende die locht also verdozen inden ver scheyden genereert si verscheyden siecken na die ver scheydentheyt der humoren / want dat werckende weret alstijt na die dispositie en ghesteltenisse der ma terien daert in doende is. En wantere vele meesters zijn machtighe clerken in der Theozike medicine of te die speculatiue ghenoch geleert maer inder pra ctiken een luttel expert en besocht en inder const der Astrologie gheheel onwetende want die kēnisse in die phisike dat is die natuerlijcke const is leer veel nuttelijck so dat Porcas betuycht in zijn Epidi mia segghende Die een Phisicus dat is een natuer lijck meester is die de Astronomie niet en weet in des meesters handen en moet hem niemant stellen / want die gheschielijckheyt der astrologien en der cōst der medicinen rectificeren en oprechten malcandē ren en vele stelt te vozen die een conste vander ande re want alle dinc en mach in ende door alle dinc niet verclaert worden. En dat heb ick oock dicwils practiserende beuonden .xl. iaer lanck en meer / dat een medicine ghegheuen inder contrarie der constel lation al ist dat si naer der medicinen const wel ghe maect en gheoordeent is niet wercken en sal naer die meyninge des constenaers noch oock tottē pro fite des siecken ghelijck als die medicine ghegheue is om te slappen so sal dve siecke door die ouerste wechwozpe al ist oock dat die medicine hem niet en walghet. Waer omme dat die ghene dve den soeten dranch der Astrologien niet ghedronckē en hebben en moghen in die Epidemialem haestige siecke ghee ne remedie gheuen want si en wetē die sake der siec ken en die grootheyt der siecke niet waeromme dat zijt niet ghenesen en moghen so dat die Prince der medicinen seyt / hoe soudy ghenesen ende kuereven waert sake dat ghi die oorlike niet en wistet. Ende Huicenna in dat Canon in dat capittelle van die ge nēfinghen der corten Die de oorlike der siecke niet en weet het is onmoghelijck dat hi die siecke genese sal. Oock dve commenteerder opt twerde boeck der

Van die Pestilencie.

Phisiken also seyt. Daer en is gheen weten dan to ter kennissen der naester sake ende voorderster. Nu dan die hemelsche zijn van den eersten sake so moet men comen tot haerder kennissen want als die op perste sake onbekent is so en kent men oock niet die sake die daer na is. En wāt ooc de eerste sake meer inloedet in haer doen dan die sake die daer nae is soomen dat heeft int eerste boeck vande sake waer wt dat blijkt datmen sonder die Astrologie in desen val die Phisica luttel dooch waer om om des ghe bres des raets wille vele tonder ghaen. Want ick hebbe ghesien een recepte dve vanden meesters van Cuelen quam ende voor dve Epidemie dat is dve haestighe siecke tot ludich ghesonden. Datmen een confectie maken soude van rupte vighē notē sout en huenich tot een voorhoedinge der haestiger siec ken ende daert nochtas gheen aentien tegē die haestige siecke en heeft maer in en totter voorhoedinge der verghiffenissen als yemant vreeset verghenue te worden met dranche oft om dat sijn te belettene tot datmen andere remedien gheoordeent heeft. Maer teghen die pestilenciale siecken en henet gheē bedrijf noch niemant en sal daer oock betrouwe op hebben en daerom heb ick Joannes van Sourgon dien anders metten barde ghenaemt een borghere van Ludich en der const der medicinen belijden de nochtans dve minste van allen Phisiken wijlen int beghin van deser haestigher siecken van die sake en natuere der verdozen locht na dat oordeel en von nisse der Astrologien heb ick een tractaet ghemaect daerder vele copie wt gehadt hebben ende begint also. Deus deorum dominus. & cetera. dat is. God der goden heere die simpelich ende absoluut / scheppere van allen dinghen is die eerste sake & cetera. En weder o heb ick eenen anderen tractaet wtghegheuen vā de siecken der Pestilentien tonder scheyden vanden an deren siecken ende beghint alsoo. Cum nimirū prop ter instans tempus epidemiale. & cetera. dat is. Want tē is gheen wonder om den teghenwoordigen tijt der haestigher siecken. & cetera. Vanden welcke ist dattet yemant copie af heeft die sal tot die voorbehoedinghe ende kuere comen nochtans niet al totter kuere be hoorende. Waeromme dat in dese teghenwoordige haestighe siecke als nu van nieuws wedercomēde en door die wedercomende tyden weder ende weder o me ghekeret want het en is des noch gheen eynde. Daer omme metten nederlaghe der menschen medelijden hebbende ende inder ghemeynten profijt aē hondende die salicheyt van allen menschen metghe heelen verlanghe begheerende so neme ick voor mi hier inne altoos die hemelsche hulpe aengheroepen dve voorbehoedinghe ende kuere van deser siecken claelijcker te ontdeckene dat nare yemant eenē phisiken dat is natuerlijcken meesters behoeruen sal. Maer dat een veghelijck si een natuerlijcke meeste re een behoedere een regeerdere ende sochdraghe re ende gheneser.

En preseruatijs tot allen tijden met ten regimente.

Inden eersten so sal dan een veghelijck totter voor behoedinghe vermiden een ouerdaghe veruullingē van spijse ende van dranche / hy sal dve baden mē den ende al dat ghene dat dat lichaem dunne maket ende die sweet ghaten opent want als die sweet ga ten zijn gheopent so comet die sijnende locht daer ut

Van die Pestilencie.

doorulieghende dat lichaem en die gheesten verder vende. En bouen al salmen die ghenootinge verniden. Vanden vruchten een luttel oft niet sal hi eten/ bysondere die grooue/oft versche/ten waren suere vruchten. En hi sal nutten spijse die lichteliken vertereert wort/ en welriekende wijn ghewatert. hi sal den Meede miden/ en dandere dat met huenich ghe maect is/ Ende laet die spijse met starchen asine ghe maect wesen. En inden tijt alst cout is en regheachtich/ salmen een vier inder cameren make/ ende alst mistich oft neuelachtich weer is/ oft onweder/ so sal hi des morgheens eer hi wten hupse gaet/ is hy rijck ghebruycken die antidoten en die specerien/ ghelijc als dyambra/ dyamusco/ dyanchos/ met musco en des ghelijcke. Maer ist dat hy arm is/ sal hy zeduar ghebruycken/ groffels naghelen/noten muscatē so lie etc. En eens ter weken oft tweemaal sal hy van goeder dyakele nemen/ dpe gheapprobeert is/ alsoo groot als een boone/ en sal eenen araengie appel in die hant draghen/ oft eenige andere specerie vā groten rucke. En des auonts allinen te bedde sal gaē/ als die vensteren ghesloten sijn/ salmen een vier doen brandē vanden houte en sacke des geneuerbooms/ op dat dē rucke en die hitte die camere veruulle moghen/ oft men stelle die ofte vier colen gloepende in een aerden vaetkē/ en men legghe daer op een luttel vande puluere/ en ontfanghe den roock door den mont en die naefghaten/ en daer na sal hi rusten. R. Olibanum album. i. j. lapdanum. j. f. storacis/ calamente oft thymiacis. ij. j. lignum aloes. viij. j. en make daer af een balder subtylste poeder. En dit salmen doen so dicwils allinen inder lucht stanch vernemt oft quaden rucke/ en also byder hulpe. Spds inden tijt des neuels/ oft locht verdoene vande quaden toeuallē/ en bedyft der pestilencie/ mach hy voor behoet worden. Maer ist dat inder tyt der haestiger siecken/ den tijt wter maten heet is/ so moetmē dan een ander regimēt ghebruyckē/ en meer coude dan heete/ en soberlijcken eten/ dan inden couden tijt/ en meer drincken dan eten. En also witten ghewaterden wijn drincken/ en in die spijsen salmen azijn ghebruycken met allen vele/ en ooc agresta. Ende men en sal oock niet vele heete specien ghebruycken/ als peper/ galigaen etc. Maer des morgens eerten wt dē hupse gaet/ ist dat mistich weer is/ ende die locht qualich ghestelt/ dan sal hy roosen riecken/ violette sandale/ aloes/ en maghelepne/ maer van die dyakele salmen luttel nemen indē heeten tijt/ en nyet dan die flegmatici sullense nemen/ en die andere die van coudet complexien sijn/ want die sanguine ende die coleric en sullen gheene drakele nemē inder heeter tijt/ maer si sullen nemen van die appelen van grana ten/ van appelen vā araengien/ en de pomis citri cōditis/ oft diatiron/ dat cikonat heet/ oft van triasandalo/ oft van die electuarien frigidō cophonis/ ende des ghelijcke/ sal porrepe van cucummers nutten/ en cauwoorden/ benckelē/ violetten/ beete/ bernagie buglosse etc. ende sullen loock mēde/ auyv/ ende porreplouc ende alle andere dat te seer verhitet/ als peper/ greyn vant paradijs etc. Maer haneel/ ghenghe bere/ soffraen/ comijn/ en andere ghetemperde mach men ghebruyckē. En ist dat si om die hitte des tijts seer dorsten/ so laetse somwijlen cout water suppen met azijn ghemenghet/ oft zisanam drincken/ want het steret seer/ bysondere die ghene die heete lichaem

Van die Pestilencie.

hebben/ en die drooghe sijn vā dorber gheseltenisse en in ghender manieren en is dē dorst in sulche tijt te verdraghene.

Itē ist dat pemāt eenichsins ē beroerte zjns bloets vuelende oft stekede gheuoelt/ ter stont salmēt min derē in die selue side/ en in die naeste adere.

En dat pauept seke der cameren daer hi in leet/ salmen met coudē watere niet azijn gemenget bespreyden. Oft is hi rijck/ met rosewater en azijn/ ende dat twee oft driemaal des daechs.

Pillen.

En ooc stas pillen sijn ouer seer goet/ in dpe voor behoedinghe/ ist datmense eens ter weke neemt/ en si sijn goet in alle complexien/ en in allen couden tijden en heeten. Maer si en sijn niet nutte/ dā den veruulden/ die welcke Auicenna en de andere doctoren seer prijsen/ nochtans laceren si een luttelē/ maer si ydelen allienkens die verdozen humozē/ en sijn alsulche. R. Moe cicris. j. f. mire soffraen. ana. ij. j. Men salder pillen af maken met sirope vā dyuuen/ heruele/ En van. iij. j. en. ij. f. salmen ses pillen maken/ ende sullen van ghelijcker cender doos sijn/ En de die dit regiment ghebruyct/ byder hulpen gods/ mach beschermt worden voor dpe verdozene pestilencie locht.

Remedie teghen die peste.

Maer ist dat nu pemant by ghebreke van goedē regimente in die haestighe siecke valt/ so moetmen na remedie sien/ hoe datmen voortghaen sal/ want dese haestighe siecken/ binnen eenen natuerlijckē daghe/ dat is na. xxiij. dē/ sijn si gheuesticht. Waerom dattet vā noode is ter stont remedie daer toe te doen/ Maer eerst ist te weten/ dat in des mensche lichaem sijn drie principale leden/ te wetē/ dat herte/ die leuere/ ende dpe herfseken/ En elck van hen heeft sine snutteren/ daer si haer oueruloedicheden leynden Waerom dat die onder orecen/ des herten snutterē sijn/ Der leueren/ sijn die liesschen/ En der herfseken snutteren sijn onder die dooren oft onder die storke. Nu soo moeten wi weten/ dat alle senijn van zijnder eyghentheyt heeft vā alle zijnder substantie een natuere te verderuene/ ghelijc dat blijt aendē beet der serpentē en der andere senijnde dierē/ En gelijc als dese senijnde locht als si ghemēget wort mettē bloede/ soo aenueert si ter stont dat herte/ als dat fundament der natuerē/ dat sise te niet doe. Maer dat herte een letsele gheuoelende/ porret hē te beschermene en leyndet sijn ghesenijnde bloet tot sine snutteren/ Maer ist dat die ghesenijnde materie die wegē vint verstoppt/ dat si ten rechten weghe niet opclimmet en mach/ so aenueert si een ander principale ledt/ te weten/ die leuere/ op dattet daer inne en daer door dpe natuere verderue. Maer die leuere wederstaede/ beschiet die hinderlijcke materie tot haerē snutteren/ Dat selue salinē oock van die herfseken seggē. Waeromme door die toeuallen/ die welckeden natuerlijckē meeskere tot teekenē sijn/ machmē ouerlegghen in wat plaetse de ghesenijnde materie schuypt/ en door die welcke adere datmēse moet ydelen/ Wat ist dat dat ghesenijnde en verghiffenisse bloet tottē onder orecen ghesondē wort/ so weetmē dat dat herte beswaert wort en lēdet.

Die latinghe.

Waeromme datmē ter stont dpe mīnderinge doe sal aen dpe Cardiacā/ en vander seluer siden/ dat is/

Van die Pestilencie.

Door Mechaceum en niet door Antipsum. Ten eersten dattet goet bloet ende dat supuere dat in die si- de is/ die niet verdoruen en is. Ten tweeden/ dattet verdorue en ghesengende bloet tot die ghesonde side soude ghetrocken worden/ en also soude dat bloet in beyde den siden verdoruen worden. En dat noch a- ger is/ dat ghesengende bloet soude door de wech tot ter herten doorgaen/ en soude doodē/ en soude hem ter hertē een sake des doots aenbrengen. Maer ist dat hi ontrent de wech totter leuerē stekinghe ghe- uoelt/ ter hertē sal die latinghe gheschiedē in die ade- re Basilica des rechten arms adere ghenaeemt/ Ende het is die leueradere en onder die hert adere/ Of de latinghe sal gheschieden in die Saluacella die adere der rechter hant/ die welcke is tusschē de rechtē oer- vinghere en den middelen. En ist dat die leuere dwe- materie totter liesschen dringhet/ en ontrent die be- decte leden der natueren openbare/ ter siden waert binnen des beens/ Van salmen openen dwe adere in den voet wt der seluer side/ tusschē den grootē teen en den anderen teen hem naeste/ wāt waert dat dan die minder inghe in de arm gheschiede/ so soude dan weder die materie ghetrocken worden tot een edele ledē/ en het soude die meeste dwalinge wesen/ Ende ist dat die bladere in dwe liessche meer ter side waert en meer verscheiden vander schamelheyt openbare. Van salmen die adere inden voer openen op die sel- ue side/ tusschē dat cleynē ledē en den anderē nae- sten. Of de adere die tusschē de holicheit des voets en de enckele is. Of men sal daer scrappen met bus- sen aent heen ontrent de hult. Maer ist dattet opē- baert in die snutterē der herten/ so salmen die la- tinghe doē inden arm der seluer siden van die adere Cephalica/ en si is bouē die mediane/ Of si sal ghe- schiede in die adere op die hant tusschē de duym en den wijsere/ Of men sal met busen scrappē tusschē die schouder bladeren.

En electuarie.

En als dat ghesengende bloet also wt getrocken is/ en dat principale ledē gesupuert/ so salmen dat herte sterckē en die andere principale ledē/ door roude elec- tuarie/ cordiale/ en die de vlamme corten bedwin- gen. Miso. R. Puluer Diarobion albis/ Casandali/ requici/ diadragati frigidī/ pulueris resumptini. aij. iij. vā theste supcher rosaet. v. z. salmē een electua- rie makē met bolus/ en mē salse dicwils des daechs nemē en des nachts. Item waert dat mē maecte een watere door die distilleringhe vā diapcano/ van pim- pernelle/ van tomentille/ en vā scabiosen/ vā elcken crupde by hem seluē/ en daer na die watere ghelijck ghemenghet/ en dat ghemengde water soudemē te drincken gheuen in dese sieckē/ dat ware een dedelste en vryste medicine.

Die lijfrockt.

Die lijfrockt in dese sieckē houdē wt sober te wesen gelijc als in die daghelijche cortse/ wāt althet coemt met deser siecken een cortse/ Waerom datter gheen vleesch toe te laten en is/ vā onderwijle cleynē lieck- hē met watere ghesodē en agreste/ en sullen cleynē vifschkē etē die schelstere hebbe/ optē rooster gebra- den/ met asine oft agreste/ en pappe vā amandē/ en sullen tisanam drincken/ oft cleyn bier/ En ist dat si niet onder schilt begheerē te leuene/ sal mē hen ghe- uen azijn met veel waters.

En plaectere.

Van die Pestilencie.

En op den bult salmen dese plaectere legghen/ dat men heet Emanuel maius. R. Wortelen van porē- tille. iij. f. bolus. ij. z. wortelē cameachis. iij. f. men salt conticere met camille/ een luttel was/ en luttel hen hers/ En men salt makē als een vnguēt/ niet te seer saechte/ en men salt daer op leggen/ en men salt twee oft drie maal des daechs vernieuwē. Wāt die vnguēt treck die feninige materie tot hē/ het doctse te samē ioppē en dootse/ En te laet die materie niet weder achterwaerts tottē ledē gaen/ noch eenighe schade doen/ al waert dat si al sleuē lanch daer bleue dat die doodinghe der natueren niet letten en mach. Rochas ist dat veināt die bulticheyt gheheel wech nemen wilt/ so sal hi daer na op legghē maturatiuē met ontbindinge/ vā dē welckē alle chirurginē ouer- uloedich zijn mach.

En puluer.

Item so wie dat puluer ghebruycken wilt/ dwelc- he goet is totter preseruatiē/ dat is voor behoedij- ghen/ en ooc totter ghenecinghe/ ende het is een dat derediste medicine/ en si dooch meer in desen val dā die Diakle en het heet des keylers poeder/ want die keylers der heydenen ghebruycken dat tegē die haestighe sieckē/ en teghen die verghiftenissen en al- le fenijn/ en teghen den beet der serpentes/ ende der andere fenijn der dieren. En inder Arabischer talen heet et Sechazar/ dat is/ vāder doot verlossende. En de dit puluer maectmen van desen crupden/ te we- ten/ van Palemenon/ oft Dypcano/ vā philadelphia oft pimpernelle/ van lacifaron/ oft tomentille/ met alupn/ met bolus van Yemenien/ ende terra sigilla- ta. &c. Vā dē welcken crupden mach ich seggē/ dat ic hon dertmael beproeft hebbe/ Maer elcke crup- dat in dat puluer coemt/ voor behoet by hem seluen en simpelich/ en het ghenēest van verghiftenisse/ en vander serpentes beet/ want elch by hem seluē ghe- woenen/ en met wijn ghedronckē/ vdelte ter stont tē- nijn/ ende lanch die plaecte des beets iaget wte met eenen aenualle/ ghelijck als dat bloet door die latin- ghe vander adere ghepdeelt wort/ Rochas hebben luttel apothekers kennisse van desen crupde/ noch oock onse auctoors/ want si makē daer af cleyn ver- macn/ want si daer in niet expert en zijn/ Ende al- le die oude filosofen der heydenē segghē/ dat so wie dat puluer ghebruyct/ dattet onmoghelich is/ dat hy vā fenijnē steruē sal. Item nvenāt en gheloo- ue dat dese pestilencie/ by redene der tlamē voeghin- ghē vā Saturnus en Juppter/ en der andere plane- ten in dat voorledē iaer. T. l. ghecomē te wesen/ Ja si is ghecomen wt douerblifsel van eender ander te- lamē voeghingē wilen gheschiet int. xliij. iaer/ wāt noch zijnder die voetskappe vā haeren bedriue/ wāt die tlamē voeghinghe heeft alleene die Pestilencie inder mensche lichamen ghesleghe/ want si zijn ghe- schiet in dat teekē der menschelechter natuerē. Maer dese nyenwe tlamē voeghinghe en brenet die pesti- lencie niet alleene in der menschen lichamen/ maer oock inder beestē lichamen/ En vele andere quaets by den naeuolghenden tijt inder werelt saeyen sal/ als grooten crijch/ veranderinghen der rijckē/ ende secte/ en des anders secte verderuinghe/ vreesē/ angst/ gheschil/ en twist/ dierē tijt/ sterfte/ verarminghe der sommighe rijcker luydē/ en doodinghe der machti- ghet mannen/ en die destructie der saracenen secte/ en vele regghens/ en in veel plaetsen grooten regen/

en in vele plaetsen groote biluue/ ghebrek der vrucht
ten ende vele perikels den ghenen dpe door dpe zee
waren ende veel verſcheyden tekenen en verſchic-
kelike ſullen in die locht openbaren ende daer ſullen
vele donderſlaghen weſen en bliſſemen/ en ſeer har-
de ſtarcke winden ſullen daer waepen/ en bouen der
maten groote onwedder. Ende inder kercken ſal een
groote tribulatie weſen/ ende twiſt/ en verdruckin-
ghe der ſommigher grooten prelatten en der kerckē
dienacts/ en vele andere onuerſiens/ wonderen/ en
verſchickelijck ſullen ſi byder tijt comē/ vandē wel-
ken te vertellen/ ware te langhe/ ſpēt terſkont en
ſal dit gheſchiedē/ maer ouer die ſaer van deſer nieu-
wer coniunctie te rekenen ſoo ſullen die groote din-
ghen beghinnen te ſpruyten/ Maer donwedder der
lucht/ coude/ reghen/ ende groote minderinghe van
watere/ ende daer na groote biluue en oueruloepin-
ghen/ ende ghebreck der vruchten ende vele andere
ſullen in deſe drie ſaeren openbaren/ maer die groote
dinghen te gheſchieden ſullen noch merren/ In deſe
en andere teghenſpoede/ regere en behoede ons dpe
almachtighe Godt. **A M E N.**

**Dpe declaratie van die cley-
nicheyt des tijts.**

Sommighe heeren hebben my gheuraecht/
hoemē dat in die cedule ſaet moet verſaen
te weten/ dat terſkont die minderinghe des
bloets moet gheſchiedē/ Of dat terſkont determi-
nere dat eerſte oft dat tweede wāt ſi zyn dat beginſel
der ſiectē/ Ben welckē ick alſo gheſeyt hebbbe/ wāt
deſe ſiectē peſtilentiael een cortte en ſubijt beghinſel
hebben en een ſeker determinatie/ Waer wt dat dat
ghene dat totter kueren behoort/ en moetē niet tot-
ten moꝝghē wtgheſtelt wordē/ noch men en ſal den
den eerſten noch den tweedē dach niet verwachten/
maer inder ſeluer vze/ daer dpe ſiecte in beghint/ iſt
datmē den latere hebben mach/ ſalmen laten/ Ende
vander adere die vandē weghe coemt der materien/
te wetene/ vander plaetſe daer die ſiecte openbaert/
En iſt dat die latinge inder ſeluer vzen niet gheſchie-
den en mach/ ſo ſal ſi gheſchieden byſondere binnen
ſes vzen. En en mach ſi noch dan oock niet gheſchie-
den/ ſo ſal dpe ſiecte hē wachten vā ſpēle en dranch/
tot dat hi ghelaten is/ En men ſal ymmer wachten/
dat die latinghe gheſchiede binne twaelf vzen want
iſt dat binne twaelf vzen gheſchiet/ als dpe materie
noch is in dat beroerē/ ſoo iſt ſeker dattet batet tot-
ter gheſontheyt. Maer iſt datmē merret tot dat die
ſiecte is gheueſticht/ ende dan gheſchiet/ iſt men ſe-
kere/ dattet niet ſchaden en mach/ Maer ten is dan
niet ſekere/ dattet vanden pericule verloſſen mach/
want dat quade bloet is gheronnen en ghedict dat-
tet van dpe gheſlaghen adere nauwelijck wtgheco-
men en mach/ Maer iſt dat na die latinge/ dat meer
hueuelt/ ſo ſal mē die latinghe dan wederomme ver-
niewen in dpe ſelue adere/ ofte in een andere adere
vanden weghe der ſiecten comende/ ende daer na ſal
men vijf lepelen waters vandē voorſchreue gemeng
den wateten gheuen/ ende en heeftmenſe niet al ſal-
men eene alleene gheuen/ des moꝝghens/ ende des
auonts/ ende altijt ſal mē eten daer nae die electuarijē
bouen gheſeyt.

Een conſectie.

Oft men ſal van deſer conſectien ghueuen/ die wel-
ke dat hertte ſtercket/ en dpe quade waesſemen van
hen driue/ ende die cortte ende die ſiecte wtbluſſchet
ende men machſe alle vzen gheuen/ het ſi des nachts
ofte oock des daechs. **R.** Conſerue van vpoletten/
conſerue van rooſen/ conſerue van bugloſſe/ conſer-
ue vā bernagie/ conſerue triangulorum/ elc al euen
vele drie. **3.** puluers. **Paradion/ alluuis/ didragan-
ti frigid/ triſandali/ pulueris reſumptiu/ pulue-
ris electuarij frigid/ cophinis/ vā elc al eue vele. 3.** **E**
ſupchers rooſaet ghebroken ghenocch/ men ſal dat
al te ſamen menghen ſonder vier/ ende legghent in
een buſſe/ Ende is die ſiecte van heeter complexien/
ende een vlamminghe cortte menghet haer metten
voorſchreuen/ ſo ſal hy nemen ſes ofte achte granen
camphore/ Ende is hy rijck/ ſoo machmen daer by
doen margitem/ aurum foliatum/ ſupuer ſiluerē/
ſacincti/ ſmaragdines/ ende og de corde cerui/ Ende
het is ſekere en by langher beproeuinghe van twint-
tich ſaeren ofte meer gheopenbaert/ in vele plaetsen
daer deſe haetighe ſiecte gheopenbaert heeft/ dat al
ſulchen latinghe metten voorſchreue regimente van
dat pericule des doots den ſiectē verloſte. Ende ve-
le alleene metter latinghe ter behoorlijcker tijt ghe-
ſchiet/ ſonder eenighe andere wcldaet der medicinē
zyn ſi ghenen/ Maer ſo wie ouer den behoorlijckē
tijt ghemerret ofte ghetoet heeft/ iſt onſekere/ ofte
dat hem oock baten ſoude totter gheſontheyt/ want
als die natuere dpe materie roeret/ en dat herte met
zijnder cracht der wtdriuinghen/ dat ſchadelijcke en-
de ghefenijnde bloet tot zynen ſnutteren ſeyndet/ in
die beroerte der materien/ moet der natueren ghe-
holpen worden/ ende die latinghe gheſchieden/ wāt
door die wttreckinghe des bloets en zyn vdelinghe
woit die wtdriueſe macht des herten gheſtercet/ en-
de dpe materie mindert/ waer door dat dpe natuere
machtigher is op dat ouerblijſſe/ en door dpe wel-
daet der medicinen lichtelijcker gheholpen wordet.
Noch ick en hebbe oock nyemāden gheſien in deſer
manieren ghelaten/ iſt dat hi hem wel regeerde/ ende
nam dat ghene dat dat herte ſterctē/ hy en ontquam
dat pericule des doots/ Waer wt dat ick derre ſeg-
ghen/ nochtās niet tot een achterdeel des auctoors/
maer want dpe experientie by lanchheyt dat ghe-
openbaert heeft/ dat die meſters des daechs vā hy-
den/ alle die werelt ouere in deſe ſiecten der peſtilen-
tien meer erpeert zyn/ dan alle die auctoors der conſt
der medicinen/ van **Pporas** nederwaerts oock zyn
Want niemant van hen tot haerder tijt en heeft die
haetighe ſiecte ſien regneren **Van alleene Pporas**
dieſe heeft ſien regneren in dpe ſtadt **Tracon/** noch
tans en duerde ſi niet langhe/ **Spēt** te min hy heeft
eenen boeck ghemaect van dpe haetighe ſiecte/ van
dat ghene dat hi gheſien heeft/ en den boeck **Perico-
noponicon.** Maer **Galienus/ Diaſcorides/ Aſiaſ ha-
ho/ Aſius/ Damalcenus/ Iohēn/** en die andere nae-
uolghende/ en hebben alſulchen generale noch oock
alſo langhen/ noch haer kueren met langher experi-
entien veruult.

Maer hoe veel datter van hen luyden is/ die van die
haetighe ende ſeer onuerſienighe ſiecte der Peſti-
lentien gheſchreuen hebben/ ofte legghen dpe ſelue
hebben dat wt **Pporas** boeken ende worden ghe-
trocken eide verhaelt/ Ende alſo dat een ghemeyn
ſegwoort ofte by ſprake is/ ende oock warachtich

Van die Pestilentie.

A dat die experientie die conste ghemaeft heeft/ en dat betuycht Aristoteles int eerste boeck der metaphisike/ Waerō ist dat yemant inder medicinē const gheleert van deser pestilentie en haeren toevallen/ van die voor behoedinghe/ en huere en ghenefinghe tot eender ewigher gedachtenisse/ eenē boeck wilt maken/ naer der langher experientien/ der teghenwoordigher tijde/ in allen cōplexien gheapprobeert sonder eenighe ghelijckenisse/ ende ooc nuttelijcker mach hi wtlegghende ontbinden/ dan alle die boecken der medicinen hondertmael vergadert van dat beghin der werelt aen vce. Hier eyndet dat tractaet Meester Joannis van Bourgondien/ anders ghe-naemt metten baerde van Iupdich/ van dpe haestighe siecke.

Een ander Tractaet van dpe Pestilentie naer des voorschreuen Meesters raet vergadert/ wt die remedien in verscheyden plaecten behulpelijck gheweest/ nae dpe verscheydenheyt der menigherley siecken der pestilentie goet en behulpelijck beuonde.

Item albus crichtmen die Pestilentie.

Die Pestilentie is een quade siecke/ daer dat schouwen die beste medicinē al is.

Den doctoer van Solonien Theobaldus gheheert/ seyt/ als die mensche die peste eerst crighen/ so coemte hen toe/ in die mage en in die longhere/ en die seyndte totter herten metten aderen metten bloede/ en dat herte seyndte totten hoofde/ wāt dat herte en mach niet verdraghen dat onreyn is/ En daer om hebbē die lypden dpe pestilentie hebben/ den hoefstweer.

Itē dat hooft sechepdte weder van hem. En so zijn in beyde siden vanden hoofde dpe principale aderen die nederwaert ghaen in des menschen lichaem.

Die eerste adere coemt ouer den arm totter hant/ en die salmen vinden int ouerste vanden elleboghe/ en tusschen den dypm en naeste vingher.

Dpe ander adere coemt nederwaert onder dē arm totter hant/ En dpe salmen vinden int onderste vanden elleboghe en oock tusschen den minsten vingher ende den naesten.

Die derde adere coemt neder ouer al dat gheheele lichaem/ en ghaet neder totten voeten/ en die salmen vinden opten grooten teen vanden voete/ Ende dit vtaetmē also wel op die sincke side als op de rechte Itē als die Pestilentie coet tottē hoofde/ so seynt se dat hooft totten lichame aent ringhe vā desen. iij. adere. Ist datse dat hooft seyndt met d eerste adere/ die ouer den elleboghe gaet/ so blijft dan die peste aen dē hals in die rechter oft sincker side/ en daer maect si eē elier oft crabonchel/ int latyn glābula/ En daer blijft si tot dat si berst/ oft tot dat ment wt helpt/ en ist datment niet wt en trect/ so keert si weder totter herte/ en dan sterue die lypde/ wāt dan en machmē hē niet meer helpē/ wāt alle tbloet is vol fenijns.

Item ist datse thooft seyndt metter tweeder adere die onder den ellenboghe ghaet/ so blijft si onder die orele in dpe rechte oft sincker side/ en daer maectse een blader ofte cliere,

Van dpe Pestilentie.

Itē ist datse dat hooft seyndt metter derder adere die ouer al dat lichaem ghaet totten voeten/ so blijft die peste in die heeghernisse/ in die rechter oft sincker side.

Men vraecht/ waerom dat si meer blijft in die heeghernisse en onder dpe orele/ dan op ander plaecten **A**nwoorde. Wāt die peste is grof bloet en groue humoren/ so zijn dese principale aderen grouer en bree der dan die ander adere vanden hoofde.

Itē blijft die peste inden hals/ so salmē laten deerste adere principael vande hoofde. En blijft si onder die orele/ die tweede adere/ En blijft si inder heeghernisse die derde adere opten grooten teen.

Itē coemt die peste in die rechte koe so salmē laten in die selue side/ Coet si in die sincke side salmē laten op die selue side/ altoos also na alsmē can der peste.

Albus salmen die lypde helpen en ghenelen.

Itē eerst te wetē/ oftmen hē sal moghen helpē oft niet/ So suldy hē vrighen/ waer dat zijt gheuoelen/ en hoe langhe dat zijt geuoelt hebbē/ wāt waert langher dan. xij. vren dat zijt gheuoelt hadden/ so waert so ghelijck/ oftmentē mocht ghenelen.

Itē wilt ghūt seker/ zijn/ oftmen hē mach ghenelen seer sijn drakele also groot als eē noote oft eē cleyn epe/ die doet den cranche nemen/ Ist dat hēle binne houdt so muechdy hē helpen/ En ist dat hēle terstot ouer gheeft en wtworpt/ dats eē tecke dat die blade re gheborst is/ en wederom ter herten trect/ En dā en machmē hem niet helpē/ want alle dpe adere zijn vol fenijns/ En dat coet dat hy te langhe gheueyd heeft/ Maer ist dat dpe drakele daer binne light/ beghint si te wercken in vele manieren.

Deerste remedie.

Den eerste suldy nemē. ij. oft. iij. sangullugao/ dat zijn echelē/ ende doense in eē ventose/ oft in een cleyn ghelaefken/ en doense daer si die pestilentie gheuoelen en latense luyghen een goede wijle/ En laet dpe wonde bloeden also langhe als si mach.

Itē ghi en sulst hier anders niet toe doen dan twee plaesteren/ een opt herte en een op dpe peste ist van noode/ En boue al suldy hē doen wachtē van coudē en van vochticheit en wijnde/ en segghen hem/ dat hy ete teer spijse.

Die tweede remedie.

Itē ten anderē/ en condy gheen echelen ghecrighē so suldy den sieckē doen laten in dpe selue ader daer hi die peste heeft. En die salmē vindē also voorschreuen is/ En alsmēse laet/ salmē makē een breeet ghat/ maer niet te diepe op dat tbloet te badt wtgaē mach Itē men salt laten bloedē tot dat al dat dick bloet wt is/ en mē liet/ dat bloet verkeerē tot subtylhedē En dan salmē den sieckē doen ligghen in zijn bedde en wachten hē van coudē/ En doen hē zijn ledē geijte wt rechte/ dat dat goet bloet alomme mach gaen.

Item ist sake dat die kinderen sonck zijn/ dat si dat laten niet en moghen verdraghen/ So salmen nemē songhehoenderē/ en trecken die pluymē vande eers wt/ en doen daer een luttel souts op/ En doe dē eers houdē aen dpe stadt daer zijt gheuoelen/ dan sal dat hoen die peste wttrecken/ En dat hoen sal ter stont sterue/ En dan neet een ander/ dat suldy soo langhe doen/ tot dat daer op een blijft leuēde/ En dan is die siecke versekerd/ en men sal hem legghē een oft twee plaesteren/ En doen hem wachtē van couden/ en laten hem eten teeder spijse.

Van die Pestilencie.

Item waert dat sake dat die persoon weet waer dat gheen clier oft bladeren openbaerde/so en soude van alle desen gheen stade doen/So soudemen de se luyden doen sweeten/Ende doen sekeren cruyden sieden in water/oft wijn/oft azijn/Ende doen den siecken wel sweeten/ende doen die cruyden ghelode metten potte setten aen zyn voeten.

Item men sal maken twee plaesteren die een op dat herte/dat dat fenijn niet weder ter herte en lae/En die ander daer hi die pijn geuoelde/En dedese wel heeten met heeten tichelen daer op legghē op dat si meerder cracht soudē hebben.

Item dit zyn die cruyden daer hi die luyden mede plach te doen sweeten/Vsope munte/pulegium/calamentū vlieder/maluwe/pperiton/allen/grifcon.

Item dit zyn die cruyden daer men die plaester af maect opt herte/al warm/Sauie/munte/ruyte/vsope/dit sal men stoore/en daer in een luttel driakelen doen.

Item dit is die materie daer men die plaester af maect diemen op die Pestilencie leet/meel van boonen met eenen goeden deel soutē/drooge noten ghesooten en ghetemert met dat witte vandē epe/en met sape van vliederbladeren/met stercken azijn/daer sal men termentijn in doen/Ende legghenle daer op daer men die pijn gheuoeit/En daer op sal men legghen een heete tichele/om te bat te doen trecken.

Item dese twee plaesteren moethdi leggen in alle uwe kuere/die een om dat herte te bewaren/Ende dander om dat fenijn wt te trecken.

Item manchen vlier/smael saue brem bladeren elc een. 3. ghesluypt ende wtgemact met een men ghelen witten rijnsehe wijn/doeghet doer eenē doech en latet claren/en doet daer in een once wits gingebers/drinct dat neghen morghen/het is seer goet.

En preseruatiē teghen die Pestilencie.

Neemt saue bladeren/ende vlier bladeren en brem bladeren/elc euen vele/sietle in claren wijn/en doet daer in gengheber ghesooten/drinct daer af eenen goeden tuech/er ghi wien huple gaet.

Gorten seluen.

Neemt ruyte vigen ende noten/en sboot elc bissonder/dan doetet te samen/en eedt daer af alle morge.

Gorten seluen.

Neemt ruyte alle morghen ghewassen/ende eedtse met drie noten/als dan sidi bewaert.

Dat derde Capittel.

In een mensche hem sal regeren/inden eersten suldi schouwen die stade daer vele menschen vergaderen/Oech scouwet die siecke en die bi die siecken zyn/Item bescreyt uwen nuse/ende mont/ende wijnbrauwen met rijnsehe azijn.
Item eens ter weke neemt pillen pestilen.xv.oft.xv. te mael met sulcherwater/En al geheel sal mēse swilgē des autors als ghi slapē gaet/en ghi en sult dā geē autmael etē. Itē en wildi gheē pillen/so moet ghi driakelē nutte als een boon/met scabiose en sulcher water/sinorgens indē dageraet/en slaepet daer op.i. oft.ij. vren. Itē en doedi dat niet/so besiget alle dage een vighē met.ij. halsnoten die root zyn met wijn ruyte nuchterē. Itē ghi sult ichouwe alle boovuchten/alle sinige spise/alle spet/ouerdaet/ouerdrac/hact/en nide en toornicheyt/onghenuechte.

Item etē lichte spise/als hoenderē/scapē/velesche/

Van die Pestilencie.

op ghemaect met eenen langen sope van azijn.

Item v huys suldi wel hoeden/en in heetē tijden begietet met coudē water/en bestroeyt uwe camere met willighen bladeren/rose/merbollen/wijngaert bladeren/Ghi en sult niet stouen/noch vassen/En alle uwe spise doopet wt wijn azijn.

Item in neuelachtich en regenachtich weder oft snijde de wint/en suldi niet daer buytē zyn/ten waer dat ghi hadt een spongie daer roosenwater en wijn azijn in waer ghetogen. Itē ghi sult nemē scauelinge van eenen eenhozen met wijn oft bier.

Item niemāt en sal bloet laten die onder zyn.riij. sa ren is/So suldi weten/oft den iongē kinderē clierē aenquamen/dat ghi hem terstont driakel sult geue met sulcherwater/en smeeren om die clieren defen sijn/En legghen op die clieren driakel/mostaertzaet/als voor. is. Item een half vre daer na wijnruyte met wijnedich/als voor.scheuen is/en en laetse niet slapen/voor dat si aldus bewaert zyn.

Maect den dranch/en gheefte den kinde te drinckē neghen morghen stonden als voor.scheuen is.

Sulcher is bouen alle dinc goet in deser siecken/en goeden stercken wijn azijn.

En hoort hoemen die blader verdrinen sal.

Item ten eersten suldi voor alle dinc bloet laten sonder merren. En wat ghi doen sult dat moet zyn binnen.xij.vren/na datmē eer ste gheuoeit/want beymen langer/so staet in twi fellingē oft men hen helpen mach.

Item dat si coēt in die lieffen ten gemechte waert/so latet tusschen den grootē teen en den naekten/oft int hol vandē voete/daer die vrouwen plegē te late/aen die selue side dattet seer is. Item coemt si aenden huych/so later die leuer ader aende arm oft die ader tusschen den cleyngen vinger aen die rechte hant.

Item ruyt si onder den arm/so laet die hooft adere. Item ruyt si aende hals/so laet opten dym de hooft adere.

Item ghi sult laten soo vele als nature mach liden sonder te beswinelen.

Item ter stont als ghi die clieren geuoelt/mostaert zaet vlieder blader/en vighen te samen ghesooten. Itē een half vre daer na/neet wijnedich/en wijnruyte tflamen ghesootē/en legger daer die eerste plaester is/En dese laetse suldi seer dicke vermaken.

Item en latet niet geuallen/ghi en latet ter stont/hoe eer/hoe betere.

Teghen die Pestilencie Een besochte Medicine.

Inden eersten men sal niet lange vassen/die die maghe niet vernullen/niet vten hupse gaen nuchteren/en in huys bliuen alst doncker weder is/voor der sonnen oft daer na niet buyten te ghaen/voor gramschap wachten/van grootē arbeet/van der minnen spel.

Item men sal hamelen vleesch orbaren oft niet vge sprengt runt vleesch/oft hoenderen verlodē/oft ruiet vrsch/en hier toe orbaert dese sauce/Neemt goeden soffraen/cancelpoeder/ende rijnsehe wijn ende ghenghebeer.

Itē alle mensche diet niet ver bodē en is/sulle hē alle maenschijn.ij.revten laten/altijt een luttel.iiij.dagē voor oft nae/als die mane vol is/en dat in die leuer ader/oft nu inden eenē arm/en nu indē anderē arm. Item dat gat sal wijt zyn/ende niet te dse/wijt/op

Van die Pestilencie.

dat die humoren te bet wt sullen slaen/ en niet diepe om der arterien wille.

Medicinen daer teghen.

Item daer zijn drie medicinen te nemen/ om daer te gen behoet te zijn/ te weten/ bolus armenicus salinē nemen thmorgē nuchteren also groot als een boon met witten wijn/ scabiosen water/ oft water van tomentille/ en dat tweewerf ter weken/ en dat om te stoppen die aderen ter herten/ datter gheen sijn ter herten en slaen.

Die ander medicīne is driakele die sijn is/ want si wederstaet alle sijnne/ want wiese sal nemen/ moet sijn ghepurgēet/ En als men se heeft ghenomen/ sal men drie vze daer op vasten/ En dit salinē doen eens ter weken/ ende nemen se met witten wijn des morgens te vier oft vijf vzen.

Die derde medicīne sijn pillen pestilencieale/ van desen pillen salmen nemen tweewerf ter weken vijue/ Ende sal se nemen des auonts naden eten/ ende daer op machmen drincken een luttel wijns.

Neemt alsoe cicotrici. iij. 3. miche/ so kraen/ vā elco al euen vele. ij. 3. pulueriseert dit al te samen/ en men ghet met srope van sulcher/ oft met rijnschen wijn/ ende maket vā een dragma thien pillen/ en legte in puluer van sene en liqueriscie.

Als een mensche hem wil wachten.

So sal hi alle moghen nemen van desen preseruatien/ also groot als een haselnote. R. Electuarium vā driakele. i. 3. rob de ribes. vi. 3. diarodion abbatīs supcher van violetten conferue corticis citri conditi/ van elco al euen vele. 3. 3. pulueriseert dit al te samen/ en maectet eē cōditū af cū orisaccaro simplici.

Item als een mensche bi quaden wachten en bi quaden regimēte is gheualen in die siecke/ so is dan die kuere ghelegghen in dat hter na volghet.

Item in drie punten ist ghelegen int laten confortacie v. In laten/ te weten/ datmen laten sal te tijde en ter aderen daermen schuldich is te laten.

Item coemt die sweeringhe onder die orel/ dan sal men laten die adere op den arm/ daer die sweeringhe is/ oft die leuer adere.

Item coemt si in die kleschen/ so salinē laten Saphē na/ dat is die adere binnen den voet/ en heeft eenē tel ghet/ die coemt biden grooten teen.

Item coemt si byuten des beens/ so salmen laten op den voet een ader/ diemē heet Sciatica ouer den enckele/ tusschen den cleynen teen en den naesten.

Item coemt si in die rechter side vanden hoofde/ so salmen laten die hoofde ader indē rechten arm/ oft op die rechte hant tusschē dē dym/ en dē eerste vinger.

Item coemt si aen die lincke side/ so salinē laten die voorē adere indē lincken arm/ oft op de lincke hāt.

Item coemt si tusschen die scouderen/ so salmen laten die mediaen op beyde die armen/ op dat natuere starch ghenoech is/ Maer is natuer cranch/ so en ba tet gheen laten oft gheen ander medicīn nemē/ wāt die apostema staet der herten veel te nae.

Item die twee apostemen heeft/ die sal laten tot twee steden na dat voorschreuen staet/ Maer alijt dat gat wijs ende niet diep.

Item als die siecke coet sonder aposteme/ dan salmen laten als voorsept is/ Rota alst gheen aposteem en is/ dan salinē min laten/ dan alst een aposteem is/ En die quantiteyt van bloede en machmen niet beschreuen na die diuerstepten der complexien.

Van die Pestilencie.

Item die die aposteme heeft/ en wil laten/ sal eere strichē met driakele tusschē dat herte en die aposteē.

Item is die aposteem in die liestche/ so salmen bouen die sweeringhe een palin breef lineeren driakele om dat vier vander herten te heeren.

Item op die aposteem en salmen gheen driakele lineerē/ noch daer aen wāt dat sijn soude inwaert vlieden ter herten.

Die ter aderen laten wil/ sal eten een stuck muscaten wten sijn/ want dat weert dat quade bloet vander herten/ ende doet wel totwaert bloeden.

Dat ander punt is datmen dat herte sal wel conforteren/ eere met supcher roosaet/ dyadragantū fractum/ trasandali/ dyarodon abbatīs/ cōserue vā rosen/ cōserue van bernagie en ossen tonghen/ violetten/ En die siecke sals twee oft drie repen tē daechs nemen eenen haluen lepel vol.

Die siecke sal riecken aen een spongie met roosewater oft sijn.

Die siecke sal alle dage nuchterē nemē eē half boon groot driakelen met eenen lepel acetose water/ scabiose water oft tremosie/ wāt dese driakele is een goet gheweert teghen alle sijnne/ en al is si heet/ si en mach niet scadē/ op datmen se neemt met coelende watere.

Item die siecke sal alle auoude nemen teghen nacht eē lepel vol orisaccari simplici/ en dit salinē mengē met vier lepel acetose watere/ tremosie en bernagie en men salt wermen ouer vier en drincken.

Item wat spijse ofte wat dranch sal die siecke nemen/ Item die siecke sal besighē cleynē visch wter riuieren/ oft crabben/ oft creesten/ en men salsē o: barē met sijn en metter sausen voorschreuen.

Item Mandelen melch.

Item sonderlinge botermelch ghesodē en dan geyeten oft ghedroncken en dan sal hem een mensche hoeden van wijn oft sijn.

Item men sal niet vele eten tot eenen mael/ maer vier oft vijf werven alle mael een luttel/ En telken mael salmen nemen vanden voorschreuen crupden om dat herte te conforteren.

Item die dranch sal sijn dunne bier oft ptelevne/ oft dunne van melch/ maer wijn ofte heeten dranch sal die siecke schouwen.

Item in dese siecke en salinē gheenē dorst liden/ maer dicwils luttel drincken.

Anden plaesterē/ si en sullen niet sijn ghemaect vā wegebreede/ donderbaert/ oft nachtschade/ wāt hier mede iaechtmen dat vier ter herten en dan sterft die mensche/ En daerom is mensche mēsche om der plaesterē wil gekozē. Itē die gerechte plaesteren sullen sijn sodanich dat si dat sijn wtwaert treckē/ verteen en rijp makē/ hier toe salinē in die specerie aldusdanige plaesterē. R. Wette vigen. x. int ghetal/ gepersede drupue sonder steen/ sal ni. iij. 3. heef deech. iij. 3. camille olie ghenoech ghestooten/ en dan salment altsamen stooten/ en maectet een plaester af op eenen linen doech/ En men sal dese plaester een luttel warmen en leggenē dan daer op. Itē een ander maniere braet sulcher in een coolblat wel morw en menghet met heef deech. Itē een ander maniere/ seet wit vā den eyē/ en tsap van tarwen bloemen.

Item ander segghen/ datmen sal nemen echelen/ ende legghen se op die apostema/ want si trecken dat vier na hem al supghende. Oft men sal een ionc hoeden ers louten/ ende houdent op die sweeringhe tot

dattet sterft, ende dat so langhe tot datter een te ligh, ne blue.

Item ist dat ghi die pestilencie hebt/so suldy ter stont drinckē eē croesen pissen/ en twee oft drie lepelē rarp smouts te samē/ en gaet daer op wandelen.

Item neemt lisch ouer zee ende stoot dat/ ende doe ghiet met bier door en drinck dat/ ende gaet dan wandelen.

Iuleb.

Re. Syro. de eupar. herts tongē/ allsene/ cicoreye. i. f. water vā eupatorij/ herts tongē/ allsene/ cicorij/ anafij. f. muscaten/ en maectter een Iuleb af.

Item ist dat sake dat v die pestilentie aencoemt/ dā so suldy v ter stont doe laten/ eer ghi slaep/ en dat ter aderē nadie ghelegētheyt der pestilencie. En ooc met bussen/ omtrent dat seer also na als ghi vimmermeer condit/ oft oock met copen. Item dan neemt diptamus water ende tormentille watere/ elc onderhalf quaertier van eender pinten/ sene poeder twee loot/ sietet te samen/ ende clinslet wel supuer/ Ende doet daer roe onderhalf quaertier drackele/ doet dat te samen/ ende menghent/ ende drincket eenen goeden bronck/ met dat ander dat daer ouer blijft/ neemt onderhalf quaertier loots/ dat is/ onderhalf drachma pissen pestilenciael tot eenen nemen/ ende sietet by een goet vier/ ende en slaep niet voor dat die medicie ghevrocht heeft. Ende dit is sekerlijck een remedie ende bate.

Item teghen die pestilentie een ander meester.

Thus sal hem die mensche regeren/ Shv sult schouwen die plaetsen daer vele menschen vergaderen. En des morghens bescrijft den mont/ nuese/ wijnbrauwen/ en die ooren met azijne.

Item eens ter weken suldy nemen. vij. pillen/ pestilenciale/ die ghemaect zijn van aloē/ mirre/ soffraen/ ende bolus armenicus.

Oft neemt ter weke tweerwerf drackele also groot als een boone/ ende dpe drackele salmen nemen des morghens vanden dagheraet/ ende slapen daer op een vre.

Oft ghi moet alle daghe oorbare eenvighe met drie roode haelnoten en wijnruyte.

Item ghi sult scouwē alle boom vruchtē/ en alle smigge spijse/ en ouerdaet en onvalt/ maer lichte spijse/ als hoenderē en scapē vleesch/ opgereyt met goedē azijn oft veruysle.

Item schouwēt oncuysheyt/ en dūnet goedē dranch.

Item v hups suldy hūnē ront houdē en beghieten met coudē water. En bestroepē uwe camer met wilighen bladeren.

Item regēt oft neuelt so hebt in uwe hups goet vier en woijt daer in drie oft vier cozen myrre.

Item schouwēt hoose adem oft boose lucht.

En ghi en sult niet baden oft stouen.

Item en val niet langhe/ maer eede driewerf daechs en niet te vele smaels.

Item neemt papē crypt en nachtschade te samē in eenen drinck pot/ en doet daer tge wijn azijn en latet staen acht oft neghe daghe/ en drinck daer af des morghens eenen lepel vol.

Item hebt in v hant eenē lijnē doeck met wijn azijn op een gherolt als eenen bal.

Ist dat v die bladerē aencoemt/ so en is gheen dinck beter/ dan dat ghi ter stont sonder merre doet laten binne. xij. vren/ wāt beyt ghi langher/ ghi sout staen in die auenture.

Item coemte in die liefschē ten ghemachte waert so suldy laten tusschen den grootē teen ende den anderen daer naest/ Oft int hol vande voeten daer dpe vrouwen pleghē te laten/ aen dpe selus side daer dat seer is.

Item ist aendē buych oft daer omtrent so laet die leuer ader oft tusschē den cleynē vingher en den vinger daer naest in die rechter hant.

Item ist aenden arme/ so laet die hert adere.

Item ist aendē hals oft aent hooft/ so laet die hooft adere tusschē dē dypm en naestē vinger/ oft laet met coppē aendē hals. En dit laten dient altyt in die side daer die seer gheyt is.

Als ghi aldus ghelatē hebt/ dan legt daer op drackele/ mostaert laet en vlier bladerē/ te samē ghestooten een half vre. En daer na neet wijnruyte/ en azijn te samen ghestooten/ en legt dat bouen op die eerste plaestere.

Item dan suldy maken eenen dranch van weghebreede bladerē/ ende sauie euen vele/ en een deel witte ghengebeers. Dit suldy stooten/ ende makent wt met witten wijn/ en drinckē daer af des morghens een ghelas.

Neemt vā eenen Senhoren gheschaeft int bier.

Item pinner laet v laten ter aderē sonder vreesē/ En en slaep niet ghi en zijt ghelaten.

En ander goede plaester daer op ghelept/ Camille bloemē/ petercelie laet/ anijs/ confijt/ en soffraen/ elc euen vele/ stootet mettē witte vande die/ en met huenich/ en doet daer in wijn/ en mengt t samē met taruwen bloemē/ en legghet daer op. Dit is certeyn seer goet.

Item dpe hooft adere is een seker adere/ op dat sy wel gheraect wort/ wāt dpe hooft adere heeft een zenuwe onder haer ligghen/ daer om salmen se lanchē stecken.

Item drie daghe int iaer en salmen niet laten/ optē achtsten dach vā April/ den eerste dach vā Augustus en opten iaers auont.

Item als die maner out is en salmen niet laten.

Item dpe adere int voorhooft is goet ghelatē teghē twimelinghe/ ende heet Emigranij. Doe is si goet ghelatē teghē menighe weedom in die ooghen.

Item die adere achter dpe oorē is goet ghelatē teghē veroudē hooftweer/ en teghen cranchept der sinnen/ als een mensche zijn sinnen quijt wort.

Item dpe adere opten nuese is goet ghelatē teghē dat loopen der ooghen.

Die adere onder die kinne is goet gelatē teghē dat sweerē der ooghe/ oft swerue der ooghe. En teghē alle siecke int aensichijn oft indē nuese/ Ende oock ist goet teghē weedom in die kinnebacken.

Item die hooft adere is goet ghelaten teghen den hooftweer/ en der ooghen/ en des hals/ en der tonghen weedom.

Die Mediane salmen laten teghen den hooftweer oft weedom in die side/ oft teghē die quade maghe.

Die leuer ader is goet ghelatē teghē quade leuere oft miltē en longere/ tonghe en zenuwen.

Die adere tusschen den cleynen vingher en dē naesten salmen laten teghen quartepne/ ende siecken die

Van die Pestilentie.

vander leueren comen.

Ite die ader aende dym en den naefte vingher/so goet ghelate teghe quade ooghe en hooftwee.

Item die ader aen die side salme laten/tege die passie diem pleech te hebbe aenden nael.

Item die ader bupte aen den voet/salme laten teghe die nterē en schemeringhe der ooghe/En teghe dat verhouden bloet inden vrouwen.

Item dwe adere inde wijnbrouwe salme late teghen alle siekten der ooghen.

Item die ader aen die wanghe salme late teghe twee en schortheit des hals en hoofts.

Item die ader aender tonghe salmen laten teghe die siekten des hals.

Item die ader aent been bouē aen dwe knien salmen laten/om die humoren nederwaert te treckene/En die salme laten naden eten/goets moet.

Noch teghen die pestilentie.

Ite als een mēsche twifelt dat hi die pestilentie gheuoelt/so sal hi terstont late en neme sine driakel/een skernote groot/ en een croesē sulcher water/ ende doent onder een en drinckē dat/ en laten hē daer op gaen wandelē/ist dat hi gelate heeft/En en heeft hi niet ghelaten/so laet hē worm doeken dat hi sweete. **T**is beproeft.

Tegen die pestilentie een solutijf vsuael en licht. **R.** aloes cicotini electi. vi. 3. mirre electe. iij. 3. soffraē. i. 3. 3. reubarba electi. ij. 3. agarici electi. i. 3. gariofil. spice. an. i. 3. cortice citri. i. 3. 3. camphore. ij. 3. granen bolus vā armenie. iij. 3. notē met rob vā ribes oft vā sirope van limonen.

Item vā desen pillē salme neme vā twee oft drie en tot. vij. toe/ter belieften/inde dageract oft sinor gens allinē op staet/oft een vie voor dauontmael/ter weken tweemaal oft ten minsten eens.

Item vā dese pillē. ij. 3. alle daghe/des morghē vier daghe voor die spijse/helpet oock den siecken.

Teghen die pestilentie een confortatijf en preseruatijs.

Ite sulcher water. ij. 3. sirope vā citro. i. 3. menghet. **I**te sulcher water. ij. 3. bolus vā armenie/sulpher ro sac/ana. i. 3. wittē welriechendē wijn. ij. 3.

Een confortatijf.

Reemt bolus vā armenie/terra sigillata/sirope van citro ghenoech om pillen te make/en men make. viij pillen voor een. 3.

Item oude driakelē. i. 3. supherroact. i. 3. menghet/Reet candelan. ij. 3. spēr. dparodon abbatie. 3. 3. tro. riscor. de terra sigillata. 3. 3. gēmaricē en margaritarū electuarij de gēmis/oft specien. 3. bolus vā armenie/ij. 3. twitste suphere. ij. 3. mengt met buglosse water ghenoech/ salme een harde cōfectie maken/inden mortier ghebroken voor een. 3.

Noch voor die pestilentie.

Reemt die schorste vader wortele vā rosmētille/bip. tani/dwe wortele van zeduarie. an. ij. 3. dymargariton. i. 3. 3. finē caneels. i. 3. berepde corianders/ rosen drooghe reubar. an. iij. 3. bolus vā armenie. i. 3. en i. 3. terre sigillate. ij. 3. camphore. i. 3. 3. ghesmolten suphers in water vā scabiolen/so vele als al dande te salmen pillen maken.

Eenen laciatiyē dranch.

Reemt sijne driakelē en water des puluers bouē ghe teckent/an. i. 3. puluers/ghemeyne pillen. iij. 3. en. i. 3. menghet stamē wel/en ouerbindet. vi. 3. Endiue

Van die Pestilentie.

waters oft scabiōse waters/salme eenē drack make.

Een plaestere op die apostuente/om die te openē **R**esermeti acris. i. 3. 3. cataridari gepulueriseert. i. 3. mengt al stamē/men salt op eenē doech wtspredē/ dat salme op die weedominghe plaetse binden.

Om alle quade materie vande lichaeme te driuen.

Reemt. i. 3. grossels nagelē/ folie. ij. 3. wittē genbeer/ 3. 3. bachelars. ij. 3. calamij stees. i. 3. 3. solphers/wie roocs/ an. i. 3. geneuer beken/boomwewijnde/men salt scooten/en men moet in een saccken hanghē in den dranch.

Noch teghe die Pestilentie/als een mensche gheuoelt dat hije heeft.

Item neemt van dat hier teynden staet een half loot van elc/maer van Campher/die vierendeel loots en menghet onder een dan salmen een half loot daer af weghen/en nemen met eenen maleuyspe ghelas menghet.

Diptana
Sandalorū alborū
Tomentille
Herts horen
Campher
Driakel also groot
als een boone
Endiue watere wt ghe-

Noch een tractaet teghen die Pestilentie.

So wanneer die mēsche die Pestilentie heeft/so neemt driakel en mostaert laet/en vlieder bladerē te samē ghestoten/Ende dat tusschen dat herte ende die Pestilentie ghelept/daer mede salt sacchten.

Item daer nae neemt ruyte ende azijn ghescooten legghet dat op die plaestere/en daer na en sal si nyet meer wasschen.

Ite neemt saue en vele ghingebeers te gader ghe scoorē/dat wt ghemaect met wijn/dat drinct neghe morghen lanch.

Ite voort ist wetē/hoe ghi v in ghesondē liue houden moecht/wacht v voor alle boom vruchten/voor gramscap/voor veel dranchs/voor alinghe spijse/maer eet lichte spijse met veel azijns/En drinct goeden dranch/en wacht v by vrouwen te zyn.

Item alle daghe neemt nuchteren Driakelē also groot als een boone/En wacht v voor quade adent te riecken/wacht v voor quade locht/ende voor sco uen oft baden/Ende wacht v van lange valte/ende en etet niet te vele/Ende en wandelt niet vele onder dwe luyden.

Item wasschet urwe handē en urwe voorhoofd met azijn/Ende sult nemen dierwerf oft vierwerf oker noten in wijnrupte/ende luttel ruyten nuchteren/Ende neemt sulkel vier ofte vijf bladeren wt rouden watere.

Ite noch een maniere die goet is. **R**eemt. fr. oft. r. pillen pestilentielle/daer na een lepel vol vā bolus vā armenien/ ghebrokē met eenē lepel leuende waters/En eenē lepel raepinoits/ en eenen lepel azijns/ende driakelē/nemet al te samen/en gaet daer mede op ende neder/ende en slaet niet drie vlen lanch/en het sal vergaen.

Ite coemt si v tusschē die schouderē/so suldy laten tusschē die schouderē met busfen.

Ite coemt si v inde hals/so laet die hooftadere aen beyde die dymmen/Item coemt si in die sincke side/oft aen den sincken arm/die sal laten die milt adere

Van die Pestilentie.

dye staet tusschen den cleynen vingher en den anderen den naesten.

Item coemt si v aenden rechten arm oft rechter side die sal laren die lanch adere/dye staet tusschen den middelsten vingher ende den vingher daer naesten cleynen vingher waert.

Item dien si coemt omtrent dat herte/die sal laren die nter adere/die staet tusschen den cleynen vingher en den anderen.

Item dien si coemt in dat rechter been by die schamel heyt/die sal late die moeder ader/aen dat selue been.

Item noch een ander remedie gheordineert tot Parijs.

Item men sal nemē vlieder bladerē en mostaert en wruent te ghader/en legghent daer op.

Item alle boom vruchten sal dese siecke schouwen/sonder oeknoten alleene.

En andere.

Neemt wilde saue/vlier bladerē en Brem/ elc al euen vele/ siebet dat in witten wijn/en wat ghengebeers/en drincket alle morghen nuchteren.

Item als ghi die siecke geuoelt/laet die ader der magē.

Item des morghens etet kuyte ghewasschen met een luttel sout. En wacht v van fantasie/van grootten arbeet/en zijt altyt goets moets.

Om te verdruen die pijn in die moeder oft inden buich/dat is dat lancuel.

Neemt camille bloemē en tarwen semelen/en dye modder vander pissen/te samen ghemact ghelijck als deech/en in twee sacrhens in een panne wel verwert/ Dan suldy die sacrhens legghē daer die pijn niet en is/bouen die weelde/ oft beneden/en ghy sullet also dicke verwerme/ tot dat dye pijn betert.

Noch teghen die Peste.

Neem ende een epe metten schalen/temperet dat te samen ghelijck een pappe/Ende hebdt in uwe lieschen/so suldyt legghen onder dat hol van uwe voeten/hebdt onder uwe Oelen/so legghet in uwe hant/oft op den arm/Dit selue doet eenen vorch al leuende/also ghebonden als voren/Des ghelijck een siecken/erect zyn pluymē aen zyn ghat wt/en siecket met sout/en houdt mette ghate daer teghē en het sal terstont kerue/Maer ghy moet meer dā een siecken hebbe daer ghyt mede doet/Wat ghi moet ter so vele hebben en daer teghen houdē/ tot datter een leuende bliue.

Noch een remedie.

Item ist dat ghi die pestilentie hebt/so suldy terstont laren/en als ghi ghelaten zijt/suldy nemē eenē croesent rooden wijn azjns/en een croesent roots oft wit wijns/en eenen doder van eenē epe/en een half croesent veruys/en maect daer een suppen af/en laet dat den siecken drincken/en wacht dat hy niet en slape/en condy croce oft die vorliche gherrigen/so houdt dien daer voren op/en dādere daer na/tot dat si heel verstoruen zyn.

Item noch alle morghē ghenomen/eenen lepel wijn azjns root/en eenen lepel veruys/en sijn dyakele/en dat slamen ghedronckē/en den nuele/mont/ende ooren daer mede bestreken/ is goet teghen dye quade locht.

Van die Pestilentie. Fo. C.

Meester Jan vander Puere
plach te nemen.

Alkene meest.

Kuyte

Matelieuen cruyt.

Sherwe

Shou bloemen wortel

Donderbaert vele

Sauie

Vlieder vele.

S. Anthonis cruyt vele.

Dese salmen te ghader stooten in eenen mortier ende dat sap salmen drincken.

Item Meester Jan tot Guesele leerde den luyden.

Item des morghens salme nemen dye druppelē kins driakels met wijn azjns/en netten daer mede die oore en nueloken/en so drinckē/ghē locht en mach dien mensche deeren Item terstont als vernat bestaet ist metter Pestilentie/sal hi hē doen laren op dander side/En ist geheue indē hals/so laet hem opten dym/En ist onder die Oele/so laet hē die leuer ader op die hant. En ist in die heeghernisse/so laet hem opten Teen/Ende daer na en sal hi niet slapē binnē neghē vren/En dan sal die siecke terstont nemen een purgatie/te wetene/Alkene vif croppen/Vlieder vif croppen/oft die middelste schorffe.Donderbaert hups loor/daer salme die seer pe puntē afdoe/en Sauie vif bladerē/dese vier cruyden salme te samē stootē in eenē mortier/dat salme door doen/also vele wijn azjns/als des saps/dat sal die siecke terstont drincken/heeft hi die siecke bouen dat herte/so sal hi brakē/heeft hē benede/so sal hy ter cameren ghaen.

En andere.

Eerst salme laren. Item men sal baden tottē knien toe/in heet water met Alkene/Weghebreede bladeren/Syuoet/also heet allinen can/en daer na teghē een starch vier ligghē sweetē/En ist dat hi yet heeft daer salme plaester van heetdeech/mostaert/sacrhens wijn azjns/vinghere dich daer op legghen/en altoos versch/ tot datter cout en versch blijft.

Teghen Lemte.

R. Dille olye/Camille/mellilot/en smeert daer mede den pacient/des auonts als hi slapen ghaet/voor een heet Eyckē vier/tot dat hi wel heet sidt/dā gaet slapen en decten wel werm/en ghae slapē/tot dat hy ghenelen si.

Teghen lamme leden.

Samme Pasternakē/die wortelē ghecapt int eynde vander Meerte gedistilleert/timorgens en tlauds onder half. j. ghedronckē/en die leden daer mede ghestreke. ij. j. verwert de ghenootinghe en vermenich suldyt Sperma.

Teghen blintheit.

Neemt die wortel vā venchel wel ghewasschen schone/en gesodē met schoone water/tot datter een pape ghewordē is/dan door eenen doech ghedaen ende dat sap van kuyte daer in ghedaen ghemenghet/en een plaester daer af ghemact/en gheleyt op die ooghe/Maer is daer een velleken ouer/so salmen eerst daer wittē Ghengebeer in blasen gepuluerisect/so dan die plaester daer op gheleyt.

Chier voicht een tractaethe vā sommighē waterē.

Sommigher wateren cracht.

Hier beghint een
Tractaetken int welke beschreuen wort
vanden sommighen duechden ende
crachten der wateren ende an-
der cruden die menschen
lichaem niet aen en gaen.

Met wat wateren men den inct bereyden
sal dat die mupfen dat beschreuen
papier niet eten en sullen.

Anthium Misse wateren vā
desen wateren inde inct ghemenghet
beschermt die boeckē dye
daer mede beschreuen worden
datse die mupfen niet en eten.

Om swarten inct
te maken.

Neemt vier oncen galnotē vier
oncen coperoose vier oncen gummi twee potten
regentwaters doet dan daer onder wat azijns en la-
tet twee weken staen en roeret dicwils omme.

Om te schryuen oft gulden letteren waren.
Siedet schorslen van appelboomen ende allupn int
hier soo langhe tot dattet gheel wort dan doetet in
een ghelas doet daer wat soffraens toe.

Glauwen inct.

Lasuer en ghumme wateren en wat Dyadragant
baer inne ghedaen.

Groenen inct.

Spaens groen berch groen met gumme wateren.

Perfien inct.

Roosen van pachis met gumme wateren.

Om gheluwen inct te maken.

Neemt mastich ende gumme wateren oft soffraen.

Om witten inct te maken.

Neemt spaens wit oft blis wit en gumme wateren.

Om gout en siluer te printen.

Neemt termintijn mastich ende menie en blis wit.

Sommigher wateren cracht.

menghet met vernisse en printet op dat gout.

Item om letteren te schryuen op messen oft wapen-
ne neemt argentum sublimatum dat is rigal ende
spaens groen elc euen vele en rijnlichen wijn azijn
also vele dattet daer in smilt mach. En dan bestryet
dye wapen met was en schryft daer inne ende doet
daer in van dyen substantien eenen dach lanch het
salt wt byten.

Groen was.

Neemt een loot wit hers twee loot was en onder-
half loot terpentijne smiltet te gader en doeter een
luttel spaens groens inne.

Loot was te maken.

Neemt was smiltet in een croelken neemt fermal-
ioen Drake bloet oft Sandale en wat termintijn
latet smilten onder een.

Die rechte temperantie van kersten.

Neemt vier pont was ende een pont wit hers ende
menghet te samen.

Met welken wateren datme dat deech ma-
ken sal allin baken wilt dattet
broet niet schimmelen en sal.

Lauender water. Een nootshale vol van desen wa-
teren onder andere wateren ghedaen wat deech dat
daer mede ghemaect wort dat broet en sal nyet ver-
schimmelen.

Om pser so hart te maken als stael.

Timax. Certlecken wateren die rootuerwighe eert-
lecken die op die waterachtighe weghen gheuonde
worden alst eghent in die tweede herfstmaent ghe-
brant oft int eynde vanden Meye. Een gheloeven-
de pser in dit wateren ghesleken wort alsoo hart als
stael. Simus humanus menschen dreck. Brandet
des menschen dreck in eenen Alembico soo dat ghy
wachtet datter gheen wateren toe en coemt ende dat
hi een luttel droochachtich si als ghi dien braydt en
wacht v voor sine rueck en distilleert dien die twee-
de reyse in een nieuwe glas in balneo Marie des ge-
lyck doet oock met des menschen bloede van eenen
man van dertich iare sanguijn vā complexie werm
en vocht vā complexie vroelich van moede supuer
reyn en ghelof van allen siekten die ghelatē wort
ouermidts dye veelheyt ende oueruloedicheyt des
bloets. Dit bloet ghebrant midde inden Meye oft
dmtrent de Meye. En aldus beproeft oft des men-
schen drees wateren oprecht ghebrant is. Maect een
pser gloepende en bluscht dat in dit wateren so wor-
det alsoo hart als stael maer en is dat water nyet op-
recht ghebrant so en sal dat pser niet harter worden
dan dat te voren en was.

Om tourbeten oft onclare wijn clare te maken.

Valeriana. Herba benedicta amantilla. Serpillum
maius. Valeriane water. Dit wateren in droene wijn
ghedaen oft ghegoten maecten supuer en clare. Cit-
raria. Mellissa. moeder cruyt water. Dit water in
droene oft afghedaen wijn ghedaen naer die groot-
heit des vaets die coemt weder in zyn eerste gedaente

Om te weerene dat gheenderhande vlie-
ghen noch ghewormte vleesch oft

visch oft oock eenigherhande
spijse beschijten en sullen.

Citraria. Mellissa. moeder cruyt wateren vleesch
oft oock vet anders met desen wateren bespraeyt blif-
uet langhe goet ende daer en coemen ghe vliegghen

Sommiger wateren cracht.

noch andere ghewornte aene.

Om man ende wijf die qualijck eens
zijn oft tweedrachtich zijn/een-
drachtich te maken/
ende te verree-
nighen.

Waterlan a herba benedicta amantilla serpillum
maius valeriane watere. Als man en wijf onderlin-
ghe qualijck eens zijn/oft tweedrachtich/soo salmen
hen beyden wt enen vaten desen watere te drinc-
ken gheuen/soo sullen si dan eendrachtich ende eens
worden.

Om een hole lange tijt gloepende
te doen bliuen.

Doet tsmenschen bloet watere en tsmenschē dreck
watere elck enen vele/op den ghist oft douerblifse
le/als tsmenschen bloet gedistilleert is/en distilleert
dat anderwerf. Die water is sonderline goet/als de
popelcie yemanden laet/soo dat hi niet spreken en
mach/dien salmen van desen watere een luttel op de
tonghe doen/en aen den slaep des hoofts strijken/
soo geneest hi. In dit watere een gloepende hole ge-
leyt in een glas/en int glas een locht gaethen gelatē
soo groot als een stroopipe/die hole blijft gloepende
soo langhe als daer eenich water int glas is.

Om een vier te ontfeken sonder vier.

Item in dit voorck watere van tsmenschen bloet
en tsmenschen dreck anderwerf gedistilleert/boom
wolle genettet en wederom laten drooge wordē/tot
drie reysen toe/als die boomwolle inder sonnen ghe-
houden wort en vander sonnen verwermt/soe wort
si bernde/en ontfleert van die hitte der sonne. Ende
als ghi dese voorck watere distilleren wilt/so wacht
u voor den ruc/wat hi mocht u grootelijc Schaden.

Teghen quaet ghedrochte en ghespuys.

Wijnruyt watere so wat mensche dit watere in zijn
hups heeft/dien en mach ghem quaet ghedrochte
noch quaet ghespuys Schaden oft letten. Scopia re-
gia yperiton herba. San. Joannis herba perforata.
S. Jans cruyt watere/die bladeren ende bloemen af
gestroopt vande stelen/en gebiant int eynde vande
schachmaent. Mer desen watere de wandē oft muer-
en des hups begorē/is goet tegē quaet ghespuys/
Svuoet watere is oock goet tegē tquaet gedrochte/
Lisondere als men met vier oncen des seluen waters
een half once gestooten root coraels resoluert/ende
de mueren des hups daer mede bestrijct en van selfs
laet drooghen.

Om onclær water clær te makene.

Neemt eenen grooten pot en doet dien vol van dien
watere/dat ghi clæren wilt/en stelt op den mont vā
den pot twee houten cruyts wijs ouer een gelept/en
legt op dat houten cruyt een zupuer wullen vlies en
zeer wel gewasshe/en steect aen onder dien pot een
licht vier/en soo wat int vlies drinct vande aefsteme
die wten potte opuaert vanden watere/dat douwet
wte en behoudet/en doetet also langhe als daer wat
vanden watere opclint. Men distilleret oock gelijc
rooswatere. Ende men clært oock watere/en leedt
daer wat dillen op/oft donshens oft bloemen vande
mele/want dese dinghen dalen en trecken met hen
ten gronde die grofheyt des waters/en also clært
men dat watere.

Om slap wt de allene te treckene.

Neemt allien als si alder teerste en best is/so breekt

Sommiger wateren cracht.

se en wijfse in twee smorgens voor der sonnen op
ganch/want dan is haer sap ten besten/en comt lich-
telijcker/daer na douwet wt in een perckē/oft in een
nen grouē doech/en dructet met eenē houte wt/en
stelt dat sap ter sonne/tot dattet bi na drooge is/en
maect dan daer clothens af/ende behoudet. En men
stelt dat sap oock opt vier/en hokent tot dattet rin-
ne te gader/en doen daer mede wat gummē vā ara-
bien/op dat haer deelen beter cleuende soude zijn/en
makent tot clothens/ende berwart. Die sommige
valschent met olie/ende daerom en salment niet dan
van eenen getrouwen manne nemen/ende zupuer
geclaert ende reyn ende dat sterck van ruecke sterck
van bitterheyt/ende die cracht vā desen sappe is sterck
here/dan allien. Ende des gelijcs treectmen ooc tlap
wt dupuē keruclē grifcon/dan dat si waterachtiger
is/dā de allien/waerom dattet dicwildere en meer
inder sonnen ghedroghet moet worden/ ofte meer
op dat vier ghecoect worden. Die allien zupuert
wt haerder cracht de colera vander maghen/si saecht
tet en ontflopt des ingewants verstoptheyt/si doet
vrine makē/en sterck de leuer/si en purgeert tlegma-
niet. Die des gebruycken wilt/die gebruycket int ge-
soden oft indē dranch/die sal des drinckē. v. j. oft. vij.
ende diese nemē wilt sonder in te gieten oft gesodē/
die neemse. i. aur. tot. ij. j. toe.

Om Opium dat is melck van swart
mancopjaet te maken.

Oualcorides seyt/darment aldus wt trecken sal/
ghi sult gaen totten mancop oft oeljaet dat volco-
melijck rijp is/na dat si ghedroocht zijn vanden dau-
we die daer op gheuallen is des morgens/en sijde
dat vel een luttel lichtelijc niet diept/datmē dat vel
niet door en steke/maer dat oueruelken salmen al-
leene doo: sijde. Want dat melck soude binnen den
cop loopen/ende men en soude dat niet konnen ver-
gaderen/ende dan scrabbet den mancop alomme/en
beghint van bouen aent hooft vanden mancop/en
nemet af tot aen dat eynde vander sieden/die ghi
rechts ghemaect hebt. En die scrabber sal wachten
dat hi van dien velken metten melche niet af en
scrabbe/ende vergadert dat melck metten vinghere
en doet dat in een ghelafen vaethen. Daer nae be-
det ouer wat tijts/ende coemt weder totten eersten
mancop/want ghi sult wederomme melck vinden
lanes die sieden/die ghi af gescrabt hebbet/dwelche
melch ghi verghaderen sult/soo ick gheseyt hebbe/
Ende dat suldi doen tot datter wat melck vt come/
ende ist dat ghijt siet des tweeden daechs wtcomen/
ende des derdan daechs suldijt dan oock vergaderē
dan soo neemt al dat ghi vergadert hebt/ende wri-
uet in een zupuer plaetse/tot dattet te gader rinne
dat ghi daer af clothē muecht maken. Dit helpt dē
adere/der dgyen wec. Ende heet Opoponax/ende
men kiest dat buyten bruyn is/ende binnen wit/bit-
ter vā sinake/vet/bruelsch/sterck vā ruecke/en wacht
van swarte. Ende zijn doos is van. j. f. tot. i. aure.
in Rob ghegoten.

Om acen sap te maken/daermen
acatia af maect.

Men sal nemen dese plante metten vruchten/ende
doet daer een luttel waters op in eenich vat/ende la-
tet alsoo sommighen daghen/daer ziedet op dat vier
die sue/dattet rinne/ende settet in sulck hole vaten/
ende latet drooghen/ende dat sap van deser vruchte

Sommiger wateren cracht.

die *Ascia* heet als si gemaect wort van een volcomen rijpe vrucht/soo dat si nu soete worden is/so is de verwe swerttere en claerder/en en sal dingewant niet steken/om sijn soetheit/maer alsinet maect vā de onrijpe vrucht/soo salt meer naer troot sien/ende tsal meer steken/ende sijn der dan alle dander acatien ende riekt beter dan dandere/En wijst dit niet soet water/ende doet dat water wech datter bouē drijft ende doet dat tot dat ghi siet/dattet water claer is/ende maect daer clothens af/ende verwaert. Dye sommighe wasschen met rooswater/als zijt coude re willen/ende dattet die weedommen meer stille/maer alsinet braden wilt/soo salment op de colen legghen ende bradent soo vele alst noot is.

Om centorie sap te makene.

Neemt centorie als si versich ende reet is/en wijstse wel eer de sonne opgaet/ist dat dat sap wel tot comt en ist des niet/soo ist van noode dat ghisc ghebroken legt in een vat/ende doet daer water op dat se becke daer na coocle ende douwet dat sap wte ghelijck die verwers de *Alor* ende t/s hofs soffraen oft ghelijck *Sentiane* ende stelt dat sap op twier/ende koket/tot dattet dicke worde/ende verwaeret/ende die wille dat die deelen meer aenleuen/die doe daer wat gummen in/maer tsmpele is betere/behoudt dat/en ghebruycket. Centorie supuert van haerder crachte/die slinige *Slegnia*/de cholere ghelijck ghist ende die vochticheit in die dypen/ende sijn/en lanc hen alsinen dat water drinct/oft daer mede spuytet/Men sal hiesen die subtile diemen in berghen vinde die zeer bitter is/diemē in die dalen vindet/is wecke re/ende onmachtich/vaeren dranch is/des waters g. j. in de clisterien. iij. j. met olie *Silamino*.

Om tlap van nachtschade te makene.

Neemt die plante vander nachtschaden metten bladeren ende granen/ende wijstse in twee/ende douwet tlap wte/ende koket ouer twier/oft verdrooghet inder sonnen/tot dattet rinne ende verdrooghe/ende verwaert dat.

Om Weechbrez sap te makene.

Die bladeren vander wegebrezeden salmen verghaderen soo langhe als si vocht zijn/voor der sonnen op ganch/ende men salse in twee wriuen/ende men sal dat sap wdrukken/ende men salt opt vier koke/oft men salt inder sonnen drooghen/ende soo verwaren ende dat is de maniere om tlap van wegebreede wt te trechene/van *Lacturwe*/Sonderbaert/*Porceleyn* Werkens muyl/ende *Scarlepe* ende *Wenckel*/*Eppe* ende *wolfsranch*/*Partick* ende der andere des ghelijcke cruyden/daermen tlap wt drucken mach.

Teghen gheswille.

Neemt olie van oliuen/ende ongesouten boter ende merch van calf vleesch/ende capuwnen smout/sineltet dat te samen ende later dan sincken/ende ghietet dan bouen af/ende smoutet dan daer mede dat gheswil/ofte sweeringhe.

Teghen die cortse.

Neemt om eenen haluen stupuer metredatum ende om een half blanch soffraens van oort/ende een loot pepers/ende een hantvolle wolfsbladeren/ende skootet die/ende doet dat met een pinte oudts biers/dat crupt door/ende siedet in eenen nieuwen aerden pot ende broemet dat broemsel af/ende dan doeter me-

Sommiger wateren cracht.

tribatum in ende soffraen ende peper/ende gheeft den siecken dan een croeflien daer af te drincken/als hi die coude heeft ende laten dan daer mede wel decken/dat hi wel sweet/het is beproeft.

Teghen dwater.

Neemt een clauwe *Saligaens* en om eenen stupuer seuerjaet/ende een note muschaten/ende breekt dat te samen/en siedet in eenen nieuwen aerden pot met een pinte rijnscheuwijns die verlaert is/ende drinct daer af moighen ende auonde/vier oft vijf morgens/het is oock beproeft.

Door die ghene die niet ghepiffen en kan.

Neemt malurwe ende loock/ende siedet met goeden wijn ende dat salmen drincken.

Door den ghenen die sijn vrine niet onthouden en can.

Neemt lacturwe zaet/ende skootet ende menget met ouden wijn/dat salmen drincken.

Als die zenuwen vercrampen sijn.

Neemt die wortelen vander liliē/ende siedetse in ouden wijn/ende legghet daer op.

Om een yser oft eenen dozen wt te doen.

Neemt *polipodium* ende skootet met bergensmeere/ende legget daer op.

En water daermen alle zeericheit mede wasschet.

Neemt bakelaer/witte coperroose/ende groē coperroose/ende alluyn/ende een lut tel zeemo/al dese met wijn gheloden op die helste.

Tot quaden doghen.

Neemt bakelaer ende witten ghengobar ende witte coperroose oft groene/ely ene vele ziedet met wijn.

Teghen dat verbrande met watere oft met viere.

Neemt scapen ruet ende berghen sineer/was/ende wieroock/dese smelt al te gader/ende make daer af eenen baendoeck op dunne lijnwaet/ende maket alle daghe tweewerf schoon.

Salve teghen ghebroken leden.

Neemt een pont onghesoutender boteren en smout van vijftien eyeren gemaect ende siedet met eenen croesen vol wijns tot den wijn verlosen is.

Water teghen dat ioecken.

En water daermen alle seer mede heylt ende wasschet ende beenen die bleyne hebbē/Neet witten wijn ende witte coperroose en bakelaer/siedet te samen op die helste/wasschet dat been daer mede/ende streect eenen doek inne/en slaeghet om dat been.

Water daermen den cancker mede doot/ende doet vleesch wassen int gat.

Neemt witten wijn/alluyn ende zeem/siedet en scup met/En het is goet/om quade bedē mede te wassen.

Puluer teghen die quade borst ende hoest.

Neemt calissenhout/benckelsaet/witten ghingebee skootse clevn/dan neemt also vele supchiers als puluers/dan menghet ende doetet in een busse.

Clauwe salve.

Neemt. i. j. bakelaers olie/en een loot quichluers/een half loot coperroos/dit menghet te gader/ofte voor dat coperrout/neemt aloē epaticum.

Hier na volcht die Chirurgie.

Eē practikelike Chi rurgie door vele en menigherhande Practisinen der seluer const be- proeft ende int cuereren goet bevonden.

Die Tafel vanden stucken inder Chirurgien
die in dese nauolghende tractaten gheleert
worden/ hoemense veruolghende
vinden sal.

Chirurgus een
wondē meeskere
van der handen
werck/ heet hi al-
so/ wāt die griecken
noemen χ ϵ
een hāt/ ende
εγχον een werck
Dye conste heet
Chirurgia/ Mē
seyt dat den eer-
sten Chirurgijn
te sroomen ghe-

oest is Archagathus Iplanie van Deloponen so.

ne/ doen I. Memulius. M. Minus raet sluyden warē
int iaer der stadt. CCC. ende. xxv. welke stadt
sroomē ghesticht wert/ doen die werelt ghestaē had
de vier dupsent. CCC. en. lxxvij. iaer en dat hem
dat recht der quireiten ghegheuen was/ en een huys
inder stadt cochte/ En daer om die gemeynne wondē
meester ghenaemt/ wōderlīck liefghetal alle māne
ter stont daer na om dye wreethet vant snijden/ en
bernen/ cauterieren/ is hi een hangman ghenaemt/
en sijn conste verdrietelīck gheworden/ Ende oock
noch ter tijt/ soe waer een cranche oft ghewonde is/
so ghaet dat noch alsoo/ dat als daer ten eersten dye
Phisicus dye Meester ofte Chirurgijn comet/ so
houdtmen hem voor: eenen Godt en als eenen God
van hē hulpe en troost soeckende en is sinen ghebo-
den als/ oft meer dan Gods gheboden onderdanich
als daer hope van beteren is/ so wort hi als een En-
ghel ghehouden/ alst sonder noot is/ dan houdtmen
hem voor: eenen mensche/ ia dat ick niet erghers en
legghe/ min dan een mensche/ Maer alst al ghenelen
is/ en sijn niet meer en behoefst/ en vā sinen solaris
oft ghelde soude vermanen/ soo is hi Archagathus
dye eerste Chirurgijn boorschreue/ diemē een hang-
man hiet/ ia men vliedt van hem/ als vanden duue-
le/ en dat is de loon des wercks der charitatē/ eenē be-
teren ghonne ons Godt/ Dese meesters noemē wy
Chirurginen ofte wonden meesters/ want nu dese

De Chirurgie.

meesters en haer conſt nootlijck zijn/ en meest gheſocht worden by ghebreke ende noot/ en om die conſte ſo ſal ick deſe als die nootſakelijckſte vozen ſtellen. Die ons leert wercken metter hant in des menſchen lichaem/ dat vergaderde te ſcheydene/ en dat gheſcheydene te verghaderen/ en tot ſinen eerſten ſtaet te brengen/ ende dat oueruloedighe wech te doene/ Soo moet een Chirurgijn van goeder ghedaenten zijn/ wāt naer quade ghedaente volcht quade complexie ſo Xuicenna ſeyt/ Ende voor den ſiecken nyet veel woorden hebben dan die tot zijnder kueren behoort/ ende welen goedertieren den ſieckē ſterckende/ ſterck wanhope dat gheeft den naefken vrienden te kennen/ Eert die andere/ en laet die alleene v eeren/ Niet dat ick den Chirurginen yet begheere te leeren/ maer op dat die ghene dye gheerne Chirurginen oft wondē meesters waren/ ſoudē weten wat hen te doene ſtaet ſchijue ick dit/ en die nu ter tijt meesters zijn/ ſi nyet verminderen en ſouden/ dat die diſcipl den meester niet en verachtē/ waer toe vele menſchē genepcht zijn/ merre dan tot ſichtinghe/ en yemāt te verbeterē door woorden en wercken/ dat laet ick varen/ en den anderen dyet beuolen is/ dat legghen. Item nootſakelijck iſt hen te weten dye complexien vanden vier elementen/ hoe ſi in des menſchen lichaem vereenicht zijn/ en wat complexie vanden ſeluen inden menſche int lichaem en ledt is dominerende/ waer toe dat hen ſtaet oock te wetene/ die complexie der dinghē het ſi ſpise oft medicine/ oft andere dingē. En dunctet v gheimpert int gheuoelē/ ſo datment nyet te heet en gheuoelē en verneme/ noch en vercoelet/ en wort vocht/ en en drooghet niet/ ſo vōnniſſet cout/ En wort det drooghe/ ſo wiſſent wiht heet inden eerſten graet al iſt ſo dat in onſen lichaem onſe hitte verhit ware/ niet bouengaende en niet deerende. En wi legghen dat die heet zijn inden tweeden graet/ die ſo heet zijn dat ſi doen gheuoelen natuerlijcke hitte inden menſche/ dat ſi ſoo verhitte/ dat menſe ſchouwen ſoude waren ſi heeter/ En wi ſetten die heet inden derden graet/ die ſo heet zijn/ dat als ſi gheuoelē onſe natuerlijcke hitte/ dat ſi ſo heet wordē/ datter af coemt een gheuoelijck deeren/ waert heeterē. En wi ſetten die inden vierden graet/ dye welke als ſi gheuoelē van onſer hitte natuerlike beſtuere verderuē openbaerlijck volghen/ En weet dat deſe ſelue proeue/ is in dādere complexien des ghelijcs te merken/ ſo wel int coude/ int vochte/ int drooghe. En oock iſt nootlijck te weten vander medicine/ vanden crupden/ vanden dyeten/ dat is liſtocht. Een exempel/ ſo datter twee mannen worden ghewont te gader teender ſtede/ op een vze met eenen ſwaerde in die middewaert vande arme dweers/ maer deene is vā eender heeter vochter complexie/ En dander van eender couder droogher/ Enighe legghē/ dat deſe twee/ in eender manieren ghenelen worden/ Maer der Chirurgie conſte leert ons dat ſi nyet eenderley en zijn te kuere/ ne/ want wi moetē tottē heetē ſien alſo dat den heeten van complexien gheene corſen aen en comen en gheene apoſtuenien/ ſweeringē aent ledt by v/ want Salienus ſeyt/ dat die heete leden die apoſtuenierē/ corſe beteekē/ En daer toe ſalmen dan merken/ oft dier wondē ſeer veel bloets wt geloopt is/ is des niet/ en is die wondē inden arm/ ſo ſalmē hē laten in den anderē arm/ oft indē voet aen die ſelue ſide/ ia is hi vā heeter cōplexien en conditiē en vol bloets ende

De Chirurgie.

ſtarch/ En is hi cranch/ ſo doet hem met ventueſen/ dat is met coppen laten/ aen beyde dye huepen/ En doet hem ter cameren ghaen eenwerf t ſdaech/ iſt dat hijt niet en doet/ ſo doetet met ſuppoſitoziē oft met cliſterien/ En bindet die wondē te gader/ oft naeyt/ ſe iſt van noode/ oft met cuſſineelen/ En dan ſalmen doen en legghē omtrent die wondē/ ſo ghi noch van dye wondē hoorē ſult/ En op die wondē legt een deſenlij vā bolo armenico/ en olie vā rooſen en azijn/ en maket als een vnguentē/ ſo dat die medicine ghe/ nake den ende vāder wondē/ ſo dat die humozē niet en loopē totter ghequetſter ſteden/ Ende ſchouwt melch en viſchē/ en alle dīnck dat veel bloets maect/ En des ghewonden diete/ dats/ liſtocht moet ſober zijn/ tot dat mē verſekert is van apoſtueniē/ En den anderē en iſmē niet ſchuldich te laten/ wāt zijn bloet is ſinē ſchat. En houdt deſen ſonder vlees en ſonder wijn wāt haer maghē zijn cout en cranch en omer/ teerlijck/ En men moet in deſen ontfien dye corſe/ wāt deſe complexie is bequaem ter materiē vander corſe/ Men vindt een medicine bequaem in lichaem verſcheydē van cōplexien Vitriol comeyn/ iſt datment leet op een wondē vā eendē drooghe/ ſoe helpt totter winninghē/ en inden vochte en winnet niet/ maer het knaget. Vitriol droocht ouer ſeer in eendē drooghe/ en wint vleesch ſonder ouertollichede. Die vochte en mogē den ſtarchē vitriol niet ghedooghē om hate mouheyt. En die vuylheyt is in verſcheydē lichaem vā verſcheydē cōplexie en die wort mit vitriol verwonnen. Dye heete heeft coude medicine vā doene/ En die coude warmer/ En iſt datter haer der twee ghewondt zijn in een ledē/ en deene ſeer c/ tert/ en dander luttel/ Dye veel ettert/ behoeft drooghe dīnck/ Salienus ſeyt dat die natuerlijcke dinghen zijn ſchuldich te ſine gheuoichticht met ghelijck/ En dye teghē natuerē zijn/ die is men ſchuldich/ met contrarien wt te ſteken/ Damascenus ſeyt/ dat dye medicamenten en plaesterē zijn ſchuldich te ſine ghelijck den lede daermenſe op leedt/ En iſt ſake dat die meester/ die dat onderscheyt vander complexie niet en weet/ hoe iſt moghelijckē/ dat hi dan ſal doon zijn dinghen veranderen te rechte/ naerder verſcheyden complexie. En dmeeste gebreck is/ en weet hi niet de complexie en den graet der medicine/ En de winninghe der humozē/ die welke zijn natuerlike dinghen der leden/ En mē is ooc ſchuldich te wetene/ die winninghe der humozē/ op dat hi ſal mueghē weten te cuereren en te ghenelen die apoſtueniē/ ſoomen van den apoſtueniē hoorē ſal/ En men is ſchuldich te weten dye verſcheydentheyt der leden/ en haer orbaerlicheyt/ en haer ambachtē/ En men moet ooc weten die welke groot werck hebbē indē lichaem/ en welke van grooten ſinne zijn/ en wat medicinen ſi dragē mueghen/ En moet oock weten die virtuytē en die cracht en macht/ waer door dwerch verandert wort op datmen den lede helpen mach/ En des ghelijck is oock te hebbē die kennisſe der onnatuerliker dingē dat mē weet te kiene die betamelijcke lucht dē ghewonden en gheapoſtumeerden aldaer te ghenelene/ Want die wondē vande vochten en termineert niet ſo wel in vochten ſteden/ Men moet hē verwandē in een ſupuer lucht/ en weltrieckende en inden winter wachtende van coude/ wāt gheen dīnck en deert meer den wondē in zenuachtighe ſteden dan coude/ En oock in beenē ghewont/ En inden ſomer iſmen

schuldich die dieten/dats tsaechs lijfcoft/ te tempe-
 reren. En voort so salmen die beroerte en ruste tem-
 peren/ na dat den sieckē toebehoort. Is hy ghewont
 int hooft in die senuwe/ so ist hē vā noode dat hi swi-
 ghe ende ruste en ligghe saechte/ Maer is de wonde
 indē arm/ so is hē wandelē goet/ en den arm stille te
 draghē aendē hals. En ist dat die wonde is inde voe-
 ten oft in die knipen/ so weest onledich mettē handen
 Ende men moet oock den slaep temperē. Wāt te ve-
 le slapens wint den ghewondē liede siecke/ ende ver-
 crant die virtuyt/ cracht en macht/ en vercoude alle
 den lichaem. Ende veel wakēs schept die gheeste/ en
 verteert/ en schaypt die humore/ en brengt den won-
 den onnatuerlike hitte en droochte toe en het is een
 sake vā sweeringhē. En men moet den vollē connen
 ydelē/ en den ydelē bequichē en vermakē/ dat hi dye
 siecke ledē in ghēperthede houde. Ende dye siecke
 moet alle onruste vā hertē wtsteken en temperē/ tē
 vā gramscappē/ so wort die gheest seer verstoort/ en
 daer af wort tēwonde lidē dicke ontsckē/ vrees en
 droefheyt is wanhope/ die gheeste worden daer af in
 waerts ghetrockē/ en daer af wort cracht en macht
 ghecrant/ en en mogē gheē materie winnē/ om die
 wondē wederō te genesen. Hē is ooc nootlijc te ken-
 nen zyn euelē/ alle wondē/ vlcere en vlcus/ fistulē en
 cancker/ en apostueniē/ dat hi weet waer op en waer
 om dat hi hē pinē sal/ wāt si zyn alle verscheydē/ en
 na haer verscheydēheyt behooue si verscheydē me-
 dicinē. En hi moet ooc wetē de sake zijnder euelē wa-
 rachtelic/ als die opene ghatē/ oft wondē dye comen
 vā sweerdē/ wordē anders ghecuereert/ dan dye vā
 steenē comē oft vā vallen/ oft vā hondē ghebetē. En
 eens honts beet wort anders gecureert/ dā eens v-
 woedē honts beet/ soomē dat hoorē sal/ En dye toe
 vallen moet hi ooc weten/ die daer by vallen moghē
 waer wt die wondē niet ghenesen en moghē die toe-
 vallē en zyn eerst af. So staet nu te wetē dese dnye te
 weten/ die euelē/ die sake der euelē/ die toevallen des
 euels mettē voorē. en dat instrumēt der Chirurgiē/
 En die meester moet voorē hē sien/ dat hi verscheydē
 lijc die dieten oordinerē. Galienus seyt ooc dat hem
 seer goet is brakinghe farmacie/ den ghenē die qua-
 de vuple wondē hebbē. Als dat lichaem ghesuyuert
 is vanden quade humore/ so wort dat quade beroert
 vā zjnder stede/ ende die wonde wort te haestelicker
 gheconsolideert geuesticht. En alle die practike der
 Chirurgiē is te scheydē dat vergaderde. En tēscap-
 den te vāgaderē/ en dat oueruloepēde af te doen. Ver-
 gaderde te scheydē/ als hi doet laten/ en cauteriseert
 dat hoort al dē Chirurginē toe/ al ist dat de barbiers
 bloet laten en scheerē/ Galie. en Lancfranch dedent
 metter hant/ so dat in haer scriftē schijnt. Ende tver-
 gaderde wort ooc gescheydē/ als mē die adere vā dē
 slape en vā dē voorhoofde snijdt/ en men daer cau-
 terien maect om die sieckē vā dē ooghe. En als men
 cauteriē maect in verscheydē steden vā dē lichaem
 en vā dē hoofde/ om verscheydē siecken/ soomē dat
 hoorē sal vā dē cauteriē. En tvergaderde wort ooc
 ghescheydē/ als mē snijdt dē ghenē die dat water heb-
 ben. En als mē den gheschuerdē snijdt. En die steenē
 te snijdene/ en te trecken wter blasen en als met den
 cancker/ fistulen/ vlcere/ sweeren ende die scheydin-
 ghe der iunctuerē/ ende der beenē wedersettet/ door
 der Chirurgien handē/ soomē in dit boeck hoorē sal
 Dat oueruloepēde af te doen die scroufelen vanden

hoofde/ en vanden halle/ en vā dē anderē leden af te
 doen ctractē/ naghel doe/ sebel/ ouertollich vlees/
 Polipus ter nusen/ haer/ wrattē/ ende oueruloep-
 heyt vā Hermofroditus/ tblasbalckē gheslotē/ alst
 gheualt in sommighe vrouwen/ den seften vingher
 oft tweedē dym/ en vele andere dinghen af te doen
 vanden lichaem/ seyt groote Lancfranch.

M des almachtighē Godes macht
 te bewijzen. En om die kennis der
 leden die ghebreck lijde en om te vo-
 ren te segghē die toecomēde dispo-
 sitie des lichaems/ Ten laetste om die
 sieckē te ghenesen/ oft te cuerē/ so
 sal ic hier na stellē die figuren/ die v dē doode oorcon-
 delic leerē sal doorzien/ dat ghy daer door den leuen-
 den sult aenmerckē/ oft des sieckē lichaem ontsckelt/ ge-
 raect oft mismaect is/ in eenige saken der Chirurgi-
 en aengaende/ waer in v dese figuren seer behulpelich
 sal wesen/ wāt dit ist daer mē alle de medicinē door v-
 maent/ des mēschen gesteltēnisse/ dat v die Anatho-
 mie is leerēde/ dat is een rechte conste/ daer die leden
 des mensche lichaem elck bysondere mede ghedeyt
 wordē/ en daerō noemt mē vā ana/ dat is Griecx/
 en is recht te segghē/ en Thomas/ dats een deplinge
 als een rechte deplinghe der ledē/ wāt die dese const
 niet en weet/ snijdt ende vliemt dierwils een senuwe
 voor een adere. En wāt ooc een Chirurgijn een con-
 stenaer is vāder gesontheyt des mensche lichaems/
 daerō behoort hi te wetē die natuerē en cōplexiē des
 seluē lichaems/ en also moet hi dā wetē die Anatho-
 mie/ dat is die rechte deplinge/ (oe voorē is eens ve-
 ghelijc lichaems ledē oft stucken. En die Anatho-
 mie onderuint mē in die ondersoekinghe en experi-
 entie der dooder lichaem/ indē lichaem/ die nu wten
 beuele des rechters onthalt ofte ghehanghen zyn/
 Ten eerste den mēsche ter bancken ghelept/ so besiet
 men en kuertmen die voedende leden/ die alder ghe-
 ringste verrotten. Ten. ij. die gheest ofte adems ledē
 Ten. iij. die ledē daer die siele in is. Ten. iij. die wter-
 ste des gheheelē lichaems eynde die Anathomie. En
 in elck ledē zyn neghē dinghen te siene/ te weten/ die
 tlamē voeghinghe/ die substatie/ dat wesen/ die cō-
 plexiē/ die grootheyt/ tghetal/ die figuren/ die tlamē
 bindinghe/ zyn werck en orbaerheyt/ en wat siecten
 daer toe moghē vallē/ den welckē die medicijn door
 der Anathomie const wetende/ pronosticerēde ende
 cuerēde/ mach hē te hulpe comē. En mach door de
 se figuren/ oft so Gal. dede/ door der Simmē vercke-
 nen en ander dierē lichaem totter Anathomie const
 comē. En tis ooc een wonderlic stuck met redene ver-
 ciert/ wt menigerley en vscheydē ledē tlamē gestelt/
 vā dē welckē alle/ sal ic by ordene vertellē/ Soo seyt
 Galie. i. li. vā die orbaerheyt dē ledē/ dat ē lichaem
 is dat vānt gheleē niet ghedeyt en is/ noch dē ande-
 rē niet gheuoecht. Die somige zyn simpele ledē/ die
 somige tlamē geuoecht. Die simpele zyn. x. int getal
 te wetē/ die senuwe/ armpipen/ adere/ arterie/ velle-
 kens/ bant/ dat is/ fas/ coorde/ de bupte huyt oft vel
 en tveesch/ bilons datter walt aent hooft der roedē
 en aendē tandē. En ooc dye nagelē en thaer/ en tuer
 machmē daer bi tellē/ al en zyn tēgēlic gheen ledē
 maer meer oueruloethedē/ nochtās vāder natueren
 voortgebracht tot orbaerhē en cteringē des lichaems.
 Gen generael descriptiē vā allen simpele leden des
 mensche lichaems. En eerst vā dat haer.

En want nu also is/So laet ons eerst vā die orbaer heyt des haers spreke inder auctoriteyt stasio/die seyt En wāt die natuerē haer opt hooft ghestelt heeft/ō wt te supuerē die oueruloedichedē vāden gheheelen hoofde door haer sweetachtichedē/ghelijc die ackerlynde vitsen laeyen/ op dat daer door tquade crupt verdreue worde. Daer was ooc een ander redene (so bouē gheseyt is) dattet die mannē en vrouwē verciēren soude. haer natuerē is cout en drooghe.

Van die senuwen.

Die senuwe is een simpel ledt/wiens officie is (so Huicē. seyt) dē anderē ledē vā tgeheel lichaem des mensche geuoelē en beroerte te geue vāde herlenē ghenomē/ Si heeft een coude en drooge cōplexie.

Van Tmupfken.

Dat mupfke dat is een ledt te samen ghemaect vā senuwē bandē en vā haerē veelkēs/tveelsche bullet/en een velckē oft doerckē decket. Ende het heet een mupfke bider gelikenisse vā eender mups also hout Huicē. in sinē eerste boeck/ Tmupfken en schilt nyet vā lacerto/wāt dat mupfke bider ghelijckenisse vā der mups wort so ghenamē/en oock lacertus vāder gelijckenisse vāder lacert/wāt het zyn dierē aen beyde eynde subtyldey bisondere nadē steert/ Maer inden middē zyn si grouere/also zyn die mupfkenē en lacertē/en daer om zyn si in die selue plaetse vleeschachtich/en aengaende dien deele/moghē si onder die tflamen gheuechde ghetelt wordē. En aengaende haeren hoofde/die senuachtich en velcken oft doerachtich en see gheuoelic moghē si onder tgetal der simpelē leden ghestelt worden/waerō dat Galie. ouer al recht heeft vāder orbaerheit dē ledēkēs Als tmupfken veruult is/te weten met senuwē/en dandere/en met vleesche veruult en mettē doerckē bedect/so comen vā hē coorde en ronde bandē/en also si comē ten iunctuerē waert/ so beyden si hen wt/en streckē. ij. oft. iij. vingherē verre/bindēde die iunctuere sterche lich/als een laken gheuen si hē beroerlicheyt/en als die iunctuere met bandē ghebondē is/so gaet si wēd wtē iunctuerē/en wordē terstont een coorde/en indē voozē. maniere makē si weder een mupfke/en strecken weder tot een ander iunctuere die selue wēd bindende/en also voozgaēde en mupfkenē makēde tot dat si tottē laetste ledēkēs comē. Der welker mupfkenē/ so Huicē. li. i. ca. vā Anathomia/ is der seluer mupfkenē een vol ghetal. CCC. C. en. xxi.

Van den beenderen.

Ooc zyn der beenderē en simpele ledē harder dā die andere sonder geuoelē sonder die tandē (so Huicē. seyt) En bouē dese zyn der oock stuenelkēs der anderē ledēkēs des ghehele menschen lichaem/bouen dese zyn si drooger en couder. Die somighe vā hen zyn vā der natuerē voort ghebrocht tot een beschermenisse der ebelder ledē/als dat hersebecke/om die herstenē te beschermene/dye borst beenderē/des rugghe en der ribben/om die nuce te beschermē/en die geestelike leden. Des ghelycs zyn alle dye beenderē grouere aē haer wterste en volderē/nochtās somtijts met wtstēde rontheyt/en somtijts met hollicheyt/ Mer die daer zyn met holheyt betamelijc haer iunctuerē en wijckē niet lichtelic/wāt de holhedē ontfangē de bolckēs der beederē met bequamelike ontfanginge Des gelijc dye ronthedē dē beenderē gaē in de voozē holhedē met eenē betamelike ingāc: tgaet daer andē als die ronthedē niet wel in en gaen/daerō datse die

holhedē niet en ontfacē/ō welker sanē wille (so Huicē. seyt) tot onsen propoſite int ca. vā de ontfellingē int gemey. i. Vāde mēschē zyn somigē die mistele zyn/wāt die holheit dē beenderē der iunctuerē en zyn niet diep/daerō en gaen daer die bolckēs niet inne/ Daerō wordē si lichtelic mistelt/so zyn dā naer Huicē. int. i. ca. vā sinē Canones indē getale. CC. en. xviij. behalue dat been Sifamina/en dat law been daer de tonghe in ghefondeert is.

Van die coorde.

Nu sal ic vā die coorde oft pēse die vā dmupfke coēt die na die natuerē senuwē maect/wāt si is vā hē tflamen mettē velckē oft doerckēs gemaect/en dat vā Gal. ouer al vā die orbaerheit der ledēkēs. En daer om zyn si ondeplic ghelijc den ondeplicke senuwē/ so Ppo. seyt. Den gestee dē senuwē en coorde volcht dē crāp/wāt gelijc de coorde zyn tmiddelste tusschē dye bādē en senuwē/also indē bāt tmiddele tusschē senuwē en beē. Vādē bandē. Die bandē zyn tweedley/den eenē die dē oorsprōc heeft vāde coorde/so bouē vāt mupfke vā Gal. bewesen is. Dē anderē heeft sinen oorsprōc vāde beenē/somē dē door Huicē. ca. vāden bādē. x. c. vāde ontbindinge des aeneen hāginge dē senuwē bewesen wort. En Huicē. seyt dat de bandē die dē lacerten aen volgē/zyn tusschē beyde dē dingē/ tselue seyt Mliab. li. ij. ca. vāde bandē. Vā dat velcken. Dat velckē oft doerckē is ooc vāde natuerē dē senuwē/en zyn gegeue vāde subtylē senuwē adere en arterien en daerō zyn si cout en drooge en zyn gheuoelic. En die quetkinge en is niet scadelic als der senuwen.

Van Cartilago/dats thnosselbeen. Cartilago die knoesle en is moruwer dā been en hard dā vleesch/ En is gemaect om die beenderē te veruullen/en om te verciēre vele ledēkēs des mensche lichaē/soe dat blijet vāden voghēschē en nāes ende been en oore/ En dattet so aen een is cleude/de daerō alst gebrochē wort en wordet niet wēd in sinē eerste staet gestelt so Ppo. seyt. En als een cartilago oft die dunne kinne backē oft thoof des mās roede/af ghesnedē wordē/en wassen niet/noch en wordē niet aē ghesleef/so si eerst warē. Vādē adere en arteriē. Die adere is een plaetse daer tbloet ontbondē wort/en heeft sinē oorsprōc vāde leuere. Die arteriē is ooc een vaethe des bloets si schijnt geestelic/en daerō heeft si dē oorsprōc vāde hertē. En al ist dat so Gal. xvi. vā die orbaerheit der ledēkēs/dat die adere vāde arteriē niet en schillē aengaēde haerē begīnnele/wāt so voozē is/ comē vāde leuere/mer die arteriē vāde hertē/nochtās alle tlichaē dore en vint mē gheen arteriē sonde adere.

Van Tuel.

Tuel coēt tot des lichaē anat homie te makene/als een dercel des seluē lichaē/tis een dercele ghemaect en gheweue vā veelkēs en draykēs der senuwen/ aderen/en der cleynē arterien/voor een beschermissele en onthoudinge des geuoelēs/dat welcke is twee derley. Deene dat die buptenke leden dect/dādere/al ist datmēt niet eygtlic en stelt/nochtās ist een doercken dat die inwendigē leden dect/ghelijc dat doercken dat die herstenē dect/en vele ander des ghelijc.

Van Tveelsch.

Tveelsch is drierleye/te wetene/ dat glandulose/dat clierachtich/en knodachtich vleesch/ Muculose/dats mupfachtich vlees en simpel vlees/Dat simpel vleesch ghelijc als dat tantvleesch de barbelen en dat vleesch tusschen die tanden en thoof vā des mās roede vintmen alleen/Dat glandulose

elkerachtich en knodachtich vlees vintmē in de borst
kens en tepelkens/en van desen vleesche/ is vleesch
der kullkens. Dat derde vlees is musculosche/ dat
is/ muslachlich vleesch/ dat welcke vlees men vindt
al tichae door/ daer eenighe openbare en bisondere
beroerte is/ en met desen simpelen ledē teltmē die vet
heyt/ die nagelē/ thaer/ die gheen ledē en heetē/ maer
oueruloedicheyt/ si zijn nochtas tot orbaerheyt des
lichaens voortghebracht/ so dat in tweede Tegni be-
wesen wort. Vande ledē die vant sperma wassen.
Van desen voorē. simpelen leden/ zijn die sommighe
comende van sperma dats/ tsaet des mensche. Ende
daerō als si gebroekē wordē/ so en worden si niet we-
derō ghefelt inder eerster manieren/ so si te vorē wa-
rē/ maer door een middel der sweetghatē aenueftin-
ge/ ghelijck als die beenderen zijn/ en alle dye andere
voorē. leden. Dye sommighe leden zijn bloetachtighe
ledē/ ghelijck als vleesch en dat vet/ die welcke men
sijnlijck inder eerster manieren/ soe si waren/ weder
ghemaect wordē/ want si wordē weder ghebozē/ ge-
wassen/ en worden geuefticht. Wederō/ die somighe
van hen jyn van couder en droogher natuerē/ maer
haer graden gelijck als den beenen/ die knoesselbeenē
thaer/ die bandē/ de aderē/ die doerckens. Tvel is vā
heeter en droogher natuerē/ al ist dat si jyn teghē die
natuerē der simplen leden wāt men en vindt gheen
simplē ledē heeter en droogher dan tvel selue/ want
tvel/ soemē heeft van Galie. ij. vande complexiē/ int
laetste ca. en ist niet alleene een middel dīck der lede-
kens des menschen/ maer tīs vande gheheelē wesen
en substantie der wassinghen en verderuinghē. Die
heete en vochte leden/ zijn tolees en des adems leden
ghelijck als Xuerroes int tweede vā sinen Colliget
en dye natuerlike vochtheden hebben desen wech/
Dmerch en dat flegma/ en tlineer ende twet/ zijn vā
coudē en vochter natuerē/ seyt. M. Joānes de Vigo.

¶ Vanden tflamen gheuoechden leden.

Nu bouen vanden simpelen leden gesien is so salmen
int cortte vanden tflamen gheuoechde leden segghen/
Die tflamen gheuoechde ledē zijn/ alle die vande sim-
plen tflamen gheuoecht worden/ daer om moghen si
in een andere ghedaente ghedeylt worden/ want in
desgelike leden/ elck van hen/ en houdt ulet die rede-
ne des geheels/ waerom datmense heet organica oft
pypleden en instrumentale/ want tchijnen des lēfs
leuens instrumenten te sine/ ghelijck als daensichte/
die handē/ therte/ die leuere. En daerom seyt Galie-
nus int. ij. van die orbaerheit der ledekens int laetste
cap. dat die natuerē bequamelike manieren sticht/ al-
le tflamē tot des lichaems ledēkens en des lēfs leuens
crachtē. Van desen leden zijn dye sommighe die princī-
pale/ die sommighe niet. Die princīpale zijn/ gelijck als
die herffenē/ therte/ die leuere/ en die kullkens. Dye
niet princīpale en zijn/ zijn alle dandere/ behaluen die
simple/ gelijck als die ooghe/ de nusele/ die oore/ thooft
daensicht/ den hals/ die armē/ die brayen/ die beende-
ren en pypen/ seyt. M. Joānes de Vigo. Vande com-
plexiē en natuerē der voorē. leden sal hier bescheyde
lijck volghē/ soe derpeerte en autentike medicinē en
chirurginē merckelijck leeren.

¶ Een leeringhe.

 dat Galienus seyt/ dattet nootzakelijck
is te wetē den Chirurginē die Anathomie/
dat hi niet en meyne/ dat een breet vant si een
velleken/ en tronde een coorde en senurwe/ en dat hy

niet en dwale. Daerom heb ich voorghenomē te ma-
ken een proper capittel daer af/ en daer in te ontdec-
ken van secreten dinghen. Auicenna seyt/ datmē die
kennisse der dinghen niet en mach hebben/ dan door
haer saken. Daer om moetmē merckē/ dye saken der
geliker leden/ daerō neet dye somme der medicinen.
Ich sal settē in die winninghe van Embrio/ alst dye
doctours van medicinē gheloofde/ der welcker al ist
so datter drie zijn/ die in die woordē schijnē te differe-
ren/ nochtans comē si te gader in een waerheyt.

¶ Hoe Embrio gheuonnē wort.

Die sommighe differeren in woordē en inder waer-
heyt/ want die opperste vande Philosophē seyt/ dat
Embrio wort gheuonnē van des mans sperma/ en
vande menstruosē bloede der vrouwen. En dat hē
dat sperma vande man hebbe/ in manieren vanden
stercken. En dat menstruose bloet/ in de name van
der materiē. En des mans sperma staet/ altoos om
winne Embrio. En Galienus geloofde/ dat beyde
sperma des mans en des wijfs/ te ghader werckede
en ghedoooghede/ so dat elck werct en ghedoocht/ en
dat daer af coēt die winninghe vā Embrio. En dat
vande man coēt die stercke werckinge/ en die minste
inder vrouwe saet. Auicenna die hē lange pijnde om
der natuerē ghanch te onderkenne/ seyt/ dat dat dye
man spermatiseert/ wort als runsele in dat melch/
daer die case af coēt dat hē door werckinge heeft ver-
gadert/ en also coeter af Embrio/ en tghene vanden
wiue/ bighedoghē/ omwinpelet alomme en omme
als dat witte vande eye omwimpelt dē doder/ en die
schalen buytē street een vellekē secundina/ dat bester
met embrio/ van dat oueruloedige senijn/ datter op
druppen soude/ dat valt op dat vellekē/ en maect den
kinde sproeten/ die nēmermeer af en gaen. Nochtas
orbaertmē daer toe bloesel vā boone/ en het schoo-
ter mede. Die philosophē seyt/ dat knechtken leyt in
die rechter side/ en tneplē in die linker side/ daer
om almen ghenoot heeft/ helpt dat die vrouwe leyt
op die rechter side. En weet dat ic in natuerē gescre-
uē sach/ dat een vrouwe bi natuerē. vij. kinder dragē
mach. In elcke side. iij. en in die middewuert een son-
der ghemechte. En weet/ hoe thint naerder der leue-
re leyt/ hoe dat heeter van natuerē is. Wāt al tuoet
sel dat kint ontfact/ is bi cene adere/ en heet Perius
en coēt vander leuere/ en street inder kinderē nauale
en daer af wordet gheuoet in des moeders buych/ en
ten monde nyet/ vande menstruosē bloede. En wt
die adere Perius/ spruyten twee cleyne aderkens en
nemē in die borstē haerē ghanch/ en wt dyen aderen
gaet wter leueren/ dat bloet daer door/ en wort mele
in die borstē alster een wijle in heeft gewest/ wordet
wit. En dier gelike dat edelste en supuerste bloet vā
den man/ verkeert in wthede in die cullē. Weet dat
ic gescreuē sach/ dat sperma niet veruriesen en mach
En ic wilt voort vā Embrio leerē. Als dat kint wort
ontfaen/ ist als melch ghedaen. vij. daghē/ en dander
vij. daghen als bloet/ die derde. vij. daghen makē dat
bloet tot eenē stücke ront vleeschelijc die vierde. vij.
daghe formeret/ die vijfde. vij. daghen makē hē be-
enen en adere aen/ dye sesse. vij. daghē maken vleesch
en kenlike huyt/ dan jyn die. xl. dagē wt/ daer af dat
die vrouwen ghemeynlijck spreken. Aldus wort een
kint in veertich daghen volmaect.

¶ Vanden kinde.

Nu so wil ic den vrouwe iegghē/ hoe dat kint voet

Ick neem. Putte alle moghē ymmers vet/want dat vassen deert den kinde seer. Hoe dat dye siele coemt int kint byder gracen ons heeren en wort seker vā hē gheseyndt/naer.xl.oft.x. daghen in dat kint. Alst gaet ten ontfangen vā dē liue/en dat zyn lijf ontfact so heeft die moeder in al haer lijf een drōniende rooc en een beuen met allen ledē/en een verschuddē met allen leden.

Van tijtliche dracht.

Kinderē dye hē openbarē ten.xxx. daghē/en salmē maer.vij.maent draghē. En die hē ten.xl.dagen ver roeren/sullen ten.vij.maendē worden gheborē. En die hē ten.x.daghe verroerē/en salmē bouen neghē maenden niet draghen.

Wat den tijt der dracht van dat leuen te pronosticeren.

Nu weet/dat die kinderē die ter.vij.maent gebozē worden/moghē wel leuen. Maer die ter.vij.maent wordē gebozē/zyn seker aent lijf verlorē/Wāt si hen in die seouende maent gepijnt haddē so seer/om voort te gaen/dat si in die achste maent rusten moētē. Regghen maendē is den rechten tijt.

Anden planeten.

Andē planetē wil ick verclarē/daer dye mēsche af ontfact zyn natuerē en leden/als hi is volcomē van allen leden. Saturnus is een planeet die verre bouē der sonne gaet/Na also verre als vā hier totter sonnen/en si gheeft dē kinde bescheydēheyt en redē. Jupiter/gheeft hē grootē moet. Mars gheeft den kinde/dwaeleden moet en verwoetheyt. Venus coemt dan/en gheeft hem vā luxuriē den wille. Dye sonne gheeft dē kinde schoonheyt vā onthoudene en voor dachticheyt. Mercurius gheeft dē kinde blijscap en grooten lust vā eertlichen saken. Die Mane maket thint suel en behendich. Thint dat meest ontfact van desen/daer nae heuet vele gheliken.

Der planeten werck.

Deerste maent sette ick Saturnus/en ick gheue hē twerch/wāt hi tlaet te gader houdt/by zynre natueren/en is cout en drooghe. Vāder maent formeret Jupiter met zynder hitten/ende conforteret. Mars scheydt been en armen/en thoofte vā dē schouderen. Sol formeert die dracht/en machte hem therte ende gheeft hem cleuen. Dye philosophie seyt dat therte deerste is datter leeft/ende tlaetste datter sterft/als mensche lijf verderft. Venus doet formerē den nuse/den mont/die vingherē/teenē/en de schamelhede. Mercurius maect des mensche skēne soete en claer/wijnbrauwē en ooghen en dye nagelē. Dan so comt die Mane ende bedect al thint met eenre huyt. Dan coemt Venus en Mercurius weder/en gheuen den kinde vetheyt/daert zyn voetsel by ontfact. En dit doet God al. In die.ix.maent coemt Saturnus weder totter vrucht dat hy dat kint vercout so seere en verdrooghet/dat leet en weent/en wordet dan ghebozen/so is dan zyn lijf verlorē/oft dat onlanghe leuen sal. Doe ist vrees gheuont te sine int ledt daer die mane int teken des ledts is.

Noch vanden tijt der ghebuerten.

Die philosophie seyt ter negenster maent wort kint gebozē/oft ter.vij.maent/dat is goet. Maer ter.vij.oft ter.vij.en een half/ist veyghe. Men heetter ghesien draghē.xi.maendē/en daer en bouen niet. Rochtans seyt Huicenna/dat hi vernam een kint ten vierthienster maent gebozen/en hē begonsten tanden te

wassene/en tbleef oock te liue. Alle beesten hebben haeren natuerlike tijt te brenghene/voor haeren tijt en baren si niet. En ooc so en isser gheene beeste/die haer laet ghenooten na dē ontfanch/dan de vrouwe. Doe seyt Plinius die vroebe/dat die vrouwe niet te meer vruchte draghen en mach/sonder haer bloemē te doen rijfene/dan eenen boom vrucht draghen en mach sonder dat bloemen. Ick sach oock wonder gescreuen vanden menstruoelen bloede. En aenslaghe een vrouwe een kint inden tijt van purgacie si soude beuleckē/en oock eenen spiegel die supuer en nieuwe is. En oock deert den manne dat hy haer neerstelijck aensiet/oftte dat si hem neerstelijck siet int aensichte. Oock hebbē si somighe den lust soo groot totten man waert in desen noot/dat hen helpt dat si eenen man sien oft hoorē. En Aristoteles seyt om dat tet coemt wt al den lichame/daerom maket formatie ghelijck den ghelijcken leden/weghenomen dat vleesch en die vethede. Rochtans coemt tmenstruose bloet/totter winninghe vā dē vleesche ende totter vethede. Daerom een vrouwe die bequaem is tottē ontfanghe als si genoot/ende si ontfact tlaet vā dē man tot haerē diepten/dan luytse soo vasse/datter niet een naelde in en quame. Die informatie der virtuyt wort gheapprobeert tot desen monde/en ghecontinueert metten gloriozen God/dwelcke is vanden verholentheide/die beroerte metter natuerliker hitte dwelcke is een instrument/dwelcke staet al tijt om te winnē/eich in zyn natuerlijc ghenoot/mids den gheeste/alsoo langhe alst in hen niet en versterft en meynt te winnen in zyn propoost natuerlijc.

Men mach vrighen waer by dat coemt dat een kint heeft twee hoofden/oft sommighe ses vingheren/oft ses teenen/oft twee duppen aen een hand. Ende men mach oock verwonderen vāder side vā den anderen die ghebozen worden met ghebreke vā armen/vā beenen. Die oueruloet van des mans zaden/dat hys bouen maten gheeft in dē zijt vā dē ghenootene/maect ouertollicheide int kint. En daer zyn oock sommighe vrouwen soo ruym ter poorten/dat ter eenichsins vanden zaden vet wordt verlorē/dan moet daer zyn ghebrek. Ende tmenstruose bloet is derste ses daghen machtich/wāt daer en is binne den seften dach gheene hitte daer af rent maer daer nae/begeerte ende toe te treckene. Ende deerste drie daghen beghinnet pinethens ende streken te worden. En daer na ghaet tmenstruose bloet ten ses daghē int sperma/dwelcke bloet wort inden tijt vā den ontfacne/versheypden in vijf deelen/deene wort verandert in sparmatike natuerē/ende ghaet totter meerderinghe vā dē leden/die beghinse hebbē vanden beyde sparmatē. Vāder deel des groots bloets dwelcke dye hitte vergaderde/en wort verandert in vlees. Tderde subtile deel dwelcke cout verghadert/wort verandert in vetheden. Tvierde deel vanden ghoden bloede/dwelcke trecht ten borstē/ende verkeert in melck. Twijfste dat ouer soude vloeyden/dat blijft in die matrice totten baeren toe. Ende binnen twaelf daghen oft vijfthien naden ontfanghe/so beghinnet te baerne noch ghelijc als vlees/herte herffenen/leure/daer na den nauēle/ende den baert hi was volmaect.

Sinnen neghen daghen daer nae/soo scheydet dat hooft vanden schouderen/ende dat binneste vā dē buypche.

Sinnen vier dagen oft binnen vijf daer na wordet al volmaect. Ende het zyn vijf ende veertich daghen. Ende dese ghedobbeleert/dan zyn negentich. En de dese drie banden maken negen maenden/dā wordet gheerne ghebozen/maer het faelgeert hem som tijts. Daeromme toleesch ende die vethede/wordt gewonnen vanden menstruosen bloede. En die beenē en die cartilagen/en die banden/zenuwen/cooridē/aderen/arterien/vellchens/en die huyt/worden ghe wonnen van beyden den sparmen / alsoo Muscenna seyt/en alle doctoorz. Wāt wort eenich bandē spermatiken ledē af gheslegen / het en wort nēmermeer gherekangieert met warachtigher restranguratiē. Want haer materie was sperma/van beyden yaden dat een ander forme geeft. Maer toleesch/des welck materie/was bloet dat daghelijcks wort ghewonnen in ons/dat neemt warachtige wederwinninge. Ende dese gelike leden makende hebben diuerse vormen/complexie ende hulpen.

Hier volcht de descriptie der beēderē des mensche waer af die figure in dese naeste side volcht.

Ende dye leden worden ghemaect nae diuerse wercken/wāt zyn si alle eens met elcken gelike lede nochtā schijnt in elcken eene diuerse vorme/om de diuerse hulpe die si namē/wāt Godt die almachtich is/ghceft elcken dat hem toe behoort. Wāt deerste is tbeen/ende is cout ende drooghe/ende heeft die diuerse vormen/ende diuerse hulpen en tis menichfuldich in den lichame. Ende dat is noot sakelijck/om dat een ledt metten anderen soude worden beroert/dwelcke niet en hadde mēgē wesen/hadt al een beē getweest. Ende ooc om datter sommige beenen zyn ghelijck als schilden beschermende die leden/als die rugghebeenen / ende die schiuē vande linien en vā den armen/ende in die siden/de ribben.

Ende oock zinder eenighe beenen dye veruullen die hollichede vanden lichame van de verghaderthe den der iunctueren/als de handen ende voeten. Ooc zyn in die ronde hollichede der beenen/en dat gaet in een and wel geuoecht/ende wort by haere corden wter herten beroert vander hollichede int ronde/so vasse/al waert al ontloft/het soude daer mede houden deen aen dandere daer mede houden hangende/als de hupen/knien/voedinghe vanden anderen leden/ende alle beenen die hanghen hebben te doene/dicke elpe alsoe tbeen dat op die epiglotten is/ende tkaechbeen/ende tgetal vanden beenē/ende hare hulpe ende vormen sullen wordē vande in dandere tractat vander anathomie der ambachtiger en werckē der ledē/ende van allen leden vanden hoofde tottē voete.

Cartilago is coudt ende ooc drooghe/ende heet knospelbeenen / ende is mo:uwer dan beene/ende harder dan vleesch. Ende heeft vi. hulpen in dē lichame. De eerste is/ dat harde beē soude wordē geuoecht mettē mo:uwen vleesche/en dat niet zyn en soude sonder middel. Dandere/om dat tharde timorwe niet quetsen en soude/en specialijck in die perstinghe. Derde om dat de beenen van de iunctueren/dye welke int eynde zyn knoesselachtich/om te hebbene mo:uwe vasse makinghe in de iunctueren. Vierde om dat soude wesen stadthouder des beens / om te houdene t musculum t mupshē dat rledt beroert dat dat t gheen been en is/ noch en heeft gheen been/als

dye doghelschelen ende den mont bouen. Dat vijfde is noot sakelijck in sommighen steden om te velen die niet al te hart en zyn/als epigloto/want tbutenste van epigloto is cartilagineus. Tseste is/om dats noot is/ dat eenige leden hebben openinge en luctinghen/dat si mēghe luyken ende ontdoen/als de ooren ende muellocken. Vandē bant en vane. Den bant is cout ende drooghe comende wten beene/ Ende is ghelijck den zenuwen/maer hy en gheuoelt niet en hi is brooselijck. En hi heeft vier hulpen. Deerste is/om te binden deen been metten anderen. En die bindinghe is noot sakelijck/om dat vele beenen souden draghen eenen lichame. En dat noch tans elck ledt soude wordē beroert/en dāerom was hi brooselijck en onghēuoelijck / want hadde hijt gheuoelt/hi soude hebbe groote pine int beroerē vā den iunctuē. En ware hi onberoerlijck den beene daer hi wte roemt. Dat een ledt en soude sonder dat ander niet moghen worden beroert. Dander hulpe is dat hi metten zenuwen soude wordē gemaect/om te maken coorden/ende musculen. Die derde hulpe is/om datter soude zyn der sommigher zenuwē ghesittinghe. Vierde/om dat die binnenste leden souden worden ghehanghen/die hanghens te doen hebbe/als die maghe en matrice/en ander dicke mede worden ghehanghen.

Vanden zenuwen.

Die zenuwen zyn coudt ende drooghe comende vā den herseuen oft van nucha. Ende vanden herseue comen seuen cleyne zenuwen/ende zyn gheuoelijck. Ende vander nucha comender dertich paer ende eē onckene/en zyn beroerlijck/en al ist dat deerste heetē gheuoelijck/ende dander beroerlijck. Nochtāns hebben si oock beroerē/maer het zyn witte starcke brueselike lichamen ende houdēde. Ende haer werckē is/dat si den lichame wat toe bringhende zyn den leden. Vander verscheyden theyt der zenuwen is eē lāghe leeringhe. Ende het en is niet die meyninge des boecs/te houdē sonder Anathomie die welke noot sakelijck is den instrumenten van Chirurgien. Ende in dander tractat salmen openbaerlijck hebben die Anathomie der zenuwen. En in die zenuachtige steden/in die welke mē schuldich is te hebben behēdichede int sniden/ende int cauteriseren alsoo wi vā den ambachtighen leden sullen tracteren.

Vanden Arterien.

Die arterien zyn heet/maer den lichame is cout en drooghe. Maer om dat leuendē bloot/en die hertelike gheest/hebbē si vellekens/die meest ende starcke en vast zyn/om dat hout dat heeft beroerlike dinck.

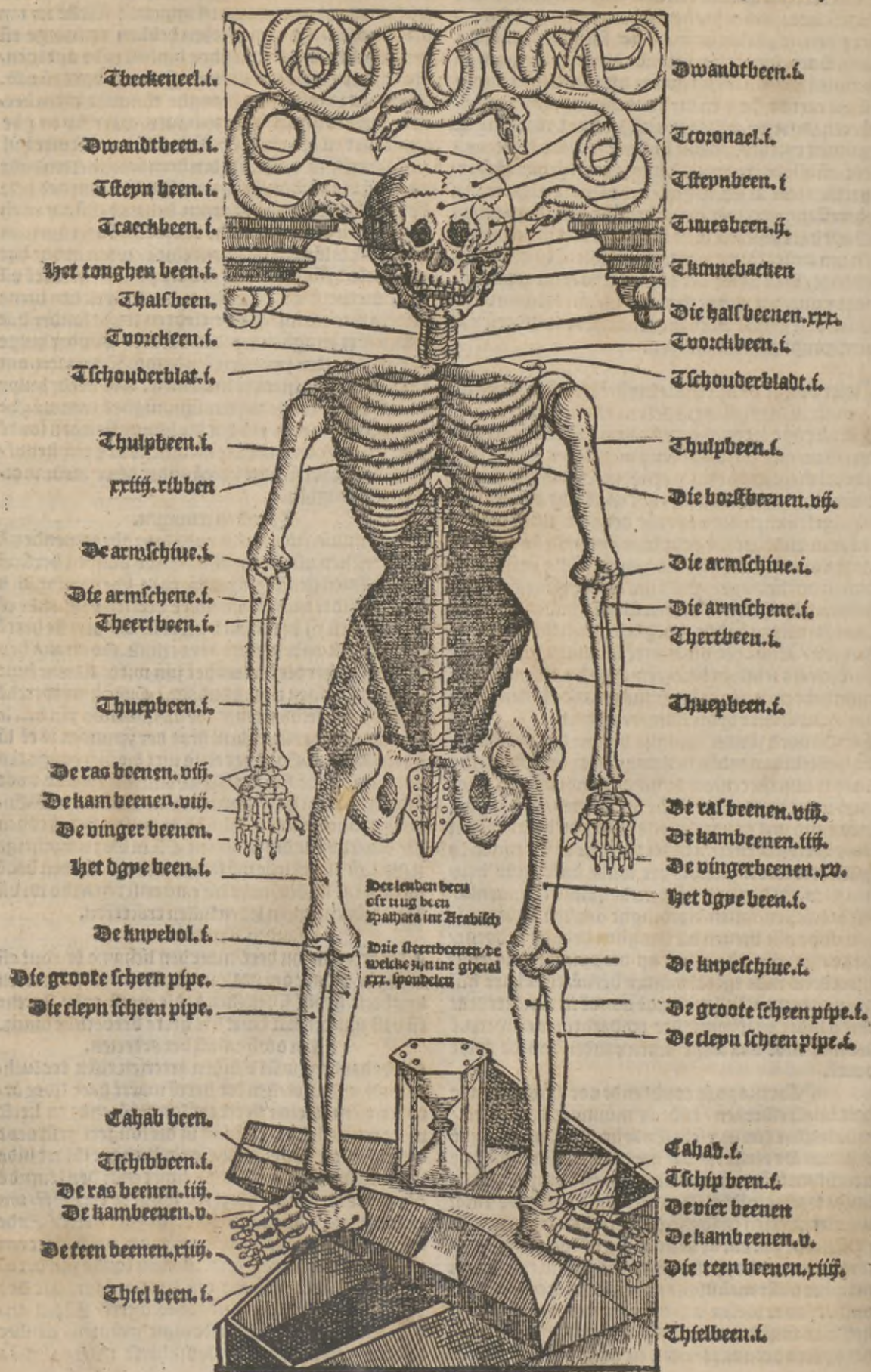
Den oorspronck der arterien.

Ende dat beghinsel van den arterien risen ter lucter oore/ende stercken ter hertē waert daer twee arterien risen. Deene strect ter longerē/ende en heeft maer een velleken / en wort in die longere gestroeyt. Ende woter in gehouden/ende brenget t bloet in dē longere/daer si mede wort geuoet ende den leuendē gheest/de luct draghet wter longere ter hertē/ont te tempereren de groote hitte vander hertē. Ende dese arterie is gheheten Venalis/om dat si maer een vel en heeft/om dat si onderdanich soude zyn der openinghe der longheren/om dat dat bloet dat dye longere voedet te bet soude doorsweert. En een andere arterie is/die met deser wort gebozen/vander sijncker oore ter hertē/ende die heeft twee vellekens

Die anathomie.

Die mensche van eender vrouwen ghebooren leuende cortten tijt

Joh. xiiij.

om dat een niet sterck ghenoech en was ter bedoer-
ringhen. En om dat in dye arterien wort ghehou-
den/soe moet men wel wachten. Der arterien hulpen
zijn drie. Deene is/om dat hi hen luyde dye openin-
ghe wort toe ghetrocken die coudelocht ter herten/
Die ander/om dat in dye kuytinghe/die fumositet-
tende dompen worden wt ghesleken. Dye derde/om
dat dye leuende gheest alle den lichame door soude
worden ghegeuen. En dese worden menichfoude-
liche verichende/der welcker wterster verscheppin-
ghen en worden niet begrepen met gheenē sinne/en
si en worden nyet onderworpen den Chirurgien
hier/mer daer oar behoort/in haer stede suldyt heb-
ben/daer men se schuldich is te scrijue. En dye ar-
terien worden gheuonist coudt/als van hare licha-
me ende drooghe. Maer om dat bloet datter in ghe-
houden is/soo worden si gheuonist heet. En si heb-
ben alle beghinself in dye leuere/in dye welcke comē
twee aderen/dye ene wter holichede en is ghehe-
ten poorte/der welcker ambacht oft werkinghe is
te draghene salum vander maghe/en vanden in a-
derē toe te treckene. En die salum stoept in die sub-
stancie vander leuere byder aderachtichede. En dan
der die coemt van den rugghe/vander leuere/en dye
is gheheeten telgherachtighe aderen/die welcke me-
nichfoudeliche wort verscheppē/als de arterie. En
hare hulpe is te gheue voetsel al dē lichame. Van-
der welcker telgherachtichede volmaecte leringe
wort ghehouden hier nae.

Van dat velleken oft boeckken.

Daer nae zijn die vellekens/dye welcke ghegeuen
zijn van subtylen aderen/zenuwe/arterien. En daer
omme zijn si coudt en drooghe/ende si zijn gheue-
lich. Ende doet drie hulpen. Dye eerste is/dat vele
dinghen in een soudē wordē vergadert/als dat vel-
leken dat bindet die seuen beeyen vande hoofde. Die
ander is/om dat sommighe leden soude wordē ghe-
hanghen/also die nieren aen den rugghe. Die derde is
om dat sommighe leden zijn onghueclijc/ende by
dat velleken datter omme ghaet/wordet gheueclijc
als die longhere/leuere miltē nieren/want si en heb-
ben gheenē sinne in hare substancie/maer bi toe val-
le/gheueclen si somtijts.

Van dat vleesche.

Dat vleesch is heet ende vocht. En dies is drietbre-
lep. Dat sommighe simpel vleesch/ende zijn hulpe is
te vollen die ghelijche leden binne/om te hebben een
goede forme/en om dat die har de leden nyet teghen
een wzinghen en soudē. Dat ander is dat Glandu-
lose oft holle vleesch/dat verheert alle zijn vochtiche-
den tot zunder verwen/als dat Glandulose vleesch
vander borst/het welcke verheert dat toe ghetrockē
bloet van menstruum in melcke. En in dat Glandu-
lose vleesche vande hullen verheert dat toe ghetroc-
ken bloet in sperma. En dat Glandulose vleesche vā-
den kaken wint speekiele. Dye derde maniere van
vleesche dat welcke is ondermenghet met subtylen
draden ende coorden/alsoo hier voor is gheseyt en
vermaent in die Anathomie vanden musculen ofte
muspheens.

Van des vleeschs vel.

Ende ten wtersten ist die huyt/dye is ghetemperet
in ghedaenten/en het is ghegeuen van harden sub-
tylen draden der zenuwe/en der aderen/en arterien/
die dat maken sinnelijc/en gheuen hem leuen/ende

voetsel/om dat moet zijn dat regiment vande licha-
me. En dye nootzakelicheyt zinder ghetempertheit
den/en was nyet alicene om dye verhitheide/ende
om dye vercoelinghe. Maer in dat vochte en in dat
drooghe/hardt en moruwe/ende wreedt ende sacch-
te/omme dat ghetemperdelijche soude gheueclen
vanden zenuwe. Het en soude hem niet konnen ghe-
disponeren ter coutheypden/noch oock totter hitten
vander locht. Dye huyt vander palmen en vanden
vingheren/en soude ons gheen vonnisse gheue/tul-
schen cout ende heet/noch oock drooghe/noch nat/
nochtans zijn si ghetemperet vā alle den lichame. Al-
ist also dat die musculen oft muspheens zijn ghecom-
poneerde dinghen/nochtans wordē si gherekent on-
der die ghelijche leden/om dat si comē ter makinghe
der ambachtighe ofte werckelijcke leden/want si
worden ghemaect van vleesche ende van zenuwen
en van banden. Ende het zijn instrumenten van be-
roeren/want die zenuwen comen vanden hersenen/
en vander longhere/en van Rucha/en ghaen voort
om die leden te beroeren/en het wort ghemenghet
metten bande. En in die menghtinge wort een coor-
de/dat is om drie sake diese helpt. Deerste hulpe is/
om dat dye simpele zenuwe is zeer gheueclijc/en om
dye groote gheueclicheit en soude zijt nyet allerne
konnen ghedraghen die pijnē vanden berouere. Dye
doochede vande bande is onghueclijc/en mindert
die gheueclicheit/en leet teender middelike ghetē-
pertheide. En dander twee ghebrekē totten berouere
so veruullet die voeginghe vanden bande/wat daer
mede wort dye moruclijche ghetemperet en ghesteret/
ende dye drooghe wort ghetemperet. Ende si coemt
muruwe Rucha/dye welcke cleyn is/er si vast wort
Dese makinghe van desen bande en der zenuwe/is
die coorde berouere die leden/na den wille vanden
diere/also te gader wort ghetrockē en wtgerect/ofte
also tlet ghepyt wort. En tot deser coorde totter pijn-
nen vande musculē/so wort gheueclijc dat simpele
vleesche/om drie sake. Deerste sake is/om dat soude
zijn in die treckeringhe en wtterckeringhe der coor-
den/als een bedde daer op rust. Die ander is/om dat
dat moruwe vleesche die coorde houdt/dat si nyet te
seer drooghe en onberoerlijc en worde. Die derde sa-
ke is/om dat die makinghe der leden te schoone sou-
de zijn. En om dat dese makinge seer goet was/om
te behoude/so cleet dye natuere dese makinge met
eenen velle. En dye coorde die omtrent dat musculē
gheselt is/dye is ghescheppen in veel draden/en zijn
gheheert velle. En dese velle zijn dieuoudich lances/
vande welcke dat wacht de toetreckinge des breedē/
byde welcke dat leeft die wtterckende vintuyt dweers
en byden welcke datter doet leuen die hoedēde vintuyt.
En als dan wederom gaen die drade/die coor-
den/oft oock dye musculen/dye wordē ghewonē
wt desen ghelijchen leden/dye welcke heeft haer ey-
ghen forme en eyghē hulpe. Soo worden ghemaect
die ambachtighe ofte werckende leden van alle den
lichame/die daer zijn instrumentē der redelijcker ste-
len. En dye Anathomie wort ghehouden in dat an-
der tractaet.

Van wonden ofte sweeringhe een regule/ofte lee- ringhe.

Wijn schuldich te wetē dat wonden/
plagē/ulcerē/ēn swere/fistel/canker/
ontsettinghe/bickinghe/Alle dese zijn
schepdinge der vergaderinge/die welc
ke gemeyne is dē ambachtigē ēn ghelī
ke forme/dat al mach toe comē dē gelīkē ledē/En al
le dese gelīkē onderwilē in die voete al seilen si in de
diuerse/wāt dē wort dicke on dān geset oft geno
mē/wāt die wōde is eē scēpdinge der vergaderinge
met varsser wtfkortingē vā bloede/Vlcus is scēp
dinge der vergaderinghe dat veruult is oft verou
dert.Fistel/cācker/apostuēit hebbē gesel/alsk hier
na blikt sal En die plage wort gemeynlike genomē
ouer vlcus ēn wondē En mē vine dicke in medicinē
dat eē oude vlcus is ghehoudē ouer wondē/waer af
Pporas seyt dat oude wondē/bi noot sakē worden
heet/ēn hebbē diepe hollicheidē daer wort die wondē
ghenomē voor vlcus En der wondē zijn somige sim
pel/en gheselle vā dē ghecōponeerde/En simpele
worden si gheset in twee manieren/In een maniere
wort die wondē simpel gheset/daer si gheen subtan
cie verloren en heeft/In die ander maniere is si sim
pel gheset/daer gheen quact euel/noch quade ma
gherhede toe ghecomen en is/En die gecōponeerde
wort bi contrariē gheset/Maer want die ghecōpo
neerde ēn simpele comē somtijts int vleesch/ēn som
tijts in die zenuwē/ēn int been/oft in aderen/oft in
arteriē/En oock hebben dese wonden diuerse sa
ken/wāt si comen van saken van binnē somighe als
van quaden humozē/wāt die grote menichte sijndt
onderwilē tlet/ēn versweert/En dat coude dat stop
pet/ēn die droochte snidet Die vocht hede sonder ma
terie/en maect geen wondē/macr met materien ge
uallet onderwilē ēn dat seldē/En dies gelike wor
den die wondē van huypē vershepde wāt onderwij
len wort die wondē gemaect met eenē sweerde/oftē
dis gelike snidende lācs En onderwilē met messen
oft met pyle gesteken oft ghesctē/oft geslegē/met
stocken/oft geuallen/ēn ander gebeten van verwoe
de honden/oft niet verwoedt/Dye welcke alle seillē
na die seillinghe der saken/ēn der gelike seilt die ma
niere vander kuere/Ick segghe dat die maniere der
ghenecighen der wondē der ulcerē/ēn alle vershep
dinghen der verghaderinghen/niet al omme wor
den en mach/Want worden die ambachtighe leden
af gheslegghen/en moghen niet weder worden ghere
stangiert/noch gheē vā dē gelike/als been/vel/car
tilagē/bāde/die huyp/want haer materie was sper
ma van des vaders ēn moeders zādē/alsoot voorseit
is/Maer in de stede des dīnchs dat verloren is/Soo
wint naturee een ander dīnch/dat die stede veruult
van datter verloren is/naer toleesch des weles ma
terie is bloet/dat daghelijcs wort gewonnen in ons
dat wort weder ganseelijck ghewesen/maer vā dē ze
nunen ēn aderen segghē eenige meesters dat si niet
en worden genesen/als verheelen met warachtiger
heelinghen/als die beenen Ende ander seiden dat si
daden/maer Galienus ende Auicenna ende ick/dye
haere redene gheproeft hebbe in desen valle/segghē
dat si worden gheconsolideert met warachtiger ver
gaderinghe/als die scēpdinge clepne is/oft als dye
zenuwe van nieuws ghewont zijn/ende dan te ghader
ghenaect worden/En si en worden niet te gader ge
consolideert met warachtigher consolidatiē/het en
si dat haere wonden wīt waren/Ende die redene cō

sentert dit/want die zenuwē zijn by natureē mor
we ende lījmachtich/Ende daeromme zijn si onghē
hoorlaem der consolidaciē / speciaelike als si wor
den vergadert ēn ghenapt/Dye aderen ende dye ar
terien hebben groot confort ter consolidaciē/om de
teghēwoordichede des bloets/dat is openbaer in de
latinghe Want alle dese bouen gheschepde wonden
na die vershepden theyt der leden/in die welcke dat
si comen/schillen si nae die saken der instrumenten/
ende nae die formen der wonden/ende vanden swee
ringen/dwelcke wesen ende toeuallē nae die kuere/
Ende alsoo neem ick van elcke een sonderlinghe ca
pittel/ende ick neme voor eerst te speken/vanden
simpelen wonden/die int vleesch comen.

**Vanden wonden int vleesch/ende
haer kuere.**

Ick wille vanden wonden spreken dye int
vleesch comen/vander simpelder eerste/die
daer gesteken zijn als met messen oft piken
oft glauit oft dper gelijck/die stoppet allee
ne met bindingē dat houde gestopt/ēn dat als die cō
plexie des ledts/met een luttel wits vā dē epe/ende
legget op die wondē met rustene/En daer en is gee
ne andere kuere noot/als is sonder sweringe/maer
als de sweringen sterc zijn/dat is een teken/dat die
zenuwe onder de wondē gequetst is/of twelckē daer
tusschē dē vleesche ēn dē beene dat tbeen bedect/dan
istter noot sakelijck een ander kuere alsoomen vercla
ren sal int capittel vanden gewonden zenuwen.

Ick genas eenen man van lxx. iaren dye met eenen
lichte geschoten was in zijn huypen eē palm lācs
ēn meer/macr het en genaece gheene zenuwe/ende
dat wist ick zekere/om dat geene zweeringe/en had
de Ick hieldē die wondē open/met eenē clepne corte
wiecke eenen dach/om te siene oft si soude tlanderda
ghes zweeren/ēn ic hiet hem rusten/ēn tsmorghens
en vānt ick gheene zweeringhe noch swillinge/ēn ic
wierpe die wiecke wech/ēn liet die wondē luyckē/
En ic hiet hē rusten den anderen dach/ēn bes derdē
dachs was hē al genesen/En is die wondē gemaect
met een sweerde oft met eenen anderē dinge lācs
sijndē so moet men besien oft die wondē clepne is/
oft si gheene navinge en heeft te doene/dan leyt dye
deelen wel te ghader/so dat si wel te gader geuoecht
zijn/ende legt daer op vanden puluer datmen aldus
maket.

Puluer.

Neemt een deel wieroors/een deel braken bloet/
drie deel leuende calch/ende wachtet wel dat dat pul
uer in die wondē niet en gae ende houdt die wondē
te gader metten drie hoechtighen kusseneelē aen be
de siden vander wonden aldus ghemaect **XX**
So dat die twee kusseneelen die wondē houden ghe
sloten/ende op dye **XX** kusseneelen so legget een
bindinge die omtrent die wondē ghaet vieruout/so
legghet op dat puluer/dat op die ghelokene wondē
lept/eenen lijnen doech ghenettet int witte vanden
epe tweedeel/Ende in een deel oliē van roosen te ga
der gheslegghen/ende en vermaectle niet/het en si dat
si harde seer swoere/oftē datle gheapostumeert wor
den voor den vierden dach/ēn kroepet op van den

voorzepde puluere. En bindet alst voorzepd is met ten culleneclē/ en metten binden wāt ware die wonde groot dat de bindinge niet ghenoech en ware oft dat si ware dweers den leden/ soo dat mē niet welde deelen der wondē vergaderē en mach/ dan so naeyt se en wacht/ dat binne der wondē gheē puluer noch olve en come/ noch gheen dinck dat dpe consolidacie beletten mach.

Om een wondē tamen te naeyen.

En hebt een driekantige naelde/ der welcker ooghe moet achter hol zijn/ so dat dē draet in die hollicheyt ligghē/ en den draet moet effen zijn en gewast. Ende naeyt die lippen vander wondē te gader/ en knoopt den draet met twee knooopen/ en inden eerste knoop moett y hebbē. ij. schepdinghē/ en omme windingē/ en knooptē middelike/ so dat hi niet al te grote sweeringhe en make/ noch so dat gheen sweeringhe en si/ en die deelē moettē bliuen gheschepdē/ in den anderē knoop/ en keert maer eens omme/ en maectter alsoo vele stekē alster behoef. Vande welken deen moet vande anderē staen die breede vā uwē cleyne vinger. En ist soo datter. ij. steken nootzakelijc zijn oft meer/ maectse altoos onessene in getale verschepdē eenen vingher in derne side vander wondē/ en den anderē maect tusschē beyde in dander side vāder wondē op datter meer nootzakelijc is/ dan maect die schepdinge vande stekē die in dpe middewoert is/ tottē stekē die buytē is/ in deser maniere vā navinge/ so en wort det gheen deel vander wondē te gader ghetrocken/ maer om dat dpe stede te schoonder wort gheneseit. Dit verstaet aldus/ is die wondē bouen in huyt/ so moet die navinge zijn bouē ghedaen. En is die wondē diepe/ die navinge moet ooc diep zijn/ dat alle dpe deelen vander wondē te gader wordē gehoudē/ wāt naeydemen een diepe wondē alleene bouē/ daer soude bliuē hollicheide onder die navinge/ daer dat bloet en etter dagelijc in soude loopē/ dwelche soude verbiedē die consolidacie. En op dpe navinge/ so strop voort puluer. En maect die wondē etter/ om die vāderinge vander locht/ die welcke belet die consolidacie/ so moet men die wondē supuerē met desen wege/ met eenen mondificatij/ ghemaect van gharstē mele/ oft vā tarwē/ en honich en water/ oft mel roos/ saet gecleint van desen vindē wī genoech indē Antidotarij. En is die wondē ghecomponēer/ so moet die meester hebben so veel verstant/ als die toe valen vander ghecomponēerder wonden zijn.

Exempel.

Ich sette/ dat die ghecomponēerde wonden zijn hol met verliesinghē des vleeschs/ en der huyt. En daer is aposteme/ en quade magherhede en sweeringhe. Ich segghe dat wy niet schuldich en zijn te verstaen/ om te consoliderene/ maer om te doen ghesitten dpe sweeringhe alsoomēt leere sal in zijn capittel. Die quade discretie en die aposteme te doen ghesittē/ en daer naer telweeren etter. En daer nae vleesch weder te winnen/ en ten laetsten te behoedē/ wāt in alle wercke van medicinen/ daer sweeringhe inne is/ zijn wy schuldich eerst die sweeringhe te doen ghesittē. Salienus seyt/ die starcke sweeringhe wederstaet die vintuyt bouen al. Die leden die sweere/ die sweeringhe is een sake/ van toe te treckene van vremden steden quade humoren. Muicenna seyt/ omme twee saken/

so worden dpe humoren ghetrockē totten sweerēden leden. Deene redene is/ om dat die gheest loopt met sinen humoren derwaert. Die ander/ om dat die sweeringhe dat ledt cranchet. En daer die gheest en die humore machtich zijn des ledts in te bloeyene/ en treect al derwaert. En wy zijn schuldich te cueteren quade magherhede/ en die apostuēie/ eer wi aen die wondē pijnē te comē. Want also Muicenna en Salienus segghē/ dat alle cōsolidatiue deeren der wondē daer apostuēie mede is. En mē is pinner dat etter eerst schuldich te supueren. Van wederomme winnende medicene te legghen in hōle wondē. Muicenna seyt die sake waeromme dat quade magherhede wasschet in die wondē/ dat is/ omme dat hem dpe meester eer pijnē/ om vleesch te doen wassen met medicinen/ dan om die wondē te supueren. En als dpe supueringhe ghedaen is/ so zijn wi schuldich die hollicheide te vullen met betamelijcken vleesche/ eer wi se consolideren/ om dat onder die consolidatie gheene hollicheide en bliue/ daer dagelijc etter inne wort ghewonnē/ het welcke dagelijc soude meerderen/ en dan soudemēt dat vleesch open moeten doen. En hoe datmen sweeringhe sal doen ghesittē/ ende apostuēie/ en quade magherhede/ en dat vleesch te winnen om te consoliderene. Dat sal mē volmaectelijcke vinden in zijn capittel vanden wonden der zenuwen. Die kuere vande apostuēie/ en vander quader discretie sal worden vonden int vijfde Capittel van deser leeringhen. En wy vinden oock die supueringhe vanden ettere.

En dat vleesch weder te winnen int Capittelle vande ouden sweeringhen.

Van wonden in dpe zenuwen ende haer kuere.

Die zenuwe is een instrument des sins en des beroerens. En die ghebendide god/ die elcken lede gheeft forme/ en complexie/ also hē nootzakelijc is/ om te voldoen zijn eyghen werck. Hy ghaet der zenuwen groote gheuoelicheide. Ende wordē si ghequetst/ so hebben si groote sweeringhe. Salienus seyt/ om dat si die ghenoechlicke is/ dat si die starcke sweeringhe heeft.

Ghy moet weten dat die wondē in zenuwē/ selden zijn sonder sweeringhe. Die wonden die lanchs den zenuwen zijn/ zijn harde vreeselijc. En dpe dweers zijn vreeselijcker. Als dpe zenuwe altemale ontweert wort ghesneden/ dan verliest dat ledt dat beroeren/ dwelche door die zenuwe quam tot dven lede. Ende als si wort ghesneden ende niet al/ dan ist vrees van den crampe/ die vander sweeringhe coet/ wāt de sweeringhe ghaet in dpe substantie vander zenuwen/ by den ghesnedenen deele/ ende climmet een paerlijcē totten herstenen waert. Ende alsoo is die voorgaen de sake vanden crampe. Ende dpe saken zijn vanden crampe/ dat is sweeringhe coude ende volmaectinghe/ want hier wte coemt die toe treckinghe der zenuwen/ dpe welcke is een dobbel sake der crampen. Ende dat gheseyt is vander simpelder wonden der zenuwen dat is men schuldich te verstaen/ vanden wonden der coorden/ ende der musculen/ ende specialijche der coorden/ dat is tsaeg/ vanden hoofde

de welke van Galienus is gheheeten Chenanter? Dese wonde in dese drie ghelijcke leden loopen in eenen loop in't begijn vanden crampe en in vreesen en in verliese van sinnen en vint beroeren. Ende men is schuldich te wachten die wonden die in die zenuwe zyn/ ofte die zenuwe alleene geprikkelt is/ ofte dat si dwcers af gheslegghen is/ ofte dat si lances gheschieden is. En is si ghesloten/ en die wonde der huyt ghesloten is/ dan heet gebleynde stekinge. En in die ghebleynde stekinge/ is nootzakelijc die huyt op te doe en daer in te ghieten heete olie van roosen van onrypen oliuen/ also heet als hijt ghedoochghen mach/ die wonde al vol/ en op de wonde legt termētijn wel ge waschtē tusschē twee pecien wel gespreyt/ en saluet al omtrent met heeter olien van roosen met bolo armenico gedect/ en legt daer op een linē cleet/ genet al heet/ en daer na veel wercs/ en bindet niet perleude/ En en gesidē die sweeringe niet/ so doetet weder/ en vernieuwet dicke metter seluer medicinē dach ende nacht/ en saluet met gemeynder olien. En merct oft die prikkelinge is onder den voet/ oft onder die ore/ le/ oft inden necke. En is die prikkelinge in die hant so saluet met deser saluen/ ter steden daer dye sweeringe elint/ elint/ si ten hoofde/ so verbiet si de crampe. En om dat hy aontueren dye ghesittinghe der zenuwe der sweeringhe niet en ghesidē/ also ghi begheert nochtans en vaet gheen andere/ want het en is gheen beter wech.

Nochtās geduerde die sweeringe seer langhe/ dat en is nyet quaet dat men saluet met olve van roosen en bolus van armenien dat moet men daer omtrent leggē al omtrent tlet en op tlet/ en een luttel opionis. En si moeten hen wachtē van gramscapen en suchten. En wel ligghē en wel rustē/ en als de sweeringe rust in die wonde/ en een deelck etters daer wt sendt en si wy is vā allen vreesen/ so dattet gheene nicuwe dolinghe op en come. Van deser wondē verstoffet P. porras/ daer hi seyt ist sake dat in quade starcke wonden/ quade sweeringhen zyn/ totten welckē sharpe humoren loopē metter natuerliker hitte/ niet onder danich/ om te wordē verkeert in ettere. En daerom seydē hy en tis waer dat als dye sweeringhe sidē/ en datter openbaert/ dat is een vonnisse van genesene.

Derde teekē is men schuldich te verstaene/ in de stede/ dat is/ als die lecke sien/ die onuerghanchelike swellinge int ghewode ledē/ daer op leggē si pulmēt van sineere/ en van crupden/ en van watere ende van mele gemaect/ en si corrumperē tledē/ des welcs corruptie is de sake vanden cramp/ want die zenuwe so Galienus seyt/ is van vochter materien vergadert met coutheden/ en si wort vol vanden heeten vochte. En sommige wasschent gesteken ledē in waerm water/ en druppent daer op/ om die sweeringe te doē cesserene/ dwelcke is een groot letsele. Galienus seyt tis allen sweeringē saechtinge/ nochtans ist zeer hinberlijck den gheesteliken zenuwen. En troude deert den leden seere inden Somere.

Porras seyt int aphorisme troude is bitende in die sweeringhen en ghemeynelike in titana ofte wonde. En Galienus seyt int eynde vandē cōmenten/ crāpe metter wonde alder meest in ghesnedē stedē gheapostumeert/ dien ist troude harde deersachtich/ daer om ist opēbaer/ dat die heete drooghe medicinē alle ne bequame is den wonden in dye zenuwen. Maer niet al te heet/ dat den lede gheen verhithepde toe en

brenge/ noch ooc dat met stoppige stoppe die gaetkens wār Galienus seyt/ dat die gaethens vanden gheslotenē gheslopt zyn/ is quaet. Daerō is die medicinē schuldich te sine/ heet/ drooghe met subtilheden als termentijn in vochte lichāmē/ en in drooghe met een luttel euforbiū ghemenghet alafetida. Een plaester serapinum/ en die droeffenē van wasse/ ende die vuytheit van byen vaten. Alle dese zyn goet den gheslotenē zenuwē/ oft dat si zyn simpel/ oft ghecomponeert. Vandē welckē wi volmaecte leeringē sullē gheue inden antidotarius. Daerō en ist gheen noot te consoliderē die wonde der prikkelingen/ niet voor die volmaecte consolidatie der zenuwē. En gheuefinge in supueringe/ en in versekerthede vā apostuenie. Wār als Galienus seyt/ het gheuef datter een was ghesloten/ met een griffie in de palme vāder hāt in een zenuwe tottē welckē dat quā een van Tisalis gheselschappe/ die meynde alle die leden te consoliderē sonder ander toe doen. En hy leyde daer op een consolidatijf plaester/ en dat behoort tottē vlesce en totter sweeringē. Daerō dat alle die hant rot wert en viel in crampē/ en hy was voor den seundē dach doot. En had hy die wonde geopēt/ en hadde hi daer in gedaē heete olie vā roosen. En hadde hijt ghemedicijnt met heere drooghe/ en niet met vochte/ die mēsche en hadder gheen misquame ghehad. En ware die zenuwe dwcers ghesnedē al ontwee. Dan waert goet dat men die hoofden vanden zenuwē nāde/ en daer op ghelept op den eersten dach/ olve vā roosen/ daer adiche in ghesodē is/ en dat op eenē dach oft. ij. dan stroopt op dat puluer/ dat die napinghe houdt/ En houde die napinge mettē. ij. hoecchigē rustenkeelkens/ en mettē bindē/ en hoet die stene van apostuenie. En bi so gedaen napinghen/ sal si wordē ghesolideert. En also cricht dat ledē weder zyn beroerin ghe diet hadde verlossen/ al oft sommighe/ die hē vanden herlesenen quam byder zenuwē. En die ghesensinghe vandē lede wort schoonder ende starker. Ende men en is niet schuldich te ontsiene/ die sweeringhe die vander naeldē comt/ want men beneemt dat met olve vā roosen eenwerf oft tweewerf daer op te legghene. En so ghedaen/ en mach si de cramp niet maken/ om dat die zenuwe al in twee is. En nyemandt en mach daer teghē segghen. Maer wacht dat noch puluer/ noch olve/ binnē die lippen die te gader ghelept zyn en comen/ wāt tis om die sweeringe te settē. En die stipticitept vanden roosen/ en die olie die gemaect was vanden onripen oliuen. En die conglutinatept der tekenen/ benemet die sweeringe vanden ledē. En als die zenuwe is gewōt lances metter nauwinge der opperster deelen met de napingen oft anders/ en verhoet tlet van te apostumerene/ dat wort lichtelijck geconsolideert/ en dat in onedelen leden.

Daer en is gheen dinck nuttelijcker den medicinē en den siecken/ dan de ghewonde leden te wachten van swellingē/ die welcke quaet is te schouwene onder wilē in die wondē der leden. En daer mede moet die medicijn verstaen na die leeringe diemen gheuen sal in zyn capitell/ nae die luere der wondē/ als daer mede is gemengelde apostuenie. En wordet die wōde verandert/ vander lucht/ en si etter maecte/ dat de steken wordē ontbondē. En die napinge niet en bleue/ dan so maect een supuerende medicinē/ die sprept op een linc cleet/ en legget op die wonde. En legget in die nederste side vander wondē een cleynē wiche/

die der zenuwen niet en genaect. En dpe daer gheen sweeringhe en maect/ tot dat die wonde wel is ghe- droocht. Die medicijne die gewonde senuwē swuert maectmē aldus. R. Honich rosaet ghecoleert. in. j. mele vā ghersten. i. j. incorporeert te gader/ en sieket behendelikē dat nyet en berne. En als ghijt vanden diere doet/ so roeret lange met eenē beutel/ en doeter toe wittē termētijn. i. j. en en vindi gheenē wittē ter mētijn/ so badet hē met coude water tot dz hi wit is. En als die wonde met deser medicijne wel na is ghe consolidateert/ so doet tot dier seluer medicijne een lut tel wieroocs ghepulueriseert/ en mastick/ en draers bloet/ incorporeert en legget daer op/ als te vorē tot dat si volmaectelic geconsolideert is. En daer na soe legter op werck ghenet in warmē wijn/ so lange tot dat die siecke al gesont is. En isser eenige verharthe de na die consolidatie int beroeren/ so ghebruyct die leeringhe indē Antidotarius/ int cap. vanden moru wonden medicinen/ daer suldy vindinge dpe maniere/ hoe ghi hem helpē sult beroeringhe die verhart zijn na die ghenefinghe.

Van wonden in die beenen en die kuere.

De als dpe wonden diep zijn/ soo dat niet alleene dat vleesch gequetst en si/ maer ooc dat been onder dat vleesche/ en dpe senuwē/ dā ismen schuldich te wachtē ende te besien/ oft dat been al ontwee is alsoot somtijts gheualt in die dype/ en in die luyne/ en indē arm/ dā is die wonde seer vreslic. En specialick als tbeen vander dype en vande armē bouē af geslegē is/ so dat tmerch wt gaet. Mer deen been vande beene/ en deen vanden arme wort diuyl dwers af gheslegē/ nochtās wordē si daer na ghenesen/ Oft tbeen en wort niet al ghelleghe/ maer daer gaet wel een stuck af/ en tstück is al af oft thancter anc. **E**en ghemeine regule is in dpe kuere daer die beene ghewont zijn/ dat is datmē niet en is schuldich vleesch te consolideerne/ ten ware dat been wel ware ghenesen/ wāt tbeen en wordt nymermeer gheconsolideert met warachtigher consolidatiē/ wāt sijn materie was sperma vā tvaaders en tmoeders sade/ ten ware in sommighe kindē/ Maer in dpe stede vande beene datter verlorē is/ so waft een ghetemperthebe/ die welcke is gheheten Porus sarcopodus/ dwelcke is harder dan vleesch en mozuwer dan beene/ des welcs materie is voetsel des beens/ dwelcke is drooghe/ dpe welcke materie dpe natuere plach ghelijck te maken mettē beene alst been was in sijn eyghen volmaecte vorme/ wāt dan hadt ghenoech aen luttel voetsels vā dier materien. En als dpe substantie des beens verlorē is/ so treect die substantie vele vāder informēder materien af/ weder winnēde/ de welcke dat niet ghelijck makē en mach/ om tghebreck vāder substantie/ maer si doet dat si mach/ en also verhardt dat temperamēt/ alsoo dat ghelijcker is den beene dan dē vleesche/ en is gheheten Porus sarcopodus/ En ist den vleesche ghelijcker/ so heetē Caropozoydes. En om dat temperamēt drooghe is/ soe is tbeen harde drooghe/ Maer wort op tbeen vochte vleesch ghewonnē/ soude dpe consolidatie beletten. Daer om besiet oft tbeen altemale af ghesleghe is dwers/ dan legghet weder in/ en ordineert na die leeringhe dpe mē leerē al int capittel/ daer suldy hebbē hoe dat ghi die wondē ghenesen sult/ die volghet na die ontsettinghe oft brekin-

ghe. Ende en wordet tbeen niet altemale dwers in twee ghesnedē/ so besiet oft dat stuck vanden beene vast houdt aen eenighe side mettē ghesondē. En dā pijnēt hē te doene met instrumentē daert eerst was/ En doeter mettē voorsyde puluere cōsoliderē metten ghesondē/ wāt daer mede sal tlede schoon bliuē en te valter. En wāt altemale af ghescheyde/ so moet ment wech woipē/ wāt tē houdt niet valter. En pijnēt in de side vā dien verlorē beene te helpene met weder wassene/ maer die littekenē moetē daer bliuen/ nochtās machmē der winningē der pozen seere helpen met desen puluere/ datmē aldus maect. Puluer neemt wierooc/ mastick/ myrrē/ dragant/ gomme vā arabien. an. ij. j. meel van fenigrieck. j. j. Dit puluer stroyt oueruloedelijck opt tghebreck vande beene/ tot dat volmaectelic volcomē is/ En ten laetstē wederseft dat vleesch daer op/ en niet eer/ met wederwinninghen/ en supuerēde/ en consolidatiē naer dpe leeringhe die ghi bouē hadt. Maer merct so wat gheseyt wort int capittel vāder wondē des beens/ men salder een sonderlinghe capittel af maken.

Vander kuere der wondē met fortselinghen.

Sommighe wonden comē van vallene oft vā slaen/ oft met eenich scarp dinc als stekende oft snijde/ als met steenen ghelleghe/ oft met coluē/ oft gheskeē teghē eenē weech/ oft vā paerde oft dier ghelike. En dese wondē schillen vande wort den dpe met sweerde ghemaect sijn oft met schieten oft vā anderē snijde wapenē/ oft stekēde. En dese worden in een ander maniere ghenesen/ om dat dpe principale meyninghe der ghenefinghe der wondē is warachtighe cōsolidatie/ nochtās is dat niet goet tottē wondē van desen capittelen. Wāt in die persinghe so wordē te gader gedouwt vleesch/ en die lichen vanden aderen en arterien en senuwē/ want slaende in snijde dinc vā benede/ daer by ist noot sakelick/ dat alle die ghelike leden die tusschē dē beene en den instrumente sijn/ wordē ghequetst/ Waer by dat wy die kuere daer af in dit capittel sullen voeghen. Ende waer dat saecke dat die meester die wondē die van persinghe quame/ wilde vergaderen met consolidatiē/ daer soude by noot saccken comen onder die wondē etter ende corruptie by den consolidatiē/ en dat soude tledt binnen corrumperē/ en soude vuyl maken/ ende dier wondē soude veel quaets toecomen/ En quamer toe een quaet meester/ so waeret al quaet. Maer quamer toe een goet meester/ hi soudt ter rechter kueren disponeren/ op dat hēt kende/ om te veraghen die corruptie vande lede/ soudy hem helpen metter rechter kuere/ Men is dan schuldich te merckene/ oft dat lichaem vuyl is oft supuer is hi vuyl/ so doetē laten/ aengemerct datter toe behoort/ dats die virtuyt deene/ en die cōplexie die oefeninghe/ en die gewoonte/ die welcke is/ al en vintment niet altoos/ maer specialick ismen schuldich te mercken die virtuyt oft hi stark is/ en is hi nyet stark/ so doet hem ventuesen setten/ en ist noot/ so maect hem die schiterie. En waer die quetsinghe bouen/ en dat die siecke cranch ware/ so ydel den lichaem met clisteriē/ ende die latinghe is schuldich te sijn aen die cōtrarie side/ in die adere die den ghequetsten ledē voetsel brenghet. En dat moechdē kennen by der anothomie die daer vorē staet. En is de quetsure sonder wondē/ so saluyt dat ledē dat terstont be-

ghonste te apostumeren/ met heeter olien van roosen
en stroppter op puluer ghemaect vande sade van mirtelli
en bindet sacche. En ghi en sult dicke gheen
ander medicine te doen hebben/ wāt die medicine ma-
ket die stede vaste/ en beschermtse vā vuyphede/ ende
al en beschermt si alle die materie nyet vā vuyphede/
oft vā vuyt te wordē/ nochtās beschermt sy meestte
deel. Ende en wort si nyet al met deser medicine be-
schermt/ ende dat daer eenich deel vuyt wort/ so doet
die stede open/ en doet dat etter wte/ en supueret al/
Ende jhr. kuere salmen segghen int tractaet vande
apostuenie. En waer die quetsinghe met wordē/ en
die gequetste stede met olpen vā roosen ghesmeert/
so stroppter op dat puluer van mirtelli/ wāt dese me-
dicine maect de stede vast/ en en laet de corruptie niet
wandelen noch haer verbyden. Mettet werck ofte ee-
nen lijnen doech in doderen van eperen/ en in olpe van
roosen/ en legghet in die wonde. En op dye wonde/
so legt pap vā een vierde deel waters/ en een deel olpe
ghemenghet met tarwen bloemen/ ende legghet dat
daer op/ tot dat die sweeringhe gheseten is/ en dat et-
ter ghewonne/ en daer na supueret/ en na die supue-
ringhe vint weder vleesch. En ten laetsten sluytet/
Wanden supueren/ rypende/ en droogende/ sullen wy
hebben een volmaecte leeringhe inden Antidotario
En waer dat gequetste leu senuachtich/ als die voe-
ten oft handē/ so en dorst/ die kuere niet veranderen/
maer is dat senuachtich leet ghewont oft gequetst/
en legghet daer op gheen pappe/ maer heete olpe vā
roosen/ en daer op dat puluer van Mirtelli/ en ghe-
waschen termentijn/ ghespreyt tusschen twee lijnen
doechē. Ende is in dye quetsinghe in die senuwiche
steden sonder wonde/ als inden voet/ dā plaectert al
den voet met een plaectere ghemaect van morwen
schippecke/ en van meel van boonen/ en specialike/
als die bloepinghe der humoren cesseert. En al ist sa-
ke/ dat v dese kuere te langhe duert/ nochtās en laet
se in gheender manierē/ en als al die sweeringhe ghe-
seren is/ en die swellinghe ghemindert/ so besigt een
medicine/ om die wonde te supueren/ vā huenich roo-
saet gecoleert/ en gherstē meel/ gheset in dye wonde
der senuwen. Dese kuere was gheprezen van Galie-
nus/ en si is menichwerf van mi gheproeft/ ende ick
ghije in practiken.

Van wonden met apostuenien/ ende quade magheringhe.

Als als metter wonde is een apostue-
nie oft quade magherhede/ men mach-
se niet ghenesen/ noch men ist niet scul-
dich te doen. Het en si dat die apostue-
nie oft die quade magherhede/ doet eerst
ghesittē ende corrigeertse/ alst elders gheseyt is/ den
siecke nuttelijck/ op datmē dat ghewonde leet/ mach
houden vā apostuenie/ en vā quader magherhede/ dan
salinē houdē een vande vier canonen vā Galienus/
welcke is/ dye leden te houden in haer cōplexie en in
haer natuerē/ wāt anders en mocht die wonde nyet
zijn ghenesen/ het en si dat si eerst wort gheleydt tot
haerder natuerē/ en si wort behoudē vā apostuenie/
en vā quader magherhede/ op dat die medicine nyet
achter en laet/ en die siecke ongehoorlaem is dē mee-
stere/ Daerō seyt die meester/ datter bloets genoeg
wt is ghegaen/ en en is niet genoeght wt/ so doetē
laten behoudē die articulē/ die tottē laten behooren/
oft ventuelen. En oordineert hē betamelijcke dieten

die int capittel staen. En legt omtrent die wonde een
defensief vā Solo armenico/ ghetēpert met olie van
roosen en aijn/ also dicke als seem. Ende ist dan
wel heet/ so doeter toe slap vā eenighen crupde/ als
solatru/ Umblicus veneris/ virga pastoris. Ende en
bindet dat leet nyet te vaste/ noch en latet nyet han-
ghen/ Maer ist den arm/ soe houdten aenden hals/
En ist den voet/ oft been/ leggtten int bedde/ en isser
sweeringhe/ doetse ghesittē. En daer toe is goet sal-
uinghe met heeter olie vā roosen/ wāt gheen dinc
en is quader/ als Galienus seyt/ dan die sweeringhe
des leet/ wāt si maken heete apostuenie. En dye
ghewonde moet hē wachtē vā Venus spel ende dye
meester/ en dye daer omtrent wandelen. En en laet hē
gheen menstruoose vrouwe sien. Noch die meester
en ghenake gheen vrouwe indē tijt van menstruum
En doet hē eenwerf ter cameren ghaen/ en doet hē
by hē seluen niet/ so doetet met clisterien oft suppo-
sitorie alle dage. En en muedijc hier mede niet be-
schermen van apostuenien/ dats een quaet teekē op
die cranchede des leet/ oft op die quaethede des lets
oft quaethede der humoren/ dan beghinnet te rijpe-
ne met pappe gemaect vā meele/ vā olien en van wa-
tere/ oft niet desen maturatiue/ Reemt bladeren van
violetten/ vā maluwe wortelen/ vā heemste/ siedet en
slootet/ en van dien water neemt twee pont/ en ghe-
meyne olpe dye oncen/ meels van lijnlade een once
meels vā fenigrieck. s. j. siedet te ghader in een pan-
ne/ altoos roerende/ en temperet en legghet op dye
apostuenie/ tot si gherijpt is. En als dye apostuenie
gherijpt is/ doetet af/ en ghi die materie niet en cont
ghedoen scheyden/ so opent se ten nedersten/ en hie-
reertse naer die kuere der apostuenie ghedeclareert
int derde tractaet. En nochtās en hout niet op/ ghi
en legt daer op dese rijpende pappe/ om die stichtin-
ghe der senuwē/ maer met saluinge met olie vā roo-
sen/ alsoot staet int capittel vande wonde vā senuwē.
Quade magherhede suldy aldus kennen in die won-
de/ op dat ghi tuel dat omtrent die wonde ghaet/ siet
seer root/ en ghi weet dat int tastē/ dat die wonde in
hittē is vermaghet. En aldermeest/ op datter mede
subtyl etter is vergadert en root. Den welken ghy
helpen moet/ met dat ghi tledt vercoelt omtrent die
wonde/ met olpe vā roosen/ oft met saks vnguent
in onsen Antidotario en mettē sappe vā coudē crupde
Koude disracie suldy aldus bekennen daer by/ dat
die stede wit en bleek is/ en cout int tastene. En dat
datter groot is/ dat welcke ghi sult af doen/ met hee-
ten olien/ oft met olie van Euforbie en dier gelijcke/
als olie van Costen oft van lauweren.
En vochte disracie suldy bekennē/ by die morwe-
den der stede/ en wter oueruloedichede der morwe-
vuypheden. En die suldi helpen met droogender en
met waschinghe des huenichs/ en wijn daer in geso-
den zijn Salustie/ Salle en appelen van granaten.
Die drooghe disracie/ suldy bekennen wt swarthe
de der spetien en der lippen van die wonde/ en luttel
etters/ als subtyl sennē/ den welken ghi sult moetē
helpen/ metten lede te beschermen/ met warmē wa-
tere/ tot dat tledt root wort/ en saluent dā met voch-
ten smeere/ als van hinnen/ van gansen/ honden/ en
dmerch van schenckelen van calueren/ metten dye-
ten vā goede wel voedende spijse/ als vlees sop/ wel
ghetemperden wijne/ morwe eperē/ cleyne visschen
en dier gelijcke. En met soethede van al den lichame

en vanden ghequetste lede. En dat en laet nyet also haestelike als tlet is ghelept tot ynder natuerlijche dispositien/wederstaet ter stont met contrarien. En gaet totter principaelde kuere der wōde / maer also langhe alser is quade discretie / oft apostuenie / so en peyst niet om dyc principale wōde / maer doet dat eerst af. En dese wōde en vermaect niet wāt als twee dingē te gader sijn gheuoecht / om te kuereeren vande welken deene sonder kuercatie vande anderē niet en mach worden genesen / so moeten wi eerst de kuere hebbē / sonder des welken kuere niet en mach worden genesen. Also Mūscen. wille int achterste capittel van desen boecke. En en vergeet in gheender maniere die principale kuere / dat also volken als die toeuallen gecesseert sijn / so gaet totter principaelde kuere.

Van verwoede honts beten, en senijn de dyeren / en die kuere.

Is v een hont gebetē heeft / tē eerste so besiet / oft hi seker vwoet is / want en is hy nyet verwoet / soo en hebby gheē ander kuere te doe / dā te doo- gē en warachtelijc te cōsolidere. En ware hi seker vwoet / hy en soude nē eten / en hi soude loopē herwaert en derwaert / en hy en vliedet vande watere niet / dē mont opē / dē steert tusschē de beenē / met wthangendē tonghē / en hy en bast niet / en die hondē vliedē vā hē. En ooc so mach- ment kennē bider dispositie vander wōde / wāt neet een crupme broots in dat bloet / dyc worpt eenen anderē hontvōde / hi en sals niet etē en eet hē / hi sal daer af steruē / oft stāpt een note / en lette op die wōn- de eenē nacht / en tsmorgēs greetle eend hinnen / si en salse niet etē / en eet sile / si salder af steruē. En als ghī seker weet dat hi verwoet was / so settet een vtruse op dyc wōde / en treeter veel bloets wt / en dan wijde die wōde / tottē welchē dat goet is / tcauteriū vā hee- ten plere / dā legter op toetreckinghe / om dat senijn wt te trecken / sommige vā desen sijn simpel / en som- mige gecōponeert. Dit sijn dyc simpele / die seuer vā dē hont diet beet / en vleesch vā gesloutenē vissche ge- stoort / en wijn asschē en bladerē vā formica gestootē Die gecōponeerde sijn alle die vrinē vā eenē iongen mensche gestootē met wijngaerde / oft met muntē met sout / en temperet met azijn / en maket. i. plaester. Sen ander gecōponeert. R. Bloē van copere / en sout. ij. deelen / en maecter een plaester af. En ander stout onijm met boterē / en legget daer op. En ten minsten houdt die wōnde open. xl. dagē / en dit doet omtrēt die stede / vande anderē regimēte moet ghy weten / dat mē niet en is schuldich te latē int beghin- sel / dat dat senijn niet en worde ghestroeyt int let / en men is hē nyet schuldich te gheue laratiue medicīne dat dat senijn niet en worde gestroeyt noch ghet roc- ken / Maer men is schuldich daer op te setten een vē- tuse / wel sterck / also gesept is / om vele bloets wt te trecken / ende na den derden dach / so en ist niet quact laten ende purgeren met eender medicīne / die lichte- lic purgeert melancolie / also is die siedinge van Epi- ctimi met gheytē wepē / ende voedet hem met vette dyeten / ende maecten blijde / en wasschet hem dicke dat hooft met siedinghen van schaeps voeten / en die hoofden / ende en laet hem gheenē dorst hebben noch honger / noch waken / noch pinen / want aldus wort hi behoet van vreefen bider hulpen Gods / Ende ne- me alle dage een werf vanden simplen medicīne oft

gecōponeerde / die daer toe behooren. Die simpe- le sijn dese / asa fetida / assene / bolus armenicus / liliē terra sigillata / nigella / mirra / Sanciane. Een goet gecōponeert. R. die asschē van cantro- rum gebrandt in eenen ouen. iij. deel wter oock. viij. deel / maecter een puluer af. en nemes alle daghe. ij. z. met wittē wijn. Noch een goet gecōponeert. R. De asschē van crenetfen. viij. deel / Sanciane. iij. deel / ter- ra sigillata / maecter een puluer af. Ende en waerdy daer toe niet gheroepe vānt beghinsele / ende dat be- ghint te hebben quade toeuallen / die welcke sijn / dat hi beghint te hebben quade gepeysen en quade droo- men / en dat hi gram schijnt en murmureert / en men- get sijn re bene / also dat hi antwoort sonder vrāghen die welcke sijn tekenen van melancolien / dā gheeft hem een medicīne vā cantariden. R. Die buyckē vā groote cantariden / thoofte en dander af ghedaen. ij. z. lens gheluyuert. i. z. soffraen. spijf / galigaen / nancel / ana. xv. z. stoofte wel en cōficieret / ende maecter tro- ciscen af weghende. i. z. En gheeft een trociscē drie werf / tot dat hi etter pist / dan ist goet / Ende als ghī verlekert sijt / dan laet die wōnde na den veertichstē dach. Ende is die wōnde van eens serpents bete / oft van eenen seninigen diere / dan moet men die wōnde wijden / ende setten daer onder een ventuse / en treet- ter vele bloets wt. En tis seer goet dat ghī omtrēt die wōnde ende dat ledt legghet Mirica / want het en latet niet al omme loopen. En als die prikkelinge is in die hant / oft inden voet / so gheeft hē bziakelach- tige medicīne die bouen ghelept is / ofte die groote bziakelē / ende houdt die wōnde open / tot dat al dat senijn wt is.

Van wonden der ghebroken beenen ende ontsettinghe.

Is een wōnde is met brekinghe des beens oft ontsettinghe / dan ist goet dat ghī in dyc wōnde legghet / dat dat bloet stelpet / ende op die wōnde doderen van eyeren / met olve van roo- sen / ende salft dat ledt met allen / omtrēt die wōnde met. ij. deel olie vā roosen / en een deel azijn gebect met bolo armenico / tot der twinnige des etters / en de totter verlekert hede van apostuemerigen / Ende en moeyt v niet / om die stuckē vande gebroke beene oft te ontsetten voor dē. viij. daghe inden winter / en indē somer ten vijftē / wāt dan ist schuldich etter te maken / en verlekert te sijn van apostuemen. Van set- die brekinghe / oft ontsettinge tot haerder steden na die leeringhe diemen setten sal / int Capittel vanden gebroken leden. Ende heeft dyc wōnde stoppinge te doene / so doet / dat noch splittinge / noch bindinge en come op die wōnde / Ende dit muetchdy doe / dat ghī dat daer met eenen schaerfe snijdt op dyc wōnde een ghat / Ende ouer naeyt die wōnde die ghī maket / in die bindinghe met eenen brade / alsoo dat men daer door dyc wōnde vermaken mach / sonder dyc eerste bindinge te outdoene die welcke ghy maket aen dat gebroken been / oft dat ontsette been. Want men en is niet schuldich die wōnde te vermaken voor dē ghe- determineerden tijt / als ghelept is in sijn capittle. Maer mē is schuldich dat te bindē met eender nieu- wer bindinge / die ghī ontbinden moet tot elchē ver- maken / Ende als ghī verlekert sijt / ende ghī certeyn wel weet / datter gheen apostuemen comen en sullen / Ende ist dat sake / dat ghy dat verstoppte ofte gebro-

ken been/ oft onsette/ hebt te gader ghelept/ dan legt op die wonde doort gat/ dat ghy maect indē bant eē mondficatie vā huenich rolaet gecoleert/ ende van gharsten meel/ tot dat die wonde gelynuert is/ ende legter inne draden van witten oude lēnwade/ totter volmaecter supueringhe/ dan winnet weder vleesch en consolideret met weder winnende consolidatiue diemen leeren sal inden Antidotarius.

Om dat bloet dat wter wonden loopt te stelpen

Is dat sake/ datter vergaderde sake vele zijn/ dpe dbloet doe loope wten lichaē/ als openinge der wonde/ der adere/ oft der arterie/ oft haer snidinge/ oft knausinge haers lichaē/ ofte cranchinge/ en die toeuallende saken zijn vele/ als groote volhent des bloets/ ofte groote scharphent des bloets/ en dier gelijcke/ En deerste sake so wōde te slaē/ oft te zeer springē/ en te roepē/ grāschap en veel ander/ en elc heeft haer ege kuere/ ghehoude in die medicīne/ en in dpe meyninge van desen boecke/ en is niet/ dan te spreken vander vloeyingen des bloets/ dat wten wonde coēt/ dwelcke wort ghestelpt by die Chirurgen/ hi moet merckē die dispositie des gewondē/ en dat wesen/ en zijn outheide/ en die virtuyt/ en die cōplexie/ En concordieren dese/ en specialike die virtuyt die cracht en macht/ so laet ghehoech wt gaē vandē bloede/ op dat ghi daer wort geroepē vant begint. En als hi cranc wort/ wildijt dan stelpē/ en dat v goet dūct. So besiet/ oft dz bloet coēt wten cleynē adere/ en arachisch/ dan ist genoeg dat mē daer op leet dwitte vandē epe met wercke/ als de derlen te gader geleet zijn/ en t sal te beter zijn/ troepeter ooc op tpuluer van halcke/ oft van wierooc bouē gelypt ter naepingē/ want dat puluer stelpet dbloet en consolideert die deelen. Maer quaet van grootten aderen/ so en wordet onderwilen niet aldus gestelpt/ maer het moet hebben. ij. sarche medicīnen/ en niet meer behendicheden/ op dat vloeyt vanden arterien datmen bekent/ als dat bloet al springende wt gaet/ na die openinghe/ en luytinge vandē arterien/ Dan settet wten vingher op den mont vander adere/ oft arterie/ en houdet daer eenen langen tijt/ want daer sal bi auontueren eenen druppel stollen/ en dan wort die vtruyt seer gesterct/ En dan legt oueruloedelijc daer op/ van desen dinc aldus gemaect/ op dat is een gesnede ader/ oft arterie. **Re.** Wt vet wierooc. ij. aloes. i. j. maectet af puluer/ en temperet mettē witte vandē epe/ alsoo dicke als jē/ en dan mengt daer in halen har cleyne gesnede/ want deser medicīne en is gheen ghelijck/ om dat bloet te stelpē en aderen vecōsolideren. Maer als ghi coemt om dpe wonde te vermakē/ soo en doet die medicīne niet gheender cracht af/ maer legter dpe selue bet moruwer weder op/ op dat si deerste moru make/ tot dat si van selfs af valt/ Ende het is mogelijc/ dat die brandende medicīne eer dat bloet stelpet dan dese/ dpe welcke men leeren sal in den Antidotarius. Maer wi en zijn niet seker/ allinē die roue afdoet/ dat bloet en sal weder vloeyen wter aderen/ oft arterien/ dpe onder dpe roue zijn/ om dat si niet geconsolideert en zijn/ Maer dpe medicīne vā den wieroocke metten halen har/ en stelpet niet alleen dat bloed/ maer het consolideert dpe aderen ende arterien/ als ic dicke hebbe gheproeft.

Ende ich sal v toebrenghen een auctoriteyt een exempel van eenen dpe tot minen handē quā van die sarche

hi hadde in zijn hant een mesken met eenen scharp punt/ en dpe punt ghinc hē int voorhoofd/ ende doortac hem die adere Organica/ en niemant en constele gheskelpen/ En ich wasser toe geroepen en quā haestelijc totten kinde/ dat bi na niet en sach/ en die ooghen warē hem in zijn hoofd verkeert/ en zijn bloet quā al wter wonde/ en ten hadde gheenen puls/ En ic sette minen dupin op thoofd vander adere/ houdende daer vake/ datter niet wt en mochte gaen/ En also houdē de een langhe vze/ begonste die virtuyt te becomene en die puls beghonste hē te openbaren/ also oft hy een cleyne draet hadde gheweest/ Doen sandt ich in dpe opotharie/ om dat puluer/ en ic en dede minē dupin niet af/ voor dat die bode weder quam/ ende dat kindē begonste zijn ooghen open te doen/ ende ich dede die medicīne bereyden/ en leydele oueruloedelijc daer op/ met cusseneelen vā werck genettet int witte vanden epe/ en ich bandt met eender bindinghe ende hiet datmē hē gaue een cruyne broots ghenet in wātere/ En des morghes als ic weder quam was thint geconfortert/ ende die vader badt mi/ dat ict besage/ maer ic liet alsoo totten vierden daghe/ maer ich viltterdet alle dage/ en ten vierden daghe ontbandt ict/ en ich vandt die medicīne gedroocht op die wonde/ also dz ic se sonder forste niet af doe mocht Doe leyde ic hier op dat witte vandē epe/ met een luttel olien van roolen. Ende ich vandt die wonde ende die adere geconsolideert sarchelijc/ Vanden welcken vader en moeder seer verwonderden. **S.** En en mochten metter medicīnen die wonde oft adere niet consolideren/ oft bloet stelpen/ om eenich ander impediment dan moct ghi die adere binden/ oft arterie/ oft treckē se wt haerder stede dat hoofd vanden aderen oft arterien/ en wriuet oft verbrandt met eenen heeten plesre makēde een groote diepe roue. Een exempel/ een cleyne kind van vijf jaren/ was ghescheen van eenē aderen kinde in die stede van Melanē met eenen cleynen melle in sinen arm/ en die zenuwe onder de adere was ghescheen/ En het hadde groote sweeringe/ en die medicīnen en mochten niet wederstaē/ want die houde medicīnen en mochten dat nyet wederstaen/ want die coude medicīnen dpe nuttelijc waren/ om dat bloet te wederstaen/ hinderden/ ende was contrarie/ Doen sach ict dat noot sakelijc ware/ alle die adere te trecken wt haerder steden/ en dpe te bindene en der zenuwen te helpen met olyen van roolen/ En dpe moeder vanden kinden/ sandt an eenen leeken meester/ dpe mijn vonnisse wedersepde/ en geloofdet te ghenesen/ en ich ghinch wech/ en hi hiet thien daghen dat die sweeringe niet en cesteerde/ noch t bloet en stelpde/ so dat die siecke was op de doot/ doen was ich weder ontboden/ ende ic en wilde daer niet gaen. Doen quam een phisicus een vrent des siecken/ en was gram/ datmen niet en hadde gedaen minen raet ende sach wel datter gheenen anderen wech en was Doen vzaechde hi den leeken meester/ oft hiet soude konnen doen/ hi sepde/ ja hi/ Ende hi sneet die huyt/ lichtelijc bouen der aderen/ ende treckte wt metten handen/ ende verbrande dat hoofd/ met eenen brade. Ende doen dede hi daer inne/ heete olye van roolen/ op die zenuwen/ ende het wert genesen/ Een vraghe is/ hoe hi dien/ so lanighe houdē mocht met so groofter sweeringhen vanden crampe. Ich antwoorde ende segghe/ om dat si oueruloede alle daghe/ ende dat die zenuwen also daer door nyet en mochten worden

ghepdeft noch buult. Dit is gelept om dat de werckman moet wesen vroet van saken om te wercken in ghelijckē sake. En en wort die adere met desen dinc niet gestelpt (dat seldē geualt) so moermē dat hooft vander adere oft arterie verbrandē met eenē herten pserē/soo dat daer make een groote roue/en wacht dat ghi die lippen niet en ghenaeft metten heetē pserē noch die zenuwē noch gheen dinc dan die adere. En en helpt al dit niet so moetmen die adere wttrekkē/volesch bouen af gedaen/en wriue die adere tusschen die handē starchelijc/het gheualt onderwilen dat een arterie wort gecorrumpeert oft gesnede/en dat vleesch daer bouē niet en schuert/oftē daer bouē wort gheconsolideert sonder consolidacie der adere oft arterie. En daer onder soe wort een vergaderinghe van bloede die welcke is een apostuēie ofte die moeder des bloets/vandē welckē dat hem die siecke ontstiet/dat hi die huyt scherē mach/en dat bloet wt vloepen mach/en dat is quaet om te selpen/vandē welckē Galienus seyt/datter een was ghenesen vā sodaniger sieckē/byden welckē hi leerde/dat hi daer altoos sneeu op leggē soude/als hēt ghecrigē mochte. En daer wt mocht mē nemē/dat coude drooghe dinghen/nootsakelijc hē tot heeten apostuēien.

Vanden Dieten dat hē eten en drincken voor die ghewonden.

Andē Dietē der gewōder discorde ren vele wāt somige geuē aldē ghe wondē/alsoo wel int hooft/als in ander stedē/goedē starchē wijn/en goet vleesch vā capornē/oft vā hīn nē. En si segghe dat die sieckē met alsulckē dietē bet ghenesen wordē. En segghe dat twater die leden volmaect/die ghewont hē/en indē winter/in die apostuēie/en corru perē/en cranch die cōplexie en doet veel quaets. En dān houdē vāsheydelijc/en geuē den sieckē water en broot en ghebradē appelē/tot .x. daghē. En o dat desen boec best sal hē op dattē god volbrēngt/ende doet af die donckerheyt/en vālaert die twijfelike saken/so seg ic dat si hebbe diuersche meyningē/ o dat si in haer experimētē niet en rieckē die redelike ondersoekē. Maer deerste seggē dat die ghene die alleene water en broot nemē wordē gecranch/en haer ledē wordē ghelept vān natuerlijcher dispositie/en datter somige luydē af steruē/oftē lange quēlē. En dat ledē en neemt gheen virtuyt/ alst schuldich is te doe. En dese hē vā coude en droger cōplexie/der welcker lichaē en die wonde ware cranch/en der welcker blase en mage ware vrcout. Vānder segghe/die wijn bronckē en vleesch aten/dat die ghewonde ledē quā mē tot apostuēie en tot corle. En dese warē ionc/heet/vocht vā cōplexie. Waerō dat si alle den anderen verbodē wijn de drinckē en vleesch tetene. Wāt haerder beyder si en begripet niet al/dan dat si van huytē saken. Daerō volge ic die leeringē vā Galis/en Galienus/en Auicēna/en somighe experimēte by minē meester/en vā mi met redenē gheproeft/legge dat die siecke schuldich is hē te wachte int beghin sel vā wijn en aldermeest is die wonde int hooft/oft in zenuwēachtige stedē/wāt ten is gheē dinc dat die zenuwe so seer quetst/en die herse als die wijn/alsoo volckē als hi vā hē natuerlijker hitten wort vkeert en o hē substantie lēdē door die zenuwē/en clint hae selijc tottē hooftē/draghēde met hē die geeste en die

humorē/en hi quetste de gedaēte/en oer cranch hi die gesonde/die een crane hooft hebbe. En daerō sijn en schuldich te verbiēde int beghin sel in alle hooft wōden/en der zenuwē wondē. En den heetē en dē vōchten/en sonderlinghe totter en vāder huere. En den coude gheeft getemperde wijn/na dē derde dach/en daer na puerterten bat/maer wacht v dat op tledē gheen apostuēie en come/en dier drack moet hē wa ter op gherste oft water daer een crume broots in gesode is/en met coude water specialijc indē somer/en eenē mēsche die des ghewoon is/oft mettē .x. deel wijns vā granatē/oft metten sesten deele wijns vā agrestē. Dit is eenē volmaectē dranc tottē hooft wōdē/en tottē wondē v zenuwē. En een quaerte waterē en supuer gherst .ij. .j. sebestē. .j. .3. droogge pūpūmē. i. .j. supcher roolact. .ij. .j. siēdet tot tderdē deel versodē is en geest hē vā desen drackē/wāt hi is veraderēde/en hi en verhit niet/en hi belet die ruckē/dat si niet en clinnē tottē herse vān spise der gewondē/so segghe ic/dat die ghene die heet hē en vōcht/dien en is niet goet vleesch/noch melck noch gheen spise/dan die licht is om te verterē/ten ware dat hē te weckē/en al te cranch wordē. Maer hē moet ghepaeyt hē vā dē lape vā gherste oft hauere/oft amandelmelck sonder in hooftē/daer en pūpūc ic niet dpe amādelex noch die vaporeuse vrucht/al groote noten en hāsel notē/wāt si hebbe een natuerlijc fumositeit/deeren de dē hooftē. En hi mach etē amādam/en beet/coolē en lacturē/en crūpūmē vā brode gheweyct met sup kere. En is hi so cranch dat hē vā gheenē vleesche wachte en mach/so geest hē vleesch vā chepnē vogelkens/cleynē kēkenē/leuwerckē/en andere/en vā cleynē gheptkens/en caluerē gemaect met agreiten oft met wijn vā granaten. En dese dieten houdt/tot dat hi verseker is van apostuēie/en tot dat alle dpe sweeringē en swillingē vāndē ledē ghesetē is/en dpe wondē wel na gheconsolideert is. En ist een wondē die drooghende is/daer gheen etter in ghewonnē en is. En is die wondē met fortseringē ghemaect/oftē vān locht verwandē/daer winninghe des etters vān noode is/en versekertheit der apostuēie is/dat die wōde oueruloedelijc etter maect/en dat tledē wel beroerlijc is/ende niet gheswollē noch wtghereet ende het is sonder sweeringhe/dan verandert allēkens die dieten/tot dat ghi coemt tot die gewoonlijc dieten. Ende ware die siecke van coude en drooghe cōplexien/en hi hadde bi natueren oft bi ghewoontē een coude cranche maghe/soe ware hē noot sakelijc dat mē hē ghaue vān beghin selē/vleesche ghemaect met wel rieckendē dinghen/als ghingebeer/soffraen en dier ghelijche/en na den derden dach gheeft hem wijn. Ende ware dat been ghebroken met een wondē/oft son d wondē/ontrent dat eynde/dat is totter versekertheden van apostuēien/so ist goet/dat mē hem gheue wel voedende spise/ende die makē groote en stark reparament des beens/als tarwe ghesoden/pappe vā mele wel ghesoden/dat mēste vāndē dieren/ende die penslen vānden ossen wel ghesoden ende alsoo ghedaen/menget onder een/ende bindet op dat been/wel vast ghewonden. Waer omme dat noot sakelijc is den Chirurgiē/dat si weten in haer dyeten/die complexie/ende die virtuyt/ende dpe oudheyt/ende dat lantschappe/ende die tijden vā den saken. Dat hi sine dyeten veranderde diuerselijc na dat behoort/en der mensche cōplexien/ende hē en

Indet altoos nae eenen raet niet voortghaen in zyns dichten.

Van opene gaten.

Vulceratugē zyn vā snijdingē der ap-
stuenis oft openingē oft vā ongenese-
wondē oft vā eniger onthoudingē/ oft
berningē/ oft vā hitte/ oft vā cauterin-
gē oft vā snidens droochte oft stoppēde
coude/ ofte vā seer vochtiger materiē die dē lichaem
corrūperē. Wāt alle oude wondē/ dye vuylicheyt in
heeft/ oft senijn/ oft rouen/ oft daer gheen louchich-
etter in en is/ dat en is geen wondē ghehecten/ maer
een vlcus oft svercinge. En eenige meesters seggen
dat is een fistel/ oft canchere/ maer het en is gheen/
maer cancher en fistel van desen/ als eygen en geme-
ne/ wāt alle geulcereerde canchere en fistele zyn vlc-
maer niet verkeert/ alst geopbaert is/ elck in zyn ca-
pittel. En vā desen vlcen/ so Huicenna seyt/ zyn vā
maniere/ want daer is violent/ stinchēde/ diepe cane-
rous/ oft bedect corrosif/ vuyt oft quaet/ van desen-
de/ dats vā quader consolidatiē/ Van desen die ghe-
lyckē metten fistele/ in trekenē/ en in formē/ als tge-
senijnde cancruse/ vnder gelijcken mettē canchere
alst wādelende en corrosifue/ nochtans en scillen si
niet/ alst verclaert wort int capittel vanden canchere
en fistule geulcereert/ En alle dese scillen vande wō-
dē/ En wit slecht etter en laechte/ en effen in alle zyn
deelen te gader/ en niet verscherpē en sonder stanch
Want dit etter is gewonnen wter natuerlijcker hit-
ten/ Maer dat senijn/ dye roue/ dye vuhede/ en alle
die oueruloepentheyt der vlcere worden gewonnen
van vnder hitten/ daerō die violente vlcus/ als daer
in vloeyt subryl senijn/ en moru/ en dat root is ofte
ter rootheyt hellēde/ ofte scharp hītende/ ledt/ betee-
kēt dominatie van vnder hitten. En ist sond hitte
hellende ter wicheit waert/ sond berninge/ beteekēt
dominatie van vnder coude. Stinchēde/ dats dat
groote rouē heeft/ oft eenich groot ouertollich vlee-
sche. Diepe/ dat grote diepte heeft/ en bi auontuerē
crom. Corrosif is dat met zyn corrosifheyt corro-
deert wāt scharpe bloet wort daer toe gheskiet. Ga-
lienus seyt/ t scharpe bloet en corodeert nyet alleene
t goede vleesch/ maer oock tleuende. Die vuyt vlcus
is stinchende/ om dat een vrende hitte heeft/ om ghe-
keert/ wten welckē dat coemt die vuyt roock als vā
vuylen vleesche.

Twandellende vlcus dat herwaert en derwaert crup-
pet/ en nochtans en gactot niet diepe/ en het is quaet
te genesen/ om dat hē by auontuerē zyn quaetheyde
toe coēt vā corruptie van al dē lichaem. En tot ter
huere vanden vlcere zyn vele regulen int ghemeine
Deerste is/ dat si nēmermeer en wordē genesen eer si
van haer oueruloepentheyt ghesuiuerd zyn. Vander is
ist sake dat dē lichaem is vuyt natuerlijcke cōplexie
En immer en pepn si niet/ om die vlcen te genesen
ten si dat si worden geleert tot haer natuerlijcke com-
plexie. Die derde/ ist dat sake dat die leuere en die mil-
te ghequet si zyn/ dat dicke gheualt in ouden vlcen
si moeten van haer quetsinghen zyn gesuiuert. Dye
vierde is/ dat die ghedaente ende die groocheyde der
humoren/ moeten worden ghetempert met laten/ en
met sarmatien ende met goedē regimēte/ Ende is
die locht quaet/ so legt den sieckē in een goede locht
Dit ghedaē zijnde/ dan moet die meester verstaē dye
huere der vlcen/ al dat hi mach. Dye violente etter-
lijcke vlcus/ besiet oft better datter wt gact/ root is

oft geluwe oft dat onderwijlen schijnt hebbende hit-
te/ dan wasschet met watere daer roosen in zyn ghe-
soden/ ende gherste/ alupn/ balustia/ lenticulen/ sim-
pel/ ende ghecomponeerde/ met suuerē honich/ sal-
uende den vlcus binnen/ dat wel worde wtgebrēde
En ist so dat dat senijn is sonder hitte/ ende dat ledt
gheen hitte en heeft/ so wasschet met water/ ende met
wijne daer in ghesodē is mirthe/ allene/ marubium
sauie pimpernelle/ van desen simpel oft gecōponeert
met zeeme. Ende alst volmaectelijcke ghesuiuert is
so windt dan daer vleesch inne/ ende cōsolideret met
desen vnguenten/ dat vleesch windt in oude vlcere
ende het suuertse ende ghenestse/ ende daer in con-
uenieren Galis/ Galienus ende Huicenna.

Gen Vnguent.

R. Titargirium ghepulueriseert/ incorporeert met
olien van roosen ende azijn/ alsoo veel vanden eenen
als vanden anderē/ altoos roerende/ tot dat geme-
ghet wort/ en dat si als een vnguent/ Ende dit is ghe-
moet Titargirium/ dat nuttelijck is in vele casen/ Ru-
neemt van dien. viij. deel/ ende alupn/ bolaukia/ cu-
cumeris/ oft in die stede ghebrāde tediche/ gebraide
coper/ gebrant soot/ ghalnotē/ draeyt bloet/ cathine
van suuere/ ende twaelfste deel van alle den vnguen-
te/ ende menghet/ en maect een vnguent. Dit vnguent
doet mē int vlcus en daer op/ want het droocht ende
wint vleesch/ en cōsolideret/ Dit meret dat in de hū-
re vanden vlcen/ na die supueringe alsoo is goet
ghespreyt een lijnen cleet/ en daer op een vande mon-
dificatiuen/ diemē segghen sal inden Antidotarius/
ende legghen bouen den vlcus/ van daer dat die hu-
moren vloeyen ten diffenlijct datmen aldus maket.

Gen Vnguent.

R. Solum armenicum. i. j. terra. sigillata. s. j. olie
van roosen/ ende azijn so vele dats genoegh si en dat
moruē si en datter noch so vele vander olien si/ als
vande azijn/ en menghet wel onder ec/ Weet dat dit
besensij elck ledt beschermt van corruptie/ en vlcus
van wijder te wordē. Dye vuyt vlcus wort genesen
met af te doen die rouen/ oft die vuylicheyt die daer in
is/ mettē puluere van affodillen/ oft met eenen ande-
ren mondificatiue/ datmen leeren sal dan te consoli-
deren. Dit diepe vlcus wort genesen/ snijdende daer
in met eenen instrumente ghemaect als een clisterie/
met eenigher wasschinghe/ als bouen gheseyt is int
violēte/ na dat dat ledt te coudt heeft oft te heet/ En
de na zyn supueringhe/ daer in te worpen water ofte
wijn/ daer mastich in ghesoden is/ en wierooch/ ende
legt buyten een vande mondificatiuen van hueneich
datmē segghen sal En daldet beste is/ datmē dē mō-
vande geulcereerde oft gewondē lede/ hange neder-
waert/ en bindet vaste ter diepte waert/ En tis oock
goet/ en moet wesen/ datmē hē make en nieuwe wō-
de/ int neefte hellēde/ dat daer die vuylicheyt wt vloeyen
en mach/ also wort vlcus eerst gheselen. Corrosifue
wort gheselen/ met eenigē coude bedruckende speet-
alijcke/ omtrent die wondē/ en die droochede/ vande
bloede te corrigeren/ met spisen ende dracke/ en pur-
gertene/ die roode coleren ende salueten met coude
consolidatiuen vnguenten/ den welckē harde goet is
Galis vnguenten/ inden Antidotarius. Dye vuyt vl-
cus wort gheselen/ metten stanche af te doen/ ende
die vuylicheyt/ totten welcken is harde goet hydro-
mel met mirthen/ ende een mondificatiue ghemaect
van sape van allenen/ ende ghersten meel/ ende van

huenich/vā mēre/dat maectmē ald?/scheemt dat sap van alssene. iij. oncen / huenich. iij. oncen/ ghersten meel/mirhe/vā elc al euen vele. i. j. verghadert/ēn vult die binnenste stede met draden vā supueren lymwade/En warē daer wormē in/dootse mettē sapsē vā alssene/oft mettē bladerē van persikē/oft persicaria ende alst gesupuert is/dan vleeschet ēn consolideret. Dat wandelende wort ghenesen met lotene/ēn met farmacien purgerende coleren/ende verbarrebe humoren/ende legghen daer omtrent een defensijf van bolo armenico/ende terre sigillate als voorseyt/ende met cenen couden mondificatiue/ende onderwijlen moetment bouen cauterisierē/met cenen gulden instrumētē/wat dat cauterisierē/maect dat ledt rechts/ende tulsus is quact om te cuturen/op dat die saethe bedect is den sinne van quader dispositien vanden lichame/En daerō heuet te doen vā rechtmakingen des lichaems en des ledts/alloot gheseyt is/Ende is die sake openbaer en ofte meer/soo doet die af/dan gaet totter cuere/En die saken belettēde die consolidatie der vlcen/zijn quade dispositien vā al dē lichame/als hydropich/oft quade dispositie der leuere/als oft si te crane is ende vā coudē sake/oft heeter oft drooghet/oft vochter/met materien oft sonder materie/ēn met harenhede ende met crancheden der milten/des bloets niet gesuert vā melancolien ofte vā vuphede/oft zijn scaephede/oft die adere vol bloets loopende tottē vlcus/oft ter gelandulen/als die vlcus die comen in die beenen en in die voete/oft groote harde lippen/oft met medicinen die contrarie zijn den lede/oft dat gequetste ledt/oft quade magerhede oft dat vlc is in een quade stede oft int opperste van den arm/oft vlcus is ront/oft het is onder heet van den beene gecorrumpeert/alle dese belettē die cōsolidatie vande vlcen/Waerō dat ghi alle dese merckē moet/ēn corrigeren al den lichame/ēn specialich die principale leden/En alle die leden te houdene in natuurlijke complexien/op dat si daer in zijn niet ghelijcken/En zijn si ghemagert die af te doene met contrarien/ēn temperē die grootheyt/ēn die ghedaente vanden bloede/ēn brengen die adere bloet stremmetse/oft ist mogelijc/slijt af die glandulē/ēn ontbintse/dat ouertollighe vleesch daer af/ende versubrijt die groote lippen/ende corrigeert die dieten/En die ronde formē vande vlcere/dat senuwe oft adere beledt/somtijt leyemen metten cauterie cutellari/ter langer forquien/lances den lede/ende dat gecorrumpeerde been onder dat vlcus doet af/Ende dat moet ghy aldus doen. Ghi moet been al ontdeckē/oft met renen ysere vtleesch dat opt been gecorrumpeert is/slijden/oft metter medicinē diemē legghen sal int eynde/oft met heeten ysere/ende dat is best den gecorrumpeerden beene/Ende als dat gecorrumpeerde been ontdeckt is/so en scrappet niet gelyc eenige doē/Maer steect dat been met eenē heetē ysere/dan ghiet daer op heete olie van roosen/ēn een vande mondificatiuen die hebben macht dat gecorrumpeerde been oft vleesch/sonder violentie ende ghewelt af te doene/want doedijt af met couden/schrapende dat been/oft met crachte/daer nae ist noot sakelijc dat de natuere onthoude die buytenste vanden beenen/ende supueret/waerom dat ghi int afdoen die pine vermenichuldicht/Ende ghy en moet dye supueringhe niet volmaectelijc doen/want daer coemt dicke een quade fistel af/Die ontamelike medicinē wort aldus

ghecorrigeert/aenmerckende dye complexie van al den lichame/ende vanden lede/ende dye graden der medien/want is dat ledt drooghe als dye ooren/nueslocken/ēn alle beenachtige en cartilagineuse leden/Ende hebben si oock groote vuplicheyt/so hebby te doene een harde droogende medicinē/Ende is dat ledt ende dat lichaem natuerlijc vocht/ēn heuet luttel vupheden/so hebby te doene een medicinē die luttel drooghet/Ende hebbē den lichaem en dat ledt vupheyt/so hebby te doene een medicinē die mīde lijc droocht/Ende zijn twee leden ghelijc van complexien/ēn deene heeft veel etters/ēn dander luttel/En datter veel etters heeft/dat heeft een seer droogghende medicinē te doen/En altoos moet ghy houden die dinghen/nae die mate der natuerlijcher dinghen/En dye teghen natuere zijn/doet met contrarien af/Maer die grootheyt die men daer op leghē sal en machmen niet volmaectelijc setten/Nochtā is ist ghenoech dat die natuere hebbe haer ghelijc/ēn contrarie contrarie/want die wonderlijche natuere steect wt dat coruloeyde/ten si dat si ghegaen is wt haere makinghe/Ende die supuerende medicinē en droogghende medicinē is noot sakelijc in elck holle vlcus/om dat moet supuerēde groote oueruloepentheden der derder verteringen/die welcke noot sakelijc worden ghewonnen in elck hol vlcus/oft het is cracker dant behoort/oft is stercker dant schuldich is te sine/is dat dan dat die vlcen zijn ghelijc diepe ende dat dperwonde is subtyl ende root/ende subtyl ende ghelyc/ēn die stede al omtrent is groene/swart/oft onder root/Ende dat dye siecke gheuoelt groote hitte en brandinghe/om dat tfeijn wort vermenichuldicht/ēn alst die kattuitghe sien/ordineren si het drooghe medicinē/ēn dat vlcus arghert altoos.

En die berekenisse dat die medicinē is van cranker drooghingen/dattet etter oft dye vuplicheyt groot ende swart oft bleec is/ēn dat ledt coud/wit/valu van verwen ende mozt/ende dat die siecke gheuoelt coudē int ledt. Dit ghesien/maindert int eerste caes die drooghe vander medicinen/ende int ander doet toe ende verandert also int werck/alst heeft die condicie vanden lede en vanden lichame/En die dit niet en weet/sal qualijche ghenesen die vlcere/waerom datter vele zijn dye van lichten wonden maken quade vlcen/met haeren quaden wercke/die welcke daer nae met goedē meesters niet en moghē worden ghenesen.

Ende die saechte medicinē dye wt den drooghenden drooghen die vlcen/die cranche drooghinghe hebben te doene/dat zijn dese/Priso/Aristologia rotunda/Tupini/meel vā houte/Mastick/Wierrooc/ghersten meel.

Dese zijn stercker/balaustia/spicidere/roosen/notē van cypresse/ēn dier ghelijche.

Dese lichte supueringen zijn dese/huenich/water van ghersten/gheyten weyde/zeewater/water van solphere/dat supuert ende verhittet/Water van al-

lypn dat supuert en vercoelt/Ende supuerende plaesteren ende vnguenten/vanden welcken ghi ghenoech hebben sullet inden Antidota cius.

Vanden Fistelen ende hare kuere.

Fistel is een diep vlcus des welcs mont is nauwe/en de bodem wijt/ hebben de binne. i. swillinge hart hebe/ en als me als. i. pipe vā een veder/ en daer inne scillet vandē diepē vlc? dat vleesch/ achtich is/ wāt dat diepe vleeschachtige vlcus/ alst hoorst is/ gelijc hē in diephede/ en in de engē mont/ Maer en ist binne gheene swillinge harthebe/ waerō dat die fistel niet en wort gesuueret met wassingē/ daer vlcus mede wort genesen/ en gesuueret. Maer het is noot sakelic dat mē die hartheit en die swillinge af doe met cauteriū oft met eenē brāde der medicinē/ de welcke bernēde medicinē oft cauteriū die diepte vandē vlcus niet en laet meer deren. En die chirurgiū is sculdich te wetē dit ghesil/ om te weten dat ghesil tusschē vlc. s en fistel/ en elck te ghenesen met zinder eygēder medicinē/ En is dye fistel int vleesch/ oft tusschē die beenē en senuwen/ op dat ons die senuwe gheē corruptie en is/ noch tbeen gecorrupteert/ dā is v gheē dinc noot sakelijc/ dā te nemē agrimonie/ en scootēse wel met soure als een saule/ en doe dat sop indē fistel met eender pipē/ En vandē crupde maect puluer/ en dat doet int fistel tot dat doot is/ Endat wort bekent bider rootheden en ghelegheden des vleeschs/ dat binne de fistel gaet/ en dan hebt siroop van honich ende wasschet daer mede die fistels/ dwelcke ter stont aldus is ghemaect vlcus in deser maniere. R. Een pont waters/ ende. i. j. pont azijns/ en gesuueret zeem. iij. pont bladerē vā oliuē. i. j. en sagittelle. i. j. bindese met eenē draet/ en siebetse totter volmaecthedē/ en latet corlē/ en doet die bladeren vandē oliuē wt/ ende douwetse wte/ ende dāder hout mettē bladerē van sagittella/ En hier mede wasschet tweerwerf des daechs al law die fistels tottē bodem/ en droochtē wel/ ende vulken met draden/ ende daer op legt een blat vā sagittella/ en dit hantiert tot dat hi al geconsolideert is/ Maer dat in den fistel die verwe een luttel wort ontverwet en niet vele/ en die materie en is niet seer prikkelende/ Wāt vā deser beproefder medicinē/ so wordē alle fistelen int vleesche ghenesen/ het en si datter substantie vā senuwen/ oft vā beenē binne gecorrupteert zjn/ En specialic op dy die fistel niet al te hardt en si/ In dese twee manieren so en is niet genoeg die medicinē vāder agrimonie/ daerō istter noot sakelijc een couteriū/ oft een barenen de medicinē/ vandē welckē ghi noch hebbē sult/ En ware tbeen benedē in die fistel gecorrupteert/ dat doet al/ na die leeringe die v in dat ander Capittel is gheseyt/ Ende gaet die fistel door den wech/ en daer dye vrine door coemt/ oft crom door de bedecte deelē des aensichts/ gaende tot int hooft/ daer mē den bohem niet gecrijgen en mach/ het is beter datmen die nyet en ghenese/ dat is te verstaen met volmaectter huere/ Maer ghi moget schoonen ende den stanch af doen/ met wasschin gen vā huenich/ ende met plaesterē/ en dier gelijc ist oock best/ supnerende ende beschermen de omtrent dye stede te legghen/ om dat zjn quaetheyt te min soude quetsen.

Ende die fistel in die iuncture vandē voete/ en vanden knien/ ende vandē handen/ ende vandē ellenbooge is quaet te ghenesene/ ende onderwilen onmogelijc/ Ende heugt hi in een ander stede yet ghecorrodeert vanden senuwen/ al is dat pijnlijc om te ghenesen daer en is ghenē anderē wech toe dā eē lichte cauterisatie met eenē heetē pīere oft goude/ dat supuert

best dat ghecorrumpeerde ledt ende drooghet/ ende maect recht dye complexie van al den leden/ dwerch wort v geleert hier achter/ ende als dat herde vleesch volmaectelijcken gesuueret is/ so wint weder vlees ende consolideret.

Vanden gheulcereerden Canckeren.

Die geulcereerde cancker coemt vā openingē oft vā snijdingen/ oft clicuinge des ongeulcereert canckers/ des welcken leeringe ghi hebbē sult in dat der de cap. vandē apostuē. En hi coemt vā wondē die qualic ghenesen zjn/ tottē welckē vā elders coēt die vuple melācolie/ ofte die materie dye totter wondē coemt/ wort daer gecorrupteert en verandert de vlcus in cācker. Des canckers teckē is/ dat stinct/ en die lippē zjn groot en bleec/ oft swart/ binnen glādulus/ en alomme dootlagheachtich/ en op gelijc/ Een teckē dat onderschept maect tusschē de cancker en vlcus/ Is sake dat mē de cācker wasschet met looge so wort hi ons vuplder dā hi is/ en de vuplicheyt wort als een vellekē/ ende vlcus en wort niet vuplder/ maer het scoet ende tolesch wort rooder dant was/ en het en stinct niet gelijc de cancker/ wāt de cancker heeft eenē bisonderē eygenē stanc/ diemē niet gescruen en ran die welcke cācker gesic hebben die kunnen hē wel bidē tuer die vupl is.

Die gemepne regule in die huere vandē cancker is/ dat die cācker niet en wort genesen/ ten si dat hi met alle sinen wortelen en worde tot gerot.

Vander regule coemt van deser/ datmen hē niet sculdich en is te ghenaken met coudeu pīere/ noch mee heeten noch met bernendē medicinē/ ten si dat hy in steden staet daermen hem lichtelic wt rotten mach/ want soomen hem meer met violenter dinc genaect soo zjn quaetheyt meer vermeerderet/ Daer om so besiet oft hi is in vleesche steden/ daerment al wt rottē mach/ daer sijdt hem wt met alle sinen wortelen en die aderen dye daer omtrent gaen douwet wte/ dat al t melancoliosche bloet worde wtgeperst/ en dan cauteriseert al omtrent met eenē heeten pīere/ dan legt daer op pappe vā bloemē en van huenich/ ende vā sape van Eppen/ tot dat volmaectelijc gesuueret is/ dā wint daer vlees in/ en cōsolideret. Ende als ghy den cancker genesen wilt/ so ydele t melancoliosche bloet/ en ten ware dat hi waer in stede daerment niet al en mochte gewinnen/ als inden eers/ in die matrice/ in die manlike roede ende daer omtrent/ ende inde borst en int aensichte/ ende den hals/ Ende roet ghesiet in alle stede daer senuwen oft arteriē zjn/ dat beter niet en is ghenesen/ wāt als si met snijdingē oft cauteriseringen genesen zjn/ so steruē si haestelic/ Ende onge nesen leuen si langhere/ Maer bescherm t ghesonde ledt metten defensue/ en wasschet die wonde binnen met ghytenē weye/ ende drooget saechte/ Ende sal uet met stas vnguēte binne/ dats aldus. R. Ceruse gebreydet Tutie. ana. gemengt met olien vā roosen/ en sap vā Portulaken oft vā anderē coudē crupden/ dats goet dat de quaetheyt vanden canckere nyet en meerdere/ En hout hē wel/ hy drincke suueren wijn en ete hamelen vleesch/ capupnē/ hinnen/ en wachte hem vā ossen vleesch/ en hout hē gesondelijc/ die sieckhe sal te langer leuen/ En stinct dat vlcus en en is soe zeer quaet niet/ al heetent sommighe luydē cancker/ twort ghenesen met dat puluere vā #stodillen/ ende het moet wel gesuueret worden.

En weet sonder twifel dat geenē warachtigē canker en wort geneesen met eenē anderē wech dan met desen capittel/ wat mē scrift. En ist so dat v twifelt/ oft dat is een cācker/ oft een simpel vlcus oft scinckē de/ die zjn bouē gelyc/ maer wilt ghi dien supuerē: hoe ghi dien meer supuert/ hoe hi vuylder wordē sal en zjn quaetheyt meer vermeerderē. En en ist gheen warachtich canker/ hi wort gesupuert als eē vlcus en sedy dat zjn quaetheyt vermeeret/ soo laet af vander kuere/ vande vnguentē/ vander tutsen voorsēpt/ om te soonē/ wāt wildi dien kuere en ghi die kuere achter volget/ ghi cort hein zjn leuen/ en supuert ghi dien/ so verlanget den siecken zjn leuen.

Want adoen des consolidatijns belet/ en die kuere

hi hadt ter stont bouē de generale sake dpe vlcere beletē te cōsolidierene/ en de leringe teender somme/ die noot sake līck is/ om elke sake af te doen. Nu sal ich v leeren/ hoe dat eenige dat belettē/ dpe sake mochtē ghedaē wordē met eenē vloedē meester/ ist dat ghi die sake volget met dien capittē/ so suldy hebben een noot sake līck leeringhe tot uwer meyningē. Daarom/ so hi cathocē/ ni oft pdropich/ belet oft mē hem ghenesen mach/ vā dier dispositien en dan geneest hē oft ghi muercht/ en en condys niet so laetēt eenē phisiken doen. Ende is hicatocimus/ die de consolidatie belet in die curatie/ en moeyt dē siecken niet met corrusum/ noch met sindingē/ noch en legt daer in cancrien/ noch cantariden/ maer legt op die vlcere saechte supuerēde toetreckēde tlet lichtelīck/ te houdene supuerē/ dattet niet en sīnck. En als die dispositie geneest is/ so gaet totter principael der kuere/ en dat selue seg ich van quader dispositien vander leure/ vāder welker saken wille dat si wort gecrauct/ en so vander miltē/ wāt en zjn dese twee niet in haere dispositie/ so en wort dat vlcus niet geneesen/ maer dat belet de menichsulicheyt des bloers dwelcke ghi līckelīck muercht bekennen. Doet hem laten die ader die den lede voetsel brēgt/ daer na dpe adere dpe geyquēste ledt best ghenesen mach/ En is elbloet scharp en heet/ alsoo gedaen vdelet een luttel/ ende doet hem met coudere sriptiker spisen. En gaet voert soot int ghemeyne capittel gehoudē wort verstaende datter eenighe medicinen zjn/ dpe met dat si drooghen supueren/ soo hebben si die wonden te cōsolidierene. Sommige zjn bedecte sware vlcere/ sommighe zjn simpele/ sommighe zjn ghecomponeerde/ Simpele als vilinghe van copre/ vilinghe van plere/ bloeme van copre/ copre gheberēt/ root vitriool/ en alle dpe scharpe corrosiue wordē si ghebrant si zjn te betere om te cōsolidierene/ ende haer corrosiueyht wort ghemindert/ en goet corrosiue. Neemt vilinge van copere/ bloemen van copere. ana. i. 3. droefene vā siluere ende vā goude. vij. 3. gomme van oppresse. iij. 3. sal gēme. ij. 3. aristologia longa/ rotōndagheberēt myrtim/ olibani/ wter oochs. ana. v. 3. Doetē tē olie ende wīniet al in sīncken.

Wandē Cramp op die wondē/ en haer kuere.

De cramp coemt bi v lē saken in die wōde/ en die wordē sommige met vele sake gecureert bi dē meester. En hē noot sake līck/ dat hi weet die dispositie/ ende wāt die cramp is sal hīse redelich kuere tē dpe Crāp is een cortachtige ofre zenuwachtighe met der welker die zenuwen wordē ghetrocken tot

haeren beginsele. En het coemt om twee saken tegader genoecht. Veruultheide der zenuwe oft der coorden/ oft vdelinghe. En die cramp die wt vdelingē coemt/ die coemt meest tot grooter vdelingē vā bloede oft van langer merkingen/ oft van langer sweerin ghen/ oft van langer cranchēde van appetijte/ Ende dese coemt allenstēns. Ende egheene en mach ghenesen wordē. Ende die van veruultheden coemt/ die heeft kuere vande voorgaendē sake/ Deerste starcke sweeringe/ dan der coude. Die derde volmakinghe/ En ondwijlt u comē alle dese sake te gader om te maken crāpe/ eer si gecōformēert is/ wort si seldē geneesen oft niet. En weet/ dat geenē crāpe in wondē en wort gewonnē met cōtrarien/ en gheē vande sake daer in en comē mīnderende die sweeringhe/ al dat mach/ en beschermt die corruptie vande ledē vāder couch locht wāt tis seker vande crāp/ op datter nyet op en come vander medicīne. En coemt die cortse indē gewondē dat is een teeken/ dat dpe cramp nyet comē en sal/ en tis een teekē vāder doot/ en daer om doet mē daer in heere olie vā roosen/ wāt het coēt meest in die hooft wondē oft in die zenuwe. En ooc helpt mē hem wel/ met latene metē bussen/ en het ware goet dat mē die zenuwe oft coorde ontfree suide/ al sou det tlet cōstē wāt dat ware beter dan die doot/ op dat ment niet en mocht ghebeteren met ander dīghen.

En man was gewōt int hooft/ en dat velckē daer die beenē mede te gader houdē. Nochtans en hadde dat hersenbeckē niet. En een meester sōndē geneesen en hy cōsolidēerde die wondē/ eer si ghesupuert was ende hy creech den crampe/ ende hi wasser toecōmē/ ende hy creech veel apostuēnen/ omtrent dat aensich te/ Ende dat is oock een quāt teeken in hooft wonden/ ende men seydē dat hi ouer doot lach. Men wilde dat hi minen raet dede/ ich dede dat hooft se beeren ende ich vernēde die wondē totten bodem toe/ ende ich vulde die wondē met heeter olien van roosen/ ende ich saluede al dat hooft metter olien/ ghemen/ ghet met een luttel azijnē/ ende den hals met oliē al leente/ ende ich seydē op die wondē doderen van eyeren met oliē vā roosen. Ende ich seydē op dat hooft werck/ ende bandē/ en ich ghaf hem tētē sop van kīcken met comīnne/ ende claeren wīn met veel waters/ Tander dāchs was hy bet te ghemaake. Nochtans vandich die wondē drooghe/ Ende ich dedewe der die saluīnghe/ Ende des derden dāchs was dpe huut gheuocht/ die eerst seer drooge was/ ende alsoo hanteerde ict tot dat die wōde etter ghaf/ En als hy vanden crampe ghenesen was sonder cortse/ En ich en weet niet dat ich oeyt eenighen sach daer die crāpe was in zenuwen/ daer dese medicīne niet helpt en mochte hy en starf. Het is hem seer goet ter crampē/ dat laten int beghīnsele/ op dat hy starck is/ ende veruult/ ende datter luttel bloets wt gaet int eerste en dē hals ghesalft met heeten vnguentē als muden/ ende euforbium/ ende maket cleyne stēcken inden hals/ met cautērien/ tusschen elcher spondile soo dat niet diep en ghae/ daer na bindt langhe wolle daer op/ en begint se met heeter olien/ ende doeten swīghen.

Ende daer zjnder sommighe dpe den siecken gheue om dpe cortse te hebben/ heete vnguentē/ en seggen dat dpe vry zjn vanden crampe/ maer ich en prijet niet/ want daer comen af ouerulovende humoren en de oock meest slupmen. Dpe teekenen/ dpe spalmeere/ ghemeyne ende simpele/ dat zjn dpe sweerin

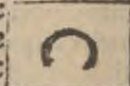
ghe hebben int cromme vande ooren oft der palperē oft der cromheden der lippen/ swaerheyt vā zwilge ne omtrent den hals. Die simpele zijn diet doen bekenen. Die. iij. crampē zijn dese. Emprocanus/ empicanus/ Thetanus. ¶ In emprocanus/ so wort toe ghe trocken dat voorste deel vande hoofde/ ende het wort ghecromt/ ende die siecke en mach niet op rechten de mont is ghenaut/ en dye vingherē vander handt zijn gheloken in dye hant. In Emprocanus/ so wort den hals achterwaert getrocken/ en den mont blijft opē ende die vingheren zijn wtgherect. Ende Thetanus houdt beyde die maniere/ so dat hy dē hals herwert noch daerwaert bupgen en mach/ maer hi staet rech te/ en hy auontueren al den lichame van bouē tot be nedē. Alle dese teekenen zijn verbodē vander doot/ als dye wonden zijn int hooft/ oft in zenuwe. Syder gracen Gode/ soo is voleyndet dat eerste tractaet/ Nu willen wy beghinnen dat ander tractaet. Ende sal zijn vanden particularen leden ende wonden dye daer op comen moghen.

Hier beghint dat tweede boeck: het welck tracteert vande particularen leden en der wonden die daer op comen moghen.

Nat wi belooft hebben/ comē wy totten particularen kueren: na die diuersche leden des lichaems/ Be ghinnende vande hoofde tottē voeten. En wy settē voor die Anathomie van elcken lede/ ende ordinerē die kueren der wonden. Dat hooft is ghemaect van drie deelen/ vande vleeschachtighen deelen/ ende vande hersenbecken: en vande hersenen. Toeleeschachtige deel is bouen daer op/ en is argher/ dwelcke menichfuldelijck door gaen is met musculē. Die winninge des hars is nuttelijck/ om dat coude en die hitte niet haestelijck gaē en soude door die hūit. En die gaethē/ om dat daer die fumositē oft dōp wt soude vliegen/ en dat hooft is te schoonder: ende het treet die cōplexie vande hoofde. En die lacertati ge huyt was ghewonnen opt hersenbecken en tolee sche/ om dattet decken soude/ dwelcke is ghewornē van subtilen zenuwen en draden subtilijcken ghefor meert metter huyt. En ooc ist profitelijck/ dat dat her senbecken gheueylt si. Waert also dat een deel ghe quetst worde/ dat nyet al ghequetst en worde. Ende om dat een been op een sīde nyet moruwer en sou de worden/ dan dander. En om dat die aderē/ soude hebben haeren wech/ bi den welcken/ dat si neder da len. En brengen den hersenen haer voetsel/ ende om dat dye zenuwen souden hebben haeren wech/ om te gaen. Ende om dat die vaporen/ souden eenen wech hebben om te vlieden vande hersenen/ Ende om dat die harde moeder/ soude wordē ghehanghen: dat dat hersenbecken/ noch die hersenen niet quetsen en sou de. En daer toe waelt vā twee tafelen siechte en lach te een onder/ ende dander bouē/ ende tusschen bey de spongiachtich/ om dattet soude zijn doorlochtich/ Ende dat den rooche des hoofts te bet wt soude vlie ghen/ Ende om dattet dye hersenen nyet te seer ver swaren en soude/ Ende sommighe meesters tellen

meer beenderen/ dan die sommighe meesters doen. Die waerheyt is datter ses zijn ende een dat die ses te samen houdt achter. Dat eerste been is dat been vanden voorhoofde oft coronale/ dat hem houdt vo ren den wijnbrauwen totter vergaderinghe/ die dat hooft dweers deylt/ ende is geheeten Coronael/ En de dit been heeft veel verghaderingen in dye wondē vanden voorhoofde/ ende daer om tellender die som mighe twee. Ende twee ander beenē worden verga dert met dye coronale dweers in die middewaert vā den hoofde metter iunctueren vanden coronale ende wordē te gader ghebondē met eender iunctuere/ de welcke gaet lances den hoofde van vozen tot achtere. De welcke is geheetē Sagitarius/ om dat si is/ ghelijck als een schiet/ oft pyle/ Ende dese iunctuere wort gheuoecht metten coronale aldus. Dese twee beenē zijn geheetē Vernalia/ om dat haere figure vander menghelinghen is: als die figure vā Verni/ Ende si zijn int opperste deel vanden hoofde/ als eenē schilt beschermēde dat hooft. Dat vierde been is achter/ ende is gheuoecht metten voorsepden vernalen/ met eēder menghelinghe ghemaect in die maniere vā dien beene/ dat aldus is gefigureert ende ghemaect aldus.

En die derde mengelinghe die de vper beenen vergaderē is al dus/ So dat die bandt vande eenen/ ghaet int hole vande ander. Ende dese vergaderinghe vanden beenen/ was aldus ghemaect int hooft/ om die hulpe diemen wisen sal. Ende daer is een ander been/ dat men heet tbeen vā Maudaso/ en is een hart been/ dat in dye middewaert door ghaet/ dat alle die beenen vande hoofde draghet/ en het is oock ghehee ten Pucellis/ en het is vast metter eer ster spondulen vande halle/ Ende dye figure vande halle metter verghaderinghen vanden vijf beenen/ is aldus. Ende aen dye rechter sīde/ en aen dye linker sīde vanden voorsepden beene Vernalium/ die lances den hoofde zijn. Bouen so zijn twee beenē/ aen elcke sī de/ ende die hebben vasse toeworpinge/ niet met een jaepingen met Vernalium/ maer met mondosa/ dat zijn beenen/ ende zijn daer onuerghadert/ elck in zijn deel/ ende si zijn harde hardt/ en doorghaet alsoo dat hooren/ ende si zijn gheheeten Petrofa. Ende sommighe seggen/ datter vier zijn/ twee te gader geuoecht aen elcke sīde/ Ende alle dese wordē gheuoecht met ten beenedes hoofts.

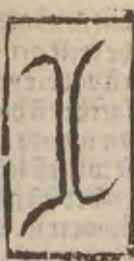

Alle der beenen des hoofts na der waerheyt is sesse. Dat been coronale is een been/ ende het ghaet totten wijnbrauwe/ Ende die twee beenen Mondosa/ En de die twee beenē Vernalia/ Ende dat been Maudaso/ Ende daer is een dat die sommighe seggen/ dat hee tet Passilare/ Maer het en is nyet vande beenen des hoofts/ maer het soude draghen die beenen/ als eenē vergaderinghe van alle den beenen/ alst voor geseyt is met drie verghaderinghen ofte te samen voeghinghe van Mondosa/ ende dat is ghefigureert/ ofte ghe maect aldus.

En met twee vergaderinghen vanden eenen totten anderen om sterckende / en is gemact albus.

Ende dan isser noch een wel by / oock erom rotheit des hoofts eynde / en dat is gescapē albus.

Hier nae volcht die Anathomie van des menschen hooft.

Coronale.

Mondosa.

Mondosa.

Verualia.

Dit is die natuerlike forme vande hooft / dat ront is / om dat te meer houden sal / en om dat te min quetsen sal / hebbende voer en achter een blikinge / om dat den wtghanch der zenuwe / stede sal vnde / En het is noot sakelijc / en het wijst Salic. en Bpo. te vnde drie ander makinghen vanden hooft / Deene / op dat die blikinge niet en is voer / ende dat daer slecht is / en dat wort verloren in die mengelinghe met coronael / Vnder is op die volhepde / dat achter verloren wort en dat achter slecht is / En hier wort die mengelinghe van allen onthoudene verlost. Die derde / op dat nie vers ghebulrachthede en heeft / maer dat al ront si / dan en isser maer een naepinghe van den hersenbecken in die middewaert vanden hooft / Het ware onnoghelijc / dat thoofte een andere forme hadde / sonder mengelinghe van anderen deelen der hersen / dwelcke waer contrarie den leuene. Wetet dat byder middelster napinghe des hoofts / daelt ne der een adere / en gaet ter leueren / en doorgaet / thesebecken / en door twee Passidaris / En by haer clint een arterie comende vander herten / en worden te ga der gheuoecht / En haer winninge is int harde velleken dat onder binnen naelt den hersenbecken leet / En tisser aengehangen in die vergaderinge metten elachtigen bindinge die van hē comē / comende wē necke / so wort dat velleken gewonnē / dat die beenē bint / en is gheestē harde moeder / Daer was van doē datter een arterie op clam van beneden / want haere subtile bloet / ende haer beroeringe is stekē / En had de si neder ghedaelt / ware te heet / nu temperet hem int climmen / En het was recht / dat die adere daelbe om dat haer bloet dicker is in die aderen dalende geordineertliche / En dese aderen staende ende rustende volmakent metter harder moedere / Ende si keeren weder ter subtilheden / en worden gecontinnuert / en winnen pia materem. Daer na dalen si in die hersenen / en brengen daer kleinen en betamelijc voetsel / en den herteliken gheest / Die welcke also is in de hersen / En hi wort anderwerf opgerecht / en neemt natuerlike forme die pia mater omuagt / en scydet die hersenen in drie cellen / Dats te wetene / voer / en in de middewaert / en achtere al zijn si albus gescapē

Tooske wort openbaerlike gescapē in twee / waer om dat sommighe segghen / dat tooske lichaemke wijder is en meest / en heeft meest gheest / om dat de grispelijcke is van vele dingen / want tis van emagi natuer virtuyt / tneemt eyghen instrument de dingē begripende vander fantasien / die welcke die gemeyne zijn / en heeft eyghen instrumenten die hem diene / En die hersenen zijn cont en vocht / in compratie vander herten en van al den lichaem / vochtans wort dese celle geuonnit in compratie van den anderen heet en drooge / En die middelste is dinst / en gecopreert naer eenen pijnappel / voorwaert scharp / en achterwaert wijder / om dat meer nemen sal / tot dat by eskumacien senden sal / en sentencie geuen sal / En dit lichaemken is gheest tusschen twee doeninghe der hersenen / met twee ghaten te ghader geuoecht / die desen lichaemke zijn een bedde en zijn sittinge dat wt wort gect / alst die ymaginatie neemt / Daer na wordet opt selue toe getrocken als een worm / almepeynt oin te begripene die dingē / totter sentencie af is gegeuen / Daer na wordet weder wt gect / Dit lichaemken is mindere dan dādere alst verclaert wort / En dat minder is / is ozaerlijc / om datter vele dingē begrepen soudē worden in luttel / En wort in compratie vanden anderen heet en vocht geuonnit / Daer na coemt dat achterste lichaemken dat meer en harder is / Ende dit in ghelijcke vanden anderen wort cont en drooghe geuonnit / En dit is in die middewaert wijt / en achterwaert scharp / dwelcke pronst cleert die sentencie / en tneemt se voer / en houdt se vholen / en sterke voort int ghat / wt die welcke dat ducha coemt / door tselue gat van Passidaris / ende door de hersenen en haer vellekens / die cont en vocht zijn om die hertelike hitte / en si zijn wijt / ende wit als een witte tafel / om dat si te bet soudē nemen die dispositie van duechden ende zeden. Een meester seyde my / datmen een celle verliesen mochte / en te liue bliuen /

Van quetkinge des hoofts sonder broke.

En is thoofte gequetst sonder broke / en sonder quetsinghe van hersenen / dan soo en hebby niet te doene / dan dat haer af te screuen / en die stede te saluene met heeter olien van roosen / en met spulueren van miet ilorum vanden sade / en parst die stede met eenen band / tot dat die stede ghenesen is / ende die swellinghe wech is. En als die swellinge vergadert is / so scydet die materie / En geneest ghijt / tmac wel wordē gecorumpert / En bleef daer eenige corruptie / so doet die stede open met een vlesem / en doeter al bettere wte. Wan tgebroken hersenenbecken sonder wonde. En wordet hersenbecken gebroken sonder wonde des hoofts / dat wort bekend / bider dispositie der salien / En aen te merckene de stekē / oft die slach stark was / oft dat die stekē van hooghen viel / ende aenmerct oft zijn hersenen verschorē zijn / oft hi grote sweeringe geuoelt / En doet proeue oft thesebecken gelschuerd is / Sheeft hem eenen daet geknoopt en gewalt inden tanden / en stroopt dien door uwen duym en uwē vinger / Ist gelschuerd die stekē en salt niet connen gedoogen / oft proeuet met andere proeuen dier vele zijn / als met een plate was ouer al daer op geleet / en alsoo verre als die schuerre gaet / so salt smiltē. Ghi moet weten / dat thesebecken mach gelschuerd zijn / en dat die hersenen gheene quetsinghe en hebbe / Maer van die broke hebbe si dicwils pine / Maer die brekinge des hoofts oft der ander beent

is diuersche/en sijn in breefen/om die toeuallen/dye der brekinghen dicke toecomen.

Vanden toeuallen der ghebzoken dinghen.

Hp en is niet/noch hi en was noyt/die alle die toeuallen mocht ebschijue/En alder meest als die herfenen worde beroert int beghinsel/daer na quamen quade toeuallē. Al heeft dā die siecke eenē goedē meester/hi sterft by die quade toeuallen/die comē totter quetsinghen vanden herffenen/en vande velckens. Dat sijn stoppinge vande lichame oft vloeyinge vā den lichame en losheit vande oogen/oft ceō hede/oft traninghe/starcke scotomie/en sraemhede. En veranderinge van alle den virtuyten/en si en veruandelen niet alleene/die gheestelike virtuyt/maer ooc die natuerlijcke/en die leuēde/en die sinliche/en dye beroerlijck. En den siecken coemt toorne toe/en verstorringhe vā alle den sinnen/en die openbare en bedecte virtuyt/als die ymaginacie/dat si bi wilē meynen sien/dat si nyet sien/en dat si redelijc meynen te antwoorde/so antwoorde si ydelijc en sonder vrage. En vāder ghedenckenisse/so dat si haerē namē niet en gedenckē. En onderwilen wort haer beroeringe beswaert/so dat si hē niet en mogē verroerē/en alder meest omtrent den hals/en verlusten diepelijc. En onderwilen verghaet die cortse en schuddinghe. En coemt dan deen schuddinghe op vādere sonder cortse dats een quaet teken. En volger daer na die cramp so ist sonder twifel steruelijc/en die tonghe swart. En pupstē omtrent die kinne/oft ooc in eenich deel vande hoofde/dan in die wonde/dats een quaet teken. En onder wilen vloeyter etter en bloet wter nusen en wter ooren. En comen dese tekenē oft meeste deel sonder twifel die siecke sal steruen/en alder meest ist dat hier in gheduert. En ooc ist dat die siecke in goeder dispositie heeft gheweest/en hem daer na comen quade toeuallen. En onderwilen comē in die dispositie vanden siecken quade toeuallē/en alst hem gaet beterē/dan beteekent dat goet. Dā en ontstiet die cracht vander quetsinghe niet/bi die crachte vander medicinen.

En aenroepinghe des heyligen gheests.

O heylighe gheest/die alle dinc veruult/en maket alle dinc heyligh/verlichtet en bekiert toch die ghehele die in desen boec lesen sullē/dat si muerge verstaen tghene datter wel in is geset/en dat si muerge met uwer claerheyt corrigerē tquade/specialick in dit geual/daer ick yet in onconclijc ben/want die dwalin ghe waer quaet af te doene in die cleuinghe vande hoofde/by den verschepdē wercken die de verschepden meesters wercken. En alder meest int werc daer die lecke meesters mede wercken.

Vanden wonden int vleesch/en die kuere.

En ick sal beghinnē vā dē symelber cure vande wondē int vleesch vanden hoofde/als vande beghinsel daer gheē quetsinghe vande herffenbeckē in en is.

So merct/oft si met eenē swaerde gemaect is/oft dier gelijcke/so naeyt die wonde/en stroeyt daer op tpuluer vāden halcke voorf/en doet dat al bi ordine. En is die wonde ghemact met stockē/oft met vallene/oft met perstinge. Dan ist noot sakelic/dat mē daer. i. maturatijf op legge/gemact vā. i. vierēdeel waters/en. i. deel gemeyn der olien/en bloemē vā tarwē/dats ghenoech si om pappe te makē tot dē gequetste materie ryp is. En

dat spreijdet op. i. cleet/en legt dat daer op/en de wōde eerst geuult met lijnwaet genet in olie vā roosen en doderē vā eperē/tot dat die wonde etter heeft beiaecht en die sweeringe ghesaecht is. Dan legt in die wonde dradē vā oude supuerē lijnwade/en v. l. se wel/en legt daer op een mundificatijf vā huenich volact/en gharsten meel/tot dat si volmaectelijc gesupuert is. En omtrent die wonde/so legget vā tbeghin tottē eynde/dat die wonde ghesupuert is/een beschermende vā bolus voorsept. En daer nae wint vleesch/en consolideret.

Van wonden int herffen velcken.

En coemt dese wonde totten velckē dat tbeen binDET/al en is tbeen niet gequetst/so en rekent dit niet voor groot lert. Maer hebt heete olie vā roosen en ghieter die in tottē velckē/tot dat in die wōde ghesweeringe en si/en bereyt die wonde als ander wonden vande herffenbeckene/en vande herffenē. En beschermte van coude/ende oock inden somere/want troude deert ouer seere/den ghewondē beene en velcken. En eenighe zijnder die op alle wonden vande hoofde met brekinghe des herffenbeckens oft sonder brekinghe/in wat maniere dat ghequetst is legghen si daer op een cleet genet in een vnguent dat si aldus maken/Neemt witten hers een half pont/olie vā roosen. v. i. wit was. i. i. smiltet/en maect daer af een vnguent/en daer nae siedet in wijn een luttel. En dan netten si daer in lijnen cleederen/en sniden daer in ghaten/en dan leggen sijt daer op sonder middel/en op sodanighe/legghen si op beyde siden cusseneen ghenet in warmen wijne/en op beyde dye cusseneen legghen si werck/en dat verbinden si met eenen bande nasse. En gheeft hem goedē wijn te drincken/en gheeft den sieckē tetē/goet vleesch/van capoenen en van hinnen. En verbieden hem water te drinckē. En legghen datter meer ghenalen/dan storuen met die kuere. Maer om dat alle die autoors sijt teghen dese kuere/en specialijc in die dietē/so en dorste ic noyt dese maniere proeuen/wāt men en is niet schuldich in sinenschen lichaem te proeuen/dat deredene niet en ghelijc/want alle autoors concorede daer in/datter gheen dinc en is/dat soo seere zenuwen quetst en dye herffenē/als wijn en vleesch ende koolen/en brenge in heete apostueniē/en die sodanighe dyetē in gesondē tijden hanteert/die woordē wel gestert met dien seluē in ghewondē tijde. Nochtān ist te ontsien van heeten apostueniē. Ick en gae also niet voort in die dyeten/maer so ic seide int capittel daer af/en alsoot voorsept is/omtrent die wondē int herffenbeckē. Doch mercken andere in dye brekinghe vanden herffenbeckē/oftē dat dye brekinghe is met eender grooter wōde/oftē met eender cleinder wonde/oftē sonder wonde. Is die wonde groot dat ghy totter brekinghe vanden herffenbeckē comen moecht. Soo beset oft daer yet is vande beene/dat men schuldich is af te doene. Soo doen si dat af ende legghen tusschen dē herffenbeckene en de harde moeder een supuer lijnwaetken genet int witte vanden epe en wt geduwet. Si vullen alle de wonde vanden herffenbeckene met sodanighe cleederen. In die wonde buytē in dat vleesch/legghē si werck in everē genet tot dat die loopinghe vande bloede gesetē is/en onder die wonde en in die wonde/legghē si een droech cleet/en op die wonde pappe die etter maect/als detter gewonnē is/so legghē si in die wonde drooch werc/oft

reder oft drade/ En omtrent die wonde saluē jgt/ met unguentū fulcū/ en int eynde so leggē si apostolū cū. En ware die brekinge met sweertige oft met elie/ wingē/ so besien si oft binne door gaet/ en doe dē siecken die wieselockē en den mont koppē/ En doe hem blafen/ ofter eenighē adē wt gaet/ oft bloet oft ander materie/ en in die proeue en twiselen si niet/ het en si door/ oft ten is so na alst dooghe.

En dā tripanerē die sommige die schuere vādē eenē eynde tottē anderē door herlenbeckē met pleren instrumentē/ allomē thonē sal in dit cap. En het is quaet datmē aē hepyde sīdē vander schuere door gaet/ sīdē het is genoeg als andere doe/ diet bedē doe aen deen sīdē vādē schuere/ aen die sīdē die meest hēlt/ om de sīdē vādē hoofde te doorboorē/ en te maken so veel gaten by malcanderē allser noot is/ en makē dan een al sulchen gadt/ dat/ isser pet geuallen op de harde moeder/ datment daer door purgerē mach/ En dese wercken best/ en olso vele als der tripaneringē toe behoort. En als si die gatē gemeact hebbe/ soo sīdē jgt met eenē beptele vādē eenē gate tottē anderē/ so datmē alle tbeen op mach lichtē tusschen der schuere en dpe gatē en doet wech/ en dan gaē si voort als in vāder gesept is. En die maniere vā tripanacien moet v genoech jyn/ als ghi dē wech vā Tripanacien kiest/ En die instrumentē daermē mede is sculdich thooft te tripanerē/ moetmē aldus gheformceert jyn/ dat si aen dē punt scharp jyn/ sīdē mede met .j. cantē oft met .iij. altoppē die cantē wjddē/ dat si niet en mogē door gaē/ totter substantie vādē vellekens/ Ende ghi moeter veel bt v hebbē/ deē meerder dā dander/ Ende werct eerst mettē mīnken/ en dan met eenē meerderen/ En dits die forme vādē tripanier instrumenten.

Eenē skalēnen beptel met eenen loodinen/ hechte/ laet opten rugge met eenē hamere/ en rijmet en effe net die groeuen met den gecromēn hake die binnen sīdē daer hi gecromt is/ en aen dander sīdē nyet/ en dan vult die wonde die bytē is int vlees met werck so datmēle open houde/ tot dat die natuere in die sīdē vādē verlorenē beene een reparament dat de sīdē vādē verlorenen beene vervult/ ghewonnē heeft daer na kucreret die wonde bytē naer die gemeyne kuere der wonde na de voorē maniere/ en alle dander maniere gelīkē deser/ al schillē si in eenich particulāer werck/ En om v te beschermen voor twīfēle/ soo heb ic langē tjt desen wech besocht.

Nu weet ooc dat ic hier toe ondersochte dē raet der autoors. Nu hoort wat Saluēus hier af seet. Jk dat ghi better moecht wt doen sonder tbeen wt te doene dats goet/ en met hē accordeert Nuicēna/ Serapion vliedt vāder kuere die gecromē is vā slaene oft vā valene/ daer hy met medicinen niet wercken en mach/ max met tripanierene/ Jk mercte datter veel meer ghenalen bi maniere vā medicinē/ dan met tripanierene nauolghēde in die dieten/ alsoot int eerste capit tel wort ghehouden/ Ende ich en orboore gheen instrumentē om tbeen af te doene/ sonder in twee casen/ Deen is/ ist dat thessen becken gheschuert is/ so dat tgebrokē deel gaet onder theele. Dander/ ist dat ter eenich stuk is vanden beene dat dura mater pōnet oft pīckelt/ dat vādē herlsenbeckē ghescheyden

is in dese twee casen/ wāt als dura mater gepjnt is/ ten eerste trect si tot haer die humozē met hare sweertinghē/ en wint apostuenien opt vellekē/ dpe welcke is een sake vādē crampe en vādē voorē/ toeuallen en ten laetsten coemt daer af die doot/ en also ben ick ghedwonghen thinderende been wech te doene met instrumenten. In alle dander brekingē oft schueren gen in wat maniere dat si/ al en ben ic niet seker vanden liue/ nochtās gae ic aldus voort/ biddēde der hulpen Gods altoos/ wāt icker aldus mettē handē also vele hebbe genelen als metten instrumentē. Jc weet wel datter doot hadde gheweest/ hadmenē ghetripanceert/ nochtās en werdēder gheē begraueu/ door alle die behendicheide. En ic besach veel meesters hantwerck/ en als ic eenē sach die bi redenē voort ghīnck so volchde ic sīdē pas/ en onder sochten in allen werckē/ oft hi pet sekerder was dā dē minē/ maer int eynde houde ick Salie. sentencie/ dpe seet dat die meester tot jinder salichedē maer eenē wech en heeft en al is hi quaet hi moctē ouer ljdē. En als ick come totten ghenē die int hooft gewōt is/ en ic weet dat thessen becken gheschuert is byden teckenē voorē. Ten eerste merck ic die cracht vāden siecken/ die outheden/ en alle die particulē vāder cracht/ daer na mercke ic dpe voorē toeuallen/ En sic ic sterucklike tekenen/ so vlie ic gheerne met subtilheden/ ten si dat icker harde zeer gebeden ben vāden vrienden des sieckē/ dā voorleghe ick hē alle de voor gaende tekenen vāder doot/ en ic doe hē voort gelīc den ghenē daer gheē quade toeuallen en opbareu/ En openbare daer sterucklike tekenē/ en die brekinge vāden herlsenbeckē opbaer is met eender wjdder wonde in die huyt/ metter welcker een deel vādē beene altemale af gellegē is/ so dat ghi moet gaen vroedelijc met medicinē ter har der moeder. Ten eerste doet thar af en scheeret hooft en legt een out lijnē cleet ghenet in twee deelen/ olpe vā roosen/ en een deel huenichs vā roosen gecoleert dat legt tusschē die harde moeder en den herlsenbeckē ne behendelijc/ so dat de harde moeder niet verdruct en si vādē cleede/ en met dien cleede vult die wonde/ by ordīne vanden beene/ en vult dpe wonde vanden vleesche met wieckē genet in olie vā roosen en doderen van eyercu/ ana. gemenget/ en legt een cusseneel dat de wonde al ouer gaet. En omtrent de wonde saluēt metter medicinen vā bolus voorē/ alsoo legt een cusseneel in warmē wjn genet/ en dan verbīndet soo dat noch die wieckē/ noch teledelē/ noch tusseneel niet verandelē en mach/ so dat die harde moeder in gheender manieren verdruct en worde/ En scheeret thar af/ en wasschet met colen watere vier deel gemēget met een deel olīē vā roosen indē somer/ indē winter met warmē water/ oft badet hē/ en wacht datter gheē water in en gae/ de wortelē vādē hare worden mettē badē gemozut/ dan moechdi hē scheerē/ en legt hē vroedelijc/ en laetē dus liggē tot tlanderdaechs/ dā gaet en vmaect hē weder so ghi te voren deet. En aldus doet tot hi ghenelen is/ En ick mercke oft dpe cracht vādē sieckē stark is/ en oft hi ionc is en vol/ en daer luttel bloets wter wonde is gegae/ dā doe ic hē latē Cephalicā/ en hē eenwerf sdaechs ten scole gaē met eender suppositorie oft clisterie/ op dat hi stark is/ en in de dyetē moct ghi voortgaē/ soot voorē is en als de wonde etters genoech beiaecht heeft/ ende detter gemaect is/ so legt in de wonde vādē herlsenbeckē ne en daer onder/ alsoot voorē is/ met dā moet cleet

een deel wt gedouwt zijn/ en op die wonde legt een mondificatijf vā meel rosact ghecoleert. en gharstē meel/ tot dz is gesuurt/ en dat dā die harde moeder mettē herfenbeckē wort geulescht/ en dā stroeyt vā den puluere bouē in die wōde supuslike/ dat maect men aldus.

Puluer.

Re. Wieroot/ ciperi/ notē vā cyperre/ misellen laet mīre/ drabi/ an. i. j. en maecter puluer af/ en opt puluer so legghet dradē van oude lijnwaden/ oft schaueelinghe van oude cleederē/ En legghet een toetrec heude plaester van. ij. deel resina alba/ en. i. deel was te gader ghelinstē met starcken azijn/ en gecoleert/ dan stroeyter coudt water op/ en bestrijct uwe handen met olie van roosen/ en maket lange/ aldus doet indē somer/ En indē winter doet. iij. deel resina/ en v. deel was/ en dat toetreckēde spreyder op een cleet en legghet buptē op die wonde/ tot dat si volmaectlijck ghenelen is oft toe ghelotē. Ende waer eenich deel vandē beene/ dat die harde moeder prichelt/ dan pijn v om dat prichelēde been af te doē/ wāt houdt hem vast metten heelen/ dan pijn v om af te doē/ op dat ghīt moecht ghetrēgē met eenē schaerle/ aē de sīde daert aen houdt/ en en moechdy dat niet doen/ maket een ghat oft twee na die grootheyt des beens dat ghī wt doe wilt/ daert aen houdt mettē gesondē En dan snijder met eenē instrumentē vandē cenē gha te tottē anderē. En alst rbeen af is/ so gaet voort/ alst bouē voort is/ Maer als ick een been af doen wilde/ en pijnē int herfenbecken met instrumentē/ so slopte ick die oore vandē sterckē met cattone/ dat hi dat gelupt niet en hoorde/ aldus doe ic dat stuck af/ dat onder dat gesondē is/ en dz dura mater pijn t/ En hout een stucken oft schelferckē vandē beene/ Ende ment niet lichtelijck vandē ghelondē en mach doe/ om dat ter de harde moeder prichelen soude/ so ghiet int gequetste olie van roosen/ en op dat been in die wonde/ so legghet olve van roosen met doderē vā eyerē/ tot dat rbeen ghemouwt is/ datment lichtelijck afdoen mach/ dan doe ict af/ en gae voort tusschen dē beene en dura mater/ alsoot bouen voort is. En waer daer prichelingē inde maniere van eender schuere/ so dat ter gheen been bouē den anderē en ghaet/ dan besiet oft die schuere gaet bouē therfenbecken/ dan hebby een teekē van die daer bouen gheset zijn/ Dat is dat ick van Mallich make een puluer/ en temperet metten witte vanden eye/ alsoo dicke als zeem/ en spreydet op een cleet/ en legghet op de schuere/ vā clauōs tot tsmorghens/ En als ict af doe/ is die schuere dore soo vindet ick een drooghe lictēcken/ rechte daer tegē soo dattet daer drooghe is dan elders/ om dpe hitte die van binnen coemt. En en vindt mē dpe medicinē niet meer gedroocht tot eender stedē dan ter andere so en ist niet doore ghelchueret/ Dan kuereret/ alsoot voorsept is int beginsel vā desen capittel. Daer stel de ic die kuerē vandē wonde int hooft/ daer therfen becken noch de herfenē niet gequetst en zijn/ Maer ghaet dat dore/ soo is daer twōsfel aen. Want sommighe legghē dat onmogelijck ware sommighe schuerē te genesene/ ten si dat die schuerē worden doorboort en datmen die groothede vanden beene af dede/ en die oueruloepenthe die op die harde moeder is ghenallen/ anders so wort die harde moeder vuyt en ghecorrumpeert/ waer omme dat die sterckē sterft/ velle luydē meynē datment gheneest/ om datmē tbeen wt doet/ En ic laet wetē/ dat icker vele ghenas son-

der triponieren/ soo socht ic ander werck/ en en doet nyemanden. En die alder meest vrees leet ontrent tvergaderē vandē herffen beckenē/ daer is die tripanatie steruelic. Ic en ghenake nyemanden aen therffen beckē met plere/ maer ic ghiete indē bodem vander schuere heete olie van roosen/ dan leg ic daer cleederen op ghenettē in olie van roosen/ ende huenich rosact/ veruullēde alle die wonden met alfulckē cleederē/ en daer bouen leg ick doderen van eyeren/ met olie van roosen/ ende aldaer omtrent een defen sijf van bolus voorleet/ tot dat datter ghewonnē is. En voort hātere ict mē huenich rosact en olie vā roosen in die wonde/ En mondificatijf vā huenich rosact en ghersten meel/ tot dat den bant vandē herfen beckenē volmaectelijck gewonnē heeft/ dwelcke men behēt/ als ghī indē lichame siet vergaderē dpe beene als oft si twee bindinghen te gader waren/ dan legt daer in drooghe dradē/ en daer bouē een mondificatijf tot dat rbeen bouen is hēbladert/ ende dan puluer seert dz voorseit is in dit capittel/ ende die schauelinghe van ouden lijnwade/ en daer bouē een atrectijf vā gharstē/ ende ic doet altemale totter consolidatiē alsoo ick bouē seyde/ Ende alsment teghen mē seet/ datmen tbloet ende etter niet supurē en mach noch drooghē sonder dat been op te lichtene/ dat door dpe schuere is gedaelt/ So pijnē dattet bouē wt vloeyt Roeh dat bloet en is niet inde harde moeder/ ghelijc in die lijnighe apostuēten/ waer om dat die nature te bet wtkeert/ ende tis des te onderdanigher den wtteckenden medicinen. Ende is therfenbeckē tot binnen ghequetst/ dwelcke men bekende by dē voorseiden teekenē/ Dan snijden sommighe die quetsinghe in die maniere van eenē crupce/ ende heffen dpe vler quartieren op/ ende schueren die huyt ende tuelcken dat de beene bindt/ Ende daer na orbozen si/ alsoot voorseit is/ Maer ic en snijdet niet crups wijs/ maer in die maniere van eenē driehoec aldus. En ic make alleen een cauterium/ en ontdecke rbeen dat die olve door mach ghaen tot beneden/ ende dat die cracht der medicinen van huenich rosact en olve rosact mach benedē toe treckē/ Ende in desen caes doe ick/ alsoo ick ter stont verclaerde/ Ende seet permant teghē mē/ si met constantine oft anderen auttoors te se zghē/ dat noch olie noch vetheden mach comen by den herffenē/ en dat vuyt is/ Dies zijn wijschuldich te wachene. Ich antwoorde met Huicenna/ die met mē seet/ dat dpe rechte practike is en een goet werck/ die lauwe olie te orbozē/ Maer aen dpe olve is een groot onderschilt/ wāt si is schuldich gemaect te sine van rooden roosen/ en van olie vā onripen oliuen/ olefancinum/ En alder meest als die olie wel gemaect is/ dat si die welriekende cracht aengemē heeft vandē roodē roosen/ de welcke den hinderlijckē gheeste sterct/ ende die cracht vāder ontstehender droocht/ alsoo Salienus vander simpelder medicinē/ by den welckē die herffenē wordē gestrect en die sweeringhe gheseten/ En si verubtijt tgroote bloet/ op datter eenich is/ metten welcken dpe harde moeder buptē gesupuert wort metter hulpe vandē toeghelepen. En onderwilen wordē dpe herffenen beroot/ oft van swarē vallen/ oft met beene tē euyghē in die wonde/ oft met brekinghe/ Dan moet ghī doe so ic te Melanē dede. En linape was gesetē op een hooge paert/ en viel achterwaert af/ ende verforceerde hem altemale/ en alder meest omtrēt thoof/

en hi verloos zijn kennisse/ en beroeren van alle den lichams / Doē was daer gehaelt een leech meestersere/ die een vrient des slockē was / En hi en gaf daer geen raet toe / want hi en hadde niet ghesien alsulckē val. En hi en wiste vā scriftuerē niet / En ick wasser toe geroepē / en ic en vant hē noch roerēde / noch sprekeude / en ic rekende hem voor doot / en nochtās seydē ic / dat ict niet en liete om hondert march / ick en soude proeue die cracht der medicinē / waert mijn broed / en pepinde d; dicwils wel voere dat ommoge lijc scheen / doē was ics seer gebedē / En ic dede hem zijn har af scheerē / en saluede hē thoof met olfen vā roosen en met dat uferendeel azjins / en daer op strop de ic puluer vā mirtelli / en daer op leyde ic een cleet genet in olien ende in asine / en daer op leyde ick veel wercs en verband alle d; hoofft / en doē leyde ic daer op een lams vel / En also verbat ic hē alle dage twee werf / en ic saluede dē necke en den hals totter mid / delwaert vāden rugghenbeen met heeter camillen olie. Den ander daechs dede hi sinen mont op en ver anderde en begonst hē te besiene / als een vmoede en niet wetende / Doē wildemē dat hi ate / en ic en liets niet doē. En ic seyde / al wildijt / hi en soudet niet moghen / Optē derde dach / so sprach hi stamelende / dat hi dat woort niet volbrēngē en mochte. Optē. iij. dach ghaf ic hē te drinckē *Dracatarum* / en hy hiele ten inne. Optē. v. dach nam hi dicke tislane / Opten vi. dach nam hi dat sop vā eenē kieckene / doen begō se hi stercher te worden / maer het was lanch eer hi gaē mochte. En als hi zijn spise vmochte / doē dede ic hem berepde pillulas cochias / om te schepde / met p. delingē / dat bleuen was / vāden materiē vergadert int hoofft mettē valle / En ic hiet dat hi soude nemen colijste vā cleyne voghelkens / en aldus ghenas hy / Maer hy en werde nemmermeer vā subtylen sinne noch van goēd ghedenckenisse. Die quade teekenen in desen val / is ongewone crōhede van aensichte en lothede / oft cromhede vā deen ooghe / appoplexie en crampe / en onghewoelike wtgang / en onberoeringe vā alle dē ledē / sond die lacerten vāden borst / die schij uen springēde / bi dien die geschiet zijn / in dit capittle vā. iij. weghen die hupde daechs in gewoōten zijn Die eerste wech in dit beghinsel gelept veel hantie rens. *Winclmus* seyt vā hē / datter sommige waren / die daer mede veel goets wonnē. Maer ic weet wel / datter vele mede storuē. Den ander wech is / in alle quetsingen te orbozen rebellacie / oft theen af te doē / met instrumentē vāden hāt. Die derde wech is dē minē / den welckē ic in allen casen / openbaer ghenoech hebbe gethoōt. En diet studeert / mach daer wt kiesē dat hē best genoecht. Ic meyne nochtās / op d; hi se al wel merct en die opinien vāden auctoors tottē maerghē / so meyne ick dat hi metten minē min luy den sal sien steruē. Die almachtighe God moet v dē besten wech verleenē.

Van wonden des aensichts / en der nusen / ende dpe kuere.

In wonden die int aensichte comē / die comē met swaerden / oft met onghelijc her wapenē / ofte met schichtē / ofte in wat maniere d; die wonde roet in dpe stede des aensichts / daer moet de chirurg gijn groote naercticheyt toe doen / om te makē cleyne litteekenen / En daarom die wonde die met eenē swaerde ghemaect is / die lanch is daer moet men die

deelen te gader leyde. Men seyde datter een was die sinen nusen in zijn hant brachte / en datmē hē den nusen weē aen voeghede en naeyde / en hi bleue aen / het welck ick niet en gelooue. Wāt die leuēde geest / dpe veruact ter stont van voedingen / en van beroeringē. En ic sal beghinnen vander wonden der nusen / Die welcke wort onderwilen lanch gewont / en dan is die kuere licht. Dan maect daer steken alst betaeft als die deelen te gader zijn gelept na dpe leeringe die ghi hebt int eerste tractaet / vander navinghen / vander wonde int vleesch. En is si dweers gewont / totter bouenster lippen / maer dat daer niet af en valle / waer dat si haer houdt aen die sibe / dā setse weē aen effene tegen die nufgaten / so d; donderste deel rechte stae tegen dat ouerste / en steet in die gatē. iij. wiet hē van wasse / de welcke gaen bouē der wonde / op d; ghi muecht Daer na so laet in deene sibe bi de lippē int eynde vāden wonde / eenē haluen vinger spaciē daer maect eenen steck / en den anderen in dān sibe het opwaert / en daer na eenen in die middewaert vā der nusen / ende eenen aen elcke sibe. Daer na maect tusschen elcken twee steken / so datter als neghen is / Dan stroept op den naet / dat puluer vanden halche / wicrooc ende draecs bloet / als voorlept is / Ende op dat puluer oordineert een cleet / ghenet int witte vā den epe / en in olien van roosen / Dan maectet vast. iij. cusseneelen / een beneden / en in elcke sibe een / Dā bin det met twee bandē / Deene moet die nusen ophoudē soo dat si niet en valle. En dander legt bouen datter die cusseneelkē ende dat puluer / en die naepingē bli ue ghehoudē / En die onder dē nusen gaet moet achter gaen en bouen opt hoofft / vast gemaect ende dan weder come tot voor d; hoofft / dat die nusen niet helen en mach. En diemen bouen op die nusen leyt / die moet achter om thoof gaen / en heeren weder op dē nusen / houdende die cusseneelkens aen die sibe / en die nusen dat si niet en wagghele. En omtrēt die naepingē ende op dat hoofft / so legt een defensij van bo. lo. En dander doet / also wy seyde int eerste tractaet vanden wonden int vleesch.

Van naepinghe des aensichts en die kuere

In die wonden dpe int aensichte comē ofte in ander stede met swaerden ende dies gelijcke / leydet te gader en naeyt / so dat die naepingē subtyl is int aensichte. En neemt malsich ende draechs bloet / en pulueriseret / en temperet metten witte vā den epe / also dicke als huenich. En nettet daer in. iij. lange peticien / also lanch als die wōde is / en legget deen aen deen sibe vander wonde / ende dat andere aē dander sibe / ende latet drooghen. Ende vernieuwet dat vet vanden bloede in die wōde / so legget die deelen vander wonde te gader / ende naeyt / dan stroept op vanden voorschreuen puluere / ende legget op een cleet ghenet int witte vāden epe / ende olie van roosen / ende houde die deelen te gader / ende dā gaet voort alst voorlept is.

Van wonden van gheschutte.

Ende zijn die wonden met schichten gemaect / ende dat die schicht wt getrocken is / ende dat dpe wonde blikende is. Dan is die kuere alleleens / met dier dpe wt leyden die nieuwe ghescheten is oft oudt. Maer waer die schicht ofte pūl binnen int vleeschē bedect / also diepe / datmen den schicht oft dē pūl niet sien en mochte / dan moet die meester vragē / hoe dpe

man kont doe hi gheschote was/ en vā waer dat die schicht quā/ En tot welker siden waert dat die wond schijnt te gaē/ en besse in eeniger manieren/ so dat hēt bi subtyllyz wt treet/ so hi best mach en en macht niet zyn/ so ghiet olie vā roosen daer in/ en legter op een plaester vā dodere van eperē en olie van roosen. En latent also tot dat natuere eenigē wech vint/ en dat si dien opēbaert/ wāt vele lypdē hebbē dē strichte so lange ghedezghē/ tot datten die natuere wt stact/ oft si creech eenigen wech/ en men help haer dat wt quā. En men moet wachtē bouē al dat vande wondē diemē naept int aensichte/ en come gheene croomhedē indē mont/ bi den welckē dz ghijt wel verhoedē muercht/ en wel oordineert metten drie hoechtigē cufineelen ende metter bindinghen.

Uander Anathomie vande halse en die kuere.

Biden halse supponere te die stede/ die ge houdē is tussē die scouderē en dz hooft des welckē Anothomie nootzakelijc is te bescrijue na die belofte. En sommigē makē differēcie tussē dē hals en dē necke/ en der kelē en der storte/ De welcke alle zyn gehouden onder dē name vanden halse/ En dat eerst den hals formeert/ dat zyn. vij. spondulē. Vande welckē/ dz deerste wort gebondē met vele bandē/ en knoeken/ en si zyn creāc om dat die iunctuere lichtelijc soude wordē beroert wāt het is nootzakelijc/ dz thooft in die iunctuere lichtelijc soude wordē beroert wāt het is nootzakelijc dz thooft menichfoudelijc soude wordē beroert in die iunctuere. En daerō ist nootzakelic/ dat die bindingē in die iunctuere croomzyn en menichfoudich/ dattet vele soude inoghē draghen/ als thooft/ en en waren der niet so vele/ die stanche en soude nyet oerberdanich zyn dē beroerten. Deerste spondule wort stachelike ghebondē metter ander. Die derde metter. liij. Dye v. metter. vi. Die. vi. metter. vij. En dye seuēste wort slecht ghebondē/ om die beroeringe vande halse met ter rechter vanden rugghebene/ dye welcke die. vij. is gheheetē/ beghinsel vanden hoofde. Van desen se uen spondulen so comen. vij. paer zenuwen/ Vanden welcken deerste paer/ coēt wt al dien/ dat is tusschen dye eerste spondule en tbeen passilaris. En danō paer coēt tusschē die eerste spondule en der andere/ en also vā elcken. Dese zenuwen worden gheschepden int hooft/ en inden hals/ en int aensichte/ en in die borst/ en in die scouderē/ en in die armē menichfoudelijche En in sommighe stede vande ledē worden haere tel gheren gecōponeert/ met sommighe telgerē van zenuwen des hoofts. En dese zenuwen wordē simpel gheheetē beroerlijc/ nochtās/ so en deruen si nyet des geuoelens/ als die zenuwēdes hoofts/ die geheeten zyn sinlijch/ nochtās hebbē si beroerē/ En vā desen zenuwen die wten spondulen des hals comen/ so worden gemaect die musculen/ die welcke zyn instrumēten des beroerens van dien deelen.

Van die aderen inden hals.

En achter indē hals/ so wordē geordineert opēbaer aderē/ comende vā leuere/ en climmēde tottē hooft de/ onō de welcke zyn bedecte arterien comēde vā herte/ die welcke gaē tottē hoofde/ om die nuttelijc hept die bouē gesept is/ En na dat si alle hebbē haer ambachtē voldāē int hooft/ dan keerē si wēd achter die ooren/ en brenge daer. i. deel spermatiker materiē tottē kullē/ waerō dat mē seyt/ siedemē die adere/ dz hi nemmermeer vrucht winnen en soude.

Uandē stoele vā Meri/ Diastagma ende longere. En aen beyde sīdē zyn geordineert. ij. zenuwen/ dye welcke zyn vā substantiē en materiē des bants/ dye welcke comē wtē beēnē des hoofts/ en dē spondulē/ tot ter storte liggēde aen dye sīde vande rugghebeen/ en is gheeten longere/ De welcke zyn ruste en tbedē der zenuwē/ die vā nucha comē En voor is de storte vān kinne totter woickē vān borst/ en tussē die kele en dē halle binne/ ist gheheetē Meri oft Diastagma/ die welcke ned daelt vande velleken dz binnen gaet omtrent dē mont totter magē/ en tīs vast ghe. maect metter magē/ en vā zyn substantiē dalet ned achter aendē hals/ climmēde aen dē spondulē/ Daer zyn. v. spondulē vande rugghebeen/ daer wordet geschepdē vande spondulē/ en helt inwaert/ tot datter Diastagma doorboort/ gemaect vā. ij. vellekē/ En int binnenste vellekē is een musculus lanchs/ byden welckē dat coēt die toetreckinge/ en int buyē ste zyn musfen/ dweers/ bidē welckē dat coēt die wtstekingē/ En aen die voorste sīde ter helen waert so ist gheheeten pipe der longhere/ de welcke is ghemact vā cartilagineuse musculē/ te gad gebōdē met velachtigen bandē/ hebbende benen. i. vellekē dat seer wel te gader voecht die cartilagineuse vingherkē/ als si te ghader worden gheuoecht met Meri/ Tot Meri waert/ so zyn si brekelijch/ En dye forme vande pipe vander longere/ is als een vterendeel/ lances af ghelleghen/ En daer na ghebedt met eenen subtylen cledē hen/ als onderwijle dye groote spise lijdt door Meri dat en heeft gheen wederslaen/ Maer dat vellekē vā der pipen gewijt vander spise/ en si gaet door Meri in die maghe/ En op dese. ij. wegē/ so is Epiglottis ghemact vā. ij. cartilagineen/ En aen die rechter sīde en aen die linker sīde vā deser pipen vander longheren zyn groote adere diemē hiet Organice oft Subius/ En onder die zyn oock groote arterien/ vā der welcke smidinge/ comt groote vreesē/ en dicke die haeltige doot/ Wāt om die groote gehoorlaem hept metter herten/ en die naerhede der leuere/ also wort dat bloet haeltelijc gedeyle/ ende de gheeft vlieg het haeltelijc wt/ dye welcke is eenen grooten bant ende een heilen vander sielen/ en vāden lichaeme. En die storte is blickende des Epiglotti/ En die siden vā der storten zyn gheheeten kele/ in die welcke ghaen musculen/ en arterien/ ende coorden/ ende zenuwen/ ende haere telgheren climmen totten hoofde/ na dye oordineancie van haer inden hals/ ende in dye kele/ naer haer lanchepden worden si geordineert/ Ende daer bi so machmen sien/ hoe dat nootzakelijc is den Chirurgijn/ dat hi moet weten dat die smidinge in den hals aldus is vreeselijch/ Daeromme is men dā schuldich te besiene die steden vander quetluere/ ofte dat si is gemaect met stelen/ oft met slaghen/ Ist dat si dweers ghellegghen is/ ende daer groote adere ont twee zyn/ dat is seer vreeselijch/ Maer men is schuldich te helpen der vloepinge vande bloede/ en ter cō solidacien/ en der adere oft der arterien/ alst voor seyt is/ En is die zenuwe ontweē/ leyt die hooftden vān zenuwen te gater/ ende naeptte metter naefinghen voor seyt in die zenuachtige steden/ Ende legger op die stede teediche gheslooten ende gesoden met olve van roosen. Ende houdet den naet wel te gader met goede vaste bindingē/ Ende ist dat sake/ dattet lācs ghesneden is/ so en isser gheen noot vā naepen/ daer op kroept dat puluer vā kalcke en wterooche en vā

braers bloet/en houdt dat met bindinge totter vol-
maectter supueringen. En ist geschote/ ofte dat dat
vles daer in is/ so doet het wt met haeste/ en dā bestet
oft daer is groote vloevinge van bloede/ dat selpet
alsoot voorseyt is/ en en isser geene vloevinge/ bestet
oft daer sweeringe is/ en en isser gheene/ so isser ghe-
noech aen eenen cleyne wiecke die de wonde opēhout
eenen dach/ om te beken/ ofter eenige coēt. Ende en
coemter gheene/ so cōsolideert/ wāt het geualt wel
dat een sciche/ oft dier gelijc gaet door den hals/ dat
niet en geraect noch zenuwe/ noch adere/ noch arte-
rie/ dā en isser niet te doen/ dan te consolideren. En
ware daer sweeringe oft beghinfel daer af/ so ghie-
ter in heete olie van roosen/ en houdt also dpe wōde
open tot dat si etter maect/ en dan supuerle en con-
solideertse. Merct die vrese/ die coēt in die gheske-
newonde/ Deerste is/ ist so dat hi indē hals wort ge-
wont met eenen swaerde/ so dat die spondulen van
den halse en nucha wort gequetst al te male/ dat is
steruelijc/ En en ist n̄ altemale gequetst/ maer som-
mige het is vrese vā te verliesene sinnē en beroerē
en int eynde die doot/ het en si dat hem die meestere
helpe niet grooter voorsienichede/ die den gequetste
nucha rechte make diemen hier na setten sal/ alsoot
behoort. Ist so dat daer een groote adere oft ar-
terie wort ontwee ghesneden/ al ist so dat den hals
wort genesen/ hi en heeft nēmermeer v̄v beroeren/
Ist ooc so dat eenich vande organellike adere die-
men heet Guidus oft eenich vanden arterien die on-
der hem zijn ontwee wort gesnede/ Mē is schuldich
te ontfien vā dōt haestelike om dpe haestige wt-
vlieginge der geeste der herten. Ist ooc dat die pipe
der lōgere dweers ontwee wort gesnede/ het is ster-
uelijc. Noch seymē ist dat dpe adere achter die o-
re wort ontwee gesneden/ die winninghe wort ver-
boden. Doot worden ontwee ghesneden oft gheske-
ken die wederkeerende zenuwen/ die onder die oore
zijn van beyde siden/ daer af coem̄t een eeuwelijche
hijstchinghe. En worden oock die steden doorschote
met scichten/ so dat ooc die arterie diemen heet Cra-
chea oft Sopagus/ en nucha doorschoten/ si worden
ghenesen met betamelijcker remedien.

Hoemen nucha helpen sal.

Die maniere hoemen der gequetster nucha helpē
sal/ Ghiet in den steke heete olie vā roosen/ en legter
op olie vā roosen met dodere vā eperē/ en in alle ma-
niere laecht die sweeringe daer ghi moghet/ En als
detter gemaect is/ so legter op een mondicaet met
confortacie/ en met vleesch winninge datmē maect
aldus. R. huenuich rolaet gecoleert. iij. j. was/ herst
ana. ij. j. termentijn. iij. j. mirre/ sarcocollie mēmie. an
j. j. olie vā malkst. iij. j. gharken meel. j. j. spreidet
op een cleet en legghet op dē gequetste nucha/ hie
af coemt die rechte makinge vā nucha en beterin-
ge der gequetster ledē/ die den menigen dochte om-
mogelijc te genesen/ wāt gheē dīnch en is omoge-
liker der natuerē/ alst wel opēbaer is dē goedē medi-
cinē. Nu merct/ dat elche wonde die door gaet/ tottē
substacie vande herse/ oft vā nucha/ so d̄z biē quet-
singē vā nucha die sinnē en die beroerige in sommi-
ge ledē verlore wordē en ald̄ meest op d̄z is vā dē spō-
dulen der nieren opwaert. En alle wōdē die comē
bupten in die lacerte. iij. vingheren onder die schou-
deren/ en drie vingheren onder den ellenboge/ en drie
vā dē zenuwige steden/ met groter sweeringen en

hartheden/ dat ismen schuldich te vōniffen steruelijc
om die vdelinge der herse/ en om die naerderheyt
der nucha metten herse/ vāden welchē dat si coēt
gelijc die vloet wter fonteynē/ ende om die ghebuer-
saenheyt der zenuwen metten herse/ ouermits
nucha wter welker dat si comen gelijc die vloet w-
ter fonteynē/ Waerō datmen schuldich is/ in sooda-
nighe quetsinghe te vōniffen ter doot/ En pinner
so laet af vā soodaniger onredelijcker kuere/ het en
si dat ghiseer ghebuden zijt dat ghi daer aen weret
Want die natuerē helpt der medicinē/ d̄z dē meestere
scheen omnogelijc om doen/ En van diē/ so en on-
derwint v̄ niet dan als van eenen dooden.

Anden schouderbenen/ ende haer anatho- mie ende haer kuere.

At schouderbeen d̄z en is vā dē beene
niet/ die totter formē d̄ schouderen co-
mē het is een been gemaect tottē spō-
dulē waert/ breet en subtyl/ en i de eyn-
dē croeselachtrich en int ouerste heuet
ē scharphede eē deel groot. En tottē armen waert/
in die stede vā dē schouderē/ so ist rōt en groot/ En
daer in een hollichede/ en al dat is gemaect als eē pa-
le/ en achter heuet eē hollicheit. En in die hollichede
gaet dat been vā dē adiutorijū dwelcke is een groot
been/ een deel crom/ en hol het is groot/ om d̄z noot-
sakelijc is starck te zijn/ En hol om dat te lichter sou-
de zijn/ en dat die swarichede d̄z werck niet en soude
beletten/ En dese bupstēke rontheyt gaet int hol vā
dē beene vā dē scouderē en wort daer
aen gebondē mee eenē starcken breke-
liken bande/ En dat been der vorckē
vā dē borst is aldus ghemaect/ hebbe-
de voren adiutamentē ront/ dat gaet
in eenē put/ die int ouerste is vanden opperste beene
vā dē vj. beene vā dē borst/ En elch opperste eynde
vā dē vorckē gaet tottē scouderē en wort gheuoe-
get mettē beene vā dē scouderē/ en vanden adiutorijū
en dpe vergaderinge vā dē schouderen wort te
starcker. Ade om te helpen tottē starcheden co-
men. ij. cleyne beenē dpe welcke heetē costalia wāt
si ghelijcken den becke vanden rauē/ En tot elcke
schouderē. i. int been vā dē schouderē/ en rbeen vā dē
vorcken vast makende en dpe stede en rbeen vanden
adiutorijū tottē ellenboge waert heeft. ij. hollichede
deen meerder dā dandere/ en si zijn beyde in die mid-
dewaert/ als een teyle daer mē wter mede scept/ In
welcke hollichede gaet en hollichede hem gelijc in
grootheden de welcke is int binnēste deel vā dē be-
ne des arms/ en dat wort geuoecht met bande/ En
die arm vā dē ellenboge nederwaert heeft. ij. beene
vanden welcken dat een gaet tottē duymē/ vā dē
welcken dat gheseyt is/ Ende het is vast ghemaect
vanden beene des auditorijū.

En ander is daer onder/ dat gaet tottē cleyne
vinghere/ en het heeft bouē tottē ellenboge waert
een restal adiutament/ aldus ghemaect.
Datter dat scharpe vanden ellenboge coemt/ in-
dē rūt datmē dē arm inwaert en wtwaert voudt
En het verbiet/ dat dē arm niet achterwaert voudē
en mach/ En dese. ij. beene des arms zijn also te gaē
gezaept/ d̄z minste sijnt liggēde int meeste/ en wort
gecontinueert metten beene vanden racerte d̄ welc-
ker zijn acht/ Vanden welcken die vier wordē gecōt-
nuert metten sommigē adiutamenten. ij. beenen des

arms die voorleyst zijn. Ende die andere vier worden ghecontinueert met ten beene des peccinens metten eersten beene van die. iij. beenen van elken vinger/ sonder die duym heeft. iij. beenen/ ghelick den ander vingeren. en hi maect vast zij eerste beē, metten buytster voscclle/ om dat hi alleene soude begripē dat tegē hē ware/ en te vaster houdē metten anderē/ alle die beenen vande welckē dat ghesprokē is / dat is te weten in die genoemde iunctuerē vande schouderē des ellenboghes/ en die racerten en in die knokelen vā al die vingeren si wordē te gader gebondē met bandē/ al soot voorē. is. En dese beene wordē gecleert met simplen vleesche/ en met musculen/ na dat behoort/ na die beste forme vande ledē. En wt Pucha comē grote opēbare zenuwē/ welckē zenuwē wordē gecomponeert metten bande/ makēde vande simple vleesche musculen/ beroerde die deele/ vande welckē sommige zijn zeer opēbaer/ en sommige zijn bedert/ om dat si in clepne deele wordē verscheptē. En vande openbare musculē zijn. iij. int vleeschachtige deel vande arme tusschē die schouderē/ en dē ellenboge/ deen int buytenste deel/ dāder int nederste / En dander wordē te gād ghetrockē vā dē ouerste niet der nederste. En daer ghetrockē die arm inwaert geuoudē en die rechtē wēd wtē. En als hi inwaert buycht dā wordē die weterste te gād getrockē/ en die nederste wtgekeret. En aldus bi tweederhande manieren soo wort den arm op gerecht/ en neder gebuycht/ en als si bi dien willen effene pinē/ dan so is die arm rechter/ En dese musculē ligge. iij. vingeren onbē die scouderē/ En dies gelick. iij. vingeren bouē der iunctueren vande ellenboge. En daer ligge veel verscheptē coordepē metten vleesche/ en onbē dē ellenboghe/ die naecte coorden die dē ellenboghe lēdē wordē menichmael ooc ghescheptē int vleesche/ en makē and musculen/ en aldus wort die ontdeckinge der coordepē/ ende dē winninghe der musculen/ tot dat elcken vingeren zijn beroeren heeft. Ende in elcken arme zijn vier openbare aderen dpe welckē comen vander leuere/ ende worden gespreyt in den arm/ wāt die telgherachtige adere/ die rēst wtē hulte vā dē leuere/ en wort gedryft in .ii. deele. Deen opclimmede en dā dē dāclnde. Die opclimmede/ die coēt tot Diafragma en eenich deel vā haer wort ghescheptē in Diafragma/ En eenich deel lēdē in die borst en onbē die ocele/ en daer wort si gheuoct/ en deen deel strect onbē dorele/ binne ten ellenboghe waert en daer wort si geopenbaert.

Van Basilica/ Saluatella/ oft Epatica/ Cephalica Purpera/ Die Mediane.

En heet die Basilica/ oft leuer adere en si strect neder totter hāt/ tusschē dē clepne vinger/ en den naelē/ en daer is si geheetē Saluatella oft epatica. In die rechter hant Splenetica/ En dā dē deel dat ghespectē wort onbē dorele/ dat strect buytē aē die schouderē. En si wort daer ooc ghescheptē/ en dē deel gaet tottē hoofde/ en dā dē tottē armē/ En die wort daer wēd ghescheptē/ en dat eē deel wort menichwerf ghescheptē in dē arm buyten. En dā dē heet wēd aenden ellenboge/ ende wort geopenbaert op den arme/ ende strect haer ooc totter hant/ en wort gheopenbaert/ tusschē den duym en den vingeren en is geheetē Cephalica/ En vā haer en vā Basilica comē. iij. telghere/ die vergaderen en maken die Mediane/ oft men heet se purpera/ het zij. iij. fumus brachii/ dpe welckē buytē is cephalica/ en gaet bouē Basilica/ de welckē

be binne gaet. En dē Mediane wort ghemaect vā den telghere vā Basilica en Cephalica/ die ghaet binne in die middē waert/ ende wort geopenbaert in die voude vande arme. Vele adere comē vā dē leuere/ die hard clepne zijn/ daer dē Chirurgien niet aen en leyt te roetē/ waer si strectē weet hi den gront vā dē grooten en vande arterien/ dat hē in zūn dingē schouwē mach/ en hem te helpene/ alst te doe is. En ghi moet merckē/ tot wat ledē dat een adere coēt/ dā dat ledē te vorden/ tot dien seluen ledē coemt een arterie/ om dat leuē te maken/ Ende daer groote aderen zijn/ daer zijn groote arterien/ Ende daer clepne zijn/ daer zijn clepne. En om dat voorleyst is/ ist grote vreesle/ ghewont te zijn in die schouderē/ onder die ocele/ ende in den arm ende in die handē. Wāt comē wonden inden adiutorii/ oft in den arm dwers/ het is vreesle/ vā dat die lacerte ontwee is gesnede/ daer dōderste ledē mede wort beroert/ en het is vreesle vā indingē daer adere/ oft arterien/ vā dē welckē dat dē meestere qualijcken dat bloet ghesstelpen kan/ also hi wille. En comēder wonden met steken/ ende dat valt op die coorde/ die buytē is op dat musculum/ die men heet Agaltenantus/ so ist mē schuldich te ontdekene vā dē campē/ en daer na volghende die doot/ wāt die sweeringhe gaet int gesteken deel/ ende clint op tottē hersele aent ongequeste deel/ Ende aldus brēget in crampe/ veruullende die coorde met quade matieren. Ende ooc so coemt dicke dat in dpe wonden/ die. iij. vingeren onbē die iunctuerē vande ellenboge/ comen/ ende dpe vingeren daer bouē/ daer dpe coorden naect zijn vā vleesche/ dē si inbrengē groote sweeringhe/ ende vander sweeringhe crampe/ ende vande crampe coēt die doot. Ende comēder wondē in dē arm oft int adiutorii lances/ dan en zijn si niet vreeselijck/ en daerō moet die medicijn beken/ ofte si hier lanchen zijn/ dan leyt dpe deelen te gader mer wapingē/ ende houdt die weder leydinge in tusschenneelē/ en stropet op dat puluer vande kalche/ en achteruolgt die huere voorleyst. En zijn dpe wondē dwers/ en daer eenige zenuwē oft arterie ontwee ghesneden is/ ofte adere/ dan gaet voort met stelpinge ende met nappingē/ te gādē die hoofde dē zenuwē/ oft der coordepē/ en behoert dē steken vā sweeringhe/ met goeden regimēte rustende en swighende/ op een saechte bedde/ en daer op legghende een defensief vā bolo/ dwelcke men niet vergheten en mach in dese wonder/ al verghetment in dandere/ En houdt dien nael/ met bāden en met rustneelē/ ende dat en verghet pinner niet in dese stede/ ende in dier ghelike/ En ist so/ dat in die steden der wonden der zenuwen niet en gestēte die sweeringe/ so is hem contrarie dat consolida tijt/ En daer mede so mochte worden ghecrant die beroeringe vanden onderste ledē/ die den zenuwē ofte den coorden dienen/ Dan ist goet/ dat men dē naet ont doe/ en alle die wondē vulle met olien vā roosen ende doderē vā eperē/ en op dpe wondē legt vande seluen tot dat datter comen is/ en dā dē suuueret ende vleeschet/ alst voorleyst is. En coemt een apostuē/ nie/ soo doet oock alst voorleyst is int eygen capittel. Ende ist datter coemt vloeyinge vā bloede/ om der medicinen wille der doderē/ en der olie diemen daer op leyt/ ende ghy daer dan stelpinghe doe doet/ ende dan die sweeringhe meedere/ Dan ist goet/ dat men die hoofden vanden adere/ ende arterien cauterisere met eenen heeten yscere/ ende wachtet vanden lip

pen en maect een roue. Dan legter op dodere vā epe
re en oile vā roosen/ tot dat die roue valt. Dan legt
een mondificatijf daer op/ en windet weder met een
consolidatijf/ naer dat behoort.

Vander anathomie der borst/ en haer kuere.

Die borst is vā. vij. beenē gemaect/ der wel-
ker buptēste zijn croeslachtich/ die welke
buptēste is vā vorchē totter kelen/ en be-
neden croeslachtich/ en vondelijck opten mont vā
der maghen/ Dese. vij. beenē vā borst zijn vergaet
in maniere vā stricke/ En met desen. vij. beenen zijn
vast ghemaect die. vij. groote ribbē vā sden/ met
hare hoofde ten rugge waert/ en mette andere hoof-
de totte spondulē/ en dese ribbē zijn gecrēt/ En ont
die. vij. ribbē zijnder. v. cleyne/ de welke achter vast
zijn mette. v. spondulē/ en voor en zijn si ny vast/ maer
metten sde vā de liche/ en luyckē en ont doe ny
te liche/ En tusschē die. vij. en. ix. ribbē beginnē
de vā bouen/ so wort vast gemaect die Diafragma/
en heert wech totter. vij. ribbē/ oft totter eerster/ vā
vōre metten waterken beene vā borst/ en steert dyc
boedende vā de gheestelike/ en si is vā. iij. velckē
op dese velckens gemaect/ dats te wetē vā de ouer-
ken velckē/ dwelcke steert die opperste vergaderin-
ge te middenwaert wte welckē coet dat die ledē vā
vāder borst binnē bestiert/ En vōr vā eenē binnēste
velckē/ daer de rypac af coet/ ende alle dbinnēste vel-
en vā de groote lacertige velle/ bidē welckē dz coet
die beroeringe vā Diafragma/ en is totte adē behoe-
uelijc/ wāt op die Diafragma is eē holliche/ en eē
geheelhe/ de welke is een opperste/ En wort ghe-
schepdē in. ij. openbare parteyen/ door een velckē/ dz
in die substancie vā Diafragma ghewonnē is. En
in die opperste holliche/ soo is dat derde gestelt in
die longhere.

Vanden herte.

Dye substancie vā herten is vā harden starcken
vleesche/ en dat lacertachtich/ om dat hart soude we-
sen/ nemēde voetsel vā de edelsten deele vā spisen.
Daer zijn meesters die willen seggē/ dat lacertē zijn
een maniere vā croesele/ het en is/ wāt lacertē wor-
dēwillēs beroert/ en theroerē is natuerlijc/ thert en
truffē is ooc willēs. En het is gescapē wel na gelijc
oenē pijn appel/ in de middewaert hangende/ een hol-
liche/ des welcs hooft is nauwe/ en dz hellēde ter
sinker sde waert/ en het is bouē wāt genoeg als
die pijn appel/ en dat ghekeert ter rechter sde waert.

Vā die longhere.

En die longhere isser ouer geordineert/ als een cap-
pe hangēde/ en die bewaert therte metten adem/ en
het is bouē vast met sommigē cartilagineusen licha-
mē/ en met bindingē/ en daer wordet vast ghemaect
met sommigē starckē velckens/ al daerome gaende
maer si en gheraert niet dan bouē/ dan dat si een be-
ghinsel hebbē/ om dat si therte soude beschermē vā
hinderigē vā buptē. En ooc heuet. ij. lichaemkē
dat is te wetene/ dat rechte/ ende linker/ maer dat
linkere is. i. deel hooger/ dan dat rechte/ In de mid-
dewaert vā dien. ij. lichaemkē/ is. i. groot/ en vā jō-
migoist gesept/ datter zijn. iij. lichaemkē. En bouē
dat rechte en dat linker lichaemkē/ zj. ij. cartilagineu-
se aditamentē/ starck en bruescelijc/ hebbēde eē hol-
liche/ die welke luytē en ont doen/ en si zijn nemē-
de en onthoudēde voetsel/ en die lucht/ om te voede
en te temperen therte. En totte rechteren lichaem-

ken/ so comen. ij. telgherachtige adere/ Die adere die
inden bult is vāder leuere/ de welke doorboort die
Diafragma/ En die brengt ouer voetsel heet bloet
daer tledt mede geuoet wort/ vā grouer substancie.
En die adere gaet door die rechter oore vā herten
en si wort ghescheyden/ in die substancie vā de herte/
En bloet datter ouer blijft ouer die rechte voedige
vāder substancie vā herte dat wort gestiert totte
middellē graet/ en daer in wordet heet/ en gesuert
en gesubtyt/ en also trecket totte linker liche/ en
ken/ vā de werckē des pueris bloets/ coemt winnin-
ghe des pueris geests/ De welke is subtylder/ dā ee-
nich lichamelijc dinc/ en wort gewonnē vā de vier
elimentē/ Waerō dat die gheest wort verkeert in eē
hemelsche natuere/ en hi is een eygē bant/ tusschē der
sielē ende den lichame/ En dies gelijcke comē. ij. arte-
rien totten lichaemkē ter linker sde/ En deene en
heeft maer. i. velckē/ en is geheet vā de sommigē
de aderachtige arterie/ en si brēgt subtyle bloet tot
ter longhere/ in die welcke dat wort ghestroeyt/ om
dat si met dien subtylen bloede/ soude wordē geuoet
En die andere arterie/ heuet. ij. velckē/ en vā haer
comen alle dander arterien de welke menich soude-
liken gedeylt worden opwaert en nederwaert in dē
lichamē/ om dat die gheesten soude suuerē alle den
lichaē en wordē gesondē in alle die deele des lichaē
Want dese materijliche gheest/ dyc zj beginsel neet
vā herte/ alsoot gesept is/ gelijc alle den virtuy-
ten daert een instrument af is/ alst coet totte lichaē-
kens vāden hersenen/ so naemt daer een ander ver-
teeringe/ de welke neemt die forme vā de deerlike
gheeste/ en aldus wordet vā de leuere verteert die
voedende en die winnēde forme/ tot dat alle de geest
en elck bisonder haer virtuyt/ wort gheuoecht met
ter werckelijcher virtuyt. En die lichaem vāder lon-
gere is ghemaect vā. ij. substancie/ als vā vleesche
en vāder telgherachtiger arterie/ en vā cartilagi-
neusen vleesche/ holle telghere der pipē/ der voerfen
der anathomien. En die longere wort gedeylt in. ij.
openbare deelen/ die welke worden opēbaerlike ge-
scheyden metten velckens vā borst/ En daer na/
so wort elck vā dien telgheren geschepdē in men-
ghe deelen. Ende dier ghelijcke/ wort die aderlike
arterie menichfoudelike verscheyden/ in die substā-
cie vā der longere. Ende die profitelijcheit vā der
longhere is/ dat met haer soude worden een toetrec-
kinge der couder locht die omtrent ons is/ tot dat si
coemt in dat herte daer die linker oore is/ om te tē-
peren haer roochighe oft dampachtige hitte/ inden
tijt vāder openinghen der herten. Ende dat si ont-
faet die roochicheden vāder herten/ inden tijt vā
der luchtingen/ so is haer noot sakelijc oft behoeue-
lijc/ die toetreckinge vāder couder locht/ om dat de
locht die omtrent ons is/ in compacen oft gelijche
nisse vā hertelijcher gheesten/ soude worden ontfen-
ken/ Ende om dat die locht/ die omtrent hem gaet/
niet en was also suuer/ alst noot sakelijc was/ den
menschelijc geeste/ dz vōr so dūne locht soude sijde
dat soude maken claer ende suuer/ Waerome dz
noot sakelijc was den adem/ dyc ghemaect was/ vā
twee materijliche beroeringe/ die wort veruult met
sommighen lacerten willende/ Ende dat machmen
sien ende mercken daer aen/ dat wi onsen ademe mo-
ghen houden ende bedwinghe naer onsen wille/ en
nochtans niet langhe.

En in die dispositie vā appoplerien/ is geopēbaert dat alle die instrumentē vande lichame/ hebbē willē en hē daer mede sondlinge beroerē/ dat is o die rede ne/ d/3 si jyn tprincipale der herenē/ nochtās wordē die lacertē vāb borst beroert. En weet dat die vrouwe nauwer supuert dā dē man/ en si heuet dpe locht soeter dā die man/ om die cleynheit des lichaēs/ als vāb lacertē/ vāb borst/ en hoe si grooter zij hoe de locht grouer is/ En die longere is verscheydē in. ij. deelen/ om oft haer hinder toequame int eē/ dat dat and soude beterē. Van wonden in die borst.

Die wondē dpe comē in die thorax/ in dat deel vāb borst/ gaē si door totter hollicheyt/ dat is vreeselijck wāt het geualt seldē/ si en geraekē die substācie vāb herte/ die die quetsinge niet en mach ghelijden sond die doot. Oft het geraect die substācie vāb longere in die welcke gheē wōdē en wordē genesen/ het en si niet grooter wūsheyt en met goetsterheit wort geconsolideert. Oft door dpe substācie vāb Spafragma/ dwelcke ooc steruelic is en aldmeest/ ist in die vel achtige sīde. En si jyn velachtich/ om d/3 den let dā der niet geraeken en soude. En onderwiltē wort met eenē swaerde gemaect/ so groote wtuloepinghe des edelen geests/ dat die stercke etich wort/ oft dat hi steruet. eer die etpke wort gecōformeert/ en ist therte geuont het bereyt hē ter dootwaert/ om d/3 therte is een geuēde let/ en niet nemēde/ wāt het geest hē allē eē beginfel tot duechdē en het disponert alle die ledē tot duechdē/ het en beneet geenē lede virtuyt/ eer dat wort bestiert vādē hertelijckē geest/ om te nemē virtuyt/ wāt het is een fonteyne des leuens/ en ald virtuyt.

Van wonden int herte.

En als dat herte wort besiedē met swaerde/ oft eenige groote arterie hebbende met haer gheselschap daer af coemt dpe doot om dat dat hertelijckē bloet wech gaet. En die gheest keert totter makēder wortelen en onsteect die natuerlike hitte/ als dpe vlāme eē lemte doet die in vele verhedē leet. Oft isser grote wt vloeyinge vā bloede/ so vliet die geest medewet en die leuēde hitte wort daer mede gheblusht/ ghehlyc dat die vlāme blusht/ als die lemte gheē vechde en heeft.

Van wonden in die longhere.

Die longere en ontfaet gheene consolidacie/ het en si niet bekendeliker kuerē/ met een secrete medicine welcke wōde coēste totter verheyt/ si wort verouēt wāt dat etter en machmē nyet supuerē dā met hoeken/ en dat hoestē wīdet die wonde/ en die longhere is alt oos in beroeringe/ en die gewōde ledē moeten altoos rusten. En die longere wort gewōt met dunne scherpē bloede/ waer af dat Salie. sept/ dattet ny alleene en wont dat quade/ maer ooc dat ghoede/ en coroderet. En cōsolidacie en coēt niet totter longere/ het en si niet eenē langē wech/ om die sīptike haer de substācie/ noch tottē anderē gheestelijckē ledē/ als leuere/ mage/ milte/ herte/ aderen dpe daer omtrent gaē/ om dat si berooft jyn vā haer sīptiker virtuyt/ het en is niet veruolghēde dicwils vāhē medicinē die wercheyt der pūpe/ tāmacht saecht die lōgere/ en die waterachtige virtuyt/ en die lichtechede die vāb medicinē coemt/ dpe saechtēde en subrijlēde zij en die macht hebbē te gaē/ door die nauwe gaethē. Maer die harde virtuyt en sīptike/ en cōsolidatijckē en moghen niet comē totter longere/ sonder bi den voorb. deelen/ waerō dat der longere wonde niet en wort geheelt maer si wordē etpck doorz psc. En dia

fragma/ die en wort niet genesen/ om d/3 si is beroerlijc/ wāt het is een instrument dat dat herte bewaert ghelijc den blasebalch/ die in jyn opdoē wint neemt/ en in jyn sluytē gheeft/ En om dat is een willich instrument sond vleesch/ ghewonnē vā. ij. sperme. En zij die wondē totter hollicheitē bouē doorgaēde. En ist achter/ so ist vreeselijcker/ dāt vorē ware/ om dat achter is dat beghinsel der musculē/ en der zenuwē en die achterste is subrijlder en crancher/ en lichter o door te gaē en te quelsen/ en naerō der longere ende der herte. Daerō ist so dat dat herte wort gequetst/ des welckē tekenē jyn anchinghe/ en datter swaere bloet wt gaet/ en discpelike versuchte vliet vā dē/ en vonniste ter doot. En is die longere ghequetst/ dat bekent hy dē hoest/ en datter schumachtich dinc woeroemt en claer/ en onder root/ en dies vele. En is die wōde bupte nauwe/ so wīdetse/ en worpt in die wōde der longere/ puluer vā mirre en malkich/ en oliba nū/ en vā dragante/ en gūme vā arabien. ana. Ende gheeft hē teten suppende spise en coleringhe vā gruyse met pijnidē en doeten swigē/ en en luyt die wonde bupte niet/ voor dat ghi weet dat dpe wōde vāb longere is geconsolideert. Ende is die wonde in Spafragma/ des welckē teckē is diepe versuchten en den adem swaerlijc dragē/ en onuerganchelijckē sweeringe in die sīde sweerende/ vonnisten ter doot en ald meest/ ist dat die toeuallen groot jyn/ En jyn die toeuallen cleynē so houden met spise/ ende met dranche/ die den hoest saechtē/ en niet tender cleynē wieckē ghenet in doderē vā eperē/ en in olie vā roosen en doet voort ghelijc aen andere wondē. En als die wonde doorgaēde is/ en daer gheen teckē en is vā quetsingē vā anderē ledē vā binnen/ dan wīdtse een lutrel/ ende houdt met eenē wieckē genet in warme olie vā roosen/ en als ghūt vermaect/ wacht datter gheenē wint wt noch in en gaet. Maer altoos eer ghi den stercken vermakē gaet/ soo hebt alle uwe dingē bereyt/ beyde wieckē en placstere/ dat die wōde gheenē tijt opē en si/ wāt daer wt coemt groote crancheyt der gheesteliker ledē/ en die beiraginge vā quader cōplexie/ en vā quader dispositien/ en legget op die wonde olpe vā roosen/ ende doderē vā eperē en netter eē wieckē in/ en steect dpe daer in/ tot d/3 de wonde betamelijc etter maect/ Dan keert dē gewonden alle baghe ouer jyn gewonde sīde/ so dat der tetter wondē waert come/ Maer is des etters vele en ment ter wondē niet gepdelen en mach/ soo worptet dit in met eenē clisterien/ ende wasschet daer mede. R. huenich vā rosen. iij. j. mirre/ fenigriet/ mele vā lupinē. ana. j. j. sīedet in. i. pont wīns/ en. ij. pont waters/ tot op derde deel en coleret/ en doetet daer in. En op den dach als ghūt supuerē wilt/ soo legget dit mondificatijf. R. huenich roosaet. i. pōt/ garstē meel. iij. j. mirre/ fenigriet. ana. i. j. Incorporeret/ en sīedet met eenē saechten viere tot dattet clibbert dā doeghet af/ en doetet in termentijn. iij. j. wel gewaschen. En dese maniere vā wasschet mettē mondificatiue houdēde op die opene wondē in eenē wieckē ghenet in olie vā roosen/ tot dat datter dat daer binne is/ al is gedroocht/ en dat bekend bi dpe mercinge der virtuyt/ en vidē adem/ en om dat mē gheēdē herte en heeft/ en om datter gheen hitte en is. En ist d/3 aldus dat etter niet gedroocht en is/ en die hoest en die sweeringe niet gesaecht en is/ en die virtuyt crāchet/ dat is een quact teken. En hier wōdē en is men

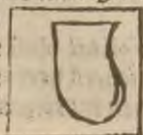
niet meer schuldich te doen/maer mē is schuldich te hopen op die hulpe Gods/ Maer als dpe swereigē perleuereert met hoeftē/ en met veel etters/ en met stercker virtut/ En als meest ist dat dpe swereinge oft swillinge achter heft in die sīde/ tusscē die vierde en vijfste ribbe/ so maect eē snijdinge tusscē dpe cōste ribbe/ doorgaede totten etiere/ daer door treet dz etter wt/ en houdt die wondē open met eenen mondificatiue/ tot dattet wel gesupueert is. want het geualt dat detter en thloet wort vergadert/ beneden op die weder vōndinge van Diaphragma/ welke wēd vōndinge is tusscē die. iij. en. v. ribbē/ en aldus en macht gheenē loop hebbē totter outster stede/ en siedemēt benedē/ so sal dat etter verdrooghē/ en dpe siecke sal verlost wordē. En als die wondē is in scōar/ en in die borst/ en en ghaet si niet door/ dpe kuereert gelijc ander wonden/ alsoot wel vooz geleert is/ int capit. tel daer af.

Vandē wondē des rugghenbeens/ en haere kuere.

Wā seydē datter spondulē vandē halfe warē leuē/ En der spondulē vandē borste ofte d ribbē. xij. En d nīerē spondulē. v. en ond die nīerē. iij. En dpe stede/ die Aūcē. heet Mājme of Steertbeen so gemaect vā drie spōdulen/ dit jh. xxx. spōdulen/ en dese spōdulen zij doorboort/ door de welke gaethē dat Rucha haer sterct/ En elcke spondule heeft drie roedoeningē ter sūliker werchingē. En wret dz gelijc de spōdulen gatē hebbē/ daer rucha door gaet/ so hebbē si figatē/ door de welke de zenuwē en aderen gaē/ En elck vandē. xxx. spōdulen wort met haeren gesellē gebondē met sterckē bandē/ mettē welckē al le de spondulē wordē vast te gader gebōdē/ als oft een been ware/ En als de vergaderinge der spōdulē vandē halfe nederwaert/ is geheetē rugge oft trugbeen/ en is t fundamēt vā al dē lichdē/ En die wondē die daer inne comē/ en jn nīeuwē om ontsiēlich/ dā om dat rucha mochte dweers gesnēdē jn/ wāt tgeualt seldē/ tē wort geraect/ als de wondē dweers gaē/ en dan brenget in die doot/ om dpe edelheyt vā Rucha/ die coēt vandē herlenen/ gelijc die vloet coēt vandē fonteynē/ oft om haer quetsinge want al en is si niet altemael ontweē gesnēdē/ maer gequetst/ die gheuoelingē en die beroeringhe vandē ondersten le de wort belet/ de welke namē haer beroeren/ en gheuoelen vandē zenuwen/ die comē vā Rucha/ En die vreesē loopt ooc/ wāt al is dat sake dat Rucha ongequetst bliue/ en die spondulen gequetst worden/ ofte dat beghinsel der zenuwē wort gewont/ die van Rucha comē oft die longahon/ die besiden dat rugghenbeen gaen/ vandē hoofde tottē sterct been/ die gesteken/ dat is in vreesē vandē crampe/ om dpe voozē/ de sake. Die kuere vanden stekē en schillen nyet/ dan dat die meester moet besigē goede pronostiken/ ende niet meerder naersticheyt hanteren.

Vandē wondē der maghen/ en anathomie/ ende haer kuere.

Wā gedenckē/ dat wā seydē/ hoe dz meri gaet door den hals/ binnen tot dien dat hy door/ ghaet dpe diaphragma/ metten welcken/ dat sterckelike wort ghebonden/ en als die Diaphragma doorlijdt/ omtrent dat nederste van scōar/ en daer wort die mont vandē mage gewijt/ En dit is die forme vandē mage

aen dander sīde/ de welke is ghemaeft vā. ij. vellen/ en tbinneste vel is velleus/ en zenuachtich/ en tbuttenste is slecht ende vleeschachtich/ En int binnēste velleken/ jn villen lanco/ bi dē welcken dat coēt die toetreckinge/ En in die comen villen dweers/ biden welckē dat wort die wtstekinghe. En binneste vel is zenuachtich/ om dat soude gevoelen jn pdelinge/ En tbuttenste vleeschachtich heet en vocht/ dz daer bi soude wordē die vertereinge/ wāt die werchingē der vertereinge/ mach comē totten dīnck datter vertereert wort/ gelijc den tassel/ dat een gheuoelt tassellē dinghen/ en dat niet tegē loopingē des tasts. En dat binnēste vellekē wort geuoet metter sapichedē der spisen/ in die mage/ en tbuttenste vandē bloede dat vandē leuere gesondē wort door/ een adere in dpe substantie vandē mage wort gestroent/ en dier gelijcke wort daer eē arterie gesondē vandē hertē/ brenghē de cleuen. En vā dien. ij. so wort ghewonnē die vult die de maghe en die darmē regeect/ en maect die maghe heet met jn dē vethedē/ benedē in die maghe/ daer die mont nauwer is dan den bodem.

Vanden darmen.

Den eerste vandē darmen/ die daer omtrent der maghe rīsen/ is gheheetē Duodecim/ om dat hy lanch is. xij. duymē/ en is gemaect vā. ij. vellen/ En dander darm heet gracil/ oft inuolutū. Dpe derde heet semīnū/ die altoos ydel is/ om dz hy dē blasebalch is dien altoos ydelst met jn dē colerē/ En tot hē comē vele cleyne aderhēnē/ dien ooc ydelē. En naelt hē is Orabus oft sack/ die welke en heeft maer eenē mōt die neēt al die droessene/ daer in dz veruult wort de eerste vertereinge der darmē/ en die wort vast ghe maect met een vandē cleynen darmē/ treckēdē dat ter bleuē is/ dat hy vandē anderē darmen. heeft geslōgē Na die is lōgaon/ die int eynde heeft. iij. musculē biden welcken dat die houdinge der droessenē coēt en die willige wtstekinghe/ wāt alle die beroeringē dē darmē is noot sakelijc en veruult sōd lacertē/ sonder die beroeringē vandē wterstē en vā meri/ dat is deynde die vuyle clerckel/ wāt daer is natuerlijc beroerē verfelt met aderē arteriē/ zenuwē/ coorde/ villen/ En der darmē waren vele noot sakelijc/ om vele saken. Deerste is noot sakelijc totter voedinghen/ om dat mē ter stont soude hebben gheloopē tē stocele/ alsmē die spise hadde ghenomen/ Dander om dat die vertereinge/ die in die maghe niet en ware/ dat si sōdē wordē vertereert in die darmē. Die derde/ dē dat dē cleyne ontghinghe/ dat soude comē indē grooten/ En bouen die mage ende dpe darmē en den cierbus so wort geordineert die sifac/ die welke is. i. sīmpel vel/ niet velleus/ de welke wort gewōnē alst voozē/ is/ vandē ondersten velle vā Diaphragma/ die vā achter vast wort gemaect/ mettē rugghē/ daer wort aen ghehanghen die maghe/ en die darmē/ en beneden vandē sifack worden ghewonnē. ij. twīfelliē/ en die dalen opt rugghēbeen/ en gaē omtrent die cullē/ En daer af coēt dōnderste velleken vandē cullē/ ende hy den twīfelliē ledē/ als aderen ende arteriē brenghē dat leuē tottē cullen/ ende voetsē/ en spermatike materie. Ende bi dien soo climmē twee ghebaerde/ die welke jn vaten des sperma/ in die welke dat sperma wort ghewonnē/ dwelcke vā hē wort gesondē totter roeden. Ende alle dese worden ghehoude int vleeschachtighe lacertige vellekē dat mē heet mirac/ En het is dat buttēste lichaē/ indē welckē dat die la-

Die Chirurgie.

certe zijn/die helpē om die droessene wt te steken/die windichede/die vrine/en den dranch.

An die wonden aen die maghe.

Die wondē die totter mage en darmē comē/ zijn bi vele redenē vreeselijc/wat het is een eygē instrument der eerster verteeringe/en haer ambacht/ is altoos noot sakelijc den lichame/en en zijn si niet/dat licha- me en mach niet staende bliuē/ En daerom ist dat si wordē gequerst/haer werck gaet te niet/het en si dat haer wondē haestelijc gecōsolideert wordē/dz quaet te doen is en onderwilen ommoghelijc in alle beroe- ringē te cōsoliderē/ En specialijc als die wondē ghe- uallen in die bedrustige stedē vānd magē/ ofte in die cleynē darmē/ wāt geuallē int vleeschachtige deel int nederste deel vānd magē/ oft in vleeschachtighe groote nederste darmē/ En zijn die wondē cleynē/ si wordē dicke ghenesen/ bi eenē goedē meester/ Ende daerō moet mē bestē/ als si vallē in stedē vānd magē/ oft vādē darmē/ oft si door zijn/ en dz wetē bekēt mē bi wtgeuingē vānd spisen/ vā vōniste doot. En coēt daer een wondē in die mage/ en si bupten niet wijdt en is/ so wijdt se een luttel/ en naeyt die wōde vāder maghe met eenē vīscāter naeldē/ en met eenē ghe- waaltē drade subteyllike/ alst is int vleeschachtige deel wāt ist int opperste zenuachtige deel/ so en pūnter niet aen/ en stroeyt op dē naet cōsolidatijf puluere/ en houdt die buptenste wondē open/ tot dz de wōde vānd magē gecōsolideert is. En is die wondē in dē nederste darm/ en si niet goot en is/ so naeyt den ge- wondē darm/ en laet thoofte vā dē darmē buptē der wondē/ en stroeyt puluer op/ En laet die wōde ont- mer bupten open/ tot dat die darm gecōsolideert is/ En is de wondē so/ datter dye darmē tot ghaen/ so doet se weder al warm in/ En zijn si vāder lucht ver- andert/ so maect se weder warm met en spongie ge- niet in warmen wijn/ En is t gat te cleynē/ so wōdet behendelijc den built oft Sifac en Mirac/ en naeyt so dat deene niet alleene en wordē gecōsolideert/ si en wordē bepde te gader genesen/ en vooziet/ dattet gheē geschuert heyt en bliue/ na der cōsolidatien der wōden/ Daerō naeyt vāste met een driecantige nael- de/ en met eenē dubbelē twyndzāet/ en doorsteet aen- deene sīde van mirac en sifac/ oordīneret dāndere alsoot behoort/ dan leidet de naelde voozt/ de breedte van eenen cleynen vingerē aen die selue sīde van der wonden buptē en binnē tot mirac en sifac/ dier gelij- ke doorstekingē/ daer na vāder ander sīdē daer ghi eerst begonst/ Maer allmē sifac en mirac doorsteet van binnē wtwaert/ en dan vā buptē intwaert daer suldy buptē thoofte vāndē drade vīndē/ in alle sīden vāder wondē vāste te gader ghewondē/ en die dra- den geknoopt naer dat behoort/ en alsoo moet men doen met twee steken/ en knoopt voozt/ tot dat die wondē genaeyt is/ met deser napinge vāder won- den/ so wort die zenuachtige sifac die gheen vleesch en heeft/ metter hulpen van mirac gecōsolideert/ so dat na de cōsolidatie gheē sweeringe en heeft/ en op dē naet stroeyt puluer cōsolidatijf/ en doet dādere so dat voozt is. En van dat sommigē seggē/ dat mē pi- pen van vīsdere daer toe soude doen/ oft van Tra- chea arteria van eenē anderē diere/ En eenighe pri- sen dye naeyninge vāndē gewondē darmē/ wāt daer mede en wordē die cleynē darmē niet mede gecōsoli- deert/ Ich seggē ten is den grooten niet nūttelijc.

Wan die wīnnigē der humoren/ ende etc

Die Chirurgie.

huere der leueren.

Te wīnnigē vāder leuere/ is vā twee spermatiken ghelijc dē anderē twee princīpalē ledē/ maer de volmaectheyt vāder groothēyt is vādē bloet/ dwelc- he niet en coēt ter harthēdē vādē vlee- sche want haer vleeschighe substātie/ is als versengt bloet/ so dat gheen dīnck tot haer en coemt vāder magen/ ten wort verandert in de substātie en inde verwe vā bloede/ en si is wtwaert hultende en bīn- nēwaert hol/ om dat si te bet omtrent de maghe sou- de ghaen/ want haer hitte is der maghen/ gelijc den vīere onder den pot/ En die leuere heeft oock hulpe der welcker getal sommich is sonder getal versche- delijc/ want in sommigē isser vīere/ en sommigē vī- ue en in sommigē drie/ En wāt sperma worter eene groote adere in gewōnē/ die welcke is geheetē pooz- te der leueren/ vā dier rīsen vele aderen/ dye welcke zijn aē die poozte gelept/ gelijc de wortēle aendē boō en zijn geheeten mineration/ vāden welchē sommi- ghe worden vāst gemaect mettē bodem vāder ma- ghen/ Dāndere metten duemene graciliken/ en vele mettē zenuwē. En dādere metten sache/ en si zijn ne- derwaerts loopende/ en nemen t supuerste en t nutte- lijcke/ en laten donsupuere/ En daerō warēder vele tot verscheyden steden geordīneert/ om dat dē teere ordīnancien soude ontgāē/ dat dādere soude ontgāē. En dese miserīakē nemē de goede meer sen/ die welc- he is de ciculus/ en beghint te verāderen en te make- ne daer in een verteeringe/ En si bestierent ter portē en verāndert/ en die poozte wort verscheyde by hae- ren aderen ter leuere waerts/ en schepdē al dat cilist in de substātie vānd leuere/ En daer in wort dīe and- verteeringe vōldaē/ alst gedeterminēert sal zī int. ij. tractaet int capittel vā de wīnnigē der humozē. En dīe aderachtigē adere comē ter vergaderinghē ende wīnnē ren adere die telgerachtich heet/ en dye wort verscheyden in twee alsoot vooziet is.

Wan de milte.

Die leuere is in die rechte sīde vāder mage/ en inde slīnckere sīde is de milte en is lanc/ en wort met eenē deele der maghen vāst gemaect aendē rugge ten rib- ben waert/ die welcke heeft twee gaethē/ daer si de melancolie der leuere door treet/ ter magē supuerē- de vāder ouertollicheyt der melancolie mettē welc- ken si haer voedet/ met den aderen wort si vāst ghe- maect mettē monde vāder maghe en deel vāder melancolien/ dat si met haer der pontositēpt den ap- petijt verwert.

Wanden nieren.

En der nieren zijn twee/ Deene ter rechter sīdē hoo- ghe/ Dāndere ter slīnckere sīdē waert/ en zijn vā har- den vleesche/ en zijn aen bepde sīdē vāden rugbeen onder dīe spondulen geset/ En elc vāndē nīerē heeft twee ghaten deene onder/ dānder bouē/ door douer- ste trecken si tot de waterachtichedē des bloets van der telgerachtiger adere vāden bloede gesupuert/ maer de ondersevpdige cracht in die nīerē treet dwa- terachtigē bloet tot harē voetsele/ en dī waterachtigē wort altemale verscheyde vādē bloede/ die welc- he waterachtichede is vrīne/ en wort ter blāsen ghe- sondē/ dwelcke men heet porus iricidus.

Wander blase.

En die blase is vā. ij. vellen/ en si zijn bepde zenuach- tich/ en heeft benedē. i. vleeschachtigē hals/ dē welc- ken inden mans lanch is/ en die is met de roede vāst

gemaect/en int wijf/ is si cort en wort vast gemaect metter vrouwelijcheyt. En aen dese blase/ is vast gemaect die gaethens vricidus/ en door gaen dat eerste velken aende hals/ en die vrine gaet tot dien gaethen in en climmet met natuerlijcker beroeringe/ tuschen dat velken tot boue/ En dat binneste velke doorghaet in die hollicheide vander blasen/ waerom dat gheualt/ hoe die blase meer veruult is van vrine hoe binneste velke naerder wort geueghet met ten wterken. En om dat die gaethes niet rechte en zijn van beyde velkens/ dren tegen dander/ Soo en mach gheen substantie vā vrine bouen den hals/ ten ware verstoppe/ datter niet wt en mach gaen/ en een mensche soude gheuoelen groot sweeringhe/ en dā is die sweeringhe sterck/ so vloeytse onderwijlen boue/ En gaet ten monde wter/ dat ic in mi selue hebbe onderwijlen geproeft/ om die sweeringhe vande steen te ic die remedie wiste/ en den hals vande blase heeft g. musculen/ die geopenet wort in sine mont/ en in zij willige luyckinge/ houdt hi die vrine/ en in zijn openinge/ leyndt hise wte metter hulpen des lichaems.

Van de Galle ende haer Anathomie.

Van der Anathomien der gallen/ en spreken wi niet/ want onse kunst en spreekt van haeren wonden niet/ Die wonden die ind voorichreuen leden comen/ zijn daerom vreeselijck geseet dat si principael zijn op die leuere/ oft si zijn die principale leden met sulckē dienste/ sonder de welke de lichaem nē bliue en mach/ En is de leuere diep gewōt in haere substantie/ soo verliest si haer werck/ Ende oft tbloet wort verstoort en die gheest/ die welke is die cracht en fundament van al/ daer om sterft ope mensche by noorsaken/ Maer wort si gequetst in eenich van haere hulpen/ dat wort wel geconsolideert van eenen goeden meester/ al versch/ want die natuer en mach gheen lage siet gedooft in de principale leden.

Van die ghewonde milte.

Die milte is een gebrekeelijc ledē ist dat si in eenige stede gewont wort/ soo wort si wel genesen/ al waer daer een deel af verloren/ datter blijft veruult amacht van al den lede/ ten waer dat dpe ghaethens/ dweers af ghesneden waeren/ ofte waerdt dat men de wonden al te hart laet worden/ wāt daer af coemt onderwijlen dwater/ en toetreckinge in die beroeringe/ en dan gaet daer toe die sijtende vrine.

Van die ghewonde blase.

Die gewonde blase en ontfaect gheene consolidatie want tis een zenuwich ledē sonder vleesch/ en ooc o dat si altoos is in beroeringe/ en om dat si dpe vrine houdt en wtfleket. En al ist dat die blase is onder de wichte lichamen drooghe gewonnik/ nochtans is si lichaemelijck vochtich/ en daer toe blytse en brandet/ En alle dese punctē mercte dpe vroe de Pocras als hi seet/ Die blase gewont/ oft die herstenen/ oft thete/ is steruelijck/ En daerom als men gheroepe is tot eenen siecke die daer gewont is/ wat sal die meester doen/ sal hi niet vliede/ Ich antwoorde/ Ja hi in maniere is die meester in zijn lant/ en tis goet geproeft. En hy dan goedē naem heeft van goeden werken/ dan sal hi den vrienden leggen/ dat doot wondē zijn/ En is hys dan zeere gebedē/ soo sal hi dē siecken doebiechte/ en met troostelike woordē wel troostē/ wāt de natuer helpt dicwils tot eenē goedē eynde/ dz dē meesters omnoghelijc dochte/ en aldermeest/ op dat men haer helpt/ met goedē werken/ En die meester

en mach dē goedē tekenē niet betrouwe/ die aendē siecken comen/ maer altoos si hi vast in zijn pronosticke vander doot/ tot hi genesen si wāt die siecke gaet dicwils ter dootwaert/ na die dat hē die siecke de tekenen doen rusten. En ooc geuallet gheen contraerie na de tekenē omtrent de cirsis/ en die siecke treect ter baten waert/ maer is de meester in een vrent lāt soo en ontfaect alsulcke kuere niet/ maer vlietse alle en alle swaere kueren/ en lange/ want si verachtetē.

Van de wonden der kullen/ en der moederstede/ behulpe en kuere.

Die gloriose hooge Godt/ wiste dat de mensche was vā sparmatiker materie gemaect/ Int welke dat haer die natuerlike hitte heuet betamelijcke droochte/ waerome dat si sake was van haer seluen te blussche by toetualle soot wort verclaert is. Ende hi wiste dat elck mensche eenen sekeren termijn hadde/ inde welke dat sine natuerlike vochticheide gheeyndet wort van der welckier natuerlijcker droochten/ coemt de natuerlike doot/ en daerom so ordineerde hi die wintlike ledē inder creatuerē/ om dat die mēsche niet ewelijc leue en mochte/ Ende hi ghaef hē wonderlike delectacie/ dar noot sakelijc was ghegeuen forme en complete/ gheest/ winninghe/ soot voorseet is met delectacien/ dat hē niet en soude verreylen/ maer om dat de winninge soude zijn int genooten/ daerom schep hi emantlike ledē/ des welck beghinzel is cartiginus comende vā al den lichame/ en beynde aent luytenste des sterrebeens hol/ met menighe zenuwen en aderen en arterien bewimpelt en omleert/ datter met gheest soude zijn veruult/ en thoofte gheuoelijc vleesch/ midts des welck heroevinge/ wort totter wtfendinge des spemaes geholpen. En die afleghende coemt hem vā der herten/ en gheuoelen vanden heesten/ En tnatuerlike begheeren vanden sanguinuesen humoren vander leuere/ en heeft twee openbaere ghate/ door deene gat coemt die vrine vander blase/ En door dē dēre/ dat sperma comende vanden kullen/ Ende de se twee ghaten zijn opēbaer/ En Mucenna seet drie. En wten derden gat gaet een ongeuoelike ouertollicheyt/ als een man een wijf tast met handen/ maer die derde en is den chirurginē niet opēbaer/ En dē twee kullen zijn vā glandinuesen vleesche gewonnik gelijc dē glandinuesen vander borst/ En in vele mās is die rechter meerdere/ dan die linker/ Ende tot hem comen twifellike aderen ende arterie/ brenghe de voersel en de lifftocht/ En de ouertollicheyt vā den goedē zjuuereu blede van al den leden/ dwelcke van Mucenna is geheeten oueruloet van spijssen. En vā dier ouertollicheyt wort tbloedighe speema gewonnen/ nemende die wthede vanden kullen gheelijc dat mele doet/ dat vanden bloede wort gewonnen en neemt zijn wtheyt in de mammen. En aen hem zijn twee vaten vast gemaect/ die welke zijn ten kullen waerts wijst/ en ter roede waert napsit/ Dpe zijn vaten des spermaes gheheetē/ En Mucenna heeft se Sarbati/ door de welke dat coemt dpe wtfendinge des spermaes ter roeden waert/ gesonden in de moederstede/ als hy geordineerdelijc is mēte wint/ En in dese vaten des spermaes/ wordt volmaecte forme al mach si na die verwe verandert in die kulle. Ende die aderen ende arterie die ten rechter kullen comē die zijn sterckere/ dan die ten linker comē/ En si brenghe met hen bet gesode ende vertteert bloet/ en

de alle dese lichaemken van desen adere en zenuwe en noot. Spermatike vate liden door. ij. twifelihe dpe welke zijn va simpel substantie. alst geseit is vande matrice. int wiff is gemaect zenuachtich en is als ee ghescelde roede omtrent den ero. als dpe va runcelachtig geuoelelike vleesche gewonen. In dpe welke dat ij. ij. machdelike adere diemē schuert. indē tijt allinē eerst weef met haer is. en den bodem vande matricen is opt ruggēbeen. En die matrice heeft in de sīde vā haer. ij. wijde cullen / mettē welchē dz vast wordē gemaect. ij. spermatike vate die welke korter zijn. dā die vaten des mans / biden welcken dz sperma vaden wīue wart gekort inden bodem vande matricen. alst wort genenget mettē speema des mans in die vze vaden ontfange. En die matrice heeft binne. ij. hollicheidē. En si heeft vele adere bide welchē dz haer dat bloet toe coet inden tijt d dracht / om tuotfel der dracht / om den welchē dat si indē tijt vande geboortē wort gefondē vā alle den ledē. en indē tijt vā mensken vā te seynt / en daer bi wort dy lichaem des vrouwe gesuuerd vā sijn oueruloopenhedē. En si is gescapd ter tussc den groote darm en d blasen. een deelken hooger dā die blase / en si is ghebonden met sommigē slappē bāden. aen dē rugge / om dz si moet worden wē houden inden tijt vander dracht.

Van wonden in die sīden.

En die wonden die in die sīden comē. zijn seer te ontien / om die subtile makinge vanden edelen wercke. En coemter die wonde in lanos oft dweers en cleyn dā cureertse met nāpingē. en mettē puluer. m3 groter behendicheden vā defenſiuen / en met latene. en met cleynen dyeten. en ist altemael dweers afgeslegghen dā ware die wonde oenſenlyc / om die menichfuldicheyt der aderen en der arterien. soo dat onder wilen de siecke sterft / eer dat m3 tbloet gestelpen cā. Nochtān verstaet dat in dit caes / om de sweeringhe te doen sīden is / met saluinge van heeter olien van roosen omtrent trugbeē. En die stede die tusschen de wortele en den eers is. En cauteriseret met heetē plere. dat tbloet gestelpt worde. dā verandert die dispositie vāder ghequetster zenuwen / want teauteris sielpet bouen al. en dpe dispositie vander gequetster zenuwe maket recht en effene. Die wonden die in de kullen comen corrumperen si oft dooden zijt altemale. oft so dat die mensche in vreesen is / om dat de dolin zhe en dpe winninghe wort daer mede verloren. waerom dat nootſakelijc is. om te ondoene die gedaenten / nochtān die kuere vā dien steden en schijf niet vanden anderen kuere der wonden. En geuielt dat dander lichaemken vander moeder stede worde gequetst. met schijchtē oft m3 sweerdē. tware sterfelijc maer geuielt / dz den hals pwers af gewōt wert oft dat hi om de scharpheyt der humoren worde gewont. Dat wort wel genesen / als de wōde versc is met dat witte onguent kalis daer in te doene. dz ge tempert metten sipe vā weegebreede. Maer geuielt datter een wōde veroudert worde. Dā heuet te doene dat menſe supuree met ghepten wepe / oft water van gharsken.

Van wonden der hupen oft hanken / en der knipē ende haer anatomic.

Die beenen vanden hupen worden vast ghe maect metten achterſten beene vanden rug beene. en draghen alle dpe ouerste beene / en alle die nederſte beenen dpe aen hem hanghen. ende

wordē oock vā hē beroert / en dese beene sijn achter troefſelachtich en subtyl. en voorwaert en inwaert bet meerder. ele die sītē. dwelche is geheetē de busse vāder hupē. En also sijn de forme vast ghemaect aen de beenen vānd borst. En sijn in die sommighe haer deelen. En andere seggen. dat elck vande hupē heeft. iij. deelē. En in de busse vande hupē slupet been / ghelijc den dueren in de harrē. en dpe. ij. beene vande hupē wordē te gader gebondē met eenen ſtarchē brekelike bāde ong. uoeljc / die wort on derwile verlengt vā humore die tot die busse comē so dattet onderwile wtſpringt / En ooc vande sake vā buytē wordē ondwile ontfet / vā de welcke dinge suldy int. iij. tractaet volmaecte leeringe hebbe daer mē vande kuere vānd ontfettinge spreken sal. En theen vā dgye dat int ouerste heeft dabitamē dat wi seydē int wtterſte bultich / en int binnēste beebredere. En tis ooc hol. met veel marchs. en groof en licht en ſtarc. op dat de swaerheyt tberoerē nyet en belette. En int nēdſte deel ter kniwaert. gaet eenē put. Int meeste beene vāde knie daer wordet met hē en mettē minſte beene vā knie ſtarchelijc gebonden met bandē. En also worpet op de iunctuere vā de knie. gelic een schiue. Die vande sommigē ee ooge vāder knie geheetē wort. en wort daer aengebonden niet bandē. Die schiue vānd knie. zijn beene soo geordineert. dat dmeeste onder is. en dminſte bouen en also maect dat opperste en doerste. de scharpheyt vānd knie. En si wordē tlamē geuoecht / en benede wordē si mettē beene vānd hieſt vast gemaect dwelcke alle dānd draecht met ſtāac. en dat is theen mettē welckē de iunctuere veruult wort en met tbeē dz dē knoefel heet. Dpe vergaderige vā dē voetē wort vā. iij. beene gemaect betamelijc te gader gebondē en daer mede wordē de beene vande teenē vast ghemact. der welker sijn. v. elc heeft. iij. beene. sonde grootē teen heeft. ij. beene comende ter wtterſter zenuwe vānd wtterſter spōdulē des rugbeē. en wordē m3 simplē vlees gecleet. en geuoecht die hē tberoerē tgeuoele genē. wtē welchē de grote musculē comē t de dgiē die. iij. vingerē bouē de knie wordē naect gemaect vā vlees en makē coorde die oō de knie lide en daer wordēt wē musculē. die telchē comē. gelic wt seydē dat in de hāt was / en vānd getelgerē aderen eenē telch / en wtter materiē des tace wordē gedest. le. die in de voudinge vānd hāmē opēbare. en wordē menichfuldelijc verscheidē. en gemēget met coorde onō de knie waerō dat vzeſelijc is. dat dpe stede gewont wort. Van daer dalē adere nēd. vāndē welchē sommigē tache buytē treckē. en treckē. ij. opēbare aderen onō de knoefelen. Deene heet Sciatica. dā dere ſtalis. Die andere binnē tbeē. die makē daer. ij. adere. Deene heet Saphena. Dā dē ſtenalis. renalis wort ooc geopēbaert. tussc dē cleynē teen. en de andere. en sijn latinge is goet tot quadē pupſtē die in de knie comē. en tegē malū mortuū. en tot alle vlceren vānd knie. Daerō ist openbaer dat die wōden vzeſelijc sijn. die comē dweers in dese stede om de wōde d zenuwē. musculē. coorde. adere. arteriē. die lange d knie gae. vāndē welchē tuoof. quaet coet. nochtān sijn de kuere eens. en vānd hāt. en vāndē armē die wōdē. iij. vingerē onō de knie en om de edelheit vānd stede comē geern quade toeuallē toe. diemē niet en mach beterē so dat mē vā een clepne wōde sterft.

hier eyndet dat twerde tractaet.

Hyper beghint dat derde tractact / van
Euelen ende siecheden des menschen / van
den hoofde totten voeten toe.

Van die winninghe des hars.

Har wort gewonnen van groo-
ten rooke comede van lymiger
materien / en wort alsoo met de
vierige hitte geformeert / En so
daer meer roochs met hitte is /
soo daer meer hars is / En aen
thar is zeer vele te merken vā
die complexie vande mensche. En
daer sijn ooc vele lypde die de vercleringe des hars
begheeren. Ist dat ghi wilt lanch har maken / so ont-
bindt mostaert in water daer seete / koolen in ge-
sode is. En daer in wasschet dicke en saluet met ghe-
meynder olien. En wil dy vael har maken / so maect
dit medicament / seemt mirre. iij. 3. bitter lupinen /
roosen. vi. 3. bloemē van wilgē / wijn droefem gebrāt
ana. iij. 3. stootet en temperet in looge gemaect vā
wijn asche / en wasschet daer mede / en saluet tsaute
En wil dyt wit maken / soo neemt de breeck vanden
maluwen en drooge Enula / Orabi / en tsaet vā ra-
dys / solpher / bloemē vā capparis tgeheluwe stootet
en incorporeert met ossen gall / en met azijne / En be-
rooket met solphere. Dā saluet / En als ghi ald? heb-
bet dicke gedaē vā saluet met olie vā vlieder bloemē
gemaect / alsoomen maect olie vā roosen. En wil dy
beynde vādē hare sond nauwinge houdē / en sonder
breken en makent laechte en fleche / so doet den men-
sche rusten / En badet hē / en gheeft goede vochte spi-
se teetene / en salft hē dicke met olye en watere ouer
hoop gemeuget / en en is dit niet genoegh soo saluet
met mustilagē vā lymade / en psilia. En begheerdy
geroelt har / soo neemt meel van fenigriece en vā mir-
re / en jaet vā radys en galnotē / gōme vā Meabie en
gewassē kalc / met desen vruet thar. En wil dy dat-
set har in en valle. R. Tabdani. i. 3. solueret in. iij. 3.
mirtini / En daer mede saluet thoof / thar eerst ghe-
schoren / en dan salft dpe wortele vande hare. En en
wil dyt niet grau hebben / soo wacht vā allen dingen
die stymē winnē / en put geert v dick met ossen tro-
ciske vā turbit / en driuet ghode wijn / En etet lut-
tel portagien en die selue subtyl / en hi cruyde sijn spi-
se hier mede. R. Mirabolani / hebulon. ana. stootet
met goedē wittē huenich / en neemt des alle morgē
so groot als een hafenote. En als al thar grau ghe-
wordē is / verwet mettē voorē werche. En begheer
dy swart har te hebbē / soo maect dese varwe / seemt
de bladerē van mirtus / die bladerē van roode lelien /
capparis / cepera / spice / beet / koolē jaet eppē jaet. ana.
i. 3. siet in. iij. pont waters / tot op een / vā clinsē /
en doet totter clinsingen een pont olien vā violettē
en siet in een dubbel vat / tot dat al wt gesoden is /
dan doet daer toe. 3. 3. olfen Meacie / en. 3. 3. asche vā
pynappelē daer die kernē wt sijn / temperet en salft
thar daer mede / dat wort swart.

Van alopecia ende schorshent / ende die huere.

Ist sake dat die namē sijn tekenen der
dinghē / die sinonima / dat is / de gelike vā
namē / ende die equiuoca / dat is / de gelike
vā vopse / leyde de meester dicke in dwa-
linghen / daerom ist sekerste dpe dinghē
eygentlych by de wesenlyken saken te kennen / als

by kunst / dat is sekerder / dan alleene by den namen
Wāt cympe. Alopecia wort oderwilen verseyde-
lyc genomē in verseyden saken want men seet ghe-
meynlyc alle verleyfinge vā hare / Alopecia te welen
ende sonderlinge wordet geset van een maniere vā
lazariē / dpe welcke wort gewonnen vander corruptie
der stymē / In dit capittel wort gesprokē vā Alopi-
cia die eygentlyc is int hoof / want alopiē int griec
is int dwtlych een vos / en pleech teender tijt int laet
te ontharene / Daerō heet die vallinge des hars Alo-
pica / Ende een vallinge des hars is ghecētē Tynia
dat is een motte die gheen har en heeft / soo doet Ty-
nia dese siecke ooc / Die meesters makē daer tussē on-
der scheidt / en segghē / dattet Tynia is daer de huyt
verdōnē is met openbare rouē / vlcere / si sijn droo-
ge oft nyet / en segghē dat Alopecia is daer thar wte
vale sond verderuinge openbaer / watter af is blyct
inder chirurgie / ende schillē in de cuere naer swaer-
heyt. Alopecia die sond corruptie vander huyt is / is
ouderwilen cout int eynde vander siecke / om tgebre-
vande voertsele vande hare / oft om die openinge der
gaethē. Daer en is niet noot salichē dā vermeerde
ringhe van goeder spisen dpe goet bloet winnet / en
wruet thā oft mettē handē ende saluet met olie mē-
tilloz / ende en ist niet genoech / wruet met schellen
van ayrene / dat root worde / tot daer bleynkens
op comē / dan sineert met hondē sineer / ende seche-
ret dicke / dat is hem goet / Ende comet vā quade hu-
moren / dat is beteekent by de hoogē vlcere ende Alo-
pica / en die voorē. lichte cuere en helpt hier niet toe
om die corruptie der humore / seet wat humore
dattet doen / ende bekent dat hi al de lichaē / ende bid-
varwē vāder stede / Melancolie doet dit selden / dat
als si is gecorrupteert / dan is si arger dā dandere / en-
de als ghi kent wat humore dat doen / dan purgeert
se / dat is eenē goedē wech / Ende ick sal hier settē de
leeringe vā vdelinge / met sekeren practiken Ghi
moet weten dat veruultheyt heeft vdelinghe te doe-
ne sijn vaten oft adere / die en muerē nimmermeer
houdē tghene dē hē de natuere geeft / noch de cracht
als daer eenige humore oueruloepē / by den welcken
dattet ghaet wten natuerlike loope. Daerō als daer
humoren sijn die de oueruloepē / so sijn schuldich
te latene / oft is hi oudt oft cracht / so laet hē met cop-
pen / daer na purgeert dandere humoren / ende is hy
voor tlaten ghepurgeert / soo en laet hē niet ter stont
maer daer na alst behoort en tbloet vloeyt alle doet
hē laten. En slappet desen met medicinen / en en ver-
getet niet ghi en laet hē corts wech / oft ghi en weret
niet zekere / oft hi en cricht cortse / wāt dpe latatine
soude cortse inbrēgē / waert dat si heet ware. Colera
wort aldus gepurgeert met dese zekere medicene. R.
violettē. i. 3. cleine prymē. xv. oft. xv. intibas sebeckē
xx. siet in een pont waters / op een luttel / en clinsē
En doeter in castifitula / recolueret met. i. 3. tama-
rindini / māna. ana. 3. 3. En tot de coleringe doet tsa-
uots. 3. 3. mirabolanicitini / puluerizet. ij. 3. rebar-
ben / En tlatet daechs waermet en coleret / en tempe-
ret met. i. 3. en. i. 3. supher rosaets. Moet om te purge-
rene. R. mirabolani citrini. i. 3. scamoniē gesode. 3. 3.
mastic. iij. granen / stootet en conficeret met de sape
vā dōderbaert / maect pillē af / en gheeft se / Merct
dit dat ghi altoos een gecypdinge der humoren ma-
ken moet met orisakere en met coudē spisen en met
rusten. En ydelte die segmatike humore met onsen

Die Chirurgie.

ghemeyn trocklen diemē albus maect / Familare
Troscikē. R. Wit goinnich turbit / dat vleeschige
afgeschoren. 3. en. i. 3. Spaziniberos / mettē welchē
dat Turbit wort gemenget / Dit is goet / om de ma
ge te sterckene / en die humoren te verteerene / en ne
met alleene sonder menginge van anderē laxatiue /
alle dage. Electuariū. Preemt wittē gheengebar / rosi
nen. ana. i. 3. geschelde kalissihouts / gēgebars / grof
fels nagels / cardamomi / notē muscates / greyn van
tparadijs. an. 3. wit supckers. 3. pōt / en maect daer
af een electuariū niet seere gesoden. Oet maect dese
pillen. R. puluer vā pigre / Turbit electi. an. 3. thiene
Wulpe colquintide. iij. 3. en. i. 3. stootet / en teemset /
en conficeret met olien van amandelen / en maect
pillen af / des welcs dosis is tusschē. 3. en. 3. En na
me men puluer vā pigre by hem / twaer goet / en tis
ghemeyn / en vele meesters ouercomen daer in. Een
andere. Preemt rooderoelen / mastice / spica nardi cas
sia lingua / asari. ana. goet aloē noch alsoo vele als
des anders. En waer die flegma gemenget met cole
ra / soo doet totten voorf. pillen van Turbit / scamo
nise. 3. en. 3. sticados. arabo. ana. v. 3. En daermē vā
Turbit leyde. i. 3. daer nemes hier. v. 3. En ghy sul
stas cochias hebbe / die welcke beste sijn om te pur
gerene diuerse humoren die int hooft meest sijn. En
ick sette hier. 3. machte te gader te staē / dat sijn lare
ren en sekerhede vā geue / maect ten is niet so mach
tich. Die melancolie te purgerene / Dit purgeert me
lancolie / dicke beproeft. R. Epichimo. i. 3. sietet. 3. wal
gen in een pont ghepte weps / en latet eenē nacht staē
t smorgens maket heet / en clinslet en drincket / oft met
sedinge na de epichimo stas / dwelc is albus / Een
laxatijf. R. mirabolani indiozi. r. 3. Polopodij. v. 3.
sietet in eē pōt waters op. i. 3. Dan doet daer toe e
pichimo. r. 3. en sietet eenē wal / en doetet vande vfe
re. En alst hoel is / holeret / en totter coleringhe doet
supher roofoet. i. 3. en drincket t smorgens tijtlic / en
wilt p starker werckē / soo gheeft eerst. 3. deser pillē.
Preemt aloes. i. 3. saladini. 3. 3. Agarici. 3. en swart
elleboriū vierendeel van een. 3. maect daer pillen af
mij huenich / oft simple sirope / En als ghi genoech ge
purgeert hebt / soo gaet voort en besiet oft v die lich
te medicine goet genoech is die int begin in alopecia
staet / oft in de vlcereerige vā d huyt / ist goet genoech
wel. En moet ghi daer starker toe doen / soo neemt
schuyt vā d 3ce / R is schuldich te sine wit / schoone /
en subtyl / si gelyct pulpe colquintide. r. 3. sal nisei /
en daer ouer nemē wi sal gēme / solpher / euforbiū. a
na. 3. 3. stasiflagra / cātari. ana. i. 3. stootet met olue
en saluet daer mede thooft. En wilt v noch starker
wercken aen de verharde steden / en meest aen de rijc
ke. R. meest olien vā oliuen. i. 3. cantariden / de hoof
den de vlegelen afgedaen. iij. 3. en stootet die canta
riden een luttel / en doetle in olie in een viole / en sette
op kolen / dat si laechte siebē altoos roetende met ee
nen stoeke / tot dattet si als eē vnguēt / en doetet wel
riecken met muscus / en saluet daer mede / wāt t doet
opr hooft bladerkēs wassen / en daer coemt har v te
nochtans coemt daer onderwilē hitte / om die medi
cine der cantaride die welcke quaet af te doene is / en
onderwilen coemt daer af brandinge vā vrin / maect
dat wort belet met de saluinge vande wittē vnguen
te / dā settet hē in eē sonderlinge badt vādē nauale ne
derwaert / daer maluwe in gesodē is / en violette en
waterketse. Ende der ghenicereeder alopitia / som

Die Chirurgie.

milge zij genstelijc/ en sommige niet wāt is die huyt
 verlozē en daer een andere ghewassen is/ dan ist ver-
 lozen werck/ daer en walt nimmer meer hare. Woort
 is die huyt dicke en hardt als een geswil/ tis ooc ver-
 lozen werck/ Maer en ist niet dan roode puylthens.
 En die huyt vol humoren/ dā waert goet/ datmē de
 huyt liete/ en dan met diē heetē bloede salde/ en dan
 thooft met koolbladerē decte/ oft met wijgart blade-
 ren/ Dan saluet met heeter olien van noten / van ca-
 millen/ en als thooft wel geulcereert is/ en gewreuzē
 met bladerē/ dā drooget met deser medicinē/ Reem
 root leem saechtē sonder sauele/ en temperet met a-
 ne/ en daer mede saluet/ Reemt van dien leeme twee
 deelen en leuende solpher / aschen van hamwooden/
 schoffen vā pulpe coloquintide. ana. een deel / tēpe-
 ret met asne/ en saluet daer mede / dit droocht seere/
 tis goet allen heeten vicerē int hooft/ en in aensichte
 droocht en consolideert/ En waer daer groote hitte
 doet die eerst sitten mettē witten onguente / en legt
 daer op een cleet int sap van crassula minz genestet
 tot dat al die hitte wech is/ dan saluet met olien van
 violetten/ en decket met beete/ koolē/ tot dz die huyt
 wel gheuochtigt is sond hitte/ dā consolideret met
 den voorsz. droogenden. Noch vā der nieuwer Tynia
 Reemt Myrocone/ agrest/ dupuen heruele/ partich/
 byuoet. ana. i. No. siebet in olie van violetten / en met
 deser olien saluet thooft lāge/ dā kroeyt daer op pul-
 uer vā stasifagra/ ellenbozū wāt met deser saluingē
 schept die materie vand huyt / ende metten wruene
 vandē puluere/ wordt si gedroocht/ Ende is die mate-
 rie flegmatic en in dpe huyt groote corruptie/ ende
 zeere geulcereert/ en touch/ so wasschet metten wa-
 tere daer in gesodē is maluwe/ ende saluet met olien
 van camillen/ ende olien van noten te gader/ dā dec-
 ket met koolbladerē/ dat doet lange/ tot dz dpe huyt
 meer geulcereert is/ dā si gewoone was/ dan wruet
 zeete metten apurpe/ tot datmen dpe hitte gewelt/
 ende die huyt root wort/ dan wasschet met de looge
 van wijn aschen/ ende ontbindet in wijn aschen dā
 wasschet thooft daer mede/ dat alle thar af gact / of
 leuende calc. iij. ʒ. arcentū. i. ʒ. aloes. iij. ʒ. maect daer
 puluer af/ ende incorporeert inet herte watere/ ende
 als thar af is/ dā wasschet metter looghē/ en wruet
 met apurpe/ ende met tē gebzandē droeffme/ tot d
 de materie gedroocht wort/ Daer na om thar te doe
 wassen/ ende die huyt te consoliderē/ Saluet dpe ste-
 de met desen onguente/ Reemt aschē vā smenschen
 hare. i. ʒ. droeffme vā olie vā lijnzade oft vā olve van
 notē/ ende huemich gesuueret. ana. iij. ʒ. ende. ʒ. leuē-
 de solpher. ʒ. ʒ. stasifagra. ʒ. ʒ. euforbi. i. ʒ. en maect
 daer af een vnguent. Ende is de materie melancolic
 so morwet die huyt ende vochtighet met wasschin-
 ge met watere/ daer in ghelodē sijn bladerē van vio-
 lettē en griffcon/ en met saluingen van olien vā vio-
 lettē/ tot dat die materie ghemorwet is/ en die huyt
 geuochtet / en regeert den sieckē met vochte spisen/
 en haetten in soet watere/ dan droochten metten bo-
 uen geleydē. Salienus medicament ter tinia en
 tottē roouigē vicerē aent hooft/ en tottē pupstē dpe
 men heet Sappharit/ en tot Impetigo/ en ton pro-
 pheā/ en totter vallinge vandē hare/ en tot alle ghe-
 ulcereerde schofscheiden. R. Salnotē. iij. ʒ. tjaer van
 cicute. ʒ. ʒ. sal nitri. i. ʒ. en toferen deel van een. ʒ. leuē-
 de solpher. ʒ. ʒ. en. ʒ. rooc arcentū/ aristologia rodū-
 ba. ana. ʒ. ʒ. sal armoniacum roek van pserē/ bitter

amandelē/coloquintide/ghebrāt coper/cauwoorden
rediche gebrādē/litargirium/wortele van capparīs/
drooghe wilgē bladerē/wortelē vā riete/bloeme van
copere/drooghe roosen/mirre/ aloes/olibanī.ana. ʒ.
3. moru peck/ oliue bladerē/coepen gallē.ana. i. ʒ. en
i. ʒ. stootet en cōficet met azijn/en settet in die sonne
in. i. gelas oft in. i. aerde vat binne verloot/en roeret
met een spatele/tot dat een salue is/daer mede saluet
thooft/tot dattet ghenesen is/en besighet dpe goede
salue totten voorlepen werken.

Van Sapia grupse en rouen en die cuere.

Sapia zijn cleyne pupstē/de aent hooft
wassen/en ind kinderē aensichte/en ald
meest van vrouwen/en van sommighe
vochtighe mannē/die de cleyne subtyle
humorē wt seyndē en makē rouen/der
weicher medicine Galie. voorlept/daer bouē vandē
aeschē vandē cauwoorde en vandē leeme. En die kin-
der wordē ghecuereert/op dat die voetter haer wach-
te van gheloutē spijle en scharpe en vā starckē wīn/
en badet in water daer in ghelodē is camomille. En
Gruse zijn manierē vā schelle/dpe vā verbrādinghe
der humorē in dpe huyt comē/en als inē thooft craut
soo vallē si wt/si quetsen die huyt/si zijn onderwijlen
licht/si ghaen oock mettē scharle af/en dā soudemēt
me. cerotina vā olien vā oliuē bestrickē/en en doetet
niet/soo saluet met eenē vnguentē gemaect vā cyce-
ren mele/van malurē sade/temperet met azijne/en
gaen si daer mede niet af/maect dit. ʒ. Meel vā cice-
rē. iij. ʒ. vā fenigriecke/semelē/vitri gelodē/moskaert
ana. iij. ʒ. cōficet met azijne en watere.

Van die sinete den Boecke gheheetē en lentiginus/
guttarofaria/en die cuere.

En Boeck is oueruloepende sinette vā
blecker barwē/mettē welckē daesicht
besmet wort. En tgeualt meest dē vrou-
wē die kinderē dragē/en die tmenstruū
wederhoudē wort/vandē welckē tson-
mige is oudt/en sommige nieuwe/soot oud is/soot ar-
ger is/en troemt altoos vā melācolieuscher materie
die de wtstekende cracht ter huyt sedt. Dpe kuere is
te purgeren melancolie int begīn met siedinghe van
epethimo en met gheytē wepē. En men wachte van
spise die mek. winnet. Dan neemt in een nieuwe cleet
siet vā raphanus/bitter amandelē/meel van boonē
meloenen saet/cauwoorde saet/stootet met watere/
en solueret in een luttel soffraens ende huenichs/en
maect alsoo een vnguent/daer mede saluet daensich-
te tsmorgens en tlauidis en tsmorghē wasschet met
semelen watere. En is dē doec out en starck/so maect
dit/menget mettē sape vā witte moskaert saet eruta
genaet/en mercurē gheblusht met speecele/peper
en glas/temperet met oximel/en onderwile ist goet/
datmē in die stede sette ecchelen/en dan saluē metten
sape vā catapucia en stafelagria/temperet met hui-
nich. Auicennas medicamēt tottē doecke en serpigo
dē welckē gheene en ghelijet. ʒ. Mercurē met gom-
me van amandelē. iij. ʒ. incorporeet met stootene tot
datmen daer gheen quicfiluer in en siet/en doet daer
toe ghesluyert saet vā meloenē. iij. ʒ. en stootende in
corporeet/ende daer mede saluet daensichte tsmor-
ghens/ende tlaouons wasschet met watere daer vā
lettē in ghelodē zijn. Vandē ʒeten. Die neten wordē
ghesluyert met starckē purgaciē mettē starckē medi-
cinē die bouē vandē doecke gheset zijn. Teghen Cōf

Cōf zijn cleyne pupsten en hart dpe int aensicht co-
men en aldermeest omtrent den nucle. En si maket
die stede root. Tottē welckē seer goet is dese beproef
de medicine. ʒ. Teuēde solpher. i. ʒ. pulueriseret/en
legghet in roswater in een viole geklopt/dā hanget
ter sonnē inde hopymaet. xl. daghē/en roeret alle da-
ghe/met dien watere stricht die stede. En daer toe is
goet/die verberrende humorē gepurgeert. Van dpe
roosighe sinette. Die roosighe sinette is een verwant
dellingē der huyt in roothedē/dpe welckē coemt van
verberrende humorē die totter huyt treckē. Totten
welckē goet is een purgatie vandē geloutē humorē.
Dit is die remedie. ʒ. Litargirū/auripigmēt/leuen
de solfer/coper groen. ana. puluer vā cleyne mupsen
ghebrant/dpe helpt vandē anderē/daer toe doet tlap
van rupdē en verckens sinout/ende saluet aensichte
daer mede tlaouons/en wasschet tsmorgens met wa-
ter/daer coude rupdē in ghelodē zijn en campher en
met olie tartari diemē albus maect/Reemt tartari
en maect een deech met asine/bewindet inwaert/en
legget int vier onder die colen/dā legget in een scho-
se van cauwoorde/en maect een gat beneden. En dat
daer wt distilleert/dat is oliū tartari/dese doet de be-
sinette huyt af/en datter blijft/dat curcēt soot voor
ʒ. is den doech. Dpe littekenē vandē wondē wor-
den verubtylt en afgedaen mettē gheuoedē litargi-
rū/dat seer goet is/doet dē besmette littekenē af/
tverubtylt die harde. Ende dpe littekenen wordē
oock verubtylt/en tolcech vanden ooghen brauwē
vermorwet/ende tolcech indē wondē verteert met
dese medicine. ʒ. Litargirū en stootet met azijne en
met olien van roosen/als nu vandē eenē/als nu van
den anderē/en wruet/dat een vnguent si en twort so
vermeerdert/dat wort van dpen. i. ʒ. gheuoert. i. pont
saluen/Reemt tlinout van hondē/deesem/dpaculū
alle dese maken dpe littekenen recht ende oock alte
gader slecht.

Van dat iuecele ende schoorstheiden.

Die iuecele ende schoorstheide coemt altijt vā
geloutenē humorē/de welckē de natue-
re verespicht en seyndēse huytē de huyt
en si comen/om die voedinghe van dat
men redt ende drinc so soute scharpe
spisen ende starcken dranch. Endetcoemt hem oock
die pynen ende waken ende luttel badē/en seldē līn-
waet draghē ende veranderen. Ende tis een vanden
besmetteliken siecten/want tgaet vanden eenen tot
den anderen. En al ist dat sommige segghē/dat somi-
ge van desen siecten sanguine zijn en sommige fleg. en
sommige melanco. ende sommige cole. na tverscheyt der
souter humorē/Nochtā wort die cuere in twee ma-
nieren ghehoudē. Want de schoorstheide sommige zijn
vocht/sommige drooghe/ende wort eygentlijck puri-
tus gheheetē. En ter wochter schoorstheide tottē wel-
ker cuere ghi moet eerst dpe soute flegma vdelē ende
de materie wort met dese sirope verteert. ʒ. Alfen
aueroone/cuscute/griscō. ana. ʒ. ʒ. wortelen vā E-
nula/en lapatū acutū. ana. ʒ. ʒ. prupmē. ʒ. ʒ. vighē
xij. dadelē. vi. sene. i. ʒ. thimi/Epichimi. ana. ʒ. ʒ. met
eender siedinghe in. ʒ. pont waters/en. i. pont azijns
tot op. ʒ. pont. coleret/ende totter coleringe doet dat
sap van griscū geclaert. ʒ. pont/en luyckers. ʒ. pont
maect daer af een sirope/dan purgeert hem met de-
sen pillen. Reemt ghoet Moes/ende die schoorste van
gheeluwe Mirabolanen/aluen vele. i. ʒ. ʒ. Scamo-

Die Chirurgie.

nye/roosen.ana.i.3. scootet en incorporeert met tē sape vā Griscio/ also dicke als huenich. En latet drooghen tot datmē daer af mach maken magdalionen/ En als ghijt nemē wilt maecten pillen af/ en neeter. ij. oft. iij. Maer verandert dicke die medicinc/ en dpe latinghe helpt/ op datmēt merct/ die ander articulé/ En het helpt oock seer geveē wepe/ daer in ghegotē en mirabolant/ met supchere dicke ghenomen/ want het supuert seer die huyt/ en men maket aldus. In. i. pont gheptēs weys so leymē. ix. 3. scoorten van mirabolant citrini ghepulueriseert/ ende doet daer inne des auōts en tsmorghē/ maket heet en coleret/ ende totter coleringhe doet. i. 3. supcher roofoet. Totter droogher schofthept is goet bayinge in water daer Griscum in ghelodē is/ en enula/ en lapatiū acutum scabiose/ En int badt saluet met olie van roosen/ en met eppen sap en met azyū/ en daer mede wrijft dat lichaē starckelijck int badt oft in die stoue. Noch totter schofthept/ Aasis unguent. Noch neet saluinge gemaect van sal gēme swart elleborus/ costi. ana. i.3. moru peck/ en daer ouer neemtmen termentijn. vi. 3. olie van violette en azyū/ maect daer af epichumo/ en saluet daer mede in die stoue/ en blijft daer een vze/ en daer nae badet in water daer in gheloden is/ grups/ lapatiū acutū/ enula/ biuoet. Ende is die schofthept vocht so maect dit. R. Gebluscht quichluer/ wit litargitiū swart elleborus/ root alupin/ coreand/ root litargitiū. ana. scootet en menghet met olie en azyū/ en daer mede saluet den lichaē tsmorghens en des auōts/ en gaet in die stoue/ en als hi sweet/ soe wrijft hē met wijn azyū. Noch teghē schofthept pruritiū laet hē die gewoone adere des hals/ dan so maect een goet vnguent tegē pruritiū en schofthept. R. Teuēde solpher/ sout tartarū. ana. scootet ende maect een vnguent tegē pruritiū en schofthept. R. Teuēde solpher/ sout/ tartarū. ana. scootet en maect een vnguent/ die pruritiū oft schofthept heeft/ salft hē daer mede tweewerue des daechs. Mer heeft hi pruritiū traumet hē eerst/ dat hy bloet/ ende daer mede sal hy wordē verlost. I. noch tottē seluē is goet starcken azyū ghemenghet met kind pisse/ en met tē sape triangu. En doet alsoot voorsept is. Noch tottē seluen is goet litargitiū gepulueriseert/ en daer allentkens in ghedaen goedē starckē azyū en daer op gedaē alst voorsept is. Shewoelde die siecke verninge oft hitte saluet dē lichaē met olie vā roosen. Noch tottē seluē. R. Clay vā affodillē/ en temperet met wit tē huenich/ en incorporeert/ en salftē als hy wter stoue gaet want het supuert alle die huyt.

Van Impetigo/ ende Serpigo/ ende morfea/ ende die kuere.

Edus is gegeuē die medicinc vā. ij. fontepnē/ wte fontepnē der meesters vā sal lernē/ en vā cōstātine/ en veel and/ Doc en accorderē si daer af niet/ wāt dat dpe vā Sallerne heetē Serpigo/ dat heeten die vā Ababiē Abat/ daer o sal ic openbarē de mepninghe sonblinge seite/ en daer na die cuere. En ick segge dat Serpigo is een wtademinghe der huyt/ die cruppt herwaert en derwaert/ diemē in walsche/ oft in lōbactts/ beda/ oft valatica heet/ dese coēt wt dpe alschige humore/ comēde totter huyt met wtademin ge. En si wort ghecuereert met gomme vā herseleers gesolueert met azyū/ oft gomme vā prupmelers en met saluinge vā boter en termentijne/ dat isser goet

Die Chirurgie.

toe/ En tot alle clicuinge der huyt vā handē vā voeten en tot allen harthēde vāder huyt. R. Hondē sine re/ plope/ humide/ olie vā roosen/ was/ amili/ die vethept vā sadē vā citonizum. ana. maect een vnguent dat soete is/ Vande welckē dat in dāder tractaet ghehouden is/ en saluet daer mede/ en wasschet met wātere daer in ghelodē is laet vā melones/ violetten en bade dicke/ en ete spijse die goet bloet wūmet.

Wat Impetigo is.

Impetigo is een wondlike veranderinge der huyt/ in witte berpe/ sonder cenige quetsinge vā d huyt/ en in zjn substantie/ en forme/ so en misdoet si niet.

Wat Morphea is.

Morphea is een rouinghe der huyt/ met quetsinghē der substantie vāder huyt. Albaras/ heten quets niet alleene die huyt maer oock toleesch. Dye sake vā Impetigo en is al niet son dā deen ghebreck vā dē werckinghē der vordingē/ der welckē zjn. iij. begrippinghe/ vast makinghe/ en ghelijcmakinghe. En in Impetigo wort die spise wel verteert en begrepe/ en cōsolideert wel. Maer int ghelijcken metter huyt/ so ghebreect si/ en haer materie is meest flegmati. bloet en in dat so ghebreect si/ met gelijc te makē geuoecht si met Morphea en Albaras/ daer o ghebreect si int ghelijc te makē/ En Morphea wort oock ghecorūpeert/ eer si coemt totten burtenstē vanden lichaem/ Woort schilt morphea vā Albaras/ en si ghelijcken/ in dat si beyde comē vā ghecorūmpeerder flegma/ en dan ist dwitte morphea oft Albaras/ oft si coemt vā melanco. en dan ist t swarte Albaras/ ofte morphea/ schillende/ om dat die wtstekinghe virtuyt der droesemen starck is in morphea. En der materien is luttel waer om dat si al wort ghelondē totter huyt. En totter huyt steket twerch vā Albaras tis cranch/ ende der ghecorūmpeerder materien es veele/ want si en quets niet alleene de huyt/ maer oock toleesch/ ende het en schilt niet vāder lasarien/ dan alleen dat Albaras fenijneert maer een stede/ ende die lasarie fenijneert alle dat lichaem. Ende ghelijc dat dese siechedē schillen vā formen/ in materien/ en in die sake/ so schillen si oock vā cuere/ maer si ghelijcken in volmakinghē/ En si ghelijc alle in dien/ dat si vdelinge vā humore te doen hebbē/ vā datter misdoet/ Maer si seilen weder/ dat deen heeft te doe vā eender simpelder medicinc alleene/ dander waer starcker/ en die somminghe noch starcker na dat quāt is/ en na dat t misdoort de humuer vā doen heeft/ wāt Impetigo begeert abstinentie vā dingē die flegma wōnnē/ en brakinge/ en vasten lichaem/ en te besighē mirabolant gecōfijt triferā minor/ en medicinc de flegma purgierē/ en salft die stede met olie vā tarwē/ dyemē maect in vele manterē/ en aldus. R. Tarwe/ en legte op een heet aēbeelt/ oft op een heet pser/ so heet dat si niet en berne en datter wt vloeyt is olie. En and/ Reet. ij. aerden vātē/ ende maect distentozien/ alsomē maect olie vā geneuere/ en salfter starckelijck mede/ ende en is dit niet ghenoech/ set dicke ecchēlē so dat si al t flegmatike bloet wt hebbē. Ende is dit niet ghenoech/ so legt daer op. i. medicamēt vā dē buychen vā cantariden ghelstooten met deeseme/ tot dat dpe stede onthuyt oft ontvelt is/ ende dan cuereert met tē vnguentē vā cerusen/ ende wrijuet daer mede/ oft metten vnguentē vā Remoniacō/ ende vā ciceren/ ende vā glāsen/ ende vā azyū. Het conforsteert wter maten seer dat witte Morphea.

En twitte Morfea wort ghecureert met purgacē van ghecorrupteerde flegma/ en met deser medice-
nen. R. Trifera minor/ turbith/ puluer vā pigra. añ.
ij. 3. colequintida. 9. 3. maectter pillē met huenich/ en
neet daer af in elcke weke en telckē smorghē. 3. Re-
met. ij. 3. trifera minor/ en wachte hē vā spijlen dpe eē
vāst lichaē makē. En wijsē die stede vā buytē in dpe
sonne/ mettē vngwente gemacet vā taphia/ en vā dē
sade vā radix/ rubia maior/ swart elleborus/ ck mo-
staert ghetēpert met aijn. En die wriuinge vā squil-
len/ conforteert wel.

En die swarte morfea wort gecureert met melācolie
dicke ghepurgeert te zijn/ dats te doen met ghepten
wepe/ en met epichimo en mettē anderē gheseyt in
alopicia. En met vochter dietē en te wachte vā spij-
sen die melācolie winnē/ met dicke te badē ende met
wriuingē alst voorsept is. En die witte arabas wort
ghepurgeert metter seluer medicinē dpe stark zijn/
die wi leydē indē wittē morfea/ en dicke brakē is nut-
telijc. En men is schuldich te vseren drooghe spijlen
en medicinē om flegma te verteerē en wijsē die stede
seer met squillen in die skoue. Daer nae stroepet op/
puluer vā taphia en vā stasifagria/ en vā dē buyken/
vā cantaridē/ en vā dē sade vā eruca ende vā dupuē
stront/ en saluinge mettē bloede vā eenē leuende ser-
pente/ is goet daer toe. Dat swarte Albaras en wort
niet ghecureert/ wāt tis een maniere vā lasariē dpe-
men alle haer wortelē nyet wt doen en mach. Maer
men mach die verwe des lichaē bleek makē/ tottē
welckē dat goet is dese verwe. R. Wilgen bloemē/
mirre/ wijndroefeme ghebrant/ rubia maior/ pulue-
ret al/ en alupn. En wiuet die stede daer mede/ soe
dat die siecke gheuoelt.

Vander lasariē en tekenē/ ende die huere.

Lasariē is een siecke die vuyt is/ comēde
wt ghecorrupteerde melācolie/ oft van
gecorrupteerde humore/ nemēde zij for-
me vā melācolie/ en si is alle tlichāē do-
re/ al en opēbaert si maer in eē stede/ en
zijnder vele humore/ so wort si vermeerderd indē li-
chame/ en haer darmē en zij nyet stark/ om wt te ste-
kē/ en hē te supnerē vā dē bloede. En die wech tuss-
schē die miltē en leuere is gestopt/ en die gaethē vā-
der huyt te gader gelokē en in moghē niet wt stekē.
En si wort te gader gedreue/ en corrupeert die cōple-
se der leden/ en haer corrupcie wort vermeerderd/ en
die forme en die oordinācie wordē gecorrupeert. En
al ist sake/ dat die voorgaende materie niet en mocht
te zijn diuersche/ als bloet colera/ flegma/ en melan.
Mochrās is die te gader geuechde materie/ altoos
quact en gecorrupeert. En het is een vā dē contagi-
neusen sieckhedē/ wāt si gaet vā dē eenē tottē anderē
En het coēt ooc dē sommighen toe vā ghesachte/ en
al gaet het vā dē eenē tottē anderen/ het wandelt
wel onderwile/ een ghesont met eenē lasersche men-
sche. Mochrās en wort hi niet gefenineert/ en een la-
sarius mach wel een ghesont kint winnē. En een vā
den onghauechde is/ ist so dat hi wort ontfāen indē
tijt vā menstruum. En si coēt ooc bi quādē onnatuer-
liken bieten/ dicwils lichte die melācolie/ dat melā-
colie wort ghecorrumpeert als vā te veel visschen te
eten/ en daer op water te drinckē/ ende dier ghelijke
ongheordineerdlike casen. En die sake en die teke-
nen zijn menichfoudelijc diuersche. En dpe cueren
zijn diuersche nae die menscheleicheyt. En ich sal set-

ten die diuersche lāchedē der woordē in die stede der
tekenē vā lasariē die welcke nootdakeleijc zijn dē chi-
rurginē/ die constē en die medicinē die totter lasariē
behooren.

Vander tekenē der lasariē.

Die tekenē der lasariē zijn dese/ Int beginsele vā-
der laserie valt hē thape wten baerde/ en die huyt vā
den poozhoofde wort stijf/ so dat vā stijfhedē schijnt
bleckende. Wort so wort den sommighē dat aensicht
root en swillet met valuhedē/ specialijc omtrent dē
nuele. Nauwe noch nemmermeer so en weent hi tra-
nē/ si hebbē gheerne/ crōme ghesichte/ si hebbē versto-
renden slaep. Die witheyt vā haeren ooghe wort ver-
donckert/ Die haeren wordē verubtjlt aen die wijn-
brauwē en aen die schedelē vā dē ooghe/ ende si zijn
gheerne heers/ en haeren nuele is gheerne scherp/ en
si zijn gheerne vā quader seden si en betrouwē ny-
mat/ en haer nuele ock wordē kleine oft seer groot/
en si verademē swaelijc door den nuele/ en haerna-
ghelen wordē bleek/ haer adem en haer sweet stinct/
en zijn nauwe omtrent die borst/ met veele niefinghē
en si begheerē meer ghenotens dan si ghewoonlijc
waren. En in hem openbare groote sinetten int be-
ghinsele. En wordē si ghecureert en comet hem dan
meder/ dat is een teekē vā lasariē. En wordē hem
die knokelen gheerōt/ dat is een warachtich teekē/
Si zijn tracch en swaer. En streckē si hē in die coude
lucht/ so wort haer vel als vā eendē gheplucter gans.
En een bedect teken is/ ist sake darmenle preckelt
achter aen been en zijt niet en gheuoelē. Ende was-
schet men haer leden/ si zijn terstont drooghe. Item
prickelinghe int poozhoofde/ en in die roest ende in die
tonghe/ dat zijn seker tekenen. En die ooghen wor-
den hem root. En treectnē thapē wt dat vleesch han-
ghet daer aen/ en die naghelē wordē lanc/ en si crau-
wen hē gheerne mettē buytenstē vanden naghelen.
En toleesch dat tusschē den dupme en den naelē vin-
gher is wort verteerē/ en al prickeltmenle aen die hie-
le/ si en gheuoelens niet want si en gheuoelens nyet
achter aen dat been/ vā beneden/ tot bouen aen die
hanche. En die laphens vā dē oore wordē te gader
ghetrockē. En bloet laetmenle/ haer bloet is bitter/
en sandachtich/ en wasschet ment/ daer bliuet sandt
En na dien dat dese sieckhedē wort gheconformeert/
so en wort si nemmermeer ghenefen. Maer helptmen
hem vele te neerseliker int beginsele/ soe machmen
hem wel helpen. En die daer onghenefelijc is/ wort
ghebleect met saluinghē. Ende die vā ghecorrum-
peerder flegma coēt/ wordē lichtelijc ghecureert/
dan diese coemt vā melācolie. Die cueren vā deser
siecken en worden hier niet alle gheset vanden wel-
ken datter medicinē toebehoort/ Maer dat den Chi-
rurginen toebehoort is hier seker en beproeft oock/
en oock sommighe ander experimenten met handen
gheproeft vā goede meesters/ als bleekinghe met
saluinghē/ en canterien. Shi moet wetē dat in starke
sieckeden niet goet en is starke medicinen. Ende
men moet die medicinē dicke veranderen. Maer hie-
set een lichte medicinē wt desen/ dpe thumuer/ pur-
geert/ datter mis doet/ die gheeft so dicke/ tot dat die
medicinē doot wort/ al is si cranch/ het is beter/ dan
oft si stark ware. En en veronwaerdicht nyet dpe
medicinē/ vanden ghepten wepe met epichimo/ wāt
het supuert seer melācolie allens hens. En dpe na-
tuere en sietse met dicke ghenomē. Ende die pillē vā
epichimo/ die gheseyt zijn int capittel vā Alopitida-
p. ij.

Die Chirurgie.

zijn seer goet/op dat uwe meninghe is te purgeren/ ghecorrupteerde melancolie. En maect beter complexie met goeden regimente/ en dat laten en is nyet goet/ behalve als ghi weet/ dat die lalerie is seer sanguijnlich wordē met persingē vā ademe/ dan doet latē ter hertē adere/ en van dien. ij. aderen aen dye side vande halse. Ende onderwylē laetmē aen den nuese/ om te bleecken die veruue. En gheeft den ghenen melch te drincken/ die drooghe lalerie/ hebbē/ en die die leden drooghe hebbē/ dat zijn die ghene/ die die swarte veruue hebbē/ in hē domineert droochte van Colera/ en pūnet v om dien te bleeckē/ en vocht te makē/ en doet hē een luttel sweete in een ghetēpert badt/ dan salstē met olien vā violette/ en olie vā cucurbita/ en voetele met spijlen/ die cout vocht bloet winnen.

Ende daer zijnder sommighe ghecuereert gheweest met grote serpentē die onder groene zijn in deser maniere. Die swarte serpentē/ die onder groen zijn/ en men vindet in drooghe landē/ en in steen rooten/ in drooghen stede. Men laet hē thoost en den steert en die in adere binne af. En dan leggetse in eenē eerde/ nen pot met pepere en met galigane en soute en water en olie/ en sudent tot dat volclich ghesolueert is/ dan gheeftmē hem dat te drinckē/ tot dat si scotomia hebbē/ en alle den lichame op gheblasen en gheswolē is. En legte in een bedde/ en coemt daer toe quade toe valle/ als sincopis/ oft groote vercouthede vā buyten/ oft van binnen van hertē/ so gheeft hem dye grote driakele/ met een luttel muscus/ in warmē wij/ dā so wort al dat lichaē onthuyt/ en dat haer gaet af/ maer daer wasset weder nēuwe huyt. En dat moet men so dicke doen/ tot dat metter purgacie en goedē regimente worde ghenesen/ wāt vele moghē ghene/ sen vā grooter siechedē/ op datmē manlycke aen hē werct/ die bi slaephede oft bi veronwaerdichede vā den chyrgurgen/ oft bi hatuichede soudē ongesont bliuē/ en worde ghecoformeert/ en onghenelich. En die cauterien/ die daer toe behooren/ staen int capittel daer af/ En die wotterckende vnguentē consolīdative/ en veranderende die tot deser siechedē behooren/ die sullē wi setten inden Antidotaris/ en int capittel vanden canterien/ hoe men metten canterien daer aen wercken sal/ ende waer/ ende in wat manieren.

Om een magher let net te makē. En een vet ledt te magheren/ en haer kuere.

Dat ledt wort ghemagert/ om dye scarcke persingē met bandē/ die benemē dat sterke betamelike voetsel dien lede/ oft om langhe sweeringhē/ vā eeniger iunctueren/ en cranchede die virtuyt vande lede/ ghelyc dat gheualt/ leyt mē langhe op een been/ datter gheperst wort groot bouen matē/ omme dat die materie beghint daer voort te vloepē/ om die crancheit der aderen/ en hoe si meer vloepen/ hoe die aderen vande veene meer wordē ghecract/ en die consolīdacie ghebreect en aldus swillet en wort groot. En dese materie is gheerne moruwe slegma/ oft groote melancolicus bloet/ ofte slegmatich bloet/ dwelcke met crancheit van hēren/ niet en wort wederlegghē/ noch en verkeert in bloede/ maer blijft int ledt vloepende.

Ende dat magher ledt wort groot ghemaect/ met eenich vanden boorleyden saken af te doen/ die daer in is als sweeringhe en persinghe. Daerō doet af dye sweeringhe

Die Chirurgie.

in die iunctuerē metter materie/ dye men segghē sal int capittel vande iunctuerē/ dye af ghedaen embroceert/ dat ledt lichtelijc met watere daer in ghesodē is maluwe/ violette/ dye wortele van den heemstē/ so dat die embrocacie niet voordē en gaē/ dant behoeft dye welcke behoewinghe is/ als tledt beghint te bereyden metter embrocacie/ en te gloeyene/ dan moet dye embrocacie haestelijc cesserē/ eer dat ledt sweet/ en dat die beiaechde vochtichede wt vliege/ dā drooghet/ en wriuet een luttel met eender roede tot dat ter bloet wt vloeyt/ dan plaecteret met een plaester van warmē pecke/ aldus ghemaect. **S**chip peck/ colofonic/ wit hers. ana. smiltet te gader en coletet in coudt water/ en bestrijct uwe handen/ en bouwet/ en houet totter vlagien/ en spreijet op een leder/ ende legghet opt ledt daer ghy dat voetsel wt treckē wilt/ en latet tot des morighē/ dan verdoet die voorseyde formencacie en dye wriuinghe/ als eerste. Aldus wordt elck ledt sonder twijfel bracht tot zijnder groothē/ het en si dat dye opperste iunctuerē ontset si/ en dye ontfettinghe langhē tijt ghecoformeert is/ dan ist swaer/ dat ledt te beteren. Nochtans al en wordet niet al ghebetert/ het wort in deser maniere ghereformeert tot beterē. En het is oock seer goet/ dat men indē tijt vander formencacie/ dat men tledt middelijc binde met eenē bant/ ende dat groote ledt bouē matē/ op dat die sake slegmatich is/ dat wort bekent by die morwichē vande lede/ dat al mē eenen vinger daer inne douwet/ dat hi daer inne blijft staende. Nochtans salt comē tot zijnder betameliker groothē/ op dat die siecke dicke worde gepurgeert met onsen trociscen van turbit/ en wachte hem vā spijlen dye een vast lichaē makē/ en van groote veruultheit van spijlen. En daer na met deser specialiker medicinē/ metter welcke dat de slegmatike apofluētie wort ghecureert/ alst verclaert wort int capittel vande apofluētie/ daermē neemt looghe van wijngaerde affschē oft vā epchē/ ligghede in een dobel linnen cleet/ en legghet op tledt/ en bindet scarckelijc met eenē bande. En legghet dat ledt twee werck des daechs/ in dye loghe/ en ghedroocht en ghebonden. **O**ft aldus. Neemt salutri/ tēperet met water/ dan netter een spongie inne/ alsoo groot/ dat si tledt al ouerdecke/ en latet weder drooghē. En als ghijse aldus hebt bereet/ dan legghetse opt ledt en bindetse vasse en effene/ en wrijft alle tledt/ en also wriuet dat contrarie ledt. **O**ft neet dye bladerē vā wilder lelien en stootse wel/ en legte opt ledt/ en bindetse vasse en effen. Aldus wort die materie verteert en tledt wort ghelept tot zijnder natuerliker cleenheyt. En is dye materie groot dat is te wetē vā melancolicusche bloede/ oft vā groter slegma purgeert met gheptē weye oft met epichimo/ oft met eenen anderen behoortliken dinghe/ en morwet dat ledt eerst met olien vā lelien/ oft vnguentē die morwē als indē Antidotarius staet. Dan gaet totter bouē geleyde specialider kuere/ als die swillinghe vande lede is ghedaen.

En ist den arm metter hant dat dicke gheualt/ oft die voet metter knye/ so maect tusschē elcken vinger een canteriū cutellare/ na die leeringhe vanden cauteriū. En maect cauteriū putuale in die fontenelle binne en buytē vande arme/ oft vande voete/ dye is gheheetē Elephātia/ die welcke wort verclaert in haer eyghē cap. **V**an wriuinghe der humoren inden mensche/ en haer nature.

M dat alle apostuenie comē vā. iij. humore/ oft vā windē/ so wille wijt hier vclare/ wāt tīs dē Chirurginē onmoghelijc om wetē die cuere des diuers/ daer hy dpe saecke niet af en wect/ Daer om maect ick een eyghē

cap. vā d' winningē der humore/ en die maniere om datmē dē aert te bat souden moghē vīndē/ en dan dpe dieptē ordinerē/ dat noot is om dē natuerlijcke hitte wēt te passe te brengen/ om die scheidinge d' gheestē/ die welcke sijn instrumentē der werckelijker dinghē Als indē mont gaet knouwingē met mēginghe des speckels/ so nēst si eenige vteeringe die indē mont beghint/ en eyndet indē sack/ en ald' comt si indē mage/ des welckē anathomie geseft is. En daer wort si gesodē/ en vteert en gact in dpe darmē/ Der welcker Anathomie ghi ooc hadt mettē sake oft Orabū En veel cleyne adere die vast sijn aen dē bodē vāder mage/ en mettē duodenē/ en mettē gracelike/ en mettē sake/ en treckē vā daer tšlum alst gewest heeft/ in dandere verteringhe dat tšlum wort totter leuere veruult in dander vteeringe/ en daer wort tšlin ge soden/ als most int vat siedet/ ende daer scheidet een deel/ ende wort schuypmachtich/ dwelcke niet vele en wort vergadert vāder hitte/ En eē deel hout aē een subtyl vel/ en daer is in een puere substātie stinckēde die daelt nederwaert/ En also wordē gewonnen aen die leuere/ en int tšlin comēde vā d' mage/ die. iij. hu moerlike substātie wāt daer wort gewōnē de scupm achtige substātie biē natuerlijker hitte nyet wel vte ret En sijn sake sijn veel coude vochte spijse/ en alle spijse die ghenomē sijn bouē sarheyt en vastē/ En de scupme is ooc sake te treckē dpe natuerlike hitte/ en crackē hitte windt vele scupmē/ so dat deen des andē sake is/ En daer wort ooc gewonnen een subtile substātie in die welcke dat die scarpe hitte hē geest hitte en scarpheyt/ de welcke is die roode colere/ En ist so dat si oueruloeyt/ so maect si die leuere heet/ En als si heet is/ so maect die meerderinghe en menichfoudinge so dat deen des anders sake is/ En dat natuerlijcke toe bringhē van deser colere sijn heete droghe spijssen/ en pijnē en vastē/ en scarpe saucen.

En daer wort gewonnen een puere substātie/ in dpe welcke die getemperde hitte wasset en dat is bloet/ des welckē materie sijn goede soete spijssen en dranc. En ooc wort daer gewonnen een stinckēde substātie die welcke met melāc. die ghewonnē wort in. ij. maniere/ Deen is verbrant bloet/ vāder vā groter coutheyt/ diet groot maect/ en haer natuerlijcke sake sijn groue spijssen. En dese vier humore sijn aldus/ Bloet Colere/ Scupmen/ en Melancolie.

Van die ghedaenten.

En die diuerse hebbe diuerse gedaentē/ wāt bloet is heet en vocht/ Scupmen cout en vocht/ Colere is heet en drooge/ Melācolie is cout en drooge/ En vā desen humore sijn sommige natuerlijc/ die in haer natuerlike gedaente staē/ en sommige onnatuerlijc/ die vā haer natuerlijker cōplexie sijn vuerret/ vā welckē diuerse hede wi spreke moetē/ wāt si comē alle meest in haer gedaentē/ d' indē mēse eē apostuenie te winnē.

Van flegma.

En der gedaentē vā flegma sijn. ij. manieren natuerlyc en onnatuerlyc/ en is cout en vocht en wit/ hellē/ de een deel ter soetheit waert/ vāder welcker dominacien inden lichame volghet den hoest gheerne/ en

cleyne begheerte vā venus spel/ en hitte en beuinge en swigē/ en ruste begeert hi/ en goedertierē heyt en plomheyt vā sinne/ en wit/ en vet/ en supuer/ en dpe natuere en maect voor haer gheē eygē stede/ gelijc dē anderē humore/ Maer si is ghescheydē in diuerse stede/ maer haer meeste deel is in dpe herstenē/ en in die longere/ en in die mage/ en in die darmē/ en in de tštuere/ En haer dominatie is int achterste deel vā den hoofde en spondulen/ En haer nuttelicheyt is drierley. Die eerste is/ dat onderwilen die natuere niet en heeft te doe vā bloede indē tijt vā honger/ en vermaect haer op/ en maect af bloet/ mettē welcken dat si wort gheuoet/ en dat en mach niet sijn vā dē anderē humore. En dander nuttelicheyt is dat si gact mettē bloede/ om te voede die ledē/ en mettē fleu matikē geuoet sijn/ als die herstenē. Dpe derde nuttelicheit is/ dat si vercoelt en vochticht die functuerē/ die metter hitten vāder beroerē alte seer soudē wordē verdroocht.

Der onnatuerlijker gedaentē sijn. viij. Die. iij. worden v'scheydē bi haer smaken/ en sijn diuerse na die substātie sijn si waterachtich/ en het is een moruwe liquor/ na dē sinne in die substātie te gader hangēde/ al wort si verstaē ghescheydē/ en het is een humore in de substātie opēbaer diuerse/ wāt tot sommiger stede is si groot en ghecongeleert/ en in dander stede is si moruwe en subtyl.

En die onnatuerlike vethede is een humore die ten eerste moruwe was/ maer by lancheden des tijts/ en biē dominatie des coude wort ghemaect glāsin egyp tium flegma/ Wāt grote flegma die vā d' natuerlijker hitte is gedroocht/ en vhardt als gyp tū En si sijn diuerse vā smake/ wāt die is soete en afnich/ En ge soute flegma die coēt in. ij. maniere/ oft wt eenighe toeuogingē vā bloede/ oft dat die hitte een deel be comē is/ maer niet so groot dat mochte verkeeren in bloet volmaectelike ghesoden.

En die vdelinghe coēt in. ij. maniere/ d' datter soeter flegma toe coēt wt siedigē die eerste volmakēde/ daer na afnichede gelijc dat geualt in and soete dinck/ als wijn/ oft om die melācolike/ daermē hier na af leggē sal/ en wort gemengēt metter dunder flegma/ en die gesoute flegma is dā dat eenich vādē anderē lichter is/ en het is flegma sonē smacche/ metter welcker d' wort gemengēt eenich deel vā colere die vbrant is/ de welcke diet vbernt/ en maect afschē af m' hare. Itē maect si soute/ en die pontike flegma was die moruwe flegma. En die wort wt twee dingē pontike/ om die coutheit die v'gaderde/ en leydet tot pontike/ oft om dat eenich deel vā d' pontiker melācolien daer mede wort gemengēt die selue toe vallende.

Van Colere.

En dier gelijc vāder colere/ sommige sijn natuerlijc en sommige onnatuerlijc. Die natuerlike is eē lichte scharp humore/ en is van rooder ghedaentē clare/ en hoe hy heeter is/ hoe hy rooder is/ en dat dē lichame volghet vā dominatie vā colere/ dats hitte vāder le uere/ en coutse van drooghe vā alle den lichame/ en starke verforminghe/ en cranckē appetijt/ dat volghet daer wt. En die sinne is van harden verstandē/ en subtyl van sinne/ en stout/ haestich vā antwoorde en beroert tot gramscappē ende tot veel spreken/ Des wercs winninge heeft vier nuttelichede/ Deerste is/ om dat bloet souden wordē ghesuueret metter ouertolligher hitten vā haer. Dander/ d' dat si souden

Die Chirurgie.

zijn een voetsel der ledē mettē bloede/die mettē colerikē wordē geuoet. Die derde/om dat eenich deel vā haer soude wordē gesondē tottē darmē/om die oueruloethede der droesemē wt te steken. Die.iiij. is om die galle te voedē/dwelcke is een receptaculū. Vā desen hebbē si.iiij. gaethē tot hē/bidē welckē dat si tot haer treet die colere. Ende dander bi dē welckē dat si seynt die colere/die welcke leet en prickelt die darmē. Dat derde/by den welckē dat si seynt een deel vāder colere/dat wort ghecopēt byder verterlijcker hitten vander maghen/wāt die natuere vander colere treet tot haer tiliū/daer zijt vergaderē mach/om dat dpe ledē niet eyschē en soude/ die colere ghektropt mettē bloede inden lichame.

En der onnatuerlijker zijn.v.manierē/want daer is curma vitellina/die met menginge vā flegma coemt Die geluwe coēt met mengelunge vā subtijlder flegma. En vitellina coemt met menginge van grouer flegma. En die verbrāde colere coemt in vā.ij.manieren. Deene/om dat si in haer seluē in die leuere wort te seer verbrant/nochtās in die verbarninge zijnder deelen die vā haer niet en wordē verscheptē/als vā dē grootē/wāt also wort een maniere vā onnatuerlijken sanguine/vandē welckē dat wi hier na spreke sul len. Dpe passiuē colere is harde bitter en erigineuse is als copere/die is scherp en corodeert vā welcker winningē zijn diuersche opiniē. Die sommige seggē als Galienus/dat si coemt van heeter spijlen en van ayune/en vā parepde en mostaert en wort gewonnē in dpe maghe. En sommighe segghē dat haer eerste winninge is in die leuere/daer na in die mage sounen zijt also/en dese willē dat prassiuā coemt vā vitellina als si wort verbrant.

En erigineuse coemt vā berningē vā prassiuā/ende vā melancolie dier ghelijcke.ij.manierē/ die natuerlike en die onnatuerlike/en si is droeseme des bloets der welcker veruue is bleecch/en si heeft eenen ghemengde sinacch tusschē soete en ghemenget pontick en haer dominatie is/dat dat lichaē mager is/en die ledē drooghe en stark/in die iunctueren swarthe/de starkhe vā appetijte/en wt haer volghet ghebecke nisse te houdē/die begrepen dingē/vicele in booshe dē/en in bedriegē/die melancolie brengt in droefhede vercheide. Deerste is/om dat die eerste eerdige en pontike substantie des bloets soude worden ghesuueret Dander/om dat si soude wesen mettē bloede/om die ledē te voedē die metten melancolieusen bloede wordē gheuoet/dat bloet soude mogē wordē gedect besamelike met haer toemēghinghen. Dpe.iiij. om dat eenich deel soude wordē gesondē tottē monde vā der maghen/om dat si met haer poncieteyt soude verwecken dē appetijst/en om dat si dien soude starkē en verweckē/en conforterē den mont vāder magen. Die.v. om dat si die milte soude voedē/en haer hulpe en haer Anathomie hebdi bouen.

En die onnatuerlike melancolie is quaet snijddē die humoren/die welcke wort verbarninge. Huicē. seyt dat die groote deelen wordē gemenget/elck ledt met subtijlhedē in.ij.manierē verscheptē. In een maniere met grooter setttinghē/ als die gemengde lichamē wordē nederwaert gesondē gro ote harde deelen tot ten bodem/en dat subtijle blijft bouē in een maniere met verningē/die in die gemengde lichamē wort ver teert met vapore/en dat groote blijft als aschē/daer gheen verningē en is. En die humore worden onna-

Die Chirurgie.

tuerlic gewonnen/en daer dā berninge toe comt/dat wort geheetē colere oft onnatuerlike melancolie.

Tvierde ist datter vreemde humore wordē ghewonnē/en si verbrant wordē/soe ist sommighe aschē des bloets/dander wort natuerlike colera. Tderde flegma. Tvierde natuerlike melancolie. Alken zijn in twee maniere/deene is harde scherp en subtijl/ende daer af vliedē die vlieghe/en ghierment op aerde het speyl/en die is alder quaetste. En si is natuerlic oft onnatuerlic/en daer af comen apostueniē/en dat natuerlike is soete en root/en niet qualich rieckende/En dat onnatuerlike bloet coemt in twee maniere/het hadde in zijn siedinghe te vele colerike hitte/oft cōtrarie in zijns selfs voetsel/en wortet te dunne/dā menget daer mede flegma/en oock wordet wel verandert in die dispositie der spijlen/om die melancolie in te leydē tottē oinghē diet makē/tot elckē humore sonderlinge/oft ghemengde humoren.

Tanden Apostuenien een ghemeyne tale/en de die kuere.

Ofwils wordē die apostueniē diuerselijc ghenōt vā diuerse meesters/wāt sommighe en heetent gheen apostueniē/sonder alle daer etter in ghewonnē wort/oft daer si meynē datter etter in gewonnen sal wordē. Het is waer dat alle swellinghē onnatuerlic/oft blekinge vā ledē/of dat si cleyn oft groot zijn wort genoemt met sinē eygē namē/wāt Huicē. seyt/dat clepne blekinghē zijn apostueniē/En gro ote swellingē zij apostueniē oft onthechtinge/de welcke vāndert die natuerlike sake/die welcke is een vāndrien oft drievoudich der humore/als des waters of des wints oft der humore. En die humuerlike apostueniē die moet wesen sanguin oft colerike oft flegmatike oft melancolike. **S**noch weet dat dpe humuerlike apostueniē zijn gecomē/sommige van onnatuerlike/ oft vā quertolliche dē der natuerlijker humore/en dat simpelc oft ghecōponeert. Ten eersten merct die sake/oft si is vā buytē/als vā vallē oft vā slaē. En wondē vā verouderingē/en vā veranderingē vāder lucht/en dier ghelijcke. En ander vā bin nen/die welcke altoos is groote ouerulorptchede der humore/oft vā te veel waters/oft wijnts biden wech der vergaderingē oft der scheidē. En als dat lichaem oft dat ledt wort gequetst vā buytē/als vā vbrādingē vāder hitte vā dē sonnē/oft vā pijnē vā dē con der loch/ ofte met grooter droochtē snijddē die makhinghe des ledts. En het corrupceert en crant die natuerlike virtuyt/en maect sweeringe/waer o dat die humore derwaert loopē en dōe de stede swillē/en die swellinge vmeerdert die sweeringe/en treet daer toe die gheest en die humore waer om dat ledt gepostumeert wort.

En dier ghelike geualt/ist also dat dat ledt wort gequetst vā vallē oft vā slaē oft vā woytē oft dier ghelike/oft ghebetē vā gefenijndē dierē. Dese case en vele andere moghē vā buytē winnē. Die vochtichede vā buytē en windt gheē apostueniē noch sweeringe/sonder bi toeuale/wāt het mochte so groote vochte materie winnē indē lichame comēde van buytē/dat die binnēste vochticheyt daer soude toe treckē in dat ledt en soude apostumeren.

En wort dat bloet gemenichfoudicht indē lichame so sal die natuere dat seyndē tot dien lede tot ouertolliche bloet/en die crancheyt des ledts laet dat nemē

en sal daer af makē een apostuēnie/ en ist goet bloet/ so maket een cleyne apostuēnie/ dyemen heet Flegmon/ der welker tekenē sijn roothede sonder brant om die ghelikenisse des bloets/ en hitte/ om dye veruulthede/ en slaghinghe der stede/ om dat int dese vanden lede wort ghehoudē vloet en hitte en die materilike hitte/ oft om die daghelijche corse/ om die wtstekinghe des bloets/ ende der sweeringhen alder meest/ als ghi bloet douwet metten vingher.

Ende is dat bloet dunder/ dan sijn natuerlijcke substantie/ ende heeter/ so maket Crispila/ om dat ghelijck der natuerlijker hitte/ der welker tekenē sijn dese/ dat bouen opt ledt wort geperst/ om haer lichte/ hede/ en het is vā vieriger hitte/ om die gelikenisse. En setter ghi uwē vingher op/ het wort daer onder witter/ en dats om die dunheyt/ en als ghi dien daer af doet/ so wortet weder root/ en die stede is int talle heet/ om die hitte vande bloede/ en men geuoelt grote hitte en verninge. En ist dat dbloet meerder in sine substantie/ en te seer verbrant/ si maect een apostuēnie/ diemē heet carbonckel/ En dese apostuēnie wort ghewonnē/ als dye mensche oueruloeyt van grootē bloede. En als hi badet na veruulthede vā spisen oft dat hi hē so pijn/ dat dat bloet gaet wt tot jinder steden/ en om sijn grootheyt en hartheyt nyet en mach wordē ghescheide/ en het blijft in die huyt/ en maect een apostuēnie en haer teckē is hartheyt/ om die dieheyt des bloets/ en bruyt root/ om die hitte vander materie/ en verninge en ontstekinghe. En het pleech gheerne deen bi dander te comē/ ende by tijde makē si corse/ en somtijts makē si cracheyt vā herē/ en sin copis specialijcke/ als si rijlen omtrēt dye gheestelike leden/ om de verberede materie die in haer veranderinghe onderwilen wort verkeert/ als in wiuen.

Die natuerlijcke Colere maect Crispila/ des welken is die hartheyt/ en om die droochede vāder colere/ en die vorē ghelijck eenē pijnapple bouē opt ledt/ om sijn vierichede/ en roothede van veruē met gheuhede ghemenget/ om die ghelikenisse en grooten doot/ en brant/ om die dominatie vā colera.

Die Flegma maect een apostuēnie/ diemē heet pōtina oft esinna/ en is een morwe apostuēnie/ ende wit. En douwet ghi daer op metten vinghere/ daer blijft eenē put in/ om dye morwichheyt en clibberheyt/ en als ghi den vingher af doet/ so keert weder. En dye is sonder groote sweeringhe/ maer met swaricheyt/ want daer en is noch prikkelinghe noch hitte. En is die melancolie natuerlijck/ so maect si een harde apostuēnie/ diemē heet Clirios. En sommighe heeten se Cliriosis. Der welker teckē is hartheyt sonder gheuoelen/ om die hartheyt vander melancolie. En dye verwe is ghelijck der veruē vanden lichame/ om dat die swarte melancolie niet en verlaet/ ouermids haere grootheyt en laetse haer bouen nyet openen. En dbloet wort onderwilen beschudt metten watere/ nochtans en mach onderwilen nyet comē tot haer betamelike stede/ om sijn menichoudichede/ oft om sijn crancke wtstekinghen/ oft om die stoppinghe der natuerlijker weghē/ maer het doet die ghelate materie/ in eenighē cranckē weghe/ oft altoos vande lede worden si vergadert. En daer af coēt een waterachtighe apostuēnie/ der welker tekenen is/ dat die huyt bleet en wort der wt ghereet. En settet ghi uwē.ij. vingherē/ en douwet nu mettē eenē en dan mettē anderē/ ghy sult gheuoelē vloeyinge vā onder dē eenē

tot onder den anderē/ om die windichede en die cracke hitte/ en coutheyt/ en grootheit vander materie so en wortet niet verteret. En onderwilen wortet si gheloren in een stede/ en maect een apostuēnie/ ende dat gheualt dicwils indē mont vāder mage/ en in die knien/ en in dye vellighe leden. En haer teckē is/ dat si der verwen vanden lichame ghelijck is. En int tasten is si hart wederstaende den tast/ sonder quetsinghe. En slaetmē daer op/ so luyt dese apostuēnie/ ghelijck den watere. En is. i. balch/ oft een cliere/ Maer tshilt vanden watere/ want dat vloeyt/ dat men int water gheuoelt/ onder dē vingere. En hier gheuoelt men alle wtteckinge/ sonder vloeyinge. En si seilt vander harder/ wāt si wederstaet den tast vande vinghere/ met quetsinghe. En als Aakis seyt/ den ghemagineerde tast vande steene/ volghende der manieren van den ledere volghen winden.

Dit sijn die differentie vanden simpelē apostuēnie/ die comē mogē vande. iij. simpelē humore. Al ist dat apostuēnie seldē wordē puer gewonnen. Maer aldus sijn die sake en die tekenē der simpelder/ om datmē te bet soude hebben de kennisse der ghecoponeerder. En totter winningē vande apostuēnie/ so wordē gecoponeert dbloet met colere. En isser bloets meest/ so is si geheetē Flomidus. En isser meest van colere so is si gheheeten Crispila/ der welker tekenē ghi hebt/ bi tekenē der simpelder. En dbloet wort oock gecoponeert met Flegma die natuerlijck is/ en maect een apostuēnie/ diemē heet Indimia/ oft die haer ghelijck schijndt/ dan dat si bouen rooder is. En dbloet wort ghecoponeert met grooter Flegma en Melancolie/ dan maket glandulen/ en Scrofulen dye totter rijpheyte comē. En sommighe en wordē niet gerijpt en wordē scarole glandulē/ diemē heetē mach fistulē. En Colera ghemēget met Flegma/ maect den fistel loopende/ ende doelen loopen meest tottē iunctuerē daer ghi volr. aecte leerlinghe af hebbe sult int caput. vande sweerendē iunctueren.

En groote Flegma wort oock ghemenget met melancolie/ en veruint die flegma/ dan coēt daer af simpele glandule/ en veruint daer in melancolie/ so coēt daer of Scrofulen. En ist dat melancolie en bloet/ en flegma wort gecoponeert duerselijck na die quaetheit vande humore/ so comē daer gheene quade toeuallē om sijn cōtratie. Maer ist so dat dbloet en colera seer wort ontstekt/ en daer melancolie toeuallt/ daer volghet dē alder quaetste toeuallt/ wāt melancolie is van quade toeuallē/ als beuinge vā herte/ en sincopis/ dat die luydē heetē swarē slaep/ veranderinghe/ ongherustheyt/ en onderwile die doot/ en haer tekenē sijn sterke hartheide/ ende die formē vā pijnappellē/ grote sweeringhe/ en onderwile wordet nyet gheuoelt. Waer om dat Galie. seyt/ geuoeltmē heete apostuēnien niet/ so sijn si ongeneselijck/ en die aderē sijn daer omtrēt vā misselijcker veruē/ bouē ist als een blase/ die schijnt datmēse inwaert treect met eenē drade/ En dese apostuēnie is een vādē besinnetelike/ die welcke wordē ghemenichoudicht in sommighe lantshappē en sommighe epedimēto. En alle dese voorseyde apostuēnie comē vā natuerlijckē humore beyde simpel en ghecomponeerde.

Idu volgē hier na vādē onnatuerlijckē humore/ wāt vander ghecoponeerder Flegma comē bossum ende steckē. En van melancolie comē scrofulen en glandulē. Van verbrante colera/ ende van anderen verbrantē

bende humoren en ghecorrumpeerde/soe comē vele pupsten./die sommige zijn harde quaet na die quaetheyt vandē humore./Ende daer af comen Ignis persicus/Melaris/Mere/pruna/Herpestiomenus. Ignis persicus is een siechede dpe vele pupstkens gheuet en in zijn vel veel fenjns waters./dat al orent hē luyden heeft en is ghelu/ root/ bedruckende alle dat ledt. En si is met grooter hitten en verberinghe en die comē van harde dunne verbarrende colere. Melaris heeft cleyn pupsten/ als Miliū en ten is nyet met so grooter berninge nochtans brant si en ontfket./Noch die stede en is niet soe root/en meest vā in snidninghē vā flegma/ met een luttel menginghe vā colera. Formica is een pupste seer heet/ de welcke bouen een roue maect/ en dpe is verberrender Colere/ wat die ker/ en dese al wādelēde/ so doorboort si dat ouerste vandē lede/en is met grooter berningē. En Pruna is die ghelijck een pupst/ ofte fundament van den canckere/die vā verbrāder melancolie coēt/dpe is swart ofte vaclū. En die coēt met quade tocuallē/ om die fenjntheyt der melancolie/ en het is seer te ontfē als coēt omtrent die ydelheyt. Herpestiomenus luyt also vele als hē seluē etende/ en dpe coēt in veel manierē/ wāt het coēt vā menginghe vā verbrāder colere met onnatuerlijcker melanco. die verbrant is/ hi is subtiel die eenich ledt occupeert in zijn diepte die welcke vā natuerē zy knauwēde en oetkehēde/ en om haer quaetheyt coroderē si altoos sleet. En het wort ooc quaet/ als die voorē quade pupsten comen/ coroderent int opperste vandē lede als Formica/Pruna/ende andere diemen cuereren wil met vochte plaesteren/ die haer quaetheyt minderen/ En coēt hy als eenich ledt ghebrokē wort/ en wordet dā te seer ghebonde/ het si met bandē/ oft met spalcken so dat die ghecorrumpeerde roocke niet wt en mach vliegē/ dā wort die cōplexie des ledts gecorrumpeerd/ en die forme/ En oock comē si vā ghesenijnde dieren beten/ diemen niet haestelijck en helpt/ waer datmē sleet niet en laet corrumperen vanden fenjne. En si coēt ooc vā onuerfienige coude na hitte/ en het gheualt den ghanghers aldermeest als si gae. En hebbe si hitte aen die voeten/ en sieke sile dan int natte/ en si dan seer vercouden/ dan wort dpe cōplexie vanden voeten ghecorrumpeerd en verstoort. En dan comt daer gheerne een vanden pupsten/ dat sommige luydē cācker heetē/ en coēt als een Lupine te tastē/ en rijdt onder den vingher/ en deyle hē int been/ En dan heetent oock sommige luydē den Wof. En sommige heetent onser vrouwen euel/ En die Tobaerden heetent. S Anthonis euel/ en sommige heetent dat vier. En oock heetment etende Erispula/ Maer v en leghet niet aen die diuersche namē/ maect die teekene van deser siechedē is schepdinge des ledts/ en bijnninge met berningē/ en met swart hedē al daer omtrēt en met wuylē rucke/ ghelijc eender pye. En eer dpe huyt wort gheulcereert/ so en stinct hi niet/ maer die plaetse is swart ofte valū. En tast met uwē vingher ghy sult vinden vliende tgecorrumpeerde vleesch/ en douwet ghi daer omtrēt/ ghi sult properlike vinden dat ghecorrumpeerde.

¶ Vanden Canckere.

Die Cancker is een apostuenie/ comende van gecorrumpeerde melācolie/ en dat in .ij. manierē/ oft gheulcereert/ oft nyet/ En dpe onghelucereerde wort in .ij. manieren/ comende van ghecorrumpeerde melan-

colle/ en hi openbaert int beghinsel recht als een Lupine/ ende meerbert eenpaerlike met eenigher berningē welcke berninghe en sweeringhe wasset/ int beghin so en wordet niet lichtelijc bekent/ want tē van misselijcker verwē/ ende daer eynden misseliche aderen/ sommige bleect/ sommige root/ sommige swart/ sommige groē/ sommige purpurachtich/ dpe welcke vol zijn van melācoliosen bloede/ en humore colerijck en swart/ en is hart int tasten/ en hoe datment meer tast/ hoe dat quader is/ en zijn quaetheyt meer wasschet. En het wasschet gheerne in glanduleuse plaetsen/ als indē hals/ en in dpe borsten onder die ooren/ en in andere glanduleuse plaetsen. En ick hebbe groote ghesien/ op die spondulē vāden halse/ en onder die oore/ en verduet alle die oore/ ende ick hebbe veel groote ghesien op dū borst.

Ende dpe cancker wort oock verkeert/ met eender ander apostuenie/ die vā natuerlijcker melancolie coēt dat moetinē pinen te rijpen met eender plaetere/ als gheseyt is/ also wort daer toe ghetrocken dpe puere subtyle colere/ die die groote materie heet maect/ en sijdt tgecorrumpeerde/ en alst wort ghecorrumpeerd/ dan wort die apostuenie verbrant/ en verkeert in eenē cancker. En die gheulcereerde coemt als die ghecanckerde apostuenie gheulcereert wort.

Ende coēt als een harde apostuenie glanduleus in een sibe/ om die violentie vander maturatuer medicinē wort ghecorrumpeerd en bouē gheulcereert/ en dat in haer diepte nyet en wort gherijpt. Maer wort dat vlcus verhadē/ en zijn lippen groot wordē/ ende dat wert verandert in eenē cancker/ ende het coemt oock van vlceren dpe sonder onderschept ghenselen zijn/ alst voorsēt is/ van estiomio/ eripus. Ende dpe teekenen van desen vlcus oft canckere is gheseyt in een eyghen capittel. En die saken/ en die teekene vā den apostuenie/ coēt af comende en willen ghaen totter kueren.

Die apostuenie sommige leytmense tot .ij. vōdingher differentie/ wāt deen gheestē al dē heetē/ vāder al dē coudē. En daer af sullē wi noch een deel af verclare/ maer dese wort voorder wt gherect. En daer om sullē wi daer te coter af schepdē. Derste regule diemē supponere moet/ is datter gheen apostuenie en coēt vā sake vā binne/ sonder vā veruulthede vā lichame/ En vā sake van buytē mach comē apostuenie in eenē supuerē lichame. Vāder regule is/ tū dat sake dat ghi dpe apostuenie genesen moet/ sonder vlcus te makē/ so en consenteert nimmermeer met diē die segghē/ dat goet is/ dat in alle apostuenie vlcus worde. Die derde regule is/ dat alle apostuenie worden gheschepdē/ oft wederlegghē/ oft si coemt totter winningē vandē estere/ oft si wort hart en verkeert in eliere. Daer om meret/ oft die apostuenie is vā saken vā binne/ so laet altijt een ydelinghe voorgaen/ eer ghi daer eenich wederstaende op legt/ oft schepdē de oft ripende/ wāt dat wederstaende en mach al die materie niet wtstēkē/ al ist dat sake/ datmē int begūsele daer op leyt/ dat dpe sweeringhe een deel saechtē. Nochtans verhardet die materie die niet wedergheslegē en is/ die daer na meer sweeringhē in brenghet en die siecke worter af ghepijnt. Een resolutiē in onsupuer lichamen/ treect meer/ dant schepdē. En dat maturatijf vermeerderd die apostuenie in onsupuere lichamen/ ende het maect onderwilen dpe apostuenie verwoet. Ende hoe dat ghy diuersche mate-

rien purgeren sult/soecket int capittel van Alospitia
en int toecomende capit. vande sweeringhe der iunc-
tuere/ en inder seluer maniere gaet voort in die apo-
stuenie die vā sake vā binne comē. En ist lichaē vūpl
so moet urve meyninge zyn/ die maghe te vdelen en
te schepde. Ist dat die apostuene begluit indē mont
vānd mage/ daer en maect nēmermeer gorgelinghe
En begluit si indē ers/ nēmermeer en gheeft daer
schepdinge. En begluit si in die matricē/ so en pōnt
v niet/ om menstruum te doen comē/ maer leydet al-
toos die cōtrarie/ als int ouerste/ so gheeft cartaticū
en is hi benede so gheeft een bakende medicīne.

En als die materie geluyuert is so begluit te cuere
ren vande heete apo stuenie wildi int beghinsele met
wedslaginge/ het en si dat v verbiede een vande sake/
die die wederlaginge verblede/ en dier is. x.

Iho hoort die. x. sake diet verblede. Deerste is vūpl
hede vā lichaē. Vāder is verwoethe/ en sengint
hede van humore. Die derde is/ die groothede ende
vastheede der humore. Die. iij. is op dat die apostue-
nie is omtrent een edel ledt/ oft si ware in dpe oore/
oft in die borst/ oft bouen aen den rugghe. Die. v. is
coemt die apostuene aen die storte/ oft onder die oo-
ren/ oft hersenbeckē/ en onder doxle/ si is enuttor?
stede der herte/ in die kaken en in die voudende ledē
Die. vi. sake/ op dat si is in die hinderē. Die. viij. is sy
in oude luyde. Die. viij. zyn/ comē si wt siechedē cort
te vo. en. Die. ix. is die apostuene Cericiū. Dye. x. is
die materie in maniere van schepdinghe/ comēde vā
edelen leden/ ende wort wt gheskele totten onedele
leden. Ende als v gheen van desen sake en letten/ soe
wederlaet dpe heete apostuene/ inder maniere alst
indē Antidotarius sact/ Maer dpe colere. apostue-
nien wederlaet met sehere medicīne. En die sangui-
ne apostuene is met meerē behendichede/ menghe-
de die wedlaende mettē schepdendē/ so dat wedlaen
de int beghinsele seer verwinne/ en indē staet eue vele/
en int meerderē min/ en int laetste so besighet al scēp-
dende. Maer die colere. apostuene/ oft die subrijlich
vande bloede coēt/ die en wort niet alleen wedslagen
met desen schepdendē/ wāt die materie en is niet luy-
uer. Maer indē sanguin/ so wordet onderwile ver-
hardt. Als si subrijl zyn wordet gheschepde/ en gretote
blijft/ ware omme dat ghi indē tijt vānd schepdinge
onderwile hebt te doe supurrede medicīne/ en alder
meest/ op datter eenighe flegmatike materie is ghe-
menghet/ en en moech di bloet niet wederlaē noch
schepden. Maer ist datter vergaderinghe van ettere
coēt/ dan legt daer op een rijpende plaectere/ tot dat
tet wel gherijpt is. Dit vindi al indē Antidotarius.
En als die apostuene gherijpt is/ dat is als die swee-
ringhe ghesetē is. En als die stede moruwe is/ en als
ghi tast datter etter in vloeyt onder dē vingher/ soe
opent die stede met eender blieme/ supponcet onder
wijle die nootzakelike meeninghe. Deerste meenin-
ghe moet zyn/ dat ghise niet opē en doet/ voor dat sy
gherijpt zyn volcomelijc. Het en ware/ dat dpe mate-
rie ghereet ware totter corruptie vande lede/ oft dat
die apostuene ware by den edelen lede/ oft bi die iūc-
tueren/ oft indē ers. Wat al ist datmē beydet totter
volmaectter rijpinghe soo moetmē laidē/ eermē tot-
ten volmaectē ettere coēt. Vānd meeninghe is/ dat
ghise opent/ daer die materie meest heit/ en daer dpe
huyt dunke is. Die derde is/ dat ghy moet wachten/
dat ghi in die openinghe noch senuwe/ noch adere/

noch arterie en quets. Die. iij. dat ghi al die materie
niet alte male en vdelē/ en alder meest als der materē
en vele is/ en die apostuene seer groot is. Die. v. dat
ghi altoos urve openinge moet makē/ lances dē lede/
en als die openinge gemact is/ so moech dy dē vlcus
ghenelen/ na dē leeringe vande violentē vlcere voor-
scyt/ ende vullt dē vlcus met wittē lijnē cleederē/ en
legter. i. mondificatijf vā doderē vā eperē en vā me-
le drie daghe op. Ende na dē derde dach/ so hantieret
met apostel salue/ en met een vande mondificatue/
en windt wed vlesch. En die colerike coēt seldē tot
ettere/ het en si dat dpe materie wort ghecorruptert
met eenighe vrende dūck/ en dan wort si haestelijc
doo:gaen/ daer en is gheen noot vā lijndē. En als si
open is/ wort si ghenelen/ als dpe sanguine/ behalve
dat si coude medicīne te doen heeft.

Dye carbonckele wort ghenelen ghelijc den An-
trax/ des welken cuere ghy hoozen sult. Vdimiaen
wort niet eyghentlijc weder ghesleghe. Maer aldus
helptmen haer/ int beghinsele wort si aldus verteert
dat si totter verghaderinghe vanden ettere nyet en
coēt. Daer o purgeerte mettē trociscē van turbitū
oft met een and medicīne dpe flegma purgeert/ daer
na euaporeret met waere daer in ghelodē is alstene
aueroone/ scicados/ squinantū/ der ghecōponcerder
is die. ix. Eycken assche oft vāwijn gaert/ en maect
ter loghe af/ daer in nettet cleederē en legt se daer op
al heet/ en bindt se nauwe dat alle die apostuene be-
deet si/ en aldus wort si al te male gheschepden. En
waer daer vande blode pet mede ghemenghet/ ende
men daer op leyde een rijpende medicament/ en liet-
ment daer op ligghe/ dpe materie wort ghecorrum-
peert en in ettere verkeert/ en dattet dan swaer om
die beiaechde hitte/ dā doet open/ en en beyt niet/ tot
dat si vā selfs open gaet/ wāt si en opent haer seluen
niet/ maer het corruptert daghelijc meer/ en maect
daer meer openinghe. Ende dese heeft stanche supue-
ringhe te doen als si open is/ en meer wt doogingē/
om die groothet vande ettere. Rochtās wort si ghe-
nelen/ als vlcus met supueringhe/ en met wederwin-
nende medicīne/ en liet dat ghyt als nu doet morwē/
als nu rijpen/ als nu schepde. Ende en wederlat niet
met pure schepdende dpe subrijle schepdēde oft dat
die groote materie worde een steen. Ende en doeter
gheen heete medicīne toe/ dat si niet en ontfleke/ oft
dat die nieuwe materie van verre niet en worde ghe-
trocke totter steden/ dpe die harde apostuene doet
ontfleke/ want si soude verandert worden in canche-
re. En dies ghelijcks dede ghi daer toe maturatiue/
dat die materie corrumpeerde/ daerom schepdet met
ghetemperder medicīne/ dan maect een moruwende
unguent vā stas/ daer mede dat Mucēna cōuenicert
aldus. ix. Galbani/ opponaci. ana. maket morwe
in olie van lēlien/ en stotet wel in eenen mortier/ dan
doet daer toe mustellage van fenigriecke en van lijnsa-
de ana. en menghet seer wel/ en doet vande achtersten
noch alsoo vele als vande eersten dat plaectert op die
harde apostuene/ met desen alleene/ ofte met men-
ghinghe van vighē dpe drooghe en vet zyn/ tot dat
moruwende al te male worde gheschepden/ want dit
maect die harde apostuene moruwe sonder ontfleken
en scheytse.

En die waterachtighe apo-
stuenie wort ghecuereert als Vdimia/ behaluen dat
si heeft meerder d: oogingē te doen. En wort ghecu-
reert na die leeringhe/ die staet int eerste capittel van

Die Chirurgie.

de groote lede te mindere. Die wintachtighe apostuente wort ghecnereert met medicinē die subtylen en den wint verteere/ beyde binnē en buytē/ als comijn en carui besighē/ en wachtē vā dinghē die wint makē. En met buyten te saluen met olien dpe wint verteere/ oft met deser olien gemaect aldus. R. Ruyte/ comijn/ amios/ eppe. ana. ʒ. ʒ. oude olie. ʒ. pōt doet al in een glas/ en die set in een vat met watere/ en dat liet tot dat die sapichede vandē crupdē verteert zyn/ en met deser olie saluet dpe stede al heet. Noch een ander. R. Ongeblust halc ghetēpert met wijne/ en legget daer op. Noch een and. R. Olie vā dille. ʒ. ʒ. was. ʒ. ʒ. drooghe ylope ghepulueriseert. i. ʒ. maket als. i. plaester. Tot nu so hebbē wi geleyt die cuere vandē simpele opostueniē. En daer bi so mach mē hebbē dpe cuere vā Crispila/ en ʒ. leginom. Antrars wort gecureert met ydelinge vā hindlike materiē/ ald meest met dingē die therte cōforterē. Noch tans vult ondertijdē dese apostuente haestelijē vandē beghinsele der virtuyt/ en sommighe/ als si ghelate waren/ so storuē si. En daer om jinder vele diet late ontfien/ oft te gheuen schepdende medicinē. En ick liete die starcke vā naturen warē en binnē der seluer nacht/ gaf ic hē een schepdende medicinē/ ende ic halp den sommighe dpe in wanhopen waren/ maer als die virtuyt valt/ en therte beuet/ en die pols valt dan ist sothept te laten oft te ydelen/ wā dan soude mē die cuere Gode late. Maer ic gaf den sommighe die groote driakele/ als si sond pols warē/ en si cregē den pols weder. Maer o dat ic sette sal een merckelicke cuere/ die ic dede in die stede vā Melanen/ om een exempel. Ic vandt eenē man vā. xxx. iaren/ die hadde een Antrars aen die rechte side vandē halfe. En als ic hē eerst werf sach/ so wast so groot/ dat al die hals en die hiele was gheswollē. En dat die kinne en dpe spondulen vandē halfe luttel schilde/ en ick vandt in hem luttel virtuyt. En die siechede kende ic by een bladerken dat ghetesen was/ aen die rechter side vanden halfe/ dwelcke was een beghinsel der siecheden. Nochtans een goet vermaert meester en kende dpe siechte niet. Ic deden late in beyde zyn armē en tbloet wt trecken. En daer toe ghaf ic eendvete/ als oft hi die cortse hadde ghehad. En daer nae gaf ich hē een goet dosis vā coleringē der vruchtē met ghele wermicabolanē/ met welckē medicinē wordē ghediscleereert int capittel vā alopitia. Ende op die stede daer die bladeren was/ so leyde ic Scabiose ghestoten met verckē smeer/ want dier medicinē ghelijē en vandt ic noyt gheen. Die mensche was terstont ontbonden/ en die hitte en die brant was ghemindert. Maer die swellinge vā dier steden/ en wert niet ghemindert. En dpe gheminderde virtuyt en was bider ydelinghen niet al wed gecomē/ al was hy ongelouelijc. En des ander daechs/ liet ic bloet wt eenē arme/ en mindere die medicinē in haer cracht. En doen was die swellinge ghemindert seer. En in die stede daer die blase was so vandich eenē diepen put/ dpe swart was/ als oft hi vā eenen viere verbrant hadde geweest/ occupeerende die stede. ʒ. dupmē groot/ in corte daghē so was die roue ghelicht/ en dpe siechte en hadde gheen quade toeuallē. Ende daer was een diep vlcus doort welcke dat ic sach in die pipe vander longere/ en dpe organelike aderē. En ic meynde na die afdoeninghe vā alle toeuallen/ den sieckē te voedē met goeder spisen/ en dā vlcus te supueren/ en te ghenesen.

Die Chirurgie.

Die pupkens/ dpe vā ghecorrūpeerde humoren comen/ als ignis perficus. Mirtalis/ Formica en Pruna/ dese hebbē altoos die cuere/ na die ydelinghe/ die altoos is schuldich voo: te gaen/ met een medicinē/ die colere/ en melacolie te gader purgeert/ wāt dese purgeert verbrāde humore/ en het en is nyet quate te doen/ sommighe simpele purgeren proprietēte/ verbarrende humore als Criscom/ dodercruyt/ laparium/ acutū/ sene/ allsene/ en dierghelijc. En dpe materie en wort nyet ghedeplē/ dyemē gheeft in pupken met dese cōforterende medicinē dat metter medicinē gheen senijn en wort ghetrochē totter hulpē/ en dpe cuere is altoos met desen/ diet vercoelen op dpe stede/ en al omtrent/ eer si gheulcereert was/ wāt na die sweeringhe en hebdi niet te doe/ dan een starcker op die stede/ alst voorsēpt is in die stede vandē vlcere Maer legt daer al omtrent vercoelende/ tot dat dpe cuere ghedaen is. En comē daer op cleyne toeuallē/ helpt hē met cōfortacien vander herten/ en met dien die gheseyt wordē indē Antidotarius. En onderwijlen helpt wel en gaet bouē al in pūica en in formica te bernē wāt dat cauteriū treet wt en verteert alē die sentinghe materie. Herpestioninus wort ghecuereert na die purgacie der materiē/ die altoos voor moet gaen/ op dat die virtuyt starck is. En en is hy nyet starck/ so ydelten met legghinghe op die ganse stede/ omtrent die seerighe stede/ een defensijf vā bolum en terra/ en olte vā toelen en aijn. En dat is dat defensijf dat Nucēna seyt. En ic hebby dupsentich male beproeft/ dat elck ledt vā corruptie beschermt. En ten laet die knauwinghe niet vooorder worden. Ende op die ghecorrūpeerde doode stede/ legget een gloeyēde yser/ en doet wederom so dicwils/ dat ghi tghecorrumpeerde al af doet met desen corrodierende dingē maer tgløepende yser is beste. En als tghecorrumpeerde af is ghedaen/ so supuert dpe stede met eenen mondificatiue vanden sipe vā eppen ende Mirre/ Ende als die stede ghesupuert is/ wint vleesch/ ende consolideret.

Van apostuēnien inder kinderen hoofden/ en vergadert water/ ende die cuere.

Ist sake dat wi een ghemeyn tale ghemact hebbē vandē apostuēniē. Nochtans o dat die cuere der apostuēniē wordē dicwils diuerse/ na dpe diuerse ledē der lichamē. Daer om maect ic vā sommighe apostuēniē/ die comē in sommighe stede vā elckē een sonderlinge capittel. Ic segge dat in die cuere der hoofde zyn diuerse apostuēniē/ vol subtylder flegma/ oft ander dier ghelijcke/ oft musilagineuse oft vet. En si is alsoot int cap. vā bolum staet/ en mē heetse capionaria oft calpinaris. En si houdet byna beyde die huydē. Nochtans comt dese siechte/ tusschē die huyt en den vleesche. En men heetse oock testudines/ dats siecke om die ghelijchept. En dpe somighe comē vā haer flegma/ die welcke zyn knoopē/ en licht wtē hersebeckene als een horen. Wāt ick sach eenen mensche die tot mi quā om raet dpe. ʒ. hulle op zyn hooft hadde/ deene meerder dā vandere/ in verscheyden steden/ vanden welken eenighe was also groot en so scharp als den horen vā een ghepte/ oft alsoo lanck als eenen dupmē/ en si quetsten dpe huyt ouer seere en mi verwonderde hoe dat quam/ dat die huyt niet geulcereert en was noch ghewont/ ende doen ic sach dat si wtē herse becke haer beghinsel hadde/ en

haer wortelē so en wilde ics mi niet ondwindē vand
kuere/maer ic riet hem dat hy hē in niemāts handen
en gaue/om te genesen/wāt het docht mi onmoghe-
lyc. En daer warē somighe kindere/ met hoofde vol
waters/indē tijt vand purgaciē/so wort sommighen
vrouwē twater gemenichfoudicht in die matrice/en
thint leyt in die matrice alst voorszeyt is/ thoost ghe-
boge op die knie/ Waerō dat die vochticheide/ vīndt
die hellende stede ledich en wort int voorhoofte verga-
dert/waer om dat si met groter pijn leuē/en steruen
onderwilē eermē hē yet goets gedoen can van rade/
oft van helpen. En die cuere vā alle apostueniē van
dē hoofde is/op dat si is vā ghecorrupteerd/oft mor-
wer materie/ dat ghy nēmermeer en verstaet/om te
drooghē/ oft o te schepdē met moruwēde materie/al
ist so dat wy seydē dat wesen moeste vandē apostue-
nien der slegma int generale capittel/wāt alsoo sou-
de die moruwēde materie oft die ghecorrupteerde mo-
ghe vergaen. En en is die materie niet rype/so rypē
se/maer niet seer. En neēt na dye forme vā eenē drie-
hoeck aldus. Wāt dye apostuēnie des hoofts/om
die groothēyt vander huyt en die gaetachticheyt/en
wordē si niet wel ghesupuert/het en si dat die wonde
groot si/dat die supueringhe come tottē diepen/En
alst ghesueden is so pdeelt die materie/en vult die ste-
de al ouer al met lijnwaet ghenet in olie van roosen/
daer alwyn succum in gheleyt is/tot dat die stede tot-
ten diepē wel ghesupuert is/daer nae cuereret met-
ter apostol salue/en met andere die vleesch winnē na
die leerlinghe vandē ouden vlcen. Die knoop wort
ghenelen met die huyt te sijndē/na die wtrectinghe
vandē hare/en den knoop wt nemē met allen met si-
nen balghe/ en blijft daer yet in/so coroderet mettē
groenē vnguentē/oft mettē puluere vā affodillē/oft
met eenē anderē lichten corrosiue/en daer na windt
weder vleesch. En haddp den knoop groot en aent
herlebecken cleuende/soo dat v dochte/ dat hy vast
ware aen ouer mater/ al ist so dat eenighe segghē/het
soude my beter dunckē ghelate. Twater dat verga-
dert wort inder kindere hoofde/dats binne therlen-
beckē oft daer buytē. En datter binne is dat dūct mi
vreeselijc/en daer af dunct mi dbeste/datmē die cuere
sode late. Ende datter buyten is/wort ghecuerect
met thoost te saluē met olie vā camomille en solpher
ghewreūē/so dat der olien si. iij. deel/en des solphers
i. deel/daer na maect drie cauterien/deene in die ver-
gaderinghe vandē hoofde voren/en een achter in den
necke/en een wat bouē de stede vandē achterster celle/
wāt desen brant metter voorszeyder saluen drooghen
ende verteren die materie.

Na apostuēniē vandē wortelē o ooren/en dye kuere.

Die apostuēnie die in die wortelē vander
oore coēt/die onderwilē coēt mettē we-
ghe vā Cris/als de natuere niet mach-
tich en is/om haer crāchept/oft om die
menichfoudicheyt/oft groothēyt o ma-
terien die wt te steken met sweetē/ ofte met eenigher
ander pdelinge/die in eē goet volmaecte crisis maect/
dat si dye wt mach steken ter grooter crancher stede/
En onderwilen comē si daer/niet bi wege van crisis
waer omme dat aldaer materie heeft ghesonden van
den hoofde/oft van benedē opwaert ghesteken/ende
thoost dat pdelet en en neemtse niet/maer blijft on-
der die oore/En maect daer eenē vreeselijcke apostue-
nie/om dattet den hoofde soe na is/en om dat so ghe-

uoellic is die stede. En om die menichfoudicheyt der
menghelinghen der aderen ende arterien en senuwē
desse apostuēnie doot dicwils als haer speciale torual-
len worden verstaen. En die materie van deser apo-
stuenie is bleecke/oft cole. oft melan. en die seiden die
welcke alle bouen verscheptē sijn met haeren tecke-
nen. En dye kuere vā desen apostuēniē en moet men
niet beghinnē vandē wederstaendē/maer met een a-
poratiē en sachtinghe en die materie wt te leyden/
wāt die wederlaginge soude die materie stekē tem-
pereringhe der temperantie palende. En bewaeste-
met die stede met warmen watere daer in ghesodē is
caille/En daer na saluet metter seuer olien/ ende
legt daer op wolle metter phen/En doet in die ooren
olpe van bitteren amandelen/want si helpt ouer see-
re/en waere dye materie diepe/soe waere si quaet wt
te leydē/so en waert nyet quaet datmē daer aen een
drooghe ventuele settede/om dat si soude helpen die
materie wt te leydē/en daer na dye schepdē en sacht-
ten die sweeringhe/so wile seydē te sacchten/en en
wort die materie aldus niet ghescheptē/maer datter
etter in beghint te comen/dan rypet met rypender
rippinghe/die nyet te heet en si/Ende alst gherijpt is
soe en beyt niet totter openinghe der steden/maer o-
penet behendelijc met eender bliemē/ter stede daer
datter vergadert is/ende ist oock diepe/soe steket in/
maer wacht dat ghi gheene senuwe oft adere en ghe-
raect noch arterie/want daer comt onderwilen af/
grootē vreesē ojn den wtganch vanden bloede/want
men geraect daer onderwilen die wederkerende se-
nuwē vāder welker snidinghe oft stekinghe/die siec-
ke ewelijc sonder stemme bliuet/Ende als die stede
gheopent is/so supuertse met supuerendē medicinē
die droogender sijn/dan die ghemeyne/en als si wel
ghesupuert is soo wint vleesch in die stede/en sluytet
wel/wāt vanden apostuēniē van desen steden/coemt
dicmael een quade fistel. Dye eenen bloet sweer-
wilt genesen inde kele oft aen die korte/oft waer het
si/Reemt ruytē/omijn spec/tarwē mēel/apun/al-
tsanē ghesodē in wittē wijn en in olie/langhe roerē
de/en legghet opten sweer/tot dat hi al gheertert is/
als hi ryp is/soo sijdet hē lanx met eender bliemē/
in de hangēde sibe/en dat met voorszinnichedē/macht
oock wesen/steert uwē vinger int gat/om die limich-
hede al wt te brenghen. Als alle die vursichede wt ge-
duwet is/soo salmē daer in een wicke stelen twee-
mael des daechs vernieuwet/ende men salt verwarē
ghelijc ander wondē. Als die swarte colera haer fe-
nijn wt worpt/te wetene/melacolie/so wort hi Alre
en negen ooghen/dien salmē met coude dingē helpē
omtrent dye sweerende stede/ als olie rooslaet/ tsap
vā sachtichadē/azijn/campernoelic sap/wijngaert
sap/mēte/en deser ghelijcke hitte verstaede en weerē
de/wāt soot voorsz. is Regen ooghen ende Alre comē
van wtermatē seere brandendē bloede en van colera
En legghet op dye seere stede Scabiose/ met smeere
ghemaect. Ende noch matelieuē tusschē twee stee-
nen/verstaet met eender goddelijcher mirakelen den
Alre/ende heplet altemale daer met op leyt binne ee-
nen daghe/soo dat anders gheene kuere en heeft van
noode/sonder gelijk dē wonden. En comt eeni-
ghen sweer vā colera die is ouer heet ende dicke/en-
de als hy gheseten is teender steden swart/en maect
elders ghaten/den welckē men helpē sal soot voorsz.
is vandē Alre. Alsinen apostuēniē vīndt dye vā sleg-

roet en swart dats van rouwen onuerterde bloede
 Reet heemst wortelē. viij. 3. siedet met. xviij. 3. berna-
 gie bloem/oude olie viij port medicinaels/dē voor-
 sepde wortel wech geworpē en die olie ghesodē doet
 daer toe schupm vā siluere cleyn ghemalē. ix. 3. dit al
 gesodē op een cleyn vier/ na plaester wise daer op ge-
 leyt. Een ander voor tselue. R. Wortelen van lelien
 in watere ghesodē/daer na stampet met smeere/daer
 na verwarmet in eenē pot/daer nae doet daer in ghe-
 braden apun/munte/coolbladeren ghesodē en ghe-
 stampet met smeere/meel bā linsade in wijn ghesodē
 En aldus danighe stucken morwen/en drijft dpe ma-
 terie tot ettere. Dese voorē dinghen te gader gedaen
 en daer op ghelept/tot dat dpe swere rijp zyn/en dā
 opentse totter dalende stede/en dan achteruolcht al-
 le die stuckē die gheseyt zyn in dpe kuere vandē apo-
 stuenien die vanden bloede comen.

Van apostueniē indē hals en in die kele en de kuere.

Die apostueniē tā dese stede/ oft in die si-
 de coet vā byptē/so dat vander materiē
 niet en mach lidē inwaert. Oft si comen
 in die binnēste lacertē/ oft in die substa-
 cie vā meri oft si comē in een holliche-
 die tusschē die pipe en die longere is/en Pso-
 pagus in die stede dīemē Psinō heet/en meest zyn si sanguin/
 en dicke flegmatijc/en seldē colerike/en alder seiden-
 ste melacoli. En die oueruloepentheide der humoren
 wort verschepdē bi die bouen ghesepde teckenē/En
 dat die materiē in die byptēste lacertē wort gehoudē
 bi die opēbaringhe der apostueniē/en dat die swillin-
 ghe oft die toetreckinghe der lucht niet en worde be-
 let/en dat die swillinge byptēwaert opēbaert/en dat
 men swaerlike verswelget. En dat die materiē is in
 Psinon/oft byptē dat wort bekent met dat die swil-
 lingeniet bouē en opēbaert/en dat die siecke nyet en
 mach verswilgē en dat hi nauwe verademē en mach
 En zyn die toeuallen van deser apostueniē quaet/soe
 seke si haer tonghe wt/en en moghen se inden mont
 niet houdē/noch si en moghē nyet spreke/en hē gaet
 schupm wten monde/en die siden vander borst sprin-
 ghē seer. Dan en derf die medicīne anders niet seggē
 dan God wil uwer ontfermē/Maer sommighe die
 stoutelijck wrochtē/namen een hout/en stakent met
 crachte in die storte/tot die stede vander apostuenien
 om dat die apostueniē soude brekē. En daer om wa-
 ren si haestelijc vander doot verlost/Maer al sulcken
 werckē en zyn niet seker/want daer sterftr vele on-
 der die handē. En die doot van dien en wort niet ge-
 leyt op den siecken/maer op den meester. En die be-
 decte maniere daer af/daer sodanighe toeuallē nyet
 en zyn wort ghecuereert/als dpe siechde beghint/
 met Basilica te laten/is hi colerijc/En is hy langhe
 beghonnen/ende ghi daer van beghinsele niet toe en
 waert gheroepē/so laet hem in die middelste adere/
 welcke latinghe is schuldich te zyn/tot dat dat herte
 beswojct/Ende alder meest op dat die lichame stark
 is/en vleeschachtich. Ende des anderē daerhs/doet
 hem laten onder die tonghe/want wter latinghe vā
 dien/sonder voorganghinghe van te laten Basilica
 oft die mediane/soe ghebuert dicwils/dat dpe siecke
 haestelijc sterft. Ende als dpe latinghe ghedaen is/
 so gheeft hem water te zorgelen/daer inne ghesodē
 is roosen/sunach/balaust/leuticum galle/en tem-
 peert met dien watere diamorum. Oft gorgelt swa-
 luwen stonten ghetempert met Pzomel oft ston-

ten van musschen/oft van hinnen/oft ander stontē
 van bresken/die anders niet dan beenderen en eeten/
 oft ghedroochde hinder stontē die suynghen. Reemt
 den stont van eenen hont dpe beenderen eedr/ende
 van hinnen saturepe. ana. maect daer puluer af/en-
 de temperet met huenich watere/ende maect een gor-
 ghelinghe/ende drincke gharcken watere. Ende en
 ete niet dan dat van grupse ghemaect is in deser ma-
 nieren. R. Rieuwe tarwē grups een schotel vol/en-
 de ghietet heet water op/ende latet een vze staen/en-
 de dan scootet in eenen mortier/ende dan coleret/en
 siedet wel/ende gheuet den siecken te drinckē met pe-
 npe. Ende en mach hi in die vze vandē eten niet ghe-
 swelghen/so settet in dpe fontenelle vandē halse een
 cleyn ventuele/dan sal hy moghen swilghen/op dat
 dpe ventuele daer op blijft een luttel staende. Ende
 salft alle dpe kele bypten met olie van camille/en op
 die saluinghe legt wolle metter eycke. En men leg-
 ghe daer oock op een nuttelike plaester van swalu-
 wen neste dat der squinantien ghemeyn is/en der a-
 postuenien der storten ende vanden halse dat maect
 men aldus. R. Den swaluwen nest ende siedten lan-
 ghe in watere/ende coleret/om dpe aerde af te doen/
 Ende in een ander watere siedet dpe wortele vander
 lelsen/ende vanden heemste/en van brionien/die bla-
 derē van maluwe/van violetten/van paritarien/sie-
 det ende scootet harde wel/ende incorporeert metten
 swaluwen watere ende met scharpen deefeme/ende
 met mele van linsade/tot dattet als pap wordet/ende
 dan doet daer dpe gheskooten crupden toe ende ghe-
 meyne olie/oft oude sineer sonder fout/en siedet en
 conficereert/en maect een plaester/dit seche seer wel/
 En rūpt squinantien/oft si binnen is oft byptē/leg-
 ghet al heet op een cleet/en dan op die kele.

Ende daer toe is oock seer goet saluinghe van olien
 van camille ghemenget met oude onghesoutē bote-
 re maer bewindet met wolle metter eycke. Ende het
 is oock goet/ist dat binnen is/ ofte tmeeste deel also
 niet en wort wederlegē/noch gheschepdē te besighē
 rijpe gorgelinghe/als dese. R. Drooghe vighē/malu-
 wen saet linsade/siedet in watere/en gorghelet met
 vighen watere/ghemenget met botere ende met wij-
 ne dwelcke rijpt die binnenste apostueniē/weder dat
 si is ghewonnē in die storte/ ofte in die maghe. Ende
 als ghi bekent dat gherijpt is/ dwelcke ghi bekenne
 sult hy dat die sweeringhe gheseten is/ende dpe toe-
 ualle ende die coitse/ende bleecte bypten/soe doetse
 open met eender vlieme. Wachtende vā quetsinghe
 der senuwen/der arterien der aderen/ende nae dpe
 openinghe suyuertse na dpe leeringhe vanden Anti-
 dotarius. Ende is si binnen soe breecke metter voor-
 sepder gorgelinghe vander borren ende vighen/en
 vanden watere ende wijne met subtylder behindich-
 heden. Ende Al die abt dedet nyet gorgelinghe van
 skiptiken/als siedinghe van gallen/Acasie. Salau-
 stie/alluyn/Jamini dese breken dpe apostuenien/en-
 de dpe stede als dpe apostueniē ghebroken is/soe lep-
 det dat etter wte met warmen watere/daer inne is
 botere/ende olve van vpoletten/ende gorghelet/tot
 dat dat etter al wt gheseken is/Dan gorghelet met
 watere/daer dat in ghesoden is recolisse/Pis/Ta-
 marisci/ende twee dooderen van eyeren is oock goet
 gheslopen/Ende is dpe materiē coudt/soe wederlaet
 dat/Ende ghy moet te heeter gorgelinghe oordine-
 ren/Ende na die openinghe/heeft si te doen sterker

wttreckingē mettē supuerendē/daer yet van mīerē in is en vā sarcocollē/als gehoudē wort in die mon-
dificatiue indē Antidotarius het geualt onderwij-
len/om den ruene die vande hoofde daelt/so wassen
aen die tonghe aen beyde sīdē aen die wortele/som-
ghe heffinge als amandelē die trachia arteria belet-
tē/datmē met pīnē die locht wt en in laet/Die wel-
ke wordē ghekuereert met die voorf. medicīnē/en in
die voorf. maniere te ydelē en tewedlaen en te scē-
dē. Wāt die vertellinghe der case wederlaet seer in
die stede daer af mī gheuef. In die stede vā Melanē
was een vrouwe vā .4. iaren die een fclermatike squi-
nancie hadde/die alle die kele bīnne besloech/en bu-
ten opēbaerde een groote swillingē si en sprach niet
en si en mochte niet in swilgē. En si was in die hūe-
re vā een van mīnē ionghers/en het argherde vā da-
ge te dage/en indē tijt vā wanhopē was icker toe
ontbodē/en ick vant die materie seer diep en in seer
quādē state/wāt si en hadde in lange tijt niet gherē/
en si en dorste niet slapē/om dat si den adem soe cozt
hadde/en duchte voor versmoorē/Je tastede dē pols
en ic vāndt hē cranch/en ic tastē die ghecorrūpeerde
stede/en ic geuolde die materie int diepe/en dat be-
kende ick/om dat si so seer ghebaerde mettē ademe/
als oft haer buptē hadde ghebaert/en dat si eer den
adem soude verlorē hebben/dan hi inwaert ofte wt
waert brake/want die materie was al te groot/En
doē berepde ic een schaers/en tastē die stede/en vān-
se rype/tusschē die kinne en der piglotē/meer verga-
bert/dan in die andē stede. Doē tastē die plaetse met-
tē vinghere/om dat ic soude moghē schoudē de ade-
ren/arterien/en senuwē/En ic maecte daer een die-
pe wondē/door de welcke ic wttreck vān ghecor-
rūpeerder materie seer stinckenoe/ic lieter een deel in/
doē ic dān wt dede/die adem lichte/en dē pols stac-
te/en die vrees vān doot was haestelijc gemindert
om dat dē hertē meer lochtē toe soude comen/doen
ghaf ic haer een probium/en tmeeste deel ghīnck ter
wondē wt. Doē stac ic een siluere pipe inden mont/
die voor dye wondē leyt/om dat si dat sap soude ne-
mē tot haer voetsel. En ic omlepe alle dye kele/en
den hals met medicīnē die supuerē en rīpē die ouer-
gebleuē materie/tot dat ict wter wondē hadde ghe-
trockē. i. groot stuck vā līmiger materie en stinckē-
de/die welcke was als een darm/meer dān een vīn-
gher/welcke materie was ghediet vā hitten vā bup-
ten. En als die wt was bleef dē plaetse sonē stinck
en die siecke wort ghecoforteert/Doen hantceerde ic
voor die supuerēde en dye vlees winnende/en cicā-
trificatiē/en sloot die wondē seer wel/en si wert ghe-
sont. Daerō als ghi in die voorf. plaetse vīnt cou-
de materie gecorrūpeerd/so en beydet niet na die ope-
ninghe der plaetsen/maer verhaest dye plaetse met
openingē/En en is die materie nyet volmaectelijck
gherīpt/laet ghīt totter rīpinge staē/so doedv qua-
lijc/wāt is die groote materie in dye diepte vanden
lede inghedronckē/ si en mach met cleyn der virtuyt
die leden buptē niet gesont makē. En die hertelike
ledē en moghē niet langhe die locht deruen.

ter medicīnē van turbit/oft met eend ander behēn
digher medicīnē. En begrijet so ghy eerst muecht/
om te scheyden met medicīnē die gheene toetreckin-
ge en hebbē/en om dat die stede onnuttozieus is/om
haer dunheyt/ zīn si gereet te nemene sonder hulpe
van medicīnē. En als si metter medicīnē gheholpen
wort/so iltet te groote toetreckinge/en die apostue-
nie wort te seere gemeerdert/daerō saluet met olien
van camillen/en daer op legt wolle metter yhen/en
versubtijt hē zīn dyeten/en en ilt niet ghenoech/so
legt hē daer op een maturatijf. En als gherīpt is/so
doet opē/en beydet niet tot dat hē seluē openet/
en aldermeest is si cout/ behoudē dies/waer die ma-
terie glanduleus/dat hier dicwils geualt. En en wā-
re dy e sake nyet effene gherīpt/maer in deene stede
hart/en in dāndere moru/dan en ilt gheenen sekerē
wech/vā ilt Subo/dat is een vyl/wīs kuere swaet
is/wāt trect die gecorrūpeerde materie wt/en ghiet
die harde in latet/so is si swaer te rīppen/en si makē
clieren/En daer af coemt dicke een fistel/en die con-
trarie materie bliuende in die gecorrūpeerde stede/
houdt al den līchaē vā quader dispositiē der cortsen
en sweeringē/nochtās moety die cortse en die swee-
ringē afdoē/en alle maniere vā belette. En effent de
ouer kuere materie met maturatiuē/wāt dēel van
der gecorrūpeerder materie/helpt den onrīpē de-
le/en rīpt se/dan opent se en supuert se. En wort die
stede gebrochē voor dē tijt vāder rīpinghe/oft dat v
dien noot sake dwīnget te openē/so supueret met een
supuerendē dye cracht heeft te rīppen dat daer ouer-
bleuen is/waer af dat ghy inden antidotarius heb-
ben sult.

Tandē apostueniē des hulpebens/en die kuere.

Ese apostuenien/so verre alst in dier steden
is/ten si dat v andere conditiēn verbieden
int begin na de ydelinge/so wederlaet stou-
telijck. En is si heet/so laet inden contrarien arm in
Sasilica/daer na wederlaet seker/En helpen v dye
wederlaghingē niet/so scheydet/En en helpt v dat
niet/so rīpet/En daer so verheyt totter volmaectē
rīpinghē/ten waer dat die materie seer quaet ware/
dat si haer berepde ter corruptiē van den lede/dan
doet open al en is si nyet volmaectelijck gherīpt
En wacht v vā grooter snidīnghe/aldmeest alst tot
dē stede der musculē gaet. En vele makē groote die-
pe openingē/om dat verre is vāndē edelē leden/en si
en ontkien hē niet/en meynē daer af grootē prijs
te hebbē/om die stoutheyt/en si wordē vāndē somīghē
ongeleerdē gepresen/waerby si die substantie vāndē
lacertē wondē/die welcke wort te gader ghetrockē/
met consolideren/waer by al den arm wort te gader
ghetrockē/datmē hē niet wtgereckē en can/waer bī
dat hi al zīn betamelijc werck oft som verliest.Wāt
suldy dan doen/snijdt dan omtrent die huyp also ve-
le als ghi muecht/en maect een cleyn gat/wāt wal-
schinghe mettē mondificatiue alsodanighe/supuerē
die vlcerē/al zīn si onbekē/onder die gheue die gro-
te wondē makē/En is die huyp gans omtrent dē el-
leboeghe/so daer is vele vāder materie die vergadert
was ter heilen der stede die gesnede was/wacht noch
tans dat ghy opten elleboeghe gheue ghatē en maect/
maer aen beyde dē sīden suldy vīndē fontīnellē sonē
aderen en arteriē. En om dat die wondē bouē indert
elleboeghe gemaect was/en wort si nauwe nēmermeer
gherōsolideert/en dye consolidatiē in allen elleboegē

Dan apostueniē onder die opele/en die kuere.
Ese apostuenie en heeft gheē wederla-
ginge te doē/ō die voorf. redē/maer si
heeft grote ydelinge te doen. Is si heet
met latene die swarte adere oft Sasilica
vāndē anderē arm En is si cout/met

Die Chirurgie.

belcctē dat veroeren. En daerom als een apostuente coēt in dese stede/om die groote vorchticheit/ heuet te doen groote ydelinge/daer na scheydinge en dan gaet voort/also wi seydē int generael cap. En in die selue maniere wordē ghenesen die apostuente vande handen en vanden vingheren.

Van apostuente des pannarius en die kuere.

Pannarius is een apostuente ghesen om trent den wortelē vande vingheren heet/en sweerende root en gheswollen en bringhet onderwijlen cortse in/en onderwijle wordet thoofte vande vinghere ghene ghesenint. Dye kuere van deser apostuente is datmen late op dat dertikel niet en verbiede/als die virtuyt/en die outheyt/en ghewoonte/en op dat lanch was dat hi liet/daer na met epichimate/dat bouē den grootē epichimo gaet. En op dat epichimo/so legt een cleet ghenet in mussila go vā pūllū/ oft saluet met cenigē coudē unguete. En in alle maniere so verstaet/om te coelen/en te beschermē vā corruptiē. En is ist daer mede niet ghe-noech/en die sweeringhe en slaghinghe niet ghesetē en is Maer begint te rypē so legt daer op scabiose ghesootē met smeere. En dan doet dat wi seydē vanden antrax ende carbonchels.

Ende hoe dat die apostuente der iunctuerē der armen die totten ettere niet en comen/wordē ghekue-reert also men leeren sal int tractaet vande sweeringhen der iunctueren.

Vanden apostuente in dye liesschev ende dye kuere.

Icoemt ooc dicke in die liessche om die vlcere vande roede en vande voete/ om dat is een stede der vhounder humoren. En tot die stede en sine niet sculdich te ontsien/datter comē mach sonder groote veruultē vande lichaeme. En sonder dat daer dicke dē loop der humore is/ dye welcke coemt sonder woude in dese stede. En dan ist meer te ontsien/als dē lichaem vol is vā quade menigher hāde humore. Indē eerste val muerchdijt sekerste scheyden vande beginsele/dat v onderwijle ontschuldicht van ander pijnē/saluinghe van olien vā camille/oft met ghemengde olien/en daer op gheleyt olie vā camillen en resoluert niet/so rypet so ghūt weet. En in den anderē val/pdelet die heete materie met Salsica te latene in deene sīde/en des ander dachs in dye ander sīde/daere Sophena/En mindert die dyeten/en begint met cranche scheydende die gheen toe treckinge en hebbe/oft luttele. En en helpē dese nē als dē loop der humore ophoudt/so legt daer starkhe scheydende. In desen val is seer goet heete looghe ghemaect vā asche en vā vrine/daer op gheleyt met werke/wāt wort lichtelijc heet en drooghe die materie/En en muerchdijt niet scheydē hier mede/so rypet en doetet open/en supueret en heylet voort.

Van apostuente in dye iunctueren ende die kuere.

In die stede der iunctuerē/comē dicke apostuente/waer af int tractaet vanden poche ghenoech gheset is/Maer coēt een bupte aen die hupē oft aen de dgiē oft aen die knpē/oft in de hollicheit vā den voeten. Die kuere is alleens vande apostuente der armen/dat ghi merct dat int diepe vanden hupen en vande dgyen wort dicke vergadert dat nie-

Die Chirurgie.

mant en weet/dan een vroot erpeert meester/ Maer dat Pocras seyt/den ghenen dien detter inden lichaem niet en openbaert/wcē daerō alle die dinghen ghedaē/dye in die kuere ghaen vanden anderē apostuente terstont gheseyt. En ist dat ghi daer toe niet en jyt gheroeppen van theghin/ oft dattet niet wech en gaet/soo tastet dye stede met twee vingherē soot voorseyt is/En ist datter in is/dan supueret en achteruolghet soot voorseyt is.

Van apostuente in die roede/en in die manicheyt ende die kuere.

In die apostuente comē onderwijle in des mans roede in die windlike ledē/ dye welcke onderwijle vā humore coudt/oft heet comē als andere. En onderwijle wort dye roede vā groo-ter windichede veruult/en si wort met groter sweeringhe bekendt. Ende die heete ende die coude worden bekendt en verscheyden by den voorē tekenen. Die windachtige wordē bekendt dat si somighe ionghelingē die heet zijn comē/om dat cledt gswollē is en hart en niet hardt en sweert/en die hupē gelijc is Dye gemeyne kuere der heeter apostuente is beyde in die kulle en in de roede/laten vā basilica gemeret dactiēle in die selue sīde daer d apostuente in is. En is d apostuente in die sinche sīde/stander daechs dye adere Sophena/en verbiedt hē wijn en vlees/en alle soete dinghē en alle die colera en bloet winnen/dan legt daer op een wtstclēde mondificatiē/ghelijc die sonderlinck medicamēt/Reet die schoffen vā appelen vā granatē/drooghe roosen/en lentes die moetē so ghelode sijn dat si smiltē in water/dan doet se wt en stampse in eenē mortier met olie van roosen/en temperet met asijne/en plaesteret al lauwe daer op. Oft neemt slap van wilder portulakē/en oly vā roosen en asijne/daer in wtēlt clederē/en legt die roede daer in en die culle/is dat dye apostuente heet is/wāt hier mede ghenas icker velt/ter stont int begin sel. En als den loop vander materie ophoudt/soo doet daer toe meel vā ghesen/en van boonen. Of maect dit/ met dooderen van eperen/ende slap van nachtschade en olie vā roosen ghetē pēt en daer op gheleyt. En als die apostuente beghint te beterē/so legghet daer op een plaestere ghemaect van mele vā boonen/ende vā fenigriecke/en camomille/temperet met ghepten weye. Nocht tot heeten apostuente seer goet int eynde en oock ten couden int beghin/Reemt vuas passas drupuen/en bedruppte met water/en stootse starkelijc in eenen mortier/daer na doet daer meel van boonen toe/en van ciceren/van elcken half so vele alser drupuen sijn/en daer mede temperet ende doet daer toe olve van lēien/en een luttel comijns/en maect daer een plaester af/Ende comen die apostuente ten ettere/ende si die stede vlcereeren/cuereret soot voorseyt is int derde tractaet.

Ende die coude apostuente die in dye cullen sijn worden ghecueret met ydelinghen der materien met eene medicīne/oft met eender scharper suppositoie die onreynē materie wt trekt vanden cullen/soo dat Ruicenna seyt/en ich hebt sonder ghelā gheproeft. Ende wordet die apostuente vanden cullen verhardet/soo legghet daer op een plaestere die welcke ich dicke hebbe beproeft/Reemt tarwen semelē/ende stootet dye wel in eenen mortier tot dat het puluer wordet/en ghi sult dit temperen met oximelle/ghemaect van den tweedē deele asijns/en deen deel hū-

nichs/ende. iij. deel waters daer armoniacū in ghesolueert is / ende maect een plaectere/ende legghet daer op al lauwe/ en vernieuwet dicke. Dit is huicē nes medicamēt en men vindt in sommighe boeckē solphē/ en in sommighe grups/ tis beyde goet maer ic vande meer virtuten int grups/ dan int solphē. En als die roede wt gereet wort met winde/ alst gewalt sommighe sōgelinge/ de welcke wt werkend hiten/ wort gheschepe de groote humore in een groote windicheyde/ die die roede wt reet/ Dan aemeret de stede/ is si heet/ so laetse en epechimeertse met coude in welken velle/ onder daer coude/ dat ic dick vāt dat nutrelic is. R. Olie van roosen. iij. deel. was. i. deel/ smeltet te gader/ en daer na wasschet dicke in coude wateren/ tot dat die forme neet vanden witten vnguenten/ ende salft daer mede dpe roede en die stede daer om trent. En en ist niet heet/ so doet hē brackē/ gheeft hē agnus castus/ en jaet van rupte en comijn en anijs en andere die wint verteere. Die huere vande quade vlcere en dpe coroderē die comē in dpe roede/ En die huere vā Ernia/ die coēt in die hullen die wort ghehoude in die derde leeringe vande derde tractate. Een plaester tot der swellinge vande roede en seer sacchrede/ en het is Gilleberts medicament R. Crumē van witte broode/ die stoot en teperet met wateren in eenen mortier/ daer nae siedet/ tot dat water verlodē is en dat dicke is/ en doet daer een luttel huerichs en olien toe. an. dan siedet en legget daer op al warm. Meret datmē die swellinge vande roede/ die coēt wt hūte van genooten/ dier helpt albus. Siedet bladerē van wilghē in wateren. En daer in bayet die roede/ en ten laetste windt die bladerē daer omme. I. noch. i. and. goet. R. Tijnjaet en siedet met maluwe bladerē stootet te gader en legget daer op/ noch een and van Gilleberts medicamēt voor geswollen roede/ daer geē puluer in en mach die hel pet aldus. R. Clap van nachtschade en gerstē meel dat siedet te gader en legghet daer op/ die swellinge schept daer mede/ Daer na neet die vethede vanden bliedere/ ende daer mede doet op vore int hooft/ ende doet daer in water van tartari/ en dat legghet voren int hooft. En ist dat hē pemāt ontstet/ dat hi heuet gheweest met eenē quade wūe/ als dattet een lazerich man bi hadde ghelegē/ oft een and met eenen quade bede/ of van and misseliker siechedē/ ofte dat hi geuoelt eenige prickelinge oft sieckinge/ wasschet ledet ter stont met. ij. deel waters en een deel aijns/ En het is ooc goet/ ter stont int beginsel vande sweeringe metter eygēder vūen gewasschē/ want icht hebbe desedinge dicke geproeft/ En int. ij. capi. vande iij. leeringe/ wort ooc getracteert vande vlceren der roede. En tegē onthoudinge vande roede is best gemact dat Gillebeert seyt/ Vanden comine en huenich/ ende meel van boonē ende lijnzaet/ En zijnder gheuwide wonden/ so neemt anijs jaet/ en huenich in wūghesoden/ het is seer goet.

Van Solum ende Testudo/ ende die huere.

Solum is een apostuenie/ die coemt van gecorrumpeerde humoren/ ende dpe is meest ghecorrumpeerder flegma/ Ende onderwijlen coemt van heete apostuenien/ als si ghecorrumpeerd is en niet open gedaen/ Maer in die ghecorrumpeerde stede/ so blijft materie/ die welcke subtilij gescheyden wort/ ende dat daer blijft wort verhardet/ ende blijft daer eenen langen tijt/ ende daelt onder-

wijlen bi rueme vanden hooft/ totter helen/ om de grootheyt vande wateren dat gedronckē wort/ waer om dat binne ghemenichoudicht wort/ En die materie vande apostuenien maectse diuerse/ want sommige sijn heet/ en sommighe als modder/ en sommighe scelle/ oft case/ oft als droefeme van olien/ als dpe materie in haer corrupcie na haer diuersiteyt/ so nemet si forme en verwe/ Dese apostuenie wort ghene sen met drooghende/ diemen metten monde neemt/ en van vuyten daer op gelept/ Daer o geuet door de mont een medicine die flegmapurgeert/ daer na geuet die vertere/ datter bleuen is/ totten welken dat dese gheproefde medicine best is.

Van een Inguent.

R. Cleve plantē van eenē notelaer wter aerde ghetrockē/ met haer wortelen/ die stoot met pepere/ so dat vande gheskootē notelaer si. iij. en des pepers een. j. Dit siedet in een quaerte wijns tot op de helft en coleret/ En van dien neet alle daghe. ij. j. Die verteerende plaecten sijn daer die flegmatike apostuenien en die waterachtige mede wordē verteert/ En begheerdy die huere vander sūdginge te doene/ so besiet/ oft die materie die daer binne ghehoude is/ moruwe oft hardt is/ oft is si hardt/ oft is si onderzaert met zenuwen/ en met aderen/ en arterien/ ende heeft zijt/ so en genaert haer niet met ylere/ Ende is die materie moruwe/ so smidet in die moruste stede/ en ydeit die materie/ ende supueret ende achtervolghet alst voorlept is int ghemeen cap. Ende is dpe materie hardt/ ende dat Bosū houdt/ met adere en zenuwen en arterie/ so cleift dpe huyt lances den lede en smidet bouē/ Maer wacht/ dat ghi chlasen niet en ghehaert/ daer bosū in ghehoude is en gewonden en scheret al omtrent/ Ende trecket wt met sinē blasen altemale/ ende blijft daer pet in vande balge/ so supueret metten puluere van affodillen/ en metter groender saluen/ dan windt daer vleesch inne.

Van der siecheyt der borst ende haer makinghe ende die huere.

In de barmhertige Godt wiste dat die sommighe moeste gheboeren worden ende gheuoedet met eenighen voetsle dat nyet vele en was verandert van der natuerē des voetsels/ daer in die matrice mede gheuoet was/ ende dat siel/ en licht ware om te werken/ om die cranche de van zyn der cracht. Daer om schiep hi der vrouwe borstē van menigerande aderen/ ende zenuwen/ ende arterien/ de welcke hen spreiden ende scheyden/ Dese borsten worden den onghemaken seer menichwerf onderworpen/ want daer comen apostuenien in vergaderinge van melcke/ onderwilen vlceren/ En onderwilen crighen die vette mannen groote borsten/ dat si schinen al warent vrouwen borsten. En die apostuenie coemt daer meest in/ om die toetreckinge vande bloede/ dat niet in melck verkeert en mahc worden/ oft om zyn quade ghedaente/ oft om dpe menichfuldiche de ende cranche de der cracht/ Ende ghi hadt die tekenen int gemeen capittel vanden apostuenien. Die huere vanden heeten apostuenien in die borstē is dat men late die adere Basilica genaemt/ oft ventuelsen op die schouderen/ Oft waert sake dat si ware met wederhoudinge van dat menstruum/ so sal men dat menstruum doen comen/ oft men sal moeten doen laten dpe adere Sophena dat driueruen/

Ende bouen al so is eē speciale medicīne/saluinghe
met heeter olien van roosen/en toterendeel azijns al
law wāt dese medicīne maect rechte die cōplexie des
lehrs ende wederlaet met confortacie/ & hoe dicke
ende hoe vele so genas ic daer mede van heeter swil-
lingen/ende heete sweeringe/ op eenen dach/ Ende
en ist niet ghenoech/ so legghet op die saluinghe/ e-
n cleet genet int cap van nachtscaede al law/want men
en ist niet schuldich yet couts op te leggē ter stont
in gheen werckē om die zenuwē der borst dē welckē
troude deert. En en is dat niet genoech/ maect dat
dat bloet natuerlijke detter treet/ dan rijpet/ En en
wordet niet wedeslegē/ noch gescepdē/ noch gherijpt/
en dat schijnt bliuende in eenē staet/ dan ist te twijfe-
lē vā Mania/ by dien dat Hypocras sept/ indē vijftē
vā phorissas dē wiue die tbloet tottē borstē &c. Dā
scheeret thoof/ en cōforteert en subrijlt tregiment/
en verbiedt hē wijn en vleesch/ werct daer behendeli-
ke/wāt ic sach. i. wijf die de borstē hadde gheapostu-
meert vā bloede/en ic hiet daer op leggen den voor-
scydē raet. En een leech chyrurgijn lachterdet/en hē
leyder op maturatie/de welcke so hise meerder op
leyde/so de materie niē meerderde en wert altoos
verhardt/en die chyrurgijn en wilde minē raet niet
hoorē/ En ooc so gheloofdē die vriendē vandē sieckē
sen den leechē bet dan aen mi/wt sinē groote woor-
den/En ich leyde dat si maniatas worden soude/ hē
spotte daer mede. Doē ghinck ic wech. En optē. iij.
dach was si maniatas/ En als die Freneshe in haer
was/vast gemaect/was si doot/waerō dat mijn pro-
nostike seer verheue was. En ist soo dat etter ghe-
maect heeft. so later met oliemē wt en supueret met
een supuerende plaester/en en doct daer geē manie-
re vā wieckē in/ die groot oft lanc zijn/also die onge-
leerde doen/wāt het ware onmogelijc/het en soude
vernieuwē/als si die zenuwē wildē genakē/ de welc-
ke dat si doorwondē/welcke wriuinge der zenuwen
sweeringe soude makē/dwelcke dat die kuere belet-
ten soude/mettē toterreickēde der quād humore/ En
daer zijn sommighe sortē/ als si glandulē vinden in
die borstē/ si pynen se wt te treckē/en leggē dat ouer-
tollich vleesch is/also verderuē si alle die substancie
vandē borst. En men sal daer gheē af doe/wāt si zijn
den borstē natuerlijc/ En als die chyrurgijn de swee-
ringe gemindt heeft en afgedaē/ so supueret en wint
wed vleesch en cōsolideret. En wort die coudē mate-
rie in die borstē vergadert/ al comet seldē/en dat is o-
eglanduleuse vleesch der borst/want dat coudt is/ en
die zenuwē zijn ooc coudt/ En alle die borstē is coudt
voetsel en voetsel maect ouertollich/ Jst so/ dat niet
altmale en worde verheert/so besiet/ ofte die coudē
materie gaet tot ruemē/en dan saluet met olie van
carnille en vā dille en vā sellen/ met eē luttel warmē
azijns wāt het sal verscepdē wordē/ Maer ist noot
sakelijc/so doeter eē purgacie voorzāē/ En en wor-
det niet gescepdē/so rijpet en supueret en cōsolide-
ret/en treet die materie ter hartehep/waert/ende ter
swarthe oft tot bleechep/dā wacht v seer vā hee-
ter medicīne/wāt in die stede coēt die cancher ghee-
ne/ En ist also/so en pynē v niet om te rijpē/ noch te
ghenelen/ al zijn sommighe die die kuere settē om de
borstē heel af te snijde/wāt in die kuere coēt groote
pynē/ Maer smeert die stede met eenē unguētē van
cutiē/ en purgeertē/ die siecke sal te langer leuē/ En
geloof mi/ al is dat sake/ dat ic biō gracie gods ghe-

noech weet vandē kuere der apostueniē en vandē
vicerē/ nochtā en mocht ic vandē wāchtigē cā-
kere niet ghenelen/ nochtāns proefde ic dicwils met
alle mijn cracht. Die vicerē der borst wordē ghene-
len/ also wi sepdē int gemeyne cap. behoudelijc dien/
datmē daer niet afen doe vā haer edele en subrijle cō-
plexie noch en besige gheene stercie corrosiue/maer
si begheert die sond bitungē supuerē/en droogen/en
het geualt sommigē vrouwen/ dat dat warthien van
haer borstē niet wt en coēt/so datte rinkt niet gegri-
pē en kan/ den welckē ghi aldus helpē sult/ seet een
instrument als een tange/en treet die borstē daer me-
de wt/ En en is dat niet genoech/ so doet een ventue-
se maken/ de welcke moer so groot gemaect zijn als
warthien/en settet op die stede begripende thoofde-
ken. En het geualt sommigē maechdē dat haer bor-
stē wassen bouē betamelicheit/ de welcke ghi aldus
helpē sult/ seet. ij. wetsteen en die wijst stercelijc
in azijn/so lange/ tot dat hi dicke wort/en dien maect
heet en bestrijct die borstē mede en verbindtē/ en
perselt se met eenē bandt middelijc/het verbiedt die
borst te wassen/ mar het mindert die gemeerdē zijn
bouen matē/ tot dat si haer rechte forme hebbe. Itē
comijn gepulueriseert en gheincorporeert met azijn
en met huenich. Ende noch starker dan dat is bolū
armenicū/ende terra sigillata/ groene gallen/ stoot-
te alle/ oft sommigē/ ende tempert se met azijn/ ende
maectet een plaester af/en legte. iij. dagen daer op
en daer na wasschet se met coudē watere/en en drinc-
ke gheen sop. Dat melck in die borsten van hitten
vergadert/ die wort ghenelen met olie vā roosen/ en-
de met azijn/ also wi sepdē int cap. vandē apostueniē
en plaesteret met coudē louere/ als nachtschade/ por-
telepne/ die heeft een epgentheyt om tmeel te sepdē
dat in die borsten vergadert is/ als dat van hitten
coēt/en cooljaet daer mede gemengt sofraen ende
mirce. En is dat vergadert vā couden/ soe schept
met eenpaerlijc einbrocatien met warmē watere-
de welcke seer werckē sal/ doetmē daer sout in/ ende
noch meer/ siedet men daer calamentū oft vechelsaet
in/en alle die vziue doē comē om haere subrijlhedē
En plaester/ die dat vergadertē melck schept/ ende
rijpt de materie der apostueniē. R. Crupmen van
broode/gharsten meel/ senegric/ sijnzaet. ana. i. z. die
wortele van malueren/en crups cruyt. ana. iij. mī-
nū siedet die. ij. en stoot se en tempert se metten wa-
tere daert in gesodē is/en. i. luttel olien/ tmeel en die
crupmē/ daer af maect. i. plaester/ en na die Embro-
catie/ so legget daer al law op. Die groote vethede
die in die mammē is en wort niet af gedaen dā met-
ter hant/wāt in toegedaē vleesch en werct die natue-
re niet wāt afdoeninghe des vleesche is der natuerē
cōtrarie. Daerō zijn des mans borstē groot/ dat si hā-
gen als der vrouwē/ Wilt dā af doe/so maect een clie-
uinge bouē in de borstē/ inder manie-
rē vā eenē haluen cirkele aldus ghe-
maect. So dat die hoofdē vandē clie-
uinghe vergaderen. En doet alle die
huyt mettē ouertollichen af/dā naey-
et/ende cōsolideret/ Ende en is si niet so groot/ dat
si nederwaert hanghet/so is ghenoech
een rechte snijdinghe aldus.
Ende doet dat ouertolliche vleesch af/
ende dan cōsolideret.

Vanden Steene in die nieren/ en in die blase/ die kuere sonder snijden/ ende met snijden.

De steen wort ghewonnē vā grootten oueruloeyenthedē der lymachtighen humore. Die welcke wordē gewonnē in die selue ghelijckenisse binnē dat si buytē wordē gewonnē dat wi sien moghen/ aen dpe ghene die teghelē makē indē fornyse si nemē tleem/ dwelcke is clibberich cont en lymige aerde. En alser die forme af ghemaect is/ so legghē sile in die sonne om te droogē. Daer na legghē sile int vier/ en die subtyle hitte/ die de groote materie sceyt die maect daer steenen af. En hoe die aerde clibberigher en lymiger is/ hoe si starker vier heeft/ allensken hoe dpe ricchelen starker zyn. En des gelijc/ ist binnē indē lichame vande steene in de nieren/ en in de blase/ so settē die auctoors diuersche sake en kuere/ En vande steene wort gewonnē in and ledē/ als ondē wylē in die longere/ leuere/ galle/ milte/ darmē en elders als Galie. vertelt/ dat hi sacht eenē steen gewonnen so groot dat dpe sprake daer mede belet was en als hi af gedaē was/ die tale quā altemale weder dat selden ghebuert. En al spreke si daer af/ nocht as en stellē si daer gheē kuere af/ Maer al is dit mijn boec gheheert vā chirurgien/ ic en behoore niet te spreke vande steene der nieren. Maer om dat si seer gelijckē in sake/ al zyn si ongelijck in die teekenē. En om dat ic oor dicke ben geroepē tottē kuere vande steenē in die nieren. En o die gratie der scholē/ so en sal ic nyet achterlatē die maniere/ die ic vserde in die kuere vā beyde die steenen/ dpe sake die teekenē dat ghelichil. Daerō moetty wetē dat die winlike sake des steens/ materialike is/ altoos dpe groote lymachtighe humore/ daer dpe hitte altoos in werct/ en meest vermeerderd/ al is die ghenoech ghetēpert. En die steen wort meer ghewonnē in die kinderē in die blase. In ionghelingē en in oude luydē in dpe nieren/ en noch onder ooc in die blase. In middelbaer ionghelinghē wort hi ghewonnē in die nieren/ wāt haer nieren zyn heeter en die hitte is daer in scharper/ en om die hitte vande nieren/ so isser groote toetreckinghe vander leuer/ als al tozbelhede vande bloede wort derwaert ghetrockē. En alst dan in die nieren coēt diet heet vin det/ soe scootet daer dat onsupuere vande supuere/ welcke onderschepdinge sterc is/ waerō dat dat subtyle wtghesekē wort totter blasen. Ende op groue comt die scharpe hitte en also wort vande groue eenen steen ghewonnē. En daer toe helpt nauwelijc om dat die ionghelingē meer pijnē vserē/ en meer die vrouwē genootē/ die alle die nieren verbrandē. In die kinderē wort die steen gewonnen/ om haer natuerlike voychticheit/ en om die menichthe haerō natuerliker hitten/ en om die starke natuerlike werckē. En al is die materie cout en lymich. Nochtas subtyl dpe starchede der natuerliker virtuyt en groote hitte/ en men gheeltē en maect se vloeyen/ so dat si also in die nieren coēt/ en van daer wt ghesekē/ en lijdt en daelt ter blasen/ also ghi sien moecht int was/ oft int pech oft in een and lymachtich lichaē/ de welcke alsmen se smelt/ so gaen si ouer die heete side/ en hangen aen die coude en alst aen de coude stede is/ so wort dpe dicke/ en als die materie met alle haer groothē daelt ter blasen/ en si die stede coudt vindt/ so wort si daer vergaderd. En om dat dē hals vander blasen/ en dpe ganck vande roedē/ noch niet en is in zyn betamelike

groothēyt volmaect/ dpe groote materie en mach daer niet door liden. Maer si pissen subtile en tgroote blift in die blase/ en als die hitte daer inne coēt/ so wort si ghedict en verhardt/ en wort dagelijcs ghe-meerdert vā gelijker materie/ die daer op coēt Ende om dat tledē heeft een groote hollichede en specie so wort die steen in de blase gewonnen. En dē ouds coēt die steen in die nieren/ om die cranchede vā verterliker virtuyt/ winnēde een groote onuerteerde materie diet niet totē nieren en mogē stekē. En die werckē de sake beiaget daer in vrede hitte/ gelijc dat geualt in somighe ouds/ die vele ghenoechtē hebbē/ vander welcker grooter vlagie haere nieren verbrant wordē. En in haer oudthept wort die steen seldē ghewonnē het en si dat si dien te vorē pleghē te hebbē/ wāt waren si des gewoone in haer ionchept/ en si voor haer x. i. iacē niet en ghenalen/ het en ware met hulpe van medicinē/ haer ledē en wordē nimmermeer gesupuert vande winninge des steens/ wāt altoos is in hē vande materie verkeert in haer natuere/ en die cranche ledē en mogē die grote gereede materie niet wt schepdē. Nochtas sal die steen in die coude gewonnen wordē/ om tgebrec vā haerō virtuyt en om tgebrec vā haer hitte/ bi dē wege der vergaderinge sal hi in die blase gewonnen wordē. En dē vrouwē coēt dpe steen seldē in die blase/ om dat die ganck wijdt is/ en dē hals vā der blase cort. Waerō dat die dicke materie nyet en wort gheslotē/ maer si gaet metter vrine door/ noch ten blift niet in die blase/ daer die steē af mocht walsen. Die teekenē des steens in die nieren/ si zyn onder wylē met sweeringē in die plaetse/ en onder wylē geuoelt mē sweeringe metter vrinē/ en in die nieren niet seer sterc/ maer also creuelende. Maer als hy ghewonnē is so en geuoelt mē gheene sweeringe maer swaerhept. En daer toe pijnēt hi hē/ dan geuoelt hy swaerhede na die pijnē maer als dat metter natuerē virtuyt oft metter hulpe vande voorgenoden ding die steen af gedaē wort vāder plaetsen der nieren/ en wort wt gewonnen ter adere vilis/ dan is de sweeringe alder scharpste en onuerganchelijc. Maer dpe is groot en cleynē nae dpe groothēyt vande steene/ en die virtuyt wordet gherant en die sweeringe gheuoelt hi ooc in die darmē/ bi die welcke dat de darmē en die maghe beroert wordē dat mē onderwylē wtbraect dat in die mage is tot dat si de vrine hebbē toe getrockē/ en wt gebract alsoot mē dicke geuuel. En haer sweeringhe is eenpaerlijc/ so dat dunct/ datter een yser is geuesticht op die adere kilis door die lanc ken der blasen. En o dat die toeuallē vā desen ongemake seer ghelijc met Colica/ so isset goet dat wi in dese plaetse setten die ghemeyne toeuallē zyn ghebrech vā appetite/ vernor in die maghe en in die darmen/ en brakinghe/ en valten lichaem/ en sweeringhe in die nieren/ om dat den erf darm is dwers ghelineden ghelcheyden in den lichame bouen dpe nieren/ ende sweeringhe des lichaems/ is inden steen/ want dpe lichaem wort gherant/ vā zyn der virtuyt/ en gheskoppet in den steen/ waer af dat die darmē rommenen/ en winninghe van winde. En die schepdende teekenē zyn/ want die sweeringhe vanden nieren is gheuesticht/ en gheduerd seer langhe. En die sweeringhe is allene in die blase vander ghequetster nieren. En in dpe groote pijnē oft dpe voorslepde groote sweeringhe van Colica is aen beyde siden vanden

lichame meer wandelende. En in die sweeringe der nierē/so en wort nēmet meer dreck wtgebract. In die sweeringe van Colica wort onderwylē dreck wtgebract. In die sternachtige vrine/so openbaert altoos bouē/oft alomme subtylheit/ende si is supuer en meest stietmen indē bodem sandeken. En in Colica so schijnt dyc vrine rau/verstoort en schumich/en alle groue spise vermeerderet die sweeringhē/ende al le lichte verteerlike lichtso. Die tekenē dat die steen is in die blase/zijn ghenomē bi die stede der sweeringhē/wat die siecke geuoelt sweeringe in die liefsche aen die wortele vand roeden/so dat hē die wruinge vand roede verblift. En onderwylē/so recht haer de roede/om die prikkelinge vandē steen. En onderwylē wort die vrine wederhouden/specialiē als dyc steen daelt tottē monde vandē halse vandēer blasen/en dan gaet longion onderwylē wt om die perlinge der vrinē/en hi heeft onderwylē walghinge/oft om eenige fumositē dyc totter magē vloeyen/en dan is die vrine meest turbel sandachtich en dat sandt is onder wit/en dat sandt vandē nierē is root/oft gheleu/maer merct/dat niemāt en is schuldich zyn sentencie te precipiterē vandē steene/alsoo dicke als hy stiet root sandt in dyc vrine/wat dat gheluwē sandt oft de verbrande humozē ghemaect ghelijc dē sande openbaert dicwils in somighe bernende cortsen/oft indē derdē dach/en cautsoen/en in sommige andere onghemakē gewonnē bi die berninge der humozē/als in sommige schoiftheit en laserie. Daerō moettē wetē/dat die kuere der sweeringē des steens wordē gheschepdē na die diuersche siecheden des steens en des tijts/wat een ander kuere is/om te hoedē dat hi niet en come. En een and kuere is/als hi comē is/ō te destruerē/en te niet te doen. En een ander als die sweeringe/en die toeuallē comē/En o dat te wachten is bedelste ende properste indē aert vā medicinē/daer o sal ick eerste choonē/hoe datmē vandē steene hoedē sal. So wie dat hē ontfict/dat die steen in hem wasschen mach/wacht hē vā alle spise die limicheyt oft scharpheyt hebbē/vandē welckē bouel al is kele. En vā alle dinghē de groote humozē winnē/als ofsen vleesch/gansen/hinden/hertē/en voghelē die int water leuē/en vā broot sond deesen/en en ete geen tarwegelodē/noch pappe/en wachte hem vā roude en van melcke/het en ware gheptē melch ghemaect tot wepe/noch en drinck gheē cout water/noch geenē torbelē dranch/en en ete gheen vrucht vā grouer substācie/als appelē/perē/mispelen/en wachte hē van nseuuen wijn/en vā wijn vā grouer substācie en van alle soute scharpe dingē/en wachte hē vā alle spisen die thumuer en bloet verbarne/en ete wel ghebeefemē broot niet seer gesuyuert vandē grupse wel ghebackē/en alle spise luttel ghesoutē. En watē met sinē broode gemengēt cicere/en venchel saet/en petercelle saet/het ware te beter/en drincke clare wijn daer supuer water van loopende riuierē mede ghemenghet is. En hadde hi die nierē en die darmē heet hi mochte ooc drinckē cout clare en supuer water/en ete capoenē en hinnē/en hoender vleesch/en van alle cleyne vogelē die te welde leuē/en specialike die geluwe verwe hebbē/als die leeuwvercke en dier ghelijc/dats een medicinael voghel in dit werck. En vandē. iij. voertigē dieren ete hi ghevtkens/vercken vleesch vā. iij. daghē ghesoutē/en onderwylē/calueē/en ondwilē eperē mozu gelodē/maer gheen har-

de/noch in die pāne geroert. En vandē vissce/ete hy snoecke en cleyne visschē in loopende riuierē/en en ete gheen zee visschē ghesoutē/noch haet ghesouten vleesch. En vandē crupdē ete hi eppē/venchel/petercelle/sap vā coolē/spinagie/bernagie/netelen/melonē/cauwoordē en wacht hē vand substācie vāder coolē en mostaerde en rapē. En die de nierē heet gheuoelē moghē hen vercoelen niet olie vā roosen ende tuerēdel aijns daer mede te saluen ende met eenen lijnen cleede ghenet int sap vā coude crupden/ende wacht hē vā venus spel en aldermeest cort na etē/en heeft hi gheenen natuerlike appetijt/so en ghenake hi gheenen wine/wat te veel venus spel met pōnē verbrant die nierē. Daerō besighet dinrelike sirope/en die de groothēyt vand materie suidē/als gecōponeert orinēl en squiletico/en sirope der gemeypntē Muscennes/dwelcke dat Regma sijdt/en colera verbruct en doet wel pissen/en opent verstoptheit/ende versubtylt groote en lymachtige humozē/en en maket hem niet heet/en en vercoelt hē niet te seer. Muscennes sirope maectmen albus. R. x. pont waters/aijns. x. pōt. mengēt en siedet met. iij. . wortele vā eppē/en scorsen vā venchel wortele en venchel saet/en eppē saet. ana. i. . siedet tot dat derdendeel vandē watere en aijns/en coleret en perlet wtē wortelē en saet en scorsen dā doet daer een pōt supliers in ende siedet weē totter volmaetheyt vāder clarehedē/en besighet. Dese sirope is goet/om te snijden/ende om te dunnen/ende te subtylē dyc materie. En ist so dat si seer groot zyn/dan moetmen daer pēt vā orimelle toe doen/squilletico/oft allen aijns squilletico metten sirope met veel wortelē vā crupdē en velē snijdē/der saden. Ende tis goet datmē den lichame supuer vandē grouen lymighē humozē/dat albus best is met brakinghe moet deen deel insnijdende zyn/wat gheen dinck en is so helpelijc om te supuerē die materie vandē nieren/als brakinge/wat si doet twee nute lijchedē. Dene siuueret die nierē/en wi vindē/dat brakinge alleene die vleerē der nierē geneest al zyn si oock verouderet. En dandere dat dyc materie keert vandē wege der nierē/en treetle elderstwaert. Daerō doet hen dē somer al doze elcke maent specialike albus. R. den wortel vā radijs en supuerce en snijdtse dwers in rollē/en laet die ligghē in die voorē. ghemeyne sirope. iij. . eenē dach en eenē nacht/dā doet den siecken verscheydē spise eten als cale/ghesouten vissch/ende dinghen die veel doen drinckē/ende drinckē verscheydē wijn/maer voor al sal hy moeten eten twee oft drie rollen radijs wt dyc sirope. Ende als hi sat ghegetē heeft en gedronckē/en beghintē crupsenē/soo bindt hē op beyde zyn oogē en kusseneelkē van katoene dan hebt water daer venchel en dille in geslodē is/tot dat root wort/en neemt vandē watere een pōt/en mengēt metter sirope/daer de wortel vā radile in gelegen heeft/en doet hē al drinckē/wat hi sal dyc spise wt brackē met vele humozē/dan doet hē zyn nufelochē supuerē en den mont/en die tanden wāt die materie die totten steene ghereet is wort al dus gelebicht/en die nuerē wordē daer af gesuyuert en tis dālder beste medicinē. Ende albus mach hē de mensche hoedē vā die winninghe des steens. En en regeert hē die siecke aldus niet/dā is die werck vā genefingē vā twee manierē. Den eenen is sachtinghe der toeuallen. Den anderē is brakinge en wtstekinghe des steens. Daerō als ghi narcke sweeringhe in

die nyere en in die lanchē siet/en ghi dan die teekenē siet dpe den steen bereckenē/so maect eerst een clister/ met siedenē d' crupde die moruwē en vritse jyn als maluwe/violetten/hcemst/senigriech/paritarie petercelie/eppe/venckel/hertstonge/bruist/parge/saue/gencuer/ebulb/oliedet/en ist indē winter/so doet ter toe calaniente/polepe/origanū/venckelsact/eppe fact/caruf. an. anis/dille/leuistict/milicolis/netelen de. iij. coude sadē/en doet daer toe huenich en sout/en olie vā camillē/en scharpet met benedicta/rico/ lai/en maectter clisterē af/en houdse eē vze indē siet/ hen liggēde opten rugge/en na die clisterle settet hē in een sonderlinc badt. totten navel toe/daer in gesode jyn bladerē vā maluwe/vā violette/vā paritarie/en eē schotele panici gheskootē en vāder schofse gesupuert/wāt dit badt/so ic dicke hebbe beproeft sachtet die sweeringe en doetse siet. En naden wt ghanch vande bade plaestert die sweerde stede met ter chirurgijnscher pappe ghemaect vā mele en van olie ende vā watere/so ghy indē Antidotari? hebbe sult in die maturatie/aldus wort den sweer altemale suttende. En hendp dat den steen vanden niere ter blasen daelt/so sebt onder die sweeringe eē busse met viere sonb snidē wāt dat treet dē steen nederwaerts/en ghelijck dat den steen daelt/so daelt en verledt de busse nederwaert/tot dat ghy dē steen hebt gheleyt totter hollicheide vāder blase dā sult die sweerē alte male ghesetē jyn. Maer en hebby ald? doende v prooef niet/en die sweeringhē niet ghesetē en jyn/so geeft int noot. badt eenighe opiate/dat die vutuyt niet en ghebreke/indē welckē val goet is bouē al/ filionū romanū dat indē Antidotari? is van Auicēna wāt tis een seker medicīne/en doet dese sweeringhe sitten. Een andere vā Auicēna dat ich dierwils beproefde/ dat in dpe dispositie den steen af doet/ ende die sweeringe ooc en die vlcere der niere. K. tsaet vā iulquiami wit. ʒ. ʒ. opij. iij. granen laet vā citrulli lactuwe/porcelepe. ana. i. ʒ. mengt en gheuet. ʒ. ʒ. den siecke met suphere. En merct dat ghi nymer meer en gheeft pet dat vrine doet comē/als die sweeringhē starck jyn/ende als men nyet pissen en mach. Wāt die vretike beroerē die humore die op die stop pinghe der sweerē jyn en maken se subtyl/ en doen se loope ter stede/en verladē onderwile/ dat dpe siecke vā grooter pinē en sweeringe erimpt en als dē crāp coemt/dan sterft hi. Maer doedp die sweeringe sittē mettē bade en mettē plaestere/so opendp dpe nederse weghē/daer na moetē die medicīnē dpe den steen brekē volgen/ende ooc die hē metter vrine wtleydē/ Jck sal in desen val ghepaydt jyn met eene beproefde sirope en een luttel ander medicīnē diemē segghē sal. Die sirope is aldus. K. zeehrst/hertstonghe capillus venetis/spica celticū. an. ʒ. ʒ. wortelē vā venckele/vā petercelie/vā eppē/van bruist/vā sparge/sulherepe/granē vā filopendule/steenbreke/gantfaen/liquill. ana. i. ʒ. en die. iij. coude saden/venckelsact/eppe laet/peterceli laet/anis/coziader/starlepe/gencuerbessen/ostū ceracozū milicolis. an. ʒ. ʒ. maect een sirope met. i. deel suphere/ende tderdendeel huenichs squilletic/en nemet met watere daer inghesoden is tribuli/roode ciseren. Dit is Auicēnes electuarie. K. Wjngaert affchen/affchen van colen vā gebrande hafen/ghebrande scorpioenē/kalck van eperchalē daer kseckenē wt ghecomē jyn/pons lavis indalcis/bloet vā bockē vergadert na die leerin

ghe/ghūme vā notelers/acozi. an. i. ʒ. peterceliesact/dauci/polepe/ghūme vā arabienlaet vā hooch maluwe/peper. an. ʒ. ʒ. muslaet. i. ʒ. gout. iij. ʒ. balsem. ʒ. ʒ. cōficeret met witten huenich en suker tot dats genoech si gheues. iij. ʒ. driewerf in de weke. Noe een goet medicamēt tottē steen in die niere en in die blasen. K. Een haelske dat gheen bloet verlore en heeft en legghet leuēde in eenē pot verlost/besmeret met leem/soe datter gheenē waessem wt en mach/setting in. i. ouen/alst ghebrant is/en alst cout is skootet/en nemes. i. ʒ. alsmē wort bade gaet/dat voorsept is/met watere van roode cicere ende tribuloni/oft huenich water. Jck proeue dat die menginge vā desen puluere met grooter dzahele goet is. En merct dat uwe meyninghe altoos moet aldus jyn/ dat ghy gheen starcke medicīnē dpe den steen breken/als sarifrage/cantaridē/en andere die de niere quetsen en onthuyden/oft die vinnelike weghē niet en gheeft sonb brydel/waerō datter seer goet by is dzahele/en laet van maluwē/oft melua visci/oft gūme vā arabie/en andere die de niere helpen vā vlcere en bescherme/en specialijck heeft die mēsche die niere drooghe ende is die mēsche mager totter verninge vā vinen. K. Tsaet vā melones ghesupuert. xxx. ʒ. laet vā citrulli laet van porcelepe/laet vā caumoodē/wit olielaet ana. iij. ʒ. laet van witten iulquiami. ʒ. ʒ. root suphere also vele als des anders is/dat seyt Aas/maer ich doēs noch also vele.

Vander vrouwelicheyt daer een vel ouer ghevalsen/en mettē vroulicheit en manlicheit geboerē is.

Woot bouē verclact is. Der vrouwe matrice heeft eenē lacertachtighe mont/die welcke heet den hals vander moeder/die wort indē ontfare binne gheslotē datter niet in en mach. En daer buytē is eenē anderē mont diemē heet conte/ō dat comē mach/dat als die vrouwe drachtich is/en die binneste mont gheslotē metten wercke der natuerē/so als eē man met haer leyt indē tijt vā drachticheit/en sluytinge vander matrice/en als die veruult hede wederstaet. Noe worden dpe mondē gheslotē door doliughe der natuerē in vele maniere. En onderwile wort daer een velleken bouē ghespreyt ouer die vrouwelicheit/so dat si gheen gat en heeft/dan daer dpe vrine wegaet/des welckē kuere licht is/datmē dat velleken lances dpe vrouwelicheit ontwee laide/en datmē daer in leggewerck bestreke met scauellinge oā speck/dat welckē niet weder en vergadert. En wort si gheslotē met lacertachtighe hardē vlcische/so doet alle die hartheide af tot in die natuerlike forme. Ende is die poorte vā en die mont vā matrice verstoppt soo dat tsaet daer in niet ghecomē en can en dat si niet ontfaren mach. Dan bindet dpe vrouwe oft mensē snidē soude vā dē steene en doet die poorte open met een ranghesien so dat ghi den mont sien moecht en snidē al af dat daer ouertollich is met instrumentē. Maer wacht dat ghy die substantie niet en snijdt/tis beter datmen daer vanden ouertollichen aen late dan dat ghij al af doet. Dan hebt een vome van doode also groot als men daer in steke mach/ende srectse tot inden mont vander matrice. En latet daer toe dat dpe stede vast ghemaect si dan hantere tgheselschap van mannē die stede eerst ghesalt met gansen smoute ende van hinnē. Ende waer dpe sluytinghe seer diepe en groot dat vduyct dat ghi de sluytinghe

niet vande stede do en moecht/so laet die kuere/wat
ten is niet dan pijn verlore. Vermoedoditus zijn die
hepde sceppenisse hebbē volmaectelijc/so dat hi werc
hē en ghedoghē mach/vandē welckē dat sommighe
gheweest hebbē. En sommighe en hebbē berde dye
scheppenisse niet volmaectelijc. Maer si hebbē inden
mout vande poortē eenich toe ghewassen vlees/dats
moruwe onderwilt/ en vleeschachtich en clepne en
cranch/en onderwilt sterc en senuachtich/toleesch
achtighe doetmē lichtelijc af met instrumentē die snij-
den/en met lichte cauterisatien vā datter bleuen is/
altoos wachtende datmē natuerlike niet af en doe-
oft doet af met eenē geknooptē drade/en trect dyen
alle daghe toe tot dat die oueruloep ethede af is. En
ist hart senuweachtich/so dat ghelijc der manlijcker
roede. En aldmeest/ist dat oprecht allinē der vrou-
wen ghenaeft daer aen en coemt in gheend maniere
met ptere/ noch en pijnē daer niet aen om te ghenē-
sen. Wat daer is misdaet aen in die forme daer dool-
de die natuerē karchelijc datmē niet beterē en mach
En men vintē sommighe mannē die achter dye
cullen hebbē. h. adiutamentē aen bepde sids/en in de
middewaert als eenē vrouwē vrouwelijcheit/in die
sommighe is een ghat daer die vrine door coēt/daer af
laet die kuere staen. En en ist niet diepe so noopt die
stede met eenē heetē ptere allenskens/ dan legt daer
boter op/tot dat die roue valt. En en comet tot uwē
propooste niet/so wijdt die huyt. En en ist niet ghe-
noech/so vernieuwet wē cauterisatien tot dat dye ste-
de wel effen gemaect si/en dat coēt totter natuerlijc
ker formē. En het gheualt sommige vrouwē dat dat
lactertachtighe velckē dat binne in die poorte is/dat
so seer wakt/dat verre buptē hanghet/soe datter dye
vrouwe pijnē af heeft/en so dat se elck man te min be-
gheert/dwelckē ghi aldus ghenesen sult/snijdet dat
ouertollighe af vā dien velckē/daer na cauterisiet
met warmē goude/en legt daer op dat die roue val-
len doet/dan cauterisiet wē en doet die roue val-
len. Aldus doet tot dat ghijt hebt ghebrocht tot zijn
der natuerlijker formen/als natuerē wijst.

Vanden steene in die nieren en in die blase/ zijn tee-
ken en zijn kuere sonder lijden.

Enen steen in de blase te genesen/salmē
aldus voortgaet. Ten eersten merct oft
hi die dropelpisse heeft/dats dat hi pis-
set bloet al druppende/dan is den steen
inden mont vander blase/ist also ende
hi stercke sweeringe heeft/so maect hem een morwē
de clisterie/en pdekt hē die darmē/en pijnē den steen
om dyen vāder stede te doene. Doet den sieckē lichtē
zijn billen wriuwende en die druckende saechtelijc dat
rugbeen daer die steen is/ met alle uwer behendiche-
den. En en wort hi alsoo niet verdreue/soe steect een
tintele saechte in die manlike roede totten steene/en
steect dien inwaert. En en muedhy hē also nyet in
saken/so sieket uwē vingher indē eers/En ghi sult
den steen vintē/dan steectē inwaerts/ Maer wacht
als ghi metter tintele werct/dat ghi de nederste ledē
nyet en quetst/en maect daer een vlcus. En als ghi
dien steen verdreue hebt/en dye siecke pistet/en dye
toeuallē achter bliuē/dā begint die kuere aldus. Te
eerste maect eē directike clisterie/in de welcke medi-
cinē zijn die macht hebbē den steen te brekē/dan sedt
den sieckē in een sonderlinck badt bouē gef. En een
luttel eer hi wten bade gaet/geeft hē een luttel van

den puluer vande hase/oft eenich vande naest ghet.
medicinē. En als hy wtē bade gaet/so legt opt rug-
been hē dese plaester. R. die bladerē vā waterkerse/
bladerē vā eppe. an. i. m. stootet met borc ruete/en
alt wel gheincorporeert is in eenē mortier/dan ma-
ket een luttel warm in een panne/en legget daer op.
En hanteret. iij. daghē rechte voort/hē te badenē en
dat daer op te leggene/en gheeft hē vande puluerē/
en dandere daer na dat v goet dunct/die welcke alle
goet zijn en geproeft. Oft maect dese gemepe siro-
pe/de welcke goet is om dē steen die nieuwelic ge-
men is/die licht te brekene is. R. de wortele vā peter-
celie. s. m. vande crypde. s. j. miliū solis. h. j. groene
steenbreke. i. s. j. ameos armoniaci. an. wilde ciceren
sucrope/herts tonge. vi. j. stotet en siedet in wine en
in watere. h. pont op die helst coleret en duwet wte/
en in die helst vā deser clinsinghe doet. i. pont goets
huenichs/en versiedet weder en schuymet wel/en in
die ander helst doet. i. pont supkers/en buyckē van
Cantaridē ghesstootē. i. j. en siedet een luttel dat ghe-
noech si. En alle dage neme hi vā die huenich sirope
En eenwerf ter weken neme hi die sirope vā cantar-
iden. i. j. oft. h. na dat de cracht ghedoogē mach/te
die wortele vā lappa inuierla wel gesuueret en gesne-
den in. iij. stukē/en siedet se in goedē wijn die drinct
met eenighe vanden puluerē. Dits een goet puluer
daer toe. R. r. scopolonē/en doet se in eenē nieuwe
cerdenē pot met eenen nauwē monde/en stoptē wel
datter niet wt vlieghe en mach/en settē in eenē ouē
met saechten viere en laeten daer staen. vi. vren/dan
trecket wte en pulueriseret. Een puluer van krecke-
len die in boomē zijn en singē indē rijt vā groter hit-
ten/die wriuet en besiget inder seluer maniere si bre-
ken dē steen. Een gerōponeert puluer. Neemt hoen-
der stont/dyue dreck/ swart elleborū. an. maect se
puluer af/genes. i. j. met watere daer rafanus in ghe-
soden is/oft swarte ciceren. En tgebruyc vā deser
siedinge is nuttelijc. R. miliū solis. xv. j. tribularū
r. j. capillis veneris. viij. j. herts tonge. v. j. drooge vet
te vige. viij. siedet in. iij. pont waters/tot op. i. en ge-
uet indē wtgang vande bade. iij. j. En en helpt dit
al niet/en bliuē die sweeringē/so moetmē die wtsni-
den eer die siecke etick wort. En wil di dē steen wter
blasen sniden/soo bereydt eerst dat v nootlijc is/en
maect die wieckē en alle die bandē. En bindt diē siec-
ken/soe dat hē dye hiele aendē eers comē/dan bindt
hē op eenē disch ouer dē rugge/ dat hi niet verporē
en mach. Dan saluet uwen vingere dē alderlancken
vā uwer sincker hant/en dē naeste vinger met olve
en dien steect indē eers/die darmē te voren ghedeyt
met moruwende clisterie. En legt uwe rechter hant
op den pectine/tastende lichtelijc/dē steen dozn geen
ten eynde vanden vingere. En als ghi hē ten eynde
vanden. h. vingherē hebt begrepe/so steect indē hase
vander blase ten cullen waerts also seere als ghi
muecht/dan suldy dye harthede vande steene vintē
in die stede die tusschē dē eers en de cullen indē hase
vander blase aen die wortel/ dan hebt een schaers in
die rechterhāt/en settet in tusschē dē draet die coemt
wtē eerste tot den cullen en der sincker op den steen
so dat ghi recht dē steen begriipt tusschē den vinger
die inden eers is. Ende maect die wonde soo groot/
dat die vinger dē steen wtske. En en coemt hi also
niet wte/soo treectē met eenē instrumente wte/Dan
voegēt die lippē vander wonde bouē te gader/ende

naect/en legt in de naect tpuluer vanden kalcie/dā
dwitte vande epe met een luttel olien vā roosen/en
bindet met kusseneelkē tot dat die woude volmaec
telijch geconsolideert is/En in desen val is inē schul
dich die outheide des sieckē te onthoude/wāt de kin
derē vā. xiiij. iare zyn best daer toe om dat haer ledē
daer toe morw genoegh zyn/en stark ghenoech vā
crachte/En die oude en zyn niet bequā genoegh om
te suiden/om dat haer ghesiedē stede haestelic apo
stumeert dpe welke de vrine belerten en dā verme
nichs al dicht die sweringe/waer bi dat hi ipalineert
en steruet mettē crāpe. En men seet dat als de oude
bloedē en haer hitte wort gemindert/dat si ghereet
zyn te apostumerene/dat si daerō daer toe bequamer
zyn En andere seggē dat haer ledē drogezē en haer
natuerlike cracht cranch/dat si daerō daer toe npet
bequā en zyn/Deerste sentencie is de beste/daer na
tūne schuldich te merckene die forme vanden steene
en de droochede/wāt is die steen kantich oft getact
oft bultachtich/datmē hē tottē halfe vander blasen
niet geleydē en kan/soo en is inē niet schuldich te ge
nake die plaetse met eenigē pserē/ten si datmē hem
eerst breke mettē handē ist datmē mach/en diemen
niet al te gader wt gedoen en mach/doctē te menich
male wt/Is die steen zeer licht/soo dat die siecke om
sine lichtheyt geene sweringe en pleech te hebbe/so
ist verre dat hi wzert is/op datmē hē suide mach. En
is die steen zeer groot dat hi indē hals vander blasen
niet en mach/soo en pynēt hē niet te treckene/wāt hi
soude dpe substantie vander blasen quetsen/en dat
waer sterflich/En daerō steect met instrumentē tot
dē bodē vander blasen/tot dat hi de vrine niet en be
lette die tottē halfe vander blasen coemt. En is hi so
cleyne datmē hē met handē npet geuindē en mach/
soo en is hi niet bequā om wt te treckene wāt mē
pynēt hē/en als hi vondē is vliet hi/en hi en coemt
niet ter stede der suidingē/daerō ist best dat hi mid
delbaer si En merct dat byder suidinge vāder stede
vele bliesen comē/Daerō en begeert al sulche kuere
niet. Die goede tekenē zyn goede crachte/lichtelike
pissen/luttel sweeringe/ goede apētē/En onō wort
dē steen ghesien indē wech der vrine/met sterker
cracht/Ick sach eenē mensche die in. v. dagē gheene
vrine makē en mochte/dē welckē ick hē wt trac met
instrumentē/sond suide/en en mach hi voorwaert
niet wt/so bindet eledt bouē/dat hi niet en keere/dā
suidet dē steen lāc dē lede wt/en heylt de wōde met
betameliker kuere Dit puluer is zeer goet tegē tgra
uel en den steen/Reemt gremil zaet/Justijn zaet/te
nigriech/eypen zaet/peterceli zaet/kersten zaet/ker
nen van kersteneē/van persen/peterceli zaet van
Meraders/steenbriekē zaet. ana. i. m. pieredegreis. ij.
gremil/box bloet. i. j. drakē bloet. i. j. die zādē alle ge
stamp te gader mettē bloede van draken/want tis
drooge en wort puluer/daer toe tbloet vā dē bocke
tmengēt hē totten sadē en verdroocht/en wort pul
uer/alsoo vele supckers daer inghedaen dattet soete
wort/oft wijn daer op gheghoten/en alle dage ghe
nutter/Albus macht zyn bepde puluer oft dranch/
Van dwater met instrumenten wt te leyden.

Ist sake dat desen boeck principael is ge
heeten vanden chirurgien/en chirurgie
int woort niet en is van dpe kuere vande
wātere Daer is een kuere die mettē suide
is te doene/als mettē pserē/soo wil ic daer af sprekē

om dat hen vele ondwindē dpe kuere stontelijck wt
te late/en en weten die vrees niet/Soch soo spreect
dit boeck vande medicinē van carnatē Daerō en we
der seg ic niet te wetē en te seggē van die verschevde
sake en tekenen in dit capi. vanden wātere/En een
luttel kuere vā mi beproeft en bisondere om dat ghē
werē sout/waer thantwere schuldich is te sine/So
is dat wātere een siecke daer douertollige coude ma
terie/al dē lichaem doet swillē bouē betamelijchedē
oft ooch de ydele steden dpe bequamelijc zyn dpe o
uerulopende te nemen/En dpe van Salernē seggē
datter. iij. maniere van desen siechedē warē die dus
heetē/Toessemancie/Proparcarum/Alchites/Timpa
nektis/In dese tellē si die gheseltenisse Cathetica/de
welcke is verwandelingē van wātere/Maer de doe
toors van Arabien ouercomen in ēē wāerhede dat
ter. iij. zyn. Deene in de welcke dat die rouwe flegma
mettē bloede daer gemēget wort ende in die ledē ge
stort/en doet al dē lichaē swillen/en is Proparcar
heetē/En een ander wijs materie es gheelu wāter
dwelcke totter holhedē vande lichaē gestort wort
onder dē Ciphac en ter holhedē die dē lichaē vullen
en is gheetē Alchites/De derde in de welcke de gro
te windichedē vā de couder materie ghescheydē wor
dē gestoot in de hollichedē des lichaē/die welcke
is gheetē Timpane ktis/vā desen wātere vommissen
sommige lichtelijck en seggen/dat pparcar altoos
coemt van couthedē/Alchites coēt meest van hittē/
en seldē vā coutheit met de toegheuechde materie
en daerō seggē si waer/dat in allen wātere die mate
rie cout is/en dat alle maniere vā wātere coemt wt
couthedē oft wt voorgaender hittē wāt het en belet
niet als die heete leuere met haer eyghē hitte/als in
coetsen/mochte so cout wordē/dat si mochte coude
flegmatike materie winnē/Soch hoe dicke sagen wy
dat de voorgaende sake vande wātere/ is cranchede
vander leuere/die scheydē de tekenē tusse dē wāte
re dat wter voorgaender hittē coēt/en dat wter voor
gaender coude zyn dē medecin nootlijck te weten/
En sommige willē gepaert zyn int vōnisse vander
vrinē root zijnde/en en achtē niet op dādere tekenē
dese wordē dicke bedroge want de leuere maect roo
de vrine vā wat sake dat si ooc gecrāct wort/al ist vā
coude si maect roode vrine/ondwilt om dat si chloet
vand vrinē niet scheydē en mach/en een luttel bloets
maect veel vrinē root/gelijc dat een luttel sofraens
veel waters verwet/Daerō salmēt anders vommis
sen/dan byder rooder vrinē/wāt sietmen vrine root
in pparcar/si sal altoos groot zyn in substantie om
de groothē vā flegma en vādē bloede/En is de
voorgaende sake houtheide/soo sal dpe vrine rooder
zyn in die middewaert/en al omme/En si sal turbel
zyn en onzuuer en meer/En is de voorgaende sake
hittē/soo sal si rooder zyn/al omme en niet so groot/
en ist dat de leuere daer by verhardt is/dan wort de
vrine vermenichfuldicht int beghinsel en ver subijle
al wort si int eynde vā allē heetē wātere gemindert
dat is een quaet teke/en in alchite/dpe van couder
sake ooc coemt/al zyn de vrinē onderwiltē root/noch
tans en is si niet soo root als in die vā hitten coemt/
en dier is meer/En die van hittē coemt is subijle/en
lutel/en si is geel bouē/heldēde tot grothēde waert
En dat vander vrinē geseet is in alchite vāder root
hede/dat wort gheleert in Timpanike/want wt wat
sake dat de leuer gecrāct wort opēbaert dpe vrine root

En die and' scheidende teekenē tusschē Hypocara en
Mchitē en Timpanisten/ die zijn openbaer genoegh
want van Hypocara swilt alle lichaem / want op
baensichte ende die armē / truggebeen en den hals/
en wat leden dat ghi met uwē vinger douwet/ daer
blijft eenen put/ En als ghi uwē vinger af doet / co-
met weder als te voren/ en den onderste scheidel van
der oogen/ is groot/ en geswollen/ En die scheidende
teekenē oft Hypocara coēt wt de voorgaende coude
En die vergaderinge van de ooghe ontuerwet / oft
bleect/ En ist van voorgaender hitte / soo ist ghelut/
oft bruyt. En men weetet oock byde voorgaende
coude/ oft dat hi daer tegenwoordich is / Oft dat een
heete apostuēie voorghinch/ oft datter hartheide is
openbaer als een heete apostuēie scheidende teeke-
nen/ want al ist dat al die ghene die dwater heeft dor-
stet/ om dattet die ouerste ledē droogen die onderste/
nochtans die waterluchtige vā hitte geuoelt allent-
kēs die hitte van benedē opwaert climmen/ de wate-
re houdt den mont van meri en de ledē vander borst
in eenpaerliker droochede. Die epgene teekenē vā al-
chites/ zijn dat die armē/ de hals/ die borst/ en alle die
opperste ledē cleene worden/ die voete subtyl/ de buye
swelt alleene. En die voete en die knie swilt ondee-
wilen int beginsel/ om de starcheyt der natuerliker
cracht die die deplēde materie wtwaerts schiet/ En
laetmē hē optē buych/ hi luydet al sloechmē op ee-
nē lederē sakh vol wints. En inde Timpaniste swilt
alleene dat lichaē omtrent die maghe/ en alle dan-
dere ledē byde voete en handē/ En al jh si cleue en
al laetmē optē buych/ hi luyt als een tambore/ En
daer is mī swaerheden in/ dan in Mchiten/ en meer
swillingē. En dout ghi op desen lichaē/ ghi vindt hē
wt gereet als een snare/ en sulst daer geen vloey-
ge onder gevoelen/ En in Mchitē geuoeltmē vloey-
inge vā watere als mēle douwet/ en als die siecke hē
vander eēder sīdē tot op dandere keert. En verscey-
dē kuere suldy vīdē in de boeckē vandē medicīnē
tghene dat der dyeten ende der verscheidē medicīnē
toe behoort/ wāt soo ich seydē en sal niet dā een lut-
tel beproefde medicīnē stellē / die ic selue metter hāt
beproeft hebbe Daer om als ghi tregimēt ordīneert
in Hypocara/ geeft troiscorū/ diabiche/ alle dage met
apofima vandē wortelē/ en van. iij. dagē tot. iij. da-
ghen/ gheeft hē pillen van Agarico. En beghint die
swillinge te slappē en te mīnderē/ so doet den sieckē
int zandē grauē/ ist dat hy ionck is/ in een stede daer
die sonne heet schijnt / Oft doet hē op eenē hoogē ber-
ghe climmē tegē die sonne/ dat die siecke sweete/ en
dat hi binnen en buytē heet worde/ en ist inde winte-
re/ settet hē in een drooge stoue/ so dat hē gheen wa-
tere en ghenake. Apofima van de wortele maectmē
aldus. R. de schoorle van venckele/ van eppen/ Squi-
nātī/ ameos. ana. iij. s. siet in. ij. pōt waters/ tot op
een/ clīnset/ en houdet te gebruyckene/ daer toe doet
een luttel huenichs. Trociscen van lacta maectmen
aldus. R. Scharbar/ Tacte. iij. s. eppen/ jaec/ Spec/ ameo-
s/ bitter amandelen/ mastich/ Squinātī/ Geneuer-
besen/ Costī/ Cubeben/ Sap van Epitorij/ ronde a-
ristologie/ Sanciaen/ ana. een half. s. maecter trocisc
hē af/ en nemes ten minste. i. s. met. iij. s. vandē voor-
seyden apofima. Pillen van agarice maectmen dus
Reemt Agaricus. x. s. sap van Epitorij/ Scharbare
Aristologia rotunda/ ana. twee. s. wit suikers. v. s.
maect daer pillen af/ haer dosīs. ij. s. En Mchitē met

teekenē dat de voorgaende sake heet was/ en die vri-
ne luttel is/ so isser wanhope vanden siecken. Ende
tis argher/ heeft hi de costle tegenwoordich / Ende
thoonen dyē teekenē dat dyē sake cout was / ende
die siecke storch is/ soo besiet oft den lichaem hart ge-
noech is/ ende dan doet hem nūrtē sirope acetosum
gemaect met jade ende met suykheri/ ende gheeft hē
pillen van Scharbaren/ diemē aldus maect. Reemt
slap van Scharbaren/ ende slap van Epitorij/ jaet/
van Endiue/ ana. iij. s. argarici. v. s. maecter pillē af
metten saps van endiue/ haer dosīs is. ij. s. nemes ele-
ke weke tweewerks/ ende al waer hy cranch noch/
tans en mocht hi des niet te vele nemē/ en hi mochte
ouer die pillen dese trociscen nemen/ Reemt saet vā
endiue thien. s. esle/ sap van enpatorij/ Agaricus/
ana. twee. s. ende een. s. rosen/ jaet van citrullē/ ana
twee. s. ende een halve/ maect daer tien trociscen af/
met watere daer venckel in gesodē is/ ende gheeft se
hem met sirope acetosum vanden laden / ende plaē-
stert den lichaem met een plaestere genaect van. ij.
deelen often dreech/ ende van elcken een deel gheytē
mes/ bolum armenicum/ solpher ende sout ghetem-
pert met stercen azijn. Die kuere vander Timpa-
nisten die seldē genesen wort/ specialyē met Diafrag-
ma beghīnende/ als si gheconformēert is/ Ende is
dat lichaem met een luttel heeten dampē/ soo neme
hi die electuarie van bakelaer ende legghet daer op/
die windichede sal scheidē/ ende dat hy hem hoede
van dien dyē wint maken/ Ende wist dat lichaem
dicke met eenen grouen cleede. Die electuarie van
bakelaer maectmen aldus. R. Bladerē van ruyten
x. s. ameos/ cōmīn/ nigelli/ leuestici/ petercelie van
macedoniē/ origani/ carui/ bitter amādēle/ swart pe-
per/ lanc peper/ mentofri/ dauci/ acori/ bakelaer/ ca-
storie. ana. x. s. oppoponac. iij. s. maect een electuarie
met driewerks also vele huenichs. Dese electuarie/
verteert wonderlijcke seer die windichede/ ende het
is alder beste in heete windicheden.

En suppositoze die de windichede scheidē van bin-
nen/ Reemt commun/ bladeren van ruyte groene cē-
hant vol/ wortelen van brionien/ malum terre/ wor-
tele van raphanum van elcy al euen vele. ij. oncen/
maect daer af een suppositorie van huenich / Ende
als ghy bekent / dat dat water is van heeter saken/
dan en verghēet niet hem te helpene der heeter sīdē/
Ende en veronwaerdicht ofte en veracht nyet dat
watere/ noch oock coude medicīnen/ met hitten te
welsene/ ende oock daer mede te genesene/ want ver-
onwaerdicht oft veracht ghi altemale dyē hitte/ het
wasset alsoo/ Ende die leuere wort meer ghecrantē/
ende daer wt wordē die materie gemēderd ende ge-
mentichfuldich/ Ende ladet ghi dat watere/ ende die
coude materie/ ende die heete en helpt niet des ghe-
lijcke/ Ende daer omme ist nuttelich den ghenē die
dat water inne hebben van hitten/ datmen hen ghe-
ue te drincken water daer inne ghesoden is solatrū
dat is nachtschade ende epdiue/ ende drincke die si-
rope vanden laden.

Ende ich sette die kuere metten watere/ metten
welcken dat icer binnen minen tijt twee genas vā
Mchitē van hitten/ om datter eenen anderen soude
zijn een exempele al ist dat icer veele andere hebbe
ghelureert ende ghenesen.

Doet maken Glaciarius sirope na dese maniere/
Reemt dat sap van Scharlepe twee pont / sap van

eppen/van ptercelien. ana. i. pont/ siedet met. liij. z. clusen mastick/ venckel saet/ van eppen. ana. een hal ue once tot op twee pont/ coleret en douwet starcke lijk wt. En doet daer ee pont supkers toe/ en siedet totter volmaecthedē. En als ghūt vanden viere sedt doet daer toe rebaerke. s. j. en latet een luttel sieden en besighet. Ende gheuet tsmorghens met watere daer venckel in ghelodē is tweewerf in die weke/ na dat hūt verdraghē mach. En plaectert al dē lichame sonder omtrent die leuere met der voorslepder plaectere vanden stonten/ en vanden aijn. En op die leuere soe legt een plaecter/ ghemaect van twee oncen ghersten inerls/ roosen/ sandal/ wit wiersoek. ana. s. j. camphor. i. j. temperet met rooswater en met aijn. En hem is seer goet/ op dat hy gheen cortse en heeft/ datmē hem gheue gheptē melck nuchtere al soot wter pucen coemt. En als dat lichaē beghint te minderen/ en die vtruyt te starckē/ so set den siecken in een badt/ daer in ghelodē is solpher en sout en dats daer een luttel in bliue/ want si hebben al drooghinghe te doen vander materien weghē/ Nochtān zijn haer ledē drooghe/ waer bi al ist dat sake dat dat water in sommighē met drooghende medicinē ghe droocht wort/ die leden bliuen in groter droochten. En si steruen etijc/ daer hy moet alle dese neerstelike voorzien. En dpe kuere dicmē metten plere doet/ beraemt alleene in alchite/ die welcke sommighe stouzelijk aengaen sonder aenmerkinghe vā eenighen dinghe want si en weten nyet dpe conste der medicinen. Ick sach beyde oude en sionghē/ starcke en cranche/ en men wil dese na een manere genesen en si sieden die huyt omtrent den nauele/ ende si stouen alle meest na den siecke/ nochtān en liet hīs niet. Maer men moet mercken/ oft hy is sonch en starck/ Wāt en is hi niet starck/ so en doet daer niet toe die kuere vande plere. En den ouden en betrouwet niet/ wāt het is onmoghelijk. Den ouden daer dat water in gheconformiert is te ghenesene. Maer vondy eenē sionghen starcken/ dpe dat werck vanden plere begheerde/ op dat ghi hem met gheproefde experimenten niet ghenelen en conste/ so ondersoect subtylsich oft dat water coemt wt fouten vander leuere/ want dan moet snijden aen dpe siden vander milten. En was dpe materie dat beghinsel vanden watere/ so moet men snijden aen die rechter side onder die leuere. Ende is die sake der opperster leden/ als der maghen/ oft diafragmum/ oft eenighē anders/ so moet men snijden op die pectiue in die middenwaert vanden lanchē. Ende ist een wijf ende die saken vander matricen coēt dan snijdt alleene byden nauele. Daer omme als ghy die plaectse wilt rueren om te snijden met dese aenmerkinghe so doet den siecken oprechtē/ ende sinen buich neder douwen/ dat dat water nederdale also seer als hi dat can ghedoen. En doet hem gheroast broot eten in wijn ghenet. Dan doet hem voorv siten onder den arm van eenen starcken man/ dat hy hem nyet en roere als ghy werct. Dan neemt dat velckē van mirack metten vinghere vā uwer sinckerhand/ in die stede daer ghi snijden wilt. Ende door steect dat velcken met eender vliemen/ lancx den lichame instekende/ alsoo dat ghi den Cypach nyet en gheraect/ alle den Mirack doorstekēde/ ende alle den Cypach ontdeckēde/ dat ghi dien sien moghet/ En als ghy dyen liet/ soo steect dat vel daer ghi dpe wonde in maect opwaert totten hoof-

de waert eenen dweerschen vinghere/ oft twee. En dan doorsteect den Cypach/ en steect daer een pijspe inne/ ende trecket dat water wt/ nae dat ghi liet dat zijn cracht ghedoghen ende verdraghen mach/ ende trect dan de pijspe wte/ ende laet dat opperste vel vallen op den Cypach/ en laet die wonde dalen/ want dat huytenste vel dat dpe wonde deet/ en salmē daer niet wt laten gaen. En des morghens so lichtet dat velcken op tot dat die eene wonde teghen die andere coemt. En steect die pijspe daer weder inne/ en trecket noch vanden watere wt/ wachtende altoos dpe virtuyt/ En alsoo moet ghi doen/ tot dat dat water al wte is/ oft pimmers dat ineste deel/ maer niet alle/ maer lates daer een deel inne/ dwelcke ghy daer nae verteeren sult met anderen eyghen Medicinen daer toe nut zijnde. Dit moet ghy aenmercken/ dat als men dat water wt laet/ datmē dan den sieckē goede spijse gheuen sal/ en welrickenden dranch en soete drincken/ die goet bloet maken/ die den gheest verhueghen en vermenichvuidighen/ als colijcken van hūnē/ en van capoenē met goeden welrickēde wijn bereyt/ want alle groote ydelinghen minderen den gheest/ en dpe minderinghe der gheesten mindert en vercoert dat leuen.

Van ficus ende cankeren in die mannelike roede ende die kuere.

Ficus is een verwassinghe die comet aen die roede/ en onderwylē voren aen dat hooft. En onderwylē ist moruwe/ ghewonnē vā flematijcker materie/ onderwylē hardt/ als van melancolien/ dpe welcke wort hy ghecorrumpeert/ hy wort verandert in eenen cancker. Die cancker coemt oock in dpe roede/ ghelijck wy seiden/ dat dpe vlcere van pupsten comen/ die heet zijn/ die aen die roede comē die welcke worden daer na ghecorrumpeert/ oft vā scharpen humoren die de plaectse vlcereeren/ ofte met menghinghe vā eender vuylde vrouwen/ die sodanighen euel heeft/ oft dat daer een ander voren was met ghelijckē euele en dan nleuvelike ghenoot. Die kuere vande flematiken ficus/ is te binden met eenen drade/ en dat altemale af te knoopē/ en die plaectse te consolideren alsoo hy wijft. En die kuere vanden melancolijckē ficus/ is twijfelachtich/ nochtān eer hy ghecorrumpeert wort/ wort hy ghenesen met ghetemperde medicinē/ also ghi hebt in die kuere vande harden apostueniē/ den welken ghi moruwet wt treckende met alle zijn wortelē/ Nochtān ist seker dpe wt wassinghe af te doen met eenē heeten plere/ En daer na botere op te doen/ tot dat die roue valt/ aldus doet tot al verteert is. En die cancker en wort niet ghenesen/ ten si datmē alle dat gesenueerde deel af doet. En daer en is gheenē betere wech toe om af te doen/ dan dat viere/ daeromme bernet dpe stede toteen wortelen/ dan legt daer op dat mondificatij van eppen/ en ten laetsten sluyt met stearcken drooghēde medicinē/ En laet niet ghi en legt opt ganse. i. besermēde wāt tbesermēde hy sonder datmē van bolo armenico en terra sigillata maket/ beschermet die ganse stede van biringhē. Die vlcere wordē ghenelen met starckē wtdrogingē/ En als de lippē vāder roede groot wordē/ so dat wātē schinē/ die en wordē niet genesen/ het en si datmē die grootheid af doe/ waer toe dat goet is dese medicinē die de

groothede af doet/ en droocht. *R.* Goede wittē wj roper groene. i. j. auripigmēt. ij. j. wzuēt subtijs/ en legghet indē wjn en roeret dicke/ en besiget/ hoe dat ouder is hoe dat beter is. Indē wjn so net een oudt linnen cleet/ en legger daer op/ wāt hi droocht die wō de en cōsoliderte en het doot dē canker/ En en is daer ands niet/ dā onthoudinge/ so legt daer op stas vnguēt/ dats wittē salue/ Of een oudt linnē cleet in roose water ghenet wasschēde en drooghēde wel en legt daer op een schoon linnē cleet. Jte puluer van rauwoorde en vā aloes isser goet toe. *Eer* poeder vā der schorste vā poengi/ dats die wortel van barbaris ghedroocht. En wiltmēt hoede vā corruptie/ als hy vā eenē wiue gaet/ daer hi hē af ontfiet/ wasscet met coudē watere en met aijn/ en voor met zijnd vrinen.

Van onghemac int fundamēt/ die sommige hec- tent spenē/ dan cōdolomata oft fistelen.

Emoropdus is een gemeyne woort des ledts oft der siechedē/ wāt Emoropd? zijn adere die indē rinck vande ers eynde/ der welker zijn. v. En die wordē onderwilt open gedaē/ en onderwilt worden si ghecorrodeert/ en onderwilt geapostumeert/ En als tbloet dat met hē nederdaelt/ soo seere vermenichfuldicht wort/ dat indē lichaem der adere en mach ghehoudenē wordē/ ist subtijs en heet in de wercken der aderen/ so openet die wonde/ en ist groot en sterckmatig/ so wortet Ficus af gewōnē. En ist groot claelijck/ soo winnet Moralen oft artica. En ist groot melancolijck/ soo winnet Confolomata/ En twort onderwilt so groote lopingē der humore/ dat tet daer verscheptē apostuenie maect/ also si in dander ledē wordē gedepit/ die welcke een fistel makē/ tē si datmē hē haestelijck helpe/ Nochtans is tbloet dat ten eerste comt met spenē altoos meerdere/ dan ander bloet gemeyne. Dbloet dat ter openingē loopt/ en ilme niet schuldich te stelpen/ tē si dat oueruloeye dattet den sieckē cranchet/ māer mē is hē schuldich te regerē met een goet regimēt/ wachtende van alle spijlen die groot scharp bloet winnē/ wāt van desen perpedeken bloede vlopende wort dat lichaē bescermet van veel siechedē/ als vā lazrien/ melancolien/ mania en vā veel andere/ Maer plagē si te loopē en cesserē si subtijs/ doet wedcomē Maer loopē si/ so datter die leuere af crancht/ daer af sē machmē twater lade/ wāt groote wessedinge vā bloede dagelijcs is een sake tot Dropsie/ als twater/ daerō moetmē twolende bloet stelpē/ als ghjt seer siet oueruloepen. En die stelpende medicinē staen achter int cynde vā desen cap. Merct dat vā dien ouerwassingē/ diemen heet Emoropdus/ sommige comē buytē der maghē vande eerste/ En die is men schuldich min te ontfien. Oock so comē si sommige binnē/ en sommige buytē En sommige gaen achterwaert en die ontfietmen min/ en sommige voor tottē cullē waert en die ontfietmē meer/ wāt die vrine wortet mede geloochent. Die Ficus wort bekend daer hi is sonē verwe/ wāt hi is affschēchtich oft bleet en moru/ en hi heeft eenē voet als een luyt/ De Ficus seyndt. i. oueruloepent hede tot onō wit/ en jh kuere is licht. Ghi moet heb bē eenē starckē sidenē draet/ en knoopt dē voet wel so dat die sieckē die knopingē gheuoelt/ en treet den draet dagelijcs toe/ dat die voet altemale af gesnede wordē/ en de ficus valle/ daer na drooget datter bleken is met een drooghende medicinē. Moralis ofte

Mtricos maect groote sweeringe en die wtstijnghe tubrosichachtich/ als besien/ en is onder root hellēde tot purper verwe. En en helptmē desen niet metter sweeringe te doen gesittē/ het maect onderwilt een heete apostuenie. Die kuere is slatē vā Basilica aen die side/ en tlanderdaechs in die selue side Sophena/ En plach hi daer te vloepen/ so doet comen/ ende en plach hi niet so en doets niet/ Wāt ten is niet seker met spenē te doen vloepen/ dies niet en plach. Daer na doet die sweeringhe ghesittē met een speciale gheproefde medicinē/ die welcke is goet tottē Almonē/ en tot allen sweeringē vande eerste/ mettē welckē ic plach te hebbē eere/ het is Alexanders medicament/ En men maket aldus. Het is een soetende vnguent. *R.* Wierroock/ myrre/ zjnlaet/ soffraen. añ. i. deel/ opij. ij. deel/ wzuēt en cōficeret met dodere vā eperen en musillage van pillium/ olie vā roosen/ en maect een vnguent/ en sprejdet op een linnē cleet/ ende doet daer op so ghi best moecht op die sweerende plaetse. En and dat My die abdt vserde/ als dpe sweeringhe met hittē was. *R.* Terule. v. j. glede. ij. j. wit belric. ij. j. malkic. i. j. wzuēt en maect. i. vnguēt met dodere vā eperē en olie vā violette. Doet de sweeringe sittē met oud heeter olien/ die stede te embrocere/ en comen die apostuenie van dier stede tot ettere/ so en beydt niet tot dat si bi haer seluē wtbreect/ wāt ghy sout een nauwe gat sien/ int meeste binnē/ en buytē groot doorgaende die darmē/ daerō doeghet haestelijck open/ eer si volmaectelijc dteert wort/ En is die stede mettē spenē belettende/ en gheen groote sweeringe/ dan en maken si gheen groote apostuenie. En wildise drooghē en verteere/ ghi moet in. ij. maniere voortgaē met brande/ dat houdt die stede in starchedē/ het is. i. haestige kuere/ ooc comē si met pinē/ dā legt daer vet op van anacardiū/ oft eenich brekende vnguent/ oft cauteriseret dats beste. En is hi teedere en cranch/ hi wort wel in langhe tijde gedroocht met veroockinghe/ ghemaect van pulpa coliquintida/ saet van mirtellen/ bladerē en schorste vā capparis/ mirtre/ noten van cyperen/ gallen/ en settet in watere daer si alle oft sommige in gesodē zijn/ wāt alle dese swartē die stede/ ende al drooghēde doen sise vallen. Daerō en leyde ic noyt op die stede een medecament dat seer corrodeere en leyde ict daer op/ ick leyt by maten/ wāt ic volchde stas/ so dat ic altoos cauteriseerde. *E*en maniere dpe die spenē al verteeret/ datter na dē. ix. dach gheē littedē en blijft/ het is eē secrete medicinē/ en mijn opinioen. *R.* De wortel vā tapā barbari/ wasschet en drooget een luttel/ dat si ne virtuyt behoude. ij. j. en een dodere vā epe/ tarwen meel. ij. j. incorporet en siebet in olie oft in smoute in een panne/ en maect daer af een kerse/ en neemt se alle daghe neghē daghen lanck. *E*n ware dpe sweeringe in die stede met veruulthede vā adere son d apostuenie/ oft mettē voorē eminērien. En die sieckhe sweeringe geuoelde int ruggebeē/ en die sweeringe vande hoofde en vā alle dē lichaē. En aldermeest plach hi te bloeden/ en hjt in lange tijde niet en hadde ghehad/ dan doetē bloede/ dwelcke doet tlap vā scharpē apuyn/ en sap van parepe. En het wercket seer wel/ op dat ghy neemt die wortele van parepe/ supuer en versch/ en maectse nae die maniere vā een suppositoie/ En daer mede wijst die stede insteken/ de en wt treckende tot datter een oft meer dē mont open doen/ selue doet die wortel vā maluwē genēt

In die galle vā eenē verre. Oft neēt huenich. ij. deel
en bloeme vā copere. i. deel/ mēget en bestrijctet me
de. i. linē cleet / en legghet daer op. En alſſer te vele
bloets wt loopt en daer die menſce af gecranct wort
helpt hē mettē trocifiſchen vā carobe/ die goet zjyn/ om
tbloet vāden ſpenē te ſtelepē/ en vā menſtrua die zjyn
albus. R. Carobe micis/ balauſtie lacte/ ſucci barbe
vercine. ana. v. j. wierooc. ij. j. opij. iij. j. dā maect daer
trocifiſke af met muſſilagē vā pūllū/ en elch trocifiſke
moet zjyn vā. ij. j. Rēēt een met eenighe ſtipſike/ ſiro-
pe/ En omtreēt de ſtede maect een ſumigacie vā droo-
gende dingē/ als gallen/ balauſtie/ ſpidiatū/ notē vā
cipreſſe/ cepularū/ glandiū/ condici granatozū/ ſcoo-
tet groot/ en ſiedet met goetē wjyn/ en met diē wjyn
waſſchet dpe ſtede ſmorzges en ſlauonts/ En het is
goet die beroochtinge vā taphia barbara/ wāt ſi heeft
groote virtuyt in die ſpenē/ bepde int ſtepen en int
roockē/ ſo d̄ ſi bouē alle ſimpele heeft epgē virtuyt.
Condiſomata zjyn harde ſcrofelē/ en ſi wordē gene-
ſen met te ſchepdē en te moruwē/ En het geualt onō
wjlē na die ſpenē die lāge geloopen hebbē/ oft om
apokueniē die te ſeer gerijpt zjyn/ en ſonō onōſcheyt
genelen/ dat die groote darm doorboort wort/ ſo dat
egat buypen blijct in dpe billē int merch vādē ers/ ſo
dat door dat gat gaet windichebe en onōwjlē die v-
teeringe/ en ſommigē een paerlijc/ en den ſommigē
als ſi ten ſchole gaen/ dwelcke men fiſſele heet. Ende
vā deſen en andere/ ſo onōwindē hē ſommighe ſcou-
telijc te ghenelen en gheē geſchil te maken/ tuſſchen
deen en dandere/ ghi en moecht alſoo niet voortgaē
is nootſakelijc donderscheyt nerſtelicke te ſoekē
die diſpoſitie vāden fiſſule/ en oft egat dat binnē is/
alſo ſeer opwaert gaet na tlichāe vān lacerten/ als
ghi die keniffe daer af hebt/ dan en machmē den fi-
ſſel niet ghenelen daer en ſoude wat quader af comē
dat ſonder wille die dreck ſoude ontgaē. Nocht mer-
ket/ oft wō gāte gaet vele materie oft luttel/ en iſ-
ſer vele/ oft dat ghoet oft quaet is/ en oft daer ſwee-
ringhen oft ſwillinghen zjyn/ wāt alle deſe doen dpe
kuere veranderen/ want men moet eerſt die ſweer-
inghe doē gheſittē/ dā proeuet/ oft dpe fiſſel gaet bouē
die ſubſtancie vāder lacerten/ dwelcke ghi wetē ſult
ſteet wō vinger daer in/ en ſteet dan daer een bro-
kelike wiecke in die fiſſel/ en coemt die wiecke tegē
uwen vinger/ dā heet den ſieckē d̄ hi ſinē ers lue-
ke/ Dā ſuldy wetē metten werckē der lucernē/ daer
hi mede gheloken wort/ oft die fiſſel is bouē die muſ-
culen oft daer onder/ En is die fiſſel bouen die muſ-
culen en die ſiecke gaet ten ſchole en daer noch wint
noch ſtront wt en gaet/ En vōndē den fiſſel bouē die
ſubſtancie vāden muſculen/ dā en coēt daer in gheē
der manieren aē met pſere/ noch met barnende din-
ge/ op datter niet arghers af en come/ Maer ſupuert
die ſtede met waſſinghe vā huenich water/ met mie-
re en met andere ſupuerende/ ſo dat dpe quaetheyde
niet en meerdere/ en cōſorteert den ſiecken met deſen
dingen/ En iſt egat dat binnē den ers is/ benedē die
muſculē bi den ers/ ofte in die middewaert vanden
muſculē/ dan moechdi hē volmaectelijc genelen/ wōl
dy/ op datter luttel vrochticheit wt coēt/ ſo iſt beter
dat dpe diſpoſicie drooge/ wāt dā wort dat lichaem
geſupuert vā vele ſieckede. Wācht ofte bloet totten
ſpenen plach te loopen/ eer hi den fiſſel hadde/ en d̄
niet en liep na dat hi die ſpenē hadde voor dē fiſſule/
dwelcke daer na belet wort. Maer d̄ bloet is wt an

dere deelen des lichaems/ en aldmeest iſt ſake/ dat dpe
ſiecke/ ſine d̄ ſi die fiſſel hadde/ gheen ſweeringe en
geuoelde indē rugge/ de welcke hi plach te gheuoelde
voor die fiſſule/ Dan wacht dat ghi v niet en pijnēt/
om die fiſſel te ſluptē/ wāt dā dede ghi reghe tgeboē
vādē edelen pporas/ want bi deſen vorchtē fiſſule
ſo wort alle danō gedroocht/ en die fiſſel al te ſeer ge-
opent/ behoedt die ſtede vādē ſpenē/ wāt hi ſept dpe
ſpenē te gaē. R. Daerō ſiet/ iſt dat ghi die kuere be-
gheert/ ſo moet ghiſe doē na een vā deſen. iij. manie-
rē. Die eerſte is/ dat g i legt een lootē naelde int gat
bupten/ en treect ſe wtē eerſt/ en dpe naelde moet ooc
hebbē eenē. ij. voudigē ſtarchen draet/ en die naelde
wtgetrockē/ knoopt te gaē bepde die epndē vanden
drade/ en ſteket bouē die ſtede wat hooger/ en maect
daer eenē anderē knoop bp/ en treect alle dage wat
naerō toe. En iſt ſake dat ghi wat haeteliken were-
kē wilt/ als ghi den draet daer in hebt gedaē/ ſo licht
op bepde dpe hoeckē vādē drade/ en tſnidet tolēſch
af met tanghen/ tot dat die draet altemael los is/ en
is dat ghi ands wercken wilt/ dā bindt den draet aē
een lijnē cleet en dullet tgaet/ en dan ſaluet aen die ſi-
de daer ghiſt af hebbē wilt/ met vnguentū ruptorijū
en legget mettē toetrechtē des draets/ en knoopt die
hoofdē vā dien cleet en tolēſch dat mettē clerde be-
grepē is/ ſal wordē geſnede en gheſwart/ op welcke
ſwartheit legt boter/ tot dat die roue valt/ daer nae
ſupuert en heylt. Die fiſſel die in die ſtede coēt is on-
derwjlē ſeer quart/ ſo dat ghp een corruptie wtſte-
ket/ en ſommighe wille dat ghenelen met ruptorijū/
macromme dat ſi daer makē Eſtiomonū/ Maer in
deſen val als de fiſſel groot is/ ſo en is daer toe niet
beter dan vier/ want dat veruullet al/ wāt het doet
douertollich af/ en ſupuert die gebrode ſtede/ en ma-
ketle recht en corrigeert dpe cōplexie/ en en laet dpe
ghecorumpere materie in dpe ſtede niet worden
gheſtroeyt ende verbruydt.

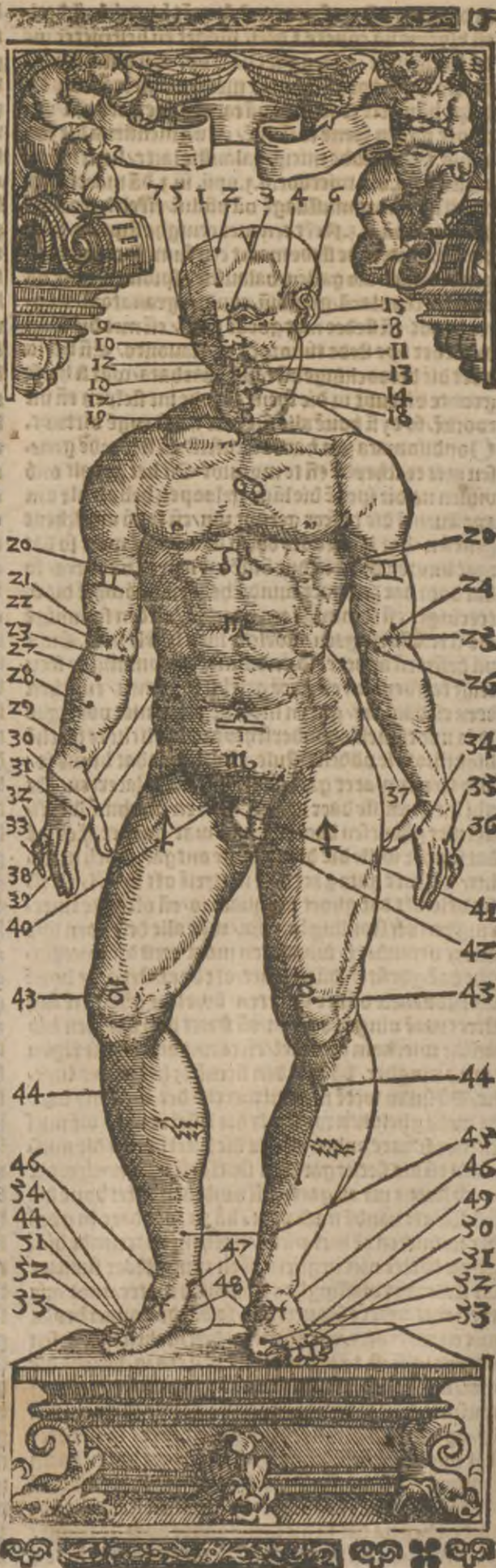
Exemple.

O broeders/ ic ſach die leeke met. i. ruptorijū/ dat ſi
haddē vōndē/ genelen cāckerē fiſſelē/ en alle clien-
gen/ en ſchepdingē/ en dat bidē ruptorijū van Salic.
en hoe daer meer dolingē toequame/ hoe ſi meer ver-
grāmet warē/ en hoe ſi meer haer ruptorijū beſichdē
en ſi ſlachtē den ghenē die niet en heeft wjyn te drinc
kē/ en hi drinet rechte voort azzjyn/ en hi veromwaer-
dicht te epiſchen anderē wjyn oft anderē dranc/ dā hi
heeft in de drinchinge van ſinē azzjne/ en het hindert
hē/ en nochtās als hi gram ik/ oft als hi dorſt ljdēt/
ſo en vraecht hi na gheenē anderē dranc/ en hi heert
wederō tot ſinē azzjyn/ ſo lāge tot dat die geeſtelijche
ledē verbroocht wordē Maer hadde hi oueruloepēt
heyt vā wjine/ en hi zjyn natuere wel kēde/ hi en drōc
he niet ſoo vele vāden azzjyn ten waer dat hi by auon-
tuere daer mede wilde verdouwē dpe colere/ en dan
ſoude hijt ooc nemē bp matē. Maer ghi deplē die v-
ſchepdentheyt der ledē/ gelijc dat elders volcomelijc
gethōt is. Naga die clieninge coēt onōwjlē in
dē ers/ wt droocheyt der humore daer te gaē loopē
de/ welcke wordē gekuereert met vochte ſpiſen en
drāck/ en met ſichtinge in waterē/ Daer maluwe in
geſodē is en heemſel/ en andere dpe vocht makē/ en
met ſalūinge vā ſaſſis wittē onguente/ dat die clie-
uinge vādē ers en vān matrice af doet. R. Olve
vā rooſen. r. j. was. iij. j. ceruſe. j. f. gebrāt loot. ij. j.
dragāt/ anijs. ana. i. j. opij/ campher. ana. j. f. en dwōt
te vā. ij. eperē/ en maect een wit vnguent. Item hē is

goet pillē vā bedellio/ die oock goet iñi tottē spenē
alle sieche de vā dē eers/ Andē welckē noot sakelic is
purgacie des lichaems dat mē aldus maect. *Be. Mētra*
bolani hebli/ indi. ana. x. j. *scrapini*. iij. j. witte water
kerse. ij. j. bedellij. viij. rot. j. schep dt dpe gōmen in
watere vā coolē / en vergadert dandere daer mede/
en maectet pillē af/ en haer doos is vā. ij. j. tot. iij. j.
want si schepden licht eliken.

Van cancrenē en mormalen in die beenen.

Cancrenē zyn tōde gatē/ die in de beenē
comē/ en malū mortuū dies gelijc/ mer
cancrenē zyn tōde gatē in die beenē lee
lijc genoech/ die welcke coēt dā verster
vinge vā dē knien / om dā daer niet en
wort ghesonden die leuende gheest/ Maer dpe stede
wort ghedestruert sonder leuē/ en corruptie coemt
in die ledē/ En ware die corruptie tottē beenē/ so en
soudt niemmermeer cancrenē heetē/ maer het soude
Wynthachilos heeten/ en is dat die corruptie alle tiede
beduct/ so soude zyn gheheten *Estiomenus*/ en is al
so vele te seggen/ als hem seluen corrumperende en
verteerende. Die tekenen vā cancrene zyn vā
de gaten onder swart/ en dat vel dat daer om gaet/
is bleekende/ en die lippen zyn root en dat vleesche
dat in die middewāert gaet is gecorrumpeert/ Dese
siecheit is gelijc metten verwozen canckere/ gelijc
dat haer namen gheliken/ maer si scilē/ want de cā
ker coēt vā gecorrumperder melancolie/ en dese sie
cheit coemt alleene wt des ledts verliesinge des leuē
den gheests. Item die lippen vā dē canckere zyn bet
op gherect ende meer groen/ En die canckere corru
peert meer en ontfleert/ daerom wort hi vā dē som
migen gheheten den doode canckere/ want dit on
gemack wort gekurreert met purgacien der milan
colie/ wāt al ist sake dat melancolie die principale sa
ke niet en is gelijc die canckere maer om dat si neder
loopt/ so wort si seer ghenteret/ en daerom zyn daer
goet toe alle dinghen die bloet supueren vā melan
colie. In alle oude gatē en aldermeest die nēd waert
daer vā die supueringe/ so doet laten die adere dpe
opten cleppen teen leyt en die andere daer naest aen
die selue stede/ want die laringe vā deser adere/ also o
als mijn meester seyt/ en ick dicwils hebbe beproeft
dat purgeert melancolieuus bloet vā den aderen/ en
de niet alleene wten knien/ maer wt alle den licha
me/ ende op dpe stede stroept puluere vā affodillē/
oft andere dat dat ghecorrumpeerde vleesch af doet
Ende ist dat sake dat ghi sekerre werken wilt/ ende
wat haestelijcher by also verre alst v dpe sieche con
fenteren wille/ so maect eenē punctuale oft scharpē
brant/ also groot dā hi ouergae die lancheyt vā dē
ghequetster stede en dat viert tot dā wirts wort/ en
de dan viandert ghat lancr dat been/ totter diephēyt
vā dē corruptien so dat dat ghat dat te voren roet
was neme een lanchworpijghe forme lancs ouer die
knien/ want also wort die complexie vā den leden
recht ghemaect/ ende die complexie vertert/ en daer
wort den ghate beiaaghet ofte vercreghen een goede
forme/ Ende naden brande so segget daer oppe een
supuerende plaestere vā zeem vā mele/ ende vā
eppen sap/ ende kuerecet also ghi wilt vā den gha
ten bouen gheseyt/ Vā welcke canckere/ mormalē
ende malum mortuum ghenoech gheseyt heeft/ so
annes de Vigo int tractaet dat hy vā den pochen
beschreuen heeft.

Vanden laten en waert den lichame helpt.

I heb ic hier voer int boec gesproke vā den laten/nochtans sal icker hier bree- der af spreken om sine nootlakelicheit. **L**aten is een proper ghemeyne minderinge des bloets. En al ist sake dat ambacht vanden laten door onse houaerdie den barbiers is ghelate dat hier voormaels plach te zijn der medicinen werck/ende aldermeest diet ambacht vander chirurgien hantierden. **G**od waerom is noch hyden daechs so grooten vershil tusschē dye chirurgien en phisike/om dat si dat hantwerck der lecken lieten. **O**ft als somighe segghen dat zijt ver onwaerdichden metter hant te wercken/oft als ick meyne dat zijt niet en bekenden dat die maniere vā wercken voor die conste ghinck. En dit abups is so verouderd by oude ghewoontē dat sommighe luyden meynen ende ghelouē dat onmoghelic ware dat een mensche bepde dye consten wiste. Maer dat weet dat hi niet en sal zijn een goet phisicus/die van den wercken van chirurgien niet en weet. En dier ghelike dye en salmen voor gheen chirurgien rekenen/die van phisica niet en weet/maer hi behoort te weten alle die deelen vander medicene. **D**ie latinghe besighen wy int ghemeyne in. iij. manieren. **O**m ghesontheit te behoude/en om te wachten vā gheuoontliker siecke. En om die siecke af te doe dye terstont gemaect is. Die twee eerste maniere schine een te wesen/maer si schille. En daerō is die latinge bescreue wt kieselic/wat wickelen dē goeden tijt/en die vre/en die locht/en dye virtuyt vande sieckē/en vele sonderlinge die voorsien wi/en wy verbejde dē goede tijt en goede vre. Indē tijt vā noode/al ist sake dat wi veel voorsien in vādere/en beyde wy daer na niet/dā na die sterke virtuyt/Rochtās dwinct ons onderwilē die noot met cranche virtuyt te late/mer dan doe wijt ten drie oft vier repelen/dat wi indē stercken teender repelen soude doe. **O**m die ghesontheit te houde/so late wt/en makē die latinghe dē ghenē die mildelike etē goet vleesch en drinckē goede wijn/der welcker virtuyt wint veel goets bloets/en die luttel arbejde/en specialic die ionc zijn/en den sommigen ooc in haer outheyt/die des latens gewoon zijn. En dese maniere vā kuerē wort geuoecht totter houdin ge vāder gesontheit. Ten anderē male so laten wy die bi gewoontē sweeren heuet/oft cortse/spnoē/oft squinācie/oft splenereffs/oft sweeringe vā speien/wat wt late dese eer dē tijt vāden toeuallē coēt ten ware dat wi die sake vāden toeuallen namē/eer die sieckheyt toe coēt. En dese maniere vā kuererē is geheete voorienliche. Ten derde so late wi/alline heuet dē sterckē hooftswere sonder cortse/stercke squinācie/stercke splenereffs/oft heete apostuēie der le den vā binnē/oft eenige andere siecke die wt veruult heyt vā blode coēt/so laetmē om die siecke af te doe die terstont gemaect is. En dese maniere vā kuererē is geheete curatijf. Van dese drie gemeyne conditien so dwinget ons noot sake bloet te late/al waert beter datmen dat lichaem soo regeerde/dattet des latens gheen doe en hadde/en dat met betameliker spien en met goede regimēte. En ooc onderwilē als hi veruultheyt geuoelde/met abstinētie/en ghelijc ooc datmē gheē laxatijf te doen en hadde. Totter leerin ge vande late sal ic serte drie generale regulē/onder de welcke ic meyne te sette die leerin ghe vā minē la

ten. **D**eerste/wie sculdich is te zijnen latere/en hoe dat hi zijn ambacht sculdich is te doen. **V**ander op wat tijt dat dē late sculdich is te wesen ovaerlijc oft nuttelijc oft nootlakelijc. **T**en derde/de adere te hēnen/de welcke mē sculdich is te latene en te wondē. **D**ie latere is sculdich te wesen een iongelinc/en ooc gheen kint/en alle den lichaem noch stark hebbēde en die handē niet beuende/en is ooc sculdich te hebben een ghesont en subtyl gesichte/en hy is sculdich te hebben kennisse der aderen/en die te onderscheyden vādē senuwē/en vādē arterie/en hi is sculdich te wetē dye stedē/inde welcke datmē sculdich is dye adere te late/en ooc waeromme/en waer die aderen bi die senuwē liggē/so dat hy daer by mach conuen schoude de vreesen. En hy is sculdich te hebbe vele vliemē vā diuersche formē/claer en blinckende van stale/vandē welcke sommighe zijn subtyl/en sommighe grouer/sommighe langhe/sommighe cort/dat alst nootlakelijc is in grooten aderen wonden te makē dat hi dan die groote besighē/en alsoo contrarie vā den cleynen. En men is sculdich dye vlieme mettē dupine/en dē voorste vinger der rechterhant te houden. En men sal die adere wriue metter palmen/so dat hi die stede sien mach die hi laten wille. En also mettē twee vingerē die vlieme inne settē/na dat elcke adere begeert. **T**en anderē male/so moet hi wetē datmē niet en is sculdich hinderē te late/er si marbaer zijn/ten si dat grote noot sake daer toe dwingē als oft ghi saecht eenē mensche swillē/oft opblasen dat ghi bekennē sult bider nauwichz des veradems en bi die opblasinge der adere/en bi die volheyt des hals/en bi die rontheyt van alle den aensichte/oft bi die bleecheyt en volheyt/en bi die gekeltenisse vā alle den lichame. En dan eer ghi dien laet/so spreect al dus totten vādere en moedere/oft totten naefte vādē den/en segt hē vander vreesen dier af coēt. **S**pet dat ic v eenē raet geue/datmen se niet en late/wat dat en segghe ic niet/maer ic segge wel dē late hē noot lakelijc is/op dat hi leuen sal/en waert mijn sone/om dat ghi gheenē anderē wech en siet/ic soude doe late. Maer ghi luydē hebt raet aen v seluē oft aē andere/wat v te doe staet. En also sidi sculdich te seggē in alle onsenlike casen/en men en ist niet sculdich te doe met ontsiene. **I**tē men is sculdich te late die oude/en aldermeest die cranche/al ist sake dat dese regule wederleggen heeft/wat mē wint sommigē ouders/der welcker virtuyt starker is/dan sommighe iongers. En men is sculdich te latene die wt sieckhedē comē/specialic/op dat si haddē goede crisis. **R**och vrouwē die kint dragen/en specialic in die drie eerste maendē en in die drie laetste/al ist sake dat sommighe in ghe woonten hebbē/dat si late eer dat kint leuē ontfact en hem en dunct niet dat hē deert. En ooc dē iongelinge/der welcker verwe wit en bleec is/ende luttel hars hebbē indē baert teerder. En die cleynē bedec te adere hebben/die en zijn niet bequaem om laten/noch die ghene/indē welcker lichaem zijn vele rauwe humore/en die luttel goets bloets hebbē/wat in de se so moet dat luttel goets behoude wordē ouer een stuc. En hier in so misdoe vele de valsche luydē/wat als si vol zijn vā groote coude humore/en ghecorrupeerde/so laten si. En als si sien dat haer bloet vol is vā vele groote coudere en ghecorrumpeerde humoren/so meynē si dat si seer wel gedaen hebben dat si soodanige bloet wt gelatē hebbē. En dā seyt hē die

Barbier/ niet hoe nootfakelic dat was/ en ghy moet
 no terfkont weder comē en doe laten/ En fo dicwils
 volge jist de barbier/ dat si al late de verdorue wordē
 wāt si late dat goet bloet wt/ dat seer luttel is/ en in
 hen schuldich was te bliuē/ Maer twaer goet dat si
 met ander maniere haer verdorue humore ydeliden
 met medicinē/ Noch die latinge en is niet goet den
 ghenē die beghinſel heeft vā chatarratē/ noch eeni
 ghe minderinghe vā bloede/ en aldermeest met ven-
 tuelen/ Maer fleubotomie is goet in die bouen ghe-
 noē de vallē wāt ate een mensche veel vlees/ en dōc-
 ke veel wijns/ ten si datmē hē late/ en tot andere toe-
 uallē die en is niet sekerē in hē seluē/ hē en sullē sie-
 ten vā bloede toecomē/ oft bi auontuerē hi sal steruē
 met onuerſiender doot/ Mer wort hi betamelic ge-
 laten/ so mach hi te langer jijn gesonde houdē/ Dier
 gelike/ dyc ghewoone is te hebbene die artentiken/
 op dat hi hē doet late/ genoegh voor dē toecomendē
 tijt/ so mindert hi die sweeringe vande bloede/ en hi
 en salte niet hebbē/ ten si dat eenich cracht doet. Dit
 selue verſaet in andere siectē de vā ouertolligē bloe-
 de comē. De ghene de sinoca hebbē/ hen is altoos la-
 tinge goet/ wāt ist sake datmēse voor dē vierdē dach
 laet tot ſincopi/ Die fleubotomie beneemt altemale
 de cortle/ oft si mindert dyc materie/ dat si nemmer
 meer tot volhedē en mach vanderē/ En ist sake dat
 men niet en laet bloet/ in hē siectē de trecket ondwij-
 len op ter borst/ o die meerderinge der hitte inde ſte-
 de/ en om die wjthert vā dē ſtede wort si daer verga-
 dert in sulcher groothet/ dat de siecke in onmachtē
 valt/ en ondwijlē wort een adere inde borst ghebrokē
 oft in die longere/ der welker loop niet en wort ge-
 stopt/ voor die siecke en sterft/ oft ten si dat die ſtaeck
 heyt der natuerē bequele/ Die bloet wter nuele ge-
 temperlic leidet/ also dattet onderwilē den siecken
 verlosset/ vā getemperlic/ wāt tbloet wort ondwij-
 len tot dē nuele met crachtē wt gelatē/ so vele/ dattet
 den siecken in onmachtē brengt/ Daerom en ſinen
 niet ſculdich te ontsuldighē vā late in sinoca/ dattet
 ghi den sieckē late moecht in eeniger maniere/ en en
 moechdys niet doen/ so sidi ſculdich te cortle te bluf-
 ſchē/ met veel couds waters te drinckene/ dwelc cou-
 de water niet en mach ſcadē/ anders dan dat den tijt
 vāder cortle verlenget/ En dat sach Sals/ dattet be-
 ter was/ dā dē sieckē te late steruē/ Also ist ooc goet
 alſiment voor dē vierdē dach doet/ alst dē cortle min-
 dert/ en dyc toeuallen. Maer in desen ſinen ſculdich
 meer te latene vande bloede inden lichaem/ ten regi-
 mente vāder cracht/ dat siē houde der natuerlijcher
 hitte waert/ dwelcke were beſchermt de ledē en den
 lichaē vā ouertollighe hitte/ en dat merete Muteſena
 seer wel. En in ſplenereſis is latinge ſchuldich te we-
 ſen alst euel af gaet/ en die toeuallē/ dwelcke Salie.
 seyt dyc de beste medicinē is/ ooc ist goet in alle heete
 apoſtuenien beyde inde ledē vā buytē en vā binnen
 En tis goet in Squinatie en sanguinē/ vā nootſake-
 lijē/ en si is ooc goet in ſpalina wt vollichedē/ so dat
 daer ſculdich is te ſine ſonder ontfermherticheit/ en
 de aldermeest op dat moruwinge oft sweeringhe he-
 uet te doene/ Chemeynlic ist goet in allen bloet eue-
 len/ oft dat is met crachtē ſupuer te makē/ of ſonder
 cracht. Ghi moet wetē de derde/ al ist sake dat de an-
 dere jh geſprotē vāder telgerachtige adere/ die wter
 buginge vāder leuer coemt/ so wordē si menichſoude-
 liken verſchepdē/ en geue diuerſche hulpe vā dē ade-

ren/ vān ſommighe worden si seer byſondert getelt.
 Maer o die cortheit en sal ic se hier niet ſetten onder
 die openinge der aderen/ die welcke jijn vſaigen/ en
 haere ſpecialike hulpen.

Die drie adere der armē wordē gelaten
 in. v. ſtedē vā gewoontē. Deerste is ce-
 phalica/ die welcke wort ghelatē in. ij.
 ſtedē/ dats te wetē omtrēt den ellebo-
 ge/ een luttel bouē daer dē arm voudet
 Daer is nootſakelijc dē arm bouē te bindē en te per-
 ſen/ tot dat si blijct/ en ghi moet die milbelike ſuiddē
 wāt haer nauwe ſuiddē maect dicke veel apoſtueniē
 en ghi moet ooc wachtē dat ghi geē lacertē en raect
 den welckē si seer na leet. En men laetle ooc tusschē
 den dupm en dē vinger in die v̄gaderinge een luttel
 bouē. Dese adere laetmē ooc om die heete oogē vā
 den hoofde en ooc vāden halſe/ En die ledē die vā dē
 wortel vāder borst opwaert jijn. Basilica laetmen
 int nederſte deel vande arme/ daer leet si omtrēt die
 voudinge vande arme/ en dese leet op een groote ar-
 terie/ oft daer seer bi/ Die welcke als ghijle ſijnt/ ſoe
 wacht die arterie/ En men laetle ooc tusschē dē cley-
 nen vinger en dē goutvinger op die hant. Des wel-
 kē latinge goet is voor alle die siecheit vāder vorckē
 vā dē borst nederwaert/ En si is oock goet/ alſmenſe
 doet bidē wege der onthoudingē totter siecheit vā
 dē hoofde. Na deser Basilica/ en der voorgeſepder
 Cephalica wort v̄gaderet Medianā/ die welcke dieſe
 gelijc haer openbaert binnē inde arm/ in die voudin-
 ghe/ en dan ſinen harde wel ſchuldich te wachten
 datmē niet en rake eenich vāden twee ſenuwē/ tuf-
 ſchen dyc welcke dat si leyt/ En haer te laten is seer
 goet als ghi al dē lichame ydelē wilt/ en ſpecialijc
 totter siecheit vāder hertē/ en tot alle de ledē vāder
 borst/ na dat si geconformēert jijn/ so is die latinghe
 vā Basilica beter/ en si is ooc goet totter ſiechedē de
 int hooft beghinnē de noch niet ghecōformēert en
 jijn/ wāt na die cōformatie ſo is Basilica beter/ also
 geſcreuē is. En de latinge buytē optē dupm is/ goet
 totter ſiechedē vāden hoofde/ ghelijc dat Basilica is
 vāden welckē dat si coemt Maer si cranct min noch
 in haer latinge en valt gheē dolinge. En de adere de
 tusschē dē cleyne vinger en dē gout vinger is/ comē
 de vā Basilica/ die laetmē om de siecheit vāder leue-
 re inde rechter hant/ en om die siecheit der miltē/ op
 de linkerhant. Int hooft laetmē een adere/ en heet
 vena frontis/ o die siecheit vāden hoofde/ ſpecialic
 die achter jijn/ en ooc na die conformatie jijn si voor
 her welcke ic terfkont hebbe geproeft/ wāt si beneēt
 ſeenēſe/ als een godlic werck/ biſonder als de mate-
 rie int hooft gehouden wort. Ic ſach een vrouwe/ de
 hadde eenē hooftſweer bi na ongenēſelic/ de welcke
 ich op de hant liete/ en ic purgeerdeſe/ en het en help
 haer niet/ En het was int voorſte deel vāden hoofde
 meest/ en die adere opēbaerde haer meer/ dā si ſchul-
 dich was te doen/ En ic gebode die adere te openen/
 en si was haesteliken daer bi geneſen/ Maer als ghi
 te laten wilt/ ſoo perſet den halſ en ſuiddē/ en dese
 adere neemt ondwijlē int hooft/ en si is goet ghela-
 ten tegen ouden hooftſweer/ als Saphaci en Tinee
 Maer waſſchet dat hooft vande ſieckē metten bloe-
 de dat daer wt coemt.

Die aderen die in beyde die ſiden vanden ſlape vā
 den hoofde jijn/ dyc laetmen voor den ghebedden
 hooftſweer en siecheit vāden hoofde en ooghen.

Van den cauterien ende die maniere ende
van brandinghe met pseren.

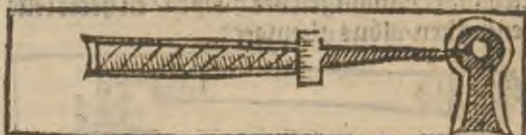
Cauterium oft brade seymē in. h. manerē
dats te seggē middelē en nauwelic mid
delijck heymē brant / alle sieden dpe
wort indē lichame weder dz si wort met
toeuallē des dincs / als vā pseren / oft van
goude / oft vā and toeuallē met allen heet / oft heeten
watere / oft olie / ofte bernende medicīne / oft si simpel
zjn als catarides / schoisse van looke / vīncella cassia /
apīā / rīss / pes mīllī / vitriolū / kalc / arcanicum subli
matū / en vele andere simpele. Die verghaderde sulph
oueruloepēt lye hebbē indē Antidotarius. Nauwe
lijc is geheetē dat cauteriū / dat alleene geschiet vā p
sere / oft siluere / oft goude / oft van olve / oft vā water
by constē heet gemaect met sieden dat vā medicīne
coet die macht heeft te bernē / dat heetmē machtēljc
cauteriū / wāt het en is niet heet vā werckē / noch het
en verbrant niet / het ten si dat die hitte dpe in hē ver
gadert is metter hitte des lichaē die ond hē is / eerst
beroert wort met eenigerhande materie. Dan ca
terie heet brant actualē / om dat ter stont brandet son
der die werckinge der hitte des lichaē daert op ghe
leet is / Van desen brade seet Muicenna / dat een edele
medecīne is helpende te verbiēdene / dat dpe materie
niet en worde gestopt / int ledt / en om te verstercke
ne dat ledt / wens cōplexie wē beche / en om te scep
dene die gecorrupteerde materie die int ledt is / en om
te stoppē die vloeyinge vande bloede / by desen woor
den wordē verstaen die brandē die een vanden edelen
grooten medecīne zjn oft wercken der Chirurgien
Dpe redene toonet en die beprouinge heuet ter stot
beprouet / Maect om dat die medicīns / so bouē geseet
is / laten altemale die instrumentē van chirurgien / so
datter selbē eenige rebelijc chirurgien geuondē wor
den. En de lecke werckē mettē cauterio niet bekennē
de die ond scheidē tusschē de actualē en potentiale / en
om dan toeuallē die si niet en kennen die daer toe be
hoort / en dz / te wetene welckē tijt / en hoe en waer / en
in welckē si zjn schuldich te wesen / so wordē si vā
den sommigē begrepen / maer door dat hy na al wten
gebruyke gecomē is / En om dat die sommigē hebbē
brandē gemaect int lichaē niet supuer / maer veruult
met vele gecorrupteerde humore / so schijnt si daer do
re den lichaē niet supuer te makene noch zjn disposi
tie te verteerene / Maect si schinen tekenen der caute
rien daer apostuēsiē in gemaect zjn / of ontskende /
en onderwilen karicker makende / om die inuoluepin
ge der verdoruen humoren / waerō dat soodanige so
verweret waren / dat si nimmermeer so hoene en
waren elders brandt te makene / al hadt hem seer vele
mueghē batē. Vandere vande medicīne die dat bran
dē latē op sommigē heete drooge lichaē vā cōplexie
vande welckē dat quame openbare leselen / waerom
dat geuonist wert / dat niet goet en was dat zijt meer
dadē / die welcke alle te gaē die constē vande cauteriē
haddē gehad / haddē si alle dpe deelen ondersocht by
subtilhedē die Muicenna die ter cauteriē toebehoeren
so soudē si die werckē seker vīndē / Daerō weet / dat
de cauterie is bouē alle dingē verteerende / op datmēt
leet daer zjn cracht mach te bouē ghaen / der materie
die te verteerene is / wāt gelijck ghi sien mueget van
den vyere / dat tet alle dīnck verteert dat veruūnet /
nochtans ist datmens seet een luttel in vele groens
houts / dat doet onderwilt dat hout roockē / en doet

oor daer water wt loopē / dwelcke dat niet te male en
mach verteerē / en also wordet ghebluscht bi hē seluē
hier bi gelijet datmēt seet / en thio waer / dat die sonne
mīn deert indē somer den ghenē die daer in liggē / op
dat si heeft hē beschemē / dan in den winter / om dat de
sonne inden somer scheidet dat droocht si. En daerō
is si seer goet dē ghenen die dwater in hebbē / soot ge
seet is / indē winter scheidt si / maer si en mach dpe be
roerende materie die si heeft geseheidē niet verteerē
de welck daer bliuēde indē lichaē maect cortle / en ver
stopt die siecte / en apostuēien / ende dē reuma / dats
den snoē / en vele andere moyelijcheden / Als deser re
dene naer Muicenna vande cauteriē / was onder dou
ders twifel oft goet is om alle complexie recht te ma
kene / en om alle materie te verteerene / en ten schijnt
niet / wāt alle huere geschiedē met cōtrarie / En tvier
om dat heet is / en schijnt niet goet te sine in heetē cō
plexie / en en helpt niet / beyde dē simpele en dē gemēg
den / en tmeerder die quaerheyt / wāt alsoo Galien
seet / heet gedaē tottē heetē doet dādere heet verwoe
den / En om dese redene te proeue oft helpt oft dat
niet en helpt / zjnō vele stercke argumentē deene cōn
trarie den anderē / die wi om der cortheyt te volgen
beplen en comē tot der waerheyt / So is dat cauteri
um actualē goet om tledt te conforterene wiens cō
plexie wt willē recht makē / aldus ist dat die cōplexie
byde welcke die tegewoordige materie wort in qua
de dispositie gehoudē / Al is oock die materie heet en
drooge / nochtans wort byder afdoeninghe die mate
rien / die cōplexie recht gemaect / want als die sake af
is gedaen / so wort dwerch oock af ghebaen. En al
le cauterie droocht de materie en verteeret / En dpe
is een huere by cōtrarien / door dē wech der afdoenin
ghē der saken / gelijck wi afdoen met Scamonie die
siercheine purgerēde colerā / maer om dat si heeft eē
eyghenheit colerā te purgerene / die de siercheine in
haer eyghē wesen houdt. En met Turbith purgerē
de siematike cortle / niet om dat hy coudt is / oft dpe
materie heet / en drooghe simpel oft gemēget / en dat
wt eenighen lichaē oft ledt / dā en waert niet goet te
cauterierene / Maer in een andere cōplexie cout ende
vocht / simpel ofte ghemenghet / so en ist gheene twi
felē recht te makene / als contrarie en zjn eyghen me
dicīne / En is die materie cout en vocht / so verteeret
si die / op dat die cracht der cauterien mach de groote
heyt der materien te bouē gaē / Sonder schilt vā cau
terie actualē en potenciael wetet / Cauterium actualē
om zjn duecht van zijnder simpelheyt / ist dedelke en
de beste / want al is dwater gemengēt met allen ver
gaderdē lichaē / nochtāso wort lichaē gequetst / vā
vele geuīngē vande watere / als Opīū / Mandragora
en vandere ouertollighe / En tvier om sine simpelhe
de / wercket edelijck / Ist om dat dwerch en die natue
re dpe sake ter stont voldoet / en en vīndet gheen ma
terie daert in werckē mach / so wordet haetelēc ver
teeret / en alst gheene cōtrarie en vīnt / behalū de ma
terie / so doetet een werck alleene / te weten / tverteert
En die brandende medicīne / als Caturides / wāt dē
lichaē is gemēget en cout int werck / het gedooget eer
ste van onser hitte en weret inden lichaem / en in dier
vechtinge / ist cōtrarie tusschen den lichaem ende die
medicīne / in de welcke vechtinghe dī lichaem oft blet
wort vercrant.

I tē tvier en brengt gheen sweeringe / sond inden tijt
vande in sindinge oft te luttel daer bouē / En om zjn

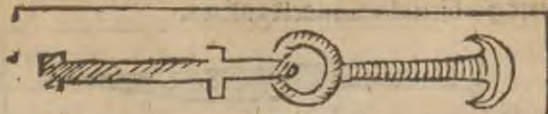
simpelheyt en haesticheyt so en quetset niet dat tlede
 dat hi geraect. Maer die vernende medicene en quetst
 niet alleene te quetsen ledt/maer oock die daer verre
 af zijn/om dat si verlanclae werct/ en also langhe als
 si duert so duert de sweeringe/daerom en helpt si niet
 in heete en in drooghe maniere/wat al waert dat sa-
 ke/dat dese materie verteerde/ nochtan om haer on-
 behoorlike lancheyt vanden wercke/so soude si daer
 verdrinckē die heete cōplexie vande ledē. Maer ic be-
 kenne/waert sake/ dat lichaem sterck en groot wa-
 re/en dat die coudē ende vochte materie hēde eenich
 ledt in quade dispositie/ dat dan braden met medicene
 soude helpē. En vele misdoef anders/wat si dragē cau-
 terie een iaer dander meer/ en dan alle tijt/ende dat
 is quaet/wat die cauterie en is niet goet/ behalve so
 lange als die vierige cracht in hē ghehuert/ dat is. ij.
 oft. iij. maendē ten meeste/maer om die sweeringhen
 oft seerichēyt der stede soo en loopē daer niet alleene
 die quade humore/maer ooc de goede om tlet te crā-
 ken gelijc dat indē tijt gewoon was te recke die qua-
 de humore/so trecket nu die goede/ en ondwijlen die
 beste daerom en laet se niet langher dā ghi meyndē dat
 die cracht vanden viere ghehuert. Itē en maect nem-
 mermeer cauteriū in een vuyl lichaē/ weder dat dye
 vuylheit si van goede humore/ende daer soudt meest
 hinderē/oft dat si vā gecorūpeerde is/ nochtan int
 lichaē vernult vā goede humore/so en ist niet ozaer-
 lic/wat dese materie is meest bloetachtich/de welke
 alleene met laten wort gheuerct/daerom maect si dē
 flecke een quade cōplexie roudt simpellic/ oft langhē
 tijt met vochtichedē gemēget/ die welke in en wort
 gheuerct met andere medicinalē remedie/dā bran-
 den met pserē het en si sake dat die berende cōplexie
 is in alle den lichame/so cauterisē in die fontinelle
 onb die knie/met een scharpe oft ront cauterisatie/en
 ist alleen in. i. ledt/ dye cauterisē in dē fontinelle/
 die onb tlede is/ en dye quade dispositie vande lichaē
 oft vande lede met materien/so pūndt v die eerste te-
 pdele met laxatiue medicene/ende die cōplexie recht
 te makē/dye vande materien verdruct is/ dwelche ist
 sake/ dat ghēt niet te vollen en moecht doen/so siet
 dat ghi niet en cauterisē met een crachtige medice-
 ne/behauē in starcke en inachtighe/en in coudē vocht-
 tighē materien/ende al ist sake soot voor. is./dat dye
 cauterisatie vanden viere zijn dye beste. Maer in an-
 dere casen/als in die complexie/dye alleene coudē ende
 vocht is sonb materie/en in de cōplexie heet en vocht
 en hardt/en drooghe met materien/so maect altoos
 cauteriū actuale/en en pūnet niet open te houden vā
 uen. iij. maendē en latet gensen/ en en gheeft gheen
 medicene/ En dunct v dat lichaē oft tlede in. iij. maen-
 dē niet gesuueret en te recht ghemaect/ en cauteriū
 noch zijn werck dede suuerēde/so barnet andwerf
 met. i. heet pserē/oft maect elders. i. cauteriū/ als in
 dand knie. Exemple is dat sake dat cauteriū int ledt
 int welke dat was al te seer verwerde/ alle dese
 voorpeynst/so moerhdi stoutelijc cauteriū makē en
 het sal v dā wesen als wuicē. seyt/ een redelike me-
 dicene/om dye cōplexie vande ledē recht te maken en
 het belet ooc die corruptie te wādelen/wat si let van-
 den ionghelinc in wege van corruptien/als met eris-
 pila/oft herpestominiū oft for. mica ambulatiua/of-
 te op cort gesept metter dispositie vande sweeringhē
 van elcker corruptie/ en weet ghi cauteriū wisselijc
 te settē/ tuschē een gesonde stede en gecorūpeerde/

dat cauteriū en laet den corruptie niet voorder gaen/
 wat het doet die corruptie wel af/ want so waer die
 corruptie is/so en is daer gheē edelder medicene/ dan
 al dat te gerakē met. i. heet pserē/ende dat in hemisse
 van kassē/ alle dinc vernult soot bouen verclaert is/
 en het stopt ooc die vloeyinge vande bloede/want ist
 dat sake/ dat bloet vloeyt wt een groote adere ofte
 arterie/en ander stoppēde medicene niet en helpē/so
 droocht in starckelijc/ Soodanige cauteriū sonb ghe-
 nakē veel vā bupte oft anō geuolentlike ledē mach
 gae tottē aderen oft arterie die gesneden zijn en dou-
 wet daer dat cauteriū starckelijc/ en maect. i. groote
 rouc/en stopt dat bloet wel dat daer vloeyde/also w-
 uicē. seyt/ op dat. i. cauteriū wercke met cauteriū
 en met sinē heelende. En om dat wi altoos onse sot-
 heyt wille volge/so hebbe wi geset sommige geme-
 ne regulē nuttelijc ghenoech voor cauteriū. Darom
 moete wi nu dalen tot verscheppinge des cauteriū
 na dat zijt behouē in diuerse steden des euels/daer
 moet ghi wetē/datinē in vele diuerse stede des lich-
 haē cauteriū maect/ En na dat dye steden diuerse
 zijn/so moete die forme vande instrumentē diuerse
 zijn/en die maniere van setten diuerse/ En al ist sa-
 ke/dat die forme vande instrumentē/nae Albutasis/
 seer menichvuldich zijn/en dat seer ghoet wate die te
 repeterē. Nochtan om dat desen boeck die cortheyt
 bemint na mān mach/so sal ic vertellē alle die for-
 men vā cauteriū tot. x. toe de welke ghi hier sien mo-
 ghet. Ten eerste datinē meest besighet/heet
 Volutū oft pūctuale/ dat setten door. i. ghat van. i.
 plattē pserē/ dat nyet heet en wort/maer het bestude
 dat luf dat den brant niet voorder en ghaet/dant des
 meesters wille is/ En dat cauteriū/dats pserē/ dat-
 men heet maect heeft. i. cleyne toedoeninge tottē wil-
 le vanden medicene aldus.

En die pserē plate daer cauteriū doorghaet/ dat leg-
 ghet op die stede/daerom dat cauteriū makē wille en
 dat instrument wort geuier tot dat glemstrem wor-
 pet/ En dan steket door dand pserē plate beschermē
 de dit/en maect daer. i. pleyne en als ghise af doet/so
 blijft daer. i. gat/en sulch is schuldich te wesen die ma-
 niere/en oft cauteriū ghemaect is/so legt daer op ou-
 de sineer oft borer of clinech ghelooten met coolbla-
 deren dats dbeste tot dat die roue valt die dpyer ghe-
 maect heeft/daer na legt int gat cleyne pillē gemaect
 ront vā lōnē cleederē/ de welke hardt genoegh zijn/
 en die in sinout oft in olie genet en op die pillē legt. i.
 coolblat/oft wijngaert blat/ oft wervinde dats betet
 en latet werken also langhe als ghi wilt.

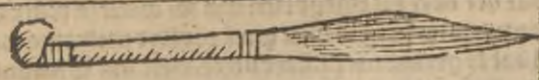
Dand cauteriū is geheetē rotundū/en en heeft ghe-
 toe doe so lanch/en dat besighetmē alsinē wille/maer
 twel wil alleene desen cauteriū/ ontstende voor die ze-
 nuwen te gheraken in een ledt vol zenuwen wesen dē
 ende is aldus ghemaect.

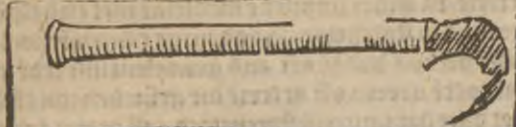
De derde cauteriū is geheetē pūctuale oft radiale
 en die besighetmē alsinē cleyne cauteriū maken wille/

Die Chirurgie.

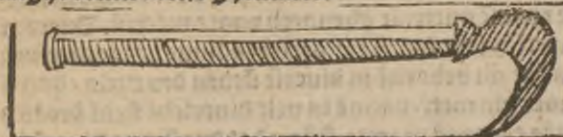
oft in kinderen aldus.

oft tis geheeten radiale/ ende is gemaect aldus/ ende het heeft stede in de kinderen.

Dat. iij. is geheetē cutelare/ ende thys noot sakelich/ als ghi wilt eenen langen brant dweers ouer thoof maken / oft eenen ronden sweer vanden beene in een langhe forme aldus ghemact.

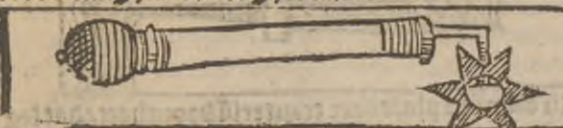
Die vijfte heet Vertile en is om te branden dwe diep te vanden Fistule onder de ooghen/ en quaet vleesch in dwe nuele / ende men doetet daer in met eender couder pijs/ so ghi hooren sult / en thys aldus.

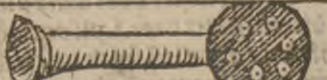
Ende als dit subtile instrument gheueert is soo siet het daer ghi den brant hebbe wilt door een koude pijs aldus.

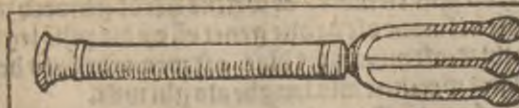
Dat sesste is geheeten Dactilare / om dat is gelich de beenen der hupen / en is gemaect als een tafel inder formen vander voudingen der hupen / en heeft sesste toedoeningen/ aldus ghemact.

Douen twee en onder twee en eene aen elke side/ soo darmen daer mede cauterijeren mach dwe hupen tot ses steden door een pieren tafele / ghemact tot de hupen met. vi. gatē aldus.

Dat seuenste heet Triangulare/ metten welken men mach met eenen dornwe drie cauterien maken / ende heeft oock stede/ en is aldus ghemact.

Dat achtste is geheetē Actuale / om dat ment onder wilen doet met eender naelden/ en theeft stede te cauterijerene die leden vanden ooghen/ wt de welcke dat oueruloepende har is gevallen / ende tis scherp ghemact ghelijck als een naelds aldus.

Dat neghenste is gheheeten Linguale/ en is gemaect

Die Chirurgie.

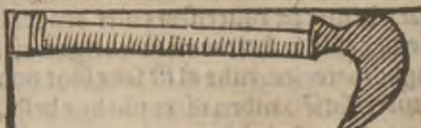
ghelijck een cleyn voghels tonghe/ en heeft stede ala ouertollich vleesch is aen der ooghen leden / aldus /

Dat thicnde is geheetē Ad cetone/ en me doetet hoor geghaete tangē / inde welcke men een scherp instrument sietet/ dwelcke ooghe heeft ghelijck een naelde en men neemt dan twelleken metten tanghesken/ en en me sietet daer dore dinstumēt aldus gemaect etc.

En wi trecken door een hoorde van wollen gatē gemaect en genettet in olie/ en daer na knoopt my den eynden/ en men latet also lange als men wille/ En tis zeer ghemeyn / en theeft stede inden mont vander maghen/ en op die leuere/ en op die milte/ ende op die borste vanden kullen. Aldus nu gesien dwe formen vanden cauterien/ en haer namen/ en waer toe/ ende hoe/ en in welcke tijt men schuldich is die cauterie te makene oft te setten. In oude hooft sweere/ als si gepurgeert zijn met laxatiue medicinen en ghorghelighen/ en niesingen/ En in anderen manieren wort hi gepeld/ oock by plaesteren/ en door saluē/ en door stouingen/ En in beuāginge met die sweeringē/ en in epulenciē/ en in gichtichede en beuāgingē / en in vreesen en in alle zen uwigē siecheden comende van ghebreke en vande hoofde/ en in oude sweeringhen en rootheden vanden ooghen/ en oude stede vande ooren/ en vanden nuellocken en ouden hoest/ en vloepinghe vande lichaē/ die welcke vanden reuma coemt/ dalende vanden hoofde/ Daer dese voorē. nyet volmaectelijck en worden gekuereert/ met medicinen / daer maect een cauterie messerwys/ in die fontinelle vanden hoofde/ aldaer uwe hant gestelt mette wortelen/ op douerste vanden nuele/ daer uwe meesten vingher eynde/ daer scheeret thoof/ en viert uwe cauterie messerwys/ so lāghe dat wi worde ende

ghlenkeret dan douwet dweers ouer thoof/ nochtans niet so sterckelijck/ noch so langhe/ datter dwe herstenen af mueghen verbranden / maer douwet saechtelijck in/ en lichtet haestelijck wt dat heete piere/ en na dat die roue geuallē is/ naer die leeringe die ghi weet/ ist been ontdeckt / so ist goet/ en en ist nyet ontdeckt / so verwandert uwe cauterie weder met een lichte hant/ tot dat ghi coemt totten beene/ en soo lichtelijck dat de herstenē daer gheene quetsinghe af en gewoelen / dā legt daer op weder dat sineer metten koolen / tot dat dwe roue alte male valdt ende theen wel ontdeckt is/ want dan sal eenich deel vanden been af schalen en door de cracht vande piere/ sal die materie onder theen licht scheyde/ want die cauterie moet opē gehoude zijn met wieckē/ tot dat ghi touwen wercke volmaectelijck coemt/ dwelcke ist dat ghijt niet en hebt/ eer de crachept des viers verteert wort/ so suldy uwe vier weder vernieuwen / wat sal ten eynde sond twissel uwen wille doe/ Met dese cauterie genas ick een wijf / die. vij. iaer sonder stemme/

noch mi en helpen niet die ydelinge noch die salu-
ge noch die an der remedie totter volmaectter kuerē
voor: die dat cauteriū soude luyckē/ so hadde de vrou
we een clepne stēme/ en verloor de stēme met eender
cruma dalende vandē hoofde. En ic ghenas ooc ve-
le luydē vandē ouden hoefte/ en van langhen vloey-
ne vanden lichame/ der welcker sake was die cruma.
En het is ooc goet in die borst/ siecheyt/ daer mē dat
hoofte seer vol vīndt/ dat men make rōnde cauterien
op elcken hoeck vandē hoofde. En men maect doch
rōnde cauterien aldus/ dat mē alleene dat ouerste vel
leken gherake in die fonticelle vandē halse onder dē
nech/ en mē set daer ooc ceto/ en het is ooc seer goet
voor: die siecheyt vandē ooghen vol vā cruma/ ende
voor: Epilepsia/ en voor: andere genoemde siecheden
vanden hoofde/ al ist sake dat si thoofte niet alsoo seer
en ydelen als deerste. Men maect ooc cauteriē indē
hals tusschen die knoopen/ gerakende bouē tvel als
wi ontfien crampen comende vā veruultheit/ ende
het is seer goet om te verwachten/ al mē ghewont is
in thoofte/ oft in die zenuwē/ want die materie wort
daer door verteret/ waer by dat dpe indrīckinge vā
den zenuwē wort verlangēt. In die fonticelle onder
dpe oore en achter die ooren/ so maect men een rōnt
cauteriū/ om die siecheyt vandē ooghe/ en den tant-
sweer/ maect alleene dat cauteriū vandē knoosle/ de
welcke men direct dweers ouer die oore/ is gewoon
den tantswere te beuenē. Dat ouertollighe vleesche
dat in die leden vandē ooge is/ geneest cauteriū met
cauteriū linguale/ deen na dāderē/ legghende caute-
riū opt vleesch vandē ooge/ nochtā also/ dat niet en
racker die natuerlike substantie vāden ledē. En met
cauteriū punctuale/ so gheraect men dat ouertollighe
vleesch/ dvelcke wasset in dpe hoeckē vandē ooghe
tot dat alle die ouertolligheyt afghedaē is. En met
cauteriū actuale so wort gepriekelt die stede/ daer de
ouertollighe haren wt geuallē sijn. Dat ouertollighe
vleesch dat in die nusen wast/ wort afgedaē met een
scharp cauteriū/ dat vleesche geraket/ deen na dāder
veranderende/ tot dat alle douertollighe vleesch afge-
daē is. En ondwilē wasset vleesch hooge in die nuse-
n/ daer toe moer mē besigē. i. subtilē cauteriū so dē
mē die wortele vandē ouertollighe vleesche gherake
door een pūpe/ so dat die wech vanden nuse niet en
worde gheraect. Maer maect rōnde cauteriē onder
die kinne diepe/ om die bēckinge vandē velle vandē
aensichte/ en saphari/ en puriti/ en om dpe siecheden
die indē mont sijn en int tantvleesche en in die tandē.
Men maect .ij. cauteriū in elckē a. e. deene vā bup-
ten in die fonticelle/ onder t grote musculē mer cau-
teriū anodulū/ en het is seer goet teghē die siechedē
die achter in die herkenē sijn/ alle oude litargie ende
swaerheit vandē halse te berouē/ en het supuert wō-
derlike seer die zenuwē vandē halse. Men and caute-
riū maect mē binne in die fonticelle ondt grote mus-
culū/ dies gelike met anodulū/ en het is goet tot alle
siechedē vādē herkenē vorē: als scotomia/ vertigo/ da-
linge vā watere tottē ooge/ tot crackheit des gesichtē
en tot alle siecheit vandē ooge. En mē maect caute-
riū cutellare/ tusschē dē dupm en dē wijser. Mē ma-
ket cauteriū in die borst tegē asma met cauteriū rotō
dū/ en men douwet luttel in. En mē maect onderwi-
len cutellare in de borst op de ribbē vā Empīma. En
ondwilē sē mē ceto op alle die beene vandē borst/ om
trent die wortele vandē vorckē teghē dīasma. En men

maect cauteriū punctuale int ruggebeē tegē bulcē en
oude sweerē. En men maect cauter. mettē rōndē in-
strumēte opt regioē vāder magē. Onder wilē sē mē
wt ceto/ om die lange crackheit vandē magē. En mē
maect cauter. end dē nauclē op die leuere/ op de mil-
te/ tegē celicā en tegē die siecheit vandē leuere/ en der
miltē/ en tegē dat watere. En alle dese cauteriū vā
desen stede maect mē best met cetonī. En men maect
.ij. cauteriū in de hanchē/ trghē die siechē vandē hanc-
ken so gesept is. En mē maect .ij. rōnde cauteriū lut-
tel in gedouwet/ ondt dē hamme/ o die sweeringe vā
dē knpē/ en vandē kullē en vandē matricē/ en mē ma-
ket .ij. cauteriū ondt die fonticelle/ ondt dpe knie met
anodulū/ die goet sijn ter remedie vā alle dē lichaem.
En om dat alle die deelen die bouē gesept sijn hebbē
vele gedeylt/ so sach icker vele veruulde luydē/ dpe
daer maectē cauteriū eer sile purgeerden/ en om die
grote ouertollighe vandē humozē so swollen al-
toos die knyen/ so dat die ghebrāde stede ghecorrū-
peert wert/ so dat daer in quā een cācker die quact
was om genesen. Onder thoi vāden voete/ en op de
hielē/ so maectē cauteriū/ om die siecheyt vandē wint-
nēde ledē/ beyde in vrouwe en in mannē. En tusschē
dē grootē teen tegē tvoeteuel. Selijc wi seydē vandē
hant tegē hāteuel. En merct/ al en hebdi ten eerste
v begeerte niet/ ghi en sult daerō niet wāhopē/ maer
twere veranderē/ na die cōforteringe vandē crancher
cracht. Van verschoutheit met viere oft met
watere/ oft met olpe.

At verbrāt met viere/ oft met watere/
oft met olie heeft vā doerē vā desen .ij.
vstandnissen. Derste is int beghinsel
eer de verbrāde stede begint te bēpnē/
dā behoefdi medicinē die ter coutheyt
behoorē. Ist dat die stede is gegaet/ om dat ghi daer
niet en waert vāt beghinsel/ oft om dat die quetlinge
groot is/ waerō dat ghi cledt niet en moecht bescre-
mē vā gatē/ dan hebdi te voen medicinē min cont en
meer droogēde als haer droochte is stoppēde niet d-
teerde. Die sinpele medicinē die goet indē eerste
val sijn alle maniere vā modererē/ marbare gewieue
alle maniere vā sandalē/ nachtschadē roosenwatere/
cucurbita/ en die wilde cardē/ en alle coude watere/
en alle coude cruydē en suer. Vergadert is een goet
vnguēt vā olie vā roosen en voderē vā eperē. Istē bo-
lus armenicus met azijn/ alle dese legt daer op roudt
en doeter dicwils/ op dat die actuale hitte/ niet meer
en verhitte/ dā die natuerlike coude bescremē mach.
Die medicinē die goet sijn ten anderē case/ dat sijn vū-
guēt vā halcke/ dat mē aldus maect. R. Tenēde calch
wel gebrant vā. i. hardē steen/ en wasset met couden
watere/ tot dat ghi hē alle sijn scharpheyt hebt beno-
mē/ daer na maect. i. vnguēt met olie vā roosen/ en
luttel azijn. En dī maect mē ooc ands na dat stasie
sept. R. calc en legget in cout water/ en later daer lā
ge liggē gestittē/ dā gietet water af en latet calc allee-
ne staē/ en tēperet met olie vā roosen/ en maect. i. vū-
guēt. Stasie vnguēt vā cerusen dat indē Antidota-
rius staet/ is goet tot alle heete gatē/ en daert vel af
is/ ten laetste ist goet in desen val/ so dat ich bi dese vū-
nguēte worde ontschuldicht vā anderē. En het is
goet eert bēpnit/ wāt het verbiedet/ en tis ooc goet
om te heelē/ na dat die stede ghegaet is. Daerom en
sal ic hier gheē andere medicinē toe settē. God si ge-
loofte alsoo is volpndt/ dat derde tractaet des boecē

Die Chirurgie.

Maer ten eersten sullen wi hier stellen d'ye maniere vande instrumente. Dit sijn die forme vande instrumenten van snidene/ en van branden/ en van inghie tene/ en van optreckene/ die tottē wercke vā chirurgien van Albugasis behooren diese al wilde stellen/ om datse dandere boeckē niet al en verclaren.

En wi sullen die eerste thoone die tot den hoofde behoort om te been te houwen/ aldus. Hier mede boort men dat eerste gaethē/ en het wort wel getēpert van stalen tot deser forme

Daer na boortmen hier mede bat doze.

Ende ten laetsten met desen meesten aldus.

Ende daer na met desen beitelken aldus ghemaect

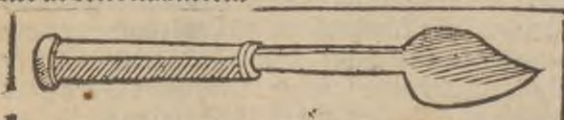

Oft dit dz noch breeder is dwelcke aldus is ghemaeckt.

Oft alder breedste/ aldus ghemaect/

Dit is d'instu-
ment leucula-
te metten plat-
ten teckē aent-
eynde ghema-
ket in deser manieren.

Dit sijn die instrumenten tottē ooren/ ende het heet congesta/ om mede wt te trecken pet dat in de ooren is/ oft soo wat datmen wille.

Vanden ghebroken ribben.

Die knoopē vādē rugbeē en wordē niet ghebrokē/ om dat si so cleyne sijn en so stark. Maer vā slaghe wordē si ondtwilen te ghader gewreue/ waer af datter somwiltē misselike toeuallē comē/ als meest alst toeuallē tottē spondulē vande halse/ om de quetsinge der muslen/ waer door hersenē lide. Daer om ist hat ghi sult sulcke quade toeuallē sien/ vlietse en wedstaet die datter geene apostueniē toe en comē met olie vā roosen/ en legt daer na op de stede gebreide termētyj/ gemēget met een luttel mastics/ tot dz

Die Chirurgie.

die geslagē stede vast gemaect is. Dye teekenen door de welcke ghi die brekinge der ribbē sult bekēnē/ is met dat tastē lichtelijck daer ouer/ en sult vindē en hoorē dat geluyt vande ribbē/ en die heylinghe en schepdinge en die siecke bandert ooc sinē adē/ en hy geuelt ooc sweeringe vande hoeste/ en prikkelinge in de side maer dese achterste teekēnē sijn ooc gemeyn metter wondinge vande ribbē. Die wedleydinge vā gebrokē ribbē/ is seer swaer/ wāt hoe vele datter gebrokē wordē/ deen been vout gheerne inwaert daer de leeringe seer swaer af is/ allen raet gesels/ suldi aldus doē. Ist dat die siecke vol is/ doet hē dye leuer ader laten in dāder side/ en daer na in die selue side. Maer en is hi nū vol/ so ist genoeg aen die selue side. Daer na salst uwe een hant met termētyj/ oft met pecke/ en legte op die ghebrokē ribbe lichtelijck douwēde/ en dander hant legt op dāder deel dat niet gebrokē en is/ die douwet nedwaerts/ en die gesalde hant freet lichtelijc opwaerts dz doet so dicke tot dat de hoofde vande ribbē vādere/ dā ter seluer tijt heet dē sieckē hoeste/ en ontfiet hi niet die veruult heyt des lichaē/ so moet hi vtuelsen setten. Als die ribbē aldus vāder ghelept sijn/ so bereydet werck en legget op die side vā die gebrokē ribbe/ en bindet breeet met eenen windel/ op dat werck daer die ribbe gebrokē is niet gerakende/ en gheeft dē sieckē suppe like spijse vā amidiū oft vā tarwē en vā penidē/ ende soetē getēperde wijn/ en wachtet hē vā gramscapē/ vā roepene en vā ailen dingē de moghē doen hoeste. En ist dat die sweeringhe niet en sitren/ om dat ghi die ribbē nyet wederbrengē en moecht tot haer steden/ en dat thoeste meerder/ en die sieckē sweeringhe/ en dat hē terstont cortse toecomet/ als hi ghelaten is/ so moet ghi dvel suide en die ribbē ontdie/ en die ribbē met instrumentē opwaert leyde/ en die toeuallē doen ophoude/ daer na heelt de wondē gheleijc andere wondē/ sijn voedinge moet sijn ghelijc dē ghenē die apostueniē hebbē in de side/ tot dat de cortse en die toeuallen af gedaen sijn.

Vanden ghebroken armen.

Die armpijē wordē menichmael dweers ghebroken/ hoe die brekinghe naerder den iunc tueren sijn/ so si swaerder te ghenesen sijn. Ist dat ghi bekent den breeck der pipen/ soo doet hē eenen knape houdē met beyde handen die scouderē begripende dat hijt also houdē/ dat noch ter eender noch ter ander siden hellen en mach/ en ghi moghet voor den sieckē staen met uwe handē ouergripende en roert lichtelijc herwaert en derwaert/ tot dz ghi dat geluyt vande becnē hoorē/ en ghi met tastē opēbaer hebt bekēt die gebrokē stede en dese onsoeckinge heuet stede/ als geen deel vā tgene datter gebrokē is/ en helde tot gender side waerts/ so suldi in de stede een dalinge sien/ en in dāder side een ouernatuerlike wtikingē/ als ghi dit bekent so hebbet alle dinge gheberet die orbaerlijc sijn tot uwer bindinge/ eer ghi beghint. Daer by so maket eerst effene werck en wel vast gemaect/ en genectet in hēte waterē/ indē wenter/ en indē somer/ in coudē/ dat water suldi dā wt douwē/ en hebt gereet die olie vā roosen/ en tōefenslijc vā bolus van armenie/ en twee lange bindels vieringers breeet/ en siederhē/ dye acndē acin mēghen om ghaē. En een starke hoorde/ die onme sal ghaen/ die beter plat is dan ront/ en cleyre subtile roedekens vā drooge houtē/ en vliederē pipen/ boos

die welke die roedekes gaen. En bereydet uwe sa-
ken aldus/so leydet ledt wed/soo ghi lichtelijck mo-
get. Dan nettet ee pisse lijnwaerts in olie vā roolen
en een luttel wits vande epe wt gedruwet en legt die
sonder middel op die huyt. En legt op die pisse ee an-
der groote/dat si alle de boeke houde ouergaede/en
een cleyne dweers vā beyde sijden van tgebroke/en
legt daer op ee kussche vā wercke wel effen gemaect
genettet int witte vādē epe. En bint dit al m; eenē
bant. iij. vingerē breeft en lauch genoech/soo datmē
daer mach makē vele inwindingē/dwede meer op
die gebroke stede/en hoe ghi verder vāt gebroke zijt
so maect de bindige slapper en naept telckē dōwin-
dingē/so dat deerste en ondtte wjndinge genoech si
ter ouerster en ter achterste/en op dese wjndinghe
legt. i. and plaester vā wercke alleē in water ghenet/
en wtgeperct sond eenige medicīne. En op de cussen
so strect die spalkē uwe coorde mettē pypen/die mil-
belike sluytē/en op die roedekes/so moet gaē door
die pypē/dz die bindinge niet en ontbinde. Nochtā
so merct/die perlinge diemē in dese stede doet/en de
ser gelike/istnē schuldich te doe bi mate/en niet also
stijf/dat die stede swart worde/ oft dat tledt zjn ghe-
uoelen verliest/daer zijnder diet soo vasse bindē/dat
die beroerde geest niet tottē lede en can gecomē/en
als si sien die stede gestwollē/soo vragē si dē sieckē vā
zjnd sweeringe/en si meynē dat die perlinge hē goet
is/en si en sojgē niet voor dpe sweeringe/en latē al
so tot dat al tledt gemult is/en dāwt des lets corrup-
tie so wort dpe leuēde geest gedoot. En daer af coēt
rotte oft crāpe/waer af datter veel steruen/en als
ghijt ster so ont bindet tledt haestelijc/en helpt hē/so
ghi hebt it generael cap. en op die gebroke stede ter
schouderē waert/so saluet met. i. defensijf vā bolus
armen. En ist sake datter gheē quade toeuallen en
comē/als onuergāckelike sweeringe oft onguoeli-
ke/oft apostenie/oft iuctuere/so en ontbindet niet
voor dē. x. dach indē winter/en indē. v. dach indē so-
mer/dā otbindet soetelijc/dz ghi tledt niet en quetst
noch en beroert dz gebroke. En ist wel so bindet we-
der alst was te vorē/en alst wel genelen is/so netter
werck in wermē wjn/en bindet omtrent tledt. En is
dat sake dz naē volmaecter heelingē/in eenige stede
des beroerē hartheyt blijft/die harthz suldy afdoē
metter leerige die ghi hebbē sult indē antid. Die bee-
nē vande armē wordē ondwilē beyde gebroke/ende
ondwile deē alleene/nochtā so wedlepdse en bint
se/en houdt alle die dinge die wi daer bouen leerdē/
ist sake/datter maer een alleē en wort gebroken/soo
en hebby gheē spalken vā doe/wāt dat geheele been
onthoudet wel dpe bindinge/en tgebroke beē dz tot
geend sīdē en mach wādelē. **U**ā gebroke schenckelē

Is de scinckel gebroke wort de meester
neme tbeē in die hāt/en taffe waer dat
been gebroke is/ist onē dpe knie/so sal-
mē dē sieckē op. i. tafel settē in eēs mās
schoot/en strickē hē. i. dwale aēt been o-
der die knie/so dat si heeft. ij. lāge epndē aen elcke si-
de. i. en dier gelic. i. benedē aendē encke/oftē aenden
voet weder dat die brekinge hooge is oft neē/en die
man die dē sieckē indē schoot houdt die sal dē siecke
ouergetpē aē beyde sīdē. i. eynde vā dē dwalē die on-
der aen die knie gestrect is/en houdē die starckelijc
En dier gelic sal. i. ander mā sitten ten voeten/ende
sal die dwale ooc houdē/en si sullē beyde gelic trachē

en dpe meester sal zjn handē vā binne sineeren mē
olie vā roolen oft and vetheden/om dat te saechter
soude gaē/en hi salte strickē daer ouer douwede/soo
dat tledt wed keere tot zjnd stede/dz dicwils geluyt
gheniet/en datmēt wackele tussche die handē/want
ouermidts dpe wackelinge ten ware datter eenighe
scaelgiē warē/die soude daer bi vergaderē aēt groo-
te beē/en in deser maniere so wort die dwale aē dpe
schenckele bouē dpe liefsche en dan onē tgebroken/
en ghi moecht dit doe i de selue maniere die wi vādē
armē leyde/en mē salt beē in. i. lade leggē/ oft so wj-
selijc/dat niet en mach ontswingē. En dpe siecke sal
op sinē rugge ligghē/tot dat die kuere voldāen is.

Van beenen inwaerts ghebroken.

Et geualt ondwilen vā vallē oft vā slaē/by
die mo:uwe subtile ledē ghequet worden/
als die haken in sommige kinderē/tbeen vā
haeren armen/en van haerē knien/dat si vōdē son-
der breken/en om die weder te leyden so suldi aldus
doen. Sijnt dpe kinnekackē/so suldy doen in uwē
mōt uwe hāt/en uwē vingere en douwen wtwaert
so wi leyde in die brekinge/en dan hāt so besmeert
met termētijn/oft peche/douwede soetelike vā huyt
tē lichtēde haestelijc/op dat selue dat in die ribbē/oft
in die brekinge der knie/en vā dē armen/so binder
met eenē bindinge/daer toe moet starckelijc gespalct
zjn/en rechtēde die vōdinge/soo dat al gebondē is
hept om dat ledt te rechten toetrechtēde met zijnder
groothedē tledt eerst met waterē gestoeft/daer in is
gelodē camille/heesē/lijnaet/fenigricē/ende saluet
met olpe vā leliē/ oft gāle smout/oft hinnen smout
wāt het is seer goet/het is dicke gepoeft. En aē die
side vā dē vōdinge/so legt. i. puozine lēmele/ oft vā
dē been vā oliphantē/ oft vā puozine ham/oft eenich
aendē sodantigē/wāt wter virtuyt vā dē puore/so
wort tbeē toe getrockē/en also niemē deerste forme
tbeen wort in des mēsche lichaē gheuoecht metten
beenē/ia eenich vā desen. iij. manieren. Deerste met
tandelike insaginge/so dat deenē tant vā dē. i. deē-
le gaet in dpe ydelinge tussē. ij. tandē vā dē anderē
deele. Selijc dat doe dese tafelluiders/als si wit hou-
te en spart te gad sage/ Ist die beenen vā dē hoof-
de wordē geuoche met een and maniere/wāt in ve-
kinghe deens beens int andere/als die tandē in dpe
hakē/derde biē vergaderinge des beē mettē bee-
nē/als die deenē vā dē borst. Ten. iij. by die bindinge
des beens metten beenē/midts een bindinge/dat. i.
ghebroken lichaem is seer onguoelijc dat wten bee-
nen ghaet/ende die vergadert des welchen Anatho-
mie ghi bouen hebt zjn hulpe. Dese achterste
vergaderinge des beens metten beenē/is prosperli-
ken oft eyghentlijcke gheheeten iunctuere/Dat een
been mach worden beroert sonder beroeringe; ius
geselschaps oft naesten beens/want dit consenteert
die brekelijcke bindinghe/ende omtrent dese achter-
ste iunctuere/so mach worden ontsellinghe alleens/
ende omtrent die ander iunctuere luttel. Maer daer
mach worden openinghe/oftē schepdinghe/ende wt
die iunctuere coemt oock sommige verstorringhe
des ledts/dpe welke is gheheeten gheen volmaect-
telijcke ontsettinghe.

Chijer na volcht een tractaeten van
der paerden Chirurgie.

Hier beghint een Tractaet om dye Paerden te meesteren.

Ist datter boecken sijn int latijn en ander talen om die paerden te voedē ende te meesterē/ zeer geleert en constelike ge maect/ noch als sal ic hier int corte som mighē beproefde stucke stellen/ dē tot voorlesse die dienē/ ende int kuererē goet zij beuondē tot dienste den ghenen die des behoeuen sullen.

Een eersten een purgatie voor die paerden.
R. Glarie/ dats/ is vā ouer zee oft blauw leliē/ scoo tet die/ en gheefte den paerden te drincken in soete melck. **V**an gewoolen gemechte der peerde.
Item voor paerden die tgemachte gewoolen hebbē salmen oude leem nemen/ en temperent met water en daer mede salment beslaen/ en daer na salment be slaen met semelen en droesem van wine.

Teghen der paerden quetsinghe.
Item teghen de quetsinghe der paerden salmē gebrāt sout nemen/ ende leggent in die ghaten.

Men sal ooch een plaectere maken vā ghesode heest en vā terwen zemelen en berghē smeer/ en droesem vā wine en smiltent al te gader/ en leggent soomen heets mach op tgequetste.

Item paerden dye aen de voeten ghequetst sijn/ sal men boonen sieden/ en doe daer sinout in/ en mē salt stampen/ en ghieten die boonen in eenen schoen/ en setten des paerts voet daer in.

Item den paerden dien die hoenen gebroken sijn/ salmen weroock en wittē arpos/ en was en roet en swinen sinout en solpher stampen/ ende wallet al te ghader/ en ghietet in eenen aerdenē pot/ dā salmē die hoeue daer mede saluen/ en houdē die voeten so men droochtste mach.

Item den paerden die crampich sijn salmen mās brine al versche sieden/ ende daer mede salmense was schen soomen heets mach.

Item tegen dye rudicheit der paerden/ salmē een scarcke looge maken/ en walschē dat paert daer mede/ en latent dā windooge wordē/ dā neemt vers

sche botere oft ander sinout/ en sietet in een panne/ en wat solphers en wittē honts stont suldi tot pul uer brāden en wriuent in stucke/ en worpent som in dat sinout/ en houdet dat andere/ soo salmē. **I**ij. dagē oft. v. daer mede saluen alle dage eens/ daer na salmē dat ander puluer nemē/ oft pewers gheuelescht wa re kroepet daer op.

Item tegen den leuendē cramp/ Oetmoede daer op geleet al heet eenē nacht/ daer na salmē nemē sinout sem en crēt/ schauent en makent dicke/ en legghet in eē scherf en maect daer af. i. plaectere/ en legget op den crampe eenē dach en eenē nacht. Daer na neemt solpher en knoppelkes vā weede bepde te samē/ en dan salment stroepen in die wonden.

Itē paerden dye egeluoetich sijn. Neet quetsuer en spaens groen ende berghen smeer.

Itē paerde die quade gatē hebbē int been oft in dye voete/ men sal nemen dat wittē vāden epe ende dat roet voor eenen ouen/ dat salmen te gader menghē ende maken een dicke plaectere. Ende mē salt alle da ghe vernieuwen tot dat si ghenelen sijn.

Itē paerde die dye darmē wthāgen legt daer op dat ingewāt vā eenē hinnē al heet/ En ist dat dye wōde blaset legget daer op al heet eens schaeps loofe.

Item water op paerden oogen/ Reemt Coperoose atriment ghestooten ende in een epe/ den bodere wt gedaen/ ende dat water wt ghewronghen.

Itē hier toe gedaē water vā venchel vlieder en geel wortel/ en daer die ooghen mede gewasschen.

Voor lupden die vā binnen gequetst sijn.
Neet cōsile de greyn diemē heet malissie en wege breede bladere en centorie/ en sietet dat in eenen pot waters op die helft/ ende wat ghestootē claret door eenē doech/ Dā neemt bolus terra sigillata māmie walfcot elcx. i. loot/ maket tot poeder/ dan doet in wōē dranch/ drinct daer af tinoiges en clauōts een gelas al warm/ **E**is goet die mediane eerst ghelaten en dat lichaē gepurgeert.

Tegē quetsinghe vā vallen ofte vā slaen binne ghelede huyt/ Neet seem en also veel souts en. i. deel oliē vā oliue sietet te gād tot dattet dick wort/ legghet op eenē doech op tseer.

Chier na volcht vāden wondē der schiplupde.

Hier beghint een

Tractaet van dpe kuere der wonden der

Schipluyden ende der Crügers wt dpe

copendiose practike der Chirurgien vergadert van

Joanne de Vigo van Genuen / voortijts Ju-

lij des tweesten paus / daer na Sixti. T. S.

P. ad Vincula Cardinael der heyliger

Roomscher kerckē des Cancel-

liers stadthouders Chy-

rurgijn.

Ant der schipluyde en der crügers licha-

mē gemeynlyc vrome zyn vā natuerē /

en gewoone met luttel arhepts / so dat

si noch wint / noch regen / locht / sonne /

hoger / dorst / wakinge seer vele sparē en

moge. En daerō moet haer kuere haer luyd natuerē

en leuē / bequamelijc daer toe gemaect wordē. Daerō

tot den wercke der practikē comēde / sullē wi segghē

ist dat gheualt dat alsulche lichamen int hooft ghe-

quetit wordē so salmē die tractere so dat bouen ghe-

sept is / int cap. vā dpe kuere der wondē des hoofts /

te wetē / met een cerote capitel / met leuēde watere /

en puluere / Mucen. Maer ist dat die voorē. lichamē

in die iusturose plaetsen ghebuert gewont te wordē

met grooter wondinghe / dan salmē (die plaetse eerst

ghecauteriseert) met termētijn en olie vā rosen / met

lichter cauteriseringe salmē die wōde terstont naep

en ten nederstē waerts den mont latēde / op dat dpe

dracht der materiē daer wt mach ghesuyuert wordē

Daer na binnē de wondē salmē legghē wat met olie

vā doderē vā eperen / oft olie vā pperitone met also

bele clare termētijns. Een vnguentē daer bouē on-

se magistrale basilicū in een breedere pise daer bouē

gegeuē is eē die ald beste medicīne. En als dē dracht

gawassen is / so leetmē daer op / in die plaetse vā olie

ppericonis eē mondicatijf vā sirope roosaet seer be-

die int nedt vā dē hooft / en die doorgaē tot indē buye

so wat wondē dat zyn vā dē voorē. plaetsen / met le-

uēde watere en aloes met mirre tsmē met ceroto

vā minso / is hier toe seer goet / is ooc goet optē buye

en hooft / met dese plaetsere. R. Boonē meel. ij. pont /

geffte semelē. i. pōt met sops genoech / en luttel wit

wijns / een luttel waters / tot dattet geheel stijf is / doē

de int eynde des siedinge olve roosaet / camille / dille.

an. ij. i. s. Ten laetstē haer leuē voor haer etē en dranc

sullē si etē capupnē vleesch en die haerē loop loopen

als dat nuttelijc geschiedē mach. En dit houde ich v

genoech te wesen / by dē hulpe Gods / wiens naē gebe

nedijt si. ¶ Een cerotū tot alle wondē en sweerin-

gē te genesen / so wi dat beuondē hebbē. R. verchens

lmeer. ij. pōt / en. i. s. tveet vā eenē kalue. i. s. pont / wel

riekēde oliē vā roosen. iij. pōt en. i. s. halch driemael

gewassē met gherstē water. ru. ij. wegebree watere

ij. pōt. Latet al tsmē siēdē tot dat water al versodē

is. Daer nae salmēt cinsen en starchelijc wt drucken.

der wt druckinghe salmē toe doē ghewienē ceruse. ij.

pōt en. i. s. Mē salt al tsmē latē siēdē en roerēt met

eenē stoc met. i. saechte vier / drie vren lanch. Dā sal-

mē daer toe doē den clarestē termētijn. vi. ij. wit was

genoech en latent wed een luttel siēdē en makē eē ce

rote also stijf ghenoech / Daer na salmēt vā dē vper

brengē en leydēt met eenē stoc tot dattet law worde

en gebruycket in alle sweerē bisond in die ghene die

swaerlijc cōsoliderē / wāt zyn werchingē / gelouet mī

is wonderlijc / en meest als daer een supueringe ghe-

maect is mettē puluere tquaet vleesch wech ghedaen

¶ Ist dat een wondē ghemaect wort met eenigerhade

bussengheschut. Dan salmē die wondē cauteriseren

met vlieder olie. oft lūnsaet olie alleene / na malcan-

derē / daer na drie daghē salmē die wondē vullen met

dat vnguēt vā egyptē / so wi dat bescreuē hebbē son-

der Arsenico / also. R. sirope roosaet. i. ij. sirope mir-

tinū. an. ij. s. mēget en. iij. dagē salmēt daer mede crau

wē / en desgelijc salmē ooc doē / ist dat de tōge ontvel

let is vander materie comēde vā souter catarre. Des

gelijc salmē ooc alle dage op alle tledt / om des peri-

kels wille vā dē cāchere / en dā salmē veel dagē lāct

doē dese nabe. f. plaester. R. boonē meel / garstē meel

lupinē meel. an. ij. pōt / alssen sap / eppē sap / scabiosen

sap. an. ij. ij. met sapā genoech en barbiers looge. Ta-

tet al tsmē siēden tot dat stijf is / en gebruycket tot

tuorē tottē. xiiij. dage toe / oft meer ist vā noode / en

tottē. iij. salmē tuorē. vnguēt vā egyptē besighen /

Daer na salmē die plaetse supuerē en vleeschē / en lit-

teekē / so dat voorē. is Mē mach oock desen drāch ne-

mē die tegē alle senijn goet is / en bysond tegē des ra-

sende hōrs en eēs serpēts aspis beedt. R. cornētiller-

diptani / cardī benedicti. an. i. s. drākele Sali. s. s. sof

fraēs. ij. granē saets citri. s. s. smiraldi. i. s. gracū / dro-

roniti. i. s. sulcher sirope / buglosse. an. vi. s. wijns vā

granatē / wel rieckēde wijns middelbaer wijns. ana

s. s. mēget en mē salt dē patient geuē / wāt zyn wer-

chingē is goddelijc / tegen alle beedt en teghē die pe-

ste te preferuere en remedie. ¶ Andē purgatiē der

ghenē die tischepe varē / die clisteriē / en suppositoriē.

¶ Ist zyn die purgatiē dpe welcke die chirur-

ginē / die tischepe varē int purgeren der schip

uaders lichamē de metter cortse beswaert

zyn / ende eerst ist dat die cortse is dpe tertiane dat is

ouer den derde dach / so moetmē dat digelstijf also oz-

dneren. R. sirope vā sulcher simpele / sirope vpg-

Die Chirurgie.

laet en vā tlap vā endiuie. an. ʒ. ʒ. water vā endiuie/ vā violettē/bugloffe. an. ʒ. ʒ. menghet. Maer ist dat die cortse colerijc is menginghe der grouer flegma/ maket also. R. Sirope vā sulcher simpele oft vande twee wortelē met azijn/ sirope vā tlap van endiuie/ huenich rooſaet geclinſet. an. ʒ. ʒ. water vā endiuie/ bugloffe/ en lupulorū. an. i. ʒ. ¶ Een digestijf te- ghen die dagelijcſe cortse vā sanguinē materie ghe- comē/ oordineertmē also. R. Sirope vā sulcher lap endiuie/ en vioſaet. an. i. ʒ. ʒ. boragie water/ endiuie/ violettē ana. i. ʒ. menghet. ¶ Een digestijf tegen die arghe cortse/ die bi die schijpuaerders heet/ die duere/ de cortse/ oft la febre mata/ oordineertmē also. R. Si- rope vā sulcher lap/ sirope vā ſuere vā citriſp/ van endiuie. ana. i. ʒ. ʒ. bugloffe water/ sulcherewatere/ endiuie watere. an. i. ʒ. ʒ. menghet. ¶ Een purgatie dpe de colerike cortse mindert/ diemen voor den. iij. dach nemē sal voor die boere/ dcinē alsoo maket. R. wtgecozē casie. i. ʒ. ʒ. diaprunis niet solutijf. vi. ʒ. met ſupckere ſalmē bollen makē/ oft met endiuie watere eenē cortē dranch en doen daer toe sirope violaet. i. ʒ. ¶ Een purgatie voor die edelinghe en teere personē R. māne electe casie. an. ʒ. ʒ. en menghet met endiuie water/ violettē/ en bugloffe/ ſalmē eenē cortē dranch makē/ doende daer toe sirope violaet. i. ʒ. als den. vij. dach voorledē is metten voorē. digestiuie alle daghe ghenomē/ als die materie verteert schijnt. ¶ Een purgatie ontworckende voor die arme maect- mē also. R. Casie diacatoliconis. an. i. ʒ. ʒ. electu- arij roſaet Melue. ij. en. i. ʒ. half tot. iij. ʒ. toe. ist vā noo- de met een gemeypne ſiedinge ſalmē eenē cortē dranc makē/ doende daer toe sirope violaet. i. ʒ. ¶ Een purgatie voor dpe rijke en edele oordineertmē also. R. Casie manne electe. ana. i. ʒ. ʒ. oft voor de casie diacatoliconis. vi. ʒ. electuarij roſaet Melue. ʒ. en. i. ʒ. half/ oft daer voren diaprunis solutijf/ oft electuarie vā pſilo. ʒ. en. i. ʒ. half/ reubarbari electi en inghegotē naerder comſt. ʒ. en. i. ʒ. half mengt/ met ghemeypnder ſiedinghe/ ſalmē eenē drāck makē/ doende daer toe si- rope violaet. i. ʒ. Maer ist dat die materie die de ter- ciane maect is met oueruloet vā groue flegma/ dpe purgatie sal also wesen. R. Casie diacatoliconis. an. ʒ. ʒ. en. i. ʒ. half/ diafiniconis. ij. ʒ. en. i. ʒ. half/ electuarie roo- laet. Melue. i. ʒ. mengt/ en met een gemeypne ſiedin- ge ſalmē eenē cortē dranc makē. Itē totter seluer in- gevinge zijn dese nabeschreue pillē goet. R. pillē ag- gregatiue/ pillē vā reubarbare. ana. ʒ. ʒ. en. i. ʒ. half/ met sirope roſaet/ men sal daer. v. pillē af makē/ en men salſe indē dageraet gheue/ oft. ij. vren na dauōtmael/ ist datmē thoof wil ſupuerē delghelijcs mactine pillē/ doē vele in desen val tottē propooſte. ¶ Een pur- gatie die geduerige cortse mindert maectmē aldus. R. Casie. x. ʒ. diaprunis niet solutijf. ʒ. en. i. ʒ. half/ met ſupckere ſalmē bollē makē/ oft met Endiuie watere en sirope violaet/ soot voorē. is eenē cortē dranc ¶ Of maket also voor die edelē. R. Casie māne electe. ana. vi. ʒ. diaprunis niet solutijf. ij. ʒ. en met endiuie wate- re ſalmē eenē drāck makē. Als die. vij. dach ouerledē is/ en mē gelatē heeft indē. ij. oft. iij. dage/ by vā nootſa- kē d saluingē/ die ontworckende purgatie/ als die ma- terie schijnt verteert/ door die vrine ſalmē also oord- nerē. ¶ Reet tamarindorū. iij. ʒ. casie diacatoliconis. an. vi. ʒ. electuarij de pſilo. ʒ. en. i. ʒ. half/ mengt/ en met. i. ʒ. ghemeypne ſiedinge ſalmē eenē cortē dranch maken. ¶ Een purgatie verminderēde in dpe argercortse/ als

Die Chirurgie.

mē gelatē heeft int begin/ als cracht en ouddō d; toe latē/ ſalmē also oordineerē. ¶ Reet māne electe casie. an. i. ʒ. ʒ. diacatoliconis/ tamarindorū. an. ij. ʒ. en. i. ʒ. half mē water vā bugloffe/ mellisse/ sulcher/ ſalmē eenē drāc makē. ¶ Of maket also. ¶ Reet diacatoliconis casie. an. ʒ. ʒ. en. i. ʒ. half/ trifere/ perſiē/ tamarindē. ana. ij. ʒ. met tgeſodē d bloemē en d hertelike vruchtē eenē corten drāc. Als dē. vij. dach gelede is met finē digestiuie met bequamelike d drachlike cracht/ en als die materie d- teert is/ die alle die humore ſonē ondschilt moet pur- gerē/ moet vādē medicijn indē manierē nabes. geordi- neert wordē/ wāt so ſuice. in zijn. vij. colliget cap. vā die dſtekinge d ledē die de pestilētie hebbē/ en moetē met ghene ſpecerie gclupuert wordē/ die maer. i. ma- terie alle en hebbē te pdele/ maer ſonē ondschilt al- le die humore pdelede/ wāt so hi dat seyt/ dat alle den hoop des bloots schijnt gecorrupteert te wesen/ welc- he ſpecerie mē also oordineerē sal. ¶ Reet diacatoliconis. vi. ʒ. electuarij diacae. ʒ. en. i. ʒ. half electuarij roſaet. i. ʒ. trifere/ perſiē/ diafiniconis. an. ij. ʒ. met tgeſodē d bloemē en hertelike vruchtē ſalmē. i. cortē drāc makē ¶ Clisteriē/ die de chirurgiē in dese cortſen gebruy- kē moetē/ viermael ter wekē/ maectmē also. ¶ Reemt vleeschſop/ ist datmē vint. y. pōt/ oft daer voor/ gelo- dē maluwe/ garſte ſemelē/ violettē/ huenich/ violaet. ij. ʒ. en. i. ʒ. half. ij. dodere vā everē/ olie violaet/ voor die teer personē. ij. ʒ. en. i. ʒ. half oft daer voor/ ghemeypne olie voor die boere. i. luttel ſouts. Delghelijcs onder- wijlē voor die clisteriē machmē ſuppoſitorijē gebruy- kē. Dat ſuppoſitorijē mellis/ dats vā huenich maect- men aldus. ¶ Reet. iij. ʒ. huenichs later ſiedē roerde met. i. ſtocke/ tot dat dicke worde/ mē sal daer af ma- ken ſuppoſitorijē geliē clepne keersſen/ die hāden ge- smeert met olie wentelēse op de palm vā d hāt/ En wildp dat si ſtarcher zijn van werche/ doetter toe sal gēme. ij. ʒ. benedictē ſimplicis. ʒ. en. i. ʒ. half/ prios piſti- ci en gheincorpozeert int eynde d ſiedingē v. ʒ. Ofte maectſe also wiſe vā ondē hebbē. ¶ Reet die wortelē vā prios verſch gebroekē. i. pōt camillebloemē/ mellilotē dille. an. i. m. wittē ſaponis op cleynſte gefinedē. i. ʒ. hooch maluwe wortel. i. ʒ. half pōt/ cartami/ polopodij gebroekē/ wenckel soete an. x. ʒ. comijn. ij. ʒ. sal gēme. v. ʒ. ghemeypn ſout. vi. ʒ. later al tſamē ſiedē met. v. pont regēwaters/ op die helſt/ dā ſalmē clinſen/ dwelcke gedaē met ſupcker met coriānē/ en dpe voorē. ſiedin- ge/ ſalt. i. rōde cōfectie gemaect wordē ghelijc groote pillē/ vā dē welckē voor. i. ſuppoſitorie die voorē. iij. oft. v. nae malcāderē ſalmēſe in doen/ wāt si zijn van wonōlikē wercke en ſonē vdziet leyde si die ghilken- wt/ doēde haer werck. Maer dat Epithima oock int desen val voor therte oordineertmē also. ¶ Reet rooſ- water/ mellisse water/ bugloſſe watere. an. vi. ʒ. wijn vā granatē/ wel riechēde wijn. an. ij. ʒ. vā allē ſanda- lē. an. ij. ʒ. ſoffraēs. i. ʒ. cāphore. ij. ʒ. granē latet tſamē ſiedē. Daer na alſimē die gemeypne purgatie heeft/ om dē weeddō des voorhoofte te ſtillen/ ſalmē opt voor- hooft dese remedie gebruyckē. ¶ Reet rooſwater/ olie rooſaet/ wijn vā granatē. an. i. ʒ. dwitte vā. i. ʒ. mē get en met. i. piſe ingegotē in dese remedie/ heet opt voorhoofte geleut. En lāge sirope voor de hitte d cort- se en voor dē dorſt. ¶ Reet. iij. pont gharſtē waters/ bu- gloſſen water/ sulcher water/ endiuie. an. i. pōt. wijn vā granatē. x. ʒ. met ſijn ſupcker maectmē eē langhe Juleb. En om dat dese cortſen dē appetijt verliesen/ om die crāchept der verteender cracht der maghē/

Daer ſ heeft dye ſirope van ſuyckereye in deſen val wonderlike cracht tot den heere Thomas des Conincs. Itē tot de ſelue meyninge is dye nabeſcreuen coſectie goet. R. Diarodonis abbatistreiſ ſandalozū ana. i. j. ſirope vā cicoze/ ſirope roolaet van die ingietinghe. ana. viij. j. i. j. menghet/ oft maket alſo. R. Bromatici roolaet. an. viij. j. j. diamuſer/ ſirope vā ſuyckereye. ana. i. j. mengt mette ſuyckere naer der coſt/ Men ſal daer rollekes af makē. ¶ Een ſaluinge tegē der magē cranchept/ tot den heere Thomas elconincs. R. Olie vā alſene/ olie vā rooſen/ olie maſtici. ana. i. j. alſene/ munte/ vlieder ſquināt/ rooſemarijn. an. een luttel ſoffraas. ij. granē notē muſcaten/ groffels naghelē/ caneel. an. i. j. wel riechenden/ wjns eenē croes/ wit was. vi. j. Latet al tſamē ſiedē/ behalvē twas/ tot dat dē wj verſodē is/ Dan ſalmēt clinſen en mette waſſe en maſſice en een luttel termē tjns/ ſalmē een cerote en een ſaluinge maken.

¶ Vanden hulpen teghen dat ſoecſele ende hitte der hoecken vanden ooghen.

De hulpte die de hitte en ſoecſele ſ hoeck der ooghe wech nemē jijn drieſlep. Deerste diemē alſo maect. R. Roſenwaſſe/ wegebreede water. an. ij. j. tſap vā bonderbaert. iij. j. tſlare vā eenē epe on der die gloepende kolen gecooct/ tutie. i. j. en latet tſamē bliuē eenē natuerlike dach lanch/ dan clinſet Die tweede forme is/ en tis een eerlike medicine die in de ſen nat uwer weynich en heeft/ en wort alſo gheordineert. R. Water rolaet. ij. j. wittē wjns. i. j. mirabolani citrini. j. j. Latet al tſamē ſiedē met een opſiedinghe/ dā ſalmē daer toe doē coperoole. i. j. alſment vā dē viere neēt/ en alſ twee dagē lanch tſamē gheſtaen heeft/ ſalmēt clinſen en in een gelas ſalment verwarē tot deſen remedie. Dye derde forme is/ vnguentū de tutia/ datmē alſo oordineert. R. verſche boter. ij. j. verckens/ ſpeck/ tutie berepde. ana. i. j. menghet en in eenē lootenē mortier ſalment leydē een vze lanch. Die hulpte tegē dye doncherhept der ooghe jijn van ſoderley formē/ waer af mē die eerste alſo maect. R. Epotis ictini. j. pont/ venckel ſaps/ ozini ſaps. an. i. j. anthos. j. m. aloes/ epatici. ij. j. groffels nagelē/ noten muſcatē. an. i. j. huenichs. j. j. celidonie water/ rupt water/ verbene/ rooſen water/ eertbeſiē water. an. i. j. hoenderē galle caponē en hanē. an. ij. j. Men ſalt al tſamē incozorerē en na dat tſamē gheſtaē heuet eenē natuerlike dach/ ſalmēt in een ghelalen vat ſtellē/ en naeder conſt ſalment wt leckē/ en in een vel gheſlopte vat ſalmēt bewarē/ wāt deſe diſtillatie/ ſal alle dupſter hept der ooghe verbeterē. Dye ij. forme is hiera Conſtāt an ghenomē. ij. vze dā dauōmael. Dye iij. forme jijn dye pillē gheheetē/ Sine quibus eſſe nolo/ dats/ Sonder die welcke ic nyet en wil weſen/ daer na/ ſi beterē tghelichte/ die welcke hebbē dē naē/ ſonder de welcke/ Dat ſelue doē pillule lucis genaet. Die iij. forme is ſuyp water/ celidonie/ eufragie/ verbene/ en roolaet tſamē geſodē met een luttel ſuyckers en een luttel aloes epatici/ en een luttel ſoffraens. Die v. forme is eenē ſtrick aenden hals gemaect. Dye vi. forme is een fontenelle gemaect opt coronael met viere oft een ruptorio de capitulo. Dat regimēt des leuens moet weſen/ ſo daer in jijn eygē cap. vande ooghe gheſeyt is/ daerom ſalmē daer toe loopen/ want het helpt hier toe.

¶ Een capittle van die dracht en ettere in dye rocken

der ooghen ghehouden/ die rechte Obſtalinte.

De hulpte die totter wtwaſeminge en yde linge der materie die ghehoudē is tuſſchen dē corneā dats den horn en die cōiunctiue/ jijn vā vier formē/ Die eerste tgheloden mucilaginata/ diemē alſo maect. R. Supuer gharſte. i. m. ſacts cironiozū. i. j. gheheel ſenigriech. i. j. wortelē van bugloſſe. j. j. Latet al tſamē ſiedē met wāters ghenoech tot dat ſi crighē een mucilaginoſe forme. Dye tweede forme ſal weſen een plaectere vā appelē diemē alſo maect. R. Die ſpiſe vande appelē onder die koolē gecooct. iij. j. eenē doder van eenē epe/ vrouwē melch/ die mucilaginoſe voorſ. ana. j. j. Latet al tſamē ſieden met eenen ſachte viere/ tot dat dicke wort. Die derde forme is vrouwē melche/ met. i. luttel ſuyckers candi Die vierde forme is een colliriū datmē alſo oordineert. R. Sieph albi ſonder opio. i. j. ſieph van wieroock. i. j. rooſwater. i. j. i. j. mengt/ en naeder conſt ſalmē van allē een colliriū makē/ Wāt deſe hulpte als na beſchreuen gheadminiſtreert/ verteerē ſi die materie in die rockē der ooghe. Indē eerste ſalmē legghē die mucilago binnē die ooge tſamē met die plaectere voorſ. met een breedere piſe/ En als dan die dracht beghint te verſwindē doo/ beyde deſe hulpte/ dan ſalment adminiſtrere met ſuyckere ſommige dagē/ om die materie bequamelijck af te veghē. Ten laetſten/ als ghy ſiet dat die materie gheſuyuert is/ Dan is dat colliriū dye ſijnſte medicine/ dwelcke in dye laetſte forme gheordineert is/ om die verſweeringe te ghenelen.

¶ Een Cap. van die tranende Fiſtule en haer kuere. Et gebuert dicwils in dye tranende Fiſtule der ooghe ettere te ſpruytē/ ende dat om dye verhoudinghe der catarralen materie comē de vanden hoofde/ oft om die ſubtyle dracht en waterachtighe aldaer verhoudē/ wt welcke v̄houdinghe/ dye ſlegmonike materie pleech dicwils te ſpruyten/ Om die welcke ſlegmone te ghenelen/ iſſer van nood een maturative medicine met dye ſtillinghe des weedomis in ontſekinghe/ Die welcke men alſo oordineert. R. Appel ſpiſe onder heete aſche gecooct. iij. j. maluwē bladeren ghetemſet/ en int ſop vā vleſche ghecooct. ij. m. gharſte meels. ij. j. den doder vā eenē epe/ vrouwē melch. j. j. mengt/ en naeder conſt aet vier ſalmē een ſijne plaecter af makē/ dits dicwil dye ſlegmon met die ſtillinghe des weedomis niet cleyne iſt dat die natuere dierijpinghe procuen wilt/ ſo ver bindt ſiſe Totter ſeluer meyninghe is macht goet de indoppinghe der piſen in vit ghecoocte ghedaen. Nu wi geſiē hebbē die vā die hulpte die de ſlegmonē rijpē/ der welcke pleech te volgē. i. tranige fiſtule Nu ſullē wi beſiē vande hulpte die tegē die tranige Fiſtule doē/ Die welcke als ſi ſonō verderuinge vā beenen is/ is vā vier formē/ Deerste is dat puluer dat doueruloedige vleſch wech doet. De ij. is dat vnguent vā minie. De iij. is alluyen water. De iij. is een colliriū/ aldus. R. Rooſwaterē/ water vā bloemē vā mirius/ iſt datmē ſe vindē mach. an. i. j. aloes epatici. i. j. groffels nagelē gebrokē. ij. granē wittē wjns. j. j. tutie/ wittē ſieph ſonō opio/ mirabolani citrini. an. j. j. mē ghet eerst/ datmē brekē ſal eerst gebrokē. ij. vze tſamē bliuēde/ dā ſiedet opt derdē deel/ daer nae clinſet/ dan houdet in. i. gelas/ wāt men moet gebuyckē na dat die fiſtule genelen is/ om de vochticheit te droogē die tottē hoeckē v̄ ooghen loopē/ Die ander twee voorſ. hulpen moetmē onderwipen adminiſtreren in ſtede

vant puluere/doede daer in huenich roosaet/tot dat die fistule gesuyuert is/Ten laetste om die stamē te reynigē allupn water met vnguent vā minie voorē. geestmē nuttelijck Mer ist dat die fistule vā deser ste de is met verderuinghe des bees/als die plaetse eerst mettē puluere verbreydet is/oft met eē spongie/oft met die wortel vā diptanus/dā salmē tverdozue beē cauteriserē door. i. siluerē riet met eē cleyn cauterie lenticulare/dā salmē tbeē doorstake ghēcauteriserē tot aēt hol vande nuese met eē viercate cauterie met eenē cleynē hoofde gelijc eenē naghel mercaēde altijt dat de cauterisatie soe niet en oueruloede/dattet die tranige materie vā dōoghē verwoest/en om dat te schouwē plegē dye besochte practesinē te gebruyckē voor. i. cautele/eenē siluerē lepel op alle die ooghe en ooch sechel. Als die cauterisatie dē plaetfen gebaen is met egelode salmē kueterē metter kuere dē dōbrander sweeringē/En als tgecauteriserde beē buytē coēt/dwelcke binne. xl. dagē pleech te ghebuecē/dā salmē douerbliffel vā genefene eyndē metter regule bouē gestelt vā dē fistule sonē des bees corruptie/dwelcke genoech sal wesen totter genefinge vā desen. ij. fistulen/door. God. Thoffer dē schijpluydē chirurgie.

In die groote scēpē/der chirurgie die tsehepe vā koffer/ met meniger ley en verschepe dē simpele en gemengde cruydē dē spereitē vol sijn en verciert/so dat be taet. In die middelbaer schepen ist ghe noech dē Chirurgijn met hē te nemē voor haer profi telicheyt mede te dragē om die siectē te genesen/dese cleynē simpele na beē. en gemengde huipe/ Maer vā dē simple begūndē te wetē bolus vā armenie/mir re/wierooch/aloes/daer bloet/dese sijn goet voor die brekinge der beenē/der wondē/en dē bloet vloed/ Allupn roche/sos eris/huenich/om vnguentū egip tian te maken. Allupn watere/ter. nentijn/huenich roosaet/om eē modificaliē der wondē/der sweeren nootlijck. Des ghelees int voorē. koffer voor een vnguent vā minie/moet hē voor hē hebbē minie/lit argi rē auri. argēti/cerule/termētiē/wit was/en ghe meyn olie. Vā dē vnguentē en cerotē/ist genoech me de te dragē cerotē vā Betonica/ oft cerotē vā gūme elimi/en witte/en sparadrap/klamē met diaquilō/en apostel salue sijn nootlijck. Vā dē siropē. sirope vā sulckere simple/ sirope vā endiuie sap/en vanden. ij. wortelē sonē azijn en huenich roosaet eē luttel is ge noech mede gebrocht. Vā dē waterē isser des gelijcs endiuie water bequaē/ lupulorē/ boraginis/alssene/en dupuē keruel. Vā dē electuariē/ist ghenoech met hē te hebbē. Diacatironē/electuariū roosaet Mesue/ Diacatironē en castā. Vā dē pillē. Pillē vā hypera met agarico/vā dupuē keruel vā dē meeste en min ste/roosen water/des gelijc met sieph sonē opio/voor die obthalmia moetmē al geheel int voorē. koffer me de dragē. Olie roosaet en mirtinē en camille/olie on fancinū sijn seer nootlijck. Itē tis goet te hebbē meel vā boonē. orobi/senigriece en lisonē/Tijstke leuende watere onder alle ist nootlijck totten wondē der scip vaerders wondē te genesen/en vā alle dese simpele en gemengde voorē. huipe met elke goede en bequa me Chirurgijns met hē int voorē. koffer een luttel met hē dragē. En also ist genoech den schijpuaerders hyder hulpen Gods tot haerder kuere/wiens naem si ghebenedijt.

Chier nae volcht den Antidotarius.

Hier begint den Antidotarius.

En sonderlinck werck/als hoemē/ me dicinē/oft plaesterē maect/die warach tich en besocht sijn met werckē en met redē niet vā my seluē/oft luttel/maer tselue dat dese eerlijcke meesters Sa lien? Muicēna Almaser Albitas. Yali en tonler tijt nu dē bester experster practisinē in dē chi rurgie dye hier mede gewracht hebbē/En daer heb mede sien werckē/en daer ic mede ghewracht hebbe en daer ic ooch noch mede en hebbe sien werckē noch gewracht. So salmē wetē/dat dese medicinē etter en dracht makē/als gekerrende weye/heemst/lijnsaet/ drooge vette vige/verckē smout/en deser simple me dicinē Maer vā dē gemactē de wi plegē in wondē te besighē/dits een goede medicinē/nee. r. eppēsaet/ adich saet/wijn/huenich/swijnen smout/borer/ clec euē vele/tarwē meel/so vele dats ghenoech si/dit sal men te samē sieden tot dat dick wort.

Itē een andē/neet gesmolte swinē smout/oft olie vā oliuē. i. deel/en waters. vij. deel tarwē meel. s. vierē deel pōts/ neet al klāmē en sieden tot dat dick worde. Itē noch eē andē neet huenich. iij. deel/swinē smout een deel/nemet te samē met also veel taruwen meelē alst betaemt en sieden alst voorēschreuen is.

Itē een goede Embroke/neemt gherstē meel en huenich/en soffraen/en olse vā oliuē en sieden klāmē Dit maect etter en goede dracht/en saecht wel.

Vleeschende medicinen.

Dat sijn schoorste vā dattel boomē/weghebrede bla derē/coolbladerē/ appelboom bladerē/ cipressien bla derē. v. bladerē met huenich/gūme vā ker senboomē oft pruyboomē/een versche noot ontwee gewreue int water en sout en wijn/ en met bladerē vā sulcker stoffmeel vā dē molē/ ghebrandt gharstē/sonderlinge dē droogē lichaē cauda equina/oft cattē steert. Suer melck stelpet ooch groote wondē/En vā dē olien is ooch goet oliū mirtinē en olie vā roosen. En vā dē gemactē medicinē so is goet Muicē. medicinē vā lij nē doecke datmē legghē sal/En Albuta. medicinē is vā sonēlinge stelpinge en is dit/ neet wierooch. i. deel drakē bloet. ij. deel/leuēde steen calck. iij. deel/puluerē seret klāmē/maer weet dat kalc dat werck ondwijle alleē veruult. Itē noch medicinē die vleesch dōē was sen. Itē sommige sijn si saecht int drooghē/en somin ge stercker. Maer die saechte sijn a. salmē besighen in vochte lichāmē/wāt om saechticheyt haers drooghē so en cōstē si gheē vleesch dōē wasschē in drooge licha mē/ Maer die medicinē die stercker sijn int drooghē salmē besighē in drooge lichāmē/als wi geseyt hebbē. Itē die saechte medicinē int drooghē die vleesch dōē wassen/dat sijn dese/wierooch/mastick/mirre/ aloe/ Colofonie/boonē meel/gharstē meel/en deser gelijc. Starcke medicinē/dat sijn dese gebzande/hoolwor tel gebzant/cooperoot/oponacū/preos/meel vā lu pinē vā orbi en deser ghelijc dye macht hebbē vlees te dōē wassen/maer die maniere salue hier af te makē is dese/men sal was smeltē/so vele alst noot is met ghemeyne olie /daer salmē dit puluer in menghē en settē vā dē vier en roerent tot dat cout is.

Itē dese medicinē genomē wtē oudē en nieuwe boec

ken zijn gheproeft met reden en experimēte dat zijn dese. Litargiriū centaurea minor/ ghebrande beenen/ dpe scoofse vā pijnboome/ En sonderlinghe als men se menget met cerote datmē heet baendoockē die aldus gemaect zijn/ neet was. iiii. 3. rosen olie/ oft oliū mir-
tinū. 3. f. hers. i. 3. Dit smelt te samē en doopt daer in eenē doech. En oft ghy daer eenighe puluer in doen wilt/ dat doet na tgoet dunckē en na dats noot is.

Itē noch medicinē die heelen/ drooge hers/ gebrande auerone/ cleyne wittē wierooc/ balaukie/ oft bloemē vā granatē/ galnotē/ allupn/ vigebladerē. iiii. wor-
mē wter aerde/ wittē hōts strōt die vele benē etet/ en 3. po. p. 3. i. crupt dat pes carui heet/ dats dupuē voer. Itē vandē heymelijckē is ghebrande hoolwortel/ en vitriolū romanū dats groen coperoort/ alst root ghe-
brant is/ En van desen die vertcerē en supuerē tolees als allupn en coperoort/ soo Huicenna betuycht/ by auentuerē si droogē en heplē in grooter vochticheyt En si heplen veel meer ghebrant/ dan ongherandt. Itē spaēs groen en medicinē die vā sterckē teerē zijn en salmē niet besigē dā met sin en in verwilderde se-
ren. Item spaenlsgroen ghewasschen heylt seer.

Itē die verwilderde seerē vā heeter complexien met sandalij en menifar/ dat zijn wittē moerbessē en son-
derlinge als si sweerde zijn. En aloe is nut daer toe te heplen seerē omtrent den eers ofte kullen.

Itē vandē gemaectē medicinē is een wōderlike pla-
ster als Huicen. seyt die maectmē aldus. 3. Eenē ou-
den lijnē doech die wel reyn is/ maectē tot puluer in eenē vijfel en dā neet olie seer droogēde als oliū mir-
tinū oft rosariū/ En sinlet daer in een luttel galbanū dat doet in dpe gheskootē doechē/ en maect een pla-
ster/ En wilby dattet stercker si/ soe doet daer in wat wieroocs en hoolwortel ghebrant.

Itē een licht heplende puluer/ so Huicen. seyt. 3. ce-
rusa/ litargiriū. ana. puluer vā loode te samē/ theylt wel/ Oft neemt puluer dat seer wel droocht en heylt
neet rosen saet/ ceruse/ balaukie. an. ix. 3. roosen alup-
ne/ galnotē. an. iij. 3. gebrade hoolwor. ij. 3. wierooc. 3. Noch een ander. 3. meede/ ghebrande beenderē/ li-
targiriū an. ij. 3. wierooc/ aloē. an. iij. 3. sarcocolle nem-
sche an. i. 3. maket tot puluere.

Itē een gheuende puluer om vleesch te doen wassen/
en wel heplen. 3. neemt wierooc aloē draken bloet
an. iij. 3. gebrande hoolwortel litargiriū/ cerusa/ scoof-
se vā pijnboomē die cleyne cetoze. an. 3. galnotē. an.
maket puluer want tis wonderliken goet.

En goede salue om te benemē hitte der wondē/ ne-
met litargiriū cleyne ghepulueriseert. i. 3. olie vā roo-
sen/ wijn azijn. i. 3. f. eerst salmen driue dat litargiriū
mette wijn azijn/ en doet daer dē olie toe/ telckē luttel
En wilby dat seer coele/ so doet daer toe. i. 3. cāphers
En salue/ om te benemen der wondē coutheyt/ 3.
olie vā oliuē. 3. serapinū/ opponaciū. an. ij. 3. wierooc
sarcocolle/ langhe hoolwortel ghebrāt. an. v. 3. olie en
gūme/ smiltet te samē/ dā doeter toe puluer/ mengt
wel te samen tot dat salue wort.

Noch eē salue leert Almasar/ om der wondē dracht
te benemē. 3. was/ perck/ olie. ana. smeltet en maect
een salue. En salue om bloedighe vochticheit der
wondē te benemē. 3. Litargiriū gepulueriseert als
meel. i. 3. olie vā roosen/ wijn azijn en huenich tlamē
en als ghi dat litargiriū wrijft/ soo doet daer toe als
nu een luttel vandē eenē/ en als nu vandē anderē tot
dat die salue gemaect is/ Dan neet ghebrāt coperoort

wit/ en allupn/ balaukie en gallē. ana. i. 3. Dit puluer
salmen menghen met dat voorschreuen vnguentum
3. Merct datmē alle fistel en cancker heet veruuld-
de seerē/ maer alle seeren en zijn nyet fistelen oft cā-
cker/ wāt so Huicē. seyt/ somige zijn diepe/ En die die-
pe hebbē alstijt een gat int diepe vleesch omgaede/ en
die seeren heetē fistulē/ en zijn ooc sonder harde lippe
en die heetmē verborghen seer.

Itē die stinckēde seerē die niet diep en zijn/ salmē he-
le met dingē die niet en bijtē/ wāt bijnge belet thee-
le. Maer die diep zijn moerē geuult wordē met goet
vleesch/ en hier o moety des mensche cōplexie weten.

Hier na besighet seer droogēde medicinē en mūdifi-
cerēde. Galie. seyt hoe een seer grooter en dieper is/
hoemēt meer droogē moet/ om oelheyt des bloets.
Die beste wasschingē tot quadē seerē/ is huenich met
wijn/ en looghe vā wijngaet asche/ En ooc ghesou-
ten water met huenich. En allupn water/ roofoer-
water/ oft wegebreede water. En dese wasschingē scha-
den den seeren/ als si sweeren.

Itē alst ghewassē is/ salmē wieckē met dinghē die
vleesch doen wasschē. Maer wondē dpe een diep hol
hebben/ die en baet gheen wieckē/ ten waer datmen
daer clisterie toe besighe. Itē om te weten die welcke
nuttelijc is/ om vleesch te doen wasschē/ als cētaurea
minor/ sarcocolle/ gebrāt loot/ gebrāt antimonij oft
fleckē mettē huplhes oft sweembalghē ghebrant.

Itē tis dē meester noot/ dat hi voor hē se/ dat hi niet
en come in eenighe dwalinghe/ dat die medicinē niet
meer af en vaghe/ dā si vleesch doet wasschē/ wāt va-
gede si meer af dant noot wāre/ so soude si verteren
vleesch en ledt/ en versmiltē tot vloepende vochtichz
Dā meynt de dwale meester dattet etter si/ en daerō
vaecht hi te meer/ en daer o argerē dese seeren.

Itē dat dese vochticheit come vāder medicinē/ bekēt
men aldus/ die holheyt des seers wort meerder/ dā si
gewoōlic heeft geweest/ en tleer wort root en heet/
en wort dunne vochticheyt/ om die scharpheyt der
medicinē en dat in rood veruē/ en doet tolees smiltē
Itē of dit gheschiede/ so soudemē nemē medicinē die
vleesch doe wasschē Maer de vuple seerē moctē eerst
ghedroocht zijn met drooghēde medicinē op dat det-
ter gecynicht wordē. En als dat ghedaē is/ so salmē
dinghē besighen/ die vleesch doen wassen.

En waert als men dese drooghende medicinē besich-
de/ dat die vochticheyt daer af niet en mindert/ maer
meerdert/ tis een teekē dat die medicinē niet genoeych
en droogde/ so moetmē haer helpē/ met wat afdroo-
gēde/ als huenich/ en stelpēde als Salanstia/ allupn
En en batet dit al niet/ so sal die meester van crachtē
tot crachten voorziet/ tot dat hy die seerē rechet.

Dit zijn medicinē dpe vuple seerē droogē balaukie/
gallē/ allupn/ scoofse van granaet appel/ schoofse van
wierooc vō litargiriū/ de bloemē vā dē swartē doorn
gharstē meel/ En ooc is goet wasscingē met ghesou-
tē water en allupn water. Dan gemaecte medicinē
is dit. i. wōnditke salue als Huicē. en Almasar ouer
een dragē. 3. litargiriū. ij. 3. gepulueriseert/ olie vā
roosen/ wijn azijn. an. iij. 3. en wrijft dit tlamē/ zōtijts
olie/ somtijts azijn/ en neet antimoni viride eris/ ba-
laukie/ pierwormē/ galnotē/ dāers bloet/ cadimie ar-
gēti/ allupn. ana. i. 3. en alle dese gepulueriseert in de-
se salue gedaē/ 3. droocht bouē matē vupl seeren
Item Huicenna seyt dat een plaester vā noten blades-
ren oft van groen noten in wijn ghesoden/ ende dan

Die Chirurgie.

wel ghestootē en supuerlike salue daer af ghemaect dpe droocht bouen matē vuple seeren en quade oude bochrichte sonder eenighe hindernisse.

Itē men moet in seeren dpe altemael vupl zjn/ eerst medicinē besighē die afdrooghē met vjtinghē/ eerst seerē en na: naels dalende al crancher. En alit gesuyert is/ salmen medicinē besighen die vleesch maken Itē medicinē die aldudanigh seeren abstergerē dat zjn p: eos met huenich/ oft farina orbij met huenich oft hoolwozel met wijn en huenich.

Itē vandē gemaectē medicinē is. i. wonblike groene salue die dat quaet vleesch verteert/ en is vandē bestē diemē int beghin besiget. R. Cooper roole/ huenich ana. i. j. menghet te samen en maect een salue.

Itē een ander salue. R. dat onderstinct indē bodem vā de roole olie/ en zjn/ huenich. ana. f. lange hoolwozel/ allupn/ Jamini/ P: eos/ Cerusa. ana. i. f. coper groen. iij. j. menghet dit al tsamē tot eenē saluē/ want si is wonblike goet. hoolwozel droocht af de lange. Itē om te ghenesen teerende seer/ so is een regule dat mē dat ledt repnighē sal met coppē of ecchele/ ende daer en sal mē niet mede vertocuē op dat niet en verarghet/ wāt die teeringhe dwinct dicwils den meere datment af saghen moet.

Dese seerē zjn onō wjle met rottighe/ en somwjlē daer sonō. Die sonō rottinge zjn dpe sal mē wasschē in vercoelende waterē oft drooghende wateren/ als aqua mirri rosari regen water met wijn zjn.

Itē als si met verrottinghe zjn/ so moet mē sout water besighē oft allupn water oft looge vā wjngarde Itē Huicen. seyt dat dalder beste genesinge deser seeren is dat mē besige stelpde en drooghde en coelēde medicinē/ als schoisse vā appēlē van granatē/ grana mirri/ dats gagel saet/ roosen saet. En oock plaeste/ ringhe vā smeeringe met bolus/ wijn zjn of sicope vā sulckere met gedroochdē cawoorde oft ghebrant Itē om quade verrotte seerē te ghenesen/ so moet mē elich aē en tledt pugerē. En als dese seerē veel verrot vleesch hebbē/ soe ist noot dat mē cauterisere en alit cauteriū gheset is/ so sal mē daer op legghē saechte de medicinē/ om dien brāt wt te doe vallē. Neēt boter of olie vā roosen mettē wittē vandē epe ghemenghet. Itē somtijts sal mē oock dat doode vleesch af snijden tot acnt goede/ en somtijts moet mē tledt al af snijde om des menschen lijf te behouden.

Itē Huicenna seyt dat duldanighe seerē al en zjnt fikulē noch cancher/ dat nochrās sochlike seerē zjn. En tis seer goet dat mē wassche met looghe daer men seepē af siet/ oft zeewater oft dier ghelike.

Medicinē die tot desen seerē int eynde orbaerlic zjn dats vleesch vā ghesoutē vissche en crupmē vā broot gharstē meel farina orbij/ en langhe hoolwoztele.

Itē een plaester vā huenich met puluer vā drooghe cawoorde en met versche oliue bladeren. Noch een goede geproefde medicinē. R. doot/ vitrioli. xxiiij. 3. leuēde kalc/ allupn/ schoisse vā granaet appēlē. an. xviij. 3. wierooc gallē. an. xxiij. 3. olie en was ghenoech

Itē dese patientē zjn quaet te ghenesen want si van quade bloede zjn/ Daer om sal mē den patiente te helpe comē met ventuesen oft bloet te latē nae der siecte

Itē medicinē daer mē dese seerē mede genesen mach. R. vijssel van cooper/ vijssel van pfer. coper roole/ ghebrandt en litargiriū en root vitriolum.

Itē vandē gemaectē medicinē is dit. i. goede salue R. werbrant vijssel vā cooper/ en cooper roole. ana. i. j. li-

Die Chirurgie.

targiriū vā goude. iij. 3. gūme vā cypresse boomen. iij. 3. sal gēme. ij. 3. gebrāde hoolwoz. cley n wieroock ana. v. 3. was/ oly mirtint alsoe vele dats ghenoech si dit maect tot cender saluen.

Noch een ander salue die Huicenna maecte. R. vijssel van coper en van pfer. ana. menghet met allupn water/ en leemet wel toe in een aerdewat en settet in eenen potbackers ouen te barnē En alst cout is/ pulueriseert en menghet met litargiriū en olpe vā Sagel/ en maket een plaester/ wāt si is seer wonderlijck.

Tis. i. geineyn regule/ dat mē gheen vette olie besigē en sal tot oude seeren ten si olie dpe seer droocht/ als oliū mirtinū/ oft vā roosen/ oft mastie/ En een oudt seer dat veriaecht is heet mē cancher oft fistel.

Om te ghenesen cancher oft fistel in die borst. Neēt cypresse nootē/ galnotē/ cassie liue. ana. ij. 3. aloē corticis thuris. ana. i. j. litargiriū. iij. 3. Dit suldp pulueriseren en temperē in clarē wijn. iij. dagē en. iij. nachte en daer nae te gab siede tot dat so dick is als huenich En dan suldp daer mede besimerē die etinghe vā den swerē indē borsten/ En ist dat dpe borst ghefistuleert si/ so sal mē wasschē met warmē supuerē wijn/ daer in ghesodē is mirre/ en drooghense daer na met eenē schoone doecke/ en doet daer dit puluer in. R. Sarco colle/ aloē/ pulueriseret ende menghet met wat huenichs/ en rupint dat gat metter tenten/ en doet daer inne dat voorseheue puluerē/ En aldus suldyt hanteren/ tot dat ghenesen si.

Hier beghint een nuttelijck experiment vā apostume men die in die borst wasschen.

Itē als si gheapostumeert zjn vā heeten sake/ so sal mē aen de gesonde side latē in den arm in de mediaen En en zjn die humors niet te seer oueruloepende/ so sal mē se latē aen die side daert seer is/ En men sal dat lichaem supuerende met digestiuen mourwende/ en laxatiue laxerē/ na dat dpe chirurgijn merct dat dpe natuere meer si flegmatijc en colerijc. En stellē op die borst die wedelade en die ontbindēde/ om de vree se dat die materie niet ter herten en ghae.

Ten eersten sal mē die borst fumentere/ dats douwen met warmē watere en met edich/ En daer na. i. plaester makē aldus. R. Olie vā roosen/ meel van boonē en vā gharstē en camilbloemē/ en wat sandaliū rubi wittē wijn zjine/ dats genoech si/ En daer na suldp die aldus maturerē en sachte met deser plaester. R.

Medullā vituli/ dodere vandē eyē/ fenigriece/ lijnsaet/ stof op die muelē met olie/ en maecter eē plaester af.

Itē ist dat si van coudē sake gheapostumeert zjn/ soe suldyse stouen met warmē watere en wijn zjn/ en legt dese plaester daer op. R. rjlij. iij. f. epe. i. f. ende supuert den rjē/ en dā sieden in witten wijn/ en die wijn wt gedouwet en al heet op die borst gelept. En rijpet dan aldus. R. die wortelē van lelien/ van eppē ana. i. f. fenigriece/ lijnsaet/ terwē meel. ana. 3. f. mirre 3. f. aceri. i. 3. pulueriseret en maket een plaester/ ende doet daer in huenichs ghenoech.

Om te doode cancher fistel mozmael/ en alle andē sake diemē doode wil. R. Woude/ weede affschē leuēde kalc/ salpeeter/ vitrioli/ allupn/ sal armeniack. ana. en dese voorē. materialē sal mē pulueriserē/ en leggē se op eenē doeck bouē op die wonde in een mande/ en neēt loopende water/ en ghietet daer op/ en maect eē looge. En als die looge ghedistilleert is/ so neēt eenē schoone verlootē pot/ en versiede die looge tot op eē half pinte/ En als ghi hier mede wilt werckē/ so sul-

by nemē olve vā roosen/olie vā lelien. ana. ij. z. en po-
peter salue. i. z. opij. z. f. en een luttel aerde/ en maect
een salue. En dese salue salme daerō stryckē also ver-
re alsme wille. dat die stede wt valle.

Gen treckende salue. Reemt was/ herst/ olie/ en ter-
mentijn. an. viij. z. en maect een salue af.

Itē defenſiue salue. R. bolus van armenie. ij. z. terre
ſigillate/ ceruſe/ litargirij argenti. an. z. olie van roo-
ſen. r. z. wit was. z. f. ſtarchē azijn ghenoech om tpul-
uer in te drinckē/ in eenē mortier ſtarchelijc wruēde
en doeter toe olie met was ghesmolte/ latet coudē en
ſo maect een salue.

Gen salue die die mage ſkeret. R. Muntē ſap/ alſſen
ſap/ morbeſien ſap. an. iij. z. nardus olie maſtick olie
oliū nitri. ana. iij. z. ſiedet al tſamen met een cleyn
vterkē tot dat ſlap verſode is/ en daer toe was. iij. z.
puluer vā maſtic/ caneel/ groffels naghelen. ana. z. f.
en maect een salue af.

Itē een ſalue van Sandale om die heete apoſtuenien
te ſaechtē in die leuere en mage. R. roode roosen. xij.
z. Sandale witte en roode/ vaele. an. vi. z. bolus vā ar-
meni. iij. z. Spondij. iij. z. Caphore. ij. z. wit was. xxx. z.
olie van roosen een pont maket een salue.

Gen ſalue voor de milte. R. brembloemē/ en. i. vierē
deel ſchorſſe vā brēmortel/ ſchorſſe vā eſſchē wortele/
en wilgē wortelē. an. z. i. f. alſſen. f. z. olie. i. pont. f.
was. i. z. en wat azijn/ en maect daer een salue af.

Gen ſalue voor dpe borſt. Reet camille olie/ olie van
lelien/ amandelē olie. ana. i. z. violette olie. ij. z. verſce
plope. z. i. f. hinnē ſmout. iij. z. calts merch. ij. z. muſſi
lagien vā jijnlaet/ ſenigricer booch maluwē ſaet. ana.
vi. z. was. i. z. en een luttel azijn/ en maect een salue.

Itē een roode ſalue. R. de wortelē vā bugloſſe rubee
i. vierē deel. i. caſtoei. z. f. de wortelē vā Alcaune. i. z.
verſche botere ſonder ſout. vij. pōt roode wijns gro-
uen een. f. pont/ maket een salue.

Gen wonderlike ſalue voor oude ſweerē in die ſche-
ne/ Reet auxūgia por/ ina ondhalf pōt/ celidonie/ on-
derhalue ana. pōt. f. Siedet met auxūgia tot dat ſap
al verſode is/ en doet daer gebluft quicſiluer toe. ij. z.
ceruſe een viere deel/ litargirij. ij. z. ende maect daer
een salue af.

Genen drāck teghen wonden.

Reet ſenicle bugle pimpernelle/ tommēlle/ cleyn ma-
telieuē/ dat cruyt vā deſen/ en die wortel vā mede
also vele als eenich vā dē anderē/ ſtooter deſe cruydē
te ſamē/ en tēperet met wijn/ also verre alsme ſonder
corſte is. Siedet ouer vier/ ſighet door eenen doeck.
Deſen drāck drinck nuchterē tsmorgheus en tſaunders
i. oft. ij. lepelē/ En legt daer een coolblat op.

Saluen.

Akelepen ghesoden int hers en was en ruet/ ghene-
ſen quade vuple wonden.

Onſilie gheneſt wondē en quetſuerē van būnen
Ende Supnelle doet des ghelijc/ ende heet anders
ſins Flammula.

Sulcher geſtamp beneet ſwillinghe der ooghen.

Om wormē te doe wte oore/ Reet ſlap van groene
aliſene en wijn eue vele/ en doet in die ooren.

Teghen clieren/ Reet aſſchē vā coolſtockē en tēpert
te met huenich en ſalt die clieren daer mede.

Teghē den ſteen/ dat hooft vā dē loock mettē hare
ghesoden/ dat ghedroncken.

Teghē die ſchite/ maket wermoes van alſſen.

Noch tegē den ſteen/ looghe ghemaect van alſſchen

van wilde carden en wijn/ drincket.

Itē die bloet ſpouwet/ ſal ſiedē. vi. hoofde loocks in
eenē aerde pōt met watere/ en daer af drinck.

Gen ſalue om quade ſtinckende beenē te heplen.
Reet. ij. m. weede aſſchē/ ſtootſe in ſtucken bypdeſte
door eenē doeck/ neet eenē lepel vol ſeems/ en twee le-
pelen tarwē bloemē/ ſiedet een luttel te ſamē deſe ſa-
ue/ ſupuert dat quade vleesch.

Salue voor ſchorſſe hoofden.

Reet ſpaens groē/ en rijnſchē wijn azijn/ en wat ſeē
ſiedet totter helft/ met deſer ſalue beſtryct die ſchorſſe
hoofde. r. oft. xij. weruen waſſchet wel met piſſe ofte
bier/ legt daer op. i. blaſe tot dat ghenelen ſi/ ende dā
beſtrycket met olie vā oliuen.

Maechde was en lynnlaet ſmout onder een ghemen
ghet/ daer mede ſuldy ghenelen alle verſche wonden
en handen die vanden winter wtbreken.

Om eenen quaden mont te heplen.

Reemt garwe/ hontribben/ wegebrede/ dat ſap met
huenich langhe inden mont ghehouden

Om wratten af te doen.

Reemt gouwe bloemen cruyt in ſtucken ghewreuen
met ſoute.

Salue tot vrouwē borſten en clapooren.

Reemt was en hers/ ſchapen ruet/ berghenſmeer/ en
de crups boter/ olie van oliue.

Treyt ſalue.

Reet hers. i. z. roets. iij. z. ſeems. ij. z. en was. ij. z. dit
ſmelt te ſamē/ en ſighet door eenen doeck/ ghiet daer
op eppen ſap/ ſelneert uwe handē met olie van ol-
uen en maect daer balletens af

Door apoſtuenien ende clapooren.

Reet aueroone/ marche S. Ant hons cruyt ſtootet
in eenē mortier elcs. i. hant vol/ doet daer toe dwitte
vā. iij. eyerē/ doet door eenē doeck/ dan doet daer toe
ſeem en azijn en tarwē bloemē/ Temperet te ſamen.

Borſt ſalue.

Reet boter. iij. z. was. i. z. berghē ſmeer. i. z. olie vā
roosen. i. z. ſpaſſgroen. i. z. ruet. i. z. ſiedet onder een/
latet couden tot een ſalue.

Salue tot quaden hoofden.

Reet. vi. lepel wijn azijn en. i. vierē deel ſelder bo-
ter. ij. loot allupns. i. loot ſolphers. iij. loot ſternbeck.
Siedet dit een wyle te ſamē/ en latet coelen

Tot quade borſten oft beenen.

Water van nachtschadē met vrouwē melch met bee-
ten bladerē/ op quade been oft borſte gheleyt

Gen goede ſalue tot oude en nieuwe ſceeren.

Reemt litargirij en loot/ alſſen en ceruſe elcs eue ve-
le/ te ſamē gheſtamp in eenen mortier met olve van
roosen ende met azijn

Salue op ſeenachtighe plaetſe.

Reemt peck en ſeem en meel van boonen/ Dit tem-
peret onder een ende legghet daer op.

Teghen handen daer die winter inne is.

Reet. i. loot ſchapē ruet. i. loot was. i. loot wit koper
root. i. loot olie/ ſmeltet onder een.

Dit jijn doot wonden.

In dpe herſenen. In dat herte. In die leuere. In
dpe longhere. In die maghe In die crape. In dpe
moeder. In die groote adere. Item eenen vingher
breet bouen den ellen boghe/ ende drie vingher daer
onder/ Ende also oock vander linie.

Genen bacndoeck.

Reet ſteen peck/ was en boter/ en roet elcs euen vele

Die Chirurgie.

Smiltet tlamē/doeter wit was in/het is volmaect.

Teghen die gheelsucht.

Neemt eppe/en papencruyt/en matre ghesoden in wijn/des drinct des morghens en tlaumonts.

Die hoecke Drinct dat sap van alssene nuchteren.

Die zijn maghe gheswollen is.

Neemt eppe/ruyte/olie vā dille/maect daer af eē sal-ue/bestrijket daer mede tusschē den nauel en borste.

Teghen die brandende cortse.

Neemt .ij. .z. rosins .i. .z. alssene .z. venchielsaets .z. heylighē .z. centorie in eē pinte wijns gesodē/en .i. .z. pinte waters/alle daghe driewerf ghedronckē/doet daer toe petercelie wortel

Teghen gheclouen lippen oft borste.

Neemt tlap vā wegebreede/soete boter/olie vā roosen/hoender smout en vrouwen melch te gader ghesmolten daer mede bestrijcket.

Camergaich.

Soffraen ghepulueriseert in een scharf ghedroocht en met ongheslouten vleeschlop ghedroncken.

Salue.

Olīe van oliuen/witten hars/en was/elcs euen vele Tot clieren.

Weghebreede gheskooten met wijn azijn/en daer op ghelept/doet se verghaen.

Teghen verbrande seeren.

R. .iiij. .z. ruets/en .iiij. .z. gebrande sanen van melche/dit smiltet tlamē/dan doeter .i. lepel raepsmouts in.

Teghen quetsinghe.

Item dat sap vā alssen/poeder van comijn/en seem elcs euen vele te samen ghemenghet.

Teghen den hoeke.

Puluer van mirre onder die tonghe ghelept.

Een olie seer heplende.

Neemt die wortel vander varen .iiij. oft vier hant vol len/siedet se in water een langhe wijle/bouen dat water suldy olie vinden/alt cout is.

Fluymen.

Water van esschen bloemen gemaect en die bladerē met wijn azijn/op fistulen op droopen oft pupstē ghelept tis goet teghē ghebrokē beenē/en tपुरgeert die fluymen vander herten.

Teghen Spenen.

Item mostelschelpen gloeyende ghemaect en cleyn gepulueriseert en ghemenghet met onghesloutē boter onder een/daer mede wijft dye spenē/Ende als si weder comen/dan doet dat weder.

Totten seeren veden.

Als si gheswollē ende ontstecken zijn/neemt tarwē bloemen drie dodere van eyeren/olie van roosen/dat sap van donderbaert ende azijn/Dit temperet onder een/en maect een plaestere af op werck.

Die zijn kullen gheswollen zijn.

Neemt bloemen van meel van boonen met azijn siedet tot dat al slecht is en dich/legghet daer op so heet al smelt gedooogen mach/en ist v te scharp vande azijn so neet rose olie en was/smiltet/bestrijct so warm als nient ghedooogē can. Teghen swinelinghe.

Itē dat puluer van galigaen ghedronckē met berna gie watere. Teghen dat braken.

Item wildy yemant doen braken/schauet die witte schorste opwaert/en drinct dat sap. En nederwaert gheichact/doet camergaich hebben.

Teghen butsen oft buylen/oft ander sweeren.

Neemt leem vander want in eenen mortier gestootē

Die Chirurgie.

en dwitte van eyeren en tlap van donderbaert/ende nachtschade/dit tlamē daer op ghelept.

Noch een ander. Coolbladerē/balsen bladerē/wege breede bladerē/sulcher/nachtschade/gharcken meel/dwittē vande eyerē/en menghet met olie vā oliuē so sal si te verscher bliuē. Teghē dat watere.

Itē dat sap vande rogghe bloemē cruyt ghedroncken/verdrift dat water. Teghē wzingē indē buyc. Eppenlaet/carui en venchel saet/anijs en galigaen/ana. ghepulueriseert met wijn ghedroncken.

Teghen tbloeden int fundament.

Doet hē latē in bepde zijn armē/en des ander dachs doet hem baden.

Door die ghene die niet en can zijn vrine ghemaken.

Ope gheen vrine maken en mach vā coudē oft grauēl oft steen/neet eppe/grouz venchel en keruel siedet in cleynē wijn/en maect daer af een placster/legt se tusschē den nauel en dat ghemachte.

Teghen ooghen die ghequett zijn.

Neemt kempen wercke/en dat witte vanden epe/en legghet onder die ooghen.

Salue teghen alderhande quetsinghe.

Neet .i. m. nachtschade .i. m. eppē .i. m. bladerē vā glorifilate .i. m. seniclen/en stampet onder een/en neemt wittē wijn/en berghēsmout/en siedet so langhe als wermoes/en wzinghet door een cleet.

Teghen alderhande gheswilt.

Neemt senigriet/lynsaet/en wortelē van heemst ghesodē/en dan ghelept en gestootē al te gader met olie van oliue en een luttel ghesoden.

Totten seluē/Neemt mos vā eenen sleedorē en menghet met wolle metter sieckē/en met lynsaet en luttel souts/en bedet in wittē wijn tot dattet dicke worde/en legghet op dat gheswilt.

Goede trept salue.

Neemt nieu was/witten hars/en berghē smeer drie werf also vele als was oft harst ende luttel wieroocs dat suldy te gader smiltē/dan neemt eenen nieuwen doech/en doet daer in doordrincken/dan neemt anderre nieuwe doechē/en doetet daer in:so suldi tot uwer hant een goede trept salue hebben.

Teghen alderhande gheschuerthept.

Neemt quichluer/voor eenē haluē stupuer blāket sel/en voor eenē haluē stupuer mastice/en die keernē van os munda/en smout/dit menghet al te gader/en boter daer noyt soudt op en quā. En doet in eē reyn vat

Om die bloeme te verdrūuen.

Itē eer si versworen is/neemt tremorleke/en mater/en maect daer een plaestere af/en legghet daer op.

Teghen alle ongemack der ooghen.

Men sal een ey al hart braden/en pellant en brekent ouermidts/en doen den dodere wt/en nemē dā salgēme/calamijn/en smout van glasen/en luttel wits al-lypne/dit salmen te ghader skooten/en doent int witte vande epe/wzinget door eenē doer/doet hier toe .i. luttel ghebrandts wijns/het is seer goet.

Noch een andere.

Neemt garwe en tarwe cozen/ende stāpet ontwoe en menghet met wijn/en droppellet in die ooren.

Teghen dat witte op die ooghen.

Neemt tlap van venckele ende menghet met puluer van wieroock/en legghet op die ooghen.

Item noch een andere totten seluen.

Neemt den crop vanden venckele/vanden vliedere/en geelwortel cruyt/skootse/en wzingt se door eenen

cleet/legget op die ooghe een lijne cleet daer tussche.

Ooghe die met eeniger auotuerre gebroek zyn
Itē neet tlap vā wilde cardē en ghietet hē drie nachte
in die ooghe met ganfen smout oft salste.

Teghe doncher ooghe vanden herseuen.
Itē neet ruyte en doetle in een vol vat meysche dau-
we/ en saluet die ooghe daer mede alle daghe.

Teghen tranende ooghen.
Itē men sal betonie etē en dat sal dat gesichte scarpē
Teghen dropighe ooghen.

Neet dat witte vā ghebraden eyerē en doet daer al-
luyt toe/ en wzinghet door eenen doech.

Teghen een veruuyde maghe.
Neet galigae en ghegeber/ en i. luttel zedewaers
en stootet en menghet met witrē wijn en gheuet dē
sieckē te drinckē tsaūts als hi sal slapē/ en tsmorgēs
nuchterē alst drie daghe heeft gheslaē in een gelaten
vat/maer wacht hē van vele etens.

Teghen doot vleesch.
Neet cockoers loock/windet in een violette blat en
legget op eenē heetē heert/het sal moruwe wordē als
smout/dit bindt op doode vleesch.

Teghe dwitte water. Neemt tlap vā materne ghe-
uet hē te drinckē. Teghe thelsche vier. Neemt een
bupl co/wittē honts stont/ en puluer van centorie/
menghet met azijn. Teghe den droope.

Neemt dpe wortelē vā petercelie en wegebreede en
Sentile/dit stampet en wzinghet tlap wt/ en mengt
met berghen smoute. Salue teghe den droope.

Itē neet dpe wortel vā partick en vā wortel vā con-
fille/en die wortelē vā heemlsche en peltē/neet Sen-
tile en cockoers loock/ quichluet en vrowē melc en
ouerlaert berghē lineer in azijn ghelept/ dā mengt
al te gader/dats een goede salue tegē alderhāde leer.

Teghen tgheschuerde.

Itē neet vrieswoude oft croon cruyt/ doetet sieden
met grootē walm in water/ en dā sietle in melch/ dat
water sal mē smorgēs al lauwe/ en dmelc tsaūts. vij
daghe lanch drincken. Teghen den cancher.

Itē neet was en peck en ruet vā eenē boche/ en pnt
smiltet te ghader. Tot den canchere.

Itē neet die heerne van een hase not en rou huenich
menghet ouer een en legt die plaester opt ghat.

Teghe quet singhe al waer die huyt wt ghebroken

Itē neet tlap vā Adick wortelē en huenich euen oele:
rogghē meel/ dat gesodē te gader in een nieuwe vat/
en sietet tot dat dicke worde/ dan sal mē op dpe quet
singhe legghē/ en opt gheswil een plaester werco en
verwerint dat int selue. Tegē quet singe indē lichaē

Men sal badē en dō int badē heemlsch/ brunelle/ cōfi
lie en primula veris/ te somer/ en te witer sal mē daer
in doen die wortelen. Teghe dē hooft sweer.

Itē neet groen munte/ en wist t hooft daer mede.

Als een ledt wt der stede is. Men salt wed in trec-
ken/ en nemē dan kempē werck/ en nettent in water
en douwent wt/ en stekent dan int witte vandē epe/
en stropē daer op poeder vā wier ooc en malsch poe-
der. Teghen tghebroken ledt.

Itē neet dupuē mes/ schapē mes soet en sout/ en stā-
pet met wijn en maect een plaester/ legghet daer op/
spalcket/ en ouer twee daghe vermaket.

Oft neet Esche bladerē en de schorisse daer af/ wist
se in stucken met lauwe wijn/ maket een plaester en
verbjndet ten derden daghe.

Van verbrantheyt. Men sal gloepiende hout colē

blusschē in oudē wijn en wriuenle in twee/ en stijet
se met een vedere daer op en niet anders.

Oft siet eyeren hart en brandet die dodere/ met open
smoute saluet. Teghen die spenen.

Silsen saet en wit wier ooc/ en biequaet en legt daer
op een gloepende tiechel/ en sedt daer eenē stoel op en
den siecken daer op wel omstopt.

Oft neet wolwortel en hoorē van eenē bock en sout/
en brandt tot puluer in een eyckē vier nattet met wit
ten wijn/ int breken vander manen.

Oft badet dat euēl in lauwe water/ en dā saluet met
ouerlarich berghē smeer dan wriuet met atrimente
dan neet een hātuol garwē gestāpt/ legghet daer op.

Wonden dranch.

Matelief cruyt/ tremorose/ roode koolen/ wittē by-
uoet/ kemp/ woude cruyt/ mede.

Item die zyn ghemechte gheswollen is.
Mem neme fenigriech/ linsae/ sietet dat te ghader
en badet diē in dat water/maect daer een plaester af
en legget daer op/maer worpt hi eē gat/ neet dwitte
vandē epe slaghet tot dat schupmt/ doet dat schupmt
af/ en nettet wieckē daer in en stekenle in die gatē en
nettē dan die plaester int witte vandē epe en leggent
daer op. En alinent af doen sal sal mē badē in nieu-
molckē melck al warm/ hi sal ter stont ghenesen.

Teghen gheswollē mans vaden.

Itē neet witte marouie en dralen en hemsbladerē en
witte appēlē vā elckē euē vele/ dit suldi wel in water
wasschē purgeert dat water wel/ en stāpet dat cruyt/
Dan neemt versck berghen smeer/ roeret onder een/
doet daer toe dat cruyt in een panne ouer twier/ hier
maect plaesteren af/ en leggtē daer op.

Die niet en can gepissen.

Sal garwe nemē en stampenle met azijn.
Door thuyck euēl/ neet wegebreede en stampse met
gordē wijn/ en drincke dat. Itē die hoestet vander le-
uere/ Sal Saule sieden in wijn en drincke dat.

Oor den cancher/ neet netelē saet en sout/ stāpet te
gader en legget opt leer. ix. daghe en het dooten.

Oor den steē neet wijngaert ranchē en brantle tot
astchē en wijn en maect. i. logē daer dore/ en laet den
wijn kaē ghemengt door die astchē. iij. dagē daer na
sighet door eenē doech en gheuet dē sieckē te drinckē
so salt den steen breken.

Teghe theuē neemt tlap van bīuoet/ mengt met
olie vā oliuē/ met olie roolaet/ en saluet hē daer.

Door seere ooghe/ neemt atrimē/ huenich en dwitte
vandē ey. ana. legghet op die ooghen.

Teghen alle wormen inder maghen.

So neet scorisse vā berckē boomē byder aerde/ stootle
en drinct dat met ghepten melch.

Om dē vrowē haer vloet te benemen.

Men neme schauelinghe van corduane leder en co-
mijn/ en een cleyen vierckē ghemaect/ en die lucht van
onder ontfāen.

Om haer vloet te doen hebben.

Itē ghi sult nemē ghijl vā bier en tlap van byuoete-
en dat witte vandē epe/ de. iij. drinct te gader.

Teghe gheicuertheyt/ neemt roode coolen/ eppe/ en
bīuoet elcs euen vele/ en drincket dat sap.

Die bloet spouwet/ neet galant garwe en valeriane
en centorie/ stāpt dit/ doetet door eenē doech drincket
Teghen haestich gheswil.

Itē neet seer en crupmē vā wittē broode en eppe.

Oor bloedige oogē. neet vrowē melc en doetē in

Die Chirurgie.

Teghen die quarteyn.

Neemt tſap van garwene/van materne/van hpuoet
menget te gader/en drincket alle daghe.

Om goede treyt ſalue te makē/neēt honſcribbe/we-
gebreede/brunelle/matelieſcruyt/was/wierooch en
bergenſineer/dit ſiedet/en geſkooten doetet door.

Oft men neme berghen ſineer/wierooch/herpups/
cranenbeck/honſcribbe/weggebreede/matelieſ/glori-
ſlaet.ana. ſkampet te gader in eenē mortier/dan ſal-
ment ſiedē/en ſighent door eenen doech.

Om wonden ſalue te makē/neemt berghenſineer/
meyſche botere/een luttel was/wierooch/woude/
cranenbeck.ana. ſkampet wel en ſiedet als moes/en
doetet dā door eenē doech. Om quaet vier te leſſchē
Tſap van rupte munte/olie en aijn/menghet te ga-
der en doetet opt ſeer. Dye opēbare ſpenē af te doen
Neemt crumme vā wittē broode/wittē wijn/en tſap
vā adich/ſiedet tot dat dicke worde/en bindet daer
op. Oft neemt plaſtere vā alſſen/maluwe/looc en
out bergen ſineer/ſiedet daer op tot ghenen is.

Tot quade beenē/ſalmē nemē violet matelieſcruyt/
cranenbeck en vrouwen ſoch.

Oft ſeem en hars/meelbloemē/en wierooch
En oock atriment/ſmout van glaſen/ſanē vā melch
dōderbaert geſkootē met ſwinē ſmout/en met bote-
ren/dats een goede plaſtere. Teghē quade mage/
nemet hpuoet/tremorſie metter wortele en waſcht-
ſe/ſkampſe wel/wringet tſap wt/en nuttet met een
luttel ſuphers. En ſiedet dander cruyt/ſkootet met
een luttel bergen ſineers/legghet opten crop vander
maghen/op een plaſtere. Om clapoort te geneſen.
Siedet dye worrelen vanden wiſſten heemſt/ſkamp-
ſe wel met wat huenichs/met ſanē/met eenē dodere
vā een ey/wat raep oliē/wat ruptē daer onō geſkote.
Itē als ſi wt ghebrokē zijn/die te geneſen/neemt een
j.was/termentijn/en dyacoli. an. i. s. j. en eenē lepel
olien vā rooſen/ſmiltet onō een maect daer een pla-
ſter af/legt op die plaſter vanden heemſt.

Teghen ghebreck aendē lichaē/ſkampt poleye anſs/
centorſie/rupte ſauie/ſaet van pponie/olſmunde ma-
telieſ. an. met wijn en drincket nuchteren.

Teghē welde in die ledē/neemt clepne ſauie elcs een
hantuoel/betonſie/bruyt heplige/en rooſemarine elcs
een hantuoel/dese cruydē ſuldv ſiedē in eenē pot rijn-
ſchen wijns/tderdendeel in gheſoden.

Itē oft een vrouwe eenich ghebreck gheeregē had
de in haer vrouweſcheyt/van by mannen te ſine.

Soo neemt rooſewater wat ſuphers daer in gebaē/
en daer mede waſſchet alſoo verre als ghi muecht.

En ſineeret dan metter ſaluen. Itē maect een doech
ken in ſoete roomkens vocht bouē vander teylē/en
legghet daer tuſſchē/ſoo verre als ghi muecht/en dā
daer bouen dunne dzooghe lijnwaet/Dan maect een
doechkē nat in rooſe olye/en daer mede ſineeret alſoo
hooge als ghi muecht. Itē tſap van alſſen met cōmi-
ne en ſeem te gader ghemengēt is goet op leden dye
ghebluſt zijn van ſlane.

Itē dien zijn ooghe tranē/de ete venckel ſaet/en hou-
de zijn hant voor ſinē mont/en ontfange die lucht en
dan voort voort zijn ooghe gedaem/doet dat diewil.

Itē teghē quade boſt en quade maghe/drinct pſope
met wijn en met warme watere/en met boteren tſa-
uonts na den eten/en hi gheneest.

Itē tegē ſiecte vander hertē/neēt polſoē/wijn en jee.
Teghē bloedige ooghe/neemt eppe en Betonue te

Die Chirurgie.

ſamen/ſiedte en legte op die ooghen.

Itē dye in die ooghe gheſlaghe wort/neme bladerē
vā agrimonie/oft dwitte vā eenē epe/en wſuuet bep-
de tot ſtuckē/en legget daer op. En al waer ſi bi nae
rote ſi ſoude geneſen. Teghē ſwimelinghe/neemt
ſcheel wortel en weggebreede wſtſe en maect daer
een plaſter af met aijn/en legte op thoof.

Alsmē bloet ſpouwet/neemt rupte eppe en munte/
ſiedte te gaē in melch/en men ſalle te drinckē gheue
Itē die galle vā een ſtier met wolle op den nauel ghe-
lept/maect eenē ſaechten camer ganch.

Teghen quade leuer die verhidet is/neemt cicozepe/
en ſkampet tot ſtuckē met dunne wepe/gheuet hē
te drinckē/en legt cruyt op die leuere.

Teghē quade gharē in die beenen/neemt donſt van
euene meele/donderbaert en ſeem/temperet te gaē/
ghelijch hoeckē/en legghet op dye gaten/en alle da-
ghe vernieuwet een werf oft twee werf.

Teghē alle ghebreck der ooghe/ſiedet een raode ſlee-
ke in water vergaert tſmout daer af/daer mede ſal-
uet uwe ooghen/als ghi ſlapen gaet.

Teghē dent huych indē mont/pſope gheſoden met
ajyn/is goet indē mont ghehouden.

Sarioſilate in wijn gheſodē/doet men ſtruū comen.
Voor die verſlupſoe vſine/is goet Polioen in wijn en
in olie van oliuen gheſoden.

Itē Tyriaca luydet ſo vele als vrouwe der medicinē
en ſi is tot veele ſiecten goet. Men ſalle gheue inder
marē vā eenē haſelnotē met lauwē watere/dē ghe-
nē die lange ghelegē hebbē oft ſi doot warē. Itē die
een quade boſt heeft/men ſalle hē geue met ſeem oft
met dragant/alſo dat mēle indē mont houde. Itē die
bloet ſpouwet vander longere/gheuet met tſlane.

Itē teghē verbode ſeerichedē/met tgeſodē vā pſope
Itē tegē dye geelſucht/met tgeſodē vā alari gegeue

Itē teghē dwater met oximel oft oxilacre.
tege quade ledenē/met rupte of tgeſodē vā marobie

Itē die indē neſſten darm ſiet is/met tgeſoden van
Marcke. Itē die in die darmē gewont zijn met tghe-
ſodē van ſumach. En teghē dē ſteen met tgeſodē vā
gremſſien/merche/biuoet en rupte.

En den vrouwe haer ſtandē te doen comē met tghe-
ſodē vā pagami. En die dode dracht te doe vergaen/
doet met wj Die de cortſe hebbē/met lauwē watere

ſalue.

En ſalue teghē den hoecke/neēt groene alſſene/ghe-
ſkootē/en ongheloutē botere/nieuwe was/ſiedet te

ſanē/wringhet door eenē doech/met deſer ſaluē be-
ſtrijct den hoecke.

Teghen der vrouwen boſten.

Neēt merche ſkampſe/wringet tſap wt/in dat ſap
legt die crummen van berſſchen wiſſten broode/ſkoo-
tet onō een/maket daer af een plaſter/dit doet op de
boſt oft ander gheſwil Tſal wtbreken oft verſlaen
ſalue te makē om quade ſeeren te heelē/neēt haſel-
noten ſchelpen/brantſe/pulueriſeertſe/litargiriū/ce-
ruſe/en roert voor dē ouē met noten olie oft olie van
oliuen/en luttel was. Om oude ſeeren te heelen. Be-
ellebozi witte en ſwarte/leuende ſolpher/vitrioli al-
lun/galnotē/fuliginis cinerū clauelatar. an. ij. j. s. j.

quicſiluer gebluſcht/coper groen. an. ij. j. tot puluer
Dan neēt bernagie ſap/scabioſe/griſcō/lapatij acu-
ti. an. iij. j. Siedetſe tſamē met ghiſt van oude olpe/
en ſuerē wijn/en alſt gheſodē is/ſo doet daer toe ghe-
ſmolten was/ſtroeyende daer in dye voorſepde pul-

neren/ en maket een salue/ Itē dese salue geneest ooc int ghesupuerde lichaem/ alle vergiffenisse/ tū motte schorst oft dat malū mortuū ooc/ oft eenich and schorst Salue tot wonden.

Neemt botten vā populier indē mey/ en in versche ongesoutē botere ghesodē/ tot si groene wort.

Salue teghē alderhāde quetsinghe.

Neemt een hantuoel nachtschadē/ een hantuoel eppen/ fenicle een hātuoel/ en bladerē vā gariofilaet/ en vīolettē crupt skooter al ouer hoop/ en sietet met eenen gracelike viere/ alsoo langhe als mē wermoes sietet/ en hier toe salmē. i. j. vierē deel was en bergensmeer toe doen.

Salue teghen den droope.

Neemt die wortelē van pardich die root is wortelen van heemst wortelē vā confilie/ coechoer loor/ vīowē soch/ quichiluer oueriarich bergensmeer/ in azijn gheleet. iij. daghen/ dit menghet al tlamen.

Salue gheheeten doorgaende.

Neemt wondē cruyt/ tremosie/ groote radelen cleyn radelē/ selfheyle/ gariofilaet/ honstribbe/ garwe/ herba perforata/ paddē vlas/ wegebreede/ nachtschade/ wilde betonie/ cranē bec/ matelief/ repnuane/ Eppe/ venckel/ pserue/ scheelwortel/ donderbaert/ allene/ agrimonie/ crupt vā suetsele/ hēp/ camille/ caelcrupt biuoet dit wastet schoone/ en latet winddrooge worden. En dan skootet wel in twee met versche bergē meer en sietet. En als ghesodē is wringet door eenen doech/ stroeyt daer in ghemalen wieroock menghet seer wel verwaert in uwe busen.

Hoemen trept salue maect.

Neemt een luttel Mirren/ hars/ schapen ruet/ een luttel huenichs/ nieuw was aldermeest/ dit smiltet in een panne al te gader/ dā doetet door een cleet op coude water/ wigghetel tusschē uwe handē/ te wintere doet daer meer schapen ruet toe.

En goede trept op sweerē die niet wt en zjn.

Neemt die wortel vā heemst die bollen vandē lelien/ en berghē meer ouer een gheskootē/ doet eenē sweer saechten/ rjpe en wtbrekē/ maer als dē sweer morwe is/ salmē hē wt vllēmē/ en dat daer op legghen.

Tan puytē die noode wtbreken.

Neemt den doder vā cenē epe/ een luttel souts/ clop/ pet wel te gader/ neet een plaester vā berke in water ghenettet dā wtgewrongē/ dan indē doder genettet en dan op dē sweer ghelept tsal wtbrekē. En neemt dan papē crupt/ meest eppē/ wringet tlap/ menghet met tarwen bloemen/ met luttel zeems/ dit legghet daer op tot ghenoech is/ dat gheneestse.

Teghen alle dinch dat ontfunct is.

Neemt gariofilaet een luttel/ wegebreede meest en tremosie/ en epe/ dit skootet/ mettē sape bestrijcket en gheeft dē sieckē daer af te drincken.

Teghē ontslapē leden oft vercrompē aderen.

Neet lauendere/ ruyte saue/ mūte/ allsen/ biuoet. an. dit skootet in twee/ dan neemt olie van oliuen/ doetse indē mortier mengt wel te samē/ dattet versche ghenoech bliue/ doeter in een luttel ghemalē wieroock/ en wriuet daer mede teghen tvier.

Teghen quade lendenen.

Men sal senicle nemē/ heete netelen/ saue/ nachtschade/ donderbaert/ centorie/ lauendere/ ruyte. ana. dit skootet seer cleyn menghet met olie en sietet in een panne/ hier mede saltē die lendenē byden viere. En men sal vīercante platen van loode nemen/ ende

baer in salmē gaethens booren daer den domp doos staet/ en als deene af gaet/ salmē dander op doen.

Doeder teghen den fistel.

Neemt loockbollen/ aterment/ boonē/ brandtse/ woot pet dat poeder in die ghaten.

Salue teghen den fistel.

Item neemt die wortel van heemst/ die wortel vā cōfilie sietet/ dan pellet af dūe schorst/ dan neemt fenigriech/ en lijnlaet stampet/ en sietet in bergensmeer.

Die zjn wine met pinnen maect.

Stampe garwe en drinctse met azijn. Een ander/ nemet lactuwē sap mengt met witten wijn/ drincket.

Teghen alle verharde gheswil.

Men salt openen en doen tquade wt en genesent gelijk een wonde. Teghen alderhande gheswil.

Salmen fenigriech nemē/ lijnlaet gheskootē die wortel van heemst ghesodē gepelt/ en dat tlamē gestāpt en met olie ghesodē. Oft neemt mos vā sreedorē/ en menghet met onghewasschē wolle/ neet lijnlaet luttel souts/ sietet in wittē wijn/ tot datter dick worde/ en legghet opt gheswil. Teghen tgheschuerde. Salmen vīesewoude nemē/ en doense zeer wallē in water/ dā doetse wten water/ en sietse in melc/ dwaer salmē tsmozghē law drinckē/ en dmelck tflawōt ruij. daghen. Teghen dat hellsche vier.

Men sal een vuyl ey nemen/ en witten honts breekt/ mengt onden/ temperet in azijn/ en nemet puluer van centorie/ en legghet daer op. Teghē de wormē. Salmen nemē allene/ persen/ repnuane en wortelē oft bladerē vā persen/ dūe schorst van die wortelē vā sreedoren/ dit salmē stāpen en met azijn wt maken en drincken. Teghen theplighe/ neemt hase/ wjstten in stukken/ menghtten met seem/ en legten opt een koolblat opt heplighe. Teghen tmenislen.

Salmen nemen wegebreede bladerē sonder gat/ die tempert met soete melck/ en gheuet hē te drincken. Oft neemt sreedoren die salmē lange sieden/ dat sap salmen drincken. I herst een vrouwe tbyrcuel in haer kinderbedde/ die neme biuoet gesodē en warm ghelept op haer huepe oft haren nauel. Spouwēt si bloet in haer kinderbedde/ so geeft haer melck met betonie sap te drincken.

Teghen een quade borst.

Neet epe en stāptse met venckel/ en drinct dat tflawōts. Oft neet eppē saet en huenich/ en sietet onden en drincket nuchterē. Itē die zjn borst wee doet/ neet kerse en stāptse/ en nemet tlap met ghepten melck.

Teghen quaden adem.

Neet yslope en wijn/ en sietet te gader/ tot dat vierē deel wjns verlosden is ende drincket.

Teghen een drooghe borst.

Neemt olpe van violetten met onghesouten botere.

Teghen een quade borst

Neemt donderbaert en wjstse in stukke/ en datmen van pserie vijet/ tweewerf des daechs.

Teghē den tant sweer/ neemt vijf blat/ pīretrū/ sietet met azijn/ dan salmē tīretrū op die tanden legghen en vijf blat op die wanghen.

Oft neet garwe wortel/ en stāptse in stukke/ en legt se opt tantvleesch. Oft neet vijf looc en legget daer op. Oft neet pīretrū vā alexandrie/ sietse/ en legt se daer op. Tanden daer wormē in zjn/ neemt pser hart en garwe/ en stāptse met azijn/ en houdtse in sinē mōt tot dat hi slape/ en die wormē sulc sterue. En die wortel van pserhardt ghesāpt en in azijn gheso-

Die Chirurgie.

den/en op die wanghe ghelept. Itē dye wortele van agrimonie gheslāmp tusschē die tandē ende op dat vleesch ghelept. Itē rupte ghesodē in wijn/ een plaec/ ster daer af ghemact/en op die wanghe ghelept.

Teghen een quade maghe.

Tot gheswollē maghē/ neēt die wortele van venckele en epe en legse in witten wijn/ en drinct daer af nuchterē. Itē tot vercoude maghe/ neemt was ende meel/ broot daer af ghemact/ ende daer op ghelept. Itē teghen gheswollē maghe/ neēt rupte/ epe/ olie en boter maect daer af een salue/ en smeert hē tusscē sinen nauel en borst daer mede.

Itē dien zyn maghe drout is/ dat hi niet en can verdouwē/ neme rugghen broot ende ghengheber/ een luttel comjns/ saue/ scootet al wel te gader en tēperet met azijn/ en waillet eenē wal/ en doetet in een sapken/ en legghet opten crop vander maghen.

Teghen dē hooftweer/ neemt azijn en groen mīte/ en wrijft thoofst daer mede. Oft neemt pserue/ betonie/ elcx euc vele/ donderbaert/ scootet dit al te gader wzinghet tlap wt/ en mengt met azijn/ hier in suldi eenen linen doech nettē/ en windē diē om uwe hooft en als hi drooghe is/ maecten weder nat.

Itē neēt ambrosie/ en doetet in eenē nieuwē pot/ siet tderdendeel in/ wasschet uwe hooft daer mede. Itē verberna/ allene/ betonie/ wegebreede/ sauelboō schoofse vā vlieder en huenich/ die salmen nutten.

Teghen schoofde hoofden.

Neemt Celidonie/ adich/ wilgen schoofse brandet tot puluere/ dan neemt pech/ ende wriuet in Ruche/ dan mengt te gader met soutē/ met azijn/ en maect daer af een plaester/ ende legse daer op.

Teghen schoofde halsen/ Neemt een roode flecke en tempertse met wijn in een coperē vat/ stoppet/ laetse daer in. ix. daghē/ daer mede salft uwen hals.

Teghen den kancher.

Neemt was en pech en ruet ende smiltet.

Neemt wilde haseinotē/ stāptse in row seem legghet daer op. Neemt tpuluer van witten honts stont.

Neēt netelē en sout te gad gheslāpt/ en. ix. dagē daer op gelept. Teghen quetsinge vā būnē/ salmē wonden dranch drinckē/ en met popelier salue bestrikē. en houden hē so hi best mach met vetter spijlen.

Item neēt senicle metter wortelē/ bruyneplighe/ wondē crupt/ bladerē vā kienpe/ garwe/ papēcrupt an. dit stāpt al te gader met goeden wijn/ dan wriuet door een cleet/ met desen dranche suldi uwe wonden wasschē en die wiecke daer in netten/ en die plaesterē daer in nettē die ghi op die wonde leggen sult.

Tot wondē die niet en willen draghē/ neemt tarwē meel/ en bier oft azijn/ en luttel geloutē boter/ en dit koet in een panne/ latet wallē/ en doetet op eenē doec dese plaester salmen legghē bouē op dye plaester vā den dranch het sal die wonde doen ontswillē en wel doen draghen. Itē die hooftwōde en wilt niet ghesalft zyn/ maer die ander wondē willen ghesalft zyn.

Tot quaden ooghen/ dyc dat witte hebben neemt tlap van venckel/ menghet met puluer van vitriole ende legghet op die ooghe.

Teghen die paele.

Neemt tlap van venckele/ en dyc bladeren van vlieder/ en scheelwortel/ stampet in twee/ het sullē mattē wordē/ legghet dat op die ooghe in een līnwaet tusschen die schelen.

Tot doncher ooghen.

Die Chirurgie.

Neemt wortel van venckel/ en siedse/ en stāptse met azijn. Oft neemt rupte ende doctse in eenen pot daer dauwe in is die inden meyn gheuallen is.

Tot tranenden ooghen.

Neemt Betonie/ ende legse daer op/ het verghaet. Oft neemt drie doberen van eperen/ brandse en tēpertse met witten wijn. Tot bloedighe ooghen.

Neemt eenen doden van eenen epe/ noten/ epe/ stāpet/ en maect daer een salue af/ dan suldy dyc ooghē daer mede saluen/ buyten ende binnen.

Van ooghen van eenigher auontueren ghesloten.

Neemt gansen smout/ salft dyc ooghen daer mede. Oft die galle van patrisen/ ende huenich/ euen vele claert die ooghen.

Item teghen alle ooghen euel/ neēt scheelwortel sap vlieder sap/ venckel sap doetet in eenē pot/ latet wallen aent vier/ latet claren/ ghietet claere bouē af/ en men salt in een glazen vat houden.

Item scheelwortel/ vēckel/ vlieder/ ende pserue/ men ghiet tlap met huenich/ dat dat dervedeel huenich si/ dat doet in die ooghen. Tot blodighe ooghen.

Neemt vrouwen soch/ ende doetet in dyc ooghen.

Crept salue is een salue dyc heylt alle wondē iunctueren en senuwē/ als sweeren/ apostueniē/ clapoore en ghebrokē beere/ en quade oude garen. Neemt. i. j. mastie gepulueriseert/ litargiriū een half pōt gepulueriseert/ termētjns een half pont/ was. iij. j. hars een half pont/ betonie/ oft onser vrouwē crupt/ verberna. ana. i. hant vol. Dese crupde salmen stampē en sieden in eenen stoopt wijns tot dat tweedeel versodē is. En dan salmē die confectie colerē/ en dā salment weder opt vier setten/ en dan al sieden salmē daer in doen was/ hars/ en daer nae macstich/ en dan litargiriū. En dit salmē siedē tot dat die vochticheit inne ghesodē si/ oft by na/ en altoos salmēt roeren. Ende settent dā vanden viere/ en doet daer in termētjns/ en roeret wel onē en latet coelē. En alst cout is soe salment werckē tot dat die vochticheit al wt si.

Meester Vincelmus plaestere die wonden heplet sonder wiecken/ alle quade ghaten/ ghebrokē beere/ sonder snidē oft pet daer toe te doene sonder dese plaester.

Men sal een pōt termētjns nemē/ een pōt wit was een pont hers. iij. j. galbaens. ij. j. armoniaecs. i. j. mirren. i. j. j. wieroccs. j. olibaens alle dese gūmen pulueriscret/ dan neemt was en hers/ en smiltet alst ghelmoltē is/ doet dan daer in die voorē. gūme ende roeret altoos wel/ dā clinlet dese cōfectie door. i. doet int wegebreede sap/ vā betonie vā agrimonie/ gariofilatē/ vā garwe/ vā opicē en vā vberna. Dese clinfinge suldy wel roerē/ en mengēse wel/ dā laet dese clinfinge smiltē/ en mengtse wel/ dā doet dese clinfinge vā den viere/ en laetse coelen/ ende als si coudt is/ so wercketse wel metten handen.

Om quade seeren te ghenesen.

Itē maect een water aldus. Neemt vier loot coperroots en scootet cleyn in eenē vijsele/ en neemt ec pūt te weghebreede waters oft nachtskadē waters/ doet dat opt vier in een kanne tot dat recht opstet/ en dan ghietet in een panne en latet claren. En maket daer wieckē oft plaesterē nat in/ op dat ghijt totten seluē seeren besighen wilt/ tot dat dat quade vleesch wt si/ ende dat doet alle daghe eens. Maer also langhe als ghi dit water besighet/ so legt daer op apostolike salue/ Ende dit en suldy niet langher doen/ dan tot dat dat seer supuer ende schoon si.

Salve daermē quade seere mede heylt / als si supuer sijn ghemaect.

Reemt. viij. loot Clemensteen/wijfsten wel in eenen visel/ en sichten cleyn/ dan doet tpuluer weder indē visel/ dan neemt. s. pont boom olien. iij. loot was/ en smiltet te samē in een panne/ dan ghietet opt puluer inden visel/ dan wriuet seer langhe/ deerste reyse met een derdendeel vandē naten/ en daer na noch een derdendeel/ en derdewerf mettē derdendeel/ en wriuet en menghet wel. Dan doet se in een busse daer ghise wilt in houdē/ hier af maect plaester op die seere die ghi ghehanteert hebt metten watere so voorslept is.

En consolidarij.

Reemt. i. s. pont was/ een. s. pont schapen ruets. i. s. pont termentijn/ een half pont calanarū. Aldus salment maken/ neemt ruet en smiltet/ ende supueret in een becken met couden watere en was/ smiltet/ alst ghesmolte is/ doet daer in dat gesupueret ruet/ en dā den steen/ en latet een cleyn wile sieden/ en settet dan banden viere/ en doet daer toe termentijn/ en roeret tottet cout is.

Unguentum Apostolicum.

Reemt een vierendeel ghesupuerdē hars/ en een vierendeel was/ en een vnce Myrre/ een. s. wieroocs gepulueriseert en een half waelpot olif olie/ aldus salment maken/ men sal nemen was en hars/ en smiltet en dan doet daer toe die olie/ en latet een luttel sieden dan settet af/ en wriughet door eenen kempen doeck en doet daer in wieroock/ Myrre/ lupel/ termentijn/ een luttel spaens groens/ tot dattet te matē ghewreuen is/ en roeret tot cout is. Sy is goet tot alle open seeren out en nieuwe/ en sonderlinghe op quade vingeren/ tis goet beuonden.

Puluer Squeparia.

R. auripimentū. ij. s. Spaens groens. ij. s. vltriole ghebrant. iij. s. allups ghebrant/ elck bi hē seluē/ en dan wrijft se samē op eenē steen/ en houdt in eenē lederen sack/ en in een drooghe schaduwe.

Item een notabel medicīne/ om te helpē in die functueren ouer al den lichaem.

Reemt eyer schalē. Mirabilanorū. an. s. temperet in melck eenen nacht en eenen dach/ daer na neemt agarici/ turbi. h. ana. iij. s. gēgeber/ supuer calisthout/ lange peper/ anīs/ caneel/ supuer sout/ capar. wortel bedelli/ mastice. ana. i. s. arm. odactili/ al een pont met ydromele/ men salt tot clumpen maken.

Item van desen clumpen/ nuuechdy nemen. ij. s. ende maken daer af. xxi. pillen/ en gheuen die tsaounts almen te bedde ghaet met hostien/ ende die siecke en sal tsaounts niet eten. En mē sal dē sieckē een hinne sieckē/ en tlap geuē te drinckē/ als de medicīne gewracht heeft/ en danderdeel metter hinne smiddaechs tete. Item met desen salmen die functueren lineeren/ neēt iclie wortelen/ fenigriet/ lānsaet/ iulquiami saet. ana. iij. s. hars. i. s. merck van. i. hert en een calf oft osse. an. ij. s. gemeyn olie. s. een luttel was/ en men sal daer eē salue af maken/ en hier mede suldyt wel bestrijckē/ teghen dat oer.

Teghen tgheschuerde.

Een plaester teghē tgeschuerde. R. Olibanī mastice. i. s. puluers burti/ spargi/ mīmie/ bolus van armeni en/ draer bloet. ana. i. s. s. puluer Sandali salmen pulueriseert/ menghet met olie van Sagel/ en doet daer een luttel was toe/ maect daer een salue af.

Een plaester om die wonden te naeyen.

R. per. i. s. Colofonie. s. s. wieroocs/ mastice. ana. ij. s. men salt al aen twee menghē soot betacmt/ men salt ontbinden en menghen.

Teghen frenesie.

Dese materie sal mē weder slaen mettē sipe vā wege/ breede en vā mozellen. En men sal den slaep en voorhoofd daer dicwils mede bestrijckē. En maket hē een cleyn lijnen hupue/ en trecke door ghesmolte was/ en scheert hē dat haer af/ en settet hē dye hupue daer op/ want dese opent die huyt/ en beneemt die seericheyt/ ende doet wel slapen/ als dat was met vrouwē melck ghemenghet is/ en mē sal hē die palmē vander hant saechtelyc wriue en thool vandē voete/ en men plach hē clisteriē te settē/ om die materie wt te treckē.

Tot seericheyt der kinderen hoofden.

Men sal thoof seer wasschen met wijn oft met bier/ drooghet wel/ ia men salt wasschē totten bloede toe/ en stroepē daer puluer vā tartariū op. Vā thoofwōdē Ten eersten een supuerēde salue/ neēt roosehuenich. ij. s. subtyl gheskē meel. v. s. en sieden/ ot beghint te stiuē/ doetet vāt vier/ doeter. i. s. termentijn in/ hier af maect plaester. Itē alst ghesmeert is/ legt daer de se salue op/ neemt termentijn twee pont/ was een pont Betonie al cleyn ghestootē. ij. pont/ olie van roosen s. pont/ smiltet olie en was/ doet die betonie daer in/ menghet al tamen/ latet staen roeten een maent oft meer/ dan doetet in een panne opt vier/ latet so heet wordē/ dat ghūt muecht wt persen/ alst al wt is doetet weder opt vier/ doet dā daer termentijn in/ gietet op wijn azijn/ dā ist genoech. Dese salue ghenect alle versche wōdē. Teghē den tantsweer.

Coemt hy vā coudē/ neemt ptretrū ghebrādē alluyt siedtē in wijn azijn/ houdt langhe in urwē mont/ en spoelē hūnē doetet dicwils mē sal organū enouwē Coet hē vā hītē/ spoelt den mont met weghebreede water daer alluyt in ghesolueert is.

Teghen die passie in die kele.

Men sal in beyde die armen/ die thoof ader laten/ en daer na die ader onder die tonghe/ en nemen tlap vā die groote scabiose inder kelen/ en ghorghelē met desen water daer dyamozū in ghesolueert is/ en mē sal daer buptē op legghē Verbenē cleyn ghestootē met wol metter phen en Camil olie.

Teghent bloet spouwen.

Men sal nemen grūne van Persiē/ wāt si opent die heymelike sluytinghē der longer pipen/ en men sal se met warmen wijn ontbinden.

Om die maghe vā melancolie te supueren.

R. Violette/ mercuriael/ griscū. an. m. schauelinghe vā vuorē been/ reubarbare. ana. iij. s. catapuci. i. s. cassiafistula de ghesupuert is. s. s. maect een clenkinghe met. ij. s. supkers/ en met een tueghe wijns van appelen vā granatē/ ende dien sal mē ghelauwet drincken des morgheens vroech.

Als die maghe vol sluymen is.

Men sal die materie eerst verduwē met oximel duresicū. i. s. pont genomē met warmē bier. En supuert se hier na. R. electuar. dul. iij. s. Turbith grana. vj. e. sile maioris. v. granē/ dyapody. s. wit ellebo. iij. s. gra. catapuci. ij. gra. dit sal mē met wittē wijn gheuē dpe met lauwe water ghemenghet is/ dit sal die sluy mē bouen en beneden supueren.

Om die melancolie te supueren.

So verdouwēt de materie met oximel squilaco. s. s. genomē alle morgē. s. s. met warmē wijn/ En nadē

Die Chirurgie.

derdē dage supuert die mage hier mede. R. Dyafrē
ij. 3. chini/epithimi/saluersteē. Seē alb ien root. an
iij. granē diagredij. i. 3. rebarber. 3. f. swarte ellebozi.
iij. granē. roosen. mastie. an. iij. granē/menget al tla-
men/dit salmē befighē twee vren voor den daghe.

Tegen een veruolgē seer vā onnatuerliker hitten
R. roode salue en tleste vā beuerlijn / populoensche
en roosolie vā elcē een deel / menget al tlamē en be-
smeert daer mede dat seer / hebbet dan eenē dranc / die
hier af gemaect is / neēt hoolwortel ghepulueriseert
een deel Beuerlijns / dat tlamē ghedaē in een canne
goets azijns / kopē die canne. iij. oft. iij. daghen / war-
met dan vā desen azijne / en netter eenē doech in / leg-
ten opt seer / dat te vozē ghesalt is / en telckē als dpe
doech drooge is / maectē wed nat en legte daer op.

Teghen alle seer out en nieuwe.

Neēt swarte paddē / so vele als ghi wilt / en grifcom
so vele wegende als die paddē / doetse tlamē in eenē
pot / sluyten vast toe / beleyntē wel / en setten in een
kerck vier. xl. vren oft langer brandende. Dit puluer
orbaert men in wat seer datmē wilt. En al ist dat een
seer daer eerst werf af sinct / daer en leet niet aen / en
legt daer op eenē schoonen lijnen doech.

En goede salue teghen vele siekten.

R. xl. morwe knoppē vā bramē / stootse in stuckē al
cleyn / en. ij. pōt goets wits wints / doet dese twee te
gader in eenē nieuwē eerdē pot / en daer in een hāt vol
ruytbladerē / en eē pōt alebasterē / vechel laet. i. drach-
ma olie vā roosen. i. 3. pōt / en al datmē stootē sal / sal-
mē stootē / siedet radē wijn / soot voorē. is. dē pot op
een crāch vier / tot bi na vōdē is / dā hebt camil bloe-
mē. iij. drachma alst bi na versodē is gestootē en nieu-
we was daer in ghedaē / en alst bi na ghecoelt is / doe-
ter toe dwitte vā. vi. eperē / menget al tlamē / sighet
door een cleet / datter wt coēt is een dierbaer salue.
Dese salue ghesmeert opten slape vāden hoofde / en
daer omtrēt dat voorhoofd / verdrjft de smette op die
voghe / dat gheschapē is als een sandekē. En si ghe-
neest wondē supuerede. Sp gheneest den tantlweer.
Hadde een vrouwe siekte in haer moeder / gaefmeu-
te haer teten / sloude ghenesen.

En salue tot senuwen.

R. Tlap van caprifoliū / tlap van heeren netelē / ende
cruppende luegen / vercken sinner / siedet tlamē een
vre / dattet een maniere van salue worde / maer si en
duert niet langhe.

Tegen quade vreden die seer en ghesollen sijn.

R. Grifinc / die groote confilie / marubie / bistort van
den lesten. ij. ana. m. en vanden eerste als grifinch. i.
hant vol / siedte in water / daer stoot den vrede ouer.
Dese selue crupde sijn goet op vrouwe borstē die swee-
ren. En worpt int seer / hoolwortel en aloepaticū.

Tot quade tranende en toekende beenē.

R. crups wortel en stootse seer tot een grote hantvol
van desen crupde / doet. i. drachma quichluers / roeret
ouer een doet daer tse bergensmeer dat drie daghe in
azijn ghelegghen heeft.

Item een salue die apostuennen breekt.

R. huenich / boter / olie en wijn. ana. temperse met
gharsten meel en tarwen meel. ana. mengese tlamē /
ter dictē van eender pappē / latet. ij. pater noster tijts
sieden / en legghet op apostuencie. ij. werf daechs.

En salue die een seer sluytet.

Neemt. i. pōt verkenneers dat verch is / snijdet tot
suyckens legget. iij. daghe in starchē azijn / en gheest

Die Chirurgie.

hem alle daghe versteē azijn / daer na doetet in eenē
mortier / stotet seer langhe / doetet een half quartier
quichluers toe / meugē wel mettē smeere / ten laetste
doet daer toe. v. 3. gebāts alluyne / menget al tlamē
hier af maect op quade seeren die ghesupuert sijn.

Enen wonden dranch.

Neēt violette cruyt / gariofilaet / senikel / bugle / hōts
rib / wegebree / cleyn meede / roode koolen. ana. 3. gar-
we / spargus. ana. ij. 3. roode meede. xij. 3. dese crupde
suldy stootē / en leggense. iv. dagē in wijn / dā suldi dē
wijn af sighen / en gheestē den sieckē te drinckē smoz-
ghes / smiddaechs en tlaust. En legt op die wonde
een kool blat / en anders niet. En ist dat de siecke cort
se heeft / geeft hē gherken water te drincken.

Teghen gheswollen beenen.

Als den vrouwe haer beenē swillen / als si van kinde
ghenese sijn / salmense wasschen in warmē wijn / en
azijn / totter tijt / dat si niet meer en swillen.

Enen wonden dranch. Neemt tlap van gariofilaet
van allsen / vā eert bese cruyt / tlap vā craenbec cruyt
van agrimonie / siedte in wijn en met een luttel zees
gheuet den siecken te drincken / legt daer op een hool
blat / sonder wiecken.

En maturatijf.

Neēt die wortel vandē heemst / en wasschte wel scho-
ne / en siedte in water tot si morwe sijn / neēt dan sca-
biolē / en siedte int selue sop / dā staptse te gader / doet
daer so veel sineers toe als die crupde / dan hebt een
deel hefdeechs / menget daer mede / als ghij orboore
wilt / maect een plaester op eenē doech / maket warm
en legghet daer op.

En supuerende plaester / als dpe wonde open is.
Neemt twee dodere van eyeren / acht drachma saps
van mercke / ses drachma gheschuyntse seems / en. iij.
oncen tarwē bloemē / meget ouer twee / dattet cleyn
si en latet luttel sieden.

En treckende plaester als dpe
apostuennen doorsteken sijn.

Neēt termētijn. ij. pont / hars een pont / scapē ruet een
half pont / was eē quartier / smiltet dit tlamē sonē dē
termētijn / dien salmē ten laetste in doen dat hy nyet
ensiede / en dā suldi dat spaens groē ghepulueriseert
daer in doe. Dat is goet op alle versche wondē ende
bloetswoeren.

En ghorzelinghe.

Dit salmē gorgelē nuchtere in die kele en het is goet
teghē sluyne in die kele en de borst / die daer vgaert
sijn / neēt wittē wieroock / swart peper / pīretrū. ana.
ij. 3. stootet in twee / siedte in onderhalf pinte azijns
tot opt derdendeel / en neemt dan hier af een luttel.

Nies poeder.

Neēt wittē ellebozi. i. 3. pīretrū. 3. f. camille bloemē
ij. 3. maect van allē subtyl poeder / nemes smozghens
nuchtere in hepde die nusen. Dit puluer supuert die
herstē bouē matē wel. En doet die humore sichep-
den inden hoofde en claert die ooghen.

Enen wonden dranch.

R. Māmie mastie / walschot. ana. en siedte in wijn.

Die wittē ghemeyn salue.

Neēt roosen olie. 9. pōt / wit was. iij. 3. ceruse. i. drach-
ma cāpher. i. 3. Die olie en dat was suldi smeltē / ende
doet die ceruse daer in alst bi na cout is / en ghi sult de
wit vā twee eperē cleyn slaē / en doetet daer in en roe-
ret tot dat cout is. En wildi ghi muecht daer in doen
eē wepnich menē. En ghi sult nemē. iij. amādelē / en
doen hen den bast af / ende stampse in eenen mortier

Die Chirurgie.

En dan suldisse weder wt doen/ anders en soude dye Campher niet willen pulueriseren.

En ander witte salue.

Neet wit was. iij. .z. roose olie. iij. pöt/termētijn een quartier/ceruse. ij. .z. litargirij. i. .z. wieroock ghebrāt allupn/puluer vā hoolwortel/ elcs. i. .z. datmē pulueriserē sal/ dat pulueriseert/ en smiltet dat was met olien/ doet dat puluer mettē termētijn daer in tot dat cout is/ Dese plaester is goet tot allen quaden seeren en oock nieuwen.

Ter Venbepen.

Neemt dille saet brandet tot asche/ mengt met gheschymt seem/ en legghet daer op.

Om defensijf te maken.

Neet bolus ar. ij. .z. terra sigillata. .z. olien van roosen en aijn dat genoeg si/ datmen daer een dunne salue af mach maken. Dese salue smeertmē buyten aen die wonden die verhidt zijn. Een groene salue op quaet vleesch en oude wondē. Neet scheel wortel/dye wortel vā hoekoers loock/ die wortel van centrū galli/ta uelsche/scabiose. aij. i. m. wel gheskootē met hamelen ruet/ en met olien van oliuen/ elcs. i. pont/latet staen rotten. ix. oft. x. daghē/ dan doet een cleyn copere vat op een cleyn vierken/latet sieden tot die cruydē sinckē dan wringhet door eenē doech/ en doet dye clinsinge weder opt vier/ doet daer. iij. .z. was in indē somer en indē winter. ij. .z. alst al gesmolte is/ doet daer in bloemen van wieroock en malsch. aij. .z. ist sake dat hē te seere te gader houdt/ so doet daer toe dat derdendeel vā. i. .z. spaensgroens cleyn ghewreue/ en latet sieden dattet wel groen worde/ doettet vanden viere doet daer toe. i. .z. .z. aloe epaticū/ Dese salue supuert wondē die veroudt zijn. En si verteert ouertollich vleesch en si doet die lippen te gader comen.

Om dillen daermen den sieckē mede ter cameren sal doen ghaen/ als dandere pillen niet en wercken.

Neet so veel souts als ghi tusschē. iij. vingerē muecht heffen/reubarbā/ scamonie/ aloe. ana. also groot als een eert ghewreue/ doet daer toe vierwerf meer sees dan alle dander/ dit al doet in een panne op een cleyn vierken/ doetet sieden/ tot dattet begint te broemen altoos roerende/ dan doetet vanden viere/ en ghietet op een effen bert/ dat met water begoten is/ alst cout is/ maect daer pillen af/ die vingers lanc zijn en smal ende steekt in fundament.

Als een wonde te nauwe is.

Wanneer ghi siet dat een wonde te nauwe is en diep en niet draghē en wille/ en si inden bodem quaet is/ so neemt een stuck vander wortelen vā alant/ steekt in die wonde/ eenen nacht/ en si sal wijden.

Om seuer te stelpen.

Neemt tartari en gebrandē allupn wel onder een ge fode/ daer in witte wulle doeckē gestekē/ en daer op ghelept so heet alimē mach ghedoogē/ men sal twee doecken hebbē/ als den eenē cout is/ datmē den anderen hebben sal en legghen dien daer op/ dit salmē. iij. oft. iij. werf doen eermēt vernaeet. En wachtet wel datment wel effen houde in die spalcken eermēt vernaeet oft verbindt.

En root puluer dat bloet stelpet/ en doet vleesch walsen/ neet die groote cōfilie. i. .z. bolus vā arme. .z. .z. lofonia/ mastic/ wierooc. aij. .z. .z. draecs bloet/ mūmie ana. ij. .z. Dit salmē wtue en verware/ om besighen.

En corrosif puluer in siechte wonden.

Neet spaensgroē alleē/ oft puluer vā hoolwortel/ en

Die Chirurgie. Fo. Cxlvj.

vā heemodactilus. ana. .z. .z. en vā spaelsgroen. i. .z. te samē ghemenget. Of neet solpher ghepulueriseert ghemenghet met olie van baden.

En ander dat starker is.

Neemt leyēde kalck een deel/ dat roode operimēt en dat gheele/ en sal alcali en Ncasi elcs een half deel pulueriseert se en menghet se met eender stercker looghē maect daer ballekens af/ en verwaert se.

En salue die een seer houdt sonder argheren.

Itē neet verckens sineer. ij. pöt/ oude olie. iij. pont litargirij. iij. pont/ coperooot een half quartier/ maect se ter swaerheyt en doert se met. i. stock van eenē palm/ boō die groē is. Tegē tgheschuerde/ neemt sigil lū salomonis/ dyptanus wortel/ cruyt en wortel vā dupuen voet. ana. i. m. Dese salmen skootē en maken daer plaesterē af met olie vā bapen. Daer nae neemt mummie en bolus vā armenie/ en gheuet dē siecken tot drie reysen/ telcken. i. .z. met wijn daer Epatica in gheloden is dat aen oude mueren wasset.

Itē maect een plaester vande vorsten cruyden in was en olie daer toe gedaen. En des auonts vernieuwet altyt die plaester. En siet dat ghi hebt eenen goeden bant met een kushen op die plaester gheborde. En wacht dē sieckē voor alle spise die wint makē en stoppe. En laet hē. iij. weke op sinen rugge liggē/ en daer na laet hē supuerlijck wandelē mettē bāde en en doet den bandt niet af/ voor dat. vi. weken zijn voorleden.

Die zijn vrine niet maken en mach.

Iy nēme pappellē/ garwe/ looc/ en siet se in bier tot opt derdendeel/ en drincket. Of men sal den vede in water legghen/ also heet alinent iijden mach.

Teghen die gheele.

Salmē nemē die schaelinghe vā puorē been soffraē van doot/ spaensche seep/ loouer cruyt dat versich is/ oft tlap vā elckē. i. luttel/ oft doet se in eenē doeck. En rijct se so langhe in een schotel met schoone watere dat die cracht vande voorē dinghē come int water en gheeft hē dat water te drincken.

Teghē dioetseel op heymelijche steden.

Men sal se wasschē met wijn daer saue in ghelode is en belimeren met roose olie. Is die vede gheswollen. Neet macop olie en tlap vā porceleyn/ en crumpē vā wittē broode/ en mēget tlamē/ legget daer werm op.

Dien zijn kullen gheswollen zijn.

Sal nemē pappellē en comijn en meel van boonē/ en siet se in water/ legget daer op al warm. Die bloet pisset. Sal nemē kerffen saet in twee gestootē gedōc hē met wijn. Den vrouwē haer stonde te doē hebbē. Men sal nemē cloefcont metter wortelen/ en skootē se/ en menghen dat sap met bier/ en drincken.

Om die stonden te stoppen.

Men sal een badt maken van reghē water daer eyhē bast in ghelode is/ en eten ghebradē oft ghelode Ec kelē. Teghē swaren arbeyt der vrouwē. Men sal nemē Soras en soluerent in water oft bier en geuet haer te drinckē. Teghē die passie nae dat si thint hebbē/ neet dodere vā eperē/ die seer gheloden zijn ist dat si cortzen heeft. En en heeft si ghē cortse/ so siet se in wijn/ en wrijft se met mūte en buyet ende comijn cleyn gheskooten/ op haren buyck al warm gheleect.

Teghen tvoet euel.

Men neet de bladerē vā ribbelen/ skoot se met versich sineer legget daer op. Of neet dē drec vande odenar mengtē met verckē sineer/ legget daer op. Of neet vlees en tmeer vande vos/ en skootet in twee tlamē

Die Chirurgie.

en siedet in olie van oliuurn/ een langhe wyle drucket
door eenen doech/ en salft daer mede.

Teghen dat springhende vier.

Neemt dat sap van ribbelen/ en lineret daer mede.

Teghen wratten.

So neet de bloeme vā caprifolie en wrijftse met wijn
azijn/ en maket warm/ en wrijft de wrattē daer mede
alle daghe tweewerf/ tot dat si af zijn.

Om eenen dooren oft splinter wt te trecken.

So neet gheslodē loock ghewreue met peck. Dat sel-
ue doet die wortel vā rier. En oock die boonbloeme.

Teghen dat buyck eucl.

So neet dye wortel van tormētille/ en pulueriseertse
cleyn/ en gheeftse te drincken met rooden wijn.

Teghen die pierwormen.

Hier toe is ghoet al dat bitter is/ als koolfaet/ aloec
cicotrinū/ piercrup/ repnuaen saet/ alken saet/ tlap
daer af/ en vā persickboomē. Om te doe sweeten
Siedet lijnsaet in water/ legt dat sap op dye mage al
warm/ doet den stercken/ dat doet sweeten.

Teghen alle manieren van coetsen.

Neemt dat sap vā ruptē vā mercke/ en vā alken. aff.
menget met weye oft bier/ en drinct. ij. oft. iij. repsen
altoos eer die coetse aencomt/ telckē eenē dronck.

Om camerganch te maken.

Neet raw speck ghemenghet met puluer vā atriment
doet dat int fundamēt. Oft neet boter/ alluyn en sal
gēme/ maect daer een plaester af/ en besmeertter een
swaerde speco mede al omme dat hartste af ghesnedē
en ront ghemaect en daer in gestekē. Oft neet. f. j. se
ne poeds en drinct met warmē weye daermen halse
af maect. i. pint oft meer nuchterē tot eenen turghe.

Om die passie inden vinghere te genesen.

Neet een. j. roose olie. iij. dodere van eperen. ij. j. ter-
wen meels/ lijnsaet in twee ghestootē. i. j. wortel vā
heemst. j. hier af maect een plaester/ legte daer op/
alst ghebrokē is suldijs heplen metten mundificatiue
voor. f. en daer nae metter witter saluen.

En mundificatijs op oude seere cācker oft ands
Itē neet dat sap vā mercke. iij. j. alken sap/ en anero-
ne/ en vā wijnrupte. an. j. f. Alle dese sappen doet in eē
pāne/ en doet daer in gheset meel. ij. j. dā doctoe toe
ij. j. seemo/ ruert al tāmē/ en siedet op eē cleyn vier-
ken altoos roerende dat nyet en verbrāde/ en worpet
in seer witten wijn steen/ en die voorē plaester bouen
daer op.

Teghen steeten van byen.

Men gheue hē te drinckē die herstenē van eenē hoen
met een luttel pepers met wijn/ en legghet daer vū-
ghen op ghestootē met loockē en wijn rupte.

Die cleyn gratia dei.

Itē neet pimpernelle/ bugle/ senicle/ roode muc/ ver-
benā/ bethonie. ana. i. m. sietse in. ij. pōt wijns op dye
heft/ en cluifer/ dā neet gesuuet hers. i. pōt/ en. iij.
pōt nieu was. En doetse in die voorē cluifinghe/ en
laetse smiltē/ daer na hebt mirre. bedellū/ wieroock
gepulueriseert. ana. ij. j. mastick. i. j. Men sal die crup-
dē cleyn stootē/ en worpē die ribbekes vā dē crupdē
wech/ en doen die crupdē allenkens in dat gesmolte
altoos roerde/ en dā doctoe vā den vier/ en doctoe in
i. j. pōt termentijns en mengtse wel/ Daer nae doet
daer allenkens toe. ij. j. olie/ altoos roerende so lan-
ghe alst law is. Dese salue is goet op wondē/ En op
sweetē die doorsteken zijn/ En op vele andere/ si reet
en heylt. Bluet bloet in een wondē besloten.
So neet gheschuynt huenich met wijn/ en doet dat

Die Chirurgie.

met eender spuyten in die wondē.

Teghen die heele.

Salmen tlap van materfolloen/ dats een grote scha-
biose oft Jacea nigra/ nemen.

Teghen quade maghe.

Salmen nemē dat saet van clissen/ en siedet langhe in
wijn/ en drincten warm. Een salue die wonderlich
heylt en nieuwe vleesch wint/ neemt tlap vā byuoet
vander grooter cōfille/ vāder wilber saue/ en vāder
tāmer saue/ van pimpenelle/ vā bugla caballina van
ossen tonghe/ van ribbelen/ van centorie. an. een half
pont olie/ was/ scapen ruct. ana. een loot.

En salue die wonden supuert en wachtse vā canche-
ren en fistulen/ neet gheschuynt huenich/ en alluyn
doet in die wondē. Itē een salue dye vleesch wint/
neet litargiriū een deel/ olie/ azijn/ elcx. iij. deel/ hoock-
se eenen hecken dach/ roertse altoos/ tot si swart zijn/
en dicke. Een puluer om vleesch te doen wassen

en te doen heplen/ neet wierooc/ aloec en drakē bloet/
an. iij. j. gebrāde hoolwortel/ litargiriū/ ceruse/ schor-
se van pñnboomē/ die cleue centorie. an. i. j. maecket
puluer daer af. Oft neemt draken bloet/ aloec/ sarco-
colle en finen wierooc. an. Een puluer dat huylt oft
bel op een seer maect/ neet puluer van mirre en van-
der wortele van pēos. an. Een ander dat vlees doet
wassen in wondē/ neet litargiriū/ hamerslach vā pfer
centorie/ aloec cicotrinū/ wieroock/ mastick/ ana. wel
ghēpulueriseert subtylken.

Teghen sieeten inden buyck.

Neet bakelaer/ comijn/ en hars in twee ghestootē in
een lijnen sacckē ghesiet/ en ghelept in heetē wijn/ en
weder wt ghedouwet/ en daer op ghelept.

Een plaestere teghen verhitte leuere.

Men sal roosen/ violette/ wittē sandael/ spodiū/ cā-
pher. ana. ij. j. pulueriseret/ en tēpertse mettē sappe vā
nachtschade/ donderbaert en azijn tāmē gemenget/
en warm daer op ghelept/ oft men neme tlap vā we-
ghebre/ ede met gharsten meel ghemenghet.

Een plaester teghē steectē en wzingingē vā dē moed
Itē sal aschē vā eschē houte nemē/ en doen se in een
sacckē/ en siften se daer door/ ende siedet dat subtile in
water/ en nerttet daer dockē in. Tot wondē die in
waert bloeden/ salmē nemē/ muscatē gepulueriseert
met wat supchers/ oft met groenē crupdē/ so en kent
mens niet/ en gheuet hē te drinckē met wijn/ en doet
hē in alle zijn spijse. En legt op die wōde een plaester
in heetē wijn ghenet. En alst cout is/ dā sal dē bloet
ter wonden wt comē/ tis beproeft.

Een groen salue/ die tot allē wondē goet is.

Neemt betonie/ scabiose/ agrimonie/ valeriane/ senic-
le/ buglā/ beuenelle/ verbene/ eppe/ venchel/ dodere
crup/ wondē crup/ sietse al in meysche boter/ dat is
een goede beproefde salue.

Een salue tot gheschoorde sonder smiden.

Men sal nemen litargiriū/ menghet met azijn/ doctoe
een luttel was toe/ een luttel schapē ruets/ siedet wel
langhe/ alst geslodē is/ ghietet in een becken/ op cout
water en wercket. Als ghijt behoest/ maect een pla-
ster op dye vleeschige side van een leer/ en legget opt
gheschuerde. Een salue tegē. S. Anthonis vier en al-
le vier/ neet donderbaert/ mateliuē/ papē crup/ ep-
pe/ wat margrete bloemē/ dese crupdē wel ghestootē
salmē. iij. oft. iij. dagē latē staē/ dā tlap wt wzingē en
siedet in meysche botere/ so lange dat dicke wordet
dan sedtse vanden vier/ met deser saluen suldy saluen

dat vier al om bestrijckē op die cantē en mettē water binne wassē/en worpē int seer puluer vā fenigriech en aristologia tāmē ghemenghet. En legt opt seer een wijngaert blat off een elken blat so langhe dattet alwt is. Want het sal vander goede vleesch scheyden oft met eenen messe af ghesneden ware.

En salue teghen quaet vier oft brant.

R. azijn/vrouwē melc wegebreedē oft tsaet/matellē uē bloemē/wit mācoplaet/Stootet te gād en sietet in eenē nieuwē pot/tot dat de tweedeelē versodē zijn. Dā doet dat nat wt in. i. pāne/en doet daer in maech dē was/een luttel hera/roeret ouer vier/tot dat die vochticheyt vandē melc en azijn versodē is. Dan set tet af en roeret en alst cout is/so doet daer inne roose olie/en loot salue/termentijn so vele dat redelijc dick bliue. Dese plaester is goet op harde gheswille/dac nacht schade inne is.

Meester Ancelmus plaestere daer hy in drie daghen mede kuereerdē/neet betonie sap/latet saen tot wel clare is/dan doet daer in. i. vierendeel ponts was/en vrouwē melch en rijnshē azijn/menget wel met eenen stock. i. pōt termētjns. i. j. allupn. i. j. mirre. ij. j. mastick/doet al te gader in dat voorf sap/en latet siē dē tot die vochtichy wt is. En salue tot hooftwondē R. bethonie/agrimonie/bugle/senicle/garwe/glori- ofilaet an. stāpet/en wringhet tlap wt. Neet. j. pont was. i. pōt ruets. ij. pōt hers/dit sietet dā neet termētjns een vierendeel ponts/en menghet.

En water tot quade beenen.

R. allupn. ij. j. cooperoot. i. j. sout vā gelasen. j. j. water een pinte/latet sietē tot gheswiltē is. Oft neet al luyt/seem ana sietet tsaen en schuyt met wel/was- lehet daer mede het reynicht en droocht.

En maturatijf.

R. ghewasschē kalch/olibanū/mirre/ana. ij. j. castor. i. j. anis/eppē saet/dille/fenigriech/lijnsaet/preos/ana. i. j. E. radieis alce/beeren wortel/violetten cruyt/allen/hemp/gancsaen. an. ij. j. hefdeech. ij. j. olien/en boter. an. genoech hers. ij. j. en maket. i. maturatijf.

Inden winter een maturatijf.

R. dille saet/heemst wortel/geblust kale/fenigriech/preos/lijnsaet. an. ij. j. comijn. i. j. en. E. en olie genoech vochtich peck. v. j. En maturatijf indē somer.

R. maluwe/heemst/violetre cruyt. an. i. m. anlij/comijn. an. ij. j. mengtse te samē en sietet met vercken smeer/en een luttel wijns. En maturatijf.

R. acori/brionie/bpuet wortel/aristologia/comijn solphet/preos/mirre/bluech meel/lijnsaet/fenigricc oliban/camille/die wortel van heemst/maluwe/mastick/gheytenstront gebzāt/allen/beenderē apuyt/oc kerē schelpē/hilenich/was/clepne centozie ganciane populier/diptani/nepte/vlierbloemē. an. dille saet/eppenlaet/harssen/apuyt/magelepe/senelē/tmos vandē boomē/gewasschē kalch/des ghelycke. m. comijn mostaertlaet supcozepe/pser vijsiel.

Om eenen brant wt te doen vallen.

R. dat oudtste bergēsmeer dat ghi vindt/gespuuert vā alle onreynicheyt/en verwet met roode coolē sap die recht root zijn. En senuwen salue.

R. leuēde calch en lesschet. ij. repsen in schoo watere en ten. r. dach so latet droogē/en maect ballekēs. En als ghi daer af salue makē wilt/ neemt van die ballekēs/na dat ghi salue makē wilt/en stootet in eenē vijsel/met olie en termentijn/en te winter wat meer termentjns dan te somer. En mondificatijf.

R. ij. bodere vā eperē/gespuuert seem/terwēbloemē menghet tsaen te winter. En te somer doet daer toe gharstē meel/en eppen sap.

Salue tot wondē/sweeren en and seer/neet termētjns. j. pōt:hars. i. pōt:scapēruet. iij. j. was. ij. j. spaes groen smiltet tsaen sonē den termētjns doet daer in en tsaens groen int affletten.

Salue tot quade schenen loopende gaten.

R. xij. deel huenichs. vij. deel wijn azjns. v. deel spaes groen. Dit sietet tsaen tot dat root wort/ende so ist goet. En wijd dat mede heyle/so doet daer in wat wierooes wel gepulueriseert. En salue teghē alle dinc/dat ontfunct is/oft daermē voor vier soget. R. spaens wit/wruet op. i. steen met roosen olie/en wijn azijn/en dat witte vā een epe/en wat litargiriū.

Toor die schofsthept.

En salue teghē die ruwdicheit diemē optē pols smeen sal aen beyden armē. R. lauwers olie. i. j. sal gēme. ij. j. quicquiers. i. j. wruet tsaen.

Tot eens mans ledt.

Als yemandē sinē vede swillet en heet is. R. endiuse water/wegebreedē sap/rooswater/nettet eenē lijnē doech/en legghet daer op/eerst met dve witte voorf salue ghesmeert.

En salue dve weck maect alle ledē die gheen goede verwe en hebbē. R. swinē out smout sonē sout. iij. j. gālen smout: endē smout:hondē smout:hoenōsmout an. i. j. smeltet tsaen in. i. pāne/en doet daer toe was i. j. en smeert daer mede. En oec ist goet dē ghenē die drooghe op dve borst zijn. Tot alle wonden.

R. ossentonge de groote cōsolidā en de cleyne. an. m. stootse in eenē mortier/doetse in een pāne met boom olie/hars en was an. doet daer toe mirre en wierooē sietet luttel/fighet door. i. cleet. Tot drooge schof.

R. roosen olie. ij. deel olie vā baepen/termētjns/wit vā eperē. ij. deel/litargiriū. i. j. deel/en doet daer wat ceruse toe/en maect een salue. Teghē den huych.

Neet peper en sout/en brandet te samē in eenē pserē lepel/en roeret met een spatel tot dat si drooghe zijn/Oft neet ziganū en sietet in wijn en houdt dē wijn een wijle indē mont.

Tot der vrouwē borst swece Als die borst sweert van hitten en swillet en root is/en groote steerte daer in heeft/so laets/ int beghin.

Oft ser haer coppē tusscē haer scouderē/en dan doet daer op roosen olie met wijn azijn al lauwe/wāt dat coelt en doet slinckē bouē maten/En ist dat niet en vergaet/maer dūct v dat vergadert/soe suldyt rippen met maturatiue.

Oft coet die borst sweer van coudē so is si bleech/so saluet met camille olie/en een luttel wijn azjns al lauwe/wāt het treet wt door dve huyt

En dan neet epe en stootse met huenich en met camille bloemē/en legget die plaester al warm daer op en laet hē wachten van quader spisen.

Item ware die borst blauwe oft swert/so en legghet daer gheen heete dinghē op/want dat maket gheerne cancker.

Maer smeert dve borst met witte salue/En ist dat ghi die plaester van eppen daer op geleyt hebt/en dat dat gheswil daer bliuet oft vergadert in een verharthede.

So suldy twee daghē lanch dat haer de smeren met salue ghemaect vā vier deel boō olie/een deel was/en smeert daer mede. En dan daer weder op legghen die plaester van epe.

Noch een salue.

En salue in alle Chirurgien nuttelijc wāt si wicket/ende treet wter huyt/si rijpt/ende si opent/ende

Die Chirurgie.

Arenicht alle gewil/en si doet vleesch en huyt was-
sen. R. boō olie oft ongesoute boter indē mepe/ber-
gē meer. iij. pōt/pappelē/worlsche. aij. i. m. fenigriece
gestootē en lijnsact. aij. ij. wjns also vele dat mē de-
se crupdē in siedē mach/en dat smout. En dā siet se al
so lange dat al die macht int smout gae en de crupdē
neder sinchē. En dan neet van desen vetre aldus ghe-
rooct. i. pōt griex per/allwyn smout vā gelasen. aij. ij.
f. gallē/wierooch. aij. ij. olie/termētijn/hue-
nich. aij. i. f. galbano. ij. 3. stootet tot dattet ghenoech
si en dat als een salue worde/en doet daer toe. i. f. 3.
was indē somer/en inden winter. i. f. 3. so ist goet.

Gen plaectere.

Item een plaecter op been oft arm dpe ghebrokē zjn
na dat si vereenicht zjn in water daer camille in ghe-
soden zjn/herts cleuer/biuoet en alssen/en weder te
rechte geset is. Oft wit vandē epe wel geslegē so ve-
le als ghi wilt/bluech meel dat indē muclē vliecht ge-
noech/mastic. i. 3. wierooch. i. 3. mengel al wel t salmē
maect hier in nat een plaecter van kempē were eerste
in water ghenettet en wēd wtgedruet/supuert eerste
uwen arm oft been met roose olie/ dan legt die plaec-
ter daer op/tot aendē. ix. dach/maer heeft hi daer na
groote ioecsel/dat hēt niet ghedooget en can/so ont-
bindet en badet in lauwe wjn/en doet die selue plaec-
ter wēd daer op so voor. is. oft ghy muclē hē met
dranch helpen.

Teghen den Speen.

R. wilde mūte en wietoc/en. i. korst geroest broots
en ghetempert met wjn. En alsmēt ghemaect heeft
gheplaecter. Teghen den heeten hooftsweer.
Neemt verbena en maect daer af. i. plaecter met wjn
ayne/en legghet op uwe hoof. Oft neemt hauer en
hale/en brandet/en maect looge/en wasschet thoof.
Teghē die spere/neet celidonia/en huenich en sme-
ret uwe handen. Die zjn knien sweeren.
Die neme roet huenich ende soudt/en bindet op dpe
knien.

Teghen wonden.

Der gheualt somtijts dat die wondē heelē en bliuē
hol/om dat hē vleesch ghebreect/die salmē met deser
salmē helpē/neemt schapē ruet. i. pōt vloeyende peck
i. pōt. f. was. iij. f. olie. ij. f. bol/mastic/wierooch mī-
re. aij. 3. Aldus salmēt makē/ mē sal dat was en ruet
smiltē en sigē door eenē doech/daer na salmēt pulue-
re vandē anderē daer mede menghē/en latent coude.

Gen verrotte wonde te kuereren.

R. schapē ruet. i. pōt/ vloeyende per. ij. 3. mē sal ooc
nemē water mūte/seuē boō/dille/wjnrupē. aij. m. i.
Dus salmenē maken/ dpe crupdē salmē seer skāpen/
mette smeer en ruet/siedet dan in olie vā oliuen alst
wel gesodē is/salmēt sighē/en was daer toe doen/en
peck/en men salt anderwerf smiltē/en verwarent.
Itē puluer dat quaet vleesch verteert/ neet affodille
sap. iij. 3. leuēde calch. iij. 3. operimēt. i. 3. Men sal tlap
vā affodille in een panne doē/na dat calc en operimēt
altoos ruerende. Teghen fistel int aensichte.
Neet scapē wolle/en maect een wieche/en net dpe in
wegebreede sap/en steect die wieche int gat en het sal
heplen binnen acht daghē sonder twijfel.

En beproeft stuck. Aldus helpt men die in die len-
denē sieck zjn/ Men sal broot stampē met out smeer
en met wj ayne/en plaecterē op die lendenē. En dat
selue doet billē crupt gestāpt en op die lendenē geleet
Apostolike salue maectmē aldus/neet supuert was
ij. f. schippers peck. i. pōt/ colofonie. i. pōt/termētijn
i. f. maket aldus/ Colofonie. peck en was salmē smil

Die Chirurgie.

ten te samē/en dan den termētijn. Ende alst by een
cleyn vier ghesmolten is/ so salmēt door eenen doech
wt persen mette handē op coudt water/en besighet.
En ist dat dat herfenbechē niet gebrokē en is/ so sal-
mē daer op legghē een plaecter aldus ghemaect/tot-
ter tijt dattet ettere/na dien dat die wonde diep is en
wijt/ met eē veder supuert dat etter. Dit is die plaec-
ter/neet beeren clauwe/allsenē/maluwe/paritaria
oft heemst/boō olie/huenich/goedē wj/rarwē meel
lijnsact oudt swinē smeer boter sonē sout. Aldus sal
mēt makē/ die voorē. crupdē salmē stampē en dā sal-
mē dat smout stootē mette crupdē/ en salt te samen
te vier doē in eenē aerde pot en doen daer toe witten
wjne/en dat huenich en olie en dat meel/ en daer nae
die boter altoos ruerende. En latet so langhe siedē/
tot dat dicke worde. Ende dan salmens wat doen op
eenen doech/en legghent op die wonde.

Gen bruyne salue. R. schapen ruet. ij. pōt/wierooch
mastic. ana. ij. 3. galbani armoniac. v. 3. core. iij. 3. co-
lofonie. i. pōt/ aloes. v. 3. termētijn. v. 3. olie genoech
aldus salment maken/ men salt in eenen eerdenē pot
doen/en settent ouer een cleyn vierken/ so lange tot
dat ghesmolte is/ dan salmēt sighē/hier mede salmē
eenten doech op die wonde legghen.

Teghen quaet vleesch.

R. puluer van hermodactilus met boōwolle in wat
speecselē ghenettet. Oft leuēde calc. iij. 3. operimēt
i. 3. dit salmen te gader maken met warm water/roes-
rende dat te ghader so langhe dattet dicke worde/dā
settet in die son en latet wel drooghē/dā salmēt cley-
ne malen/en verwaren. Oft dat stercker is/en heet.
Sperges root/ aldus salment makē/ men sal nemē
eenen verlooden eerdenē pot/daer in salmē ayne doē
totter helft van eenē pot/ daer bouen salmē hanghē
dunne platen van copere gheslaghē/op eenē vinger
breet bydē ayne/ dan salment bouen wel stoppē/ende
settet een maent op een heymelijche stede/en men sal
dat groene afscrabbē met eenē melle/en verwarent.

Gen kuere van ghebroken beenen.

It aen arm oft aen been/ dpe meester sal dat beē aē
beyde sids saechtelyc rechte. Daer na salmēt spalchē
en bindet saecht en effen met eenē langē bāde. En la-
tent also staen tot dē. iij. dach. En ten derde dage sal-
mēt saechtelyc ontbindē/en fomentetēt met watere
daer in ghesodē is beeren clauwe/allsenē/maluwe en
wat wjns/ en and crupdē die vā heeter natureē zjn
als biuoet en dier gelijke. Dan salmē dat been saech-
telijc drooghē/en dan salmēt saechtelyc saluē met een
der salue Marciat on gehectē/ oft met Popolitoen/en
dan salmēt wēd bindē als voorē. is. Maer blijft dat
been ongebondē. viij. oft. xij. oft. xiiij. daghē/so moet
mē dat been fomēterē als ic te voren seide/en brekē
en wēd breken. En daer nae salmen daer op legghen
aldu danige plaecter die stringeert. Neet mastic/wie-
rooch. aij. ij. 3. draecs bloet/ bolus van armenis. aij. iij.
3. terwē meel en rogghē meel/dats ghenoech si. Mē
salt al cleyn pulueriserē/ en te gader cōficere metten
wittē vandē epe dats ghenoech si. En dan plaecterē
op eenē lijnē doech/en legghet daer op/en bindet en
spalcket wel. En ist sake dat dat vleesch buytē ghe-
brokē si/so salmē die wonde heplē als eē ander wōde
Maer alment spalcket/so moetmen wachten/dat si
niet en comen aen die wonde.

Gen salue totten hancker/ Men sal den vrouwen die
den hancker in die borst hebben/ Alssen stootē en tem

preense metten witte vandē eye en met olie van blo-
letten/ en die salmē daer op legghē. En by wylē saet-
men die ader byder borst. **Gen droogende salue.** R.
out swinē smout wel gesuyuert/ en. iij. dagē in star-
ke wijn azyū geleyt een pōt f. quichluers. ij. z. allupn
iij. z. mastick wieroock. ana. ij. z. wijn azyū een pinte/
daer af maket een salue die welcke sal seer drooghen.

Gen goede salue tot wiethe/ die ontbindt en heylt
Itē neet olie/ boter sonð sout oft swinē smout sonð
sout. iij. pōt/ popelier/ perwersche. ana. i. m. fenigriet
lijnsaet. an. ij. z. wijns also vele datmēt daer in sieden
mach. En sieden also langhe tot dat die macht in die
vetheyt gaet/ en sighet dan/ en neet vā deser decoctie
.i. pont/ dan neet colofonie/ allupn/ smout vā glase/
an. ij. f. gallen/ mastick wieroock. an. i. z. oliū/ termē-
tijn/ huenich. an. i. z. galbanū. ij. z. was. i. z. f.

Gen salue om natte wonden te drooghen.
Itē neet groē cooper. ij. z. calamine. iij. z. sal nitri. iij.
z. litargirij thuris. an. iij. z. resue. i. pont was. f. pont
serpentine sap/ perforate/ piloselle barbe iouis.

Gen salue tot gheswollen aderen van laten.
R. solpher swinen smout sonð sout/ comijn tlamen.
Gen die beste salue totten wonden des maas roede
R. thouenke vāden venckele. iij. z. huenich. i. z. latet
sieden totter wort gelijc als huenich/ en doet daer toe
spaens groen. i. z.

Teghē quade gaten in beenē oft so waer si zyn.
R. mirre/ wieroock. ana. ij. z. was een pont/ hars. f.
ponte/ olie gheoort/ doet daer toe sap vā bugle/ vā
smeer wortel/ van heemst. an. p. luer vā beenderē en
pierwormē/ en maect daer salue af/ die pierē salmen
laten ontbinden in die olie.

Unguentum Egyptiacum.
R. huenich. xij. z. wijn azyū. vij. z. groen cooper. v. z.
Sieden tot dat root worde/ Dit reynicht seer. Ende
wilby daer mede heplen/ soe doet daer toe alsoo vele
wieroocks als spaens groen. **Witte salue.**

R. ceruse. ij. z. olie vā roosen. iij. z. campher. i. z. witte
vanden eye. ij. z. **Gen goede salue tot wonden.**
R. consolide groot en cleve/ buglosse. an. i. m. wal-
schette wel en skoot se tlamē en dan sieden se met olye
van oliuē/ was/ en hars. an. En dan sighet door eenē
doeck/ en dan doet daer in mirre en mastick/ en latet
daer mede opsieckē/ en doet dā af/ en doet termētijn
inne. **Gen goede salue tot menigerhande seer.**

R. cōfille de greyn/ verbenā/ wewijnde wōde/ cruyt
berthonie/ senikel/ wegebreede/ saue popelier. ana. i.
m. skootet in eenē mortier/ doetet ouer twier in wijn
latet sieden tot dat dat drooge wort/ dan neemt mey-
sche botere en olie doersē daer in/ en latet sieden tottet
drooge wort/ neet dan was/ hars en sighet door eenen
doeck. **Genen wonden dranch.**

R. Waren wortel ghedroocht en ghepuluerseet/ en
gheefte indē dranch. ij. z. dat doet detter wt gaen/ en
maket die wonde schoon en reyn. Oft wilby dat die
wonde heyle/ doet daer toe sap vā pperiton tweema-
le alsoo vele/ so salt water wōdē gaen oft mēt daer wt
name/ En dan suldy een coolblat op die wondē leg-
ghen. **Genen dranch teghen die fistule.**

Neet tsmorgens en tlaouts brunelle/ paritaria/ saue
mōstaert/ gariofilat/ celebonic/ meede/ ribben/ plan-
tago/ allsen/ crups wortel/ hoekoers loor/ betonie/
agrimonie/ herba roberti/ bugle/ consolida groot en
cleve/ senicle/ reyn vaen/ garwe/ valeriane/ sicorpe
ana. sieden in wijn een deel/ en doet daer toe wat hue-

nichs/ ofe supckers.

Gen consoliderende salue/ neemt versche appelbla-
derē/ hemelluetele/ bedegar groot gras/ garwe/ ver-
bena/ bugle. ana. i. m. skoot se al tlamē/ sieden se met bo-
tere met olie daer toe ghenoech.

Gen groen salue.
Dese salue doodet cancker/ fistel/ noli me tangere.
R. swinē smout dat smiltet/ en doet daer. i. z. spaens
groen in/ sal gēme. z. f. daer in. i. wiecke genet wāt si
treet quaet vleesch. Shenet eerst pillen/ dan neet die
wortel vā brioniē/ oft merch vā vlieder/ en maket eē
wiecke eenē nacht of twee dat ghūt wel opēt. En dā
neet agrimonie en sout/ en skootet te samē als saue
en douwet door eenē doech/ en douwet dat sap in die
fistel tot indē bodē. En daer na opgedruet dat cruyt
daer tlap wtgedouwet is. Dit doet. x. daghē lach/ so
sal si reyn wesen/ en dit doet tsmorghē en tlaouonts
Dan neet huenich en wijn ana. menget en doet daer
al rauwe in/ en ructet met een veder ten gronde ende
dit doet. iij. dagē driewerf des daechs. En als si reyn
is soe is dat vleesch root. Dan nettet een wiecke in
dese salue/ en steekt se daer in tottē gronde/ dit saech-
tet en droocht soetelijc die fistel. R. tlap vā wegebree-
de/ ribbe/ celidonie/ allene/ hoekoers looch. an. sie-
det dese cruydē met huenich tot dat tlap versodē is/
dan menget daer in aloē en mirre/ so ist goet. Itē als
die fistel doot is/ so gact daer luytel etters wt/ en dat
is wit en dick wāt also langhe alst waterachtich oft
rootachtich is/ so en is hi niet doot. Item dan maect
salue van huenich/ gheschuymt allupn en atriment/
en wat litargirij/ dat biydt dat quade vleeschic wt en
maect goet vleesch/ ende net daer een wiecke in/ ende
steekt se daer in tot op den bodem en daer op legt een
mundificatijf van eppe/ ende daer mede sal si ghene-
sen.

Om die materie inder maghē te verwerme en wt te
driuen. R. ghegebe/ wat soetraens/ vanden besten
wijn/ ganciaen en calimus en seduwaer/ latet tot op
derdendeel sieden dat verwaert te gebruyckene.

Op ghelwollē cullen/ neet boonē meel sieden in een
supuer vat met reghenwater en wat azyū/ olie van
roosen/ en maket een pappe dan een plaester daer af
op die cullen. **Water tot quade veden/ neet spaens
groen.** i. f. auripigmēt. i. f. puluerseert elc bison-
der/ dan neet. i. pinte wijns/ mengt deene mettē an-
derē/ settet in een steenē vat en stoppet vasse. **Salue.**
Neemt. i. f. pont bergē smeers. i. f. pont hers een vie-
rendeel schapen ruets. i. f. spaens groē/ sieden tlamē.
Gen maturatijf confortatijf neet. ij. lepelen vol seē
ij. lepelen bloemen. ij. doderen van eyeren. i. lepel vol
ollen van oliuen/ roeret onder een.

Om alle seer te sluyten/ neemt. i. z. was. i. z. loot/ ceru-
se en dwitte van. ij. eyerē olie van oliuē. i. z. wieroock
maect daer een salue af.

Tot ghebroken beenen.
Itē neet dwitte van. iij. eyerē en ceruse. iij. z. olie vā
roosen. ij. z. litargirij. i. z. azyū. i. z. roosen waters
i. z. maechdē was. i. z. mastie. i. z. wieroocks. i. z. tēpe-
ret gelijc een salue sonð sieden. **Dooz schoofheyt.**
Neemt. i. z. cerusen. i. z. soete botere. i. z. soudt dat
ghebrant/ smiltet ouer hoop/ doet dit. ix. daghen. ij.
werf des daechs vermaker.

Oft neet olie van hempelade. f. pinte was. i. z. schip-
peck. i. z. hers. i. z. allupn. i. z. **Dooz corten adem.**
So neet notē muscāten/ nagelen/ greyn/ caneel/ gin-

Die Chirurgie.

ghebaer/comijn/anijs/galigaen elcx. i. j. i. j. rebarbare. i. lepel mostaert saets. i. j. pōt coriāders/dit puluer seert/en sietet in een vierendeel seims.

Tot schorsten hoofden.

R. i. j. spars groen. i. j. gēgebaers gepelt. i. j. loot solpher. i. j. march wt coepen scenckelē/similtet tlamen.

Om alle seer te doen draghen.

R. ij. dodere van eperē. ij. lepelē rijnscē wijns. ij. lepel vol boonbloemē. ij. lepelē raep smouts/ menghet te gaß sonð siede/ maer strijct de wōde met populioē.

Ghemaecte ballem. R. olie van oliue/ galbanū/ lapdanū. añ. een half vierendeel/ settet opt vier dā hebt ghereet mastic/ wit wierooe en mirre. añ. een half vierendeel later so langhe sieden tot dattet te samē vergadert/ doet daer in een vierendeel tementijns/ roeret altoos wel alst vandē vier/ is tot vercoelt is.

Teghen den speen.

Neemt. ij. dodere van eperen/ eenē haluē lepel camil olien i. luttel solphers roeret tlamē. Tot allē wōden Henricus de mudi villa Reet. i. pōt was. i. pōt hers eppe/ weghebreede beronie. ana. i. j. pinte/ sietet dat nat in ende roeret altoos alst vandē vier is/ dan doet daer in. ij. j. termētijns wierooe. i. j. en gietet in cout water/ en douwet water wt/ en maket gelic rollē en als ghijt beghē wilt/ so similtet met olie van oliuen Tot ouds seeren. Reet eppe/ tarwē bloemē/ en aijn bergē sineer/ hers sietet onð een/ en legghet int ghat vefelinghe van lijnwaet. Een mondicatijf.

R. i. phite eppe. i. phite aijns. j. pinte seims. ij. lepel vol tarwē bloemē/ menghet te gader/ later siede/ en drie lepen vol olien van oliuen.

Om alle seer te slupen.

Reet. i. j. ceruse. i. j. was/ dwitte vā. ij. eperen/ olie vā oliuē. i. j. wierooes/ maect daer een salue af.

Teghen alderhande rudicheit.

Reet wortelē vand grooter radelen/ partick wortele ana. en stootse wel te gaß en sietet in wijn aijn en in berghē sineer/ als die wortelē mozuwe jijn dā suldhē se stootē/ en wzingē door. i. cleet/ en doen daer toc een luttel quirsuero.

Rode salue.

Reet. i. pōt olie vā oliue/ litargiriū onð half vierēdecl en dat salmē siede also langhe tot dat root is/ en dat hardt genoech is/ en dā n. et dese poederē en doetse daer in/ dan sette vandē viere. en laesse een luttel coelen/ en dan neet ceruse. ij. j. en wierooch en mastic. añ. i. j. en maect daer een salue af.

Om alle brant te lesschen ende coelen.

Reet ghepte cutelē. i. m. en verrotte appēlē/ en. ij. dodere van eperen en maect daer een salue af.

Tot alle ghebroken beenen een puluer.

Reet stof meel in die muelē/ enula campana/ thuris/ mirre/ bolus van armenien. ana. i. j. temperet mettē witte vanden epe en roolen olie. Eenē baendoeck. Reet dat stof meel in d muelē. i. j. draecs bloet/ thuris masticis/ sarcocolle. ana. ij. j. was. i. j. pont/ schapen ruet een vierendeel/ soffracns. i. j. gūme dragaganti. ij. j. en maect daer puluer af/ dit salmē tlamē colerē. Het is beproeft.

Tot quade voden.

Reet celidonic/ nachtschade/ vlieder bladeē. añ. i. m. roolen/ plārago/ materne. ana. i. m. scellē vā appelen vā araengie. i. j. vitrioli/ witte allupns. ana. i. j. en. ij. gelten regēwarecs/ gelodē op twee gheltē/ en al dese daer mede ghesoden en daer mede ghewasschen.

Puluer om vleech te doen wassen.

Reet aloc. j. j. mirre. j. j. menget en maect. i. puluer

Die Chirurgie.

Om bloet te stelpē daer die aderē ontwee sijn. R. bolus vā armenie. ij. j. galnotē gefrijt. j. j. draecē bloet en. ij. j. wierooes.

Rode salue.

Men sal. ij. pōt litargiriū nemē. iij. pōt olie vā oliuē i. pōt cerusen/ pulueriseret elch by hē seluē/ maect die olie warm/ doet daer by die puluerē/ dan dandere dā die ceruse/ sietet so langhe dattet te gader houde/ dā suldhē op een tunnen schotel proeue/ ist root en bliuet te gader/ dan suldi. ij. j. mastic nemē/ wierooes/ ende dan niet meer sieden.

Teghē den speen/ neemt crupt dat op oude hupfen wasset en heet blaeyel/ en stoot dat ontfuckē en walschet den speen daer mede/ het sal daer mede vergaen want het is beproeft.

Dit jijn dinghē die hitte weder slaen.

Stampt wel cleyn in eenē mortier nachtschade/ donderbaert. ana. dan stampt daer toe gherstē meel ende dwitte vandē epe/ dan legt daer op een plaestere van wercke in water ghenet/ en wtgeperst/ een palme ouer dat ongemac gaende. Merct alsinē wecllaē wil so moetmē die plaester breedte leggē/ om dat si weerē soude die hitte der humozē/ dpe vandē leden daer toe comē soudē/ wāt is een ghemeyne regule/ waer dat hitte is in eenighe steden/ dat van alle stedē daer toe treckē/ quade humozē. Een and plaester/ mēget tlamē olie vā roolen/ en dwit vandē epe/ legget op werce en dā op dongemack. St neet crupmē vā tarwent broot oft gherstē meel/ nachtschade/ dōderbaert/ aijn met olie tlamē gestootē/ en legget daer op. Alle dese weder slaen en vercoelē/ nachtschade/ donderbaert/ sulcher/ wilgēbladerē/ persickbladerē/ rode koolen/ braēbladerē/ gerstē meel/ violettē crupt/ boonē meel Itē en mach die materie niet schepdē met rōude dingē/ so salmē die gatē open doe/ so dat die materie die tusschē vel en vleesch leyt/ dat si comē sal in die plaester/ en alsoo schepdē/ hier toe neet crupmē oan tarwenbroode/ en eppen sap in wijn gelodē een luttel en al heet gelept opt ongemack. Neet vliedē sap en adic sap/ en doet opt vier met lijnfade/ met fenigriece wel gelodē/ later eerst wephē en dan ghesodē en dan heet daer op ghelept. Sietet parcepe/ en swinē smout/ en legghet daer op. St neemt tarwē meel/ fenigriece/ wijn aijn en wijñ/ en sietet en legget al heet daer op

Om apostuēnien te schooren.

Men sal herbā roberti nemē en frūtent met ouden sineere/ oft olie daer op gelept al heet/ oft porrep bla dei en met sineere ghefrijt. St doderen van eperen/ warm met sout gemengēt elcx enen vele legget daer op. St naer Ruicenna/ neemt eenen rooden apuyt koolen. ana. kernē van okernotē/ sietet te ghader/ wzuert in twee gelic mostaert/ doetet dā wēd te vier met luttel seepē/ out swinē smout/ te gaß gelodē/ luttel dicke/ al heet op die apostuērie gelept/ die plaester breecht en schueret terstont. St neemt cautarides dat jijn vliegē die ghuldē schijnē/ dese vliegē gepuluer seert/ op een spōge gedaen en op een apostuēnie geleet/ schoort terstont die hupt. St mengēt te gader leuende kalch en seepē/ wzuert so dicke als deech/ legghet so breekt als ghē een ghat hebbē wilt/ dat vleesch daer onð versterue en swart worde/ later eenen dach ligghē. En wordet t vleesch niet swart/ so en ist nyet stark ghenoech. So neemt een andere betere.

Neet wedeaasschē en leuende kalc. añ. en make daer af. i. looge/ en heet capittulū/ en en ghietse niet meer dan eens dooz/ daer na mengēt al te gaß kalc en seep

als deech/legget so verre als ghi een gat hebbē wilt/wat tmaect een gat tot wat stede datmen leet.

Als die sweer wt is ghebroken.

Dan neet treckē de dingē/neet wit hers. i. s. pont olie vi. z. was. iij. z. dese sietet en perlet door. i. cleet. Dese salue treet en heylt. Oft neet hers. iij. z. en was. ij. z. en legget eē lange wile in aijn/dā doet daer toe coopperoot een luttel/ en dā doet af en ghietet op coude water. En dā nemet wtē water/en werket met uwe hant met vet oft olie teghent vier.

Als dat etter wt is.

Neemt eppen sap/gherste meel oft terwē bloemē/en seem te samē ghelodē met aijn/noch te dunne/noch te dicke/dese plaester supuert/drooghet en vaget. Oft neemt eppen sap/porreyn sap/bloemē en seem/dit te samen gheplaect.

Dan salmēt met goedē vleesch vullen.

Neet wit hers. ij. z. en. i. z. of. i. s. z. was/olie. iij. z. dit doet alle vleesch heylē en wassen. Itē wast daer quaet vleesch in/so mengt met seem/wit alluyn oft coperrout. Apostolus die swart oft bruyn worden.

Itē is een teckē dat begint te ontsckē/en is dpe stede al om root/so en legt daer gheē coude plaester op roodenoch swarte/wat de coude medicīne sluytē die gatē vāder huyt/so dat die hitte nē en an comē door die gatē/en die hitte wort binne lo groot/dat die stede ontsckē en swart wort als een koole.

Itē alinen dpe quade iekēne siet/dat is/alt ontsckē is bi hē seluē/so weret aldus/beghīnt die stede al om swart te wordē/en om dpe swartheit al root/so doet hē eerst laten ter aderē aen dander sīde/daer dat ongemac nyet en is. Daer na legt coude plaesterē op dat gesort vleesch tottē roodē/en niet ouer die hitte i. palme bree/om dat die plaesterē weerē souden die humozē die vā and stede comē. Itē op roode en swart suldi leggē purgēde plaesterē/en door die huyt treckende mettē domp. Siedet crupinē vā tawē broode in wittē wijn niet te dick oft te dunne/en legget daer al heet op. Oft neemt gharstē meel al heet en wijn te gader/en doet daer boter toe/en legget daer op.

En goede naturarij.

R. tlap vāder middelster scorffe vāden. vliedē/eppe saet/fenigriet. an. wel gesodē met botere/en swynen smout/wel tlamen gemengt dat ruyt wel.

Itē die dē cācher hebbē/sulle die doē latē de milt adere indē sinckē arm en grote aderen buytē aende enkel liggende. Wāschet d ongemac eerst wel in loode ofte in wijn/oft aijn/en dā drooghet met wercke/en stroeyt daer op dese nabescreuē puluerē. Worpt wit ten alluyn int gat al vol/en legt opt puluer drooghe werck/en opt wete een dunne plate loots luttel bree der dant gat. En ouer alle dat gat legt eē droge plaester niet meerder dā dat plaetkē/so dat de stede al om niet ontsckē en mach/ouermidts dat heet puluerē. En later. ij. dagē liggē. Itē dat daer noch doot vlees in is/so worpt daer in coperrout/en doet als voorē is. Dit alluyn/coopperoot/calamijn seer/en leuende kalc. an. En die stede moet mē omlegghen met coude dingē om te behoude vā hitte. Itē daermē bytēde dinghen op leet/moet mē langhe op laten.

En teken dat tē ongemac daer in is/dunnen etter als water/walv vleesch/oft root bloedēde vleesch/oftē dat onghemac doot is/wit etter dick en luttel en dpe stede al om morwe en wit oft root/ende alt onghemac doot is/so gheneset als een wondē. Oft

neet litargiriū in eenē mortier cleyn gewreū met eē luttel aijnē/en doet daer toe een luttel olien/en een luttel termētijn en alluyn/dit doet in quade gatē. Oft neet eppē saet en seem/en mengt te gader/niet te dicke noch te dunne.

En witte salue/necint ceruse/litargiriū. i. z. wel gepulueriseert/en door eenē buydel gebuydelt/dā doet dat beyde in eenē mortier met aijn/oft met roosewater/wriuet wel cleyn/dā doet daer toe. vi. z. wicrooc iij. z. mastix gepulueriseert en gebuydelt/in eenē mortier ghewreū/doet daer toe olie/somtijts aijn/dat dick ghenoech si/ dese salue supuert en drooghet op de fistel. Sanctfrancus salue. Neet wittē hers. i. s. pōt olve. v. z. was. i. z. doet dit al in een panne/siedet met goedē wijn een lange wile/dā laetle coelē. Dese salue is teghen alle wonden goet.

Der apostelen salue oft venus salue.

Neet te somer. ij. pōt olien/en te winter. iij. doet te viere in. i. panne met. ij. z. was/en gūme indē aijn gewepet/mēget al tlamē/hier mede bestrijct mē de wicken.

Salue van ghepten stont.

Den stont vā gheptē wel ghemaect met seeme/supuert en drooghet wondē/neet pōd vā alluyn wel ghemalē met seem heelt en treet. En goede salue.

Neemt hars/was/scapē ruet/wicrooch salmē tlamē siedē/en dā purgeren.

En Sallame.

Neet wicrooch/mastic/mūmie/galbanū. iij. galnotē spaensgroen elcx euen veel/dat salmē tlamē siedē in een pinte olien vā oliuen al saechtelyc/dit giet mē in nieuwe wondē. Die plaester vā ozien. Neet terwen bloemē eenē lepel vol met wijn ghetēpert/doet te viere in eē pāne/doet daer hers toe so groot als i. hasefnote/siedet tot dat dick worde/roert tot cout si. Sp heylt wel wondē met wieckē/al warē si eenen haluen voet diepe.

Der chirurginē plaester. Si is goet teghē geswollē mitte/en heylt wel een gebroken been/maer men en salt niet leggē in nieuwe wondē. En tis goet op dat geblust is/neemt galbanū/cerapinū/armoniacū/elcx vā deser gummē. i. s. z. legte in warmē aij te wepkē dā neet griet per. i. s. z. mastix/wicrooc. iij. z. dit pulueriseert bi hē seluē/en clinst door eenē buydel/daer nae doet een pāne te viere met aijn. i. s. pōt scrippers iij. z. was/die gewepete gūme suldi een luttel siedē/daer na wt ghietē en door een cleet/dan noch siedē/tot dat den wijn versodē is/dā menghet daer in dat poeder/en ghietet in coude water/om te vercoelen/dan waggelet tegent vier inde hant.

En salue. Neet wit hers. i. s. pōt/olie. v. z. dā smiltet opt vier/en doet daer in. iij. z. was/en alt gesmoltē is so sghet door. i. cleet/dan doet weder op dat vier met scarckē wijn/en dā laetle coelē/ dese salue doet dragē.

En salue der due meesters.

Neet litargiriū wel gepulueriseert/loot aschē/en ceruse. an. i. s. z. dit wort in eenen mortier/en doet daer in somtijts olie/zōtijts aijn/dattet ulet te dicke noch te dunne en si. Sy is goet op heete wonden/want si heylt en maect goet etter. Roode salue. Neemt. i. pont menie/en een pont olie.

En groene salue/neet was en hers. an. en wicrooc auo vele als vā beyde vāder/en mengt daer in. En siedet met cleynen viere/en dan doet af/en doet daer in termētijn. En doet daer in nachtsadē sap/en weghebreede sap/en wzinget door een cleet.

En plaester die seer heylt.

Die Chirurgie.

Neemt een vierendeel ponts hers/ en een vierendeel ponts coperoose/ en peck also groot als .i. ey en .xxv. doderen van everen ghebrant en roose olie. .iiij. loot/ en onderhalf pont was/ dit siedet te gader/ en alst gesoden is/ doet daer in. .iiij. loot wieroors/ en vergaderet behendelick te samen.

Deze plaester heylt alle wonden sonder wicken. Men neme termentijn en betonis/ elcx. viij. .j. stootse te samē in eenē mortier/ laetse een maent staen/ dan doetet opt vier/ smiltet en siedet een luttel/ siget door eenen doech/ doetet weder te viere in een panne/ en doerter toe. .iiij. oncen wit was/ en .ij. oncen olien van roosen/ siedet al tamen met eenen cleynen viere/ tot dattet hardt worde/ te proeuen op eenen ske/ ghietet dan in wijn azijn/ werket/ daer nae smiltet weder/ en ghietet in vrouwen melck.

Salve daer een Jode mede heylde vleckē en hoofden/ hi nā Pardie wortel schoon geschrapet en cleyn ghesnede in berghesmeer gesodē en gestootē/ en dan door eenē doech ghezwonghen/ dan ghebrant oueria rich looc tot puluer/ roeret in die salve/ tot dat si cout is.

Die beste salve diemen weet.

Men neme gheskaptē bottē vā populier. .j. pont/ we ghebreede/ nachtschadē. violette/ van desen crupden salmen nemē. .iiij. gheltē saps/ en .iiij. pont merscher boteren/ was. .i. pont/ hers. .i. pont. Dit salmē te ghader sieden/ en wzinghent door eenē buidel in een becken en latent staen stollen/ en doet dat in een busse.

Wonden dranch/ oft voor die binnen gequetst zijn. Men neme Saue en ossen tonghe/ gabel/ en cranenbech/ repnuac/ alssen/ en mynte/ siedet in goedē wijn tot dat tderendeel versodē is/ en doet tot elckē sloope wijns/ een pont supckers.

En salve die sonder wicken heylt.

Men neme gūme vā Arabiē/ en wittē ghesupuerdē hers/ maktic/ wierooc/ was/ scapē ruet/ en wat spaes groens/ dit salmen al te hoope sieden/ en schuyment en wzinghent door eenē doech.

Teghen dlanck cuel.

Men neme sout en roosē wel heet/ doetet soe in een schoon cleet/ en legghet daer v wee doet.

Teghen een ghebroken ledt.

Men neme dupuē mes/ scapē mes/ en roet wter scouwen. ana. temperet met azijn/ en maket een plaestere en legte daer op/ en ouer dese daghen vermaket.

Die int ooghe ghequetst is.

Sal nemē dwitte vandē epe cleyn gheclopt/ en agrimonie ghestooten/ legghet met werche op die ooge.

Teghen dat heylighe.

Stampt kase met huenich/ legghet daer op met een hoolblat.

Teghen vercrumpen senuwen.

Sal mē nemē die wortel van leken/ en siedetse in wijn en berghen meer.

Teghen den hupch.

Sal mē nemē gallen/ balaustie/ sal antimonie. aā. maket een puluer/ doetet op. i. spatel/ en steect dē hupch opwaert.

Dien zijn kullen gheswollen zijn.

Die sal ter aderen laten binnē den enckele/ en op die lendenē met coppē/ En maken een plaester vā boonē meel met azijn/ oft gharsten meel met nachtschaden sap. Oft siedet tarwē meel met hoender smout/ violetten olie/ en maket een plaester.

Teghen spenen buppen den fundamente.

Sal mē nemē peper/ coperooc/ arriment. aā. menget met bergensmeer/ maket een plaester.

Teghen vercrumpen senuwen.

Die Chirurgie.

Men sal die stede met crupden baden dpe verwarmedan salmen dat ledt daer die crimpinghe in is/ treckē so men best mach/ en soe langhe soe meer/ strijct hem dan met boom olie/ En salcket hem dan/ en laet hē sweeten.

Tot seeren vaden.

Neemt olie van oliuen/ donderbaert/ terwē bloemen dodet van epe en vrowwē melck/ menghet ouer een.

Tan medecinē die wederlaen swillinghe/ oft materie/ oft apostueniē/ en die maniere vandē werckē/ en waer datment doet.

Ederslaghinghe/ die behoort int begin sel van herte apostueniē/ als si beginnē in een ledt vanden principālē leden/ als herte/ leuere/ herlenē/ oft hooft/ maghe milte/ kullē/ niere/ blase/ wāt uwe meyninghe is altoos schuldich te sine/ dpe quaetdoende materie te leydene/ vandē edelē leden/ tottē onedelē.

En in gheender maniere so en werct hier af cōtrarie nochtās in die wederslaginghe/ soe sidd schuldich te merckē. x. condiciē/ die welcke waren gheseyt int. .iiij. tractact int ghemeyn capittel vandē apostueniē.

En ghi moet wetē/ dat die wederslaginge geschiet in. .ij. maniere/ dats middellic en nauwelijck. Middelijc is gesept/ wederslaginge gheue/ vā welckē medicinen/ weē dat si alleē bluscht/ oft dat si metter blussinghe wt steect.

Nauwelic wort si gesept als si properlijc wt steect/ al ist sake dat si niet vele en vercout/ als si oock die getēperde humore weēslaet die materie wtstckē de dpe alleene vercout is/ heetēde en vercoude de medicinē/ die welcke geleyt opt let bluscht die hitte diele vint/ vercoude de tgetēperde let en dese. .ij. so doet si verlichp dētlc nae die verscheydenheit vā hare gradē vā hare couthedē/ so dat die sommigē altoos vercoudet/ dat si dē lede inbrenghet materie/ en dā wort si geheetē stupefactiua.

Daerō sidi dese coude schuldich te orboze/ als v de gedaēte meer deert dā de materie/ als ghi niet alleē en ontstiet die heete gedaēte/ maer oock die materie/ so sidi schuldich te besigē coude en drooghe medicinē/ de welcke met hare couthet tēperē de cōplexie des ledts/ en douwet die materie wt/ en beschermet ledt/ die welcke eygentlijc zijn geheetē wederlaēde.

En als ghi alleē meynt te vercoude/ soe en hebt gheen sorghe/ al en zijn si niet drooge/ Maer die vochtichede is onderwijle nuttelijck metter coutheden/ specialijc als die droogheyt die hit te meer settet.

Maer als ghi wilt wederlaen/ so is v noot sakelijck dat de medicinē si cout en drooghe/ en daer af zijn die sommighe simpele/ en dpe sommighe ghemenghet/ Die simpele zijn sommighe crupde en boomē/ ende haer wortelen/ en haer saden/ en haer bloemē.

Ende sommighe zijn maniere van modderen/ Sommighe een maniere van waterē/ en sommighe een maniere van olpen.

Vanden welcken wi die sommighe hier sullen settē die wi meest ghewoonlijck zijn te besighe oft te ghebruycken.

Ende si zijn cout met vochticheden/ dpe welcke ghi besighe moet/ om te temperen/ dpe cōplexie des ledts onthuyt ofte ontuellet/ van hitten/ met drooghep dē vandē lede/ als dese/ dpe hier na volghen terstont.

Malua maluwe ofte pappelen/ Psilium/ Capillus Veneris/ dats venus har/ Portulaca/ dat is Porcelene/ Atriplex/ Mercuriale/ kapeen/ Cucurbita/

melonē/citrulli/maluwē saet. Die. iij. coude sadē die
scheydinge makē hof lacture/bilsen olie crupt/mā-
dragoza/quichluer. Coude en versche olie/olie vā vi-
olettē/olie van roosen/olie vā termētijn/olie vā wit-
ten leliē/olie cucurbite. Dese voorē coude medicinen
sidi schuldich te besighē als ghi meyn te verconden
sonder wt stekinghe.

Die zijn die simple die cout en drooge zijn/
die welcke wordē geheetē warachtelike
wederlaede. Nachtschade wedlaet met
haer bedecte scheydinghe. Opitū groot
en cleyn/wide harde/pēnuich crupt/si-
rozepe/leuer crupt/dondbaert/witte cristine/celeba-
nie/sulcher/wegebrede/nemifar/endiuie/gūme/ppo-
quistidos/vbena/corrigiola/corāder/scaetlepe. Cā
granē/sadē vā vruchtē/gherst/hauer/spelte/croch/
boonē/mietille/barberis/siligo/sumac/perē/appelē/
scorbe/mispelē/galle/castaniē/eehelē/rūpe moer bes-
en/suer wijn besen/caprioli/fenigriet. Tandē blade
tē/bloemē/vruchtē/balaustia/schorstē vā pruyme vā
garnatē. Die schorste vā dē boome cout en drooghe/
roose tremetē/vā spine/bladerē van peerboomē en
appelboomē vā mispelarē/rubi/spine/wilgē/vā po-
pelierē/tremuli/papiri/tanne vā dē houtē/alle dye
sandalē. Die numerabilis/saphirus/bolus armeni-
cus/cathinie/litargiriū/roest vā plere/eniatiche/co-
rallus/anthinonic. Tandē modererēde/terra sigil-
lata/argilla/alderhādē slie/thimola/cerusa/cāphora
Gūme vā prupmels vā herlen/acasia/opitū/olie vā
roosen/en olie vā elcher bloemē voorlept/en bladerē
en schorsten. En alle warachtighe disteleringe wten
coude drooge dingē. Van dese simple en vā alle ver-
gaderde dingē/muechdiē besighē als ghij te doe hebt
wāt waerdi onderwilē geroepē tot eens castelens/
daer ghi gheē apothecarie noch herbariē/muecht heb-
kē. En ist sake dat ghi dese en andere simple medici-
ne/diemē segghē sal int ander cap. weet/so muechdi
een goet medicamēt makē vā dingē de ghi int casteel
vindt. Als Galien? seyt dat hy was gheoepē in een
poorte/ō een apostuente aen die leuere/en als hy nyet
en vāt squinantū en spica/en lateā/en sommighe an-
dere die hē noot salic warē/ō dat in die poorte gheen
apothecarie en was/soe maecte hy een medicamēt van
crupdē dīe vochtigē/en vettē. Maer hy meingde daer
toe alken en coctauē/en jōmige droogēde dingē die
hy vāt en maecte een seer goet medicamēt om besighē
Desgelijc muechdi ooc makē vā dē saluē Epithima
emplastrū/embrocacie/pultes/encastimata/en an-
der simple saluinge/de welcke al ist sake/dat mēse ont-
derwilē vint geset deen onder dādere/nochtās ō dat
ic elders otschuldich wil zijn/so wilt hier merckē dese
regule/hoemē saluē maect. R. Olie vā roosen. iij. f.
was. i. f. indē somer/en. f. f. indē wintere/en. i. f. pul-
uers vā dē dingē diemē pulueriseert ō te leggē in de
saluē. En gaeder in gūmē diemē smelt en niet en pul-
ueriseert/die reket in dye mēsure des gewichts/wāt
si en doe daer noch hartheit noch moruheit. En gaet
daer in verchēs smeer oft gāsen oft hānnē oft eyndē
smout dat smeltmē/de reket ouer olie/en also vele/so
is mē schuldich te legghē vā dē puluere. En merct
die saluē moet altoos ghecoleert zyn/en wel gepulue-
riseert/daiemē daer gheene hartheit in en vinde. Epi-
thima wort tottē voorē alimē die dingē subtylly ge-
puluert heeft/teperet seem/roosen water/oft olie/
oft azyū/oft sap vā eē crupē/also die als seem. En mē

hettedaer de plaester in/en mē plaestert de stede daer
mede. Oathaplasma is aldus bescreuē/als eenighe
rauwe oft ghesodē/gestootē met hare substatie/en si
wordē ghemēghet met subtylly mele en verheyt/tul-
schē hardt en moruē gheplaestert. Anplastrū wort
aldus bescreuē/als vele simpele vā diuerscher natue-
rē/als puluer gūmen/verheyt met was/en siedet tot
een harde confectie/en mē houdte in magdalioē/en
geplaestert op een leder/als dyaquilon/oriocracitū/
seronic/oft ander/en men heetet emplastrū. En Ca-
taplasma wort ghescreuē/allinen crupdē mēget met
pultes. Embrocacie heetmē alimē tledt leyt in war-
men watere/weder dat is simple oft crupdē daer in/
die desicheit behoefte. En twater valt opt lede vā bo-
uē/dat heetmen Embrocacie. Cuculima is in. f. ma-
nierē/wāt men set onderwilē iustierē/en onderwil-
len ist badinghe tottē nauale. Ambrocatio vā onsen
vergaderdē medicīne/als wy nemen tledt te vercou-
den sonder wtstekinghe der materiē. Ist dat wy nemē
vā dē sape vā eenige voorleptē coude crupdē. iij. deel
olie/en een deel azyū/oft. i. f. en vergadert. En wil-
dijst noch stercker doe werckē/doet daer in wat vā ar-
gilla rubea/tot dat coet totter formen vā Epithima
en legget daer op. En merct hier dat die Medicīn al
toos is schuldich te supponerē sekerē meyninghe/en
te besighē goede dingē helpēde tot jūnder meyninge.
En ist sake dat hi vroude niet alleene/so en gaet tot
gheenē anderē dan die verconden. Maer en heeft hi
sinē wille niet/so vādēde dye vercondēde medicīnē
wāt eenige beroet peeterē/die niet en beroet woute-
re/en eenighe betaet op een vre dat nyet en betaet in
dander vre. En die sake des dines en is niet goet ont-
sien. Nochtās meyn ic dat die sake is/wāt ist sake dat
alle die complexie vā alle ledē gelept tot. iij. cōplexiē
nochtās zjint deellike cōplexiē/ouer. allē na elcken
mensche/wāt het is onmogelijc dat deen hebbe dye
cōplexie vāden anderē/en des gelijc so zjyn die medici-
nen/al ist sake dat si wordē ghescreuē in eenen graet
cout/nochtās ist onmogelijc dat een coude in die sel-
ue maniere is goet peeterē en pauwels/wāt die is be-
ste/die int aldnaest toe wort geset den euele na tpiet.
En ooc so is een and meer bedect dat gelijc dat elc-
ke medicīne heeft een eygē virtuyt dat si werct indē
lichaē bouē den werckē/dat si vānder cōplexiē hadde
en dat is onmogelijc te vīdē in een ander. En also
heeft elck lichaē zjyn eygē dispositie/metter welcker/
dat hy wort bereyt om te nemē sinē eerstē staet/na dē
welckē gheen ander en wort vōndē. En bi dese rede-
ne meyne ic dat die medicīne moet zjyn desgelijcs in
eenē mēsche. Jtē ooc in een medicīne dye lange wort
ghelept op een stede/wort gecostumeert/en tledt en
heeft gheē belet vā gewoontē. En dat proeuet oock
dagelijcs de confectie/wāt wi sien dat de crassula mator
bet wederlaet dye materie/dan vmbilicus veneris/
oft and coude indē seluē graet. En ander goet medī-
camēt wedlaende die groote heete magerhede/en is
met luttel materiē. R. wit sandale/spodij/acasia. an.
ij. 3. cāphora. i. 3. opij. 3. f. temperet mettē sape vā eenē
coude crupde/met olie vā violettē/en. i. luttel azyū
En ander vāder seluer manierē. R. drooghe beemē
gebrāt/en gewasstē cerusa/en amandelē. an. ij. 3. her-
modactile. iij. 3. opij. i. 3. vergadert als dander. En
ander gemeyne saluē/diemē tot menighe stede in dit
boec vermaet. Reemt Solus van armenien. i. f. olie
van roosen. iij. f. azyū. i. f. maect Epithima. Ende

waert sake dat ghi v ontsaecht vā corruptie te wā delen int ledt/so doet daer toe terra sigillata. §. 8. En saluet tganse ledt/wāt settet der corruptie eenen termijn/dat si niet voor d en mach/gelijc ic dicke beproeuet hebbe. Itē die plaesterē die wi hebbe ghesledt zyn seer nuttelic/om te wēslae in die sweernige der iūctuerē/daer d voeghet dpe metter deser/en merct als ghi wēslae in vele materie/dat de stede bleech wort dan en werct nēmermeer metter coudē/maer maket een Epithimia vā sape van coriander grane/dat vercoudt met groter scheidinge/en menget dat sap met garstē meel/wāt dat daer blijft sal wordē ghescepdē. Itē ist sake dat daer gheene bleechte en is/maer dat die materie om haer grootheid en menichfoudicheit niet en wort wederlegē/maer die vloepinge der humore belet wort/en die hitte des ledts ghesaecht so menget daer toe scheidēde medicīne/tot dat ghi vā s. lks coēt totter scheidēde medicīne. En merct al ist sake dat mē puere wederstaende medicīne leet int beghinsel op. i. stede/maer na die cōformatie/so mēget met toescheidēde soot voorsept is. Nochtā en is inē niet schuldich te wederstaen op die stede ten lichaem waert daer sweeringe is. Exemple. Ist sake/dat die sweeringe diemē wederstaē wil is int kiue/en legget int beghinsel medicīne op die kiue/en daer na op die knie/maer. i. luttel bouē/so dat eynde vāder medicīne/coēt op die sweerde stede. Dpe materie en wort niet eygēelijc wēslēgē/so ic somwile gheseyt hebbe maer met dier die ghetēpert heet en drooge zyn/dpe met hare hitte verwādelē die coudē cōplexie/en met haer droochte versterckēde dpe virtuyt des ledts/en der materie wort gebodē dat si niet en coēt ten lede. En het skeetse ooc al te gad/op datter luttel is/en ist seke dat si niet altemale wt en wort gestekē/nochtā beschermt si also die stede/datter gheene grote materie en wort vergaderd. En dese zyn alleene ghetempert heet met bitterheyt/als allene/squinātū/auerone/polioen/sicados/centorie grote en cleyne/aristolgia longa en rotunda/drooge roosen/marobie/en alle die crupde getēpert heet met bitterheyt/als mirre/mastic/lupini/olie van mastic/vā allien/en alsodanighe. Die vergaderde maectmē van desen simplen totter leeringe voorsept. Merct hier dat vele seggē/en leechē luydē ghelouēts lichtelijc/dat seer quaet is/die materie te wederstaē. Mer het is beter int beghinsele die materie wt te treckē/en niet te ghenen/op dat apostuēnie groot is. Mer si verblidē seggēbe/dat si daer na purgē dpe oueruloepēde humore des ledts oft des lichaē/dat si dat sake/dat die materie wort wederlegē en die apostuēnie niet en laet wassen/dat bi vele daghē daer na. i. and siechz afcoēt bider onnutscap des medicīns/dat hi wt trecke dpe materie door apostuēnie/mer ghi moet wetē dat ghi die. x. cōdicie moet wel merckē/en specialic als. i. volmaecte supueringe des lichaēs voorgaende is/so ist beter die apostuēnie wt te stekē met cōforteringe des ledts/dā die apostuēnie te latē cōformē/wāt ist sake dat die materie wt wort gestekē/behoudē die cōdicie eldē sal te stercker zyn/en dpe mensche en wort niet daer af gepijnt/als daer ghrē hinder toe en coēt.

¶ An een materie te doen scheidē/door die sweeringe gaten/dat vaporeren/en die medicīnen die dat doen comen.

Als v dpe wederstaende belet wort vā eender sterck er saken/oft vā veel cranche sake/van

dē. x. voor cōdicie/ oft als ghi wederstaet en niet wt en moget stekē alle die materie om dat si groot en is onddanich en is d wēslae der medicīne/dā behoēuet dat ghi daer toe doet. i. scheidēde salue so wi sepdē/nochtā vā dē wēslane dit ghemerct/dat ghy daer niet toe en doet gheē scheidēde/als die sweeringe of swellinge coēt vā sake vā binne/te si datter voorgaet een betamelike purgatie/wāt also elōs gheseyt is altoos die sweeringe oft apostuēnie comende vā sake vā binne/voorgaende altoos die volhede des lichaēswaer d waert sake dat ghi daer dā toe leydet scheidēde medicīne/ghi soudt meer de materie toe treckē dā scheidē/wāt hē en dient gheē scheidēde/ten is heet/en alle die heete zyn toe treckēde/sonder die getēperde hitte met droochte/en bitterheyt alsoot voor is/dwelche die coudē materie bet tēpert dā scheidē/daer om suldi hē eerst doe pdele met latē/oft laxative/oft beyde teghē dat v sal dunckē behoēuede. En dan beghint te scheidē met een medicīne diet doe can die is subtylhedē/die welcke met een subtylheyt heeft proprietē te scheidē die materie/en te makē loopende en met haer hitte toe te treckē. i. deel tot dat si sal hebben toe getrockē alle die oueruloepētheyt dpe int let was/en also ic gheseyt hebbe. Dese medicīne heeft groote gelijcheide metter rēpēde/int getēperde hitte en inwaert/wāt deene doet des anders werc/mer sy zyn verscheidē dat also ghecreuē is/datter scheidinge toe behoort hebbēde getēperde hitte met toeuallē der vochticheit/waer wt dat dit geualt/dat dese scheidende wort gheleyt op vele groote materie/dpe dat versubtyl/en heet maect/die welcke heet ghemaect helpt die natuere vā toeuallē/en lijdt bi al dē deel der materie/noch die hitte en heeft niet de macht toe te treckē/noch dpe gaetkens des vels en zyn nyet gheuoecht/waer d dat de materie wort gerūpt/al ist sake dat mē leyt. i. rēpēde medicīne/op luttel subtylder materie/die materie wort heet/en die natuerlike hitte wort gemenichfuldicht noch die lymige medicīne en mach niet also vele belettē/ten ware dat die hitte der materie moet wordē ghescepdē. Die maniere vā scheidinge is/dat als ghimaect siedinge der crupden/dar ghi uwe medicīne af vergaderē wilt/houder dz water totter siedingē/en daer mede embroceert dat ledt/tot dat root beghint te wordē en te ontsaken/daer na legt daer op vā dē scheidēde medicīne/die sul di daer bereyt hebbe. En wacht dat die scheidēde medicīne alst dicke geualt niet en scheidē/dat si wint vāder subtylder materie/bider welker scheidinge wort verhardt dat groue vāder materie/hoe ghi meer toe doet in die scheidinge/hoe die hartheit meer wort gemeerdert/daer d wort hier af voordachtich/en als ghi dit siet/so moerwt met eender inwēdiger/diemē seggē sal in zyn stede/daer na keert weder totter scheidinge/en doet dat soo dicke/tot dat dpe materie al is ghescepdē. En en hebdi niet metter scheidinge uwen wille vāder materie om eenich vā dē. x. condicien/so gaet totter rēpēde/en legt daer een rēpēde/wāt die medicīne is altoos schuldich te nauolgē/en dat were daer na. Der scheidēde medicīne sommige zyn simpele/en sommige vā gaderde. Die simpel zyn Camille die welcke bouē al heeft. i. speciale scheidinge/want si scheidē sonder toetreckinghe/om dat in haer zyn v virtuytē. Die scheidēde virtuyt en die drooghende virtuyt/die welcke in haer s ghemēget is/dat si dpe scheidinge niet en mach verscepdē deen vā dē an

berē/waerd also vele als die schepdēde virtuyt wort vonden in haer schepdēge/ also vele conforteert die drooghēde virtuyt seldt dat nyet en moet ontfangē die gereede materie. En danō zyn aldus als schepdēde/ *stellilote/ paritaria/ wilde maluwe/ en tāmē/ volubilis/ grifici/ coole/ dille/ netelē/ enula cāpana/ bo-rago/ vlieder/ valeriane/ adich/ en alle getēperde hee-te met subtylhedē/ coolsaet/ en vā netelē/ en vā malu-wē/ en vā dille. En alle die dyretikē dinghē/ *Canta-brū/ Minidū/ bloemē vā gharste/ vā bitsen/ vā boonē/ vā cyserē/ en die crypmē vā gharsten broode/ smout vā verkenē/ vānber ghans/ vānber hinnē/ vānber eynden en alle merch/ mastic/ weterooc/ mirre/ serapini/ armoniacā/ bedelliiū/ galbanū/ opoponacū/ asa fetida en alle subtyle gūmē/ *lapdanū/ versche psope/ die wy makē sullen/ termētijn/ was/ en zyn droesemē/ sweet vān dierē/ ānderinge vāndē bladerē/ boter en dier ge-lycke. Die vergaderde maectmē vān desen simplen nae die voorlēeringhe. Olie dpe schepdet en maect heet/ en doet sweeringe gaē sittē/ en ald meest de cou-de. En is ooc goet in heete sweeringē en in vrouwen en in kinderē/ en die vā natuerē vocht zyn. *R. nieuw gedroochde bloemē vā camille/ fenugriec. an. ij. ʒ. en legghet in. xx. ʒ. olie vā rype oliuē/ in. i. glazen vāt ge-set in die sonne. xl. dagē indē somer. En daer na cole-ret/ en houdt voor v. om te besighē. En haddijs vān doen indē winter/ en ghi en hadt gheen wtghemaect dan neet dpe voorl. bloemē en fenugriec/ en olien/ en doetet in. i. glas/ en settet in. i. āker mē water/ so lāge dat die bloemē wordē ghebrādē/ dan coleret/ en hou-det om te besighē. En in deser manierē besighē wī olie vā roosen/ als ic die and niet en vīnde. *ʒ. En olie vā allene/ en ooc vā ruytē/ en āndere die mī nootlakelijc wārē in haerē case. En ānder olie seer schepdēde. *R. oude olie. i. pōt/ dillēsaet coets in scaduwe gedroocht i. ʒ. en legget. in. i. vīole. xl. dagē in die sonne/ of mettē siedende water/ soot voorl. is. En ānder verhyttēde schepdēde olie/ en die doet gaē sittē vercoude sweer-ingē/ en die seer goet is/ om dpe nierē en die moeder te verhyttē/ en si en beschuddet niet/ en is geheetē oli vā lēliē/ die ic die wils beproeft hebbe. *R. oude olie. xx. ʒ. en die bloemē vā wittē lēliē/ die voet af gedaen. xxx. ʒ. cassia ligna costi/ mastice/ carpob/ soffraen. an. ʒ. ʒ. en legget alle dese in. i. glas in die schaduwe. i. maent daer woort die lelien op/ dat si niet en wordē gecorri-peert/ en coleret die olie/ en datter blīft houdt voor uwe besighē. En ānd olie wel schepdēde/ en heet olie vā mastice/ en is goet voor die cranchede der magē/ en specialijc op dat vā couden is/ en vā vochtichedē en totter sweeringe vān maghē. *R. olie vā oliuē mid delijc gerūpt. iij. pōt. mastice. vi. ʒ. en siedet te ghader in een dobbel vat/ tot dat die mastice worde geschevdē en dan verwaet om te besighē. Tottē seluen een be-proefde vān buprē gesalft/ al ist sake/ dat die materie binnē is. *R. Wortelē vā heesl. iij. m. bladerē vā ap-pelen. y. m. pzoos groot en cleyne. ana. līnlaet/ fenugriec. an. i. pōt. litargiriū subtyllic gepulueriseert. vi. pōt. olie vān lēlien. iij. pōt/ die vershepde vān fenugriec/ *scirados etick. i. vierēdeel/ en maect eē plaester en doet daer toe *kozar liquida/ dats ghenoech si/ en houdt/ en als ghij vā doen hebt/ so legghet daer op al law. Maer als ghi wilt maken olie die wederlaet oft vercoude/ oit cōfortēert die ledē/ so kiest altoos ouwe olie vān oliuē die grof is/ en olie vā roosen/ en olie mirtinū en vele āndere. Oft wildp maken schep-***********

dende olie/ oft rypende/ oft moruende/ doorgaende dan kiest rype olie. En wildp maken schepdēde olie met cōforteringhe des ledē/ so neet olie middelbaer rype. Die schepdende salue maectmē aldus. iij. ʒ. *camille oft āndere/ en was. i. ʒ. inden somere/ en inden winter. ʒ. ʒ. en pulueriseert dat saet vān dille. i. ʒ. vān koolen/ en vān bloemē vā camille/ en der āndere son-derlinghe/ oft vele. En goede schepdende salue/ soo is *psofus humida/ en is materie alle der schepdēder salue. En men maectse aldus. *R. vān subtylder wol-len/ en legget tusschē thinnēbachē/ en dē kīue vāndē schapē een goet deel/ en legte in also vele claers wa-ters vān der fonteynē/ oft stille staende/ dat is betrer/ op dat wel claer is/ so vele dat ment daer mede bedec-ken mach/ en latet also staē daer in. i. dach en i. nacht en daer na so doet siedē. i. luttel met saechtē viere/ en dan latet couden/ en dan coleret in. i. termētijn vat. En daer na so doetet alsoo siedē met luttel viers al-toos roerende met een spatele vān houte/ tot dat dicke wort als een salue. Tāndē plaesterē/ so is dbeste *Dyaquilon stas/ dwelche scheyt scrofelen/ en kno-pē/ en rijpt carbūculē/ en tis seer gemeyn. *ʒ. R. ou-de ripe olie vā oliuē. v. ʒ. litargiriū gepulueriseert. i. ʒ. in. i. mortier/ en daer ghiet de olie allen lē in/ tot dat alle de olie in heeft genomē/ en doetet in. i. vat/ en sie-det met een rasch vier/ altoos roecende met een spate-le/ en doet daer toe viscositē vā līnlaet en vā fenugriec. an. ij. ʒ. vā maluwē. i. ʒ. dā siedet weder altoos roerende/ en maket *Magdaliōen/ en houdt totter voorl. saken/ en als ghij vā doen hebt/ soo neet daer at also vele als ghi wilt/ en legget op. i. leder en dan legghet daer op. En siet dat ghij wt maect/ om dpe clierē/ sal beter zyn/ doebp daer toe. i. ʒ. drooge pzoos *Dyaquilon/ Mesue ist stercker dā dit. En een goede schepdēde plaester/ des welck erempel ghi cōficieren moghet veel misselike plaesterē/ en wort aldus ghe-maect. *R. wilde maluwe/ paritarie/ camillē bloemē/ melliloren. an. m. i. siedet in water tot dat si wel ghe-soden zyn/ daer na scootet/ en neet vān den watere. ij. deel/ coolsaet/ dillē saet. an. i. deel semelen/ en bloemē vān gharstē. an. een deel/ en siedet al in een panne/ en maket als pappe/ Totten welckē ghi doet also vele vāndē ghesootenē crupden/ en legghet dan op dat ledt/ met een voorgaēde enbrocatie/ en doet hier dan toe/ die schepdēde medicīne/ die ic op een ānder plaet-se bewesen hebbe/ en also suldp schepdende medicīne ghenoech hebben.********

Item dit is een plaestere *Dyaaplasine/ rypende apo-stuenien/ seemt litargiriū twee pont/ vōcs bloet seltkhen oncen/ vitriolum twee oncen/ ghemeyn olie twee pont ende. ʒ. palmen tacken datter ghenoech si ende maect hier af een plaestere/ alsoo dat voren ghe-sept is.*

Van medicīnen die rypen/ en die maniere hoe dat men rypen sal.

Is ghi vele hebt gheschevdē/ oft by auon-tueren wederleghen/ ende dat dat werck met ghedaen en mach wesen/ ende die ma-terie beghint gherijpt te zyn/ dan behoef-dp met nootlaken vdelinghe/ oft moghentlijcken te beghinnen met rypende/ dat is alle medicīne ghētē-pert/ heet met eender vershepdēder/ die welcke niet en laet wt vlieghen die dunne materie/ maer si hou-dense/ metten grooten/ tot dat die grootē wel gerijpt is. Ende het zyn dese/ die dat doen. *Maluwe/ porce-*

lepne/oft swarte/en heemsele/branca vřina/brionie
die wortele van scherper docken/pastinale wortelen
en tarwē meel/en fenigriet/en van lijnsaet en droo-
ghe vigen/en alle die geseyt sijn int voorf cap. op dat
men hē met desen mach maken eenighe verscheydē.
Mettē welckē dat si die subtile materie vriedē tot
te vliegē. En die coude rypē onderwilen bi toecalle
insekede die hitte die op die materie so/wāt de hitte
des ledts heert weder wter materie/en rypē also die
vōllige iongelinge. In die middewaert vande somer
begrepe/swēme die int water comende bi crachtē/so
heert die hitte weder/en Catano wort gescheydē. Ic
sach dicwils/die heete materie gherypē te worden bi
coude. Een goet gemengde dat die heete materie rij-
pet. R. die bladerē vā swarter papplen/oft hof pap-
plen/die viscositeyt/branca vřina. a. i. n. siedte in
water/en dan stootē/en daer toe doet heest ghereet.
i. in daer na neet van die watere daer die crupden in
gesode sijn. i. pōt/en out swinē sinout sonder sout. iij.
z. en subtyl meel vā lijnsaet/vā fenigriet/en vā tarwē
a. i. z. en. f. en mēget/en siedet gelijc een plaester/en
daer na doet daer toe die gheskootē crupde en wor-
ten/en en maket niet te hardt. Want die rypende en
scheiden moeten altoos moruwe en sorte sijn/dat
tet den lede gheē hartheyt in en brenge. Itē ontfied
vander verwoestheyt der materie/so en doet daer
gheen fenigriet in/want hy is seer heet/en die mate-
rie wort haestelijc daer mede ontfekē/daer o laetse
al temale wt oft miudertsenae dat v dunct behoort.
de/Nochtās ist seer nuttelijc daer ghi niet en ontfiet
die materie te ontfeken. En is met dier hitte groot
heyt der materie/oft eenige coude materie toegemē-
get/dā neet vande vooz cataplasma. i. deē/en. i. deel
rijper spongie/en menget te gader/want die deesem
es soet en suer/waerō dat hi is gemaect vā heeten en
vā coude/na dat Plaac seyt nochtās proefde wi/dat
hi was gemaect suidēde groote materie/en leyt wt
die materie vande diepē des ledts tot bouē en rijpet/
Waerō dat de Petricus seyt dat si fundamēt is vā
alle plaesteren/en specialijc om de Antray te rypē en
carbūculū/so is si seer soet/en heest ghereet/waer af
dat wi seydē wort aldus gemaect. R. die wortelē vā
heemsele/en wasschet seer wel/en doet wt die binnē
ste hartheide/en stootē wel/en maect daer af Magda-
lioen/en houdetse/en dat heet malua visca gereet/de
welcke die chirurgijn altoos by hē moet hebbē/wāt
daer mede en met meel en watere/en olie/oft sinout/
so machmē maken een goet rypende/als ghy gheen
and crupde tegewoordich en hebt. Itē pap gemaect
vā. v. deel waters en. i. deel oliē/verhart met. i. cley
siedinge met also vele tarwē meels/dats ghenoech si
het rypē die heete materie loopende ter wonden/en
ooc ter heeter apostuene sonder wonden/indē wele-
ke dat die mater seer subtyl is/en is seer saechtende
die sweeringe om sijn tegewoordige getēprede hitte
waerō dat wijse settē in die kuere der sweeringe des
leens in die niere En seem en botere. a. i. ghemenget
met meel/dat maect. i. goet rypende. Itē. i. gemeyn
einbroceet der scheidinge en der rijpingen/en seer
saechtende sweeringhe der wondē/en der quetsuerē
en alder meest deint hooft comē. R. gemeyn olie. ij. z.
en wittē alupn. z. conijn/ruyte/buwoet. a. i. z. f. aisen
paritaria. a. i. z. De crupde en dē wittē alupn stoot
ten laetsten in. i. mortier/en doeter conijn puluer toe
en menget te gaē met olie/en maket heet/en legghet

daer op. Een ander rypēde apostuene. R. bladeren
van mēuwe/heest/branca vřina volubilis maioris/
beilde. a. i. z. dese siedet met luttel waters/dā stoot-
se eerst wtgedouwet/en dā weder gemēget met. iij. z.
vande water/daer si mede gesode warē/en out sineer
.i. z. gharsten blomē. z. f. en befighet. Die materie
wort gherypē op datmē maect een plaester ald. R.
witten alupn en also vele loocs/en backet ondet hee-
te affchē/stootet met. iij. deel also vele botere/en doe-
ter toe bloemē van fenigriet/en maect. i. plaester/en
doeter toe. ij. dodere vā gesode eperē/en. z. heemst ge-
reet/en deesem. ij. z. en vgaertse alle. Itē een ander
rypēde der grooter couder harder materie. R. bedel-
ly:serapini. a. i. z. f. en smiltet in azijn/en stotet wel en
doeter toe. ij. z. termentijns/en vgaeret al opt toier/
sonder siedē/doeter toe. z. olie vā lchē/en maket dick
met subtyl meel vā lupinē en fenigriet. Itē ist sake
dat ghi mēget. z. f. suuer wierooc/fenigriet. z. f. met
i. pōt. f. seemo/en. i. pōt. f. hers/smiltet metten seem/
en ghi sult hebbē. i. seer goet rypende coude materie
Itē. i. and geheetē Sasilicū maus/int welcke accor-
derē Salt. Muicē. Scrupiū/Joānes Mesue/en half
dabt/datter seer rypē coude apostuene/en het is seer
goet tot quade verharde gatē. R. was/hers/boter en
olie. a. i. en sommige doe daer toe indē wintere. i. deel
bedellū. Dand nemē alleē was/pock/hers. a. i. en olie
datter ghenoech si/en heetē cleyne Sasilicū. Itē. i.
goet rypende/om te rypē Antray/en alle verwoeste
apostuene die hart sijn/die welcke also wi seydē op
haer stede/hebbē vā doe medicīne die in suidē en rij-
pen. R. drooge vertē vige. vj. wue palle de cornichio.
i. z. loocr. ij. clysterē/pepercorē. rij. sout. ij. z. alle geso-
den/en daer toe doet oude olie. ij. z. azijn/seemo/rypē
deesem half also vele als vande anderē. Item om den
Antray te rypē/ten si dat hi al te hardt is ende al te
quaet/so is gemaect. i. plaester van moruwe huenich
en gharstē meel/en olie vā violette. Itē om te rypē
Antray en Carbūculū. R. rypē deesem/vrouwe meel
boders vā eperē/en menget te gader/en legghet daer
op. En wiltmēt stercker machē/so doet daer toe gal-
banū gelinedē/half also vele als enich vāden anderē
En wiltment noch sterckere maken/so doet daer toe
dupuē stont/oft der himen dreck en twierendeel vā
sal nitri/dat sette deel van een. En aldus hebdy ghe-
noech vande rypende/op dat ghise cont voeghē tot
haeren wercke/als wi seydē int scheidē/also seg-
ghen wi v hoe dattet wesen moet. Maer als ghi die
rypēde wilt toe legghē/so embrocet de stede eerst/
met water daer inne ghesode sijn rypēde crupden/
tot dat dpe stede vande watere root worde. En daer
na legter op vanden rypēde niet hart/also heet als
hij ghedoogē mach/op alle die stede/en voozder dan
ghij legt/om mede te rypē.

Vande supuerende en die maniere vā supueringhē.
Te supuerende sijn wt droogende/ende
wassede/en om toete treckē/en te ver-
weckē die materie/als gemeyne tot ep-
gen. En in wat maniere datmē met me-
dicīne dower tollige af doet/dat heetmē
supuerē/maer epgetijc te spreke geschiedet in. ij. ma-
niere/het sijn medicīne diemē vā bouē in neet/of die
mē benede in giet met clysterē/oft passariē/ō te sup-
uerē die binnēste ledē. En van deser maniere/som-
mige sijn sirope metten saden/die welcke supueren
die aderen/en den wech der vřinen. Ende sommighe

medicinen zijn bloet late supuerede/ als castia fistula en tamarindis. Men mach ooc supuerende heete alle die laratiue medicinen vande welcke die meyninge des cap. niet en is. In andere maniere spreke wi van supuerede medicinen in Chirurgien/ en die wort properlijc gesept supuerende dpe die oueruloepent hede volghede/ oft kortsicheyt af doet van wondē en sweere wāt alst gesept is elbs/ in elcke hole wondē die verlore heeft eenige substātie/ daer wordē gewonnen noot sakelijc. h. oueruloepent hede/ die welcke beletten die wondē te heelen/ en daer in te winnē vlees. Gaet die supuerende medicinen doe die groote oueruloepent hede af. En die drooghende medicinen vande welcke wi nu spreke sullē int na volghede cap. Droogēde en subtyle/ die welcke gesupuert en gedroocht/ en tverlozen vleesch weder winnē met hulpen der natuerē/ daerō is dese medicinen schuldich altoos voor te gaen totter winninghē en heplinghē/ al ist dat die toe gaen oft verheleende comē onderwilen totter heplinghe/ sond dese medicinen voor te gaen/ dats te weten alsinē die wōde naeyt/ oft versch te gaē leyt/ dat si heel wordē/ eer daer eenich etter wort gewonnen. Dese medicinen supuerē met. i. luttel wrdrooginge/ als water vā seem daerīnē dat verlore gat mede wasschet. Andere met starkerē/ alsinē met seeme menget meel en and spetiē clede droogēde/ en onderwilen supuerende/ by den weghe der knauwinghē/ en volmakingen/ daer toe gedaē om tquaet vleesch af te doen. En deel van den gecorūpeerde/ dwelcke mē mach niet af doe met medicinen alleene supuerende en drooghende. En om dat die simpele medicinen sullē wordē geleyt te supuerē/ daerō sal ic de vergaderde sette. En daerō moet ghi wetē dat/ als die wondē versch zijn dat daer gheē noot en is vā ettere/ om datter gheen parfinge en is gheen pichelinghe der senuwē/ noch des beens/ noch sweeringe/ noch veranderinge/ daer en is nyet toe te doen supuerende/ noch heelen de/ dā alle als de wondē verādert vā locht/ oft geapostumeert/ oft sweeringe/ waerō men moet leggē rypende op die wōde en die wondē heeft etters ghenoech beiaerch/ en die sweeringe en dapostume en die toeuallē zijn ghaen sittē/ dā beghint/ te supuerē vande toebehoorē zjns caes. Een goet medicamēt supuerende wondē daer louelijc etter in gewonnen is. R. seem vā roosen/ ghecoleert. iij. j. gaele bloemē. i. j. daer toe. i. luttel watera soeteliken te siedē/ dā spruydet op. i. cleet/ en legget op die wōde/ dat supuert en cōforteert. En waer die wōde in. i. senuachtige stede/ so waert goet daer toe gedaē. i. luttel termentijns gewasschē/ alst vande viere gedaen is. Een ander dat supuert Duramater gesworē in die quersinge vande hoofde. R. huenich roosaet coleeret. i. j. olie vā roosen. j. f. en mēget. Een and dat supuert en rypē alle sweeren en wonden dpe nochtās niet te heet en zijn/ maer hellende ter couchz R. huenich vā roosen. i. pont. f. bloemē vā fenigriet. ij. j. en vā gaele. i. j. en mēget. Den and supuerede gae in die gerijpte apostueniē. R. dodere vā rouwe eperē/ en met tarwē bloemē/ dat ghenoech si/ dit supuert/ en doet die sweeringe sittē/ en vercoelt die stede. Een ander supuerede moet rypēder ghebleuē humore oft hartheit/ alsinē. i. apostume wtsnide moet voor dē rijt. Tis goet/ om Murray en carbūculum/ en alle fenijde puykē mede te supuerē/ na dat si gheopēt zijn en tis ooc goet om oude gatē te supuerē/ en het heet supuerede Apio. R. wit seem. j. pōt/ tarwē bloemē

lij. j. en mēget te gaē in. i. pāne/ en doeter in eppē sap en siedet properlijc/ also dicke als pappe/ En ist sake/ dat ghi v ontfiet van cankerē en fistulen in oude gatē/ so neet voor die eppē/ alssen/ en tis goet. Een and supuerede gatē die grote volheyt hebbē. R. huenich i. pōt rogghē bloemē. iij. j. fenigriet/ vitlen/ lupinē mirre. an. i. j. alssen sap. i. pōt/ pulueriseret en siedet/ en dā doetet vande viere/ en doet termētijn in. iij. j. ghewasschē en daer op geleyt op. i. cleet/ dat gat eerit gesupuert met zjn wasschinge gesept int cap. vande gatē. Tpuluer dat die rouē en tgroote oueruloepēde vleesch in oude gatē supuert/ sonder groote bijtinge R. Tlap vā affodillē. vi. j. leuēde kalc. ij. j. opermēt j. mēget te gaē en legger in die sonne in de oostmaet en tnachtē doetse wter locht/ tot dat si ghebroocht zijn/ dā houdt in drooge stede/ en pulueriseret daer te doe is met catoene. Icē. i. goet supuerede die oude gatē/ en is groen salue/ darīnē maect vā. i. deel spaes groē/ en. ij. deel sees gemēget. Jtē dā dē beste salue supuerede vuyt gatē en fistulē/ en polipus/ en tō der. xij. apostelē salue/ en daer en is gheen haers gelic/ om af te doe quaet vleesch in die gatē. Tis dicwils beproeft R. wit was/ hers/ armoniaci. an. xviij. j. bedellij/ arifologia iōga/ olibanū gūmich/ mastice. an. vi. j. galbanū/ mirre. an. iij. j. litargiriū. ix. j. opoponac/ coperrole. an. ij. j. moruwet die gūmē in azijn/ en smiltse met een cieyn vier/ dan neet olve vā oliuen te somere eert pōt. En maect ghise tegē winter. iij. pōt/ daer in doet inultē was/ hers/ en doet die gūmē daer in/ en dā dē gepulueriseerde dingen/ en maectter. i. salue af. Een and dat seer supuert de senuwē/ en treit etter toe/ en hert supuerede de stasina. R. hers/ seem/ termentijn en doeter vande puluer toe/ en maect pappe. Wi behoene ondwilē te besighē bernēde medicinen om quade gatē te supuerē/ specialic die in senuwē zijn waer af dat wi die leeringe sullē geuen. Dā medicinen die tegader doen cleuen/ en vleesch winnē/ en heelen/ en veruullen en littekenen.

Ese medicinen die genoēt wordē indert titel schijnē allelees te zjn/ maer si schillē. Al ist sake dat si na der somiger gewoontē alle woordē gehretē heelede/ wāt die aencluinghe en dpe heelende zijn allelees. Dpe heelende en die tveles wāt doe wassen zijn allelees/ en si schillen vande bouē geseydē. En bepde dese schillē vande ghesegeldē/ en littekenē makende en heelende/ de welcke des ghelijc eens zijn/ nochtās en wordē dese namē vande auctoors altoos nyet bescheydē. Maer deen wort onderwilen geset voor dā dere. En die aencluinge en die wtdroogende is een medicinen/ sond seer af drooghē/ de welcke in haer heuet. i. gūmichede/ die welcke op dat ledē geleyt wort geseydē/ en met haer droochtē oueruloepēde vortichede/ dpe welcke wort vande geleyt tusschē. ij. lippen ber wondē ghebondē oft genaeyt en met haer te gaē mēginge. bgabert si. i. deel vande goede bloede dwelcke door dwerck oer natuerē wort gesondē/ tot diē dat droogede. En die te gaē cleuēde voecht te gader dpe lippē die met tē swaerde verscheydē warē/ en maectse vast heplede. Dese heet Muic. ondwilē Jncarnatiē/ dats vles makende/ vāden somighe heelede en dats als dese simpele/ Dracos bloet/ calch wieroocht/ worsche/ leges/ situestris/ bladerē vā peerboomē/ en parcy/ en leliē/ en schorffe vande palboō/ weghebrece sulcker/ koolē/ cipressie bladerē/ wittē wijngaert bla

Die Chirurgie.

derē/leue/gewone en in wijn gesodē/stof vand mo-
len/gebrāde garste/foris sorbe/en veel andere die os
onbekent sijn. Maer ic vant ter stont een experiment
dat alsulche hē maectē groote gatē/die welke lepdē
vele cruyts op die wondē/en si werdē genesen binne
dē seluē dage. En bi autuerē diet gheweten hadde/
hi en hadde die cruydē niet mogē begripē. Een ver-
gadert medicamēt/dwelche ic altoos besichde dat el-
ders ges is. R. Wieroor. i. deel/draecs bloet. ij. deel/
halc. ij. deel/en maecter puluer af/dat legt oueruloe-
delic op de wōde/ghi moet wachtē datter gheē haer
noch olie/noch ander dinc en is geuallē in die wōde.
Een ander puluer tot deser seluer mēginge of mē-
ninge/en tis beter dā deerste/op dat ic meyne datter
luttel nyus vleeschs ware te doe wassen. Daer sijn
v ozbaerlic wederwinnēde daer wi ter stont afspreekē
sullē. R. clare oliban/aloes/draecs bloet/sarcocolle
an. en maket een puluer. Een and goet om tbloedt
te stoppē vandē lichame/en om die wonde te gader
doen cleuen. R. sarcocolle. ij. deel/draec bloet/balau-
stie/an. i. deel/wieroor. j. deel/en maket een puluere
En ghi moet weten/dat dese medicīne gheē wt droo-
ghinge en heeft te doe/maer heete aenclue der droo-
ghinge/wāt die wtdroogginge soude die materie wt
droogē/die welke is sculdich metter droogēder vir-
tuyt vergadert te sijn in die stede/dat waer cōtrarie
uwer meyninge. Die wederwinnighe des vleeschs
en heeft gheen wtdroogginge met wtuagginge/des
welche proprietē is te vlschepdē met haere ghetem-
perde wtdroogginge der groter oueruloepenthe-
de en dat is diuersch/wāt ist sake dat gedwongē ledt te
doe heeft winninge des vleeschs/so moet tlet en tlich-
aem drooge wesen/en die toeuallen die vochtichede/
dat des etters vele is in die wōde/dan heuet te doen
vā medicīnē meer droogēde/also ghi bouē hoorē sult
Die lichte medicīne int drooghē/dwelche ghi schul-
dich sijt te besighē in luttel etters en in vochte licha-
men/is cleyen/mastic/fenigrie/gharstē bloeme. Een
luttel droogēde sijn dese. Aristologia/preos/bloemē
vā lupinē/gebrant dragant/gebrant vitriolū/want
en waert niet ghebrāt/het soude te seer biten/en sijn
droogginge en wort niet gemindert/wāt sinē brant v-
teert die bernēde virtuyt die daer in is/wāt om. vij.
sake wordē die dinghē verbrant/dat deene vāder con-
trarie virtuyt die in hē is moet verdrōckē sijn/ende
dander gemindert/als mirabolanē/de welke hebbē
laratiue virtuyt/en droogēde/op dat mēse brant sijn
laratiue virtuyt wort gheminert/en die droogēde
wort gemeerdert. En also verliest vitriolū sijn scarp-
heit alst gebrant wort/en sijn droochteit en wort niet
gemindert. Vāder/om dat sijn groote substācie moet
worden verluftijlt/als cantarides/dye welke ghe-
braden om die gaten der longheren. Ten derde dat si
scarpheide moetē beiaegē/als oesterchelpē en eperca-
len/die welke ghebrant om halc af te makē. Vier-
de/om dat si moet sijn gereet om te verwē/als was/
en zidin/en gout en siluer/die welke men siedet met
sulphur en met loode/om dat men se veruuen mach.
Die vijfte/om haer hartheide af te doene/als Scor-
pioen/dienen brandet/om te orbozen in medicīnen
voor dē steen. Die sesste/om die virtuyt der medicīnē
te moruvene/als stella/die welke ghebrāt/wort ge-
sterct. Die seuenste/om dat die virtuyt wort ghemin-
dert/als pillium/vā sijn der clibberichedē. Daer om
alle die specien vā vitriolum/der welchē sijn vijf/ en

Die Chirurgie.

sijn alle scarp/deen meer/en dander min/en hebbēde
haer scharpheide in haer wterste/en gebrāt so wor-
den si drooge sonder bite. En drooge helpēse vleesch
winnē/aldermeest indē lichaē en in die ledē die droo-
ge sijn. En die maniere/hoe dat ghi sculdich sijt te
ouerlijdene vā eender winnēder medicīnē tot dande-
te/en na diuerscheit vādē diuerschē natuerē des lich-
aems hebby volmaectelic gehadē int eerste tractaet/
Daerom moechdy oorboze die voorē simpele/en ver-
gaderde na dat ghijt behoefte/wāt alleene puluere en
oliban/op dat men daer mede die hollichede vanden
ghesuyuerden gaten/dat windt seer wel vleesch. En
merct dat vā olibanum sijn drie manieren. Scorssen
die sijn drooger dan eenich vanden anderē/en maect
best huyt ende lichtecken. Ende daer is ooc een gum-
mich/dats masculū/oft olibanī properlijc/en dat is
die beste in medicīne te gader heelende daer wi nu af
spreekē. En daer is puluer/dwelche dat door dē teest
gaet/en theet minutū thuris/en tis tbeste om vles-
te winnē. Hier bi moechdi vergaderē die drie ma-
niere vā olibanī/die welke vā sommige alle worden
geheetē heelende. Nochtā is deene die wonde te ga-
der doet cleuē. En vāder is tbloedt stelpende en ooc
verkerēde in vleesch. Die derde/huyt makēde en sti-
uende die litteckenē. Een goede vergaderde medicī-
ne om vleesch te winnē/so is litargiriū geuoecht
dat ghi wist int cap. vandē gatē. Een ander weder-
winnēde puluer. R. cleyen wieroor/mastic/fenigrie
ana. en maect daer eē puluer af/dwelche seer weder-
wint en droocht/en en laet vlcus niet stinckē/maer
het beiaecht dē stinckē goedē ruc. Een seer goede
saluē/om wēd vleesch te winnē. R. litargiriū ghe-
uoecht. ij. j. puluer vā wieroor/sarcocolle/galbanū/
colofonie. ana. i. j. vergadert en legget daer op. Een
ander puluer. R. die wortelen van heemst die cleyne
die van sommighen wort geheeten Sanaticula. Vā
den anderē Engaria/en wasschetse wel/en drooch-
te in eenē ouen/so dat si niet en verbrande/en stooter
puluer af/en legget oueruloepentlijc in die wonde
en in hole gatē/wāt het wint vleesch vā proprietē-
ten/wēd dat si is alleē oft met anderē gesēpert. Itē
neet vandē voorē puluere. i. j. cleyen wieroor. j. f. ver-
nicis/aloes/sarcocolle/kerse/fenigrie. ana. i. j. ende
mengt te gadē. Tandē voorē moechdi makē. i. saluē
met olie en met was/puluer. i. j. oliē. iij. j. was. j. f.
En merct dat daer ghi/de puluerē leggē muecht die
vleesch winnē/daer en hebby niet te leggē eenige sal-
uē. Maer daer tpuiler die diepte vandē wondē niet
gherakē en mach/daer moet ghi maken saluē/so dat
die olie dien puluere doet die porē dringē/tottē diepē
en dan is goet dese saluē/metter welchē dat de stede
omtrent die wonde gesaluet wort/wāt het toetrect
en verdeckt ettere. Meemt olve een pont. f. hers/ een
j. was een. j. wieroor/fenigrie. ana. j. f. en maket
een saluē. Item een andere goet tottē seluē. R. gro-
te confilie ende cleyne/ cino glosse/piocele/weghe-
breede groot en cleyne. ana. i. m. en netelē eens ponts
f. olve dese stoot ende legghet in een ander half pont
olve van oliuen/ende laet daer/in ligghen acht dagē
mouuende/daer na doet een luttel sieden/ende alst
ghesodē is/so persset wt/en doet daer toe scapē ruc
wel ghesuyuert van suuer velkens. i. pondt schip-
peck. i. pont. f. griex peck. j. armoniaci/opopnaci
galbanū/teemētijn/mastic/cleyen wieroor. ana. j. f.
en maect daer af saluē/dat wort geleyt op die diepte

hande wondē wāt het toe treect etter/ en sachtet de
sweeringe/ en supuert en wint vleesch in die wondē
Maer merct/ al ist sake dat ic al hier sal settē een sal-
ue/ om de materie te vergaderē/ nocht as behoefte
onderwile te veranberē die quantiteyt/ nac dat zijt
behoefte wāt ist sake dat de wōde te veel etters heeft
en is si in drooghe stede. Dan meerder v puluere/ en
mindert uwe olie en was. En is uwe wōde drooge
en in vochte stede/ dan mindert uwe puluere/ en me-
ghet eerst u olie en was/ ghelijck ghy bouē ghehad
hebt. En merct dat die supuerende saluē/ daer ghy
af hadt int voorgaēde cap. suuerē properlic/ daer na
so winnē si vleesche. En die heelende diemē segghen
sal int nauolghēde cap. om dat si properlic heele/ soe
winnē si oec vleesch/ waer om dat wise bi een gelike
Ende die selue medicine in eenighe wercket alle dese
drie ambachtē te supuerē en weder te winnē/ ende te
heele/ ia drie vergaderde. **D**ye heelēde en die lic-
tekenēde/ en die segelende medicine is een medicine
die douerste vochticheide der wōde droocht/ tot dat-
tet een korste daer af gemaect heeft/ en tot dat si ver-
gaderet heeft dat ghesont vleesch/ en het maect eē dec-
sel sterckelic/ gelijc der naturlike huyt beschermē-
de vā ongeual. En ghi moet wetē/ al ist sake dat Mui-
tēna sept/ tot dien dat dye naturlike huyt/ al sinēse
verliest/ so bliuet altoos verlozen/ en nēmermeer en
wort si weder ghewonnen in hōle gaten/ so ghy wel
weet/ en daer en waest gheen haer weder wter huyt.
Dit zijn die simpele medicinē/ die schorste vande pijn-
boom/ wieroor/ centozie gebrant/ gebrant been/ ghe-
brant auerone/ balaukia/ gallē/ notē vā cipressen/ per-
sidie/ cartamus/ mede gebrant/ centinge gebrant/ ca-
thamie/ argētī/ auri/ allū sissum/ bladerē vā vigebo-
men/ hondē stont die beenderē etet/ langhe aristolo-
gia en ronde gebrāt/ alle dat vitriolū gebrāt/ gebrāt
rooper. En alle die medicine/ die is in beydē de werc-
ken byder gherēpertheidē/ en si zijn vā stercker droo-
ghinge met een deel wtstekingē. En onderwile mē
geu wi oec die aculeuēde medicine met cnouwinge
daer wi af legghē sullē. En daer af coemt een groote
schorste/ onder welcke datnē vint als si valt een dec-
sel gelijc der huyt/ mer om dat te doe/ so is nootfalie
lic behendicheyt en conste/ waer af men een deel heb-
ben sal/ en vande cōplexien beyde/ des lichaēse ende
des ledts. Vande voorē simpēle so moechdi befighen
met puluere/ en ghi moecht salue makē na die leerin-
ge die v gegeuē is/ bouē uwe olie/ metter welker dy
ghy cōficeert/ en dese salue moet altoos drooge zijn/
als olie vā roosen en olie mirtinū. **E**en goede ver-
gaderde is cassia witte saluē/ dat wi seydē/ dtamē be-
sichde indē somer in heete wondē en gaten onthuyt
oft puppē/ oft dat verbrant is vā water oft vā viere
En aldus maectmen een goet puluere tottē seluen.
Neemt Aloes/ balaukia/ cathamie argenti/ gebrant
cooper/ taruue/ ana. en maect een puluere.
En ander dat stercker is dā dit. **K**. Aloes cucume-
ris/ tettinge gebrant/ balaukia/ gallen/ mirre. an. en
maect een puluere. **E**en seer goede saluē/ Drosē-
me vā saluere. x. z. nitida ferri/ thimolie/ an. vj. z. ende
f. cathamie argētī/ cerule/ litargiriū/ gebrāt loot. an.
v. z. roode aerde. x. z. mengt met olie vā roosen/ ende
maect een saluē. **E**en ander dat wort gheheetē vū-
guentū de palma/ andersins calcadis. En ander de
calcadit/ en het wort Salie. toegecreuē/ en het cōs-
lidert seer wel oude vlcere/ en tis goet tot harde apo-

stuentē en vlcere/ die quaet zijn om te cōsolidere. **R**.
outswinen sinout sonder sout/ gesupuert vā sinē clic-
re/ en coleret. i. pōt olie. s. pōt litargiriū. s. pōt calcā-
ti. i. z. maket aldus/ litargiriū calcātū/ dat wijst in. i.
mortier/ en doet die olie en sinout te gader gesmol-
ten allenskes daer toe/ daer nae neēt een spatule die
ghemaect is vā. i. tack palmboms/ en sijdet douer-
ste af in clepne stuche/ en dat doet int medicamēt tot
dat v spatule vertect wort/ en die medicine virtuyt
neme vāder spatulē. **E**en ghemeyne int wedwinnē
en int heele/ is die medicine de lilio Joānis Mesue/
datmē aldus maect. **K**. scauelingē vā oudē lijnwade
i. z. oppoponac. ij. z. wj. seem/ olie vā roosen oft mirt-
tinū/ an. x. z. litargiriū/ aloes/ sarcocolle/ mirre/ an. i.
z. f. en maect daer saluē af. **D**ā dāder medecine is ge-
leyt int cap. vādē vvolentē gaē/ wāt dat supuert en
droocht/ en maect vleesche en heelt lictēkenē. **E**en
ander. **K**. wit hers en siedet in scarpē wj/ en dā cole-
ret in. i. becke daer cout clāer water i is/ en siccet v
handē met roosolie oft mirtinū/ en vgaert dy hers
vādē water en werket en houdet. En ist indē somer
so doeter toe halfal so veel wit was/ dit droocht en be-
repdet op. i. cleet/ en legger op die wōde/ dat doetse
hoede. **I**tē. **K**. roosolie/ hers. i. z. was. i. z. mastic scor-
se vā wieroor/ colofonie/ an. z. f. notē vā cypressen/
en cucumeris/ an. i. z. en wat magdaliden en behou-
der. Dit is beter dan dāpōstolicū nicolai. **E**en goet
medicamēt om ghebrokē beenē te heele/ oft ontfette
als si vande chirurginē weder o gelept zijn. **K**. stof vā
der molē. s. pōt mastic/ dragāt/ gūme vā arabie/ bo-
lus vā armenie. an. dit pulueriseert en mēget mettē
mele/ en witte vā cperē also dicke als seem. **D**ie ma-
niere vā werckē vā desen. iij. medicinē/ de welcke vā
den sommigē alle woordē gheheetē heelende/ ende is
schuldich te wesen aldus ghedaē/ wāt indē eerstē da-
ghe als de wōde gemaect wort/ en ghi daer toe wort
gehaelt/ en ghi die deelē te gader hebt ghehaelt met
nāpē oft anders so legt daer op vā dē eerster manie-
re ouerulocpentlic diese te gader doet cleuē/ en daer
op legt een linē cleet ghenet int witte vande epe/ en
met deser medicinē en andere die v nootfalic zijn/
tot dat die lippē vāder wōdē valt te gader worden
gheslotē. **W**āt dāder. ij. maniere en becomen deser
niet/ wāt die wederwinnēde wort gelept/ als de wō-
de oft sweer diep is. En de suuerēde is nutte/ tot dat
die hollicheide der wōdē oft der sweerē wort buult
vā betamelike vleesche. En vāer na so heylt die hol-
licheide. En het en behoort niet datmē mettē heelen-
den soelanghe merre/ tot dat alle hollicheide worde
buult met vleesche. Het sal te groot wordē/ ofte dat
vel sal daer nauwe ouergaen/ ten si dat hi dat vleesch
mindert met cnouwingē. En daer o moet ghi wetē
dat welcke en waer toe/ en waerōme/ en op wat tijt
dat ghi schuldich zijt te orboze dese medicine. En al-
so volbrengt dye rechte maniere vā werckē/ en uwe
medicinē sullen v een goet werck doen.

Dan vleesch knouwende medicinen/ en dye gaten
maken/ en die lictēkenen maken.

Ele medicinē orboze wi na vele manie-
ren in vele case. En de sommigē vā hē
zijn cranc/ en die sommigē stercker/ en
die sommigē noch stercker. Die crācke
zijn hermodactil/ aristologia/ brionia
gentiana/ vitriolū gebrāt/ dese hebbē meer vtruyt
in vochte lichamē. Die stercke zijn vitriolum. Cassia

Die Chirurgie.

pes mliū raniſcoſſen viticella. Die noch ſterckere
zjn/ ſpaens groen/ es vſtū arcenticū ſolpher/ dalder
ſtercke zjn leuēde calch vā ſeenē vā cperſchalen oft
oekſterſchelpen/ forciū/ capitellū/ arcenticū ſublimatū/
en water vā deſen dingē gemaect bi ſublimatien/ en
vele andere gemenget/ die vande deſen en vande an-
dere gemaect wordē. Die crāche ſidi ſchuldich te be-
ſighē/ als ghi wilt doueruloepende vleſche af doen/
alſt luttel is. Die ſterckere de mildelijc is. En dalder
ſtercke als ghy die ſubſtācie des leders wilt af doe/ al
ik ſake dat beter is datmē die corruptie af doe my ce-
nen heetē pſere. Vande gemengde ſal ic eē luttel ſeg-
gen/ wat ghy vande ſimpelē cont vgaederē. Dit is eē
puluer dat lichtelic vleſch af doet/ en ſonder moeyte
vermindert. R. cooper groen/ hermodactilus/ ronde
ariſtologie/ aſi. maecter puluer af/ houdt in. i. droo-
ghe ſtede/ ende als douertollige vleſch wilt comē/
minderet/ ſo maect catōen nat in ſperſele/ dan wen-
telt int puluer/ legget daer op/ ſo dat wi in twee ma-
nieren van ouertollighen vleſch ſprekē. In eender
maniere vā goeden pueren vleſche/ dwelcke te ſeer
meerdert op die wondē/ en dit en is niet ouertollich
oueruloepende/ maer na die quantiteyt.

Item een ander maniere/ herfēt wi ouertollich vlee-
ſche/ dwelcke met vuylheyt ghemenghet is/ dat is/
dverſche moruwe/ dat coemt om dat daer op gelect
is wederwinnende medicīne/ cert gheſupuert is vol
maectelijc/ ſo dat tnieuwe vleſch dat daer wort ghe-
menget met die vuylheyt vā dier ſtede. Indē eerſten
hal en ik niet nootſakelic te hebbe medicīnē die kna-
ghē met vrdrooghinghē. Inden anderē val is noot-
ſakelic medicīne die knaghet met ſupueringe/ vande
welcken ghi hadt int capittel vāden wſupueringē.
Oft dit puluer/ om douertollige vleſch/ die vuylhe-
den/ en die rouē af te doene. R. Teuende calch. i. j. ar-
centicū. i. j. vāder wortele vā aſſodillē. vi. j. menghet
al/ en maket trocīk hē/ en houdt in die ſchaduwē/ en
in een drooghe ſtede/ dattet vā die vochticheyt nyet
en vderue. En die trocīk hē maectmē beſt in die ooft
maent. En almenſe orbozen wille/ ſoo pulueriſeret
en ſtroepet op die ſtede/ Oft neemt dit heet vnguen-
tum viride/ ſupuert met afknaginge des ouerblif-
ſels. R. zeem een deel/ copertoole een deel/ menghet
Om tgecorrupteerde vleſch af te doe ſcheydē vande
goede. R. huenich eē pont. f. ajijs. ij. j. ſieder. i. vze/
doet daer toe puluer vā ſpaens groen. i. f. oft. i. j. mē
get al ſieden/ legghet op die wōde met. i. plaecter tot
dat al quart vleſch af is/ dan legget daer op een ſup-
uerēde met afknaginge. Ofte dit groene vnguent
dat ſupuert/ en in oude gaten doet goet vleſch waſ-
ſen/ en trozigeert tquade/ en tis dalder beſte. Reemt
ſcherwortel/ hoechoey looe/ die bladerē vā cētozie/
galnoten/ wilde leuſche/ ſcabioſe/ aſi. i. m. deſe crup-
dē ſkootet wel/ en mengtſe met rams tuet ende olve
een pont/ laet. x. daghē ſtaen verteerē/ dan ſettet op
twier om te ſiedē/ met een licht vier/ tot dat dye kade
te bodē gaen/ dan clinſet en docter toe was/ termen-
tijn/ aſi. ij. j. colofonie. i. j. maſticis. j. f. ſpaens groen
datmē ten laetſten daer in doet. i. j. menghet al ende
voeret al ſtarchelijc om/ en maket een vnguent.

En ik dat ghi ſtarchelijc wilt werckē/ ſo maect dit
puluer dat die fiſſelē verſlaet/ en knaghet dē cancker
af die ooc ſtinct. R. nitrū gebant/ leuēde ſolpher/ co-
per groen/ galnotē/ atriment/ gūme/ cooperroot. aſi.
j. f. operiment gebleect. ij. j. en pulueriſeret/ en tem-

Die Chirurgie.

peret met ſtarchē ajijs/ melc vā amandelē/ alſo die-
ke als zeem/ legget indē ſomer inde ſonne/ en inden
winter op ſaechte hōlen/ tot dattet drooghe wort/ dā
pulueriſeret/ en tēperet weder mettē ſclue/ dan droo-
ghet/ doet dit ſelue driewerf/ dan houdt in een droo-
ghe ſtede. Een puluer tot canckerē en fiſſulē te droo-
ghen/ en douertollige vleſch af te doen. R. wortelē
vā brionie. v. j. taphe/ lauriole/ ſclue/ aſi. ij. j. ciclamē-
nis/ preos/ lange ariſtologie en ronde/ hermodactil-
lus/ aſſodillozū/ dye wortelē vā celidonie/ colofonie/
leueſtica agreſtis/ bozagie/ douerſte vanden olijſboō
en die wortel vā mirtus. aſi. i. j. Dye crupdē metten
wortelē ſkoot met ajijs/ en laetſe ſa ſtaen. iij. daghē/
daer na ſiedet en coleret/ en doet daer toe. i. ponts. f.
leuēde kalch wel ghepulueriſeret/ en ghemengt ſeer
wel/ ten laetſtē doet daer toe operiment gebleect. iij.
j. wel gepulueriſeret/ en incorporet alleen/ en ma-
ket daer af trocīk hē/ en houtſe in een drooge ſtede/
en als ghyſe te doe hebt/ ſo ſtreeter in/ en ſtroepet op
die ſtede daer ghijt af doe wilt. Een ander vander ſel-
uer maniere. R. geluwe en root operiment/ leuende
kalc/ allupn pluvm/ gallē. aſi. pulueriſeret/ en mēget
met ajijs/ en doet ſo vande anderē voorſ is. Noch eē
dalder ſtarchē/ dwelcke is als vier oft realgar/ of rup-
toziū/ en ooc ander/ diet geſonde vleſch knouwē/ en
daer in. i. gat makē. Noch eē and ſtarcher puluer dat
mē aldē maect. R. vñſel vā yſer/ groue coperoort/ al-
lupn pluvm/ antimonie. aſi. ij. j. geluwe operimēt/ le-
uēde ſolpher/ coperoort. aſi. j. en f. leuēde kalc. i. pōtē
f. en al tſamē gedaē/ warmet en doet daer toe quicſil-
uer. i. j. gebluſcht en getēpert met ajijs oft zeewater
oft boōſtroo looge/ en maect daer af trocīk hē/ en ge-
droocht/ legget in. i. alēbet en ſublimeret. Die manie-
re is/ datment heet in. i. groot glaſen vat/ dat vande
viere niet ſcorē en mach/ oft eē aerde vloot/ en dattet
hēbbe een aerde veloot deſele properlic ghemaect/
voegēde dat deē deel vande deſele gae binne dē vate
benedē nauwe geuoecht/ datter nē wt en mach vſe-
gē/ wel daer op geſoudeert/ ſomē doet daermē maect
aqua vite. Eerſt tpuluer gheleet indē bodē/ en ſettet
op. i. crāck vier/ en op. i. formeis/ en latet ſo ſtaen. i. j.
dach dā doet vādē vier/ en latet vat ſtaē colde/ en alſt
cout is/ ſo ontdecket/ en dat benedē indē bodē bliſt
worpet wech/ en dat bouē aent deſel hanget doet af
en houwet i ſtuckē/ als ghi des vā doe hebt ſo werct
daer wiſſelic mede/ wāt het verbrāt ghelijck dē viere
en maect een meerder inueſtinghe dan dat vier/ wāt
dit puluer corodeert en brant en maect vuyl die ſte-
de daert op gelect is/ en doet ſelue dat redalgar doet
dwelcke is arſenicum geſublimeert. En ik ſake dat
ghi redalgar oft deſe voorſ. medicīne wilt beſighē/
ſo maecter puluer af/ en tēperet mettē ſape vā lactu-
we en wegebreede/ alſo dicke als honich/ daer na ſoe
droogget en tēperet/ en drooghet weder om. En alſo
ghelept en onſteket niet ſeer/ noch tās wercket ghe-
noech. Itē ruptorie ſalue die dat ganſe vleſch ſwart
en verbrāt/ ſo dat daer na wt valt en bliſt eē gat/ en
dat beſighē dye ſommighe verſchepdentlich/ rotten
gheclouē/ en om apoſtuenie open te doen/ en om af
te doen dat ouertollich is. R. Teuende kalc/ alſo vele
als ghi wilt/ ende ſcheydet met een Capitellū/ ghe-
lijc een ſalue/ en legghet daer op/ en hoe dat verſcher
is/ hoe dat beter werct.

Capitellū voorſ is looge gemaect dus. Vult. i. teyl
met. ij. deel aſſchē vā boōſtroo/ en. iij. deel leuēde calc

En dat derde wel met hiele so dat vast si/ en daer op
 kroep. i. luttel waters/ om dat het verharde soude/
 daer na maect in die middel. i. gracht in dē welckē dz
 ghi ghiet wel heete water/ en set ond die teyle. i. vat
 daer in dat die looge ontfacn wort/ dat daer wt coēt
 dat is capitellū. En mē maect ooc ands eē goet rup
 tozū. R. leuēde kalc. i. deel: operimēt. S. deel: pulueri
 secret en menget met moruwet seepē/ en somige doe
 daer toe. S. deel vā tartaro. Itē mel anacardos vlcē
 reret harde seer alleene. En doet mēt met andere me
 dicine/ het weret te starckelijcker. En en vindet niet
 so maket aldue. Wzist anacardos groot/ en legger. i.
 dach en. i. nacht in starckē azjn/ en daer na soo sietet
 starckelijck/ en dan douwet wt/ en dat daer wt gaet
 sal knouwēde zjn. Of legget anacardos in. i. heete
 breede smitanghe. daer mede douwet vaste/ en daer
 sal huenich wt comē. Itē den buvche vā cantarides
 gestootē met spongien/ en daer gelept verteert seer
 Maer merct so waer ghi cātārides legt/ daer volget
 gheerne hete berninge der vrinē. En leyt mē ooc op
 thoof/ die heete materie vloeopt alsoo ter blasen/ dat
 doo/ die groote hitte wort geloorchent die vrine. En
 die kuere vā desen sieckē tocualle is/ den sieckē te let
 tē in heet water/ daer in ghesodē zj maluwe bladerē
 oft violettē/ ofc kerstē/ en dper gelijcke tottē nauelē/
 wāt also ghesiet die sweeringe en die berninge der
 vrinē/ en si coēt lichtelijck wt. En merct so waer ghi
 bernt/ dat daer sal volghē iachtēde die de corstē vā
 dē brāde vallē doet bi hē seluē/ en die sweeringe saech
 tē. En dat zjn dese/ doders vā eperē met olie rosari/
 dat voor alle dādere medicine gaet/ oft cool bladerē
 gekootē met swinē smout oft met boterē/ en legger
 daer op. En tsmout oft boter doet alleen in lichte ca
 se. Een pappe gemaect vā meel en van olien/ en van
 water/ doet die sweeringe wel ghesittē/ en de hart he
 de vallē. En merct/ waer dat nootlakelijck is die af
 doeninge der corrupciē/ oft wondinge der stede son
 insudinghe met pscē/ dat daer altoos is seker ende
 vdeice te werckē met heetē pscē/ dan met knouwē
 de medicine/ al ontfiet mē nochtās meer tuier. Ende
 dese redene is wel ghedecleert int voorb. capit. dat
 spract van cauterien met pscē.

Van die medicine die een harde materie moruwet/
 en die maniere van moruwene.

V besighen dese medicine in. iij. casen. Deen
 is als die materie die ghy meyn te schepdē
 te hardt is/ wāt dan te besighē schepdēde al
 leene/ dat subtile wort schepdēde/ en dat daer blift
 wort verhardt/ alsoot gheseyt is/ en daerom moct
 mē moruwē. Den anderē val is/ als eenich ledt ghe
 brokē is oft ontfet en dat hē na die kuere swaerhede
 blift vā beroerē/ dan moct mē die stede moruwē tot
 darmē heeft die lichte beroeringe. Den. iij. val is/ als
 eenich ledt heeft lange ontfet gheweest dat niet wē
 en was gelept tot zjnder stede/ dā ist nootlakelijck de
 functuere so seer te vorchtighē/ darmē weder leyden
 mach tot zjnder stede. Den. iij. val is/ als een. ch ledt
 wort gebrokē/ dat qualikē wēd was gelept/ dat deen
 deel rjdt op dāder/ en dat maect. i. leelike forme des
 ledts/ en zjn werckē hendert hē/ wāt dan moruwen
 wjt/ tot dat wēd breet/ en dan leydē wjt weder tot
 zjnd rechter stede. In alle desen casen besighē wi mo
 ruwēde medicine/ als camille/ mellilote/ linsae/ smi
 griec/ en alle verhebe/ en guimen om die met haere
 vochticheide te houdē int ledt. Die materie te moru

wen. En die porē daer wt te saechtē/ en die hart hede
 der ledē/ en dpe stijfhebe/ en om te lichtelijcker wt te
 steken die oueruloepent hede dpe int ledt zjn/ en dat
 tet ledt niet en wēd staet der williche beroeringe. Eē
 medicine goet vergadert voor dē eerstē val. R. oude
 olie. iij. deel was. i. deel/ en maect. i. saluē/ waer mede
 ghi saluē sult dlet/ daer ghi die materie wilt schepdē
 die daer vrende in is gehoudē/ wāt het moruwet en
 opē die poren en maectse berept ter schepdinge. Een
 and starcker. R. die wortel ficedis/ wortelē vā heest
 an. i. j. en snidet in cleyn stukē/ en legghet in. iij. j.
 olie vā lelien in. i. gelaef hē/ en sietet in. i. ander vat/
 so dat die crupdē verteert zjn metter olien de hier af
 roemt/ so saluēt dlet en legger daer op wolle met der
 peckē. En merct als ghi dese saluinge maect/ dat ghi
 dlet sult skouen met warmē water tot dat root wort
 en niet langer. En ist sake/ dat die hart hede is al te
 starck/ so maect heet int vper eene molensteen oft. i.
 groot stuch pscē/ en legger in starckē azj/ en skouet
 tharde let ouer dē walem vā dien en dan saluēt. Die
 maniere van te moruwē indē anderē val/ en indē der
 den en indē vierdē val alleleens. En ist dat ghi hebt
 water daer in gesodē is camille mellilote/ linsae/ se
 nigriec/ en wortelen vā heemste/ en skouet dlet daer
 mede/ een lange wijle/ en wjhuēt saechtelijc/ en pūnt
 v dlet te beroerene/ dā saluēt met eē vnguent dat mē
 hier na settē sal/ rot dat so ghemoruwet is/ dat ghi u
 wē wille moecht hebbē. R. out swinē smout sonder
 sout een. j. trette vāder ghans/ vāder hinne/ vāndē
 eyndē. an. i. j. smiltet/ en sietet/ doeter een. j. was toe
 dit moruwet ouer seere en wint die vochticheit. En
 ist dat ghi wilt dat goet der borst si/ en der longhere/
 en dē hoestē vā dzoochte. Om die borst vocht te ma
 kē/ doet daer toe. j. puere dragagāts. Een ander dat
 die hartheit des lers dat ontfet oft gebrokē was/ mo
 ruwet en na de kuere blift hart vā beroerē. R. oudt
 swinē smout sonder sout. iij. j. en droesem vā olie vā
 lelien/ vā linsade/ bedelli varij. ij. j. storaci/ calamici/
 galbanū/ opponacū/ armoneacū. an. j. die gūmē legt
 in wijn en tēperet/ dan stootse/ dan smiltse en stoot
 se/ en dāder smiltet/ vergadertse/ en salft daer mede
 na die skoue voorb. Of dit moruwēde ouer seere/ dz
 wī altoos bi ons haddē. iij. j. swinē smouts/ vet van
 der gans/ der eyndē en hīnē. an. j. was/ termētijn
 an. i. j. oude olie. iij. j. fenigriec/ linsae. an. i. j. bedel
 lij/ opponac/ mastic/ wiceroos. an. j. j. die gūmen
 tēpert met wine/ dan smiltet met dē smeere/ en clū
 set/ dan doet daer toe puluer/ en houdt om te bes
 ghē/ en maect hem een skoue mettē voorb. watere/ en
 saluēt tegēt vier/ wāt moruwet de isictuere der welc
 her beroeringe swaer bleef vā die heplinge der wō
 den/ der ontfettinghē/ der brekinghe der beenē. En
 het is donguent dat wī rechte maectē/ en onse experi
 mentē beproefde in menighē val/ die welcke bi som
 mighen meesters schenen in wanhope vā beroeren/
 die metter ducht van desen vnguent/ waren tot die
 beroeringhe ghebrocht.

Om den stinckendē adem te bedwingen.
 Reemt magelepulsaet/ basiliconisaet/ groffels nage
 len/ notē muscatē/ kaneel/ lignū aloes/ storaci/ cala
 mite/ ambre. ana. ij. j. mulci. S. j. men salt met dbeste
 rooofenwater makē/ men sal clepne pillen makē/ en
 alle morghen salmeder. ij. door swilghē/ en hy salder
 noch. ij. indē moat houdē als hi yemant toe sprekhet.

Hier na volghet vanden Medicinen.

Hier beginnē die ertellenste beproefde Medicinen.

Ant wy nu die medicīne zyn roerende/
so staet nu te weten dat Medicīne drie
derley genomē wort te wetē/ gēnep-
lych/ eygentlych/ en noch eygentlycher.
Ghemeynlych wort si ghenomē/ voor
alle werck des Medicīns aen mensche lichaem tsi
een werck om tlichae ghesont te houdē/ oft pervers
vare te wachte/ oft dlichae ghesont te maken v. ce. tsi
ook met wat instrumente dat hy wercke. Eygent-
lych wordet ghenomē voor dat werck gesont te ma-
kē/ dat alleene aendē cranchē lichaē geschiet met ee-
nighē instrumente. Noch eygentlycher wordet alleene
ghenomē voor die maniere van te ghenesen/ die den
cranchē lichaē gesciet/ alleene in die medicīne dpe
verlapper Men sal ooc voort merckē dat die ontbin-
dinge des bupes met slapmakende medicīnē geschiet
crachtelijc aentreckende die humozē/ daert principae-
lijc op siet met zinder eygētheit/ ghelijc vā scamo-
nie en reubarbaro/ dat de colerā supuert/ en vā colī-
quintida/ en turbiti dat dpe flegma ydelt/ en vā la-
zuersteen en epichimo dat die melācolie ydelt. Ende
alle de voorē medicīnē en dier gelijcke/ heetē ontbin-
dende ydelēde. Als die ontbindinge des bupcx gesciet
met een aen haer treckende medicīne/ dpe een tflamen
druckēde heet/ waerom dat si tflamendruckēde ydelt
oft treet wt dpe humozē tot dē ingewande gelijcme-
sept vāder mirabolanē/ die aensien op die bisondere
vochtichedē na haer treckēde/ en also ydelet tflamen
druckēde. Als die ontbindinge des bupcx gheschiet
met een lichtinghe des bupes/ ghelijc als met Man-
na/ oft Cassia/ en daer is ooc in elckē vā hen een nae-
hē treckende cracht die cholerike vochtichedē waer-
om datmēse gheeft om tbloet te supuert vā dē cho-
lerikē vochtichedē/ maer die supuere lichtinghe do-
mineert nochtās meer in hen. Als die lichtinghe des
bupcx met die slibberachtighe medicīne/ die alleene
die vochtichedē slibberich makē oft dat verdouwen
in die maghe gheuondē en in dingherwande ydelet/
ghelijc men doet mettē sope vā een kierkē en ande-
re vette salfachtighe. En des ghelijc gheschiet dpe
ontbindinghe des bupes met die leckende medicīne
die eygentlych die afuaeghēde heet/ ghelijc als met

ghersten watere en poeder vā supckers wi die mate-
rien wter maghen ende dinghewāde d:uen. Maer
eyghentlych heet dat een ontbindēde medicīne/ dpe
principelijc aen haer treckēde en oock ontbindēde
ydelt/ ghelijc als dat voorlent is/ maer dat nochtās
verscheydelijch/ met verscheydē maniere en formen
ghebruyckēde wi die voorseyde medicīnē/ als in die
maniere van te drinckē/ in der maniere van poeder/
inder maniere van een badele/ in die maniere vā een
electuarie/ dwelcke alte male blijcken sal. So salmē
nu weten/ dat cōfectie eenen ghemeynē nām is/ tot
den Electuariē die tot stuer formē ghebrocht wor-
den. In deser maniere is cōfectie so vele/ als cōposi-
tie dats een tflamē makinghe. Maer Electuariū ver-
schilt vā cōfectie/ ten eersten wāt Electuariū mach
ghemaect worden met supckere oft met huenich/ en
so maectmē dicwile/ oft met alle beyde tflamē. Con-
fectie niet dan met supckere/ maer moetmēt langhe-
re houden/ so salment bereyde sōment ghemeynlic
bereydet/ Oock om dat cōfectie harder ghemaect
wort/ met meer te coken/ dan Electuariū wort. Oft
oock/ dat om Electuarie te maken/ dpe cruyden die
daer in gaen/ int gheweypte gedubbeleert worden/
maer in die cōfectien vermindert/ dat die cōfectie
lustigher si indē sīnaech. Die Trocissen machmē ooc
stellen onder dpe cōfectie/ ruy melijch sprekēde dat
cōfectie si een tflamē makinghe vā vele dinghen.

De conditis/ dats datmen verwaert.

Men sal oock merckē/ datmē dat conditiū heet/ dat
met huenich en supcker ghemaect wordet/ lichtelijc
ghecooct aent vier/ oft inder sonnen gheselt/ op dat
doueruloedighe vochticheit van datmē houdē wil:
wat wt drooghe/ en dat maectmen met huenich ofte
met supckere/ soo doetmē oock den ghengeber/ met
huenich en supcker/ versche noten met huenich En
delghelijc die roosen/ sommige wortelē vā dē cruy-
den en vruchtē vā dē boome/ en oock bloemē ende
racken/ en schorsen en des ghelijcke. Van Loch.
Men sal oock mercken/ dat Loch is een Electuarie/
in vochter formen ghemaect/ met supckere ofte met
huenich met wat lymicheits op dattet indē af ganc
tot der magē en daeromtrēt aenleue/ dat zyn crach-
te tot den deelen der borst en longere come/ waer af
dattet loch heet/ al ghebruyctmēt alleene omtrēt der
borst siecten. Confectien en electuariē ghebruyctmē
in alle siecten/ en in alle leden/ men maect Loch meer
met huenich dan met supcker/ tuerwermt/ het opēt

Medicine oft electuarii opiatu is daermen opiatu oft mandargora in doet oft yet des gelijck door wiens crachte tghenuele vande ledighenome wort en die gheest ghediet word en haer door ganc totte ledē beleet wort daer al moerme wachten behalve in groote noot sake. Vande wtgecozen Electuarii Electuarii de aromatibus dat Galienus bescreue heeft dwelcke vande beproefde is tot den saken der magē en longere en die siectē daer aē wt grote flegma en opblasinge. Sterct de verduwinge/ tverdrift de opblasinge en die siectē daer wt gecome geneet tvertrekt tgrijse haer/ tmaect goede veruue/ en des mōts en des sweets goedē ruc/ tverwermt ooc die niere/ tverwert Ven? spel/ Tgheneest die suere opzepingē en verdouwt die walginge en twort ald? gemenghet. K. thout aloes raw roosen. ana. aurij. xij. galnorē/ noten muscatē/ folie/ dozonici/ lange peper/ drooge mūte/ spice casie/ masticis/ caneel/ groffels na gelen/ asari. ana. aur. iij. soffraens/ cardamomi clevne en groote/ drie sandalen/ reubarbari/ costi cubebe/ genggeber/ venckelsaet/ anijs/ cheisin. ana. aur. ij. luyckers. vi. j. mine aromatice. xij. j. gescuynt huenichs genoech/ Die dosis is van. ij. j. tot. iij. aur.

Tan die Electuarien oprecht te maken.

Door elck pont huenichs oft zuyckers/ deser tijt. ij. j. puuers maer soo dat van outs gherwoonlijck was. iij. j. dat oprecht in die electuarien.

Wat tijde datmē die electuarii die niet en slapen nemē sal. Men moet die electuarii die niet en slapē nemē cermē spijse oft dranc neemt. ij. vze. te min te vze. Wat tijde datmē die electuarii dpe doen slapē oft si ropē nemē sal. Men moet nemē de electuarii dpe doe slapen/ een vze na die spijse/ op dattet lichtelijcker en beter met crachte wtwaessene ten hoofde waerts/ om te doe slapē/ en des gelijck salmē ooc de sirope vā mancopsaet nemen. Wat tijde datmen die electuarien die doe slapē nemē sal. Men sal die electuarien dpe welcke doen slapen nemen voor dpe spijse oft dranch/ pa men en sal gheen spijse oft dranch daer na memē/ na dat die slapmakende oft andere des gelike medicīne in cenigher ghedaentē ghenomē si/ tē si dat alle haer werkinge vande buych te slapē volbracht en si. Wat tijden datmen die confection die de crachtē sterckē/ nemē sal. Die confection die de crachten versterckē/ ghelijc als die cōfectie de margaritis en des ghelijcke/ machmē ghemepulic tsmē nemē metter spisen/ en vze en na/ so dat dē crachtē belieft/ maer die andere confection salmē vze late gaē/ foot geseet is. So machmē die electuarii en confection mahe inder maniere voo: vā voo: en nauolghende dienēde tot menigherley siectē/ waer toedatmē ghebruyct/ dat ghi in die antidotarij vīdē sult/ vā dat hout aloes/ vā galla muscata/ dronici casia/ alarum cheysen &c. elck in zjn plaetse om der cortheit wille. Sifambriū/ dats/ watermūte oft balsamite/ daer is vze genoech af gheroert. Soffraen/ is heet vā complexiē indē. ij. graet en droo. indē. i. tis een hertighe medicīne vweckede gelach/ crocus int latijn genaet. Macis/ dat is/ folie/ si coēt wt vīdē/ tis de buypenste schelle vādē nocē muscatē/ dwelcke ic gesie hebbe. Die medicīne helpt der magē en der vduwinge d spisen en die te behoude/ tis vāheeter complexiē en droo. indē. ij. g. Alle margaritē/ dat zj peerle/ ende zj hertich/ wederstaēde d corruptiē des bloets aent herte si helpē ooc d hertbeuinge/ en haer oueruloediger ver-

hittinge. Charabe ghetten/ tis een ghūme vā eenen boom die roomische Jlex heet/ bruyt vā verwē/ root achtich gerūne/ het trekt hafen stroo aē hē. Charabe is int griecx so vele als treckēde thaf. Muicē. Sterct de mage/ belettēde tgespouwe en walghinge verbiedende die quade vochticheidē/ aldaer vergadert ende eygentlic helpet den ghekarre en gebeue der herte. Corael is drierley/ root/ wit en swart/ zjn worlelen en tackē vā boomē die indē grōt vā dē wassen in die palen vā Afrikē/ si worden linoopachtich vā dē zee waters/ en als si ter lucht comē/ wordē si hardt pa si versteenē/ troode is tbeste int gebruyce/ cout vā complexiē indē. i. graet en droge indē. ij. vā zjn eygē heyt stercket die mage/ en tquaet dat daer toecomē mach doetet wech/ pa alle aendē hals gehangē bouen op die mage helpt de wee der magē/ tverbiet de walghinge/ dit zj Galienus woordē. Muicēna daer om root corael aender ionge kinderē hallen gehāgē verbiet gelpouwe des melcx dat meelt coēt wt windige wee oft and in haer magē geuoet en dē cortlachtigē helpet/ en sterct therte. Mel huenich/ indē iōgē vheeret in colerā/ dē oudē in goet bloet/ tis heet vā complexiē en droo. int cynde des. ij. gra. de hitte is bouen de droochte. De groffels nagelē comē wt vīdē en zj vā heeter complexiē/ en droo. indē. ij. gra. si sterckē de mage en die vduwinge/ de leuere/ geknouwt/ sterckē si de mage en de herffen/ also indē mont ghehoude/ makē si tgegeel lichaē wel rieckēde. Sengēber is vze gheset/ tis goet om die mage te verwerme/ de herffen/ de schelpe/ en alle zenuachtighe leden en tis wonblikē goet tot dē windigē weedomen vā flegmatike materie comēde. Met zuycker ghemaect ist den gichtigen en der magē goet. Grepn coēt ooc wt vīdē en is heet en droo. indē. ij. gra. en indē mōt geknout en langhe ghoudē sterct de herffen en die andere geestē claret. Vanden pepere is vze genoech geseet. Allene is vze ooc gheroert/ en maect dē apertijt en der imagen verduwinghe sterct si/ en de verstoptheit der leuere en der ledē opēt si/ en maect goede vwe des lichaēs. De roode roosen zj de beste/ haer principaelste werck is die oueruloedige hitte des herffen en der leuere/ en de mage te stercken/ en si vdrucken de vochticheidē alomē die tot dē hoofde climmen. Trooswater gedistilleert is goet indē heetē complexiē der oogen/ des herte en leuere en andere ledē/ geseedē rosen tot stuckē met luycker ghemaect/ dats luycker van roosen/ dat is goet tot den verbrandē mont en tonge en heete mage. Huenich vā roosen is vze geroert en is bequaē om af te droogē vrotte flegmatike materie indē magē ghoudē/ en ooc int ingewāt tverwermt door des huenichs crachte/ en vcoelt een luttel door der roosen crachte/ het droocht al geheel. Olie vā roosen maectmē vā verschen roosen/ men maket vā olyve van oliuen die recht rijp is/ en dat ghebruyctmē om die vloepende materie te wederslaen als mēt daer mede salft. Men maectse ooc vā onrijpē oliuē/ en dese is harder dan vāder/ En men maectse ooc vā recht rijpē oliuen met roosen ghemenghet en wat souts/ en dese droocht seer. Vā aloes is vze geroert/ maer men en salt niet dā met andere medicīnē nemē. Taffoz en beuers cullen/ dats vet in een blaefken gerolt by des beuers cullen/ zuytwaert vīntmē se/ tis heet vā complexiē indē. iij. gra. droo. indē. ij. tverwermt en sterct die zenuwen. Cynamomū vāncel/ tsonnige is subtyl/ seer lanc gegatet/ wel rieckēde

en seer wel smakende. 'Tis die binnenste schorsse van eenen boome die seer wel riekt. Daer is oock een ander en is grouer/ en dat is dhouenke vā eenen boom in Indien/ en tis beyde vā heeter cōplexie en drooge inden. ij. graet/ maer heeter dan drooger/ bouen alle saluen stercket die verduwinge in d' magen/ en te verdroogen/ en aldaer te benemen die verrottinge/ en om die verstoptheit der herlenē te openē/ der leuerē en der anderen leden en doet mensckruin seer comen.

Die maniere om Satirion te bereyde. Satirion is een cruyt dat vossen cullekens heet/ om dattet wortelen heeft dē vossen cullekens gelijc. Men sal satirion nemen/ en indense af en wriuen. i. pont/ en conēse met schapē soetē melcke ghinoech/ op hoelē tot si gecooct zijn en tmeck verlodē is/ dan ghiet daer olve van soeten amandelen op. ij. j. men salt roeren wriuende met een hout/ daer na ghietet op al die sirope/ diemē aldus maect/ neemt slapt vā gesodē buglosse en gheschuynt. ij. pont/ slap van soeten appelen. xij. j. goet wit sucker. ij. pont/ men salt mengen roerēde met voorē tot dat bequamelijc gesodē is/ settet van den vire en worpt daer op sinē wtgecozē canel. v. j. Een wit en root. ana. ij. j. van dat hout aloes. ij. j. soffraen/ sandali citrini/ dragaganti/ gūme van arabien/ alfelēgemise/ cubebe/ folie. ana. i. j. en. f. cōfiteret in een glazen vat/ die dos is van. ij. aure. tot. v. toe 'Tis goet van den verdroochden dpe sond' cort se zijn/ en dāx mede vermeerderet venus ooc en toerwettse Alfelēgemise/ dats groffels naghelē. Een root en wit/ zijn wortelen die wt Indien comē/ die roode zijn die hertichste/ en zijn van heeter cōplexie/ en vocht in dē. ij. graet/ versch ghegeten oft met sucker bereyt/ oft met huenich/ vermeerderet cimenlicheit. Mele is cout van complexien en vocht inden eersten graet. Der vrouwen melc is middebarich onā alle mauceren van melcke best getempert van cōplexie/ daer na ghevtē melch/ maer schapen en coepen melch/ hebben min van die coutheyt en vochttheyt/ maer ezels melch is couder en vochter/ dā alle and' melc/ dmelch heeft een deel haefachtich/ en dat is cout vā cōplexie en drooge/ en een deel bozerachtich en is vā getēperder cōplexien nakende den eersten graet der hitten/ en nakende den eersten der vochticheyt/ dlaetste deel wepachtich dats cout van cōplexien en vocht Soete amandele zijn heet/ bouē den eersten graet/ en vocht maer die bittere/ zijn heeter bouē dē. i. gra. en drooge en desgelijc die oien die daer af gemaect wordē zijn van dier cōplexien. Essentonghe/ buglosse/ daer is biden cruydē af gheset/ van soeten appelen als pipinghē en des gelijc en haer sap/ zijn hertich/ cout vā cōplexie nadē. i. graet/ en vocht nadē. ij. Wandē suphere is voren genoech gesept. Wandē haneel is oock voren ghesep. Van die wortelkens been des ghelijc Wandē soffraen ooc voren. Sandali zijn die oetlepe witte/ roode/ vaele/ en si comē wt Indien/ tis hout vā eenen boom diemē in een bloet vindt/ walt vā ouer/ vloet des waters/ tis cout indē. ij. droo. indē. i. De dos van deser electuarie is tot. iij. aureos toe. En sulthier merken/ dat een aureus wat meer is dan een. j. ghelijc eenē nieuwē ghuldē is meer vā gewichte dā eenen ouden guldē die menichmael ouertit is/ Mē sal ooc merckē/ dat alinen vochtmakinghe soect den verdroochdē lichamē so moettmē dese electuarie dra morghens gheue ind' voorē dos/ met die voorē cōdicie/ en somtijts met een sap vā eenē capoene/ maer

alme ven? vermeerderinge en des schachts oprispinge soect so moettmē clauonts gheuen/ voorē dauont mael/ en met een lut tel wel rieckēde sinē wijns/ Mōdinus schrijft/ dat hi ghesē heeft/ dat indē tijt vandē mepe alme gemeynlyc die purgacie der gesontheyt maect/ en seer out boiget die wel rijk was en moeste een stercke ionge deerne trouwē/ en soe hē raet hoe hi dat natuerlijc spel mochte volcomelijc volbrēnghē so was hē dese voorē electuarie gheordineert/ daer hē veel daghē af genomē hadde/ maer op den seluē aut als hi die hupsiuouwe getrouwt hadde/ door die dwalinge des apotekers/ nam hi een slapmakēde medicīne/ waer wt dat hi al diē nacht met des buycs vloet/ en gelpouwe met zijnd' bruyt oueracht/ en also bedrogen en constē hi tot venus spel niet gecomē/ maer stont sinorgens beschamt op/ en twert al vā zijnder voorē bruyt geopēbaert/ maer een and' iongelinc nā de voorē electuarie voorē dē oude geordineert die een slappende hadde moettē nemē/ dpe de oude ghenomē hadde/ dpe welcke iongelinc/ al den nacht/ bruytē der gewoontē tot wellustē verweert hē besmettede/ en en hadde ghen slappinge des buycs/ en also hadde dpe oude twist merten medicīn die de. k. gheordineert hadde/ die medicīn hadde mettē oudē groot medelijden/ en als die apoteker geroepē was/ wort zijn dwalinge condē/ dat hi de medicīne veradert hadde/ waer vore datmē scherpelijc moet wachten/ datmē niet en dwale int bereyde oft gheue der medicīnen/ wāt het coemt altyt op dē medicīn tē eynde/ tot zijnd' ouerē So moettmē dā voorē des ghelijc dolinghē wachtē Wandē medicīnē die ontbinden/ en die quade humoren ydelen. Dve Confectie dpe hamech beschreef/ is goet tot alle passie die wt cholera coemt/ en vā soute phlegma/ die als rupidicheyt schorftheyt/ lalarie/ den knagendē canker is/ De welcke mē aldus menghet k. Mzabolanozū citrinozū. iij. j. Chebulozū en nigrozū/ goede repbarbare. ana. ij. j. agarici/ cologintide/ polopodij. ana. xviij. j. allene/ halse/ sene. ana. in dandere. vi. j. violetten. xv. j. epithimi. ij. j. anijs/ roosen/ venchel. ana. vi. j. dupuēkeruel. i. pont prupmen. lx. int getal. vi. j. passilarū nuculeatū. vi. j. men salt alsamē in cale wepe ghietē ghenoech/ men salt in een glas met eenen engē monde ooc/ men salt stoppen/ en laten. v. daghē staen/ wēd salment sieden dan salment cinsen/ en doen daer supuere castafistule in. iij. j. men salt merten handē wriue/ en cinsensē/ en woypē daer goet wit sucker op. i. pont. f. schamonie. i. j. f. men salt coken tot dat dicke is/ dan salt men daer op pulueriseren mzabolanozū citrinozū/ chebulozū indozū. an. j. f. belliricozū/ emblicozū/ reubarbari/ keruellaet. an. iij. j. anijs/ spice. an. ij. j. haer dos is. ij. j. tot. ij. aure. Mzabolanozū poplipodij/ is boomuare en tis cruyt heet indē. ij. en droo. indē. ij. tontbündē die melancolike humore en de phlegmatike in den iunctueren/ haer dos is tot. iij. j. allene en gebuyemēt niet/ prupmē. lx. en zijn cout vā cōplexie teghen tbeghin des eersten/ vocht indē. ij. saechtelijc verdrukende ydelen i die cholere die in dingemādt gheuondē wort/ haer dos is tot. vi. j. Castafistula/ is een medicīne die verlichtende ydelē/ bisondere die colere/ daer na de phlegma/ si supuert tbloet vanden verbrandē materiē/ en men ghebruyctse vele alleene ouer al/ wāt si werct sond' lei sel/ so datmen se den kindere en dē bevruchtē vrouwē gheue mach/ si is heet indē. i. gra. en vocht indē. i. haer dos is int gemeyn tot

h. j. oft met wat vochtichs dat bequamelic is bereyt en. i. so groot als een dadel/ oft als een Electuarie en haer dosis is toe. i. j. men en sal niet verteeren nemen alsmet nutter/ die wils geeft met int beghin der siecke der coleriker materie/ tot een verminderinghe der materien. Tamarindorū hebbē gelikenisse met tē prupmē/ si zijn cout en drooghe. Ten. ij. verdruckende ydelen si ghelijck die prupmē/ haer dosis is tot. iij. j. maer mē en gebruyctse niet alleen Tereniabin is een species vā manna/ men en vindet niet/ maer daer voer neemt mē māna/ tis daw die tsiacht op die blade ren vā sommigē boomē valt/ tis heet en drooghe/ en vocht indē. i. laechde ydelet cholera/ supuerende dbloet/ zijn dosis is een forme te drinckē/ oft hart tot iij. j. tot des nemers belieften/ dandere simpele dingē zijn alle voer verclaert. En heet hamech/ om dat se hamech gemaect heeft. Een Electuarie dat dyc coninghē en prelatē gebruyckē. k. j. Pingenel gesup uert. viij. j. gesupuerde amandē. vi. j. wit suckers iij. j. pont/ rosewater. i. pont en. f. olie vā roosen/ ver sche amandē en soete. iij. j. vandē wtgerozenstē ca neel. viij. j. en. f. groffels naghē. iij. j. dat hout Alo es. iij. j. Sandalorū citrinorū. iij. j. goede ambre. i. j. muscact vā. i. j. i. seste deel. Tis goet en beproeft tsiere ket die maghe/ therte/ die borst en die herstenē.

Andē siropē. Sirops is een griex woort/ so vele als potio. i. dranc/ waer af dat siropus in latijn/ com met/ nochtās isser onderschilt tusschē sirope/ Juleb/ siob/ siobub/ water/ sap en tgheroocte/ die altemale onder dē naem potio/ dats drāc bellotē wordē/ en by die grofheyt en subtylheit schillē. Deen sirope is sim pel/ dandere ghemenget. Juleb is simpel. Die sirope wort ooc verscheydē met meer te koken/ dat tot Ju leb te makē meer van noode is/ dan om sirope te ma ken van noode is. Juleb maect mē byna altyt allēne mer suycher. Die siropē mach mē sonder onderschilt makē van suycher oft huenich.

Hier sal mē oock merckē dat in elck pont Juleb/ alst volcomelic gecooct is/ en blijft maer. i. pont noch ticheit waters oft saps/ maer in. i. ipont siropē bliuē h. j. oft daer omtrent vochticheyt/ waters oft des ge cooct is/ en dat om dat mē die sirope niet so lange en cooct als Juleb/ waer wt dat coemt/ dat alsmē dyc si rope water/ min waters vā noode is/ vā allinen Ju leb water/ wāt tis vā grouder en cleyndē substā cie/ dan die sirope is.

Van siob. Siob is sap vā drupue tē eynde toe gecooct/ gelijc als wijn gecooct/ oft beter sapa/ nochtās neemtinē ghe raep/ siob voort tlap vā ceniger plantē oft vrucht. **Vā siobub.** Siobub is tselue dat rob is/ en tselue dat sapa is/ oft wijn tē laetstē toe gecooct. En robub is al le sap metter hitte der sonnē oft des viers ghedict.

Van die decoctiones/ diemē tgheroocte heet/ vandē dingē der medicinē/ ingedistilleert waterē oft simpel water/ sament ghemeynlic bereet/ om siropē te tēpe ren/ oft clufterien te makē/ en wordē menigerlep/ nae die menghing der waterē oft dinghē daer mē me de cooct/ seer ofte luttel aent vief/ men doet dat oock met wijn/ maer selden.

Van infusio/ dats inghietinge. Die instortingē ghe schiedē mettē dingē die in waterē oft in wijn oft in si ropē oft in eenige andere vochticheit doet mē ouer eenē tijt sonder enige colinge aē vier/ met die wodon winge der dingē die daer in gegorē zijn/ nochtās be sicht mē in de medicinē als groene notē gesodē ghe

elinfet/ Hgaric/ oft Turbith en des gelike medicinē **Van die trociscē.** Trociscus is wat ronts gemaect gelijc Lupinus oft pedonie/ en wordē dā menigerlen puluerē gemaect met eenige goede vochticheit/ tot dat gecooct is/ dan mengt men se mettē Electuariē. **Van Sulfus.** Sulfus is een subtyl stofhē ghemaect gelijc als der sonnē stof/ dat inder sonnē strale vliecht en wort vā vele dingē gemaect/ en dat swilcht mē als puluer/ met wijns oft ander vochticheit/ nae dat die siecke is. **Van Puluer.** Puluer is simpel onghemen get/ met vele dingē neemtinē/ nochtās inder seluer manieren.

Van die pillen. Pillen diemē gemeynlic gebruyt/ onthindē en yde len/ mē maectse ront. Daer o zijn si geuondē/ dat mē se gemeynlic vā bitter robub maect/ en soudē doorlo pen sonder smaect/ en also indē magē werckē eer si bre ken. Die grootste/ op dat si lange inder maghē soudē bliuē best werckēde/ daer is voor af ghelept. En van den ghedistilleerden wateren.

Van die plaesterē. Die plaesterē maect mē gemeyn lic sonder was daer toe te doen/ vā mele/ puluerē oft andere des gelijcs/ met erupde/ wortelē ghemenget met water oft looge/ oft somtijts met andere des ge like vochticheit/ als met vette oft met olie/ daer mē die dinghē niet seer en breekt/ somē indē saluē doet.

Van onguente. Unguēt dats saluē/ die maect mē vā was en olie/ somtijts voert mē daer toe subtyl puluer/ als daer olie en was by is/ ist een saluē.

Van Cerotū. Al maect men cerotū meest vā was en olie/ nochtās wāret door dat cohen hart wort/ so en heet gheē saluē/ en om dat mē gemeynlich op leer brydet/ en so op een bisonē ledt lept. **Andē Olien** is voer genoech gesept. En mē en mach ooc niet met ten olien die plaetsen saluē ghelijc mettē saluē.

Van die practike der medicinē vā alle die ledē.

God dyc heere gheneest alleen die siecken die crāc heden/ en vanden stoel der vruchtbaerheyt heeft hy die medicinē voortgebracht die gebenedijde heerli ke en hooge schepper/ nochtās zijn hulpe niet ontrec kende/ heeft hi die leeringhe van te kueren den ghe nen die hē vreesen en liefhebbē/ gheopent. Daer om sullē wi alle onse werre inder vreesen en liefde Gods beghinnē/ en sullē voorspoedich wesen/ noch sullē wi ooc aemerckē/ dat ons noch liefde noch vreesen bedriegt/ dat wy vandē rechtē wech wijcken mochten/ wāt tis die heere diet vordelē sal/ en die hemelē diet straffen/ die elementen die wreet zijn/ en en isser nyemāt anders/ so is namaels die pijnē des hellschen viers. Salienus seyt. En wilt dē last vā argē siecken niet aengāē/ so en suldy den naem van eenen quaden meester niet ontfāen. Draghet doch soige ouer al vā den lichamen/ en vertrect niet de hulpe/ wāt die cens verjact/ gheen hulpe en mach hē baten/ dyc redene roept tē ordeele/ o dwaes/ ist dat ghi die barmhertic heyt verlatet/ die v vā die milde ghaue ghelichonckē verblidet/ die cleyne wegget/ Bieket v seluē droef lich die die ghaue Gods te vergheeft hebt/ hebby oueruloedich ontfāngen/ en weest niet vreck/ want door deene oueruloeden meer en meerdere. Stelt in allē God voor/ en hi sal v voor stellen. Eert hē/ en hy sal v eere. Biekt hē/ en soo suldy alle dinc vā vā onder soeckē. En ontheert niet als ghi dē rechten wech in moecht/ dyc heeft dē naē en dwelen eens medicijns/ dien niet en beweect/ dien die stantachticheit der ma nieren/ des welens swaerheyt/ en der woordē last ver

Die Chirurgie.

cleert. Dye ghiften zijn wel sijn tot den leue/maer eenen doorlichtighe naech is beter/dan alle rücdömē/ist niet wond/dat hi hē verhuecht/dat hys vele heeft besocht/dat hi noyt en heeft ghehādelt/daerō is dat van v besocht/daer ghi aenmerkinghe op hebt ghehad/daerō wil ic u eenighe kennisse vā sāhē gheuen. **M**ant Mucenna seyt/dat naer quade gedachte/volghet quade complexie/so suldy dye ghedaenten aenmerckē/dat Godt met zijnder moghentheyt maecte den hemel en aerde en al datter in is/en die. iij. elemēten/dats/uer/locht/water/en aerde met haeren cōplexien/dats/heet/vocht/cout/en drooghe/waer wt die. xij. planeten vande cōplexien der mensche ghenomen zijn/waer ick voze in die Chirurgie af gheroert hebbe en voze int beghin vā desen boecke/om der seluer cōplexie(waer wt de mēsche dicwils tot siecē comet)kennisse te hebben/sal ick hier een phisonomie stellen/om des siecken cōplexie te kennē/datmen hē also te lichtelijcker sal moghē helpen/en hē niet geue dat teghē zijn cōplexie is/datmen also die hitte/tot hitte niet en doe/en die vochticheyt des mensche vertere/en dlichaē wt drooghe/ghelijc een lampe sonder smout oft vette vochticheit/Oft vochticheyt tot die vochticheyt/en dlichaē also verrotte. Oft cout tot dat coude/en dye hitte wt ghebluscht worde/die dat leuen soude behouden int wesen.

An die cōplexie des sieckē/wt sijn Phisonomie te kennen. **P**ocras hiet sinen discipulē dat si soude miden alle die ghene die met bleecken aensichte zijn na den etene/want tbeduyt/dat si tot quaetheyt zijn geneycht. **S**ic te schouwē die in eenich ledt verminct zijn/wāt si zijn in alle dinghen nidiich/quaetsprekēde achter die ghene die haer vrient wān te wesen/voor daensicht zijn si schoone. **N**och leert **P**ocras by menigerley tekenē den mensche kennē. **E**erst by dē hare/en seyt/dat so wiens har siecht en saecht is/dat die vā quader memorie is/en vā coudē herseñe. **D**icke haer achter aen den top/beteekent soetheyt. **D**ie vele hars heeft aen die borst/beteekent ondadich en luttel ontsiende te doene een quade daet/ook is hy stark vā leden en beminnde onluyperhede. **S**wart har beteekent liefde en in allen dingē gerechtich. **R**oode verwe is een teken vā dulhedē en vā grāschapen/en vā verradenisse. **D**ie tusschē rooden en swartten wel geuerwet is sonder bleecheyt/die is tūdselā. **D**e groote ooghe heeft puplende wtwaerts/en vā bleeker gedaentē/die is nidiich/onschamel en ongehoorsaē. **O**gē die te matē zijn/nach te grote noch te cleynne/binnē wit als wolckē met eenē cleynē omrinc en swart/die is vā goeder verstandnisse/houelich en getrouwe. **D**ie de schreeden vande oogē wīt heeft/en daensichte lanc/die is quaet en arch. **D**ie de oogē ghelijc dē ezel heeft/die is dul en hart vā natuerē. **W**itē oogē dicke en hart beroerē/met eenē scharpē gesicht/die is een dief soos en ongetrouwe. **D**ie roode oogē heuet bernēde/die is quaetmoedich/starc en oncupsch. **D**ie in sijn ooghe heeft roode oft swarte plakens/die is sinekende roemende/quaet vā hertē/en arch allen ludē. **W**itte wijnbrauwē dicke vā hare/be teekent onbequaemheyt vā sprakē. **M**aer wijnbrauwen die in de midderwaert opwaerts strecken/beteekent nidiich te sine/gierich en vergetel vā allen dingē. **W**ijnbrauwē te matē dūne/beteekent houeliche de getrouwicheit/en goede verstandnisse. **S**charpē nuse/beteekent lichtelijc grā te wesen. **L**anghē nuse

Die Chirurgie.

te buykende ouer den mont/beteekent hoouaerdie en stoutheit. **L**amuse nusen/beteekent subtile quaet ghebreckelijc in grāschapē en haestich vā sinne. **D**ie de nuelgaten lanc heeft niet wīt/die is goet vā sinne en vā onthoudenisse. **D**ie de nuelgaten heeft breed die is loghenachtich en vele slapende. **D**ie daensichte mager heeft en niet breed/die is ouermoedich/ghenuechtende/beminnende die valscheyt/onluyper vā lichame. **D**ie daensichte ront heeft niet te vet noch te mager/die is warachtich/minnende/hem seluē verstaende/vdet/houelich en wel gemaniert. **D**ie daensichte seer cleynne heeft/is een sinecker en seer quaet. **D**ie daensichte seer leelicken heeft/en mach nemmer meer wel ghemaniert zijn noch vā goedē sedē. **D**ie daensichte te lanc heeft/is schamel/ogestadich/bloed en haestich. **D**ie den mont heeft groot en wīt/is gheerne vechtende/stout en bedriegter. **D**ie de lippen groot heeft is sot en traech. **D**ie de ooren groot en lāc heeft is dul en onuerstandich/maer dat hi otfaet/dat onthoudt hi wel. **D**ie de ooren smal heeft/is een dief en oncupsch. **D**ie den vops grof en boers heeft/vechtet gheern en is clappende/en wel geredent. **D**ie den vops heeft noch te claer noch te doncker/is warachtich/vernustich/en altoos gerechtich. **D**ie een cleyn vops heeft/is haestich in sijn woorden/en is onschamel onnutte en logenachtich/maer is sijn vops daer mederow:so is hi quaet haestich/en vā quader natueren. **D**ie den vops heeft clifstrende/die is nidiich/en niemāt betrouwēde. **D**ie sijn hādē roert als hi spreect is nidiich/bedrieghede en seer volcomelijc sprekende. **E**n die sonder die handē oft een ander ledt te roeren spreect/is volmaect in verstandenis/en wel gedisponeert en vā gansen rade. **D**ie schietende ooghen heuet/beteekent quade ghedachte/die nyet volbracht en zijn. **D**ie geheel roode oogē heeft/beteekent tommodich. **D**ie geheel swarte oogē heeft/beteekent blootheyt. **D**ie claer bruyn oogē heeft is vā goeder hertē. **D**ie seer witte oogē heeft/beteekent blootheyt. **S**ernē de ooghe/blootheyt. **W**eder schijnēde oogē/oncupse hitte. **C**leynne ooghe/arme hertē. **O**ogen die seer vā den hoofde staen en cleyn en root/een ogebreidelde tonge en niet gestadich vā liue. **O**gē de dicwils toe slaē/blootheyt. **T**ranche oogē die wt dē hoofde slaē ongestadicheyt. **O**gē die lange/gereet sijn/schalcheyt. **O**oghen die te maten groot sijn en gheuerwet nadē hemel luttel na tswerte/gorde verstat/huechich en ghetrouwe. **G**roen oogē vliegende in quaetheit. **O**ogen die scharpelijc sien/warachtighe en voorzichtige in haer dingē. **W**ijnbrauwē verwerfelt/haren gront en mach niemāt wetē. **L**iggēde wijnbrauwen/dat sijn die goede. **W**ijnbrauwē die nau en rou sijn sijn die quade. **W**ijnbrauwē daer thar som recht staet/die scooten die luydē vā hen/als si inepnē wel met hen te staen. **E**en cromme kinnekacken/en dye kinne crom/sijn seer sel. **G**roote ooghe en claer/dat sijn die sinerwoordighe/en sijn seer quaet. **D**ie met ouerhanghede nuse/sijn goet int aen te comen/en quaet af te schepdē. **D**ie vrouwē met bleeker bruynne verwe en grootē kinckendē ooghen/en met platte nusen/minnen seer gheerte. **T**ranende oogē en ogegheden en omhangen/minnē ooc seer geern. **M**ant men met diepe ooghen en een hol hebbende en op en neder slaen/ende enen mensche niet stabelijc aen en moghen sien/en haer hoofte nederwaert draghet/en haer ooghen/sijn ghemepnlijc dieuen.

Wat dat boeck *Nymphitiorum Pporas* met
ten commente *Salien*.

Die ghene die hen exerciteren wat doe
den zijn goede gesteltenissen/maer wor-
den si boue matē anders gestelt/dat is
bedriegelic/wāt si en mogē in dpe selue
gesteltenisse des lichaens n3 bliuē noch
rustē/noch si en rustē ooc niet/noch si en mogē nyet
beter gestelt wordē/so wordet dā arger. Sy sake vā
desen so helpt die geschichheit te ontbinden/en niet
te vertreckē/op dattet lichaem deerste vandē voetsel
neme/noch die verdrukkinge tottē laetste brenghen
tis ooc bedriegelijck/maer also vele als zijn natuere
verdrage mach daer toe te brenge/desgelijc die pdel
makinge tottē laetste zijn bedriegelijck/en ooc die we-
d opuullingē tottē laetste. *Salie*. Maer die natuere
die de spijse veruint/verteertse en seyntse tot die be-
hoorlike plaetsen/en veradertse in bloet/maer alst
coet dattet lichaem niet meer in nemen en mach/en in
de aderkes ghele lege plaetse meer en is daer de vocht
tichedē bliuē mogē/so ist vā noode dat dpe aderkes
verste/oft dat si haestelijc steruē/wāt die natuere
hitte wort wt gebluscht/so wi dat in die lampē sien
als daer gheen olie genoech en is/so wort si daer me-
de als met een vortsele weder ontfunct/En gaet da-
bouē matē/so gaet si noot sakelijck wt. Dan om dese
beelheyt te minderē/ist vā noode te haeste/op dattet
lichaem bequame spacie hebbe om zijn voetsel te ne-
mē. Noch hier en salmē ooc tottē laetste toe n3 min-
derē/wāt dat laetste en is nyet min bedriegelijck int
opuullen dan int pdelē/noch die grootheyt int ghe-
ne datmē suuerē sal/is te aenmerckē/maer die crach-
te en des lichaems natuere/wāt die verscheydenheit
der lichamen die mē suuerē sal in die grootheyt. Dese
dicheyt vandē ghenē die hen te werckē pleghē te ex-
erciteren heeft *Pporas* bi gebrocht tot eender ghe-
likenisse/op dat by dese ghelikenisse dat voorgaende
op malcanderē volgē soude opt ghene datter volget
daer hi seyt. Des gelijcs die pdelmakinge tottē laet-
sten toebrenge/zijn bedriegelijc/en weder wederō
innemingē int laetste wesen de zijn bedriegelic/waten
welckē woordē hi wilt leggē/noch die volheit/noch
die pdelmakinge tottē laetste brenghē sullē/wāt die
dicheyt in die plueghers/ist dat die vochtichedē ghe-
tempeert oft middelbaer zijn/en die cracht sterc en be-
quaē is/so wort si gepresen vā die volheyt tottē laet-
ste toe moetmē metter pdelmakinge haeste/maer in
dē ghenē die doede zijn/als die ploeger nyet noch in
dē anderē niet. In alle purgatie salmē die cracht aen-
merckē/en so salmē dan naer zijn vermoge die ouer-
uloedicheit purgerē/ist dā d3 de cracht ontbrece/so
salmē die purgatie bedwingē/al ist dat die oueruloe-
dicheit n3 al wt en is gegae/en wederō de oueruloe-
dige innemingē desgelijcs ooc te vliedē/die naer dpe
oueruloedige pdelmakinge volcht/dat si gesept van
die oueruloedicheyt ter dicken te pden/en die pdel-
makinge tottē laetste te vermaken niet tottē laetste
Pporas/Sobrie en seker dagelische lijftocht inde
buerende passie der siecke/in die scarpe siecken/inden
welckē si niet en becomē zijn swaelijc/en de oock die
veruullingē tottē laetste toe zijn swaelijc. Daer si
tottē laetste is/is si die als sobrijc. *Salie*. Int voor-
gaende heeft *Ppo*. gesept vā die pdelmakinghe ende
vermakinge. Nu vandē coest dat is dpe spijse en dranc
hoe groot en hoedanich dat die zijn sal/en verandert

sal wordē in die propteyt en oordine/ende dat den
siecken cranch maect. Hier wilt hi dē sieckē die spijse
ende den dranch oordineren. In dpe buerende siecke
altoos sobere lijftocht.

Men sal merckē en dē sieckē aenhen: oft dies daechs
lijftocht genoech is/tot dien staet der siecken/en oft
hi afneemt/oft dat dpe siecke afneemt/Wis dpe siecke
staet/so ist vā noode te nuttē des daechs luttel spisen
En den welckē den staet buerende is/dpe moet ooc
alst sobelijc lichaem vermakē. En diet verlegēt:
dien salmen die spijse verminderen/naer des siecken
behoef/want die spijse verladet.

Sonderlike medicinen/wt *Pporas* en *Salienus*.
Die buycken behoeuē des winters en indē Lenten
langhen slaep/en in dese tijden veel spijlen en dranc
want daer in is veel hitte in geboerē/behoudende des
veel te meer voetsels. Ochtige lijftocht is allē cort
sighen nuttelijc/aldermeest den hinderē soomē ge-
wouliche is te voede/en dat eenmael oft tweemaal/
oft eenf deels meer/maer men sal ooc wat gheue den
tijde/den landscape/dē ouerdōme en der gewoontē
Dpe siecke verdragen des somers en inden herfst
swaelijc vele spijlen. Maer des winters/lichtelijc
maer inden lenten middelbarich So salmē/tghene
dat die sake der siecken is/verdrue/en dpe bequaem-
heit des landscape aenhe/oft oock der gesontheit
bequaem wesen soude/want vele dingen en zijn niet
ordelijc. Daerom dat vā noode is te supuerē/sal-
men supueren/bequaemelijc/tijdelijc.

In wat siecke/dpe slaep arbedelijc is/is dootlijc/
maer helpt die slaep/so en ist niet dootlijc So waer
die slaep/die siuē saecht dat een goet teke/waer
niet dat is een quet teke. On slaep en wakin ge
alle beyde grootelijc gheliesede/is quet. Middel
baricheyt in allen dingē. Noch ouertollich pr noch
gebrek en zijn goet/noch ooc wt nemēde grootheyt
Arbedelijc weedom is een teke vā siecken. Als
pemanant vet vandē lichaem heeft dat hem we doet:
en den weedom niet en gevoelt/die is sieck vā siuē.
Die lichamen die in langhen tijden vermagere/pla-
ghen tragelijc weder te keeren/maer dpe in luttel
tijts/keeren cortelijc. Ist dat pmanant/als hi wt die
siecke coemt/spijse begeerlic neemt/en niet met hē en
beteret/beteekēt dattet lichaem niet en bekeert. Maer
en neemt hi gheen spijse/soo betekenet/dat gheueit
moet wordē. Ist dat pmanant wilt dē lichaem supuerē
die moet dē lichaem versaechtē/te wtene/dpe seet
ghaten te openen en inootelike te lossen. Die licha-
men stelmē lichtelijc weder met vochtige spijse
dā met haede spijse. Tghene datter blijft vandē qua-
den humoren nader siecken veranderinge/maect ver-
anderinge/en den naesten nacht is lichter in den me-
nighen. Die langsame veranderingē der sieckē/hel-
pen met die buyculoedē/maer anders verandere jst
onbequaemelijc. Ist dattet kinnebackē sieck is/dat-
ter puistkens spruuten/so salmen mercken/datter
rotuloept/ist dattet vochtich is/so ist lichaem cranc
Maer indē gesondē/des gelijcs ist seker/dattet lich-
aem gheuet wort. Daer gebrec is daer en behoort
men niet te arbeiden/dats/daer gebrec vā spisen is
daer gebrec is/daer hongher is en behoefmē niet te
arbeiden om den appetijt. Die spijse die teghē natu-
re in gaet/maect siecke/d3 opchaeft de genesinge dpe
pdelmakinge. Dat licht en seer oueruloedelijc voe-
det/dat wijct oock lichtelijc. Scharpe sieckē en sal

men niet seggen des gesontheyts oft siecken te sijn.
Die vochtige buychē hebbē als si ionck sijn/ die als si out sijn hebbē drooge/ Dye als si ionck sijn drooghe buychē hebben/ als si out sijn/ worden vochtigher/ heeten hunger slopt goeden dranc best.

Alle sieckē die wt volheyt comen/ gheneest die ydel makinge/ Ende dse van ydelhedē comē/ die volheyt En die andere van haeren contrarien.

Scarpe sieckē in. iij. dagen salmense vordelē. Als die sieckē beghint/ isser wat wech te doē/ dat salmē wech doen/ Int staen ist beter stille te wesen.

Omtrent tbegin en deynde ist al crancher/ teghen die vermeerderinge stercket. Dye wter siecken wel eedt/ en tlichē niet en betert/ dz is quaet. Gemeynlijc alle cranche/ gelijc ten eerste wel etēde en niet betetēde/ int eynde houdē si weder al/ Die gelijc tē eersten abstinere/ beterē sterckelic/ daer na wel etēde/ betert sterckeliker. In alle sieckē sterck te wordē van moede/ en hem wel te hebbē tot theene datmen hem vooibrenget/ is goet/ des contrarie is quaet.

In alle sieckē daer die lichaem om dē navel ende den hant/ dicke hebbē/ is beter/ maer te teer en te mager/ quaet hequame purgatie behoort desen van beneden Die gesonde lichaem hebbē en salmē met laxatiuen niet purgeren/ maer als si quade spijse nutten/ Sonder twiſſe quaet bloet maect quade sieckē Dē gesonden lichaemen is farmaeus laxatiff swaerlijck.

Begheerlijche spijse en dranc en is niet arch/ en des gelijc ooc die beste. Die oude hebben ghemeynliker min sieckē dan die ionghe/ want die oude miden dye arghe lijstocht. In alle veroerte des lichaems alst beghint wee te doene/ ter stont te rustē/ is een remedie Die ghewoone sijn arbeyt te doē/ al sijn si cranch oft outd/ dragentliker dan die scarcke/ die onghewoone dan ooc die ionghelinghē/ Datmen van langen tijde gewent is/ al ist arger dant ongewoone/ pleech niet so moeplic te wesen/ soo moetmē dan tot dat ongewoone veranderen.

Om parepe te maken.

Item parepe vā erweten oft ciceren oft ander biten maectmen also/ dye erten oft cicere salmē te wepckē leggen eenē nacht lanc in soete water/ en in dat selue water salment des ander daechs siede met twee oft drie sueden/ dan salment elinsen/ en dat salmē houdē en als dye vte vā eten comē/ dan salmē suere wittē wijn daer toe doē/ supuer spicanard/ en soffraen/ en een luttel souls/ en men salt met eender sue siede/ en men salt int beghin des aenblijts etē/ het supuert die haraderē der leuerē/ en der vrinē wegen/ en daerom behoedet vandē steen/ en by sonder wepctmē deertē in water met petercelie en venckel.

Medicine voor die colerijcke/ dat is die heet ende drooghe sijn.

Item eerst om die leuere te regeeren. In die apoteke haeltmē dse recepte. R. puluer/ goede rebarbare. i. j. en. f. spicanard. iij. g. R. endiuie water. viij. j. alleen. Itē dit voorē. reubarbare poeder salmē bindē in een puphē/ en men sal dat voorē. endiuie watere deplē in twee/ dā salmē nemē dat voorē. puphē/ en legghent tsaunts te wepcke in een gelas/ te wetē/ die helst vā dē endiuie water/ en latent alle dē nacht wepckē/ en des morgēs salmē dat pupken wt doen/ en dat water salmen aen vier lauwe makē/ en dā salment drinckē En dan salmē nemē dat selue puphē ende leggent te wepckē in dye ander helst vandē endiuie water ende

latent daer in ligghe den anderē nacht/ en dā salmē te wt douwē en lauwent en drinckent als voorē is. Itē indē appel tijt salmē in appēle biten en cnouwen/ en tlap in halē/ maer dye spijse wtspouwen/ indē oogst alst heet is/ dats seer goet der leueren.

Hier na volcht al dat der leuerē goet is.

Item met veruysse sijn alle gesode spijſen goet ghe- maect/ te wetē/ in parepe vā arwete/ in gozt suppe/ r/ uier visschē/ hamel vleesch/ versode hoenderē/ en alle ander gesonde lichte spijse. Item in parepe van erwete salmē genoegh veruys doē/ Conijn niet te vele/ pypcaneel geheel gebroē in een doercken geleet/ luttel soffraen/ mer gheenderhade sinout oft olie salmen daer in doē. Itē alsmē eenich nat makē sal/ datmen op vleesch oft visch doē sal/ dat der leueren niet en seade/ dat salmē makē met veruysse/ maer men sal daer gheen cruyt in doē/ dan alleē pypcaneel geheel niet gepuluerisert in sucke gebroē in een doerckē daer in ghelept/ en een luttel soffraens/ wāt het coit forteert thete/ Supcher candij/ supcher rosact/ conserue violari/ cōserue rosari/ dese machmen bupten maelsijc nemē tegē dat drooge/ en en seade der leuere niet/ Maer ander soete dingē sijn der leuere seade lic en quaet. Rosinē in wijn gewepct sijn goet. Wigen dabeien sijn der leuere quaet.

Item botermelc geclaert/ die wepe etet met broode/ Item die gozt suppes sijn goet met veruysse en appelen daer in. Itē appelen gebrade sonder cruyt. Item wijn en salmē niet drinckē noch mede/ noch soet dinc als galant en dier gelijc dats quaet. Itē bupte maelsijc salmen drincken tpsane.

Tpsane salmē aldus makē/ Men sal gherste in water sieden ende anders niet. Item op een deel gherste salmen doen twintich werf also vele waters/ dats te weten/ op eenē lepel ghersten/ tseuentic lepelen waters/ dat wat gelauret/ dan salment wat late siede/ maer so volcken alsmen een coeren ghersten siet/ ghespleten/ dan ist ghenoech.

Teghen den doest.

Item drinct na die maelsijc. iij. oft. iij. lepelē Itē alsmē tusschē maelsijc drinckē wil sal by viij oft ses brockē eten met wijn oft bier/ en beyde dā een luttel/ ende so beghinnē te drinckē. Teghen quade leuere en qua- de gedaente/ seemt tlinorghēs hoppe/ daer rebarbare in gewepct is/ en drincket/ en na der noene salmē nemen. x. oft. xij. corē kempsaets. Conijnghinne poeder is ooc goet daer tegē. Itē een mēsche sal jnnselfs pisse drinckē/ en dat is goet tegē. xij. sieckedē. Item tegē een drooge en quade mage/ Ede dicwils opap sopum/ en cnouwet alle dage voor dē noene ende na die noene/ dicwils een luttel saeals/ want het is der leuerē en mage seer goet/ en veruerschet. Teghē die gheelsucht. R. soffraē vā oostē/ galigae/ ganciae/ reubarbar/ electi/ calami aromatici/ notē muscatē. an. i. j. groffels nagels/ seuerlaet/ an. i. j. mengt tlamē en doeter toe. i. j. scrapsel van vuore/ maket een puluer/ mē sal alle dage vā desen puluer nemē in luttel wijn en broots ghesoden.

Hier volget dat der leueren quaet is.

Itē grootē arbeyt daer hē die mēsche mede verhit. Itē gengebeer/ peper/ galigae/ en alle heete cruyde Alle heete spijse en dranc. Item alle soete dinghē/ behaluen roosen in wijn ghewepct. Item olie ende sinout sijn der leuerē quaet/ also wol olie van oliuen/ also ander olie.

Item veel ininnens en by vrouwen te zijn.

Item dinghe die lichtelijc verdouwe. Sucte aman-
delē/monuwe eperē/verckē vlesch/verckē vloe-
te/verckē rugge/cleyn vissche/hoeberē/wilde clep-
ne vogelē/lippē tongē/rijpe wijndruppe/calueren
vlesch.

Quaden mont.

Als de mont geswollē is oft hec is/vā binnē sal-
mē daer in houdē huenich vā roosen. Item als tant
vlesch geswollē is/so neet gebādē allupn en wijf
te ontwee in water/en spuelt daer mede uwē mont
En dā neet water vā caprifoliū en wasschet dē mōt
daer mede dat salt wech versoetē/Oft neet water ge-
sodē vā roode roosen bladerē met huenich/en met-
ten watere vā caprifolium te samen gemenget.

Door die schijterte en wint te lossen.

R. Dyasiniconis en dyacinū. an. i. s. wel gewegen/
en maect bolus af met een luttel brootsupcher.

Door die edele ende lacher lupden.

R. cassie mīde. i. s. bīcket en maect bolus af. R. co-
mijn poeder oft carui. an. iij. s. senebladerē. i. s. doet
daer toe. s. pont poreye.

Clisteriē voor die ghene die niet seer slap en zijn. R.
Maluwe bladerē/bismalue/violette/beete mercuri-
alis/an. m. s. tlophē vā dille oft fenigriet/an. ij. s. ma-
ket eē decoctie in. iij. pōt waters/tot welker deco-
ctie neet. i. pōt pere pigre. Salt. i. s. mēget met. i. lepe-
le spouts/camillen olie en dillen olie/an. i. s. menget
en maect clisterien af. Tegen slapen en droomē.
Die niet wel gellagē en can/ oft die gequellē is vā ge-
peyns/die sal des auonts als hy slapē gaet wasschē
ijē voete sijn heete water daer witte wilgē bladerē in
gesodē sijn/en wā hūē sijn voete mettē seluē bladerē
Oft neet wit mācops saet/en bīllē saet/lactuwe wt
gellagē mē violette water oft vrouwē melch/en wit
vandē epe/hier af maect eē plaester/en legget voort
hooft.

Quaden meester.

Itē bouē alle die salmē deruē en abstinere vā alle spē-
se en drac dat voetsel in brēget/als eper/vlesch/bo-
ter/visch/en alle vedt dinc/alle heet dinc vā crupde/
alle supuel/carue cōst/anis cōst. Itē men sal be-
gē dē hier na volget/maer toberlic. Grof broot met
ten smelen vā tartwen. Item pareye op eerten dun-
ne sonder sout oft smout/met vele veruups met lut-
tel rosijns ende comijns. Gortsuppen met vele ver-
uups met eenē appel. Weve oft dat clare van boter
melch/oft versich runt vlesch sop ongesouten/met
een crupine broots. Hoppe ende broot clare/ende
anders niet.

Item men supuert melancolie door die ooghe. Die
flegma door die naellockē en tghemelte vandē mō-
de/en de colera door de naellockē ist dattet bloet gee-
ne snutters en heet/want supuer is.

Itē cassie fūle indē winter/dē ghenē die een coude
mage hebbē/moet mēle met heetē watere gheuē/en
des somers/den heetē magē met coudē watere. Itē
tege den dorst en droochte der tongē salmē lachē
makē vā pīllo en saet vā citonio/ende men salte in
coud water doen/ende doenle op die tonge. Men sal
een stuck appels cleyn ghesneden wt den coudē wa-
tere op die tongenemen. En ooc den mont dicwils
ghewasschen met aijn en met couden watere.

Teghen een corten adem vandē watere.

Itē wijncrupe/garwe/plope/neppe/an. i. m. geso-
dē in. i. gelte waters op eenē pot/dā rottē pot. i. pin-
te wijns wech optē pot gesodē dā die crupde wel wt

gedouwet int nat/en dē nat dā wel gesodē mē eenē
lepel seems/en wel geschupmt/en dā daer een note
muscate in gebrochē/eē luttel folie en soffraē flamē
gesodē met eenē wal/des drancs ghedronchē tsmor-
gens/des noemens en tlaouts een gelaef lē. Oft he-
det allene in pittauwe ofte wijn/dā scootet daer in
een stuck vā eenē viltten hoet/en legte heet daer dpe
dempichept is/des daechs. viij. of. ix. repelen/en be-
strycket met olie van allene ende rupte.

Itē olie vā camille maect mē alloe/neet camil bloe-
mē en olie vā oliuē/doeter eenē nieuwen pot vol/en
men salt in een dubbel vat siedē/tot op die helft van
den watere/dā salmē die olie mettē bloeme wt druc-
ken/en dats een goede olie vā camille. Item die mid-
del schorste vanden blieder/doet spouwē. Item anti-
monium gepulueriseert/en bouē opt apostolicum
gheleet/is goet teghen dat wt wasschende vlesch.

Tot loopende ooghen.

R. calamijnsteen coper groē mē salt inder sonnē stel-
len/en mē salt in die ogē druppē. Tot ooghen.

R. ij. eperē en fietse hart/pelt die doderē wt/en voor
die doderē doet coper groē een hafenote groot: mē
salt al in eenē lūnē doech doe/dā salment in de hant
werchē/tot dattet water wt drupt/dat water suldp
in een viole doen daer cāphora in is als een boone
Hidus maect mē olie vā castorio. R. castoria in stue-
kē gesnede in clepne stuckē/een deel rijn schē wijns
en een deel lauensap/doet te samē in eē panne ouer
tuier/en doeter toe olie vā oliuē/siedetse tot dat den
wijn verlodē is/dā doutsē stijf wt door een stromijn.

Teghen wizinghingē inden buich.

R. vijf blat. iij. deel/munte een deel/en dille. s. deel
en cooctse met wijn/en latet dē sieckē drincken.
Henmeret dē des mēschē lichaē is gemaect vā vier
humors:als bloet/roode colere swarte colere en fleg-
ma vā desen vier humors elch besit sijn stede/dats
te wetene dat bloet die leuere/die roode colere dpe
galle/die swarte colere die milte/ende die flegma dē
hooft en die binnen aderen.

Itē dē bloet is heet en vocht en soete/de roode co-
lera groene bitter vierich en drooge die swarte cout
en drooge en die flegma is cout vocht en sout. Itē de
se. iij. humors wassen by haerē tijde/dat bloet in dē
lentē/die roode colera indē somer/dpe swarte indē
herft/en die flegma inden winter.

Medicine in heete siecken.

In heete sieckē salmē den sieckē geuē versche aman-
del melch gemaect met gesodē watere om die camer
te behouden/wellingē met gharsten meel/ptilane/
versche penyde/wit supchere/prupmen/garnaten/
suet ende suet/lactuwe in water en supcher gesodē/
swarte krieken/rijpe kercken/supchere vā roosen/
ende supcher violect.

Itē als vemāt bloet spouwē/neme epe/rupte/mā-
te/wiggelet te gader/drincket met melch/Die in dpe
senuwe gewont is/neme bergēlineer/rupte/wege
breede gestamp/maect dace eē plaester af/ende so
legtse daer op.

Als een sijn been oft andē lebt wtē lede is/dē salmē
wech instreckē/en dā salmē nemē kempē werc en net-
tē int water/en douwet wt/dā salmē nettē it wit-
te vandē epe/en wijndet met werc/en stroepen daer
puluer vā wierooc en puluer vā mastie op.

Dan spijlen en voetsel dat mē in sieckē sal gheuē/en
oock als hi beghint te ghenelen.

Die medicinen.

Dese dingē sal mē geuē tēte/als melbe gecooct met water en supcher suete amādelen/vette lamneren/melc vā eselinne/cleyn wilde vogelkens/honderen en ander vogelē/bernagie wilde en tamme nae ghebraet versche boter ongesoutē/swarte karssen/castanien ghesoden ende na ghebraden/huenich in die raten/ghetē melc/versch bier/dattulē/versche vigen ionge hūnē/lactuwe/merch vā vette ossen/amādelen/mozuwe eperē/ripe peerē/appelē cleyn en suet/visschē met tē schellē/cleyn raephēns/rise/suete wijn beken/suete wijn claer en lustich/witten supcher.

Uā dingē die lichtelijc verduwē ind magē. Soe te amādelen/merche/origon/alle cleyn doorkē/boc hen vleesch die supgē/reen vleesch/vigen/lactuwe/doorlippē/tonghē/mozuwe eperē/verchēns vleesch/honderē partrisen/wilde cleyn vogelkē/cleyn visskens met schellen/verchēns voete/verchēns ruggen scharlepe/bernasie/ripe wijn beken.

Uā dinghen die hart jyn te verduwen.

Als broot supcher/amedonch/harsnoten/gansen/ghenten/eynde/longe lammerkens/moerbesē/bee te/ossen vleesch/ciccen/oude kase/odeuaren/castanien/koolē/coriander/apuyū quackelē/hertē vleeschallen/leuer/boonē/venchel/cranē vleesch/muylē tsmorgēns witte prupmē/longe duyūē/pauwē/mul sen/visschē die in staende waterē viterē sonder schellen/salm/longere/alle verthept/rapen/wortelen/se nuwen/nyeren/maghen.

Uā dingē die goede humozē makē en haestelijc ver teer worden in die maghe/ende wel getempert jyn. Broot dat wel geheue is en wel gebachē niet semel achtich/en daer dat coe wel in gebrochē is/en dat co ren repn si/Item lammeren van eenen saer.

Item dinghen die quade humozen maken.

Item loot/apuyū/omripe amādelen/en spise die al te tap is/als speen verchē/runderē vleesch dat lāge gesoden is/supcher broot/harsnotē/supghēde lāme ren/gansen die out jyn/moerbeken/koolen/ghetē melch/duyūē/oudē case/Itē alle dinghen die heet en drooge jyn/makē vette luydē mager/ende dpe ouer uoepende vet jyn/als cancel/stechmunte/schellen diemē vā scale sijt/drooge munte/water daer kers se in gesodē is/witte wieroc/wegebreede/ende die steenkens gepuluerisēert dpe in die wijn beken jyn/Dese dingen mag heren en supueren die humozē in den menschen.

Uā vleesch / Swinē vleesch is goet te verdouwen/ het voedet wel en maect goet bloet. Itē hoend vlees is beter dan eenich vliegheende vleesch.

Alle ruijē visschē jn beter in loopēde water/dā stil le/Si maken quaet bloet/en menighe siecke

Alderhade melc is vā couder en drooger naturen dat suer melc meer dā tsoete. Itē soete melc ter stont gemolchē/en gesoden in een pferen pāne oft aerde pot is goet tegē die bupe siecke/Alle melc is quaet dē gheuen die sieck jyn in die leuere. Item kase is on gans vele ghetē/maket coxte/en voor den eten ghe ten is seer quaet.

Item eperen jyn hē quaet die tgrauel heeft.

Item die den rede heeft en sal gheen eperen eten

Pillē die thooft soetelic purgerē vā allen humozen R. turbith/aloe/añ. j. en. j. pulpe colofonie/dyagre dij/añ. i. j. masticis/engebaers/ana. bedellij/caneel bladerē vā munte/bladeren vā alssene/añ. j. j. men

Die medicinen.

falfe met pdrimelle makē/en men falfe gheuen.ñ. j. oft. ij. soomen gewoonlic is.

En medicine purgerēde alle humozē. R. griscron/ alken/geferabde liqueiffie/geperste drupue/supue re. ana. i. j. maect eē decoctie/en in die decoctie tem peret met sco:se vā mirabolani wel gemachtich. añ. ij. j. fristē met eē cleyn vier/coletet/en geest de clīn singe des morgēns tot. iij. j. Wilt meer ydelen van der colera/so doet daer toe calē. en kamarinē/Wilt meer minderē vā flegma/boeter toe turbith en aloē woldi melācolie purgerē/soo doeter toe agaricū/en lapidis lasuli wt gedouwet na jyn naturen/nae dat Mesue leert. Om die wrattē te ontwortelē oft pet ands. R. sal. ar. vitrioli vsti corticis eris/ mirri/ana. i. j. men salder puluer af maken/en met azijn/maect daer trociscē af/en als ghij besigē wilt/salmēt fristē seer sterckelic/en men salder puluer toe doen

En medicine verteerēde die coude materie in die hollicheyt vāder borst. R. die wortel vā pēos/lelie/ plope/añ. j. j. prastij. en. j. fenigrēc/lijēte gescrap pet/geperste drupue/caricari/dactilus/añ. i. j. i. pōt huenichs/maect een sirope af.

Purgeert se also na die verdouwingē R. turbith.ñ. j. aloē/agarici. ana. j. j. gescrapt calif. wittē gengebaer masticis/sal gēme/uarū passula rum. añ. i. j. met ydomel salment makē/ende makē daer pillen af/en gheestē als hi slapen gaet.

En medicine voor die scarpheyt vāder kele. Reent dragagati frigid i/gūme vā acabiē/infusi li quirie gescarpt/añ. j. j. uarū passari iubebarū/ana ij. j. wit in ācoplaet. j. en. i. j. dactilen/mier/amastie wierocch/añ. i. j. chinfet met pdrimelle/en maectee pillen af/en houtse inden mont.

Om te doe spouwē/siedet radys int water en doet ter toe azijn/olie sisamihū/lorbe dat water/en steet eē pēne in die kele. Itē in passie der iunctuerē is seer goet veel spouwēns voor dē eten/en na den eten.

Quisterie om die flegmatike materie wt te brengen R. alle beyde die tentoriē. añ. j. hantvol/berten sap j. pont maluwē/bisinalue/violetē/mercuriael/ana i. m. sal/meel/añ. j. j. semelē. i. m. olie violaet. ij. j. eē gesodē vā. i. pont gemaect. Men sal met dese electua rien die materie bedwingē des winters. R. dyatri bon/piperiō/dyanisum/dyacinium/dyancos met musco. añ. i. j. pont. mē salt mengē/Daer na sal mēt also supuerē. R. bndictū hermodactilate. v. j. perala godion. ij. j. men salt menghen.

Tegē pine des hooft vāder hstē der sonnen.

R. wegebrece bladerē in stuckē ghewreue op thooft geleyt.

Teghen den couden snof.

R. cubebe masticatū en geroochē cōfortēert die her senē/oft genet puluer is die spise. Of neet comē en bakelaer tlanē outwee gewreue in eē pāne gerdoff in eenē sac op des sieckē hooft geleyt Of neet. ij. pil lē vā cassia fistula/calissie hout/en ladano/en mīre cōfortēert die herseñ/Of maect eē beroochinge vā poeder vā calissie hout/legghet op die colen/en die siecke ontfange den ruc met roosen water.

En plaester goet tegē die emigrane colerike/en artetike. R. mostaertsact/bakelaer/leuēde hals/tar. tari/comijn/oliban/añ. puluerisēret/en mīllicraete getempert/settet in abluta opt weedom.

En goede saluē voor alle scorstheyt. R. wieroc mastic/alluyū pluym. añ. die wortelē vā lapatiñ acu tum wel gekoortē/also vele als der anderē/maect se

met tſap van alſene / en tſap van grifſcon.

Teghen die gicht van al den lichaem / ſalmē gheue wijn met beuerſkullen gheſoden / rupte en ſauē.

Om te doen ſweeten.

Re. maratū / radijs anijs / fenigric / lſnlaet / ſiedetſe in een ſacken / en dan douwet / en legte op die mage

Tanden ſnoſ.

Item de ſnupf is die moeder / Catarrus / coriſa en bzancus zijn die dochterē. Hiē op die borſt heetē Catarrus / bloet in den mont / ſo iſt bzancus. Comet inden naſe / ſo iſt coriſa.

Itē comet vā couden / ſo ſalmē nemē maſtic / olibanū / notē vā cyprieſſie / en maect. i. vdelinge / met pillē rochi / en tſmorgēs en tſauonts neet cōſt vā ghen gebaer alſo groot als een noot / En dpe ſiechte en ſal op ſinē rugge nyligge / en ſal luttel etē en abſtinere vā wijn / en vā na der noene te ſlapen / en en ſal nper ſlaen in die ſonne noch bi dat vier / en ſal eten hamel vleefch / en geuoghelte / En ſinē dranch ſal jz water gheuenicht met calſſie hout en vſope verſoden. Item coemet van heeter ſake / ſo ſalmē nemē gorgelinge aldus gemaect. Re. ſrope vā mancōp / dyamorū. an. iij. j. roole water / ſoet water. ana. i. quarte wijns van appelen van granat en. j. j. men ſalt mēgen / en werin gorgelen.

Deſe pillē moetmē onb die tonge houdē. Re. mācop ſaet wit / porceleyn ſaet / lactuē zae. ana. i. j. Drags gauri gūmū arbici / ſoſſaen. ana. j. j. amidi / penidy ana. i. j. opj. v. g. menget te ſamen met ſrope vā mācop ſaet / maectē pillē af / alſo groot als eē cleyn boone / ende houdetſe in den mont.

Voor die ghene die den ſnoſ hebbē en heefch zijn / dat ſi nauwe en kunnē gheſpreken.

Reet dpe wortel vā brulci ſpargi / petrocēlie ſupuer binne en bupte. ana. i. j. vſope / vbenē / grifſcō / hette tonge / eupatoriū. ana. i. j. pōt / liquitē geſcreapt / wittē gēgeber geſcreapt / coriādrī. ana. bereide maratū. ana. j. j. thimi / epithimi / ſpiccerum ſquināti / wittē ende roode ſandalē an. i. j. wit ſupche. iij. j. eenē pot rijnſchē wijns / eē pinte enule cāpane wacer m atet opo / zian af / claeret raerende met kaneel dats genoech ſi en drinct daer ſmorgens af een half ghelas al lauwe

Tan deſen pillen ſuldy alle morgen een nemen en temperēle mettē voorē. opoziantē. Reet electuariū dyacumē / electu. triſere magne ſine opio. ana. vi. j. trociſcori de laccā. j. j. herts tōgē ſap. ij. j. ſpice / epi thimi. ana. i. j. pende. j. j. maect daer trociſkē af my huenich tot. ij. j. Hyper af ſuldy alle morghen een nemen temperende metten voorſepden opoziantē.

Tegē die paſſie diemē catarrus heet / ſalmē deſe pillen makē onder die tonge. Re. die pillen dyamulci dulces pillule ſpeciere dy ambre. an. ij. j. cubebarū domēſticarū notē muſcatē / wittē gēgebar geſcreapt calſſhout geſcreapt. an. ij. j. cōſerue anchos. j. i. j. ſal men pillen makē / een luttel ons de tōgē gedouwet doet daer penpde toe. ij. j. men ſalle met leuende water maken. Men ſal tſauonts alſmen te bedde gaet een ſacken opthooft makē. Re. ſauē bloemen / camille / bethonie gedroocht / gedroochde ſauē. i. m. coriāder berepdet. ij. j. bakelaers. i. j. wortelen van pzoos wortelen vā priſ. an. j. j. men ſalt tſamē cloppe / en men ſal een hupue van ſinen lſnen lake maken / die hi ſnachts drags ſal opt hooft / eerſt ſalmē beroochen met werooch / maſtic / ende grana lace tſamen ghepuluerizeert.

Om quade humoren te verdruen.

Reet alſen / bugloſſe betonie agrimonie / ſurckel. aſi. i. m. ſauī. thimus / pſope / en rooſemarij. an. i. m. wortelen van alant. vā venckel / van valeriac. elc. alſo groot als eenē vinger / en eē luttel ſpice romane De ſe voorē. cruyde en wortelē ſalmē waſſchen en reynigen / en ſinde in groote ſtuckē / en legte in. iij. pinte wittē rijnſchē wijns. x. iij. vren / daer na clinſet wel ſijf / en ſiedet die clinſinghe met. vij. j. ſupcher / wel ſchuyvende / En dan moet ghi deſe nauolgēde puluerē nemē / en tſal eenē goedē clarept wordē voorē. nē meſchen dranch / dats dranch diemen in die meſ drinckē moet. Dit zijn die puluerē. Re. wittē ghengebaer / goedē caneel. an. i. j. folie / gloziſlaet galigā ana. i. j. maectē puluer af en doet indē voorē. clarept Als ghi den clarept genomē hebt / ſoo moet ghi des morghēs indē dageraert nemē deſe nauolgēde lara. tuc. Re. goedē turbitū gumachtich wel ghepuluerē ſeert. i. j. dyagradij. iij. g. ſal gēme. i. gē. legget eenent nacht in een goet deel wittē wijns / en des ſmorgēs clinſet wel wtdouwende / en nemet al lauwe teenen dronck. En des anderē dachs ſuldy nemem goede fine druaquele alſo groot als een groote boone.

Teghen pijnē der borſt / en cortē adem comēde wter lōgere en milte. Reet ſrope cape. de. vā violet tē. ana. j. quarte met huenich water. j. pōt / alſt een luttel geſodē is / ſo doet daer toe pzoos. ſecund poſt. Teghē pijnē der maghē / en ſpouwinghe daer af comēde / neet rooſen. vi. j. roode ſandalē. v. j. ſand alo / en citreni en wit. ana. ij. j. bolus vā armenitē. iij. j. en j. ſpoudj. ij. j. cāphore. i. j. wit was en olie vā rooſen Gen Juleb tot tē ſeluē tegen die hitte daer wt comēde neemt ſrope vā endiuie / ſulcher / ſinice / violet tē. ana. ij. j. mēget met een ſiedinge der couē jadē. j. j. v. j. gherſtē. i. m. ſulchers. ij. m. ſcabioſe water / dond baert / ſulcher. an. ij. j. mē ſalt met gemeyn water ſieden / tot op een pont / en met ſrope ſalment claeren / met ſpecerie met ſandalorū citrine. i. j. en. j. ſalment drinckelijck maken.

Om den ſlaep tot den ſeluē met eenen dranch. Reemt conſerue vā violetten / conſerue nenufaris. ana. ij. j. wit mācop ſaet. i. j. iulquiamus ſaet. j. j. wit ſupcher / dat te puluerizeren is ſalmen puluerizerent ſubtijlich / tſamē al gemengēt gelijc ſupcher rof. ge lijc opiatē. Totten ſeluē dat mi noyt gemiſt en heeſt en in alle corten. Reet terca ſigillita. i. quartier mē ſalt met rooſe water werckē en aijn / ghelijc een onguent / en tſal weſen een ceroot vnguēt / op dpe voet te leggen. Tan den weedom der nieren. Reemt dat vnguent agrippa. Tegen den ſteen in die nieren. Reemt olie vā ſcriptoen / olie vā violetten. an. iij. j. een luttel geſodē / mahwe ſaet / biſmalua. an. ij. j. ſpi canarē. i. j. i. j. vierendeel was / ſalmē een ſalue voor die nieren maken. Tegen voeteuel in alle ledē. Reemt nardus olie. i. j. tpuluer vā dpe ſchorſte der wortelē vā capparij. bakelaer. ſpicanarē. caneel wt gecoren. ana. i. j. was. half vierendeel / termentijn / aijns / goeden wijns. an. ij. j. maket. i. vnguent.

Om die mage te ſterckē / en tgeſpore te bedwingē een vnguent dat mi noyt gemiſt en heeſt. Reemt die mage ſalue / puluer vā aloes epatici / groſels nagelē ſpica. an. i. j. half. j. aijns. ij. j. mengēt tſamē / daer me de ſalmen die maghe ſaluen. Om die apoſtunie der milte in peluerē / neet ſro. cap. of oril. diur. an. j. i. j. mēget met geſodē pzoos. i. j. viol. j. j. i. cap. m. clar.

Die Chirurgie.

Om die borst vochtich te maken.

R. pil. vā rubarbaro / pillen van lazuer steen / pillē van den steen vā armeninē, ana. ʒ. men sal. xij. rice- reale pillen maken.

Om een ghelte Pporas te maken.

Neemt. ij. ʒ. haneels. i. half loot gengebers. i. vierē deel loots grepnē. ij. ʒ. tomesels. i. vperhē wlt seēs maer ist seer roode wijn neet te meer seems. En als- mē heeft roode wijn / so en behoefmē geen tomesel

Om te maken eenen pot clarepts.

Neet. i. ʒ. caneels. i. lootgēgebers. i. ʒ. vierēdeel loots lāge peper. vi. draep hēs soffracis / wit seems. i. half vperken oft meer na dat die wijn is.

Gen beproefte teghen dat colica.

Neemt twee hantool līnjaets / maluwe / biuoet / tā- mille / dijaet homijn / fenigriet. an. ij. ʒ. tāmē gemē- get in eenē stromijn / men salt in wijn sieden / en men salt opt weedom leggen drie oft viermael.

Om tliedercin wtē lendē te driuen.

R. pillē vā hermodactuli. i. ʒ. genomē tliuōts allinē int bedde gaet.

Can verstopte ooren.

Item die ooren worden verstoppt / somwilen van hee- ten saken / en somwilen vā houdē saken / En ist van heeten saken / dat bekeademen bi die schindinge bij- tinge en berninge der oogen / Daer tegē neemtmen dijaet gebroken en gesoden in sterckē wijn / daer af dicwils. ij. druppel in die ooren gegotē / en stopt die ooren telken male met boomwolle

En ist vā houdē saken / dat salmen weeten by cout- heyt en schellinge der ooren / daer toe neemt tlap vā porloot / daer in sieden anis / en daer af. ij. oft. iij. drup- pen in die ooren dicwil gedaē / en toegestopt / geneest

Teghen doof heyt der ooren.

Neet die verheret vande ael die versch is / en tlap vā caprifoliū en vā hupfloot / en eyndē everē / dese stoo- tet tāmē / en mēget met rooswater / en sieden / en alst gesodē is / so doet daer wijn toe / en gietet in uwe o- ore die doof is / en stopt de oore wel vast toe / en ligget op die oore / en somtijts op dander oore / En wacht v tsmorgens dat daer den wint niet in en lae.

Tegē veroude doof heyt / salmē mierē everē nemē / porrepsap daer toe gedaen met palinx vet / en dōder baert sap / tamen in die ooren ghedruppet.

Teghen qualijck hooren.

Siedet camille / alffen / ruyte / en venchel in watere / daer af suldy stouē ouer een porthen met eenē decele daer suldy. i. pphē in makē tot in die oore / en stouē maer niet te heet. En alst geest is / so suldy in v oore doe wit palinck smout en camille olie tāmē ge- mengt / dā stoopt die oore toe met wolle in seem ge- net en dā suldi int nat daer ghy ouer ghestooft hebt stekē eenē wolle doech / en wringten schoō wt / ende legte om uwe oore / en ander doechē daer op / dattet warm bliue. Ghi en sult beyde die ooren niet tāmē stouē / maer die een oore den eenē auont en dāder dē anderē auōt. En drinct tsmorgē gengebaer / en co- mijn met warmē bier / en des auonts eedt een stuck mulcatē warm gemaect indē heert. Itē legt sens ee- ne nacht op elcke oore een half duyue al warm ende dat ingewāt suldy wech worpē / en dat hooft en voe- ten suldi af snijde. Itē maect een sakhē vā romijn en camille onder een gepulueriseert / draghet altijt op uwe hooft. Die haer vane niet houdē en mogen neet cāpher / en riechet daer aen / Penusar en wilgē riechet daer aen. Itē hē is goet sap vā munte en ro-

Die Chirurgie.

sewater / Itē moruwe everē des smorgē ingenomē en sap daer lactuwe in gesodē is / Itē water daer ga- gel in gesodē is. Die zijn vane niet maken en mach. Neet water vā rapham / en water vā cicerē / peterce- lie / marke / dille oft dillē zaet / en alle inettē water vā raphini / ende metten sipe van merche oft venchel. Item men sal nemē oximel squilliticū / dats een gro- te hulpe / Drakel is seer goet daer toe.

Can dattet bloet ten ooghen vele gaet.

Gaet dat bloet veel ten oogē / oft zijn die oogē root vā quetlinge / so salmē die hooft ader late. Sen ghe- meyn experimēt. R. comijn en pulueriseret seer sub- tjl / en werct d; tegē twice mer nieuwe mas / en ma- ket plaesterkēs al heet op uwe oogen gelept d; doet dicwils.

Can bitterheyt des monts.

Bitterheyt des monts coēt meest vā conde saken / die vā hitte coēt is aurtelijc / Maer mē sal die bitter- heyt verdriue niet heere dinghē / als haneel / genghe- baer / galigaen en met andere dinghen die die mage- heet makē.

Can dingē dict buccuel stoppē.

Amidū / accasē / arilla / amandelen melch vā ezel- len / Salautia / bolus / queden / coralle appelen van cipresse / hasehnoten / a zijn wegebreede water en zaet boonē garwe / cyloof / gage / gheytē melc / daer stael gloepende in gecoudt is / galnotē / eechelen / ypsolui- stide / mispelē / mispelbladerē / dripe moerbessē / mūte onrype peerē / peerbladerē / onrype pruymē / pruym- bladeren / mācoplaet / roosen / rūs / brunelle / draken- bloet / wit doornen / sout / tarwe gesodē / verbenā on- rype wijnbessen / accasia / steensap.

Dese dinghen stoppen dbloet ter nasen en wondē Puluer van aloes / mastich puluer van wieroocher / Item draechen bloet / balautia / har van hafen / bu- sa pastoris / attrimente gepuluerizeert met steensap en galle / te samen gemengt en op die wonde gebondē Itē die wortel vā quinqufoliū / Item gheptē dicke- gheplakteert.

Teghen schorste hāden / Neemt Tapatū acuti en grigro / swinen smout / maket te samē met meysche- botere / smeert daer die hāden mede en dandere ledē

Teghen dē stinchenden mont Neet haneel poeder / roosen subtjl / en stroeyt dat in uwe tanden / tsal die- vuplheyte verteeren.

Her beghint dat capittel vanden rede.

Men sal die leuer ader laten / En mē sal des morgē en des auonts suycher van violettē besigen / tot allē- bren en tijden / En men sal sirope vā violetten met water drinckē daer vrinckel zaet oft petereceliaet in- gesoden is / Item neemt tsmorgē en tlanonts siro- pe acetose / om die materie te verdouwen. En loopt- dpe buye te zeere so neemt sirope vā roosen en suyc- her van roosen.

Item is die buych verstoppt / so neemt herts tōge / en- biute / capillus veneris / refapat politritū / audiācos- venchel wortelen en petereclie / prunas veneris hier- af maect een sirope / doet daer suycher toe.

Itē vā dese sirope neet dat derdendeel en doet daer- in puluer vā desen mirabolānē en kebuli / dat geest optē. iij. of. v. dach smorgens vroech om die materie te verdouwē. Itē vā dē simpelē siropē sond pul- uer suldy tot allē tijde geuē o dematerie tē verdou- wē en wt te driue matter vane. Item dese siropē- zj seer goet tegē dē hooftwoer / tegē bitterheyt der- tonge / tegen der magen siecten / en voort verstopte- lichaē Itē in die quotidiaen / tertiaen / en quarteyn

salmē alle spisen reget met eenē regimente / Siedy den sieckē seer cranchē / so moechdy hē geuē ten vij. dage dat sop vā eenē hīnē. Maer coēt die siecke tot rij. dagē / en die vrine wat verdouwet / so suldy hē gheue wijn wel gewatert. Teghē sterckē verouden hoest. Reet glorifilaet / gengebaer / haneel / calamēte ana. maect daer af pillen etc. / en werckel wel in was en maect een plaester op. i. doech / en legt eenē subtylen doech op dy was / en legt die plaester al werm op die borste.

Om loot te branden. Reet loot en bernet in eenē pot / en roeret tot dy puluer worde. En wildi so soluert den puluer in azijn / en siedet tot hy weder drooge worde / en dā brandet dat weder / het sal goet puluer worden.

Teghē dē buycvloet een waerachtich beproeft stuc. Reemt verckens stont / die vāden backers gheuoet zyn / en temperet met azijn / en verwermt dese twee in een pāne ouer toiser / en doetet in een līnē sarken / en die siecke sal daer op sitten / sal ter stont genesen.

Teghē den har worm / suldy nemen ghastken stroo / en brādet tot aschen / en maect daer looge af neemt dā boorn olie en out smeert en hers. ana. ende smiltet te samē / wringet door eenē doer / saluet daer mede / en het sal genesen. Item drinct maluwe sap met olie / gheen byc en sal v. sieckē. Tegen den fistel. Sanlen stont met boter gefrijt door. i. boec gedaē. Tegen die longere / neemt vlope met huenich.

Teghē die beernoeder. Reemt epnden stont / en legten op hollen / en laet dē ruck in woen nuese vlieghe. Tegen alle schorft Reemt mosselen en verbrātē en besicht dat puluer Tegen dwater.

Dwater is drieblyc / te wetene / ppozarcha / Melites en tympanites. En tympanites coēt vā quader cou der cōplexie der magē en leuere / dye der spise belet verandert te worden in goet sap en voetichēy ofte in goet bloet te veranderen / waerō dat in een wint scheich dīnck verandert / dwelche als si door dat op rupsen niet wt gedreue en wordē ofte andersins / dat det die verstophēy der wege beletet / ofte dy die wt drūde cracht ofte vlschēyde der ouertollicheidē crāc wesen / vergadert mēt tussē dē cyphac en mirach des buyc / en maect de waterlucht itē de waterluchtige sullē alle spise en dranch midē / so verre alst mogelijc is / en bisondere alle sopē / alīnē nochtās slap pen sal / salmē besigen hinnen lopen met crupdē / hy sal tarwen broot miden / maer met al den grupe / en besigē claren wijn subtilen wittē supuerē niet crup den maer zeer luttel. Item hi sal besigē geuoghelte Item hy sal dit nauolgende besigen. R. gēgeber / galigaen / zedwaer. ana. comijn / ameos / silelos. an. j. spitanard. colomi aromatici / coriāder / bereydet. j. j. men salt in alle zyn spise late besigen. Item hi sal dy laetste stercke voor die spise besigen. Item tlap van die wortel preos raw niet gecooct / maer mē sal des smorgē een half everschalē allene ofte in een ey sup pē / ist dat ment alle dage veruolget / en alst genomē is / sal die siecke alle zyn ledē roerē gelijc ofte hi scharm de. Item men sal al sulchē suppositozijn maken. R. sal gēme / ruotbladerē. an. j. j. castorij / eufoibij / netel zaet. an. j. j. huenichs genoech / men salt een suppositozijn mahē. Itē een andere sonblinge kuere des wazers. R. tlap vā eysels hantwoorden / en die wortelen daer af tlap vā laureole / tlap van preos met purpure bloemen / alsen sap en eupatoij. an. ij. j. menget

en latet staen dwater dat daer op drīft salmē wech doe / en douer blīf sel bewaren. Dan neemt reubarbar agri. an. j. j. spicarnard. edluie saet / searaleijse porcelēne / mastix / melch dragagati / sal gēme. an. i. j. huenichs vā roosen. j. j. dat te puluerijerē is salmen puluerijeren / en in een glazen vat salmēt lāge roerē in dē sonnē / en mē salt gelijc een cōterue vā rosen mahē. En men sals een. j. nemen min oft meer. Tegen de water lucht / reemt tartari / braket / en teinset door eenen doech / en soe vele verckens smeer smiltet aent vier dā salt dye siecke nemen met pdele maghen en laet hem wādelen dwater sal geweldich wt loopen.

Tegen dwater. Reet die wortel vā līs ouer zee / stotet ontwee ende neet. i. lepelken vā dīe sap / en. v. oft. vi. dropelē vā dē sprincwortele oft ruet crupt oft ezula maior / en doet daer toe. ij. lepelē wijns / eenē lepel weys / en eenē lepel broot supcher / dit drinct nachterē tot eenē brōc Itē neet soppē vā bren / en baer dehs vā dē pārepe stootet dē twee en drīncket. R. neet. ij. bollekē loop in water ghesodē / ende dat water ghebroncken verwermt die lendenē. Ofte neemt turbith al. i. j. wittē gengebaer. ij. j. calissie hout. i. j. menget te samē met hoepen ruet.

Tegen den loopenden buyc. R. verckens stot met vier gemenghet / en de coletet door eenen doech / ende drīncket dan.

Itē sauz poeder en seue poeder tlamē gedroncken maken den loop.

Om dat lichaem te stoppen Itē neet. ij. dodere vā eyerē hardt gesodē / op een tij ghel gedroocht en meel daer af gemaect / en anel dōc en suet melch / en een pappe daer af gemaect. Ofte oudē lantwijn en sleeten tlamē gesodē / en dā een pap gemaect vā boonē meel. Ofte eenē dodere vā eenē eyer / en tarwē bloemē en poeder vā noten muscaget / ghebackē tot eenē hoecken / etet. Itē neet bean / boonē sop / en paerdē mes in een sarkē gedaē / dat al warm opt wee gheleut. R. electuariū van roosen sap. diaf. ana. ij. j. menget en nemet tsmorgens te. v. vren met wittē wijn. Ofte. R. reuponitici / sene blade ren. ana. ij. j. wit supcher. i. j. mēget en maect puluer af. Ofte. R. poeder vā preos sentle. ij. j. senepoeder. i. j. wit supcher. vi. j. menget en maect een puluer af. Ofte. R. seue poeder. ij. j. reubarbare vanden besten. i. j. al. cicotini / aloē turbith / en gūmich agarici / sentigrefet saet / wittē gengebaer / dauci. ana. j. j. spici nardi. ana. i. g. menghet te samen. Ende mē sal nemen vā desen puluere eenen lepel vol teghen den loop. **Om camergac te hebbē en wint en lossen.** R. Sene poeb. ij. j. die beste reubarbe. j. j. wittē gengebaer / galigaen / noot muscāten / aloē cicotini / sentigrefet saet. ana. carui / coriāder / dauce / radicis sarsifrage. ana. j. j. spici nardi. j. j. menghet te samen. Ofte R. Dpareubarbi gebroken. j. j. Dparodion abbatis dpanifi / Dpamargariton / Dpacini. ana. ij. j. reubarbare. i. j. wittē. gengebaer / wittē preos / zedwaer. cu bebarum. sarsifrage wortel / saet vā daucus. ana. i. j. sene. j. j. Ofte neemt poeder vā wittē gengebaer. ij. j. comijn / coninginne poeder voor den steen / coninginne poeder voor die kinddragēde. ana. j. j. menghet te samen. Dit poeder sal mē neimē met pārepe / daer pe tercelie in ghesoden is. Tegen wredom in die side. R. allene / comijn / camille / roosebladeren. ana. i. m. Doet dat in eē sarkē / siedet in wijn / en legget op die weedoede side. Ofte neet pillē cochiarū de pera sim plici. ana. j. j. maectet. xij. pillen af / maer en neemte

Die Chirurgie.

niel inder nieuwer manē. R. mass. pill. de agarico/
pillen de reu barbaro. ana. j. f. incorporeret met sp
moet wateren/ en maect. xi. pill. af.

Om den loopenden buick te maken.
R. cassieftule verlich. iij. z. neemet in zgeroote Ta
marind. dats genoegh f. Teghen de tantsweer.
Reemt cleyn betonie en lauder bloemē/ sulcker en
weye/ en wijn azijn meest/ stooter te samen/ dā leg
get al warm daer ghi die weelde hebt.

Om den camerganc te stoppen.
Reet tlap vā garwe/ en tarwe bloemē/ maect daer
af een deech en haet daer af een hoerke/ dat eet. Of
neemt cruime vā wittē broot en rooster bruyt in eē
pāne/ dā neet roode wijn/ en siebet tot dē een luttel
bindet/ en doet daer in soffraen/ dat hefighet. Of
neemt roode wijn oft maleueze/ en neet eenē doo
vāden eye gedroocht int vier en dien dodet tot meel
in twee gebaē/ en metten wijn ofte maleueze/ door
gebaē/ en daer een suppe af gelode en dā dat gheten
al sittende tegen een epchen vier/ stopt den lichaem

Door die ghene dpe dicwils den cramp hebbē
ende een luttel vermanenisse ghadt hebben vā dpe
popelsie/ Ten eerste moet si hē wachten vā alle vit
sen/ en a/le dat vā vitlen ghecoet wort/ als etē en
bonē. v. En maect alsulck decoctie. R. betonie/ al
sen. ana. i. m. siebet in. i. pite waters op die helft/ cole
ret/ en in die clinsinge doet daer toe. ij. lepelen vā de
ser sirope. R. sirope de calamito en bezāchs. ana. i.
f. Dit geroote sal hi nemē binuen. ij. dagen/ te wetē
te acht uren oft te vñf uren/ en als dit al in ghenomen
is/ dā sal hi dese pillen nemē. R. mass. pill. cohearē
en de agarico. ana. j. maect. x. ij. pillē at/ in corpo
reret met scabiosen wateren. En na. x. dagē/ neemet
die voorē en dan die pillen.

Om die hartheyt der milten te openen.
R. water vā eupatorio. vi. f. herts tonghē/ brudet/
an. iij. pōt. endiuie. f. alkēgi. ij. f. sirope vā endiue
vā buoet/ van bernagie. an. f. f. menghet. Itē neet
sirope vā endiue/ van sulcker/ nenufa violettē/ elx
i. j. mēget in endiue water/ scabiose water/ sulcker
elx. i. f. pinte/ drincket tlauds en smorge en noens
eenē dronck. Hier na neemet een laxatē/ als electua
rē vā roosensap. ij. z. drapannus. i. f. z. cassiafistula.
iij. z. Itē neemet cālandali/ drab. m. x. supcker roof.
violettē/ bernagie/ cycorepe/ nenufar. elx. iij. z. ma
ket een conditū/ dit eet dicwils indē dach/ En na dē
etē eedt coriander geconijt

Tegē den hoest daer wt coēt eenen quade stanc
wt der sīde oft voedinge en plaetse der apostuenien
R. califhout/ caneel/ capil. veneris. an. ij. z. swart en
wit peper/ psonigelle/ vngula caballina fenigrie
laet. an. ij. z. en. f. passulari. arill. f. f. fusticor. amig.
mē fāse supuerē. an. v. z. preos/ netelzaet. an. i. vierē
deel/ mē salt tāmē stootē/ en mē salt op. i. f. pōt siebē
men salt clinsen en hart wt druckē/ totter clinsinge
salmē sirope vā violettē daer toe doē. vi. f. gesuwmt
huenich. i. pōt dā salment web siebē tot een perfecte
sirope is. En die siecke sals alle morgē. ij. lepelen ne
men/ en nae middaghe. i. des auonts.

Teghen die dropelpisse.
Men sal heete doeckē zeer heet leggē/ omtrent dat
gemechte/ en bouen dat ghemechte/ ende onder dat
fundament.

Item men sal makē pareye vā cyceren oft vanarten
men sal nemē. i. f. meloenlaet/ datmen stootē sal en

Die Chirurgie.

maken tot metter pareyen/ dat salmē tsmorghens
drinckē. Itē men sal. ij. f. sarchens makē vā linslaet/ vā
fenigrie en vā camille/ van venchel zaet/ en heruel
laet/ siebet tāmē en legget bouē die māllichz al heet
deen achter dander/ also heet alsimē gedoochen kan

Om weder vleesch te doen wassen.
Reet sarcocollā/ mastich/ cerule/ maect en plaetse
af. Gen puluer tot tē seluē. R. aloepatit/ oliban/
draes btoet/ maect puluer af en legget op die wō
den. Om eenen dozen oft pser wt te trecken/ salmē
die wortel vā riet nemē/ en in starchē wijn gestootē
en gelode daer op geleet/ en daer tegē ouer aueroon
geleet. Item een badt gemaect vā linsade/ dat ont
bindet den cramp die coēt wt pdelinge door de med
cine oft latinge. Of dese om den dozen wt te treckē
neet gansen stont met boon bloemē daer op geleet

Gen plaetse om die pine der wonden te saechtē.
R. bote/ olie/ wijn met tarwen meel/ maect. i. pap
af op een cleyn vierken/ en alst cout wort/ doet daer
toe coude dodere vā eperē met een luttel bolus van
arimenten/ en legget op die wonde.

Teghen verfortseringe elcs ledts.
R. wierooc/ roggē meel. an. temperet met eppēlaet
legget daer op.

Teghen bloetschiterie.
R. eē plaetse vā gharstē meel/ en sap vā semper vī
ua/ loopt dē bloet wt de rechte sīde/ so legget otcen
die leuer/ en comet vāder licker sīde/ so legte op de
milte/ en comet vā beyde sīde/ so legte op beyde sīde
Om die lende wormē te doodē/ neemet waterker
se in een pāne gescht/ sond ver daer tot te mengē/ en
on den nauel al warm geplacert/ doots op eenē
nacht. Gen plaetse om die medicine in te houden
R. se. carui/ anis/ mara. alfen/ mente/ en gherooste
broot in azijn gener en pulpa citinior/ morsleet dat
broot met pulpa/ en incorporeret met een luttel wa
ters met dese voorē. puluer/ der crupden sap/ legget
op den mont vander maghen.

Gen vnguent tegē impetiginē en serpiginē/ neemet
laet vā carui/ wittē elleborus en swarte. ana. ij. z. f. a
philagria/ haneel/ tartari/ dupuen mes/ preos/ loot
ana. f. f. laetse met verckens sinner makē en sap vā
griffio/ en capso barbaro/ en sap van lapatij acuti.

Teghen alle weedom in alle leden.
Item bloesem van okernoten/ vāden wijngaert en
populier botten/ tamen in olie ghewonnen.

Gen vnguent op dē buye voor troepe. R. olse ciso
nior. en. camill. en. mastir. ana. f. f. dat is ghenoech.
Door dē loop. R. carnes citonior. sine spetie. ij. f. f.
salmēt maken. Tegen verhitheyt en verroutheit
R. pil. van agarice. i. z. men salder. xi. maken.

Tot gequetste ooghen/ Reemt kempe werck/ ends
dwitte vanden eye/ legget onder die ooghen.

Om pijn te genesen wten ooghen.
Men sal thoost eerst purgeren met pillen alesi/ oft
pera pigra/ daer na salmen nemē venchel sap/ en
ruyte/ en vrouwen melch/ en drie dropelē seemo/ dit
salmē al tāmē doen/ en latent staen eenē nacht/ en
dā salment door. i. supuer cleet doē/ En men sal des
auonts drie oft vier dropelen doē in die oogge/ dat
salmē so lange doen tot dat twel af is.

Teghen dat menisfen en heet tinteria.
Dit is een siecke/ dat spise en drack rā vāden men
sche gaet/ dat coemt daer by/ dē hē ghebreect eeniger
hāde cracht van binne/ die de spise soude houdē. En
daer om coemt die sake vā heeten humoren/ salmen

hem gheue sirope rooſaet. En men ſal hē makē een plaēſter wel rieckende / als vā ſandalen van rooſen. Item coemt die ſake vā couden / ſalmen hem gheue dyacoſtū / dyamaltich / En een plaēſter op die mage gheleet vā olio cardino / olio maſticio. En men ſal hem geue ſpīſſe die wel riekt en ſlopt en die mage cōfortēert. Eenē drāc die borſt en maghe te ſupueren. Neēt pſope / ſauie / alſten. ana. i. m. petrocēlie wortele venckel wortel. ana. i. m. oft. i. m. anjſ / vēckellāet. i. lepel / rooſen. i. m. een luttel pſeos / ſiedet tſamē in een pinte waters en wjns op die helft / latet. i. nacht op die crupden ſtaen / dā ſighet / en ſiedet andwerf met ſupcher / hier af drincket tsmorgens en tlaunders. i. dronck / twee vren voor den eten.

Genen drānck voor die borſt / Neemt pſope / alſene. ſauie. i. m. petrocēlie wortel / vēckel wortel. h. oft. iij. anjſ / venckellāet. i. lepel vol / roſijn. i. hāt vol / ſiedet tſamē in. i. waelpot waters en rjns wjns totter helft / dā latet eenē nacht ſtaen / clīnſet door eenē ſtromjñ ſidet anderwerf met ſupcher / hier af ſuldy auont en morghe neinē. ij. vñ voor den eten eenē goedē dronck. Om den camer gāc te hebben / neemt ſauie bladeren iij. z. in. ij. croſens pareve geſodē / deen ſmorgens / en dāder nader noenē. Itē appelen gebrādē en die heren wt ghedaen en luttel zeems daet in ghedaen en ſo ghebraden / en gheorbaert.

Teghen brāhē. Neemt olte vā quedē geſineert onder den hals bouē dī herte. Oft neēt ter welkē eens ofte twee wē vā deſen buſhē / des maels. i. boō groot. Neēt metridati. i. j. Itē tē anderē tjdē neemt tsmorgens een goet ſtuck vā deſen nagebachē ſupchere. Neēt puluer vādē ſpecie electuarij dulcis. i. j. dyac. hū. j. f. der mage conſortarij dyamargariton: goē dē kaneel. ana. i. j. ſaccarū tartarū gebachē / geſinolten in ſinigrēck water / dats genoegh ſi / maect daer een electuarium in tabulis af.

Item neemt vā deſen nabeſcreuē pillen eens / twee / oft drie wē achter een / telckē male viue / tot ghī dē camerganc meer hebt dā ghv pleecht. Neemt maſſ. pillē de bñdicta de vera aure. an. i. j. xv. pillē gemaect. Itē neemt goede rebarbere. iij. j. ſpicanardi. iij. j. ghietſe eenē nacht in. h. j. endiue waters / me. i. j. p. rjnschen wjns / tsmorgens wjngēt wel wt / en doet daer toe ſirope vā violetten. i. j. dyacartami. i. j. mēget / en maect daer een doſis af.

Genen drānck brengēde ſlegma vāder magen / neēt agarici. ij. j. turbith. i. j. bladerhēs vā ſene. i. j. epithi mī / calami aromatici caueel. an. ij. j. folie / ſpicanardi an. ij. j. galligāē / genuerbeſiē. an. i. j. rjnschen wjns i. quaerte ſupchers tweemaal geſoden. xj. j. vā elc geſtooten latet ſtaē eenē natuerlikē dach in de lucht men ſal die cracht int ſop drucken / ende maken eenē clarept naerō kunnſt ſoot behoort. Itē die ſiecke ſal nemen vā deſen drānc alle morgen eenē goedē dronck tot dat alle den drāc gedronckē is. Itē daer na moet hī vā deſen cōdito nemē / neēt cāſandali / dyarodion abba. an. i. j. puluerizeret / diacucubite. i. half. j. ſupchere gheuech / maket een ghecoorte in die tafelen / bonen verghult.

Om te ſterckē / neēt rob de ribes. i. j. man? r. cū perlis cōſerue / roode rooſen. j. en. i. half / menghet ende maect een conditū af.

Itē neemt capill? veneris / ſauie / liquiſſie / paſſulū pſopi. i. m. maect een ſiedinge af in. ij. pont waters op die helft / clīnſet en ōrbindet met ſirope vā viuet

en vā pſopo. ana. iij. j. maect een Juleb aromaticū af in kaneel / en doet daer ſupcher toe dats genoegh ſi / en maect eenē drānck te nemē als Juleb.

Om die catarrē wten naſe te treckē / neemt geſnedē ganciaen als lange pillen ghenēt in olve vā nardus en ſaechteliç indē nūſe geſtektē en daer in gehoudē. Voor die derde daechs cortſe / neēt ganciaē in ſtuckē geſnedē / genet eenē nacht in azyñ nemet tot eenē dronck mettē azyñ / eer die cortſe acncoemt.

Wringinge des buves is een pijnē der mage met ſteerten en ongeruſticheyt en benauthēyt / en groote quaetheyt / en mīnderinghe des ruſts / o die colcre en die beſloten humoren int ingewande.

Lienteria is een loopinghe des buves in die welcke dat gegetē en gedronckē is / wort wt gedreue in dūſelue geſicheyt en groothēyt / als ſi ingenomē jñ om die crancheyt der onthoudinge der mage en der ouerſter darmen / en ſweeringhe der ſeluer.

Item anastropha dat is die dunneſchij / eē ſnelle wt dūinghe der ſpijſen door de benedēſte / maer die colerica paſſio / dats de drooge en herte wt dūinghe door de bouenſte en benedenſte / maer haer ſake is vreedoruen humoor inder mage. Itē Lienteria dats dē loop die ſonder veranderinghe jñder gedaente is / want daer gheene geſchiet en is noch tot chilū noch chilū eert wtghedreuen is.

Dysenteria is een loopinghe der humore bycans ghelijck der peſtilencie. Diſſenteria heet een loopinghe der humore mettē bloede in die ontuellinge en ſweeringhe der ingewandē. Thenasmon is een appetijt en te groote wille om te ſchijfē / ende luttel ofte niet daer toe doēde. Eē remedie tegē alderhādē thenasmon / neēt ſenigrēck / lijnſaet / maluwe / biſmalue / melilote / camille / tſop vā dē hoole. an. iij. j. wjngētſe en ſiedetſe in water / dā ſteect een ſpongje in / en douwet wt en legteſe daer op / ende die crupdē wjngēt in ſtuckē tot een plaēſter / en leggetſe dicke op die wē doende plaetſe.

Item dyabetica paſſio / is eē onmanierlike wtlatinge der vrīnē / en in deſe paſſie doſtme ſeere / ſoement neemt ſo niſtment / en is gelijck in den honts luſt.

Item ſtraguria die coude piſſe is piſſinghe met drup / comēde vā gebrēk der blaſen oft quade liſtocht. Itē in heere ſake gebrūct cucurbite / meloenē / lactuwe / ſpinagie / atriplex / en beſighet ſirope vā rooſen: ſirope mirtinū / ſupcher vā rooſen / cāſandale / dyadragati / ſeigidi / car. citoniorū cōditorū met ſupchere ſander ſpecien. Diſſuria is onthoudinghe der vrīnē tegē ſinē wille / gelijc dat hī begheert te piſſen / en en kan niet / oft als hī niet en kan / noch en begheert.

Itē ſat. rīaſ. is een gedueringe oprechtige des māg roede met begheerte en luſt te genooten. Item preapilinus is een onmanierlike en geduerige oprechtighe des māns roede ſonder luſt en begheerte.

In die cortſe.

Tegen dē doſt en tegē die bevinge maect cleyn ſachens vā pſilio / oft maect alſulckē pillen. Neēt tſap vā ſuere wjñ beſien / ſulcher ſap / lactuwe / vīnī wālozū granatorū / wittē azyñ. ana. i. j. coortſe met een cleyn vierkē / met broetſupcher / en houdteſe ond dūe tonge. Itē men ſal den buſch ſlappē met caſ. māna en tamarind. in pſupmē oft oximel laxatiſ / diaprunis triſera geſalpt.

Het voetſel ſal welen gherſtē meel / eē kōrſte broet / driemaal gewaſſchē / amādelen melck. Itē neēt ori

Die medicinen.

saccarū / sulcher sirope / sirope vā violette / sirope ne nufaris.

Juleb. R. sirope vā epithimo. ij. j. van calamēto j. j. water vā griseo / hertstoge / cicoreis. an. i. j. pōt en maket een iuleb.

Enen laxatiuen dranch.

R. bernagie bloemē / ossen tonghe. ana. i. pōt / sene / epithimi / polopodij quercū. ana. i. j. lupulox. ana. i. j. maect. i. decoctie na die const op eē quarte / later. i. nacht in die decoctie staē / des morgens eluset proper licwtoudouwde / en doet daer toe sirope vā epithimo j. j. dyalene laxatiui. iij. j. trociscus alhandal. iij. g. maectter eenē dranc af / en neemt dat des morgens indē dageraet. R. sirope de epithimo. j. pōt / Oft ne met sirope de bijancis. vj. j.

Seer goede pillē. R. maff pillulay indop. pillen de lapide lazuli. an. j. j. mēget tlamē met oximel / squillitico / maectter. xi. pillen af een dof salt zjn.

En laxatijs. R. die cōfectie hameth / naer die meeste beschreuinge / dialene laxatijs. ana. iij. j. sirope van epithimo. j. j. sal. indie. b. g. int water gelodē van lupulē. iij. j. j. tlamē ghemenget / indē dageraet salmē se al law nemē. Jtē dese laxatiue moetmē nemē ten. iij. vze tsmorgens / en totten. x. vze salmē vasten / en een vze daer na / moetmē nemē eenen sup des jaets met supkere om die medicīne te repnighen.

Se cōfortatijs nemē tweemaal des daechs so groot als een cāstanie. R. cōserue van ossen tongē / bernagie. an. i. j. electuarij letificātis. i. j. en. j. dyacium electuarij aromatici / roolen sose Salienus beschreue heeft. an. j. j. sirope vā griseo / en de calamēto. an. iij. j. mengt wel / dit cōforteet sleeten int lijf.

Teghen bloepen water nusen.

Neemt wjrup te gelept eenē dach en. i. nacht in goe den wjnazjn / dan in een pāne gedroocht ende indē nuse ghesketen.

En electuarie om te bedwingē die catarren / dats die groue humore die vande hoofde dalē / den snof / R. out supcher rof. i. j. diarodion. vi. j. cout diadragati. i. j. j. root coraē / corlander / bereydet. ana. i. j. men salt mengen en verduigent.

Om dat bloet spouwē te stelpē / en dē hoest te saech tē. R. dyadragati frigidī. i. j. bolus vā armenie / wel gestootē na die regule. ij. j. mēget met sirope vā gage en incorporet te samē indē mortier gestooten sōd vier salmē eē cōfectie middelbaer hart in eenen beed. iij. j. vo or elcken beed maken.

Teghen die daghelijche cōrse.

Ten eerste salmē die leuer ader latē en dan salmē dit nauolgēde maturatijs nemē. R. endiue water / cicoreie water. ana. iij. j. oxisacre / sinicle / sirope vā violette. ana. i. j. mengt en maect Juleb / en men moet te vier mael nemē / te weten ten acht vzen / en nae die noene te. iij. vzen / en des anderē daechs desghelijch. In dē. iij. dage sal hi dese pillē nemē. R. pillay coche arū. j. j. j. pillē van griseo. g. viij. dyagredij. ij. gra. wriuet al tlamē / en maectter. ix. pillē met eupatori / ende salder alle daghe drie nemen.

Oft neet dese laxeringe. R. reubarbari electi. iij. j. spicanard. iij. gra. tlamē gepuluerijert / en in. iij. j. hoeruers / des morgens saltmē tlyf wtbrucken / ende mē salder cassie ercicate daer toe doe. j. j. en mē sal haer dofs maken / men salt des morgens gheue.

Daer na gheeft hem dit cōfortatijs teghen dē doir R. Aoli de Ribes. i. j. supcher violaet / cālandali. an.

Die medicinen.

vt. j. mēget en maect een conditū met sirope vā endi uie / waer af hi sal nemen na zjn belieste.

Unguentū om die mage te starchen.

R. olie vā mastie. i. j. camille en spicanardi. an. j. j. mengt met was / en maectter een salue af

In pleurisi.

Ter stont salmen laten / in die sīde daer tegen ouer / voor den derden dach / maer na dē derdē dach in dve selue sīde.

Mē sal nemē dese nauolgēde pillē. Neemt gemeyn pillē. i. j. oft dese die beter zjn. R. maff pullularum de agarico et cochearū. ana. j. j. maectter. x. pillē af / en die siecke salse tot eenen mael nemen.

Ander seer goede pillen.

Neemt pillen de agarico een dragma.

En sirope des daechs veel te nemē. R. liquiritis. cap veneris en viol. in piris. Se vnguet. Neemt olie vā camil. vā soete amād. viol. an. j. j. vnde sincer. iij. j. maket een vnguent met wasse.

En maturatijs. R. dyapemdeo / dit genut rijpt dpe supmen. En confortatijs voor die borste.

Neemt dyadragati frigidī. i. j. penide supcher cādv. ana. j. j. mēget met looch de pino / en sirope vā vlo pe dats genoeg si / en maectter eē conditū af / hier af sal hi alle vzen nemē. Unguentū voor die bost. Neemt olie vā soete amande len. i. j. camil. viol. ana j. j. met wasse salmēt. i. vnguet makē. Tegē dē streē Recipe cicer. se. fe. x. aur. radic. petroce. et fen. fiat pu retū. Recipe radices se. et petro bullatur in potto vā ni francie al. v. lque tertiam partē decoctionis / et matur duabns horis ante prandium.

Teghen squinancie.

Men sal die hooft ader laten also gheringe als ghy moecht / dan neemt pillen cochearū. i. j.

En gorgelinge. Neet wegebreede water / en vā caprifolij. ana. een half pont / dyamozū. ij. j. mēget tlamē / en gorgetel dicwils daer mede al lauue / en wil dīt seharper hebbē / so docter honts stont toe.

Om die kele te besmeeren.

Neet olie vā camil. i. j. en besmeert daer die kele me de / leggende daer op wolle metter phen

Voort die ontuellige des monts wter magen comē de. En wasschinge des monts. Neemt wegebreede water / snoetterē vā nooten. ana. een. half pont / huenich roolaet gelcinset / dyanuci. ana. i. j. gebzant allupn. i. j. mēget te samē en maect een wasschinge tā ge indē mōt te houdē. Oft neet roode roosen blade re / groote en cleyne wegebreede / sietse in een pinte regēwaters op die helft doet daer toe huenich vā roosen. i. j. en gemeyn sout / en gebzant allupn. ana ij. j. maect daer een wasschinghe af.

Voort dē weedo des hoofts als die apoplecie. En preseruatijs / recipe achori cōditi dimissio melle. ij. j. x. aromatic. rof. j. i. electū sine musco. ana. vi. j. zuca rof. i. j. misce en sirop. de sicab. qd sufficit pro cōdito. Voort die schijterie een beproefde experimēt Neemt dat sap van wegebreede zaet / suppet in met een epe / oft met eenen ghebrade apple.

Om tbloet te stelpē neemt groene netelen en legt se op die wōde in die gesnede adere. Jtē wasschet die kulleken / met koude water en zjn thelpt vele.

Die mā die kullē in coude water / die vzo u de borste. Als pemāt in zjn ooge gesmetē is. Neemt bladerē van agrimonie gewreue mettē witte vāden epe / en legget boyē daer op. Voort dē weedom in die kele

neemt comijn poeder met wijn gesodē / ende drinct daer af nacht en dach. Teghen pijn des bues. Weghebrede sap helpt seer.

Teghen cancker en fistule.

neemt leuende kalc / auripigmētum en atrimentū pulueriseret ende stroepet daer op.

Om dat spouwen te verhouden.

Wenckel jaet in stucke gewreue met water / en drinct daer af. Of polve met aijn tlaunts na den ete ghedroncken / purgeert den stanch des monts / Of polve met wijn ghecoect purgeert die borst.

Teghen den hoest. Seduarum cum aqua bibe.

Teghen die wazarten.

Solsequū cum sole restū cataplasma impone. Of neemt hinnen stont met wijn ende olie ghemenghet ende daer op ghelept.

Dit is goet totte ooghe / neemt. ij. .j. coperoort. i. .j. werdegrijs / cloyn gepulueriseert / legget in ruste water ende roeret dicke / ende alst claer is druppel in die ooghen.

Teghen tgraueel een experimēt. Neet ouerlarighe keruel bladeren in een root coolblad / ende op den weedomme ghelept lost den steen.

Of neemt puppen wten lande oft pestemen oft peeden / duppen keruel / petercelle vā macidonie in wijn gheloden / ende dien wijn des aunts ghedroncken.

Door die ooghen.

Teghen ooghen die gequetst zijn / en ontuerwet met azghen / bradet een epe hardt / en heet ghepelt / en dz in een lijnwaet ghedaen / en also langhe ghewalcket dat daer smout wt coemt / en dat met eenē cleyne vederkens in die ooghe ghedaen. Of neemt ozmoet die wortel in wijn gheloden / is goet in roode ooghe smertende ooghen / oft dye ander ghebreck hebben.

Teghen die gequetst is binne inden lichaem.

Neemt ozmoede stampse in eenen mortier / en neemt tarwē bloeme mē melcke oft anders vet / maect daer af een suppen dat drincket nuchteren.

Als ghi eenige weedomme hebt aen uwe lijf oft let neemt rugghen meel ende sout / een luttel wijns knecht te gader ende legghet daer op.

Tegen een gebroken been oft ander ledt / neet duppen mes / schapen mes / soet en sout met wijn / maket een plaester / spalcket ouer. ij. dage sulst vermakē.

Die den steen in zijn gemachte heeft / neme bladerē vā rapen en wijstle te gader en legte int vier / en legghet heet daer op. Of neet een gloepde plere / houdet aen uwe gemachte also heet als ghi moecht gedoghen. Of neemt campernoel / legget al heet daer op. Dien zijn ghemachte swillet / hi neme witte pappelen / en sietse in watere met swinen snoute / legget daer al heet op. Item coemt dat geswil van hirt / so legt daer op tarwē semelen in wijn aijn ghelodē / oft soete melch met ghastken meel. Itē rupte in wijn gesoden en ghedronckē verdrift dat witte water.

Teghen den huych of squinancie.

Neet alfen / camille / dille. ana. gesodē / en dā tcruyt al warm op eenē doech ghelept / en op die kele gelept. En dan genomē albi grecū oft oximel / dats hondes stont wtgemact met bier / en des een gelas gedroeken / dat sal ter stont wtvalgē en dan sal die apostuene breken.

Item die verhit en vercout is / ende geronnē bloet heeft / neet. l. ghelas wijns en een half loot gestooten bakelaers / en dat warm ghedronckē. Ende ten eersten die leuer ader ghelaten.

Om een schelle oft vleeke van die ooge te doene /

neemt die wortel van dye cleyne tremorise / dats vā die cleyne dupuels bete / dz zijn cleyne gheele bloemkens in die herde / dat in wijn ghelodē / en dien wijn in die ooghen ghedruct.

Om te slapen en rusten. Neemt die vdel bollen van dē mancop / breckerse ende sietse in wijn / douwet wt en drinct des een half glas / maer siet een pinte op die helst.

Door die ghene die de cortse hebbe / comēde vā flegma op die leuere. Neet sulcher strope cobiri. .j. .f. consere viola. cicore. ana. i. .j. mēget en nuttet tlaunts daer af. En in. iij. dach neet dit laxatiū. Neet dyafoniconis. .j. .f. ontbindet in. iij. .j. cyrope / neemt desen dranch indē dagheraet. Of neet drooge alfen blade ren. m. f. sietse in een pont witrē rijnischē wijns / en fonteyn watere. i. .j. opt vierdeel gesodē / en alst cout is clinsel / en wildy doetet suicker toe / en nemet des morghens eenen dronck daer af.

Daer nae neemt dit laxatīf. .f. massam pillularū alā sanginacū. .j. .f. dyagredij. iij. .g. menget / mē salder. v. pillen af / maken / men salse des aunts nemē alsmen te bedde ghaet.

Teghen dat voet eucl dat van hitten coemt.

Daer is tweederhande kuere vā binne en van buyten. Tot die kuere vā buyte / neemt roos olie. i. vierdeel aijn dats genoech si / ruert onder een bekrjct die plaeste / het saecht die plaeste en vbiidet de humoie toe te vloede / neet puluer vā billē luttel warm gemact op. i. tiechele en also daer op geleit. Of wiuet die stede alleen met aijn. Of vrouwe melch met spongen daer op gelept. Of neet hoeyē melc. i. pōt gepulueriseert eppē saet. i. vierdeel roggē broots / maect daer af. i. plaester / legger daer op. Of bekrjct die plaeste met roos olie. Of epithimeert die stede met nacht schade sap / en wegebrede sap.

Itē die ander maniere met larerende dingen. .f. mī rabolonū citronū. xv. .j. pulueriseert turbich fricat / polopodij. an. iij. .j. sene seminis / griscion. an. iij. .j. hecmodactuli al enduric saet. Item als die voeter ap van couden is / dwelcke men bekent als daer gheene hirtē en is / noch ooc gheen rootheyt. Dese heeft ooc twee kuere / als vā binne en vā buyten. Itē vā binne salinē nemē cleyne centorie. v. .j. enforbij. .j. .j. turbich / al. bene gūmosi. x. .j. saturie / gengeber / mostaert saet peper / castorei. ana. i. .j. maect pillen af / haer doē. is van. i. .j. tot. iij. Dan de kuere van buyten.

In die coude podagra behoefmē. ij. plaesterē de ceeste sal wordē gelept bider stadt der seericheit. Neet cupiel. nootē mirre / mastic / wieroc / elcos. .j. .j. gūme vā arabie / dyadragāti. an. iij. .j. saue water. .j. pont roosen watere. i. .j. aijn / dats genoech si / die te pulueriseren zijn pulueriseert / mēget tlamē en maect daer. i. plaester af en legte daer op. Een ander plaestere ont opt seer te leggē / die gheneē / saecht en resoluert hiemē aldus maect / neet maseleine / fenigriech / lijn saet ana. i. .j. asche van coolstocken. .j. .j. maect een salue af / en neet aijn met huentich en fenigriech / siet tlamē met bockē oft schapē stont / mengē al te samē ende maect daer een plaester af.

Hier eyndet dat boeck allē practifne tot hulpe / be / trouwe de een verbeteringe vā dē expertstē practifne / en ist dat hē beliet vermeerderinge / allē mensche tot dienste. Geprent Thantwerpen indē gulde Genhooien / By mij Willem Vorsterman. Tū Jaer ongheren. M. CCCC. XL. den. vij. dach vā Meert.

Med. Hist.
WZ
240
FS985F
1540

